ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ

ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ
ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ ಪದ್ಯಾನುವಾದ ಸಹಿತ

ಸಂಪುಟ ೧

ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಪ್ರಕಾಶನ

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ

ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ
ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ ಪದ್ಯಾನುವಾದ ಸಹಿತ

ಸಂಪುಟ ೧

ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಪ್ರಕಾಶನ

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ

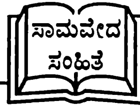
ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ
ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ ಪದ್ಯಾನುವಾದ ಸಹಿತ

ಸಂಪುಟ ೧

ಸಂಪಾದಕರು :

ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ

೨೦೦೨

ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ :

ಹಂಸಾಶ್ರಮದ ಪೂಜ್ಯ ಸ್ವಾಮಿ ವಿರಾಜೇಶ್ವರರು
ಆರು ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ,
ಗೆಳೆಯರಾದ **ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳೊಬ್ಬರು**
ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ,
ಸಮೀಪಬಂಧುಗಳಾದ **ಶ್ರೀ ಕಡಬಾಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯರವರು**
ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ,
ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎನ್.ಪ್ರಭಾಕರರವರು ಅವರ ತಂದೆಯವರಾದ
ದಿವಂಗತ **ಶ್ರೀ ಕೆ.ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಗಳವರ** ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ
ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ

ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :-

ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ

ನಂ. ೮೦೧, ೩ ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ೪ನೆಯ ಬ್ಲಾಕು,
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೦. ದೂ : ೩೩೫೩೨೮೮

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ ೨೦೦೨
೧,೦೦೦ ಪ್ರತಿಗಳು

ಮುಖಪುಟ ವಿನ್ಯಾಸಕರು :-

ಶ್ರೀ. ಕೆ. ಟಿ. ಅನಂತ

ನಂ. ೮೫೨ , ೧ 'ಬಿ' ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ, ೨ ನೆಯ ಹಂತ,
ಗಿರಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೮೫.

ಡಿ. ಟಿ. ಪಿ. :-

ಓಮ್ ಕಾಮ್ಪ್ ಸೆಂಟರ್

ನಂ. ೪೩೪, ೫೬ ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ೩ ನೆಯ ಬ್ಲಾಕು,
ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೦.

ಮುದ್ರಕರು :-

ಕೈಪು ಶೇಷಾದ್ರಿ

ವೇದಭಾಷ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ
ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೦೪.

ಬೆಲೆ : ರೂ. ೨೨೦/-

ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ - ಪರಿಚಯ

ಸಾಮವೇದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಾಮವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿ ಪ್ರಚಾರಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅಭಿಲಾಷೆಯುಳ್ಳ ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನ ಆಸಕ್ತರಿಂದ 'ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ' ವೆಂಬ ಸಂಸ್ಥೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವವರೆಲ್ಲರೂ ಯಾವಶುಲ್ಕವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಈ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸದಸ್ಯರಾಗಿ ಯಥಾಮತಿ ವೇದಪುರುಷನ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಬಹುದು.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮವೇದದ ಓಲೇಗರಿ ಹಾಗೂ ಹಸ್ತ ಲಿಖಿತ ಗ್ರಂಥಗಳು ನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವುದೇ ಒಂದು ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಈಗೀಗ ಪ್ರಯೋಗ ಕರ್ತೃಗಳು ಕೆಲವರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕನ್ನಡಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಪೂರ್ವಾಪರ ಪ್ರಯೋಗ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿದ್ದು ವೈದಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದ ಹೊಸದಾಗಿ ಕಲಿಯ ಬಯಸುವವರಿಗೆ ಉಪಾದೇಯ ವಾಗಿಲ್ಲ. ಸಾಮವೇದದ ಸಮಗ್ರ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಮಾಡಲಾಶಿಸುವವರು ದೇವನಾಗರಿ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿರುವ/ ಗ್ರಂಥಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿರುವ ಮುದ್ರಿತ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ಕನ್ನಡಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದೂ ಕನ್ನಡಿಗ ಸಾಮವೇದಿಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಸಾಹ ತಾಳದಿರುವುದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಕೊರತೆಯನ್ನು ತುಂಬಬೇಕೆಂಬುದೇ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಓಲೇಗರಿ ಹಾಗೂ ಹಸ್ತಲಿಖಿತ ಸಾಮವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಶೇಖರಿಸಿ ಪಾಠಾಂತರಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ, ಕಂಡು ಬರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಗಮನಕ್ಕೆ ತಂದು, ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಖಚಿತ ಪಾಠವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಧರಿಸಲಾಗದ ಅಂಶಗಳು ಆಯಾಗ್ರಂಥಗಳ ಪರಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಮಂಡಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆಯ ನಂತರ ವೈದಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆನುಪೂರ್ವಿಯ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಸಾಮವೇದ

ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಕಲಿಯಬಯಸುವವರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮನ್ತ್ರ ತನ್ತ್ರ ಅನುಷ್ಠಾನ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ, ಯಥಾಮತಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ, ಪ್ರತೀಕಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ, ಸೂಕ್ತ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಯಥಾನುಕೂಲವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನು ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ೧೯೯೬ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಡೆಮಿ ೧/೮ ೧೨೭ ಪುಟಗಳ **'ಸಾಮವೇದ ಪರಿಚಯ'** ಗ್ರಂಥದ ನಂತರ ೩೫೫ ಪುಟಗಳ **'ನಿತ್ಯಾಹ್ನಿಕ, ಉತ್ಸರ್ಜನ, ಉಪಾಕರ್ಮ'**, ೧೦೦ ಪುಟಗಳು **'ಸಂಧ್ಯಾನುಷ್ಠಾನ'**, ೧೬೪ ಪುಟಗಳ **'ಶ್ರಾದ್ಧಪ್ರಯೋಗ'**, ೩೦೨ ಪುಟಗಳ **'ಅಪರಪ್ರಯೋಗ'**, ೫೩೨ ಪುಟಗಳ **'ಪೂರ್ವಪ್ರಯೋಗ'** ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರದ ಜನರೂ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿ ಆದರೋತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಾಮವೇದದ ಬಗೆಗೆ ಒಲವು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಮೇಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮೂಲವಾದ ಮಿಗಿಲಾದ ವೇದವೃಕ್ಷದ ಪುಷ್ಪವೆನಿಸಿರುವ **'ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ'** ಯನ್ನು ೫೦೦ ಪುಟಗಳ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ತರಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯದಿಂದ ಇದೀಗ ಆಗ್ನೇಯ ಕಾಂಡವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಛಾಂ. ಉ.೫.೧೦.೬-೮, ಬೃ. ಉ. ೬.೨.೧೬, **'ಯಜ್ಞಾರ್ಥಾತ್ ಕರ್ಮಣೋನ್ಯತ್ರ...** **। 'ಕರ್ಮಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಭವಂ ವಿದ್ಧಿ.... । 'ಕರ್ಮಣೈವ ಹಿ ಸಂಸಿದ್ಧಿಮ್...'** *-ಭ.ಗೀ. ೩.೯,೧೫.೨೦ ॥* ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು, ಶ್ರದ್ಧಾ ಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಆಚರಿಸುವ ಕರ್ಮ ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿ ಸಮೃದ್ಧ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕರ್ತೃವಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದೇ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಧ್ಯೇಯವಾಗಿದೆ.

ಟಿ. ಗೌರೀಪತಿ

ಸಾಮವೇದೋಪಾಕರ್ಮ
ಶ್ರೀ ಚಿತ್ರಭಾನು ಸಂವತ್ಸರ
೯-೯-೨೦೦೨

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು
ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ
ಬೆಂಗಳೂರು

ಸ್ವಸ್ತಿವಾಚನ

ಕನ್ನಡನಾಡಿಗೂ ವೇದವಾಙ್ಮಯವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೂ ವಿಶೇಷವಾದ ಸಂಬಂಧವು ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಿಂದ ನಡೆದುಬಂದಿದೆ. ವೇದಾಂತದ ವಿವಿಧ ಮುಖಗಳನ್ನು ವಿಶದೀಕರಿಸಿದ ಶಂಕರ-ರಾಮಾನುಜ-ಶ್ರೀಪತಿ-ಶ್ರೀಕಂಠ-ಮಧ್ವ-ವಲ್ಲಭ ಮುಂತಾದ ವರೆಲ್ಲ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದು ರೀತಿ ಕರ್ಣಾಟಕಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರೇ. ವಿಶೇಷತಃ ಸಮಗ್ರ ವೇದಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ 'ನ ಭೂತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ' ಎಂಬಂಥ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ರಚಿಸಿದ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ನಮ್ಮೀ ನಾಡಿನವರೇ ಎಂಬುದು ನಮಗೆಲ್ಲ ಹೆಮ್ಮೆ ತರುವಂಥ ಸಂಗತಿ. ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದದ ಸಂಹಿತೆ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಆರಣ್ಯಕಗಳನ್ನು ಮೂವತ್ತೈದು ಬೃಹತ್ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲ, ಪದಪಾಠ, ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಮತ್ತದರ ಅನುವಾದ, ತಾತ್ಪರ್ಯ, ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಮಂತ್ರಗಳ ಆಂಗ್ಲಾನುವಾದದೊಡನೆ ಕನ್ನಡನುಡಿಗೆ ತಂದ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಗ್ರಂಥರತ್ನಮಾಲೆಯ ಸಂಪಾದಕವರ್ಗದ ಕೆಲಸವು ಯಾವ ನಾಡು-ನುಡಿಗಳಿಗಾಗಲಿ ಹೆಮ್ಮೆ ತರುವಂಥದ್ದು. ಈಚೆಗೆ ಪ್ರೊ|| ಎಸ್.ಕೆ.ರಾಮಚಂದ್ರ ರಾಯರು ಮೂವತ್ತು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್ಸಂಹಿತೆಯ ನೂತನವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಯಾಸ್ಕಾಚಾರ್ಯರ ನಿರುಕ್ತದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥಪರವಾಗಿ ಮಾಡಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗಿರುವುದು ತುಂಬ ಸ್ಮರಣೀಯವಿಕ್ರಮ. ಅಂತೆಯೇ ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದವರು ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದೊಡನೆ ಸಮಗ್ರಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ತರುತ್ತಿರುವ ಸಾಹಸವೂ ಸುತರಾಂ ಸ್ತುತ್ಯ. ಇವುಗಳಲ್ಲದೆ ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಆರ್ಯಸಮಾಜವು ಶ್ರೀಸುಧಾಕರ ಚತುರ್ವೇದಿಗಳ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕುವೇದಗಳನ್ನೂ ಸ್ವೋಪಜ್ಞಟೀಕೆಯೊಡನೆ ಕನ್ನಡೀಕರಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಸ್ಮಯಾವಹೋಪಕ್ರಮವೂ ನಿತಾಂತ ಸ್ತವನೀಯ. ಇನ್ನೂ ಇಂಥ ಹತ್ತು ಹಲವು ಹಿರಿಯ-ಕಿರಿಯ ವೇದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಪ್ರಕಾಶನ ಯತ್ನಗಳು ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಂಸ್ಥಿಕಸ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತಲೇ ಇರುವುದು ನಮ್ಮ ನಾಡಿನ ಭಾಗ್ಯ, ನಮ್ಮ ಜನತೆಯ ಸೌಭಾಗ್ಯ.

ಈ ಪುಣ್ಯನಿಃಶ್ರೇಣಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಕೃತ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದವರು ಹೊರತರಲಿರುವ ಸಮಗ್ರಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಸಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ-ಕನ್ನಡ ಭಾಷಾಂತರ ಮತ್ತು ವಿಶೇಷವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಸೇರುತ್ತವೆ. ಋಗ್ಯಜುರ್ವೇದಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಕೆಲಸ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಹಿಂದಿ, ಮರಾಠಿ, ತೆಲುಗು ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ - ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ - ಆಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮವೇದದ ಬಗೆಗೆ ತುಂಬ ಅಲ್ಪಪ್ರಮಾಣದ ಕಾರ್ಯ ನಡೆದಿದೆ. ಇದು ಗುಣ-ಗಾತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಅಲ್ಪ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಸಾಮವೇದದ ಬಗೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುವ

ಅನತಿಪರಿಚಯಪರಿಶ್ರಮಗಳೇ ದಿಟ. ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಗಿರುವ ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನ-ಸಂಶೋಧನಗಳು ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಋಗ್ವೇದದ ನೆರಳಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗಿವೆ. ಕೇವಲ ಋಕ್ಕಿನ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ, ವಿವರಿಸುವ ಯತ್ನವೇ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸಾಮವೇದದ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾದ ಗಾನಕ್ರಮದ ಬಗೆಗೆ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನ ಅಥವಾ ಅವಜ್ಞೆಯೇ ಸಾಗಿಬಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಆರ್ಯಸಮಾಜದ ಸಾಮವೇದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯನ್ನೊಂದು ನಿದರ್ಶನವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಿಸಬಹುದು. ಇನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ-ವಿಶೇಷತಃ ತಮಿಳುನಾಡಿನ - ಯತ್ನವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಹತ್ತ್ವದ ಬಗೆಗೆ ಅಂಥ ಕೆಲಸ ಸಾಗದಿರುವುದು ಎದ್ದುಕಾಣುವ ಸಂಗತಿ. ಈ ಎರಡೂ ಕೊರತೆಗಳನ್ನು ಕೂಡಿದಮಟ್ಟಿಗೂ ನೀಗಿ **'ಸಾಮವೇದದ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಉಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುವ ತುಡಿತವೇ'** ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪ್ರಕೃತೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವಿಶೇಷತೆ.

ಯಾಜ್ಞಿಕವಾದ ವೇದವ್ಯಾಖ್ಯಾನಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಹಾದಿಯೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ, ಆ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಶುಷ್ಕಕರ್ಮಕಾಂಡಪ್ರಧಾನವೆಂದು ಹೀಗಳೆದು ತನ್ಮೂಲಕ ಅಧಿಯಜ್ಞಾರ್ಥವನ್ನೇ ವೇದವಿರುದ್ಧವೆಂದು ನಿರಾದರಿಸುವುದು ಆಧುನಿಕ ಸಂಶೋಧಕರ ಅನುದಿನದ ಪಲ್ಲವಿಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಮಹರ್ಷಿದಯಾನಂದಸರಸ್ವತಿ, ಅರವಿಂದರಂಥ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ ಹೊರತಲ್ಲ. ಯಾಸ್ಕಮುನಿಗಳ ನಿರುಕ್ತವನ್ನೊಂದನ್ನೇ ಹಿಡಿದು ಉಳಿದೆಲ್ಲ ವೇದಾಂಗಗಳ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನೂ ಅವಗಣಿಸಿ, ತಾವು ಹೇಳಹೊರಟಿರುವುದು ಪರಮೋಚ್ಚವಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥ; ಇದರೆದುರು ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲ ಗೌಣ, ಅನಪೇಕ್ಷಿತ ಎಂಬ ನಿಲುವನ್ನು ತಾಳಿ ಮನಬಂದಂತೆ ಪೂರ್ವಗ್ರಹನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ 'ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ' ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲಿಸುವಂತೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವ, ಆರೋಪಿಸುತ್ತಿರುವ ವೇದವ್ಯಾಖ್ಯಾತೃಗಳ ಪರಂಪರೆ ಇಂದು-ನಿನ್ನೆಯದಲ್ಲ; ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಇಳಿದು ಬಂದಿದೆ. ದಿಟವೇ, **'ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥವೇ ವೇದದ ಹೃದಯ'**. ಇದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥದ ದ್ರವ್ಯ ತುಂಬ ಅಲ್ಪ. ಅದರ ತತ್ತ್ವ ಮಾತ್ರ ಅಪಾರ. ಹತ್ತಾರು ವಾಕ್ಯಗಳೊಳಗೆ ಸಮಗ್ರವೇದಗಳ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥ ಅಡಗಬಲ್ಲುದು. ಇನ್ನುಳಿದ ವಿಸ್ತರಣೆಯೆಲ್ಲ ಅದನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸ್ತರಗಳಿಂದ ಪೋಷಿಸಬಲ್ಲ ಅಧಿಭೂತ-ಅಧಿದೈವ-ಅಧಿಯಜ್ಞಾರ್ಥಗಳಿಗೇ ಮೀಸಲಾಗುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ತತ್ತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯವೊಂದು ಸೂತ್ರ. ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗಸಾಫಲ್ಯದ ಭಾಷ್ಯ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬಹುಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸಮಗ್ರದೃಷ್ಟಿಯ ವೇದಾರ್ಥ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಕೇವಲ ಕರ್ಮಕಾಂಡೀಯವೆಂದು ಕುಂದಿಡುವುದು ಕುಹಕರ ದಾರಿಯಷ್ಟೇ ಆಗುವುದು. ದುಂಬಿಗೆ ಒಂದು ಹನಿ ಮಕರಂದಮಾತ್ರ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವಾಗ ಅಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಹೂವು. ಅದರ ಬಣ್ಣ-ಬೆಡಗು-ಕಂಪು-ಸೊಂಪುಗಳೆಲ್ಲ ಅದೇಕಿರಬೇಕು? ಆ ಹೂವನ್ನು ತಾಳುವ ಗಿಡದ

ಎಲೆ-ರಂಬೆ-ಕೊಂಬೆಗಳ ವಿಸ್ತಾರ ಏಕಿರಬೇಕು? ಇವೆಲ್ಲ ವ್ಯರ್ಥ, ಇದಲ್ಲ ಪರಮಾರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುವವರು ಕೇವಲ ದುಂಬಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲದೆ ಆ ಗಿಡದಿಂದ ಬಹುವಿಧಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಇನ್ನುಳಿದ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನೇಕ ಜೀವಿಗಳ ಆಶಯಗಳನ್ನು ಮರೆತಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಂದು ಹನಿ ಮಕರಂದವಾದರೂ ಇಡಿಯ ಗಿಡದ ಫಲ. ಬಿಂದುಮಾತ್ರಮಕರಂದೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಆ ತರುವಿನಷ್ಟು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಮಿಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥವು ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಸಂಭವಿಸದು. ವೇದಗಳು ಮಾನವ ಜೀವನದ ಸಮಸ್ತಮೌಲ್ಯಗಳ ಸಮಗ್ರಾಭ್ಯುದಯಕ್ಕೆ ಹೊರಟಕಾರಣ, ಜ್ಞಾನಕಾಂಡಕ್ಕಿಂತ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ದ್ರವ್ಯವ್ಯಾಪ್ತಿ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಬೃಹದ್ಗಾತ್ರದ್ದಾದ ಕಾರಣ ವೇದವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಯಜ್ಞದೃಷ್ಟಿ ಅನಿವಾರ್ಯ ವಿಸ್ತಾರದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಂದು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥದ ಬಗೆಗೆ ಖಂಡಿತವಾಗಿ ಅವಜ್ಞೆಯಿಲ್ಲ. ಅದೇ ನಮ್ಮ ಚರಮಗಂತವ್ಯ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕೃತ್ಸ್ನದೃಷ್ಟಿಯ ರಸಫಲವನ್ನೇ ನಾವು ಪ್ರಕೃತ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಸಾಮವೇದಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇದು ಕರ್ಮ-ಜ್ಞಾನ-ಉಪಾಸನೆಗಳೆಂಬ ಕಾಂಡತ್ರಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಸಕಲರಿಗೂ ಅವಿರೋಧವಾದ ಸಮಗ್ರಸಂಸ್ಕೃತಿದೃಷ್ಟಿ.

ಸಂಹಿತಾಪಾಠ, ವಿವಿಧಗಾನಕ್ರಮ, ಪದಪಾಠ, ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ, ಅನುವಾದ, ವಿಶೇಷವ್ಯಾಖ್ಯಾನ-ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳೆಲ್ಲ ಸೇರಿರುವ ಈ ಸಾಮವೇದಾವೃತ್ತಿಯು ಬಹುಶಃ ಸಾಮವೇದಾನುವಾದೇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ಮೊದಲಬಾರಿಗೆ ಮಂತ್ರಗಳ ಛಂದೋಬದ್ಧಪದ್ಯಾನುವಾದವನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಶೇಷತೆ. ಇಂಥ ಸೇವೆಯ ಮೂಲಕ ಭಗವಾನ್ ವೇದಪುರುಷನ ಆರಾಧನೆಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನನಗೊದವಿಸಿದ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಎಲ್ಲ ಪದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ, ಸಂಪಾದಕವರ್ಗಕ್ಕೂ ನನ್ನ ವಿನಮ್ರ ನಮೋವಾಕಗಳು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನನಗೆ ಸಾಮವೇದದ ದಿಗ್ದರ್ಶನವನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ ಗುರುಗಳಾದ **ಪೂಜ್ಯ ವೇ.ಬ್ರ.ಶ್ರೀ॥ ಶೇಷಣ್ಣಶ್ರೌತಿಗಳಿಗೆ** ನನ್ನ ನಿತಾಂತ ಕೃತಜ್ಞತಾಂಜಲಿಗಳು ಸಲ್ಲುತ್ತವೆ. ಈ ಮುನ್ನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು ತಂದ ಪೂರ್ವಾಪರ ಪ್ರಯೋಗಾದಿಗಳ ಹಲವು ಸಂಪುಟಗಳ ಅನನ್ಯಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಲ್ಲವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ಶೇಷಣ್ಣಶ್ರೌತಿಗಳ ವೈದುಷ್ಯ ಸುವಿದಿತ. ಅವರ ಹಾಗೂ ಇನ್ನಿತರ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪರಿಶ್ರಮದ ಫಲವಾದ ಈ ಸಾಮವೇದಸಂಪುಟಗಳು ಶ್ರುತಿಭಗವತಿಯ ಶ್ರವಣಾಲಂಕೃತಿಗಳಾಗಲಿ.

- ಶತಾವಧಾನಿ ಡಾ॥ ಆರ್.ಗಣೇಶ್

ಅಭಿನಂದನೆ

ಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ವಿದಧಾತಿ ಪೂರ್ವಂ ಯೋ ವೈ ವೇದಾಂಶ್ಚ ಪ್ರಹಿಣೋತಿ ತಸ್ಮೈ ।
ತಗ್ಂ ಹ ದೇವಮಾತ್ಮಬುದ್ಧಿಪ್ರಸಾದಂ ಮುಮುಕ್ಷುರ್ವೈ ಶರಣಮಹಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ ॥

ಶ್ವೇ. ಉ.೬.೧೮ ॥

ವೇದಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಆಸಕ್ತಿ ಅರಿವುಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಆಧುನಿಕ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ಪೈಕಿ ಕಡಿಮೆ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಗುವ ಸಾಮಗರ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಧಾನ ವಾಗಿಯೂ, ಇತರ ಶಾಖೆಗಳ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ **'ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ'** ವು ಬಹಳ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹವಾದ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಸರ್ವವಿದಿತವಷ್ಟೆ. ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ದಿಂದ ಈ ಹಿಂದೆ ಹೊರಬಂದಿರುವ ಅನೇಕ ಪುಸ್ತಕಗಳಿಗಿಂತ ಪ್ರಸ್ತುತ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತಿ ರುವ **'ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ'** - *ಸಮಗ್ರ ಮೂಲ, ಪದಪಾಠ, ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ವಿಸ್ತೃತ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದೊಡನೆ* - ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಸಲ ವಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಬಹಳ ಶ್ರದ್ಧಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಹೊರಬರುತ್ತಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಬಹಳ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವಾಗಿದೆ.

ಇದು ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ಯೋಜಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಇದೀಗ ಮೊದಲ ಸಂಪುಟ ಹೊರಬರುತ್ತಿದೆ. ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ, ಸಾಮವೇದದ ಅನೇಕ ಅಂಶಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ವಿಶದವಾದ ವಿವರಣೆ ನೀಡ ಲಾಗಿದೆ. ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತವಾದ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಮೂಲ ನಾಗರೀ ಮತ್ತು ಗ್ರಂಥಲಿಪಿಗಳಲ್ಲೂ, ಪದ, ಭಾಷ್ಯಗಳು ನಾಗರೀಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ, ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮತ್ತು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದ ತಮಿಳು ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲ, ಹಿಂದಿಗಳ ನಂತರ ಇದೀಗ ಕನ್ನಡಾನುವಾದ ಬರುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಶ್ರೀಮಾನ್ ನಾಗಪ್ಪ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಶೇಷಣ್ಣ ಶ್ರೌತಿಗಳು ಪರಂಪರಾಗತ ಪ್ರಕಾಂಡ ಪಂಡಿತರೂ, ಪರಿಶ್ರಮಶೀಲರೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹಳ ಕಾಳಜಿ ವಹಿಸಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಮಾಹಿತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಮುದ್ರಣವು ಆಧುನಿಕ ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಯಂತ್ರದ ಬಳಕೆಯಿಂದ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ ಮುಂದೆ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬರಲು ಅವಕಾಶವಿದೆ. ನಾನು ವೇದಶಾಸ್ತ್ರ ವಾಙ್ಮಯಗಳ ಸಮಗ್ರಕೋಶವೊಂದನ್ನು ಕಂಪ್ಯೂಟರ್ ಮಾಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ರಚಿಸತೊಡಗಿರುವ ಕಾರಣ ಈ ಪ್ರಯತ್ನದ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೂ ಬಹುಮುಖವಾಗಿ ಬೆಳೆಸಲು ಅವಕಾಶವಿರುವುದನ್ನೂ ಮನಗಾಣುತ್ತೇನೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ, ಮನ್ತ್ರ, ಪದ, ಋಷಿ, ಛನ್ದಸ್ಸು, ದೇವತೆ, ವಿನಿಯೋಗ, ವಿಚಾರ, ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿನ ವಿಶೇಷಗಳು, ಗಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅಂಶಗಳು, ವರ್ಣ, ಸ್ವರ, ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮುಂತಾದವಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವೇದಾಂಗಗಳ ಪ್ರಮಾಣ, ಆಕರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸೂಚಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಭಾರತೀಯ ಲಿಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಪ್ಯಂತರಣ, ಹುಡುಕಲು ಸೌಕರ್ಯ ಹೈಪರ್ ಟೆಕ್ಸ್ಟ್ ಲಿಂಕ್ಸ್ ಪ್ರಮಾಣಗ್ರಂಥಗಳ ಸಮನ್ವಯನ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸೌಲಭ್ಯಗಳನ್ನು ಮುಂದೆ ಏರ್ಪಡಿಸಬಹುದು. ಇವುಗಳು ಪುಸ್ತಕರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವಶ್ಯಕವಾದರೂ, ಎಲೆಕ್ಟ್ರಾನಿಕ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಳಸಲು ಇಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಇಂಟರ್‌ನೆಟ್ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಈ ವಿಷಯಗಳ ಜ್ಞಾನ, ವಿಚಾರ ವಿನಿಮಯ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ನಾನು ಈ ಸಂಪುಟದ ಕರಡಚ್ಚನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣ ಓದಿ ನೋಡಿ, ಅದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಮತ್ತು ಬೇಗಲೇ ಮತ್ತಿತರ ಸಂಪುಟಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ, ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಈ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯಾಸಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡಿ ತಮ್ಮ ಆತ್ಮಕ್ಷೇಮವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲೆಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಇಂತಿ ಸಜ್ಜನವಿಧೇಯ
ವೇದವಾರಿಧಿ, ವೇದವಿಜ್ಞಾನ ಶಿರೋಮಣಿ,
ವೈದಿಕಭೂಷಣಂ, ವಾಚಸ್ಪತಿ
ಡಾ॥ ಪಿ.ರಾಮಾನುಜಮ್
ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರೆ ಗುಂಪು ಸಂಯೋಜಕರು
ಸಿ-ಡಾಕ್, ಬೆಂಗಳೂರು

೧೪-೧೧-೦೧
ವಿಷು ವರ್ಷ, ನರಕಚತುರ್ದಶಿ
ಬೆಂಗಳೂರು.

ಶುಭಾಶಂಸನ

ಭಗವಂತನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ 'ವೇದಾನಾಂ ಸಾಮವೇದೋऽಸ್ಮಿ' ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ತನ್ನ ತೇಜೋऽಂಶ ವಿಶೇಷ ರೂಪವಾದ 'ವಿಭೂತಿ'ಯಿರುವುದನ್ನು ತಾನೇ ಬಾಯಿಬಿಟ್ಟು ಹೇಳಿದ್ದೇಕೆ? ಎಂಬುದು ವೈದಿಕರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಚಿಂತನಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾ ಭಾಷ್ಯಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು 'ಭಿತ್ತಿಸ್ಥಾನೀಯೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ, ಚಿತ್ರಾಸ್ಥಾನಾವಿತರೇ' - ಯಜುರ್ವೇದವು ಗೋಡೆಯಿದ್ದಂತೆ, ಉಳಿದವು ಅದರ ಮೇಲೆ ಬರೆದ ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ - ಎಂದಿರುವುದು ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ! 'ಗೋಡೆಯಿದ್ದರಲ್ಲವೋ ಚಿತ್ರ?' ಎಂಬ ಉಪಮೆಯಲ್ಲಿ 'ಯಜುಸ್ತತ್ತ್ವದ' ವೇದ ಹೃದಯತ್ತ್ವವನ್ನು ಸಾಯಣರು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿದುದು ವೈಚಾರಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ; ಇದೇ ಜೀವನವೇ ವೈದಿಕ ದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆಯೆಂದು 'ತಸ್ಯೈವಂ ವಿದುಷೋ ಯಜ್ಞಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಯಜಮಾನಃ....' ಎಂದು ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುವ ಹಾಗೆ ನಿರ್ಣೀತವಾದ, ತೈತ್ತಿರೀಯಾರಾಣ್ಯಕದ ಕೊನೆಯ ಅನುವಾಕದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ. 'ಯಜ್ಞೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುಃ' ಎಂಬ ವೈದಿಕ ಸಮೀಕರಣದ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಅರ್ಥ ಇದನ್ನು ಪೋಷಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಮನೋಮಯ ಪುರುಷನನ್ನು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಆನಂದಮಯ ವಿದ್ಯೆಯು ಪಕ್ಷಿಯ - ಗರುಡ - ರೂಪಕದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ 'ತಸ್ಯ ಯಜುರೇವ ಶಿರಃ' ಎಂದು ಮತ್ತೆ ಯಾಜುಷ ತತ್ತ್ವವನ್ನೇ ಶಿರಃಪ್ರಾಯವೆಂದೂ, ಋಕ್ಸಾಮಗಳನ್ನು ಬಲ-ಎಡರೆಕ್ಕೆಗಳೆಂದೂ ಕಲ್ಪಿಸಿರುವುದೂ ಈ ಭಾವದಲ್ಲೇ, ಸಾಮವೇದ ಇರಲಿ, ಋಗ್ವೇದದ ಸ್ಥಾನವೇನೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲೇ - ೬.೫.೧೦. ೩೫ರಲ್ಲಿ :

ತದ್ಯದ್ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಾ ಯಾಜುಷಾ ಕ್ರಿಯತೇ
ಶಿಥಿಲಂ ತದ್ಯದೃಚಾ ತದ್ದೃಢಂ.....'

ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಿದೆಯೆಂದೂ ವಿಚಾರಣಾರ್ಹವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಕೇವಲ ಯಾಜುಷಕರಣಗಳಿಂದಲೂ, ಸಾಮಗಳ ಬಳಕೆಯಿಂದಲೂ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಆಗ ಯಜ್ಞವೇ ಶಿಥಿಲವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹಾಗಾಗದೆ ಯಾಜುಷ ವಿದ್ಯೆಯು, ಯಜ್ಞಕರಣವು, ಯಜ್ಞಫಲವು ಊರ್ಜಿತವಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಉಚಿತವಾದ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ, ಸರಿಯಾಗಿ ದೇವತಾ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಕರೆದು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಯಜ್ಞವು ದೃಢವಾಗುವುದೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದು, ಋಗ್ವೇದದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಗಮನೀಯ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಚತುರ್ವೇದಗಳ ಹೃದಯವೇ ಯಜ್ಞತತ್ತ್ವ, ಅದರ ಕೊನೆಯ ಮೆಟ್ಟಿಲು - '**ವಸುರಣ್ವೋ ವಿಭೂರಸಿ... ಓಂ ಇತ್ಯಾತ್ಮಾನಂ ಯುಂಜೀಥ....**' ಎಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ದ್ರಾವಿಡಗಣನೆಯ ಚತುರ್ಥಪ್ರಶ್ನದ '**ನಾರಾಯಣೀಯ**'ದ ಕೊನೆಯ ಅನುವಾಕದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾದ - ಆತ್ಮಾರ್ಪಣೆ, ಭಗವಂತನಿಗೆ ಆತ್ಮಹವಿಃ ಸಮರ್ಪಣೆ ಎಂಬುದು. ಈ ಯಜ್ಞವೂ ಇತರ ರೂಪಾಂತರಗಳೂ ಸಿದ್ಧಿಹೊಂದುವುದು ಸಮರ್ಥ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ದೇವತಾ ಛಂದೋನುಸಂಧಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ ಅವರನ್ನು ಕರೆದಾಗ ಮಾತ್ರ.

'ಸಾಮವೇದದ ಪಾತ್ರವೇನು? ಅದನ್ನೇಕೆ ಭಗವಂತ ತನ್ನ ವಿಶೇಷ ವಿಭೂತಿ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ? ಋಗ್ಗಜುಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟದ್ದೇಕೆ?' ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮಾರ್ಮಿಕ ಉತ್ತರ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ವಿವರ ಸಾಪೇಕ್ಷವಾದರೂ ಇಲ್ಲಿ ದಿಗ್ದರ್ಶನ ಮಾತ್ರ ಶಕ್ಯ.

ವೇದದ ಪರಮಗುರಿ, ಪರತತ್ತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ, ಪರಮಾತ್ಮಾನುಭವ, ಪರದರ್ಶನ, ಸ್ವಯಂಪ್ರಯೋಜನ ರೂಪದ ದೈವಾನಂದಾನುಭೂತಿ. ಅದನ್ನೇ ಯೋಗ ಎಂದೂ ವೇದವೂ - '**ಯುಂಜತೇ ಮನ ಉತಯುಂಜತೇ ಧಿಯಃ**' - ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದೆ.

'**ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯಾತ್ಪದ ಮಾಮನನ್ತಿ**' - ಕಠ
'**ವೇದೈಶ್ಚ ಸರ್ವೈರಹಮೇವ ವೇದ್ಯಃ**' - ಗೀತೆ
'**ನಾರಾಯಣ ಪರಾ ವೇದಾಃ**' - ಶ್ರೀಭಾಗವತ

ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಯೋಗಾನುಭೂತಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿವೆ.

ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷ ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಹಾಡಿ' ದಾಗ ಬರುವ ಆನಂದವು ಈ ಯೋಗಕ್ಕೆ ವೇದ ಸಮೀಪವಾದ ಅನುಭವ. ಮುಕ್ತಾತ್ಮನ ಅನುಭವ ಪರಮಪದದಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮ ಗಾನವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ತೈತ್ತಿರೀಯದ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ, ಭೃಗುವಲ್ಲಿಗಳು ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತವೆ. '**ಏತತ್ ಸಾಮಗಾಯನ್ನಾಸ್ತೇ.....**'

ಋಗ್ವೇದವಾಗಲಿ, ಯಜುರ್ವೇದವಾಗಲಿ, ಅಧ್ಯಯನವಾಗಲಿ, ಯಾಗಗಾಗಲಿ, ಯಜ್ಞದ ಆಚರಣೆಯಾಗಲಿ, ಇಡೀ ವೇದವಾಙ್ಮಯದ ಗುರಿ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದಾನುರೂಪ ಯೋಗ ಎಂಬುದನ್ನು ವೈದಿಕರು ಮನಗಂಡರೆ, ಗೀತಾಚಾರ್ಯನ ಸಾಮವೇದ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯದ ಕುರಿತ ಸೂಕ್ತಿಯು ಮನಬಿಚ್ಚಿ ತೆರೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲವಾದರೆ ಶುಷ್ಕವಿವಾದಗಳು ತಪ್ಪಲಾರವು. '**ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಂ ಋಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ?**' - ಆ ಭಗವಂತನನ್ನರಿಯದವನು,

ಅನುಭವಿಸದವನು, ಎಷ್ಟು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿದರೇನು?' ಎಂಬ ಮಾತೂ ವೇದದಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತಾ ಇದನ್ನು ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

'ವಿದ್ಯಾ' ಎಂಬುದು ಈ ಭಗವದನುಭೂತಿಯೇ! ಇಂಟ್ಯೂಇಶನ್, ಡೈರೆಕ್ಟ್ ಪರ್ಸೆಪ್ಶನ್ - ಇದೇ ಯೋಗ, ಇದೇ ಉಪಾಸನೆ, ವೇದನ, ನಿದಿಧ್ಯಾಸನ, ಅನುಧ್ಯಾನ ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಕಾರರ ಮತ. ಇದೇ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ ಹೃದಯವೂ ಸಹ.

ಇಂಥ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತ್ ವಿದ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಸಾಮವೇದದ ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಇದ್ದು, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮತತ್ರಯಾಚಾರ್ಯರಿಗೂ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸದ್ ವಿದ್ಯೆಯೂ - **ತತ್ ತ್ವಂ ಅಸಿ** ಅನುಭವವೂ - ಅಡಗಿರುವುದನ್ನು ಮನಗಂಡರೆ, ಸಾಮವೇದದ ಮಹತಿಯ ಅರಿವಾದೀತು. ಛಾಂದೋಗ್ಯವು ತೊಡಗುವುದೇ **'ಉದ್ಗೀಥ'** ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ. ಎತ್ತರದ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಸಾಮಬದ್ಧವಾಗಿ ಹಾಡಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವ ಪ್ರಕಾರದ ಹಲವು ಅಂಶಗಳನ್ನು ಈ ವಿದ್ಯೆ, ತುಂಬ ಗಹನ, ಗೂಢ ಮಿಸ್ಟಿಕಲ್ ಭಾಷೆ, ಸಂಜ್ಞೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಇದನ್ನು ಉಳಿದವಕ್ಕಿಂತ 'ಅರ್ಥೈಸಲು' ಹೆಚ್ಚು ಕಠಿಣವಾಗಿಸಿದೆ ಇಡೀ ಸಾಮವೇದವೇ 'ಉದ್ಗೀಥ' ವಿಸ್ತಾರ, 'ಉದ್ಗೀಥವು' ಅದರ ಸಂಗ್ರಹ.

ಭಗವಂತನು ಕರ್ಮಾರಾಧ್ಯ; ಜ್ಞಾನಗಮ್ಯ, ಉಪಾಸನಾವೇದ್ಯ, ಸಾಮಗಾನ ವಿಶೇಷಗಳಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತನಾಗಿ ಅನುಭವದಲ್ಲಿ ನೆಲೆನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಶಬ್ದಾತೀತನು 'ಶಬ್ದ' ವೆನಿಸಿದ ವೇದದ ಒಡಲಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾ ಸಾಮವೇದವು ಶಬ್ದದಾಚೆಯ ಅನುಭವವೈಕ ವೇದ್ಯನಿಗೆ ಹೊಸ್ತಿಲಿನಂತೆ ಇದ್ದು, ಶಬ್ದದ ಈಚಿನ ಲೋಕಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೂ ಕೊಂಡಿಯಂತೆ ಇರುವುದೇ ವಿಶೇಷ. ಅದು ಗೀತಾಚಾರ್ಯನ ಸೂಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥ ಎಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಇಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಮವೇದದ ಕೌಥುಮ ಶಾಖೆಯ ಸಂಹಿತೆಗೆ ಶ್ರೀಯುತ ಬ್ರ.ಶ್ರೀ ಶೇಷಣ್ಣ ಶ್ರೌತಿಗಳು ಪರಮಸಾಹಸಮಾಡಿ, ಪ್ರಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಕನ್ನಡ ಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲವನ್ನು, ಸ್ವರವತ್ತಾಗಿ, ಮುದ್ರಿಸಿ, ಪದಪಾಠ, ಗಾನಕ್ರಮವಿನ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅರ್ಥಸಹಿತ ಮುದ್ರಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತು ಈ ಮಹಾಸಂಪುಟವನ್ನು ಹೊರತರುತ್ತಿರುವುದು ಭಗವಂತನ ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ತಲೆಬಾಗಿ, ತಲೆದೂಗಿ ಹೇಳಲೇ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ದಿವ್ಯ ಅತಿಮಾನುಷ ಮತ್ತು ಋಷಿಪ್ರೇರಿತ ಎಂದು ನಾನು ದೃಢವಾಗಿ ಭಾವಿಸಿದ್ದೇನೆ.

ಗೀತೆಗೆ ಸಮಗ್ರ ಮಹಾಭಾರತವೇ ಪರಿಪೂರ್ಣವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಎಂಬ ಗ್ರಹಿಕೆಯ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಿಗೂ ಸಮಗ್ರ ಸಂಹಿತಾ ಸಾಹಿತ್ಯವು ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಪಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿ ಅನವಶ್ಯ ಗೊಂದಲಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಬಲ್ಲದು ಎಂದು ನನ್ನ ನಂಬಿಕೆ. ವೇದಗಳ ಈ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಲಘುದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಾಣುತ್ತ, ಅನವಶ್ಯವಾದ, ಕೃತಕ ಕರ್ಮ ಕಾಂಡ - ಜ್ಞಾನಕಾಂಡಗಳ ಗೊಂದಲದಲ್ಲಿಬಿದ್ದೇ ವೈದಿಕರು ವೇದದ ಹತ್ಯಾಕಾಂಡವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದರು ಎಂದು ನಾನು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆದು ಮುದ್ರಿಸಿ ನಿರ್ವೇದಪಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು 'ರಾಹು-ಕೇತು' ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನಾಗಿಸಿದ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ ಇದೇ ಎಂದು ನನ್ನ ಗುರುಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರು! ಈ ಅನಾದರ ಇನ್ನಾದರೂ ತಪ್ಪಬೇಕು. ವೇದದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರವೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಕುರಿತದ್ದು.

ಇತಿ ವಿದ್ಯಾ ತಪೋಯೋನಿಃ ಅಯೋನಿರ್ವಿಷ್ಣುರೇಡಿತಃ ।
ವಾಕ್‌ಯಜ್ಞೇನಾರ್ಚಿತೇದೇವಃ ಪ್ರೀಯತಾಂ ಮೇ ಜನಾರ್ದನಃ ॥

ಎಂದು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಪರರೂ, ನಿತ್ಯಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಶೀಲರೂ, ಏಕೆ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ? **'ವಾಕ್‌ಯಜ್ಞ'** ಎನಿಸಿದ ಸಂಹಿತಾಪಾರಾಯಣವು, ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನಯುಕ್ತವೂ, ಯೋಗ ಶೀಲವೂ, ಅನುಭವಾತ್ಮಕವೂ ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಏನಿದೆ?

ಇಂಥ ಕೈಂಕರ್ಯಕ್ಕೆ ಎಳೆಸಿರುವ ಶ್ರೀ ಶೇಷಣ್ಣಶ್ರೌತಿಗಳು ಅಭಿನಂದನೀಯರು, ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೀಯರು, ಸಮಸ್ತವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಗೌರವಾದರ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರು. ಅವರ ಪ್ರಯತ್ನ ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ನಡೆದು ಸಮಗ್ರ ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಪುಟಗಳು ಬೇಗ ಹೊರಬರಲಿ ಎಂದು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇನೆ. ವಯೋವೃದ್ಧರಾದ ಇವರಿಗೆ ಭಗವಂತನು ದೀರ್ಘಾಯುಸ್ಸನ್ನು, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಕರುಣಿಸಲಿ ಎಂದು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

೯.೬.೨೦೦೨ ಇತಿ, ವೇದಜ್ಞಾನಾಂ ದಾಸಾನುದಾಸಃ
ಬೆಂಗಳೂರು **ಕೆ.ಎಸ್.ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯಃ**

(ಪ್ರೊ॥ ಕೆ.ಎಸ್.ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯಃ, ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯಃ, ಕರ್ನಾಟಕ ಆರ್ಟ್ಸ್ ಕಾಲೇಜು, ಧಾರ್ವಾಡ, 'ವಿದ್ವನ್ಮಣಿ', 'ವೇದಭೂಷಣ', 'ವಾಲ್ಮೀಕಿ ಹೃದಯಜ್ಞಃ', 'ಗಮಕ ರತ್ನಾಕರ', 'ಕರ್ನಾಟಕ ಕಲಾಶ್ರೀ', 'ಪ್ರವಚನ ಕಲಾನಿಧಿ', 'ರಾಮಾಯಣಾಚಾರ್ಯ', 'ಪ್ರವಚನ ರತ್ನಾಕರ', 'ವೇದಸಂಸ್ಕೃತಿ ಪರಿಚಯ', ದಶಸಂಪುಟ ರಚಯಿತಾ ಮತ್ತು ಅರವತ್ತಕ್ಕೂ ಮೀರಿದ ವೇದ, ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಾಧಾರಿತ ಕೃತಿಗಳ ಕರ್ತಾ)

ಸಂಪಾದಕರ ಬಿನ್ನಹ

ಸಮಸ್ತ ಭೂತಜಾತಕ್ಕೂ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾದ ಮಾನವರ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಸಾಧನವಾದ ಸನಾತನವಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದವೆಂಬ ಮಹಾವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕತೆಯನ್ನೂ ಸೌಂದರ್ಯವನ್ನೂ ತರುತ್ತಿರುವ 'ಸಾಮವೇದ' ವೆಂಬ ದಿವ್ಯಪುಷ್ಪವು ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆ ಸಡಗರಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಇದೀಗ ಅರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯೆಂಬ ಕನ್ನಡದ ಈ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನೆಗೆ ಶ್ರೀ ಸತ್ಯವ್ರತ ಸಾಮಶ್ರಮಿಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ಭಾಷ್ಯ ಸಹಿತವಾದ ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯ ೧೯೮೩ರ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಪ್ರತಿಯು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. 'ಋಕ್' ಗಳ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಪಾದ ದಾಮೋದರ ಸಾತವಲೇಕರರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ೧೯೮೯ರ ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀ ಮಾಯೂರಂ ರಾಮನಾಥ ದೀಕ್ಷಿತರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ೧೯೭೮ರ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಯ ಪದಪಾಠವನ್ನೂ ಶ್ರೀ ರಾ.ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ಶ್ರೌತಿಗಳಿಂದ ಪರಿಶೋಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ೧೯೭೬ರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಶ್ರೀ. ಕಂಚಿಕಾಮಕೋಟಿ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಮುದ್ರಿತ ಪ್ರತಿಯ ಸಾಮಗಾನದ ಪಾಠವನ್ನೂ ಅನುಸರಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆ, ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತೆ, ಪದಪಾಠ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿಯೇ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಪರಂಪರೆಯು ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ರೂಢಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ.

ಈಗ ಬಾಲ್ಯದಿಂದಲೇ ರೂಢಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವೇದದ ಅಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆ ಬಹುವಿರಳವಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವುದರೊಂದಿಗೆ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಯಥಾನುಕೂಲವಾಗಿ ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಮುಂದುವರೆಸಬೇಕೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳವರಿಗೂ ಅರ್ಥಸಹಿತ ಕಲಿಯಬೇಕೆಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೂ ಕುತೂಹಲಿಗಳಾದ ಅನ್ಯವಿದ್ಯಾ ಪರಿಣತರಿಗೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಾಮವೇದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಋಕ್ ಮನ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಋಕ್ - ಋಷಿ, ಛನ್ದಸ್ಸು, ದೇವತಾ, ಪದ, ಗಾನ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ, ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳು, ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ, ಭಾವಾನುವಾದ, ಪದ್ಯಾನುವಾದ ಹಾಗೂ ಸಾಮವೇದದ ಸಮಸ್ತ ಋಕ್ ಮನ್ತ್ರಗಳ ಅಕಾರಾದಿ ಅಕ್ಷರಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ, ದಶತಿ, ಖಂಡ ಪ್ರಪಾಠಕ, ಅಧ್ಯಾಯ, ಕಾಂಡ ಎಂಬ ವಿಭಾಗ ಸಂಕೇತ

ಸಂಖ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಅಧ್ಯಯನಾನುಕೂಲ ಪರಿಕರಗಳು ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮವು ಏಕತಾನದ ಮಂಪರಿಲ್ಲದೆ ಸುಲಭಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಬಹುಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಹೆಚ್ಚು ಸಮರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಕಲಿಯಲೂ ಕಲಿಸಲೂ ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳಿಂದ ನಡೆಸುತ್ತಿರುವ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನದಿಂದ ಮನದಟ್ಟಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗ್ರಹಣ, ಗ್ರಂಥಪಠನ, ಮೇಧಾಶಕ್ತಿಗಳ ಮೇಳವಲ್ಲದೆ ಖ್ಯಾತಿ ಲಾಭ ಪೂಜಾ ವಿದೂರವೂ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹ ನಿಷ್ಠವೂ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವೂ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಕವೂ ಆದ ತತ್ತ್ವಚಿಂತನೆಯೂ ಇದೆ.

ಅಧ್ಯಯನ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿಯೂ ಪರಾಮರ್ಶೆಗಾಗಿಯೂ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉದ್ಧೃತವಾಗಿರುವ ಮನ್ತ್ರ, ಗಾನ, ಶ್ಲೋಕ, ವಾಕ್ಯಗಳ ಸ್ಥಳನಿರ್ದೇಶನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವೇದವು ನಿಂತನೀರಾಗಿರದೆ ಪರ್ಯಾಯ ಚಿಂತನೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವನ್ನು ನೀಡುವ ನಿತ್ಯ ನೂತನವಾದ ಅಕ್ಷಯಭಂಡಾರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಶೀಲರ ಗಮನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆಂದು ಕೆಲವು ಪದಗಳಿಗೆ ಸಂಭವನೀಯವಾದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪದಗಳು ಮೂಡಿಬಂದಿರುವ ಪ್ರಥಮ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿಯೇ ಇವುಗಳ ಕನ್ನಡ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿ ಪರ್ಯಾಯ ವಾಗಿಯೂ ಜೊತೆ ಜೊತೆಯಾಗಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಿ ಪರಿಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನ, ಸ್ವರ, ಭಕ್ತಿ, ಸಂಕೇತ, ಸಂಖ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಸಾಮಗಾನಾವಯವಗಳನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿ ಸಾಮ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ನೇರ್ಪುಗೊಳಿಸಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಹಿನ್ನಲೆಯನ್ನು ಯಥಾ ಶಕ್ತಿ ಒದಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯ ವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸೂಪರಿಂಟೆಂಡಿಂಗ್ ಇಂಜನಿಯರ್ ಆಗಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲೇ ವೇದ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಯೋಗಸಾಧಕರೂ ಆಗಿರುವ **ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎಲ್.ರಾಮಸ್ವಾಮಿ** *ಎಂ.ಟೆಕ್.*, ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ವ್ರತವಾಗಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನ, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಆಗ್ನೇಯಕಾಂಡದ ಕರಡುಪ್ರತಿಯನ್ನು ೧೯೯೩ ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಟ್ಟು ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವು ಈಗ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲು ಕಾರಣಪುರುಷರಾಗಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನೂ ಹೀಗೆಯೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ.

'ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ'ದ ಗ್ರಂಥ ಸಂಪಾದನಾ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭ ದಿಂದಲೂ ಸಹಾಯಹಸ್ತನೀಡುತ್ತಿರುವ, ಉತ್ಸಾಹ ತುಂಬುತ್ತಿರುವ ಅವಿಳಂಬ ಸರಸ್ವತಿ ಯೆಂದೇ ಖ್ಯಾತನಾಮರಾಗಿರುವ **'ಶತಾವಧಾನಿ ಡಾ|| ಶ್ರೀ ರಾ.ಗಣೇಶ್'** ರವರಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದವು **ವೇದಾರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾದ ದಿವ್ಯವಾದ, ಅನುರೂಪವಾದ, ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯಗಳಾಗಿ** ಮೈದಳೆದು ಕನ್ನಡಕಾವ್ಯರಸಿಕರೂ ಕನ್ನಡದ ಕವಿಗಳೂ ಗಮಕಿಗಳೂ, ಸಂಗೀತಜ್ಞರೂ, ವೇದಪುರುಷನ ಭವ್ಯವಾದ ದೇಗುಲವನ್ನು ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಥಮರೆಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ, ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮ ನೆಚ್ಚಿನ ಕನ್ನಡ ಕುವರ ಡಾ|| ಶ್ರೀ ರಾ.ಗಣೇಶ್‌ರವರನ್ನು ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದೆ. ಈ ಗ್ರಂಥದ ವಿಷಯ ವಿನ್ಯಾಸವನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ನೆರಳುಪ್ರತಿಯನ್ನು ಬೇಜಾರುಪಡದೆ ತಿದ್ದಿ, ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸುವಲ್ಲಿಯೂ, ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಮುಂದಲ ಸಂಪುಟಗಳು ನಿರ್ವಿಘ್ನವಾಗಿ ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಕೈಸೇರಬೇಕೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಸ್ವಸ್ತಿವಾಚನರೂಪವಾದ ಹಾರೈಕೆಯನ್ನು ಬರೆದುಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಅಪರೂಪದ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಮವೇದದ ಬಗೆಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಅತಿಶಯವಾದ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾರ್ಯರೂಪಕ್ಕಿಳಿಸಿ - **ಈ ತೆರನ ಗ್ರಂಥಗಳು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬರಲು ಘನತೆವೆತ್ತ ಮಹಾವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಗೆ ಸಹಕರಿಸಬೇಕೆಂಬ** ಮೇಲ್ಪಙ್ಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟು ಸಮಾಜಪೂಜಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಸೆಂಟರ್ ಫಾರ್ ಅಡ್ವಾನ್ಸ್ ಕಂಪ್ಯೂಟಂಗ್, ಸಿ-ಡಾಕ್‌ನ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಗುಂಪಿನ ಸಂಯೋಜಕರಾಗಿ, ಉನ್ನತ ತಾಂತ್ರಿಕ ವೃತ್ತಿ ನಿರತರಾಗಿರುವ **ಡಾ|| ಪಿ.ರಾಮಾನುಜನ್**'ರವರು ವೇದವಾರಿಧಿ, ವೇದವಿಜ್ಞಾನಕೋವಿದ, ವೈದಿಕಭೂಷಣ ವಾಚಸ್ಪತಿ ಪದವಿಗಳಿಂದಲಂಕೃತರಾಗಿ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಮತ್ತು ವೇದವಿದ್ಯಾ ಪರಿಣತರಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾಧ್ಯಾಪನಗಳನ್ನೂ ಅಕ್ಷರಶಃ ವೈದಿಕ ವೇಷ ಭೂಷಣ, ನಿತ್ಯ ಜೀವನಕ್ರಮವನ್ನೂ ರೂಢಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ಬಹು ಅಪರೂಪದ ಸಜ್ಜನರು, ವೈದಿಕ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭ್ರಮ ಉತ್ಸಾಹಗಳಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ವೈದಿಕ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಭವ್ಯವಾಗಿ ಬೆಳಸುವ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನೇ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ಮಹನೀಯರು **'ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ'** ದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬಗೆಗೆ ಅಭಿಮಾನ ಬೆಳೆಸಿಕೊಂಡು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ಪ್ರಕೃತ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ

ಈ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಓದಿ, ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮುಂಬರುವ ಪ್ರಯೋಜನಗಳನ್ನು ಮುಂಗಾಣುತ್ತಾ ಅಭಿನಂದನಾ ಲೇಖನವನ್ನು ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ವೇದಪುರುಷನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಧಾರವಾಡ ಕರ್ನಾಟಕ ಆರ್ಟ್ಸ್‌ಕಾಲೇಜಿನ ನಿವೃತ್ತ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರೂ ಆಂಗ್ಲಭಾಷಾ ವಿಭಾಗದ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರೂ ವೇದಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಪರಿಣತರೂ ವೇದಪುರಾಣೇತಿಹಾಸ ಆಧಾರಿತ ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯ ಕೃತಿ ರಚನೆಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರವಚನಗಳಿಂದಲೂ ಗಮಕವಾಚನ ಗಳಿಂದಲೂ ಆರ್ಷೇಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಹುಮುಖ ಪರಿಚಯವನ್ನು ನಾಡಿನ ಜನತೆಗೆ ಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತಾ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗೆ ಬಹುಪರಿಚಿತರಾಗಿರುವವರೂ ಪ್ರಖ್ಯಾತ ಸಂಘ ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಂದ ವೇದಭೂಷಣ ವಿದ್ವನ್ಮಣಿ ಗಮಕ ಕಲಾರತ್ನ ಮುಂತಾದ ವಿವಿಧ ಪ್ರಶಸ್ತಿಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತರೂ ಪೂಜಿತರೂ ಆಗಿರುವ ವೇದಮೂರ್ತಿ **ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎಸ್. ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು** ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಾಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಸಾಮವೇದದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಥಮ ಪರಿಚಯದಿಂದಲೇ ಸಂತುಷ್ಟರಾಗಿ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಈ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟದ ನೆರಳು ಪ್ರತಿಯನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿ ಈ ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿಗೆ ಶುಭಾಶಂಸನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಮವೇದದ ಬಗೆಗಿರುವ ತಮ್ಮ ಕಳಕಳಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿರುವ ಸಹೃದಯತೆ ಸಜ್ಜನಿಕೆಗಾಗಿ ಮಾರುಹೋಗುತ್ತಾ ಈ ಮಹಾನುಭಾವರಿಗೆ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು ಸದಾ ಲೇಸನ್ನೇ ಬಯಸುತ್ತದೆ.

ವಿಶ್ರಾಂತ ರೈಲ್ವೆ ಇಂಜಿನಿಯರೂ, ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಅಧ್ಯಕ್ಷರೂ, ಸಾಮ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಾನಿರತರೂ, ವೇದವಾರಿಧಿ, ಸಾಮವೇದವಾರಿಧಿ, ವೇದಶ್ರೀ ಪದವಿಗಳಿಂದಲಂಕೃತರೂ ಆದ **'ಶ್ರೀ ಟಿ.ಗೌರೀಪತಿಗಳು'** ವೇದಸಂಗೋಷ್ಠಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಸಭೆಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಸಾಮವೇದದ ಹಿರಿಮೆಗರಿಮೆಗಳನ್ನು ಸಮಾಜಬಾಂಧವರಿಗೆ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮಹನೀಯರು ಸಾಮವೇದದ ಜೀವನಾಡಿಯೇ ಆಗಿರುವ ಸ್ವರವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಹಿಂದಿನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿದ್ದಿದಂತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ ಗ್ರಂಥದ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನಗಳ ಸ್ವರವನ್ನೂ, ಬೇಜಾರಿಲ್ಲದೆ ಆಲಸ್ಯಕ್ಕೆಡೆಕೊಡದೆ ಒಂದುಬಾರಿಯಲ್ಲ, ಮೂರುಬಾರಿ ತಿದ್ದಿ ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಂಡೇ ಮುದ್ರಣಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಠ್ಯದಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಂಥಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿನ ದೋಷಗಳನ್ನೂ ದೂರ ಮಾಡಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿನ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು

ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಗೆ, ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ, ಅನೇಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿ ವೇದಪುರುಷನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ರಾಂತ ಡೆಪ್ಯುಟಿ ಇಂಜಿನಿಯರೂ, ಯೋಗಸಾಧಕರೂ, ವೇದವೇದಾಂತ ವಿಜ್ಞಾನ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲರೂ, ಆಯುರ್ವೇದ ಪ್ರಯೋಗ ನಿರತರೂ, ಸಮಾಜಸೇವಾ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವವರೂ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಸಮಸ್ತಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಅಂದಿನಿಂದ ಸಾಕ್ಷೀಭೂತರಾಗಿರುವವರೂ ಆದ **ಶ್ರೀ ಹೆಚ್.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು** ಪರಾಮರ್ಶಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಅವತರಣಿಕೆಗಳನ್ನೂ ಒದಗಿಸುತ್ತಾ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಗ್ರಂಥ ಭಂಡಾರದ ನೆರವು ನೀಡುತ್ತಾ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದ ವಿವಿಧ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೂ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ ಆಗಿರುವ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಕೈಬರೆಹದ ಪ್ರತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ತಾಳೆ ನೋಡುವುದರಲ್ಲೂ ಎಡೆಬಿಡದೆ ಸಹಾಯಹಸ್ತ ನೀಡುತ್ತಾ ವೇದಪುರುಷನ ಆಶೀರ್ವಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಖ್ಯಾತ ನಾಮರಾದ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೊಡನೆ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ವಿಜ್ಞಾನಮಂದಿರಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಕಂಪನಿಗಳಲ್ಲಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ವಿಶ್ರಾಂತರಾಗಿರುವವರೂ, ಸತ್ಸಂಗನಿರತರೂ ಮೂರೂ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಪ್ರವೇಶವಿರುವವರೂ ವೇದಸೇವಾಚತುರ ಎಂಬ ಬಿರುದಾಂಕಿತರೂ ಆದ **ಶ್ರೀ ದೇವನಹಳ್ಳಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸರವರು** ತಮ್ಮ ಇಂಗ್ಲಿಷ್, ಕನ್ನಡ, ಸಂಸ್ಕೃತ, ಬಂಗಾಳಿ ಲಿಪಿ ಮತ್ತು ಭಾಷೆಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಬಂಗಾಲಿ ಲಿಪಿ ಸಾಮ್ಯದ ಸಂಸ್ಕೃತಾಕ್ಷರದ ತೊಂಬತ್ತು ಪುಟಗಳ ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯಾವತರಣಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಕನ್ನಡಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಸುಗಮವಾಗಿ ಓದಲನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಬರೆದುಕೊಟ್ಟು ವೇದಪುರುಷನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ತಾತಾವಿಜ್ಞಾನಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿನಿರತರೂ, ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಮಕಿಗಳೂ, ಸಂಗೀತಜ್ಞರೂ, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮಕಕ್ಕೆ ಒಗ್ಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಕನ್ನಡ ಕಾವ್ಯರಸಿಕರ ಮನದಣಿಸುವವರೂ ಗಮಕ ಕಲೆಯ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿರುವವರೂ ಆದ **'ಕಡಬ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ'** ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಭಾಷೆಯ ಶಿಥಿಲತೆ ಆದಿ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಭಾಷೆಯ ಸುಭಗತೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಗೊಳಿಸಿ ವೇದಪುರುಷನ ಆಶೀರ್ವಾದಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ನಾಗಮಂಗಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಭೆಯ ಸರ್ವತೋಮುಖ ಬೆಳವಣಿಗೆಗೆ ಕಾರಣರಾದ ವೇದ ಮತ್ತು ವೇದಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಭೆಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಅನುಕರಣೀಯವಾದ ಸುಸಂಘಟಿತ ಸಾಮೂಹಿಕ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಬಹುಯಶಸ್ವಿ

ಯಾಗಿರುವವರೂ ಋಗ್ವೇದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರೂ ಆದ **ಶ್ರೀ ಎಂ.ಆರ್.ನಾರಾಯಣಶಾಸ್ತ್ರಿಗಳು** ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರವನ್ನೇ ಒದಗಿಸಿ ತಮ್ಮ ಅನುಭವ ವನ್ನೂ ವಿದ್ವತ್ತನ್ನೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡು ವೇದಪುರುಷನ ಕೈಂಕರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಾಲ್ಗೊಂಡಿರುವ ಧನ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಂಡುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ರಾಂತ ಪ್ರಾಚಾರ್ಯರೂ ದಶಗ್ರಂಥಿ ಆದಿ ಎಲ್ಲಾ ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಷಡಂಗಗಳ ಆಗಮಗಳ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ಆರ್ಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಂಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾ ಅವುಗಳೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ಅರ್ಥಸಹಿತ ನಿತ್ಯಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಡಾ|| **ಕೆ.ಟಿ.ವಿಶ್ವನಾಥರವರು** ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರದ ನೆರವನ್ನಿತ್ತು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಕೃತಜ್ಞತೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಎನ್.ಎ.ಎಲ್.ನಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತವ್ಯಾಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎ., ಪದವಿಧರರೂ ಆದ **ಶ್ರೀ ಎಸ್.ಎಸ್.ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಿ** ಎಂ.ಇ., ಇವರು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರದ ನೆರವು ನೀಡಿ ವೇದದ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಂಚಿಕಾಮಕೋಟಿಪೀಠದ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾದ ಸಾಮವೇದ ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತ ವಿದ್ಯಾಭ್ಯಾಸ ನಿರತರಾದ **ಶ್ರೀ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿತ್ಯ**, ಇವರು ಪಂಜಾಬ್ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಅಪರೂಪದ ಆಕರ ಗ್ರಂಥ ಗಳನ್ನು ಎರವಲು ಕೊಟ್ಟು ವೇದಪುರುಷನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ರಾಂತ ತಹಸೀಲ್ದಾರರೂ ಮೂರೂ ವೇದಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ಚತುರರೂ ಆದ **ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟರಾಮ ಪುರಾಣಿಕರೂ**, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಗ್ರಂಥಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ನೆರವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಸಾಮವೇದಿಗಳ ವಿಳಾಸಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವರುಗಳ ಮನೆಗೆ ಹೋಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸುತ್ತಾ ವಿತರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ವೇದಪುರುಷನ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೈಗಾರಿಕೋದ್ಯಮಿಗಳೂ, ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆದ **ಶ್ರೀ ಬಿ.ಎನ್.ನಾಗರಾಜ್**ರವರೂ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗಮಕಿಗಳಾದ **ಶ್ರೀ ಸಾಮಗ ಶ್ರೀಕಂಠಯ್ಯ ನವರೂ**, ಅವರ ಸುಪುತ್ರರೂ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಸಾಮವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ ಹಾಗೂ ವಿತರಣೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ತನುಮನಧನಗಳಿಂದ ವೇದಪುರುಷನನ್ನು ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಾ ಭಗವಂತನ ಕೃಪಾಶೀರ್ವಾದಗಳಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಓಮ್ ಕಾಮ್ಪ್ ಸೆಂಟರಿನ ಒಡೆಯರಾದ ಗೆಳೆಯ **ಕಿಶೋರ್ ಕಾಶ್ಯಪರು** ಲಾಭದಾಯಕವಲ್ಲದ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾದ

ಅಪರೂಪದ ತ್ರ್ಯಕ್ಷರ, ಚತುರಕ್ಷರಗಳಿಂದ ವಿಶೇಷ ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ, ವಿವಿಧ ಆಶಯಗಳ ಸಂಖ್ಯಾಸಂಕೇತಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಡಿ.ಟಿ.ಪಿ.ಯನ್ನು ತಾಂತ್ರಿಕ ನಿಪುಣತೆ ಯಿಂದಲೂ ಭಕ್ತಿಶ್ರದ್ಧೆಗಳಿಂದಲೂ ಸುಂದರವಾಗಿ, ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಕೃಷಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಇಂಜನಿಯರಿಂಗ್ ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿಯೂ ಸಮಾಜ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನು ತೊಡಗಿಸಿಕೊಂಡು ದೈವಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಭಾರತೀಯ ಚಿಂತನೆ ಹಾಗೂ ಜೀವನಕ್ರಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೇದಮೂಲವೆಂದೇ ಕನ್ನಡ, ತೆಲುಗು, ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಭಾರತ ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಾ ವೇದಸಂಗೋಷ್ಠಿ ಗಳನ್ನೂ ಚರ್ಚಾಕೂಟಗಳನ್ನೂ ವಿವಿಧ ಪ್ರಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಘಟಿಸುತ್ತಾ ಮುದ್ರಣ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದಲೂ ಧ್ವನಿಸುರುಳಿಗಳ ಮೂಲಕವೂ ವೇದಪ್ರಚಾರವನ್ನು ಕೈಗೊಂಡು, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ತಾವೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿರುವ **'ವೇದ ಭಾಷ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಸಮಿತಿ'** ವತಿಯಿಂದ ವೇದಸಾಹಿತ್ಯವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಸಹಸ್ರಾರು ಮನೆಮನೆಗಳಿಗೂ ಮನಮನಗಳಿಗೂ ಮುಟ್ಟಿಸುತ್ತಿರುವ ಸನ್ಮಾನ್ಯರಾದ **ಶ್ರೀ ಕೈಪು ಶೇಷಾದ್ರಿಗಳು 'ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಕೆಲಸ'** ತಮ್ಮದೆಂದೇ ಭಾವಿಸಿ ಈ **'ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ'** ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಅಲ್ಪವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ, ಬಹುಅಂದವಾಗಿ, ಮುದ್ರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ವೇದ ಪುರುಷನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. **'ಶ್ರೀ ಶಂಕರಕೃಪಾ'** ಹಾಗೂ **'ವಿಪ್ರನುಡಿ'** ಯ ಸಂಪಾದಕರು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು ವೇದಪುರುಷನ ಸೇವೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರೂ ಸಮಸ್ತ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಪರಿಣತರೂ ಸಾಮಗಾನ ಬಲ್ಲವರೂ ಬೆಂಗಳೂರು ರಾಗಿಗುಡ್ಡ ದೇವಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಹೆಬ್ಬೂರು ಕೋದಂಡಾಶ್ರಮಗಳನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಯಾತ್ರಾಸ್ಥಳಗಳನ್ನಾಗಿಸಿ ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತರದ ಜನರಲ್ಲೂ ವೇದಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆ ಭಕ್ತಿ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತಿರುವ **ಶ್ರೀ ಕೋದಂಡಾಶ್ರಮ ಮಠಾಧೀಶರಾದ ಪೂಜ್ಯಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣಾಶ್ರಮ ಮಹಾಸ್ವಾಮಿಗಳು** ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದಲೂ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸಾಮವೇದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಾಮವೇದದ ಬಗೆಗೆ ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರಜ್ಞೆಯನ್ನು ಜಾಗೃತಗೊಳಿಸಿ ಪ್ರೇರಿಸಿ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖಗೊಳಿಸಿ ಆಶೀರ್ವಾದಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನ್ಯೂಜರ್ಸಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ಪಿ.ಎಚ್.ಡಿ., ಪಡೆದು ಅಮೆರಿಕಾದ ವಿಶ್ವ ವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐ.ಬಿ.ಎಮ್. ೩೬೦ ಕಂಪ್ಯೂಟರನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ

ಗೊಳಿಸಿದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೆಂಬ ಕೀರ್ತಿಭಾಜನರಾಗಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವಾಮಿ ವಿಶ್ವಾನಂದರ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟಾಂಗಯೋಗಮಾರ್ಗವನ್ನನುಕ್ರಮಿಸಿ ಅಂತರಾತ್ಮನ ಕರೆಗೆ ಓಗೊಟ್ಟು, ನಚಿಕೇತನಂತಹವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಬಹು ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಪದವಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ, ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಋಷಿಕೇಶದಲ್ಲಿ ತಪಃಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಸಾಧನಾನಿರತ ರಾಗಿದ್ದು ಇಂದೂ ಸಹ **ಖ್ಯಾತ ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ಮಹಾಯೋಗಿಯಾಗಿ** ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗುವ ಮೇಲ್ಪಂಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಸಂನ್ಯಾಸಾಶ್ರಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹೊಸೂರು ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಅಣುಸೋಣೆಯ ಶಾಂತಪರಿಸರದ ಹಂಸಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಯೋಗಾರೂಢ ರಾಗಿರುವ ಪೂಜ್ಯರಾದ **ಸ್ವಾಮಿ ವಿರಾಜೇಶ್ವರರು** ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಇನ್ನಷ್ಟು ಸಾಮವೇದದ ಗ್ರಂಥಗಳು ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಅರ್ಪಿತವಾಗಲೆಂದು ಆರು ಸಹಸ್ರ ರೂಪಾಯಿಗಳ ಸುವರ್ಣಮಂತ್ರಾಕ್ಷತೆಯನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕನ್ನಡವೇ ಮೊದಲಾಗಿ ಬಹುಭಾಷೆಗಳನ್ನುಬಲ್ಲ ಸ್ವಾಮೀಜಿಯವರು ವಿಜ್ಞಾನಿಯ ಸತ್ಯಶೋಧನೆ, ಸಾಧನೆಯ ಕಲೆ ಮತ್ತು ವಿಜ್ಞಾನ ಭಗವದ್ಗೀತೆಯ ವಿಜ್ಞಾನ, ಮುಂತಾದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಮೂಲಕವೂ, ಹಂಸಯೋಗ ಎಂಬ ತ್ರೈಮಾಸಿಕ ಪತ್ರಿಕೆಯ ಮೂಲಕವೂ, ಸತ್ಸಂಗದ ಮೂಲಕವೂ, ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುತ್ತಿರುವುದು ನಮ್ಮ ಭಾಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಈ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಾಗಿ ಗೆಳೆಯರಾದ ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳೊಬ್ಬರು ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಸಮೀಪ ಬಂಧುಗಳಾದ **ಶ್ರೀ ಕಡಬಾ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ** ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ **ಶ್ರೀ ಕೆ.ಎನ್.ಪ್ರಭಾಕರರವರು** ತಮ್ಮ ತಂದೆಯವರಾದ **ದಿ|| ಶ್ರೀ ಕೆ.ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಗಳವರ** ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಹಸ್ರ ರೂಪಾಯಿ ಗಳನ್ನೂ ನೀಡಿ ವೇದಪುರುಷನ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಜ್ಞಾತಾಜ್ಞಾತವಾಗಿಯೂ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಸ್ತರ ಮೇಲೂ ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆ ಮಳೆಗರೆಯುತ್ತಿರಲಿ. ಋಷಿ ಸದೃಶರೂ, ಆದ್ಯರೂ, ಪೂಜ್ಯರೂ ಆದ ಪೂರ್ವ ಸೂರಿಗಳಿಗೆ ಮುಡಿಬಾಚಿ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸಂಪಾದಕ ಮಂಡಲಿ
ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥ ಸಂಕೇತ ಸೂಚಿ

ಅಮರ - ಅಮರಕೋಶ
ಅ.ತ. - ಅಕ್ಷರ ತನ್ತ್ರ
ಅಥ.ವೇ - ಅಥರ್ವವೇದ
ಆರ - ಆರಣ್ಯಗೇಯಗಾನ
ಆಪ.ಶ್ರೌ - ಆಪಸ್ತಮ್ಬ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ
ಆರ್ಷೇ.ಕಲ್ಪ - ಆರ್ಷೇಯ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ
ಆರ್ಷೇ.ಬ್ರಾ. - ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಆರ್ಷೇ.ದೀ - ಆರ್ಷೇಯ ದೀಪ
ಆಶ್ವ.ಗೃ.ಸೂ. - ಆಶ್ವಲಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ
ಊಹ - ಊಹಗಾನ
ಸಾ.ಋ - ಸಾಮವೇದ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕಾ
ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ವೇದರತ್ನಮಾಲಾ - ೩೬ ಸಂಪುಟಗಳು
ಋ.ಸಂ. - ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆ
ಋ.ತ - ಋಕ್ ತನ್ತ್ರ
ಋ.ಪ್ರಾತಿ - ಋಗ್ವೇದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ
ಐ.ಆ - ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕ
ಐ.ಬ್ರಾ - ಐತರೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಕಾ.ಶ್ರೌ - ಕಾತ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ
ಕ್ಷು.ಕ.ಸೂ. - ಕ್ಷುದ್ರ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ
ಖಾ.ಗೃ.ಸೂ - ಖಾದಿರ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ
ಗಾಯ.ವಿ.ಸೂ - ಗಾಯತ್ರೀ ವಿಧಾನಸೂತ್ರ
ಗ್ರಾಮ - ಗ್ರಾಮಗೇಯಗಾನ
ಗೋಪ.ಬ್ರಾ - ಗೋಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಗೋಭಿ.ಗೃ.ಸೂ - ಗೋಭಿಲ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ
ಗೌ.ಧ.ಸೂ - ಗೌತಮ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ
ಗೌ.ಶಿ - ಗೌತಮ ಶಿಕ್ಷಾ
ಛಂ.ವಿ - ಛನ್ದೋ ವಿಚಿತಿ
ಛಾಂ.ಉ - ಛಾನ್ದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್
ಛಾಂ.ಬ್ರಾ - ಛಾನ್ದೋಗ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಜೈ.ಆ.ಬ್ರಾ - ಜೈಮಿನೀಯ ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಜೈ.ಉ.ಬ್ರಾ - ಜೈಮಿನೀಯ ಉಪನಿಷತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. - ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತರ
ಜೈ.ಬ್ರಾ - ಜೈಮಿನೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ಜೈ.ಮೀ.ಸೂ - ಜೈಮಿನೀ ಮೀಮಾಂಸಾಸೂತ್ರ
ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ - ತಾಣ್ಡ್ಯಮಹಾಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ತೈ.ಆರ - ತೈತ್ತಿರೀಯ ಆರಣ್ಯಕ
ತೈ.ಉಪ - ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು
ತೈ.ಪ್ರಾತಿ - ತೈತ್ತಿರೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ
ತೈ.ಬ್ರಾ - ತೈತ್ತಿರೀಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ತೈ.ಸಂ. - ತೈತ್ತಿರೀಯ ಸಂಹಿತಾ
ದೇ.ಬ್ರಾ - ದೇವತಾಧ್ಯಾಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ
ದೇ.ಭಾ - ದೇವೀ ಭಾಗವತ
ದ್ರಾಹ್ಯಾ.ಶ್ರೌ. - ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ
ನಾ.ಶಿ - ನಾರದೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ
ನಾ.ಪು - ನಾರದ ಪುರಾಣ
ನಿ.ಸೂ - ನಿದಾನಸೂತ್ರ
ನಿರು - ನಿರುಕ್ತ
ಪಂ.ವಿ.ಸೂ - ಪಂಚವಿಧಸೂತ್ರ
ಪತ.ಭಾ - ಪತಂಜಲೀ ಭಾಷ್ಯ

ಪಾಣಿನಿ - ಪಾಣಿನೀಯ ಅಷ್ಟಾಧ್ಯಾಯೀ		ರಹ - ರಹಸ್ಯ/ ಊಹ್ಯ ಗಾನ	
ಪಾ.ಶಿ - ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ		ಲ.ಋ - ಲಘು ಋಕ್ ತನ್ತ್ರ	
ಪು.ಸೂ - ಪುಷ್ಪ ಸೂತ್ರ		ಲಾ.ಶ್ರೌ - ಲಾಟ್ಯಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ	
ಪ್ರ.ಉಪ - ಪ್ರಶ್ನ ಉಪನಿಷತ್ತು		ಲೋ.ಶಿ - ಲೋಮಶೀ ಶಿಕ್ಷಾ	
ಪ್ರತಿ.ಸೂ - ಪ್ರತಿಹಾರ ಸೂತ್ರ		ವಾಜಿ ಪ್ರಾತಿ - ವಾಜಸೇನೀಯ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ	
ಬ್ರ.ಸೂ - ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ		ವಾ.ರಾ - ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣ	
ಬೃಹ.ಉ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ತು		ವಿ - ವಿವರಣಕಾರಃ	
ಬೋ.ಶ್ರೌ - ಬೋಧಾಯನ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ		ಶತ.ಬ್ರಾ - ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	
ಭ.ಗೀ - ಭಗವದ್ಗೀತೆ - ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯ		ಶಾಂ.ಗೃ.ಸೂ - ಶಾಂಖಾಯನ ಗೃಹ್ಯಸೂತ್ರ	
ಭಾ.ಶಿ - ಭಾರದ್ವಾಜ ಶಿಕ್ಷಾ		ಶಿ.ಸಂ - ಶಿಕ್ಷಾ ಸಂಗ್ರಹ	
ಮನು - ಮನುಸ್ಮೃತಿ		ಶಿ.ಪು - ಶಿವ ಪುರಾಣ	
ಮ.ಭಾ - ಮಹಾಭಾರತ		ಷ.ವಿಂ.ಬ್ರಾ - ಷಡ್ವಿಂಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	
ಮಾಧವ - ಮಾಧವರ ಸಾಮಸಂಹಿತಾ ಭಾಷ್ಯ		ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ - ಸಂಹಿತೋಪನಿಷತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	
ಮಾಂ.ಉಪ - ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು		ಸಾ.ಆ.ದೀ - ಸಾಮವೇದ ಆರ್ಷೇಯ ದೀಪ	
ಮಾ.ಲ - ಮಾತ್ರಾ ಲಕ್ಷಣ		ಸಾಮ.ತ - ಸಾಮ ತನ್ತ್ರ	
ಮಾ.ಶಿ - ಮಾಣ್ಡೂಕೀ ಶಿಕ್ಷಾ		ಸಾ.ಗಾ - ಸಾಮಗಾನ	
ಮು.ಉಪ - ಮುಣ್ಡಕೋಪನಿಷತ್ತು		ಸಾ.ಸಂ - ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ	
ಮೈ.ಸಂ - ಮೈತ್ರಾಯಣಿ ಸಂಹಿತಾ		ಸಾ.ಸ - ಸಾಮಸಪ್ತ ಲಕ್ಷಣ	
ಯಜು - ಯಜುರ್ವೇದ		ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ - ಸಾಮವಿಧಾನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ	
ಯಾಜ್ಞ.ಶಿ - ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯ ಶಿಕ್ಷಾ		ಸ್ತೋ.ಸಂ - ಸ್ತೋಭಾನು ಸಂಹಾರ	
		ವಂ.ಬ್ರಾ - ವಂಶಬ್ರಾಹ್ಮಣ	

ಸಹಾಯಕ ಗ್ರಂಥ ಋಣ :

ಸಾಮಗಾನ	-	ಡಾ|| ಪಂಕಜಮಾಲಾ ಶರ್ಮಾ
ದಿ ಸಾಮನ್ ಚಾಂಟ್ಸ್	-	ಡಾ|| ಜಿ. ಹೆಚ್. ತರ್ಲೇಕರ್
ಸೀಕ್ರೆಟ್ ಆಫ್ ದಿ ವೇದಾಸ್ ಮತ್ತು ಮಿಸ್ಟಿಕ್ ಫೈರ್	-	ಅರಬಿನ್ದೋಃ
ವೇದಾರ್ಥ ಪಾರಿಜಾತ	-	ಸ್ವಾಮಿ ಕರಪಾತ್ರೀಜೀ
ವೇದಿಕ್ ಬಿಬ್ಲಿಯೋಗ್ರಫಿ	-	ಬಿ. ಓ. ಆರ್. ಐ. ಪುಣೆ

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ - ವಿಷಯ ಸೂಚಿ

|| ಓಮ್ ||

ಸಾಮವೇದದ ಋಕ್ ಮನ್ತ್ರಗಳ ಅಕ್ಷರಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಪ್ರಥಮಪದ	ಋಕ್‌ಸಂಖ್ಯೆ
ಅ	
ಅಕ್ರಾನ್ತ್ಸಮುದ್ರಃ	೫೨೯, ೧೨೫೩
ಅಕ್ಷನ್ನಮೀಮದನ್ತ	೪೧೫
ಅಗನ್ಮ ಮಹಾ ನಮಸಾ	೧೩೦೪
ಅಗನ್ಮ ವೃತ್ರ ಹಂತಮಂ	೮೯
ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ	೧,೬೬೦
ಅಗ್ನ ಆ ಯಾಹ್ಯಗ್ನಿಭಿರ್ಹೋತಾರಂ	೧೫೫೨
ಅಗ್ನ ಆಯೂಂಷಿ	(೬೨೭, ೧೪೬೪, ೧೫೧೮)
ಅಗ್ನ ಓಜಿಷ್ಠಮಾ ಭರ	೮೧
ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರತ್ನೇನ ಜನ್ಮನಾ	೧೭೧೧
ಅಗ್ನಿಃ ಪ್ರಿಯೇಷು ಧಾಮಸು	೧೭೧೦
ಅಗ್ನಿಂ ತಂ ಮನ್ಯೇ	೪೨೫, ೧೭೩೭
ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ವೃಣೀಮಹೇ	೩, ೭೯೦
ಅಗ್ನಿಂ ನರೋ ದೀಧಿತಿಭಿಃ	೭೨, ೧೩೭೩
ಅಗ್ನಿಂ ವೋ ದೇವಮಗ್ನಿಭಿಃ	೧೨೧೯
ಅಗ್ನಿಂ ವೋ ವೃಧನ್ತಂ	೨೧, ೯೪೬
ಅಗ್ನಿಜ್ ಸೂನುಂ ಸಹಸೋ	೧೫೫೫
ಅಗ್ನಿಜ್ ಹಿನ್ವನ್ತು ನೋ	೧೫೨೭
ಅಗ್ನಿಜ್ ಹೋತಾರಂ ಮನ್ಯೇ	೪೬೫, ೧೮೧೩
ಅಗ್ನಿನಾಗ್ನಿಃ ಸಮಿಧ್ಯತೇ	೮೪೪
ಅಗ್ನಿಮಗ್ನಿಜ್ ಹವೀಮಭಿಃ	೭೯೧
ಅಗ್ನಿಮಿನ್ಧಾನೋ ಮನಸಾ	೧೯
ಅಗ್ನಿಮೀಡಿಷ್ವಾವಸೇ	೪೯
ಅಗ್ನಿಮೀಡೇ ಪುರೋಹಿತಂ	೬೦೫
ಅಗ್ನಿರಸ್ಮಿ ಜನ್ಮನಾ	೬೧೩
ಅಗ್ನಿರಿನ್ದ್ರಾಯ ಪವತೇ	೧೮೨೫
ಅಗ್ನಿರುಕ್ಥೇ ಪುರೋಹಿತೋ	೪೮
ಅಗ್ನಿರ್ಋಷಿಃ ಪವಮಾನಃ	೧೫೧೯
ಅಗ್ನಿರ್ಜಾಗಾರ ತಮೃಚಃ	೧೮೨೭
ಅಗ್ನಿರ್ಜುಷತ ನೋ ಗಿರೋ	೧೪೦೬
ಅಗ್ನಿರ್ಜ್ಯೋತಿರ್ಜ್ಯೋತಿರಗ್ನಿಃ	೧೮೩೧
ಅಗ್ನಿರ್ಮೂರ್ಧಾ ದಿವಃ	೨೭, ೧೫೩೨
ಅಗ್ನಿರ್ವೃತ್ರಾಣಿ ಜಙ್ಘನದ್	೪, ೧೩೯೬
ಅಗ್ನಿರ್ಹಿ ವಾಜಿನಂ ವಿಶೇ	೧೭೩೮
ಅಗ್ನಿಸ್ತಿಗ್ಮೇನ ಶೋಚಿಷಾ	೨೨
ಅಗ್ನೇ ಕೇತುರ್ವಿಶಾಮಸಿ	೧೫೩೧
ಅಗ್ನೇ ಜರಿತರ್ವಿಶ್ಪತಿಃ	೩೯
ಅಗ್ನೇ ತಮದ್ಯಾಶ್ವಂ	೪೩೪, ೧೭೭೭
ಅಗ್ನೇ ತವ ಶ್ರವೋ ವಯೋ	೧೮೧೬
ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ ನೋ ಅನ್ತಮ	೪೪೮, ೧೧೦೭
ಅಗ್ನೇ ದೇವಾಜ್ ಇಹ	೭೯೨
ಅಗ್ನೇ ನಕ್ಷತ್ರಮಜರಮಾ	೧೫೩೦
ಅಗ್ನೇ ಪವಸ್ವ ಸ್ವಪಾ	೧೫೨೦
ಅಗ್ನೇ ಪಾವಕ ರೋಚಿಷಾ	೧೫೨೧
ಅಗ್ನೇ ಮೃಡ ಮಹಾಜ್ ಅಸ್ಯಯ	೨೩
ಅಗ್ನೇ ಯಜಿಷ್ಠೋ ಅಧ್ವರೇ	೧೦೦

ಆ

ಇ

ಊ

ಋ

ಗ

ಘ

ಚ

ಜ

ನ

ಪ

ರ

ವ

ಸ

ಹ

- ಓಮ್ -

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ವೇದಗಳು ಅಖಂಡಭಾರತದ ಭೌತಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಧಾರ್ಮಿಕ ಭಾವೈಕ್ಯದ ದೃಢವಾದ ಶಾಶ್ವತವಾದ ನೆಲಗಟ್ಟಾಗಿವೆ. ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳು ಜೀವನದರ್ಶನಗಳು ಕಂಡುಕೊಂಡಿರುವ ಸತ್ಯ-ಋತಗಳು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಚಾರ ವ್ಯವಹಾರಗಳು, ವರ್ಣಾಶ್ರಮಧರ್ಮಗಳು ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವೂ ಸಾರ್ವದೇಶಿಕವೂ ಆಗಿದ್ದು ಚಿರಂತನ ಮೌಲ್ಯದವೂ ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿರುವ ಅತಿ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ವೇದಗಳು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದ ಭಾಷೆಯಾಗಲೀ ಗ್ರಂಥವಾಗಲೀ ಯಾವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಮತಗಳಿಗೂ ಧರ್ಮಗಳಿಗೂ ಭಾಷೆಗಳಿಗೂ ಕಲೆಗಳಿಗೂ ವಿದ್ಯೆಗಳಿಗೂ ದರ್ಶನಗಳಿಗೂ ವೇದಗಳು ಮಾತೃಸ್ಥಾನವಾಗಿವೆ. ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ವಿವಿಧ ಪದ್ಧತಿ ಕ್ರಿಯೆ ದೃಷ್ಟಿಗಳ ಮೂಲಕ ದೀರ್ಘವಾದ ಚಿಂತನೆಗಳಿಂದ ಫಲ ದೊರಕುವವರೆಗಿನ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿವಿಧ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರಿಗೆ ವೇದವು ವಿದ್ಯಾನಿಧಿಯಾಗಿದೆ. ವೇದಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾಚೀನರ ನಡೆನುಡಿ ಇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ರೀತಿನೀತಿ ನ್ಯಾಯಧರ್ಮ ಪೂಜಾವಿಧಾನ ಕಲೆಸಂಸ್ಕೃತಿ ಜೀವನಕ್ರಮ ಗುರಿ ಆದರ್ಶ ಸಾಧನೆ ಸಮೃದ್ಧಿಗಳ ಅರಿವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಆಂತರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯ ಚಿಲುಮೆಯು ಪುಟಿದೆದ್ದು ಕೀಳರಿಮೆಯು ಅಳಿದು ಹೋಗಿ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ತಲೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ನಮ್ಮ ಏಳಿಗೆಗೂ ನಮ್ಮ ನಾಡುನುಡಿಗಳ ಸಮೃದ್ಧಿಗೂ ಸೊಂಟಕಟ್ಟಿ ದುಡಿಯಲು ಉದ್ಯುಕ್ತರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಜೀವನದ ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗುತ್ತೇವೆ. ಕೀರ್ತಿಭಾಜನರಾಗುತ್ತೇವೆ.

ವೇದವಾಣಿ : ಅನಾದಿ ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಮಹಾಜನ ಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿರುವ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯೇ ವೇದ. ಇದು ನಿಯಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಮಹಾತ್ಮರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವುದು. **ಧರ್ಮೋ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ಜಗತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ** .... ತೈ. ಆ. ೧೦. ೭೯, ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಬಾವಿ, ಕೆರೆ, ತೋಪು ಆದಿ ನಿರ್ಮಾಣರೂಪವಾದ ಧರ್ಮವು ಸಮಸ್ತ ಜೀವಜಗತ್ತಿಗೇ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. **ವೇದೋಽಖಿಲೋ ಧರ್ಮಮೂಲಮ್** - ಮನು ೨.೬ ॥ ಧರ್ಮದ ಮೂಲವೇ ವೇದವಾಗಿದೆ. **ಋಚಸ್ಸಾಮಾನಿ ಯಜೂಗ್‌ಂಷಿ । ಸಾ ಹಿ ಶ್ರೀರಮೃತಾ ಸತಾಮ್** - ತೈ. ಬ್ರಾ. ೧.೨.೨೬ ॥ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಲಾಶಿಸುವ ಸತ್ಪುರುಷರಿಗೆ ವೇದಗಳೇ ಸಾಧನವಾಗಿವೆ.

ನಾ ವೇದವಿನ್ಮನುತೇ ತಂ ಬೃಹನ್ತಮ್ - *ತೈ. ಬ್ರಾ. ೩.೧೨.೫೫* // ವೇದವನ್ನೇ ಅರಿಯದವರು ಮಹಾಮಹಿಮೋಪೇತನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪಡೆಯಲಾರರು. ಭಗವಂತನೂ ಅವನ ಜ್ಞಾನವಾದ ವೇದವೂ ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು. ಅನ್ಯರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಸೂರ್ಯನು ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೇ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ತನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವಂತೆ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪವೂ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನದ ಗಣಿಯೂ ಆಗಿರುವ ವೇದವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದು ಅನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಹಾಯವನ್ನು ಪಡೆಯದೆ ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. **ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾತ್** - *ಬ್ರ. ಸೂ. ೧.೧.೩* // ಜನಸಾಮಾನ್ಯರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಲೋಕೋಪಕಾರ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಋಷಿಗಳು ವೇದಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಅನೇಕ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. **ನಿತ್ಯಸ್ತುಸ್ಯಾದ್ದರ್ಶನಸ್ಯ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾತ್** - *ಪೂ. ಮೀ. ೧.೧.೧೮* // ಬೇರೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮರ, ಕೊಂಬೆ, ಎಲೆ, ಪುಷ್ಪ, ಫಲಗಳ ಅಸ್ತಿತ್ವವೇ ಇರಲಾರದಂತೆ ವೇದವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅನ್ಯಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತ್ಯನಿಷ್ಟಪರಿಹಾರಾಯೋರಲೌಕಿಕಮುಪಾಯಂ ಯೋ ಗ್ರಂಥೋ ವೇದಯತಿ ಸ ವೇದಃ । ಅಲೌಕಿಕ ಪದೇನ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನೇ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯೇತೇ ॥ ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಿಕೇ ॥ ವೇದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅನುಮಾನಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗದ ಇಷ್ಟಪ್ರಾಪ್ತಿ ಅನಿಷ್ಟ ನಿವೃತ್ತಿಗಳ ಅಲೌಕಿಕ ಉಪಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಲ್ಲೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. **ಸರ್ವೋಽಪ್ಯಯಂ ವೇದಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾನುಮಾನಾಭ್ಯಾಂ ಅನವಗತೇಷ್ಟಾನಿಷ್ಟ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಪರಿಹಾರೋಪಾಯ ಪ್ರಕಾಶನ ಪರಃ** - *ಬೃ. ಉ., ಶಂ. ಭಾ* // ವೇದ ಎಂದರೆ **ವಿಂತೇ - ವಿಚಾರಣೇ । ಸತ್ತಾಯಾಂ ವಿದ್ಯತೇ ಜ್ಞಾನೇ ವೇತ್ತಿ ॥** ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡು ಎಂದು ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದದ ತಾತ್ಪರ್ಯ - **'ಆತ್ಮಜ್ಞಾನ'** ಎಂದು ವೇದಾಂತಿಗಳೂ **'ಧರ್ಮ'** ಎಂದು ಮೀಮಾಂಸಕರೂ ನೆಲೆ ಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. **ವಿದಂತ್ಯನೇನ ಧರ್ಮಂ ವೇದ - ಕ್ಷೀರಸ್ವಾಮಿ ॥** ಧರ್ಮವನ್ನು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರಾದುದರಿಂದ ವೇದ. **ವ್ಯುತ್ಪದ್ಯತೇ ಚ ವೇದಶಬ್ದಃ । ವಿದಂತ್ಯನನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಂ ವೇದ್ಯಂ ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣಮರ್ಥಮಸ್ಮದಿತಿ ವೇದಃ - ಮೇಧಾತಿಥಿ ॥** ಅನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಧರ್ಮಲಕ್ಷಣದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆಯಾದುದರಿಂದ ಇದು ವೇದ. **ನಿಃಶ್ರೇಯಸಕರಾಣಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಆವೇದಯಂತೀತಿ ವೇದ** - *ಕಪರ್ದಿಸ್ವಾಮಿ* // ಮೋಕ್ಷಸುಖಪ್ರದವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ವೇದ **ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾರಂಭಾಣಾನಾಂ ತು ಕರ್ಮಣಾಂ ಸಮಾಮ್ನಾಯ ಸಮಾಪ್ತೌ ವೇದಶಬ್ದಃ** - *ಹಿರಣ್ಯಕೇಶಿ ಶ್ರೌತಸೂತ್ರ* // ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕರ್ಮ

ಗಳಬಗೆಗೆ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾದ ವಿಹಿತವಾದ ಶಬ್ದ ಪ್ರಮಾಣವೇ ವೇದ. ಮನ್ತ್ರ ಗುಪ್ತ **ಭಾಷಣೇ - ಗುಪ್ತಾನಾಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಭಾಷಣಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ವರ್ತತೇ ಸ ಮನ್ತ್ರೋವೇದಃ ।** ಇನ್ದ್ರಿಯ ಗೋಚರವಾಗದ ಹಾಗೂ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನದ ರಾಶಿಯಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳೇ ವೇದ. ಸರ್ವರಿಗೂ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸಮಸ್ತ ಸದ್ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸುವ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವ ಜ್ಞಾನರಾಶಿಯೇ ವೇದ.

.... ಅಸ್ಯ ಮಹತೋ ಭೂತಸ್ಯ ನಿಃಶ್ವಸಿತಮೇತದ್ ಯದೃಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದೋಽಥರ್ವಾಙ್ಗಿರಸ ಇತಿಹಾಸಃ ಪುರಾಣಂ ವಿದ್ಯಾ ಉಪನಿಷದಃ ಶ್ಲೋಕಾಃ ಸೂತ್ರಾಣ್ಯನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾನಿ ಅಸ್ಯೈವೈತಾನಿ ನಿಃಶ್ವಸಿತಾನಿ - *ಬೃ. ಉ. ೨. ೪. ೧೦* ॥ ಉರಿಯುವ ಕಟ್ಟಿಗೆಯ ಬೆಂಕಿಯಿಂದ ಹೊಗೆ ಕಿಡಿ ಬರುವಂತೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೆ ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಉಸಿರನ್ನು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಹೊರಗೆ ಬಿಡುವಂತೆ, ಯಾವ ಪ್ರಯತ್ನವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಲೀಲಾನ್ಯಾಯದಿಂದ ಭಗವಂತನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ನಿಃಶ್ವಾಸವೇ ಕೆಳ ಉಸಿರೇ, ಆತ್ಮರೂಪವಾಗಿ ನಿತ್ಯವಾದ ಚತುರ್ವೇದಾದಿಗಳಾಗಿವೆ - *ಬ್ರ. ಸೂ. ೧. ೩. ೩.* **ಅತ ಏವ ಚ ನಿತ್ಯತ್ವಮ್ ।** *ಬ್ರ. ಸೂ. ೧. ೩. ೨೯* ॥ ಇದನ್ನೇ ದೈವೀವಾಕ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. **ದೇವೀಂ ವಾಚಮಜ ನಯನ್ತ ದೇವಾಸ್ತಾಂ ವಿಶ್ವರೂಪಾಃ ಪಶವೋ ವದನ್ತಿ** - *ಋ. ಸಂ. ೮. ೧೦೦. ೧೧,* ನಿರು. *೧೧. ೨೯* ॥ **ಅಗ್ನಿವಾಯು ರವಿಭ್ಯಸ್ತು ತ್ರಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸನಾತನಂ । ದುದೋಹ ಯಜ್ಞಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮೃಗ್ಯಜುಃ ಸಾಮ ಲಕ್ಷಣಂ** - ಮನು. *೧. ೨೩* ॥ **ತ್ರಯೋ ವೇದಾ ಅಜಾಯಂತ .... ಸಾಮವೇದ ಆದಿತ್ಯಾತ್** - *ಐತರೇಯ* ॥ **ಅಗ್ನೇ ಋಚೋ .... ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತ್ವಾತ್** - *ಛಾಂ. ಉ.* ॥ .... **ಸೂರ್ಯಾತ್ ಸಾಮವೇದಃ** - *ಶತಪಥ* ॥

ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ ಅಂತರಿಕ್ಷ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಗ್ರಹ, ನಕ್ಷತ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯುಗಳಿಂದ - ಸತತವಾಗಿ ಅನವರತವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ತರಂಗಗಳಿಗೆ ಛಂದಸ್ಸು ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನವೂ ಇದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾಶದ ಅಲೆಗಳನ್ನು ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿ ಈ ಪ್ರಕಾಶದ ಅಲೆಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ಅರಿತಿದ್ದಾರೆ. **'ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇ ದುಂದುಭಿಯೋ ವಿತತಾ ವದಂತಿ'** ಎಂಬ *ಜೈ. ಬ್ರಾ. ೨. ೪೦೪* ಹೇಳುವ ಅಂತರಿಕ್ಷ ದುಂದುಭಿಯೇ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಸುವ **'ಮ್ಯೂಸಿಕ್ ಆಫ್ ಸ್ಫಿಯರ್'** ಎಂದು ಅನುಮಾನಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆ. **ಯಾದ್ದೇವಾಪಿಃ ..... । ದೇವಶ್ರುತಂ ವೃಷ್ಟಿವನಿಂ ರರಾಣೋ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ರ್ವಾಚಮಸ್ಮಾ ಅಯಚ್ಛತು ॥** *ಋ. ಸಂ. ೧೦. ೯೮. ೭೫.* ॥ ಭಗವಂತನು ಲೋಕಾನು ಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಯೋಗಿಗಳ ನಿಷ್ಕಲ್ಮಷ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ದೇವವಾಣಿಯು ಪ್ರಕಾಶವಾಗುವಂತೆ

ಅಂತರ್ಧಾನವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಈ ವಿಜ್ಞಾನಮಯೀ ದೈವೀವಾಕ್ಕನ್ನು ಋಷಿಗಳು ಯೋಗಬಲದಿಂದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ರುವ ವೈಖರೀ ರೂಪವಾದ ಭಗವಂತನ ವಾಗ್ವಿಭೂತಿಯೇ ಈ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು. ಇವು ಭಗವದ್ವಾಣಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ದೋಷಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಾ ಜೀವ ಜಂತುಗಳ ಮನುಷ್ಯರ ದೇವತೆಗಳ ಭಾಷೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆ.

ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾವಾಗುತ್ಸೃಷ್ಟಾ ಸ್ವಯಂಭುವಾ ।
ಆದೌ ವೇದಮಯೀ ದಿವ್ಯಾಯುತಃ ಸರ್ವಾಃ ಪ್ರವೃತ್ತಯಃ ॥

ಮ. ಭಾ. ಶಾಂ. ಪ. ೨೨೪.೫೫ ॥

ತಸ್ಮಾತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಉಭೇ ವಾಚೌ ವದತಿ ದೈವೀಂ ಚ ಮಾನುಷಿಂ ಚ ।
ಸರ್ವೇಷಾಂ ತು ಸ ನಾಮಾನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ॥
ವೇದಶಬ್ದೇಭ್ಯ ಏನಾದೌ ಪೃಥಕ್ ಸಂಸ್ಥಾಶ್ಚ ನಿರ್ಮಮೇ ॥ ಮನು. *೧.೨೧ ॥*

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಹೆಸರುಗಳೂ ಕರ್ಮಗಳೂ ವ್ಯಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಸಮಷ್ಟಿಯ ಲೌಕಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ದಾರ್ಶನಿಕ ಚಿಂತನೆಗಳೂ ಜ್ಞಾನಗಳೂ ವಿದ್ಯೆಗಳೂ ವೇದಭಾಷೆಯಿಂದಲೇ ಮೂಡಿಬಂದಿವೆ. ಅಂದರೆ ಮಾನವನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಆರ್ಥಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ರಾಜಕೀಯದ ಆಧಾರದ ನೆಲಗಟ್ಟು ವೇದಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಕವಿ ಶಿಲ್ಪಿ ಚಿತ್ರಕಾರರೇ ಮುಂತಾದ ಅಭಿಜಾತ ಕಲಾವಿದರು ತಾವೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಕಲೆಯನ್ನು, ವಿಜ್ಞಾನಿಯು ತಾನೇ ಕಂಡುಹಿಡಿದ ನೂತನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ತಾವೇ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಪರಿಯಲ್ಲೇ ಭಗವಂತನು ತಾನು ಮಾಡಿರುವ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ತನ್ನನ್ನೂ ವೇದಗಳ ಮೂಲಕ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ವೇದಾಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮವಿಷಯಾಸ್ತ್ರಿಕಾಣ್ಡ ವಿಷಯಾ ಇಮೇ ।
ಪರೋಕ್ಷವಾದಾ ಋಷಯಃ ಪರೋಕ್ಷಂ ಮಮ ಚ ಪ್ರಿಯಮ್ ॥

ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ ಸುದುರ್ಬೋಧಂ ಪ್ರಾಣೇನ್ದ್ರಿಯ ಮನೋಮಯಮ್ ।
ಅನನ್ತಪಾರಂ ಗಂಭೀರಂ ದುರ್ವಿಗಾಹ್ಯಂ ಸಮುದ್ರವತ್ ॥

ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣ ಉದ್ಧವನಿಗೆ ವೇದದ ಬಗೆಗೆ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ :- ವೇದಗಳು ಕರ್ಮ ಉಪಾಸನೆ ಜ್ಞಾನ ಎಂಬ ಮೂರು ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಆತ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಮನ್ತ್ರಗಳೂ ಮನ್ತ್ರದ್ರಷ್ಟಾರರಾದ ಋಷಿಗಳೂ ಈ

ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿ ತಿಳಿಸದೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೋ ಗುಪ್ತವಾಗಿಯೋ ಅನ್ತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿಯಾದವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅರಿವಾಗುವಂತೆ ಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪರೋಕ್ಷ ಬೋಧನೆಯೇ ನನಗೆ ಬಹುಪ್ರಿಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ವೇದಗಳೇ '**ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ**' ಎನಿಸಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಮೂರ್ತಿ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದರ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿಯುವುದು ಬಹು ಶ್ರಮಸಾಧ್ಯವಾದುದಾಗಿದೆ. ಈ ವೇದವೆಂಬ '**ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮವು**' ಪರಾ ಪಶ್ಯನ್ತೀ ಮಧ್ಯಮಾ ವಾಣಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಇನ್ದ್ರಿಯಮಯವಾಗಿ ಸಮುದ್ರದಂತೆ ಮೇರೆಯೇ ಇಲ್ಲದುದೂ ಆಳವಾದುದೂ ಗಂಭೀರವಾದುದೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸುಲಭವಾಗುವಂತೆ ಅನಂತಶಕ್ತಿಸಂಪನ್ನನೂ ಸ್ವಯಂಬ್ರಹ್ಮನೂ ಆದ ನಾನೇ 'ಕೃಷ್ಣನೇ' ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ್ದೇನೆ. ಕಮಲದ ದಂಟಿನಲ್ಲಿರುವ ಬಹುಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ನಾರಿನಂತೆ ವೇದವಾಣಿಯು ಸಮಸ್ತ ಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಅನಾಹತನಾದವಾಗಿ ಮಿಡಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಈ ವೇದವಾಣಿಯು ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸುವ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ಉಪಾಸನಾ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವ ವಿಕಲ್ಪಸಹಿತ ಅರಿಯಬೇಕಾದುದೆಲ್ಲವನ್ನೂ '**ನಾನು ಕೃಷ್ಣ**' ವಿನಾ ಮತ್ತಾರೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯಲಾರರು. ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಶುಭ ಸಂಯೋಗವನ್ನೇ ನಾಮಧೇಯವನ್ನೇ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಉಪಾಸನಾ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ದೇವತೆಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನನ್ನನ್ನೇ ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ನನ್ನಲ್ಲೇ ಅಧ್ಯಾರೋಪ ಮಾಡಿ ನಂತರ **ನೇತಿ ನೇತಿ** ಎಂದು ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲಾ ನನ್ನಲ್ಲೇ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದು ಭೇದಗಳನ್ನು ಆರೋಪ ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಇವೆಲ್ಲಾ ಮಾಯಾಮಾತ್ರವೆಂದು ಅನ್ಯಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಷೇಧಿಸುತ್ತವೆ. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳೆಲ್ಲಾ ನನ್ನಲ್ಲೇ ಲೀನವಾಗಿ ಕೇವಲ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ರೂಪದಿಂದ ನಾನೇ ಶೇಷವಾಗಿರುತ್ತೇನೆ - ಭಾಗವತ. ೧೧.೨೧.೩-೪೩.

ವಿದನ್ತಿ .... ಜಾನನ್ತಿ, ವಿದ್ಯನ್ತೇ - ಭವನ್ತಿ, ವಿನ್ದನ್ತೇ - ಲಭನ್ತೇ, ವಿನ್ದನ್ತಿ - ವಿಚಾರಯನ್ತಿ, ಇತ್ಯಾದಿ ಸಮಸ್ತ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ವಾಕ್ ಮೂಲಕ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೋ ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೋ ಅಥವಾ ಗಾನಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೋ ಅಂದರೆ ಈ ಮೂರು ಮಾರ್ಗ ಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರವೇ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ವೇದವ್ಯಾಸರು ವೇದದ ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಋಗ್ವೇದ ಮತ್ತು ಅಥರ್ವಣವೇದವೆಂದೂ, ವೇದದ

ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಯಜುರ್ವೇದವೆಂದೂ, ವೇದದ ಗಾನಾತ್ಮಕವಾದ ಭಾಗವನ್ನು ಸಾಮವೇದವೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನವು **'ಸಾಮವೇದ ಪರಿಚಯ'** ಎಂಬ ತನ್ನ ಪ್ರಥಮಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದದ ವಿವಿಧ ಆಯಾಮಗಳ ಬಗೆಗೂ ಗ್ರಂಥಗಳ ಬಗೆಗೂ ಸಾಮವೇದ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವಿಧ ವಿಷಯಗಳ ಬಗೆಗೂ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನು ಐದುನೂರು ಪುಟಗಳ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಪ್ರಥಮ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯವಿಭೂತಿಯು ಸಾಮವೇದವೆಂಬುದನ್ನು ಈ ನುಡಿಗಟ್ಟುಗಳೇ ಘೋಷಿಸುತ್ತಿವೆ **ವೇದಾನಾಂ ಸಾಮವೇದೋಽಸ್ಮಿ** *ಭ.ಗೀ.೧೦.೨೨.* **'ಸಾಮವೇದಶ್ಚ ವೇದಾನಾಂ....'** *ಮ.ಭಾ.ಅನುಶಾಸನಪರ್ವ. ೧೪.೩.೭.* **॥ ತ್ರಿಸಾಮಾ ಸಾಮಗಃ ಸಾಮ ॥** - *ವಿಷ್ಣು.ಸಹಸ್ರನಾಮ. ೫೭೪-೫೭೬* **॥ ದೇವವ್ರತ ಸಮಾಖ್ಯಾತೈಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಸಾಮಭಿಃ ಸಾಮಗೈಃ ಸ್ತುತ ಇತಿ ತ್ರಿಸಾಮಾ । ಸಾಮಗೀಯತೀತಿ ಸಾಮಗಃ ॥ ಶ್ರಿಯಂ ಚ ವಕ್ಷಸ್ಯರವಿನ್ದ ಹಸ್ತಾಮ್ । ಕಂಠೇ ಚ ಸಾಮಾನಿ ಸಮಸ್ತರೇಫಾನ್ ॥** *ಭಾಗವತ. ೮.೨೦.೨೫* **॥ ವಾಚಃ ಋಗ್ರಸಃ । ಋಚಃ ಸಾಮರಸಃ ಸಾಮ್ನ ಉದ್ಗೀಥೋರಸಃ** - *ಛಾಂ.ಉ. ೧.೧.೨* **॥ ಸಾಮವೇದ ಏವ ಪುಷ್ಪಮ್** - *ಛಾಂ.ಉ. ೩.೩.೧* **॥ ಸ್ವರ್ಗ ಸಂಸ್ತಾವಂ ಹಿ ಸಾಮೇತಿ** - *ಛಾಂ.ಉ. ೧.೮.೫.* **॥ ಸ್ವರಿತಿ ಸಾಮಭ್ಯೋಽಕ್ಷರತ್ । ಸ ಸ್ವರ್ಗೋ ಲೋಕೋಽಭವತ್** - *ಷ.ವಿಂ.ಬ್ರಾ. ೧.೫.೭.* **॥ ಸರ್ವೇಷಾಂ ವಾ ಏಷ ವೇದಾನಾಂ ರಸೋ ಯತ್ಸಾಮ ।** *ಶತಪಥ ೮.೩.೨೩* **॥ ಯದ್ಧವೈ ಶಿವಂ ಶಾನ್ತಂ ವಾಚಸ್ತತ್ ಸಾಮ ।** *ಜೈ.ಬ್ರಾ.೩.೫೨* **॥ ಏತದ್ವೈ ಸಾಮ್ನಃ ಸ್ವಂ ಯತ್ ಸ್ವರಃ ।** *ಜೈ.ಬ್ರಾ.* **॥ ಅಂಗಿರಸಾಂ ಸಾಮಭಿಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಾಃ** - *ಋ.ಸಂ. ೧.೧೦೭.೨* **॥ ಅಂಗಿರಸೋ ನ ಸಾಮಭಿಃ** - *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೭೮.೫* **॥ ಉಭೌ ವಾಚಾ ವದತಿ 'ಸಾಮಗಾ' ಇವ ಗಾಯತ್ರಂ ಚ ತ್ರೈಷ್ಟುಭಂ ಚಾನುರಾಜತಿ । ಉದ್ಗಾತೇವ ಶಕುನೇ 'ಸಾಮಗಾಯಸಿ' ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರ ಇವ ಸವನೇಷು ಶಂಸಸಿ ।** *ಋ.ಸಂ. ೨.೪೩.೧,೨* **॥ ಯೋ ಜಾಗಾರ ತಮು 'ಸಾಮಾನಿ' ಯನ್ತಿ** - *ಋ.ಸಂ.೫.೪೪.೧೪* **॥ ತಮೇವ ಋಷಿಂ ತಮು ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮಾಹುಃ ಯಜ್ಞನ್ಯಂ 'ಸಾಮಗಾಂ' ಉಕ್ಥಶಾಸಮ್** - *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೧೦೭.೬* **॥ ಉಪಗಾಸಿಷತ್ ಶ್ರವ ತ್ಸಾಮ ಗೀಯಮಾನಮ್** - *ಋ.ಸಂ. ೮.೮೧.೫* **॥**

ಯೂಯಂ ಋಷಿಂ ಅವಥ 'ಸಾಮ' ವಿಪ್ರಮ್ - *ಋ.ಸಂ. ೫.೫೪.೧೪* ॥ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನು **'ಸಾಮವಿಪ್ರ', 'ಸ್ತೋಮತಷ್ಟಾ', 'ಗಾಯತ್ರಿನ್',**

'ಉದ್ಗಾತಾ', 'ಸಾಮಗ' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಗಾಯಕನಂತೆ ಆ ಪಕ್ಷಿಯು ಗಾಯತ್ರೀ ಮತ್ತು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛನ್ದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿದೆ. ಶಕುನ ಪಕ್ಷಿಯೇ! ಉದ್ಗಾತೃವಿನಂತೆ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪುತ್ರನಂತೆ ನೀನು ಯಜ್ಞದ ಸವನಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡು. ಜಾಗೃತವಾಗಿರುವವನ ಬಳಿಗೆ ಸಾಮ ಪಯಣಿಸುತ್ತದೆ. ಅವನನ್ನೇ ಋಷಿ, ಅವನನ್ನೇ ಬ್ರಹ್ಮ, ಅವನನ್ನೇ ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವನು. ಅವನನ್ನೇ ಸಾಮಗಾಯಕನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವವನು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯನೇ ಸಾಮಗಾನಮಾಡು. ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಕೇಳಲು ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡು. ಸಾಮಗಾನಮಾಡುವ ಕುಶಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನೂ ಋಷಿಯನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸು.

ಏತೋನ್ವಿನ್ದ್ರಂ ಸ್ತವಾಮ, ಶುದ್ಧಂ ಶುದ್ಧೇನ ಸಾಮ್ನಾ - *ಋ.ಸಂ. ೮.೯೫.೭* ॥ **ಇನ್ದ್ರಾಯ ಸಾಮಗಾಯತ ವಿಪ್ರಾಯ ಬೃಹತೇ ಬೃಹತ್** - *ಋ.ಸಂ. ೮.೯೮.೧* ॥ ಪವಿತ್ರವೂ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತವೂ ಆದ **'ಬೃಹತ್‌ಸಾಮ'** ದಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಇನ್ದ್ರನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. **ಬೃಹಸ್ಪತಿಃ 'ಸಾಮಭಿಃ' ಋಕ್ವೋ ಅರ್ಚತು** - *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೩೬.೫* ॥ **ಅರ್ಚತ ಏಕೇ ಮಹಿ ಸಾಮ ಮನ್ವತ** - *ಋ.ಸಂ. ೮.೨೯.೧೦* ॥ ಪೂಜ್ಯನಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯ ಅರ್ಚನೆಯು ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ನಡೆಯಲಿ. ಯಾರಾದರೂ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತವಾದ ಸಾಮ ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಲಿ. **ಆಂಗೂಷ್ಯಂ ಶವಸಾನಾಯಸಾಮ** - *ಋ.ಸಂ. ೧.೬೨.೨.* ॥ **ಋತಸ್ಯ 'ಸಾಮನ್' ರಣಯನ್ತದೇವಾಃ** - *ಋ.ಸಂ. ೧.೧೪೭.೧* ॥ **ಗಾಯತ್ರೇಣ ಪ್ರತಿಮಿಮೀತೇ ಅರ್ಕಂ ಅರ್ಕೇಣ ಸಾಮ ತ್ರೈಷ್ಟುಭೇನ ವಾಕಮ್** - *ಋ.ಸಂ. ೧.೧೬೪.೨೪* ॥ **ಯೇ ನಪರಃ ಸಾಮ್ನೋ ವಿದುಃ** - *ಋ.ಸಂ. ೨.೨೩.೧೬* ॥ ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಇನ್ದ್ರನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಿ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳು ಆನಂದಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದ ಅರ್ಕ ಸಾಮವು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಕದಿಂದ ಸಾಮವೂ ತ್ರೈಷ್ಟುಭದಿಂದ ವಾಣಿಯೂ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆ ಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವತೆಗಳು ಸಾಮವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತ್ವಷ್ಟಾ ಜನತ್ ಸಾಮ್ನಃ ಸಾಮ್ನಃ ಕವಿಃ - *ಋ.ಸಂ. ೨.೨೩.೧೭* ॥ **ಸಾಮ ಕೃಣ್ವನ್ ಸಾಮನ್ಯೋ ವಿಪಶ್ಚಿತ್ ಕ್ರನ್ದನ್ನೇತಿ** - *ಋ.ಸಂ. ೯.೯೬.೨೨* ॥ **ಪರಾವತೋ ನ ಸಾಮ ತದ್ಯತ್ರಾ ರಣನ್ತಿ ಧೀತಯಃ** - *ಋ.ಸಂ. ೯.೧೧೧.೨.* ॥ **ಸ ಹಿ ದ್ಯುತಾ ವಿದ್ಯುತಾವೇತಿ ಸಾಮ** - *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೯೯.೨* ॥ **ತಸ್ಮಾತ್ ಯಜ್ಞಾತ್ ಸರ್ವಹುತಃ ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಜಜ್ಞಿರೇ** - *ಋ.ಸಂ.*

೧೦.೯೦.೯ ॥ ತ್ವಷ್ಟನ ಕೃಪೆಯಿಂದ ಸಾಮಗಾನದ ಜ್ಞಾನ ಲಭಿಸಿದೆ. ಸಾಮಗಾನದ ಮಹಾನ್ ಜ್ಞಾನಿಯು ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಮುಂಚೂಣಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಂತೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಆಯುಧವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಇನ್ದ್ರನು ದಯಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಸರ್ವಹುತವೆಂಬ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಳು ಉದಯವಾದವು.

ಅಶೀತಿಭಿಃ ತಿಸೃಭಿಃ ಸಾಮಗೇಭಿಃ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತೇ ಅವತು ನಃ - *ಅಥ. ೨.೧೨.೪* ॥ **ಋಚಂ ಸಾಮಂ ಯಜಾಮಹೇ ಯಾಭ್ಯಾಂ ಕರ್ಮಾಣಿ ಕುರ್ವತೇ** - *ಅಥ. ೭.೫೪.೧೧* ॥ **ಬೃಹತಃ ಪರಿಸಾಮಾನಿ ಷಷ್ಠಾತ್ ಪಂಚಾಧಿ ನಿರ್ಮಿತಾ ಷಡುಸಾಮಾನಿ ಷಡಹಂ ವಹನ್ತಿ** - *ಅಥ. ೮.೯.೧೬* ॥ **ಸಾಮಾನಿ ಯಸ್ಯ ಲೋಮಾನಿ** - *ಅಥ. ೯.೬.೨* ॥ ೮೦x೩ = ೨೪೦ ಸಾಮಗಾಯಕರೊಂದಿಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಂಡಿರುವ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಗಳು ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲಿ. ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುತ್ತೇವೆ. ಆರನೆಯ ಬೃಹತ್ಸಾಮದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಾಮಗಳು ಉದಯವಾಗಿವೆ. ಆರು ದಿನಗಳ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಆರು ಸಾಮಗಳ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಪತ್ನಹ ಋಕ್ಸಂಶಿತಃ ಸಾಮತೇಜಾಃ - *ಅಥ. ೧೦.೫.೩೦* ॥ **ಯತ್ರ ಋಷಯಃ ಪ್ರಥಮಜಾ ಋಚಃ ಸಾಮ ಯಜುರ್ಮಹೀ** - *ಅಥ. ೧೦.೭.೧೪* ॥ **ಸಾಮ್ನಾ ಯೇ ಸಾಮ ಸಂವಿದುಃ ಅಜಸ್ತದ್ದೃಶೇ ಕ್ವ** - *ಅಥ. ೧೦.೮.೪೧* ॥ **ವಶಾ ಸಮುದ್ರೇ ಪ್ರಾನ್ಯತ್ಯತ್ ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ವಿಭ್ರಾತೀ** - *ಅಥ. ೧೦.೧೦.೧೪* ॥ **ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಪರಿಗೃಹೀತಾ ಸಾಮ್ನಾ ಪರ್ಯೂಢಾ** - *ಅಥ. ೧೧.೩.೧೫* ॥ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವವನು ಋಕ್‌ಗಳಿಂದ ತೀಕ್ಷ್ಣನೂ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ ಋಷಿಯೂ ಋಕ್ ಯಜುಸ್ಸಾಮಗಳೂ ಪೃಥ್ವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿವೆ. ಸಾಮದಿಂದ ಸಾಮವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದವನು ತಾನೇ ಅಜನ್ಮನಾಗುವುದರಿಂದ ಜನ್ಮರಹಿತನನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೂ ಎಲ್ಲಿ? ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿದ ಗೋ ಭವಸಮುದ್ರ ದಲ್ಲಿ ನೃತ್ಯ ಮಾಡಲು ತೊಡಗಿತು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅದನ್ನು ಸುತ್ತಲೂ ಆವರಿಸಿ ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಮವು ಅವನನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಸೆರೆ ಹಿಡಿಯಿತು.

ಋಕ್ಸಾಮ ಯಜುರುಚ್ಛಿಷ್ಟ ಉದ್ಗೀಥ ಪ್ರಸ್ತುತಂ ಸ್ತುತಮ್ । ಉಚ್ಛಿಷ್ಟೇ ಸ್ವರಸಾಮ್ನೋ ಮೇಡಿಶ್ಚ ತನ್ಮಯೀ - *ಅಥ. ೧೧.೭.೫* ॥ **ಉಚ್ಛಿಷ್ಟ - ಯಜ್ಞಶೇಷ,** ದೇವರ ನೈವೇದ್ಯವಾದುದು, ಪ್ರಳಯಾನಂತರ ಶೇಷವಾಗಿರುವ ನೇತಿನೇತಿನಂತರ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ

ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಸತ್ ಉಚ್ಛಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮ । ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಛನ್ದಾಂಸಿ ಪುರಾಣಂ ಯಜುಷಾ ಸಹ - *ಅಥ. ೧೧.೭.೨೪* // ಶರೀರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಾವಿಶತ್ ಋಚಃ ಸಾಮಥೋ ಯಜುಃ - *ಅಥ. ೧೧.೮.೨೩* // ಬ್ರಹ್ಮಾಣೋ ಯಸ್ಯಾಮರ್ಚನ್ತಿ ಋಗ್ಭಿಃ ಸಾಮ್ನಾ ಯಜುರ್ವಿದಃ - *೧೨.೧.೩೮* // ತಮ್ಯಚಶ್ಚ ಸಾಮಾನಿ ಚ ಯಜೂಂಷಿ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಚಾನು ವ್ಯಚಲನ್ - *ಅಥ. ೧೫.೬.೮* // ಋಚಾಂ ಚ ವೈಸಸಾಮ್ನಾಂ ಚ ಯಜುಷಾಂ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಣಶ್ಚ ಪ್ರಿಯಂ ಧಾಮ ಭವತಿ - *ಅಥ. ೧೫.೬.೯* // ಋಕ್ ಸಾಮ ಯಜುಸ್ಸು, ಉದ್ಗೀಥ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಸ್ತೋತ್ರ, ಸ್ವರ, ಗಾನ, ಛನ್ದಸ್ಸು ಪುರಾಣಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಾಗಿದ್ದು, ನನ್ನಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶ ಹೊಂದಲಿ. ಇವೆಲ್ಲವುಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದು ಯಜ್ಞಕರ್ಮ ಮಾಡುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಚತುರ್ವೇದಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಹಿಂಬಾಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂತಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಚತುರ್ವೇದಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಪ್ರಿಯವಾದ ಆಶ್ರಯ ನೀಡುವ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ರಥನ್ತರಂ - *ಯಜು. ೧೦.೧೦,* **ಬೃಹತ್** - *ಯಜು. ೧೦.೧೧,* **ವೈರೂಪಂ** - *ಯಜು. ೧೦.೧೨,* **ವೈರಾಜಂ** - *ಯಜು. ೧೦.೧೩,* **ವೈಖಾನಸಂ - ವಾಮದೇವ್ಯಂ, ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಂ** - *ಯಜು. ೧೨.೪.,* **ಶಾಕ್ವರಂ ರೈವತಂ** - *ಯಜು. ೧೦.೪,* **ಗಾಯತ್ರಂ ಗೌರೀವಿತಂ ಅಭೀವರ್ತಂ ಕ್ರೋಶಂ, ಸತ್ರಸ್ಯರ್ಧಿ, ಪ್ರಜಾಪತೇ ಹೃದಯಂ, ಶ್ಲೋಕಂ, ಅನುಶ್ಲೋಕಂ, ಭದ್ರಂ, ರಾಜನ್, ಅರ್ಕ್ಯಂ, ಇಲಾನ್ದಂ,** ಹೀಗೆ ಸಾಮವೇದದ ಒಂದಲ್ಲ ಇನ್ನೊಂದು ಗಾನದ ಹೆಸರು, ವಿಷಯಗಳು, ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲೂ ಕಾಳಿದಾಸಾದಿಗಳ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡದ ಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಗೆ ಗೌರವಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದೇ ಸಾಮವೇದದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಮಹಾಮಹಿಮೋಪೇತವಾದ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯು ಕುತೂಹಲಿಗಳ ಅವಲೋಕನಕ್ಕೂ, ಆಸಕ್ತರ ಓದಿಗೂ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳ ಸಂಶೋಧನೆಗೂ, ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠರ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಕ್ಕೂ ಸಾಧಕರ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಉಪಾಸನೆಗೂ ಪಾರಾಯಣಕ್ಕೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಥಮ ಬಾರಿಗೆ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ವೇದಾರ್ಥ ಚಿಂತನೆ : ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಅತಿಪ್ರಾಚೀನಕಾಲದಿಂದಲೂ ಲಿಪಿಯ ಬರವಣಿಗೆಯ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆಯೂ ಗುರುಶಿಷ್ಯ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕಿವಿಗೆ ಇಂದಿನವರೆಗೆ ಅಕ್ಷುಣ್ಣವಾಗಿ ಹರಿದು ಬಂದಿರುವುದರ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿ ವೇದ ಗಳಿಗೆ **'ಶ್ರುತಿ'** ಎಂಬ ಅಭಿಧಾನವಿದೆ. ಆನುಪೂರ್ವಿಯು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವ, ನಿಯತ ವಾಚೋಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ - **ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ** ಬದಲು **ವಹ್ನಿಮೀಳೇ** ಎಂಬೀ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶ

ಪಲ್ಲದಿರುವಂತೆ, ವೇದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಛಂದೋವಿಲಾಸದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊಳಗೊಂಡಿರುವ ವೇದ ಮನ್ತ್ರಗಳ ಮೂಲ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ಒಂದು ಮಾತ್ರೆ ಸ್ವರ ಅಕ್ಷರ ಒತ್ತುಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಸೇರಿಸದಂತೆ ಲೋಪವಾಗದಂತೆ ಕಟ್ಟುನಿಟ್ಟಾಗಿ ಆಯಾ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ರೂಪಿಸಿರುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಸ್ವಧರ್ಮನಿಷ್ಠೆ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನದಲ್ಲೇ ನಿರತರಾಗಿ ಬಹುಪ್ರಯಾಸದಿಂದ ಕಂಠಪಾಠಮಾಡಿ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಾಚೋವಿಧೇಯವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವೇದದ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅಕ್ಷುಣ್ಣವಾಗಿ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ವೇದ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸೇವೆಯು ಬಹು ಪ್ರಶಂಸನೀಯವೂ ಅಭೂತಪೂರ್ವವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಪಂಚವೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇಂದು ವೇದವು ಪ್ರಪಂಚವನ್ನೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಗೌರವವನ್ನು ತರುತ್ತಿರುವುದೂ ನಿತ್ಯ ನೂತನ ಪ್ರೇರಣೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿರುವುದೂ ಈ ಪೂರ್ವಸೂರಿಗಳ ನಿಃಸ್ವಾರ್ಥಸೇವೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನರ್ಪಿಸುವುದು ಎಲ್ಲರ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ ಮುಂತಾದ ಗ್ರನ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿ ಮನ್ತ್ರದ ಋಷಿ, ಛನ್ದಸ್ಸು, ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರನ್ಥಗಳು ಮಾತ್ರಾ ಸ್ವರ ಅಕ್ಷರ ಪದ ಸಂಧಿ ಸಮಾಸ ವಾಕ್ಯ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಗಾನಗಳ ಖಚಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಎಳೆ ಎಳೆಯಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಯಾವುದೇ ಹಂತದಲ್ಲಿ ವೇದಪಾಠದ ಮೂಲಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಕುಂದುಂಟಾಗದಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ-ಅಧ್ಯಾಪನಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿರುವವರು ಆಚರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ವಿಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿ ಯಾವ ದೋಷವೂ ಯಾವ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಇಣುಕದಂತೆ ಗುರುವಿನಿಂದ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಅಕ್ಷುಣ್ಣವಾಗಿ ಹರಿದುಬರುವಂತೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿವೆ.

ಸಾಂಗವಾಗಿ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ ವಿಚಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿ ಸಕಲ ಶ್ರೇಯಸ್ಸು ಪ್ರೇಯಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಸರ್ವಸಮ್ಮತವಾದುದು. ಅನುಷ್ಠಾನವಿಲ್ಲದ ವೇದದ ಅಧ್ಯಯನ ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗೆ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಾರಿಯಲ್ಲವೆಂಬುದು ಶಬರ ಮತ್ತು ಕುಮಾರಿಲರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಜೈಮಿನಿಗಳೂ ಯಾಸ್ಕರೂ ಯಥೋಚಿತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ದ್ವೈತ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತದ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತರಿಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಬರುವ ಫಲವೇ ಅಶಕ್ತರಿಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ. ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವು ಹೇಳುವವನಿಗೆ ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ

ಕೇಳುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅಶಕ್ತರಿಗೆ ಪಾರಾಯಣ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಚರಿತಾರ್ಥವು, ವೇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲ, ಅದರ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದಲೇ ಫಲ ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಆಲಸಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು ಜೈಮಿನಿಗಳು ವಿವರವಾಗಿ ತರ್ಕಬದ್ಧವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ನಿರಾಕರಿಸಿ ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿದೇ ಕರ್ಮಗಳಿಗಿರುವ ಇಷ್ಟ ಸಾಧನವೆಂಬ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಪ್ರಥಮ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳು ತಮ್ಮ ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶವಾದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ತನ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವಿಶೇಷ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನೋ, ಆ ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಕ್ಲಿಷ್ಟಪದಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೋ ಅಷ್ಟಿಷ್ಟು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಕೆಲವೇ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕ ವಿವರಣೆಗಳು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬೃಹತ್ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿದ್ದು, ವೇದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ತೊಡಗಿರುವ ಮುಂದಿನ ಪೀಳಿಗೆಯ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಭದ್ರವಾದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ನೆಲಗಟ್ಟನ್ನು ಒದಗಿಸಿವೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ವೇದದ ಅನೇಕ ಪದಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅರ್ಥವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯ ಎದ್ದುಕಾಣುತ್ತದೆ. **ಬ್ರಹ್ಮಣಾಂ ವೇದಾನಾಮಿಮಾನಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿನಾನಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನಿ ॥** ಎಂಬುದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳಿಗಿರುವ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪರಿಭಾಷೆ. **ಮನ್ತ್ರೋ ಮನನಾತ್ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮಭಿಧಾನಾತ್ ॥** *ಕಪರ್ದಿಸ್ವಾಮಿ //* **ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಅವಿವಿಕ್ಷಿತಾರ್ಥತ್ವೇತು ವಿನಿಯೋಗ ಬೋಧನಾಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಮುಪಯುಕ್ತಂ ॥** *ಸಾಯಣ //* ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಹಾಗೂ ಮನ್ತ್ರಗಳ ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಆರ್ಷವಾಕ್ಯಗಳೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರನ್ಥಗಳು. ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣ, ವಿದ್ಯಾ ಉಪನಿಷತ್, ಶ್ಲೋಕ, ಸೂತ್ರ, ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಎಂಬ ಎಂಟು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇರುವುದೆಂದು ಶ್ರೀ ಶಂಕರರು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಉಪನಿಷತ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುವುದನ್ನು ಶ್ರೀ ಸಾಯಣರು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ವೇದಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ವೇದಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಎತ್ತಿತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬ್ರಂಹಯೇತ್ ।
ಬಿಭ್ಯೇತ್ಯಲ್ಪಶ್ರುತಾದ್ವೇದೋ ಮಾಮಯಂ ಪ್ರಹರೇದಿತಿ ॥

ಮಹಾಭಾರತ ೧.೧.೨೬೭ ಹಾಗೂ ಶಿವಪುರಾಣ ವಾಯವೀಯ ಸಂಹಿತೆ ೧.೪೦ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳು, ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳು, ಪುರಾಣ, ನ್ಯಾಯ ಮೀಮಾಂಸಾ, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಎಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವಿದ್ಯಾಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸೇವಿಸಿ ಗೌರವಿಸಿ ಇವುಗಳ ಬೆಳಕಿನಿಂದ ವೇದದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸುವುದೇ ಸಾರ್ವದೇಶಿಕವೂ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕವೂ ಆದ ನಿಲುವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ವೇದದ ಅರ್ಥವಿವರಣೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ರಚಿಸಿರುವ ಪ್ರಥಮಗ್ರಂಥವೇ ಯಾಸ್ಕರ ನಿರುಕ್ತ. ಇದರಲ್ಲಿ ವೇದದ ಪದಗಳಿಗೆ ವೈದಿಕ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಮತ್ತು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಈಗ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿನ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವುದೊಂದು ವಿಶೇಷ. ಈಗಿನ ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ 'ನ' ನಿಷೇಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮತ್ತು ಹೋಲಿಕೆ ಎಂಬೆರಡೂ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಳಸಿದೆ. **'ನ ವಿಂಧೇ ಅಸ್ಯ ಸುಷ್ಟುತಂ'** ಎಂಬಲ್ಲಿ, 'ನ' ನಿಷೇಧಾರ್ಥ ಸೂಚಕ **'ದ್ಯೌರ್ನ ಪ್ರತಿನಾಶವಃ'** ಎಂಬಲ್ಲಿ **'ದ್ಯೌರ್ನ'** - ಆಕಾಶದಂತೆ ಎಂದು ಹೋಲಿಕೆಯ ಅರ್ಥವಿದೆ. **'ಹಂಸಶ್ಶುಚಿಷತ್'** ಮನ್ತ್ರದ **'ಹಂಸಃ'** ಪದಕ್ಕೆ **'ರಥ'** ಎಂಬ ಅಧಿಯಜ್ಞಾರ್ಥವನ್ನೂ **'ಆದಿತ್ಯ'** ಎಂಬ ಅಧಿದೈವತಾರ್ಥವನ್ನೂ, **'ಆತ್ಮ'** ಎಂಬ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. **ವೃತ್ರೋ ಮೇಘ ಇತಿ ನೈರುಕ್ತಾಃ । ತ್ವಾಷ್ಟ್ರೋऽಸುರ ಇತ್ಯೈತಿಹಾಸಿಕಾಃ । ಅಪಾಂ ಚ ಜ್ಯೋತಿಷಶ್ಚ ॥** ವೇದದಲ್ಲಿ ಆಗಾಗ ಬರುತ್ತಿರುವ **ವೃತ್ರ** ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನಿರುಕ್ತಕಾರರು **ಮೇಘ**ವೆಂದೂ, ಪೌರಾಣಿಕರು ತ್ವಷ್ಟ್ರುವಿನ ಮಗನಾದ **ರಾಕ್ಷಸನೆಂದೂ** ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು **ಸರ್ಪ**ವೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿವೆ. ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಯಣರು, ಕೇವಲ ವ್ಯಾಕರಣದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೇ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡದೆ ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ, ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳ, ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳ, ಮೀಮಾಂಸಾ ನ್ಯಾಯ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಯಜ್ಞ ಅಧಿದೈವ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿ ತಾವು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ವೇದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆರ್ಷೇಯಗ್ರಂಥಗಳ ಅನುಮೋದನಾ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಹಾಯ ಪಡೆದು ಸಮರ್ಥಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಉದ್ದೇಶವು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ವೇದಾರ್ಥವೇನೂ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ. **ಶ್ರುತಿಲಿಂಗ**

ವಾಕ್ಯಪ್ರಕರಣ ಸ್ಥಾನ ಸಮಾಖ್ಯಾನಾಂ ಸಮವಾಯೇ ಪಾರ ದೌರ್ಬಲ್ಯಮರ್ಥ ವಿಪ್ರಕರ್ಷಾದಿತಿ ॥ ಒಂದೇ ಮನ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ್ದು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ, ಶ್ರುತಿಯೇ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವ - ಲಿಂಗ ಚಿಹ್ನೆ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಕರಣ ಸಂದರ್ಭ ಸ್ಥಾನ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸಮಾಖ್ಯಾ ಹಾಗೂ ನಿರ್ವಚನ ಮುಂತಾದ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದಕ್ಕೆ ನಂತರದ್ದಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದು ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೆಚ್ಚು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ವೇದಕ್ಕೆ ಯಾವರೀತಿ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಿ, ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ, ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ವಾಕ್ಯಗಳಿರುವಾಗ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ನೀಡಬೇಕು, ಇತ್ಯಾದಿ ವಿವರಣೆಗಳೊಂದಿಗೆ ವೇದದ ಅರ್ಥ ನಿರೂಪಣೆಯ ರೀತಿನೀತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಈ ನಿರ್ದೇಶನಗಳನ್ನು ಸಾಯಣರು ಬಹುಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಚೌಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ ನೀಡಿರುವವರು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರೊಬ್ಬರೇ. ಇವರಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಏಳನೆಯ ಶತಮಾನಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ **'ಮಾಧವ'** ರೆಂಬುವರು ಸಾಮವೇದಕ್ಕೆ **'ವಿವರಣವೆಂಬ'** ಭಾಷ್ಯವು ೫೮೫ನೆಯ ಋಕ್‌ವರೆಗೆ ಮುದ್ರಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದರ ಪೂರ್ಣಪಾಠ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿರುವ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿರುವ ಉತ್ತಮಾಂಶಗಳನ್ನು ಟಿಪ್ಪಣಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯದೊಂದಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿ ಸಾಮವೇದದ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಗಾನ ಹಾಗೂ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಸನ್ಮಾನ್ಯರಾದ ಸತ್ಯವ್ರತ ಸಾಮಶ್ರಮಿ ಭಟ್ಟಾಚಾರ್ಯರು ಸಂಪಾದಿಸಿ ಐದು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಏಷಿಯಾಟಿಕ್ ಸೊಸೈಟಿಯ ಮುಖಾಂತರ ೧೮೭೧-೭೮ರಲ್ಲಿ ಮುದ್ರಿಸಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿರುವ ಇದನ್ನೇ ೧೯೮೩ರಲ್ಲಿ ಮುನ್ಶೀರಾಂ ಮನೋಹರಲಾಲ್ ರವರು ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಮಾಡಿ ವಿತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಾಠವೇ ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ.

ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು : ಮಹಾನುಭಾವರೂ ಮಹಾಮನರೂ ವಿಶ್ವವಂದ್ಯರೂ ಆದ ಸಾಯಣರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೨೮೮-೧೩೮೮ರ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿದ್ದವರು. ಭಾರದ್ವಾಜಗೋತ್ರದ ತೈತ್ತರೀಯ ಕೃಷ್ಣ ಯಜುಶ್ಶಾಖೆಯ ಬೋಧಾಯನಸೂತ್ರದ ಅದ್ವೈತ ತತ್ವಾನುಯಾಯಿಗಳಾದ ಶ್ರೋತ್ರಿಯ ಸ್ಮಾರ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಂಶದ ಹವ್ಯಕ ಪಂಗಡದವರು. ಇವರ ಅಣ್ಣಂದಿರು ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯರು - ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು. ತಮ್ಮಂದಿರು ಭೋಗನಾಥರು. ಇವರ ತಂದೆ ಮಾಯಣಭಟ್ಟರು, ಪಿತೃಪಿತಾಮಹ

ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹರಿಹರ, ಬುಕ್ಕ ಕಂಪಣ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಗಮರಿಗೆ ಗುರುಗಳೂ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಇವರ ಕೌಟುಂಬಿಕ ಪರಿವೇಷವು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕವಾಗಿ ಉಜ್ಜ್ವಲವೆನಿಸಿತ್ತು. ಧನಾಢ್ಯತೆ ಇವರ ಮನೆತನದ ಲಕ್ಷಣವಲ್ಲವಾದರೂ ಮಹಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಕಾರಾನುಸಾರವಾದ ಗೌರವ ಆದರಗಳೂ ಸುಭಿಕ್ಷ ಸಮೃದ್ಧಿಗಳೂ ಲಾಂಛನಮಾತ್ರವಾಗಿ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿದ್ದು ನಿಷ್ಕಾಮ ಚಿತ್ತದ ಜ್ಞಾನಿಯ ಸರ್ವಸ್ಥಿತಿ ಸಮತೆ ಯನ್ನೂ ತ್ಯಾಗಭೋಗ ವಿರಾಗಯೋಗವನ್ನೂ ಧ್ವನಿಸುವಂತಹದುದಾಗಿತ್ತು.

ಇವರ ಆರಂಭಿಕ ಶಿಕ್ಷಣ ತಂದೆ ಮಾಯಣ್ಣ ಭಟ್ಟರಿಂದಲೂ ಅನಂತರ ವಿಶೇಷವೂ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಆದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಧ್ಯಯನ ಶೃಂಗೇರಿಯ ಆಸುಪಾಸಿನವರೇ ಆಗಿದ್ದ ಶ್ರೀಕಂಠನಾಥರಿಂದಲೂ ನೆರವೇರಿತು. ೧೩೫೭-೧೩೭೭ ಕಾಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ಶೃಂಗೇರಿ ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಮ್ನಾಯ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿದ್ದ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರವಚನಪಟುತ್ವ ಮತ್ತು ತಪೋ ಬಲಗಳು ವಿಸ್ಮಯವಾಗಿದ್ದ ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥರು ತತ್ಪೂರ್ವದಲ್ಲೇ ಮಹಾಪ್ರತಿಭಾ ಶಾಲಿಗಳಾದ ಮಾಧವ ಮತ್ತು ಸಾಯಣಸೋದರರಿಗೆ ಪ್ರೀತಿ ವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ಹಲವು ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾಠಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರು. ಹೀಗೆ ಉಪಕೃತರಾದ ಮಾಧವ ಸಾಯಣರು ಅಪಾರ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳಿಂದ ಭಾರತೀ ಕೃಷ್ಣತೀರ್ಥರನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾಪನಾ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ನೆನೆದು ಕೃತಜ್ಞತೆ ಯನ್ನರ್ಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಇವರೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಮಾಧವ ಸಾಯಣರಿಗೆ ಮಿಗಿಲಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮತ್ತು ತತ್ತ್ವಸಂಪನ್ನತೆಗಳನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಟ್ಟವರು. ಮಹಾಯೋಗಿಗಳೂ ವೇದಾಂತವಿದ್ಯಾಧುರೀ ಣರೂ ವಿಶ್ರುತ ಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರೂ ಅಂತರ್ಮುಖಿಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವಿಗಳೂ ಎನಿಸಿದ್ದ ಶೃಂಗೇರಿ ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳಾದ **'ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥಸ್ವಾಮಿಗಳು'**. ಇವರು ಮಾಧವ ಸಾಯಣ ರಿಗೆ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾದಿ ಮಹಾಮಂತ್ರೋಪದೇಶ ಮಾಡಿ ಯೋ[illegible]ಲ್ಲಿ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಕೇವಲ ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾನುಭವಕ್ಕೆ ಅನುವುಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲದೆ ಅನೇಕ ಶ್ರೌತ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಪ್ರೇರಕರಾಗಿ ಭವ್ಯಜೀವನಾದರ್ಶವನ್ನು ಕರುಣಿಸಿ ಸ್ವಯಂ ತಾವೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರದ ಜೀವನ್ನಿದರ್ಶನ ವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳೇ ಮಾಧವ ಸಾಯಣರಿಗೆ **'ಗುರುಸ್ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಬ್ರಹ್ಮ'** ಆಗಿದ್ದರು ಎಂಬುದು ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ವಿವಿಧ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ **'ಯಸ್ಯ ನಿಶ್ವಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ । ನಿರ್ಮಮೇ ತಮಹಂ ವಂದೇ**

ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮಹೇಶ್ವರಮ್ ॥ ಎಂದು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೇದ ಭಾಷ್ಯಗ್ರಂಥಗಳ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೌರವಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಗುರು ಭಕ್ತಿಯು ಸರ್ವಕಾಲಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದ್ದು ಸಕಲಶಿಷ್ಯರಿಗೂ ಆದರ್ಶವೆನಿಸಿದೆ.

ಮಾಧವ ಸಾಯಣರು ಅನೇಕ ಗುರುಗಳ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಯಂ ಪರಿಶ್ರಮ ಮತ್ತು ಲೋಕಾನುಭವಗಳಿಂದ ಅರಿತು ನುರಿತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಕಲಾ ವಿಜ್ಞಾನ ಶಿಲ್ಪ ವಿದ್ಯೆಗಳು ಅನೇಕ. ಪ್ರಾಯಶಃ ಈ ಸೋದರರ ಸರ್ವಂಕಷಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಕಾಲದ ಬಹುಮುಖ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಅಳತೆಗೋಲುಗಳೂ ಸೋಲುತ್ತವೆ. ಮಾನವ ಮಾತ್ರರಿಗೆ ಊಹಾತೀತವೆನಿಸುವಂತಹ ಪಾಂಡಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಭೆಗಳೂ ತತ್ಸಮುಚಿತವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಅಭ್ಯಾಸ ಅನ್ವಯಗಳೂ ಇವರ ಸೊತ್ತಾಗಿದ್ದವು. ಭಾರತೀಯ ವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುಚ್ಚವರ್ಗದ **ಬಹುಶಾಸ್ತ್ರ - ಕಲಾಕೋವಿದ**ರೆನಿಸಿದ ಕೆಲವೇ ಮಂದಿ ಮೇಧಾವಿಗಳಿಗೆ ಮಾಧವ ಸಾಯಣರು ಹೊಯ್‌ಕಯ್ಯಾಗಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಅತಿಶಯೋಕ್ತಿ ಯಾಗಲಾರದು. ಮಾಧವರೂ ಸಾಯಣರೂ ತಮ್ಮ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವ ಪ್ರಮಾಣದ ಹಾಗೂ ವಿಷಯವೈವಿಧ್ಯದ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಮತ್ತಾವುದೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಲೇಖಕರ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅವರ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಅವರ ಪ್ರಶ್ನಾತೀತ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥ ನಿದರ್ಶನವಾಗಿದೆ.

ಸಮಸ್ತ ವೇದವಾಙ್ಮಯದ, ಆರು ವೇದಾಂಗಗಳ ವೇದಾಂತಗಳೆಂಬ ಷಡ್ದರ್ಶನ ಗಳ, ವೇದಾಂತದ ಸಕಲ ಪ್ರಸ್ಥಾನ ಭೇದಗಳ, ನಾಸ್ತಿಕದರ್ಶನಗಳ ಮತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳ ಸಮಗ್ರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆಗಮಗಳ, ಗೃಹ್ಯಶ್ರೌತ ಸ್ಮಾರ್ತ ಕರ್ಮಕಲಾಪಗಳ ಸಮಸ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳ ಚತುಃಷಷ್ಟಿ ಕಲೆಗಳ; ತಂತ್ರ ಯೋಗಾದಿ ರಹಸ್ಯ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಸಾಹಿತ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ, ದಂಡ ನೀತಿ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಆಯುರ್ವೇದ ಸಂಗೀತ ನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಗಣಿತ ಖಗೋಲಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳ, ಕೃಷಿ, ಪಶುಪಾಲನೆ ವಾಸ್ತು ಲೋಹತಂತ್ರಾದಿ ನಾನಾ ಜೀವಿಕಾ ವಿದ್ಯೆಗಳ, ದೇಶಾಚಾರ ಲೋಕಾಚಾರ ಶಿಷ್ಟಾಚಾರಾದಿಗಳ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳ ವಿಸ್ಮಯಾವಹವಾದ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಅನ್ವಯಿಕವಾದ ತಲಸ್ಪರ್ಶೀ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಾಳಿನ ಆರಂಭದಲ್ಲೇ ಗಳಿಸಿದ್ದರು. ಈ ಸೋದರರು ಅರಿಯದ ವಿದ್ಯೆ ಯಾಗಲೀ ತಿಳಿಯದ ಶಾಸ್ತ್ರವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆಂಬಂತಹ ಪಾಂಡಿತ್ಯವನ್ನೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾಫಲ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವ ಅನುಭವ ಪರಿಪಾಕವನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದರು.

ಅತ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಕವೂ ಸರ್ವಸಮಾಜಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯೂ ಆದ ವಿಶ್ವತೋ ಮುಖಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ಸಮುದ್ಧರಿಸಲು ಸಕಲರಂಗಗಳನ್ನೂ ಸ್ಪಂದಿಸಿ ಪ್ರಬೋಧಿಸಿದುದು ಮಾಧವರ ಪ್ರೇರಕ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಶಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಸಾಯಣರದು ಕಾರಕ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕ ಕ್ಲೃಪ್ತಿಯಾದ ಹಲವು ಪರಿಯ ದುಡುಮೆಯಾಗಿದ್ದಿತು. ಈ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಮತ್ತು **'ಸಾರಸ್ವತ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ'** ಮಾಧವ ಸಾಯಣರು **'ಸೂರ್ಯಚಂದ್ರ'**ರಾಗಿದ್ದರು. ವೇದವಾಙ್ಮಯದ ಜನಪರತೆ ಜಾತ್ಯತೀತತೆ ವಿಶ್ವೋದಾರತೆ ಪರಮವೈಜ್ಞಾನಿಕ ವಸ್ತುನಿಷ್ಠತೆ ಸತ್ಯಶೋಧನೆ ಜೀವನಪ್ರೀತಿ ಅಕೃತಕ ಸರಳತೆ ಅನುಭಾವಿಕ ಗಂಭೀರತೆ ವ್ಯಾಪಕ ದೇಶೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸುಭಗತೆ ಸಮ್ಯಗ್ಜೀವನ ದರ್ಶನ ಮತ್ತು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಭೂಮತೆಗಳನ್ನು ಜನತೆಗೆ ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ಮನಗಾಣಿಸಲು ಆರುನೂರು ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಮುನ್ನ ನಾಡಿನ ಮೂಲೆಮೂಲೆಗಳ ನಾನಾ ತೆರನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಕಲೆಹಾಕಿ ಅವರುಗಳ ಸಮಷ್ಟಿ ಸಹಕಾರಾಯಾಮವನ್ನು ಪಡೆದು ವ್ಯಕ್ತಿವೈಭವೀಕರಣದ ಪ್ರಥೆ ಬಾರದಂತೆ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಚರ್ಚಿಸಿ ಆಲೋಚಿಸಿ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆ ಸಂವಾದ ಸಂಗ್ರಥನ ಪರಿಷ್ಕರಣಗಳಿಂದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೃತಿಶ್ರೇಣಿಯನ್ನೇ ಸಾಯಣರು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಪರಿಯನ್ನು ನೆನೆದಾಗ ರೋಮಾಂಚನವಾಗದಿರದು. ಮಹಾನುಭಾವರಾದ ಸಾಯಣ ಮತ್ತು ಮಾಧವರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ್ಯವು - **ದೀನವೃತ್ತಿಯಾಗಿರದೆ ಧೀರವೃತ್ತಿಯಾಗಿ ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಾಭ್ಯುದಯವಾಯಿತು, ವೈರಾಗ್ಯ ವು ಕ್ಲೀಬ ಸಹಿಷ್ಣುತೆ ಯಲ್ಲಿ ತಾಟಸ್ಥ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗದೆ ಪೌರುಷಪ್ರಕಾಶ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿತು, ವೇದಾಂತವು ಶುಷ್ಕಾಲಾಪವೆನಿಸದೆ ದೇಶೋನ್ನತಿ ತಾರಕ ವಾಯಿತು** - ಎಂಬುದು ಅವರುಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯಿಂದಲೂ ಆ ಕಾಲದ ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ಯ ಕಡತಗಳಿಂದಲೂ ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಾಯಣರು ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗೃಹಸ್ಥರಾಗಿ ತ್ರಿಕಾಂಡ ಮಂಡನರೂ ವಸಂತ ಸೋಮಯಾಜಿಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಕಂಪಣ ಮಾಯಣ ಶಿಂಗಣ ಎಂಬ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದು, ಅವರನ್ನು ಸುಸಂಸ್ಕೃತರನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಅನುದಿನವೂ ದೇವರನ್ನೂ ಹಿರಿಯರನ್ನೂ ಗೋಮಾತೆಯನ್ನೂ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. **'ಕಂಪಣ'** ಸಂಗೀತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮನಸೋತ ನೀನು ನಿನ್ನ ಗಾನ ಪ್ರೌಢಿಮೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸು. **'ಮಾಯಣ'** ನೀನೀಗ ನಿನ್ನ ಗದ್ಯಪದ್ಯ ಕವಿತಾ

ಚಾತುರ್ಯವನ್ನು ಹೊಮ್ಮಿಸು **'ಶಿಂಗಣ'** ಪದ ಕ್ರಮ ಜಟಾದಿ ವೇದಗಾನದ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನ ತಿಳಿವನ್ನು ತೋರಿಸು ಎಂದು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುತ್ತಾ ಆನಂದಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಂದೆಡೆ ವ್ಯಾಕರಣ ಮೀಮಾಂಸಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥವ್ಯಾಖ್ಯಾತೃಗಳ ಪರಿ. ಮತ್ತೊಂದೆಡೆ ಸರಸ ಕವಿತಾರಚನೆಯ ವಿಮರ್ಶನ - ಆಸ್ವಾದನ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆ ವೀಣಾಭ್ಯಾಸ ಮಗ್ನರಾದ ಮಕ್ಕಳ ಮಧುರಾಲಾಪ. ಅನುದಿನವೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಸಿಗಾಗಿಯೂ ಯಶಸ್ಸಿಗಾಗಿಯೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಧನಕನಕ ರೂಪದಾನ ವೈರಿಗಳಿಗೆ **'ರಣರೂಪ'** ದಾನ ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಸಾಯಣರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವನ್ನೂ ಮನೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಹೀಗೆ ಕೊಂಡಾಡಲಾಗಿದೆ.

ತ್ಯಾಗೇ ಭೋಗೇ ತಥಾಚಾರೇಷ್ವಾಹವೇಷು ಹವೇಷು ಚ ।
ಸಾಯಣಾರ್ಯಸಮೋ ಲೋಕೇ ಸಾಯಣಾರ್ಯೋ ನ ಸಂಶಯಃ ॥

ತ್ಯಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಭೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ಆಚಾರದಲ್ಲಿಯೂ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿಯೂ ಯಜ್ಞಯಾಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಮನಾದವರು ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಒಬ್ಬರೇ ಎಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಸಾಯಣರು ಬರಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ರಾಜನೀತಿ ಸಂಪನ್ನರಾದ ಅಮಾತ್ಯರೂ ರಣನೀತಿ ಕೋವಿದರಾದ ಕಲಿಗಳೂ ಕಲಾವೇತ್ತರಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ನೇತಾರರೂ, ಪ್ರಜ್ಞೆ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ತಪಸ್ಸುಗಳ ಒಡೆಯರೂ ಸಮಗ್ರ ದರ್ಶನವುಳ್ಳ ತತ್ತ್ವಾನುಭವಿಗಳೂ ಅಗ್ರ ಪಙ್ಕ್ತಿಯ ರಾಷ್ಟ್ರ ನಿರ್ಮಾಪಕರೂ ಆಗಿದ್ದರು.

ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ರಾಜ್ಯದ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಉದಯಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನ ಮೊದಲ ತಮ್ಮ ಕಂಪಣನನ್ನು ಪ್ರಭುವಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರನ್ನು ಕಂಪಣನಿಗೆ ಮಹಾಮಂತ್ರಿಯಾಗಿ ಸೇನಾನಿಯಾಗಿ, ಗುರುವಾಗಿ ಸಹಕರಿಸಲು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟರು. ಇವರು ಕೆಲವೇ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲ್ಲೂರು ಕಡಪ ಆದಿ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ಈ ಪೂರ್ವದ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸಿದರು. ನಂತರ ಕಂಪಣನ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯೂ ಬಾಲಕನೂ ಆಗಿದ್ದ ಇಮ್ಮಡಿ ಸಂಗಮನಿಗೆ ವಿದ್ಯಾಗುರು ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಕರಾಗಿದ್ದುದಲ್ಲದೆ ಪೂರ್ವಪ್ರಾಂತದ ರಾಜಪ್ರತಿ

ನಿಧಿಯೂ ಆಗಿದ್ದರು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತುಂಡೀರ ಮಂಡಲದ ಚಂಪರಾಯನು ಉದಯಗಿರಿಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಸಂತ್ರಾಸಗೊಳಿಸುವ ಸನ್ನಾಹದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ **'ತಾವೇ ಖಡ್ಗ ಧಾರಿಯಾಗಿ'** ರಣರಂಗಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ಚಂಪರಾಯನ ರಾಜಧಾನಿ ಗರುಡನಗರವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಆತನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಸಾಮಂತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಕ್ಷತೆಯಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೩೩೬ ರಿಂದ ೧೩೫೬ ರವರೆಗೆ ದೇಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದರು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಧಾಳಿಯಿಂದ ತತ್ತರಿಸಿ, ಅವರ ದೌರ್ಜನ್ಯ ಅತ್ಯಾಚಾರಗಳಿಂದ ದೈಹಿಕವಾಗಿಯೂ ಮಾನಸಿಕವಾಗಿಯೂ ನೊಂದು ಬೆಂದು ಧೃತಿಗೆಟ್ಟ ಜನತೆಗೆ ಪುನಃ ಸ್ವಧರ್ಮ ಸ್ವೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಶಾಂತಿಪಡೆಯಲೂ ಬಲಾತ್ಕಾರದ ಮತಾಂತರಾದಿ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಷೋಭೆಯನ್ನು ದಾಟಿ ನೆಮ್ಮದಿಗೊಳ್ಳಲೂ ಸಹಕರಿಸುವ **'ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಸುಧಾನಿಧಿ'** ಯಂತಹ ವಿಶ್ವಕೋಶವನ್ನು ಬರೆದು ಜನರ ಶ್ರದ್ಧಾವರ್ಧನ ವಿಶ್ವಾಸೋಜ್ಜೀವನಗಳಿಗೆ ನೆರವು ನೀಡಿ ಸಂತ್ರಸ್ತರ ಅಪರಾಧಪ್ರಜ್ಞೆ ಕೀಳರಿಮೆ ಹತಾಶೆ ಗಳನ್ನು ನೀಗಲು ಕಾರಣರಾದರು.

ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೋಪದಿಂದಲೂ ದೈಹಿಕಮಾನಸಿಕ ನೋವು ದುಃಖಗಳಿಂದಲೂ ತಮ್ಮ ಸ್ವಾಸ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡ ಜನ ಸಮೂಹವು ಆರೋಗ್ಯಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲನು ಕೂಲವಾಗುವಂತೆ **'ಆಯುರ್ವೇದಸುಧಾನಿಧಿ'** ಯಂತಹ ವಿಶ್ವ ವೈದ್ಯಕೀಯ ಕೋಶ ವನ್ನು ಮಾಧವರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ರೂಪಿಸಿ ಇದರ ಆದರ್ಶದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರದ ವೈದ್ಯವರ್ಗವು ದುಡಿಯಲೂ ಜಾನಪದೀಯ ಮನೆಮದ್ದುಗಳ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಕೊನರಲೂ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದರು.

ಧರ್ಮ ಅರ್ಥ ಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನೂ ಅನ್ವಯವನ್ನೂ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೂ ಸಾರಿ ಹೇಳುವ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ದೀಪವೆನಿಸಿರುವ **'ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸುಧಾನಿಧಿ'** ಎಂಬ ವಿಶ್ವಕೋಶವನ್ನು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿ ಸಮಾಜದ ಹಾಗೂ ಪ್ರತಿ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮೌಲ್ಯಪ್ರಜ್ಞಾ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ನೆರವಾದರು.

ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವವನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಭಾರತದ ಆತ್ಮವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸುವ ಬಾಳಿಗೆ ಬುತ್ತಿಯಾಗುವ ನಲ್ನುಡಿಗಳನ್ನೂ ಸೂಕ್ತಿ ಸುಧಾಬಿಂದುಗಳನ್ನೂ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಪ್ರಥಮಬಾರಿಗೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪರ್ವಗಳ ಚೌಕಟ್ಟಿನೊಳಗಳವಡಿಸಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೇ ಮತ್ತೊಂದಿಲ್ಲದ ಅಪರೂಪವೂ ಅತಿಶಯವೂ ಆದ, ಪುರುಷಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದನಾರೂಪವಾದ **'ಸುಭಾಷಿತ ಸುಧಾನಿಧಿ'** ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಾಯಣರು ಸಾಕಾರಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭರತ ಮಮ್ಮಟಾದ್ಯರು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದ ಭಾರತೀಯ ಕಾವ್ಯಮೀಮಾಂಸೆಯ ಚಿರಂತನ ಚಿಂತನಾಮೃತದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾಸಮಾಹಾರ ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯ ಅಲಂಕಾರ ಶಾಸ್ತ್ರದ **'ಅಲಂಕಾರ ಸುಧಾನಿಧಿ'** ಗ್ರಂಥವು ಅನುಜ ಭೋಗನಾಥನ ನೆರವಿನಿಂದ, ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರ ತವನಿಧಿಯಾದ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಟಲಕ್ಕೆ ಕಲಶವಿಟ್ಟಂತೆ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿದೆ.

ಅಪೌರುಷೇಯವೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವೂ ಧಾತುವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಕ್ರಿಯಾಪದ ಪ್ರಧಾನವೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥಪ್ರಚುರವೂ ಆಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮುಖ್ಯ ವಿಧಾನವು ಧಾತುವ್ಯವಸ್ಥಾಪನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವೆಂದರಿತ ಸಾಯಣರಲ್ಲಿ - ಯಜ್ಞನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಕುಂಡಿನಾರ್ಯರ ನೆರವಿನಿಂದ ಎರಡು ಸಾವಿರಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಧಾತುಗಳು ತಮ್ಮ ಸಮಸ್ತ ರೂಪ ವಿಶೇಷಗಳೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪುರಸ್ಸರವಾದ ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣ ಸಾಮಂಜಸ್ಯದಿಂದ ಬಹುಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸುಕರವಾಗಿ ಕ್ರೋಢೀಕೃತವಾಗಿ ಮೈದಳೆದಿರುವ **'ಮಾಧವೀಯ ಧಾತುವೃತ್ತಿ'** ಗ್ರಂಥವು ಸಕಲ ವೈಯಾಕರಣರಿಗೂ ಘನ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಿ ಸಾಯಣರ ಅಪ್ರತಿಮ ವ್ಯಾಕರಣ ವೈದುಷ್ಯಕ್ಕೆತ್ತಿದ ಮುತ್ತಿನಾರತಿಯಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ.

ಸಹಜೀವನ ಹಾಗೂ ಗೌರವ ಸತ್ಕಾರಗಳ ಸಂಕೇತವೆನಿಸಿ ಸಮಗ್ರ ಸಮಾಜದ ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನೇ ಲಕ್ಷಿಸಿ ಪ್ರವರ್ತಿತವಾದ ಯಜ್ಞ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಮರ್ಥನೆ ಹಾಗೂ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳು ರಾಷ್ಟ್ರದ ಹಿತಕ್ಕೆ ಅತ್ಯುಪಯೋಗಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಬಲ್ಲ ಮಾಧವರು, ಅಧಿದೈವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಸ್ತರಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಅನ್ವಯಿಸುವ ಅಭ್ಯುದಯ ನಿಃಶ್ರೇಯಸ್ಸುಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ತಾರಕವಾಗಿರುವ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಚತುಷ್ಟಯ ಪ್ರಾಪಕವೆನಿಸುವ ಹಂಚಿ ಕೊಂಡು

ಹರ್ಷಿಸುವ ಆದರಿಸಿ ಆನಂದಿಸುವ ವಿಶ್ವಸುಕ್ಷೇಮ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾದ ಜಾನಪದ ಜೀವನ ನಿಧಿಯಾದ ಕಲಾಸಂವೇದನೆಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವನಾಡಿಯಾದ ಋಷಿಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿರುವ ಗೀತಾಚಾರ್ಯನು ಬೋಧಿಸಿರುವ ವಿಶ್ವವ್ಯೂಹ ಕೇಂದ್ರವೆನಿಸಿದ ಯಜ್ಞಚಕ್ರವನ್ನು ಪುನರುಜ್ಜೀವಗೊಳಿಸಲು **'ಯಜ್ಞತಂತ್ರ ಸುಧಾನಿಧಿ'** ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಸಾಯಣರಿಂದ ಬರೆಯಿಸಿದರು.

ಇದೇ ಉದ್ದೇಶದ ಅತಿವೈಭವಯುತ ಭವ್ಯವಿಸ್ತರಣವೇ ಸಮಗ್ರ ವೇದವಾಙ್ಮಯದ ಭಾಷ್ಯರಾಶಿ **'ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ'**. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಧನೆಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಭಾರತದ ಅತ್ಯುನ್ನತ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಾಧನೆ ಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಖರಪ್ರಾಯವಾದುದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನವಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಸಕಲ ಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರತಿಪದಕ್ಕೂ ಷಡಂಗಾದಿ ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾಸ್ಥಾನಗಳ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಅಧಿಯಜ್ಞಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದ್ದೂ ಅಧಿಭೂತ ಅಧಿದೈವ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಸ್ತರಗಳ ಅರ್ಥಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ ದಿಗ್ದರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ.

'ನ ಭೂತೋ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾದ ಈ ಗ್ರಂಥದ ಮಹೋದ್ಯಮಕ್ಕೆ ಮಾಧವ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರೂ ತಮ್ಮ ಲೇಖನಿಯನ್ನು ಮೀಸಲಿಟ್ಟಿದ್ದ ರೆಂಬುದಕ್ಕೆ **'ಕೃಪಾಲುರ್ಮಾಧವಾಚಾರ್ಯೋ ವೇದಾರ್ಥಂ ವಕ್ತುಮುದ್ಯತಃ'** ಎಂಬ ಒಕ್ಕಣೆಯು ಉಪೋದ್ಘಾತದಲ್ಲೇ ಇರುವುದು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹದ್ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಮಾಧವ, ನರಹರಿಭಟ್ಟ, ನಾರಾಯಣ ವಾಜಪೇಯಿ, ಪಂಡರಿ ದೀಕ್ಷಿತ ನಾಗಾಭರಣ ಪಂಡಿತ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಘನವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ಯೂ ಸಹೃದಯ ಸಹಕಾರವೂ ಇದ್ದಿತು. ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳಿಗೂ ಅವುಗಳ ಸಮಸ್ತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ಭಾಗಗಳಿಗೂ ಸಮಗ್ರವಾದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು **'ಸಾಯಣ ರಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯರಾರೂ'** ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಬರೆದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ **'ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ'** ಅಪಾರ ಮೌಲ್ಯದ್ದೆಂಬ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳ ವ್ಯಾಸಂಗವು ಸಮಸ್ತ ವಿದ್ಯಾಸ್ಥಾನಗಳ ತನ್ಮೂಲಕ ಸಮಸ್ತ ಲೌಕಿಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಸಾಮಾಜಿಕ ಶಾಸ್ತ್ರಕಲಾದಿ ಗಳ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ಶ್ರದ್ಧಾವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನವಾಗುವ ಕರ್ಮಕೌಶಲ ಕಲಾಪಗಳಿಗೂ ಭಾರತೀಯರ ಅಸ್ಮಿತಾಭಾವಕ್ಕೂ ಜೀವಾತುವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

– ಶತಾವಧಾನಿ ಡಾ|| ಆರ್. ಗಣೇಶ್ ರಚಿತ ವಿಭೂತಿ ಪುರುಷ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ

ವೇದಭಾಷ್ಯ : ಸಾಯಣರು ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಭಾಷ್ಯಭೂಮಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಮಹತ್ವದ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳನ್ನು ಮುಂದುಮಾಡಿ ಚತುರ್ದಶ ವಿದ್ಯಾ ಸ್ಥಾನಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಸಾಮಗಾನದ ೬೨ ಗಹನವಾದ ವಿಷಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ವಿಚಾರಮಾಡಿ ವಿಮರ್ಶಿಸಿ ಪ್ರಮಾಣ ಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿ, **ಇದಮಿತ್ಥಂ** ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಿರುವುದನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ ಭಾಷ್ಯಾವತರಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ವೇದಗಳು ಬಹುಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥರಾಶಿಯಾಗಿದ್ದು ಇದರಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿ ಮಾತ್ರಾ, ಸ್ವರ, ಅಕ್ಷರ, ಪದ, ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಪ್ರಮಾಣಭೂತವಾದವು ಎಂಬ ಅಚಲಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅರ್ಥಮಾಡು ವಾಗ ಪ್ರತಿಪದವನ್ನೂ ಲೋಕಸಂಗ್ರಹನಿಷ್ಠವಾಗಿ, ವಸ್ತುನಿಷ್ಠವಾಗಿ, ಅರ್ಥಸಹಿತವಾಗಿ, ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿ ಪದಗಳ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಕರಣ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಹು ಕ್ಲಿಷ್ಟವಲ್ಲದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾಶೈಲಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ವೇದರಾಶಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ವೇದಾರ್ಥವೆಂಬ ದುರ್ಗಮವಾದ ಕೋಟೆಗೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ವೇದ ಪ್ರೇಮಿಗಳಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಮಹೋಪಕಾರವೆನ್ನಸಗಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದದ ಭಾಷಾಶೈಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಬಹುಶಬ್ದಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಅತ್ಯಂತಕಠಿಣವಾದ ಸಮಾಸಪದಗಳ ಬಳಕೆಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಲ್ಲ. ವೇದದ ಬಗೆಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜ್ಞಾನವಿರುವ ಶ್ರದ್ಧಾಳುವಿಗೆ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಮನದಟ್ಟಾಗುತ್ತದೆ. ಸಹಜವಾಗಿ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸಿ, ವೇದಕ್ಕಿಂತ ಈಚಿನ ವ್ಯಾಕರಣಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಿದ್ಧಮಾಡುವ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳೂ ಅರ್ಥಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಲ್ಲವೆಂಬುದು ಬಲ್ಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. **ಶ್ರುತಾರ್ಥಸ್ಯ ಪರಿತ್ಯಾಗಾತ್ ಅಶ್ರುತಾರ್ಥ ಪ್ರಕಲ್ಪನಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಬೋಧಾದಿತ್ಯೇವ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ತ್ರಿದೋಷಃ ॥** ಪೂ. ಮೀ. ೧.೨.೪೨ ॥ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವುದನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಪರಂಪರೆಯನ್ನೂ ಗಮನಿಸದೆ ಸ್ವಚ್ಛಂದತೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿ ಯಲ್ಲಿಲ್ಲದುದನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುತ್ತಾ ಹೊರಟರೆ ದೋಷಭಾಗಿ ಯಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ದಾರಿತಪ್ಪಿ ಗುರಿಯನ್ನು ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಮುಟ್ಟಲಾರದವರಾಗುತ್ತೇವೆ. **ಅರ್ಥಗತ್ಯರ್ಥಃ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಃ** - ಪಾ. ಪ. ಭಾ. ೧.೧.೪೪. ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವುದು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕೇನೂ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ ನಿರ್ದೇಶಾಶ್ಚಾರ್ಥ ತನ್ತ್ರಾ ಭವನ್ತಿ । ನ ಕಾಂಚಿತ್ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ವಿಭಕ್ತಿಮಾಶ್ರಯನ್ತಿ ॥ ಪಾ.ಪ.ಭಾ. ೧.೧.೫೬. ॥ ಪ್ರಾತಿಪದಕದ ನಿರ್ದೇಶನಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವ ವಿಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ, ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನನುಸರಿಸಿಯೇ ಅರ್ಥಮಾಡಬೇಕು. **ಚತುರ್ಥ್ಯರ್ಥೇ ಬಹುಲಂ ಛಂದಸಿ ॥ ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥೇ ಚತುರ್ಥೀ ವಕ್ತವ್ಯಾ ॥** ಪಾ.ಪ.ಭಾ. ೨.೩.೬೨ ॥ ವೇದದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಷಷ್ಠೀ ವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥೀ ವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ವರ್ಣಭೇದದಿಂದಲೂ ಸ್ವರಭೇದದಿಂದಲೂ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಮನಿಸಿ ಜಾಗರೂಕರಾಗಿರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಉದಾ : **ಸಕಲಂ – ಸಂಪೂರ್ಣಂ, ಶಕಲಂ** – ತುಂಡು, **ಸ್ಥೂಲ ಪೃಷತೀ - ಸ್ಥೂಲಾನಿ ಪೃಷಂತಿ ಯಸ್ಯಾ ಸಾ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಾಗಿ** - ಆ ಪಶುವಿನ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಚುಕ್ಕೆಗಳು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿವೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. **ಸ್ಥೂಲ ಪೃಷತೀ – ಸ್ಥೂಲಾ ಚ ಸಾ ಪೃಷತೀ ಚ** - ಕರ್ಮಧಾರಯ ಸಮಾಸವಾಗಿ ಆ ಪಶುಸ್ಥೂಲವಾದದ್ದೂ ಚುಕ್ಕೆ ಉಳ್ಳದ್ದೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. **ಇನ್ದ್ರಶತ್ರುಃ** - ಅನ್ತೋದಾತ್ತವಾದಾಗ ಇನ್ದ್ರಸ್ಯ+**ಶತ್ರುಃ** ವೃತ್ರನು/ ಮೇಘವು ಇನ್ದ್ರನನ್ನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೇಘವು ಸೂರ್ಯನನ್ನೆದುರಿಸಿ ತಾನೇ ತುಂಡಾಗಿ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತದೆಂಬುದೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಅನುಭವವಾಗಿದೆ. ಈ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಅರ್ಥವಾಗಲು 'ಇನ್ದ್ರ ಶತ್ರು' ಪದವು ಆದ್ಯುದಾತ್ತವಾದರೆ ಇನ್ದ್ರಃ **ಶತ್ರುಃ - ಯಸ್ಯ ಸಃ** ಎಂದು ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಾಗಿ ಇನ್ದ್ರ - ಸೂರ್ಯನು **ವೃತ್ರ** - ಮೇಘವನ್ನು ಕರಗಿಸುವನೆಂಬ ವೃತ್ರ/ ಮೇಘ ಇನ್ದ್ರಶತ್ರು ಪದದ ವಾಚ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಥ ಸರಿಹೊಂದುತ್ತದೆ.

ಧಾತೂನಾಂ ಅನೇಕಾರ್ಥತ್ವಾತ್ - ಅನುಸಾರ. ವೇದ ಶಬ್ದಗಳು ಸರ್ವತೋಮುಖವಾದ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಧ್ವನಿಸುತ್ತವೆ - **ಕೃ** ಧಾತುವಿಗೆ ಮೂರುನೂರು ಮೂವತ್ತಾರು ರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಲೌಕಿಕಶಬ್ದಗಳಂತೆ ವೇದಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥ ಪರಿಮಿತವಾಗಿರದೆ ವರ್ಣಗಳೂ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದ್ದು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥಗಳು ಧಾತ್ವರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇನ್ದ್ರ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕರಣಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮ

ಜೀವಾತ್ಮ ಯಜ್ಞ ಮನಸ್ಸು ಸೂರ್ಯ ವಿದ್ಯುತ್ತು ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ನಿರು. ೭.೧೪,೧೫ರಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು. ಅಗ್ನಿಯ ಗುಣಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಅನೇಕ ರೂಪನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿ ಅವಯವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. **'ಚತ್ವಾರಿ ಶೃಂಗಾ.... ಆವಿವೇಶ'** ಮನ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪತಂಜಲಿಗಳು ವ್ಯಾಕರಣ ಪರವಾಗಿಯೂ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಅಗ್ನಿಪರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇಷ್ಟಾದರೂ **'ಅಗ್ನಿ'** ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದೇ ವೇದಮನ್ತ್ರದ ಆಶಯವೆಂದೇನೂ ಹೇಳಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಯಂ ಭಾವಂ ದರ್ಶಯೇದ್ಯಸ್ಯ ತಂ ಭಾವಂ ಸ ತು ಪಶ್ಯತಿ ।
ತಂ ಚಾವತಿ ಸ ಭೂತ್ವಾಽಸೌ ತದ್ಗ್ರಹಃ ಸಮುಪೈತಿ ತಮ್ ॥

ಏತೈರೇಷೋಽಪೃಥಗ್ಭಾವೈಃ ಪೃಥಗೇವೇತಿ ಲಕ್ಷಿತಃ ।
ಏವಂ ಯೋ ವೇದ ತತ್ತ್ವೇನ ಕಲ್ಪಯೇತ್ಸೋಽವಿಶಂಕಿತಃ ॥

ವೇದ ಇತಿ ವೇದವಿದೋ ಯಜ್ಞಾ ಇತಿ ಚ ತದ್ವಿದಃ .... ವೇದಜ್ಞರು. ಋಗಾದಿ ನಾಲ್ಕು ವೇದಗಳೇ ಪರಮಾರ್ಥವೆಂದೂ ಯಾಜ್ಞಿಕರು ಯಜ್ಞವೇ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಆದಿಕಾರಣ ವೆಂದೂ ಮೀಮಾಂಸಕರು, ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರವೇತ್ತರು, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಭಾವನೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ವೇದದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ಮೂವತ್ತೈದು ವಿವಿಧ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿ ಇವು ಬುದ್ಧಿ ವೈಭವದ ವಿಜೃಂಭಣೆ ಮಾತ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಸತ್ಯವನ್ನು ಅನುಭವದಿಂದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅರ್ಹರು ಮಾತ್ರ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾಗಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದಂತೆ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿ ವೇದತತ್ವವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಬಲ್ಲರೆಂದು ಶ್ರೀ ಗೌಡಪಾದಾ ಚಾರ್ಯರು ಘೋಷಿಸಿದ್ದಾರೆ - *ಮಾಂ. ಉ., ಕಾರಿಕಾ ವೈತಥ್ಯಪ್ರಕರಣ ೨೦-೩೦.*

ವೇದಮೂಲವಾಗಿರುವ ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳೂ ಚತುರಾಶ್ರಮಗಳೂ ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೂ ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಟಿ ಪಡೆದು ಸಮನ್ವಯವಾದ ಸಾಧನಾಪಥದಲ್ಲಿ ಕ್ರಮಿಸುತ್ತಾ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯುವೆಡೆಗೆ ಜನಜೀವನವನ್ನು ರೂಪಿಸುತ್ತಾ ಸಮಾಜವನ್ನು ಹಸನುಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಚಿರಂಜೀವಿ ಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿದೇ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ತಿಳಿಸುವ ಉಪಕ್ರಮ. ಉಪಸಂಹಾರ ಅಭ್ಯಾಸ ಅಪೂರ್ವ ಅರ್ಥವಾದ ಉಪಪತ್ತಿ ಮುಂತಾದವು

ಗಳಿಂದಲೂ 'ನ ಹಿ ನಿಂದಾನ್ಯಾಯ' ಮತ್ತು 'ಸಮನ್ವಯ ದೃಷ್ಟಿ' ಯಿಂದಲೂ ವೇದ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವಾದುದು. ಕೆಲವೆಡೆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ನೇರವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದ್ದರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಅಂತರಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯವೃಂದಕ್ಕೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ನಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿವಿಧ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕ್ರಿಯೆಗಳ ದೀರ್ಘಚಿಂತನೆಯಿಂದ ಫಲದೊರಕುವವರೆಗಿನ ಅನೇಕ ವಿದ್ಯೆಗಳ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವೇದವು ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುತ್ತದೆ. 'ರಾಜಾಜ್ಞೆ'ಯಂತೆ ಧರ್ಮವೇ ಯೋಗ್ಯವಾದುದು. ಇದನ್ನೇ ಆಚರಿಸ ತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದು ವಿಧಿಸುವುದೇ '**ವಿಧಿವಾದ**' ವಂದಿಗಳಂತೆ - ವಿಧ್ಯರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಾಡು ವುದೇ '**ಅರ್ಥವಾದ**'. ಆಚಾರ್ಯನಂತೆ - ಮಾಡಬೇಕಾದುದನ್ನೆಲ್ಲಾ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸುವು ದೇ '**ಮನ್ತ್ರವಾದ**'. **ತಂದೆತಾಯಿಗಳಂತೆ** - ಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ '**ನಾಮ ಧೇಯ**' - ಎಂದು ನಿಜಗುಣ ಶಿವಯೋಗಿಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸರ್ವಾಭಿರ್ನಾಮ ವಿಭಕ್ತಿಭಿ ರ್ಯುಜ್ಯಂತೇ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷೈಶ್ಚಾಖ್ಯಾತಶ್ಚ ಎಂದು ನಿರು. ೭.೧. ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ವೇದ ಮನ್ತ್ರಗಳು **ಪರೋಕ್ಷಕೃತಾಃ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತಾಃ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಶ್ಚ** ಎಂದು ಅರ್ಥಾನುಸಾರವಾಗಿ ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದ್ದು **ಆಶೀರ್ವಾದ ಶಪಥ ಅಭಿಶಾಪ ಕಸ್ಯಚಿದ್ಭಾವ ಪರಿದೇವನಾ ನಿಂದಾ** ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಷಯಗಳ ನಾನಾ ಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿವೆ. **ಪರೋಕ್ಷಕೃತಾ** - ದೇವತೆಯು ತಮಗೆ ಕಾಣಿಸದಂತೆ ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುವ ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪದವು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಥಮಪುರುಷದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಾವುದೇ ವಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. **ಸಃ ಅಸ್ತಿ ಕರೋತಿ ಭವತಿ** ಇತ್ಯಾದಿ. **ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತಾ** - **ಅಥ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತಾ ಮಧ್ಯಮಪುರುಷ ಯೋಗಸ್ತ್ವಮಿತಿಚೈತೇನ ಸರ್ವನಾಮ್ನಾ** - ನಿರು. ೭.೨. ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಎದುರಿಗೇ ಇರುವುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸುವುದು, ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ರೀತಿ ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷದ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿರುತ್ತವೆ - **ತ್ವಮ್ ಅಸಿ, ಕರೋತಿ, ಭವಸಿ** ಇತ್ಯಾದಿ **ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾ** - **ಅಥಾಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ್ಯ ಉತ್ತಮಪುರುಷಯೋಗಾ ಅಹಮಿತಿಚೈತೇನ ಸರ್ವ ನಾಮ್ನಾ** - ನಿರು. ೭.೨. ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವ ದೇವತೆಗಳೇ ತಾವೇ ಮಾತನಾಡಿದಂತೆ ಸರ್ವನಾಮಪ್ರದವಾಗಿ ಉತ್ತಮಪುರುಷ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಹೇಳುವ ಮನ್ತ್ರಗಳು - **ಅಹಮ್ ಅಸ್ಮಿ ಕರೋಮಿ** ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ.

'**ಮನ್ತ್ರಾ ಅಧಿಯಜ್ಞಿಕ್ಯಾ** ತಏವ **ದೇವತಾಪದತ್ವೇನಾಧಿದೈವಿಕಾಃ** ತ ಏವಾತ್ಮಾನ **ಮಧಿಕೃತಾ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾಃ**' ಎಂದು ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ

ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಅಧಿದೈವ ಮತ್ತು ಅಧಿಯಜ್ಞ ಪರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥಗಳಿವೆ. ಜೀವಾತ್ಮ ಪರಮಾತ್ಮ ಇವೆರಡರ ಸಂಬಂಧ ಗುಣಧರ್ಮ ಸ್ವಭಾವ ಜೀವಗಳ ವಿವಿಧಗತಿ, ಉಪಾಸನಾ ಪರವಾಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಅರ್ಥಗಳು **'ಅಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ'** ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಪೃಥ್ವಿ, ಜಲ, ಅಗ್ನಿ, ವಾಯು, ಆಕಾಶ, ಅನ್ತರಿಕ್ಷ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರೆನಿಸುವ ಹನ್ನೆರಡು ಮಾಸಗಳು ಅಂದರೆ ಕಾಲ ರುದ್ರರೆನಿಸುವ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು, ಪಂಚ ಉಪ ಪ್ರಾಣಗಳು ಹಾಗೂ ಜೀವ ಇಂದ್ರ/ ವಿದ್ಯುತ್, ಆದಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವಂತೆ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲೂ, ಪುರುಷಶರೀರದಲ್ಲೂ ವ್ಯಷ್ಟಿರೂಪವಾಗಿರುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥಗಳು **'ಅಧಿದೈವಿಕ'** ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹೆಸರು, ಗುಣ, ಧರ್ಮಗಳ ವರ್ಣನೆಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಪ್ರಲಯಾದಿಗಳ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನೂ, ಚತುರ್ವಿಧ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳು ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನೂ ರೂಪಿಸುವ ಅರ್ಥಗಳು **'ಅಧಿಯಜ್ಞ'** ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಆತ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲೇ ಸರ್ವವೇದಗಳಿಗೂ ವಿನಿಯೋಗ ಎಂದು - ಬೃ. ಉ. ೪. ೪. ೨೨. ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. **ಸಾಯಣರು ವೇದಾಃ ಯಜ್ಞಾರ್ಥ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ** - ಎಂಬ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಅಧಿಯಜ್ಞಪರವಾಗಿ ವೇದ ಭಾಷ್ಯ ಮಾಡಿ ದ್ದರೂ ಅಧಿದೈವ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. **ಸರ್ವ ದರ್ಶನೇಷು ಚ ಸರ್ವಮನ್ತ್ರಾ ಯೋಜನೀಯಾಃ** ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲೂ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ ಯೋಜಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಸ್ಕಂದ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಾಮವೇದವು ಉಪಾಸನಾ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು : ನಾವು ನಮ್ಮ ಬದುಕನ್ನು ಮೌಲಿಕವಾಗಿ ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಕೈ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳು ವರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಗಳು ಷೋಡಶ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳು, ನಾವು ನಮಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿರುವ ಕಟ್ಟಳೆಗಳು, ಉಚ್ಛೃಂಖಲ ವೃತ್ತಿಯ ವನ್ಯಪಶುವಿನಂತಾಗಬಾರದೆಂದು ಆತ್ಮನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸುವರ್ಣ ಸಂಕೋಲೆಗಳು, ಬಾಳಿನ ಅಂದಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಗಿದುಕೊಂಡಿರುವ ಬಂಧನಗಳು. **'ಉಪಾಸನಾನುಷ್ಠಾನಗಳು'** ನದಿಗೆ ದಡವಿದ್ದಂತೆ. ದಡಗಳು ಪ್ರವಾಹದ ಹುಚ್ಚು ನಡೆಯನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಿ ನಿಶ್ಚಿತ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತವೆ. ಗುರಿ ಸೇರಲು ಅನುವಾಗುತ್ತವೆ. ದಡವು ದುರ್ಬಲವಾದೆಡೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹವು ಉಕ್ಕಿ, ಸೊಕ್ಕಿ, ನುಗ್ಗಿ ಪಕ್ಕದ ಬದುಕನ್ನು ಬುಡಮೇಲು ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬದುಕು ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗದಂತೆ ನಾವು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡ ಮೌಲ್ಯದ ಉಪಾಸನೆಯು ಅನುಷ್ಠಾನದ

ಆವರಣದಲ್ಲಿ ನಡೆದರೆ ಮಾತ್ರ, ಆತ್ಯಂತಿಕವಾದ ಬೌದ್ಧಿಕ ಮಾನಸಿಕ ಶಾಂತಿ, ನೆಮ್ಮದಿ, ಸಂತೋಷ, ಸಮಾಧಾನಗಳು ನಮ್ಮದಾಗುತ್ತವೆ.

ವೇದದ ದೃಷ್ಟಿಯು ಯಾವ ಬಗೆಯಲ್ಲೂ ಸಾಮಾನ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಂತಲ್ಲ. ಅದು ಉಚಿತವಾದ ವರ್ಣನೆಗಳ ಮೂಲಕ ವಿವಿಧ ಮನೋಭಾವಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿರತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಹಾನುಭೂತಿಯುಳ್ಳ ಹೃದಯವಂತನಾದ ರಸಾಸ್ವಾದಕನಾದ ಸಾಮಗಾಯಕನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸುವಲ್ಲಿ ಸಫಲವಾಗುವ ವಾಕ್ಯ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ, ಅಂದರೆ, ಸಾಮಗಾನಕ್ಕೇ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿಧನಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ - ಕೊನೆಗೊಳ್ಳುವಾಗ ಸಾಮ ಗಾಯಕನ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಈ ದರ್ಶನವು ಮಿಂಚುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಭೆಯ ಕ್ರಿಯೆಯು, ರಸಾವೇಶದ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಸಾಮಗಾಯಕನ ಹೃದಯವನ್ನು ರಸಾವೇಶದಿಂದ ತುಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪ್ರತಿಭೆಯು ಸಾಮಗಾಯಕನಲ್ಲಿ ಆಸ್ವಾದಕ ಅಭಿರುಚಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡೂ ತುದಿಗಳು ಅಖಂಡವಾದ ಪೂರ್ಣವಸ್ತುವನ್ನು ರಚಿಸಲು ಒಂದುಗೂಡುವ ಪ್ರಜ್ಞಾನವೆಂಬ ನವನವೋನ್ಮೇಷ ಶಾಲಿನೀ ಪ್ರತಿಭಾ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದುದೇ **ಆದಿ ಪರಾವಾಕ್** ಸಾಮಗಾನದ ಮೂಲಕ ತನ್ನನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವುದೆಂಬ ಅರಿವಿರುವ ಸಾಮಗಾಯಕನು ಆತ್ಮದ ಮೇಲೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಏಕಾಗ್ರ ಗೊಳಿಸಲು ಶಕ್ತನಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾಪಾನವು ನಿಷ್ಕ್ರಿಯವಾಗಿ ಉದಾನವು ತಾನಾಗಿಯೇ ಸುಷುಮ್ನೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮರಂಧ್ರಕ್ಕೇರುವ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಉಪಾಧಿಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತವಾದ ಆತ್ಮಾನುಭವವು ಉದಯಿಸುತ್ತದೆ.

ಸಾಮನ್+ವೇದ, ಸಾಮನ್ ಪದಕ್ಕೆ ಇರುವ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಸಂತೈಸುವಿಕೆ, ಸಮಾಧಾನ ಪಡಿಸುವಿಕೆ, ಶಾಂತಿಗೊಳಿಸುವಿಕೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಅರ್ಥಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದು. **'ಉಪಾಸನೆ'** ಯಿಂದ ಫಲ ಸಿದ್ಧಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. .... **ಸಾಮವೇದ ಆದಿತ್ಯಾತ್** - *ಐತರೇಯ* / .... **ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತ್ಯಾತ್** - *ಛಾಂ.* // **ಸೂರ್ಯಾತ್ - ಸಾಮವೇದಃ** .... *ಶತಪಥ* / ಹೀಗೆ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಸಾಮವೇದ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆದತ್ತೇ ರಸಾನ್, ಆದತ್ತೇ ಭಾಸಂ, ಆದೀಪ್ತೋ ಭಾಸಂ ಭವತಿ, ಅಂದರೆ ಸಾಮವೇದವು ಆದಿತ್ಯ/ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿದೆ, ಅದರಿಂದ ಪ್ರಕಾಶವನ್ನು ಪಡೆದು ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾಗಿ ಆನಂದರಸವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸು ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **'ಸಾ'** ಪರಮಾತ್ಮ ಪರಲೋಕ **'ಅಮ'** ಜೀವಾತ್ಮ ಇಹಲೋಕ. **'ಅಮ'** ಧಾತುವಿಗೆ ಗತಿ, ಚಲನೆ ಎಂಬ

ಕ್ರಿಯಾರ್ಥ ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಈಶ್ವರನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಜೀವಾತ್ಮನ ಸರಿಯುವಿಕೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮ ನೊಡನೆ ಜೀವಾತ್ಮನ ಕನಿಷ್ಠ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಉಪ - ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಆಸನ ಸ್ಥಾನ ಪಡೆಯುವುದೇ 'ಉಪಾಸನೆ'. ಕರ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಉಪಾಸನೆಗಳು, ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಸಾಮ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಬೆರೆತಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಲೋಕ ಆ ಲೋಕಗಳ ಸಕಲ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಜನಧನಬಲವಿಲ್ಲದ ಅಕಿಂಚನನೂ ಸಹ ಉಪಾಸನಾಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಸಾಮಗಾನದ ಭಕ್ತಿಗಳ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಾನಗಳ ವಿವಿಧ ಉಪಾಸನಾ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಅದರ ಫಲಗಳನ್ನು ಛಾಂ.ಉ. ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಹನ್ನೆರಡು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉದ್ಗೀಥಪುರುಷನನ್ನರಿತು ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವವ ನು ಆದಿತ್ಯನಾಗಿ ದೇವಕಾಮನೆಗಳನ್ನೂ ಮೇಲಿನ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದು ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಚಾಕ್ಷುಷ ಪುರುಷನಾಗಿ ಕೆಳಗಿನ ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಮನುಷ್ಯಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳು ತ್ತಾನೆ. ಅಜ್ಞನು ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿ ಜನ್ಮಾಂತರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಉಪಾಸಕ ನು ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶಕ ನಾಡೀದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಸೇರುತ್ತಾನೆ - *ಛಾಂ.ಉ. ೧.೭.೬-೯.* **ಸ ಪಾಪ್ಮನಾ ವಿನಿರ್ಮುಕ್ತಃ ಸ ಸಾಮ ಭಿರುನ್ನೀಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕಂ** - *ಪ್ರ.ಉ.೫.೫., ಬ್ರ.ಸೂ.೧.೩.೧೩ ॥*

ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿದ್' ಮತ್ತು 'ಉಪಾಸ್' ಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದೆ. ಉಪಾಸನೆಯು **'ಆವೃತ್ತಿ'**ಯೆಂಬ ಗುಣವನ್ನು ಅಡಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಕ್ರಿಯೆ - *ಬ್ರ.ಸೂ. ೪.೧.೧.* ಶಾಸ್ತ್ರವು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವ ಮನೋನುಕೂಲವಾದ ಒಂದು ಆಲಂಬನವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಸಮಾನ ಚಿತ್ತವೃತ್ತಿಯನ್ನು - ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನಪ್ರತ್ಯಯಕ್ಕೆಡೆಕೊಡದಂತೆ - ಬೆಳಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಉಪಾಸನೆ. **'ತ್ವಂ ಹಿ ನಃ ಪಿತಾ ವಸೋ ತ್ವಂ ಮಾತಾ .... '** - *ಸಾ.ಸಂ. ೧೧೭೦ ॥* **ತ್ವಂ ದಾತಾ .... ಪುತ್ರಸ್ಯ .... ॥** *ಸಾ.ಸಂ. ೧೪೯೩ ॥* **ತ್ವಜ್ ಹತ್ಯ .... ರಣಂ ಧಾಃ** - *ಸಾ.ಸಂ. ೩೨೬ ॥* ಇತ್ಯಾದಿ ಋಕ್‌ಗಳಿಂದ ಉದಯವಾದ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನೆಮ್ಮದಿ ಸಂತೋಷ ಶಾಂತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಸಮರ್ಪಿತವಾದ ಸಾಮ ಗಾನಾದಿಗಳನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವವರೆಗೂ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಉಪಾಸನೆ. ಪರತತ್ತ್ವದಲ್ಲಿ ತನ್ನನ್ನು ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಮಸ್ತ ಭೇದಗಳೂ ಲಯವಾಗಿ ಲಭಿಸುವ ಐಕ್ಯಾನುಭವವೇ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸಾಧನೆಯ ಅಂತಿಮ ಫಲ. **ಸಾಮಃ ಪ್ರಾಣೋ ವೈ ಸಾಮ, ಪ್ರಾಣೇ ಹೀಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ, ಭೂತಾನಿ ಸಮ್ಯಞ್ಚಿಸಮ್ಯಞ್ಚಿ ಹಾಸ್ಮೈ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಶ್ರೈಷ್ಠ್ಯಾಯ ಕಲ್ಪನ್ತೇ ಸಾಮ್ನಃ ಸಾಯುಜ್ಯಗ್‌ಂ ಸಲೋಕತಾಂ ಜಯತಿ**

ಯ ಏವಂ ವೇದ - *ಬೃ.ಉ. ೫.೧೩.೩.* // ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳೂ ಸಮನಾಗಿ ಸೇರುವ ಪ್ರಾಣವೇ **'ಸಾಮ'** ವೆಂದರಿತ ಮಹಾನುಭಾವನು ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನೂ ಸಾಲೋಕ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನೂ ತನ್ನದನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಉಪಾಸನೆಯು ಪುರುಷತಂತ್ರವಾದ ಮಾನಸಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಫಲವಾಗುಳ್ಳ, ವಿಧಾಯಕ ಕರ್ಮವಿಶೇಷವೇ ಉಪಾಸನೆ. ಉಪಾಸನೆಯು ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಸತ್ವಶುದ್ಧಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿ ವಸ್ತು ತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವುದರಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಕಾರಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಂತರಿಕ ಆಲಂಬನವಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸುಗಮ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಋಕ್ಸಾಮೇ ವೈ ದೇವೇಭ್ಯಃ । ಅಯಜ್ಞೋ ವಾ ಏಷ ಯೋ ಸಾಮ ॥** ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳು ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸುವುದು, ಕಷ್ಟಸಾಧ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತ ಶ್ರುತಿ ಸಾಧಕನ ಅನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ಪರಿಚಿತವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮಾಂಗವಾದ **ಉದ್ಗೀಥಾದಿ ಭಕ್ತಿಗಳ 'ಹಾಉ' ಕಾರಾದಿ ಸ್ತೋಭಗಳ : ಪಂಚವಿಧ ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮಗಳ, ಗಾಯತ್ರ ರಥಂತರ ವಾಮದೇವ್ಯ ಬೃಹತ್, ವೈರೂಪ ವೈರಾಜ ಶಕ್ವರೀ ರೇವತೀ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ ರಾಜನ** - *ಛಾಂ. ಉ. ೧,೨.* ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ಸೋಪಾನಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದೆ. ಅರ್ಥ ಸಹಿತವಾದ ಜಪಾನುಭವವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುದೇ ಸಾಮಗಾನದ ವಿಶೇಷತೆ. **ದೇವಾಃ ಸೋಮಂ ದಿವಃ ಸಾಮ್ನಾ ಸಮಾನಮ್ ತತ್ಸಾಮ್ನಃ ಸಾಮತ್ವಂ** - *ತೈ.ಸಂ. ೨.೨.೮೭* // ಮುಮುಕ್ಷು ಸಾಧಕನು ಸಾಮಗಾನದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಮೋಕ್ಷಭಾಗಿ ಯಾಗುತ್ತಾನೆ. **ಸಾಮಂ ಮೇನೇ ಸಾಮ** - ನಿರು. *೭.೧೨* // ಸಮ - ಸಮಾನ ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಗುಣಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿ ತನ್ನ ಗುಣಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವುದು. ಕಬ್ಬಿಣದ ಗುಂಡು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ತಾಪಗೊಂಡು ಅಗ್ನಿಯ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಪಡೆಯುವಂತೆ ಉಪಾಸ್ಯದ ಗುಣಕರ್ಮಗಳು ಉಪಾಸಕನಲ್ಲೇ ಮೈದಳೆಯುವುದು.

ಇಂತಹ ನಿರಹಂಕಾರಿಯಾದ ಸಾಧಕನು ಸಾಮಗಾನದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸ್ವಜಾತೀಯ ಸಜಾತೀಯ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದಗಳಿಗೆ ಅತೀತನಾಗಿ **ತದೇವ ಬ್ರಹ್ಮ ತ್ವಂ ವಿದ್ಧಿ ನೇದಂ ಯದಿದಮುಪಾಸತೇ** - *ಕೇನ ೧.೧.೮* । ಶ್ರುತಿಯ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಸಾರ್ಥಕ ಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. **ಜ್ಞಾನಾಸಿನೋಪಾಸನಯಾ ಶಿತೇನಚ್ಛಿತ್ವಾ ಮುನಿರ್ಗಾಂ ವಿಚರತ್ಯ ತೃಷ್ಣಃ** - *ಭಾಗ. ೧೧.೨೮.೧೭* // ಮನನಶೀಲ ಪುರುಷನು ತಾನು ಪಡೆದ ಜ್ಞಾನದ ಕತ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಎಂಬ ಸಾಣೆಯ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಸಾಣೆ ಹಿಡಿದು ಚೂಪುಮಾಡಿ ದೇಹಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ

ಕಾರಣವಾದ ಅಹಂಕಾರವೆಂಬ ಬಹುಗಟ್ಟಿಯಾದ ಬಲವಾದ ಬೇರನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿಕೊಂಡು ನಿರ್ದ್ವನ್ದ್ವನಾಗಿ ಆಶಾತೃಷ್ಣೆ ಇಲ್ಲದೆ ಆನಂದವಾಗಿ ಈ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೇದಾಧ್ಯಯನ : ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಊಹೆ ತರ್ಕ ಅನುಮಾನಾದಿ ಸಾಧನಾದಿಗಳಿಂದಾಗಲೀ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರುವ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾದ ಶ್ರೇಯ - ಪ್ರೇಯಗಳ ಸಾಧನೋಪಾಯಗಳನ್ನು ವೇದವು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ವೇದತ್ವವು ಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದೆ. **ಆಧೀತಮ್ ಉಚ್ಚಾರ್ಯಮಾಣಮ್ ವೇದಾಧ್ಯಯನೇನ ಸರ್ವವಿದ್ಯಾ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ರ್ಮನುಷ್ಯಃ ಆಹ್ಲಾದೀ ಭವತಿ ಸರ್ವಾರ್ಥಜ್ಞಾತಾ ಜಾತಶ್ಛಂದೋ ವೇದಃ ॥** ವೇದಾಧ್ಯಯನ ದಿಂದ-ಆತ್ಮೋತ್ಕರ್ಷ ಬಾಧಿತವಾದ ಅಜ್ಞಾನಗಳಿಂದಾಗುವ ಮನೋಬುದ್ಧಿ ಮಾಲಿನ್ಯ ದೂರನಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸನಾಗಿ ಮಹಾನಂದಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನು ಈಡೇ ರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾದ ಅರ್ಥಸಹಿತವಾದ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದು ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ - ನಿರು. *೧.೧೯.* **ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ನಿಷ್ಕಾರಣೋ ಧರ್ಮಃ ಷಡಂಗೋ ವೇದೋಽಧ್ಯೇಯೋಜ್ಞೇಯಶ್ಚೇತಿ** - ಮಹಾಭಾಷ್ಯ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಯಾವ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಇಲ್ಲದೆ ಧರ್ಮಬೋಧಕವಾದ ವೇದವನ್ನು ಷಡಂಗ ಸಹಿತ ಅರ್ಥಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಗುರುಮುಖೇನ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳ ರಹಸ್ಯದ ಅನುಭವವಾಗಿ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದ ಅರಿವು ಮೂಡುತ್ತದೆ. ವೇದವೇ ವಿಧಿಸಿ ರುವ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಇಷ್ಟಬಂದರೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ, ಎನ್ನಲು ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಸಂಧ್ಯಾದಿ ನಿತ್ಯಾಹ್ನಿಕಗಳಂತೆ ಸ್ವಧರ್ಮ ಸ್ವಕರ್ತವ್ಯ ಪಾಲನಾರೂಪವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಯೋಽನಧೀತ್ಯ ದ್ವಿಜೋ ವೇದಾನನ್ಯತ್ರ ಕುರುತೇ ಶ್ರಮಂ ।
ಸ ಜೀವನ್ನೇವ ಶೂದ್ರತ್ವಮಾಶುಗಚ್ಛತಿ ಸಾನ್ವಯಃ ॥ ಮನು. *೨.೧೬೮ ॥*

ಅಕ್ಷರ ಗ್ರಹಣಪೂರ್ವಕವಾದ ಕಂಠಪಾಠ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಿಧಿಯು ಪೂರ್ಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದವನ್ನು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಭಾರವನ್ನು ಹೊತ್ತ ಕಂಬದಂತೆ ಆಯಾಸ ಮಾತ್ರವೂ ಬೂದಿಯ ಮೇಲೆ ಹಾಕಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ ವ್ಯರ್ಥವೂ ಆಗುತ್ತದೆ - ನಿರು. *೧.೧೮.೧೯ ॥* ಅರ್ಥಚಿಂತನ ಪೂರ್ವಕ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಅಂತಹವನು ಸರ್ವರಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಯೋಗ್ಯನೂ

ಪೂಜ್ಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ವೇದವಿದನು ಬಹಳ ದ್ರವ್ಯದಿಂದಲೂ ಬಹುಪ್ರಯಾಸ ದಿಂದಲೂ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾದ ಯಜ್ಞಗಳ ಫಲವನ್ನು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾತ್ರ ದಿಂದಲೇ ಅನುಭವಿಸಿ ಸಾಯುಜ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ - *ತೈ. ಆ. ೨.೧೪,೧೫.* **ಯದೃಚೋ ಅಧೀತೇ ಪಯ ಆಹುತಿಭಿರೇವ ತದ್ದೇವಾಂ ಸ್ತರ್ಪಯತಿ । ಯದ್ಯಜುಷಿ ಘೃತಾಹುತಿಭಿ ರ್ಯತ್ಸಾಮಾನಿ ಸೋಮಾಹುತಿಭಿಃ ತದ್ದೇವಾಂಸ್ತರ್ಪಯತಿ ॥** ಸಾಮವೇದಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸೋಮಾಹುತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ ॥ *ತೈ. ಆ. ೨.೧೦ ॥* **ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಾದ್ಯೋಗಮಾಸೀತ ಯೋಗಾತ್ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಮಾಮನೇತ್ । ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಯೋಗ ಸಮ್ಪತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಪ್ರಕಾಶತೇ ॥** *ಯೋಗ. ೧.೨೮ ವ್ಯಾಸ ॥*

ಉಪನಯನದಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡ ದ್ವಿಜನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ವೇದಗಳನ್ನಾಗಲಿ ಅಥವಾ ಪಿತೃಪಿತಾಮಹರ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಸ್ವಶಾಖೆ ಎಂಬ ಒಂದು ವೇದವನ್ನಾಗಲೀ ಅರ್ಥಸಹಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವೆಂದರೆ ಸ್ವಶಾಖಾಧ್ಯಯನವೆಂದೇ ಅರ್ಥ - *ತೈ. ಆ. ೧. ೩.*

ಯಸ್ತಿತ್ಯಾಜಜ್ ಸಖಿವಿದಜ್ ಸಖಾಯಮ್ । ನ ತಸ್ಯ ವಾಚ್ಯಪಿ ಭಾಗೋ ಅಸ್ತಿ ।
ಯದೀಜ್ ಶೃಣೋತ್ಯಲಕಜ್ ಶೃಣೋತಿ । ನ ಹಿ ಪ್ರವೇದಜ್ ಸುಕೃತಸ್ಯ ಪನ್ಥಾಂ ॥

ತನ್ನ ಆಪ್ತಮಿತ್ರನಂತಿರುವ ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದೆ ಬಿಟ್ಟವನು ವಾಗ್ಭಾಗ್ಯವಿಲ್ಲ ದವನೂ ಅಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲೂ ಸಲ್ಲದವನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷಾರ್ಥಾನುಶಾಸನವು **ವೇದ ಸ್ವಾಧ್ಯಯನಂ ನಿತ್ಯಮನಧ್ಯಯನೇ ಪಾತಾದಿತಿ** ಎಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ನಿತ್ಯವಾದ ಕರ್ತವ್ಯರೂಪವಾದ ಸ್ವಶಾಖಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡದವನು ಸ್ವಧರ್ಮಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಪತಿತ ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವನು ತನ್ನ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವನು - *ಬೃ. ಉ. ೪. ೪. ೨೨* ಮತ್ತು *ತೈ. ಉ. ಶಿಕ್ಷಾವಲ್ಲಿ.* ವೇದಾಧ್ಯಯನದ, ಐದು ಹಂತಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವೇದಸ್ವೀಕರಣಂ ಪೂರ್ವಂ ವಿಚಾರೋಽಭ್ಯಸನಂ ಜಪಃ ।
ತದ್ದಾನಂ ಚೈವ ಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯಃ ವೇದಾಭ್ಯಾಸೋ ಹಿ ಪಂಚಧಾ ॥ *ದಕ್ಷಸ್ಮೃತಿ ೨.೩.೪ ॥*

ಮೊದಲು ವೇದವನ್ನು ಅಕ್ಷರಗ್ರಹಣ ಮೂಲಕ ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡುವುದು. ನಂತರ ಅರ್ಥ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅದರ ಬಗೆಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದು, ಪುನಃ ಪುನಃ ಪಾರಾಯಣ

ಮಾಡುವುದು, ನಂತರ ಅದರ ಜಪ ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಅದರ ಇಂಗಿತವನ್ನು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಡೆಯದಾಗಿ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಪಾಠವನ್ನು ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು. ಇದೇ ಆರ್ಷೇಯ ವಾದ ಅಧ್ಯಯನಕ್ರಮ **ಯುಕ್ತಿಹೀನ ವಿಚಾರೇತು ಧರ್ಮಹಾನಿಃ ಪ್ರಜಾಯತೇ** ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಕಲಿಯುವವರೂ ಕಲಿಸುವವರೂ ಅರಿತಿರಬೇಕು.

ಮಾಧುರ್ಯಮಕ್ಷರವ್ಯಕ್ತಿಃ ಪದಚ್ಛೇದಸ್ತು ಸುಸ್ವರಃ ।
ಧೈರ್ಯಂ ಲಯಸಮರ್ಥಂ ಚ ಷಡೇತೇ ಪಾಠಕಾಗುಣಾಃ ॥

ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸ್ಫುಟವಾಗಿಯೂ ಮಧುರವಾಗಿಯೂ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕ ವಾಗಿ ಬಿಡಿಸಿ ಸ್ವರಲಯಗಳನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಧೈರ್ಯವಾಗಿ ಸಂಶಯಕ್ಕೆಡೆಯಿಲ್ಲದೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮಧುರವಾಗಿ ಪಠಿಸುವುದು ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವವರ ಗುಣವಾಗಿರ ಬೇಕೆಂದು ಪಾಣಿನೀಯಾದಿ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳು ಬಹುವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ.

ರಕ್ತಂ ಪೂರ್ಣಂ ಅಲಂಕೃತಂ ಪ್ರಸನ್ನಂ ವ್ಯಕ್ತಂ ವಿಕೃಷ್ಟಂ ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ ಸಮಂ ಸುಕುಮಾರಂ ಮಧುರಮಿತಿ - *ನಾ.ಶಿ. ೧.೩.೧. ॥* ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಗುಣಗಳು ಹೀಗಿವೆ. 'ರಕ್ತಂ' - ವೇಣು ವೀಣಾ ಮನುಷ್ಯ ಸ್ವರಗಳು ಮಿಳಿತವಾಗಿರುವಾಗ ಆಗುವ ರಂಜನೆ 'ಪೂರ್ಣಂ' - ಸ್ವರಶ್ರುತಿ ಛನ್ದ ಪಾದಾಕ್ಷರಗಳ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವ ಗುಣಪ್ರಕಟಣೆ. 'ಅಲಂಕೃತಂ' - ಕಂಠ ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವರವನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಎತ್ತರಿಸಿ ಶಿರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ ಪರಿ. 'ಪ್ರಸನ್ನಂ' - ಕಂಠದಲ್ಲಿ ಗದ್ಗದ ಭಾವಹೋಗಿ ಶಂಕಾರಹಿತವಾಗುವ ಪರಿ. 'ವ್ಯಕ್ತಂ' - ಪದ ಪದಾರ್ಥ ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕಾರ ಆಗಮ ಲೋಪ ಕೃದನ್ತ ತದ್ಧಿತ ಸಮಾಸ ಧಾತು ನಿಪಾತ, ಉಪಸರ್ಗ ಸ್ವರ ಲಿಂಗ ವೃತ್ತಿ ವಾರ್ತಿಕ ವಿಭಕ್ತ್ಯರ್ಥ ಏಕವಚನ ಬಹುವಚನ ಮುಂತಾದವುಗಳು. ಬಹುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತ ವಾಗುವ ಪರಿ. 'ವಿಕೃಷ್ಟಂ' - ಪದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಎತ್ತರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಪರಿ. 'ಶ್ಲಕ್ಷ್ಣಂ' ದ್ರುತ ವಿಲಂಬಿತ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲದ ಉಚ್ಚನೀಚ ಪ್ಲುತ ಸಮಾಹಾರ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಉಪಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಧ್ವನಿ. 'ಸಮ' - ಸ್ವರಗಳ ಆವಾಪ ನಿರ್ವಾಪ ಏರಿಳಿತಗಳು, ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೇ ಸಮಾವೇಶವಾಗುವ ಕ್ರಮ. 'ಸುಕು ಮಾರಂ' - ಪದ ವರ್ಣ ಸ್ವರ. ಆವೃತ್ತ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕಂಠ ಒತ್ತಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೃದುವಾದ ಕೋಮಲವಾದ ಗಾನ. 'ಮಧುರಂ' - ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಹೊರಡುವ ಲಲಿತ ಪದಾಕ್ಷರಗಳು - ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ನಿವಾರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ದೋಷಗಳು ಹೀಗಿವೆ - **ಶಂಕಿತ ಭೀಷಣ, ಭೀತ ಉದ್ಘುಷ್ಟ ಅನುನಾಸಿಕ ಕಾಕಸ್ವರ ಮೂರ್ಧಗತ** - ಉಚ್ಚಸ್ವರದಿಂದ ನೆತ್ತಿಯವರೆಗೇರಿ ಸುವ **ಅಪೂರ್ಣಗಾನ; ಸ್ಥಾನವಿವರ್ಜಿತ ವಿಸ್ವರ ವಿರತ ವಿಶ್ಲಿಷ್ಟ, ವಿಷಮಾಹತ ವ್ಯಾಕುಲ ತಾಲಹೀನ** ಎಂಬ ಹದಿನಾಲ್ಕು ದೋಷಗಳನ್ನು ಸತತಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ದೂರಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು - *ನಾ.ಶಿ.೧.೩.೧೨.*, ಆಚಾರಹೀನರೂ ದುಷ್ಟರೂ ಕಣ್ಣು ಮೂಗು ಕಿವಿ ಹಲ್ಲು ತುಟಿ ವಿಕೃತವಾಗಿರುವವರೂ ಮೂಗಿನಲ್ಲೇ ಮಾತನಾಡುವವರೂ ಗದ್ಗದ ಕಂಠ ದವರೂ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಮಾತನಾಡುವವರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಲ್ಲ. ಅತಿಕೋಪಿಷ್ಠರೂ ಆಲಸಿಗಳೂ ರೋಗಿಗಳೂ ಚಂಚಲ ಚಿತ್ತರೂ ಸಹಸ್ರಸಂದೇಹಗ್ರಸ್ತರೂ ಕೇವಲ ಪುಸ್ತಕದ ಮೇಲೇ ಭರವಸೆ ಇಟ್ಟಿರುವವರೂ ಗುರುವಿನಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಪ್ರಕಾರ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದವರೂ ಶಿಷ್ಯರ ಒಲವನ್ನು ಗಳಿಸಲಾರರು, ಸಭಾ ಸಮ್ಮಾನಿತರಾಗಲಾರರು, ಶಠರೂ ಹೇಡಿಗಳೂ ಅಹಂಕಾರಿಗಳೂ ನಾಳೆ ಎಂದು ಮುಂದೂ ಡುವ ಆಲಸಿಗಳೂ ವೇದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನಾರ್ಜಿಸಲಾರರು.

ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ಶೌಚದಿಂದ ಶುದ್ಧರಾದವರೂ, ಹಲ್ಲು ತುಟಿ ಆದಿ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಸ್ಥಾನಗಳು ಶುದ್ಧವೂ ಸುಂದರವೂ ಆಗಿರುವವರೂ ಗೆದ್ದಲು, ಹುಳು, ಸತತವಾಗಿ ಉದ್ಯೋಗ ಶೀಲವಾಗಿದ್ದು ಮಣ್ಣಿನ ಕಣಗಳಿಂದ ಹುತ್ತವನ್ನು ಕಟ್ಟುವಂತಹ ಪರಿಶ್ರಮಿಗಳೂ ಅಭ್ಯಾಸ ಶೀಲರೂ ಆಗಿರುವವರು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಂಪನ್ನರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಅನಧ್ಯಯನ : ವೇದಾಧ್ಯಯನದಿಂದ ವಿರಮಿಸಲು ಕೆಲವು ವಿಶೇಷ ದಿನಗಳನ್ನು ಅನಧ್ಯಯನವೆಂದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ಗೊತ್ತು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಅಮಾವಾಸ್ಯಾ ಗುರುಂ ಹನ್ತಿ ಶಿಷ್ಯಂ ಹನ್ತಿ ಚತುರ್ದಶೀ ।
ಉಭಾವಾವಷ್ಟಮೀ ಹನ್ತಿ ಪ್ರತಿಪತ್ ಪಾಠನಾಶಿನೀಂ ॥

ತಸ್ಯ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ದ್ವಾವನಧ್ಯಾಯೌ ಯದಾತ್ಮಾ ಅಶುಚಿರ್ಯದ್ದೇಶಃ । ಇತಿ ॥ ಗ್ರಹಣ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯೇ .... ದ್ವಾವನಧ್ಯಾಯೌ ವಿದ್ಯೇತೇ । ಆತ್ಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಸ್ಯ ಕರ್ತಾಸ್ವಯಮ ಶುಚಿರ್ಯದಾ ಭವತಿ ತದಾನೀಮೇಕೋ ಅನಧ್ಯಾಯಃ । ದೇಶೋ ವಾ ಮೂತ್ರಪುರೀಷಾದ ಭಿರಶುಚಿರ್ಭವತಿ ಸ ದ್ವಿತೀಯೋಽನಧ್ಯಾಯಃ । ನ ತು ಕಶ್ಚಿತ್ ತೃತೀಯೋ ಅನಧ್ಯಾಯ ಹೇತುರಸ್ತಿ ॥ *ತೈ.ಆ.೨.೧೫ ॥* .... **ಪ್ರತಿಪತ್ಪಾಠಶೀಲಸ್ಯ ವಿದ್ಯೇವ ತನುತಾಂ ಗತಾ ॥** *ಸುಂದರಕಾಂಡ.೫೯.೩೧ ॥*

ದ್ವಾವೇವ ವರ್ಜಯೇನ್ನಿತ್ಯಂ ಅನಧ್ಯಾಯೌ ಪ್ರಯತ್ನತಃ ।
ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯ ಭೂಮಿಂ ಚಾಶುದ್ಧಮಾತ್ಮಾನಂ ಚಾಶುಚಿಂ ದ್ವಿಜಃ ॥ ಮನು. *೪.೧೨೭ ॥*

ಪಾಡ್ಯ ಅಷ್ಟಮಿ ಪ್ರದೋಷ ಚತುರ್ದಶಿ ಹುಣ್ಣಿಮೆ, ಅಮಾವಾಸ್ಯೆ, ಸಂಕ್ರಾಂತಿ ಮನ್ವಾದಿ ಯುಗಾದಿ ಆಶೌಚಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ಅನಧ್ಯಯನಕಾಲಗಳು ನಿಗದಿತ ವಾಗಿವೆಯಾದರೂ ಬಹಳ ಅನಧ್ಯಯನ ದಿನಗಳಿಂದ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಸಮಯಾಭಾವ ವಾಗುವುದರಿಂದ ತಾನು ಮತ್ತು ಪಾಠಭೂಮಿ ಅಶುದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ **'ಅನಧ್ಯಾಯ'** ಮಾಡಬೇಕು. ಅನ್ಯಥಾ ಪೂರ್ವನಿಮಿತ್ತಗಳಿದ್ದರೂ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಹುದು. ನಿತ್ಯಜಪ, ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮ, ಪಾರಾಯಣಗಳಿಗೆ ಅನಧ್ಯಯನ ನಿಯಮ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಧರ್ಮಸಿಂಧು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅಧ್ಯಯನ ಕ್ರಮ :- **ಅಕ್ಷರಜ್ಞೋ ವಿರಾಮಜ್ಞಃ ಪ್ರತ್ಯಾರಂಭೀ ತಥೈವ ಚ ।**
ಸ್ವರಮಾತ್ರಾ ವಿಭಾಗಜ್ಞಸ್ಸವಿಪ್ರೋ ಗಾನಮರ್ಹತಿ ॥

ನಾಭ್ಯಾಹನ್ಯಾತ್ ನನಿರ್ಹನ್ಯಾನ್ನನ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ಪ್ರಗಾಯೇನ್ನ ಕಂಪಯೇತ್ ।
ಸಮಂ ಸಾಮಾನಿ ಗಾಯೇತ ವ್ಯೋಽಮ್ನೀ ಶ್ಯೇನ ಗತಿರ್ಯಥಾ ॥

ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳನ್ನು ನುಂಗದೆ ಬಿಡದೆ ಅರಚದೆ ಕಂಪಿಸದೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗಿಡುಗ ಹಾರುವಂತೆ ಗಡಿಬಿಡಿಯಿಲ್ಲದೆ ಶಾಂತವಾಗಿ ಒಂದೇ ಗತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಕ್ಷರ, ಸ್ವರ, ವಿರಾಮ, ಮಾತ್ರಾದಿಗಳ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದವರೂ ಶ್ರುತಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದವರೂ ಅಲ್ಪ ಕಂಠದವರೂ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಲರ್ಹರಲ್ಲ. **'ಸುಸ್ವರೇಣ ಸುವಕ್ತ್ರೇಣ ಪ್ರಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ರಾಜತೇ'** - ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಸ್ವರಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸಾಮಗಾಯಕರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷಾಗ್ರಂಥಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತಿವೆ. **'ಯಥಾವಧಾನೇನ ಪಠನ್ ಸಾಮಗಾಯತ್ಯವಿಸ್ತರಮ್ ಸಾವಧಾನ ಸ್ತಥಾಭ್ಯಾಸಾತ್ ಪರಂಬ್ರಹ್ಮಾಧಿ ಗಚ್ಛತಿ'** ಎಂಬ ಯಾಜ್ಞವಲ್ಕ್ಯರ ಉಕ್ತಿ ಸಾಮಗಾಯಕರಿಗೆ ಬಹುಪಥ್ಯ ವಾದುದು. **ಯೋಜಾಗರತಮೃಚಃ ಕಾಮಯಂತೇ ಯೋಜಾಗಾವತಮುಪ ಸಾಮಾನಿಯನ್ತಿ** - *ಋ.ಸಂ. ೫.೪೪.೧೪, ಛಾಂ.ಉ. ೨.೨೨.೨-೫ ॥* ಅತಿನಿದ್ರೆ ಇಲ್ಲದ ಜಾಗರೂಕನಾದ ವೇದ ಪಂಡಿತನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸಾಮವೇದ ವಶವಾಗುವುದು.

ಗಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕಾಷ್ಠವೀಣೆ ಮತ್ತು ಗಾತ್ರವೀಣೆ ಎಂಬೆರಡು ಸಲಕರಣೆಗಳುಂಟು. ಕಾಷ್ಠವೀಣೆಯು ಸಂಗೀತ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿರುವುದು. ಸಾಮಗಾನಕ್ಕೆ ದೈವದತ್ತವಾದ

ಸ್ವಶರೀರವೆಂಬ ಗಾತ್ರವೀಣೆಯೇ ಬಹು ಅನುಕೂಲವಾದ ವಾದ್ಯ. ವೀಣೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಶರೀರದ ಯಾವ ಭಾಗವೂ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಅಲುಗದಂತೆ ಕಂಪಿಸದಂತೆ ಶರೀರ ಬೆನ್ನೆಲುಬು, ಕತ್ತು, ಶಿರಸ್ಸು ನೇರವಾಗಿರುವಂತೆ ಸ್ಥಿರ ಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಳ್ಳುವುದು - ಶ್ವೇ.ಉ. ೨.೮., ಭ.ಗೀ. ೬.೧೧,೧೩. ಎರಡೂ ಕೈಗಳ ಅಂಗೈಗಳನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿರುವಂತೆ ಎಡ ಬಲ ತೊಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು. ಅಂಗೈಯನ್ನು ಗೋಕರ್ಣಾಕೃತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡು ಬೆರಳುಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಂಡು ಬೆರಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಬಲಗೈ ಅಂಗುಷ್ಠದ ತುದಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಉಳಿದ ಬೆರಳು ಗಳ ಮಧ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಅಂದರೆ **'ಪರ್ವ'** ಗಳನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಾ.... ಎಡಗೈ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ 'ಮಾತ್ರಾ' 'ದ್ವಿಮಾತ್ರಾ' 'ವೃದ್ಧಿ' ಗಳನ್ನೂ ತ್ರಿರೇಖಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ ಗಳನ್ನೂ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗೋಧಿಕಾಳಿನಷ್ಟೂ ಋಕ್ ಪಠನ ಮಾಡುವಾಗ ಎಳ್ಳುಕಾಳಿನಷ್ಟೂ ಅಂತರವಿರಬೇಕು. ಬೆರಳುಗಳ **'ಮಧ್ಯಪರ್ವ'** ಗಳಲ್ಲಿ ನಿಗದಿತವಾಗಿರುವ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸ್ವರವನ್ನೇ ಭಾವಿಸುತ್ತಿರ ಬೇಕು. **'ವಿವೃತ್ತಿ'** ಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಪದ ವಿಭಾಗದ ಭೇದವೂ ಕೂಡುವಿಕೆಯೂ ಮೋಡ ದಲ್ಲಿರುವ ಮಿಂಚಿನ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ತಲೆಯ ಕೂದಲಿನಲ್ಲಿ ಕತ್ತರಿಯು ಚಲಿಸುತ್ತಾ ಕೂದಲನ್ನು ಬೇರೆ ಮಾಡುವ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಪದಗಳೂ ಸ್ವರಗಳೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೋಧವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಆಮೆಯು ತನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಂಗಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೆ ಸೆಳೆದುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಶರೀರದ ಅನ್ಯ ಚೇಷ್ಟೆಗಳೆಲ್ಲಾ ವಿಲೀನವಾಗಿ ಮನಸ್ಸನ್ನೂ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಸ್ವರಗಳ ಮೇಲಿಟ್ಟು ಸ್ವಸ್ಥವಾಗಿಯೂ ನಿರ್ಭಯವಾಗಿಯೂ ಶಾಂತವಾಗಿಯೂ ವರ್ಣಗಳನ್ನುಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಸಮ್ಯಗ್ವರ್ಣ ಪ್ರಯೋಗೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕೇ ಮಹೀಯತೇ - ವರ್ಣಗಳು ಹುಟ್ಟುವ ಸ್ಥಾನ ಮತ್ತು ಒಟ್ಟಾಗುವ ರೀತಿ, ವರ್ಣಗಳು ಉದಯವಾಗಲು ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಯತ್ನ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರ ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರ ಒತ್ತಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಕೃಷ್ಟಾದಿ ಸಪ್ತಸ್ವರ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕಾದ ಮಾತ್ರಾಕಾಲಗಳನ್ನು ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ವೇದಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವವನು ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕದಲ್ಲೂ ಪೂಜ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಸಾಮಗಾನೋಚ್ಚಾರಣೆ ಯಾಗುವಾಗ ಮೂಗಿನ ನೇರಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಗೋಕರ್ಣಾ ಕೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಂಗೈನ

ಬೆರಳುಗಳ ತುದಿಯನ್ನು ದೃಷ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಚಿಂತಿ ಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಮನ್ತ್ರ ವಾಕ್ಯ ಗಳು ಕೈ ಮತ್ತು ಬಾಯಿ ಎರಡರಿಂದಲೂ ಜೊತೆಜೊತೆಯಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ವರ್ಣಗಳ ದ್ರುತಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ ದ್ರುತಾದಿ ವೃತ್ತಿಗಳು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳ್ಳದೆ ಒಂದೇ ಬಗೆಯಾಗಿರಬೇಕು. ಒಂದೇ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಬಗೆಬಗೆಯ ದ್ರುತಾದಿ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಯೋಜಿಸಬಾರದು.

ಅಭ್ಯಾಸಾರ್ಥೇ ದ್ರುತಾಂ ವೃತ್ತಿಂ ಪ್ರಯೋಗಾರ್ಥೇತು ಮಧ್ಯಮಾಮ್ ।
ಶಿಷ್ಯೇಣೋಪದೇಶಾರ್ಥೇ ಕುರ್ಯಾದ್ವೃತ್ತಿಂ ವಿಲಮ್ಬಿತಮ್ ॥

ಪಂಚಕಲಾಮಾತ್ರದ ವಿಲಂಬಿತ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಾಠಹೇಳುವುದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯ ಸುಲಭವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಮಾಡುವಾಗ ಚತುಷ್ಕಲಾಮಾತ್ರದ ಮಧ್ಯಮ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಬೇಕು. ಪಾರಾಯಣ, ಅಧ್ಯಯನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕಾಲಾಮಾತ್ರ ವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಗಬೇಗ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರವಾಗಬೇಕು - *ನಾ. ಶಿ. ೧.೬.೨೧,೨೨ ॥*

ಗೀತೀ ಶೀಘ್ರೀ ಶಿರಃಕಂಪೀ ತಥಾ ಲಿಖಿತಪಾಠಕಃ ।
ಅನರ್ಥಜ್ಞೋ ಅಲ್ಪಕಂಠಶ್ಚ ಷಡೇತೇ ಪಾಠಕಾಧಮಾಃ ॥

ವೇದವನ್ನು ಹಾಡಿನಂತೆ ಹೇಳುವವನೂ ಅತಿವೇಗವಾಗಿ ಪಠಿಸುವವನೂ ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಕಂಪಿಸುತ್ತಾ ಚಲಿಸುತ್ತಾ ವೇದವನ್ನು ಹೇಳುವವನೂ ಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಓದುವಂತೆ ವೇದವನ್ನು ಓದುವವನೂ ಅರ್ಥವನ್ನರಿಯದವನೂ ಕೀರಲು ಸ್ವರದವನೂ ಉತ್ತಮ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಂಪನ್ನನೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

'ಅಭ್ಯಾಘಾತ' ಅಬ್ಬರಿಸುವಂತೆ, **'ನಿರ್ಘಾತ'** ಸಿಡಿಲಿನಂತೆ, **'ಪ್ರಗಾನ'** ಹಾಡಿನಂತೆ, **'ಕಂಪನ'** ನಡುಗುವಂತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗೆಡೆಕೊಡದಂತೆ ಸಮಭಾವದಿಂದ ಸಾಮಗಾನ ವಾಗಬೇಕು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಗಿಡುಗ ಪಕ್ಷಿಯು ಹಾರುತ್ತಿರುವಂತೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಮೀನುಗಳು ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವಂತೆ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಹಾರಾಡುವ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಂತೆ - ಸ್ವರಗತ ಶ್ರುತಿಯ ವಿಶೇಷ ಸ್ವರೂಪದ ಅವಧಾರಣವು ಕಾಣದಂತೆ ಸಾಮಗಾನದ ಸವಿಗೆ

ಚ್ಯುತಿಬಾರದಂತೆ ಆನಂದಾನುಭವವಾಗುತ್ತಿರಬೇಕು. ಹಾಲಿನಲ್ಲಿರುವ ತುಪ್ಪದಂತೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಸ್ವರಗತ ಶ್ರುತಿಯು ಗೀತದಲ್ಲಿ ಅವಿತುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದ ಅದನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕು.

ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರು ಸಾತ್ವಿಕ ಆಹಾರವನ್ನು ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಿದ್ದು ಉಷಃಕಾಲಕ್ಕೆ ನಿದ್ದೆಯಿಂದೆದ್ದು ಮೌನವಾಗಿ ಶೌಚಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿ ತೇಗ, ಮಾವು ಮುತ್ತುಗ ಬಿಲ್ವ ಉತ್ತರಣೆ ಬಾಗೆ ಕಗ್ಗಲಿ ಕರವೀರ ಹೊಂಗೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಳ್ಳಿನ ಅಥವಾ ಹಾಲಿರುವ ಮರದ ಕಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ದಂತಧಾವನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಕಫವು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ವಾಗಿನ್ದ್ರಿಯದ ಪಟುತ್ವ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆ ಸರಳವೂ ಸ್ಪಷ್ಟವೂ ಆಗಿ ಧ್ವನಿ ಮಧುರವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದೂ ಉಪ್ಪಿನೊಂದಿಗೆ ತ್ರಿಫಲಾಚೂರ್ಣವನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸುವುದರಿಂದ ಜಠರಾಗ್ನಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾಗಿ ಮೇಧಾಧಾರಣೆ ಶಕ್ತಿ ವೃದ್ಧಿಸಿ ಸ್ವರವರ್ಣಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗೆ ನೆರವಾಗುತ್ತದೆಂದೂ '**ಪ್ರಾಚೀನ ಔದವ್ರಜಿಗಳು**' ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವವರು ಋಕ್ ಪದ ಗಾನ ಅನಂತರ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಯಥಾನುಕೂಲ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅರ್ಥಾನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರಬೇಕು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಪೂರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **.... ಸ್ವಾಮಿ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂಗಭೂತಂ ಸಾಮವೇದ ಗ್ರಾಮ/ ಅರಣ್ಯ/ ಊಹ/ ರಹಸ್ಯ ಭಾಗ ಪಾರಾಯಣಂ ಕರಿಷ್ಯೆ** ಎಂದು ನವರಾತ್ರಿ ಶಂಕರಜಯಂತಿ ಹೋಮಹವನಾದಿ ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಕಾಮನಾಪೂರ್ತಿಗಾಗಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವಾಗ ಒಂದು/ಮೂರು/ಹತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಲಾಗುವಷ್ಟು ಗ್ರಾಮ - ಅರಣ್ಯ, ಊಹ, ರಹಸ್ಯಗಾನ ಭಾಗಗಳನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಷ್ಟು ಭಾಗವನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡಬೇಕು. ನಿತ್ಯನಿಯಮಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವರು **ನಾ ಭುಕ್ತ್ವಾ ನಕ್ತಂ ನಾಧೀತಾ ॥** ಭೋಜನಾನ್ತರ ಮತ್ತು ರಾತ್ರಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬಾರದು.

ಗುರುವು ಸ್ವಮುಖದಿಂದ ಖಚಿತವಾದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಾ ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಿಸುವುದೇ ಪ್ರಾಚೀನ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿದೆ. ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಮೂಲಕ ಸಾವಿತ್ರೀ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದು, ಗಾಯತ್ರೀ ಜಪವನ್ನೂ ಅಗ್ನಿಕಾರ್ಯದ ಮೂಲಕ ಅಗ್ನಿಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನೂ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಬಾಲಕನು ಪ್ರಥಮ ಉಪಾಕರ್ಮವಾದ ನಂತರ ಶುಭದಿನದಂದು

ಪ್ರಾತರಾಹ್ನಿಕಗಳನ್ನು ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ಗುರುಸೇವಾ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಒಂದು ಹಿಡಿ ಸಮಿತ್ತಿನೊಂದಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟ ಗುರುವಿನ ಬಳಿಗೆ ಬಂದು ಪ್ರವರಪೂರ್ವಕ ಪಾದಾಭಿವಂದನೆ ಮಾಡಿ ತಂದಿರುವ ಸಮಿತ್ತನ್ನು ಅವರ ಮುಂದಿಟ್ಟು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. **ಅಧೀ ಹಿ ಭಗವಃ...** *ತೈ. ಉ. ೩.೧.೧., ಛಾಂ. ಉ. ೭.೧.೧. ॥* ಶಿಷ್ಯನು ಪ್ರವರ ಹೇಳಿಕೊಂಡು **'ಅಹಂ ಭೋಃ ಅಭಿವಾದಯೇ'** ಎಂದು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಗುರುವು **'ಆಯುಷ್ಮಾನ್ ದೇವದತ್ತಾ ೩ಏಧಿ'** ಎಂದು 'ತ್ತಾ' ಎಂಬಕ್ಷರವನ್ನು ೩ ಮಾತ್ರಾಕಾಲವಾದ ಪ್ಲುತದಲ್ಲುಚ್ಚರಿಸುವುದು.

ಬ್ರಹ್ಮಚಾರೀ ಧನದಾಯೀ ಮೇಧಾವೀ ಶ್ರೋತ್ರಿಯಃ ಪ್ರಿಯೋ ವಿದ್ಯಯಾ ವಾ .... *ಸಂ. ಉ. ಬ್ರಾ. ೩.೧೧ ॥* ಇದರ ಆದೇಶದ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ, ಶಿಷ್ಯನ ನಡೆನುಡಿಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾದ ಗುರುವು - ತೈ. ಉಪ. ಶೀಕ್ಷಾವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ತಾನು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖನಾಗಿ ಸ್ಥಿರಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಶಿಷ್ಯನನ್ನು ಉತ್ತರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಸ್ಥಿರಸುಖಾಸನದಲ್ಲಿ ಕೂರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಓಂಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಗುರುವಿಗೂ ಭಗವಂತನಿಗೂ ವಂದಿಸುವುದು - *ಗೌ. ಧ. ಸೂ. ೧.೨.೫೮,* ವಾ. ಶಿ.೧.೬.೪ ಮತ್ತು ನಾರದಪುರಾಣ ಪೂರ್ವಭಾಗ ೨ನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವಂತೆ ಮೊದಲು ಓಂಕಾರವನ್ನೂ ವ್ಯಾಹೃತಿಸಹಿತ ಗಾಯತ್ರೀ ಮನ್ತ್ರವನ್ನೂ ಪಠಿಸಿ **'ಗಾಯತ್ರಾಖ್ಯಂ ಪ್ರಥಮಂ ಗಾನಂ'** ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು.

ಮನ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮಪಾದವನ್ನು ಸ್ವರಪೂರ್ವಕವಾಗಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೂ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು, ಶಿಷ್ಯನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಏಕಾಗ್ರಚಿತ್ತನಾಗಿ ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಗುರು ಉಪದೇಶಿಸಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಅಕ್ಷರ ಗ್ರಹಣಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೇಳಿಸಿಕೊಂಡು ಗುರುವಿಗೆ ಕೇಳಿಸುವಂತೆ ಮನಸ್ಸಿಟ್ಟು ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರುಬಾರಿ ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವುದು. ಗುರುವು ಶಿಷ್ಯನ ಸ್ವರಾಕ್ಷರ ಉಚ್ಚಾರ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನೂ ಶಿರಸ್ಸು ಕೈ ಆದಿ ಅಂಗಗಳ ಚಲನೆಯ ವಿಕಾರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿ ತಿದ್ದಿ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು. ದುರೂಹವಾದ ಪರಿಚಿತವಲ್ಲದ ಪದಗಳನ್ನೂ ಪದಸಮೂಹ ಗಳನ್ನೂ ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಕಷ್ಟವಾದಾಗ ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಹೇಳಿಕೊಡುವುದು.

ಗುರುವು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳ ಪದಗಳನ್ನೂ ಸ್ವರವರ್ಣಗಳನ್ನೂ ವಿರಾಮವನ್ನೂ ಶಿಕ್ಷಾ ಮತ್ತು ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಗುರುತಿಸಬಲ್ಲವನಾಗಿರಬೇಕು. ಅಂದರೆ ವಾಕ್ಯದ ಸ್ವಲ್ಪಭಾಗವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಉಂಟಾಗಬಹುದಾದ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸ ವರ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಸಂಧಿನಿಯಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಉಚ್ಚಾರವನ್ನು ಮಾಡಲೂ ಹೇಳಿಕೊಡಲೂ ಶಕ್ತನಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ - ಮುಖ ನ್ಯಾಸ ಕರಣ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ಉಚ್ಚಾರಣ ಎಂಬ ಐದೂ ಆಚಾರ್ಯನ ಕರ್ಮಗಳೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯಾವುದಾದರೂ ವರ್ಣದ ಕರಣದ ಬಗೆಗೆ ಶಿಕ್ಷಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಮೌನವಾಗಿದ್ದರೆ ಗುರುಪರಂಪರಾಗತ ನಿಶ್ಚಯವೆಂಬ ಕರಣವೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರೂಪವೆಂದು ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕು. ಸಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ಶಿಷ್ಯನ ಶಕ್ತಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅರ್ಧ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪ್ರಪಾಠಕವನ್ನು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುವುದು. ಅನಧ್ಯಯನ ದಿನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದಿನದಿನವೂ ಪ್ರಾತರಾಹ್ನಿಕಗಳ ನಂತರ ಶಿಷ್ಯನ ಶಕ್ತಿ ಸಾಧನೆ ಆಸಕ್ತಿಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಅಧ್ಯಾಪನವನ್ನು ಮುಂದುವರೆಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿನಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅಂದಂದೇ ಹತ್ತು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚುಬಾರಿ ಆವರ್ತನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ಗುರುವಿಗೊಪ್ಪಿಸುತ್ತಾ ವಾಚೋವಿಧೇಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಸ್ವಶಾಖೆಯ ಋಕ್, ಪದ, ಗಾನ, ಸಂಹಿತಾಪಾಠಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳನ್ನೂ ಅರ್ಥಸಹಿತ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಬಿಡುವಾದಾಗ ಶಿಕ್ಷಾ ಆದಿ ಷಡಂಗ ಗಳನ್ನೂ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡುವುದು. ಈ ರೀತಿ ಒಂದು ವೇದದ ಸಾಂಗವಾದ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಸಮಯ ವನ್ನು ನಿಗದಿಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ನಂತರ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಅನ್ಯಶಾಖೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೂ ಮಾಡಿ ಗುರುವಿಗೆ ದಕ್ಷಿಣೆ ಸಲ್ಲಿಸಿ ಸ್ನಾತಕನಾಗಿ ಗೃಹಸ್ಥಾಶ್ರಮ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಸನಾತನ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿದೆ.

ಸಂಹಿತೆ : ಸಂಹಿತೈಕಪದಂ ನಿತ್ಯಾನಿತ್ಯಾಧಾತೂಪಸರ್ಗಯೋಃ । ನಿತ್ಯಾ ಸಮಾಸೇ ವಾಕ್ಯೇ ತು ಸಾ ವಿವಕ್ಷಾಯಪೇಕ್ಷ್ಯತೇ ॥ ಪದಃ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಹಿತಾ ॥ ಪರಃ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಾ ಸಂಹಿತಾ ॥ *ಪಾ.೧.೪.೧೦೯* ॥ ಭಗವಂತನ ನಿಃಶ್ವಾಸರೂಪವಾಗಿರುವ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳು ಋಷಿಗಳಿಂದ ದ್ರಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಪದಗಳೂ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಗಳೂ ಸ್ವರಗಳೂ ನಿಯಮಾನುಸಾರವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರ ಸೇರಿಕೊಂಡು ನಿರಂತರ ಪ್ರವಾಹಮಯವಾಗಿ ಆನುಪೂರ್ವಿಯು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದೇ - ಸಂಹಿತೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. **ಸಾಮ ಸಂತಾನಃ - ಸಾಮ ವರ್ಣಾನಾಂ ಮಧ್ಯಮ ವೃತ್ತ್ಯೋಚ್ಚಾರಣಂ ಸಮತಾ ಸನ್ತಾನಃ ಸನ್ತತಿಃ ಸಂಹಿತೇತ್ಯರ್ಥಃ -** *ತೈ.ಉ. ೧.೨.೧.* ॥ **ಸಾಮವೇದಸ್ಯ ಗೀತಿಷು ಸಾಮಾಖ್ಯಾ ॥** *ಮೀ.ಸೂ.೨.೧.೩೬,* **ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಕೇವಲ ಗಾನಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ॥ ಪದಾಭಾವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ ಸಂಹಿತಾ ಯದ್ಯಪಿ ನ ಭವತಿ ತಥಾಪಿ ತಸ್ಮಿನ್**

ಸಾಮ್ನೋ ಗಾನೇ ಸಪ್ತಸ್ವರಾಭವಂತಿ ಕೃಷ್ಟಪ್ರಥಮಾ .... ಮನ್ದ್ರಾತಿ ಸ್ವಾರ್ಯಾ ಇತಿ । ಯಥಾ ಮನ್ದ್ರ ಮಧ್ಯಮತಾರಾಣೇತಿ ತ್ರೀಣಿ ವಾಚಃ ಸ್ಥಾನಾನಿ ಭವನ್ತಿ । ಏತೇಷಾಂ ಯಃ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಸಾ ಸಂಹಿತಾ ॥ *ಸ.ಉ.ಬ್ರಾ.೧.೧. ॥* ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಋಕ್ಕನ್ನು ವಿಕಾರ ವಿಶ್ಲೇಷಣ ವಿಕರ್ಷಣ ಅಭ್ಯಾಸ ವಿರಾಮ ಹಾಗೂ ಸ್ತೋಭ ಸಹಿತ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಎಡಬಿಡದೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಗಾನವೇ, **ಸಂಹಿತೆ : ಸಂಹಿತಾತ್ವನ್ತು ಸತತ ಗಾನ ಏವ ಸಾರ್ಥಕಂ ಭವತಿ ॥** ಋಕ್ ಶರೀರ ಸಾಮ ಆತ್ಮ. ಋಕ್ ಆಧಾರ ಸಾಮ ಆಧೇಯ ವಾಕ್ಕೇ ಋಕ್ ಪ್ರಾಣವೇ ಸಾಮ - *ಛಾಂ.ಉ. ೧.೧.೫, ೧.೬.೧, ೧.೭.೨ ॥* ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ವಾಗ್ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣ ದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಿದರೆ ಋಕ್ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ವಾಕ್‌ಪ್ರಾಣಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಋಕ್‌ಸಾಮ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಂ ತಾಗುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಸಾಮವೇದವು ಋಕ್‌ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆ ಎಂಬೆರಡರ ಸಮೂಹವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಋಕ್ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರ. **'ಯಾ ಋಕ್ ತತ್ ಸಾಮ'** - *ಛಾಂ.ಉ.೧.೩.೪ ॥* ಯಾವುದು ಋಕ್ಕೋ ಅದೇ ಸಾಮ. ಋಕ್ ಮೇಲೆ ಆಧಾರಿತವಾದದ್ದು ಸಾಮ. ಋಚೀಷಮ್ - ಋ.೧.೬೧.೧, ೬.೬೪.೪, ೮.೩೨.೨೬., ೬೨.೬, ೬೮.೬, ೮.೯೦.೧, ೯೭.೯., ೧೦.೨೨.೧, ಹೀಗೆ ಎಂಟು ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು ಋಕ್ ಮೇಲೆ ಸಾಮಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. **'ಋಕ್ ಸಾಮಾಭ್ಯಾಮಭಿಹಿತೌ ಗಾವೌ ತೇ ಸಾಮನಾ ವೈತಾಮ್'** - ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮದ ಮನೋಹರ ಸಾಮಂಜಸ್ಯವು. 'ಸೂರ್ಯಾ' ವಿವಾಹದ ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿರುವ ಎತ್ತುಗಳ ಭವ್ಯ ನಡಿಗೆಯ ಸೌಮನಸ್ಯದಂತಿದೆ - ಅ.ವೇ.೧೪.೧.೧೧. **ಅಮೋಹಮಸ್ಮಿ ಸಾ ತ್ವಂ ಸಾಮಾಹಮಸ್ಮಿ ಋಕ್ತ್ವಂ ದ್ಯೌರಹಂ ಪೃಥಿವೀ ತ್ವಮ್ । ತಾವಿಹ ಸಂಭವಾವ ಪ್ರಜಾಮಾ ಜನಯಾವಹೈ ॥** ಅ.ವೇ. ೧೪.೨.೭೧ ದಲ್ಲಿ ವಧುವನ್ನು ವರನು ಆಹ್ವಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಾನು **'ಅಮ'** ನಾಗಿದ್ದೇನೆ, ನೀನು **'ಸಾ'** ಆಗಿದ್ದೀಯೆ. ನಾನು **'ಆಕಾಶ'** ನೀನು **'ಪೃಥಿವೀ'**, ನಾನು **'ಸಾಮ'** ನೀನು **'ಋಗ್'**ರೂಪಾ, ಹೀಗೆ ನಮ್ಮಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅಭಿನ್ನವಾದ ಪತಿಪತ್ನಿರೂಪ ಮೈದಳೆದಿದೆ. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಐ.ಬ್ರಾ.೩.೨೩, ಬೃ.ಉ.೧.೪.೨೦, ಆಶ್ವ.ಗೃ.ಸೂ.೧.೫೮ರಲ್ಲೂ ಕಾಣಬಹುದು. **'ಸಾ'** ಋಕ್, **'ಅಮ'** ಗಾನ ಈ ಎರಡರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಸಾಮದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಾಗಿದೆ. **'ಸಾ'** ರೂಪೀ ಋಕ್‌ನೊಂದಿಗೆ **'ಅಮ'** ರೂಪೀ ಸ್ವರದ ಮೇಳದಿಂದಲೇ ಸಾಮತ್ವ ಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಬೃ.ಉ.೧.೩.೨೨ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವಾಗೇವರ್ಕ್ ಪ್ರಾಣಃ ಸಾಮೋಮಿತ್ಯೇದಕ್ಷರ ಮುದ್ಗೀಥಃ । ತದ್ವಾ ಏತನ್ ಮಿಥುನಂ ಯದ್ವಾಕ್ ಚ ಪ್ರಾಣಶ್ಚರ್ಕ್ ಚ ಸಾಮ ಚ - *ಛಾಂ.ಉ.೧.೧.೫* // ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಗಳ ಘನಿಷ್ಟ ಸಂಬಂಧದಂತೆಯೇ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮದ ಸಂಬಂಧ ಮಿಥುನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಘನಿಷ್ಟವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. **ಚಕ್ಷುರೇವರ್ಗಾತ್ಮಾ ಸಾಮ ತದೇತದಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದೃಚ್ಯದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮಗೀಯತೇ । ಚಕ್ಷುರೇವ ಸಾತ್ಮಾಮಸ್ತತ್ಸಾಮ** - ಛಾಂ.ಉ. ೧.೬.೨ನಲ್ಲಿ ಚಕ್ಷು ರೂಪ ಋಕ್ ಮೇಲೆ ಸಾಮರೂಪ ಆತ್ಮಾ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಣ್ಣುಗಳಲ್ಲಿ 'ಸಾ' ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ **'ಅಮ'** ದ ಭಾವನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರೋತ್ರಮೇವರ್ಙ್ಮನಃ ಸಾಮ । ತದೇತ್ ಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ, ತಾಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಯದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ । ಶ್ರೋತ್ರಮೇವ ಸಾ ಮನೋಽಮಸ್ತತ್ಸಾಮ ಛಾಂ.ಉ. ೧.೬.೩. ಶ್ರೋತ್ರವೆಂಬ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಸಾಮ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದ್ದು ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿಯೇ ಸಾಮಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ.

ಅಥಯದೇತದಕ್ಷ್ಣಃ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವರ್ಗಥಯನ್ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತತ್ಸಾಮ । ತದೇತದಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ ತಸ್ಮಾದ್ಯಚ್ಚದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ । ಅಥ ಯದೇನ್ಯೆ ತದಕ್ಷ್ಣಃ ಶುಕ್ಲಂ ಭಾಃ ಸೈವ ಸಾಽಥ ಯನ್ನೀಲಂ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ತದಮಸ್ತತ್ಸಾಮ ಛಾಂ.ಉ.೧.೬.೪ ರಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಬಿಳಿಯ ಭಾಗವಾರ ಶುಕ್ಲವರ್ಣವೆಂಬ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣಿನ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣರೂಪವಾದ ಸಾಮ ಅಧಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಕಣ್ಣಿನ ಶುಕ್ಲಪ್ರಕಾಶದಲ್ಲಿ 'ಸಾ' ವನ್ನೂ ಶ್ಯಾಮಲವರ್ಣದಲ್ಲಿ **'ಅಮ'** ವನ್ನೂ ಭಾವಿಸಲಾಗಿದೆ. ಛಾಂ.ಉ. ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯ ೬ನೆಯ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಆಧಿದೈವಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮದ ಅವಿನಾ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವುದನ್ನೇ **'ಸಾಮ ಸಮ್ಮಿತ ಋಕ್'** ಎಂದು ನಿ.೭.೧೨ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಋಗಕ್ಷರಗಳ ಮೇಲೆ ಕ್ರುಷ್ಟಾದಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದ ಮೈದಳೆದಿರುವುದೇ ಸಾಮಗಾನ.

ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ : ಋಚ್ ಸ್ತುತೌ ಧಾತುವಿನಿಂದ **'ಋಕ್'** ಪದವಾಗಿದೆ. **ಪಾದೇನ ಅರ್ಥರ್ಚೇನ ಚ ಉಪೇತಾಃ ವೃತ್ತಬದ್ಧಾಃ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಋಚಃ ॥ ನಿಯತಾಕ್ಷರಾವಸಾನಾ ಛನ್ದೋ ನಿಬದ್ಧಾ ಋಕ್ । ತೇಷಾಂ ಯತ್ರಾರ್ಥವಶೇನ ಪಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸಾ ಋಕ್ ॥** ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿ ಛಂದಸ್ಸುಗಳ ನಿಯಮಿತಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಪಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವ ಮನ್ತ್ರವು ಋಕ್ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರಾಣದ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಮನ್ತ್ರಗಳ ಮೂಲಕ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಕರ್ಮಗಳು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ. **ಸಾಮ್ನಿ ಮನ್ತ್ರಾ ಏಕಂ ಭವನ್ತಿ ಮನ್ತ್ರೇಷು ಕರ್ಮಾಣಿ** - *ಛಾಂ.ಉ. ೭.೨೧, ೭.೩.೫, ೭.೫.೧, ಮುಂ.ಉ. ೧.೨.೧* // ಮನ್ತ್ರ

ವಿಲ್ಲದೆ ಕರ್ಮವಿಲ್ಲ. ಮನ್ತ್ರಮಯವಾದ ಈ ಋಕ್‌ಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಸಾಮಗಾನಗಳು ಉದಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವಕ್ಕೆ ಯೋನಿ ಋಕ್ ಅಥವಾ ಆಧಾರ ಋಕ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನಿಂದಾದ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ **'ಏಕರ್ಚ'** ವೆಂದೂ ಎರಡು ಋಕ್‌ಗಳಿಂದಾದ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ **'ಪ್ರಗಾಥ'** ವೆಂದೂ ಮೂರು ಋಕ್‌ಗಳಿಂದಾದ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ **'ತೃಚ'** ವೆಂದೂ ನಾಲ್ಕು ಋಕ್‌ಗಳಿರುವ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಚತುರ್ಚ. ಹೀಗೆ ಪಂಚರ್ಚ ಷಡೃಚ ಸಪ್ತರ್ಚವೆಂದು ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿರುವ ೧೮೭೫ ಋಕ್‌ಗಳ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ **'ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ'** ವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನವಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ ಎಂದೂ ಕೆಲವರು ಲೋಕಾರೂಢಿಯಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಗ್ರಾಮಗೇಯ ಅರಣ್ಯಗೇಯಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ೧-೬೪೦ ಋಕ್‌ಗಳು **'ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕ'**ವೆಂದೂ ೬೪೧-೬೫೦ ಋಕ್‌ಗಳು **'ಮಹಾನಾಮ್ನ್ಯಾರ್ಚಿಕ'** ವೆಂದೂ, ಊಹ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯ ಗಾನಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ೬೫೧-೧೮೭೫ ಋಕ್‌ಗಳು **'ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ'** ವೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ೧೮೭೫ ಋಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ೧೮೧೫ ಋಗ್ವೇದದ ಆಶ್ವಲಾಯನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲೂ ೬೦ ಋಗ್ವೇದದ ಶಾಂಖ್ಯಾಯನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲೂ ಪಠಿತವಾಗಿವೆ.

ಪದಪಾಠ : ಛನ್ದಸಾಂ ಪರಿಜ್ಞಾನಾಯ ಪಾದವಿಜ್ಞಾನಮಾವಶ್ಯಕಂ - ಸಾಮವೇದಃ ಪದಾನ್ತಸ್ಯಾತ್ - ಇತಿ ಪದಪಾಠೋಪಿ ಅಧ್ಯೇತವ್ಯಃ ॥ ಮನ್ತ್ರಗಳ ಆನುಪೂರ್ವಿಯ ನಿಯತವಾದ ಶುದ್ಧರೂಪದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಶಾಕಲ್ಯರೂ ಗಾರ್ಗ್ಯರೂ ರೂಪಿಸಿರುವ ಪದಪಾಠವನ್ನು ಪ್ರಾಚೀನರು ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡುಬಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಬಲ್ಲವರು ತಮಗೆ ತೋರಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಕ್ಕನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪದಗಳನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ವಿಚಿತ್ರಾರ್ಥ ಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಮೂಲ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಲೋಪವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುವ ಅವಕಾಶ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿದೆ. ವೇದ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಕ್ಲಿಷ್ಟವೂ ಅರ್ಥಗಳು ಗಹನವೂ ಆಗಿರುವ ಸಂಹಿತಾ ರೂಪದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾತಿಪದಿಕ ಪ್ರತ್ಯಯ ಸಂಧಿ ಸಮಾಸಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬಿಡಿಸಿ ತೋರಿಸಿಕೊಡುವ ಈ ಪದಪಾಠ ಕ್ರಮವು ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ನಿಖರತೆಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯೂ ಮೂಡಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿದ್ದು, ಮನ್ತ್ರಗಳ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ಒಂದೇ ಪದಕ್ಕೆ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪದವಿಚ್ಛೇದವಿದ್ದು ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವಾದಾಗ ಸ್ವರವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿರುವ ಅಂಶಗಳೂ ಶಾಖಾಂತರ ಪಾಠಗಳೂ ಪದಪಾಠದಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತವೆ. ಪದವಿಭಾಗದ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರಘೋಷಣೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಒಂದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಕ್ರಮವಿದೆ.

ಮನ್ತ್ರೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಪದ್ಯೈರ್ವ್ಯಾಪ್ತಾ ವಾಕ್ಯಭಾವಾತ್ಪದಾನಿ ಚ ।
ವರ್ಣೈಃ ವರ್ಣಸಮೂಹಂ ಹಿ ಪದಮಾಹುರ್ವಿಪಶ್ಚಿತಃ ॥

ಶಿ.ಪು. ವಾಯವೀಯ ಸಂಹಿತೆ ೨೯.೧೩ ॥

ಪದವಿಚ್ಛೇದೋಽಸಂಹಿತಃ - ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯ - ಕಾತ್ಯಾಯನ. ಮನ್ತ್ರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪದ ಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿವೆ. ವಾಕ್ಯರೂಪದಿಂದಿರುವ ಅಕ್ಷರಸಮೂಹಗಳು ಯಾವುದಾದರೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಪದವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪದಮೇವ ಹಿತಂ ನಿತ್ಯಮನಿತ್ಯಾಃ ಪದಿನಃ ಸ್ಮೃತಾಃ ।
ಪದಾನಾಂ ಪರಿವೃತ್ತಿಃ ಸ್ಯಾನ್ಮುಚ್ಯಂತೇ ಪದಿನೋ ಯತಃ ॥

ಶಿ.ಪು. ೯.೪, ಕೈಲಾಸ ಸಂಹಿತೆ.

ಪದವು ಯಾವಾಗಲೂ ನಿತ್ಯವಾದದ್ದು, ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಅನಿತ್ಯ. ಪದವ್ಯಂ ಜನದ ಶಕ್ತಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥಗಳ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನವಲಂಬಿಸಿದ್ದು, ಪದಗಳ ಬದಲಾವಣೆಯಿಂದ ಪದಗಳ ಅರ್ಥ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದು ಪದವೊಂದೇ ಅಲ್ಲ ಪದವಿಯನ್ನೂ ಸಹ, ಇದರಿಂದ ವಸ್ತು ರೀತಿ ಸಾರ ಸ್ವರೂಪ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗಿರುವ ನಂಟು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಚಿಂತಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುತ್ತದೆಯಾದುದರಿಂದ ಪದಪಾಠದ, ಅಧ್ಯಯನ ವನ್ನು ಮಾಡಿಯೇ ತೀರಬೇಕೆಂಬ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ.

ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆ : ಗೀತಿಷು ಸಾಮಾಖ್ಯಾ - ಜೈ.ಸೂ. ೨.೧೩೬ ॥ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳ ಗಾನ ಸಂಜ್ಞೆಯೇ ಸಾಮ. ಕೇವಲ ಮನ್ತ್ರ ಪಠನವಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಗಾನವಾಗಲೀ ಸಾಮವಲ್ಲ. **'ಋಚ್ ಸ್ತುತೌ'** ಗಾನರೂಪವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳೇ ಸಾಮ. **ಗಾನಾರ್ಥಂ ಗೃಹೀತಾ ಋಕ್ ಸಾಮ । ಗೀತರೂಪಾಃ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಸಾಮಾನಿ । ಚಿತ್ತಿಃ ಸ್ರುಕ್ .... ಸಾಮಾಧ್ವರ್ಯುಃ ॥** ತೈ.ಆ. ೩.೧. ॥ **ಸಾಮ ಶಬ್ದೇನ ಅಧ್ಯೇತುರ್ವರ್ಣೋಚ್ಚಾರಣ ಶಕ್ತಿರುಚ್ಯತೇ ॥** ಯಜ್ಞವು ಸಾಂಗವಾಗಿ ನೆರವೇರಲು ಅಧ್ವರ್ಯುವಿನ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವಂತೆಯೇ ಸೃಷ್ಟಿರೂಪಿ ಅಧ್ವರಕ್ಕೆ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ತಪ್ಪೋಽರೂಪವಾದ **'ಸಾಮದ'** ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇದೆ. ಋಕ್ ಗಾನಯುಕ್ತವಾದಾಗ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕೇ ಅಥವಾ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕೇ ಎಂಬ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೫.೧೦.೧ರಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ - ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ರಥನ್ತರ ಗಾನವನ್ನು ಆರ. ೩೬, ಮಾಡೋಣವಾಗಲಿ ಎಂದಾಗ ಸ್ವರಸ್ತೋಭ ಭಕ್ತಿ ಆದಿ ಪರಿಕರಗಳಿಂದಲಂಕೃತವಾದ

ಅಭಿತ್ವಾಶೂರನೋ - ಋ. ೨೩೩ನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆಯೇ ವಿನಹ ಕೇವಲ ಸ್ವರ ಸ್ತೋಭ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಕೇವಲ ಋಕ್ಕನ್ನಾಗಲೀ ಗಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥವು ಗಾನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಋಕ್ ಎನ್ನಬೇಕಾದರೆ ಋಗಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಸ್ವರಸ್ತೋಭಾದಿ ಅಪೂರ್ವ ಪರಿಕರಗಳಿಂದ ಅಲಂಕೃತವಾಗಿ ಮನವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿ ತಟ್ಟಿ ವಿಲಕ್ಷಣ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಬೀರುವ ಸ್ವಾಂತಃ ಸುಖಕ್ಕೂ ಶಾನ್ತಿಗೂ ಕಾರಣವಾಗುವ ಆನುಪೂರ್ವೀಸ್ವರೂಪದ ಗಾನವೇ ರಥನ್ತರ ಸಾಮದ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಎಂಬುದೇ ಸರಳ ವಿವರಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೨.೧. ॥

ಸರ್ವೇಷಾಂ ವಾ ಏಷ ವೇದಾನಾಂ ರಸೋಯತ್ಸಾಮ - *ಶತಪಥ ೧೨.೮.೩,೨೩,* **ಸಾಮವೇದ ಏವ ಪುಷ್ಪಂ** - *ಛಾಂ. ೩.೩.೧.* ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ, ಇತಿಹಾಸ, ಪುರಾಣಗಳ ಹೊಗಳಿಕೆಗೆ ಪಾತ್ರವಾಗಿರುವ **ಸಾಮಗಾನ** ವೇದರಾಶಿಗೇ ಅಪೂರ್ವವಾದ ದೈವಿಕ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ನೀಡಿದೆ. ವೇದ ಸಮುದ್ರದ ಅಂತರಂಗ ವೈಭವವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವ ಉತ್ತುಂಗ ತರಂಗಗಳೇ ಈ ಸಾಮಗಾನಗಳು. ಸಾಮಗಾನದ ಅಪೂರ್ವ ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಂದ ಉದಯವಾಗುವ ಧ್ವನಿಶಕ್ತಿಯು ಶಬ್ದಾತೀತವಾದ ಆನಂದವನ್ನು ಅನುಭವ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ - **ಅನಾಹತಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಯೋ ಧ್ವನಿಃ । ಧ್ವನಿರಂತರ್ಗತಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಜ್ಯೋತಿರನ್ತರ್ಗತಂ ಮನಃ ॥ ಉನ್ಮನೋ ವಿಲಯಂ ಯಾನ್ತಿ ತದ್ವಿಷ್ಣೋಃ ಪರಮಂ ಪದಂ ॥** ಸಾಮಗಾನವು ಆ ಪರಮಪದವನ್ನು ನಮ್ಮದನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. **ದೈವೀವಾಕ್** ನ ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿಯೂ ಸಂಗೀತದ ಲಯಬದ್ಧವಾದ ಇಂಪೂ ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಹಿತಮಿತವಾಗಿ ಮಿಳಿತವಾಗಿದ್ದು ನಾದಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಿ ಸಾಧಕನನ್ನೂ ಶ್ರೋತೃವನ್ನೂ ಮನ್ತ್ರಪೂತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಧನ್ಯರನ್ನಾಗಿಸುತ್ತದೆ. '**ಯುದ್ಧ ವೈ ಶಿವಂ ಶಾನ್ತಂ ವಾಚಸ್ತತ್ಸಾಮ**' ಕಲ್ಯಾಣಕರವೂ, ಶಾಂತವೂ, ಆದ ವಾಣಿಯ ರೂಪವೇ ಸಾಮ, ಇದರ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದರಿಂದಲೇ '**ಶಿವಮ್**' '**ಶಾನ್ತಿ**' ನಮಗೆ ಹತ್ತಿರವಾಗುವುದು. ಸಾಮಗಾನದ ನಿಜಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿ ದವನು ಅಮೃತತತ್ತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಪಶುಗಳಿಗೆ ಹಿತವೂ ಗಂಭೀರವೂ ಆದ ಯಜಮಾನನಾಗಲಿ ಉದ್ಗಾತೃವಾಗಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುವ ಉದ್ಗಾನವು ಅಗ್ನಿದೇವತಾ ಸಂಬಂಧವಾದುದು. ಇಂತಹುದಕ್ಕೆ ಸಮವಾದು ದೆಂಬ

ವಿಶೇಷವಿಲ್ಲದ ಅನಿರುಕ್ತ ಗಾನವು ಪ್ರಜಾಪತಿ ದೇವತಾ ಸಂಬಂಧವಾದುದು. ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನಿರುಕ್ತಗಾನವು ಸೋಮದೇವತಾ ಸಂಬಂಧವಾದುದು. ಮೃದುವೂ ಕೋಮಲ ವೂ ಆದುದು ವಾಯುವಿನದು ಕೋಮಲವೂ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಇಂದ್ರನದು. ಕ್ರೌಂಚ ಪಕ್ಷಿಯ ಧ್ವನಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಗಾನವು ಬೃಹಸ್ಪತಿಯದು. ಒಡೆದ ಕಂಚಿನಂತಿರುವ ವರುಣ ಸಂಬಂಧವಾದ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಮೃತವನ್ನೂ, ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ಸ್ವಧೆಯನ್ನೂ, ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಅವನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ಗಳನ್ನೂ, ಪಶುಗಳಿಗೆ ಹುಲ್ಲು ನೀರನ್ನೂ, ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನೂ ನನಗೆ ಅನ್ನ ವನ್ನೂ ಸಾಮಗಾನದ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸುವೆನೆಂದು ಸ್ವರ, ಊಷ್ಮ, ವ್ಯಂಜನಗಳ ಉಚ್ಚಾರದಲ್ಲಿ ಜಾಗ ರೂಕನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು. ಸಾಧಕನ ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿ **ಪರಬ್ರಹ್ಮ** ವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಧನವೇ ಸಾಮಗಾನ' ವೆಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಘೋಷಿಸುತ್ತಿವೆ - *ಛಾಂ. ಉ. ೨.೨೨.೧,೨.*

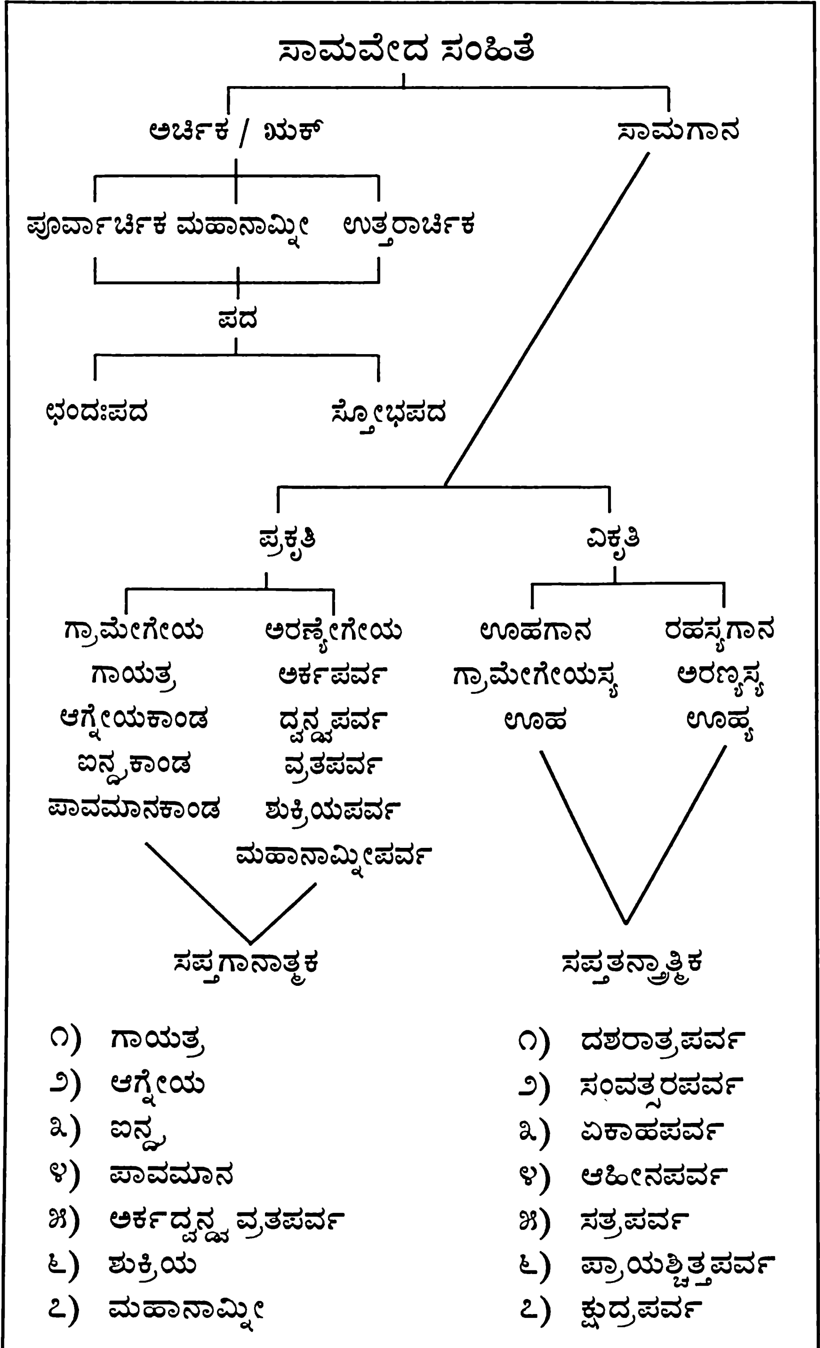
ಸಾಮಗಾನಾಧ್ಯಯನದ ಧ್ಯೇಯ ಉದ್ದೇಶ ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಳಿಗನುಗುಣವಾದ ಕೆಲವು ವಿಶಿಷ್ಟ ಗಾನ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ. ಪ್ರಥಮ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾರಿಗೂ ಕೇಳಿಸದಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಜನರಿಂದ ಮರೆಯಾಗಿ ಸಮಸ್ತರ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಲೋಕ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಉಪಾಂಶುವಾಗಿ ಸಾಮಗಾನಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದು. ಪರೋಕ್ಷಪ್ರಿಯರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವಂತಹದಾಗಿದ್ದು **'ಸರ್ವಪರೋಕ್ಷಾ ದೇವ ಸಂಹಿತಾ'** ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಮಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಏಕಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಧರ್ಮ ಪ್ರಾಪ್ತ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ನಿರತರಾಗಿದ್ದು ಅವಕಾಶವಾದಾಗ ಸ್ವಧರ್ಮನಿರತರೂ ಶಾಸ್ತ್ರ ಪಾರಂಗತರೂ ಋಷಿತುಲ್ಯರೂ ಆದವರ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲೂ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಗಂಗಾದಿ ತೀರ್ಥ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಯಜ್ಞಸಿದ್ಧಿ ಗಾಗಿಯೂ **ಮಧ್ಯಮಸ್ವರದಲ್ಲಿ** ನೆರವೇರಿಸುವ ಸಾಮಗಾನಾಧ್ಯಯನವು ಋಷಿಗಳನ್ನು ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, **ಪರೋಕ್ಷಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರ್ಷಿ ಸಂಹಿತಾ** ಎನಿ ಸುತ್ತದೆ. ದೀನತೆ ಇಲ್ಲದೆ ಹ್ರಸ್ವ ದೀರ್ಘ ಪ್ಲುತಭೇದಗಳ ನ್ಯೂನಾತಿರಿಕ್ತ ದೋಷ ರಹಿತವಾಗಿರುವ ಅಂದರೆ **ಸಂಪೂರ್ಣ** ವೆನಿಸಿದ ಆ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಛ್ವಾಸ ವಿಚ್ಛೇದ ರಹಿತ ಅಂದರೆ **ಸಂಸೃಷ್ಟ**ವೆನಿಸಿದ, ತದೇಕ ಚಿತ್ತವಾದ ಅಂದರೆ **ಸಂಯತ**ವೆನಿಸಿದ ವಾಕ್‌ನಿಂದ ಮನ್ದರಾನ್ತರ್ಭೂತವಾದ **ಮಧ್ಯಮ** ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗುವ **ಸ್ತುತಿರೂಪ**ವೆನಿಸಿದ ಗಾನಗಳು ಇನ್ದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ

ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಸಂತೋಷಪಡಿಸುವುದಾಗಿದ್ದು ಪುತ್ರಪೌತ್ರಹಿರಣ್ಯಾದಿ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನು ತರುವುದೂ ಸ್ವರ್ಗಪ್ರದವೂ ಆಗಿದ್ದು, **ದೇವಹೂಃ ಸಂಹಿತೆ** ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಶನ ವಸನ ಪಶು ಆದಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ಐಹಿಕ ಫಲಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಕೇಳುವಂತೆ ಸಮಸ್ತ ಸಮಾಜದ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲಿ **ಉಚ್ಚಸ್ವರದಲ್ಲಿ** ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವುದು. **ಸರ್ವಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪಶವ್ಯಾಸುರ ಸಂಹಿತಾ** ಎನಿಸಿದ್ದು ರಾಕ್ಷಸತ್ವ ಹಾಗೂ ಪಶುತ್ವಪ್ರದವಾದುದು. ಆಕ್ರಂದ ಆಕ್ರೋಶ ಸಹಿತವಾಗಿ ಬಹು ದೀರ್ಘಸ್ವರದಿಂದ ಮಾಡುವ ಸಾಮಗಾನಾಧ್ಯಯನವು **ಅಮಿತ್ರಹೂ ಸಂಹಿತಾ** ಎನಿಸಿದ್ದು ಪುಂಡರು ಪೋಕರು ಕಳ್ಳಕಾಕರಾದಿ ಹಿಂಸಾನಿರತರನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಮೃತ್ಯುಸಮಾನ ಫಲದಾತೃವಾಗಿದ್ದು ತ್ಯಾಜ್ಯವಾದದ್ದು. ಮಾತನಾಡುವ ಧಾಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಲಾಪಿಸುತ್ತಾ ಅಸ್ಪಷ್ಟಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಕ್ಷೀಣಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗುವ ಸಾಮಗಾನಾಧ್ಯಯನವು **ವಾಕ್‌ಶಬಹೂಃ ಸಂಹಿತಾ** ಎನಿಸಿದ್ದು ಬಹು ನಿಕೃಷ್ಟವಾದುದಾಗಿದ್ದು ತಿರಸ್ಕರಿಸತಕ್ಕುದಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆಯು ಗ್ರಾಮಗಾನ, ಅರಣ್ಯಗಾನ, ಮಹಾನಾಮ್ನೀಗಾನ ಊಹಗಾನ ಮತ್ತು ರಹಸ್ಯಗಾನವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನಗಳಿಂದ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಸಾಧಕನನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಈ ಪಟ್ಟಿಕೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಕ್ಷರಗಳು ವರ್ಣಗಳು : ಭಗವಂತನು ಸ್ವಯಂ ಅಮೃತಮಯನಾಗಿದ್ದು ವೇದಮೂರ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಾಣವು ಅವನ ಉಪಾಧಿಯಾಗಿದ್ದು ಅನಾಹತನಾದವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಜೇಡರಹುಳು ತನ್ನ ಬಾಯಿನ ಜೊಲ್ಲಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಪುನಃ ಅದೇ ಬಲೆಯನ್ನು ತಾನೇ ನುಂಗುವಂತೆ **ಸ್ವರ ಸ್ಪರ್ಶಾ** ದಿ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸಂಕಲ್ಪಿಸುವ ಮನರೂಪೀ ನಿಮಿತ್ತ ಕಾರಣದಿಂದ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅನನ್ತವಾದ ಅಪಾರವಾದ ಅನೇಕ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ವೈಖರೀ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಲೂ ತನ್ನಲ್ಲೇ ಲೀನ ಗೊಳಿಸುತ್ತಲೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಈ ವೇದವಾಣಿಯು ಹೃದ್ಗತವಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ **ಓಮ್** ಕಾರದ ಮೂಲಕ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ **ಅ** ಯಿಂದ **ಔ** ವರೆಗಿನ ಒಂಬತ್ತು ಸ್ವರ ಗಳಿಂದಲೂ **ಕ್** ಯಿಂದ **ಮ್** ವರೆಗಿನ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು **ಸ್ಪರ್ಶ** ಗಳಿಂದಲೂ, **ಯರಲವ** ಎಂಬ ಅಂತಸ್ಥಗಳಿಂದಲೂ **ಶ.ಷ.ಸ.** ಎಂಬ **ಊಷ್ಮ** ಗಳಿಂದಲೂ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದೆ - ಭಾ. ೧೧.೨೧.೩೭-೪೧.

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ
ಆರ್ಚಿಕ / ಋಕ್
ಸಾಮಗಾನ
ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕ ಮಹಾನಾಮ್ನೀ
ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ
ಪದ
ಛಂದಃಪದ
ಸ್ತೋಭಪದ
ಪ್ರಕೃತಿ
ವಿಕೃತಿ
ಗ್ರಾಮೇಗೇಯ
ಗಾಯತ್ರ
ಆಗ್ನೇಯಕಾಂಡ
ಐನ್ದ್ರಕಾಂಡ
ಪಾವಮಾನಕಾಂಡ
ಅರಣ್ಯೇಗೇಯ
ಅರ್ಕಪರ್ವ
ದ್ವನ್ದ್ವಪರ್ವ
ವ್ರತಪರ್ವ
ಶುಕ್ರಿಯಪರ್ವ
ಮಹಾನಾಮ್ನೀಪರ್ವ
ಊಹಗಾನ
ಗ್ರಾಮೇಗೇಯಸ್ಯ
ಊಹ
ರಹಸ್ಯಗಾನ
ಅರಣ್ಯಸ್ಯ
ಊಹ್ಯ
ಸಪ್ತಗಾನಾತ್ಮಕ
ಸಪ್ತತನ್ತ್ರಾತ್ಮಿಕ
೧) ಗಾಯತ್ರ
೨) ಆಗ್ನೇಯ
೩) ಐನ್ದ್ರ
೪) ಪಾವಮಾನ
೫) ಅರ್ಕದ್ವನ್ದ್ವ ವ್ರತಪರ್ವ
೬) ಶುಕ್ರಿಯ
೭) ಮಹಾನಾಮ್ನೀ
೧) ದಶರಾತ್ರಪರ್ವ
೨) ಸಂವತ್ಸರಪರ್ವ
೩) ಏಕಾಹಪರ್ವ
೪) ಆಹೀನಪರ್ವ
೫) ಸತ್ರಪರ್ವ
೬) ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಪರ್ವ
೭) ಕ್ಷುದ್ರಪರ್ವ

ಅಕ್ಷರಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಪರಮಂ .... ॥ *ಭ.ಗೀ. ೮.೩* // **ಅಕ್ಷರಾಣಾಂ ಅಕಾರೋಽಸ್ಮಿ .... ॥** *ಭ.ಗೀ. ೧೦.೩೩* // **ಕೂಟಸ್ಥೋಽಕ್ಷರ ಉಚ್ಯತೇ ॥** *ಭ.ಗೀ. ೧೫.೧೬* // **ಏಕಸ್ಯ ವಾ ಅಕ್ಷರಸ್ಯ ಪ್ರಶಾಸನೇ ಗಾರ್ಗಿ ॥** *ಬೃ.ಉ.* // **ಅಕಾರೋ ವೈ ಸರ್ವಾ ವಾಕ್ ಶ್ರುತಿ ॥ ಅಕ್ಷರಾಣಾಂ ವರ್ಣಾನಾಂ ಅಕಾರೋ ವರ್ಣೋ ಅಸ್ಮಿ । ಅಕ್ಷರಂ ನ ಕ್ಷರತೀತಿ ಪರಮಾತ್ಮಾ ॥** ಕ್ಷರಾತ್ಮಕವಾದ ನಾದವನ್ನು ಲಿಪಿಬದ್ಧ, ಮಾಡಿದಾಗ ಮೂಡುವ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನೂ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನೂ ಅಕ್ಷರ ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ '**ಅಕ್ಷರ**' ಪದವನ್ನು ವರ್ಣ ಅಥವಾ ಧ್ವನಿಯಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿದಾಗ **ಅ+ಕ್+ಷ್+ಅ+ರ್+ಅ** ಎಂಬ ಆರು ಧ್ವನಿಗಳ ಸಮಾಮ್ನಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಆರು ಧ್ವನಿ ಗಳಿಂದಲೇ ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ಯೋಗವಾಹಗಳನ್ನೇ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ ಅಥವಾ ಸ್ವರ ಸೇರಿರುವ ವ್ಯಂಜನವು ಒಂದು ಪೂರ್ಣಾಕ್ಷರ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲೇ '**ಅಕ್ಷರ**' ಶಬ್ದದ ಬಳಕೆ ಯಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸ ಬೇಕು. ಅರೆಯಕ್ಷರಗಳಾದ ಕ್, ಷ್ ಎಂಬ ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯಂಜನಗಳು. ಅಕ್ಷರ ವೆನಿಸದೆ '**ವರ್ಣ**' ಎಂದೇ ಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. **ಅಕ್ಷೀಣಿ ರಮಂತೇ ಯಸ್ಮಿನ್ ।** ನೇತ್ರ ರಮಣೀಯ ತೆಯೇ - ಅಕ್ಷರದ ಮುಖ್ಯ ಲಕ್ಷಣ.

ಸ ಏಕೋ ಅವರ್ಣೋ ಬಹುಧಾಶಕ್ತಿಯೋಗಾತ್ ವರ್ಣಾನನೇಕಾನಿಹಿತಾರ್ಥೋ ದಧಾತಿ ॥ ವರ್ಣ್ಯತೇ ದೀಪ್ಯತೇ ಅನೇನೇತಿ ವರ್ಣಃ - ಕಣ್ಣಿಗೆ ಹೊಳೆದು ಕಾಣುವುದು. ಅಂದರೆ ರೂಪ. ಮೂಲತಃ ರೂಪ ರಹಿತವಾಗಿ ಧ್ವನಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಕಿವಿಗೆ ಕೇಳಿಸಿ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ವಿಚಾರದ ಚಾಕ್ಷುಷ ರೂಪವು ವರ್ಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದು ಅಕ್ಷರೋಚ್ಚಾರ ಣೆಯ ಕೇವಲ ಏಕಧ್ವನಿ. ಅಂದರೆ ಬೇರ್ಪಡಿಸಲು/ ಬಿಡಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ಕೇವಲ ಮೂಲ ಘಟಕವಾದ ಏಕಧ್ವನಿಯ ಲಿಖಿತ ರೂಪವನ್ನು **ವರ್ಣ**ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ನೋಡಿದಾಗ **ವ್+ಅ+ರ್+ಅ+ಣ್+ಅ** ಎಂಬ ಆರು ಮೂಲಧ್ವನಿಗಳಿಂದ **ವರ್ಣ** ಎಂಬ ಎರಡು ಅಕ್ಷರದ ಒಂದು ಶಬ್ದವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ **ಬಹುಸಮರ್ಪಕ ವಾದುದು. ವೈಜ್ಞಾನಿಕವಾದುದು** ಎಂಬ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಕನ್ನಡ/ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಧ್ವನಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವ್ಯತ್ಯಯವಾಗದಂತೆ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗೂ ರೂಪಿತ ವಾಗಿರುವ ಲಿಪಿ ಪದ್ಧತಿಯು ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ 'ಕ' ವನ್ನು **ಕ್+ಅ** ಎಂದು ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಭಾಷೆಯಂತೆ ಬಿಡಿಬಿಡಿಯಾಗಿ ಬರೆಯದೆ, ಒಂದಕ್ಷರವಾಗಿಯೇ ಬರೆಯುತ್ತೇವೆ, ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತೇವೆ. **ಅಕ್ಷರ** ಎಂಬುದು ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಗಳ ಲಕ್ಷ್ಯ ಲಕ್ಷಣಗಳೆರಡೂ ಆಗಿದೆ, ಆದುದರಿಂದಲೇ ಭಾರತೀಯ ಭಾಷೆಯ ಲಿಪಿ ಚಿಹ್ನೆಗಳನ್ನು ಆಲ್ಫೋಬೆಟ್ - ವರ್ಣಮಾಲೆ ಎನ್ನದೆ, **ಅಕ್ಷರಮಾಲೆ** ಎಂದೇ ಕರೆಯುತ್ತೇವೆ.

ಪಾಣಿನೀಯ ಶಿಕ್ಷಾ ವರ್ಣಗಳು ೬೩ಎಂದೂ, ವ್ಯಾಸ ಶಿಕ್ಷಾ ೬೬ ವರ್ಣಗಳೆಂದೂ, ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಾದಲ್ಲಿ ೫೯ ವರ್ಣಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗೌತಮೀ ಶಿಕ್ಷಾ ಪ್ರಕಾರ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಂಜನಗಳಿಗೂ '**ದ್ವಿರ್ಭಾವ**' ಬರುತ್ತದೆಯಾದರೂ ಖ, ಛ, ಠ, ಥ, ಫ, ಘ, ಝ, ಢ, ಧ, ಭ, ರ, ಹ - ಈ ೧೨ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತ್ವವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಗದಲ್ಲೂ ದ್ವಿತೀಯ, ಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರಗಳು, ರೇಫ ಮತ್ತು ಹಕಾರಗಳಿಗೆ ದ್ವಿತ್ವವಿಲ್ಲ. ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವಾದಾಗ, ಮೊದಲನೆಯ ಅಕ್ಷರ ದ್ವಿತ್ವ ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಕಾರಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ '**ಅಶರೀರಂ ಯಮಂ ವಿದ್ಯಾತ್**' ಎಂಬಂತೆ. ಅನನ್ತಾನನ್ತ ಸಂಯೋಗಗಳ ಮಧ್ಯೆ '**ಯಮ**' ಎಂಬ ವರ್ಣವಿಶೇಷವಿದೆ. ಉದಾ : ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗ್ನ ಎಂಬಲ್ಲಿ ೪ ಅಕ್ಷರಗಳಿವೆ. ಗ್+ಗ್+ಯಮ+ನ; ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳು '**ಯಮ**' ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ '**ಅಯಸ್ಪಿಂಡ**' ವೆಂದೂ, ಅಂತಸ್ಥಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ದಾರುಪಿಂಡವೆಂದೂ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಚಿಹ್ನೆಯೂ ಇಲ್ಲ. ಋಕ್ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆ ೩.೪೪ರಲ್ಲೂ, ತೈತ್ತರೀಯ ಪ್ರಾ.ಶಾ.೨೩.೧೨ರಲ್ಲೂ, **ಸಪ್ತಸ್ವರಾ ಯೇ ಯಮಾಸ್ತೇ** - ಛಾಂ.ಉ.೧.೮.೫ರ ಟಿಪ್ಪಣಿಯಲ್ಲೂ, ಕ್ರುಷ್ಟಾದಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳೇ '**ಯಮ**' ಎಂದು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉವ್ವಟರು ತಮ್ಮ ಋಕ್ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನದ ಪ್ರಥಮಾದಿ ಕ್ರುಷ್ಟಸ್ವರಗಳೇ ಗಾಂಧರ್ವಗಾನದ ಷಡ್ಜಾದಿ ನಿಷಾದ ಸ್ವರಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿ ಇವಕ್ಕೆ '**ಯಮ**' ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂಲಾಧಾರಾತ್ ಪ್ರಥಮಮುದಿತೋ ಯಶ್ಚ ಭಾವಃ ಪರಾಖ್ಯಃ ಪಶ್ಚಾತ್ ಪಶ್ಯಂತ್ಯಥಹೃದಯಗೋ ಬುದ್ಧಿಯುಙ್ಮಧ್ಯಮಾಖ್ಯಃ । ವ್ಯಕ್ತೇ ವೈಖರ್ಯಥ... ತಸ್ಮಾದ್ಭವತಿ ಪವನೇ ಪ್ರೇರಿತಾ ವರ್ಣ ಸಂಜ್ಞಾ ॥ ಮೂಲಾಧಾರದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂಡಲಿನಿಯಿಂದ ಶಬ್ದ ಬ್ರಹ್ಮವು ಉದಯವಾಗಿ ಪರಾಪಶ್ಯಂತಿ ಮಧ್ಯಮಾ ವೈಖರೀ ಎಂಬ ವಾಕ್ಕಿನ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ .... **ಮನುಷ್ಯಾಃ ಸ್ಥೂಲದೃಶೋ ವೈಖರೀಮೇವ ವಾಚಂ ಮನ್ವತೇ ॥ .... ಗುಹಾ ತ್ರೀಣಿ ನಿಹಿತಾ ನೇಂಗಯಂತಿ ತುರೀಯಂ ವಾಚೋ ಮನುಷ್ಯಾ ವದಂತಿ ॥** ಹೀಗೆ ಅಕಾರಾದಿಗಳು ವಾಯುವಿನಿಂದಾಗುತ್ತವೆ. *ವೈಖರೀ ರೂಪಾ-೩೭೧, ಲ.ಸ.*

ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರೆಗಳು ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿವೆ. ಜೀವಾತ್ಮನು ನಿಶ್ಚಯಾತ್ಮಕವಾದ ಬುದ್ಧಿಯೊಡನೆ ಸೇರಿ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯಗಳ

ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪ ವಿಕಲ್ಪಾತ್ಮಕವಾದ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುವನು. ಮನಸ್ಸು ಶರೀರದ ಜಠರಾಗ್ನಿಯನ್ನು ತಟ್ಟುವುದು. ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿತವಾದ ಪ್ರಾಣವಾಯುವು ಹೃದಯಾಕಾಶ ದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುತ್ತಾ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಂದ - **ಉರಃ ಕಂಠ ಶಿರಶ್ಚೈವ ಸ್ಥಾನಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ವಾಙ್ಮಯೇ** - *ನಾ.ಶಿ. ೧.೧.೭* // ಎದೆ, ಕಂಠ, ಶಿರಸ್ಸು ಎಂಬ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿ, ಸಂವೃತ ವಿವೃತ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಅಕಾರಾದಿ ಧ್ವನಿ ನಾದ ಶಬ್ದ ಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದು. ಆಕಾಶದ ತನ್ಮಾತ್ರೆಯಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದ ಗುಣವೇ ಶಬ್ದವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವೇದದ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದ್ದು ಈ **'ಶಬ್ದಬ್ರಹ್ಮ'** ವು ಪತಂಜಲಿ ಮಹಾಭಾಷ್ಯ ತಿಳಿಸುವ ಜಾತಿ, ಕ್ರಿಯಾ, ಗುಣ, ದ್ರವ್ಯ ಎಂಬ ಚತುರ್ಮುಖದಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದೆ.

ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕವೆಂದೂ ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕವೆಂದೂ ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿರುವ ಈ ಶಬ್ದಗಳು **ಜಿಹ್ವಾತಾಲುಮೂಲ ಉತ್ತರೋಷ್ಠ ಅಧರೋಷ್ಠ ದನ್ತ ನಾಸಿಕಾ ಕಂಠ ಹೃದಯ ಮೂರ್ಧ್ನಿ** ಎಂಬ ಅಷ್ಟಸ್ಥಾನಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಈ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದುದಯವಾಗುವ ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು **ತಿಙನ್ತ ಸುಬನ್ತ ಅವ್ಯಯ** ಹಾಗೂ ಕೇವಲ ಧ್ವನಿಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ತೆರನಾಗಿವೆ. ಈ ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳ ಧ್ವನಿ ಹಾಗೂ ಚಾಕ್ಷುಷರೂಪಗಳೇ ಸಂಸ್ಕೃತ ಆದಿ ಸಮಸ್ತ ಭಾಷೆಗಳೂ ಲಿಪಿಗಳೂ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಂಯೋಗ ವಿಭಾಗಜವಾಗಿ ಭೇರಿ ವೇಣು ವೀಣಾದಿ ಶರೀರದ ಬಾಹ್ಯಪ್ರದೇಶಗಳಿಂದುದಯವಾಗುವ ಶಬ್ದಗಳು ಧ್ವನಿಗಳು ಅನಕ್ಷರಾತ್ಮಕವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಅನಂತವಾಗಿವೆ. ಈ ಸಮಸ್ತ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನೂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯವು ತನ್ನ ಅಧಿಷ್ಠಾತೃ ದೇವತೆ ಯಾದ **ದಶದಿಕ್ಕುಗಳ** ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದು ಗ್ರಹಿಸುವುದು. ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಾ - ವಿವೇಕ, ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಪಂಚದಶೀ ॥

ಸ್ವಯಂ ರಾಜಂತ ಇತಿ ಸ್ವರಾಃ ॥ *ಪಾ.ಪ.ಭಾ.೧.೨.೩೧* // ಅಕಾರಾದಿ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳು ಅನ್ಯ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಹಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸ್ವರಗಳೆನಿಸಿ ವ್ಯಂಜನಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಅವಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸಮೂಹತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಗವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ನಮ್ಮ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವಾದ **ಅ** ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಸಹಜವಾಗಿದ್ದು ಅಕ್ಷರೋತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲೇ ಮೊದಲನೆಯದಾದ ಕಂಠದಿಂದಲೇ ಹುಟುತ್ತದೆ. **ಅಕ್ಷರಾಣಾಂ 'ಅ' ಕಾರೋಽಸ್ಮಿ** - *ಭ.ಗೀ. ೧೦.೩೩,* ಎಂದಿರುವುದು **ಅ** ಕಾರವೇ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಮೊದಲನೆಯದು ಎಂದು

ಮಾತ್ರವೇ ಅರ್ಥವಲ್ಲ ಬೀಜದಿಂದ ವೃಕ್ಷವಾಗಿರುವಂತೆ ಅಕಾರ ದಿಂದಲೇ ಇತರ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಉದಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದೂ ಗಮನಾರ್ಹ. ಓಂಕಾರದ ಪ್ರಥಮ ಅಕ್ಷರವೇ **ಅ** ಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮದ ಪಾದವಾಗಿದೆ. ಇದರ ವ್ಯಾಪಕತೆಯನ್ನೂ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಮಾಂಡೂಕ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಬಹುವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮವೇದದ ಪ್ರಥಮ ಮನ್ತ್ರ **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ** ಮತ್ತು ಋಗ್ವೇದದ ಪ್ರಥಮ ಮನ್ತ್ರ **ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಅ**ಕಾರ ದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿರುವುದು **'ಅ'** ಅಕ್ಷರವೇ ಜ್ಞಾನರಾಶಿಯ ಮೂಲ ಎಂಬುದರ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ.

ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸ ಸಂಸ್ಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಮಾಲೆಯ ಪ್ರತಿ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಪ್ರತಿ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೆಸರಿಸಿ ಆವಾಹನಾದಿ ಷೋಡಶೋಪಚಾರ ಪೂಜೆ ಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ ಶಿಶುವಿಗೆ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅಕ್ಷರಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವುದು - ನದಿಯು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ದಾರಿ ತೋರಿಸುವಂತೆ ಜ್ಞಾನಭಂಡಾರದ ಸಹಾಯದಿಂದ ಕ್ಷರವಲ್ಲದ ನಾಶ ರಹಿತವಾದ **ಅಕ್ಷರವನ್ನು** ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ಮಾಡುವ ಪರಂಪರೆ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ನಡೆದು ಬರುತ್ತಿರುವುದು - ಈ **ಅಕ್ಷರ** ತತ್ತ್ವವನ್ನೂ ಮಹತ್ವವನ್ನೂ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂಬುದನ್ನರಿಯಬೇಕು.

ಸ್ವರಗಳು :

ಪ್ರಹೀಣಃ ಸ್ವರವರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಯೋ ವೈ ಮನ್ತ್ರಃ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ।
ಯಜ್ಞೇಷು ಯಜಮಾನಸ್ಯ ರುಶತ್ಯಾಯುಃ ಪ್ರಜಾಂ ಪಶೂನ್ ॥ *ನಾ. ಶಿ. ೧.೧.೬ ॥*

ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳ ಸನಾತನವಾದ ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳ ಯಥಾವತ್ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಯಿಂದಲೇ ಇಷ್ಟಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದು. ಸರಿಯಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡದೆ ದೋಷವುಂಟಾದರೆ ಹಿಂಸೆ ನಾಶಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗಬೇಕಾಗುವುದು. ವೇದದ ಅರ್ಥವು ಸ್ವರಾನುಗತವಾಗಿರುವುದ ರಿಂದ ಅಥವಾ ವೇದದ ಅರ್ಥವೇ ಸ್ವರಾನುಗತ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರಮರ್ಯಾದೆ ಯನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದೇ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಗೆಡೆಯಾಗದಂತೆ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಯಾಗತಕ್ಕದ್ದು. **ಋಗ್ವೈ ಮಾತಾ ಸಾಮಪಿತಾ ಪ್ರಜಾಪತಿಸ್ಸ್ವರಃ ॥ ಋಕ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ । ಸಾಮ ಗೀತ್ಯಾತ್ಮಕಮ್ । ಸ್ವರಃ ಕ್ರುಷ್ಟಾದಿಃ ॥** *ದೇ. ಬ್ರಾ. ೧.೨೩ ॥* **ವರ್ಣಃ ಸ್ವರಃ ॥ ವರ್ಣೋಽಕಾರಾ ದಿ ಸ್ವರ ಉದಾತ್ತಾದಿಃ ॥** *ಶಂ. ಭಾ., ತೈ. ಉ. ೧.೨.೧. ॥* ಅಕಾರಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ವರಗಳನ್ನೂ ಬಲವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾದ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಸ್ಪರ್ಶಗಳಾದ **ಕ** ಕಾರಾದಿ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಪರಸ್ಪರ ಕೂಡಿಸದೆ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಊಷ್ಮವರ್ಣ

ಗಳೆಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶ ಷ ಸ ಹ ಗಳನ್ನು ಒಳಗೆ ನುಂಗದೆ ಹೊರಗೆ ಹಾಕದೆ ಮೃದುವಾಗಿ ಸುಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಉಚ್ಚರಿಸತಕ್ಕದ್ದು - *ಛಾಂ. ಉ. ೨.೨.೩-೫ ॥*

ಸ್ವರೋ ನಾಸಾ ಸಮೀರಣೇ । ಉದಾತ್ತಾದಾವಕಾರಾದೌ ಷಡ್ಜಾದೌ ಚ ಧ್ವನೀ ಪುಮಾನ್ । ಮೇದಿನೀ ಕೋಶ ॥ ಸ್ಯರ್ಷಡ್ಜರ್ಷಭ ಗಾನ್ಧಾರ ಮಧ್ಯಮಾಃ ಪಂಚಮಸ್ತಥಾ । ಧೈವತಂ ಚ ನಿಷಾದಶ್ಚ ತನ್ತ್ರೀ ಕಂಠೋದ್ಭವಾಃ ಸ್ವರಾಃ । ತೇ ಕೇಕಿ ಚಾತಕಾಜಕುಜ್ ಪಿಕ ಭೇಕ ಗಜಸ್ವರಾಃ । ವೈಜ ॥ ಸ್ವರನ್ತಿ ಶಬ್ದಾಯನ್ತೇ - ಸ್ವೃ ಶಬ್ದೋಪತಾಪಯೋಃ । ನಿಘಂ ॥ 'ಅಚ್' ಅಕಾರಾದಿ ಸ್ವರಗಳು । *೩.೧.೧೩೪ ॥* **ತದ್ಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ಉದಾತ್ತಾದಯೋಽಪಿ ಸ್ವರ್ಯತೇ ಶಬ್ದ್ಯತೇಽನೇನ ವ್ಯಂಜನಮ್ ॥ ಅನುದಾತ್ತೋ ಹೃದಿಜ್ಞೇಯಃ ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯುದಾತ್ತ ಉದಾಹೃತಃ ಸ್ವರಿತಃ ಕರ್ಣಮೂಲೀಯಃ ಸರ್ವಾಸ್ಯೇ ಪ್ರಚಯಃ ಸ್ಮೃತಃ ।** *ಪಾ.ಶಿ ॥* **ತಥಾ ಸ್ವರತಿ ಗಚ್ಛತೀತಿ ಸ್ವರ ಇತೀಮಂ ಪ್ರಾಣಮಾಚಕ್ಷತೇ ಕಥಯನ್ತಿ ಸ್ವರ ಇತಿ ।** *ಛಾಂ. ಉ.೧.೩.೨. ಮಿತಾಕ್ಷರ ॥* **ಕಾ ಸಾಮ್ನೋ ಗತಿರಿತಿ ಸ್ವರ ಇತಿ ಹೋವಾಚ .... ।** *ಛಾಂ. ಉ. ೧.೮.೪. ॥* ಸಾಮಕ್ಕೆ **ಗತಿ** ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ - ಸ್ವರ, ಆಲಾಪನೆಯೇ ಸ್ವರದ ಗತಿ, ಸಾಮವು ಸ್ವರಾತ್ಮಕ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂದರೆ ಸ್ವರವೇ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಆಲಾಪನೆ ಇಲ್ಲದ್ದು ಸಾಮವಾಗಲಾರದು. **ಸ್ವರವೇ** ಸಾಮದ **ಸಂಪತ್ತು**. ಕಂಠದ **ಮಾಧುರ್ಯವೇ** ಇಂಪೇ ಸಾಮದ **ಭೂಷಣ**, ಸಾಮ ವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಪ್ರಾಣದ ಸಂಪತ್ತೇ ಒಡವೆಯೇ ಸ್ವರ. ಸಾಮದ ಸ್ವತ್ತನ್ನು ಅರಿತವನಿಗೆ **ಸ್ವರವೇ ಸ್ವತ್ತು**. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಮಧುರಸ್ವರಯುಕ್ತವಾದ ಸ್ವರ ಸೌಷ್ಠವದಿಂದಕೂಡಿದ ವಾಕ್ಕಿ ನಿಂದ ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಇಂತಹ ಸ್ವರ ಸಂಪತ್ತುಳ್ಳವನನ್ನೇ ಜನರು ನೋಡಲಿಚ್ಛಿ ಸುತ್ತಾರೆ, ಪ್ರೀತಿಸುತ್ತಾರೆ, ಗೌರವಿಸುತ್ತಾರೆ. ... **ಸ್ವರ ಏವ ಸುವರ್ಣಂ ಭವತಿ ಹಾಸ್ಯ ಸುವರ್ಣಂ ಯ ಏವಮೇತತ್ಸಾಮ್ನಃ ಸುವರ್ಣಂ ವೇದ ॥** ಸ್ವರವೇ ಸುವರ್ಣ - ಹೀಗೆ ಸಾಮವೆಂಬ ಸುವರ್ಣವನ್ನರಿತವನಿಗೇ ಸುವರ್ಣ ಅಂದರೆ ಸಂಪತ್ತು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ - *ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೧.೧೧., ಬೃ. ಉ. ೧.೩.೨೨-೨೬.*

ಪ್ರತಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಅರ್ಥಬೋಧ ಮತ್ತು ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಯಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ **ಅರ್ಥತತ್ವ** ಹಾಗೂ **ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿತತ್ವ**ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಭಾವಗತ ವಸ್ತುವಿನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಭಾಷೆಯ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದ್ದು, ಈ ಶಬ್ದದೊಂದಿಗೆ ಭಾವದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಶಬ್ದವು ಅರ್ಥದ ಪ್ರತೀಕವಾದರೂ ಅದರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯು ಉಚ್ಚಾರ ಣೆಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಒಂದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ

ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿದಾಗ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಅರ್ಥದ ಬೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ಉಚ್ಚಾರಣೆಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯಿಂದ ವಕ್ತೃ ಮತ್ತು ಶ್ರೋತೃಗಳಿಬ್ಬರಿಗೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲೂ, ಅನಾನುಕೂಲವಾಗಬಾರದೆಂದು ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಸಾಗಿದೆ. ವೈದಿಕ ಭಾಷೆಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿದ್ದು ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ನಿರ್ಧರಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವುದರೊಂದಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರವಾದ ಗೇಯತೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ.

ವೈದಿಕ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿರುವ ಸ್ವರಗಳು **ಬಲಾಘಾತ** ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಘಾತಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಿಸಿವೆ. ಸ್ವರಾಘಾತ ಸಂಬಂಧವು ಮನ್ತ್ರಗಳ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯೊಂದಿಗಿದ್ದು ಅರ್ಥದೊಂದಿಗೆ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳ ಏರಿಳಿತಗಳ ನಿಯಮವನ್ನು ಪಾಲಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂಹಿತೆಯ ಸ್ವರ ನಿಯಮದಂತೆ ಉದಾತ್ತಾನಂತರ ಬರುವ ಅನುದಾತ್ತವು ಸ್ವರಿತವಾಗುವುದು. ಅದರ ಮುಂದೆ ಉದಾತ್ತ ಅಥವಾ ಸ್ವರಿತಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸ್ವರಾಘಾತದ ವಿಶೇಷತೆ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅನುದಾತ್ತಾನಂತರ ಉದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತಾನಂತರ ಸ್ವರಿತ ಸ್ವರಾಘಾತಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧರ್ಚದಲ್ಲಿ ಅವಸಾನ ಬರದಿರುವವರೆಗೆ ಈ ಸ್ವರಾಘಾತನಿಯಮದ ಪಾಲನೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಸಂಹಿತೆಯ ಸ್ವರವೇ ಸ್ವರಾಘಾತವಾಗಿದ್ದು ಸಂಹಿತೆಯ ಸ್ವರ ನಿಯಮವೇ ಸ್ವರಾಘಾತದ ನಿಯಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಬಲಾಘಾತದ ಸಂಬಂಧವು ಮನ್ತ್ರಗಳ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದೊಂದಿಗಿದ್ದು ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಜಾತ್ಯ ಸ್ವರಿತಗಳು ಅರ್ಥದ ನಿಯಮಾಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪದ ಸ್ವರವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಈ ಬಲಾಘಾತ ಸಂಬಂಧದ ಬಗೆಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಬಲಾಘಾತದ ಸಂಬಂಧ ಮನ್ತ್ರದ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದೊಂದಿಗಿದ್ದರೆ, ಸ್ವರಾಘಾತದ ಸಂಬಂಧ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯೊಂದಿಗಿರುತ್ತದೆ. ಬಲಾಘಾತ ಸ್ವರಾಘಾತ ಸಂಬಂಧವಾದ ಸ್ವರ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ಚಾತುಃಸ್ವರ್ಯ ತ್ರೈಸ್ವರ್ಯ ದ್ವಿಸ್ವರ ಏಕಸ್ವರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಚಾತುಃ ಸ್ವರ್ಯಪದ್ಧತಿ :- ಇದರಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಪ್ರಚಯಗಳೆಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಖಾಂಡಿಕೇಯ ಹಾಗೂ ಔಂಖೇಯ ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ಶಾಖೆಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ - **ತೇಷಾಂ ಖಾಂಡಿಕೇಯೌಂಖೇಯಾನಾಂ ಚಾತುಃಸ್ವರ್ಯಮಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ॥** *ಭಾ. ಸೂ. ೩. ೨೭* ॥ ಸ್ವತಂತ್ರಸ್ವರಿತ ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವತಃ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿರುವ ಆಶ್ರಿತಸ್ವರಿತ ಎಂದು ಸ್ವರಿತ ಎರಡು

ಬಗೆ. ಉದಾತ್ತ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವರಿತ ಮೂಲಸ್ವರವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದು ಅನುದಾತ್ತಾಶ್ರಿತ ಸ್ವರಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಚಯಗಳು ಸಾಂಹಿತಿಕ ಧರ್ಮದಿಂದಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಸಾಂಹಿತಿಕ ಸ್ವರವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪದದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವರ್ಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವು ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. **ಅನುದಾತ್ತಂ ಪದಮೇಕ ವರ್ಜಮ್** - ಪಾ.೬.೧.೧೫೮. ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಸರ್ವದಾ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ - ಪಾ.೮.೧.೧೮. ಕೆಲವು ವರ್ಣಗಳು ಅವಸ್ಥಾ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಉದಾತ್ತಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಅನ್ಯತ್ರ ಸರ್ವಾನುದಾತ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ - **ಇದಮೋಽನ್ವಾದೇಶೇಽಶನುದಾತ್ತಸ್ತೃತೀ ಯಾದೌ** - ಪಾ.೨.೪.೩೨ ॥ ಕೆಲವು ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ನಿಶ್ಚಿತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತೇವೆ - ಒಂದು ಪದದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ ಅವು ಅನುದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಮತ್ತು ಪ್ರಚಯ. ಹೀಗೆ ನಿಶ್ಚಿತ್ತ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಉದಾ : **ಸುಪೇಶಸಃ** ॥ ಉದಾತ್ತ ಅನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ - ಹೀಗೆ ಮೂರೇ ಸ್ವರಗಳಿದ್ದರೆ, ಉದಾತ್ತ ಅನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. **ಗಣಾನಾಮ್** ಒಂದು ಪದದಲ್ಲಿ ಅನುದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತ ಎರಡೇ ಇದ್ದರೆ ಅನುದಾತ್ತ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದು ಉದಾತ್ತ ನಂತರವಿರುತ್ತದೆ. **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಒಂದು ಪದದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಿತ ಸ್ವರಿತ ಎರಡೇ ಇದ್ದರೆ ಉದಾತ್ತ ಮುಂಚೆ ಇದ್ದು ಸ್ವರಿತ ನಂತರವಿರುತ್ತದೆ - ಇನ್ದ್ರ. ಸ್ವರದ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಹಿತಾಗತ ಮನ್ತ್ರದ ಅರ್ಧರ್ಚ ಅಥವಾ ಇಡೀ ಪಾದ - ಒಂದು ಅಳತೆಯ ಕನಿಷ್ಠ ಮೂಲಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಚಯ ಸಂಹಿತಾ ಸ್ವರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪೂರ್ವವರ್ತೀ ಮತ್ತು ಪರವರ್ತೀ ಉದಾತ್ತಗಳ ಕಾರಣ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಯಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾತ್ತ ಮೂಲಸ್ವರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬದಲಾವಣೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪದಗತ ಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಅನುದಾತ್ತಾನಂತರ ಆಶ್ರಿತ ಸ್ವರಿತ ಅಥವಾ ಪ್ರಚಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿ ಸ್ವರಿತ/ ಪ್ರಚಯದ ನಂತರ ಉದಾತ್ತ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಸ್ವರಿತ/ ಪ್ರಚಯಗಳ ನಂತರ ಉದಾತ್ತಸ್ವರ ಬಂದರೆ ಸ್ವರಿತ ಅಥವಾ ಪ್ರಚಯ ಎರಡೂ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

ತ್ರೈಸ್ವರ್ಯ ಪದ್ಧತಿ :- ಇದು ಚತುಃಸ್ವರ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಇದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಅನುದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವರಿತ ಹೀಗೆ ಮೂರೇ ಸ್ವರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಚಯದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಋಗ್ವೇದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸಂಹಿತಾ ಕಾಣ್ವಸಂಹಿತಾ **'ಸಾಮವೇದಾರ್ಚಿಕ'** ಸಂಹಿತೆ ಹಾಗೂ ಅಥರ್ವವೇದದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತಾನು

ದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಈ ಮೂರು ಸ್ವರಗಳು ಮಾತ್ರ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರಚಯದ ಸ್ವತಂತ್ರ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಯ ಸ್ವರವಿದ್ದರೂ ಅದು ಉದಾತ್ತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರವಾಗುವುದರಿಂದ ಇದರ ಸ್ವತಂತ್ರ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಸ್ವೀಕೃತವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಈ ಸಂಹಿತೆಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರೈಸ್ವರ್ಯ ಪದ್ಧತಿಯೇ ಇದ್ದು ಚತುಃಸ್ವರಪದ್ಧತಿಯಂತೆಯೇ ಸ್ವರಗಳ ಸಂಹಿತೋಚ್ಚಾರಣೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿಸ್ವರ ಪದ್ಧತಿ : ಯಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾತ್ರವಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಚಯ ಸ್ವರಿತಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪದ್ಧತಿ ಶತಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, **'ತಾಂಡ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ'** ಭಾಲ್ಲವಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ **'ಭಾಷಿಕ ಸ್ವರ'** ವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನವಿದೆ. **ಶತಪಥವತ್ತಾಣ್ಡಿ ಭಾಲ್ಲವಿನಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ವರಃ ॥** *ಭಾ.ಸೂ. ೩.೧೫, ನಾ.ಶಿ.೧.೧.೧೩ ॥* **ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತೌ ಭಾಷಿಕಾಸ್ತತ್ಸಂಧಿಃ ।** *ಭಾ.ಸೂ.೧.೫ ॥* **ಛನ್ದೋಗಾ ಬಹ್ವೃಚಾಶ್ಚೈವ ತಥಾವಾಜಸನೇಯಿನಃ । ಉಚ್ಚನೀಚಂ ಸ್ವರಂ ಪ್ರಾಹುಃ ಸ ವೈ ಭಾಷಿಕ ಉಚ್ಯತೇ** - *ಜೈ.ಮೀ.ಸೂ.೧೨೩.೩೦, ಶಾಬರ ಭಾಷ್ಯ ॥* ಈ ಪದ್ಧತಿಗೆ **'ಗಾಥಾಸ್ವರ'** ವೆಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ - *ನಾ,ಶಿ.ಶೋಭಾಕರ ಭಾಷ್ಯ ೧.೧.೧೩. ॥* **ಛನ್ದೋಗಾನಾಂ ವಾಜಸೇನೇಯಾನಾಂ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಗಾಥಾಸ್ವರೌ ಪ್ರಥಮದ್ವಿತೀಯೌ ಭವತಃ ।** *ನಾ.ಶಿ. ೧.೧.೧೩ ಶೋಭಾಕರ ಭಾಷ್ಯ ॥* ಈ ಗಾಥಾಸ್ವರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ವರ ಸಂಹಿತಾಸ್ವರಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಸಂಹಿತೆಯ ಉದಾತ್ತಸ್ವರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಂಹಿತೆಯ ಸ್ವರಿತ ಮತ್ತು ಅನುದಾತ್ತಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಿದ್ಧಾನ್ತವನ್ನು ಕಾತ್ಯಾಯನರು ಭಾಷಿಕಾ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಏಕಸ್ವರ ಪದ್ಧತಿ : ಕೇವಲ ಒಂದೇ ಸ್ವರದಿಂದ ಮಂತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯಾಗುವ ಬಗೆಗೆ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ **'ತಾನ'** ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಇದೆ, **ತಾನೋ ಅನ್ಯೇಷಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ವರಃ** - *ಭಾ.ಸೂ. ೩.೨೮ ।* ವೈದಿಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನು ಕರೆಯಲೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ **'ವೌಷಟ್'** ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲೂ ಈ ಏಕಶ್ರುತಿ ವಿಧಾನವಿದೆ. **ಏಕಶ್ರುತಿರ್ದೂರಾತ್ ಸಂಬುದ್ಧೌ । ಯಜ್ಞಕರ್ಮಣ್ಯ ಜಪನ್ಯೂಙ್ಖಸಾಮಸು । ಉಚ್ಚೈಸ್ತರಾಂ ವಾ ವಷಟ್ಕಾರಃ ।** *ಪಾಣಿನೀ ೧.೨.೩೩.೩೫ ॥* ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಏಕಸ್ವರ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಅನೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಗೆ ಸ್ವರವಿಲ್ಲ. ಕಾವ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಾಮವೇದದ ಆರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ತ್ರೈಸ್ವರ್ಯ ಪದ್ಧತಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದ ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅದೇ ಸ್ವರಗಳೇ ಸಾಮವೇದ ಆರ್ಚಿಕದ ಆಯಾ

ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ -

ಉದಾತ್ತಸ್ವರವು ಅರ್ಧರ್ಚ ಅಥವಾ ಋಕ್‌ನ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ :

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
....ದೋಷಾವಸ್ತರ್ಧಿಯಾ ವಯಮ್ । *ಸಾ. ಋ.೧೪ ॥* **....ದೋಷಾವಸ್ತರ್ಧಿಯಾ ವಯಮ್ ।** *ಋ.೧.೧.೭ ॥* ವಯಮ್ - ನಲ್ಲಿನ 'ಯ' ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಿತ ಚಿಹ್ನೆ ೨ ಎಂದು ಅಂಕಿತವಾಗಿದೆ.

ಉದಾತ್ತಾನಂತರ ಸನ್ನತರ ಅನುದಾತ್ತ ಬಂದು ತಕ್ಷಣವೇ ಉದಾತ್ತ ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರಸ್ವರಿತ ಬಂದಿದ್ದರೆ :

೨೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಆಯಾಹಿವೀತಯೇ....*ಸಾ. ಋ.೧.* ।**ಅಗ್ನಆಯಾಹಿವೀತಯೇ....** *ಋ.೬.೧೬.೧೦*

'ಅಗ್ನ' ದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಥಮವರ್ಣ 'ಅ' ಮೂಲತಃ ಉದಾತ್ತವಾಗಿದ್ದು ಮುಂದೆ ಅನುದಾತ್ತವಾದುದರಿಂದ ಸ್ವರಿತವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿದೆ.

ಎರಡು ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತ ಸನ್ನತರ ಅನುದಾತ್ತಕ್ಕಿಂತ ಮುಂಚೆ ಇರುವಾಗ ಈ ಉದಾತ್ತಗಳ ಪ್ರಥಮ ಉದಾತ್ತವು ಸ್ವರಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವಾಕ್ಯಾನ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಘಾತವು ನೀಚವಾಗಿರುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

೨ಉ ೩ ೧ ೨
ಶಂಯೋರಭಿಸ್ರವನ್ತು ನಃ । *ಸಾ. ಋ. ೩೩ ॥* **ಶಂಯೋರಭಿಸ್ರವನ್ತು ನಃ ।** *ಋ.೧೦.೯.೪ ॥*

ಸಾಮವೇದದ ಆರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತೆಯ ಸ್ವರಾಂಕನದಲ್ಲಿ ತ್ರೈಸ್ವರ್ಯಪದ್ಧತಿ ಅನುಸರಿಸಿದರೂ ಕೆಲವು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಋಕ್ ಯಜು ಅಥರ್ವಣ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಚಿಹ್ನೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅನುದಾತ್ತವನ್ನು ವರ್ಣದ ಕೆಳಗೆ ಅಡ್ಡಗೀಟಿನಿಂದಲೂ - ಸ್ವರಿತವನ್ನು ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ ಲಂಬ ರೇಖೆಯಿಂದಲೂ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮ ವೇದದಲ್ಲಿ ವರ್ಣಗಳ ಮೇಲೆ ೧/೨/೩ ಅಂಕೆಗಳಿಂದ ಸ್ವರಾಂಕನ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ.

'ಉದಾತ್ತ' - ಅಕ್ಷರವು ಹುಟ್ಟುವ ಕಂಠದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಜಠರಾಗ್ನಿಯು ತಳ್ಳಿದ ವಾಯುವು, ಸ್ಪರ್ಶಿಸಿದಾಗ ಆಗುವ ಆಘಾತದಿಂದ ಉದಾತ್ತವು ಜನಿಸಿ ಎತ್ತರ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರವಾಗುವ ಸ್ವರವಾಗಿದೆ - **ಉಚ್ಚೈಃ ಕರಾಣಿ ಶಬ್ದಸ್ಯ ॥** *ಫ.ಪಾ.ಭಾ.*

೧.೨.೨೯ ॥ ಕಂಠದ ಹರಹು ಸಂಯಮ ನಿಯಮಗಳು ಸ್ವರದ ಕಠಿನತೆ ಒರಟುತನ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವಾಗ ಕಂಠವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸಿ ಸಣ್ಣದು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಉದಾತ್ತ ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ಉಚ್ಚಸ್ಥಿತಿಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. **ಉಚ್ಚೈರಾದೀಯತೇ ಉಚ್ಚಾರ್ಯತೇ ಇತಿ ಉದಾತ್ತಃ ॥ ಉಚ್ಚೈರುದಾತ್ತಃ** ಇದನ್ನು ಸಾಮವೇದ ಋಕ್‌ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆ ೧ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಬಲಗೈ ಹೆಬ್ಬೆರಳಿನಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ -

೧ ೨ ೩ ೧
ಉದಾ : **ತ್ವಂ ನೋ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ** ಸ್ವರಿತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವವಾದದ್ದು ಉದಾತ್ತ ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಅನುದಾತ್ತಕ್ಕೆ ಪರವಾದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರ ಉದಾತ್ತ - ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಉದಾತ್ತ ಸ್ವರಗಳ ಎರಡು ವರ್ಣಗಳಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಥಮ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ೨u ಎಂಬ

೨u ೩ ೨ ೩
ಶಿವಕೋದಾತ್ತದ ಚಿಹ್ನೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : **ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ ॥**

ಉದಾತ್ತಾನಂತರ ಅನುದಾತ್ತ ಬಂದರೆ ಆ ಉದಾತ್ತವನ್ನು ಆ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ '೨'
೨೩ ೧ ೨ ೨
ರಿಂದ ಅಂಕಿತ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ - ಅ** ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತ ವರ್ಣಗಳು ಪಾದದ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದರೆ ಅದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಉದಾತ್ತವನ್ನು ೨ ರಿಂದ
೩ ೨
ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿ ಉಳಿದವನ್ನು ಅಂಕಿತ ಮಾಡದೆ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ : **ಮಹಾಜ್‌ಹಿಷಃ -**
೨
ಹಾಜ್ । ಅನೇಕ ಉದಾತ್ತಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬಂದು ನಂತರ ಅನುದಾತ್ತ ಬಂದರೆ, ಪ್ರಥಮ ಉದಾತ್ತಕ್ಕೆ **'೨ಉ'** ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಉಳಿದವನ್ನು ಅಂಕಿತ
೨ಉ ೨ ೧ ೨ ೨ಉ
ಮಾಡದೆ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : **ತ್ವಮಿತ್ಸಪ್ರಥಾ - ತ್ವ** ಅನೇಕ ಉದಾತ್ತಗಳು ಎಡೆಬಿಡದೆ ಬಂದನಂತರ ಸ್ವರಿತ ಬಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ಉದಾತ್ತವನ್ನು ಆ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ '೧ರ' ಎಂದು
೧೦
ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿ ಉಳಿದವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಉದಾ : **ಮಿತ್ರಂ ನ ಶಂಶಿಷಮ್ ॥**

'ಅನುದಾತ್ತ' - ತಾಲು ಆದಿ ಸ್ಥಾನಗಳ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಾಯುವಿನ ಆಘಾತವು ಆದಾಗ ಹುಟ್ಟುವ ಕುಗ್ಗಿದ ಸ್ವರ - **ನೀಚೈರನುದಾತ್ತಃ ॥ ಅನ್ವವಸರ್ಗೋ ಮಾರ್ದವ ಮರುತಾ ಖಸ್ಯೇತಿ ನೀಚೈಃ ಕರಾಣಿ ಶಬ್ದಸ್ಯ ॥** ಅಂಗಗಳ ಶಿಥಿಲತೆ ಸ್ವರದ ಕೋಮಲತೆ ಸ್ನಿಗ್ಧತೆ ಕಂಠವನ್ನು ಅಗಲಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಿಕೆಗಳು ಅನುಧಾತ್ತ ಸ್ವರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ನೀಚಸ್ಥಿತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮ

ವೇದದ ಋಕ್‌ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಅನುದಾತ್ತವನ್ನು ೩ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿ ಮಧ್ಯದ
೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಬೆರಳಿನ ಮಧ್ಯದರೇಖೆಯಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ**
ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ವರಿತದಿಂದ ಪೂರ್ವವರ್ತೀ ಅನುದಾತ್ತವನ್ನು ೩ಕ ಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ಅಂಕಿತ
೩ಕ ೧೦ ೧೦ ೩ಕ
ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. **ಅಭ್ಯೇತಿ ರೇಭನ್ – ಅ** । ಎರಡು ಅಥವಾ ಎರಡಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಅನುದಾತ್ತ
ಗಳು ಎಡಬಿಡದೆ ಬಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ಅನುದಾತ್ತದ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ '೩' ಸಂಖ್ಯೆ ಯಿಂದ
೩ ೧೦ ೩
ಅಂಕಿತ ಮಾಡಿ ಉಳಿದವನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ - ಉದಾ : **ಜನಿತಾಗ್ನೇ ಜನಿ** ।

ಸ್ವರಿತ – ಯ ಇದಾನೀಮುಭಯ ಗುಣಃ ಸ ತೃತೀಯಮಾಖ್ಯಾಂ ಲಭತೇ ॥ ಪಾ.ಪ.ಭಾ. ೧.೨.೩೧ ॥ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತಗಳು ಸೇರುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುವ ಮೂರನೆಯ ಸ್ವರವು ಸ್ವರಿತವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಇದೇ **ಸಮಾಹಾರಃ ಸ್ವರಿತಃ** ॥ ಸ್ವರಿತವು ಸಾಮವೇದ ಋಕ್‌ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ೨ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟು
೨ ೩ ೧ ೨ ೨
ತರ್ಜನಿಯ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿತವಾಗುತ್ತದೆ - **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ – ಯಾ** ॥ ಎರಡು ಅಥವಾ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಉದಾತ್ತಾನಂತರ ಸ್ವರಿತವಿದ್ದರೆ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ '೨ರ' ಅಂಕಿತ
೩ ೨ ೧ ೨ರ ೨ರ
ವಾಗುತ್ತದೆ. **ಬ್ರಹ್ಮಾ ಕಸ್ತಂ ಸಪರ್ಯತಿ ಸ** ಸ್ವತನ್ತ್ರ ಸ್ವರಿತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಉದಾತ್ತವರ್ಣವಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ನಂತರ ಅನುದಾತ್ತ ಅಥವಾ ಏಕಶ್ರುತಿ ಅಥವಾ ಅವಸಾನವಿದ್ದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರ
೩ಕ ೨ರ ೩ ೨ರ
ಸ್ವರಿತದ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ '೨ರ' ಅಂಕಿತವಾಗುತ್ತದೆ. **ಅಭ್ಯೇತಿರೇಭನ್ – ಭ್ಯೇಕಂಪಸ್ವರ –**

ಕಂಪಸ್ವರ : ಸ್ವತನ್ತ್ರ ಸ್ವರಿತಾನಂತರ ಉದಾತ್ತ ಅಥವಾ ಸ್ವತನ್ತ್ರಸ್ವರಿತ ಬಂದಾಗ ಪೂರ್ವ ಸ್ವರಿತದ ಅನುದಾತ್ತಾಂಶದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಕಂಪವಿರುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಹ್ರಸ್ವವಾಗಲಿ ದೀರ್ಘ ವಾಗಲಿ '೩' ಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರಸ್ವರಿತವಿರುವ ವರ್ಣವು ನಿಶ್ಚಿತ ರೂಪವಾಗಿ ದೀರ್ಘವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವತನ್ತ್ರ ಸ್ವರಿತಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ಅನುದಾತ್ತವಿದ್ದರೆ, ಸ್ವತನ್ತ್ರ
೩ ೨ ೨
ಸ್ವರಿತದ ಮೇಲೆ '೨' ಅಂಕಿತವಾಗುತ್ತದೆ. **ಪಾಹ್ಯುಃತ** । ಸ್ವತನ್ತ್ರ ಸ್ವರಿತ ಉದಾತ್ತಪೂರ್ವವಿದ್ದರೆ ಕಂಪಸ್ವರವು ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿರದೆ ದೀರ್ಘವಾಗಿಯೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಮೇಲೆ '೨' ಅಂಕಿತ
೨ ೧
ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. **ತ್ವಂಹ್ಯಾಃಙ್ಗ** ॥

ಸ್ವಾರ : ಉಚ್ಚ ನೀಚವಾದ ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಧಾರಶ್ರುತಿಗೆ 'ಸ್ವಾರ' ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ವರ್ಣಸ್ವಾರ ಅತೀತಸ್ವಾರ ಎಂದು ಎರಡುಬಗೆ. ಪ್ರಥಮಾದಿ

೧ ೧೧೧ ೨ ೧೧೧ ೩ ೧೧೧

ಕಿನೇಽ೨೩೪೫ ॥ ದ್ವಿತೀಯಾದಿ **ವಾಽ೩೪೫** ॥ ತೃತೀಯಾದಿ **ಹಜ್ಽ೨೪೫** ॥

ಪ್ರಚಯ : ಉದಾತ್ತಕ್ಕೆ ಸ್ವರ, ಪರವಾದಾಗಲೂ ಸ್ವರಿತದ ಮುಂದೆ ಸ್ವರಿತವೇ ಬಂದಾಗಲೂ, ಅದು 'ಪ್ರಚಯ' ವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಚಯಃ ಸಂಖ್ಯಾತಃ ಪರಿಮಾಣಾಚ್ಚ ಪ್ರಚಯಾದಪಿ ಜಾಯತೇ ।
ಪ್ರಚಯಃ ಶಿಥಿಲಾಖ್ಯೋ ಯಂ ಸಂಯೋಗಸ್ತೇನ ಜಾಯತೇ ॥

ಶಿಥಿಲವಾದ ಸಂಯೋಗ ಅಂದರೆ ಸಡಿಲವಾಗಿ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿರುವುದು **ಪ್ರಚಯ ಸ್ವರಿತಾತ್ಪರಂ ವಿದ್ಯಮಾನಾ ಸರ್ವೇ ವರ್ಣಾಃ ಪ್ರಚಯಃ । ಪೃಥಕ್ ಸಂಕೇತೋ ನಾಸ್ತಿ ।** ಪ್ರಚಯ ಪರವಾಗಿ ಸ್ವರಿತ ನಶಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ನಿಪಾತವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಮೂರೂ ಸ್ವರಗಳ ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

ಅನುದಾತ್ತೋ ಹೃದಿಜ್ಞೇಯಃ ಮೂರ್ಧ್ನ್ಯುದಾತ್ತ ಉದಾಹೃತಃ ।
ಸ್ವರಿತಃ ಕರ್ಣಮೂಲೀಯಃ ಸರ್ವಾಸ್ಯೇ ಪ್ರಚಯಃ ಸ್ಮೃತಃ ॥ *ಪಾ. ಶಿ. ॥*

ವ್ಯಂಜನವು ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಿತ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಮೂರೂಪ್ರಧಾನ ಸ್ವರಗಳನ್ನು 'ಸೂತ್ರ'ವೆಂದೂ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿನ ಮಣಿಗಳೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಕ್ತಿಯುತ ರಾಜನು ದುರ್ಬಲ ರಾಜರನ್ನು ತನ್ನ ಅಧಿಕಾರಕ್ಕೊಳಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಸಬಲ ವ್ಯಂಜನಗಳು ದುರ್ಬಲ ವ್ಯಂಜನಗಳನ್ನು ತಮ್ಮೊಳಗು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಸಪ್ತ ಸ್ವರಗಳು : ತ ಏತೇ ತನ್ತ್ರೇ ತರ ನಿರ್ದೇಶೇ ಸಪ್ತಸ್ವರಾಃ ಭವನ್ತಿ । ಉದಾತ್ತಃ ಉದಾತ್ತತರಃ ಅನುದಾತ್ತಃ ಅನುದಾತ್ತ ತರಃ ಸ್ವರಿತಃ । ಸ್ವರಿತೇ ಯಃ ಉದಾತ್ತಃ ಸೋಽನ್ಯೇನ ವಿಶಿಷ್ಟಃ ಏಕಶ್ರುತಿಃ ಸಪ್ತಮಃ ॥ *ಪಾ. ಪ. ಭಾ. ೧.೨.೩೩ ॥* ಉದಾತ್ತಾದಿಗಳ ತರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಏಳುಸ್ವರಗಳು ಉದಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಉದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತತರ ಅನುದಾತ್ತ ಅನುದಾತ್ತತರ ಸ್ವರಿತ. ಸ್ವರಿತದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಾಗಿ ಬೇರೆಯದಕ್ಕಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದುದು **ಸ್ವರಿತೋದಾತ್ತ, ಏಕಶ್ರುತಿಃ ॥** ಹೀಗೆ ಉದಾತ್ತಾದಿ ಏಳು ಸ್ವರಗಳು **ಸ್ವರಾಃ ಷಡ್ಜ ಋಷಭ**

ಗಾಂಧಾರ ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮ ಧೈವತ ನಿಷಾದಾಃ ॥ *ಪಿಂಗಲ ೩.೬೪ //* **ಏಷಾಂ ಲಕ್ಷಣ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಗಾಂಧರ್ವವೇದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಃ ॥** ಹೀಗೆ ಷಡ್ಜಾದಿ ಏಳುಸ್ವರಗಳು ಉದಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೋತ್ರ ಗೋಚರವಾಗುವ ಈ ಸ್ವರಗಳು ಚಕ್ಷುಗೋಚರವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲು ಸುಲಭವಾಗಬಹುದೆಂದು ಸ್ವರಗಳ ವರ್ಣಗಳ ಬಣ್ಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. **ಶುಕ್ಲಗುಣಃ ಶುಕ್ಲಃ ಕೃಷ್ಣಗುಣಃ ಕೃಷ್ಣಃ ॥** ಬಿಳಿಯ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದು ಬಿಳಿಯದು ಕಪ್ಪುಗುಣ ವುಳ್ಳದ್ದು ಕಪ್ಪು. **ಯ ಇದಾನೀಮುಭಯ ಗುಣಃ ಸತೃತೀಯಮಾಖ್ಯಾಂ ಲಭತೇ ॥** ಎರಡೂ ಗುಣವುಳ್ಳದ್ದನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಗುಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. **ಕಲ್ಮಾಷ ಇತಿ ವಾ ಸಾರಂಗ ಇತಿ ವಾ ॥** ಇದನ್ನು ಕಪ್ಪು ಬಿಳುಪು ಬೆರೆತ ವರ್ಣವೆಂದೂ ಚಿತ್ರವರ್ಣವೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. **ಏವಮಿಹಾಪಿ ಉದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತಗುಣಃ ಅನುದಾತ್ತೋ ಅನುದಾತ್ತೋಽನುದಾತ್ತ ಗುಣಃ ಯ ಇದಾನೀಮುಭಯ ಗುಣಃ ಸ ತೃತೀಯಮಾಖ್ಯಾಂ ಲಭತೇ ॥** *ಪಾ.ಪ.ಭಾ. ೧.೨.೩೧. //* **ಷಡ್ಜಸ್ವರವು** - ಕಮಲಪತ್ರದಂತಹ ಹಸಿರುಬಣ್ಣದ್ದು, **ಋಷಭ** - ಗಿಣಿಯ ಹಸಿರು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಛಾಯೆಯದು, **ಗಾಂಧಾರ** - ಚಿನ್ನದ ಕಾಂತಿಯ ಬಣ್ಣದ್ದು. **ಮಧ್ಯಮ** - ಮೊಲ್ಲೆ ಹೂವಿನಂತಹ ಬಿಳಿಯ ಬಣ್ಣದ್ದು **ಪಂಚಮಸ್ವರ** - ಶ್ಯಾಮಲ ವರ್ಣದ್ದು **ಧೈವತ** - ಹಳದಿ ಬಣ್ಣದ್ದು, **ನಿಷಾದ** - ಸ್ವರ ಎಲ್ಲಾ ಬಣ್ಣದ್ದೂ ಆಗಿವೆ.

ಸ ಏಕೋಽವರ್ಣಃ ಬಹುಧಾ ಶಕ್ತಿಯೋಗಾದ್ವರ್ಣಾನನೇಕಾನ್ನಿಹಿತಾರ್ಥೋ ದಧಾತಿ ॥ ಬಿಳಿ, ಕೆಂಪು, ಕಪ್ಪು, ಹಳದಿ, ಧೂಮ್ರ, ಕಪಿಲ, ಪಾಂಡುರವೆಂಬ ಬಿಳುಪು ಮತ್ತು ಹಳದಿ ಬೆರೆತ ಏಳು ಬಣ್ಣಗಳು ಷಡ್ಜಾದಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಮೇಳೈಸಿ ಇಷ್ಟ, ಅನಿಷ್ಟ ಭಕ್ತಿ ಭಾವಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಹತ್ತು ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ವರಗಳಿಗೂ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಜೀವವು ಆಶ್ರಯ ಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಗರ್ಭೋಪನಿಷತ್ತು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮೂಲಾಧಾರಾದಿ ಚಕ್ರಗಳು ಈ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೂ ಅಕಾರಾದಿ ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯಸ್ಥಾನವಾಗಿರುವುದೆಂದು ಗರುಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ಮುಕ್ತಾವಿದ್ರುಮ **ಹೇಮ .... ತತ್ವಾರ್ಥ ವರ್ಣಾತ್ಮಿಕಾಂ ।** *ದೇ.ಭಾ. ೧೨.೩೧.* ಎಂದು ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತಿರುತ್ತೇವೆ. ಈ ಅಂಶಗಳು ಮನ್ತ್ರ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ನಾದ ಚಿಕಿತ್ಸೆ, ವರ್ಣ ಚಿಕಿತ್ಸೆಗಳಿಗೆ ಪೂಜೆ ಪುರಸ್ಕಾರಗಳ, ದೇವತೆಗಳ ಬಣ್ಣಗಳಿಗೂ ಅಲಂಕಾರಗಳಿಗೂ ಆಧಾರವಾಗಿರುವಂತಿವೆ.

ಉಚ್ಚೌ ನಿಷಾದಗಾನ್ಧಾರೌ ನೀಚಾ ವೃಷಭ ಧೈವತೌ ।
ಶೇಷಸ್ತು ಸ್ವರಿತಾ ಜ್ಞೇಯಃ ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮಾಃ ॥

ನಿಷಾದ ಗಾನ್ಧಾರೌ ಉಚ್ಚೌ ಉದಾತ್ತಾನ್ತರ್ಭೂತೌ । ಋಷಭ - ಧೈವತೌ ನೀಚೌ ಅನುದಾತ್ತಾನ್ತರ್ಭೂತೌ । ಜ್ಞೇಯೌ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಶೇಷಾಃ ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮಾಃ ಸ್ವರಿತಾಃ ಸ್ವರಿತಾನ್ತರ್ಲೀನಾಃ । ಜ್ಞೇಯಾಃ ಬೋಧ್ಯಾಃ ॥ *ಯಾ.ಶಿ. ೧.೭.* ॥

ಉದಾತ್ತೇ ನಿಷಾದ ಗಾನ್ಧಾರಾವನುದಾತ್ತೇ ಋಷಭ ಧೈವತೌ ।
ಸ್ವರಿತ ಪ್ರಭವಾಹ್ಯೇತೇ ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮಾಃ ॥ *ನಾ.ಶಿ.೧.೮.೮.* ॥

ಕಂಠಾದುತ್ತಿಷ್ಠತೇ ಷಡ್ಜಃ ಶಿರಸ್ತ್ವೃಷಭಃ ಸ್ಮೃತಃ ।
ಗಾನ್ಧಾರಸ್ತ್ವನುನಾಸಿಕ್ಯಃ ಉರಸೋ ಮಧ್ಯಮಃ ಸ್ವರಃ ॥

ಉರಸಶ್ಶಿರಸಃ ಕಂಠಾದುತ್ಥಿತಃ ಪಂಚಮಃ ಸ್ವರಃ ।
ಲಲಾಟಾದ್ಧೈವತಂ ವಿದ್ಯಾನ್ನಿಷಾದಂ ಸರ್ವಸನ್ಧಿಜಮ್ ॥ *ನಾ.ಶಿ. ೧.೫.೬,೭* ॥

ನಿಷಾದ ಗಾಂಧಾರ ಸ್ವರಗಳು ಉದಾತ್ತದಲ್ಲೂ ಋಷಭ ಧೈವತಗಳು ಅನುದಾತ್ತದಲ್ಲೂ ಷಡ್ಜ ಮಧ್ಯಮ ಪಂಚಮಗಳು ಸ್ವರಿತದಲ್ಲೂ ಇವೆ. ಪ್ರಾಣವಾಯು ನಾಸಿಕ ಕಂಠ ಎದೆ ಅಂಗಳು ಜಿಹ್ವೆ ಮತ್ತು ದನ್ತಗಳೆಂಬ ಆರು ಸ್ಥಾನಗಳ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಾಗ ನವಿಲಿನ ಧ್ವನಿಯಂತಹ '**ಷಡ್ಜಸ್ವರ**' ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಭಿಯಿಂದ ಎದ್ದ ವಾಯು, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಘರ್ಷಿಸಿದಾಗ ಗೂಳಿಯ ಗುಟುರೆಯಂತಹ '**ಋಷಭ**' ಸ್ವರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಭಿಯಿಂದ ಎದ್ದ ವಾಯು ಕಂಠ ಮತ್ತು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಹತವಾದಾಗ ಆಡಿನ ಧ್ವನಿಯಂತಹ '**ಗಾನ್ಧಾರ**' ಸ್ವರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಭಿಯೆಂದೆದ್ದ ವಾಯು ಎದೆ ಮತ್ತು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಹತವಾಗಿ ನಾಭಿಯನ್ನು ಸೇರಿದಾಗ ನೀರುಕೊಕ್ಕರೆ ಎನ್ನುವ ಕ್ರೌಂಚ ಪಕ್ಷಿಯ ಧ್ವನಿಯಂತಹ'**ಮಧ್ಯಮ**' ಸ್ವರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ನಾಭಿಯಿಂದೆದ್ದ ವಾಯು ಎದೆ ಹೃದಯ, ಕಂಠ ಮತ್ತು ಶಿರಸ್ಸನ್ನು ಘರ್ಷಿಸಿದಾಗ ಕೋಗಿಲೆಯ ಧ್ವನಿಯಂತಹ '**ಪಂಚಮ**' ಸ್ವರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪೂರ್ವೋತ್ಥಿತ ಸ್ವರಗಳನ್ನೂ ಅತಿ ಸಂಧಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಕೇಳಿಸುವ ಕುದುರೆಯು ಕೆನೆಯುವಂತಹ '**ಧೈವತ**' ಸ್ವರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದರ ಧ್ವನಿಯಿಂದ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಸ್ವರಗಳು ಅಡಗಿಹೋಗುವುವೋ ಆಗ ಆನೆ ಘೀಳಿಡುವಂತಹ '**ನಿಷಾದ**' ಸ್ವರ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಷಡ್ಜಾದಿಗಳ ಪ್ರಥಮ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ 'ಸ ರಿ ಗ ಮ ಪ ಧ ನಿ' ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಂಕೇತಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಗಾನ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ.

ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳು ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ. ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಲಿಪಿ ಬದ್ಧ ಮಾಡುವಾಗ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೇಲೆ ಬರೆಯುವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ

ಗಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಬೆರಳುಗಳನ್ನೂ ಸಂವಾದಿಯಾದ ಸ್ವರಗಳ ಹೆಸರನ್ನೂ ಪದಕದಲ್ಲಿ ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಯಾ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಆಯಾ ಬೆರಳುಗಳಲ್ಲಿನ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬೆಟ್ಟಿನಿಂದ ಮುಟ್ಟಿತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಾತ್ರಾ :

ಮಾತ್ರಾ ತ್ರುಟೀ ಲವ ಲೇಶ ಕಣಾದಯಃ ॥ ಅಮರ // ಕಣ್ಣು ಮಿಟಕಿಸುವಷ್ಟು ಕಾಲ, ಮಿಂಚು ಹೊಳೆದು ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುವ ಕಾಲ. ಖ ಫ ಶ ಆದಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಕಾಲ. ವೇದಾಕ್ಷರಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣಾ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಚ್ಛೇದವಿರುವ ಕಾಲ. **ಅರ್ಚಿಕೋಽಕ್ಷರ ಕಾಲ** 'ಮಾತ್ರಾ' ಎಂದು ವಿಧವಿಧವಾಗಿ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷರದ ಅವಯವವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಕಾಲ ವಿಶೇಷಕ್ಕೆ 'ಮಾತ್ರಾ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಏಕಮಾತ್ರೋ ಭವೇದ್ಧ್ರಸ್ವಃ ದ್ವಿಮಾತ್ರೋ ದೀರ್ಘ ಉಚ್ಯತೇ ।
ತ್ರಿಮಾತ್ರಾಸ್ತು ಪ್ಲುತೋ ಜ್ಞೇಯಃ ವ್ಯಂಜನಂ ತ್ವರ್ಧ ಮಾತ್ರಿಕಂ ॥

ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಕಣವೇ ಅಣು. ಹೃದಯದಲ್ಲಿನ ಈ ಒಂದು ಅಣುಕಂಠದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ ಎರಡು ಅಣುವೂ ನಾಸಿಕಾಗ್ರವನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಾಗ ಮೂರು ಅಣುವೂ ಜಿಹ್ವಾಗ್ರವನ್ನು ಮುಟ್ಟಿದಾಗ ನಾಲ್ಕು ಅಣುವೂ ಆಗಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರಾಕಾಲವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಚೌಷ/ ಹಂಗನ ಹಕ್ಕಿಯ ಕೂಗಿನಂತಿರುವ ಹ್ರಸ್ವಾಕ್ಷರ ಒಂದು ಮಾತ್ರಾಕಾಲದ್ದು. ಕಾಗೆಯ ಕೂಗಿನಂತಿರುವ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರ ಎರಡು ಮಾತ್ರಾಕಾಲದ್ದು. ನವಿಲಿನ ಧ್ವನಿಯಂತಿರುವ ಪ್ಲುತಾಕ್ಷರ ಮೂರು ಮಾತ್ರಾಕಾಲದ್ದು. ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರ ಮಾತ್ರಾ ಸಂಯುಕ್ತವಾದದ್ದು 'ವೃದ್ಧ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ.

ಇದರ ನಿರ್ವಚನವು ಈ ರೀತಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ. **ಚತುರ್ಥಾಂಶಾ ಮಾತ್ರಾ, ಪಾದ ಮಾತ್ರಾ ಅಣು । ಅರ್ಧಾಂಶ ಮಾತ್ರಾ - ಅರ್ಧಮಾತ್ರಾ । ಏಕಮಾತ್ರಿಕಂ ಹ್ರಸ್ವಮಕ್ಷರಮ್ । ದ್ವಿಮಾತ್ರಿಕಂ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಂ ದೀರ್ಘಮಕ್ಷರಮ್ । ದ್ವಿಮಾತ್ರಾ ಸಂಯುಕ್ತಂ ಹ್ರಸ್ವಂ ತ್ರಿಮಾತ್ರಿಕಂ - ಪ್ಲುತಮ್ ॥ ಮಾತ್ರಾ ಸಂಯೋಗಾತ್ ದೀರ್ಘಮಕ್ಷರಂ ತ್ರಿಮಾತ್ರಿಕಂ ವೃದ್ಧಮ್ ॥ ವಿಸ್ವರಂ ಅಕ್ಷರಂ ಸ್ವರೇ ಸ್ವರೇ ತ್ರಿಮಾತ್ರಾ ಭವತಿ । ವೈಸ್ವಾರ್ಯ ಅತಿಕ್ರಮ ಕರ್ಷಣ ಸ್ವಾರೇಷು ॥** ಒಂದೇ ಸ್ವರ ಕ್ರುಷ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ವರಾಂತರವಾದುದು ವಿಸ್ವರ ಅತಿಕ್ರಮ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆ. ಸ್ವಾರ ಮೂರು ವಿಧ. ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮ ಐದು ವಿಧ. ಅರ್ಧಮಾತ್ರೆ ಏಳು ಬಗೆ. ವಿನತ ಪ್ರಣೆತ ಉತ್ಸ್ವ

ಸಾಮಗಾನ

	ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ		ಆರ್ಚಿಕ	ವೇಣು ಗಾನದಲ್ಲಿ		ಪ್ರಾಣಿ
ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಂಜ್ಞೆ	ನಿರ್ದೇಶನ ಬೆರಳಿನಲ್ಲಿ	ಸ್ವರ	ಸ್ಥಾನ	ಸಂಕೇತ	ಧ್ವನಿ
೭	ಕ್ರುಷ್ಟ	ಅಂಗುಷ್ಠದ ತುದಿ	ಸ್ವರಿತ	ಪಂಚಮ	ಪ	ಕೋಗಿಲೆ
೧	ಪ್ರಥಮ	ಅಂಗುಷ್ಠದ ಮೂಲ	ಸ್ವರಿತ	ಮಧ್ಯಮ	ಮ	ಕ್ರೌಂಚ ನೀರುಕೋಳಿ
೨	ದ್ವಿತೀಯ	ತರ್ಜನೀ ಮಧ್ಯ	ಉದಾತ್ತ	ಗಾನ್ಧಾರ	ಗ	ಆಡು
೩	ತೃತೀಯ	ಮಧ್ಯಮ ಮಧ್ಯ	ಅನುದಾತ್ತ	ಋಷಭ	ರಿ	ಗೂಳಿ
೪	ಚತುರ್ಥ	ಅನಾಮಿಕಾ ಮಧ್ಯ	ಸ್ವರಿತ	ಷಡ್ಜ	ಸ	ನವಿಲು
೫	ಮನ್ದ್ರ	ಕನಿಷ್ಠಿಕಾ ಮಧ್ಯ	ಉದಾತ್ತ	ನಿಷಾದ	ನಿ	ಗಜ
೬	ಅತಿಸ್ವಾರ್ಯ	ಕನಿಷ್ಠಿಕಾ ಮೂಲ	ಅನುದಾತ್ತ	ಧೈವತ	ಧ	ಕುದುರೆ

ಸಪ್ತಸ್ವರಾಃ ತ್ರಯೋ ಗ್ರಾಮಾ ಮೂರ್ಛನಸ್ತ್ವೇಕ ವಿಂಶತಿಃ ।
ತಾನ ಏಕೋನ ಪಂಚಾಶತ್ ಇತ್ಯೇತತ್ ಸ್ವರಮಂಡಲಮ್ ॥ *ನಾ. ಶಿ.* ॥

ಸ್ವರಮಂಡಲ

ಸ್ವರೋತ್ಪತ್ತಿ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ವಾಯುಕ್ರಮಿಸುವ ಮಾರ್ಗ	ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಬೃಹದ್ದೇವತಾ	ದೇವತೆ ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ.	ತೃಪ್ತಿ ಜೀವಿಗಳು	ರಸ ಸಂಗೀತ ವಿಜ್ಞಾನ	ವರ್ಣ ಗರ್ಭೋಪನಿಷತ್ತು ಮತ್ತು ಗರುಡ ಪುರಾಣ
ನಾಭಿ,ಎದೆ,ಹೃದಯ ಕಂಠ,ಶಿರಸ್ಸು	ಮಿತ್ರಾವರುಣ	ವಿಶ್ವೇದೇವತೆ ಪ್ರಜಾಪತಿ/ಬ್ರಹ್ಮ	ಅನ್ಯಜಗತ್ತು	ಶೃಂಗಾರ	ಶ್ಯಾಮಲ
ನಾಭಿ,ಎದೆ,ಹೃದಯ, ನಾಭಿ	ಆದಿತ್ಯರು	ಆದಿತ್ಯರು	ಮನುಷ್ಯರು	ಹಾಸ್ಯ	ಮೊಲ್ಲೆ ಹೂವಿನ ಬಿಳುಪು
ನಾಭಿ,ಕಂಠ,ಶೀರ್ಷ, ನಾಸಿಕ	ಸಾಧ್ಯರು	ಸಾಧ್ಯರು	ಗಂಧರ್ವ ಅಪ್ಸರೆ	ಕರುಣ, ಶಾಂತ	ಚಿನ್ನದ ಕಾಂತಿಯ ಹಳದಿ
ನಾಭಿ,ಕಂಠ,ಶೀರ್ಷ	ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು	ಅಗ್ನಿ	ಪಶುಗಳು	ವೀರ	ಗಿಣಿಯ ಹಸಿರು ಹಳದಿಛಾಯೆ
ನಾಸಿಕ,ಕಂಠ,ಎದೆ, ಕಾಲು, ಜಿಹ್ವಾ ದಂತ	ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ	ವಾಯು	ಪಿತೃ,ಅಂಡಜ	ರೌದ್ರ	ಕಮಲಪತ್ರದ ಹಸಿರು
ಈ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಅಡಗಿಹೋಗುವುದು,	ಸೋಮ	ಸೋಮ	ಅಸುರ,ರಾಕ್ಷಸ, ನಿಷಾದರು	ಅದ್ಭುತ	ಎಲ್ಲಾ ಬಣ್ಣದ್ದು
ಹಿಂದಿನ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಅತಿಸಂಧಾನಮಾಡುವುದು	ಸೂರ್ಯ	ಮಿತ್ರಾವರುಣ	ಓಷಧಯೋ ವನಸ್ಪತಯಃ	ಬೀಭತ್ಸ	ಹಳದಿ

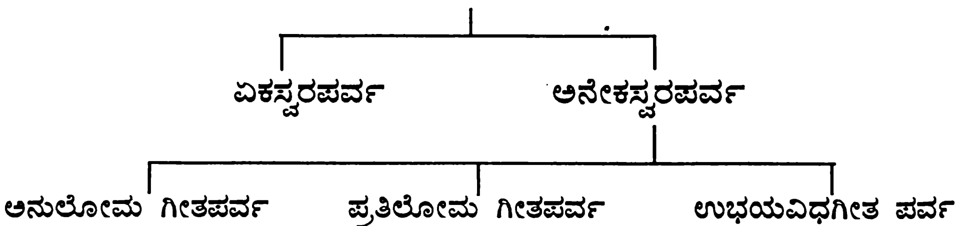
ಅಭ್ಯಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ	....	ದ್ರುತಗತಿ
ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿ	....	ಮಧ್ಯಮಗತಿ
ಉಪದೇಶ/ಪಾಠ ಕಾಲದಲ್ಲಿ	....	ವಿಲಂಬಿತಗತಿ

ರಿತ, ಅಭಿಗೀತ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವರಭೇದ ಪ್ರಭೇದಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರಾಸಂಖ್ಯೆಯ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಕಾರಾದಿ ಪ್ರತಿ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೂ ಹ್ರಸ್ವ ದೀರ್ಘಪ್ಲುತ ಭೇದದಿಂದ ಮೂರು ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅ ಇ ಉ ಋ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳೂ ಹ್ರಸ್ವ ದೀರ್ಘ ಪ್ಲುತ ಭೇದದಿಂದ ಮೂರು ಮೂರು ವಿಧ. ಇವು ಅನುನಾಸಿಕ ಅನನುನಾಸಿಕ ಭೇದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಆರುವಿಧ. ಈ ಆರು ವಿಧವೂ ಉದಾತ್ತಾನುದಾತ್ತ ಸ್ವರಭೇದದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹದಿನೆಂಟು ಬಗೆ. ಹೀಗೆ ಅ ಇ ಉ ಋ ಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹದಿನೆಂಟು ವಿಧಗಳಾಗುವುವು. ಲೃ ವರ್ಣಕ್ಕೆ ದೀರ್ಘವಿಲ್ಲವಾಗಿ ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧ. ಏ ಓ ಐ ಔ ಗಳಿಗೆ ಹ್ರಸ್ವವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ವಿಧ. ಹೀಗೆ ಮಾತ್ರಾ ವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ ಆಗುವ ವಿವಿಧ ಸ್ವರಗಳನ್ನು ಸತತ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗುರುತಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪರ್ವಗಳು : ಆರ್ಚಕಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಋಗ್ಗತಪಾದಕ್ಕಿರುವ ಸಂಕೇತವೂ ಅರ್ಥವೂ ಸಾಮಗಾನದ ಪರ್ವಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲೂ ಸ್ವರಗಳು ಮೈದಳೆದಿರುವ ಸ್ವರ ವಿನ್ಯಾಸ ಪ್ರಕಾರಗಳ ವೈವಿಧ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಅರಿತು ಸ್ವರಲೋಪವಿಲ್ಲದಂತೆ ಗಾನವಾಗಲು ರೂಪಿತ ವಾಗಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಚಿಕ್ಕ ಸ್ವರಾಕ್ಷರಗಳ ಗುಂಪಿಗೆ/ ವಿಭಾಗಕ್ಕೆ/ ಗಾನ ಮಾಡುವಾಗಿನ ವಿರಾಮಕ್ಕೆ 'ಪರ್ವ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಐದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪರ್ವಗಳಿರು ವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಕೆಲವು ಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವಿರಬಹುದು. ಉದಾ : । ಪೂ । ಗ್ರಾ೧೨೨ । ವಾ । ಗ್ರಾ೧೯೯. ಕೆಲವು ಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು/ಮೂರು/ನಾಲ್ಕು ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಅಕ್ಷರಗಳಿರಬಹುದು. ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರ್ವ

ಏಕಸ್ವರಪರ್ವ : ಒಂದೇ ತೆರನ ಸ್ವರದಗಾನವಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳ ಗುಂಪು ಏಕಸ್ವರ ಪರ್ವವೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ತೆರನ ಸ್ವರಪರ್ವಗಳ ಐದುಪ್ರಕಾರಗಳಿದ್ದು :

೧
ಅವುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಹೀಗಿವೆ. ಪ್ರಥಮಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವ । **ತದ್ವಿವಿಡ್ಢಾಇ** ।
೨
ಪರ್ವ, ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವ । **ಇನ್ದ್ರಂವಿಶ್ವಾಃ** । ಪರ್ವ, ತೃತೀಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ
೩ ೪
ಗಾನಮಾಡುವ । **ಇ** । ಪರ್ವ, ಚತುರ್ಥಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವ । **ಹಿತಾಃ** । ಪರ್ವ.
೫
ಪಂಚಮ/ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವ । **ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಾಮ್** । ಪರ್ವ.

ಅನುಲೋಮಗೀತಪರ್ವ : ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಸ್ವರಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಗಾನಭಾಗ ಅನುಲೋಮಗೀತಪರ್ವವೆನಿಸುತ್ತದ್ಧೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಕಸ್ವರವು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದು ನಂತರದ ಸ್ವರಗಳು ಇಳಿಕೆಯ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

೧ ೨ ೪ ೫ ೧
ಉದಾ : **ಆನ್ಧಾಏಽ೩ಜಾರೋ** ॥ **ಓಽ೨೩೪೫ಇ** ॥ ಇತ್ಯಾದಿ.

ಪ್ರತಿಲೋಮಗೀತಪರ್ವ : ಆರೋಹಣಕ್ರಮದಲ್ಲಿನ ಸ್ವರಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಗಾನಭಾಗವು ಪ್ರತಿಲೋಮಗೀತಪರ್ವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಿನಸ್ವರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ನಂತರದ ಸ್ವರಗಳು ಎತ್ತರ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

೩ ೦ ೨ ೧ ೫ ೦ ೩ ೨ ೧
ಉದಾ : **ನುಷೇಜನಾ** । **ಸಹೋವಾನನ್ತಾ** । ಇತ್ಯಾದಿ

ಉಭಯವಿಧಗೀತಪರ್ವ : ಇದರಲ್ಲಿನ ಸ್ವರವಿನ್ಯಾಸವು ಆರೋಹಣ ಅವರೋಹಣವೆಂಬೆರಡೂ ಕ್ರಮಗಳಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದರ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವದ ಪ್ರಾರಂಭವು. ಎತ್ತರಸ್ವರದಿಂದಾಗಿ ನಂತರ ಇಳಿತದ ಸ್ವರಗಳು
೧ ೨ ೧
ಮೂಡಿಬಂದು ಪುನಃ ಎತ್ತರ ಸ್ವರದಲ್ಲೇ ಕಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ - ಉದಾ : **ವಾಇಶ್ವತಾಇ** । ಇದರ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರ್ವವು ತಗ್ಗಿನ ಸ್ವರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ, ನಂತರ ಎತ್ತರದ ಸ್ವರಗಳು ಮೂಡಿಬಂದು, ನಂತರ ತಗ್ಗಿನ ಸ್ವರದಿಂದಲೇ ಕಡೆಯಾಗುತ್ತಿವೆ.
೩ ೨
ಉದಾ : **ಪ್ರಗೋಽ೩** ।

ಕ್ರುಷ್ಟ ಮತ್ತು ಅತಿಸ್ವಾರ್ಯ ಸ್ವರದಿಂದ ಯಾವ ಸಾಮವೂ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಸಾಮಗಳೂ ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯ ಚತುರ್ಥ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೊಂದು ಸ್ವರಪರ್ವಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತವೆ. ಪ್ರಥಮಸ್ವರದಿಂದ ೯೨, ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದಿಂದ ೧೨೦, ತೃತೀಯಸ್ವರದಿಂದ ೪೬, ಚತುರ್ಥಸ್ವರದಿಂದ ೨೩, ಮನ್ದ್ರಸ್ವರದಿಂದ ೨೦, ಬಗೆಯ ಪ್ರಕಾರಗಳು. ಸಾಮಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. '**ಪರ್ವಶಯ್ಯಾ**' ಎಂದೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ ತೆರನ ಪರ್ವಪ್ರಕಾರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ, ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ೩೦೧ ಇವೆ. ಇವಿಷ್ಟನ್ನೂ ಜ್ಞಾಪಕವಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸಾಮಗಾನದ ಮೇಲಿನ ಪ್ರಭುತ್ವ ಪಡೆಯಬಹುದು. ಈ ೩೦೧ ಪರ್ವಗಳನ್ನೂ ಕಚಟತಪ ವರ್ಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿರುವ '**ಪರಿಭಾಷಾ**' ಎಂಬ ತಲೆಬರಹದಲ್ಲಿ ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಸಾಮವೇದ ಪರಿಚಯವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದ ೧೧೦-೧೨೪ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆಧುನಿಕ ಸಂಗೀತದ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳ ಮೇಳಗಳಿಂದ ಆಗಿರುವ ೪೮೪ ರಾಗಗಳಿಗೆ ಈ ಪರ್ವಶಯ್ಯೆಯ ತತ್ತ್ವವೇ ಆಧಾರವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದು ಬಲ್ಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಾಮವೇದದ ಅಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪರ್ವಗಳಿಗಿಟ್ಟಿರುವ ನಾಮಧೇಯಗಳನ್ನು ಸಾಮತನ್ತ್ರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪರ್ವಗಳ ಈ ನಾಮಧೇಯಗಳಿಗೆ ಪರ್ವಗಳ ಶಬ್ದಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಈ ಪರ್ವ ನಾಮಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಹೃತವಾಗಿರುವುದು ಇದರ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ಋಕ್‌ನೊಡನಿರುವ ಸಂಬಂಧದ ದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳ ಮೂಲಕ ಸಾಮಸ್ವರ ವಿನ್ಯಾಸಗಳು ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಾಮಗಾನ ಸುಗಮವಾಗುವುದೆಂದು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಪರ್ವಗಳ ನಾಮಧೇಯಗಳು ಅಕಾರಾದಿಯಾಗಿ

ಪರ್ವದ ಹೆಸರು	ಪರ್ವ ಸ್ವರೂಪ	ಗ್ರಾಮಗಾನ ಸಂಖ್ಯೆ	ಪರ್ವದ ಹೆಸರು	ಪರ್ವ ಸ್ವರೂಪ	ಗ್ರಾಮಗಾನ ಸಂಖ್ಯೆ
ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಾ	೫ ೧ ಅಗ್ನಿನ್ದೂತಾಮ್	೫	ಆನೀಕಯಾ		೧೪೦
				೦ ೨ ೨ ಆನೀಕಯಾಽ೩೧ಉವಾಯೇಽ೩	
ಅಚಿಕ್ರಃ	೨ ಅಚಿಕ್ರದಾಽ೩ತ್	೯೧೮	ಆಯಾ	— ೧ ಆಽ೨ಯಾಮ್	೫೪೨
ಅತಿಥಿಃ	೧ ಅತಿಥಾಇಮ್	೧೧	ಆತ್ರೇ	೪ ೫ ಆತ್ರಾ	೨೪೯
ಅದ್ಯಾ	೨ ೧೦ ಅದ್ಯಾಹೋೕಇ	೬೮	ಆಹಾ	೧ ಅ ೨ ಆಹರ್ಯತಾ	೧೦೮೪
ಅನ್ಧಾಃ	೧ ೨ ಆನ್ಧಾಃ	೫೨೮	ಇಷ್ಟಾ	೫ ೦ ೪ ೫ ಇಷ್ಟಾಹೋತ್ರಾಃ	೨೫೭
ಅಭಿ		೧೧೩೯	ಈಯಾ	೩೦ ೨ ೩ ೪ ೫ ಈಯಾನಃ ಕೃಷ್ಣಾಃ	೫೪೭
	೨ ೧೦ ೨ ಭಿಗಾಯಾಽ೨೩ತಾ				
ಅಮೃತಾ	೨ ೧ ೨ ಅಮೃತಇಙ್ಜಾಽ೩	೫೭	ಈಶೇ	೨೦ ೧೦ ೨ — ಈಶೀಯವಸ್ವಔಽ೨	೧೯೮
ಆಇನ್ದ್ರಾ	೩ ೫ ಆಽ೨೩೪ಇನ್ದ್ರಾ	೮೫	ಉಗ್ರಜ್ಶರ್ಮಾ	೨ ೧ ೨ ೧ ಉಗ್ರಜ್ಶರ್ಮಾ	೮೨೬
ಆಇಷಾತಾ	೧ ೨ ೨ ಆಇಷಾಽ೩ತಾಇ	೬೦೪	ಉತಾ	೧ ೨ — ಉತಾದ್ವಾಽ೧ಇಷಾಽ೨ಃ	೧೨
ಆತ್ವಾ		೪೧೩			
	೪೦ ೫೦ ೪ ೫ ೪೦ ೫ ೪ ಆತ್ವಾ ಸಹಸ್ರಮಾಶತಮಾ		ಊತಾ	೨ ೩ ೪ ೫ ಊತಏಕಾಮ್	೧೦೭
ಆದಿತ್ಯತ್ರತ್ನಾ		೩೪	ಏನಾ	೫೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ಏನಾವೋೕಅಗ್ನಿನ್ನಾಮಸಾ	೭೮
	೪೦ ೦ ೪ ಆದಿತ್ರತ್ನಾಽ೫ಸ್ಯರೇತಸಾಃ		ಓಇತ್ರಿಕ	೨ ೩ ೫ ಓಇತ್ರಿಕ	೭೯೮

ಓವಾನ್	ಓಽ೨೩೪ವಾ	೩೮	
ಓಹಾ	ಓಽ೩ಹಾಽ೩	೫೫೦	
ಕಇತ್		೬೭೦	
	ಕಾಈಽ೨ದಾಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ		
ಕಯಾಶಚಾ	ಕಯಾಽ೨೩ಶಚಾಇ	೩೦೬	
ಕಯಾಸ್ಥಿರಾ		೨೨	
	ಕಯಾಽ೩ಸ್ಥಾಽ೫ಇರಾಽ೬೫೬ನ್		
ಕಾರ್ಧ್ವೀ	ಕಾಽ೨೩ರ್ಧ್ವೀಽ೩	೧೬೫	
ಕ್ರೇ	ಕ್ರೇಯದೃತ್ಯೈಃ	೧೧೧೨	
ಗೃಣೀ	ಗೃಣೀಽ೫ಮಸಿ	೬೫೯	
ಗೋಷಾ		೫೪	
	ಗೋಷಾತಾಯಾಽ೨೩		
ಚತಾ	ಚತಾಸ್ಪೃಭಾ	೬೧	
ಚತಾ		೯೫೪	
	ಚತಾಽ೩೧ಉವಾಽ೨೩ಸೂಽ೨೩೪ತಾಮ್		
ಚಾ		೩೨೨	
	ಚಾಽ೨ರ್ಮಾಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ		
ಚಿಕ್ರಾ		೯೧೮	
	ಆಚಿಕ್ರದಾಽ೩ತ್ಅಚಿಕ್ರದಾ೫ದೇ		
ಚಿತ್ರಾ		೧೦೫	
	ಓಇಚಿತ್ರಇಚ್ಛಾಇಶೋಽ೧ಸ್ತರುಣಾಽ೨೩		
ಚ್ಯಾವ		೫೧೧	
	ಚ್ಯಾವಯಾಸದಽ೩ಸಾಸ್ವಾರೌ		
ಜಾಜ್ಘಾ	ಜಾಜ್ಘಾಽ೩ನಾತ್	೭	
ಜಾರಾ	ಜಾರಾ	೨೫	
ಜ್ಯೋತಿಷಾ	ಜ್ಯೋತಿಷಾಽ೩	೧೦೭	
ಜ್ಯೋತಿಃ	ಜ್ಯೋತಿಃ	ಅರ - ೨೫೮	
ಣಂಕ್ಯಣು	ಣಙ್ಕ್ಯಣಾವತಾ	ಅರ - ೬೮	
ಣಸ್ಯಾ		೫೫	
	ಕಸ್ಯನೂನಾಽ೩೦ಪಾಽ೩ರೀಣಸಿ		
ತದ್ವಿವಿಡ್ಢಾ	ತದ್ವಿವಿಢ್ಢಾಇ	೨೫	
ತರುತಾ	ತರುತಾಽ೩	೪೭೩	
ತಿಪೌ	ತಿಪೌಜ್ಸಿಯಾಮ್	೧೦೮೬	

ಧಸೇ ೮೧೮

೧ ೧೦ ನ ೨
ಧಾಸಾ೨೩ಃಓಮೋಽ೨ವಾ

ನಇನ್ನಾ ೩೨೦

೨ ೧ ೨ ೧ ೫
ನಇನ್ವೃತ್ರಾಽ೨೩೪ಹಾನ್

೨೦ ೧
ನಇಷು ನಾಇಷಾಯಾಽ೨೩ಃ ೧೯೫

೧ ೨ ೦ ೨
ನಜಾಗೃವಿ ನಜಾಗೃವಿಃ ೯೭೬

೨ ೧
ನನ್ದಾ ನನ್ದಾಇ ೧೧೦

೨
ನವಾ ನಧಾಽ೨ಇನವಾಃ ೧೧೧೮

೨
ನಶೇ ನಶೌಽ೨ಹೌಽ೨ ೧೮೨

೫ ೨ ೪ ೫ ೪ ೫
ನಹಿ ನಹಿವಾಽ೩ಶ್ಚಾರಮಂಚನಾ ೪೦೫

ನಾಕೇ ೫೪೨

೧೦ ೦ ೩ ೨ ೧
ನಾಕೇಸುಪರ್ಣಮುಪಯಾತ್ಪತನ್ತಮ್

೧ ೨
ನಾವಾ ನಾವಾಽ೨೩ಹಾಽ೨೪೩ಇ ೯

೩೦ ೨ ೧
ನುಷೇ ನುಷೇಜನಾ ೪

೨ ೪ ೫
ನೇಮಿಃ ನಾಇಮೀಽನ್ತ್ವಾಷ್ಟೇ ೩೯೬

೧ ೨
ನಾಇಮಿಶ್ಚಕ್ರಾವಾ ೧೪೬

೧
ನ್ಮಾಭೇ ನ್ಮಾಽ೨೩೪ಭಾಇ ೧೩೭

ಪತನ್ತಃ ೫೪೨

೧೦ ೦ ೩ ೨ ೧
ನಾಕೇಸುಪರ್ಣಮುಪಯಾತ್ಪತನ್ತಮ್

೨ ೧ ೨ —
ಪತಿಃಕಾವ್ಯಾ ಪತಾಇಃಕಾಽ೧ವೀಽ೨ಃ ೪೯

೨ ೨
ಪಾತಾ ಪಾಽ೩ತಾಇ ೬೨

೪ ೨೦ ೩ ೫
ಪಾರೀ ಪಾಽ೩ರೀಣಸಿ ೫೫

೧ ೫
ಪಾಸಾ ಪಾಽ೨೩೪ಸಾಮ್ ೨೦೬

೧೦ ೨ ೨
ಪಾಹಿವಿಶ್ವಾ ಪಾಹೋಇವೀಽ೩ಶ್ವಾ ೧೨

೪ ೫
ಪಿಬಾಸೋಮಾ ಹಾಉಪಿಬಾ ೬೯೪

೨ ೦ ೧ —
ಪಿಬಾ ಪಿಬಾಸೋಮಾಽ೨ಮ್ ೩೭೩

ಪೂಷ್ಣಾ ೭೪೫

೩೦ ೨ ೫೦ ೦
ಪೂಷ್ಣಾಽ೩೪ಔಹೋವಾ

ಪೋಷು ೮೩

೧ ೦ ೨ ೨ ೨
ಊಪೋಷುಜಾಽ೩ಹಾಽ೩ಹಾಇ

೪೦ ೦ ೪
ಪ್ರತ್ನಾ ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಾಽ೩ಸ್ಯರೇತಸಾಃ ೩೪

೫ ೪
ಪ್ರವಾ ಪ್ರವಾಃ ೨೬೯

ಪ್ರಹೂಯಸಾ ೨೭

೧ ೨ ೩ ೫
ಪ್ರಾಹೂಯಾ೨೩೪ಸಾಇ

ಬರ್ಹಾ ೨

೧ ೩ ೫೦ ೧
ಬರ್ಹಾ೨ಇಷಾ೨೩೪ಔಹೋವಾ

೧ ಅ ೨
ಬೃಹಾ ಬೃಹಾ೩ಉವಾ೩ ೧೪೨

ಬೃಧ್ನೇ ೮೦೦

೨೧ ೨೧ ೨೦ ೧ ೨
ಬ್ರಧ್ನಾಸ್ಸಮಾಇಚೀರುಷಸಃ

೧ ೨ ನ ೨
ಸಮಾಇರಾ೧ಯಾ೨೩ತ್ಓ೩ವಾ

೧ ನ ೨
ಬೃಣಃ ಬೃಹಾ೩ಉವಾ೩ ೧೪೨

ಭದ್ರಮ್ ಅರ - ೧೩೨

೧೦ ೦ ೨ ೧೦ ೦
ಹೋಇಹಾಇಹೋಇಹಾ

೧ ೩ ೨
ಮದೇಷುಸಾ ಮದಾ೨ಇಷುಸಾ ೮೭೯

ಮಧೋರ್ನಪಾ ೭೬

೩ ೨ ೩ ೨
ಮಧೋ೩೪ರ್ನಪಾ

೨ ೦ ೦ ೦ ೦
ಮನ್ಯೇವಾ ಮನ್ಯೇವಾನ್ವಾವಾ

೦ ೦ ೦ ೦ ೦
ಪೃಥಿವೀಸುಭೋಜಸಾವೈಹೀ ಅರ.೨೨೭

೪ ೫
ಮಯೋವಾ ಮಯೋವಾ ೧೬

೨ — ೧
ಮರಾ ಮರಾ೨ರಣಾ ೯೮೪

೨ ೧ ೨
ಮರುತ್ವತಾ ಮರೂತ್ವಾತಾ ೮೪೨

೧ ೨ ೩
ಮರ್ತ್ಯಾ ಮರ್ತ್ಯಾ೩ಹೋ ೧೩೪

೨ ೪೦ ೫
ಮಹಾಂಹಿ ಮಾ೩ಹಾಙ್ಹಿ ೬೫೩

ಮಹಿ ೩೩೩

೩ ೨ ೩ ೫
ಮಹಾಇತ್ರಾ೨೩೪ಇಣಾಮ್

೧ ೦ ೨
ಮಾಗಾ ಮಾಗಾಯತ ೬೭೧

೧ ೫
ಮಾನಾ ಮಾನೋ೨೩೪ಹಾಇ ೪೪೮

೨ ೫೦
ಮಾನೀ ಮಾ೩೪ನೀ -

೪೦ ೫
ಮಾನೇ ಮಾನೋಹಾಉ ೧೭೬

೧
ಯಜ್ಞ ಯಜ್ಞಾ೨೩ ೨೫

೧ ೨೦ ೩ ೫
ಯವಾಶಿರಾ ಯವಾಶಿರಮ್ -

೧ ೨ ೩ ೨
ಯೋನಿ ಯೋನಿಷ್ಟಆಇ ೫೩೦

ರಕ್ಷಾ ೪೩

೫ ೦ ೨ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫
ಅಗ್ನೇರಾ೩ಕ್ಷಾಣೋಅಙ್ಹಸಾಃ

ರುಹೂ ರುಹೂಽ೩ ೫೩೦

ವಯಮಾಇನ್ದ್ರಾ ೨೧೭

೨ ೧ ೪ ೫
ವಯಮಾಽ೨೩ಇನ್ದ್ರಾ

೨
ವರುಣಃ ವರುಣಾಽ೩ ೩೬೩

೨ ೩ ೫
ವಾಓವಾ ವಾಓಽ೨೩೪ವಾ ೫೦೫

೨೦ ೧
ವಾಘ ವಾಘಾದ್ಭೀಽ೨ಃ ೯೬

೨ ೩ ೫
ವಾದೇವಾ ವಾಽ೩ದೇಽ೨೩೪ವಾ ೫೯೮

ವಾಯೋರನೀ ೨೨

೨೦ ೧೦ ೨
ವಾಯೋರಾಽ೨೩ನೀ

೨ ೩ ೪
ವಾರಾ ವಾರಾವಾಽ೨೪ನ್ತಾಮ್ ೩೦

೨೦ ೧ ೦ ೦
ವಾರ್ದ್ಧೇ ಆಪಿರ್ನೋಬೋಧಿಸಧ

೦ ೨ ೧೦ ೩೦
ಮಾದಿಯೇವಾಽ೨ರ್ದ್ಧೇ ೪೧೧

೨೦ ೧೦ ೨
ವಾರ್ಷೇ ವಾರ್ಷಾಹರಾಯೇಽ೩ಃ ೧೧೬

೩೦ ೨
ವಾಹಾ ವಾಹಾಽ೩೪೩ಇ ೩೦೮

ಅ ೨
ವಿವಾಹ್ಯಃ ವಿವಾಽ೨೩ಹಾಽ೩ ೬೫೬

೨ ೧೦
ವೃಣೀಮಹಾ ವೃಣೀಮಹಾಇ ೫

೨ ೧
ವೃಧನ್ತಾ ವೃಧನ್ತಾಮ್ ೩೬

೪ ೫
ವೃಷಾ ವೃಷಾ ೮೪೩

೩ ೪೦ ೫
ಶಗ್ಧ್ಯೂ ಶಗ್ಧ್ಯೂಷೂ ೪೩೫

೩ ೨
ಶತಾ ಶತಾಮ್ ೪೧೪

೧ ಅ ೨
ಷುವೃಣ್ವತಾ ಷೂವೃಣ್ವಾಽ೨೩ತಾಇ ೪೬೬

೧ ೪
ಷ್ಠಾ ಷ್ಠಾಽ೨೩ಯಾಽ೩ ೩೦೪

ಸಖಾ ೧೦೩

೫೦ ೦ ೦೪ ೫
ಸಖಾಯಸ್ತ್ವಾಔಹೋಹೋಹಾಇ

೧ ೧
ಸಂವಾ ಸಂವಾಽ೨ರ್ತ್ತ್ಯಾ ೭೯೧

೩ ೨
ಸಂಸ್ಥಾ ಸಜ್ಸ್ಥಾಽ೩ಇ ೭೦೨

೨೦೦ ೧
ಸಹಾ ಸಹಮ್ಯೈಹ್ಯೈಽ೩ಹೋಽ೨ ೨೪೫

೨ ೧ ೫
ಸಹೋವಾ ಸಹೋಽ೨೩೪ವಾ ೩೫

೨ ೪
ಸಾತೀ ಸಾಽ೩ತೀ ೩೯೮

೧
ಸಾರ್ವಾ ಸಾರ್ವಾಽ೨ಮ್ ೨೦೭

೧ ೨ ೨
ಸುನೀ ಸುನಾಇತಾಇಸೂಽ೩ಹಾಇ -

	೪೦ ೦ ೦ ೫			೩ ೨೦ ೩ ೨	
ಸೂರಾ	ಸೂರೋನಹೀಹಾಉ	೧೩೨	ಹರಿರಾ	ಹರಿರಾಸ್ಪೃಜ್ಯ	೧೦೩೨
	೪ ೫ ೪ ೫			೫೦	
ಸೂಷ್ವಾ	ಸೂಷ್ವಾಣಾಸಾಃ	೫೩೩	ಹಾಉತ್ವಮಿನ್ದ್ರ	ಹಾಉತ್ವಮಿನ್ದ್ರಾ	೪೨೨
ಸ್ತುವಜ್ರಿಣಾ		೨೯೬	ಹಾಉವಾ		-
	೩ ೨ ನ ೨ ಸ್ತುವಜ್ರಾ೩೩೨೩೨೩ಇಣಾಇ			೨ ಹಾಉವಾ೩ಹೋಉವಾ	
	೨೦ ೩ ೧೧೧			೧	
ಸ್ತೇನಾ	ಸ್ತೇನಾ೩೪೫ಮ್	೧೬೫	ಹಿನಃ	ಹಾಇನಾ೨ಃ	-
	೧ ೨			೩ ೫	
ಸ್ತೋತ್ರಾ	ಸ್ತೋತ್ರಾ೩೩ಮ್	೩೭೧	ಹೀಷೀ	ಹೀ೨೩೪ಷೀ	೧
ಸ್ವಾದಿಪರ್ವ		೮೨೯			
	೨೦ ೧ ಸ್ವಾದಿಷ್ಠಯೌಹೋ೨			೧	
			ಹೋಇ	ಹೋಇ	೩೪
	೨ ೩ ೨			೧೦ ೦ ೨	
ಹಜ್ಸಿಯಾ	ಹಜ್ಸಿಯಾ	೪೧೯	ಹೋತಾ	ಹೋತಾರಾ೨೩ಂವೀ	೫

ವಿಕಾರಗಳು :

ಋಚ್ಯದ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಋಕ್‌ಗಳಿಂದ ಸಾಮಗಾನವು ಉದಯವಾಗುವಾಗ ಋಗ್ಗತ ಪದಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ವಿವಿಧ ಭಾವಗಳ ಕಾರಣ ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಈ ಪರಿವರ್ತನೆಯಿಂದಾಗಿ ಋಗ್ಗತಪದಗಳ ಮೂಲ ರೂಪವು ಗುರುತಿಸಲಾಗದಷ್ಟು ವಿಕೃತಗೊಳ್ಳುವುದು ಅಪರೂಪವೇನಲ್ಲ. ಈ ಪರಿಯ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು '**ಸಾಮವಿಕಾರ**' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಹೀಗೆ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. '**ವಿಕಾರ**' - ಋಗ್ಗತವಾದ '**ಅಗ್ನೇ**' ಪದವು ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ '**ಓಗ್ನಾಇ**' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. '**ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ**' - '**ವೀತಯೇ**' ಪದವು '**ವೋಇತೋಯಾ೨ಇ**' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. '**ವಿಕರ್ಷಣ**' - '**ಯೇ**' ಎಂಬುದು '**ಯಾ೨ಇ**' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. '**ವಿರಾಮ**' - '**ಗೃಣಾನೋಹವ್ಯದಾತಯೇ**' ಎಂಬುದು '**ಗೃಣಾನೋಹ । ವ್ಯದಾತೋಯಾ೨ಇ**' ಎಂದು ಗಾನಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡು ಪದವಾಗುತ್ತದೆ. **ಅಭ್ಯಾಸ** - ಗಾನ ಭಾಗಗಳಾದ **ತೋಯಾ೨ಇ । ತೋಯಾ೨ಇ ॥** ಉದಾ: ಗ್ರಾ.೧.ಪದಗಳು, ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯಾಗಿರುವುದು ಅಭ್ಯಾಸ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾದ್ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾತ್ - ಜೈ.ಮೀ.ಸೂ.೯.೨.೨೯ನ್ನು ವಿವರಿಸುವಾಗ ಶಬರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ವೇದದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಲು ಸಹಸ್ರ ಉಪಾಯಗಳಿವೆ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. 'ಗೀತಿಷು ಸಾಮಾಖ್ಯಾ' ಉಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗೀತಿ ಶಬ್ದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಸಾಮಗಾನವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಗಾನಗಳು ಮೈದಳೆಯುವಾಗ ಭಾವಗಳ ಮೂಲಕವೇ ಪದಗಳ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥ ಭಾವಾನ್ ಪ್ರವಕ್ಷ್ಯಾಮಃ ಪ್ರಗಾಣಾಂ ಯೈರ್ವಿಧೀಯತೇ ।
ಆರ್ಚಿಕಂ ಸ್ತೌಭಿಕಂಚೈವ ಪದಂ ವಿಕ್ರೀಯತೇ ತು ಯೈಃ ॥ ಪು.ಸೂ.೯.೨.೧ ॥

ಸಾಮಗಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಋಗ್ಗತ ಪದಗಳಲ್ಲಾಗುವ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳನ್ನು **ಆಭ್ಯನ್ತರ** ವಿಕಾರ ವೆಂದೂ ಋಗ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಅನ್ಯಶಬ್ದ ಅಥವಾ ವರ್ಣಗಳ ಆಗಮನದಿಂದಾಗುವ ಪರಿವರ್ತ ನೆಗಳನ್ನು **ಸ್ತೋಭ** ಅಥವಾ **ಬಾಹ್ಯ**ವಿಕಾರವೆಂದೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. **ಸ್ತೋಭಾದಿ ವಿಕೃಷ್ಟಾ** ಂತ್ಯವಾಗಿ ವಿಕಾರಗಳು ೧೮ ಎಂದು ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ.೨.೨-೧೩ ಹೆಸರಿಸಿದೆ. **ಪ್ರಕೃತಿಭಾವ** ಆದಿ **ವಿಕಲ್ಪಾಂತ**ವಾದ ೨೦ ಭಾವಗಳೆಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಪು.ಸೂ.೯.೨.೨-೫ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. **ಸನ್ನ್ಯಗೀತ** ಆದಿ **ಯ ಭಾವ** ಪರ್ಯಂತ ೩೪ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ಹೆಸರಿಸಿ ಸಾಮತನ್ತ್ರ ೭೭೮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ವಿವರಿಸುತ್ತ ವಿಕಾರ ಅಥವಾ ಭಾವವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯು ಪ್ರಕರಣವಶಾತ್ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಸ್ವರೂಪತಃ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳೇನೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಕಾರಗಳ ಪರಿಚಯವು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗಿದೆ.

ಆಭ್ಯನ್ತರ ವಿಕಾರಗಳು :

ಋಗನ್ತರ್ಗತವಾದ ಪದಗಳಿಗೆ ಸಾಮಗಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುವ ಮುಖ್ಯವಾದ ವಿಕಾರಗಳು ಹೀಗಿವೆ.

ಅಂಭಾವ - ಋಗ್ಗತ 'ಅ' 'ಇ' 'ಋ' ಮತ್ತು 'ಉ' ಕಾರಗಳು, ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಅ' ಕಾರ, ವಾಗುವುದು 'ಅಂ' ಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾ.ಋ.೫೨೪ರಲ್ಲಿನ **'ಪಾವಕಃ'** ಶಬ್ದವು
೧ ೨
ಸಾಮಗಾನಗ್ರಾಮ - ೧೦೧೬ರಲ್ಲಿ **ಪವಾ೭೨೩ಕಾಃ** ॥ ಆಗಿ 'ಪ' ಮೇಲಿನ 'ಅ' ಕಾರವು ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾ.ತ.೧೧೦೮-೧೧೧೫, ಪ್ರ.ಸೂ.ದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ **ಅತ್ವಭಾವ** ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಅಗತಭಾವ - 'ಹಾಇ' ಹಾಗೂ 'ಹಾಉ' ಗಳನ್ನು ಗಾನದ ಗತ ಅಥವಾ 'ಗತಿ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

೧೦ ೦ ೦ ೦ ೦ __
ಈ 'ಗತಿ' ಯ ಲೋಪವಾದಾಗ 'ಅಗತಭಾವ' ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. **ರಾಜಾದೇವೌಹೋ೩ಯಿ**
೧
ಋತಮ್ಬೃಹಾತ್ ॥ ಊಹ ೧೫೧, ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಹೋಇ' ಕಾರದ ಗತಿಲೋಪವಾಗಿದೆ.

'ಅತಿಕ್ರಮ' - ಗಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸ್ವರವು ತನ್ನ ನಿಕಟವರ್ತಿ ಸ್ವರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮುಂದಿನ
೧೦ ೦ ೩ ೨ ೧
ಸ್ವರ ಪಡೆಯುವುದು. ಗ್ರಾ.೫೪೨ರಲ್ಲಿ **ನಾಕೇಸುಪರ್ಣಮುಪಾಯಾತ್ಪತನ್ತಾಮ್ ।** ಪ್ರಥಮಸ್ವರವು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಣಮಾಡಿ ತೃತೀಯಸ್ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಅತಿಕ್ರಮದ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಗಳನ್ನು ಮಾಲ ೧.೨೬-೩೫ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅತಿಹಾರ - ಅನುಸ್ವಾರ ಸ್ಪರ್ಶ ರೇಫ ಹಾಗೂ ವರ್ಣಸ್ತೋಭವು ಪರವಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ ಋಗಕ್ಷರದೊಂದಿಗೆ ಸನ್ಧಿಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಸಾ.ಋ.೧೯ 'ತಂಗೂರ್ಧಯಾಸ್ವರ್ಣರಂ' ನಲ್ಲಿ, ತಂಗೂರ್ಧಯಾ ನಂತರ 'ಔಹೋ' ಸ್ತೋಭವಿದ್ದಾಗ್ಯೂ 'ನರಮ್' ನಲ್ಲಿನ 'ನ' 'ಣ' ಆಗಿರುವುದು - ಗ್ರಾಮ.೧೭೪. **ಅತಿಹಾರವೆನಿಸು** ತ್ತದೆ. ಸಾ.ತ.೧೦೩೮-೧೦೪೩. ಪು.ಸೂ.ದಲ್ಲಿ ಈ ಭಾವಕ್ಕೆ 'ಅತಿಹೃತಿ' ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಅನೀಚತ್ವ - ಸ್ವರಿತ ಅಥವಾ ಅನುದಾತ್ತವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾತ್ತವಾದಾಗ **'ಅನೀಚತ್ವ'** ವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಅಭ್ಯಾಸ - ಯಾವುದಾದರೂ ಭಾಗದ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯು 'ಅಭ್ಯಾಸ' ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಯತ್ಸೋಮೇ೩ ಸೋಮ ಆ ಯತ್ಸೋಮೇ೨ಸೋ ಇದರಲ್ಲಿ 'ಯತ್ಸೋಮ' ಪದದ ಅಭ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ.

ಅವೃದ್ಧ - ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರಬೇಕಾದ 'ವೃದ್ಧಿ'ಯು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವ
೧ ೨ ೩
ಅಥವಾ ದೀರ್ಘವಾದಾಗ 'ಅವೃದ್ಧ' ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ - **ಜಾಗನ್ನಾ೨೩೪ಯಾಃ ।** ಸಾ.ತ.೪೨೬ರಂತೆ **'ಗ'** ವೃದ್ಧಿಯಾಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು ಆದರೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗಿಲ್ಲ. ಪು.ಸೂ.೯.೬

ಆಇಭಾವ - ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಇ' ಕಾರಕ್ಕೆ ಸಾ.ತ.೭೭೭ ರಂತೆ 'ಆಇ' ಭಾವ ಬರುತ್ತದೆ.
೧ ೨ ೧ ೦ ೨ ೩
'ದಿವಿ' - **ದಿವಾಇ ॥** ಯೋಜಾನ್ವಿನ್ದ್ರ - **ಯೋಜಾನೂ೨ವಾ೨೩ಇ ॥** ದಿವಿಯಲ್ಲಿ ವಿ ಮೇಲಿನ ಇ ಮತ್ತು ಯೋಜಾನ್ವಿನ್ದ್ರದಲ್ಲಿನ ವಿ ಆಇ ಭಾವಹೊಂದಿದೆ ಇದನ್ನು ಆಇತ್ವಭಾವವೆಂದು ಪು.ಸೂ.೯.೬ ಗುರುತಿಸಿದೆ. ಆಜುಹೋತಾಪತ್ತಿಯಲ್ಲಿನ

೪೦ ೫೦ ೪
ಆಜುಹೋತಾ ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಸ್ವರಗಳು ಗಾನದಲ್ಲಿನ ಅನ್ಯಪದಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದು ಆಜುಹೋತಾಪತ್ತಿ ವಿಕಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾ.ತ.೭೭೭ ||

ಉತ್ಪತ್ತಿ - ಋಗ್ಗತ ಅನುದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತ ಮತ್ತು ಸ್ವರಿತಾಕ್ಷರಗಳ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ
೧ ೨
'ಉತ್ಪತ್ತಿ' ವಿಕಾರವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ - ಉದಾ. **'ಉತ್ನೋ೭ದೇವಾ೭೩೧ಃ'** ದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಿತ ಅನುದಾತ್ತ ಉದಾತ್ತಗಳು ಉದಾತ್ತದಲ್ಲೇ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉದ್ಘಾತ - ಋಕ್‌ನ ನೀಚಸ್ವರವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಸ್ವರವಾಗುವುದು ಉದ್ಘಾತ ಅಥವಾ ಉಚ್ಚಗೀತಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮ ೯೯ರಲ್ಲಿನ 'ಸು - ಅಪತ್ಯಸ್ಯ' ದಲ್ಲಿ 'ಸು
೧ ೨
ಅಪ'ದ ನೀಚಸ್ವರದ ಗಾನವು **'ಸ್ವಪತ್ಯ'** ಎಂದು ಉಚ್ಚಸ್ವರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ಉಚ್ಚ ಭಾವ' ಎಂದು ಪು.ಸೂ.೯.೬ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ.

'ಏಭಾವ' 'ಇ' ಆದಿ ವರ್ಣಗಳು ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಏ' ಕಾರರೂಪದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾರವಾಗುವುದು.

೩ ೫
'ಏಭಾವ' ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ದಿವಾವಸೋ - **ದೇ೭೨೩ಳವಾ** । ಇಲ್ಲಿ ದಿ ಮೇಲಿನ 'ಇ' ಕಾರವು ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಏ' ಕಾರವಾಗಿದೆ. ಸಾ.ತ.೧೧೫೩-೧೧೭೬ ||

ಐ ಭಾವ - 'ಏ' ಕಾರಾದಿ ವರ್ಣಗಳು ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಐ' ಕಾರ ವಾಗುವುದನ್ನು 'ಐ' ಭಾವವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ - ಏಹೀ ಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಗಾನದಲ್ಲಿ **'ಐಹೀ'** ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾ.ತ.೧೧೩೭-೧೧೫೨ ||

ಓ ಭಾವ - ಪ್ರಕೃತಿಭಾವದಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ 'ಓ' ಗಾನದಲ್ಲಿಯೂ 'ಓ' ಎಂದು ಅದೇ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿಯೇ ಗಾನವಾಗುವುದು. 'ಓಭಾವ' ವೆನಿಸುತ್ತದೆ - ಶೂರಃ+ಅಗ್ರೇ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಋಕ್‌ಗತ **ಶೂರೋ ಅಗ್ರೇ** ಪದದಗಾನ ಸನ್ಧಿಜವಾಗಿದ್ದು ಇದರ ಗಾನವು :
೧ ೦ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨
ಶೂರೋ ಆ೭೩ ಆಗುತ್ತದೆ. **ಉಕ್ಥೇಭಿರ್ಮನ್ದಿಷ್ಠೋ - ಭಿರ್ಮಾನ್ದಾ ಇಷ್ಠೋ೭೩ ।** ಗ್ರಾಮ.೩೬೯ || ಅ ಆ ಆದಿಗಳು ಸನ್ಧಿಜವಾಗದೆ ಗಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು, ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಓ' ಎಂದು ವಿಕಾರವಾಗುವುದನ್ನೂ 'ಓ ಭಾವ' ವೆಂದೇ ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟಾಃ

೧ ರ
ಪದವು **ಆಶ್ವೋದದಾ** ಆಗಿದೆ. ಸಾ.ತ.೧೧೧೬-೧೧೩೬ ॥

ಔ ಭಾವ - ಅಕಾರಾದಿ ವರ್ಣಗಳು ಗಾನದಲ್ಲಿ - ಔ ಆಗಿ ಪರಿಣತವಾಗುವುದು,
೨ ೧
ಔ ಭಾವ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವರುಣಸ್ಯ - **ವರೌಹೋೱ೨** । ಆಗುತ್ತದೆ ಪು.ಸೂ.೯.೪ ॥

ಕರ್ಷಣ : ಒಂದು ಸ್ವರ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅನ್ಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಪಡೆ
೧
ದಾಗ ಕರ್ಷಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ **ಓೱ೨೩೪೫** ॥ ಇಲ್ಲಿ 'ಓ' ನ ಪ್ರಥಮಸ್ವರವು. ದ್ವಿತೀಯ ನಂತರ ತೃತೀಯ ನಂತರ ಚತುರ್ಥ ನಂತರ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದೇ ಕರ್ಷಣ - ಸಾ.ತ.೭೭, ಇದನ್ನು **ನತಿ** - ಭಾವವೆಂದಿದೆ. ಮಾತ್ರಾಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಷಣವನ್ನು ವಿಸ್ವರದ ಅನ್ತರ್ಗತವೆಂದು ಗಣಿಸಿದೆ. ಗಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಸ್ವರವು ಸ್ವರಾನ್ತರವನ್ನು ಹೊಂದಿದರೆ ಆ ಸ್ವರವು **ವಿಸ್ವರ** ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ವರವು ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮ ಅತಿಕ್ರಮ ಕರ್ಷಣ ಅತಿಸ್ವಾರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಅವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಅನ್ಯಸ್ವರವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ವರದ ಗಾನವು ತ್ರಿಮಾತ್ರಾ ಕಾಲದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವಿಸ್ವರಮಕ್ಷರಂ ಸ್ವರೇ ತ್ರಿಮಾತ್ರಂ ಭವತಿ । ಮಾ.ಲ.೧.೧೬ ॥ ಆ ದ್ವಿತೀಯ ಕರ್ಷಣಮಾತೃತೀಯ ಕರ್ಷಣಮಾ ಚತುರ್ಥಕರ್ಷಣ ಮಾಮನ್ದ್ರಕರ್ಷಣಮ್ । ಮನ್ದ್ರಶ್ಚಾತಿಸ್ವಾರ್ಯಾತ್ ಕೃಷ್ಯತೇ । ಮಾ.ಲ.೧.೩೨ ॥ ಈ ಐದು ಬಗೆಯ ಕರ್ಷಣಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು 'ಸ್ವರಸಂಕೇತ' ತಲೆಬರಹದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

'ಗತ' - **'ಹಾಇ'** ಹಾಗೂ **'ಹಾಉ'** ಇವು ಗಾನಕ್ಕೆ ಗತಿಯನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ **'ಗತ'** ಅಥವಾ **'ಗತಿ'** ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ.

ದೀರ್ಘಭಾವ - ಋಗ್ಗತ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರಗಳು ಹೇಗಿವೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾದಾಗ ಅದರ ಮೇಲೆ 'ರ' ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಆ ವರ್ಣದ ದೀರ್ಘಭಾವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. 'ವೃದ್ಧಿ' ಇದ್ದಾಗ 'ರ' ಸೂಚಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ - ಪು.ಸೂ.೯.೩

ಧಾರ್ಯ - ಪಂಚಸ್ವರೈರ್ಯುಕ್ತಂ ಧಾರ್ಯಮ್ - ಮಾ.ಲ.೨.೧೩ ॥ ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಗಾನಾನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾದಿ ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಂಕಿತಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಂಕಿತಮಾಡದಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳು ಪೂರ್ವಾಕ್ಷರಗಳ ಸ್ವರವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ರೀತಿ ಪೂರ್ವಾಕ್ಷರಗಳ ಸ್ವರವನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದೇ 'ಧಾರ್ಯ' ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಧಾರ್ಯವು ಪಂಚಸ್ವರಯುಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ

೧ ೦ ೦
-ಗ್ರಾಮ ೩ರಲ್ಲಿನ **ಗೃಣಾನೋಹ** ದಲ್ಲಿ ಗೃ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಯವಾದ ಪ್ರಥಮಸ್ವರವನ್ನು ಣ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಣ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರಧಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ೬ರಲ್ಲಿನ
೨ ೧ ೨೧ ವಿ
ದ್ರವಿಣಸ್ಯುರ್ವಿಪನ್ಯಯಾಽ೨ । ದ್ರ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಯವಾದ ದ್ವಿತೀಯಸ್ವರವನ್ನು ವಿ ಮತ್ತು ಣ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆಯಾಗಿ ವಿ ಮತ್ತು ಣ ದ್ವಿತೀಯಸ್ವರಧಾರ್ಯಗಳಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮ
೨ ೩೦ ೦ ೨
೧೫೫ ರಲ್ಲಿನ **ವಿಪಾಂಜ್ಯೋತಾಇ** । ಪಾ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಯವಾದ ತೃತೀಯಸ್ವರವನ್ನು ಜ್ಯೋ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಜ್ಯೋ ತೃತೀಯ ಸ್ವರಧಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ೩೪ರಲ್ಲಿನ
೪೦ ೦ ೪
ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಾಽಶಿಸ್ಯರೇತಸಾಃ ॥ ಆ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಯವಾದ ಚತುರ್ಥಸ್ವರವನ್ನು ದಿತ್ಪ್ರತ್ನಾ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಾ ಚತುರ್ಥಸ್ವರಧಾರ್ಯವಾಗಿವೆ. ಗ್ರಾಮ ೩೫ರಲ್ಲಿನ
೫ ೦ ೪ ೫
ಅಗ್ನಿಂ ವೋ ವೃಧಾನ್ತಾಮ್ । ಅ ಮೇಲಿನ ಧಾರ್ಯವಾದ ಪಂಚಮ ಸ್ವರವನ್ನು ಗ್ನಿಂ **ಪೋ ವೃ** ಗ್ರಹಿಸುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಇವು ಮನ್ದ್ರಸ್ವರಯುಕ್ತವಾದ ಧಾರ್ಯವಾಗಿವೆ.

ನಿಘಾತ - ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿನ ಉದಾತ್ತವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಅನುದಾತ್ತವಾದಾಗ ಆಗುವ
೨೦ ೧ ೨೦
ನೀಚತ್ವವು ನಿಘಾತಭಾವ ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮ ೧೧೧೨ರಲ್ಲಿನ **ಕ್ರೇಯದೃತ್ಯೈಃ** । ಉದಾತ್ತವಾಗಿದ್ದತ್ಯೈಃ ಅನುದಾತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಾ.ತ.೭೭೭ ॥

'ನು'ಭಾವ - ಸಾಮಗಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸ್ವರದ ನಿಕಟವರ್ತಿ ಉಚ್ಚಸ್ವರದ ಗಾನವಾಗಿ ಪುನಃ ಮೂಲಸ್ವರಕ್ಕೆ ಬರುವುದು **'ನು'ಭಾವ** ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾಮ. ೪೬೧.
೫೦ ೫
ಶ್ರಾಯನ್ತ ಇವಸೂಽಳರಾಯಾಮ್ ॥ ನಲ್ಲಿ 'ಶ್ರಾಯನ್ತಇವಸೂ' ಮನ್ದ್ರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನವಾದ ನಂತರ ೪ ಚತುರ್ಥಸ್ವರದ ಗಾನ ಮಾಡಿ ಪುನಃ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನೀಚಸ್ವರದಿಂದ ಉಚ್ಚಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನವಾಗಿ ಪುನಃ ನೀಚಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನವಾಗುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರದ ಮೂಲಕ ಚತುರ್ಥಸ್ವರದ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮವಾಗಿದ್ದು 'ನು'ಭಾವ ಬಂದಿದೆ. ಈ **'ನು'ಭಾವ** ವನ್ನು ಮಾ.ಲ.ದಲ್ಲಿ **ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮವೆಂದು** ಹೆಸರಿಸಿದೆ. ಇದು ಎಂಟು ಬಗೆಯೆಂದು ಮಾ.ಲ.ದ ಗ್ರಂಥವೂ ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯೆಂದು ಸಾ.ತ. ಗ್ರಂಥವೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು 'ಸ್ವರ ಸಂಕೇತ' ಗಳಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ಪರಿಸ್ವಾರ ಭಾವ - ಮನ್ದ್ರವು ಅತಿಸ್ವಾರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಪರಿಸ್ವಾರವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

೨
ಓಽಇ೨ಇಳಿಶಿವಾಽ೬ಶಿ೬ । ಇಲ್ಲಿ ವಕಾರದ ಮನ್ದ್ರವು ಪರಿಸ್ವಾರವಾಗಿದೆ. ಸಾ.ತ.೨೮೨-೨೮೭।

ಪ್ರಕೃತಿ ಭಾವ - ಅಕ್ಷರಗಳು ವೃದ್ಧಿಯನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಅವುಗಳ ಆ ಇ ಭಾವವು ವಿಕಾರ ವಾಗದೆ ಪ್ರಕೃತಿವತ್ ಮೂರು ಮಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನವಾಗುವುದು 'ಪ್ರಕೃತಿ ಭಾವ' ವೆನಿಸುತ್ತದೆ

೨ ೫
ಯೌಧಾಜಯ ಸಾಮಹ ದೇವ ಶಬ್ದ. **ದೇಽಇವಾ** । ಗಾನದಲ್ಲಿ ವಿಕಾರವಾಗದಿರುವುದು ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ - ಪು.ಸೂ. ೯.೬.

ಪ್ರಣತ - ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರವು ತೃತೀಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಪಡೆದಾಗ ಈ ಎರಡೂ ಸ್ವರಗಳು

೨ ೦
ಪ್ರಣತ ಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. **ಪ್ರಣೇತಽಇಃ** । ದ್ವಿತೀಯಾದಿ ತೃತೀಯಾನ್ತಮ್ ಪ್ರಣತಮ್ । ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ.೨.೧೦ ॥

ಪ್ರಶ್ಲೇಷ - ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವರೂಪವೇ ಗಾನದಲ್ಲೂ ಅದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿರು

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨೦ ೧
ವುದು ಪ್ರಶ್ಲೇಷವೆನಿಸುತ್ತದೆ. **ನೂನಂ ಪುನಾನೋಽವಿಭಿಃ** ೧೩೧೪ಋಕ್‌ನ **ನೂನಂ**

೨೦ ೧೦ ೨
ಪುನಾನೋಽವಿಭಿಃ । ಊಹ ೧೮೩ರಲ್ಲಿ ನೂನಂಪುನಾನೋದಿಃ - ಒಂದೇ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ.

ಪ್ರೇಙ್ಖ - ಉಯ್ಯಾಲೆ, ಪರಮ ಗನ್ತವ್ಯ ಪದ. ಪ್ರ - ಚೆನ್ನಾಗಿ ಈಙ್ಖತೇ - ಸಂಚರಿಸುವವನು. ವಾಯು ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹೋತೃವು ಅತ್ತಿಮರದ ಎರಡು ಹಲಗೆಗಳಿಂದ ಮಾಡಿರುವ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ತೂಗಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾ ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಶಸ್ತ್ರ ಮನ್ತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವನು. ಭೂಮಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರ್ಗದ ಸಂಕೇತವಾದ ಈ ಔದುಂಬರದ ಎರಡು ಹಲಗೆಯ ಉಯ್ಯಾಲೆಗೆ **ಪ್ರೇಙ್ಖವೆಂದು** ಹೆಸರು ಔದುಂಬರದ ಮರದ - ಅತ್ತಿಯ ಹಣ್ಣೂ ರಸವೂ ಮಧುರವಾಗಿದ್ದು ಸೇವಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದು ಯಜ್ಞಮಾಡುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಭೋಗಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಒದಗಿಸುವ ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಈ ಉಯ್ಯಾಲೆಯ ಹಗ್ಗವು ಪವಿತ್ರ ದರ್ಭೆಯ ಮೂರು ಹುರಿಗಳಿಂದ ಮಾಡಿದುದಾಗಿರುತ್ತದೆ - ಐ.ಆರ.೧.೨.೩. ದಿವಿ 'ಪ್ರೇಙ್ಖಂ' ಹಿರಣ್ಯಯಂ ಶುಭೇಕಂ ಋ.೭.೮೭.೫. ಉಯ್ಯಾಲೆಯಂತೆ ಎರಡೂ ದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೂ ಆಂದೋಲನ ಮಾಡುವವನಾದ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಪ್ರೇಙ್ಖ ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪ್ರೇಙ್ಖ ಈಂಖಯಾವಹೈ ಶುಭೇಕಮ್ ಋ.೭.೮೮.೩.

ಪ್ರೇಙ್ಖೇ ನೌಕಾರೂಪವಾದ ಉಯ್ಯಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈಂಖಯಾವಹೈ. ಕ್ರೀಡಾರ್ಥವಾದ ಆಂದೋಲನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಉಯ್ಯಾಲೋತ್ಸವ. ಆಂದೋಲನೋತ್ಸವ ಡೋಲೋತ್ಸವಗಳು. ಈ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥಗಳ ಚಾಕ್ಷುಷ ರೂಪವಾಗಿವೆ - ಗ್ರಾಂ.೧೧೫೬,೧೧೫೭ ಸಾಮಗಾನಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇಙ್ಖ ಎಂದೇ ಹೆಸರಿದೆ. - ಇದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದು ಸ್ವರಸಂಖ್ಯೆಯ ಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಗೆರೆಯಿಂದ ಸಂಕೇತಿಸಿದೆ. ಪ್ರಥಮಸ್ವರದ ಆದಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. **ತೋಯಾ೨೩ಇ** । ದ್ವಿತೀಯಸ್ವರದಲ್ಲಿರುವುದು - **ಮತೌ೨೨** ॥

ಯಭಾವ - ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗದ 'ಯ' ಕಾರವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗುವುದು 'ಯ' ಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಇನೀಮಸೀ ಋಕ್‌ಪದದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಯಕಾರವು **ಮಾಸೀ೨೩ಯಾ** ಗಾನದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ರೇಫತ್ವ - ಋಗ್ಗತ ರೇಫವು ಲುಪ್ತವಾಗದೆ ಗಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು. ೨೩೩ನೆಯ ಋಕ್‌ನ ಸ್ವರ್ದೃಶಮ್ ರೇಫವು. ಗ್ರಾಮ ೩೭೮ರಲ್ಲಿ **ಸುವಾ೨ರ್ದೃ೨೩೪ಶಾಮ್** ॥ ಲುಪ್ತವಾಗದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ರೇಫಲೋಪ - ಋಗ್ಗತ ರೇಫವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗುವುದು. ರೇಫಲೋಪ ಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಋ ೧ರಲ್ಲಿನ **ಸತ್ಸಿಬರ್ಹಿಷಿ** ಯಲ್ಲಿನ ರೇಫವು ಗ್ರಾಮ ೩ನೆಯ ಗಾನದಲ್ಲಿ **ತ್ಸಾ೨೩ಇಬಾ೨೩** । **ಹಾ೨೩೪ಇಷೋ೬ಹಾಇ** ॥ ರೇಫವು ಲೋಪವಾಗಿದೆ.

ಲೋಪಭಾವ - ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವ ವಿಸರ್ಗವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಲೋಪವಾಗಿರುವುದು ಲೋಪಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವಃ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ **ತಂಗೂರ್ಧರಾ ಸ್ವಾಹೋರ್ಣಾರಾ** ದಲ್ಲಿ ಸ್ವಃ ದಲ್ಲಿನ ವಿಸರ್ಗಕ್ಕೆ ಔಹೋ ಪರವಾಗಿದ್ದು ವಿಸರ್ಗ ಲೋಪವಾಗಿದೆ.

ವನ್ತವಿಧಿಭಾವ - ಋಗ್ಗತ 'ಹ' ಕಾರವು ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಡ' ಕಾರವಾಗುವುದು ವನ್ತವಿಧಿಭಾವವಾಗಿದೆ. ಸಾ.ತ.೧೦೮೯-೧೧೦೭ ॥

ವಿಕರ್ಷ - ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರಗಳ ಗಾನದಲ್ಲಿ 'ಅಚ್'ನ ಅನ್ತರ್ಭಾವವಾಗುವುದು ವಿಕರ್ಷ
೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೨ ೧೧ ೨೧ ೧
ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಋಕ್ ೪೭೭ರಲ್ಲಿನ **ವ್ರತಾನ್ಯಾದಧುಃ** ಗ್ರಾಮ ೮೩ರಲ್ಲಿನ **ವ್ರತಾನಿಯಾದಧುಃ**
ವಿಕರ್ಷಭಾವ - ಛನ್ದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಒಂದೆರಡು ವರ್ಣಗಳ ಕೊರತೆಯಾದಾಗ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡಲು ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು **ವ್ಯೂಹಂ** ಮಾಡುವುದೇ **ವಿಕರ್ಷ**ವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಋ ೫೨೪ರ
೧ ೨೧ ೩ ೨ ೧೧
ಪ್ರಕಾವ್ಯಮ್ ಗ್ರಾಮ ೧೦೯ ಗಾನದಲ್ಲಿ **ಪ್ರಕಾವಿಯಾಮ್ ।** ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು ವಿಕರ್ಷಭಾವವಾಗಿದೆ.

ವಿಕಲ್ಪ - ಒಂದೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ಗಾನವಿರುವಾಗ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪ್ರಕಾರದ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು ವಿಕಲ್ಪವೆನಿಸುತ್ತದೆ - ನೇಮಿನ್ತಷ್ಟೇ ವಸೂ೨೧೩ಹಾಇ । ಹಾಗೂ ನೇಮಿನ್ತಷ್ಟೇವಸಾ೨೨೩೮ಉಹಾಇ ॥ **ವಿನತ** - ಪ್ರಥಮಸ್ವರದ ಆದಿಯಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಸ್ವರದ ಅನ್ತ್ಯದವರೆಗಿನದಕ್ಕೆ ವಿನತ ಭಾವವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಸಾ.ತ.ದಲ್ಲಿ
೧ ವಿ
'ಮಿನ್' ಭಾವವೆಂದಿದೆ. ಈ ಭಾವದ ಸಂಕೇತ ಚಿಹ್ನೆ 'ವಿ' - ಇದನ್ನೇ **ಅಗ್ನಿನೋ೨೨ ।** ದಲ್ಲಿ ನೋ೯ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರವಿದ್ದು ನಂತರ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರವಿದೆ - ಆದುದರಿಂದ ಈ ಎರಡೂ ವಿನತವಾಗಿದ್ದು ನೋ೯ ಮೇಲೆ ವಿ ಚಿಹ್ನೆ ಇದೆ. **ವೃದ್ಧ** - ಮೂರುಮಾತ್ರಾಯುಕ್ತ ಅಕ್ಷರ ವೃದ್ಧವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗಾನದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವ ಅಥವಾ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವನ್ನು ಮೂರುಮಾತ್ರೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವುದೇ ವೃದ್ಧಭಾವವಾಗಿ ರುತ್ತದೆ. **ಅತನ್ವದ**
೧ ೨೧
ಅಕಾರವು **ಆತನ್ವಾ೩** ಆಗುತ್ತದೆ. 'ಇ'ಕಾರವು '**ಆಇ**' ಎಂದೂ, 'ಉ' ಕಾರವು 'ಓ' ಎಂದೂ 'ಔ' ಕಾರವು ವೃದ್ಧವಾಗಿ 'ಆಇ' ರೂಪವಾಗಿ ಪರಿಣತವಾಗುತ್ತವೆ. '**ಶತಕ್ರತೋ**' ಪದ ವೃದ್ಧವಾದಾಗ ಶತಕ್ರತಾಇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಸಾ.ತ.೧೬೭-೧೮೧ ॥

ಸನ್ಧ್ಯಗೀತ - ಋಗ್ಗತ ಸ್ವರಸನ್ಧಿಯುಕ್ತಪದ ಅದೇ ರೀತಿ ಗಾನವಾಗುವುದು ಸನ್ಧ್ಯ
೧ ೨ ೩ ೩ ೪ ೫೧
ಗೀತ ಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಋ ೯೫ರಲ್ಲಿನ **ಪ್ರತ್ಯಗ್ನೇ** ಗ್ರಾಮ ೧೪೭ರಲ್ಲಿ **ಪ್ರತ್ಯಗ್ನೇ** ಎಂದೇ. ಪ್ರತಿ+ಅಗ್ನೇ ಸ್ವರಸನ್ಧಿಯುಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು 'ಸನ್ಧಿವತ್' ಎಂದು ಪು.ಸೂ.ವೂ. ಸನ್ಧಿಕರಣ ಎಂದು ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ. ಗುರುತಿಸಿವೆ. '**ಸ್ವರಿತಭಾವ**' - ಋಕ್ ನಲ್ಲಿನ ಉಚ್ಚಸ್ವರವು ಗಾನದಲ್ಲಿ ತಗ್ಗಿನ ಸ್ವರವಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗುವುದು ಸ್ವರಿತ ಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಮಾ.ಲ. ಇದನ್ನು ಉತ್ಸ್ವರಿತವೆಂದೂ ಪು.ಸೂ. ನೀಚ ಭಾವವೆಂದೂ ಗುರುತಿಸಿವೆ.

೩ ೫
ಹೀಷೀಭಾವ - ಗ್ರಾ.ರ.೧. ಹೀಽ೨೩ಳಿಷೀ । ಈ ತೆರನಸ್ವರವು ಯಾವುದೇ ಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಅದು ಹೀಷೀಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾ. ೧೫೯ ಋಕ್‌ನ ಪಿಬ ಗ್ರಾ.೨೭೫
೩ ೫
ರಲ್ಲಿ ಪೀಽ೨೩ಳಬಾ ॥ ಎಂದು ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು ಹೀಷೀಭಾವವಾಗಿದೆ.

ಹ್ರಸ್ವಭಾವ - ಋಗಾಕ್ಷರವು ದೀರ್ಘವಿದ್ದಾನ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿ
೩ಕ ೨ರ
ಪಠಿತವಾಗುವುದು ಹ್ರಸ್ವಭಾವವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಋಕ್ ೫೬ರಲ್ಲಿ ದೇವ್ಯೇತು ದೇವೀ+ಏತು ವೀ
೨೧ ೨
ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವು ಗ್ರಾಮ. ೯೫ರಲ್ಲಿ ಪ್ರದಾಇವಿಯೇ 'ವಿ' ಎಂದು ಹ್ರಸ್ವವಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಬಾಹ್ಯವಿಕಾರಃ ಸ್ತೋಭಃ :-

ಸಾಮಗಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಗಾನಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಘಟಕವಾಗಿಯೂ ಋಗ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅಧಿಕ ವರ್ಣ ಶಬ್ದ ವಾಕ್ಯಗಳ ಆಗಮನದಿಂದಾಗುವ ಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ಬಾಹ್ಯವಿಕಾರ ಅಥವಾ ಸ್ತೋಭಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಸ್ತೋಭ ಎಂಬ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಕವಾದ ಧಾತುವಿನಿಂದಾಗಿರುವ ಸ್ತುಭಃ ಸ್ತುಭಾ ಪದಗಳು - ಸ ಸುಷ್ಟುಭಾ ಸ ಋಕ್ವತಾ .... । ಋ.ಸಂ. *೪.೫೦.೫* ॥ ಸ ಸುಷ್ಟುಭಾ ಸಸ್ತುಭಾ ಸಪ್ತವಿಪ್ರೈಃ ಸ್ವರೇಣಾದ್ರಿಂ ಸ್ವರ್ಯೋನವಗ್ವೈಃ । ಋ.ಸಂ. *೧.೬೨.೪* ॥ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದ್ದು ಸ್ತೋಭ ಶಬ್ದದ ಮೂಲರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **'ಅನೃಗಾಪ್ಯಕ್ಷರಮ್'** ೧.೧.೧. ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರತನ್ತ್ರವು 'ಸ್ತೋಭ' ಪದಕ್ಕೆ 'ಅಕ್ಷರ' ಎಂದು ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. **'ಅಧಿಕತ್ವೇ ಸತಿ ಋಗ್ವಿಲಕ್ಷಣಃ ವರ್ಣಃ ಸ್ತೋಭಃ'** ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೧೧* ॥ ಅಧಿಕಶ್ಚ ವಿವರ್ಣಶ್ಚ ಜೈಮಿನಿಃ ಸ್ತೋಭ ಶಬ್ದತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಋಗಕ್ಷರೇಭ್ಯಃ । ಋಗರ್ಥಾಭಿಧಾನೋಪಯೋಗಿಭ್ಯಃ ಅಧಿಕಂ ಋಗಾಕ್ಷರಂ ವಿಲಕ್ಷಣಂ ಚ ತಾದೃಶ ವರ್ಣಂ ಸ್ತೋಭ ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯಃ ಜೈಮಿನಿ ಮನ್ಯತೇ ॥ ಅಭಿಯುಕ್ತರಾದ ಸಾಮಗಾಯಕರು ಯಾವುದನ್ನು ಸ್ತೋಭವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವರೋ ಅದೇ ಸ್ತೋಭವೆಂಬುದು ನೂತನ ಮೀಮಾಂಸಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸ್ತೋಭಗಳು ಸಾರ್ಥಕ ಅಥವಾ ವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥವುಳ್ಳವು ಮತ್ತು ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥವುಳ್ಳವು ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿವೆ. ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥದ ಈ ಸ್ತೋಭಗಳನ್ನು ನಿರರ್ಥಕಸ್ತೋಭಗಳೆಂದು ಕೆಲವೆಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಾಗಿರುವುದು ವಿಮರ್ಶಾರ್ಹವಾದುದಾಗಿದೆ.

ಸಾರ್ಥಕ ಸ್ತೋಭಗಳು : 'ನೃಮ್ಣೇ' ನಿಧೀಮಹಿ, ಅಗ್ನಿಷ್ಪತಿ, ಅಧಿಪತಾ ಇ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿಲ್ಲವಾದರೂ ವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥಸಹಿತವಾದ ಸ್ತೋಭ ಪದಗಳಾಗಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಸಾಮಗಳಿವೆ. ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಭ್ರಾಜ ಪದವು ಅರ.೨೫೫ರಲ್ಲಿ ಅನೇಕಬಾರಿ ಆವೃತ್ತಿಯಾಗಿದ್ದು **'ಭ್ರಾಜಮ್'** ಸಾಮವೆಂದೇ ಹೆಸರು ಪಡೆದಿದೆ.

ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥಸ್ತೋಭಗಳು : ಬ್ರಹ್ಮಕ್ಕಿರುವುದು ಎರಡೇ ರೂಪವೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಬೃ.ಉ.೨.೩ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವುದಾಗಿ ಲಲಿತಾಂಬೆಯನ್ನು 'ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತ ಸ್ವರೂಪಿಣಿ' ಲ.ಸ. ೩೯೯, ಎಂದು ಅರ್ಚಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥಸ್ತೋಭಗಳಿಂದಲೂ ಅಲಂಕೃತವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳಿಂದಲೂ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದಳು. ಸಾಮಗಾನಗಳನ್ನು ನಾಲಿಗೆಯಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಿ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ಮನ್ತ್ರ ಧ್ವನಿಸಿ ಸಂಕೇತಿಸುವ ನಿರಾಕಾರವಾದ ಅಮೂರ್ತವಾದ ಪರಾರೂಪವನ್ನು ವೇದ್ಯವಲ್ಲದ್ದನ್ನು, ವಾಸನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನ ಪರಿಧಿಗೆ ತರಬಹುದಾದ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಅಂತಿಮ ಹಂತವಾಗಿರುವುದು. ಈ ಹಂತವನ್ನು ತಲುಪುವುದು ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸುಲಭಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ದೇವವ್ರತ ನಾಮಕ ಋಗ್‌ರಹಿತವಾದ ಸ್ತೋಭಮಯ ವಾದ ಮೂರು ಸಾಮಗಾನಗಳನ್ನೇ ಅರ.೨೧೨-೨೧೪ ॥ **ತ್ರಿಸಾಮಾ ಸಾಮಗಃ ಸಾಮ** - ವಿ.ಸ.೫೭೪-೫೭೬ ॥ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ಸರ್ವ ವ್ಯಾಪಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸ್ತುತಿ ಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದಲೇ **ವೇದಾನಾಂ ಸಾಮವೇದೋಽಸ್ಮಿ** - ಭ.ಗೀ.೧೦.೨೨ ಎಂದು ಭಗವಂತ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿರುವುದು ಸಾರ್ಥಕವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರವಾದ ಹಿಂಕಾರವನ್ನೇ **ಬ್ರಹ್ಮವೈ ಹಿಂಕಾರೋ ....ಯ ದೇವ ಹಿಂಕಾರೇಣ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತಾ೩ಇ ವೃಷಾ ವೈ ಹಿಂಕಾರೋ ಯೋಽಷರ್ಕ್ ತನ್ಮಿಥುನಂ, ಮಿಥುನಮೇವ ತದುಕ್ಥಮುಖೇ ಕರೋತಿ ಪ್ರಜಾತ್ಯೈ ಪ್ರಜಾಯತೇ ಪಶುಭಿರ್ಯ ಏವಂ ವೇದ ॥** ಐ.ಆರ.೧.೩.೧. ॥ ಬ್ರಹ್ಮದೊಂದಿಗೆ ಹಿಂಕಾರದ ತಾದಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಹಿಂಕಾರ ಗೂಳಿ ಋಕ್, ಯೋನಿಯಾಗಿದ್ದು, ಈ ಮಿಥುನದ ಅರಿವಿನಮೂಲಕ ಮಾಡುವ ಉಪಾ ಸನೆಯಿಂದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಪಶುಸಮೃದ್ಧಿಯೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ದೃಷ್ಟಫಲವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಛಾಂ.ಉ.೧.೧೩ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರಗಳು ಅಂದರೆ ಹಾಉ, ಹಾಇ, ಇತ್ಯಾದಿಗಳ ಉಪಾಸನಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನೂ ಮುಂದೆಕೊಟ್ಟಿರುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಪದಕದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತಿಳಿಸು ತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿ ಬೋಧಿಸುತ್ತಿರುವ ತತ್ತ್ವದ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆಲಂಬನವಾಗಿರುವ ಈ ಸ್ತೋಭಾ ಕ್ಷರಗಳು ಅಮೃತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥವನ್ನು ಧ್ವನಿಸುವ ದಿವ್ಯಪ್ರತೀಕ ಗಳೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರಗಳು ನಿರರ್ಥಕವಲ್ಲ. ವಾಕ್ಕು ವಿಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಕೇವಲ ಹೆಸರು ಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದು ಸತ್ಯವಲ್ಲ. ವಾಚಾರಂಭಣಂ

ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಮ್ - ಛಾಂ.ಉ.೬.೧.೪., ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆತ್ಮನು ಅಭಿಧಾನಾಭಿಧೇಯಗಳನ್ನು ಮೀರಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ವಿಷಯವಾಗಿಲ್ಲ - ಛಾಂ.ಉ.೭.೧.೩. ಧ್ವನಿಮಾತ್ರ ವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುವ ವಾಹಕಗಳಾಗಿ ಮೈದಳೆದು ದೈವೀಗಾನದ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಗಾನ ವನ್ನು ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕೇಳಿ ಆನಂದಾನು ಭವವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಭಾಷೆಯ ನಿರ್ಬಂಧ ವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕ ನಾದರೂಪ ನಿತ್ಯವಾದುದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳು ನಿತ್ಯವಾದ ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕ ನಾದರೂಪಗಳು.

ಆದರೆ ಸಾಮಗಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಗಾನದಲ್ಲಿರುವ ಏ ಇ ಉ ಹಾಉ ಇಯಾ ಹಾಇ ಔಹೋಯಿ ಔಹೋವಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಅವ್ಯಕ್ತ ಭಾವನೆಗಳ ಧ್ವನಿ ಸಂಕೇತವೇ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲವೆಂದು ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಇದರ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವಾದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥಗಳು ಶಬ್ದರೂಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಲಾದುದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಸಾಮಗಾನದ ಅಂತಃಸತ್ವವಾದ ಈ ಸ್ತೋಭಗಳ ಉದ್ದೇಶ ವಿಶಿಷ್ಟ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತವನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸಿ ಈ ದೈವೀ ಗಾನವು ಪ್ರಭಾವಶಾಲಿಯಾಗು ವಂತೆ ಮನಮುಟ್ಟುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯಲಾಗದು. ಗ್ರಾಮ ೧೦೫೧ರಲ್ಲಿರುವ ಅಯೋಹಾಇ, ಇಹೋ ಇಯಾ, ಈಯಾ, ಔಹೋವಾ ಹಾಗೂ ಏ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ.

ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸ್ತೋಭದ ಈ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸ ಬಹುದು 'ಛನ್ನ' - ಸಾಮಯೋನಿ ಋಗಾಶ್ರಯವಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಸ್ತೋಭಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಗಾನಗಳು 'ಛನ್ನಗಾನ' ವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವದಿಂದ ನಿಧನದವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲಾ **'ಭಕ್ತಿ'** ಗಳೂ ಸ್ತೋಭಮಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. **ಕೇಷುಚಿತ್‌ಸಾಮಸು ಋಕ್‌ಪದ ಧರ್ಮಾ ಅಪಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಾರಭ್ಯ ನಿಧನಾವಸಾನಂ ಯಾವತ್ ಸ್ತೋಭಪದ ವಿಶೇಷೈರೇವ ಭವನ್ತಿ** - *ಸಂ.ಉ. ಬ್ರಾ.೨.೩ ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯ, ಅರ.೩೯,* ಅರ್ಕಗ್ರೀವ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ಸ್ತೋಭಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಅರ.೨೦೭ ಅಗ್ನೇರಿಲಾಂದಂ ಸಾಮಕ್ಕೆ **ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳೇ** ಆಧಾರ ವಾಗಿದ್ದು **ಇಡೀ ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ** ಈ ತೆರನ ಸಾಮ **ಇದೊಂದೇ** ಆಗಿದೆ.

ಲೇಶ - ಋಗಕ್ಷರಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲೇ ಅರ್ಥಸಹಿತ ಹಾಗೂ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭ ಗಳ ಗಾನವಾಗುವ ಬಗೆಯು ಲೇಶವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಪದಗಳೊಂದಿಗೆ ಸ್ತೋಭಗಳ ಗಾನವಾಗುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭದ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ - ಕುತ್ರಚಿತ್ ಸಾಮವಿಶೇಷೇಷು ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ ॥ *ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ.೨.೩* ॥ ಹೀಗೆ ಲೇಶಗಾನದಲ್ಲಿ **ಪದಸ್ತೋಭವೆಂದೂ**

ಪಾದಸ್ತೋಭವೆಂದೂ ಎರಡು ಬಗೆಗಳಿವೆ. **ಪದಸ್ತೋಭ** - ಗಾನವಾಗುವಾಗ ಋಕ್‌ನ ಒಂದು ಎರಡು ಅಥವಾ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪದದ ಹಿಂದೆ ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ಋಗ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಸಾರ್ಥಕ ಅಥವಾ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು **ಪದಸ್ತೋಭವೆನಿಸುತ್ತದೆ.** ಗ್ರಾಮ ೪೪೬ರಲ್ಲಿ, 'ಇನ್ದ್ರ' ಪದದ ನಂತರ ಔಹೋ, ಕ್ರತುಂ ನಂತರ ಆ ಭರ ಪಿತಾ ನಂತರ ಔಹೋ, ಪುತ್ರೇಭ್ಯೋ ಹಾಗೂ ಶಿಕ್ಷಾ ಪದಗಳ ನಂತರ ಔಹೋ, ಣೋಅಸ್ಮಿನ್‌ಪುರುಹೂತ ಯಾಮಾನಿ ಜೀವಃ ನಂತರ ಔಹೋವಾ ಸ್ತೋಭವಿರುವುದು ಪದಸ್ತೋಭದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. **'ಪಾದಸ್ತೋಭ'** - ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿರುವ ಒಂದು ಪಾದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು ಅಥವಾ ಅನಂತರ ಸಾರ್ಥಕ ಅಥವಾ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳ ಗಾನವಾಗುವುದು **ಪಾದಸ್ತೋಭವೆನಿಸುತ್ತದೆ** - ಗ್ರಾಮ.೩೭೭ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪಾದಾನಂತರ ಆ । ಔಹೋವಾ ಹಾಉವಾ । ಊಪಾ ॥ ಸ್ತೋಭ ಪಠಿತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಪದ ಮತ್ತು ಪಾದಸ್ತೋಭಗಳಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಎರಡು ಭೇದಗಳಿವೆ. **ಅನ್ವಯೀ ಚಾನುಷಂಗೀ ಚ ದ್ವೌಸ್ತೋಭೌ ಅನುಕೀರ್ತಿತೌ ॥** *ಸ್ತೋ.ಸಂ. ೩ ॥* **ಅನ್ವಯೀ** - ಪದ ಅಥವಾ ಪಾದಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಗಾನವಾಗುವ ಸ್ತೋಭ 'ಅನ್ವಯೀ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ - ಅನ್ವಯೀ ತು ಪದಾದೌ । ಗ್ರಾ.ಸಾ. ೧೦೩೦ರಲ್ಲಿ ಹೋ । ಹೋಇ ಸ್ತೋಭಗಳು ಪ್ರತಿ ಪಾದದ ಆದಿಯಲ್ಲೇ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ **ಅನ್ವಯೀ** ಎನಿಸಿದೆ **'ಅನುಷಂಗೀ'** ಋಕ್‌ನ ಪಾದ, ಪದ ಅಥವಾ ವರ್ಣಾನಂತರ ಪಠಿತವಾಗಿರುವ ಸ್ತೋಭ 'ಅನುಷಂಗೀ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ಯಾದನುಷಂಗೀ ಪದಾತ್ಪರಃ । ಸ್ತೋಭಾನು ೩ ॥ ಗ್ರಾಮ ೬೨೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ **ಪದದನಂತರ** 'ಏ' ಸ್ತೋಭ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು ಅನುಷಂಗೀ ಪದ ಸ್ತೋಭದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ ೩೬೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ **ಪಾದಾನಂತರ** ಔಹೋವಾ ಸ್ತೋಭದ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದು. ಅನುಷಂಗೀ ಪಾದಸ್ತೋಭಯುಕ್ತ ಸಾಮದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಮಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಋಗಾಶ್ರಯವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಸ್ತೋಭಮಯವಾಗಿಯೂ ಕೆಲವು ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ತೋಭಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಉಭಯ ವಿಧವಾಗಿಯೂ ಇರುತ್ತವೆ. ಋಗಾಶ್ರಯವಾದ ಸಾಮಗಾನವು **ಆರ್ಚಿಕಸಾಮವೆನಿಸುತ್ತದೆ.** ಸ್ತೋಭರಹಿತವಾಗಿ ಕೇವಲ ಸಾಮಯೋನಿ ಋಕ್‌ನಿಂದಲೇ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಈ ತೆರನ ಗಾನಗಳಿಗೆ **ಆವಿಃ** ಅಥವಾ **ಆವಿರ್ಗಾನವೆಂದೂ** ಹೆಸರಿದೆ. ಉದಾ : ಆವೋ ರಾಜಾ ಗ್ರಾಮ.೧೧೩ ॥ ಕೇವಲ ಸ್ತೋಭಮಯವಾಗಿದ್ದು **ಸ್ತೌಭಿಕವೆನಿಸಿರುವ** ಸಾಮ ಗಳಿಗೆ ಉದಾ - ದೇವವ್ರತ ಸಾಮಗಳು *ಅರ.೨೧೨-೨೧೪.* ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸ್ತೋಭಯುಕ್ತ ವಾಗಿ ಉಭಯ ವಿಧಸಾಮಗಳಿಗೆ ಉದಾ ಮಾರ್ಗೀಯವಮ್ ಮತ್ತು ರೌದ್ರಂ - *ಗ್ರಾಮ.೧೮೧-೧೮೩ ॥*

ಈ ಸ್ತೋಭಗಳನ್ನು ರೂಪಾನುಗುಣವಾಗಿಯೂ ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸ ಚ ಸ್ತೋಭಃ ತ್ರಿವಿಧಃ । ವರ್ಣಸ್ತೋಭಃ ಪದಸ್ತೋಭಃ ವಾಕ್ಯಸ್ತೋಭಶ್ಚೇತಿ । ಕಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ. ವಿದ್ಯಾಧರ ॥ **ವರ್ಣಸ್ತೋಭ** - ತತ್ರ ವರ್ಣಸ್ತೋಭ ಇಕಾರಾದಿ । ಗಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅ ಇ ಏ ಉ ಓ ಮುಂತಾದವು ಗ್ರಾಮ ೬೨೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪಾದದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವ 'ಏ' ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ವರ್ಣಸ್ತೋಭದ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿದೆ. **'ಪದಸ್ತೋಭ'** ಸಾರ್ಥಕ ಅಥವಾ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಸ್ತೋಭಗಳು ಪದರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗುವುದು ಪದಸ್ತೋಭವೆನಿ ಸುತ್ತದೆ. ಪದಸ್ತೋಭ ಹಾಇ ಹಾಉ ಆದಿ ಕಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ. ॥ ಹಾಇ ಹಾಉ ಔಹೋಇ ಆದಿ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಪದಸ್ತೋಭಗಳು. ಚನ್ದ್ರ ಸೂರ್ಯ ಭ್ರಾಜ ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾರ್ಥಕ ಪದಸ್ತೋಭಗಳು ಪರ್ಕ ಸಾಮ ಗ್ರಾಮ ೩ರಲ್ಲಿ ಔಹೋವಾ, ಓಇ ಅವ್ಯಕ್ತಾರ್ಥ ಪದಸ್ತೋಭಗಳು. **'ವಾಕ್ಯ ಸ್ತೋಭ'** - ಅಶಸ್ತಿ ಸ್ತುತಿ ಸಂಖ್ಯಾನಮ್ ಪ್ರಲಯ ಪರಿದೇವನ ಪ್ರೈಷ ಅನ್ವೇಷಣಮ್ ಸೃಷ್ಟಿಃ ಆಖ್ಯಾನಮಿತಿ ವಾಕ್ಯಸ್ತೋಭೋನವವಿಧಃ ಎಂದು ಸ್ತೋ.ಸಂ. ಗ್ರಂಥವು ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ. ವಿಭಿನ್ನ ಅರ್ಥ ಮತ್ತು ಮಾನವೀಯ ಭಾವಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಈ ವಾಕ್ಯಸ್ತೋಭಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದ್ದು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುವ ವಿಷಯಗಳು ಹೀಗಿವೆ - **ಅಶಸ್ತಿ** - ನಿಂದಿತ ವ್ಯಕ್ತಿ, ದುಷ್ಟ ಉಚ್ಚೃಂಕಲ **ಸ್ತುತಿ** - ಪ್ರಶಂಸೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಹೊಗಳಿಕೆ. **ಸಂಖ್ಯಾನ** - ಸಂಖ್ಯೆ ಪ್ರಕಾಶ, **ಪ್ರಲಯ** - ನಾಶ, ಅಳಿವು, ಮರಣ, ಜಗತ್ತಿನ ನಾಶದ ಕಾಲ, ಕಲ್ಪದ ಕೊನೆಯಕಾಲ **'ಪರಿದೇವನ'** - ಪ್ರಲಾಪ ಗೋಳಾಟ, **ಪ್ರೈಷ** - ಕಳುಹಿಸುವುದು. **'ಕ್ಲೇಶ'** ಪೀಡೆ ಮರ್ದನ ಉನ್ಮಾದ. **'ಅನ್ವೇಷಣ'** - ಹುಡುಕು ಧ್ಯಾನ ಚಿಂತನೆ. **'ಸೃಷ್ಟಿ'** - ನಿರ್ಮಾಣ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ವಭಾವ ಜಗತ್ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮ. **ಆಖ್ಯಾನ** - ಹೇಳುವುದು. ಪೂರ್ವಕಥೆ, ಕಲ್ಪಿತ ಕಥೆ ಹೇಳುವುದು.

ಋಕ್‌ಗಳ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಸ್ತೋಭಗಳಿಂದಲೇ ಮೈದಳೆದಿರುವ ಸಾಮಗಾನಗಳು ಅನರ್ಚವೆಂದೂ ಸ್ತೌಭಿಕ ಸಾಮಗಾನಗಳೆಂದೂ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟು - ಗ್ರಾಮಗೇಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅರಣ್ಯಗೇಯದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಸಾಮಗಾನಗಳೂ, ಊಹ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತಾರು ಸಾಮಗಾನಗಳೂ ಸೇರಿ ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ - ಒಟ್ಟು ಮೂವತ್ತೆರಡು ಸಾಮಗಾನಗಳಿವೆ.

ಸರ್ವತ್ರಗತಾಃ - ಸರ್ವಾಸು ದೇವತಾಸು ಗತಾ ವ್ಯಾಪ್ತಾಃ ಸ್ತೋಭಾಃ । ಆರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ **ಸರ್ವತ್ರ ನಿವೃತ್ತಾಃ** ಸನ್ತಃ ಅತ್ರ ಗಾನ ವಿಧೌ **ಸರ್ವತ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಾ** ಭವನ್ತಿ । ಅಥವಾ । **ಸರ್ವತ್ರ ನಿವೃತ್ತಾ** ಇತಿ ಘೋಷಣಾಧ್ಯಯನವಿಧೌ ಸರ್ವೇಭ್ಯಃ ಪಾದೇಭ್ಯಃ ನಿವೃತ್ತಾ ಆದ್ಯನ್ತಾ ಏವ ದರ್ಶಿತಾಃ । ತೇ ಪ್ರಯೋಗಕಾಲೇ ಸರ್ವೇಷು ಪಾದೇಷು ಪ್ರವೃತ್ತಾ ಭವನ್ತಿ ॥ ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ. ೨.೩ ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ. ಸಮಸ್ತ ದೇವತೋದ್ದೇಶವಾದ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮಗಾನಗಳಲ್ಲೂ ಸ್ತೋಭಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸ್ತೋಭಗಳಿಗೆ ಸಮಸ್ತ

ದೇವತಾ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಹಿರಿಮೆ ಗರಿಮೆ ಮಹಿಮೆಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು ಉಪಾಸನೆಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಲಂಬನೆಯಾಗಿ ಛಾಂ.ಉ. ಸ್ವೀಕರಿಸಿದೆ. ಆಲಾಪನೆಯೇ ಇಲ್ಲದ ಲೌಕಿಕವಾದ ಸಂಗೀತದ ಗೇಯವು ಅಚೇತನವಾದ ಶಬ್ದದ ಆಕೃತಿಮಾತ್ರವಾಗಿರು ವಂತೆಯೇ ಸ್ತೋಭವಿಲ್ಲದ ಸಾಮಗಾನವೂ ಆಹ್ಲಾದಕರವಲ್ಲದ ನಿರ್ಜೀವ ಶಬ್ದಮಾತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋಭಗಳ ಕಾರಣದಿಮದಲೇ ಸಾಮಗಾನಗಳು ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ಆಹ್ಲಾದ ಗೊಳಿಸಿ ಮಾಡಿ ಸಾಮಗಾಯಕನನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನನ್ನಾಗಿಸುತ್ತವೆ.

ಸ್ತೋಭೋಪಾಸನೆ - ಛಾಂ. ಉ. ೧. ೧೩. ೩

ಸ್ತೋಭ	ಉಪಾಸನೆ	ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ - ಸಾಮ	ದೃಷ್ಟಿ
ಹಾಉ	ಈ ಲೋಕ	ರಥನ್ತರಸಾಮ	ಪೃಥಿವೀ
ಹಾಇ	ವಾಯು	ವಾಮದೇವ್ಯಸಾಮ	ವಾಯು, ನೀರು, ಸಂಬಂಧ
ಅಥ	ಚನ್ದ್ರ	,,	ಚಂದ್ರ ಅನ್ನಾತ್ಮಕ
ಇಹ	ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆತ್ಮ	,,	ಆತ್ಮವೇ
ಈ	ಅಗ್ನಿ	ಈಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯವಾಗುವ ಆಗ್ನೇಯಸಾಮಗಳು	ಅಗ್ನಿ
ಊ	ಆದಿತ್ಯ	ಆದಿತ್ಯದೇವಾತ್ಮಕ ಸಾಮ	ಊರ್ಧ್ವ
ಏಹಿ	ಆಹ್ವಾನ	,,	ನಿಹವ
ಔಹೋಯಿ	ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು	ವೈಶ್ವದೇವ್ಯಸಾಮ	ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು
ಹಿಂ	ಪ್ರಜಾಪತಿ	,,	ಅನಿರುಕ್ತ / ಅವ್ಯಕ್ತ
ಸ್ವರ	ಪ್ರಾಣ	,,	ಪ್ರಾಣ
ಯಾ	ಅನ್ನ	,,	ಯಾತಿ ಅನ್ನದಿಂದ ಸಾಗುವ ಜಗತ್ತು
ವಿರಾಜ	ಅನ್ನ	ವೈರಾಜ ಸಾಮ	ಅನ್ನ
ಹುಂ	ಕಾರಣದೃಷ್ಟಿ ಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ	,, ,,	ಅನಿರುಕ್ತ, ಅವ್ಯಕ್ತ ವಿಭಿನ್ನ ಸ್ತೋಭಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತವಾಗಿದೆ.

ಸ್ತೋಭ ಗಾನೇನ್ನೈವ ಶ್ಲಕ್ಷಣತಾ ಶ್ರಾವ್ಯತಾ ಚ ತಸ್ಯ ಹವಾ ಏತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ಋಗೇವಾಸ್ಥೀನಿ ಸ್ವರೋಮಾಂಸಾನಿ ಸ್ತೋಭಾ ಲೋಮಾನಿ ॥ ಸ್ತೋಭಾನಿ ಕೇಶಸದೃಶಮುಕ್ತಮ್ ॥ ಸಾಮ ಗಾನದ ಅಂದ ಚೆಂದ ಸೌಂದರ್ಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲಾ - ಕೂದಲಿನ ವಿನ್ಯಾಸವೇ ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಭೂಷಣವಾಗಿರುವಂತೆ - ಸ್ತೋಭಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. **ಕಲಾನಾಂ ಪೂರಣಂ ಮನ್ತ್ರ ಪದ್ಯೈಃ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರೈರಪಿ ॥ ತಾನ್ಯತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮಗೀತಾನಿ ನಿರ್ದೇಶ್ಯನ್ತೇಽಧುನಾ ಯಥಾ ॥** *ಶಾರ್ಙ್ಗದೇವ* // ಸ್ತೋಭಗಳು ನಾದ ಮಾಧುರ್ಯದಿಂದಲೂ ಗಾನದ ಸೊಗಸಿನಿಂದಲೂ ಇಂಪಿನಿಂದಲೂ ಮನ್ತ್ರವಿದ್ಯೆಯ ಮೋಡಿಯಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳು ಸುಪ್ರೀತರಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಅಳವಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ **ಹಾಉ .... ಹಿಂ** ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಾನಾವಯವಗಳಾದ ತ್ರಯೋದಶ ಸ್ತೋಭಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ, ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಉಪಾಸನೆಯ ಕ್ರಮವನ್ನೂ - *ಛಾಂ. ೧.೧೩.೩.* ಹಾಗೂ ೨ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ವಿವರವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿ ಸ್ತೋಭಾಕ್ಷರ ಉಪಾಸಕನು ಸಾಮಗಳ ದರ್ಶನ ಪಡೆದು ವಾಗ್ಮಿಯೂ ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುವನೆಂದಿದೆ. ಋಕ್ ರಹಿತವಾದ ಸಾಮಗಳ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೂ ಇದರ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವರ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ಜೈ. ಉ. ಬ್ರಾ. ಬಗೆಬಗೆಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ.

ಸಾಮವೇದ ಗಾನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಸ್ವರಸಂಕೇತಗಳು :

ಆರ್ಚಿಕ ಸ್ವರಗಳು :

ಉಚ್ಚೈರುದಾತ್ತಃ - ೧ - ಅಂಗುಷ್ಠ । ನೀಚೈರನುದಾತ್ತಃ - ೩ - ಮಧ್ಯಮ । ಸಮಾಹಾರಃ ಸ್ವರಿತಃ - ೨ - ತರ್ಜನಿ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಉದಾ : ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ ॥ ಋ. *೧ //*

ಶಿವಕೋದಾತ್ತ - ೨ಉ

೩ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ . ೩ ೨
ಉದಾ : ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ - *ಋ. ೨೦ //* **ಉದ್ಘೇದಭಿ -** *ಋ. ೧೨೫ //*

ಕಠಿಣತಯಾ ಉಚ್ಚಾರಣಂ : ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಃ ಸ್ವರಿತಃ - **೨೦**

೨೦ ೨೦
ಉದಾ : ನಿಹೋತಾ - ಋ. ೧. / **ನಶಜ್‌ಸಿಷಮ್ -** *ಋ. ೩೫. /*

ಉಚ್ಚರಿತಃ - **ಕ೨ರ**

೨ರ ೩ಕ ೨ರ ೨ ೩ಕ ೨ರ

ಉದಾ : **ವಾಜಂ ವಾಜ್ಯಕ್ರಮೀತ್** - ಋ. *೬೫೫* ॥ **ವರ್ಧಸ್ವರತನ್ವಾ** - ಋ. *೫೨* ॥

ಕಮ್ಪಃ - **೨ಕ೩**

೧ ೨ ೩ ೨ಕ ೨ ೩

ಉದಾ : **ಮಾನ ಇನ್ದ್ರಾಭ್ಯಾ೩ದಿಶಃ** - ಋ. *೧೨೮* ।

ಎರಡು ಉದಾತ್ತ ಬಂದಾಗ ಮೊದಲನೆಯದು - **೨ಉ** ನಂತರದ್ದು ೩ ।

೨ಉ ೩ ೨ ೩ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨

ಉದಾ : **ಆದಿತ್ಪ್ರನ್ನಸ್ಯ** - ಋ. *೨೦* ॥ **ಪರೋೀಯದಿಧ್ಯತೇ** ॥ ಋ. *೨೦* ॥

ಪದಪಾಠದ ಸ್ವರಗಳು :

೨ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨

ಉದಾತ್ತಃ**ತ್ವಂ**। ಆದ್ಯುದಾತ್ತಃ**ಅಗ್ನೇ**। ಅನ್ತೋದಾತ್ತಃ**ಗೃಣಾನಃ**। ಮಧ್ಯೋದಾತ್ತಃ**ವೀತಯೇ**

೨ ೩ರ ೧ ೨ ೨ರ ೩ ೨ರ ೩

ದ್ವಯ್ಯುದಾತ್ತಃ **ಅವರಿತಿ** । ಸ್ವರಿತಃ **ಸ್ವಃ** । ನೀಚಸ್ವರಿತಃ **ವೀರ್ಯಮ್** । ಅನುದಾತ್ತಃ **ಪ್ರೇಷ್ಠಂ ವಃ**

೩

ಸರ್ವಾನುದಾತ್ತಃ **ಅಮಂಥತ** ॥

ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಚಿಹ್ನೆಗಳು :

ನ - ಶುದ್ಧ ಪ್ರಥಮಸ್ವರದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಶುದ್ಧ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದವರೆಗೆ ಆಗುವುದನ್ನು ನಮನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಆಯಾ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ 'ನ' ಅಕ್ಷರವನ್ನು
೧ನ ೨
ಬರೆದು ಸೂಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. **ಆಮೋ೭೩ವಾ** ॥ **ವಿ** - ಶುದ್ಧಪ್ರಥಮಸ್ವರದ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದವರೆಗೆ ಆಗುವುದನ್ನು '**ವಿನತ**' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಿ ಆ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ
೧ ವಿ
'ವಿ' ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಬರೆದು ಸೂಚಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. **ಅಗ್ನಿರ್ನೋ೭೨** । ನಮನ ವಿನತಗಳೆರಡೂ ಪ್ರಥಮಾದಿ ದ್ವಿತೀಯಾನ್ತ ಸ್ವರಗಳಾದರೂ ನಮನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ವರವು ದ್ವಿತೀಯಸ್ವರವನ್ನತಿಕ್ರಮಿಸಿ ತೃತೀಯವನ್ನು ತಲುಪಿದ ನಂತರ ಶುದ್ಧ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿನತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಶುದ್ಧಸ್ವರದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ವರ್ಣ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿನ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರವನ್ನು

ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ವಿನತ ಯಾವಾಗಲೂ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. **ರ** - ಸಾಮ ಯೋನಿಯ ಋಗ್ಗತ ದೀರ್ಘ ಅಕ್ಷರವು ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲೂ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಆ ವರ್ಣದ ಮೇಲೆ ರ ಅಂಕಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಪ್ರೇಙ್ಖ** ವೆಂದೆನಿಸುವ - ಈ ಅಡ್ಡಗೆರೆಯು ಪೂರ್ವವರ್ತಿಯಾದ ಪ್ರಥಮಸ್ವರವು ದ್ವಿತೀಯಸ್ವರದ ವರೆಗೆ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ - ಈ ಚಿಹ್ನೆ ಯನ್ನು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದ ಮೇಲೆ

೨ ೧ —

ತೋರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : **ತು ಇನ್ದ್ರಾವಾऽ೨ಃ ।**

ऽ : **ಅವಗ್ರಹ**ವೆಂದೆನಿಸಿರುವ ಈ ಚಿಹ್ನೆಯು ಪೂರ್ವ ವರ್ತೀ ವರ್ಣದ ಸ್ವರವು ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. **ಅಗ್ನಿರ್ಮಹೋऽ೨೩ನಾऽ೩ಮ್ ।** ಈ ^ ವಕ್ರಚಿಹ್ನೆಯು ಪೂರ್ವವರ್ತೀ ವರ್ಣದ ಸ್ವರವು ಮುಂದಿನ ವರ್ಣದವರೆಗೆ ಮುಂದು

೧ ^

ವರೆಯುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. **ಪಾऽ೨ಘೂ ॥** ಕೆಲವು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವ ಅವಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆಡೆ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆ ಪೂರ್ವವರ್ತಿ ಸ್ವರವೇ ಮುಂದುವರೆ

೨ ೨ ^

ಯುತ್ತಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಈ ಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ಹಾಕಿರುತ್ತದೆ. **ದ್ರಾऽ೩ತಾ೩ ।** ಈ ವಕ್ರಚಿಹ್ನೆಯನ್ನು ವರ್ಣ ವರ್ಣದ ಮಧ್ಯದ ಅಂಕೆಯ ಮೇಲೂ ಅವಗ್ರಹದ ಮೇಲೂ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಗಾನದ ಸ್ವರಗಳು ಅಂಕಿತವಾಗಿರುವ ಬಗೆಗಳು :-

೧ ೨ ೩ ೪

ಏಕಸ್ವರಾಃ :- ಉದಾ : **ತದ್ವಿವಿಡ್ಢಾ೩, ಇನ್ದ್ರ೦ ವಿಶ್ವಾ೩ಃ, ಇ, ಹಿಂತಾಃ,**

೫ ೦

ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಾಮ್ ಇತ್ಯಾದಿ

ಅನೇಕಸ್ವರಾಃ :- ಮೂರು ವಿಧ : **ಅನುಲೋಮಗೀತಮ್ :- ಅವರೋಹ ಕ್ರಮೇ**

೧ ೨ ೨ ೩ ೪ ೫ ೧ ೨ ೨

ಣಉಚ್ಚಾದಿ ನೀಚಾನ್ತಂ - ಆನ್ಧಾಃ, ಏऽ೩, ಹಙ್ऽ೪, ಜಾರಾ, ಸಮಾಯೇ೩, ತಾऽ೨

೨ ೩ ೪ ೫ ೧

೩೪ಮ್, ಊತಏಕಾನ್, ಓऽ೨೩೪೫೩, ಇತ್ಯಾದಿ ॥ ಪ್ರತಿಲೋಮಗೀತಮ್ :-

೨೧ ೩೦ ೨ ೪ ೫೪
ಆರೋಹ ಕ್ರಮೇಣ ನೀಚಾದಿ । ಉಚ್ಚಾನ್ತಂ – ನನ್ದಾಇ, ಏಹಿಯಾ, ಹಾಽ೩ಇ, ಪುರೂ
೩ ೦ ೨ ೧ ೫ ೦ ೩೦ ೨೧
ನುಷೇಜನಾ ಸಹೋವಾನನ್ತಾ ॥ ಉಭಯ ವಿಧಗೀತಮ್ :- ಎರಡು ಬಗೆ – ಉಚ್ಚಾ
೧ ೨೧ ೧ ೩ ೨೧ ೨ ೩ ೨ ೪೦ ೫ ೪
ದಿ ಉಚ್ಚಾನ್ತಮ್ : ವಾಇಶ್ವತಾಇ, ಚಾಽ೨ದಕ್ಷಸಾಇ ಹಜ್‌ಸಿಯಾ, ಪ್ರೇಷ್ಠಂ ವಾಃ –
೨೦ ೧ ೨೦ ೩೦ ೨ ೫ ೪
ಇತ್ಯಾದಿ ॥ ನೀಚಾದಿ ನೀಚಾನ್ತಮ್ :- ಗ್ನೇಮಹೋಭಿಃ, ಸೋಮಾಽ೩ಇ, ನಶ್ಚಾಽ೩ಇ
೨ ೪೦ ೫
ತ್ರಾಽ೩ಇ ಆಭುವಾತ್ – ಇತ್ಯಾದಿ ॥

ವಿಸ್ವರಮ್ :- ವಿಸ್ವರಮಕ್ಷರಮ್ । ಸ್ವರೇಸ್ವರೇ ತ್ರಿಮಾತ್ರಂ ಭವತಿ – 'ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮ', 'ಅತಿಕ್ರಮ', 'ಕರ್ಷಣ' ಸ್ವಾರೇಷು । ಏಕ ಏವ ಸ್ವರಃ ಕ್ರುಷ್ಟಃ ಸನ್ ಯದಿ
೧
ಸ್ವರಾನ್ತರಂ ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ತದಾ ತಸ್ಯ ವಿಸ್ವರಃ ಇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ । ಯಥಾ – ಓಽ೨೩೪೫ಇ ।
ಅತ್ರ 'ಓ'ಕಾರಃ ಪ್ರಥಮಸ್ವರಸ್ಥಃ ಮನ್ದ್ರಾನ್ತಂ ಇತಿ ವಿಸ್ವರಃ ॥

ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಮಃ ಅಷ್ಟವಿಧಃ : ಮಾತ್ರಾಲಕ್ಷಣ ೧.೧೮-೨೬ ॥ ಅತಿಸ್ವಾರೋ ಮನ್ದ್ರಂ
೩ ೨ ೪ ೫
ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಮತಿ ಪರಿಸ್ವಾರೇ – ಕಯಾಽ೩ಇಸ್ಥಾಽ೫ಇರಾಽ೬೫೬ನ್ ॥ ಗ್ರಾ.೨೨ ॥ ಮನ್ದ್ರಶ್ಚತು
೩೦ ೫
ರ್ಥಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಮತಿ – ಶ್ರಾಯನ್ತ ಇವಸೂಽ೪ರಾಯಾಮ್ ॥ ಗ್ರಾ. ೪೬೧ ॥ ಚತುರ್ಥ
೫೦ ೪ ೨ ೪ ೫೦
ಸ್ತೃತೀಯಮ್ – ದೂತಾಽಂವೋಽ೩ಇ ವಿಶ್ವವೇದಸಾಮ್ ॥ ಗ್ರಾ.೨೧ ॥ ತೃತೀಯೋ ದ್ವಿತೀ
೩ ೫ ೨೦
ಯಮ್ – ಹೀಽ೨೩೪ಷೀ ॥ ಗ್ರಾ.೧. ॥ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪ್ರಥಮಮ್ – ಔಹೋಽ೧ಇ । ಅಗ್ನೇ
ರಾಥಾಽ೨೩ಮ್ ॥ ಗ್ರಾ.೧೦ ॥ ಮನ್ದ್ರಶ್ಚತುರ್ಥಮ್ ಅತಿಕ್ರಮ್ಯ ತೃತೀಯೇ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಮತಿ –
೪ ೩೦ ೪ ೫೦ ೦ ೩೦ ೨ ೩ ೫
ಸುನೋತಸೋಮಪಾ ಆವ್ವಾಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಗ್ರಾ. ೯೯೪ ॥ ಮನ್ದ್ರಃ ಚತುರ್ಥತೃತೀಯಾ
೪ ೫ ೧ ೧ ೧
ವತಿಕ್ರಮ್ಯ ದ್ವಿತೀಯಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಮತಿ – ಷಿಭಾಽ೨ಉ, । ವಾಽ೩೪೫ ॥ ಗ್ರಾ.೧೧೧೦ ॥

೩ ೨
ತೃತೀಯೋ ದ್ವಿತೀಯಮತಿಕ್ರಮ್ಯ ಪ್ರಥಮಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಮತಿ - **ಪುನಾಽ೩೧** ॥ *ಗ್ರಾ. ೯೫೩* ॥

೧
ಅತಿಕ್ರಮಃ ಚತುರ್ವಿಧಃ :- ಮಾಲ *೧.೨೮.೩೧* ॥ ಕೃಷ್ಟಃ ಪ್ರಥಮಮತಿಕ್ರಾಮತಿ - **ಊಽ೨ -**

೩ ೫ ೧೦ ನ
ನ ಆಗಾಽ೨೩೪ಹೋ । *ಗ್ರಾ. ೪೯೨* ॥ ಪ್ರಥಮೋ ದ್ವಿತೀಯಮ್ ಅತಿಕ್ರಾಮತಿ - **ಆರೋಽ೩**

೨
ಹಾನ್ । ಅತ್ರ 'ನ' ಇತಿ ಚಿಹ್ನಮ್ ನಮನಮ್ ಇತಿ ವ್ಯವಹ್ರಿಯತೇ । ಲಕ್ಷಣಗ್ರನ್ಥೇಷು 'ಅಭಿಗೀತ' 'ವಿನತ' 'ಪ್ರಣತಾ'ದಿ ಸ್ವರಾಣಾಂ ನಿರ್ದೇಶೋ ಭವತಿ । 'ನಮನಸ್ಯ' ನ ಪ್ರೇಙ್ಖ್ಯಸ್ಯ - ತು ಏತನ್ನಾಮ್ನಾ ನಿರ್ದೇಶೋ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ॥ ತೃತೀಯಶ್ಚತುರ್ಥಮ್ ಅತಿಕ್ರಾಮತಿ - **ಯಜ್ಞಾಽ೫**

೪ ೩
೪ ೧ ೧ ೨೦ ೩೦ ೨
ಯ ॥ *ಗ್ರಾ. ೫೯* ॥ ಪ್ರಥಮಃ ತ್ರೀನತಿಕ್ರಾಮತಿ - **ಈಽ೫ಹೋಹೋಹೋಹೋಹಿ** ॥ *ಆರ. ೧೮೦* ॥

ಕರ್ಷಣಮ್ ಪಂಚ ವಿಧಮ್ :- ಮಾ. ಲ. *೧.೩೨* ॥ ಆದ್ವಿತೀಯಕರ್ಷಣಮ್ -

೧ ೧ ೨
ಬೋಧಾಽ೨ । *ಗ್ರಾ. ೧೫* ॥ ಆತೃತೀಯಕರ್ಷಣಮ್ - **ಆಽ೨೩ಇನ್ದ್ರಃ** । *ಗ್ರಾ. ೪೭೬* ॥

೧
ಆಚತುರ್ಥಕರ್ಷಣಮ್ - **ಸ್ನಾಽ೨೩೪ಭಾಇ** । *ಗ್ರಾ. ೧೩೭* ॥ ಆಮನ್ದ್ರಕರ್ಷಣಮ್ -

೧ ೫ ೫
ಓಽ೨೩೪೫ಇ । *ಗ್ರಾ. ೫* ॥ ಮನ್ದ್ರಶ್ಚ ಅತಿಸ್ವಾರ್ಯಾತ್ ಕೃಷ್ಯತೇ - **ತ್ವನ್ನ್ವಾಽ೬ಮೇ** । *ಗ್ರಾ. ೭೨* ॥

೨
ಸ್ವಾರಃ ತ್ರಿವಿಧಃ :- ಮಾ. ಲ. *೨.೧-೪* ॥ ಪ್ರಥಮಾದಿರ್ನವಮಾತ್ರಃ - **ಹರೀ೩ -**

೧ ೧೧೧ ೨ ೧೧೧
ಶ್ರೀಽ೨೩೪೫ಃ । *ಗ್ರಾ. ೩೩೭* ॥ ದ್ವಿತೀಯಾದಿ ಷಣ್ಮಾತ್ರಃ - **ಆಽ೩೪೫** । ತೃತೀಯಾದಿ

೩ ೧೧೧
ಅಷ್ಟಮಾತ್ರಃ - **ಈಽ೨೩೪೫** । *ಆರ. ೪೭* ॥

ಏಷು ಸ್ವಾರೇಷು ತೃತೀಯ ಚತುರ್ಥ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರಾಣಾಮುಪರಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಃ ಪ್ರಥಮೋಙ್ಕಃ ಏಕಮಾತ್ರಿಕಸ್ಯ ಬೋಧಕಃ । ಸ್ವಾರೇ ತ್ರಯೋನ್ಯಾಃ ಪೃಥಕ್ ಏಕಮಾತ್ರಾಃ । ಯತ್ ಮನ್ದ್ರ ತೃತೀಯ ದ್ವಿತೀಯೈಃ ಸ್ವರೈಃ ವರ್ತಮಾನಂ ಅಕೃಷ್ಟಂ ಪ್ರತ್ಯುತ್ಕ್ರಾಮತಿ ಅನನ್ತರ ಸ್ವರೇ ಉಚ್ಚೇ

೫೦ ೫
ಪ್ರತ್ಯಯೇ ॥ ತತ್ ದ್ವಿಮಾತ್ರಾದಿಃ ಯಥಾ - **ಶ್ರಾಯನ್ತ ಇವ ಸೂಽಳರಾಯಾಮ್ ।**

೩ ೫
ಗ್ರಾ. ೪೬೧ ॥ ಅತ್ರ ಸೂಕಾರಃ । ದ್ವಿಮಾತ್ರಿಕಃ ॥ **ಹೀಽ೨೩ಳಷೀ । ಅತ ಹೀಕಾರಃ ದ್ವಿಮಾ ತ್ರಿಕಃ ।**
೨೦
ಔಹೋಽ೧ಇ । *ಗ್ರಾ.೧೦* ॥ ಅತ್ರ 'ಹೋ'ಕಾರಃ ದ್ವಿಮಾತ್ರಿಕಃ ॥ ಜಿಹ್ವಾಮೂಲೀಯ

ಪ್ರಯೋಜಕಂ । ಅರ್ಚಿಕೋ ಅಕ್ಷರ ಕಾಲಃ .... ಮಾತ್ರಾಲಕ್ಷಣ ೩.೩.೮ ॥

೨ ೧ ವಿ
ವಿನತಮ್ - ಪ್ರಥಮಾದಿಃ ದ್ವಿತೀಯಾನ್ತಮ್ ॥ **ಅಗ್ನಿರ್ನೋಽ೨ - ವಿ** ॥ **ಪ್ರಣತಮ್**

೨ ೦ ೧ ೨
- ದ್ವಿತೀಯಾದಿಃ ತೃತೀಯಾನ್ತಮ್ ॥ **ರಮ್ಮನ್ಯೇಽ೩ದಾಸ್ವನ್ತಮ್ - ಪ್ರ** ॥

ವಿನತ ಪ್ರಣತಯೋಃ ಅನ್ತ್ಯೇ ಅರ್ಧಮಾತ್ರಾ ನೀಚೇನ ಸ್ವರೇಣ ಭವತಿ । ಯದಿ ದೀರ್ಘಾಕ್ಷರಂ ಸ್ಯಾತ್ ತರ್ಹಿ ಉಚ್ಚೇ ಅಧ್ಯರ್ಧಾಭವತಿ । ಯದಿ ಹ್ರಸ್ವಮ್ ತರ್ಹಿ ಉಚ್ಚೇ ಅರ್ಧಮ್ ಭವತಿ ॥

೫ ೪೦ ೪
'ಉತ್ಸ್ವರಿತಮ್' - ಚತುರ್ಥಾದಿ ಮನ್ದ್ರಾನ್ತಮ್ । **ಮನುಷ್ಯೇಽ೫ಭಿರಗ್ನಿಃ ।** ಅತ್ರ ಚತುರ್ಥೇ ಅರ್ಧಮಾತ್ರಾ, ಮನ್ದ್ರೇ ಅಧ್ಯರ್ಧಾ ॥

ಅಭಿಗೀತಮ್ ಅಬಿಗೀತೇ ದ್ವಿಮಾತ್ರಾದ್ವಿತೀಯೇ ಪ್ರಥಮೇದ್ಯರ್ಧಾ ಇತಿ । ದ್ವಿತೀ

೧೦ ಅ ೪
ಯಾದಿ ಪ್ರಥಮಾನ್ತಮ್ ॥ ಸಂ. ಉ. ಬ್ರಾ ॥ ೩.೯,೧೦ ॥ **ಸ್ತೋಮಾಜ್ ರುದ್ರಾಽ೨೩ಯಾ ।**
೧ ಅ ೧೧೧
ಪಾಇನ್ವೋ.ಅರ್ಕಾಽ೨೩ಳ೫ಇಃ । ಅತ್ರ ಅರ್ಧಮಾತ್ರಾ, ದ್ವಿತೀಯೇ ಪ್ರಥಮೇ ಅಧ್ಯರ್ಧಾ ಭವತಿ ॥

೪ ೫೦ ೦ ೨ ೧
ಸಪ್ತವಿಧಾ ಅರ್ಧಮಾತ್ರಾಃ :- ಓಗ್ನಾಇ ॥ **ಪ್ರೇಷ್ಠಂವೋಹಾಉ** ॥ **ಷುಪ್ರಾ**

೧ ಅ ೧ ___ ೩ ೨
ವೋಽ೨೩ಚಾಽ೩ಳ೩ಃ ॥ **ನಾಯಕ್ರಮೀಽ೨ಕ** ॥ **ವೋಅಗ್ನಾಯಾಽ೨ಇ** ॥ **ತಿಯಾಽ೩**

೪ ೫೦ ೦ ೦ ೫
ಇಷ್ಕಾಽ೫ರಾ೬೫೬ನ್ ॥ **ವಿಶೋ ವಿಶೋಹಿಮ್ಸ್ಥಿವೋಽ೬ಅತಿಥಾಇಮ್** ॥ ಏಷು

ಸಪ್ತಸು ಅನ್ತಿಮೇ ವರ್ತಮಾನಾನಿ ಇ ಉ ತ್ ಇ ನ್ ಮ್ ಇತ್ಯಾದೀನಿ ಅಕ್ಷರಾಣಿ ಅರ್ಧಮಾತ್ರಿಕಾಣಿ ॥

ಪಂಚ ವಿಧಾಶ್ರುತಯಃ :-

ದೀಪ್ತಾ - ಕ್ರುಷ್ಟಾತ್ ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮಸ್ವರಾತ್ ಪರೀಭೂತೇ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರೇ ವಿರತೇ

॥ ಪ ೨ ೧ ೨ ಪ

ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರೇ ಪರತಃ ದೀಪ್ತಾಶ್ರುತಿಃ ಭವತಿಃ - **ಊಽ೨ ॥ ತೃಮ್ಪಾವಾಽ೧ಯಾಽ೨ ॥** ಇತ್ಯಾದಿ ॥

ಆಯತಾ - ನೀಚೇ ತೃತೀಯಸ್ವರಂ ಪರತ ಸ್ಥಿತೇ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಸ್ಯ ಆಯತಾಶ್ರುತಿಃ

೨ ೩ ೪ ೫ ೧ ^ ೨ ^ ೩

ಊತಏಕಾಮ್ ॥ ತ್ವಾಽ೨ಇ ॥ ವಾರಾವಾಽ೨೩೪ಸ್ತಾನ್ ॥

ಮೃದುಭೂತಾ - ವಿಪರ್ಯಯೇ ಅನ್ಯಸ್ವರೇ ಚತುರ್ಥಸ್ವರೇ ಪರಭೂತೇ ಮೃದು

೦ ೦ ೨

ಭೂತಾ - **ಉದ್ಘೇದಭಿಶ್ರುತಾಮಾಽ೩ಘಾಮ್ ॥** ಊಹ. ೫೪೮ ॥ ಅತ್ರ **ಘಾ**ಮಿತಿ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಾತ್ಪರಾಶ್ಚತುರ್ಥಸ್ವರಃ ತತ್ರ ಮೃದುಭೂತಾ ॥

೧ ಪ

ಮಧ್ಯಮಾ - ಸ್ವೇಸ್ವರೇ ಸ್ವರಾನ್ತರೇ **ಅ** ಪರಭೂತೇ ಮಧ್ಯಮಾ ಶ್ರುತಿಃ ॥ **ವಾಽ೨**

೨

ತೋ೯ೞಽ೩೫ಹಾಇ ॥ *ಪ್ರ. ೩೦೬ //* **ತೋ** ಇತಿ ಸಮಾನಸ್ವರೇ ಮಧ್ಯಮಾ ಶ್ರುತಿಃ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯಮ್ ॥

೧ ::

ಕರುಣಾ - ಕ್ರುಷ್ಟೇ ತು ಕರುಣಾ ಶ್ರುತಿಃ ಹಾಽ೨ಊ ಊವಾಽ೨ಇ । **ಊ** । ಆರಾತ್ತಾ

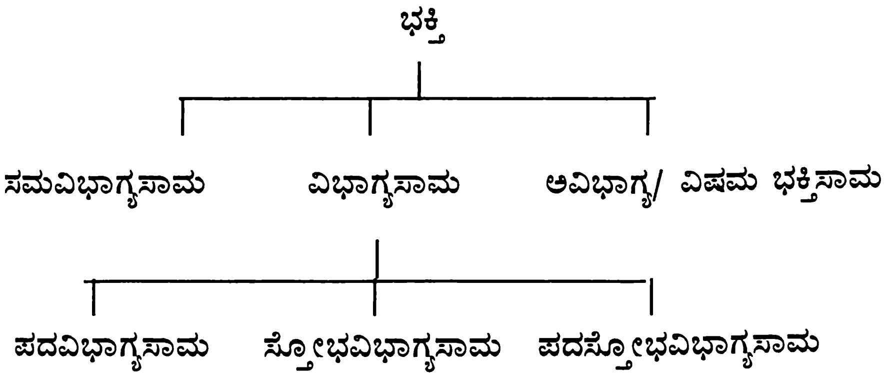
೧ :: ಪ

ದಾಸ ಧಮಾದಾಽಮ್ । ಹಾ೨ಊ ಊವಾ೨ಇ । **ಊಽ೨** । ದೀಪ್ತಾದಿ ಚಿಹ್ನಂ ಪ್ರಾಚೀನ ಪುಸ್ತಕೇ ದೃಶ್ಯತೇ । ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಕಾರಶ್ಚ ತಥೈವ ನ ತು ಸ್ವರಾನ್ತರೇಷು ದೀಪ್ತಾದಿ ಚಿಹ್ನಮ್ ॥

ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗಳು :

ಭಕ್ತಿ ಶಬ್ದವು ಭಜ್‌ಧಾತುವಿಗೆ ಕ್ತಿನ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಯೋಗವಾಗಿ ರೂಪಗೊಂಡಿದ್ದು 'ವಿಭಾಗ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿದೆ. ಪರ್ವಗಳು ಪಾರಿಭಾಷಿಕವಾಗಿ ವಿರಾಮ

ವೆಂದು । ಗೆರೆಯಿಂದ ಗುರುತಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವರಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಾನುಗುಣವಾಗಿ ವಿಂಗಡವಾಗಿ ರುವ ಲಘುತಮ ವಿಭಾಗಗಳಾಗಿದ್ದರೆ ಉದ್ಗಾತೃವರ್ಗದ ಋತ್ವಿಜರು ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರತಿಸಾಮದ ಗಾನದ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ಅವಯವ ಗಳನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆದು ಖಚಿತವಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ । ಗೆರೆಗಳಿಂದ ಗುರುತಿಸಿ ಯಾವ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ನಿರ್ಧಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ, ಯಾವುದೇ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟೇ ಪರ್ವಗಳಿರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವೇನಿಲ್ಲ. ಒಂದದ ರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಪರ್ವಗಳವರೆಗಿರುವುದನ್ನು ನೋಡ ಬಹುದು. ಸಾಧಾರಣವಾಗಿ ಪೂರ್ಣ ಪರ್ವಗಳೇ ಪ್ರತಿಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೆಲವು ಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉದಾ ಇಡಾ ಎಂಬ ನಿಧನದ 'ಇ' ಪೂರ್ವಪರ್ವದ ಭಾಗವಾಗಿಯೂ 'ಡಾ' ಉತ್ತರಪರ್ವದ ಭಾಗವಾಗಿ ಯೂ ಇರುವುದನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಪ್ರತಿ.ಸೂ. ೧.೧೦ ಮತ್ತು ೧.೧೧ ಹಾಗೂ ಲಾ.ಶ್ರೌ. ಸೂ.೭.೫.೨.೧ ಅನುಸರಿಸಿ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿಂಗಡಣೆಯನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ..

ಸಮವಿಭಾಗ್ಯ :- ಸಾಮದಲ್ಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಪರ್ವಗಳ ಎಲ್ಲಾ ಪಾದಗಳೂ ಸಮಾನಸ್ವರಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಋ.೫೫೭ ರಿಂದ ಉದಯವಾಗಿರುವ ೧೧೦ಳ 'ಪ್ರವದ್ಭಾರ್ಗವ' ಸಾಮ ದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪರ್ವಗಳ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿದ್ದು ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಪ್ರಥಮಪರ್ವಗಾನ ೨ ಮತ್ತು ೧ನೆಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಪರ್ವಗಳಲ್ಲೂ ಎಲ್ಲಾ ಪಾದ ಗಳಲ್ಲೂ ೨ ಮತ್ತು ೧ನೆಯ ಸ್ವರದಲ್ಲೇ ಗಾನವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇದರಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪಾದ **ಪ್ರಸ್ತಾವ,** ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದ **ಉದ್ಗೀಥ** ತೃತೀಯ ಪಾದ **ಪ್ರತಿಹಾರ** ಚತುರ್ಥಪಾದ **ಉಪದ್ರವ**ಭಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅನ್ತಿಮ 'ವಾಽ೨೩೪೫' । ಒಂದು ಪರ್ವ **ನಿಧನ** ಭಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗಳ ವಿಭಜನೆ ಸಮಾನರೂಪದಲ್ಲಾಗಿದೆ.

ವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮ :- ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದು ವಿವರಗಳು ಹೀಗಿವೆ. **ಪದವಿಭಾಗ್ಯ** ಸಾಮ - ಪರ್ವ ಪದ ಮತ್ತು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಗಳು ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿದ್ದು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನಾಗಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿ ಅನ್ತಿಮ ಪರ್ವ 'ವಾಽ೨೩೫' ನಿಧನವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಪರ್ವ ಮತ್ತು ಪಾದಗಳೂ ಇದೇ ರೀತಿ ವಿಭಕ್ತವಾಗಿರುವುದನ್ನೂ ಮೇಲೆ ಉದಾಹರಿಸುವ ೧೧೦೪ ಪ್ರವದ್ಭಾರ್ಗವ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. **ಸ್ತೋಭವಿಭಾಗ್ಯ -** ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪರ್ವದಲ್ಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದದಲ್ಲೂ ಗಾನವಾಗುವ ಸ್ತೋಭಗಳ ಸ್ವರಗಳ ನಮೂನೆ ಒಂದೇ ತೆರನಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲಾ ಭಕ್ತಿಗಳಲ್ಲೂ ಸಮಾನರೂಪವು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ವಾಸಿಷ್ಠಸಾಮ - ಗ್ರಾ.೪೩೦. ವೈಶ್ವಜ್ಯೋತಿಸಾಮ - ಗ್ರಾ.೧೧೪. **ಪದಸ್ತೋಭ ವಿಭಾಗ್ಯ :-** ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭಸಹಿತ ಎಲ್ಲಾ ಪರ್ವ ಅಥವಾ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ನಮೂನೆಯ ಸ್ವರಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ತೋಭಸಹಿತ ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ತೆರನಸ್ವರಗಳೇ ಸ್ತೋಭಸಹಿತ ಒಂದು-ಎರಡು ಮೂರು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ತೋಭಸಹಿತ ಒಂದೊಂದು ಪಾದವೂ ಒಂದೊಂದು ಭಕ್ತಿಯ ರೂಪದಲ್ಲೇ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಉದಾ : ವಾತ್ಸಪ್ರಸಾಮ - ಗ್ರಾ.೫೩೭.

ಅವಿಭಾಗ್ಯ ಅಥವಾ ವಿಷಮಭಕ್ತಿಸಾಮ : ಈ ತೆರನಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿ ಪರ್ವ ಅಥವಾ ಪಾದವೂ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನಸ್ವರಗಳಿಂದ ಮೈದಳೆದಿದ್ದು ಭಕ್ತಿಗಳೂ ಸಮಾನರೂಪದಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗವಾಗಿರದೆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನವಾಗಿ ಒಂದರಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು, ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಎಂಟು, ಮತ್ತೊಂದರಲ್ಲಿ ಹದಿನೈದು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ನೋಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

೨೦ ೦ ೦೧ ೨ ೩ ೫ ೨ ೦
ತರೋಽಭಿರ್ವಾ ಔಹೋಽಹಾಇ ॥ ವಾಇದದ್ವಾಽ೨೩೪ಸೂಮ್ । ಇನ್ದ್ರಜ್ಸಬಾ

೦ ೧ ೫ ೧ ೦ ೦ ೦ ೦೨ ೩೦ ೪೦
ಧಲೂತಾಯೋಽ೨೩೪ಹಾಇ । ಬೃಹದ್ಗಾಯನ್ತಸ್ಸುತಸೋಽಮೇ ಅಧ್ವಾಽ೩೪ । ಔಹೋ

೫ ೧೩ ೫ ೨ ೩ ೫ ೨೧೦ ೨ ೧೮೦ ೨
ವಾ । ಇಹಾಽ೨೩೪ಹಾಇ । ಉಹುವಾಽ೨೩೪ರಾಇ । ಹುವೇಭ । ರಾನ್ನಕಾರಾಽ೩೪ ।

೩೦ ೪೦ ೫ ೧೩ ೫ ೩೦೨ ೫೦ ೨
ಔಹೋವಾ ॥ ಇಹಾ೭೨೩ಳಹಾಇ । ಔಹೋ೭೩೧೨೩ಳ । ಣಾಮ್ । ಏಹಿಯಾ೭೬ಹಾ ॥

.... ಊಹ ೩೮೯ ॥ ಈ ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಪರ್ವದ ಸ್ವರಗಳೂ ಬೇರೆಬೇರೆ ತೆರನಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದುದಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಗಾನದ ಅವಯವಗಳಿಗೆ 'ಭಕ್ತಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಏಕೈಕಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಾ ಪಂಚಭಕ್ತಯಃ । ಹಿಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ತಾವೋದ್ಗೀಥ ಪ್ರತಿಹಾರೋಪದ್ರವ ನಿಧನಾಖ್ಯಃ ॥ ಹಿಂಕಾರ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಉದ್ಗೀಥ ಪ್ರತಿಹಾರ ಉಪದ್ರವ ನಿಧನ ಎಂದು ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಐದು ಭಕ್ತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ನಾಲ್ಕು ನಾಲ್ಕು ಋತ್ವಿಜರು ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಾರಷ್ಟೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಸಾಮವೇದೀಯ ಋತ್ವಿಜರಿಗೆ ಸಾಮವೇದೀಯಾಃ ಉದ್ಗಾತೃಗಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾದ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಉದ್ಗಾತಾ ಪ್ರಸ್ತೋತಾ ಪ್ರತಿಹರ್ತಾ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ಎಂಬ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಕರ್ತವ್ಯ - ಪ್ರಸ್ತಾವೋದ್ಗೀಥ ಪ್ರತಿಹಾರೋಪದ್ರವ ಭಕ್ತಯಃ ಪಂಚವಿಧಿತ್ವಾ ನಿಧನಾ ಕರ್ತವ್ಯಃ ॥ ಪಂಚ ಭಕ್ತಯಃ ಅಧ್ಯಯನಾದಿಷು ಪ್ರಸ್ತಾವಾತ್ಪೂರ್ವಂ ಹಿಂಕಾರಂ ಉದ್ಗೀಥಾತ್ಪೂರ್ವಂ ಓಂಕಾರಂ ಚ ಗಾತವ್ಯಮ್ ॥ ಅತಃ ಸಪ್ತಭಕ್ತಯಃ ಇತಿ ವ್ಯವಹಾರಃ । ಸಪ್ತಭಕ್ತಯಃ ಯಜ್ಞೇಷು ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲೇ ॥ ಹೀಗೆ ಸಾಮಗಾನದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಾದಿ ಪಂಚಭಕ್ತಿಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದರೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗುವ 'ಹಿಂ'ಕಾರ 'ಓಂ'ಕಾರಗಳೂ ಸೇರಿ ಏಳು ಭಕ್ತಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಪರಿಚಯ ಹೀಗಿದೆ -

ತಸ್ಮಾ ಉಷಾ ಹಿಙ್ಕೃಣೋತಿ ಸವಿತಾ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ । ಬೃಹಸ್ಪತಿರೂರ್ಜಯೋದ್ಗಾಯತಿ ತ್ವಷ್ಟಾ ಪುಷ್ಟ್ಯಾ ಪ್ರತಿ ಹರತಿ ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ನಿಧನಮ್ । ನಿಧನಮ್ ಭೃತ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಯಾಃ ಪಶೂನಾಂ ಭವತಿ ಯ ಏವಂ ವೇದ ॥ ತಸ್ಮಾ ಉದ್ಯನ್ಸೂರ್ಯೋ ಹಿಙ್ಕೃಣೋತಿ ಸಂಗವಃ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ । ಮಧ್ಯನ್ದಿನ ಉದ್ಗಾಯತ್ಯಪರಾಹ್ಣಃ ಪ್ರತಿಹರತ್ಯಸ್ತಂ ಯನ್ನಿಧನಮ್ ॥ ತಸ್ಮಾ ಅಭ್ರೋಭವನ್ ಹಿಙ್ಕೃಣೋತಿಸ್ತನಯನ್ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ । ವಿದ್ಯೋತಮಾನಃ ಪ್ರತಿಹರತಿ ವರ್ಷನ್ನುದ್ಗಾಯತ್ಯುದ್ಗೃಹಣನ್ ನಿಧನಮ್ ॥ ಅತಿಥೀನ್ ಪ್ರತಿ ಪಶ್ಯತಿ ಹಿಙ್ಕೃಣೋತ್ಯಭಿವದತಿ ಪ್ರಸ್ತೌತ್ಯುದಕಂ ಯಾಚತ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ ಉಪಹರತಿ ಪ್ರತಿಹರತ್ಯುಚ್ಛಿಷ್ಟಂ ನಿಧನಮ್ ॥ *ಅಥರ್ವ ೯.೬.೧-೯ ॥*
ಅತಿಥಿಗಾಗಿ ಉಷಾ ಹಿಂಕಾರವನ್ನೂ ಸವಿತಾ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು

ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನೂ ತ್ವಷ್ಟಾಪುಷ್ಟಿಯುತವಾಗಿ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಿಧನಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ತಥ್ಯ ತಿಳಿದವರಿಗೆ ಐಶ್ವರ್ಯ ಸಂತಾನ ಪಶು ಆದಿ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳು ಒದಗುತ್ತವೆ. ಅತಿಥಿಗಾಗಿ ಸೂರ್ಯನು ಉದಯವಾಗುವಾಗ ಹಿಂಕಾರವನ್ನೂ ಪೂರ್ವಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನೂ ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನೂ ಸಾಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರವನ್ನೂ ಅಸ್ತಂಗತನಾಗುವಾಗ ನಿಧನವನ್ನೂ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅತಿಥಿಗಾಗಿ ಮೇಘವು ಹಿಂಕಾರವನ್ನೂ ಗುಡುಗು ಪ್ರಸ್ತಾವವನ್ನೂ ಹೊಳೆಯುವ ಮಿಂಚು ಪ್ರತಿಹಾರವನ್ನೂ ಹುಯ್ಯುತ್ತಿರುವ ಮಳೆ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನೂ ಮಳೆಯ ಸಮಾಪ್ತಿಯು ನಿಧನ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಸ್ವಭಾವತಃ ಕ್ರಿಯಾಶೀಲವಾಗಿ ಸಾಮ ಗಾನದಲ್ಲೇ ತಲ್ಲೀನವಾಗಿರುವ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಭವ್ಯವಾಗಿ ಚಿತ್ರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪಂಚಕೃತ್ವಃ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ಪಂಚಕೃತ್ವ ಉದ್ಗಾಯತಿ ಪಂಚಕೃತ್ವಃ ಪ್ರತಿಹರತಿ ಪಂಚಕೃತ್ವ ಉಪದ್ರವತಿ ಪಂಚಕೃತ್ವೋ ನಿಧನಮುಪಯನ್ತಿ ತತ್ ಸ್ತೋಭ ಸಹಸ್ರಂ ಭವತಿ ॥ ಐ. ಆ. ೨. ೩. ೪ ॥ ಪಂಚವಿಧತ್ವ ಧ್ಯಾನವನ್ನು ವಿವರಿಸುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಪಠಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಹಾವ್ರತದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾಯಕರು 'ರಾಜನ'ಸಾಮದಿಂದ ರಹ.೬೬. ಸ್ತುತಿಸುವಾಗ ಪ್ರಸ್ತೋತೃವು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಐದು ಬಾರಿಯೂ, ಉದ್ಗಾತೃ ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿ ಯನ್ನು ಐದು ಬಾರಿಯೂ ಪ್ರತಿಹರ್ತೃ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಐದು ಬಾರಿಯೂ ಇತರ ಋತ್ವಿಜರಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಉದ್ಗಾತೃವೇ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಐದು ಬಾರಿಯೂ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಋತ್ವಿಜರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ನಿಧನಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಐದುಬಾರಿಯೂ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡ ಬೇಕು. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸ್ತೋಭ ಸಹಸ್ರವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಹಿಮ್‌ಕಾರ : ಬ್ರಹ್ಮವೈ ಹಿಮ್‌ಕಾರೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವ ತದಹರ್ಬ್ರಹ್ಮಣೈವ ತದ್ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ ಯ ಏವಂ ವೇದ ॥ .... ಯದೇವ ಹಿಮ್‌ಕಾರೇಣ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತಾ .... ಮಾನುಷೀಂ ಚ ॥ ಐ. ಆ. ೧. ೩. ೧ ಖಂಡ ಪೂರ್ತಿಯಾಗಿ ಹಿಮ್‌ಕಾರದ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. '**ಹಿಮ್‌ಕಾರವು ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಸ್ವರೂಪ**'ವೇ ಆಗಿದ್ದು ಈ ಮನ್ತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವ ದಿನವೂ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಅರಿಯುವವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಶಸ್ತ್ರಮನ್ತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುವ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಉಚ್ಚಾರವಾಗುವ '**ಹಿಮ್**' ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಋಕ್ಕುಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಇವೆರಡರ ಮಿಥುನದಿಂದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಪಶುಸಂಪತ್ತೂ ಲಭಿಸುವುದು. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುದುಗಿರುವ ಚಿನ್ನ ವಜ್ರ ಆದಿ ಅಮೂಲ್ಯ ಖನಿಜ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಗುದ್ದ

ಲಿಯಿಂದ ಅಗೆದು ಪಡೆಯುವಂತೆ. ಶಸ್ತ್ರಮಂತ್ರಗಳ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಪಠಿಸುವ **ಹಿಮ್‌ಕಾರ** ವೆಂಬ ಗುದ್ದಲಿಯಿಂದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಭೂತವಾಗಿರುವ ಪರಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು. ಹಿಮ್‌ಕಾರ ಗಾಯಕನು ಹಿಮ್‌ಕಾರ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಲೇ ತನ್ನ ಬಯಕೆಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಹಿಮ್‌ಕಾರವು ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೊಡನೆ ಸೇರಿಯೇ ಪಠಿಸಲ್ಪಡುವಂತಹದು.

ಹಿಮ್, ಹುಮ್, ಹುಮ್ ಆ, ಹುಮ್ ಬಾ ಹಾಗೂ ಹುಮ್ ಭಾ ಈ ಐದೂ 'ಹಿಮ್' ಕಾರದ ವಾಚಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. **ತತ್ರ ಹಿಮ್‌ಕಾರಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ । ಪಂ.ವಿ.ಸೂ. ೨.೧.೧.ಸಾ.ಭಾ. ॥ ಹುಮ್ ೩೩ ॥ ಇತಿಹಿಮ್‌ಕಾರಃ ।** *ಲಾ.ಶ್ರೌ.೩.೧೧.೭ //* ಹುಮ್ ಆ, ಹುಮ್ ಬಾ, ಹುಮ್‌ಭಾ ವಾ - *ಗಾ.ವಿ.ಸೂ.೧.೨೫.//* ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಾಮಗಾನದ ಪ್ರಾರಂಭ ದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್‌ಕಾರವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. **ಸಾಮ್ನೋ ಸಾಮ್ನೋ ಹಿಮ್‌ಕುರ್ಯುಃ ॥** *ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೨.೧.೪ //* ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪರ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೂ ಹಿಮ್‌ಕಾರ ಗಾನದ ವಿಧಾನವಿದೆ. **ಪರ್ಯಾಯಾದಿಷು ಹಿಮ್‌ಕಾರೇಣ ಸ್ತುವೀರನ್ ॥** *ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೨.೬.೧೦ //* ಹಿಮ್‌ಕಾರವು ಸಾಮದ ರಸವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಗತಿಯನ್ನೂ ಓಜಸ್ಸನ್ನೂ ತಂದು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಏಷ ವೈ ಸಾಮ್ನಾಂ ರಸೋ ಯದ್ ಹಿಮ್‌ಕಾರೋ ಯದ್ ಹಿಮ್‌ಕೃತ್ಯ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ರಸೇನೈವೇತಾ ಅಭ್ಯುದ್ಯ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ - *ತಾಂ.ಬ್ರಾ. ೬.೮.೭ //* ಸೋಮಯಾಗ ದಲ್ಲಿ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಸ್ತೋತ್ರದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸ್ವತನ್ತ್ರ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಸ್ತೋತಾ, ಉದ್ಗಾತಾ ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಹರ್ತಾ. ಹೀಗೆ ಮೂರು ಜನ ಋತ್ವಿಜರೂ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹಿಮ್‌ಕಾರವು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಭಕ್ತಿಯೆಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡದಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯ ಅನ್ತರ್ಗತವಾದದ್ದು ಹಿಮ್‌ಕಾರ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಸ್ತಾವಃ :- ಅವಸಾನಂ ಪೂರ್ವಂ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಆದ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಷು ॥ ಅವಸಾನಂ ಪೂರ್ವ ವಿರಾಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ *ಪಂಚವಿಧಸೂತ್ರ. ೧.೧.೪ //* ಪ್ರಸ್ತಾವವೆಂಬ ಪ್ರಥಮ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತೋತೃ ಎಂಬ ಋತ್ವಿಜರು. ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು. ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಪೂರ್ವ ದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್‌ಕಾರ. ಪ್ರಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಗೆ ದೇವತೆ - *ಛಾಂ.ಉ. ೨.೧೮ ಖಂಡ.* ಉದಯಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನರೂಪವೇ ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಮನುಷ್ಯರು, ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತರಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತಾವಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಯೂ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಪ್ರಶಂಸಾಕಾಮರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ - ಛಾಂ.ಉ.

೨.೯.೩. ಪ್ರಸ್ತೋತಾ ಸಾಮ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ಸ ಯತ್ರ ಪ್ರಸ್ತುಯಾತ್ ತದೇತಾನಿ ಜಪೇತ್ । ಅಸತೋ ಮಾ ಸದ್ಗಮಯ .... ಅಮೃತಂ ಗಮಯ ಇತಿ ॥ ಉಪಾಸಕನಾದ ಪ್ರಸ್ತೋತೃವು - ಅಸತೋ ಮಾ ಸದ್ಗಮಯ .... ಅಮೃತಂ ಗಮಯ - ದೇವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸುವ ಅಭ್ಯಾರೋಹ ವೆಂಬ ಈ ಜಪವನ್ನು ಪವಮಾನದ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ ನೆರ ವೇರಿಸಬೇಕು. ಈ ಜಪಕರ್ಮದಿಂದ ಸಾಯುಜ್ಯವು ತಪ್ಪದೆ ದೊರಕುವುದು - ಬೃ.ಉ.೧.೩.೨೮.

ವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ವಿಭಾಗದಲ್ಲೂ ಪದವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲೂ ಸ್ತೋಭ ವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಸ್ತೋಭದಲ್ಲೂ ಪದಸ್ತೋಭವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭಸಹಿತ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ - *ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧.೧೧.* ಅವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮದ ಪ್ರಥಮಪರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ. ೬.೧೦.೧. ಪ್ರಥಮ ಪರ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಕ್ಷರ ಸಂಖ್ಯೆ ಸಾಮದಿಂದ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದು, **'ಯಾಮ'** *ಗ್ರಾ.೧೧೭ ॥* ಸಾಮದಲ್ಲಿನಂತೆ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರದಿಂದ **'ರೈವತ'** ರಹ.೬೨ ॥ ಸಾಮದಲ್ಲಿನ ಮೂವತ್ತಾರು ಅಕ್ಷರದವರೆಗೂ ಇರಬಹುದು. **ಚ್ಯಾವನಸಾಮದಲ್ಲಿ** ಗ್ರಾ.೮೭೨. ಪ್ರಥಮ ಪರ್ವದ ನಂತರ ಬರುವ **ಹಾಉ** ಕಾರದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ *ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ..೧೦.೪* **ವಾಮಸಾಮದಲ್ಲಿ** ವಾಕ್ ಶಬ್ದದ ಅಂತ್ಯದವರೆಗೂ *ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೬.೧.೮* ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ. **'ಮಹಾನಾಮ್ನೀ'** ಮತ್ತು **'ಶಕ್ವರೀ'** ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಸ್ತಾವಗಳಿರುತ್ತವೆ - *ಪಂ.ವಿ.ಸೂ.೧.೧.೨೫,೨೬* ಪ್ರಸ್ತಾವದಲ್ಲಿಯೇ **'ಹಿಮ್'**ಕಾರವು ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗಿದೆ ಯೆಂದು ಮಾನ್ಯಮಾಡುವವರ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತಾವವೇ ಪ್ರಥಮ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಓಮ್‌ಕಾರ : ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಯ ನಂತರ 'ಓಮ್‌ಕಾರ' ಭಕ್ತಿಯ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು. **'ಓಮ್'** ಕಾರವನ್ನು ಸ್ವತಂತ್ರ **'ಭಕ್ತಿ'** ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿ ಓಮ್‌ಕಾರವನ್ನೇ ಉದ್ಗೀಥವೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. **ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಥಮುಪಾಸೀತ** - *ಛಾಂ.ಉ.೧.೧.೧ ॥* **ಓಮಿತ್ಯೇತದಕ್ಷರಮುದ್ಗೀಥಮುಪಾಸೀತೋಮಿತಿ ಹ್ಯುದ್ಗಾಯತಿ ....** *ಛಾಂ.ಉ. ೧.೪.೧. ॥* **ಯ ಉದ್ಗೀಥಃ ಸ ಪ್ರಣವೋ ಯಃ ಪ್ರಣವಃ ಸ ಉದ್ಗೀಥ ಇತಿ ....** । *ಛಾಂ.ಉ.೧.೫.೫ ॥* ಹೀಗೆ **'ಓಮ್'** ಅಕ್ಷರವನ್ನು ಉದ್ಗೀಥವೆಂದೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಪ್ರಣವದಿಂದ ಅಭಿನ್ನವೆಂದು ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಮಾನ್ಯಮಾಡಿ ಛಾಂ.ಉ. ಮತ್ತು

ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.ಗಳಲ್ಲಿ ಓಮ್‌ಕಾರ ಸಾಮದ ರಸವೆಂದು ಉದ್ಗೀಥಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನೀಡಿ ದೇವತ್ವಕ್ಕೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. **ಸಾಮ್ನಾ ಉದ್ಗೀಥಾ ರಸಃ ।** *ಛಾಂ. ಉ.೧.೨.೩* / **ರಸೋ ವಾ ಏವ ಸಾಮ್ನಾಂ ಯದೋಂಕಾರಃ ।** *ಲಾ. ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೬.೧೦.೧೫* // **ಸರ್ವೇಷಾಮೋಂಕಾರೇಣ ಉದ್ಗೀಥಾದಾನಮ್** - ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೬.೧೦.೧೩ **ಆದಿತ್ಯ ಇತಿ ಹೋವಾ ಚ .... ಸೈಷಾದೇವತೋದ್ಗೀಥಮ್** - *ಛಾಂ. ಉ.೧.೧೧.೭* // **ತಸ್ಯರ್ಕ್ ಚ ಸಾಮ ಚ ಗೇಷ್ಣೌ ತಸ್ಮಾದುದ್ಗೀಥಸ್ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವೇವೋದ್ಗಾತೈತಸ್ಯ ಹಿ ಗಾತಾ** - *ಛಾಂ. ಉ.೧.೬.೮*, ಓಮ್‌ಕಾರ ಗಾನವನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಚಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಗಣಿಸುವಾಗ ಉದ್ಗೀಥಭಕ್ತಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಓಮ್‌ಕಾರ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ - **ಸರ್ವೇಷಾಮೋಂಕಾರೇಣ ಉದ್ಗೀಥಾದಾನಮ್** *ಲಾ. ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೬.೧೦.೧೩* ಓಮ್‌ಕಾರದ ಗಾನಾನಂತರ ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಥಮಾಕ್ಷರವನ್ನು ಲೋಪ ಮಾಡಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ಇದರಿಂದ ಲಯಾತ್ಮಕತೆಯನ್ನು ಕಾಪಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು *ಲಾ. ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೬.೧೦.೧೪*ರಲ್ಲಿ ಧನಂಜಯ ತಿಳಿಸಿದರೆ ಪ್ರಥಮ ಅಕ್ಷರ ಲೋಪವಾಗ ಬಾರದೆಂದು *ಲಾ. ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೬.೧೦.೧೫*ರಲ್ಲಿ ಶಾಂಡಿಲ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನದ ಆರಂಭಿಕ ಅಕ್ಷರ ಸ್ವರವಾಗಿದ್ದರೆ ಆ ಸ್ವರವನ್ನೇ ಓಂಕಾರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ, ಸಾಮದ ಆದ್ಯ ಅಕ್ಷರ ವ್ಯಂಜನವಾಗಿದ್ದರೆ ಓಂಕಾರ ವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಆಗನ್ತುಕ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ - *ಲಾ. ಶ್ರೌ. ೬.೧೦.೧೬, ೧೭* ಮತ್ತು *ದ್ರಾ. ಶ್ರೌ. ಸೂ. ೧೮.೩.೨* **ಸ್ವರಾದಿಷು ವಾ ತಮೇವ ಸ್ವರಮೋಙ್ಕಾರೀ ಕುರ್ಯಾದಾಗನ್ತುಮೋಂಕಾರಂವ್ಯಂ ಜನಾದಿಷು** - ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉದ್ಗೀಥ :- ಸಾಮವೇದದ ಉದ್ಗಾತೃ ಎಂಬ ಋತ್ವಿಜರು ಗಾನ ಮಾಡುವ ಸಾಮ ಗಾನದ ಎರಡನೆಯ ಭಕ್ತಿಯೇ ಉದ್ಗೀಥ. ಇದು **ಓಮ್** ನಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದ ರಿಂದಲೂ ಉದ್ಗಾತೃ. **ಓಮ್** ಎಂದೇ ಉದ್ಗಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೂ ಋಗ್ವೇದೋಕ್ತ ಪ್ರಣವವೇ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥವೆನಿಸಿದೆ. ಓಮ್ ವೇದ ವಿಹಿತ ಕರ್ಮಪ್ರವೃತ್ತ ವಾಗಿಯೂ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿಯೂ ಅನುಮತಿ ಸೂಚಕವೂ ಆಗಿದೆ. ಓಮ್ ಅಕ್ಷರಾತ್ಮಕವೂ ಉದ್ಗೀಥ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೂ ಭಗವಂತನ ಅತಿ ಸಮೀಪವಾದ ನಾಮವೂ ಅರ್ಹವಾದ ಪ್ರತೀಕವೂ ಆಗಿ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆಯ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಧನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲೇ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಜಾತಗಳೂ ವೇದಗಳೂ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್‌ನ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅಂತರ್ಗತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ರಸಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸಾಮವೇದದ ರಸವಾಗಿದೆ.

ಉದ್ಗೀಥಕ್ಕೆ ಅನುಗತದೇವತೆ ಆದಿತ್ಯ ॥ ಉದ್ಗೀಥವನ್ನು ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ **ಅಂಗೀರಸರು** ಅಂಗಗಳ ರಸವಾದರೆಂದೂ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ವಾಕ್ಪತಿಯಾದರೆಂದೂ ದ್ಯುಲೋಕ ಆದಿತ್ಯ ವಾಕ್ ಅಂತರಿಕ್ಷ ವಾಯು ಪೃಥ್ವಿ ಅಗ್ನಿ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಪಡೆಯುವ ಫಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದೆ - *ಛಾಂ. ಉ. ೧.೧.೧೧.*

ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲವೇ ಉದ್ಗೀಥಗಾನಕ್ಕೆ ಸುಸಮಯವಾಗಿದೆ - *ಛಾಂ. ಉ. ೧.೧೨.೪.* ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಿಗಿರುವ ರೂಪವೇ ಉದ್ಗೀಥವಾಗಿದೆ. ದ್ಯುತಿಮಂತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅತಿಶಯ ದ್ಯುತಿಮಂತನಾದ ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತ ರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಉದ್ಗೀಥಭಕ್ತಿಯ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಸಂತಾನ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗಿದ್ದಾರೆ - *ಛಾಂ. ಉ. ೨.೯.೫.*

ಉದ್ಗೀಥಮೇ ತತ್ಪರಮಂ ತು ಬ್ರಹ್ಮ ತಸ್ಮಿಂಸ್ತ್ರಯಂ ಸುಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕ್ಷರಂ ಚ ।
ಅತ್ರಾನ್ತರಂ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವಿದಿತ್ವಾ ಲೀನಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ತತ್ಪರಾ ಯೋನಿಮುಕ್ತಾ ॥

ಎಂದು *ಶ್ವೇತಾಶ್ವೇತರ ೧.೭ರಲ್ಲೂ* **ಶಬ್ದಾತ್ಮಿಕಾ ಸುವಿಮಲರ್ಗ್ಯಜುಷಾಂ ನಿಧಾನಮುದ್ಗೀಥ ರಮ್ಯ ಪದಪಾಠವತಾಂ ಚ ಸಾಮ್ನಾಮ್ ।** *ದುರ್ಗಾಸಪ್ತಶತಿ ೪.೧೦ರಲ್ಲೂ ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದು,* ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿ ಪುರಾಣ ಇತಿಹಾಸ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡಲಾಗಿದೆ.

ವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗವೂ ಪದವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಪದವೂ ಸ್ತೋಭವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗವೂ ಪದಸ್ತೋಭ ವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭಸಹಿತ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಭಾಗವೂ ಉದ್ಗೀಥಭಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ - ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧.೧೧. ಪ್ರಸ್ತಾವಭಕ್ತಿಯ ಅಕ್ಷರವು ವಿಭಿನ್ನ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯತವಾಗಿರುವಂತೆ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯ ಅಕ್ಷರವೂ ನಿಯತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆರಡರ ನಡುವೆ ಇರುವ ಪರ್ವಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳೆಲ್ಲಾ ಅಕ್ಷರಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿಯತ ವಿಧಾನಕ್ಕೊಳಪಡದಿರುವ ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿಯ ಅನ್ತರ್ಗತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. **ತತ್ರ ಪರಿಶೇಷ್ಯಾತ್ ಉದ್ಗೀಥೋಪದ್ರವ ಸಿದ್ಧಿರಿತಿ** - *ಪ್ರತಿ. ಸೂ. ೧.೧. ವರದರಾಜ ಭಾಷ್ಯ ॥*

ಪ್ರತಿಹಾರ :- ಈ ಮೂರನೆಯ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಹರ್ತೃ ಎಂಬ ಋತ್ವಿಜರು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು. **ಉತ್ತಮಂ ಪದಂ ಪ್ರತಿಹಾರ ಸ್ಥಾನಮ್ ॥ ತತ್ರ ಪದಸಂಖ್ಯಾನಾದೇಶೇ ಚತುರಕ್ಷರಯಾದ್ಯಮ್ ನ್ಯಾಯ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯಾತ್ ॥ .... ಉತ್ತಮಪಾದಾದೌ ಚತುರಕ್ಷರಾಣಿ ॥**

ಪ್ರತಿಹಾರ ಸೂತ್ರ. ೧.೨,೩ ॥ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಅನ್ನದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು. ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳೂ ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆದೇ ಜೀವಿಸುವುದರಿಂದ ಇದರ ಅನುಗತ ದೇವತೆ ಅನ್ನವಾಗಿದೆ - ಛಾಂ.ಉ.೧.೧೧.೯. ಈ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಕರ್ಮ ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಣಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾನಂತರ ಅಪರಾಹ್ಣಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇರುವ ಆದಿತ್ಯನ ರೂಪವೇ ಪ್ರತಿಹಾರ. ಗರ್ಭಗಳು. ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿದ್ದು ಸಾಮದ ಪ್ರತಿಹಾರಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಜರಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಆಕೃಷ್ಟವಾಗಿದ್ದು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳುವುದಿಲ್ಲ - ಛಾಂ.ಉ. ೨.೯.೭.

ಪ್ರತಿಹಾರ ಎಂದರೆ ಎರಡು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವ ದ್ವಾರ/ ಬಾಗಿಲು ಎಂದರ್ಥ. ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಉಪೋತ್ತಮ ಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರಭಕ್ತಿ ಇರುತ್ತದೆ - ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧.೧೨. ನಾಲ್ಕು ಸಮಾನ ವಿಭಾಗಗಳಿರುವ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪದವಿಭಾಗ ಸಾಮಗಳ ತೃತೀಯ ಪದವೂ ಸ್ತೋಭ ವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಸ್ತೋತ್ರವೂ ಪದಸ್ತೋಭ ವಿಭಾಗ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭ ಸಹಿತ ತೃತೀಯ ಪದವೂ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಉಪೋತ್ತಮಂ ಪ್ರತಿ ಹರ್ತುಃ । ಸ ನ್ಯಾಯ ಆ ಸಪ್ತ ಪದಾಭ್ಯಃ ।** ಪ್ರ.ಸೂ. ೧.೧೨,೧೩ ॥ ಪ್ರಕಾರ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ, ತೃತೀಯ ಪಾದವೂ ಐದು ಪಾದಗಳ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ, ಚತುರ್ಥಪಾದವೂ ಆರು ಪಾದಗಳ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ, ಪಂಚಮ ಪಾದವೂ ಏಳು ಪಾದಗಳ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ, ಆರನೆಯ ಪಾದವೂ ಅಂದರೆ ಅಂತಿಮಪಾದದ ಹಿಂದಿನ ಪಾದವು ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ - ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ. ೭.೫.೭೧ ॥ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ತೃತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃವೇ ಉಳಿದ ಪಾದಗಳ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೭.೫.೨೦॥

ವಿಷಮ ಭಕ್ತಿಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್‌ನ ಅಂತಿಮಪಾದದ ಚತುರಕ್ಷರಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿ ಎಂದು ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧.೨.೩, ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೬.೧೦.೨೨,೨೩ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. **ಸಂಖ್ಯಾ ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸೌ ಚ** ಪ್ರತಿ.ಸೂ. ೧.೪ ॥ ಅಪವಾದ ರೂಪವಾಗಿ ಈ ಅಕ್ಷರಗಳು ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಇರುತ್ತವೆ - ಅಂದರೆ ವಿಭಿನ್ನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಕ್ಷರಗಳುಳ್ಳ ಪರ್ವಗಳು ಪ್ರತಿಹಾರವಾಗಬಹುದಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒಂದರಿಂದ ಹದಿನೇಳು ಅಕ್ಷರಗಳವರೆಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್‌ನ ತೃತೀಯ ಪಾದದ ಅನ್ತ್ಯ ಹಾಗೂ ಚತುರ್ಥ ಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್‌ನ ಚತುರ್ಥಪಾದದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳ ಅಭ್ಯಾಸಪದಗಳಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಭ್ಯಾಸಪದಗಳಿಗಿಂತ

ಮೊದಲೂ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರತಿಹಾರಭಕ್ತಿಗಳಿದ್ದರೆ ಕೆಲವು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವುಗಳ ಉದಾಹರಣ ಸಹಿತ ವಿವೇಚನೆಯನ್ನು ಪ್ರ.ಸೂ. ಹಾಗೂ ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.ಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

ಉಪದ್ರವ :- ಈ ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಸ್ತೋತೃ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪಂಚವಿಧಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ್ದರೂ - ದ್ರಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ. ೧೬೮೬ರ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿ - **ಉಪ ದ್ರವಸ್ತು ಉದ್ಗಾತುರೇವ ॥ ಉದ್ಗಾತೈವ ಕುರ್ಯಾದನಾದೇಶೇ ಇತಿ ವಚನಾತ್** ಎಂದಿರುವುದ ರಿಂದ ಉದ್ಗಾತೃವೇ ಈ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅಪರಾಹ್ಣಾನಂತರ ಅಸ್ತಮಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನು ದಿಗಂತದ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ, ಉಪದ್ರವಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅಂದರೆ ಅಸ್ತಮಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಇರುವ ಆದಿತ್ಯನ ರೂಪವೇ **'ಉಪ ದ್ರವ'** - ಆರಣ್ಯ ಪಶುಗಳು ಆದಿತ್ಯನೆಂಬ **'ಉಪದ್ರವ'** ಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾಗಿದ್ದು ಸಾಮ ದ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಗೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅರಣ್ಯವನ್ನು ಭಯಶೂನ್ಯ - ಉಪದ್ರವ ರಹಿತ ಪ್ರದೇಶವೆಂದರಿತು ಅರಣ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಓಡುತ್ತವೆ - *ಛಾಂ. ಉ. ೨.೯.೭.*

ವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥ ವಿಭಾಗವೂ ಪದವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥ ಪರ್ವ ಅಥವಾ ಪಾದವೂ ಸ್ತೋಭವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಥ ಸ್ತೋಭವೂ ಪದಸ್ತೋಭ ವಿಭಾಗ್ಯಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಭ ಸಹಿತ ಚತುರ್ಥಪಾದವೂ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧.೧೧ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಪಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವ, ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದ ಉದ್ಗೀಥ, ತೃತೀಯ ಪಾದ ಪ್ರತಿಹಾರ, ಅಂತಿಮ ಸ್ತೋಭ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿ ಎಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. *ಉದಾ : ಸ್ವಾಶಿರಾಮರ್ಕ ಆರ.೩೦ ಅಗ್ನೇರರ್ಕ ಆರ.೩೪, ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧.೧೫* ಈ ಋಕ್ಕಿನ ತೃತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿ ಇವೆ. ನಂತರದ
೧ ೨ ೨೦
ಹಾಹೋವಾ.... ಏ ॥ ಈ ಸ್ತೋಭಗಳಲ್ಲಿ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಯ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ತೃತೀಯ ಪಾದದನಂತರ ಸ್ತೋಭಗಳಿಲ್ಲದ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಎರಡಾಗಿ ವಿಭಕ್ತ ಗೊಂಡು ಪ್ರಥಮ ಭಾಗಪ್ರತಿಹಾರವೂ ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಗವು ಉಪದ್ರವವೂ ಆಗುತ್ತವೆ. **ಋಕ್ ಸಾಮೇ ದ್ವೈಧಂ ಬಹಿರ್ನಿಧನೇ** *ಪ್ರ.ತಿ.ಸೂ. ೧.೧೬* ॥ ಉದಾ : ೫೮೨ನೆಯ ಋಕ್ ಸಸು ನ್ವೇಯೋ ವಸೂನಾಂ ಋಕ್ ಮೇಲೆ ಗಾನ ಮಾಡುವ **'ದೀರ್ಘ'** ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಗ್ರಾ.೧೧೮೫

೧೦ ೦ ೨ ೨ ೩ ೨೦೧ ೨ ೪
ತೃತೀಯ ಪಾದವು **ಸೋಮೋಯಸ್ತೂ೩ಹಾಉ** । ಮತ್ತು **ಕ್ಷಿತೀನಾಮ್** । **ಔ೩ಹೋವಾ** ಎಂಬೆರಡು ಭಾಗವಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಗೊಂಡು ಮೊದಲನೆಯದು ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಎರಡನೆಯದು ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಸಾಮದಲ್ಲಿ 'ಇಡಾ' ನಿಧನ ವಾಗಿದೆ - **ತ್ರೈಧಮನ್ತರ್ನಿಧನೇ** । *ಪ್ರತಿ.ಸೂ. ೧.೧೮* ॥ ಅಂತರ್ನಿಧನವಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರ ಉಪದ್ರವ ಹಾಗೂ ನಿಧನ ಭಕ್ತಿಗಳು, ತೃತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ತೃತೀಯ ಪಾದವು ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ಪ್ರಥಮದ್ದು ಪ್ರತಿಹಾರ ದ್ವಿತೀಯದ್ದು ಉಪದ್ರವ ತೃತೀಯದ್ದು ನಿಧನ ಭಕ್ತಿಯಾಗಿ ರುತ್ತದೆ, ಉದಾ : **ಗೋಷಾತಾ ಯಸ್ಯತೇ ಗಿರಃ** । *ಋ.೩೪* / **ಗೌರಾಂಗಿರಸ ಸಾಮವ** ಗ್ರಾ.೫೪ ತೃತೀಯ ಪಾದ

೧೦ ೨೦೦ ೧ ೧ ೩ ೫೦ ೦
ವಾಗಿದ್ದು - ಗ್ರಾ.೫೪. **ಗೋಷಾತಾಯಾ೨೩ ॥ ಸ್ಯಾ೨ತಾ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥**
೨ ೩ ೫
ಉಪಗೀ೨೩೪ರಾಃ ॥ ಎಂದು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಥಮ ಭಾಗ ಪ್ರತಿಹಾರ, ದ್ವಿತೀಯ ಭಾಗ ಉಪದ್ರವ, ತೃತೀಯ ಭಾಗ ನಿಧನಭಕ್ತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ - *ಪ್ರ.ಸೂ.೧.೧೯* ॥

ಅವಿಭಾಗ್ಯ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಹಾರ ಮತ್ತು ನಿಧನ ಭಕ್ತಿಗಳ ಅಕ್ಷರ ನಿಯತವಾಗಿದ್ದು ಸಾಮಗಾನದ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಕ್ತಿ ನಂತರ ನಿಧನ ಭಕ್ತಿಯ ಪೂರ್ವದ ಪರ್ವಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ರುವ ಅಕ್ಷರಗಳೂ ಉಪದ್ರವ ಭಕ್ತಿಗಳ ಅನ್ತರ್ಗತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಗಾನವನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ನಿಧನ :- ನಿಧನಂ ನಾಮ .... ಸಾಮ್ನಃ ಅನ್ತ್ಯೋ ಭಾಗಃ । ಸರ್ವತ್ರ ಸಾಮ್ನಾಂ ಚತುರ್ವಿಧಂ ನಿಧನಮ್ ಸ್ವರೋ ನಿಧನಮಿಡಾ ವಾಗಿತಿ । ತದೇತದೇವ ಅನ್ತೇ ನಿಧನಮನ್ತರ್ನಿಧನಮಿತಿ ದ್ವೇಧಾ ॥ ಪಂಚಭಕ್ತಿಯ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಭಕ್ತಿಯ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಅನ್ತಿಮ ಭಾಗವು ಒಂದು ಪದ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಅಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದರೂ ನಿಧನ ಭಕ್ತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವು **ಸಾಮಾನ್ತಿಕ ನಿಧನ ಅನ್ತರ್ನಿಧನ** ಎಂದು ಎರಡುಬಗೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಳ ಭೇದಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಣೆ ಸಹಿತ ಮುಂದಿನ ಪುಟದ ಪದಕದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಾನ್ತ್ಯೇನ ನಿಧನೇನ ಸದೃಶಸ್ವರಂ ಯತ್ ತತ್ ಸಾಮಮಧ್ಯೇಽಪಿ ಗೀಯತೇ । *ಪಂ.ವಿ.ಸೂ. ೨.೬.೨* ॥ **....ಸುವಃ ಜ್ಯೋತಿಃ ಯಶೋ ಬೃಹತ್ ಸತ್ಯಮೋಜಃ ಯ ಏತೇ ವಾಗಾದಯ ಉಪಾಯಾಃ ಉಕ್ತ ಲಕ್ಷಣಾಃ ತೇಭ್ಯೋಽನನ್ತರಂ ಯದಾರ್ಚಿಕಂ ನಿಗದ ವರ್ತ್ತಿಂ ನಿಗದೇನ ಯಥರ್ಚಗೀತ್ಯಾ ವರ್ತತೇ ತದಪಿ ಅನಾದೇಶೇ ಪೂರ್ವೈಃ ಸಹ ನಿಧನತ್ವೇನ**

ಗ್ರಾಹ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ *ಪ್ರತಿ.ಸೂ. ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ, ದೇ.ಬ್ರಾ. ಪ್ರಥಮ ಖಂಡಃ ॥* **....ನಿಧನ ಸಾಮಾನ್ಯಾದನ್ತಃ ಸಾಮಿಕಾನಿ ನಿಧನಾನಿ ಸಂಪ್ರಸಾರಯನ್ತಿ ॥....ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಕಾರೇ ವಿಸ್ತಾರಯನ್ತಿ । ನಾನಾ ಸ್ವರೇಷು ವಿಸ್ತರಣಂ ಸಂಪ್ರಸಾರಣಮ್ .... ॥ ಸಂ.ಉ.ಬ್ರಾ. ೩.೧ ॥**

ಸಾಮಾನ್ತಿಕ ನಿಧನ - ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವಂತೆ ಸಾಮಗಾನದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಗುವ ಅನ್ತಿಮ ಭಾಗವೇ ಆಗಿದೆ ಅದು ಒಂದು ಪಾದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಪದ ಅಥವಾ ಒಂದು ಅಕ್ಷರವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮಾನ್ತಿಕ ನಿಧನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. **ಅನ್ತರ್ನಿಧನಃ** ಇದನ್ನು **ಅನ್ತಃ ಸಾಮಿಕ** ನಿಧನವೆಂದೂ ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತವೆ. *ಪಂ.ವಿ.ಸೂ.೨.೬.೧.* ನಿಧನಪರ್ವ **ಸಾಮಾನ್ಯಮ್** ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲವಾಗಿ ನಿಧನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೂ ನಿಧನ ಸಾಮ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಗಾನದ ಮಧ್ಯೆ ಬರುವುದರಿಂದಲೂ ಅನ್ಯಭಕ್ತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ಗಾನವಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಅನ್ತರ್ನಿಧನವೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ.

ಇಹ, ಇಡಾ, ಅಥ ಇವುಗಳ ಅನ್ವದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ ಶಬ್ದವಿದ್ದು ಪೂರ್ವಭಕ್ತಿಯ ಅಂಗವಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ, ಸ್ತೋಭಾನಂತರ ವೃದ್ಧ ಆಕಾರ/ ಸ್ವರಿತ/ ವೃದ್ಧ ಋಗಕ್ಷರವಿದ್ದರೆ ಅನ್ತರ್ನಿಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ನಿಧನೇನ ಸದೃಶಂ ಸ್ವರಂ ಯತ್ ಯತ್, ಸಾಮಮಧ್ಯೇಪಿ ಗೀಯತೇ ।** *ಪಂ.ವಿ.ಸೂ. ೨.೬.೨ ॥* ವಾಸ್ತವಿಕ ನಿಧನದ ನಮೂನೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸಾಮಗಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗವೂ ಅನ್ತರ್ನಿಧನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸಾ.ಋ.೧ ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ಋಕ್‌ನಿಂದ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಪರ್ಕ ಗ್ರಾಮ ೧ ಸಾಮದ ಅನ್ತಿಮ ಪರ್ವ **'ಹೀಷೀ'** ಸ್ವರದಂತಹದೇ ಸ್ವರವು ಸಾಮಗಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದರೆ **'ದ್ವ್ಯಕ್ಷರ ಹೀಷೀ'** ಅನ್ತರ್ನಿಧನವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಅರಣ್ಯಗಾನದ ಸಾಮಗಾನಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗಾನವಾಗುವ **ಸುವಃ ಜ್ಯೋತಿ ಯಶೋ ಬೃಹತ್ ಸತ್ಯಮೋಜಃ** ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳು ಋಕ್‌ನ ಭಾಗವಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅನ್ತಃಸಾಮಿಕ ನಿಧನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಋಗಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡೇ ಅನ್ತಃಸಾಮಿಕ ನಿಧನಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಋಗಕ್ಷರ ಗಾನವೇ ಇಲ್ಲದಾಗ ಇಹ ಅಥ ಇಡಾ ಅನ್ತರ್ನಿಧನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಕೇವಲ ಸ್ತೋಭ ಮಾತ್ರವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಛನ್ನ ನಿಧನ : ಗ್ರಾಮಗೇಯ ಅರಣ್ಯೇಗೇಯ ಗಾನಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಿಧನಗಳು. ಮೂಲನಿಧನವೆಂದೂ ಇವು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಇದರ ಖಚಿತ ಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಷಟ್‌ಕಾರ ನಿಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಲಾಗಿದೆ. ಛನ್ನ ನಿಧನವು ಮೂಲ ನಿಧನದ ವಿಕಾರವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇವು ಪ್ರಕೃತಿ ಗಾನಗಳ ನಿಧನಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಯಜ್ಞದ ಪ್ರಯೋಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾದವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿ.ಸೂ.೧೫.೨ರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಗಾನದ ನಿಧನಗಳು ಛನ್ನಿಧನಗಳಾಗಿ

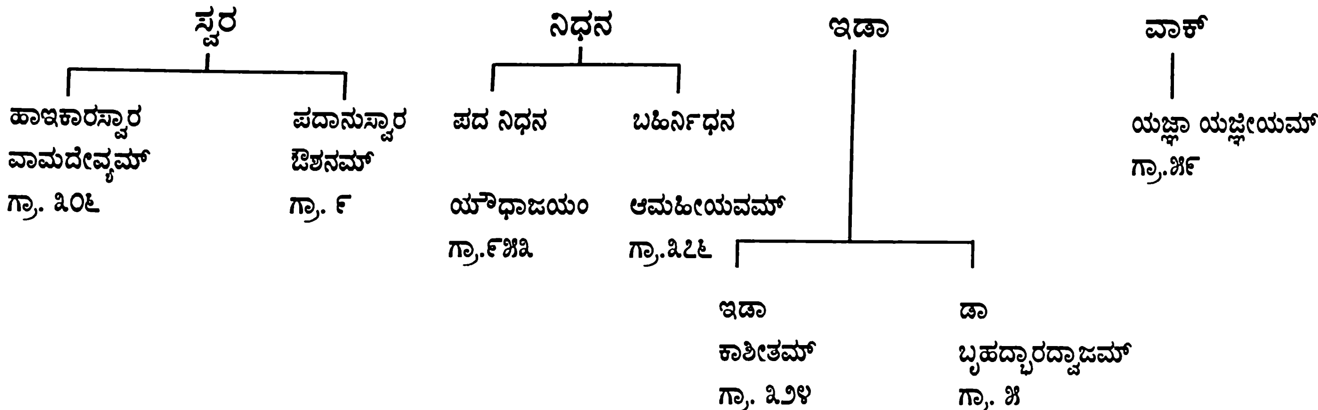
ರೂಪುಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಕ್ರಮ ಪರಂಪರೆಯಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಯನಾನಂತರ ಋತ್ವಿಜರು ಕೈಗೊಳ್ಳಬಹುದಾದ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಯೋಗ ಕರ್ಮಕ್ಷೇತ್ರದ ಅನುಭವ ಪಡೆಯುವಾಗ ತಮ್ಮ ಕಾಮನೆಗಳಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುವ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು.

ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ - ದ್ಯೂತಾನಂತರ ಪಾಂಡವರು ವಲ್ಕಲಧಾರಿಗಳಾಗಿ ವನವಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಹಸ್ತಿನಾಪುರವನ್ನು ಬಿಡುವಾಗ ಗುರುಗಳಾದ ಧೌಮ್ಯರು ವ್ಯಥೆಗೊಂಡು ರಾಕ್ಷೋಘ್ನ ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮನ ಇನ್ದ್ರಾ ೨೬೦ ಋಕ್ಕಿನ ಆಂಜಿಗಸ್ಯ ಸ್ವಪಸಃ ಗ್ರಾ. ೪೪೯ ಸಾಮದಲ್ಲಿನ ನಿಧನವನ್ನು ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಬಹುಭಾರ ಹೊತ್ತುಕೊಂಡು ಹೋಗುವವನು ಹೊರಡಿಸುವ ಆಕ್ರಾನ್ತಸ್ವರದಂತೆ ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಐನ್ದ್ರಪೃಕ್ಷು ೨೩೧. ಋಕ್ಕಿನ **ಅಭೀಪಾದಸ್ಯ ಔಂದಲಸ್ಯ ಸಾಮ ೩೭೫ರ ಊಽ೩ಳಪಾ ॥** ನಿಧನವನ್ನು - ಅರಳಿಯ ಹಣ್ಣು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಾಗ, ನೀರಿನೊಳಕ್ಕೆ ನೀರನ್ನು ಹಾಕುವಾಗ ಉದಯವಾಗುವ ಧ್ವನಿಯಂತೆ - ಗಾನಮಾಡಬೇಕು. **ಅಭಿತ್ಯಂ ಮೇಷಂ ಋ. ೩೭೬ರ ಜಾಗತಜ್ ಸೋಮಸಾಮದ ಊಽ೨೩ಳಪೌ ॥** ನಿಧನವನ್ನು - ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನೂಪುರವನ್ನು ಧರಿಸಿ ಹೆಜ್ಜೆಯನ್ನಿಡುವಾಗ ಉದಯವಾಗುವ ಧ್ವನಿಯಂತೆ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರತಿ.ಸೂ. ಖಂಡ ೧೫.

ನಿಧನಭಕ್ತಿಯು ಸಾಮಗಾನದ ಅಂತಿಮ ಭಾಗವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ನಿಯುಕ್ತರಾಗಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಋತ್ವಿಜರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸಾಮೂಹಿಕವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದುದಾಗಿದೆ. ಅಸ್ತಮಿಸುತ್ತಲೇ ಆದಿತ್ಯನಿಗಿರುವ ರೂಪವೇ ಸಾಮಗಾನದ ನಿಧನಭಕ್ತಿ. ಪಿತೃಗಳು ಈ ನಿಧನಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅನುಗತರಾಗಿದ್ದು ಸಾಮಗಾನದ ನಿಧನಭಕ್ತಿಗೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಿತೃಗಳಿಗೆ ದರ್ಭೆಯ ಮೇಲೆ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನೀಡಿ ಕೈಂಕರ್ಯಗಳನ್ನೆಸಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದ ಸಾಧಕನು ಆದಿತ್ಯನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ - ಛಾಂ. ಉ. ೨.೯.೮.

ಈ ನಿಧನದ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಸಾಮಗಳು ಗ್ರಾಮಗಾನದಲ್ಲೂ ಒಂಬತ್ತು ಸಾಮಗಳು ಅರಣ್ಯಗಾನದಲ್ಲೂ ನಲವತ್ತೊಂದು ಸಾಮಗಳು ಊಹಗಾನದಲ್ಲೂ ಹದಿಮೂರು ಸಾಮಗಳು ರಹಸ್ಯ ಗಾನದಲ್ಲೂ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿವೆ. ಸಾಧಕನ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲೂ ಸೂತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ನಿಧನಗಳನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಾಮಾನ್ತಿಕ ನಿಧನ
ಸ್ವರ
ನಿಧನ
ಇಡಾ
ವಾಕ್
ಹಾಇಕಾರಸ್ವಾರ
ವಾಮದೇವ್ಯಮ್
ಗ್ರಾ. ೩೦೬
ಪದಾನುಸ್ವಾರ
ಔಶನಮ್
ಗ್ರಾ. ೯
ಪದ ನಿಧನ
ಯೌಧಾಜಯಂ
ಗ್ರಾ.೯೫೩
ಬಹಿರ್ನಿಧನ
ಆಮಹೀಯವಮ್
ಗ್ರಾ.೩೭೬
ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯಮ್
ಗ್ರಾ.೫೯
ಇಡಾ
ಕಾಶೀತಮ್
ಗ್ರಾ. ೩೨೪
ಡಾ
ಬೃಹದ್ಭಾರದ್ವಾಜಮ್
ಗ್ರಾ. ೫
ಅನ್ತನಿರ್ಧನ
ಇಹ - ರೈವತಮ್ - ಆರ. ೭೨ ॥
ಇಡಾ ಪಾರ್ಥುರಶ್ಮಮ್ ಆರ. ೧೨೯
ಅಥಾ - ರಹ. ೧೩,೯೮
ನಿಧನಸ್ವರಗೀತಂ
ದಾಶಸ್ಪತ್ಯಂ ಗ್ರಾ.೧೦೪೩
ದ್ವ್ಯಕ್ಷರ ಹೀಷೀಸ್ವರಂ
ಪರ್ಕಃ - ಗ್ರಾ.೧
ದೇವತಾ ಪ್ರತಿಪಾದಕಮ್ - ಸುವಃ, ಬೃಹತ್, ಸತ್ಯಮೋಜಃ
ಪದ - ಅಥರ್ವಣಮ್ - ಆರ. ೨೩ ॥
ಸ್ತೋಭ - ಆನ್ಧೀಗವಂ - ಗ್ರಾ. ೧೦೬೧ ॥

ಸಾಮಗಾನದ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಲಭಿಸುವ ಫಲಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ ನಂತರ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಮಗಾನದ ಅವಯವ ಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನೂ ಲಭಿಸುವ ಫಲವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ - ಛಾಂ. ಉ. ಅಧ್ಯಾಯ ೨ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ.

ಭಕ್ತಿ	ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮ	ಅವರೋಹಣ ಕ್ರಮ	ವೃಷ್ಟಿ	ನೀರು	ಋತು	ಪಶು	ಇಂದ್ರಿಯ
ಹಿಂಕಾರ	ಪೃಥಿವಿ	ದ್ಯುಲೋಕ	ಗಾಳಿ	ಮೇಘ	ವಸಂತ	ಆಡು	ಪ್ರಾಣ
ಪ್ರಸ್ತಾವ	ಅಗ್ನಿ	ಆದಿತ್ಯ	ಮೇಘ	ಮಳೆ	ಗ್ರೀಷ್ಮ	ಕುರಿ	ವಾಕ್
ಉದ್ಗೀಥ	ಅಂತರಿಕ್ಷ	ಅಂತರಿಕ್ಷ	ಮಳೆ	ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನೀರು	ವರ್ಷ	ಗೋ	ಚಕ್ಷುಸ್ಸು
ಪ್ರತಿಹಾರ	ಆದಿತ್ಯ	ಅಗ್ನಿ	ಮಿಂಚು ಗುಡುಗು	ಪಶ್ಚಿಮ ಕ್ಕೆಹರಿ ಯುವ ನೀರು	ಶರದೃತು	ಕುದುರೆ	ಶ್ರೋತ್ರ
ನಿಧನ	ದ್ಯುಲೋಕ	ಪೃಥಿವಿ	ಮಳೆ ಅಂತ್ಯ	ನೀರು	ಹೇಮಂತ	ಪುರುಷ	ಮನಸ್ಸು

ಪಂಚವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ : ಸಾಮಗಾನದ ಅವಯವಗಳಾದ ಐದೂ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪಂಚವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಗಳ ಅವಯವಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಪಡೆಯುವ ಫಲವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ ನಂತರ ಸಮಸ್ತ ಸಾಮದ ಉಪಾಸನೆಯ ಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಫಲಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ಉಪದೇಶಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮ ಹಾಗೂ ಸಾಧು ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿದೆಯಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಮವನ್ನು ಸಾಧುವೆಂದು ಉಪದೇಶಿಸಿದರೆ ಶ್ರುತಿ ಸ್ಮೃತಿ ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲದ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಅಧಿಕಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಂಚವಿಧ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಆಲೋಕ ಈ ಲೋಕ, ವೃಷ್ಟಿ, ನೀರು, ಋತು, ಮಳೆ ಇಂದ್ರಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅರಿತು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮ

ಸಮೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರೋತ್ತರ ಅಧಿಕವಾದ ಶುಭಫಲಪಡೆದು ಆಯಾದೇವತಾ ಭಾವದಿಂದ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಾನೆ - ಛಾಂ. ಉ. ೨.೧-೭ ಖಂಡಗಳು.

೪ ೨೦ ೦ ೧ — ೧ —
ಓಗ್ನಾಇ ॥ ಪ್ರಸ್ತಾವ ॥ **ಆಯಾಹೀऽಇವೋಇತೋಽಯಾऽ೨ಇ । ತೋಽಯಾऽ೨ಇ ।**

೧ ೦ ೨೦ ೧ ೧ ೧ ೨೦
ಗೃಣಾನೋಹ । ವ್ಯದಾತೋಽಯಾऽ೨ಇ । ತೋಽಯಾऽ೨ಇ ॥ ಉದ್ಗೀಥ ॥ **ನಾಇಹೋ**

೧ ೧ ೩ ೫೦ ೦ ೩
ತಾಸಾऽ೨೩ ॥ ಪ್ರತಿಹಾರ ॥ **ತ್ಸಾऽ೨ಇಬಾऽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥** ಉಪದ್ರವ ॥ **ಹೀऽ೨೩**

೫
೪ಷೀ ॥ ನಿಧನ ॥ *ಸಾ. ಋ.೧., ಗ್ರಾಮಗೇಯಗಾನ ೧ ॥*

ಭಕ್ತಿ	ದೃಷ್ಟಿ	ಆದಿತ್ಯರೂಪ	ಉಪಜೀವನ
ಹಿಂ	ವಾಕ್	ಉದಯಾತ್ಪೂರ್ವ	ಪಶುಗಳು
ಪ್ರಸ್ತಾವ	ಪ್ರ	ಉದಯಕಾಲದ	ಮನುಷ್ಯರು
ಆದಿ ಓಮ್	ಆ	ರಶ್ಮಿಪ್ರಸರಿಸುವಕಾಲ	ಪಕ್ಷಿಗಳು
ಉದ್ಗೀಥ	ಉತ್	ಮಧ್ಯಾಹ್ನಸೂರ್ಯ	ದೇವತೆಗಳು
ಪ್ರತಿಹಾರ	ಪ್ರತಿ	ಮಧ್ಯಾಹ್ನಾನಂತರ ಅಪರಾಹ್ನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ	ಗರ್ಭ
ಉಪದ್ರವ	ಉಪ	ಅಪರಾಹ್ನಾನಂತರ ಅಸ್ತಮಯಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ	ಅರಣ್ಯ ಪಶುಗಳು
ನಿಧನ	ನಿ	ಅಸ್ತಮಿಸಿದ ತಕ್ಷಣದ	ಪಿತೃಗಳು

ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸನೆ :- ಪಂಚವಿಧ ಸಾಮದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಕ್ತಿಗಿಂತ ಮುಂಚೆ ಹಿಂಕಾರವನ್ನೂ ಉದ್ಗೀಥ ಭಕ್ತಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಪ್ತವಿಧಸಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಇದರ ವಿನಿಯೋಗ ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಈ ಸಾಮದ ಅವಯವಗಳಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ

ಹೀಗೆ ಅರಿತುಕೊಂಡು ವಾಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮವನ್ನು ಉಪಾಸಿಸುವವನು ಅನ್ನವಂತನೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಆದಿತ್ಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಿದರೆ ಆದಿತ್ಯನ

ಸ್ವರೂಪನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಸಪ್ತವಿಧ ಭಕ್ತಿಗಳ ನಾಮಾಕ್ಷರಗಳ ಮೂರರ ಗುಂಪಾಗಿ ೭X೩=೨೧ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಮೃತ್ಯು ವಿಷಯಭೂತವಾದ ಅಕ್ಷರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ, ಆದಿತ್ಯನೂ ೨೧ನೆಯದು ಆಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನರಿತು ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸಕನು ಅತಿ ಮೃತ್ಯುವಾದ ಆದಿತ್ಯನಿಂದಾಚೆಯ ಲೋಕವನ್ನು ಜಯಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮಸಮ್ಮಿತವೂ ಅತಿಮೃತ್ಯುವೂ ಆದ ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನರಿತು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು, ಮೃತ್ಯುವನ್ನು ಜಯಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮೃತ್ಯುವಿನ ಜಯಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹಿರಿದಾದ ಜಯ ಇವನದು - *ಛಾಂ.ಉ. ೨.೮,೯.೧೦, ಖಂಡಗಳು.*

ಹೀಗೆ ಸಾಮದ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳದೆ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಪಂಚವಿಧ ಸಪ್ತವಿಧ ಸಾಮೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಈಗ ವಿಶಿಷ್ಟ ಫಲದಾಯಕವಾದ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿ ಸಾಮಭಕ್ತಿಗಳ ಉಪಾಸನಾಕ್ರಮವನ್ನೂ ಫಲವನ್ನೂ ನಾಮಗ್ರಹಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮನಸ್ಸು, ವಾಕ್ಕು, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **ಗಾಯತ್ರಮ್** ಸಾಮದ ಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಣಗಳು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸು ಫಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮಥನ ಧೂಮ ಜ್ವಾಲೆ ಅಂಗಾರ ಉಪಶಾಂತಿ ಸಂಶಾಂತಿ ಇವುಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **ರಥಂತರ** ಸಾಮವನ್ನು ಅರ. ೭೬. ಉಪಾಸಿಸುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಸು, ಅನ್ನಾದತ್ವ ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಉಪಮನ್ತ್ರಣಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ವಾಮದೇವ್ಯ'** - *ಸಾಮ.ಊಹ. ೫.* ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಅಮೋಘ ರೇತೋವನ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಉದಯಿಸುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ಬೃಹತ್ಸಾಮ'**ವನ್ನು ರಹ ೫೨, ಅರ. ೨೭ - ಉಪಾಸಿಸುವವನು ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಅನ್ನಾದನೂ ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನೂ ಪ್ರಜಾವಂತನೂ ಕೀರ್ತಿವಂತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಮೋಡ ಆದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ವೈರೂಪ'** *ಸಾಮ.ಗ್ರಾ. ೯೨೨* ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಬಹುವಿಧ ಪಶುಗಳನ್ನೂ ಸರ್ವಾಯುಸ್ಸನ್ನೂ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ವಸಂತ ಋತು, ಆದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ವೈರಾಜ'** ಸಾಮ.ಗ್ರಾ. ೬೯೩, ಅರ. ೮೬ - ದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಪ್ರಜಾದಿಗಳು ಫಲ. ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ **'ಶಕ್ವರೀ'** ಸಾಮ - ಮಹಾನಾಮ್ನೀ ೧ - ದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಲೋಕ ಆಯುಸ್ಸು ಪ್ರಜಾದಿಗಳು ಲಭ್ಯ. ಆಡು ಆದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ರೇವತೀ'** ಸಾಮವನ್ನು - ಅರ. ೭೨,೭೩. ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ಪಶುಗಳ ಒಡೆಯನಾಗುವನು. ಲೋಮಾದಿ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ'** *ಸಾಮ.ಗ್ರಾ. ೫೯* - ದ ಉಪಾಸಕನು ಅಂಗ ವೈಕಲ್ಯಗಳಿಲ್ಲದೆ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ **'ರಾಜನ'** ಸಾಮ - *ರಹಸ್ಯ ೬೬* - ದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಸಾಲೋಕ್ಯವೂ - ಆಯುರಾದಿಗಳೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ. ತ್ರಯೀ ವಿದ್ಯಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಿ ಇಟ್ಟು

ಕೊಂಡು ಅನುಷ್ಠಾನಮಾಡುವ ಸಾಮಸಮುದಾಯದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಈಲೋಕ ಆಲೋಕಗಳ ಸಮಸ್ತ ಕಾಮನೆಗಳೂ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ - ಛಾಂ. ಉ. ೨ನೇ ಅಧ್ಯಾಯ ಪೂರ್ತ.

ಪ್ರಾಣದಲ್ಲಿ, ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳೂ ಸಂಗತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಣವೇ ಸಾಮವು ಎಂದು ಅರಿತು ಸಾಮೋಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಸಾಧಕನಲ್ಲಿ ಈ ಲೋಕದ ಸಮಸ್ತ ಭೂತಗಳೂ ಸಂಗತವಾಗಿ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವುವು. ಪರದಲ್ಲಿ ಸಾಮರೂಪ ಪ್ರಾಣನ ಸಾಯುಜ್ಯವೋ ಸಾಲೋಕ್ಯವೋ ದೊರಕುವುದು - ಬೃ. ಉ. ೫.೧೩.೩.

ಸಾಮಗಾನದ ನಾಮಧೇಯಗಳು :

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಮಗಾನವನ್ನೂ ಒಂದು ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದ್ದು ವೇದವಾಙ್ಮಯದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಶಿಷ್ಟ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಆ ಸಾಮದ ವಿನಿಯೋಗಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ವಾಚೋವಿಧೇಯವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಆಧುನಿಕರಲ್ಲಿ ಸೌಲಭ್ಯದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡುವ ಪದ್ಧತಿ ಬಂದಿದೆ. ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ಗಾನದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಋಷಿ ದೇವತಾ ಛಂದಸ್ಸಿಗೆ ಮುಂಚೆ ಪಠಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉದಾ : **ಪರ್ಕಃ - ಗ್ರಾ.೧., ಬರ್ಹಿಷ್ಯಮ್ - ಗ್ರಾ.೨.** ಗ್ರಾಮಗೇಯದಲ್ಲಿ ೫೮೩ ಅರಣ್ಯಗಾನದಲ್ಲಿ ೨೧೫ಮಹಾನಾಮ್ನೀ ಊಹ ರಹಸ್ಯ ಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ೩೮೨, ಹೀಗೆ ಒಟ್ಟು ೧೧೮೦ ಸಾಮಗಾನದ ಹೆಸರುಗಳು ಪಠಿತವಾಗಿವೆ.

ಶಬ್ದಗಳ ರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಈ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಐದು ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಗಾನದ ದ್ರಷ್ಟಾರರಾದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸಾಧಿತ ವಾದವು - ಸೈಂಧುಕ್ಷಿತ ಔರ್ಣಾಯವ ಇತ್ಯಾದಿ. ಗಾನವು ಪ್ರಸ್ತಾರವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಸಂಪ್ರ ದಾಯ. ವಾಕ್ಯಾಂಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಆಧಾರದವು - ವಿಶೋವಿಶೀಯ, ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ ಮುಂತಾದವು. ಗಾನಾಂತ್ಯವಾದ ನಿಧನದಿಂದ ಸಾಧಿತವಾದವು - ಸುತಂರಾಯಸ್ಥೀಯ ದಾವಸು ನಿಧನಂ ಇತ್ಯಾದಿ. ಗಾನದ ಉದ್ದೇಶಿತ ವಿಷಯವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವಂತಹವು - ಸಂವರ್ಗ ರಾಕ್ಷೋಘ್ನ ಇತ್ಯಾದಿ. ಸಾಧಿತವಲ್ಲದವಾದರೂ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿ ಯೋಗವಾಗಿರುವಂತಹ ಅಥವಾ ವಿಷಯ ಸೂಚಿಸುವಂತಹ - ವೀಂಕ ನಿಕ ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರುಗಳು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವಾಗಿದ್ದು ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಅದರ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ವಿಸ್ತಾರ ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ವೈದಿಕ ಪರಂಪರೆ ಆಧುನಿಕ ಸಂಗೀತ ಕೃತಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳ

ನ್ನಿಡುವಲ್ಲಿಯೂ ವೈಜ್ಞಾನಿಕ ಸಂಶೋಧನೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಿಡು ವಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂದುವರೆದಂತಿದೆ. ಉಳಿದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೀಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಋಷಿಗಳು :

ಪ್ರತಿ ಋಕ್ ಮನ್ತ್ರವನ್ನೂ ಸಾಮಗಾನವನ್ನೂ ಪಠಿಸುವಾಗ ಆಯಾ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಋಷಿ ಛಂದಸ್ಸು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುವುದರಿಂದ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಫಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂದೂ ಸ್ಮರಿಸದಿದ್ದರೆ ಆಯಾ ಫಲ ಲಭಿಸದೆ ಅನಿಷ್ಟ ಫಲಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಯಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ, ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಇಂದಿಗೂ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದೆ, ಶ್ರುತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಇದೆ. ಯಾವ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಾಮವಿರುತ್ತದೋ ಅದನ್ನೂ, ಅದರ ದ್ರಷ್ಟಾರರಾದ ಋಷಿಯನ್ನೂ ಆ ಋಕ್ ಗಾನಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಯಾವ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ ಆ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸುವುದರಿಂದ ಆ ಕಾಮನೆಗಳು ಸಮೃದ್ಧವಾಗುವುವು - *ಛಾಂ. ಉ. ೧.೩.೯-೧೧.*

ಋ - ಗತಿ ಪ್ರಾಪಣಯೋಃ, ಗತಿಃ ಜ್ಞಾನಮ್ ಜ್ಞಾನ ಪಡೆಯುವವ, **ಋತಂ - ಸಿನೋತೀತಿ ವಾ** ಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾದವ **ಋಷ್ - ಜ್ಞಾನೇ** ಧಾತುವಿನಿಂದ ಋಷಿ ಶಬ್ದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. **ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತಾ ಧರ್ಮಾಣ ಋಷಯೋ ಬಭೂವುಃ । ತೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕೃತ ಧರ್ಮಭ್ಯ ಉಪದೇಶೇನ ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಸಂಪ್ರಾದುಃ** - ನಿರು. *೧.೧೯* // ಧರ್ಮ ರಹಸ್ಯವನ್ನರಿತು ಉಪದೇಶಿಸಿದ ಸದಾಚಾರ ಸಂಪನ್ನರು ಋಷಿಗಳು, **ಅತೀನ್ದ್ರಿಯಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ ಪರಮೇಶ್ವರಾನುಗ್ರಹೇಣ ಪ್ರಥಮತೋ ದರ್ಶನಂ ಋಷಿತ್ವಂ ಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪಾರಮಾಗಾತ್ ಋಷಿಃ ॥** ಮಹಾತಪಸ್ಸಿನ ಫಲದಿಂದ ದರ್ಶನದೀಪ್ತರಾಗಿ ಈ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಸಾಮಗಾನಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ಮಹಾ ಅನುಭವವನ್ನೂ ತಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಂಡು ಕೃತಾರ್ಥರಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಥಮರನ್ನು ಋಷಿಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. **ಋಷಿರ್ದರ್ಶನಾತ್ । ಋಷಯೋ ಮನ್ತ್ರ ದ್ರಷ್ಟಾರಃ ॥** ನಿರುಕ್ತ // ಈ ಮಹಾನುಭಾವರನ್ನು ಮನ್ತ್ರಪಠನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ - **ಋಷಿಸ್ಮರಣಮಪಿ ಉಪಾಸನಾಂಗಮಿತಿ** - ಮನ್ತ್ರಗಳು ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿ ಉಪಾಸನೆಯು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ಕುರುಹಾಗಿ **ಋಷೀರ್ಗುರುತ್ವಾತ್ ಋಷಯಃ ಇತಿ ಹಸ್ತಂ ಶಿರಸಿ ನಿಧಾಯ ॥** ಋಷಿಯನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧರಿಸುವ ಕ್ರಮವಿದೆ.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕವಾದ ಋಷಿ ವಿವರಣೆ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಾಣಗಳೇ ಸತ್ಯ. ಈ ಪ್ರಾಣಗಳು ಎಂದರೆ ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರೋತ್ರಾದಿಗಳೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತವಾಯುಗಳೂ ಯಶಸ್ವಿಗಳಾದ ಸಪ್ತ ಋಷಿಗಳು. ವೇದದೊಡನೆ ಸಂವಾದಿಸುತ್ತಿರುವ ವಾಕ್ ಎಂಟನೆಯದು. ಕಿವಿಗಳೆರಡೂ ಗೋತಮ ಭಾರದ್ವಾಜರು. ಕಣ್ಣುಗಳೆರಡೂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಜಮದಗ್ನಿಗಳು. ಮೂಗಿನ ಎರಡೂ ಹೊಳ್ಳೆಗಳೇ ವಸಿಷ್ಠ, ಕಶ್ಯಪರು. ವಾಕ್, ಅತ್ತಿ ತಿನ್ನುವ ಅತ್ರಿಯು. ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅರಿತು ಉಪಾಸಿಸುವನು ಯಾವಾಗಲೂ ಭೋಕ್ತೃವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿಗೂ ಭೋಜ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ - ಬೃ.ಉ. ೨.೨.೩,೪. ಋಷಿನಾಮಗಳು ಅಂಕಿತನಾಮವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಸೂಚಕವೆನ್ನುವುದಕ್ಕಿಂತ ಮನ್ತ್ರ ದ್ರಷ್ಟಾರರ ತ್ರಿಕಾಲಾ ಬಾಧಿತ ಸತ್ಯದ ಅಮೃತತ್ವಘ ಪ್ರತಿಮಾ ಸಂಕೇತಗಳೆಂದೂ ತತ್ತ್ವವಾಚಿಗಳೆಂದೂ ಸಾಮೂಹಿಕ ಸ್ವರೂಪ ಪದವಿಯೆಂದೂ ಪರಿಗಣಿಸಿರುವುದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಋಷಿನಾಮಗಳ ಆಳವಾದ ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ಸಮಾಜದ ವಿವಿಧಸ್ತರದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಸ್ಪರ ಗೌರವಾದರಗಳು ಸಹಕಾರ ಮನೋಭಾವಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿ ಅಖಂಡೈಕರಸದ ಜನಮನದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದ್ದುದರ ಅರಿವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಛನ್ದಸ್ಸು :

'ಛನ್ದಃ ಪಾದೌ ತು ವೇದಸ್ಯ' - ವೇದ ವಾಙ್ಮಯವು ಸಂಸ್ಕೃತವಾದರೂ ಪಾಣಿನಿಗಳು ಇದನ್ನು ಛಂದಸ್ಸೆಂದೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತವನ್ನು ಭಾಷೆಯೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. **'ಛನ್ದಾಂಸಿ ಜಜ್ಞಿರೇ'** ಗದ್ಯವಲ್ಲದ್ದು, ಛಂದಸ್ಸು ಅಂದರೆ ಅಕ್ಷರ ಗಣನೆಯಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿರುವ ವೃತ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವರಿತು ಸ್ವರಸಹಿತವಾಗಿ ಪಠಿಸಿದಾಗ ಕಿವಿಗೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಹಿತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ ಗುಣದಿಂದಾಗಿ ಉಣಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ **'ಛದೀ ಆಹ್ಲಾದೇ'** ಆನಂದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳು ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ನಿಲ್ಲಲು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ಆವಶ್ಯಕ. ಬಾಯಿಪಾಠ ಮಾಡಲು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಆಹ್ಲಾದಕರವಾಗಿರಬೇಕು. ಛದಿ ಆಹ್ಲಾದೇ. ಚಂದ್ರ ಶಬ್ದದಂತೆ ಛದಿ ಧಾತುವಿನಂದಾಗಿ ಛನ್ದಸ್ಸು ಮನಸ್ಸನ್ನೇ ಸಂತೋಷಗೊಳಿಸಿ ಕೇಳಲು ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾಗಿ ಮನ್ತ್ರವು ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರೆಯಲು - ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಕಾಲು ಮುನ್ನಡೆಯಲು ಸಹಾಯವಾಗುವಂತೆ - ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸಾಮಗಾನದ ಮಾಧುರ್ಯ ಅಲಂಕಾರ ಆಹ್ಲಾದ ಸ್ವತಂತ್ರಾದಿ ಭಾವೋದಯಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಛನ್ದಸ್ಸು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸಾಮವೇದಿ

ಗಳನ್ನು 'ಛನ್ದೋಗ'ರೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸಾಮವೇದದ ಋಕ್‌ಸಂಹಿತೆಗೆ 'ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕಾ' ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವಿದೆ. **ಯೇನಚ್ಛನ್ದಸಾ ಸ್ತೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಚ್ಛನ್ದ ಉಪಧಾವೇತ್ ॥** ಯಾವ ಛನ್ದಸ್ಸಿನಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೋ ಆ ಛನ್ದಸ್ಸನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು - *ಛಾಂ.ಉ.೧.೩.೧೦.*, ಎಂಬ ಅಣತಿಯನ್ನು ಪಾಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲ ವಾಗುವಂತೆ ಋಷಿಯನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡನಂತರ ಛನ್ದಸ್ಸನ್ನು ಚಿಂತಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ **ಛನ್ದಾಂಸಿ ಇತಿ ಪ್ರಾಣೇ । ಛನ್ದಸಾಂ ಅಕ್ಷರತ್ವಾತ್ । ತಥಾ ನಿದಾನಮ್ ।** ಋಷಿ ಹಾಗೂ ದೇವತಾ ಮಧ್ಯೆ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ಹೆಸರು ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಛನ್ದಾಂಸಿ ಛಾದನಾತ್ - *ನಿರು.೭.೧೨* ॥ **ಛನ್ದಾಗ್‌ಂಸಿ ವೈ ದೇವಾ ವಯೋನಾಥ ಶ್ಛಂದೋಭಿರ್ಹೀದಗ್‌ಂ ಸವಂ ವಯನಂ ನದ್ಧಮ್** - *ಶತಪಥ ೮.೨* ॥ ಈ ದೈವೀಗುಣಕ್ಕನು ಗುಣವಾದ ವರ್ಣಗಳಲ್ಲಿ ವರ್ಣನೆಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರವಿರಬೇಕು. ಈ ಸೀಮೆ ಮೀರಿ ಅಮರಭಾವ ನಾಶವಾಗಬಾರದೆಂದು ಅಮರಭಾವಕ್ಕೆ ಆವರಣವಾಗಿರುವುದೇ ಛನ್ದಸ್ಸು. ಒಮ್ಮೆ ಯಮನ ಭಯದಿಂದ ತ್ರಸ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಛಂದಸ್ಸಿನ ಆವರಣವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು. ಮುಸುಕು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಯಮನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದಾದರು. ಆದುದ ರಿಂದಲೇ ಛನ್ದಾ ಎಂದಾಯಿತು. ಆಗ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಮೀನು ಹೇಗೆ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಕಾಣುವು ದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆಯೇ ದೇವತೆಗಳು ಯಮನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದೆ ಅಮೃತರಾದರು - ಛಾಂ.ಉ. ೧.೪ನೆಯ ಖಂಡ ಮತ್ತು ಉಪನಿದಾನ ಸೂತ್ರ. **ಯದೇಭಿರಾತ್ಮನಂ ಆಚ್ಛಾದಯನ್ ದೇವಾ ಮೃತ್ಯೋಃ ಬಿಭ್ರತಃ ತಚ್ಛನ್ದಸಾಂ ಛನ್ದಸ್ತ್ವಂ ॥ ನಾ ಛನ್ದಸಿ ವಾಗುಚ್ಚರತಿ** - *ನಿರು. ೭.೨* ॥ ಯಾವ ವಾಣಿಯೂ ಛನ್ದೋರಹಿತವಾಗಿಲ್ಲ ವಾದುದರಿಂದ ಛಂದಸ್ಸು ಗದ್ಯಾತ್ಮಕವೂ ಆಗಿದೆ, ಪದ್ಯಾತ್ಮಕವೂ ಆಗಿದೆ. **ಛನ್ದೋ ಹೀನೋ ನ ಶಬ್ದಾಸ್ತಿ ನ ಛನ್ದಃ ಶಬ್ದವರ್ಜಿತಃ** - *ಭರತನಾಟ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರ ೧೪.೪೫* ॥ **ಛಂದೋ ಭೂತಮಿದಂ ಸರ್ವಂ ವಾಙ್ಮಯಂ** - ಛನ್ದೋನು ಶಾಸನ ಜಯ *ಕೀರ್ತಿ* ॥ ಈ ಉಕ್ತಿಗಳು ಛಂದಸ್ಸು ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಈ ಜಗತ್ತೆಲ್ಲವೂ ಛನ್ದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಬಂಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಯೋನಾಥ ದೇವತೆಗಳೇ 'ಛನ್ದಸ್ಸು' ಆಗಿದ್ದಾರೆ. **ಏತಾ ವೈ ದೇವತಾಶ್ಛನ್ದಾಗ್‌ಂಸಿ** - *ಶತಪಥ ೮.೩* ॥ **ಸಪ್ತಾಸ್ಯಾಸನ್ ಪರಿಧಯಃ** - *ಪುರುಷಸೂಕ್ತ* ॥ ಯಜ್ಞ/ ಹೋಮಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಹರಡುವ ದರ್ಭೆಯ ಸಂಕೇತವೂ ಏಳು ಛನ್ದಸ್ಸುಗಳು ಪ್ರತಿನಿಧಿಸುವ ಪಂಚ ಭೂತಗಳು - ೫, ಅಹೋರಾತ್ರಿಗಳು - ೨. ಹೀಗೆ ಈ ಏಳೂ ಮನುಷ್ಯನ ಹೊರಗಡೆಯ ಸಮಷ್ಟಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಈ ಜಗತ್ತಿನ ಎಲ್ಲೆ ಕಟ್ಟಾಗಿದೆ - **'ಸಪ್ತರೇಭಾ ಅಭಿ ಸಂನಮಂತೇ' ಇತಿ**

ಶ್ರುತೇಃ.... ॥ .... ಅಭಿ ವಾಣೀರೃಷೀಣಾಂ ಸಪ್ತಾನೂಷತ ॥ ತಮಿಮಂ ಸೋಮಂ ಋಷೀಣಾಂ ಸಪ್ತವಾಣೀಃ ಸಪ್ತಛನ್ದಾಂಸಿ ಅಭ್ಯನೂಷತ । ಅಭಿಷ್ಟುವನ್ತಿ - ಸಾ. ಋ. *೫೬೭*, ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ *//* ಋಷಿಗಳ ಏಳು ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ವಾಣಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿವೆ, ಅಂದರೆ ಋಷಿಗಳ ಏಳು ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ವಾಣಿಯೇ ವೇದ.

ಛನ್ದೋಬದ್ಧ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ವಿಷಯ ವಾಗಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಶ್ರೋತ್ರಗೋಚರವಾದದ್ದು ದೃಗ್ಗೋಚರವಾಗಲೆಂದು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿರು ವಂತೆ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೂ ಬಣ್ಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಛಂದಸ್ಸು ದೇವತೆ ಬಣ್ಣ ಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದು ವೇದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಂತಃ ಸ್ಫೂರ್ತಿಯಿಂದ ಉದಯಿಸುವ ಅನುಭಾವಗಳು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ರಮಣೀಯವಾಗಿಯೇ ಛನ್ದೋಬದ್ಧವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕಟವಾಗಿರುವುದು ವೇದವಾಙ್ಮಯ ದಲ್ಲಿರುವ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆಯಾಗಿದೆ. ಏರಿಳಿತ ಧ್ವನಿ ರೂಪವಾದ ಛನ್ದಸ್ಸಿನಿಂದ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವಿದ್ದು ಸೌಂದರ್ಯದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸುವ ಆಹ್ಲಾದಗೊಳಿಸುವ ಪವಿತ್ರ ಪ್ರೇರಣೆ ಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ನಿರ್ಮಲತೆಯು ಮನಸ್ಸನ್ನು ಆನಂದದೆಡೆಗೆ ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಒಯ್ಯುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳು ದೇವತಾ ಆಹ್ವಾನ ಸ್ತುತಿ ಪೂಜಾದಿ ಕೈಂಕರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿವೆ. ಇನ್ನಷ್ಟು ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುವುದು.

ದೇವತೆ :

ಯಾಂ ದೇವತಾಮ್ ಅಭಿಷ್ಟೋಷ್ಯನ್ ಸ್ಯಾತ್ ತಾಂ ದೇವತಾಮುಪಧಾವೇತ್ - ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಯನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು - ಛಾಂ. ಉ. ೧. ೩. ೯. **ಯಾತೇ ನೋಚ್ಯತೇ ಸಾ ದೇವತಾ ॥** ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿರುವ ವಿಷಯಗಳೇ ದೇವತೆಗಳು. **ತಿಸ್ರ ಏವ ದೇವತಾ ಇತಿ ನೈರುಕ್ತಾಃ ಪರೋಕ್ಷಕೃತಾಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತಾಃ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾಃ** - ನಿರು. ೧೩೩ *//* **ಯತ್ಕಾಮ ಋಷಿರ್ಯಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮಾರ್ಥಪತ್ಯಮಿಚ್ಛಂತಸ್ತುತಿಂ ಪ್ರಯುಙ್ತೇ ತದ್ದೈವತಃ ಸ ಮನ್ತ್ರೋ ಭವತಿ ॥** ನಿರು. ೭.೧. ॥ ಒಂದು ಮನ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಮೂರು ದೇವತೆಗಳು - ಗಾಯತ್ರೀ ಮನ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದೇವತೆ ಗಾಯತ್ರೀ ದೇವಿ, ಪರೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ. ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ, **ಯಸ್ಯ ಯಸ್ಯತು ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಯಾತು ದೇವತಾ । ತದಾಕಾರಂ ಭವೇತ್ತಸ್ಯ**

ದೇವತ್ವಂ ದೇವತೋಚ್ಯತೇ ॥ ಅವರವರು ಪರಿಭಾವಿಸಿದಂತೆ ಅವರವರ ಕಾಮನೆಯಂತೆ ಆಯಾ ಆಕಾರದ ಉಪಾಸನೆಯಂತೆ ಅವರವರ ಅನುಭವ ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿರಬಹುದು. **ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನನ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ** - *ತೈ. ಉ.೨.೧.೧ ॥* ಮೂರು ವಿಶೇಷಣ ರೂಪದ ದೇವತೆಗಳೇ ವಿಶ್ಲೇಷಣದಿಂದ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಯ ದೇವತೆಗಳಾಗಿಯೂ ಇವುಗಳೇ ವಿಸ್ತರಿಸಿ ಮೂವತ್ತು ಮೂರು ಕೋಟಿ ದೇವತೆಗಳಾಗಿ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರಗೊಂಡಿವೆ. ಇವೇ ಉಪಸಂಹಾರಗೊಂಡು ಮೂವತ್ತಮೂರು ಮೂರು ಆಗಿ ಕಡೆಗೆ ಪರಾದೇವತೆಯಾಗಿ ಒಂದೇ ಉಳಿಯುವುದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ *ಬೃ. ಉ. ೩.೧.೯* ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ದೇವತೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿವರಗಳನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅನುಸರಿಸಿರುವ ಸಂಖ್ಯಾಕ್ರಮ :

ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಗಳಲ್ಲಿ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿ ಜ್ಞಾಪಕದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲೂ ಸಂಶೋಧನೆ ಪರಾಮರ್ಶೆ ಲೇಖನ ಮುದ್ರಣಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಾನಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿಯೂ ಶೀಘ್ರವಾಗಿಯೂ ಗುರುತಿಸಿಕೊಳ್ಳಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಂಖ್ಯಾ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

'ದಶತಿ' - ಹತ್ತು ಮನ್ತ್ರಗಳ ಗುಂಪನ್ನು **'ದಶತಿ'** ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. .... **ಏತೇ ಪಂಚಾನ್ಯೇ, ಪಂಚಾನ್ಯೇ ದಶ ಸಂತಸ್ತತ್ ಕೃತಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವಾಸು ದಿಕ್ಷ್ವನ್ನಮೇವ ದಶಕೃತಂ ಸೈಷಾ ವಿರಾಡನ್ನಾದೀ....** - *ಛಾಂ. ಉ. ೪. ೩. ೮ ॥* ಪಗಡೆಯ ದಾಳಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕೃತವೆಂದೂ ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಭಾಗಕ್ಕೆ ತ್ರೇತವೆಂದೂ ಎರಡು ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಭಾಗಕ್ಕೆ ದ್ವಾಪರವೆಂದೂ ಒಂದೇ ಸಂಖ್ಯೆಯುಳ್ಳ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಕಲಿಯೆಂದೂ ಪಗಡೆಯ ಆಟದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅಡಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಕೃತದ ನಾಲ್ಕು ಸಂಖ್ಯೆಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರೇತಾದಿ ಅಂದರೆ ಮೂರು ಎರಡು ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಗಳೂ ಅಡಕವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಕೃತದ ಪೂರಕವಾದ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೦ - ಕೃತ೪ + ತ್ರೇತಾ೩ + ದ್ವಾಪರ೨ + ಕಲಿ೧. ಹೀಗಾಗಿ ಕೃತವು ಅನ್ನಾದವಾಗಿದ್ದು ಉಳಿದವು ಅನ್ನವಾಗಿವೆ, ಅಂದರೆ ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಅನ್ನಾದ ೧೦ ಆಗಿದೆ. ವಾಯು ಅಗ್ನಿ ಆದಿತ್ಯ ಚಂದ್ರ ನೀರು ಈ ಐದೂ ಪ್ರಾಣ ವಾಕ್ ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಶ್ರೋತ್ರ ಮನಸ್ಸು ಈ ಐದರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ ೧೦ ಆಗಿದೆ. ಅಗ್ನಿ ಆದಿತ್ಯ ಚಂದ್ರ, ನೀರು - ೪, ಅಗ್ನಿ ಆದಿತ್ಯ ಚಂದ್ರ - ೩, ಅಗ್ನಿ ಆದಿತ್ಯ - ೨, ಅಗ್ನಿ - ೧. ಹೀಗೆ ಇವೂ ೧೦ ವಾಗಾದಿಗಳೂ ೧೦. ಈ ಸಾಮ್ಯದಿಂದ ೧೦ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಮಾನ.

ವಿರಾಟ್ ಛಂದಸ್ಸು ದಶಾಕ್ಷರದ್ದು. ವಿರಾಡನ್ನಂ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ವಿರಾಟ್ ಎಂದೂ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಕೃತ ಸಂಖ್ಯಾರೂಪನಾದ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ದಶದಿಕ್ಕುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಎಲ್ಲವೂ ಇಡೀ ಜಗತ್ತೇ ದ್ರಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಸಂವರ್ಗವಿದ್ಯೆ - ಛಾಂ. ಉ. ೪. ೩. ೮.

ಜಗತ್ತಿನ ವಸ್ತುಜಾತವೆಲ್ಲಾ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವವಾಗಿದೆ. ಸಂಖ್ಯಾಪರ್ವಸ್ಥಾನವು ದಶಕವೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ೧-೧೦ರವರೆಗೆ ಹೊಸಸಂಖ್ಯೆ, ಮುಂದಿನವೆಲ್ಲಾ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಶತ ಸಹಸ್ರ ಆಯುತ ಪ್ರಯುತ ಕೋಟಿ ಆದಿಗಳು ದಶಕದ ಆವೃತ್ತಿಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ದಶ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲೇ ಸಕಲಾಂತರ್ಭಾವವಿದ್ದರೂ ಇದರ ವಿವರಣೆಗೇ ಶತ ಸಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಮೂರು ಸಂಖ್ಯಾಪರ್ವಗಳೂ, ಮೂರು ಛಂದಸ್ಸುಗಳೂ ಸರ್ವಸಂಖ್ಯಾವ್ಯಾಪಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆಹಾರವೂ ಅನ್ನಾದಿ, ಜಲಕ್ಷೀರಾದಿ ಲಡ್ಡುಕಾದಿ ರೂಪವೆಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯಾಗಿದ್ದು ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಆಹಾರವನ್ನು ದಶ ಶತ ಸಹಸ್ರ ಪರ್ವದಿಂದಲೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಐ. ಆರ. ೨. ೩. ೪. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅರ್ಥದ ಪ್ರತೀಕವಾದ ಹತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅಂದರೆ ದಶತಿಯ ಆಲಂಬನದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತಿದೆ. ಉಪಾಸ್ ಮತ್ತು ವಿದ್ ಧಾತುಗಳನ್ನೂ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಆವೃತ್ತಿಯೆಂಬರ್ಥ ಅಡಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವುಂಟಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ದರ್ಶನ ಪರ್ಯಂತ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆವೃತ್ತ್ಯಧಿಕರಣ - ಬ್ರ. ಸೂ. ೪. ೧೧ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾಮವೇದದ ಋಕ್ಕುಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಗಾನಗಳು ಕಂಠಸ್ಥವಾಗಿ ವಾಚೋವಿಧೇಯವಾಗುವವರೆಗೂ ದಿನದಿನವೂ ಪ್ರತಿಬಾರಿಯೂ ಹತ್ತು ಹತ್ತು ಮನ್ತ್ರಗಳ ಗುಂಪನ್ನು ಹತ್ತು ಹತ್ತು ಸಲ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯ ವಿರುವುದರಿಂದಲೂ 'ದಶತಿಯು' ಈ ವಿಶಿಷ್ಟತೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಮವೇದದ ಅಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ - ಇಂದಿಗೂ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತಿದೆ.

'ದಶತಿ' ಹತ್ತು ಮನ್ತ್ರಗಳ ಗುಂಪೆನಿಸಿದರೂ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ನ್ಯೂನಾಧಿಕವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿ **'ಖಂಡ'** ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಬಳಸಿ ಆಯಾ ದಶತಿ ಅಥವಾ ಖಂಡಕ್ಕಷ್ಟೇ ಸೀಮಿತವಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿರುವಷ್ಟೇ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ೧-೧೦ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಹಾಗೂ ಆ ಪ್ರಪಾಠಕದಲ್ಲಿರುವ ಎಷ್ಟನೆಯ ದಶತಿ/ ಖಂಡ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ, ಆಯಾ ಪ್ರಪಾಠಕದೊಳಗಿರುವ ದಶತಿ/ ಖಂಡಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ೧-೧೦ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೊಟ್ಟು ಅರ್ಧಪ್ರಪಾಠಕದಂತೆ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಪ್ರಪಾಠಕದ ಸಂಖ್ಯೆ

ಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅಗ್ನಿದೇವತಾತ್ಮಕ ಮನ್ತ್ರಭಾಗವನ್ನು ಆಗ್ನೇಯಕಾಂಡವೆಂದೂ ಇನ್ದ್ರ ದೇವತಾತ್ಮಕವಾದವನ್ನೂ ಐನ್ದ್ರಕಾಂಡವೆಂದೂ ಸೋಮದೇವತಾತ್ಮಕವಾದವನ್ನು ಪವಮಾನ ಕಾಂಡವೆಂದೂ ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸುವ ಭಾಗವನ್ನು ಅರಣ್ಯಕಾಂಡವೆಂದೂ ವಿಂಗಡಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆ ಊಹಗಾನ ರಹಸ್ಯಗಾನಗಳನ್ನು ಪರ್ವವಿಂಶಗಳನ್ನಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಹೆಸರಿಸಿ ೧-೨೦ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ.

ಪರಾಮರ್ಶೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವೂ ಕ್ಷಿಪ್ರವೂ ಸಂಕ್ಷೇಪವೂ ಆದ ಒಂದೇ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅಳವಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿ ಸಾಮವೇದದ ಋಕ್ಕುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ೧-೧೮೭೫ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ ಹಾಗೂ ಋಕ್ ೧.೨.೩ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಗ್ರಾಮ/ ಗೇಯಗಾನಕ್ಕೆ ೧-೧೧೯೭ ಸಂಖ್ಯೆ ಕೊಟ್ಟು ಇದನ್ನು ಗ್ರಾ ೧.೨.೩ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅರಣ್ಯಗಾನಕ್ಕೆ ೧-೨೯೦ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನೀಡಿ ಅರ. ೧.೨.೩ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಹಾನಾಮ್ನೀಗಾನಗಳಿಗೆ ೧-೯ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆ ಕೊಟ್ಟು ಮ.೧.೨.೩ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಊಹ ಗಾನಗಳಿಗೆ ೧-೯೩೬ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಊಹ.೧.೨.೩ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಊಹ್ಯ/ ರಹಸ್ಯ ಗಾನಕ್ಕೆ ೧-೨೦೪ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆ ನೀಡಿದ್ದು ರಹ. ೧.೨.೩ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಬಂದಿರುವ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಪಾಠಕ ಅರ್ಧಪ್ರಪಾಠಕ ಕಾಂಡ ಪರ್ವ ದಶತಿ. ಖಂಡ ವಿಂಶ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಭಾಗಗಳ ಸಂಖ್ಯಾ ಕ್ರಮಗಳಿಗೆ ವ್ಯತ್ಯಯ ಬರದಂತೆ ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆಯಾ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉದ್ದಿಷ್ಟ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಳ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಬಹು ಸುಲಭವಾಗಿ ಗುರುತಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಛಂದಾರ್ಚಿಕ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಬಿಡಿಯಾಗಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪುಟದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ೧ ರಿಂದ ೧೮೭೫ರವರೆಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಋಕ್ಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪದಪಾಠ ಗಾನಗಳು ಸಾಯಣಭಾಷ್ಯ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ಕನ್ನಡದ ಭಾವಾನು ವಾದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಂಧಾನವೆಂಬ ಕನ್ನಡ ಪದ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಹಿತೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಮುಕ್ತಾಯದವರೆಗೂ ಛಂದಾರ್ಚಿಕದ ಈ ಪ್ರಧಾನ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿಯೇ ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಪರಿಕರಗಳು ವೇದಮಾತೆಯನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಗಾನಗಳ ಅಕಾರಾದಿ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯ ಸಹಾಯದಿಂದ ಉದ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಮನ್ತ್ರ ಗಳನ್ನೂ ಗಾನಗಳನ್ನೂ ಭಾಷ್ಯಗಳನ್ನೂ ಕನ್ನಡದ ಪದ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪರಾಮರ್ಶನ, ಅವಲೋ

ಕನ, ಲೇಖನ, ಸಂಶೋಧನ, ಜಪ, ಪಾರಾಯಣಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಳಂಬವಿಲ್ಲದಂತೆ ಆಯ್ದು ಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಸ್ಥಳ ನಿರ್ದೇಶನವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬಹುದು.

ಸ್ವರವೇ ಸಾಮವೇದದ ಪ್ರಾಣವೂ ಸುವರ್ಣವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಿಪಿಬದ್ಧ ಮಾಡುವಾಗ ಪ್ರತಿ ಹಂತದಲ್ಲೂ ಸ್ವರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಕರಾರುವಾಕಾಗಿ ದಾಖಲು ಮಾಡುವ ಸಂಪ್ರದಾಯವು ಪರಂಪರಾಗತವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕ ೨ನೆಯ ದಶತಿ/ ಖಂಡ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ **ಸ್ವ-ಉ೨-ಧಾ೫೨-ಖಾ ॥** ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ ೧೦೮೪,೧೦೮೫,೧೦೮೬. ಈ ಮೂರು ಋಕ್ ನಂತರ ಧಾ೧೮-ಉ೨-ಸ್ವ೪-ರೀ ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. 'ಸ್ವ' ಅಂದರೆ ಸ್ವರಿತಗಳು. ಇವನ್ನು ಮನ್ತ್ರದ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆ 'ರ' ಅಥವಾ '೦' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದೆ. 'ಉ' ಎಂದರೆ ಉದಾತ್ತ. ಇದನ್ನು 'ಉ' ಅಥವಾ 'ಲ' ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. '**ಧಾ**' ಎಂದರೆ ಮನ್ತ್ರದ ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆ ಏನನ್ನೂ ಬರೆಯದಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು '**ಧಾರೀ**' ಎಂದು ಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ನಂತರ ಬರುವ ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರ '**ಖಾ**' '**ರೀ**' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬರೆದಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಅದು ಮುಕ್ತಾಯವಾದ ನಂತರ ಬರೆದಿರುವ ಸ್ವರಗಣನೆ ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರ ಹಾಗೂ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಿವರವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಗಾನದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ **ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯು** ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವುದು. ಇದೇ ಮೊದಲು -

ಲೇಸೆನಿಪ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯೆಂದೆನಲಾಗದಿಳೆಗಿದು ।
ಲೇಸೆನಿಪ ವೇದಪ್ರಮಾಣದ ಭಾಷೆಯೆನಿಪುದು ॥

ಎಂದು ತಿಳಿದೇ ಭೀಮಕವಿಯು ಭಾರತದ ತನುಜಾತೆಯಾದ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ವಿಕಾಸ ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ. ನುಡಿ ಎಂಬುದು ನಾಡಿನ ಜೀವ ದ್ರವ್ಯ. ಇದಿಲ್ಲದೆ ನಾಡಿನ ಅಸ್ತಿತ್ವವಿಲ್ಲ. ಕನ್ನಡ ನಾಡು ಎಂದರೆ ಅದರ ಪ್ರಾಣರೂಪಿಯಾದ ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಮನ ಮುಟ್ಟುವ ನುಡಿ. ಇದೇ ನಾಡುಕಟ್ಟುವ ನುಡಿ. ಮಾತೃಭಾಷೆಯ ಜಾಯಮಾನದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವ ನುಡಿಯ ಅರ್ಥ ಸೊಬಗು ಸೊಗಡು ಇಂಪು ತೂಕ ಹದ ಮುಂತಾದುವಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಅನ್ಯ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸಾರ್ವತ್ರಿಕ ಸಾರ್ವಕಾಲಿಕ ಅನುಭವ. ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೂ ವೇದಕ್ಕೂ ಇರುವ ಅವಿನಾಸಂಬಂಧ ಕಾಡಿಗೂ ಹುಲಿಗೂ

ಇರುವಂತೆ. ಹುಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಕಾಡು ಸುರಕ್ಷಿತ. ಕಾಡು ಸೊಂಪಾಗಿದ್ದಷ್ಟೂ ಹುಲಿ ಸುರಕ್ಷಿತ. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಆಚಾರ ಪ್ರಚಾರ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳು ಬಲಗೊಂಡಷ್ಟೂ ಭಾರತೀಯ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಶಾಂತಿಯ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಸಮೃದ್ಧಿಯ ನೆಲೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ.

ವೇದಗಳು ಕೇವಲ ಅಂತರ್ಮುಖಿಯಾಗಿದೆ, ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಹೊರತಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಒಂದು ನೂರು ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನಾದರೂ ಯಥಾಶಾಸ್ತ್ರೀಯವಾಗಿ ಕಲಿತು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡದವರ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನೇ ಮಾಡದವರ ವ್ಯಕ್ತಿಗತವಾದ ಲೋಕಾಭಿರಾಮದ ಮಾತು. ವೇದಗಳು ಬಹುಜನಮುಖಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ, ಸರ್ವತೋ ಮುಖಿಯಾಗಿರುವುದ ರಿಂದಲೇ ಪ್ರಪಂಚದಾದ್ಯಂತ ಹರಡಿರುವ ನಾಗರಿಕ ದೇಶ ಗಳ ಮಹಾವಿಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ವೇದಚಿಂತಕರೂ ಲೋಕಹಿತವನ್ನೇ ಗುರಿಯನ್ನಾ ಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವ ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಪರರೂ ಯಾವಾಗಲೂ ಯಾರಿಗೂ ಆತಂಕಕ್ಕೆಡೆ ಕೊಡದ ಆದರ್ಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ವೇದೋಕ್ತ ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಸಾಧನೆಗೆ ಬೇಕಾದ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹವನ್ನೂ ಪರಾಕ್ರಮ ಚಾಕ ಚಕ್ಯತೆಗಳನ್ನೂ ಸಾಧನಾಕ್ರಮಗಳನ್ನೂ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಪುರಾತನಕಾಲದಿಂದ ಇಂದಿನವರೆಗೂ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಸುತ್ತಾ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾಹ್ಯಶಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಅಂತಶ್ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಭ್ರಮಿಸದಿರುವ ನಮ್ಮ ವಿವಿಧ ಭಾಷೆ ಆಹಾರ ವಿಹಾರ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಬಹುಮುಖ ಸಮಾಜ ವಲಯದ ನಮ್ಮ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಬಹುಮುಖಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ವಿಶ್ವತೋಮುಖಿ ಯಾಗಿರುವ ವೇದವಿಜ್ಞಾನವು ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೂಕ ಪ್ರತೀಕ ಮಾತ್ರವಾಗಿರದೆ ನಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ದೃಢವಾದ ಪುಷ್ಟಿಯಾದ ರಸಭರಿತವಾದ ಜೀವಂತ ಬೇರಾಗಿದೆ. ಸಂಜೀವಿನಿ ಯಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡಿಯು - ಮನೆಯ ಮೂಲೆಯಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅದನ್ನು ಯಾರೂ ನೋಡ ದಿದ್ದರೂ - ಮನೆಮಂದಿಯನ್ನೆಲ್ಲಾ ತನ್ನೊಳಗೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ವೇದವಿಜ್ಞಾನವು ಭಾರತೀಯ ಜನಮಾನಸವನ್ನೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ತನ್ನೊಳಗೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಪದೇ ಪದೇ ಒದಗಿಬಂದ ಮರಣಾಂತಿಕ ಆಘಾತದಿಂದ ದೇಶವನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿ ಭಾರತೀಯ ಪರಂಪರಾ ಗತ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಏಕತೆಯನ್ನೂ ಇದುವರೆಗೂ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದೆ. ವೇದವು ಯಾರ ಯಾವ ಹಾದಿಯನ್ನೂ ತಪ್ಪಿಸಿ ಭ್ರಮೆಯನ್ನೇನೂ ಬಿತ್ತುತ್ತಿಲ್ಲ. ನಾಡಿನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗೆ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ವೇದವು ಅಮೃತವನ್ನುಣಿಸುತ್ತಾ ಉತ್ತೇಜಿಸುತ್ತಾ ಚಿರಂತನ ಜೀವನೋತ್ಸಾಹ ವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ,

ಸಾರ್ಥಕತೆಯ ತೂಕವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತಿದೆ, ಜೀವನದ ಒಳಸತ್ಯವನ್ನು ಸಂವಹನಶೀಲ ವಾಗಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಅನ್ಯ ದೇಶಗಳ ಭಾಷಾ ನಾಗರೀಕತೆಗಳನ್ನನುಸರಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಆಸಕ್ತರಾಗಿ ಅದ ರಿಂದ ದೊರಕುವ ರಾಜಕೀಯ ಆರ್ಥಿಕ ಪ್ರಯೋಜನ ಜೀವನ ವೈಭವ ಸೌಕರ್ಯ ಭೋಗ ಗಳಲ್ಲೇ ಮುಳುಗಿ ಆ ಪುಟ್ಟ ಭಾವಿಯ ನೀರಿಗೇ ಶರಣಾಗಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಜೀವನ ಸೌಂದರ್ಯದ ಚಿರಂತಸ್ರೋತವಾದ ಗಂಗಾಪ್ರವಾಹವನ್ನೇ ಕಡೆಗಣಿಸಿ ವೇದ ವನ್ನೂ ವೇದಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನೂ ಧಿಕ್ಕರಿಸಿ ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತಿರುವವರು ಸುತ್ತಮುತ್ತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೇ ಇರುವುದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂಗತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ವೇದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಸುಖಜೀವನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಆರ್ಥಿಕಪ್ರಯೋಜನ ಪದವಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಆದಿ ಆಕರ್ಷಣೆಗಳೇನೂ ಹೆಮ್ಮೆ ಪಡುವಷ್ಟರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಇಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ನಿಜವೇ. ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಕಷ್ಟ ಸಾಧ್ಯವಾದುದರಿಂದಲೂ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದದ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಆಸಕ್ತಿ ಇರುವವರೂ ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಬಗೆಗೆ ತಾತ್ಸಾರ ಭಾವ ವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಇಂತಹ ಸನ್ನಿವೇಶದಲ್ಲೂ ಕನ್ನಡಿಗರ ಮನಸ್ಸಿನ ಉದಾಸೀನತೆಯನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪಮಟ್ಟಿಗಾದರೂ ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಈ ನೆಲದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಬೇರು ಇನ್ನೂ ಆಳಕ್ಕಿಳಿದು ವರ್ಧಿಸಿ ಬಲವಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕಾರ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತ ರಾದ ಕೆಲವೇ ಕನ್ನಡಿಗರಿಗಾದರೂ ಉಪಯೋಗವಾಗಬಹುದೆಂದೂ, ಸಾಮವೇದ ದಂತಹ ಮೂಲಭೂತವಾದ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಪರಾಮರ್ಶ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡಿಗರ ಸ್ವತ್ತಾಗಿರಬೇಕೆಂದೂ ಈ ಸಾಮವೇದದ ಗ್ರಂಥವು ಕನ್ನಡ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದೆ.

ಸಾಮವೇದವೇ ಭಾರತೀಯ ಸಂಗೀತದ ವೈಭವಕ್ಕೆ ಮೂಲಸ್ರೋತವೆಂಬುದು ಸರ್ವವಿದಿತ. ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತದ ಪಿತಾಮಹರಾದ ಪುರಂದರಾದಿ ಅನೇಕ ವಾಗ್ಗೇಯ ಕಾರರೂ ಕರ್ನಾಟಕ ಸಂಗೀತ ಕ್ಷೇತ್ರದ ದಿಗ್ಗಜರೂ ಕನ್ನಡಿಗರೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ನಾ ಟಕ ಸಂಗೀತವನ್ನು ಕಲಿಯುವವರಿಗೂ ಕಲಿಸುವವರಿಗೂ ಸಾಮವೇದದ ಪ್ರವೇಶವು ಕನ್ನಡ ದ ಮೂಲಕ ಸುಲಭವಾಗಿ ದೊರಕಿ ಸಂಗೀತದ ಮೂಲಭೂತ ಸತ್ಯದ ಅರಿವಿನಿಂದ ಇಂದಿನ ಗಾಂಧರ್ವಗಾನವು, ಮರ್ತ್ಯಮಾಲಿನ್ಯವನ್ನು ತೊಳೆಯುವ ದೈವೀಗಾನವಾಗಿ ಮೈದಳೆಯುವ ಸದವಕಾಶವನ್ನು ಈ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಕನ್ನಡದ ಅವತರಣಿಕೆ ಒದಗಿಸುವುದೆಂಬ ಸದಾಶಯವೂ ಇದೆ.

ಕುರಿತೋದದ ಪರಿಣತರಿಗೂ ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದ ಶ್ರದ್ಧಾಳುಗಳಿಗೂ ಭಕ್ತರಿಗೂ ಸಾಮವೇದದ ಅಂತರಂಗ ದರ್ಶನವು ಸುಲಭ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿ ಅದರ ವೈಭವವನ್ನನುಭವಿಸುವಂತಲಾಗಲೆಂದು **'ವೇದಾನುಸಂಧಾನವೆಂಬ ಕನ್ನಡದ ಕವನ ಗಳು ಮೂಲವಿಗ್ರಹಕೆತ್ತಿದುತ್ಸವದ ಪಡಿಯಂತೆ' - *ಶತಾವಧಾನಿ ಡಾ|| ರಾ. ಗಣೇಶ*** ರವರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿ ಈ ವೇದಗೃಹಗಳ ಪುಟ್ಟ ಪುಟ್ಟ ಅಂಗಳಗಳಲ್ಲಿ ಚೆಲುವಿನ ಚುಕ್ಕೆಯ ರಂಗವಲ್ಲಿಯಂತೆ ಮೂಡಿ ಮುದವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿವೆ. ವಾಕ್ಕಿನೊಡನೆ ಸಹಜ ಸಖ್ಯವನ್ನೂ ಸಾಮೀಪ್ಯವನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ನಮ್ಮ ಈ ಸರಸ್ವತಿಯ ಕುವರ ಭಾಷೆಯ ಆಪ್ತಗತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಮರ್ಯಾದೆ ಸೌಂದರ್ಯ ಔಚಿತ್ಯ ರೀತಿ ಧ್ವನಿ ರಸ ಲಯಗಳಿಂದ ಮಾತಿಗೆ ಇಡಿಯಾಗಿ ನಿಲುಕದ ವಿಲಕ್ಷಣ ಅನಿರ್ವಚನೀಯ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಈ ಕವನಗಳ ಮೂಲಕ ಒಯ್ಯುತ್ತಿರುವುದು ಕನ್ನಡಿಗರ ಸೌಭಾಗ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞೇನ ಚಾಪ್ಯನ್ಯೇ ಯಜನ್ತೋ ಮಾಮುಪಾಸತೇ || *ಭ. ಗೀ. ೯. ೧೫ ||*

|| ಓಮ್ ||

॥ ಓಂ ನಮಃ ಸಾಮವೇದಾಯ ॥

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ

ಭಾಷ್ಯಾವತರಣಿಕಾ

ವಾಗೀಶಾದ್ಯಾಃ ಸುಮನಸಃ ಸರ್ವಾರ್ಥಾನಾಮುಪಕ್ರಮೇ ।
ಯಂ ನತ್ವಾ ಕೃತಕೃತ್ಯಾಃ ಸ್ಯುಸ್ತಂ ನಮಾಮಿ ಗಜಾನನಮ್ ॥

ಯಸ್ಯ ನಿಃಶ್ವಸಿತಂ ವೇದಾ ಯೋ ವೇದೇಭ್ಯೋಽಖಿಲಂ ಜಗತ್ ।
ನಿರ್ಮಮೇ ತಮಹಂ ವನ್ದೇ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮಹೇಶ್ವರಮ್ ॥

ತತ್ಕಟಾಕ್ಷೇಣ ತದ್ರೂಪಂ ದಧದ್ಬುಕ್ಕಮಹೀಪತಿಃ ।
ಆದಿಶತ್ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯಂ ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶನೇ ॥

ಯೇ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸೇ ತೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯಾತಿ ಸಙ್ಗ್ರಹಾತ್ ।
ಕೃಪಾಲುಃ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೋ ವೇದಾರ್ಥಂ ವಕ್ತುಮುದ್ಯತಃ ॥

ಸಾಮವೇದಾರ್ಥಮೇಷೋಽತ್ರ ಪ್ರಕಾಶಯತಿ ಸಾದರಮ್ ।
ಉದ್ಗಾತುಸ್ತತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸೋಽರಪಿ ತೇನ ಕೃತಾರ್ಥತಾ ॥

ಯಜ್ಞೋ ಬ್ರಹ್ಮ ಚ ವೇದೇಷು ದ್ವಾವರ್ಥೌ ಕಾಣ್ಡಯೋರ್ದ್ವಯೋಃ ।
ಅಧ್ವರ್ಯುಮುಖ್ಯೈಃ ಋತ್ವಿಗ್ಭಿಶ್ಚತುರ್ಭಿರ್ಯಜ್ಞ ಸಮ್ಪದಃ ॥

ನಿರ್ಮಿಮೀತೇ ಕ್ರಿಯಾ ಸಂಘೈರಧ್ವರ್ಯುರ್ಯಜ್ಞಿಯಂ ವಪುಃ ।
ತದಲಂಕುರ್ವತೇ ಹೋತಾ ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಗಾತೇತ್ಯಮೀ ತ್ರಯಃ ॥

ಶಸ್ತ್ರ ಯಾಜ್ಯಾನುವಾಕ್ಯಾಭಿರ್ಹೋತಾಲಙ್ಕುರುತೇಽಧ್ವರಮ್ ।
ಆಜ್ಯಪೃಷ್ಠಾದಿಭಿಃ ಸ್ತೋತ್ರೈರುದ್ಗಾತಾಲಙ್ಕರೋತ್ಯಮುಮ್ ॥

ತ್ರಯಾಣಾಮಪರಾಧನ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪರಿಹರೇತ್ ಸದಾ ।
ಋಚಾನ್ತ್ವಇತಿ ಮನ್ತ್ರೇಽಸಾವರ್ಥಃ ಸರ್ವೋಽಭಿಧೀಯತೇ ॥

ಯಜ್ಞಂ ಯಜುರ್ಭಿರಧ್ವರ್ಯುರ್ನಿರ್ಮಿಮೀತೇ ತತೋ ಯಜುಃ ।
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ ಪ್ರಥಮಂ ಪಶ್ಚಾದೃಚಾಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮೀರಿತಮ್ ॥

ಸಾಮ್ನಾಮೃಗಾಶ್ರಿತತ್ವೇನ ಸಾಮವ್ಯಾಖ್ಯಾಽಥ ವರ್ಣ್ಯತೇ ।
ಅನುತಿಷ್ಠಾಸು ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ವಶಾದ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಕ್ರಮೋ ಹ್ಯಯಮ್ ॥

ಜಾತೇ ದೇಹೇ ಭವತ್ಯಸ್ಯ ಕಟಕಾದಿ ವಿಭೂಷಣಮ್ ।
ಆಶ್ರಿತಮ್ ಮಣಿಮುಕ್ತಾದಿ ಕಟಕಾದೌ ಯಥಾ ತಥಾ ॥
ಯಜುರ್ಜಾತೇ ಯಜ್ಞದೇಹೇ ಸ್ಯಾದೃಗ್ಭಿಸ್ತದ್ವಿಭೂಷಣಮ್ ।
ಸಾಮಾಖ್ಯಾಮಣಿಮುಕ್ತಾದ್ಯಾಋಕ್ಷು ತಾಸು ಸಮಾಶ್ರಿತಾಃ ॥

ನನ್ವಧ್ವರ್ಯು ಹೋತೃ ಉದ್ಗಾತೃ ಬ್ರಹ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕೋ ಯೋ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಸ್ವಾರ್ಥೋ ಯೋಜನೀಯಃ - ಇತಿಚೇತ್, ಯೋಜ್ಯತೇ :-

ಋಚಾಂ ತ್ವಃ ಪೋಷಮಾಸ್ತೇ ಪುಪುಷ್ವಾನ್ಗಾಯತ್ರಂ ತ್ವೋ ಗಾಯತಿ ಶಕ್ವರೀಷು ।
ಬ್ರಹ್ಮಾ ತ್ವೋ ವದತಿ ಜಾತವಿದ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಂ ವಿ ಮಿಮೀತ ಉ ತ್ವಃ ॥
ಋಗ್ವೇದ ೧೦.೭೧.೧೧. ॥

ಇತ್ಯೇಷ ಮನ್ತ್ರಃ । ತಸ್ಯಾಯಮರ್ಥಃ - ತ್ವ ಶಬ್ದಃ ಸರ್ವನಾಮಸು ಪಠಿತಃ ಏಕ ಶಬ್ದ ಪರ್ಯಾಯಃ । ಏಕೋ ಹೋತೃ ನಾಮಕಃ ಋತ್ವಿಕ್ ತತ್ರ ತತ್ರ ವಿಪ್ರಕೀರ್ಣ ತ್ವೇನಾಧೀಕಾ ನಾಮೃಚಾಂ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಕಾಲೇ ಸಂಘೋಭಾವಮಾಪಾದ್ಯ ಪುಷ್ಟಿಂ ಕುರ್ವನ್ನಾಸ್ತೇ । ಏಕ ಉದ್ಗಾತೃ ನಾಮಕಃ ಶಕ್ವರ್ಯುಪಲಕ್ಷಿತಚ್ಛನ್ದೋವಿಶೇಷಯುಕ್ತಾಸು ಋಕ್ಷು ಗಾಯತ್ರಾದಿ ನಾಮಕಂ ಸಾಮ ಗಾಯತಿ । ಏಕ ಬ್ರಹ್ಮನಾಮಕೋ ಹೋತ್ರಾದೀನಾಂ ವೇದತ್ರಯ ವಿಷಯೇ ಯಸ್ಮಿನ್‌ಕಸ್ಮಿಂಶ್ಚಿದಪರಾಧೇ ಜಾತೇ ತತ್ಪ್ರತೀಕಾರರೂಪಾಂ ವಿದ್ಯಾಂ ವದತಿ ॥ ನಿರು.೧.೨.೧೨.

ಅತ ಏವಚ್ಛಂದೋಗಾ ಆಮನನ್ತಿ - 'ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಹೈಷಭಿಷಗ್ ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯಜ್ಞಾಯೈವ ತದ್ಭೇಷಜಂ ಕೃತ್ವಾ ಹರತಿ ॥ ಛಾಂ.ಉ. ೪.೧೭.೮. ॥ ಇತಿ । ಯದಿ ಯಜ್ಞಋಕ್ತ ಆರ್ತಿರ್ಭವತಿ ಭೂರಿತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ ಜುಹುಯಾತ್ । ಛಾಂ.ಉ. ೪.೧೭.೪,೧೦ ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ಚ ಏಕಸ್ತ್ವಧ್ವರ್ಯುರ್ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಮಾತ್ರಾಮಿಯತ್ತಾಂ ವಿಮಿ ಮೀತೇ ವಿಶೇಷೇಣ ಪರಿಚ್ಛಿನತ್ತಿ ಇತಿ ॥

ನನು ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶಕೇಽಸ್ಮಿನ್ ಗ್ರನ್ಥೇ ವೇದಾನಾಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯತ್ವೇ ಸತಿ ತತ್ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ಯಜುರಾದಿಕಂ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯತ್ವೇನೋಪನ್ಯಸಿತುಮಯುಕ್ತಮ್ ಇತಿಚೇತ್ ನಾಯಂ ದೋಷಃ । ಮನ್ತ್ರವಿಶೇಷವಾಚಕೈರ್ಯಜುರಾದಿ ಶಬ್ದೈಸ್ತತ್ತನ್ಮನ್ತ್ರೋಪೇತಾನಾಂ ವೇದಾನಾಮುಪಲಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್ । ನನು ಮನ್ತ್ರ ವೇದಯೋಃ ಕೋ ವಿಶೇಷಃ? ಇತಿ ಚೇತ್ ಉಚ್ಯತೇ ಮನ್ತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಮಷ್ಟಿರ್ವೇದಃ । ತಥಾಚಾಪಸ್ತಮ್ಬಃ ಸ್ಮರತಿ 'ಮನ್ತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋಃ 'ವೇದ' ನಾಮಧೇಯಮ್' ಇತಿ ॥

ಉಪನಿಷದ್ಭಾಗಸ್ತ್ವನಯೋರನ್ತರ್ಗತಃ ತಥಾ ಚ ಕಾಚಿದುಪನಿಷತ್ ಮನ್ತ್ರಾತ್ಮಿಕಾ ಈಶೇತ್ಯೇವಮಾದಿಃ ಕಾಚಿತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತ್ಮಿಕಾ ಕೇನೇತ್ಯಾದಿಃ । ಮೀಮಾಂಸಕ ಮತ ವಿಶೇಷೇ ತು ಆಮ್ನಾಯಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಾರ್ಥತ್ವಾದಾಮರ್ಥ್ಯಕ್ಯಮತದರ್ಥಾನಾಮ್ । ಇತಿ ॥ ಜೈಮಿನೀ *ಸೂತ್ರಾತ್ ೧.೩.೧. ॥* ಕ್ರಿಯಾಪರಾತಿರಿಕ್ತಾನಾಮುಪನಿಷದಿತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ವೇದತ್ವಮೇವ ನಾಸ್ತಿ । ತತ ಏವ ಅಪರಾ ಋಗ್ವೇದೋಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದ ಇತ್ಯಾದಿ ಕಥನ ಪೂರ್ವಕಮ್ ಅಥ ಪರಾ ಯಯಾ ತದಕ್ಷರಮಧಿಗಮ್ಯತೇ ಇತಿ ॥ *ಮುಂ. ಉ. ೧.೧.೫.* ವಾಕ್ಯಮ್ ॥ 'ವೇದಃ ಕೃತ್ಸ್ನೋಽಧಿಗನ್ತವ್ಯಃ ಸರಹಸ್ಯೋ ದ್ವಿಜನ್ಮನಾ' - ಇತಿ ಮನುವಾಕ್ಯೇ ಸರಹಸ್ಯ ಪದಮ್ ದ್ರಷ್ಟವದಾನುಶ್ರವಿಕಃ ಇತಿ ಸಾಂಖ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೇಸ್ಥಿತಿಶ್ಚ ಸಙ್ಗಚ್ಛತೇ । ತದೇತತ್ ಸ್ಪಷ್ಟಮೇವಾಭ್ಯಧಾಯಿ ಪ್ರಾಭಾಕರೈಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ವಿಧಿ ತಚ್ಛೇಷ ವ್ಯತಿರೇಕೇಣ ಕೇವಲ ವಸ್ತುವಾದೀ ವೇದಭಾಗೋ ನಾಸ್ತಿ । ಏತತ್ರಯೇ ಮನ್ತ್ರಭಾಗಾನ್ತಃ ಶ್ರುತಾನಾಮೀಶೇ ತ್ಯಾದೀನಾಂ ಕ್ರಿಯಾಪರ ಏವಾರ್ಥೋ ಗ್ರಾಹ್ಯಃ ಅರ್ಥಾನ್ತರಃ ಕಾಲ್ಪನಿಕಃ । ಕೇನೇತ್ಯಾದೌ ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರನ್ಥಾನಾಮಿವಾದರಾದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ಭ್ರಮಃ । ತದಾದರಶ್ಚ ವೇದವೇತ್ತೃಭಿಃ ಶಿಷ್ಯಾನುಪದೇಷ್ಟುಂ ತತ್ಪ್ರಣೇ ತತ್ವಾತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರನ್ಥ ವಾಙ್ಮಯಾದ್ರಚನಾ ಸಾಮ್ಯಾತ್ ತತ್ಸಾಹಿತ್ಯಾಚ್ಚ ತಥಾ ಭ್ರಮಃ ಯಥಾ ಗೇಯಾರಣ್ಯ ಗಾನವದೂಹೋಹ್ಯ ಗಾನಯೋರಾರಣ್ಯ ಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಭ್ರಮಃ । ವೇದೈಕದೇಶಯೋರ್ಮನ್ತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋಃ ಪೃಥಕ್ ಸ್ವರೂಪಂ ಜೈಮಿನಿರ್ನ್ಯಾಯೇನ ನಿರ್ಣೀತವಾನ್ । ತತ್ರ ಮನ್ತ್ರ ಸ್ವರೂಪ ನಿರ್ಣಯಂ ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ ವಿಸ್ತರ ಕಾರ ಇತ್ಥಮುದಾಜಹಾರ ॥

ಅಹೇಬುಧ್ನಿಯ ಮನ್ತ್ರಂ ಮೇ ಇತಿ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಮ್ ।
ನಾಸ್ತ್ಯಸ್ತಿವಾಸ್ಯ ನಾಸ್ತ್ಯೇ ತದವ್ಯಾಪ್ತ್ಯಾದೇರವಾರಣಾತ್ ॥
ಯಾಜ್ಞಿಕಾನಾಂ ಸಮಾಖ್ಯಾನಂ ಲಕ್ಷಣಂ ದೋಷವರ್ಜಿತಮ್ ।
ತೇನುಷ್ಠಾನಸ್ಮಾರಕಾದೌ ಮನ್ತ್ರಶಬ್ದಂ ಪ್ರಯುಞ್ಜತೇ ॥ *ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೨.೧.೭. ॥*

ಆಧಾನೇ ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಅಹೇಬುಧ್ನಿಯ ಮನ್ತ್ರಂ ಮೇ ಗೋಪಾಯೇತಿ । ತತ್ರ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ ನಾಸ್ತಿ । ಅವ್ಯಾಪ್ತ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತ್ಯೋರ್ವಾರಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ । 'ವಿಹಿತಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕೋಮನ್ತ್ರಃ' ಇತ್ಯುಕ್ತೇ 'ವಸನ್ತಾಯ ಕಪಿಞ್ಜಲಾನಾಲಭತೇ' ಇತ್ಯಸ್ಯ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ವಿಧಿ ರೂಪತ್ವಾದವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ಮನನ ಹೇತುರ್ಮನ್ತ್ರಃ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಽತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ಏವಮ್ 'ಅಸಿ ಪದಾನ್ತೋ ಮನ್ತ್ರಃ' 'ಉತ್ತಮಪುರುಷಾನ್ತೋ ಮನ್ತ್ರಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಲಕ್ಷಣಾನಾಂ ಪರಸ್ಪರ ಮವ್ಯಾಪ್ತಿಃ, ಇತಿಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಯಾಜ್ಞಿಕ ಸಮಾ ಖ್ಯಾನಸ್ಯ ನಿರ್ದೋಷ ಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ।

ತಚ್ಚ ಸಮಾಖ್ಯಾನಮನುಷ್ಠಾನ ಸ್ಮಾರಕಾ ದೀನಾಮ್ ಮನ್ತ್ರತ್ವಂ ಗಮಯತಿ । ಉರು ಪ್ರಥಸ್ವೇತ್ಯಾದಯೋಽನುಷ್ಠಾನ ಸ್ಮಾರಕಾಃ । ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಮಿತ್ಯಾದಯಃ ಸ್ತುತಿ ರೂಪಾಃ । ಇಷೇತ್ವೇತ್ಯಾದಯಸ್ತ್ವಾನ್ತಾಃ । ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ ಇತ್ಯಾದಯಃ ಆಮನ್ತ್ರಣೋಪೇತಾಃ । ಅಗ್ನೀದಗ್ನೀನ್ ವಿಹರೇತ್ಯಾದಯಃ ಪ್ರೈಷರೂಪಾಃ । ಅಧಃಸ್ವಿದಾಸೀ ದುಪರಿಸ್ವಿದಾಸೀದಿತ್ಯಾದಯೋ ವಿಚಾರರೂಪಾಃ । ಅಂಬೇಽಮ್ಬಿಕೇಽಮ್ಬಾಲಿಕೇ ನ ಮಾ ನಯತಿ ಕಶ್ಚನೇತ್ಯಾದಯಃ ಪರಿದೇವನರೂಪಾಃ । ಪೃಚ್ಛಾಮಿ ತ್ವಾ ಪರಮನ್ತಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಯಃ ಪ್ರಶ್ನರೂಪಾಃ । ವೇದಿಮಾಹುಃ ಪರಮನ್ತಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಇತ್ಯಾದಯಃ ಉತ್ತರ ರೂಪಾಃ । ಏವಮನ್ಯ ದಪ್ಯುದಾಹಾರ್ಯಮ್ । ಈದೃಶೇಷ್ವತ್ಯನ್ತ ವಿಜಾತೀಯೇಷು ಸಮಾಖ್ಯಾ ನಮನ್ತರೇಣ ನಾನ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿದನುಗತೋ ಧರ್ಮೋಽಸ್ತಿ, ಯಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣತ್ವಮುಚ್ಯೇತ । ಲಕ್ಷಣ ಸ್ಯೋಪ ಯೋಗಶ್ಚ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯೈರ್ದರ್ಶಿತಃ । ಋಷಯೋಽಪಿ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ನಾನ್ತಂ ಯಾನ್ತಿ ಪೃಥಕ್ತ್ವಶಃ - ಲಕ್ಷಣೇನ ತು ಸಿದ್ಧಾನಾಮನ್ತಂ ಯಾನ್ತಿ ವಿಪಶ್ಚಿತಃ ಇತಿ ॥

ತಸ್ಮಾದಭಿಯುಕ್ತಾನಾಂ ಮನ್ತ್ರೋಽಯಮಿತಿ ಸಮಾಖ್ಯಾನಂ ಲಕ್ಷಣಮ್ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸ್ವರೂಪಮಪಿ ತತ್ರೈವಾಷ್ಟಮಾಧಿಕರಣೇ ಇತ್ಥಂ ನಿರ್ಣೀತಮ್ ॥

ನಾಸ್ತ್ಯೇತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತ್ಯತ್ರ ಲಕ್ಷಣಂ ವಿದ್ಯತೇಽಥವಾ ।
ನಾಸ್ತೀಯನ್ತೋ ವೇದಭಾಗಾ ಇತಿ ಕ್ಲೃಪ್ತೇರಭಾವತಃ ॥
ಮನ್ತ್ರಶ್ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಚೇತಿ ದ್ವೌ ಭಾಗೌ ತೇನ ಮನ್ತ್ರತಃ ।
ಅನ್ಯದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮಿತ್ಯೇತದ್ಭವೇತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲಕ್ಷಣಮ್ ॥

ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೨.೧.೮. ॥

ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯೇಷ್ವಿದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಏತದ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ಯೇವ ಪಞ್ಚ ಹವೀಗ್ಂಷಿ ಇತಿ ॥ ತತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ ನಾಸ್ತಿ । ಕುತಃ? ವೇದ ಭಾಗಾನಾಮಿ ಯತ್ತಾನವ ಧಾರಣೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗೇಷ್ವನ್ಯಭಾಗೇಷು ಚ ಲಕ್ಷಣಸ್ಯಾವ್ಯಾಪ್ತ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತ್ಯೋಃ ಶೋಧಯಿತು ಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್; ಪೂರ್ವೋಕ್ತೋ ಮನ್ತ್ರಭಾಗ ಏಕಃ, ಭಾಗಾನ್ತರಾಣಿ ಚ ಕಾನಿಚಿತ್ ಪೂರ್ವೈರುದಾಹರ್ತುಂ ಸಂಜ್ಗೃಹೀತಾನಿ 'ಹೇತುರ್ನಿರ್ವಚನಂ ನಿನ್ದಾ ಪ್ರಶಂಸಾ ಸಂಶ ಯೋ ವಿಧಿಃ । ಪರಕೃತಿಃ - ಪರಕ್ರಿಯಾ ಇತಿ ಪುರಾಕಲ್ಪೋವ್ಯವಧಾರಣ ಕಲ್ಪನೇತಿ ॥ ತೇನ ಹ್ಯನ್ನಂ ಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಹೇತುಃ । ತದ್ದಧ್ನೋದಧಿತ್ವಮಿತಿ ನಿರ್ವಚನಮ್ ॥ ಅಮೇಧ್ಯಾ ವೈ ಮಾಷಾ ಇತಿ ನಿನ್ದಾ । ವಾಯುರ್ವೈ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠೇತಿ ಪ್ರಶಂಸಾ ॥ ತದ್ವ್ಯ ಚಿಕಿತ್ಸಜ್ಜು ಹವಾನಿ ಮಾಹೌಷಾಮಿತಿ ಸಂಶಯಃ ॥ ಯಜಮಾನೇನ ಸಮ್ಮಿತೌದುಮ್ಬರೀ ಭವತೀತಿ ವಿಧಿಃ ॥ ಮಾಷಾನೇವ ಮಹ್ಯಂ

ಪಚತೇತಿ ಪರಕೃತಿಃ । ಪುರಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಅಭೈಷುರಿತಿ ಪುರಾಕಲ್ಪಃ । ಯಾವತೋಽಶ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ ತಾವತೋವಾರು ಣಾಂಶ್ಚತುಷ್ಕಪಾಲಾ ನ್ನಿರ್ವಪೇದಿತಿ ವಿಶೇಷಾವಧಾರಣ ಕಲ್ಪನಾ । ಏವಮನ್ಯದಪ್ಯು ದಾಹಾರ್ಯಮ್ । ನ ಚ ಹೇತ್ವಾದೀನಾಮನ್ಯತಮದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಇತಿ ಲಕ್ಷಣಮ್ । ಮನ್ತ್ರೇಷ್ವಪಿ ಹೇತ್ವಾದಿ ಸದ್ಭಾವಾತ್ । ತಥಾಹಿ ಇನ್ದವೋ ವಾಮುಶನ್ತಿ ಹೀತಿ ಹೇತುಃ । ಉದಾನಿಷುರ್ಮಹೀರಿತಿ ತಸ್ಮಾದುದಕಮುಚ್ಯತ ಇತಿ ನಿರ್ವಚನಮ್ । ಮೋಘಮನ್ನಂ ವಿನ್ದತೇ ಅಪ್ರಚೇತಾ ಇತಿ ನಿನ್ದಾ । ಅಗ್ನಿರ್ಮೂರ್ಧಾದಿವಃ ಕಕುದಿತಿ ಪ್ರಶಂಸಾ । ಅಧಃಸ್ವಿದಾಸೀದುಪರಿಸ್ವಿದಾಸೀದಿತಿ ಸಂಶಯಃ । ಕಪಿಞ್ಜಲಾನಾಲಭತ ಇತಿ ವಿಧಿಃ । ಸಹಸ್ರಮಯುತಾ ದದದಿತಿ ಪರಕೃತಿಃ । ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜನ್ತ ದೇವಾ ಇತಿ ಪುರಾಕಲ್ಪಃ । ಇತಿ ಕರಣ ಬಹುಲಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಇತಿ ಚೇತ್ । ನ । ಇತ್ಯದದಾ ಇತ್ಯಯಜಥಾ ಇತ್ಯಪಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ಗಾಯೇದಿತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಗಾತವ್ಯೇ ಮನ್ತ್ರೇಽತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ಇತ್ಯಾಹೇತ್ಯ ನೇನ ವಾಕ್ಯೇನೋಪನಿಬದ್ಧಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮಿತಿ ಚೇತ್ ನ । ರಾಜಾ ಚಿದ್ಯಂ ಭಗಂ ಭಕ್ಷೀತ್ಯಾಹ । ಯೋವಾ ರಕ್ಷಾಃ ಶುಚಿರಸ್ಮೀತ್ಯಾಹ ಇತ್ಯನ ಯೋರ್ಮನ್ತ್ರಯೋರತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ಆಖ್ಯಾಯಿಕಾ ರೂಪಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಇತಿ ಚೇತ್ । ನ । ಯಮಯಮೀ ಸಂವಾದಸೂಕ್ತಾದಾವತಿವ್ಯಾಪ್ತೇಃ । ತಸ್ಮಾನ್ನಾಸ್ತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲಕ್ಷಣಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಮನ್ತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣರೂಪೌ ದ್ವಾವೇವ ವೇದಭಾಗಾ ವಿತ್ಯಙ್ಗೀಕಾರಾತ್ ಮನ್ತ್ರಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಪೂರ್ವಮಭಿಹಿತತ್ವಾತ್ ಅವಶಿಷ್ಟೋ ವೇದಭಾಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ಇತ್ಯೇತಲ್ಲಕ್ಷಣಮ್ ಭವತೀತಿ ॥

ಮನ್ತ್ರವಿಶೇಷಾಣಾಮೃಗ್ಯಜುಃ ಸಾಮರೂಪಾಣಾಂ ಲಕ್ಷಣಾನಿ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಧಿಕಾರೇ ತ್ರಿಷ್ವಧಿಕರಣೇಷು ಜೈಮಿನಿಃ ಸೂತ್ರಯಾಮಾಸ - ತೇಷಾಮೃಗ್ ಯತ್ರಾರ್ಥವಶೇನ ಪಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ॥ ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. // ಗೀತಿಷು ಸಾಮಾಖ್ಯಾ । ಶೇಷೇ ಯಜುಃ ಶಬ್ದಃ । ಇತಿ ತದೇತನ್ಯಾಯ ವಿಸ್ತರೇ ಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಮ್ ॥

ನರ್ಕ್ ಸಾಮ ಯಜುಷಾಂ ಲಕ್ಷ್ಮಸಾಂಕರ್ಯಾದಿತಿ ಶಙ್ಕ್ಯತೇ ।
ಪಾದಶ್ಚಗೀತಿಃ ಪ್ರಶ್ಲಿಷ್ಟ ಪಾಠ ಇತ್ಯಸ್ತ್ವಸಙ್ಕರಃ ॥ *ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೨.೧.೧೦ //*

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಅಹೇಬುಧ್ನಿಯ ಮನ್ತ್ರಂ ಮೇ ಗೋಪಾಯ ಯಮೃಷಯಸ್ತ್ರೈವಿದಾ ವಿದುಃ । ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಯಜೂಗ್ಂಷಿ । *ಕೃಷ್ಣ. ಯಜು. ಬ್ರಾ. ೧.೨.೨೬. //* ಇತಿ ತ್ರೀನ್ ವೇದಾನ್ ವಿದನ್ತೀತಿ ತ್ರಿವಿದಃ । ತ್ರಿವಿದಾಂ ಸಮ್ಬನ್ಧಿನೋಽಧ್ಯೇತಾರಸ್ತ್ರೈ ವಿದಾಃ ತೇ ಚ ಯಂ ಮನ್ತ್ರಭಾಗಮೃಗಾದಿರೂಪೇಣ ತ್ರಿವಿಧಮಾಹುಃ ತಂ ಗೋಪಾ ಯೇತಿ ಯೋಜನಾ । ತತ್ರ ತ್ರಿವಿಧಾನಾಮೃಕ್‌ಸಾಮಯಜುಷಾಂ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಂ ಲಕ್ಷಣಂ ನಾಸ್ತಿ । ಕುತಃ? । ಸಾಙ್ಕರ್ಯಸ್ಯ

ದುಷ್ಪರಿಹರತ್ವಾತ್ । ಅಧ್ಯಾಪಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧೇ ಋಗ್ವೇದಾದಿಷು ಪಠಿತೋ ಮನ್ತ್ರಃ ಇತಿ ಹಿ ಲಕ್ಷಣಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ತಚ್ಚ ಸಙ್ಕೀರ್ಣಮ್ । ದೇವ್ಯೋ ವಃ ಸವಿತೋತ್ಪುನಾತ್ವಚ್ಛಿದ್ರೇಣ ಪವಿತ್ರೇಣ ವಸೋಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ರಶ್ಮಿಭಿಃ ಇತ್ಯಯಂ ಮನ್ತ್ರೋ ಯಜುರ್ವೇದೇ ಸಮ್ಪ್ರತಿಪನ್ನೋ ಯಜುಷಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಪಠಿತಃ । ನ ಚ ತಸ್ಯ ಯಜುಷ್ಟ್ವಮಸ್ತಿ । ತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಸಾವಿತ್ರ್ಯರ್ಚೇತ್ಯೃಕ್ತ್ವೇನ ವ್ಯವಹೃತತ್ವಾತ್ । ಏತತ್ ಸಾಮಗಾಯನ್ನಾಸ್ತೇ । ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ಕಿಞ್ಚಿತ್ ಸಾಮ ಯಜುರ್ವೇದೇಙ್ಗೀಕೃತಮ್ ಅಕ್ಷಿತಮಸಿ ಅಚ್ಯುತಮಸಿ ಪ್ರಾಣಸಂಶಿತಮಸಿ - ಇತಿ ತ್ರೀಣಿ ಯಜೂಗ್‌ಂಷಿ ಸಾಮವೇದೇ ಸಮಾಮ್ನಾತಾನಿ ॥ ಛಾಂ.ಉ. ३.೧೭.೬. ॥ ತಥಾ ಗೀಯಮಾನಸ್ಯ ಸಾಮ್ನ ಆಶ್ರಯಭೂತಾ ಋಚಃ ಸಾಮವೇದೇ ಸಮಾಮ್ನಾಯನ್ತೇ । ತಸ್ಮಾನ್ನಾಸ್ತಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಿತಿ ಚೇತ್ । ನ । ಪಾದಾದೀನಾಮಸಂಕೀರ್ಣ ಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ । ಪಾದಬನ್ಧೇನಾರ್ಥ ಬನ್ಧೇನ ಚೋಪೇತಾ ವೃತ್ತಬದ್ಧಾ ಮನ್ತ್ರಾ ಋಚಃ । ಗೀತಿ ರೂಪಾ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಸಾಮಾನಿ । ವೃತ್ತ ಗೀತಿ ವರ್ಜಿತತ್ವೇನ ಪ್ರಶ್ಲಿಷ್ಟಪಠಿತಾ ಮನ್ತ್ರಾ ಯಜೂಗ್‌ಂಷಿ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ನ ಕ್ವಾಪಿ ಸಙ್ಕರಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೧.೧೨.* ॥ ಯದುಕ್ತ ಗೀತಿಷು ಸಾಮಾಖ್ಯೇತಿ ತದೇವ ವಿಶದೀಕರ್ತುಂ ರಥನ್ತರಶಬ್ದೋ ನಿರೂಪಿತಃ ।

ಅತಿದೇಶ್ಯಂ ವಿನಿಶ್ಚೇತುಂ ಕವತೀಷು ರಥನ್ತರಮ್ ।
ಗಾಯತೀ ತ್ಯೃಗ್ ಗಾನಯುಕ್ತಾ ಶಬ್ದಾರ್ಥೋ ಗಾನಮೇವ ವಾ ॥

ಇತಿ ಚಿನ್ತಾ ಗಾನಯುಕ್ತಾ ತ್ವಭಿತ್ವೇತ್ಯೃಕ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿತಃ ।
ಲಾಘವಾದತಿದೇಶಸ್ಯ ಯೋಗ್ಯತ್ವಾಚ್ಚಾನ್ತಿಮೋ ಭವೇತ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೨.೧.॥*

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಕವತೀಷು ರಥನ್ತರಂ ಗಾಯತೀತಿ । ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವ ದಿತ್ಯಾದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ರ ಋಚಃ ಕವತ್ಯಃ । ತಾಸು ವಾಮದೇವ್ಯಂ ಸಾಮಾಧ್ಯಯನತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ತದ್ಬಾಧಿತುಂ ರಥನ್ತರಂಸಾಮ ತಾಸ್ವತಿದಿಶ್ಯತೇ । ತತ್ರಾತಿದೇಶಸ್ಯ ಸ್ವರೂ ಪಂ ನಿಶ್ಚೇತುಂ ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥಶ್ಚಿನ್ತ್ಯತೇ । ಗಾನವಿಶೇಷಯುಕ್ತಾಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋ ನುಮ ಇತೀಯಮೃಗ್ । *ಸಾ.ಋ. ೨३३.* ॥ ರಥನ್ತರಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಕುತಃ । ಅಧ್ಯೇತೃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿತಃ । ರಥನ್ತರಂ । *ಅ.ರ. ೭೬* ॥ ಗೀಯತಾಮಿತಿ ಕೇನಚಿದುಕ್ತಾ ಅಧ್ಯೇತಾರಃ ಸ್ವರ ಸ್ತೋಭ ವಿಶೇಷಯುಕ್ತಾಮಭಿತ್ವೇತ್ಯೃಚಂ ಪಠನ್ತಿ । ನ ತು ಸ್ವರಸ್ತೋಭಮಾತ್ರಮ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಗಾನ ವಿಶಿಷ್ಟಾಯಾ ಋಚೋ ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವಮಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಸ್ವರಾದಿ ವಿಶೇಷಾನುಪೂರ್ವೀಮಾತ್ರ ಸ್ವರೂಪಮೃಗಕ್ಷರ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಂ ಯದ್ಗಾನಂ ತದೇವ ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥಃ । ಕುತಃ । ಲಾಘವಾತ್ । ಕಿಞ್ಚ ಕವತೀಷ್ವೃಕ್ಷು ಗಾನಮತಿದೇಷ್ಟುಂ ಯೋಗ್ಯಮ್ । ನ ತ್ವೃಚಸ್ತದ್ಯೋಗ್ಯತಾಸ್ತಿ ।

ಕಯಾನೋಽಭಿತ್ವೇತ್ಯನ ಯೋರ್ಋಚೋರ್ಯುಗಪದಾಧಾರಾಧೇಯಭಾವೇನ ಪಠಿತುಮ ಶ್ಯಕ್ಯತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಮಾದೀಶ ದ್ಗಾನವಿಶೇಷ ಏವ ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥಃ ॥ *ರಹಸ್ಯ. ೧।* ಪುನರಪಿ ಸಾಮಶಬ್ದಸ್ಯ ಗಾನ - ಮಾತ್ರವಾಚಿತ್ವಂ ಸ್ಮಾರಿತಮ್ ॥

ಸಾಮೋಕ್ತಿ ಬೃಹದಾದ್ಯುಕ್ತೀ ಗೀತಾಯಾಮೃಚಿ ಕೇವಲೇ ।
ಗಾನೇ ವಾ ಗಾನ ಏವೇತಿ ಸ್ಮಾರ್ಯತೇ ಸಪ್ತಮೋದಿತಮ್ ॥

ನ್ಯಾ. ವಿ. ೯.೨.೧. ॥

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಚೀ ಸಾಮಶಬ್ದೋ ವಿಶೇಷವಾಚಿನೋ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಾದಿ ಶಬ್ದಾಶ್ಚ ಗಾನ ಮಾತ್ರೇ ವರ್ತನ್ತೇ । ನ ತು ಗಾನವಿಶಿಷ್ಟಾಯಾಮೃಚೀತ್ಯಯಂ ನಿಯಮಃ ಸಿದ್ಧಃ । ಸೋಽತ್ರ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ವಿಚಾರೋಪಯೋಗೀತಯಾ ಸ್ಮಾರ್ಯತೇ ಇತಿ ॥

ಸಾಮ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಸ್ಯ ಗಾನಸ್ಯ ಸ್ವರೂಪಮೃಗಕ್ಷರೇಷು ಕೃಷ್ಟಾದಿಭಿಃ ಸಪ್ತಭಿಃ ಸ್ವರೈಃ ಅಕ್ಷರವಿಕಾರಾದಿಭಿಶ್ಚ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯತೇ । ಕ್ರುಷ್ಟಃ ಪ್ರಥಮೋ ದ್ವಿತೀಯಸ್ತೃತೀಯಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಪಞ್ಚಮಃ ಷಷ್ಠಶ್ಚೇತ್ಯೇತೇ ಸಪ್ತಸ್ವರಾಃ । ತೇಚಾವಾನ್ತರ ಭೇದೈರ್ಬಹುಧಾಭಿನ್ನಾಃ ಸ್ವರಸ್ಯ ಸಾಮ ನಿಷ್ಪಾದಕತ್ವಂ ॥ *ಛಾಂ. ಉ. ೧.೮.೩,೪. ॥* ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರಭ್ಯಾಮಾಮನನ್ತಿ ಸ ಹ ಶಿಲಕಃ ಶಾಲಾವತ್ಯಶ್ಚೈಕಿತಾಯನಂ ದಾಲ್ಭ್ಯಮುವಾಚ ಹನ್ತಃ ತ್ವಾ ಪೃಚ್ಛಾನೀತಿ । ಪೃಚ್ಛೇತಿ ಹೋವಾ ಚ । ಕಾ ಸಾಮ್ನೋ ಗತಿರಿತಿ । ಸ್ವರ ಇತಿ ಹೋವಾಚ । ಇತಿ । ಕಾಣ್ವಾ ಉದ್ಗೀಥವಿದ್ಯಾಯಾಂ ಸ್ವರಸ್ಯ ಸಾಮ ಸಮ್ಬನ್ಧಿ ಸರ್ವಸ್ವ ಸ್ಥಾನೀಯತ್ವಂ ಶೋಭನ ವರ್ಣ ಸ್ಥಾನೀಯತ್ವಂ ಚಾಮನನ್ತಿ । *ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೧.೧೧ ॥* ತಸ್ಯ ಹೈತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನೋ ಯಃ ಸ್ವ ವೇದಭವತಿ ಹಾಸ್ಯ ಸ್ವಮ್ ತಸ್ಯ ವೈ ಸ್ವರ ಏವ ಸ್ವಮ್ - ಇತಿ । ತಸ್ಯ ಹೈತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನೋ ಯಃ ಸುವರ್ಣಮ್ ವೇದ ಭವತಿ ಹಾಸ್ಯ ಸುವರ್ಣಮ್ ತಸ್ಯ ವೈ ಸ್ವರ ಏವಸುವರ್ಣಮ್ ಇತಿ ಚ ॥ *ಬೃ. ಉ. ೧.೩.೨೫,೨೬ ॥*

ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರಾದೀನಾನ್ತು ಸಾಮ ನಿಷ್ಪಾದಕತ್ವಂ ನವಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದೇ ಏವ 'ಅರ್ಥೈಕತ್ವಾದ್ ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾತ್ ॥ *ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೯.೨.೭. ॥* ಇತ್ಯೇತಸ್ಯ ಸಪ್ತಮಾಧಿಕರಣಗತಸ್ಯ ಸೂತ್ರಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾವಸರೇ ಶಬರಸ್ವಾಮಿನಾ ಸ್ಪಷ್ಟಮುಕ್ತಮ್ - ಸಾಮವೇದೇ ಸಹಸ್ರಂ ಗೀತ್ಯುಪಾಯಾಃ । ಆಹ ಕ ಇಮೇ ಗೀತ್ಯುಪಾಯಾ ನಾಮ? ಉಚ್ಯತೇ - ಗೀತಿರ್ನಾಮ ಕ್ರಿಯಾಹ್ಯಾಭ್ಯನ್ತರ ಪ್ರಯತ್ನಜನ್ಯಾ ಸ್ವರವಿಶೇಷಾಣಾಮಭಿ ವ್ಯಞ್ಜಿಕಾ ಸಾಮ ಶಬ್ದಾಭಿಲಪ್ಯಾ ಸಾ ನಿಯತ ಪ್ರಮಾಣಾ ಋಚಿ ಗೀಯತೇ । ತತ್ಸ ಮ್ಪಾದನಾರ್ಥೋಽಯ ಮೃಗಕ್ಷರ ವಿಕಾರೋ ವಿಶ್ಲೇಷೋ ವಿಕರ್ಷಣಮಭ್ಯಾಸೋ । ವಿರಾಮಃ ಸ್ತೋಭ ಇತ್ಯೇವ

ಮಾದಯಃ ಸರ್ವೇ ಸಾಮವೇದೇ ಸಮಾಮ್ನಾಯನ್ತೇ ಇತಿ ತದ್ವಿಷಯೇ ವಿಚಾರೋ ನ್ಯಾಯವಿಸ್ತರೇಭಿಹಿತಃ ।

ಸಮುಚ್ಚೇಯಾ ವಿಕಲ್ಪ್ಯಾ ವಾ ವಿಭಿನ್ನಾ ಗೀತಿ ಹೇತವಃ ।
ಆದ್ಯಃ ಪ್ರಯೋಗಗ್ರಹಣಾದರ್ಥೈಕತ್ವಾದ್ವಿಕಲ್ಪನಮ್ ॥ *ಜೈ.ನಾ.ವಿ.೯.೨.೭ ॥*

ಛಾಂದೋಗ್ಯೇ ತಲವಕಾರಾದಿ ಶಾಖಾ ಭೇದೇಷು ವಿಲಕ್ಷಣಾ ಗೀತಿಹೇತವೋಽಕ್ಷರ ವಿಕಾರಾದಯ ಆಮ್ನಾಯನ್ತೇ । ತೇ ಸರ್ವೇ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನೇ ಸಮುಚ್ಚೇತವ್ಯಾಃ । ಕುತಃ ? ಪ್ರಯೋಗವಚನೇ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಪರಿಗೃಹೀತತ್ವಾತ್ । ಮೈವಮ್ । ಏಕೈಕ ಶಾಖೋಕ್ತೈರೇವಾಕ್ಷರ ವಿಕಾರಾದಿಭಿರಧ್ಯಯನ ಕಾಲ ಏವ ಗೀತಿ ಸ್ವರೂಪ ನಿಷ್ಪತ್ತೇಃ ತನ್ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಸ್ಯೈಕತ್ವಾತ್ ಪ್ರಯೋಗವಚನ ಪರಿಗೃಹೀತಾ ಅಪಿ ವ್ರೀಹಿಯ ವವದ್ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರವಚ್ಚ ವಿಕಲ್ಪ್ಯನ್ತೇ ಇತಿ ॥ ಗೀತಿ ಹೇತುಷು ಸ್ತೋಭಸ್ಯಾತ್ಯನ್ತಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ತಲ್ಲಕ್ಷಣಂ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಪಾದೇ ಏಕಾದಶಾಧಿಕರಣೇ ಚಿನ್ತಿತಮ್ ॥

ಸ್ತೋಭಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಂ ನಾಸ್ತಿ ಕಿಂ ವಾಸ್ತಿ ನ ವಿವರ್ಣತಾ ।
ಆಧಿಕ್ಯಮಪ್ಯತಿವ್ಯಾಪ್ತಂ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಲಕ್ಷಣಮ್ ಭವೇತ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೧೧ ॥*

ನ ತಾವದ್ ವಿವರ್ಣತ್ವಂ । ತಲ್ಲಕ್ಷಣಮ್ । ವರ್ಣವಿಕಾರಸ್ಯ ವಿಪರೀತವರ್ಣತ್ವೇನ ಸ್ತೋಭತ್ವಪ್ರಸಙ್ಗಾತ್ । ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ॥ *ಸಾ.ಋ.೧.* ॥ ಇತ್ಯಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಅಕಾರಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಓಕಾರಂ ಕೃತ್ವಾ ಗಾಯನ್ತಿ ಓಗ್ನಾಯಿ ಇತಿ ॥ *ಸಾ.೧.* ॥ ಅಧಿಕೋ ವರ್ಣಃ ಸ್ತೋಭ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಸತಿ ಅಭ್ಯಾಸೇಽತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಃ । ಪಿಬಾಸೋಮಮಿನ್ದ್ರಮನ್ದತುತ್ವೇತಸ್ಯಾಮೃಚಿ ॥ ದತುತ್ವೇತ್ಯಕ್ಷರ ತ್ರಯಂ ಗಾನಕಾಲೇ ದ್ವಿರಭ್ಯಸ್ತಮ್ । ಅತೋವಿಕಾರಾ ಭ್ಯಾಸಯೋರತಿ ವ್ಯಾಪ್ತೇರ್ನಾಸ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಮ್ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಅಧಿಕತ್ವೇ ಸತ್ಯೃಗ್ವಿಲಕ್ಷಣ ವರ್ಣಃ ಸ್ತೋಭಃ ಇತಿ ವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ತಲ್ಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್, ಲೋಕೇಪಿ ಸಭಾಯಾಂ ವಿಪ್ರಲಮ್ಭಕೇನೋಚ್ಯ ಮಾನಂ ಪ್ರಕೃತಾರ್ಥಾನನ್ವಿತಂ ಕಾಲಕ್ಷೇಪಮಾತ್ರ ಹೇತುಕಂ ಶಬ್ದ ರಾಶಿಂ ಸ್ತೋಭ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ । ತಸ್ಮಾದಸ್ತಿ ಲಕ್ಷಣಮ್ ॥ ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರ ಸ್ತೋಭಾದಿವತ್ ವರ್ಣ ಲೋಪೋಽಪಿ ಕ್ವಚಿದ್ ಗೀತಿ ಹೇತುರ್ಭವತಿ । ತಲ್ಲೋಪ ವಿಷಯಶ್ಚ ವಿಚಾರೋಽಭಿಹಿತಃ ॥

ಇರಾ ಗಿರಾ ವಿಕಲ್ಪಃ ಸ್ಯಾದುತೇರೈವಾ ವಿಶೇಷತಃ ।
ಆದ್ಯೋಮೈವಂ ಬಾಧ ಪೂರ್ವಮಿರಾಯಾ ವಿಹಿತತ್ವತಃ ॥ *ಜೈ.ನಾ.ವಿ.೯.೧.೧೮ ।*

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ಶ್ರೂಯತೇ । ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯೇನ ಸ್ತುವೀತ ಇತಿ ॥ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೇತ್ಯನೇನ ಶಬ್ದೇನ ಯುಕ್ತಾಯಾಮೃಚ್ಯು ತ್ಪನ್ನಂ ಸಾಮ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಮ್ । ತಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಗಿರಾ ಶಬ್ದಃ ಪಠ್ಯತೇ । 'ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾವೋ ಅಗ್ನಯೇ ಗಿರಾ ಗಿರಾ ಚ ದಕ್ಷಸೇ ಇತಿ । ಋ. ೩೫. ॥ ತತ್ರ ಸಾಮಗಾ ಯೋನಿಗಾನಮಧೀಯಾನಾಃ ಸಹೈವ ಗಕಾರೇಣ ಗಾಯನ್ತಿ । ಗಾಯಿರೇತಿ ತು ಗಕಾರ ಲೋಪ ಪೂರ್ವಕಮಾಕಾರಯಕಾರಾದಿಕಂ ಗಾನಂ ವಿಧೀಯತೇ । ಐರಂ ಕೃತ್ವೋದ್ಗೇಯಮಿತಿ । ಗಿರಾ ಶಬ್ದೇ ಗಕಾರ ಲೋಪಾದಿರಾಶಬ್ದೋ ಭವತಿ । ಇರಾಯಾಃ ಸಮ್ಬನ್ಧಿ ಗಾನಮ್ ಐರಮ್ । ತಾದೃಶಂ ಕೃತ್ವಾ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲೇ ತದ್ಗಾನಂ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತತ್ರ ಯೋನಿಗಾನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋಃ ಸಮಾನ ಬಲತ್ವೇನ ವಿಶೇಷಾಭಾವಾತ್ ವಿಕಲ್ಪೇನ ಪ್ರಯೋಕ್ತವ್ಯಮ್ - ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ನ ಗಿರಾಗಿರೇತಿ ಬ್ರೂಯಾದ್ ಯದ್ ಗಿರಾಗಿರೇತಿ ಬ್ರೂಯಾದ್ ಆತ್ಮಾನಮೇವ ತದುದ್ಗಾತಾ ಗಿರೇದಿತಿ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೮.೬.೧.೧೪.* ॥ ಗಕಾರಸಹಿತ ಗಾನೇ ಬಾಧಕಮುಕ್ತ್ವಾ ಗಕಾರ ರಹಿತಮಿರಾ ಪದಂ ಗೇಯತ್ವೇನ ವಿಧೀಯತೇ । ತತ್ಪದಾದೇರಿಕಾರಸ್ಯ ಗಾನಾರ್ಥಮಾಕಾರೋ ಯಕಾರ ಈಕಾರಶ್ಚೇತಿ ತ್ರೀನ್‌ವರ್ಣಾನ್ ಪ್ರಯುಜ್ಞತೇ । ತತ ಆಯಿರಾ ಇತ್ಯೇವ ಗಾತವ್ಯಮ್ ॥ *ರಹಸ್ಯ ೫೧.* ॥

ತತ್ರೈವೋಪರಿ ತನಾಧಿಕಾರೇ ಕಶ್ಚಿದ್ ವಿಶೇಷಶ್ಚಿನ್ತಿತಃ - ಇರಾಪದಂ ನ ಗೇಯಂ ಸ್ಯಾದ್ ಗೇಯಂ ವಾ ಗೀತ್ಯನುಕ್ತಿತಃ । ನ ಗೇಯಂ ಗೀಯಮಾನಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಪಾಠಾತ್ ಪ್ರಗೀಯತೇ ॥ ಬ್ರಾಹ್ಮ ಣೇನ ವಿಹಿತ ಇರಾಶಬ್ದೋ ನ ಗಾತವ್ಯಃ । ಕುತಃ? ಐರಮಿತಿ ಶಬ್ದೇ ನ ಗೀತೇರನುಕ್ತ ತ್ವಾತ್ ॥ ವಿಮುಕ್ತಾದಿಭ್ಯೋಽಣ್ । *ಪಾಣಿನಿ.೫.೨.೬೧.* ಇತಿ ಸೂತ್ರೇಣೇರಾ ಶಬ್ದಾದಣ್ ಪ್ರತ್ಯಯೋ ಮತ್ವರ್ಥೀಯೋ ವಿಹಿತಃ । ತಥಾಸತೀರಾಪ ದೋಪೇತಂ ಕೃತ್ವೇತ್ಯೇತಾವಾನೇವಾರ್ಥೋ ಭವತಿ । ಯದಿ ಪ್ರಗೀತೇರಾಪದ ಸಮ್ಬನ್ಧಃ ತದ್ಧಿತೇನ ವಿವಕ್ಷ್ಯೇತ ತದಾನೀಮಾಕಾರೋ ಯಕಾರ ಈಕಾರೋ ರೇಫ ಆಕಾರಶ್ಚೈತ್ಯೈಃ ಪಞ್ಚಭಿರ್ವರ್ಣೈರ್ನಿಷ್ಪನ್ನಮಾಯೀರಾ ರೂಪಂ ಗೀಯಮಾನೇರಾ ಶಬ್ದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಂ ಭವತಿ । ತಾದೃಶಾತ್ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾತ್ ಪಾಣಿನೀಯೇನ ವೃದ್ಧಾಚ್ಛಃ ॥ *೪.೨.೧೧೪.* ॥ ಇತಿ ಸೂತ್ರೇಣ ಪ್ರತ್ಯಯಾನ್ತರೇ ಸತಿ ಆಯಿರೋಯಂ ಕೃತ್ವೇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪಾಠೋ ಭವೇತ್ । ತಸ್ಮಾನ್ನ ಗೇಯುಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಗೀಯಮಾನಸ್ಯ ಗಿರಾ ಪದಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಇರಾ ಪದಂ ವಿಧೀಯತೇ - ಇತಿ ಪದಮಾತ್ರಸ್ಯ ಬಾಧಃ । ಗಾನನ್ತು ನ ಬಾಧ್ಯತೇ । ಕಿಞ್ಚ ವಿಮುಕ್ತಾದಿ । *೫.೨.೬೧.* ॥ ಸೂತ್ರೇಣಾಣ್ ಪ್ರತ್ಯಯೇಽಪಿ ಪೂರ್ವಸ್ಮಾತ್ ಮತೌ ಛಃ ಸೂಕ್ತ ಸಾಮ್ನೋಃ ।

೫.೨.೫೯ // ಇತಿ ಸೂತ್ರಾತ್ ಸಾಮಾನುವೃತ್ತೇರೈರಂ ಸಾಮೇ ತ್ಯರ್ಥೋ ಭವತಿ । ಸಾಮತ್ವಂ ಚ ಗೀತಿ ಸಾಧ್ಯಮ್ । ಯದಾ ತು ತಸ್ಯ ವಿಕಾರಃ *೪.೩.೧೩೪.* // ಇತ್ಯಸ್ಮಿನ್ನರ್ಥೇ ಅಣ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ತದಾನೀಮಿರಾಯಾವಿಕಾರ ಇತಿ ವಿಗ್ರಹೇ ಯಥೋಕ್ತಂ ಗಾನಂ ಲಭ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾತ್ - ಗಾತವ್ಯಮ್ ಇತಿ ॥

ಬಹುಭಿಃ ಪ್ರಕಾರೈರ್ಗಾನಾತ್ಮಕಂ ಯತ್ ಸಾಮ ಸ್ವರೂಪಂ ನಿರೂಪಿತಮ್ ತಸ್ಯೈವ ದೇವತಾ ಸ್ತುತಿ ಹೇತುತ್ವಂ ನಿರ್ಣೀತಮ್ ॥

ಋಕ್ ಸಾಮಾಭ್ಯಾಂ ವಿಕಲ್ಪೇನ ಸ್ತುತಿಃ ಸಾಮ್ನೈವ ವಾಗ್ರಿಮಃ ।
ಪುರೇವ ಮೈವಮೃಙ್ನಿನ್ದಾ ಸಾಮಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೮. //

ಕ್ವಚಿತ್ ಕರ್ಮ ವಿಶೇಷೇ ಶ್ರೂಯತೇ । ಋಚಾ ಸ್ತುವತೇ । ಸಾಮ್ನಾ ಸ್ತುವತೇ ಇತಿ । ತತ್ರ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನ ವಿಕಲ್ಪಃ ಇತಿ ಚೇತ್ ಮೈವಮ್ । ಋಙ್ನಿನ್ದಾ ಸಾಮ ಪ್ರಶಂಸ ಯೋರ್ವಾಕ್ಯಶೇಷೇಽವಗಮಾತ್ । ಯದೃಚಾ ಸ್ತುವತೇ ತದಸುರಾ ಅನ್ವವಾಯನ್ ಯತ್ ಸಾಮ್ನಾ ಸ್ತುವತೇ ತದಸುರಾನಾನ್ವವಾಯನ್ ಯ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಸಾಮ್ನಾ ಸ್ತುವೀತ ಇತ್ಯೃಚಂ ನಿನ್ದಿತ್ವಾ ಸಾಮಪ್ರಶಸ್ಯ ಲಿಙ್ಗಪ್ರತ್ಯಯೇನ ಸಾಮ ವಿಹಿತಮ್ ತಸ್ಮಾತ್ ಸಾಮ್ನೈವ ಸ್ತೋತವ್ಯಮ್ ಇತಿ । ತಸ್ಯ ಚ ಸಾಮ್ನ ಋಚಂ ಪ್ರತಿ ಸಂಸ್ಕಾರಕತ್ವಂ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಪಾದೇ ದ್ವಿತೀಯಾಧಿಕರಣೇ ನಿರ್ಣೀತಮ್ ।

ಸಾಮರ್ಚಂ ಪ್ರತಿ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾದ್ ಗುಣೋ ವಾ ಬಾಹ್ಯ ಪಾಠತಃ ।
ಮುಖ್ಯಮಭ್ಯಸಿತುಂ ಪಾಠೋ ಗುಣೋ ಗೀತಾಕ್ಷರೈಃ ಸ್ತುತೇಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೨. //

ರಥನ್ತರಂ ಗಾಯತೀತ್ಯಾದೌ ಯದ್ಗಾನಂ ವಿಹಿತಂ ತದೇವ ಸಾಮ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಇತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಂ ಸ್ಮಾರಿತಞ್ಚ । ತದೇತದ್ ಗಾನಂ ಋಚಂ ಪ್ರತಿ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮಸ್ಯಾತ್ । ಕುತಃ? ಯಾಗ ಪ್ರಯೋಗಾದ್ ಬಹಿರಧ್ಯಯನಕಾಲೇಽಪಿ ಪಠ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವೇತು ವ್ರೀಹಿ ಪ್ರೋಕ್ಷಣಾದಿವದ್, ಯಾಗ ಪ್ರಯೋಗ ಮಧ್ಯ ಏವ ಗಾನಮನುಷ್ಠೀಯೇತ । ತತೋ ಬಹಿರ್ಗಾನಸ್ಯ ವಿಶ್ವಜಿದಾದಿವತ್ ಫಲಂ ಕಲ್ಪನೀಯಮ್ ಮಧ್ಯಕಾಲೀನ ಗಾನಂ ತು ಪ್ರಯಾಜಾದಿವದಾರಾದುಪಕಾರಕಮ್ । ತಸ್ಮಾನ್ಮುಖ್ಯಮೇತತ್ ನ ತು ಗುಣ ಕರ್ಮ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ನ ತಾವದ್ ಬಹಿಃ ಪಾಠಃ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮತ್ವಂ ಕಲ್ಪಯಿತುಂ ಶಕ್ನೋತಿ ।

ಭೂಮಿರಥಿಕ ಶುಷ್ಕೇಷ್ಟಿ ನ್ಯಾಯೇನ ಪ್ರಯೋಗ ಪಾಟವಾಯ ಗಾನಾಧ್ಯಯನೋಪಪತ್ತೇಃ ಭೂಮಿರಥಿಕೋ ಭೂಮೌ ರಥಮಾಲಿಖ್ಯಾ ಭ್ಯಾಸಂ ಕರೋತಿ ಯಥಾ ವಾ ಛಾತ್ರಃ ಶುಷ್ಕೇಷ್ಟ್ಯಾ ಪ್ರಯೋಗ ಪಾಟವಂ ಸಮ್ಪಾದಯತಿ, ತದ್ವತ್ । ನಾಪಿ ಗುಣಕರ್ಮತ್ವೇ ಪ್ರಯೋಜನಾಭಾವಾತ್ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮತ್ವ ಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಗಾನೇನ ಸಂಸ್ಕೃತೈಃ ಋಗಾಕ್ಷರೈಃ ಸ್ತುತಿ ಸಮ್ಭವಾತ್ ಆಜ್ಯೈಸ್ತುವತೇ ಪೃಷ್ಠೈಃ ಸ್ತುವತೇ ಇತಿ ಸ್ತುತಿವಿಧಾನಾತ್ । ತಸ್ಮಾದೃಗಾಕ್ಷ ರಾಣಾಂ ಸ್ವರವಿಶಿಷ್ಟತ್ವಾಕಾರಾಭಿ ವ್ಯಕ್ತಿರ್ದೃಷ್ಟಂ ಪ್ರಯೋಜನಮಿತ್ಯದೃಷ್ಟಸ್ಯಾ ಕಲ್ಪನೀಯ ತ್ವಾದ್ ಗಾನಂ ಸಂಸ್ಕಾರ ಕರ್ಮ – ಇತಿ ॥

ಯಥೋಕ್ತಮೃಗಕ್ಷರಾಣಾಂ ಸಂಸ್ಕಾರಕಂ ಗೀತ್ಯಾತ್ಮಕಂ ಯತ್ ಸಾಮ ತದೇ ತದೇಕೈಕಂ ಛನ್ದೋಗಾ ಏಕೈಕ ಸ್ಯಾಮೃಚಿ 'ವೇದ ಸಾಮ' ನಾಮಕೇ ಗ್ರನ್ಥೇ ಅಧೀಯನ್ತೇ ಊಹನಾಮ ಕೇತುಗ್ರನ್ಥೇ ಏಕೈಕಂ ಸಾಮತೃಚೇಽಧೀಯತೇ ಸೋಽಯಮೂಹ ಗ್ರನ್ಥಃ ॥

ಊಹಗ್ರನ್ಥೋಽಪೌರುಷೇಯಃ ಪೌರುಷೇಯೋಽಥವಾಗ್ರಿಮಃ ।
ವೇದಸಾಮ ಸಮಾನತ್ವಾದ್ ವಿಧಿ ಸಾರ್ಥತ್ವತೋಽನ್ತಿಮಃ ॥

ಜೈ. ನ್ಯಾ. ಮಾ. ೯.೨.೧-೨. ॥

ಯಸ್ಮಿನ್ ಗ್ರನ್ಥೇ ಸಾಮಗಾಸ್ತೃಚೇ ಸಾಮೈಕೈಕಂ ಗಾಯನ್ತಿ ಸೋಽಯಮೂಹ ಗ್ರನ್ಥೋ ನಿತ್ಯೋ ನ ತು ಪುರುಷೇಣ ನಿರ್ಮಿತಃ । ಕುತಃ? ಅನಧ್ಯಾಯವರ್ಜನೇನ ಕರ್ತ್ರ್ಯರಸ್ಮರಣೇನಾಧ್ಯಾಪ ಕಾನಾಂ ವೇದತ್ವ ಪ್ರಸಿಧ್ಯಾ ಚ ವೇದಸಾಮ ನಾಮ ಯೋನಿ ಗ್ರನ್ಥ ಸದೃಶತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವೇ ವಿಧಿವೈಯರ್ಥ್ಯ ಪ್ರಸ ಙ್ಗಾತ್ । ಯದ್ಯೋನ್ಯಾಂ ತದುತ್ತರ ಯೋರ್ಗಾಯತಿ । ಇತಿ ವಿಧೀಯತೇ ॥ ಅಯ ಮರ್ಥಃ । ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವೇನ ಸಮ್ಮತಿ ಪನ್ನೇ ವೇದಸಾಮ ನಾಮಕೇ ಗ್ರನ್ಥೇ ಕಯಾ ನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭುವತ್ । *ಋ. ೧೬೯.೬೮೨. ॥* ಇತ್ಯೇತಸ್ಯಾಂ ಯೋನ್ಯಾಮೇಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಯದ್ ವಾಮದೇವ್ಯ ನಾಮಕಂ । *ಗ್ರಾ. ೩೦೪-೩೦೬. ॥* ಸಾಮೋಪದಿಷ್ಟಂ ತದೇ ವೋತ್ತರಯೋರ್ಋಚೋಃ ಕಸ್ತ್ವಾ ಸತ್ಯೋಮ ದಾನಾಮ್ ಅಭೀಷುಣಾ ಸಖೀನಾಮ್ *ಋ. ೬೮೨-೬೮೪. ॥* ಇತ್ಯನಯೋಃ ದ್ವಿತೀಯತೃತೀ ಯಯೋರ್ಗಾತವ್ಯಮ್ । *ಊಹಃ ।* ಇತ್ಯಯಂ ವಿಧಿರೂಹಗ್ರನ್ಥಸ್ಯ ವೇದತ್ವೇ ವ್ಯರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ । ವೇದಸಾಮ ವೇದಾಧ್ಯಯನಾದೇವ ತತ್ಸಿದ್ಧೇಃ । ಉಪರಿತನಋಗ್ದ್ವಯೇ ಸಾಮೋ ಹಸ್ಯ ಪೌರುಷೇಯತ್ವೇಽಪಿ ಸಾಮ ಸ್ವರೂಪಸ್ಯ ತದಾಧಾರಭೂತಾನಾಮ್ ತಿಸ್ರೃಣಾ ಮೃಚಾಂ ಚ ವೇದತ್ವಾದನ ಧ್ಯಾಯಾಃ ವರ್ಜನೀಯಾಃ । ಕರ್ತ್ತುರಸ್ಮರಣಂ ಜೀರ್ಣಕೂಪಾ

ರಾಮಾದಿಷ್ವಿವ ಚಿರಕಾಲ ವ್ಯವಧಾನಾದುಪಪನ್ನಮ್ । ಅಸ್ಮರಣ ಮೂಲೈವಾ ಧ್ಯಾಪಕಾನಾಂ ವೇದತ್ವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ । ಅತ್ರಾ, ಸ್ಯೋತ್ತರಮನುಸನ್ಧೇಯಮ್ - ಯದೇತತ್ ॥

ಸಮಾಖ್ಯಾಧ್ಯಾಪಕತ್ವೇ ನ ವಾಕ್ಯತ್ವನ್ತು ಪರಾಹತಮ್ ।
ತತ್ಕರ್ತ್ರನುಪಲಮ್ಭೇನ ಸ್ಯಾತ್ತತ್ತೋಽಪೌರುಷೇಯತಾ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.೧.೧.೮ ॥

ಇತಿ ಅಧ್ಯಯನ ಸಮ್ಪ್ರದಾಯ ಪ್ರವರ್ತ್ತಕತ್ವೇನ ಸಮಾಖ್ಯೋಪಪದ್ಯತೇ । ಕಾಲಿದಾಸಾದಿ ಗ್ರನ್ಥೇಷು ತತ್ಸರ್ಗಾವಸಾನೇ ಕರ್ತ್ತಾರ ಉಪಲಭ್ಯನ್ತೇ । ತಥಾ ವೇದಸ್ಯಾಪಿ ಪೌರುಷೇ ಯತ್ವೇ ತತ್ಕರ್ತ್ತೋಪಲಭ್ಯೇತ ನ ಚೋಪಲಭ್ಯತೇ । ಅತೋವಾಕ್ಯತ್ವಹೇತುಃ ಪ್ರತಿಕೂಲ ತರ್ಕ ಪರಾಹತಃ । ತಸ್ಮಾದಪೌರುಷೇಯೋ ವೇದಃ । ಇತಿ ತದ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮ್ । ವೇದೋಽಪೌರುಷೇಯಃ ಕರ್ತ್ತನುಪಲಮ್ಭಾತ್ ಆತ್ಮವತ್ ಇತ್ಯನು ಮಾನಞ್ಚ । ಊಹಗ್ರನ್ಥ ಸ್ಯಾಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಸಾಧಕೈತನ್ಯಾಯೇನ ಜಲಮಧ್ಯಸ್ಥಮಸೌ ಕ್ಷೋದವತ್ ಕಥಂ ನ ಛಿನ್ನಮ್? ಇತಿ ॥ ಯಥಾಬಹ್ವೃಚಾಮಧ್ಯಾಪಕಾಮಹಾವ್ರತ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಮಾಶ್ವಲಾಯನ ನಿರ್ಮಿತಂ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರಮಾರಣ್ಯೇಽಧೀಯ ಮಾನಾಃ ಪಞ್ಚಮಮಾರಣ್ಯಕ ಇತಿ । ವೇದತ್ವೇನ ವ್ಯವಹರನ್ತಿ ತದ್ವತ್ । ನ ಚ ತಸ್ಯಾಪಿ ವೇದತ್ವಮಸ್ತ್ವಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಪ್ರಥಮಾರಣ್ಯಕೇನ ಪುನರುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವಾದ ರಾಹಿತ್ಯೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾದೃಶ್ಯಾಭಾವಾಞ್ಚ ತಸ್ಮಾತ್ ಪಞ್ಚಮಾರಣ್ಯಕವದೂಹಃ ಊಹ ಗಾನೇಽಪ್ಯಯಂ ನ್ಯಾಯಃ ಅವಿಶೇಷಾತ್ । ಅತ್ರ ತನ್ನಾಮಸ್ಮರಣ ಹೇತುಸ್ತು ಆಚಾರ್ಯ ಏವವೇತ್ತಿ ಸ್ವಯಮ್ ॥

ಪೌರುಷೇಯಃ ಪೌರುಷೇಯಸ್ಯ ಚ ನ್ಯಾಯ ಮೂಲತ್ವಾತ್ ಯತ್ರವಕ್ಷ್ಯಮಾಣ ನ್ಯಾಯ ವಿರೋಧಸ್ತದಪ್ರಮಾಣಮ್ । ಇತಿ । ತತ್ರೈವ ಕೇಚಿದ್ ವಿಶೇಷಾಸ್ತೃತೀಯ ಚತುರ್ಥ ಪಞ್ಚಮ ಷಷ್ಠಾಧಿಕರಣೈರ್ಬಹುವರ್ಣಕೋಪೇತೈರ್ವಿಚಾರಿತಾಃ ತತ್ರ -

ಅಂಶೈಃ ಸಾಮಕ್ಷರ್ು ಕೃತ್ಸ್ನಂ ವಾ ಪ್ರತ್ಯೃಚಂ ತಿಸ್ರುಭಿಃ ಶ್ರುತೇಃ ।
ಅಂಶೈರ್ಮೈವಂ ಸ್ತುತೇರಂಶೈರಸಿದ್ಧೇಃ ಪ್ರತ್ಯೃಚಂ ಭವೇತ್ ॥
ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೩. ॥

ಏಕಂ ಸಾಮ ತೃಚೇ ಕ್ರಿಯತೇ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಮ್ ಇತಿ ಶ್ರೂಯತೇ । ಋಚಮಿತಿ ಋಚಿತ್ರೋರುತ್ತರಪದಾದಿ ಲೋಪಶ್ಚ ಛನ್ದಸಿ ಇತಿ ಷಾಷ್ಠ - ವಚನಾತ್ ಸಿದ್ಧಮ್ । ತತ್ರ ತ್ರೇಧಾ ವಿಭಕ್ತೇಷು ಸಾಮಾಂಶೇಷು ಏಕೈಕೋಽಂಶಃ ಏಕೈಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಗಾತವ್ಯಃ । ಕುತಃ? ಏಕಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ತಿಸೃಭಿಋಗ್ಭಿರ್ನಿಷ್ಪಾದನಸ್ಯ ಶ್ರವಣಾತ್, ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಮಿತಿ

ಸ್ತುತಿನಿಷ್ಪಾದಕತ್ವಂ ಕೃತ್ಸ್ನಸ್ಯ ಸಾಮ್ನೋವಿಧೀಯತೇ । ನ ತು ಸಾಮಾಂಶಾನಾಮ್ । ಸ್ತುತಿರ್ನಾಮ ಗುಣಕಥನಪರಮೇಕಂ ವಾಕ್ಯಮ್ । ತಚ್ಚ ವಾಕ್ಯ ಮೇಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥ ತತಃ ಕೃತ್ಸ್ನೇನ ಸಾಮ್ನಾ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ಸಂಸ್ಕಾರ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರತ್ಯೃಚಂ ಸಾಮಾಭ್ಯಸನೀಯಮ್ । ಸಾಮಶಬ್ದೇನಾತ್ರ ಸ್ವರಸ್ತೋಭಾದಯ ಏವ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಃ ತದಾಧಾ ರಾಣಾಂ ತಿಸ್ರಣಾಂ ಋಚಾಂ ಪರಸ್ಪರ ಪಾರ್ಥಕ್ಯಾತ್ ಊಹಗಾನಸ್ಯ ಊಹ್ಯಗಾನಸ್ಯ ಚ ಸರ್ವಾಣ್ಯೇವ ಸಾಮಾನಿ ಏತದುದಾಹರಣಾನಿ ॥ ತಥಾಸತಿ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯೋ ಋಚೋಸ್ತಸ್ಯೈವ ಸಾಮ್ನ ಆವರ್ತಮಾನತಯಾ ಸಾಮಾನ್ತರತ್ವಾಭಾವಾದ್ ಋಕ್- ಕ್ರಮ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯತ್ವಮವಿರುದ್ಧಮ್, ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರತ್ಯೃಚಂ ಕೃತ್ಸ್ನಂ ಸಾಮ ಸಮಾಪ ನೀಯಮ್ । ಇತಿ ॥

ತಿಸೃಷ್ವೃಕ್ಷೂದಿತಂ ಸಾಮ ವಿಷಮಾಸು ಸಮಾಸು ವಾ ।
ಯಥೇಚ್ಛಾನಿಯಮಾದನ್ತ್ಯಃ ಶರಲೇಶಾಪನುತ್ತಯೇ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೪.* ॥

ವಿಷಮಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಸು ಸಮಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಸು ವಾ ತಿಸೃಷ್ವೃಕ್ಷು ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಸಾಮಗಾತವ್ಯಮ್ । ಇತ್ಥಮೇವೇತಿ ನಿಯಾಮಕಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿದ್ಭಾವಾತ್ । ಇತಿ ಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಶರಲೇಶಂ ಪ್ರಸಜ್ಗಸ್ಯ ನಿಯಾಮಕತ್ವಾತ್ । ಶರೋ ಹಿಂಸಾ । ಲೇಶೋಽಲ್ಪತ್ವಮ್ । 'ಶೃ' ಹಿಂಸಾಯಾಮ್ 'ಲಿಶ್ ಅಲ್ಪೀಭಾವೇ ಇತ್ಯೇತದ್ಧಾತು ದ್ವಯ ದರ್ಶನಾತ್ । ಯದ್ಯಧಿಕಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಯಾಂ ಯೋನೌ ಉತ್ಪನ್ನಂ ಸಾಮ, ನ್ಯೂನಚ್ಛಂದಸ್ಕಯೋರ್ಗಾಯೇತ್ ತದಾ ಸಾಮ ಭಾಗೇ ನೈವ ತತ್ಪೂರ್ತೇರವಶಿಷ್ಟಃ ಸಾಮಭಾಗಾಶ್ರಯಾಭಾವಾದ್ಧಿಂಸ್ಯೇತ । ಯದಿ ಯೋನೇರಪ್ಯ ಧಿಕಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಯೋರ್ಗಾಯೇತ್ ತದಾ ಸಾಮ್ನೋಽಲ್ಪತ್ವಾದವಿಶಿಷ್ಟಋಗ್ಭಾಗಃ ಸಾಮ ರಹಿತಃ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಸಮಾನಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಸ್ವೇವ ಗಾತವ್ಯಮ್ ॥

ಆಧಾರಭೂತೇಷು ತಿಸೃಷ್ವೃಕ್ಷು ಯದ್ಯೇಕಾ ಗಾಯತ್ರೀಛನ್ದಸ್ಕಾ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬೃಹತೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾ ತೃತೀಯ ಜಗತೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾ ಬೃಹತೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕೈವ ವಾ ಸ್ಯಾತ್ । ತರ್ಹಿ ಸರ್ವತ್ರೈಕರೂಪ ಗಾನೇ ವ್ಯಾಘಾತಃ ಸಮುಪಪದ್ಯೇತ । ಅತಃ ಏಕಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾ ಏವ ತಿಸ್ರಃ ಆಧಾರತ್ವೇನ ಗ್ರಾಹ್ಯಾಃ । ಇತ್ಯಾಶಯಃ ಅಧೀಯನ್ತೇ ಚ ಪ್ರಾಯಸ್ತಥೈವ ಉತ್ತರಾರ್ಚ್ಚಿಕ - ಗ್ರನ್ಥೇ ಸಮಸ್ತಾಸ್ತೃಚಾಃ ।

ಆರಣೆಕಸ್ತು ಛನ್ದೋಗ್ರನ್ಥಮಧ್ಯೇ ಏವಾನ್ತರ್ಭೂತಃ । ಯೋಽಹಿ ಮಾಧವಃ ಸಾಮವೇದಸ್ಯ ವಿವರಣಕಾರಃ ಪೂರ್ವತನಃ ತಸ್ಯ ನಯೇ ವೈದಿಕ ವ್ಯವಹಾರೇ ಚ ಆರಣೆಕಸ್ತೃತೀಯಃ । ಏಷಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಮೇವ ಸಾಧಾರಣಮಭಿಧಾನಮಾರ್ಚ್ಚಿಕ ಇತಿ ।

ಯದ್ಯಪಿ ತೃಚಮಿತಿ ರೂಪಂ ನ ಲೌಕಿಕಂ ಲೋಕೇಷುತ್ಚೃಚಮಿತ್ಯೇವ ವ್ಯವಹರ್ತ್ತುಂ ಯುಕ್ತಮ್, ಪರಂ ಸೂಕ್ತೇತಸ್ಯ ಯೋಗರೂಢಿತಯಾ ತದಭಿಪ್ರಾಯೇಣ ತಥಾ ವ್ಯವಹಾರೇಽಪಿ ನದೋಷಃ, ಸಂಜ್ಞಾ - ಶಬ್ದತ್ವೇನ ಸುಗ್ರಹಾತ್ ॥ ತತ್ರ ತೃಚಾನಿ ಸೂಕ್ತಾನೀತಿ ಪ್ರಾಯೋವಾದಃ, ಕ್ವಚಿತ್ ಕ್ವಚಿತ್ ಸೂಕ್ತೇದ್ವೇ, ಚತಸ್ರಃ ಪಞ್ಚ ಷಟ್, ಸಪ್ತ ಅಷ್ಟೌ, ನವ, ದಶ, ಏಕಾದಶ ದ್ವಾದಶ ಚ ॥ ತಥಾ ಹಿ ಪ್ರಥಮಪ್ರಪಾಠಕ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ದ್ಧಸ್ಯ ತ್ರಯೋದಶಾದಿ ಸೂಕ್ತತ್ರಯೇ *ಊಹ.೧೩.೧೪.೧೫* ॥ ದ್ವೇ ದ್ವೇ ಏವ, ಚತುರ್ಥ ಪ್ರಪಾಠಕ ದ್ವಿತೀಯಮಾರ್ದ್ಧಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಸೂಕ್ತೇ ದ್ವಾದಶ ಚ ।

ಏಕಸ್ಮಿಂಸ್ತೃಚೇ ಛನ್ದೋ ಗತಾ ಯೋನಿಋಕ್ ಪ್ರಥಮಾ ಇತರೇ ದ್ವೇ ಉತ್ತರೇ ಏವಂ ಸ್ಥಿತೇ ಸತಿ ರಥನ್ತರಮುತ್ತರಯೋರ್ಗಾಯತಿ । ಯದ್ಯೋ ನ್ಯಾಂ ತದುತ್ತರಯೋರ್ಗಾಯ ತೀತ್ಯತ್ರ ದ್ವಿವಿಧೇ ಉತ್ತರೇ ಸಮ್ಭಾವಿತೇ । ರಥನ್ತರಸ್ಯ ಛನ್ದೋಗ್ರನ್ಥೇಽಭಿತ್ವಾಶೂರೇತೀಯ ಮೃಗ್ । *ಋ. ೨೩೩* ॥ ಯೋನಿತ್ವೇನ ಪಠಿತಾ । ತಸ್ಯಾ ಉಪರಿ ತ್ವಾಮಿದ್ಧಿ ಹವಾಮಹ । *ಋ. ೨೩೪* ॥ ಇತ್ಯಾದಯಃ ಬೃಹದಾದಿ ಸಾಮ್ನಾಂಯೋನಯಃ ಪಠಿತಾಃ ॥ ಉತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥೇ ಅಭಿತ್ವಾಶೂರೇತಿ ಸೂಕ್ತೇ । *ರಹಸ್ಯ೧.* । ತಸ್ಯಾಋಚ ಊರ್ಧ್ವಂ ನತ್ವಾವಾಙ್ ಅನ್ಯ ಇತ್ಯೇಷಾ ॥ ಕಸ್ಯಾಪಿ ಸಾಮ್ನ ಇತ್ಯನ್ವಯಃ । ನತ್ವೇತ್ಯಸ್ಯ ಗಾನಂ ಗೇಯಗ್ರನ್ಥೇ ನಾಸ್ತಿ ಚ ತಸ್ಯ ಛನ್ದೋಗ್ರನ್ಥೇ ಪಾಠಃ - ಇತ್ಯಾಶಯಃ ॥

ಸಾಮ್ನಃ ಕಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋನಿಭೂತಾ ಪಠಿತಾ ತತ್ರ ಛನ್ದೋಗ್ರನ್ಥಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಸಾಮಾನ್ತರ ಯೋರ್ಯೋನೌ ದ್ವೇ ರಥನ್ತರಸ್ಯ ಸ್ವಯೋನ್ಯುತ್ತರೇ ಭವತಃ । ಉತ್ತರಾ ಗ್ರನ್ಥಾಪೇಕ್ಷಯಾ ತೃಚಗತೇ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯೇ ಸ್ವಯೋನ್ಯುತ್ತರೇ ಭವತಃ । ತತ್ರ ವಿಶೇಷ ನಿಯಾಮಕಾ ಭಾವಾತ್ ಯಯೋಃ ಕಯೋಶ್ಚಿದುತ್ತರಯೋರ್ಗಾನಮಿತಿ ಚೇತ್ ಮೈವಮ್ । ಉತ್ತರೇತಿ ಸಂಜ್ಞಾ ಸಹಸಾ ಬುದ್ಧಿಸ್ಥಾ ಭವತಿ ಪ್ರತಿಯೋಗಿ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್ । ಪೂರ್ವಪಠಿತಾಂ ಯೋನಿಮೃಚಮಪೇಕ್ಷ್ಯ ಯದುತ್ತರಾತ್ವಂ ತದ್ವಿಲಮ್ಬೇ ನ ಪ್ರತೀಯಮಾನತ್ವಾದ್ ದುರ್ಬಲಮ್ । ಈದೃಶಮೇವೋತ್ತರಾತ್ವಂ ಛನ್ದಸಿ ಪಠಿತ ಯೋಃ, ಸ್ವಯೋನ್ಯುತ್ತರಭಾವಿನ್ಯೋಃ ಸಾಮಾನ್ತರಯೋನ್ಯೋರ್ದ್ವಯೋರ್ಋಚೋಃ । ತೃಚ ಗತಯೋಸ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯಯೋರುತ್ತರಾತ್ವಂ ಸಂಜ್ಞಯಾ ವರ್ತ್ತತೇ । ಅತಸ್ತಯೋರೇವ ಗಾನಮ್ । ಏವಂ ಸತಿ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ನಿರ್ಣೀತಂ ಸಮಾಪ್ತ್ಯೇವ ಗಾನಮನುಗೃಹೀತಂ ಭವತಿ । ಕಿಞ್ಚ ಕಿಞ್ಚೇ ತ್ಯಾದೀತೀತ್ಯನ್ತೇನ ಗಾನಗ್ರನ್ಥಯೋರ್ದ್ವ ಯೋಸ್ತದಾಧಾರಭೂತಯೋಶ್ಚ ದ್ವಯೋರ್ಗ್ರನ್ಥ

ಯೋರ್ನಾಮಹೇತುಂ ನಿರ್ದಿಶತಿ ತತ್ರೇ ದಮಪಿ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ಸಂಹಿತಾಗ್ರನ್ಥಯೋಃ ಋಙ್ ಮಯತ್ವಾತ್ ಛನ್ದೋಮಯತ್ವಾಚ್ಚ ಆರ್ಚಿಕ ಇತಿ ಛನ್ದ ಇತಿ ಚ ಸಾಧಾರಣಂ ನಾಮ ತತ್ರಾಪಿ ಏಕಸ್ಯ ಉತ್ತರೇತಿ - ವಿಶೇಷಾಖ್ಯಾ ಅಪರಸ್ಯ ತದಭಾವ ಇತಿ ॥

ತೃಚಾತ್ಮಕೇಷು ಸೂಕ್ತೇಷು ಯಾ ಪ್ರಥಮಾಯೋನಿಭೂತಾ ತನ್ನಾಮ್ನಾಂ ಛನ್ದೋಗ್ರನ್ಥಸ್ಯ ಯೋನಿಗ್ರನ್ಥಃ - ಇತಿ ಅಧ್ಯಾಪಕಾನಾಂ ಸಮಾಖ್ಯಾ । ಇತರಸ್ಯತು ತೃಚ ಸಂಘ ರೂಪಸ್ಯ ಗ್ರನ್ಥಸ್ಯೋಪರಿತನಯೋಋಚೋರ್ನಾಮಧೇಯೇನ 'ಉತ್ತರಾ ಇತಿ ಸಮಾಖ್ಯಾ । ಸ ಏವ ಗ್ರನ್ಥಃ ಕರ್ಮಾಙ್ಗ ಸಮರ್ಪಕಂ ಪ್ರಕರಣಮ್ । ಪಞ್ಚದಶ ಸಪ್ತ ದಶಾದಿ ಸ್ತೋಮಾನಾಂ ತೃಚೇಶ್ವೇವೋತ್ಪತ್ತೇಃ । ತಸ್ಮಾದುತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥಸ್ಥಯೋಸ್ತೃಚಗತ ಯೋಃ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯಯೋರಯಮೂಹಃ' ಇತಿ ॥

ತ್ರೈಶೋಕೇಽತಿ ಜಗತ್ಯೌ ದ್ವೇ ಆನೇಯೇ ಗೀತಯೇಽಥವಾ ।
ಬೃಹತ್ಯಾವಾದಿಮಃ ಸಾಮ್ಯಾನ್ನೋತ್ತರಾತ್ವಶ್ರುತೇರ್ಬಲಾತ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೫।*

ದ್ವಾದಶಾಹೇ ಚತುರ್ಥೇಽಹನಿ ತ್ರೈಶೋಕ ನಾಮಕಂ ಸಾಮ । *ಊಹ ೭೩ ॥* ವಿಹಿತಮ್ । ತ್ರೈಶೋಕಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮ ಭವತಿ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೨.೧೦.೨೦. ॥* ತ್ರಿಶೋಕೇನ ದೃಷ್ಟ ಸಾಮ ತ್ರೈಶೋಕಂ ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಪೃಷ್ಠತ್ವೇನ ಕಾರ್ಯಮ್' ಇತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯಮ್ ॥ ತಚ್ಚ 'ವಿಶ್ವಾಃ ಪೃತನಾ' *ಋ. ೩೭೦* ಇತ್ಯೇತಸ್ಯಾಮತಿಜಗತ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಮ್ । ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ತೃಚೇ ತಸ್ಯಾಯೋನೇರುತ್ತರೇ ದ್ವೇ ಬೃಹತ್ಯೌ 'ನೇಮಿಂ ನಮನ್ತಿತ್ಯಾದಿಕೇ' - *ಋ. ೯೩೧ ।* ಆಮ್ನಾತೇ ॥ ತತ್ರ ಬೃಹತ್ಯಾವುಪೇಕ್ಷ್ಯ ತಯೋಃ ಸ್ಥಾನೇ ದ್ವೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಸಿದ್ಧೇ ಅತಿಜಗತ್ಯೌ ಆನೀಯ ತಾಸು ತಿಸೃಷು ಗೇಯಮ್ । ತಥಾ ಸತಿ ಸಮಾಸು ಗಾನಂ ಪೂರ್ವತ್ರ ನಿರ್ಣೀತಮನುಗೃಹ್ಯತೇ 'ಅತಿಜಗತೀಷು ಸ್ತುವನ್ತಿ' ಇತಿ ॥ ಅತಿ ಜಗತೀಷು ದ್ವಿಪಞ್ಚಾಶ ದಕ್ಷರಾಸು ಜಗತೀಮತೀತ್ಯ ವರ್ತಮಾನಾಸು ಋಕ್ಷು 'ವಿಶ್ವಾ-ಪೃತನಾ' ಇತ್ಯಾದಿಷು ಸ್ತುವನ್ತಿ ಇತಿ ತದ್ ಭಾಷ್ಯಮ್ ॥ *ತಾ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೨.೧೦.೨೧. ॥* ಶ್ರೂಯಮಾಣಮ್ ಅತಿ ಜಗತೀ ಬಹುತ್ವಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ ನೋಪಪದ್ಯೇತೇತಿ ಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಉತ್ತರಯೋರ್ಗಾಯ ತೀತ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ ಸಞ್ಜ್ಞಾ ರೂಪ ಸ್ತ್ಯೋತ್ತರಾ ಶಬ್ದಸ್ಯಾಧೀಯಮಾನಯೋರ್ಬೃಹತ್ಯೋ ರ್ಮುಖ್ಯತ್ವಾತ್ । ಶ್ರುತಿಶ್ಚ ಬಹುತ್ವಲಿಙ್ಗಾತ್ ಸಮಾಸು ಗಾನಮ್ ಇತಿ ನ್ಯಾಯಾಚ್ಚ ಬಲೀಯಸೀ । ಯದೇತದತಿಜಗತೀ ಬಹುತ್ವಂ ತದ್‌ಬೃಹತ್ಯೋಃ ಸ್ವೀಕಾರೇಽಪ್ಯುಪಪದ್ಯತೇ । ಏಕವಿಂಶ ಸ್ತೋಮಸ್ಯಾತ್ರವಿಹಿತತ್ವೇನ ತತ್‌ಸಿದ್ಧಯೇ ಪ್ರಥಮಾಯಾಃ ಅತಿಜಗತ್ಯಾಃ ಸಪ್ತಕೃತ್ವ ಆವರ್ತನೀಯತ್ವಾತ್ । ಅಸ್ಮಾತ್ ತ್ರೈಶೋಕಂ ಸಾಮ ಬೃಹತ್ಯೋರೂಹನೀಯಮ್ ಇತಿ -

ರಥನ್ತರೇ ಕಕುಬ್ ಗ್ರಾಹ್ಯಾ ಗ್ರಾಥ್ಯಾ ವಾದ್ಯೋಽರ್ಥವತ್ತ್ವತಃ ।
ಪುನಃ ಪದಾಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾದೇರನ್ಯೋಽರ್ಥೋಽನ್ಯತ್ರ ವೀಕ್ಷ್ಯತಾಮ್ ॥

ಜೈ. ನಾ. ವಿ. ೯. ೨. ೬. ॥

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ನ ವೈ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಮೇಕ ಛನ್ದಃ ಯತ್ತಯೋಃ ಪೂರ್ವಾ ಬೃಹತೀ ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ಇತಿ । ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೭. ೭. ೫. ॥ ಅಯಮರ್ಥಃ । ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಂ ತದೇತತ್ ಸಾಮದ್ವಯಮಿತರ ಸಾಮವದೇಕಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಂ ನ ಭವತಿ । ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರ ಣಾತ್ ತಯೋಬೃಹದ್ರಥಂತರ ಸಾಮ್ನೋರಾಶ್ರಯಭೂತಾಸ್ವೃಕ್ಷು ಪೂರ್ವಾ ಬೃಹತೀ ರಹಸ್ಯ. ೫. ॥ ಛನ್ದಸ್ಕಾ ಷಟ್‌ತ್ರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ಏಕಾಕ್ಷರ ನ್ಯೂನಾತಿರೇಕೋ ವೈದಿಕ ಛನ್ದಃ ಸು ನ ದೋಷ ಮಾವಹತಿ, ತಥಾ ಚ ತಾಣ್ಡ್ಯ ೧೫. ೧೨. ೭. ॥ ನಹ್ಯೇಕಸ್ಮಾದಕ್ಷರಾದ್ ವಿರಾಧಯನ್ತಿ ಇತಿ ॥ ಉತ್ತರೇ ತು ದ್ವೇ ಋಚೌ ಕಕುಬ್ ಛನ್ದಸ್ಸೇ ಅಷ್ಟಾದಶಾಕ್ಷರಾ ಅರ್ಚ್ಯಾದಿ ಭೇದಾತ್ ನ್ಯೂನಾತಿ ರಿಕ್ತಾಕ್ಷರಾ ಚ ಇತರೇಷಾಂ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮ್ನಾಮಾಶ್ರಯೇ ತೃಚೇ ಅವಸ್ಥಿತಾಃ ತಿಸ್ರ ಋಚಃ ಏಕಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಃ ಉತ್ತರಾ ಗ್ರನ್ಥೇ ಆಮ್ನಾತಾಃ । ೧. ೧೨. ॥ ಸಂಶಯವಿಲೇಶ ಪರಿಹಾ ರಾಯ 'ಸಮಾಸು ಗಾಯೇತ್' ಇತಿ ನ್ಯಾಯೇನ ನಿರ್ಣೀತಾ ಏವ ॥ ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೯. ೨. ೪. ॥

ಇಹತು ವಾಚನಿಕಂ ಪೂರ್ವಾ ಬೃಹತೀ ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ಇತಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತ ತಾಣ್ಡ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿ ವಚನೇನ ನಿಷ್ಪನ್ನಮಿತಿ ಯಾವತ್ - ವಿಷಮಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಸು ಗಾನಮಿತಿ ॥ ತತ್ರ ರಥನ್ತರಸ್ಯಾಶ್ರಯತಯಾ ತೃಚೋ ನೋತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥೇ ಸಮಾಮ್ನಾತಃ । ಕಿನ್ತರ್ಹಿ? ಪ್ರಗಾಥಸ್ತದಾಶ್ರಯತ್ವೇನಾಮ್ನಾತಃ - ಪ್ರಗ್ರ ಥನಂ ಪ್ರಗಾಥಃ ಅನುಪದಮೇವೈತತ್ತಾತ್ಪರ್ಯಂ ಸ್ಫುಟೀ ಭವಿಷ್ಯತಿ - ಸ ಚ ದ್ವಾಭ್ಯಾ ಮೃಗ್ಭ್ಯಾಂ ನಿಷ್ಪನ್ನತ್ವಾತ್ ದ್ವ್ಯೃಚೋ ಭವತಿ ತಯೋಶ್ಚ ದ್ವಯೋರ್ಋಚೋಃ ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರೇತ್ಯೇಷಾ । ಋ. ೬೮೦. ॥ ಪ್ರಥಮಾ ಸಾ ಚ ಬೃಹತೀ, 'ನ ತ್ವಾವಾಜ್ ಅನ್ಯೋದಿವ್ಯ ಇತ್ಯೇಷಾ । ಋ. ೬೮೧. ॥ ದ್ವಿತೀಯಾ, ಸಾ ಚ ಪಂಕ್ತಿಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಃ ಚತ್ವಾರಿಂಶ ದಕ್ಷರಾ ವಿಷ್ಟಾರಾದಿ ಭೇದಾತ್ ನ್ಯೂನಾತಿ ರಿಕ್ತಾ ಚ ॥ ತಥಾ ಚ ಸತಿ ತಾ ಪಂಕ್ತಿಚ್ಛನ್ದ ಸ್ಕಾಮಪನೀಯ ತಸ್ಯಾಃ ಸ್ಥಾನೇ ದಾಶತಯೋ ಗತೇ - ದಶಾಕ್ಷರಾಚರಣಕಾ ದಾಶತಯೋ ಪಙ್ಕ್ತಿಂ ತತ್ರ ಗತಾ ಕರ್ತ್ತವ್ಯತ್ವೇನ ಉಪಸ್ಥಿತಾ ತೇ - ದ್ವೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಕುಭೌ ಅತ್ರ ಏಕಾಂ ಪಙ್ಕ್ತಿಂ ವಿಭಜ್ಯ ದ್ವೇ ಕಕುಭೌ ಉತ್ಪಾದ್ಯೇ ಅತ ಇಮೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಕುಭಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಏವಮಗ್ರೇಽಗ್ರೇಽಪಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಬೃಹತೀತ್ಯಾದೌ - ಋಚೌಗೃಹೀತವ್ಯೇ । ಕುತಃ? ಅರ್ಥ ವತ್ತ್ವಾತ್ - ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರದರ್ಶಿತಾ ಶ್ರುತಿರನರ್ಥಿಕಾಸ್ಯಾತ್ । ಉದಾಹೃತೇನ 'ಕಕುಭಾ ವುತ್ತರೇ' ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನ ರಥನ್ತರಸಾಮ್ನಃ ಆಶ್ರಯತ್ವೇನ ಕಕುಭೋರ್ವಿನಿಯುಜ್ಯಮಾನ ಯೋಃ

ಕಕುಬುತ್ಪತ್ತಿರರ್ಥವತೀ ಭವತಿ । ಅನ್ಯಥಾ ವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ । ಕಿಞ್ಚ ಆಮ್ನಾ ತಾಯಾ ಏಕಸ್ಯಾಃ ಪಂಙ್ಕ್ತೇಃ ಸ್ವೀಕಾರೇ ಸತಿ ಋಚೋರ್ದ್ವಯೋರೇವ ಲಾಭಾತ್ ಏಕಂ ಸಾಮ ॥ ತೃಚೇ ಕ್ರಿಯತೇ ಸ್ತೋತ್ರಿಯವತ್ - ಇತಿ ವಚನಂ ವಿರುಧ್ಯೇತ । ತಸ್ಮಾದ್ರಥನ್ತರಸಾಮ್ನಿ ದ್ವೇ ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ಗೃಹೀತವ್ಯೇ ॥ ಏವಞ್ಚೈವಂ ಭವತಿ ॥

೩ ೨ ೧ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರ ನೋನುಮೋಽದುಗ್ಧಾ ಇವ ಧೇನವಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸ್ವರ್ದೃಶಮೀಶಾನಮಿನ್ದ್ರ ತಸ್ಥುಷಃ ॥ ಋ. ೬೮೦.

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾ ಋಕ್ ಬೃಹತೀ ಛನ್ದಸ್ಕಾ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
ನ ತ್ವಾವಾಜ್ ಅನ್ಯೋ ದಿವ್ಯೋ ನ ಪಾರ್ಥಿವೋ ನ ಜಾತೋ ನ ಜನಿಷ್ಯತೇ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಶ್ವಾಯನ್ತೋ ಮಘವನ್ನಿನ್ದ್ರ ವಾಜಿನೋ ಗವ್ಯನ್ತಸ್ತ್ವಾ ಹವಾಮಹೇ ॥ ೬೮೧ ॥

ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾ ಋಕ್ ಪಙ್ಕ್ತಿಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾ ಅಸ್ಯಾ ಏವ ಋಚೋದ್ವಿಭಾಗಃ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಃ । ತಥಾ ಚ ಕಕುಪ್ ಛನ್ದಸ್ಕೇ ದ್ವೇ ಋಚೇ ಸಮ್ಪದ್ಯೇತೇ । ತತ್ರಾದ್ಯಾ ದ್ವಿತೀಯಾ, ಅಪರಾ ತೃತೀಯಾ । ಅಯಮೇವ ನ್ಯಾಯೋ ಬೃಹತ್ಸಾಮ್ನ್ಯಪಿ ಯೋಜನೀಯಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಆಮ್ನಾತಯೋರ್ಬೃಹತೀ ಪಂಙ್ಕ್ತ್ಯೋರೇವ ಕಕುಬ್ ಗ್ರಥನೀಯಾ । ತಥಾಹಿ - 'ಅಭಿತ್ವಾಶೂರೇತ್ಯೇಷಾ ಬೃಹತೀ ಪ್ರಥಮಾ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಾ ತಸ್ಯಾಮವಿಕೃತಾಯಾಮೇವ ರಥನ್ತರಂ ಗಾತವ್ಯಮ್ । ತತಸ್ತಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಚತುರ್ಥಂ ಪಾದಂ ಪುನರುಪಾದಾ ಯೋತ್ತರಸ್ಯಾಃ ಪಂಙ್ಕ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಾರ್ದ್ಧೇನ ಸಹ ಯೋಜನೀಯಮ್ ಸೇಯಮಷ್ಟಾ ವಿಂಶತ್ಯಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಪದಾ ದ್ವಿತೀಯಾಸ್ತೋತ್ರಿಯಾ, ಸಾಚೈಕಾ ಕಕುಪ್ ಸಮ್ಪದ್ಯತೇ । ತಸ್ಯಾಂ ಕಕುಭಿ ಚರಮಂ ಪಾದಂ ಪಂಙ್ಕ್ತೇರುತ್ತರಾರ್ದ್ಧೇನಸಹ ಪ್ರಗ್ರಥ್ಯ ತೃತೀಯಾ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಾ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಾ, । ಸಾ ಚ ದ್ವಿತೀಯಾ ಕಕುಪ್ ಸಮ್ಪದ್ಯತೇ । ಪ್ರಗ್ರಥನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ದ್ವಯೋ ಋಚೋರಾಮ್ನಾ ತಯೋಃ ತೃಚ ನಿಷ್ಪತ್ತೇರ್ನಾಸ್ತ್ಯುಕ್ತೋ ವಚನ ವಿರೋಧಃ । ಅಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಗ್ರಥನೇ 'ಪುನಃ ಪದಾ'

ಇತಿ ಶ್ರೌತೋಕ್ತಿರ್ಲಿಙ್ಗಮ್, ತಥಾ ಚ ಶ್ರೂಯತೇ 'ಏಷಾ ವೈ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಬೃಹತೀ ಯಾ ಪುನಃ ಪದಾ ತದ್ ಯತ್ ಪದಂ ಪುನರಾರಭತೇ ॥

ತಸ್ಮಾದ್ ವತ್ಸೋಽಮಾತರಮಭಿಹಿಂಕರೋತಿ' ಇತಿ । ಅಯಮರ್ಥಃ । ಯಾ ಬೃಹತೀ ಪುನಃ ಪದಾ ಭವತಿ ಸೈಷಾ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ ಸ್ಥಿರಾ ಭವತಿ । ಪದಂ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ, ಸೋಽಪ್ಯೃಗನ್ತರ ಸಮ್ಪಾದನಾಯ ಪುನಃ ಪಠ್ಯತೇ । ತತಃ ಸಾ ಬೃಹತೀ ಪುನಃ ಪದಾ, ಸೇಯಮೃಙ್ಮಾತಾ, ತಸ್ಯಾಃ ಪಾದೋಽವತ್ಸಃ । ತಥಾಸತಿ ಯಸ್ಮಾದತ್ರ ಚತುರ್ಥಂ ಪಾದಮ್ ಉದ್‌ಗಾತಾ ಪುನರಾರಭತೇ ತಸ್ಮಾದ್ ವತ್ಸೋಽಮಾತರಮಭಿ ವೀಕ್ಷ್ಯಾ ಹಿಮಿತಿ ಶಬ್ದಂ ಕರೋತೀತಿ । ನ ಕೇವಲಂ ಲಿಙ್ಗ ಮಾತ್ರೇಣ ಪ್ರಗ್ರಥನಂ ಕಿನ್ತು ಛನ್ದೋಗಾನಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯಾಪಿ ತೇ ಹ್ಯೇವಂ ಸ್ಮರನ್ತಿ 'ಕಾಕುಭಃ, ಪ್ರಗಾಥಃ' - ಇತಿ । ಕಿಞ್ಚ ಪ್ರಗಾಥ ಶಬ್ದಾರ್ಥ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೇನಾಪಿ ಗ್ರಥನಂ ಗಮ್ಯತೇ । ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಗ್ರಥನಂ ಯತ್ರ ಸ ಪ್ರಗಾಥಃ, ಪ್ರಕರ್ಷೋ ನಾಮ ಆಮ್ನಾತಾದೃಕ್ ಪಾಠಾದಾಧಿಕ್ಯಮ್, ತಚ್ಚ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ರೀತ್ಯಾ ಪಾದಾಭ್ಯಾಸ ಪುರಸ್ಸರಮ್ ಋಗನ್ತರ ಸಮ್ಪಾದನೇನೋಪಜಾಯತೇ । ತಸ್ಮಾನ್ನೋತ್ಪತ್ತಿ ಕಕುಭೌ ಗ್ರಹೀತವ್ಯೇ ಕಿಂ ತರ್ಹಿ? ಪ್ರಗ್ರಥನೇನ ದ್ವೇ ಉತ್ತರೇ ಕಕುಭೌ ಸಮ್ಪಾದ್ಯ ತಾಸು ತಿಸೃಷು ರಥನ್ತರಮ್ ಗಾತವ್ಯಮ್ ॥

ತಥಾ ಚ ಪಶ್ಯತು ತಾವತ್ ಊಹ್ಯಗಾನಸ್ಯಾದಿಮಂ ಸಾಮ :

೨ ೦ ೦ ೦ ೧ ೨೦ ೦ ೦೦
ಅಭಿತ್ವಾಶೂರನೋನುಮೋವಾ ॥ ಆ ದುಗ್ಧಾಇವಧೇನವಈಶಾನಮಸ್ಯಜಗತಃ ।

೧ ೨ ೧ ೦ ೨೧ ೪೦ ೧ ೧
ಸುವಾ೨೩ರ್ದೃಶಾಮ್ ॥ ಆಇಶಾನಮಾ೨೩ಇನ್ದ್ರಾ೨೩ ॥ ಸೂಸ್ಥೂ೨೩ಳಷಾ

೦ ೫ ೫ ೨೦೧ ೨
ಓವಾ೨೬ । ಹಾಉವಾ ॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಂಶಃ ॥ ಈಶೋ ವಾ ॥ ನಾಮಿನ್ದ್ರ

೦ ೦ ೦ ೦ ೧ ೨ ೧ ೦ ೨೦
ಸುಸ್ಥುಷೋನತ್ವಾವಾಙ್ ಅನ್ಯೋದಿವಿಯಃ । ನಪಾ೨೩ರ್ಥಿವಾಃ । ನಜಾತೋ

೧ ೪ ೧ ೦ ೦ ೫ ೫
ನಾ೨೩ಜಾ೨೩ ॥ ನಾಇಷ್ಯಾ೨೩ಳತಾ । ಓವಾ೨೬ । ಹಾಉವಾ ॥ ಇತಿ

೨ ೧ ೨ ೦ ೦ ೦
ದ್ವಿತೀಯಾಂಶಃ ॥ ನ ಜೋವಾ ॥ ತೋನಜನಿಷ್ಯತೇಅಶ್ವಾಯನ್ತೋಮಘವನ್ನಿ ।

೧ ೨ ೧ ೨೧ ೪ ೧ ೦ ೦ ೫
ದ್ರವಾಽ೨೩ಜನಾಃ ॥ ಗವ್ಯನ್ತಸ್ತ್ವಾಽ೨೩ಹಾಽ೩ । ವಾಮಾಽ೨೩ಹಾ । ಓವಾಽ೬ ॥

೫
ಹಾಉವಾ ॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಾಂಶಃ ॥ *ರಹಸ್ಯ. ೧. ॥*

ತಥಾ ಬೃಹದಪಿ । ಏವಂ ಸತಿ ಪಙ್ಕ್ತೇಃ ಪಾಠಃ ಸಾರ್ಥೋ ಭವತಿ । ನಚೈವಂ ಕಕುಬುತ್ಪತ್ತಿ ವೈಯರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ಶಙ್ಕನೀಯಮ್ । ವಾಚಸ್ತೋಮೇ ತದುಪಯೋಗಾತ್ । ತಸ್ಮಾನ್ನಕಾಪಿ ಪ್ರಗ್ರಥನೇ ಅನುಪಪತ್ತಿಃ ಇತಿ ॥

ಯೌಧಾಜಯೇ ರೌರವೇ ಚ ಬೃಹತ್ಯೋರಾಗಮೋಽಥವಾ ।
ಗ್ರಥನಂ ಪೂರ್ವವತ್ ಪಕ್ಷೌ ಷಷ್ಟಿ ಲಿಙ್ಗಮಿಹೋಚ್ಯತೇ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೬. ॥

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ರೌರವ ಯೋಧಾಜಯೇ ಬಾರ್ಹತೇ ತೃಚೇ ಭವತಃ' ಇತಿ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೩.೧೪-೨೦. ॥* ಅಯಮರ್ಥಃ - ರೌರವ ನಾಮಕಮ್ ಕಶ್ಚಿತ್ ಸಾಮ *ಊಹ. ೨. ।* ತಥಾ ಯೌಧಾಜಯನಾಮಕಮಪರಮ್ । ಊಹ.೩. । ತಯೋ ರ್ದ್ವಯೋಃ ಸಾಮ್ನೋರ್ಬೃಹತೀ ಛನ್ದಸ್ಕಸ್ತೃಚ ಆಶ್ರಯ ಇತಿ ॥ ಉತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥೇ ತು ದ್ವಯೋಃ ಸಾಮ್ನ ಏಕ ಏವ ತೃಚಃ ಪುನಾನಃ ಸೋಮಧಾರಯಾ .... । ೬೭೫ । ಆಧಾರಃ ಸ್ವರಸ್ತೋಮಾದಿ ಭೇದಾತ್ ನಾಮ ಭೇದಃ ಏತದ್ವಿಧಾನಾತ್ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೩.೧೪,೨೪. ॥* ಊಹಪ್ರಥಮೇ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯ ಸಾಮ ದರ್ಶ ನಾಚ್ಚ ಸ್ಫುಟಮ್ ತಸ್ಯಸಾಮದ್ವಯಸ್ಯಾಶ್ರಯ ಏಕಃ ಪ್ರಗಾಥಃ ಆಮ್ನಾತಃ । ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ' ಪ್ರಗಾಥೇ 'ಪುನಾನಃ ಸೋಮೇತ್ಯಸಾವೃಕ್ *೬೭೫ ॥* ಪ್ರಥಮಾಸಾ ಚ ಬೃಹತೀ । ದುಹಾನ 'ಊಧರ್ದಿವ್ಯಮಿತಿ' *೬೭೬* ದ್ವಿತೀಯಾ *॥* ಸಾತು ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿಃ । ತಾಮೇಕತಾಂ ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿ ಮಪನೀಯ ತಸ್ಯಾಃ ಸ್ಥಾನೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಬೃಹತ್ಯೌ ದ್ವ್ಯೃಚೌ ಆನೇತವ್ಯೇ ಏಕರ್ಚ್ಚ ಏವ ದ್ವ್ಯಚತ್ವೇನ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಗ್ರಹೀತವ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ತಥಾ ಚ ತ್ರ್ಯಚಃ ಸಮ್ಪದ್ಯೇತ ಸಾಮ್ನಸ್ತ್ರಿರಭ್ಯಾ ಸೋಽಪಿ ಸುಕರಃ । ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ಬೃಹತೀ ವಿಷ್ಟಾರ ಪಂಙ್ಕ್ತ್ಯೋಃ ಪ್ರಗ್ರಥನ ವಿಶೇಷೇಣ ದ್ವೇ ಬೃಹತ್ಯಾವುತ್ತರೇ ಸಮ್ಪಾದನೀಯೇ - ಇತಿ ರಾದ್ಧಾನ್ತಃ

ತತ್ರೋಭಯತ್ರ ಯುಕ್ತಿಃ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾ ಲಿಙ್ಗತ್ವೇವ ಮಾಮ್ನಾಯತೇ ಷಷ್ಟಿಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಭೋಮಾಧ್ಯನ್ದಿನಂ ಸವನಮ್ ಇತಿ । ಅಯಮರ್ಥಃ ರೌರವಯೌಧಾಜಯ

ನಾಮಕೇ ಸಾಮನೀ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನೇ ಸವನೇ ಗೀಯೇತೇ 'ತಸ್ಮಿಂಶ್ಚ ಸವನೇ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛನ್ದಸ್ಕಾಋಚಃ ಷಷ್ಟಿರ್ಭವನ್ತೀತಿ । ಸೇಯಂ ಷಷ್ಟಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಗ್ರಥನ ಪಕ್ಷೇ ಉಪಪದ್ಯತೇ । ತಥಾಹಿ । ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನೇ ಸವನೇ ಪವಮಾನ ಏಕಃ । ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ಚತ್ವಾರಿ । ಪವಮಾನೇ ತ್ರೀಣಿ ಸೂಕ್ತಾನಿ । ಉಚ್ಚಾತೇಜಾತಮಿತ್ಯೇಕಂ ಸೂಕ್ತಮ್ ತತ್ರ ಗಾಯತ್ರ್ಯಸ್ತಿಸ್ರಋಚಃ । ಪುನಾನಃ ಸೋಮೇತಿ ದ್ವಿತೀಯಂ ಸೂಕ್ತಮ್ ತಚ್ಚ ಪ್ರಗಾಥರೂಪಮ್ ತತ್ರಪೂರ್ವಾ ಬೃಹತೀ ಉತ್ತರಾ ವಿಷ್ಟಾರ ಪಙ್ಕ್ತಿಃ ಪ್ರತುದ್ರವಪರಿಕೋಶಮಿತಿ ತೃತೀಯಮ್ ಸೂಕ್ತಮ್ ತತ್ರ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಸ್ತಿಸ್ರಃ । ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರೇಷು 'ಅಭಿತ್ವಾಶೂರೇತಿ ಪ್ರಗಾಥರೂಪಂ ಪ್ರಥಮಂ ಸೂಕ್ತಮ್ ತತ್ರ ಪೂರ್ವಾ ಬೃಹತೀ ಉತ್ತರಾ ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿಃ । ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಮ್ ತತ್ರ ತಿಸ್ರೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಃ । ತಂವೋದಸ್ಮಮೃತಿಷಹಮಿತಿ ತೃತೀಯಂ ಪ್ರಗಾಥರೂಪಮ್ । ತತ್ರ ಬೃಹತೀ ಪಙ್ಕ್ತ್ಯೌ । ತರೋಭಿರ್ವೋ ವಿದದ್ವಸುಮಿತಿ ಪ್ರಗಾಥ ರೂಪಂ ಚತುರ್ಥಂ ತತ್ರಾಪಿ ಬೃಹತೀ ಪಙ್ಕ್ತ್ಯೌ । ಏವಮನ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಸವನೇ ಸಪ್ತ ಸೂಕ್ತಾನಿ । ತೇಷು ನವ ಸಾಮಾನಿ ಗೇಯಾನಿ । ಪ್ರಥಮೇ ಸೂಕ್ತೇ ಗಾಯತ್ರಮಾಮಹೀ ಯವಂಚೇತಿ ದ್ವೇ ಸಾಮಾನಿ । ದ್ವಿತೀಯೇ ರೌರವಂ ಮೌಧಾಜಯಂ ಚ । ತೃತೀಯಾ ಔಶನಂ । ಚತುರ್ಥೇ ರಥನ್ತರಮ್ । ಪಞ್ಚಮೇ ವಾಮದೇವ್ಯಮ್ । ಷಷ್ಠೇ ನೌಧಸಮ್ । ಸಪ್ತಮೇ ಕಾಲೇಯಮ್ ॥

ಆಮಹೀಯವಾದಿ ಕಾಲೇಯಾನ್ತಾನ್ಯಷ್ಟೌ ಸಾಮಾನಿ ಊಹಗಾನಾರಮ್ಭೇ ಏವ ಏಕಾದಿಕ್ರಮೇಣ ಶ್ರುತಾನಿ । ಗಾಯತ್ರಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಗಾನಪ್ರಾರಂಭೇ ಸಮುಪ ಲಭ್ಯತೇ । ಪರಮ್ 'ಉಚ್ಚಾತೇ ಜಾತಮನ್ಧಸೋಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ಗುರುಮುಖಾದನು ಶ್ರುತಮಸ್ಯಸ್ಮಾಕಮ್ ತತಸ್ತತ್ ಭಾರಣ್ಡಾದಿಕಮಿವ ಗಾನಗ್ರನ್ಥಾತಿರಿಕ್ತಮಿತಿ ಜ್ಞಾಯತೇ । ಅಪಿ ಚ ಊಹಗ್ರನ್ಥೇ ಕ್ವಚಿದೇಕಂ ಕ್ವಚಿದ್ವೌ ಇತ್ಯೇವಂ ಉಚ್ಚೇತಿ ಸೂಕ್ತ ಮೂಲಕಾನಿ ದ್ವಾವಿಂಶತಿ ಸಾಮಾನಿ ದೃಶ್ಯನ್ತೇ । ಪರಂ ತೇಷು ಗಾಯತ್ರ ಲಕ್ಷಣಾಭಾವಃ, ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಲಕ್ಷಣಸ್ತು ತಾಣ್ಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದವಗನ್ತವ್ಯಮ್ । ತಥಾಹಿ ತತ್ರ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೩.೧೩.* // ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಾ ಗಾಯತ್ರೀ ನವಮೋಹಿಙ್ಕಾರಃ' ಇತ್ಯೇವಮಾದಿಃ ॥ ತತ್ರ ಪ್ರಥಮ ಸೂಕ್ತಸ್ಯ ಸಾಮ ದ್ವಯ ನಿಷ್ಪತ್ತಯೇ ದ್ವಿರಾವೃತ್ತಾವಾಶ್ರಯಭೂತಾ ಋಚಃ ಷಡ್ಗಾಯತ್ರ್ಯೋ ಭವನ್ತಿ । ಪಞ್ಚಮ ಸೂಕ್ತಗತಾ ವಾಮದೇವ್ಯಸಾಮಾಶ್ರಯ ಭೂತಾಃ ತಿಸ್ರಃ ಋಚಃ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಮಾವರ್ತ್ಯಮಾನಾಃ ಸಪ್ತದಶ ಗಾಯತ್ರ್ಯಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಮಿಲಿತ್ವಾ ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಃ । ಷಷ್ಟೇ ಸೂಕ್ತೇ ಬೃಹತೀ ಪಙ್ಕ್ತ್ಯೋ ಪ್ರಗ್ರಥನೇನ ಬಾರ್ಹತಸ್ತೃಚೋ ಭವತಿ । ತಥಾ ಸಪ್ತಮೇಽಪಿ ತತ್ರೋಭಯತ್ರ, ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮೇ ಸತಿ ಚತುಸ್ತ್ರಿಂಶದ್ ಬೃಹತ್ಯೋ ಭವನ್ತಿ ॥

ದ್ವಿತೀಯ ಸೂಕ್ತೇಽಪಿ ಪ್ರಗ್ರಥನೇನ ಬಾರ್ಹತಂ ತೃಚಂ ಸಮ್ಪಾದ್ಯ ಸಾಮ ದ್ವಯಾರ್ಥಮಾವೃತ್ತೌ ಷಡ್‌ಬೃಹತ್ಯೋಽಭವನ್ತಿ; । ಚತುರ್ಥ ಸೂಕ್ತೇ ರಥನ್ತರ ಸಾಮಾರ್ಥಂ ಪೂರ್ವವರ್ಣಿಕೋಕ್ತ ರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಗ್ರಥನೇ ಸತಿ ಕಕುಭಾ ಉತ್ತರೇ ಭವತಃ ಪ್ರಥಮಾ ತು ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಾಬೃಹತೀ । ತತ್ರಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮೇ ಕೃತೇ ಸತಿ ಪಞ್ಚ ಬೃಹತ್ಯೋ ದ್ವಾದಶಕಕುಭಶ್ಚ ಸಮ್ಪದ್ಯನ್ತೇ । ತಸ್ಯ ಚ ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವಿಧಾಯಕಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಮೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೨.* ॥ ಪಞ್ಚಭ್ಯೋಹಿಙ್ಕರೋತಿ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ಏಕಯಾ, ಪಞ್ಚಭ್ಯೋ ಹಿಙ್ಕರೋತಿ ಸ ಏಕಯಾ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ಏಕಯಾ ಸಪ್ತಭ್ಯೋ ಹಿಙ್ಕರೋತಿ ಸ ಏಕಯಾ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಇತಿ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೭.೧.* ॥ ಅಯಮರ್ಥಃ । ಏಕಾ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಾ ಬೃಹತೀ । ಪ್ರಗ್ರಥಿತೇ ದ್ವೇ ಕಕುಭಾವಿತ್ಯೇವಂ ವಿಧಸ್ತೃಚಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಪರ್ಯ್ಯಾಯೈರಾವರ್ತನೀಯಃ । ಪ್ರಥಮೇ ಪರ್ಯಾಯೇ ತ್ರಿರ್ಬೃಹತೀ ಗಾತವ್ಯಾ ಸಕೃತ್ ಸಕೃತ್ ಕಕುಭೌ । ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರ್ಯಾಯೇ ಸಕೃದ್ ಬೃಹತೀ । ತ್ರಿವಾರಮನನ್ತರಾ ಕಕುಪ್ । ಸಕೃದನ್ತ್ಯಾ ತೃತೀಯೇ ಪರ್ಯಾಯೇ ಸಕೃದ್ಬೃಹತೀ ತಿಸ್ರಃ ಕಕುಭಾವಿತಿ । ಹಿಙ್ಕರೋತಿ ಹಿಙ್ಕಾರೋಪಲಕ್ಷಿತಂ ಗಾನಂ ಕುರ್ಯಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ತದೇವಂ ತೃತೀಯ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತೇಷು ಷಟ್ಸು ಸೂಕ್ತೇಷು ತ್ರಯೋವಿಂಶತಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಃ ಪಞ್ಚಚತ್ವಾರಿಂಶಟ್ ಬೃಹತ್ಯೋ ದ್ವಾದಶ ಕಕುಭಾಃ ಸಮ್ಪನ್ನಾಃ । ತತ್ರ ಕಕುಪ್ ಅಷ್ಟಾವಿಂಶತ್ಯಕ್ಷರಾ । ತಸ್ಯಾಂ ಷೋಡಶಾಕ್ಷರೇ ಗಾಯತ್ರೀಪಾದದ್ವಯೇ ಯೋಜಿತೇ ಚತುಶ್ಚತ್ವಾರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಸಮ್ಪದ್ಯತೇ । ಅನಯಾ ದಿಶಾ ದ್ವಾದಶಾನಾಂ ಕಕುಭಾಂ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ - ಸಮ್ಪಾದನಾಯ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರ್ಗಾಯತ್ರೀ ಪಾದಾ ಯೋಜನೀಯಾಃ । ತಥಾಸತ್ಯಷ್ಟೌ ಗಾಯತ್ರ್ಯೋಗತಾಃ । ಪಞ್ಚದಶ ಗಾಯತ್ರ್ಯೋಽವಶಿಷ್ಯನ್ತೇ । ತಾಸಾಂ ಪಞ್ಚಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ ಪಾದಾಃ । ತಾಂಶ್ಚ ತಾವತೀಷು ಬೃಹತೀಷು ಸಂಯೋಜ್ಯ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ ಸಮ್ಪಾದನೀಯಾಃ । ತತ ಏತಾಃ ಪಞ್ಚಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ ಕಕುಪ್ಸು ನಿಷ್ಪನ್ನಾ ದ್ವಾದಶ ತೃತೀಯೇ ಸೂಕ್ತೇ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಾಸ್ತ್ರಿಸ್ರಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಪ್ರಗ್ರಥನ ಪಕ್ಷೇ ಷಷ್ಠಿಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬ್ ಉತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥೇ ಸಮಾಮ್ನಾತಾ ಏವ ಲಭ್ಯನ್ತೇ । ಉತ್ಪತ್ತಿ ಬೃಹತ್ಯಾ ನಯನೇ ತು ಪ್ರಕರಣಾಮ್ನಾತಾನಾಂ ತಾವತೀನಾಮಲಾಭಾತ್ ಪ್ರಕೃತಜ್ಞಾನಾಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೇ ಪ್ರಸಜ್ಯೋಯಾತಾಮ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ ಷಷ್ಟಿರಿತ್ಯೇತದ್ ಬೃಹತೀ ಪ್ರಗ್ರಥನಸ್ಯ ಲಿಙ್ಗಮ್ । ಪ್ರಗ್ರಥನಪ್ರಕಾರಸ್ತ್ವಭಿಧೀಯತೇ । ಪುನಾನಃ ಸೋಮ ಇತ್ಯಸ್ಯಾ ಬೃಹತ್ಯಾಶ್ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಂ ಪುನರೂಪಾದಾಯ ದ್ವಿರಭ್ಯಸ್ಯ ದುಹಾನ ಉಧರ್ದಿವ್ಯಮಿತ್ಯಸ್ಯಾವಿಷ್ಟಾರ ಪಙ್ಕ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಾರ್ಧೇನ ಸಂಯೋಜಯೇತ್ । ಸಾ ಬೃಹತೀ ಭವತಿ ।

ಏತದೀಯಂ ಚತುರ್ಥಂ ಪಾದಂ ದ್ವಿರಭ್ಯಸ್ಯೋತ್ತರಾರ್ಧೇನ ಯೋಜ ಯೇತ್ । ಸಾಪಿ ಬೃಹತೀ ಭವತಿ । ತಸ್ಮಾತ್‌ಯೌಧಾಜಯರೌರವಯೋಃ ಬೃಹತ್ಯೌ ಉತ್ತರೇ ಪ್ರಗ್ರಥನೀಯೇ । ಏವಂ ನೌಧಸಕಾಲೇಯಯೋರಪಿ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ಇತಿ ॥

ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾಂಧೀಗವೇಽನುಷ್ಟುಬಾನೇಯಾ ಗ್ರಥ್ಯತೇಽಥವಾ ।
ಪುರೇವ ಲಿಙ್ಗಂ ಜಗತೀ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ಕೀರ್ತ್ತನಮ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೬.೩.*

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಪಞ್ಚಚ್ಛನ್ದಾ ಆವಾಪಃ, ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನಃ ಸಪ್ತಸಾಮಾ । ಗಾಯತ್ರ ಸಂಹಿತೇ ಗಾಯತ್ರೇತೃಚೇ ಭವತಃ । ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾಂಧೀಗವೇ ಅನುಷ್ಟುಭೇ ತೃಚೇ ಭವತಃ । ಉಷ್ಣಿಹಿ ಸಫಮ್ । ಕಕುಭಿ ಪೌಷ್ಕಲಮ್ । ಕಾವಮನ್ತ್ಯಂ ಜಗತೀಷು ಇತಿ । ಅಯಮರ್ಥಃ । ಅಸ್ತಿ ತೃತೀಯ ಸವನೇ ಪವಮಾನ ಆರ್ಭವಸಂಜ್ಞಕಃ । ತಸ್ಮಿನ್ ಪಞ್ಚಸೂಕ್ತಾನಿ ಸಪ್ತ ಸಾಮಾನಿ । ಸ್ವಾದಿಷ್ಠಯಾಮದಿಷ್ಠಾ ಇತ್ಯೇಕಂ ಸೂಕ್ತಮ್ ॥ *೬೮೯-೬೯೧* ॥ ತಸ್ಮಿನ್ ಗಾಯತ್ರ್ಯಸ್ತಿಸ್ರ ಋಚಃ । ತಾಸು ಗಾಯತ್ರಂ ಸಂಹಿತಂ *ಊಹ. ೮.* । ಚೇತಿ ದ್ವೇ ಸಾಮನೀ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೧.೧.೭* । ಪುರೋಜಿತೀ ವೋ ಅನ್ಧಸಃ ಇತಿ ಸೂಕ್ತಾನ್ತರಮ್ *ಊಹ. ೧೨.* । ತತ್ರೈಕಾನುಷ್ಟುಬುತ್ತರೇ ದ್ವೇ ಗಾಯತ್ರ್ಯೌ ತಾಸು ಶ್ಯಾವಾಸ್ವಮ್ *ಊಹ. ೧೧.* । ಆನ್ಧೀಗವಂ ಚೇತಿ ದ್ವೇ ಸಾಮನೀ । ಇನ್ದ್ರಮಚ್ಛಸುತಾ ಇತ್ಯಪರಂ ಸೂಕ್ತಮ್ *ಊಹ. ೧೦.* । ತಸ್ಮಿನ್ನುಷ್ಣಿಹಸ್ತಿಸ್ರಃ । *೬೯೪-೬೯೬* । ತಾಸು ಸಫಂ ಸಾಮ ಪವಸ್ವ ಮಧುಮತ್ತಮ ಇತಿ ಪ್ರಗಾಥಃ । ತಸ್ಮಿನ್ ಪೂರ್ವಾ ಕಕುಪ್ ಉತ್ತರಾಪಙ್ಕ್ತಿಃ *೬೯೨,೬೯೩.* । ತತ್ರ ಪೌಷ್ಕಲಂ ಸಾಮ । ಅಭಿಪ್ರಿಯಾಣಿ ಪವತೇ ಚನೋಹಿತ ಇತ್ಯನ್ಯತ್ ಸೂಕ್ತಮ್ ॥ *ಸಾ.ಋ. ೭೦೦-೭೦೨.* । ತತ್ರ ತಿಸ್ರೋ ಜಗತ್ಯಃ ಸೂಕ್ತಾನಾಂ ತಾಸುಕಾವಂ ಸಾಮ । ಏತೇಷಾಂ ಪಞ್ಚಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ಪುರೋಜಿತೀವಃಪವಸ್ವ ಇತ್ಯನಯೋಃ ಸೂಕ್ತಯೋಃ ಯದ್ಯಪಿ ದ್ವೇ ದ್ವೇ ಛನ್ದಸೋ ತಥಾಪಿ ಸಮಾಸು ಗಾನಂ ನಿಷ್ಪಾದಯಿತುಂ ಪ್ರಗ್ರಥನೇ ಕೃತೇ ಸತಿ ಏಕೈಕ ಮೇವ ಛನ್ದಃ ಸಮ್ಪದ್ಯತೇ । ತತೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯನುಷ್ಟುಬುಷ್ಣಿಕ್ಕಕುಜ್ಜಗತೀಭಿಃ ಪಞ್ಚಚ್ಛನ್ದಾಃ ಆರ್ಭವಪವಮಾನೋಽಸ್ಮಿನ್ ಸವನೇ ಆವಪನೀಯ ಇತಿ । ತತ್ರ ಪುರೋಜಿತೀವ - ಇತ್ಯಸ್ಮಿನ್ ಸೂಕ್ತೇ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಮಾನ್ಧೀಗವಂ ಚ ಸಮಾಸು ಗಾತುಮುತ್ತರೇ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾವಾಮ್ನಾತೇ ಪರಿತ್ಯಜ್ಯ ದ್ವೇ ಉತ್ಪತ್ಯನುಷ್ಟುಭಾ ನೇತವ್ಯೇ - ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ಚತುರ್ಥಂ ಪಾದಂ ಪುನರು ಪಾದಾಯ ದ್ವೇ ಅನುಷ್ಟುಭೌ ಪ್ರಗ್ರಥನೀಯೇ ಇತಿ ರಾದ್ಧಾನ್ತಃ ॥

ತತ್ರೋಭಯತ್ರ ಪೂರ್ವ ವರ್ಣಕದ್ವಯ ನ್ಯಾಯೇನ ಯುಕ್ತಿರ್ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾ । ಲಿಙ್ಗಂ ತ್ವೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರ್ಜಗತ್ಯಸ್ತೃತೀಯ ಸವನ ಏಕಾ ಚ ಕಕುಬಿತಿ । ಸೇಯಂ

ಸಂಖ್ಯಾ ಪ್ರಗ್ರಥನ ಪಕ್ಷೇ ಉಪಪದ್ಯತೇ । ತಥಾಹಿ । ಗಾಯತ್ರ ಸಂಹಿತಯೋಃ ಸಾಮ್ನೋಃ ರಾಶ್ರಯೇ ಗಾಯತ್ರೇ ತೃಚೇ ದ್ವಿರಭ್ಯಸ್ತೇ ಸತಿ ಷಟ್ ಗಾಯತ್ರ್ಯಃ ಭವನ್ತಿ । ಚತುರ್ವಿಂಶ ತ್ಯಕ್ಷರಾ ಗಾಯತ್ರೀ । ಅಷ್ಟಾಚತ್ವಾರಿಂಶದಕ್ಷರಾ ಜಗತೀ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೬.೧೧.೧೦.* ॥ ತತಃ ಷಡ್ಭಿಃ ಗಾಯತ್ರೀಭಿಃ ತಿಸ್ರೋಜಗತ್ಯಃ ಭವನ್ತಿ । ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾನ್ಧೀಗವಯೋರಾಶ್ರಯ ಭೂತಾಃ ಪ್ರಗ್ರಥಿತಾ, ದ್ವಿರಭ್ಯಸ್ತಾಃ ಷಡನುಷ್ಟುಭೋಭವನ್ತಿ । ತಾಭಿಶ್ಚತಸ್ರೋ ಜಗತ್ಯೋ ಭವನ್ತಿ । ಮಿಲಿತ್ವಾ ಸಪ್ತ ಜಗತ್ಯಃ ಸಮ್ಪನ್ನಾಃ । ಸಫಸ್ಯ ಪೌಷ್ಕಲಸ್ಯ ಚ ಸಾಮಾನ್ತರ ವತ್ತೃಚೇಗಾನಂ ನ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಮ್ ॥

ಕಿನ್ತ್ವೇಕೈಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ । ತತ್ ಕುತೋ ಅವಗಮ್ಯತೇ? ಉಷ್ಣಿಹಿ ಕಕುಭೀತಿ ಸಪ್ತಮ್ಯೇಕ ವಚನಾನ್ತಾಭ್ಯಾಂ ವಿಶೇಷ ವಿಧಾನಾತ್ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೫.೧೦-೧೬* । ಅಷ್ಟಾವಿಂಶ ತ್ಯಕ್ಷರಯೋರುಷ್ಣಿಕ್ ಕಕುಭೇರೇಕಾ ಜಗತೀ ಗಾಯತ್ರೀಪಾದಶ್ಚ ಸಮ್ಪದ್ಯತೇ । ಕಕುಭಿ ಮಧ್ಯಮಃ ಪಾದೋ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಃ ಉಷ್ಣಿಹಿ ಚ ಪರಃ ಪಾದಃ ಇತಿ ತಯೋರ್ಭೇದಃ । ಕಾವಸ್ಯಾಶ್ರಯಭೂತಾಃ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಾ ತಿಸ್ರೋಜಗತ್ಯಃ ಇತಿ ಮಿಲಿತ್ವಾ ಪವಮಾನೇಽಸ್ಮಿನ್ನೇ ಕಾದಶ ಜಗತ್ಯೋಭವನ್ತಿ । ಗಾಯತ್ರೀ ಪಾದಶ್ಚಾತಿ ರಿಚ್ಯತೇ । ಆರ್ಭವಪವಮಾನ ವತ್ತೃತೀಯಸವನೇ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಸ್ತೋತ್ರಮೇಕಮಸ್ತಿ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೩.೭.* । ತಸ್ಯ ಚಾಶ್ರಯಃ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾವೋ ಅಗ್ನಯೇ ಇತ್ಯಸೌ ಪ್ರಗಾಥಃ *ಊಹ. ೧೪.* । ತತ್ರ ಪೂರ್ವಾ ಬೃಹತೀ । ಉತ್ತರಾ ವಿಷ್ಟಾರಪಂಕ್ತಿಃ, ತಯೋಃ ಪ್ರಗ್ರಥನೇನ ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ಕರ್ತ್ತವ್ಯೇ । ತತ್ರೈಕ ವಿಂಶಸ್ತೋಮಃ ತಸ್ಯ ವಿಧಾಯಿಕಾ ವಿಷ್ಟುತಿರೇವಮಾಮ್ನಾಯನೇ ಸಪ್ತಭ್ಯೋ ಹಿಂಕರೋತಿ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸತಿಸೃಭಿಃ ಸಏಕಯಾ ಸಪ್ತಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸಪ್ತಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ - ಇತಿ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧೪.೧.* ॥

ಅಯಮರ್ಥಃ । ಪ್ರಥಮಾಯಾಃ ಬೃಹತ್ಯಾಸ್ತ್ರಿಷು ಪರ್ಯಾಯೇಷು ತ್ರಿವಾರ ಮೇಕವಾರಂ ಪುನಸ್ತ್ರಿವಾರಮಿತಿ ಸಪ್ತಬೃಹತ್ಯಃ । ಮಧ್ಯಮಾಯಾಃ ಕಕುಭ ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀ ಯಯೋಃ ಪರ್ಯಾಯೋಸ್ತ್ರಿಸ್ತ್ರಿಃ ಪಾಠಃ ಅನ್ತ್ಯೇ ಸಕೃತ್ ಉತ್ತಮಾಯಾಃ ಕಕುಭಃ ಆದೌ ಸಕೃತ್ । ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯಯೋಸ್ತ್ರಿಸ್ತ್ರಿಃ ಇತಿ ಏವಂ ಚತುರ್ದಶ ಕಕುಭಃ । ತಾಸುಕಕುಪ್ಸು ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಾಃ ಮಧ್ಯಮ ಪಾದಾಶ್ಚತುರ್ದಶ । ತೇಷು ಸಪ್ತಪಾದಾಃ ಸಪ್ತಸು ಬೃಹತೀಷು ಯೋಜನೀಯಾಃ । ತತಃ ಸಪ್ತ ಜಗತ್ಯೋ ಭವನ್ತಿ । ಅವಶಿಷ್ಟಾ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಾಃ ಕಕುಭಾಮಾ ದ್ಯಪಾದಾ ಅನ್ತ್ಯಪಾದಾಶ್ಚಮಿಲಿತ್ವಾಷ್ಟಾವಿಂಶತಿಃ । ತೇಷು ಷಡ್ಭಿಃ ಪಾದೈಃ ಏಕಾ ಜಗತೀತ್ಯನೇನ ಕ್ರಮೇಣ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ಪಾದೈಶ್ಚತಸ್ರೋ ಜಗತ್ಯೋ ಭವನ್ತಿ । ಯೇ ತು ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಾಃ ಸಪ್ತ

ಪಾದಾಃ ಪೂರ್ವಮವಶಿಷ್ಟಾಃ ತೇಷು ಪವಮಾನ ಶೇಷೋಽಷ್ಟಾಕ್ಷರಃ ಪಾದೋಯೋಜನೀಯಃ । ಕಕುಭಾಂಶೇಷ್ವಾಕ್ಷರೇಷು ಚತುರ್ಷು ಪಾದೇಷು ಚತ್ವಾರ್ಯ್ಯಕ್ಷರಾಣಿ ಯೋಜನೀಯಾನಿ । ತೇ ದ್ವೇ ಜಗತ್ಯೌ ಭವತಃ । ತದೇವಂ ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯಸ್ತೋತ್ರೇ ತ್ರಯೋದಶ ಜಗತ್ಯಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಃ । ಪವಮಾ ನಗತಾ ಏಕಾದಶೇತಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರ್ಜಗತ್ಯಃ । ಚತುರಕ್ಷರವರ್ಜಿತಾ ಚತ್ವಾರೋಷ್ಟಾಕ್ಷರ ಪಾದಾಃ ಮಿಲಿತ್ವಾ ಕಕುಬೇಕಾ ಭವತಿ । ಅನೇನ ಲಿಙ್ಗೇನ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಮಾನ್ಧೀ ಗವಂ ಚ ಪ್ರಗ್ರಥಿತತೃಚೇ ಗಾತವ್ಯಮ್ । ನ ತು ತತ್ರೋತ್ಪತ್ತ್ಯನುಷ್ಟುಬಾನಯನಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಮ್ । ಇತಿ ॥

ಚತುಃಶತೇ ಪ್ರಗ್ರಥನಮೃಚಃ ಪಾದಸ್ಯ ವಾಗ್ರಿಮಃ ।
ತೃಚೇಮುಖ್ಯತ್ವತೋ ಮೈವಮೃಗನ್ಯತ್ವಸ್ಯ ವರ್ಣನಾತ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೬.* //

ಗವಾಮಯನೇ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮ ವಿಹಿತಮ್ । ಅಭಿವರ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಾ ಭವತಿ ಇತಿ । ತತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಶ್ರೂಯತೇ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೪.* / ಚತುಃ ಶತಮೈನ್ದ್ರಾಬಾರ್ಹತಾಃ ಪ್ರಗಾಥಾ ಇತಿ । *ಲಾ.ಸೂ.೧೦.೩* // ತಾಣ್ಡ್ಯಾ ಪಾಠಸ್ತು ಪಂಚಸು ಮಾಃ ಸು ಬಾರ್ಹಿತಾಃ ಪ್ರಗಾಥಾ ಆಪ್ಯನ್ತೇ ಇತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಚತುಃ ಶತೇ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಮುದ್ಧೃತಂಚೇತಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ । ಚತುರುತ್ತರಶತಸಙ್ಖ್ಯಾಕಾಃ ಇನ್ದ್ರ ದೇವತಾ ಕಾಃ ಬೃಹತೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾಃ ಋಗ್ದ್ವಯಾತ್ಮಕಾಃ । ತ್ವೇಷ್ಯೇಕಪ್ರಗಾಥಗತೇ ದ್ವೇ ಋಚೌ । ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರಗಾಥ ಗತಾಮೇಕಮೃಚಂ ಚ ಪ್ರಗಥ್ಯ ತೃಚೇ । ಅಭೀವರ್ತ್ತನಾಮಕಂ ಸಾಮ ಗಾತವ್ಯಮ್ । ತಥಾಸತ್ಯಾಮ್ನಾತಾನಾಮವಿಕೃತಾನಾಮೇವ ತಿಸೃಣಾಮೃಚಾಂ ಲಾಭಾತ್ ತೃಚಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ ಭವತಿ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ರೀತ್ಯಾ ಪಾದಪ್ರಗ್ರಥನೇ ತು ವಿಕೃತತ್ವಾದಮುಖ್ಯಸ್ಯಚಃ ಸ್ಯಾತ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಅನ್ಯಾಃ ಅನ್ಯಾಃ ಋಚೋ ಭವನ್ತಿ ತದೇವ ಸಾಮೇತ್ಯೃಚಾಮನ್ಯತ್ವಮತ್ರ ॥ ವರ್ಣ್ಯತೇ ತಚ್ಚ ಪಾದಪ್ರಗ್ರಥನೇ ಸಮ್ಭವತಿ । ಪ್ರಗ್ರಥನೇ ತು ಯೇಯಮೃಕ್ಪೂರ್ವಸ್ಯ ತೃಚಸ್ಯಾನ್ತ್ಯಾ ಸೈವೋತ್ತರಸ್ಯ ತೃಚಸ್ಯಾದ್ಯೇತ್ಯನ್ಯತ್ವಮೃಚಃ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪಾದಸ್ಯ ಪ್ರಗ್ರಥನಮಿತಿ ॥

ತತ್ರೈವ ನವಮ ದಶಮಯೋರಧಿಕರಣಯೋಃ ಅಪರ ವಿಶೇಷೌ ಚಿನ್ತಿತೌ । ನವಮಾಧಿಕರಣಮ್ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ಪುಸ್ತಕೇ ಪ್ರಾಯಃ ಸರ್ವತ್ರ 'ಆಯೀ' ಇತ್ಯೇವಂ ಯಕಾರ ಮಧ್ಯಪಾಠಃ ಮೂಲೇ ಗಾನಗ್ರನ್ಥೇ ಕ್ವಚಿತ್ ತಥಾ ಪಾಠದರ್ಶನಂ ತದ್ಬೀಜಮ್ ಪರಂ 'ಆಕಾರಃ ಪೂರ್ವಭಾಗಃ ಈಕಾರ ಉತ್ತರಭಾಗಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧಾದುಪೇಕ್ಷ್ಯಃ ಸಇತಿ ಮನ್ಯತೇ । ಗಾನಗ್ರನ್ಥೇಷು ಬಹುಷು 'ಆಈ' ಇತ್ಯೇವಮೀಕಾರಾನ್ತಃ ಪಾಠಃ ಪರಿಲಕ್ಷ್ಯತೇ ।

ಅಧ್ಯಯನ ಸಮ್ಪ್ರದಾಯಾಜ್ಞ್ಚ ತಥೈವ । ಯತ್ರ ಕ್ವಚಿದ್ ಗಾನೇ ಯ ಕಾರ ಮಧ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಲಿಖಿತಃ ತಚ್ಛ್ರುತಲಿಖನಾನುಯಾಯಿ ಗಡ್ಡಲಿಕಾ - ಪ್ರವಾಹ ಮೂಲಕಮಿತಿ ಸಮ್ಭಾವ್ಯತೇ ॥

ಆಯೀಭಾವೋ ಯೋನಿವಶಾದುತ್ತರಾವಶತೋಽಥವಾ ।
ಗೀತ್ಯರ್ಥತ್ವಾದಾದಿ ಮೋಽನ್ಯೋ ವರ್ಣಾಭಿವ್ಯಞ್ಜಕತ್ವತಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಿ. ೯.೨.೯. ॥

ಯದ್ಯೋನ್ಯಾಂ ತದುತ್ತರಯೋರ್ಗಾಯತೀತಿ ಶ್ರೂಯತೇ । ತತ್ರ ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವದಿತ್ಯ ಸಾವೃಗ್ಯೋನಿಃ ॥ *ಸಾ.ಋ. ೧೬೯, ೬೮೨.* ॥ ತಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಕಯಾ ಇತ್ಯಕ್ಷರದ್ವಯಮಾದ್ಯೋ ಭಾಗಃ । ನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವದಿತ್ಯಕ್ಷರಷಟ್ಕಂ ದ್ವಿತೀಯೋಭಾಗಃ । ತಸ್ಮಿನ್ ಭಾಗೇ ದ್ವಿತೀಯಾಕ್ಷರೇ ಚಕಾರಸ್ಯೋಪರಿತನಮಿಕಾರಂ ವಿಲೋಪ್ಯ ತಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ 'ಆಈ' ಭಾವಮಾಮ್ನಾಯ ಗೀತಿ ರ್ನಿಷ್ಪಾದಿತಾ । ಕಸ್ತ್ವಾಸತ್ಯೋಮದಾನಾಮಿತ್ಯನನ್ತರ್ಭಾವಿನ್ಯುತ್ತರಾ ತಸ್ಯಾಂಯೋನಿನ್ಯಾಯೇನ ಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರೇ ತಕಾರಸ್ಯೋಪರಿತನಂ ಯಕಾರಮೋಕಾರಂ ಚ ಲೋಪಯಿತ್ವಾ ತಯೋಃ ಸ್ಥಾನೇ 'ಆಈ' - ಭಾವಃ ಕಾರ್ಯಃ । ಅಭೀಷುಣಃ । *೬೮೪.* ॥ ಅಸಾವಪರೋತ್ತರಾ । ತಸ್ಯಾಮಪಿ ಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರೇಣಕಾರ ಸ್ಯೋಪರಿತನಮ್ ಸಕಾರಂ ಲೋಪಯಿತ್ವಾ ತಸ್ಯ ಸ್ಥಾನೇ ಆಈ ಭಾವಃ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಃ ।

೩ ೧ ೪ ೨ ೪೧ ೫
ತಥಾ ಚ - ಕಾಽ೫ಯಾ । ನಶ್ಚಾಽ೩ಇತ್ರಾಽ೩ಆಭುವಾತ್ । ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಥಮಾಯಾ ರೂಪಮ್ ಏತನ್ಮಾತ್ರಮಿಷ್ಟಮೇವ ॥

೧ ೪ ೨ ೪ ೫
ಕಾಽ೫ಸ್ತ್ವಾ । ಸತ್ಯಾಽ೩ಇಮಾಽ೩ದಾನಾಮ್ ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ವಿತೀಯಯಾ

೩ ೧ ೪ ೨
ರೂಪಮ್ - ಆಽ೫ಭೀಷುಣಾ೩ಇಸಾ೩ಖೀನಾಮ್ ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ತೃತೀಯಾಯಾ ರೂಪಂ ಚ ನಿಷ್ಪನ್ನಮ್ ಭವೇತ್ ಪರಂ ತನ್ನೈವೇಷ್ಟಮ್ । *ಊಹ ೫* ॥ ವಿರೋಧಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಗೀತಿನಾಶ ಪ್ರಸಙ್ಗಾತ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಬ್ರೂಮಃ । ನಾತ್ರ ಯೋನೌ ವರ್ಣಾನ್ತರಸ್ಯಾಗಮಃ । ಕಿಂ ತರ್ಹಿ? ವಿದ್ಯಮಾನ ಏವ ಚಕಾರಸ್ಯೋಪರಿತನಃ ಇಕಾರಃ ಸಾಮ ಪ್ರಸಿದ್ಧಯಾ ಪ್ರಕ್ರಿಯಯಾ ವೃದ್ಧಃಸನ್ನೈಕಾರೋ ಭವತಿ । ತಸ್ಯ ಸನ್ಧ್ಯಕ್ಷರತ್ವಾತ್ 'ಆಕಾರಃ ಪೂರ್ವೋಭಾಗಃ ಈಕಾರಃ ಉತ್ತರ ಭಾಗಃ' । ತಾವುಭೌ ವಿಶ್ಲೇಷೇಣ ಗೀಯಮಾನೌ 'ಆಈ' ಭಾವಂ ಪ್ರತಿಪದ್ಯೇತೇ ತಥಾ ಚ ಸಾಮಗಾ ಆಹುಃ ವೃದ್ಧಂ ತಾಲವ್ಯಮಾಈ ಭವತಿ ಇತಿ ।

ತಥಾ ಸತ್ಯುತ್ತರಯೋಶ್ಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರೇ ನಾಸ್ತಿ - ಪುಷ್ಪಸೂತ್ರಾದೌ ಅತ್ರೇದಂ ತತ್ವಮ್ - ಪೂರ್ವೋತ್ತರಯೋರ್ದ್ವಯೋರೇವ ಪಕ್ಷಯೋಃ ಪ್ರಥಮಾಯಾಃ ಸ್ವರೂಪೇ ಸತ್ಯಪ್ಯವಿರೋಧೇ ಲೋಪವೃದ್ಧಯೋಃ ಪ್ರಕರಣಗತ ವಿರೋಧಃ - ತಾಲವ್ಯ ಇಕಾರಃ ಇತಿ 'ಆಈ'

೨ ೧ ೪ ೨ ೪ ೫

ಭಾವಃ ನ ಕರ್ತವ್ಯಃ । ಏವಞ್ಚ - ಕಾ೨ಶಿಸ್ತ್ವಾ । ಸತ್ಯೋ೨೩ಮಾ೩ದಾನಾಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಕಮೂಹ - ಪ್ರಥಮೇ ಚತುರ್ಥಾನನ್ತರಂ ಶ್ರುತಮವಿರುದ್ಧಮ್ । ಅಭೀಷುಣಃ ಸಖೀನಾಮವಿತಾ ಜರಿತ್ರೂಣಾಮ್ । ಇತ್ಯೇತಸ್ಯಾಮುತ್ತರಾಯಾಂ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಗತಸ್ಯ ರೇಫಸ್ಯೋ

೩ ೧ ೪ ೨ ೪ ೫

ಪರಿತನಃ ಇಕಾರಃ ಪೂರ್ವವದಾಈ ಭವತಿ । ಆ೨ಶಿಭೀ । ಷುಣಾ೨೩ಃಸಾ೩ಖೀನಾಮ್

೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ॥

ಆ । ವಿತಾಜರಾಯಿತ್ರೂ । ಣಾಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ರೂಪಂ ಗೀಯತೇಚ್ಚೈವಮೇವೋಹ - ಗಾಯಕೈಃ ಸಾಮಗೈಃ ॥ ತಥಾ ಸೋ೨ಯಮಾಈ - ಭಾವಃ ಉಕ್ತರೀತ್ಯಾವರ್ಣಾಭಿವ್ಯಞ್ಜಕತ್ವಾದುತ್ತರಾ ಗತ ವರ್ಣವಶೇನ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಃ । ಗೀತ್ಯರ್ಥತ್ವಾಭಾವೇನ ಯೋನಿಕ್ರಮೇ ತೇನ ವಿನಾಪಿ ನ ಗೀತಿರ್ವಿನಶ್ಯತಿ - ಇತಿ ॥

ಸ್ತೋಭಾನೋತ ಪ್ರದಿಶ್ಯನ್ತೇ ನಾಗೀತಿತ್ವೇನ ವರ್ಣವತ್ ।
ಸ್ವರಾದಿವತ್ ಪ್ರದಿಶ್ಯನ್ತೇ ಗೀತಿ ಕಾಲೋಪಯೋಗತಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೧೦.* ।

ವಾಮದೇವ್ಯ ಸಾಮ್ನೀಯೋನೌ ದ್ವಯೋರರ್ದ್ಧಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ 'ಔ' ಕಾರ ದ್ವಯೇನ 'ಹೋ' ಶಬ್ದೇನ 'ಹಾಯಿ' ಶಬ್ದೇನ ಚ ನಿಷ್ಪನ್ನಃ ಸ್ತೋಭಃ ಏವಮಾಮ್ನಾತಃ । ಔ೩ಹೋ ಹಾಯಿ । ತಥಾಪಿ ಗೇಯ ಸಾಮ ವಾಮದೇವ್ಯಮ್ । ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭೂವದೂತೀ ಸದಾವೃಧಃ ಸಖಾ । ಕಯಾ ಶಚಿಷ್ಠಯಾ ವೃತಾ । ಇತಿ ತಸ್ಯಯೋನಿಭೂತಾ ಋಕ್ ಅಸ್ಯಾಃ ಪೂರ್ವಾರ್ದ್ಧ 'ಕಯೇ' ತ್ಯಾದಿ, ಪರಾರ್ದ್ಧಂ 'ಕಯಾಶಚಿಷ್ಠಯೇ' ತ್ಯಾದಿ, ಅನಯೋರನ್ತರೇ ಸ್ತೋಭೋ೨ಯಂ ಶ್ರೂಯತೇ ॥ ಸ ಚ ವಾಮದೇವ್ಯ ಗಾನ ಶ್ರವಣೇನೋಪಲಭ್ಯಃ ಗೇಯ ಪಞ್ಚಮೇ ಚ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ । ಮಾಲಾಯಾಮ್ 'ಔಹೋಹಾಯಿ' । ಇತಿ ಪಾಠಃ । ಪರಂ ತನ್ನ ಸಮ್ಯಕ್ ಔಕಾರದ್ವಯೇನೇತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇಃ । ಗಾನಗ್ರನ್ಥೇಷು ಚ ಏಕಔಕಾರಃ ಪ್ರಥಮಸ್ವರಕಃ ಅಪರೋ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಕಃ ಸ್ಪಷ್ಟಮ್ ಇತಿ ॥ ಸೋ೨ಯಂ ಸ್ತೋಭಃ ನೋತ್ತರಯೋಃ ಅತಿದಿಶ್ಯತೇ । ಕುತಃ ? ಅಗೀತಿತ್ವಾತ್, ಯದ್ಯೋನ್ಯಾಂ ತದುತ್ತರಯೋರ್ಗಾಯತಿ ಇತಿ ಗೀತಿ ಮಾತ್ರಮತಿದಿಶ್ಯತೇ । ತತ್ರ ಪ್ರಥಮಾಯಾಋಚಃ ವರ್ಣಾಃ ಯಥಾ ನಾತಿದಿಶ್ಯನ್ತೇ ತಥಾ ಸ್ತೋಭಾ ಅಪಿ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಸ್ವರೋವರ್ಣ ವಿಶ್ಲೇಷೋ ವಿರಾಮಃ ಇತ್ಯೇತೇ

ಗೀತ್ಯುಪಯೋಗಿತ್ವಾತ್ ಯಥಾತ್ವಾದಿಶ್ಯನ್ತೇ ತಥಾ ಸ್ತೋಭಾ ಅಪಿ ಗೀತಿಕಾಲ ಪರಿಚ್ಛೇದಕ ದತಿದಿಶ್ಯನ್ತೇ ಇತಿ । ತಥಾ ಚ 'ಕಸ್ತ್ವಾಸತ್ಯೋಮದಾನಾಂ ಮಂಹಿಷ್ಠೋ ಮತ್ಸದನ್ಧಸಃ' ಇತ್ಯರ್ದ್ಧರ್ಚ ಮೂಲಕಸ್ಯ 'ಅಭೀಷುಣಃ ಸಖಿನಾಮಮಿತಾ ಜರಿತೄಣಾಮ್' ಇತ್ಯರ್ದ್ಧರ್ಚ ಮೂಲಕಸ್ಯ ಚ ಗಾನಸ್ಯೋಪರಿಷ್ಟಾತ್ 'ದೃಢಾಚಿದಾರುಜೇ ವಸು', ಇತ್ಯರ್ದ್ಧರ್ಚ ಮೂಲಕಸ್ಯ 'ಶತಮ್ಭುವಾಸ್ಯೂತಯೇ' ಇತ್ಯರ್ದ್ಧರ್ಚ ಮೂಲಕಸ್ಯ ಚ ಗಾನಸ್ಯ ಪುರಸ್ತಾತ್ 'ಔಹೋಹಾಇ' ಇತ್ಯೇವಂ ಶ್ರೂಯತ ಏವ ॥ *ಊಹ. ೫.* ॥ ಕ್ವಚಿದುತ್ಪನ್ನಾ ಗಾನಭಾವ ಶಙ್ಕಾನಿವಾರಿತಾ ॥

ಗಾನಸ್ಯ ನಿಯಮೋಽನೀತ ವಿದ್ಯತೇ ವಹ್ನ್ಯುಪಸ್ಥಿತೌ ।
ನಾಮ್ನಾ ನ ದ್ವಯತೋ ಸ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಾಚ್ಛ್ರುತೋರಪಿ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೮. ॥

ಕ್ವಚಿತ್ ಕರ್ಮವಿಶೇಷೇ ಶ್ರೂಯತೇ । ಅಯಂ ಸಹಸ್ರಮಾನವ ಇತ್ಯೇತತಯಾಹವನೀಯ ಮುಪತಿಷ್ಠೇತೇ ಇತಿ ॥ ತಾಣ್ಡ್ಯಪಾಠಸ್ತ್ವೇವಮ್ - ಅಯಂ ಸಹಸ್ರಮಾನವ ಇತ್ಯತಿಚ್ಛನ್ದ ಸಾಹವ ನೀಯಮುಪತಿಷ್ಠನ್ತೇ ಇತಿ । ಅಯಂ ಸಹಸ್ರಮಾನವ ಇತಿ । ಅತಿಚ್ಛನ್ದಸಾ ಅತಿಚ್ಛನ್ದಸಿ ಋಚಿ ಗೀತೇನ ಗೋರಿತಿ । ನಿಧನವತಾ ಉದ್ಗಾತಾರಃ ತ್ರಯ ಆಹವನೀಯ ಉಪತಿಷ್ಠನ್ತೇ ಇತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯಮ್ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೯.೧.* ॥ ಸಮಾಮ್ನಾತಾ ಪ್ರಗೀತಾ ಗಾನಗ್ರನ್ಥೇ ॥ *ಗ್ರಾ.೩೯೬.* ॥ ತತೋ ವಹ್ನೇ ರುಪಸ್ಥಾನೇ ತಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಗಾನಂ ನ ನಿಯತಂ ಕಿನ್ತು ವಿಕಲ್ಪಿತಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಅಸ್ಯೇವ ನಿಯಮೋ ಗಾನೇ । ಕುತಃ? ಸಾಮವೇದೇ ಗಾನಸ್ಯೈವ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾತ್ ಋಚಾಂ ಸಂಹಿತಾ ಪಾಠೋಽತ್ರಗಾನಾಯೈವ ನಹ್ಯಾಧಾರಾಮನ್ತರೇಣ ಗಾತುಂ ಶಕ್ಯತೇ । ಅಥೋಚ್ಯೇತ । ಅಯಂ ಸಹಸ್ರೇತ್ಯೃಕ್ ಪ್ರತೀಕ ಪೂರ್ವಕೇಣ ವಾಕ್ಯೇನೋಪ ಸ್ಥಾನ ವಿಧಾನಾದ್ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಪ್ರಬಲತ್ವಾದೃಚೈವೋಪಸ್ಥಾನಮಿತಿ । ತನ್ನ, ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಗೀತ ಮನ್ತ್ರವಾಚಿನ್ಯಾ ಏತಯೇತಿ ಸರ್ವನಾಮಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಬಲತರತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಗೀತ ಯೋರು ಪಸ್ಥಾನಮ್ ಇತಿ ॥ ಸುಸ್ಪಷ್ಟಂಚೈತದಾಹ ಸೂತ್ರಕಾರಃ । ಅಯಙ್ ಸಹೋಹಾಇ ಇತಿ ತ್ರಿರುದ್ಗಾತಾ ಗಾಯೇನ್ನಿಧನಮಿತರಾವನೂಪೇಯಾತಾಮಿತಿ । ಅತ್ರ ಅಯಂಸಹೋ ಹಾಇ ಇತಿ ಸಾಮ್ನಂ ಪ್ರತೀಕಮ್ । *ಗ್ರಾ.೭೯೯* ॥ ತ್ರಿಷುಧರ್ಮ ಸಾಙ್ಕರ್ಯಂ ಚಿನ್ತಿತಮ್ ॥

ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೈರ್ಧರ್ಮೈಃ ಸಙ್ಕೀರ್ಣೇ ವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತೇ ।
ಪೃಷ್ಠೈಕ್ಯಾತ್ ಸಙ್ಕರೋ ಧರ್ಮೇ ನಿರ್ದೇಶಾದೇರ್ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ ॥ *ಜೈ.ನಾ.ಮಿ.೯.೨.೧೫.*

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ವಿಕಲ್ಪಿತಂ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರೇ ವಿಹಿತಂ ಬೃಹತ್ ಪೃಷ್ಠಂ ಭವತಿ । ರಥನ್ತರಂ ಪೃಷ್ಠಂ ಭವತಿ ಇತಿ । ತತ್ರೋಭಯತ ಧರ್ಮಾಃ ಶ್ರುತಾಃ । ಬೃಹತಿ ಪ್ರಸ್ತೂಯಮಾನೇ ಮನಸಾ

ಸಮುದ್ರಂ ಧ್ಯಾಯೇತ್ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೯.* ॥ ರಥನ್ತರೇ ಪ್ರಸ್ತೂಯ ಮಾನೇ ಸಮ್ಮೀಲಯೇತ್ ಇತ್ಯಾದಯಃ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೧೫.* ॥ ತೇ ಉಭಯತ್ರ ಸಙ್ಕೀರ್ಯೇರನ್ ಪೃಷ್ಠಸಿದ್ಧಿಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಔದುಮ್ಬರೀ ಸ್ಪರ್ಶನರೂಪಸ್ಯ ಕಾರ್ಯಸ್ಯೈಕತ್ವಾತ್ ಇತಿ ಚೇತ್ । ನ, ನಿರ್ದೇಶ ಭೇದಾತ್ ಸಾಙ್ಕರ್ಯೇತ್ವವೈಲಕ್ಷಣ್ಯೇನ ಬೃಹದಿತಿ ರಥನ್ತರಮಿತಿ ಚ ದ್ವೌ ನಿರ್ದೇಶೌ ನೋಪಪದ್ಯೇಯಾತಾಮ್ ಕಿಞ್ಚೋಭಯಧರ್ಮಸಾಹಿತ್ಯಂ ವಿರುದ್ಧಮ್ । ಉಚ್ಚೈರ್ಗೇಯಂ ಬಲವದ್ಗೇಯಮಿತಿ ಬೃಹದ್ಧರ್ಮಃ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೧೦.* । ನೋಚ್ಚೈರ್ಗೇಯಂ ನ ಬಲವದ್ಗೇಯಮಿತಿ ರಥನ್ತರ ಧರ್ಮಃ ॥ ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ಗೇಯಂ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಸಮಷ್ಟ್ಯೈ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೧೨.* । ತಸ್ಮಾದುಭಯೋರ್ಧರ್ಮಾ ವ್ಯವತಿಷ್ಠನ್ತೇ । ಇತಿ ।

ತಯೋರ್ಧರ್ಮಾಃ ಸಮುಚ್ಚೀಯೇರನ್ ನ ವಾ ಕಣ್ವರಥನ್ತರೇ ।
ದ್ವಿಸ್ಥಾನತ್ವಾದ್ಭವೇದಾದ್ಯೋ ವಿರೋಧಾದ್ವಾರ್ತ್ತಿಕೇಽನ್ತಿಮಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೬. ॥

ವೈಶ್ಯ ಸ್ತೋಮೇ ಕಣ್ವರಥನ್ತರಂ ಪೃಷ್ಠಂ ಭವತೀತಿ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೮.೪.೭.* । ಶ್ರೂಯತೇ । ತತ್ರ ಕಣ್ವರಥನ್ತರಾಖ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ - *ಊಹ. ೧೨೪.* । ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಧನಯೋಃ ಪ್ರಾಕೃತಯೋಃ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಯೋರುಭಯೋಃ ಸ್ಥಾನೇ ಪತಿತ್ವಾದುಭಯ ಸಂಬನ್ಧಿ ಧರ್ಮಾಃ ಸಮುಚ್ಚೇತವ್ಯಾಃ । ಯೇ ತು ವಿರುದ್ಧಾಃ ಧರ್ಮಾಃ ಉಚ್ಚೈರ್ಗೇಯಂ ನೋಚ್ಚೈರ್ಗೇಯಮಿತ್ಯಾದಯಃ ತೇ ವಿಕಲ್ಪ್ಯನ್ತಾಮ್ ಸಮುದ್ರಧ್ಯಾನ ನಿಮೀಲನಾದೀನಾಂ ವಿರೋಧಾಭಾವಾತ್, ಪ್ರಕೃತಾವಿವ ನಿರ್ದ್ದೇಶಭೇದಸ್ಯಾತ್ರಾಭಾವಾಚ್ಚ ಸಮುಚ್ಚಯಃ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರಸ್ಯ ಜೈಮಿನಿ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯಕಾರ ಶಬರಸ್ವಾಮಿನಃ ಮತಮ್ ॥ ವಿಕಲ್ಪಿತ ಯೋರೇವ ದ್ವಯೋಃ ಸ್ಥಾನೇ ಪತಿತತ್ವಾತ್ ವಿರೂಧ ಧರ್ಮಸ್ವಾರಸ್ಯಾಚ್ಚ ವಿಕಲ್ಪ ಏವ ಯುಕ್ತೋ ನ ತು ಸಮುಚ್ಚಯಃ ಇತಿ ವಾರ್ತ್ತಿಕ ಕಾರಸ್ಯ ಜೈ.ಸೂ. ನ್ಯೂನತಾ ಪೂರಯಿತುಃ ಭಟ್ಟಕುಮಾರಲಸ್ಯ ಮತಮ್ ॥ ತತ್ರೋಭಯತ್ರ ತತ್ತನ್ಮತ ವಿಪರೀತಃ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ ಉನ್ನೇಯಃ ॥

ದ್ವಿಸಾಮಕೇ ದ್ವಯೋರ್ಧರ್ಮಸಾಙ್ಕರ್ಯಂ ವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಿಃ ।
ಪೃಷ್ಠೈಕ್ಯಾತ್ ಸಙ್ಕರೋಮೈವಂ ಧರ್ಮಾಣಾಂ ಸಾಮಗತ್ವತಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೧೭* ॥

ಗೋಸವ ಉಭೇ ಕುರ್ಯಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಗೋಸವಾದೌ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮ ದ್ವಯ ಸಾಧ್ಯಂ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರಂ ವಿಹಿತಮ್ । ತತ್ರ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯೈಕತ್ವೇನ ಧರ್ಮ ವ್ಯವಸ್ಥಾಯಾಃ ಉಚ್ಚೈಸ್ತ್ವ ನೀಚೈಸ್ತ್ವಾದೇಃ ಅಸಮ್ಭವಾತ್ ಬೃಹತ್ಯುಭಯ ಧರ್ಮಾಃ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಾಃ । ರಥನ್ತ

ರೇऽಪ್ಯುಭಯ ಧರ್ಮಾಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಸಾಙ್ಕರ್ಯಮಿತಿ ಚೇತ್ ಮೈವಮ್ । ನಹ್ಯೇತೇ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಃ ಧರ್ಮಾಃ ಕಿನ್ತು ಸಾಮ ಪ್ರಯುಕ್ತಾಃ । ತತಃ ಸಾಮ್ನೋರ್ಭೇದಾತ್ ಧರ್ಮಾಃ ವ್ಯವತಿಷ್ಠನ್ತೇ । ಇತಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಧರ್ಮೋಪೇತಾಭ್ಯಾಂ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ನಾಮಕಾಭ್ಯಾಂ ಸಾಮಭ್ಯಾಂ । *ರಹಸ್ಯ. ೧೫೮-೧೫೯.* // ನಿಷ್ಪನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠಮಿತಿ ವೈದಿಕಂ ನಾಮ ಧೇಯಮ್ । ಯಥಾ ತ್ರಿವೃಚ್ಛಬ್ದ ಸ್ಯಾರ್ಥೋ ವೇದ ಪ್ರಸಿದ್ಧೋ ಗೃಹೀತಃ ತದ್ವತ್ ಸ ಚ ತಿವೃಚ್ಛಬ್ದಃ ॥

ಲೌಕಿಕೋವಾಕ್ಯಗೋವಾರ್ಥಸ್ತ್ರಿವೃದಾದೇಃ ಸಮತ್ವತಃ ।
ಉಭೌವಿಧ್ಯರ್ಥವಾದೈಕವಾಕ್ಯತ್ವಾದಸ್ತ್ವಿಹಾನ್ತಿಮಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೩.೬.* //

ತ್ರಿವೃದ್ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಮ್ । ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ತ್ರಿವೃಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯ ತ್ರೈಗುಣ್ಯಂ ಲೋಕ ಸಿದ್ಧೋऽರ್ಥಃ । ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ ಋಕ್ ತ್ರಯಾತ್ಮಕೇಷು ಸೂಕ್ತೇವ್ಯವಸ್ಥಿತಾನಾಂ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಾತ್ಮಕ ಸ್ತೋತ್ರನಿಷ್ಪಾದನ ಕ್ಷಮಾಣಾಮ್ ಉಪಾಸ್ಮೈ ಗಾಯತಾನರಃ ॥ *ಸಾ.ಋ.೬೫೧* // ಇತ್ಯಾದೀ ನಾಮೃಚಾಂ ನವಕಮರ್ಥಃ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೫.೩.* / ತತ್ರ ಧರ್ಮ ನಿರ್ಣಯೇ ವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಬಲತ್ವೇಪಿ ಪದ ಪದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯೇ ಲೋಕವೇದಯೋಃ ಸಮಾನಬಲತ್ವಾತ್ ಉಭಾವರ್ಥೌ ವಿಕಲ್ಪೇನ ಗೃಹೀತವ್ಯೌ, ಇತಿಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಸ್ವೀಕಾರಪಕ್ಷೇ ವಿಧಿವಾಕ್ಯೇ ತ್ರೈಗುಣ್ಯಮರ್ಥಃ । ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯೇ ಸ್ತೋತ್ರಿ ಯಾಣಾಂ ಋಚಾಂ ನವಕಮ್ । ಇತ್ಯೇವ ವಿಧ್ಯರ್ಥವಾದಯೋರ್ವೈಯಧಿ ಕರಣ್ಯಾದೇಕವಾಕ್ಯತ್ವಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತಃ ಏಕವಾಕ್ಯ ತ್ವಾಯ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಾಣಾಂ ನವಕ ಮೇವ ವಿಧಿವಾಕ್ಯೇ ನಿಯತೋಽರ್ಥಃ ॥ ಪೃಷ್ಠ - ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಾಮಧೇಯತ್ವಂ ಚಿತ್ರಾ ಶಬ್ದವನ್ನಿರ್ಣೀತಮ್ ॥

ಯಚ್ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತೇತಿ ತದ್ಗುಣೋ ನಾಮ ವಾ ಭವೇತ್ ।
ಚಿತ್ರಸ್ತ್ರಿತ್ವಗುಣೋರೂಢೇರಗ್ನೀಷೋಮೀಯಕೇ ಪಶೌ ॥
ದ್ವಯೋರ್ವಿಧೌ ವಾಕ್ಯಭೇದೋ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯೇ ಗೌರವಂ ತತಃ ।
ಸ್ಯಾನ್ನಾಮಪೃಷ್ಠಾಜ್ಯ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನೇಷು ತತ್ ತಥಾ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೪.೩* //

ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮ ಇತ್ಯಾಮ್ನಾಯತೇ । ತತ್ರ ಚಿತ್ರಾಶಬ್ದೋನೋದ್ಭಿಚ್ಛಬ್ದ ವದ್ ಯೌಗಿಕಃ । ಉದ್ಭಿಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯ ಯೌಗಿಕತ್ವೇನೈವ ಉದ್ಭಿಮತ್ವರ್ಥ ಲಕ್ಷಣಾ ಭಯಾದ್ ಯಾಗನಾ ಮಧೇಯತ್ವ । ತಥಾಹಿ ಉದ್ಭಿದಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮ ಇತಿ ವಾಕ್ಯೇನ ಫಲಂ ಪ್ರತಿ ವಿಧಾನಂ ತಂ ಪ್ರತಿ ಚ ಗುಣವಿಧಾನಂ ನ ಯುಜ್ಯತೇ, ವಾಕ್ಯಭೇದಾ ಪತ್ತೇಃ, ತತ ಉದ್ಭಿದೇತ್ಯಸ್ಯ

ಉದ್ಭಿದ್ವತೇತ್ಯರ್ಥಃ ಕಲ್ಪನೀಯಃ ಗತ್ಯನ್ತರ ಸತ್ವೇ ಸ ಚಾಸಹನೀಯಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಉದ್ಭಿನ್ನಾಮಕೇನ ಯಾಗೇನ ಪಶುಂ ಭಾವಯೇತ್ ಇತ್ಯೇವ, ತಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಸಾಧುರಿತ್ಯಯಂ ವಿಚಾರೋ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೪.೩. ॥ ಲೌಗಾಕ್ಷಿ ಪ್ರಭೃತಿಮೀಮಾಂಸಾ ಪ್ರಬನ್ಧೇ ಚ ಸ್ಫುಟಃ ॥ ಕಿನ್ತು ರೂಢ್ಯಾ ಚಿತ್ರತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಂ ಚಾಭಿಧತ್ತೇ । ತತೋ ನ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯೇನ ನಾಮತ್ವಮ್ । ತಥಾ ಸತಿ ಅಗ್ನೀಷೋಮೀಯಂ ಪಶುಮಾಲಭೇತೇತಿ ವಿಹಿತ ಪಶು ಯಾಗಮತ್ರ ಯಜೇತೇತ್ಯನೇನ ಪದೇನಾನೂದ್ಯ ತಸ್ಮಿನ್ ಪಶೋ ಚಿತ್ರತ್ವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಂ ಗುಣೋ ವಿಧೀಯೇತೇ, ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಬ್ರೂಮಃ । ಚಿತ್ರತ್ವಂ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಂ ಚೇತಿ ದ್ವಾವೇತೌ ಗುಣೌ । ತಯೋರ್ವಿಧಾನೇ ವಾಕ್ಯಂ ಭಿದ್ಯೇತ । ತಥಾಚೋಕ್ತಮ್ । ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಕರ್ಮಣಿ । ನಾನೇಕೋ ವಿಧಾತುಂ ಶಕ್ಯತೇ ಗುಣಃ । ಅಪ್ರಾಪ್ತೇ ತು ವಿಧೀಯೇರನ್ ॥ ಬಹವೋಽಪ್ಯೇಕಯತ್ರತಃ ಇತಿ ॥

ಅಥವಾಕ್ಯ ಭೇದ ಪರಿಹಾರಾಯ ಗುಣದ್ವಯ ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಪಶುದ್ರವ್ಯರೂಪಂ ಕಾರಕಂ ವಿಧೀಯೇತ । ತಥಾ ಗೌರವಂ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾಚ್ಚಿತ್ರಾಶಬ್ದಃ ಪೂರ್ವವತ್ ಯಜಿಸಾಮಾನಾಧಿ ಕರಣ್ಯೇನ ಯಾಗನಾಮಧೇಯಂ ಭವತಿ । ಚಿತ್ರತ್ವಂ ಚ ತಸ್ಯ ವಿಲಕ್ಷಣ ದ್ರವ್ಯದ್ವಾರೇಣೋ ಪಪದ್ಯತೇ । ದಧಿ ಮಧು ಘೃತ ಮಾಪೋಧಾನಾಸ್ತಣ್ಡುಲಾಸ್ತತ್ಸಂಸೃಷ್ಟಂ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಮಿತಿ ದಧ್ಯಾದೀನಿ ವಿಚಿತ್ರಾಣಿ ಪ್ರದೇಯದ್ರವ್ಯಾಣಿ ಷಡಾಮ್ನಾತಾನಿ । ತಾಣ್ಡ್ಯೇ ಷಡ್ವಿಂಶೇ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಲಾಟ್ಯಾಯನೇ ಚ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರೇ । ತದೇತಚ್ಚಿತ್ರಾನಾಮಕಸ್ಯ ಯಾಗಸ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿ ವಾಕ್ಯಮ್ । ಯಾಗಸ್ವರೂಪಭೂತಯೋಃ ದಧ್ಯಾದಿದ್ರವ್ಯಪ್ರಜಾಪತಿದೇವತಯೋಃ ಅತ್ರೋಪ ದಿಶ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ ಉತ್ಪನ್ನಸ್ಯ ತಸ್ಯ ಯಾಗಸ್ಯ ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮಃ ಇತ್ಯೇತತ್ ಫಲ ವಾಕ್ಯಮ್ । ಏವಂ ಸತಿ ಪ್ರಕೃತಾರ್ಥೋ ಲಭ್ಯೇತ । ಅಗ್ನೀಷೋಮೀಯಪಶ್ವನುವಾದೇನ ಗುಣವಿಧಾನೇ ಪ್ರಕೃತಹಾನಾ ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಕ್ರಿಯೇ ಪ್ರಸಜ್ಯೇಯಾತಾಮ್ । ಲಿಙ್ಗಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಚಾನುವಾದಕತ್ವಾಙ್ಗೀಕಾರಾನ್ಮುಖ್ಯೋ ವಿಧ್ಯರ್ಥೋ ಬಾಧ್ಯೇತ । ತಸ್ಮಾಚ್ಚಿತ್ರಾಪದಂ ನಾಮ ಧೇಯಮ್ ॥ ಚಿತ್ರಾ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಶ್ರುತಿ ಲಿಙ್ಗಾದನೇಕದ್ರವ್ಯಪರಕತ್ವೇನ ಉದ್ಭಿದೇತಿ ವಾಕ್ಯ ಸಾಮ್ಯಮ್ । ಯಾಗಸ್ಯ ಫಲಸಮ್ಬನ್ಧೇ ಗುಣಸಮ್ಬನ್ಧೇ ಚ ವಾಕ್ಯಭಿದ್ಯೇತ ತದು ಭಯಾನ್ನಾಮ ಧೇಯತಾಚೇತಿ ಸಾರಮ್ ॥

ಯಥಾಚಿತ್ರಾ ಶಬ್ದೇ ನಾಮಧೇಯತ್ವಂ । ತಥಾ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಶಬ್ದೇ ಆಜ್ಯಶಬ್ದೇ ಪೃಷ್ಠಶಬ್ದೇ ಚ ತತ್ಕರ್ಮ ನಾಮಧೇಯತ್ವಂ ಯೋಜನೀಯಮ್ । ಏವಂ ಹಿ ಶ್ರೂಯತೇ । ತಾಣ್ಡ್ಯೇ ವಿಂಶತಿತಮೇ । ತ್ರಿವೃದ್ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಮ್ ಪಞ್ಚ ದಶಾನ್ಯಾಜ್ಯಾನಿ ಸಪ್ತದಶಾನಿ ಪೃಷ್ಠಾನಿ ಇತಿ । ಅಸ್ಯ ವಾಕ್ಯತ್ರಯಸ್ಯಾರ್ಥೋ ವಿವ್ರಿಯತೇ ಸಾಮಗಾನಾಮುತ್ತರ ಗ್ರನ್ಥೇ

ತೃಚಾತ್ಮಕಾನಿ ಸೂಕ್ತಾನ್ಯಾಮ್ನಾತಾನಿ । ತತ್ರ ಉಪಾಸ್ಮೈ ಗಾಯತಾ ನರಃ *ಸಾ.ಋ.೬೫೧ ।* ಇತ್ಯಾದ್ಯಸೂಕ್ತಮ್, ದವಿದ್ಯತತ್ಯಾ ಋಚಾ । *ಸಾ.ಋ.೬೫೪ ।* ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಮ್, ಪವಮಾನಸ್ಯತೇ ಕವೇ *೬೫೭ ।* ಇತಿ ತೃತೀಯಮ್ । ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಸ್ಯ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಾನುಷ್ಠಾನೇ ತೇಷು ತ್ರಿಷು ಸೂಕ್ತೇಷು ಗಾಯತ್ರಂ ಸಾಮಗಾತವ್ಯಮ್ । ತಥಾಹಿ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೯.೧೦ ।* ಖಣ್ಡಯೋಃ ಉಪಾಸ್ಮೈ ಗಾಯತಾನರ ಇತಿ । ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಋಕ್ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ, ಸಪ್ತಮ ಪ್ರಥಮೇ 'ಇಮೇ ವೈ ಲೋಕಾ ಗಾಯತ್ರಂ' 'ತ್ರ್ಯಾವೃದ್ ಗೇಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತತ್ರ ಸಾಮಾ ದಿಕಂ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಿತಮ್ ॥ ತದಿದಂ ಸೂಕ್ತತ್ರಯಗಾನಸಾಧ್ಯಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಬಹಿಷ್ಪವ ಮಾನಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತದೇತದ್ ಗಾನಂ ನ ಕ್ವಚಿದ್ ಗಾನಗ್ರನ್ಥೇಽದ್ಯ ಪ್ರೇಕ್ಷ್ಯತೇ । ಉದ್ಗಾತೃ ಪ್ರಯೋಗಾಖ್ಯ ಯಾಜ್ಞಿಕ ಗ್ರನ್ಥೇತು ಪರಿದೃಶ್ಯತೇ ನಿಯೋಗ ಮುಖೇನ । ತತ್ರಾವಸ್ಥಿತಾನಾಮೃಚಾಂ ಪದಮಾನಾರ್ಥತ್ವಾದೃಚಿಃ ಸಮ್ಬನ್ಧಾಙ್ಗ, ನ ಖಲ್ವಿದಂ ಸ್ತೋತ್ರಮ್ ಇತರ ಸ್ತೋತ್ರವತ್ ॥

ಸದೋನಾಮಕಸ್ಯ ಮಣ್ಡಪಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಔದು ಮ್ಬರ್ಯಾಃ ಸ್ತಂಭ । ಔದುಮ್ಬರೀ ಲಕ್ಷಣಾದಿಕನ್ತು ಸಮಾಸತಃ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೫.೫., ಷ.ವಿಂ.ಬ್ರಾ. ೪.೩* ಖಣ್ಡೇ ಪ್ರಜಾಪತಿ ರ್ದೇವೇಭ್ಯ ಔದುಮ್ಬರೀಮುಚ್ಛ್ರಾಯತಿ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪಲ್ಲವಿತಮ್ - ಶಾಖಾಯಾಃ ಸನ್ನಿಧೌ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ಕಿನ್ತು ಸದಸೋಬಹಿಃ ಪ್ರಸರ್ಪದ್ಭಿಃ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ ॥ ತಥಾಹಿ ಬಹಿಷ್ಪವ ಮಾನಂ ಸರ್ಪನ್ತಿ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೭.೯. ॥* ಇತ್ಯಾದಿ, ಯೇ ಅಧ್ವರ್ಯುಮುಖಾಃ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಾರ್ಥಂ ಸದಃ ಸಕಾಶಾಚ್ಚಾತ್ವಾಲಂ ಪ್ರತಿಸರ್ಪನ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ತದ್ ಭಾಷ್ಯಮ್ । ಲಾಟ್ಯಾಯನ ನವಮ ನವಮೇ ಸೂತ್ರಂ ಚೈತತ್ ಬಹಿರ್ಬಹಿಷ್ಪ ಮಾನೈಃ ಸ್ತುವೀರನ್ ಇತಿ ॥ ತಸ್ಯ ಚ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಸ್ಯ ತ್ರಿವೃನ್ನಾಮಕಃ ಸ್ತೋಮೋ ಭವತಿ । ತಸ್ಯ ಚ ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವಿಧಾಯಕಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯಮೇವ ಮಾಮ್ನಾಯತೇ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧.೧. ।* ತಿಸೃಭ್ಯೋಹಿಂಕರೋತಿ ಸ ಪ್ರಥಮಯಾ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂಕರೋತಿ ಸಮಧ್ಯಮಯಾ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂಕರೋತಿ ಸ ಉತ್ತಮ ಯೋದ್ಯತೀ ತ್ರಿವೃತೋ ವಿಷ್ಟುತಿರಿತಿ । ಅಯಮರ್ಥಃ । ಸೂಕ್ತ ತ್ರಯ ಪಠಿತಾನಾಂ ನವಾನಾಮೃಚಾಂ ಗಾನಂ ತ್ರಿಭಿಃ ಪರ್ಯಾಯೈಃ ನ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಮ್ । ತತ್ರಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯ್ಯಾಯೇ ತ್ರಿಷು ಸೂಕ್ತೇಷು ಆದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ರ ಋಚಃ ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರ್ಯ್ಯಾಯೇ ಮಧ್ಯಮಾಃ ತೃತೀಯೇ ಪರ್ಯ್ಯಾಯೇ ಚೋತ್ತಮಾಃ । ತಿಸೃಭ್ಯ ಇತಿ ತೃತೀಯಾರ್ಥೇ ಪಞ್ಚಮೀ । ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಗಾಯತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸೇಯಂ ಯಥೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರೋಪೇತಾ ಗೀತಿಸ್ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವಿಷ್ಟುತಿಃ - ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಕಾರ ವಿಶೇಷಃ । ಅಸ್ಯಾಃ ವಿಷ್ಟುತೇ ರುದ್ಯತೌ ನಾಮೇತಿ । ಏವಂ ಪರಿವರ್ತ್ತಿನೀ - ಕುಲಾಯನೀತಿ ದ್ವೇ ವಿಷ್ಟುತೌ ॥

ತಯೋಃ ಪರಿವರ್ತ್ತಿನ್ಯೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಪರಿವರ್ತ್ತಿನೀ ಆವರ್ತಿನೀತ್ಯರ್ಥಃ ಯಥಾ ಪ್ರಥಮೇ ಪರ್ಯ್ಯಾಯೇ ಅನಾವೃತ್ತಾಭಿಗ್ಗಾನಂ ತಥೋತ್ತರಯೋರಪಿ ಆವೃತ್ತಿ - ಮಾತ್ರ - ಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ವಾತ್ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೨.೧-೪.* ॥ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಪರಾಚೀಭಿಃ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಪರಾಚೀಭಿಃ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಪರಾಚೀಭಿಃ ಪರಿವರ್ತ್ತಿನೀ ತ್ರಿವೃತೋ ವಿಷ್ಟುತಿರಿತಿ । ಪರಾಚೀಭಿಃ ಅನುಕ್ರಮೇಣಾಮ್ನಾತಾಭಿರಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಕುಲಾಯಿನ್ಯೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಕುಲಾಯೋ ನೀಡಂ ಪಕ್ಷಿಣಾಂ ನಿವಾಸ ಸ್ಥಾನಂ ತದ್ಯಥಾ ವ್ಯಸ್ತ ತೃಣಾದಿ ನಿರ್ಮಿತಮ್ । ಏವಂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಯುಕ್ತಾ ಋಚಃ ಕುಲಾಯಾಃ ತೈಸ್ತದ್ವತೀ ಕುಲಾಯಿನೀ । ಅಸ್ಯಾಃ ವಿಷ್ಟುತೇಃ ಪರಿವರ್ತಿನೀ ಪ್ರಥಮಃ ಪರ್ಯಾಯಃ । ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರ್ಯಾಯೇ ಪರಾಚೀಭಿಃ ಪ್ರಯುಕ್ತಸ್ಯ ತೃಚಸ್ಯ ಯಾ ಮಧ್ಯಮಾ ಸಾಪ್ರಾಕ್ ಪ್ರಯುಜ್ಯ ಪ್ರಥಮಾ ಕಾರ್ಯಾ ಯಾ ಪ್ರಥಮಾ ಸೋತ್ತಮಾ ಕಾರ್ಯಾ । ತೃತೀಯಸ್ತ ಪರ್ಯಾಯೋ ನಿಗದಸಿದ್ಧ ಏವ ಯಥಾವತ್ ಕಾರ್ಯಃ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೩.೧-೭.* ॥ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಪರಾಚೀಭಿ ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಯಾ ಮಧ್ಯಮಾ ಸಾ ಪ್ರಥಮಾ, ಯಾ ಉತ್ತಮಾ ಸಾ ಮಧ್ಯಮಾ, ಯಾ ಪ್ರಥಮಾ ಸೋತ್ತಮಾ, ತಿಸೃಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಯೋತ್ತಮಾ ಸಾ ಪ್ರಥಮಾ ಯಾ ಪ್ರಥಮಾ ಸಾ ಮಧ್ಯಮಾ ಯಾ ಮಧ್ಯಮಾ ಸೋತ್ತಮಾ, ಕುಲಾ ಯಿನೀ ತ್ರಿವೃತೋ ವಿಷ್ಟುತಿಃ ಇತಿ । ಅತ್ರ ಪ್ರಥಮಸೂಕ್ತ ಪಾಠಕ್ರಮ ಏವ । ದ್ವಿತೀಯೇ ಮಧ್ಯಮೋತ್ತಮ ಪ್ರಥಮಾಃ । ತೃತೀಯೇ ತೂತ್ತಮಪ್ರಥಮಮಧ್ಯಮಾಃ ಇತ್ಯೇವಂ ವ್ಯತ್ಯ ಯೇನ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಗಾತವ್ಯಾಃ । ತದಿದಂ ವಿಷ್ಟುತಿತ್ರಯಂ ವಿಕಲ್ಪಿತಂ । ತ್ರಿವೃಚ್ಛಬ್ದ ಸ್ಯೇದೃಶಂ ಸ್ತೋಮ ಸ್ವರೂಪಮರ್ಥಃ ನ ತು ತ್ರೈಗುಣ್ಯಮಿತಿ ಪೂರ್ವಪಾದೇ ನಿರ್ಣೀತಮ್ ॥

ಉತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥೇ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಸೂಕ್ತೇಭ್ಯಃ ತ್ರಿಭ್ಯ ಊರ್ಧ್ವಂ ಚತ್ವಾರಿ ಸೂಕ್ತಾನ್ಯಾಮ್ನಾತಾನಿ । ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ । *ಋ.೬೬೦-೬೬೨.* ॥ ಇತ್ಯಾದ್ಯಂ ಸೂಕ್ತಮ್ । ಆ ನೋ ಮಿತ್ರಾವರುಣಾ । *ಋ.೬೬೩-೬೬೫.* ॥ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಮ್ । ಆ ಯಾಹಿ ಸುಷುಮಾ ಹಿ ತ । *ಋ.೬೬೬-೬೬೮.* ॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಮ್ । ಇನ್ದ್ರಾಗ್ನೀ ಆ ಗತಂ ॥ ಸುತಮ್ । *ಋ.೯೬೯-೯೭೧.* ॥ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಮ್ । ತಾನ್ಯೇತಾನಿ ಪ್ರಾತಃ ಸವನೇ ಗಾಯತ್ರಸಾಮ್ನಾ ಗೀಯಮಾನಾನಿ ಚತ್ವಾರ್ಯ್ಯಾಜ್ಯಸ್ತೋತ್ರಾಣೀತ್ಯುಚ್ಯನ್ತೇ । ತನ್ನಿರ್ವಚನಂ ಚ ಶ್ರೂಯತೇ । ಯದಾಜಿಮೀ ಯುಸ್ತದಾಜ್ಯಾನಾಮಾಜ್ಯತ್ವಮ್ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೨.* ॥ ಇತಿ ತೇಷ್ವಾಜ್ಯಸ್ತೋತ್ರೇಷು ಪಞ್ಚದಶನಾಮಕಃ ಸ್ತೋಮೋ ಭವತಿ । ತಸ್ಯ ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವಿಷ್ಟುತಿರೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಪಞ್ಚಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ಏಕಯಾ, ಪಞ್ಚಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಏಕಯಾ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ಏಕಯಾ ಪಞ್ಚಭ್ಯೋ ಹಿಂ

ಕರೋತಿ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ತಾಣ್ಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಾದಿಖಣ್ಡತ್ರಯೇಷು ತಿಸ್ರೋ ವಿಷ್ಟುತಯಃ ಶ್ರೂಯನ್ತೇ ತಾಸು ಇಯ ಮಾದ್ಯಾ ಅತ್ರ ಏಕೈಕಸ್ಮಿನ್ ಪರ್ಯಾಯೇ ಪಞ್ಚರ್ಚೋಽಭವನ್ತೀತಿ ಪಞ್ಚಪಞ್ಚಿನೀತ್ಯಾ ಖ್ಯಾಯತೇ । ಏಕಂ ಸೂಕ್ತಂ ತ್ರಿರಾವರ್ತನೀಯಮ್ ತತ್ರ ಪ್ರಥಮಾವೃತ್ತೌ ಪ್ರಥಮಾಯಾ ಋಚಸ್ತ್ರಿರಭ್ಯಾಸಃ । ದ್ವಿತೀಯಾವೃತ್ತೌ ಮಧ್ಯಮಾಯಾಃ ತೃತೀಯಾ ವೃತ್ತಾವುತ್ತಮಾಯಾಃ । ಸೋಽಯಂ ಪಞ್ಚದಶ ಸ್ತೋಮಃ ॥

ಪಞ್ಚದಶ ಸ್ತೋಮಸ್ತು ವಿಷ್ಟುತಿ ತ್ರಯಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ತ್ರಿಪ್ರಕಾರಃ । ತತ್ರಾಯಮಾದ್ಯ ಪ್ರಕಾರಃ । ಉಕ್ತೇಭ್ಯಶ್ಚತುರ್ಭ್ಯಃ ಸೂಕ್ತೇಭ್ಯಃ ಊರ್ಧ್ವಮುತ್ತರಾಗ್ರನ್ಥೇ ತ್ರೀಣಿಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ - ಪವಮಾನ ಸೂಕ್ತಾನ್ಯಾಮ್ನಾಯ ತತ ಊರ್ಧ್ವಂ ಚತ್ವಾರಿ ಸೂಕ್ತಾನ್ಯಾಮ್ನಾತಾನಿ । ತೇಷು ಅಭಿತ್ವಾಶೂರನೋನುಮಃ - *೬೮೦* ॥ ಇತ್ಯಾದ್ಯಮ್ । ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭವತ್ - *೬೮೨* ॥ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಮ್ । ತಂ ವೋ ದಸ್ಮಮೃತೀಷಹಮ್ - *೬೮೫* ॥ ಇತಿ ತೃತೀಯಮ್ । ತರೋಭಿರ್ವೋಽವಿದದ್ವಸುಮ್ - *೬೮೭* ॥ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಮ್ ॥ ಏತಾನಿ ಕ್ರಮೇಣ ರಥನ್ತರ - *ರಹಸ್ಯ.೧.* ॥ ವಾಮದೇವ್ಯ - *ಊಹ ೫* ॥ ನೌಧಸಂ - *ಊಹ. ೬* ॥ ಕಾಲೇಯಮ್ । *ಊಹ ೭* ॥ ಸಾಮಭಿರ್ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನಸವನೇ ಗೀಯ ಮಾನಾನಿ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರಾಣೀತ್ಯುಚ್ಯನ್ತೇ ॥ ಸ್ಪರ್ಶನಾತತ್ಸ್ಪೃಷ್ಠಾನೀತ್ಯೇವಂ ನಿರುಕ್ತಿರ್ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಾ ॥ ತೇಷು ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮೋ ಭವತಿ । ತಸ್ಯ ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವಿಷ್ಟುತಿರೇವಾಮ್ನಾಯತೇ । ಪಞ್ಚಭ್ಯಾಂ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ಏಕಯಾ ಪಞ್ಚಭ್ಯೋ ಹಿಂ ಕರೋತಿ ಸ ಏಕಯಾ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ ಸ ತಿಸೃಭಿಃ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೭.೧.* ॥ ಅತ್ರ ಪ್ರಥಮಾವೃತ್ತೌ ಪ್ರಥಮಾಯಾಃ ಋಚಃ ತ್ರಿರಭ್ಯಾಸಃ ದ್ವಿತೀಯವೃತ್ತೌ ಮಧ್ಯಮಾಯಾಃ ತೃತೀಯಾವೃತ್ತೌ ಮಧ್ಯಮೋತ್ತಮಯೋಃ । ಸೋಽಯಂ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಃ ॥ ಅತ್ರ ಯದ್ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ ತತ್ ಪೂರ್ವಮೇವ ಅಭಿಹಿತಮ್ । ಅತ್ರ ತ್ರಿಷ್ವಪಿ ವಾಕ್ಯೇಷು ತ್ರಿವೃತ್ ಪಞ್ಚದಶಸಪ್ತದಶ ಶಬ್ದಾಃ ಗುಣವಿಧಾ ಯಕತ್ವೇನ ಸಮ್ಮತಾಃ । ಯದಿ ಬಹಿಷ್ಪವಾಮಾನಾಜ್ಯಪೃಷ್ಠಶಬ್ದಾ ಅಪಿ ಗುಣ ವಿಧಾಯಕಾಃ ಸ್ಯುಃ ತದಾ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರ ಣಮ್, ಗುಣದ್ವಯ ವಿಧಾನಾದ್ ವಾಕ್ಯ ಭೇದಃ ಸ್ಯಾತ್ । ತಸ್ಮಾದ್ ಬಹಿಷ್ಕವಮಾನಾದಿ ಶಬ್ದಾಃ ಸ್ತೋತ್ರ ನಾಮಧೇಯಾನಿ ॥ ತೈರ್ನಾಮಭಿಃ ಕರ್ಮಾಣ್ಯನೂದ್ಯ ತ್ರಿವೃದಾದಿ ಗುಣಾಃ ವಿಧೀಯನ್ತೇ - *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೪.೨.* । ಇತಿ ॥ ಉಕ್ತಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮತ್ವಂ ನಿರ್ಣೀತಮ್ ॥

ಪ್ರಉಗಂ ಶಂಸತೀತ್ಯಾದೌ ಗುಣಾತೀತ ಪ್ರಧಾನತಾ ।
ದೃಷ್ಟಾ ದೇವಸ್ತುತಿಸ್ತೇನ ಗುಣತಾ ಸ್ತೋತ್ರಶಸ್ತ್ರಯೋಃ ॥

ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥತ್ವೇ ಸ್ತೌತಿಶಂಸ್ಯೋರ್ಧಾತ್ವೋಃ ಶ್ರೌತಾರ್ಥಬಾಧನಮ್ ।
ತೇನಾದೃಷ್ಟಮುಪೇತ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಂ ಶ್ರುತಯೇ ಮತಮ್ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೧.೫. ॥

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ಶ್ರೂಯತೇ । ಪ್ರಉಗಂ ಶಂಸತಿ । ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಶಂಸತಿ ಆಜ್ಯೈ ಸ್ತುವತೇ । ಪೃಷ್ಠೈಃ ಸ್ತುವತ ಇತಿ ॥ ಪ್ರಉಗನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ ಶಬ್ದೌ ಶಸ್ತ್ರವಿಶೇಷ ನಾಮನೌ । ಆಜ್ಯಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದೌ ತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೌ । ಅಗ್ರಗೀತಮನ್ತ್ರಸಾಧ್ಯಾ ಸ್ತುತಿಃ ಶಸ್ತ್ರಮ್ । ಪ್ರಗೀತ ಮನ್ತ್ರಸಾಧ್ಯಾ ಸ್ತುತಿಃ ಸ್ತೋತ್ರಮ್ ॥ ತಯೋಃ ಸ್ತುತ ಶಸ್ತ್ರಯೋರ್ಗುಣ ಕರ್ಮತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್ । ಕುತಃ? ತುಷವಿಮೋಕವದ್ದೃಷ್ಟಾರ್ಥ ಲಾಭಾತ್ । ಲಭ್ಧಮಾನೇ ಫಲೇ ದೃಷ್ಟೇ ನಾದೃಷ್ಟ ಫಲ ಕಲ್ಪನಾ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಾನ್ತಾತ್ ॥ ಪಠ್ಯಮಾನೇಷು ಮನ್ತ್ರೇಷು ಅನುಸ್ಮರಣೇನ ದೇವತಾ ಸಂಸ್ಕ್ರಿಯತೇ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ತೇಷು ಅನುಸ್ಮರಣೇನಸ್ತೋತವ್ಯಾಯಾಃ ದೇವತಾಯಾಃ ಸ್ತಾವಕೈರ್ಗುಣೈಃ ಸಂಬನ್ಧಕೀರ್ತನಂ ಸ್ತೌತಿ ಶಂಸತಿ ಧಾತ್ವೋರ್ವಾಚ್ಯೋಽರ್ಥಃ । ಯದಿ ಮನ್ತ್ರವಾಕ್ಯಾನಿ ಗುಣಸಮ್ಬನ್ಧಾಭಿ ಧಾನಪರಾಣಿ । ತದಾ ಧಾತ್ವೋಃ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಲಾಭಾತ್ ಶ್ರುತಿರನುಗೃಹೀತಾ ಭವಿಷ್ಯತಿ । ಯದಾ ತು ಗುಣದ್ವಾರೇಣಾನುಸ್ಮರಣೀಯ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪ ಪ್ರಕಾಶನಪರಾಣಿ ಮನ್ತ್ರ ವಾಕ್ಯಾನಿ ಸ್ಯುಃ ತದಾ ಧಾತ್ವೋಃ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥೋ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ಲೋಕೇ ಹಿ ದೇವದತ್ತಶ್ಚತುರ್ವೇದಾಭಿಜ್ಞಃ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಸ್ತುತಿಃ ಪ್ರತೀಯತೇ । ತಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಗುಣ ದ್ವಾರೇಣ ದೇವದತ್ತ ಸ್ವರೂಪೋಪಲಕ್ಷಣ ಪರತ್ವೇನ ಗುಣ ಸಮ್ಬನ್ಧ ಪರತ್ವಾತ್ । ಯದಾ ತು ದೇವದತ್ತಸ್ವರೂಪಪರತಾ ಯಶ್ಚತುರ್ವೇದೋ ತಮಾನಯ ಇತ್ಯಾದೌ ತತ್ರ ನ ಸ್ತುತಿಪ್ರತೀತಿಃ । ತಸ್ಯ ಚತುರ್ವೇದ ಸಮ್ಬನ್ಧದ್ವಾರೇಣ ದೇವದತ್ತಸ್ವರೂಪೋಪ ಲಕ್ಷಣ ಪರತ್ವೇನ ಗುಣಸಮ್ಬನ್ಧಶ್ಚ ಪರತ್ವಾಭಾವಾತ್ । ತತಶ್ಚಾಜ್ಯೈರ್ದೇವಂ ಪ್ರಕಾಶ ಯೇತ್ । ಪೃಷ್ಠೈರ್ದೇವಂ ಪ್ರಕಾಶಯೇತ್ । ಇತ್ಯೇವಂ ವಿಧ್ಯರ್ಥ ಪರ್ಯ್ಯವಸಾನಾದ್ ಧಾತ್ವೋರ್ಮುಖ್ಯಾರ್ಥೋ ಬಾಧ್ಯೇತ । ತತೋಧಾತುಶ್ರುತಿಮಬಾಧಿತುಂ ಸ್ತೋತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಯೋಃ ಪ್ರಧಾನಕರ್ಮತ್ವಮ ಭ್ಯುಪೇತವ್ಯಮ್ । ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಂ ಪ್ರಯೋಜನಂ ನಾಸ್ತೀತಿ ಚೇತ್ - ತತೋಽಪೂರ್ವಮಸ್ತು ಇತಿ ॥ ವಿಶ್ವಜಿದಾದಿತ್ಯಾಶಯಃ ॥ ತತ್ರೈವ ಸಾಮವಿಶೇಷ ಪ್ರಯುಕ್ತಂ ಕರ್ಮಾನ್ತರಮಭಿಹಿತಮ್

ಉಕ್ತಾಗ್ನಿಷ್ಟುತಮೇತಸ್ಯ ವಾರವನ್ತೀಯಸಾಮ ಹಿ ।
ರೇವತೀಷ್ವಕ್ಷು ಕೃತ್ವೇತಿ ಶ್ರುತಂ ಪಶುಫಲಾಪ್ತಯೇ ॥
ರೇವತ್ಯಾದಿರ್ಗುಣಃ ಕರ್ಮ ಪೃಥಗ್ವಾ ಪೂರ್ವವದ್ಗುಣಃ ।
ರೇವತೀವಾರವನ್ತೀಯ ಸಮ್ಬನ್ಧಾಖ್ಯಃ ಪಶುಪ್ರದಃ ॥

ಸಾಮ್ನೋಽತ್ರ ಫಲ-ಕರ್ಮಭ್ಯಾಂ ಸಮ್ಬನ್ಧೇ ವಾಕ್ಯಭಿನ್ನತಾ ।
ತೇನೋಕ್ತ ಗುಣ ಸಂಯುಕ್ತಮನ್ಯತ್ ಕರ್ಮೋಽಚ್ಯತೇ ಫಲೇ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೨.೨.೧೨. ॥

ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟುದಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸ್ತಸ್ಯ ವಾಯವ್ಯಾಸ್ವೃಕ್ಷು ಏಕವಿಂಶಮಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಸಾಮ ಕೃತ್ವಾ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಕಾಮೋ ಯಜೇತ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೭.೧೭.೧.* । ಇತ್ಯಸ್ಯ ಸನ್ನಿಧೌ ಶ್ರೂಯತೇ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೭.೮.೧,೪* । ಏತಸ್ಯೈವ ರೇವತೀಷು ವಾರವನ್ತೀಯ ಮಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಸಾಮಕೃತ್ವಾ ಪಶು ಕಾಮೋಹ್ಯೇತೇನ ಯಜೇತ ಇತಿ । ಅಸ್ಯಾಯಮರ್ಥಃ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸ್ಯ ವಿಕೃತಿ ರೂಪಃ ಕಶ್ಚಿದೇಕಾಹೋಽಗ್ನಿಷ್ಟುನ್ನಾಮಕಃ । ಸ ಚ ಪೃಷ್ಟ ಸ್ತೋತ್ರೇ ತ್ರಿವೃತ್ಸ್ತೋಮ ಯುಕ್ತತಯಾ ತ್ರಿವೃದಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೋಕ್ಥ್ಯಾ ದೀನಾಂ ಸಪ್ತಾನಾಂ ಸೋಮ ಸಂಸ್ಥಾನಾಂ ಮಧ್ಯೆಽಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸಂಸ್ಥಾ ರೂಪತ್ವಾದಗ್ನಿ ಷ್ಟೋಮ ಇತ್ಯಪ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಪ್ರಕೃತೌ ತೃತೀಯ ಸವನೇ ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನಸ್ಯೋಪರಿ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ । ತೇನ ಚ ಸಾಮ್ನಾ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಯಾಗಸ್ಯ ಸಮಾಪ್ಯಮಾನತ್ವಾದಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಸಾಮೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತಚ್ಚ ಪ್ರಕೃತೌ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾವೋ ಅಗ್ನಯ - ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಗ್ನೇಯೋಷ್ವೃಕ್ಷು - *ಊಹ. ೧೪.* । ಗೀಯತೇ ॥

ಅಸ್ಮಿಂಸ್ತ್ವಗ್ನಿಷ್ಟುತಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಕಾಮೇನ ವಾಯವ್ಯಾಸ್ವೃಕ್ಷು ತತ್ ಸಾಮ ಗಾತವ್ಯಮ್ । ತಚ್ಚ ಪ್ರಕೃತಾವಿವೈಕವಿಂಶಸ್ತೋಮಯುಕ್ತಮ್ । ಪಶುಕಾಮಸ್ಯ ತು ರೇವತೀರ್ನಃ ಸಧಮಾದ ಇತ್ಯಾದಿಷು ರೇವತೀಷ್ವೃಕ್ಷು ॥ *೧೧೮೪.* । ವಾರ ವನ್ತೀಯಂ ಸಾಮ । *ಊಹ.೧೧೮* ॥ ಗಾಯೇದಿತಿ । ತತ್ರ ರೇವತೀನಾಮೃಚಾಂ ವಾರವನ್ತೀಯನಾಮಕೇನ ಸಾಮ್ನಾ ಯಃ ಸಮ್ಬನ್ಧಃ ಸೋಽಯಂ ಪಶು ಫಲಾಯಾಗ್ನಿಷ್ಟುತಿ ವಿಧೀಯತೇ । ಏತಸ್ಯೈವೇತಿ ಪ್ರಕೃತ ಪರಾಮರ್ಶಕೇನೈತಚ್ಛಬ್ದೇನಾನ್ಯ ವ್ಯಾವರ್ತಕೇನೈವಕಾರೇಣಚಾಗ್ನಿ ಷ್ಟುತಃ ಸಮರ್ಪ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ । ಯಥಾ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣೇ ಇನ್ದ್ರಿಯಫಲಾಯ ಪ್ರಕೃತೇಽಗ್ನಿಹೋತ್ರೇ ದಧಿಗುಣೋವಿಹಿತಃ ತದ್ವತ್ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ವಿಷಮೋದೃಷ್ಟಾನ್ತಃ । ದಧ್ನೋಹೋಮ ಜನಕತ್ವಂ ನ ಶಾಸ್ತ್ರೇಣ ಬೋಧನೀಯಂ । ತಸ್ಯ ಲೋಕತೋಽವಗನ್ತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ । ಫಲ ಸಮ್ಬನ್ಧಃ ಏಕಏವ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬೋಧ್ಯಃ ಇತಿ ನ ತತ್ರವಾಕ್ಯಭೇದಃ । ಇಹ ತು ರೇವತ್ಯೃಗಾಧಾರಕವಾರವನ್ತೀಯ ಸಾಮ್ನೋಽಗ್ನಿ ಷ್ಟುತ್ ಕರ್ಮ ಸಾಧನತ್ವಂ ಫಲ ಸಾಧನತ್ವಂ ಚೇತ್ಯುಭಯಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರೈಕಬೋಧ್ಯತ್ವಾದ್ ದುರ್ವಾರೋ ವಾಕ್ಯಭೇದಃ । ತೇನ ಪಶುಫಲಕಂ ಯಥೋಕ್ತಗುಣವಿಶಿಷ್ಟ ಕರ್ಮಾನ್ತರಮತ್ರ ವಿಧೀಯತೇ । ಏತಚ್ಛಬ್ದಃ ಏವಕಾರಶ್ಚ ವಿಧೀಯಮಾನ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ವಿಷಯತಯಾ ಯೋಜನೀಯೌ ॥

ಉತ್ತರಸ್ಮಿಂಸ್ತ್ವಧಿಕರಣೇ ನಿಧನ । ವಿಶೇಷಾಃ ಕಾಮ್ಯಾಃ ವಿಚಾರಿತಾಃ :-

ವೃಷ್ಟ್ಯನ್ನ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾನಾಂ ಸೌಭರಂ ಸ್ತೋತ್ರಮೀರಿತಮ್ ।
ನಿಧನಾನ್ಯಪಿ ಹೀಷೂರ್ಗೂ ಇತಿ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾಮಿನಾಮ್ ॥

ಫಲಾನ್ತರಂ ಕಿಂ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಹೀಷಾದೀನಾಮುತೋದಿತೇ ।
ಸೌಭರೇ ಫಲಸಂಭಿನ್ನೇ ನಿಧನಂ ವಿನಿಯಮ್ಯತೇ ॥

ಫಲಾನ್ತರಂ ಚತುರ್ಥ್ಯೋಕ್ತಂ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಾಯ ಹೀಷಿತಿ ।
ಸೌಭರಸ್ಯ ಫಲಂ ವೃಷ್ಟಿರ್ಹೀಷಿತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ವಿವರ್ಧತೇ ॥

ನೋಕ್ತಂ ವೃಷ್ಟ್ಯನ್ನ ಕಾಮಾನಾಮನ್ಯತ್ವಂ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಯಾ ।
ನಿಯಮೇಽಪಿ ಚತುರ್ಥ್ಯೇಷಾ ತಾದರ್ಥ್ಯಾದುಪಪದ್ಯತೇ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೨.೧೩. ॥

ಯೋ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮೋ ಯೋಽನ್ನಾದ್ಯಕಾಮೋ ಯಃ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ ಸ ಸೌಭರೇಣ ಸ್ತುವೀತ । ಸರ್ವೇ ವೈ ಕಾಮಾಃ ಸೌಭರಮ್ ಇತಿ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೮. ಖಂಡ* ॥ ಸಮಾಮ್ನಾಯಃ - ಸಮಾಮ್ನಾಯ ಇತಿ ತ್ಯವನ್ತಪದಂ ದೃಶ್ಯತೇ, ಪ್ರಾಯಃ ಸರ್ವತ್ರ ಇಹ । ಪರಂ ತನ್ನ ಸಮ್ಯಕ್ । ತಾಣ್ಡ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಾಠ ವಿರೋಧಾತ್ । ತಥಾಹಿ ತತ್ರ ಸ್ತುವೀತೇತ್ಯೈನನ್ತರಂ ಸರ್ವೇ ಇತ್ಯಸ್ಯಾದೌ ಹೀಷಿತ್ಯಾದಿಕಂ ಪಠಿತಮ್, ನ ತು ಸ್ತುವೋತೇತ್ಯನನ್ತರಂ ಸರ್ವೇ ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ಪಠಿತ್ವಾ ಹೀಷಿತ್ಯಾದಿಕಮಸ್ತಿ । ತಾಣ್ಡ್ಯಭಾಷ್ಯೇ ಚ ನ್ಯಾಯವಿಸ್ತರ ಗ್ರನ್ಥೋಽಯಮುದ್ಧೃತಃ ತತ್ರ ಚೈವ ಮೇವ ಪ್ರಥಮಾನ್ತಃ ಪಾಠಃ ॥

ಪುನಃ ಸಮಾಮ್ನಾತಮ್ ಹೀಷಿತಿ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಾಯ ನಿಧನಂ ಕುರ್ಯಾತ್ - ಊರ್ಗಿತ್ಯನ್ನಾ ದ್ಯಕಾಮಾಯ ಊ ಇತಿ । ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಾಯ ಇತಿ । ಸೌಭರಂ ನಾಮ ಸಾಮ ವಿಶೇಷಃ *ಊಹ. ೧೬.* । ನಿಧನಂ ನಾಮ ಪಞ್ಚಭಿಃ ಸಪ್ತಭಿರ್ವಾ ಭಾಗೈರುಪೇತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನೋಽನ್ತಿಮೋ ಭಾಗಃ ತದುಕ್ತಂ - ಸಾಮ್ನ ಆದ್ಯೋ ಭಾಗಃ ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರಾ ಗೇಯಃ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ । ದ್ವಿತೀಯೋ ಭಾಗಃ ಉದ್ಗಾತ್ರಾ ಗೇಯಃ ಉದ್ಗೀಥಃ । ತೃತೀಯೋ ಭಾಗಃ ಪ್ರತಿ ಹರ್ತ್ರಾ ಗೇಯಃ ಪ್ರತಿಹಾರಃ । ಚತುರ್ಥೋ ಭಾಗಃ - ಪುನರುದ್ಗಾತ್ರಾ ಗೇಯಃ ಉಪದ್ರವಃ । ಪಞ್ಚಮಃ ಸರ್ವೈರ್ಯುಗಪ ದ್ಗೇಯಃ ನಿಧನಾಖ್ಯಃ ಇತಿ ಸರ್ವವಾದಿ ಸಮ್ಮತಮ್ । ಕೇಷಾಂಞ್ಚಿನ್ನಯೇ ಗಾನಾರಮ್ಭಕಾಲೇ ಸರ್ವೇಋತ್ವಿಗ್ಭಿಃ ಓಮ್ ಇತ್ಯೇವ ಮುಚ್ಚಾರ್ಯೋ ಹಿಙ್ಕಾರಃ । ತಮಾರಭ್ಯ ನಿಧನಗಾನಾನ್ತಂ ಯಜಮಾನ ಕೃತ್ಯಮ್ । ಓಮ್ ಇತ್ಯೇವಂ

ಪ್ರಣವಶ್ಚ ಇತ್ಯೇತದ್‌ದ್ವಾವಪಿ ಸಾಮಾಙ್ಗತ್ವೇನ ಗಣ್ಯಃ । ತತಃ ಪಞ್ಚ ಭಕ್ತಿಕಂ ಸಪ್ತ ಭಕ್ತಿಕಂ ವಾ ಸಾಮೇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಮನ್ತ್ರ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಪ್ರಪಾಠಕೇ ಸಾಮ್ನಃ ಪಞ್ಚಭಕ್ತಿಕತ್ವಂ ಸಪ್ತ-ಭಕ್ತಿಕತ್ವಞ್ಚ ಶ್ರೂಯತೇ । ಯಜ್ಞತತ್ವದೀಕ್ಷಾಯಾಮುದ್ಗಾತೃಪ್ರಯೋಗೇ ಚಾಸ್ಯೋದಾಹರ ಣಂ ವಕ್ತು । ತದುಕ್ತಮ್ ಪ್ರಸ್ತಾವಸ್ತತ ಉದ್ಗೀಥಃ ಪ್ರತಿಹಾರೋಪದ್ರವೌ ತಥಾ ನಿಧನಂ ಪಞ್ಚಮೇತ್ಯಾರ್ಹಿಙ್ಕಾರಃ ಪ್ರಣವ ಏವ ಚ ಇತಿ ವಿವರಣ ಕೃತಾ ಮಾಧವೇನ । ತಸ್ಮಿನ್ನಿಧನೇ ಹೀಷಾದಯೋ ವಿಶೇಷಾಃ ಸೌಭರಸಾಮ ಸಾಧ್ಯಸ್ತೋತ್ರ ಫಲೇಭ್ಯೋ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಭ್ಯೋಽನ್ಯಾ ನಿ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಫಲಾನಿ ಜನಯಿತುಂ ವಿಧೀಯನ್ತೇ । ಕುತಃ? ಹೀಷಾದಿ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯೇ ವೃಷ್ಟಿ ಕಾಮಾಯೇತ್ಯಾದಿನಾ ಚತುರ್ಥೀ ಶ್ರವಣಾತ್ ಸಾ ಚ ತಾದರ್ಥ್ಯೇ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಹೀಷಾ ದೀನಾಂ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾಮ ಪುರುಷ ಶೇಷತ್ವಂ ಗಮಯತಿ । ತಚ್ಛೇಷತ್ವಂ ಚ ಪುರುಷಾಭಿಲ ಷಿತಫಲ ಸಾಧನತ್ವೇ ಸತ್ಯುಪಪದ್ಯತೇ ॥

ಬಾದರಿನಾಮಾ ಚಾರ್ಯ್ಯಮತೇ ಕ್ರಿಯಾಯಾಃ ಶೇಷತ್ವಂ ನಾಸ್ತಿ ದ್ರವ್ಯಗುಣ ಸಂಸ್ಕಾರೇಷ್ವೇವ ಶೇಷತ್ವಮಿತಿ ನಿಯಮಾತ್ । ಜೈಮಿನೀಯಮತೇ ತು ಪಾರಾರ್ಥ್ಯಮೇವ ಶೇಷತ್ವಮಿತಿ ಅಸ್ಯಾಸ್ತ್ಯೇವಾಸ್ತಿ ತದಿತಿ ನಿಯಮಾಭಾವಾತ್ ಕ್ರಿಯೇತ್ಯಾ ದೇರಪಿ ಶೇಷತ್ವೇ ನ ಬಾಧಃ । ತಥಾ ಚ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಪಾದೇ ಶೇಷಾಧಿ ಕಾರೇ ಚತುರ್ಥ ಪಞ್ಚಮ ಷಷ್ಠ ಸೂಕ್ತಾನಿ ಕರ್ಮಾಣ್ಯಪಿ ಜೈಮಿನಿಃ ಫಲಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಫಲಞ್ಚ ಪುರುಷಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ಪುರುಷಞ್ಚ ಕರ್ಮಾರ್ಥತ್ವಾತ್ - ಇತಿ ॥ ತತಃ ಸೌಭರಸ್ಯ ಹೀಷಿತಿ ನಿಧನ ವಿಶೇಷಸ್ಯ ಚ ಫಲಭೂತೇ ದ್ವೇ ವೃಷ್ಟೀ ಭವತಃ ತದುಭಯ ಮೇಲನಾನ್ಮಹತೀ ವೃಷ್ಟಿಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಸೌಭರವಿಧೌ ಯೋ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕಾಮಃ ಸ ಏವ ಹೀಷಾದಿವಿಧೌ ಪ್ರತ್ಯಭಿ ಜ್ಞಾಯತೇ । ತತಃ ಸೌಭರಸ್ಯ ಫಲ ಭೂತಾ ಯೇ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಯಃ ತ ಏವ ಹೀಷಾದಿ ವಾಕ್ಯೇಷ್ವ ನೂಹ್ಯನ್ತೇ ಇತಿ ನ ಫಲಾ ನ್ತರಮ್ । ಅಥೋಚ್ಯೇತ । ನೂತನಫಲಾನ್ತರಾ ಭಾವಾತ್ ಹೀಷಾದೀನಾಂ ಚ ನಾನಾಶಾಖಾಧ್ಯಯನಾದೇವ ಸೌಭರೇ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದನರ್ಥಕೋಽಯಂ ವಿಧಿಃ ಇತಿ ॥ ತನ್ನ । ಫಲತ್ರಯ ಕಾಮಾನಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಮನಿಯಮೇನ್ನೈವ ಹೀಷಾದಿಷು ಮಧ್ಯೇ ಯಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿನ್ನಿಧನಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತೌವಿಧೇರ್ನಿಯಮಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ತಾದರ್ಥ್ಯಸ್ತು ಫಲಾ ನ್ತರಾಭಾವೇಽಪಿ ಸೌಭರವಾಕ್ಯೋಕ್ತ ವೃಷ್ಟ್ಯಾಽದಿ ಫಲ ಸಾಧನೇ ಸೌಭರೇ ಹೀಷಾದೀನಾಂ ನಿಯಮ್ಯಮಾನತ್ವಾದುಪಪದ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾದಯಂ ನಿಧನ ವಿಶೇಷ ನಿಯಮಃ ನ ವಿಧಿಃ ॥

ಸಾಮಗಾನೇ ಉಚ್ಚತ್ವ - ನೀಚತ್ವ ಧರ್ಮೌ ವಿಚಾರಿತೌ ತತ್ರ :-

ಕರ್ತ್ತವ್ಯಮುಚ್ಚೈಃ ಸಾಮಗ್ರ್ಯಮುಪಾಂಶು ಯಜುಷೇತ್ಯಮೀ ।
ಮನ್ತ್ರಾಣಾಂವಾಥ ವೇದಾನಾಂ ಧರ್ಮಾ ಮನ್ತ್ರಗತಾಯತಃ ॥

ವಿಧ್ಯುದ್ದೇಶೇ ಮನ್ತ್ರವಾಚಿಶಬ್ದಾಃ ಪ್ರೋಕ್ತಾಃ ಋಗಾದಯಃ ।
ಋಗ್ವೇದೋಗ್ನೇಃ ಸಮುತ್ಪನ್ನ ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮ ವೇದಗೋಃ ॥
ಅಸಂಜಾತ ವಿರೋಧೋತಸ್ತದ್ವಶಾದುಪಸಂಹೃತೇಃ ।
ನಯನೇ ಸತಿ ವಾಕ್ಯೇನ ಧರ್ಮಾಣಾಂ ವೇದ ಗಾಮಿತಾ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೩.೩.೧.

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ಶ್ರೂಯತೇ । ಉಚ್ಚೈಋಚಾ ಕ್ರಿಯತೇ । ಉಪಾಂಶು ಯಜುಷಾ । ಉಚ್ಚೈಃ ಸಾಮ್ನಾ ಇತಿ । ತತ್ರ ವಿಧಿ ವಾಕ್ಯೇ ಮನ್ತ್ರ ವಾಚಿನಾಮೃಗಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಪ್ರಯೋಗಾನ್ಮನ್ತ್ರ ಧರ್ಮಾಃ ಉಚ್ಚೈಸ್ತ್ವಾದಯಃ । ತಥಾ ಸತಿ ಯಜುರ್ವೇದೋತ್ಪನ್ನಾಃ ಅಧ್ವರ್ಯುಣಾ ಪ್ರಯುಜ್ಯಮಾನಾಃಅಪ್ಯೃಚಃ ಉಚ್ಚೈರೇವ ಪಠಿತವ್ಯಾಃ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ । ಅಸಂಜಾತ ವಿರೋಧಿತ್ವೇನ ಪ್ರಬಲಮುಪಕ್ರಮಮನುಸೃತ್ಯ ತದ್ವಶೇನೋಪ ಸಂಹಾರಸ್ಯ ನೇತವ್ಯತ್ವಾತ್ । ಉಪಕ್ರಮೇ ಹಿ ವೇದಶಬ್ದಃ ಶ್ರುತಃ । ತ್ರಯೋವೇದಾ ಅಸೃಜ್ಯನ್ತ, ಅಗ್ನೇಃಋಗ್ವೇದಃ ವಾಯೋರ್ಯಜುರ್ವೇದಃ । 'ಆದಿತ್ಯಾತ್ ಸಾಮವೇದಃ' ಇತಿ ಅತಃ ಉಪಕ್ರಮಗತ ವೇದಾನುಸಾರೇಣ ವಿಧ್ಯುದ್ದೇಶ ಗತಾನಾಮಪ್ಯೃಗಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಂ ವೇದ ಪರತ್ವೇ ಸತ್ಯೃಚೋಽಪಿ ಯಜುರ್ವೇದೋತ್ಪನ್ನಾಃ ಉಪಾಂಶು ಪಠನೀಯಾಃ । ನನೂಪಕ್ರಮೋಽರ್ಥವಾದತ್ವಾದ್ ದುರ್ಬಲಃ । ಉಪಸಂಹಾರೋ ವಿಧ್ಯುದ್ದೇಶತ್ವಾತ್ ಪ್ರಬಲಃ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಬಾಢಮ್ । ಲಬ್ಧಾತ್ಮನೋಹಿ ವಿಧ್ಯುದ್ದೇಶಸ್ಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮ್ । ಇಹತು ಪ್ರಥಮತೋ ಬುದ್ಧ್ಯತ್ವಾದಕಃ ಉಪಕ್ರಮಃ । ತದಾನೀಮಲ ಬ್ಧಾತ್ಮಕತ್ವಾನ್ನ ತಸ್ಯ ಬಾಧಕತ್ವಮ್ ಪಶ್ಚಾ ತ್ತು ವಾಕ್ಯೈಕತ್ವಾಯ ತದವಿರೋಧೇನೈವಾತ್ಮಾನಂ ಲಪ್ಸ್ಯತೇ । ತದೇವಮುಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರೈಕವಾಕ್ಯತಾಬಲೇನ ನಿರ್ಣಯಾ ದ್ವಾಕ್ಯ ವಿನಿಯೋಗೋಽಯಮ್ ॥

ಯಜುರ್ವೇದಮಾಧಾನಂ ತದಂಗಂ ಸಾಮ ತತ್ರ ಕಿಮ್ ।
ಉಚ್ಚೈರುಪಾಂಶು ವಾ ಗಾನಮುಚ್ಚೈಃ ಶೀಘ್ರ ಪ್ರವೃತ್ತಿತಃ ॥
ಉತ್ಪತ್ತೇರ್ವಿನಿಯೋಗೋಽತ್ರ, ಪ್ರಬಲೋನುಸೃತಿರ್ಯತಃ ।
ಮುಖ್ಯಸ್ಯಾಙ್ಗೇನ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಾ ತಸ್ಮಾದ್ಗಾನಮುಪಾಂಶುತಃ ॥
ಆಧಾನಸ್ಯಾತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಂ ಗಾನಸ್ಯ ಗುಣತಾಥವಾ ।
ವಿನಿಯೋಗಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತ್ವಮುತ್ಪತ್ತೇರ್ಗುಣತಾಸ್ತ್ವಿಹ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೩.೩.೨. ॥

ಆಧಾನೇ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯಙ್ಗತ್ವೇನ ವಿಹಿತಾನಿ । ತತ್ರ ಯದ್ಯಪ್ಯೇತಾನಿ ಯಜುರ್ವೇದ ಗತಸ್ಯಾಧಾನಸ್ಯಾಙ್ಗನಿ ತಥಾಪಿ ಸಾಮವೇದೇ ತೇಷಾಮುತ್ಪನ್ನತ್ವಾದುತ್ಪತ್ತೇಶ್ಚ

ಶೀಘ್ರಂ ಬುದ್ಧಿ ಹೇತುತ್ವಾತ್ ಸಾಮವೇದ ಧರ್ಮೇಣ ಗೇಯಾನೀತಿಚೇತ್ । ನ ವಿನಿಯೋಗಸ್ಯ ಪ್ರಬಲತ್ವಾತ್ । ಸ ಚ ಯಜುರ್ವೇದೇ ಶ್ರುತಃ । ಯ ಏವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ವಾಮದೇವ್ಯಂ ಗಾಯತೀತಿ । ಗುಣೇನ ಹಿ ಮುಖ್ಯಸ್ಯಾನುಸರಣಂ ನ್ಯಾಯಮ್ । ಕೋಗುಣಃ? ಕಿಂ ಮುಖ್ಯಮ್ । ಇತಿ ಚೇತ್ । ಅತ್ರಾಙ್ಗಿತ್ವಾದಾಧಾನಂ ಮುಖ್ಯಮ್ ಸಾಮಗಾನಮಂಗತ್ವೇನ ಗುಣಃ । ತಥಾ ಸತಿ ಧರ್ಮಃ ಶಿರಃ ಇತ್ಯಾದಯಃ ಆಧಾನಾಙ್ಗ ಭೂತಾಃ ಮನ್ತ್ರಾ ಯಥೋಪಾಂಶುಪಠ್ಯನ್ತೇ । ತಥಾ ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ಯಾಧಾನಾನು ಸಾರೇಣೋಪಾಂಶು ಗೇಯಾನಿ । ಅಥವಾ ವಿನಿಯೋಗೋಽನುಷ್ಠಾಪಕ ವಿಧಿತ್ವಾನ್ಮುಖ್ಯಃ । ಉತ್ಪತ್ತಿವಿಧಿರತಥಾ ವಿಧತ್ವಾದ್ಗುಣಃ । ತಸ್ಮಾದತ್ರ ವಿನಿಯೋಗ ವೇದಾನುಸಾರೇಣೋ ಪಾಂಶು ಗೇಯಾನಿ – ಇತಿ ॥

ಸ್ತೋಮ ವಿಚಾರಃ :-

ಸ್ತೋಮ ವೃದ್ಧೌ ಕಿಮಾಗನ್ತೋರ್ಮಧ್ಯೇಽನ್ತೇ ವಾಸ್ತು ಮಧ್ಯತಃ ।
ದ್ವಾದಶಾಹವದನ್ಯತ್ರ ಮಧ್ಯಾನುಕ್ತೇರ್ನಮಧ್ಯತಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೫.೩.೪.* ॥

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ ಏಕವಿಂಶೇನಾತಿ ರಾತ್ರೇಣ ಪ್ರಜಾಕಾಮಂ ಯಾಜಯೇತ್ । ತ್ರಿಣಾವೇ ನೌಜಸ್ಕಾಮಮ್ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶೇನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಾಮಮ್ – *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧೪-೧೭, ೩.೧.೨, ೩೩-೩೬.* – ಇತಿ । ತತ್ರ ಪ್ರಕೃತೌ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಸ್ತೋತ್ರೇ ತ್ರಯಸ್ತೃಚಾ ಭವನ್ತಿ । ಉಪಾಸ್ಮೈ ಗಾಯತೇತ್ಯಾದಿಃ ಏಕಃ – *ಸಾ.ಋ. ೬೫೧-೬೫೩.* । ಏಕಾಃ ದವಿದ್ಯುತತ್ಯಾರು ಚೇತ್ಯಾದಿಃ ದ್ವಿತೀಯಃ – *೬೫೪-೬೫೬* । ಪವಮಾನಸ್ಯ ತೇ ಕವೇ ಇತ್ಯಾದಿಃ ತೃತೀಯಃ – *೬೫೭-೬೫೯* । ತೇಷು ತ್ರಿಷು ತೃಚೇಷೂರ್ಧ್ವ ಗಾನೇನ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮೋ ಭವತಿ – *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧,೨.೩.* । ನತ್ವತ್ರ ಪಞ್ಚದಶ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಾದೀನಾಮಿವಾವೃತ್ತ ಗಾನಮಸ್ತಿ । ಸ ಚ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ವಿಕೃತಾವತಿರಾತ್ರೇ ಚೋದಕೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಃ । ಪ್ರಕೃತಿವದ್ ವಿಕೃತಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ ಇತಿ ವಚನೇನ ಯಾವತ್ – ಅತಿ ರಾತ್ರಶ್ಚ ವಿಕೃತಿಯಾಗಃ । ತತ್ರ ತ್ರಿವೃತ್‌ಸ್ತೋಮಂ ಬಾಧಿತುಮೇಕವಿಂಶಾದಿ ಸ್ತೋಮಾಃ ವಿಹಿತಾಃ । ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನೇ ಆವೃತ್ತಗಾನಾಭಾವಾತ್ ತ್ರಿಷು ತೃಚೇಷ್ವವ ಸ್ಥಿತಾಭಿರ್ನವಭಿಋಗ್‌ಭಿರೇಕವಿಂಶಸ್ತೋಮ ಪೂರಣಾಭಾವಾತ್ । ತತ್ ಪೂರಣಾಯ ಚತ್ವಾರಸ್ತೃಚಾ ಆಗಮಯಿತವ್ಯಾಃ । ತ್ರಿಣವಸ್ತೋಮ ಪೂರಣಾಯ ಷಟ್ ತೃಚಾಃ ॥ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಸ್ತೋಮ ಪೂರಣಾಯಾಷ್ಟೌ ತೃಚಾಃ ॥

ಋಗಾಗಮನಂ – ಕಾ ಋಚಃ ಆಗಮಿತವ್ಯಾಃ ಚೋಪರಿಷ್ಟಾದ್ ವಕ್ಷ್ಯತೇ – ಅಗ್ರಿಮಾಧಿಕರಣೇ 'ಬ್ರೂಮಃ ತ್ರೀಣಿಹವ್ಯೈ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ । ತೇಷಾಂ ಚಾಗನ್ತೂನಾಂ

ಮನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಪ್ರಾಕೃತ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಮಧ್ಯೇ ನಿವೇಶಃ ಕಾರ್ಯಃ । ಕುತಃ । ದ್ವಾದಶಾಹೇ ತದ್ದರ್ಶನಾತ್ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ - ದ್ವಾದಶಾಹೇ ಹಿ ವಚನಮೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಸ್ತೋತ್ರೀ ಯಾನುರೂಪೌ ತೃಚೌ ಭವತಃ ವೃಷಣ್ವನ್ತಸ್ತೃಚಾಭವನ್ತಿ । ತತ್ರ ಉತ್ತಮಃ ಪರ್ಯಾಸಃ - ಇತಿ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೧.೬-೮* । ಅಯಮರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಕೃತಾನಾಂ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಗತಾನಾಂ ತ್ರಯಾಣಾಂ ತೃಚಾನಾಂ ಸ್ತೋತ್ರಿಯೋಽನುರೂಪಃ ಪರ್ಯಾಸಇತ್ಯೇತಿ ತ್ರೀಣಿ ನಾಮಾನಿ । ತತ್ರ ಚೋದಕಾಗತಯೋರನುರೂಪ ಪರ್ಯ್ಯಾಸಯೋಸ್ತೃಚಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ವೃಷಣ್ವಚ್ಛಬ್ದಯುಕ್ತಾಸ್ತೃಚಾಃ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಾ ಇತಿ । ನಚೈವಮತಿ ರಾತ್ರೇ ಮಧ್ಯೇ ನಿವೇಶನಾಯ ವಚನಮಸ್ತಿ । ತಸ್ಮಾತ್ ಕ್ಲೃಪ್ತ ಕ್ರಮಮಬಾಧಿತು ಮಾಗನ್ತೂನಾಮನ್ತೇ ನಿವೇಶಃ ॥

ಆರ್ಭವೇ ಸಾಮ್ನ ಆಗನ್ತೋರನ್ತೇ ಮಧ್ಯೇಥವಾಗ್ರಿಮಃ ।
ಪೂರ್ವವತ್ ತ್ರೀಣಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯೇತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಮಧ್ಯೇ ನಿವೇಶನಮ್ ॥
ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೫.೩.೫. ॥

ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತೇಽತಿರಾತ್ರೇ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನಾರ್ಭವ ಪವಮಾನಯೋಶ್ಚೋದಕ - ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಪಞ್ಚದಶ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮೌ - ತಥಾಹಿ ಏಷ ಸನ್ತತೋ ಯಜ್ಞೋ ದ್ವೌ ದ್ವೌಹಿ ಸ್ತೋಮೌ ಸವನಂ ವಹತಃ । ತ್ರಿವೃತ್ ಪಞ್ಚದಶೌ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಮ್ । ಪಞ್ಚದಶ ಸಪ್ತದಶೌ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನಂ ಸವನಮ್ । ಸಪ್ತದಶೈಕವಿಂಶೌ ತೃತೀಯ ಸವನಮ್ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೬.೧.೬.* ॥ ಬಾಧಿತುಮೇಕವಿಂಶಾದಿ ವಿವೃದ್ಧ ಸ್ತೋಮೋ ವಚನಾದನುಷ್ಠೀಯತೇ । ತತ್ರ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನವದೃಗಾಗಮನಂ ನ ಭವತಿ । ಕಿನ್ತು ಸಾಮಾಗಮೇನ ಸ್ತೋಮಪೂರಣಮಿತಿ ದಶಮೇವಕ್ಷ್ಯತೇ ॥ ತಸ್ಯ ಚಾಗನ್ತೋಃ ಸಾಮ್ನಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾನಾಮೃಚಾಮಿವಾನ್ತೇ ನಿವೇಶನಾತ್ ಪಠಿತಾನಾಂ ತೃಚಾನಾಂ ಮಧ್ಯೇ ತತ್ಸಾಮ ಚರಮೇ ತೃಚೇ ಗಾತವ್ಯಮ್ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ತ್ರೀಣಿ ಹ ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯೋದರಾಣಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಬೃಹತೀ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಚಾತ್ರಹ್ಯೇವಾವಪನ್ತ್ಯತ ಏವೋ ದ್ವಪನ್ತಿ ಇತಿ ಹಿ ವಿಶೇಷ ಆಮ್ನಾಯತೇ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭೩.* ॥ ಅಯಮರ್ಥಃ । ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವಿವೃದ್ಧಯೇ ಸಾಮ್ನಾಮಾವಾಪಃ ಕ್ರಿಯತೇ । ಹ್ರಾಸಾಯ ಚೋದ್ವಾಪಃ । ತಾವುಭಾವಾಪೋ ದ್ವಾಪೌ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಷ್ವೇವ । ನಾನ್ಯತ್ರೇತಿ । ಉಚ್ಚಾ ತೇ ಜಾತಮನ್ಧಸಃ ಇತ್ಯೇಷ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವಮಾನಸ್ಯಾದ್ಯಸ್ತೃಚಃ - *ಸಾ.ಋ. ೬೭೨-೬೭೪* । ಸ್ವಾದಿಷ್ಠಯಾ ಇತ್ಯೇಷಃ - *೬೮೯-೬೯೧* । ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನಸ್ಯ । ತಾವುಭೌ

ಗಾಯತ್ರೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕೌ ತಯೋರಾವಾಪಃ । ನ ತು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಜಗತೀ ಛನ್ದಸ್ಕಯೋರನ್ಯ ಯೋಸ್ತೃಚಯೋಃ ಸಾಮಾವಪನೀಯಮ್ ॥ ತತ್ರೈವ ಸ್ತೋಮ - ವಿಚಾರಃ ॥

ಏಕಸ್ತೋಮೇऽನ್ಯ ಶಬ್ದಃ ಸ್ಯಾದ್ ಬಹುಸ್ತೋಮೇऽಪಿ ವಾಗ್ರಿಮಃ ।
ತ್ರಿವೃದನ್ಯೇತ್ಯರ್ಥವಾದಾನ್ನಾನ್ಯಮಾತ್ರಸ್ಯ ಸಮ್ಬವಾತ್ ॥ ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೫. ೩. ೧೫ ॥

ಅತ್ರ ಪೂರ್ವೋದಾಹೃತೋऽನ್ಯೋನೇತ್ಯಯಮನ್ಯ ಶಬ್ದಃ - ಬೋಧ್ಯಃ ಅನ್ಯ ಶಬ್ದಘಟಿತಂ ತದ್ವಿವಾಕ್ಯಮ್ - ಜೈ. ನ್ಯಾ. ವಿ. ೫. ೩. ೧೪ ॥ ತಥಾಹಿ - ಏಷವಾವ ಪ್ರಥಮೋ ಯಜ್ಞಾನಾಂ ಯ ಏತೇನಾನಿಷ್ಟ್ವಾಥಾನ್ಯೇನ ಯಜತೇರ್ಕತ್ರ್ತಪತ್ಯಮೇವ ತಜ್ಜೀಯತೇ - ಇತಿ ॥ ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೧೬. ೧. ೨ ॥ ಏಕ ಸ್ತೋಮಕೇ ಕ್ರತೌ ವರ್ತ್ತತೇ ಕುತಃ । ಅರ್ಥವಾದೇನ ತದವಗಮಾತ್ । ಯೋ ವೈ ತ್ರಿವೃದನ್ಯಂ ಯಜ್ಞಕ್ರತುಮಾಪದ್ಯತೇ ಸ ತಂ ದೀಪಯತಿ । ಯಃ ಪಞ್ಚ ದಶಃ ಸ ತಂ ಯಃ ಸಪ್ತದಶಃ ಸ ತಂ, ಯ ಏಕವಿಂಶಃ ಸ ತಮ್ ಇತ್ಯರ್ಥವಾದಃ - ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೧೬. ೪. ೧. ॥ ಅಸ್ಯಾಯಮರ್ಥಃ ತ್ರಿವೃದಾದ ಯಶ್ಚತ್ವಾರಃ ಸ್ತೋಮಾಃ । ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋ ಮೇ ವರ್ತ್ತನ್ತೇ ॥

ತೇಷು ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮೋವಿಕೃತಿರೂಪಂ ಯಂ ಯಜ್ಞಮಾಪ್ನೋತಿ ಸ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮಃ ತಂ ಯಜ್ಞಂ ದೀಪಯತಿ - ಪ್ರಕಾಶಯತಿ - ಸರ್ವತೋವ್ಯಾಪ್ನೋತೀತಿ । ಸ್ತೋಮಾ ನ್ತರಸ್ಯಾ ಪ್ರವೇಶಾಯ ತ್ರಿವೃತ ಏವ ಸರ್ವಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞ ಸ್ವರೂಪೇ ವ್ಯಾಪ್ತಾವಯಮೇಕ ಸ್ತೋಮಕಃ ಕ್ರತುರ್ಭವತಿ । ಏವಂ ಪಞ್ಚದಶಾದಿಸ್ತೋಮವ್ಯಾಪ್ತಿ ರ್ಯೋಜನೀಯಾ । ತಥಾ ಸತ್ಯರ್ಥವಾದಾದೇಕಸ್ತೋಮನಾಮಕಾನಾಮೇವ ಬುದ್ಧಿಸ್ಥ ತ್ವಾತ್ ತ ಏವಾನ್ಯ ಶಬ್ದೇ ನೋಚ್ಯನ್ತೇ । ಏಕಸ್ತೋಮಕಾಶ್ಚ ಷಟ್ ರಾತ್ರಾದಿಷ್ವಹಿನೇಷು ಆಮ್ನಾತಾಃ । ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟೋ ಮೋ ಭವತಿ । ಪಞ್ಚದಶ ಉಕ್ಥ್ಯೋ ಭವತೀತ್ಯಾದಯಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ತದ್ವಿಷಯೋऽನ್ಯಶಬ್ದಃ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಸ ತಂ ದೀಪಯತೀತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಕಾಶತ್ವಮಾತ್ರಮುಚ್ಯತೇ । ತಚ್ಚ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮನ್ತರೇಣ ಸಮ್ಬನ್ಧಮಾತ್ರಾದಪ್ಯುಪಪದ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾತ್ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಪ್ರತಿಯೋಗಿಕತಯಾ ಬಹು ಸ್ತೋಮೈಕ ಸ್ತೋಮ ಸಾಧಾರಣ ತ್ವೇನ ಶ್ರೂಯಮಾಣಸ್ಯಾನ್ಯ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸಙ್ಕೋಚ ಹೇತ್ವಭಾವಾತ್ ಸರ್ವ ವಿಷಯೋऽಯ ಮನ್ಯ ಶಬ್ದಃ ಇತಿ ॥ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಾತಿದೇಶಶ್ಚಿನ್ತಿತಃ ॥

ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಃ ಕಿಮನುವಾದೋರಥನ್ತರಮ್ ।
ಬೃಹತಾ ವಾ ಸಮುಚ್ಚೇಯಂ ಯದ್ವಾ ಷಾಡಹಿಕಾನಿ ಷಟ್ ॥

ಅತಿದೇಶ್ಯಾನಿ ತತ್ರಾದ್ಯೋ ಮಾಹೇನ್ದ್ರಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯೇ ।
ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದಾಚ್ಚೋದಕೇನ ಸರ್ವೇಷಾಮಿಹ ಸಮ್ಭವಾತ್ ॥

ಸಮುಚ್ಚಯೋ ವಾ ವಿಧಯೇ ಸರ್ವತ್ವಂ ಬಹ್ವಪೇಕ್ಷಯಾ ।
ನ ತು ದ್ವಯೋರತಃ ಷಣ್ಣಾಂ ಪೃಷ್ಠಾನಾಮತಿದೇಶನಮ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೭.೩.೩॥*

ಇಹೈವ ಸ್ಪರ್ಶನಾತ್ ಇತಿ ಪ್ರದರ್ಶಿತ ವಿಗ್ರಹದಾಪಿ ಸ ಏವೋಪಲಭ್ಯತೇ । ಪರಂ ನ ತಥಾ ಪಾಠಸ್ತಾಣ್ಡ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಪುಸ್ತಕೇಷು ಕ್ವಚಿದಪಿ ಕನ ಕಿಞ್ಚಿ ತಥಾಪಾಠೇ ॥ 'ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಸರ್ವ ಪೃಷ್ಠೋ ಭವತಿ' । ಇತಿ ಶ್ರೂಯತೇ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೯.೩* / ಪರಂ ತತ್ರನೈವ ಪಾಠಃ । ತತ್ರ ಸರ್ವ ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದೋಽನುವಾದಃ । ಕುತಃ? ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾತ್ । ತಥಾಹಿ । ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನಪವಮಾನಾನನ್ತರಭಾವೀನಿ ಮಹೇನ್ದ್ರಾ ದೀನಿ ಚತ್ವಾರಿ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ಸನ್ತಿ । ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋನುಮಃ - *ಸಾ.ಋ.೬೮೦.೬೮೧.* / ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆ ಭುವತ್ - *ಸಾ.ಋ. ೬೮೨-೬೮೪* / ತಂ ವೋ ದಸ್ಮಮೃತೀಷಹಮ್ - *ಸಾ.ಋ.೬೮೫,೬೮೬* // ತರೋಭಿರ್ವೋ ವಿದದ್ವಸುಮ್ - *ಸಾ.ಋ.೬೮೭,೬೮೮* / ಇತ್ಯೇತೇಷು ಚತುರ್ಷು ಸೂಕ್ತೇಷು ತಾನಿ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮತಾಮಾಪಾದ್ಯ ಗೀಯನ್ತೇ ॥

ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಸೂಕ್ತೇ ವಿದ್ಯಮಾನಾನಾಂ ತಿಸೃಣಾಮೃಚಾಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತ ವಿಧಾನೇನ ಸಪ್ತದಶಧಾಭ್ಯಾಸಃ ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮಃ । ತಾದೃಶೇಷು ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ಪೃಷ್ಠಶಬ್ದಃ ಶ್ರೂಯತೇ । ಸಪ್ತದಶಾನಿ ಪೃಷ್ಠಾನಿ ಇತಿ । ತಾನಿ ಪೃಷ್ಠಾನಿ ವಿಶ್ವಜಿತಿ ಚೋದಕ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾತ್ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದೇನಾನೂದ್ಯನ್ತ ಇತ್ಯೇಕಃ ಪಕ್ಷಃ । ರಥನ್ತರಪೃಷ್ಠ ಬೃಹತ್ ಪೃಷ್ಠಯೋರ್ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ವಿಕಲ್ಪಿತಯೋರಿಹಾಪಿ ಚೋದಕೇನ ವಿಕಲ್ಪ ಪ್ರಾಪ್ತೌ 'ಸರ್ವ' ಶಬ್ದೇನ ಸಮುಚ್ಚಯೋ ವಿಧೀಯತೇ । ತಥಾಸತ್ಯನುವಾದಕೃತಂ ವೈಯರ್ಥ್ಯಂ ನ ಭವಿಷ್ಯತಿ - ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ । ಸರ್ವತ್ವಂ ಬಹುಷು ಮುಖ್ಯಮ್ ನ ತು ದ್ವಯೋಃ । ತಸ್ಮಾದನೇನ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದೇನ ಷಟಸಂಖ್ಯಾಕಾನಿ ಪೃಷ್ಠಾನ್ಯತಿದಿಶ್ಯನ್ತೇ । ಷಡಹೇ ಪ್ರತಿದಿನಮೇಕೈಕಂ 'ಪೃಷ್ಠಂ' ವಿಹಿತಮ್ । ತಾನಿ ಚ ಪೃಷ್ಠಾನಿ ಷಟ್ ರಥನ್ತರ ಬೃಹದ್ ವೈರೂಪ ವೈರಾಜ ಶಾಕ್ವರ ರೈವತ ಆದಿ ಊಹ್ಯ ಗಾನಾನ್ತಸಾಮಭಿಃ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯಾನಿ । ಯದ್ಯಪಿ ವಿಶ್ವಜಿತ ಏಕಾಹತ್ವಾದ್ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮವಿಕೃತಿತ್ವಮೇವ ನ ತು ಷಡಹ ವಿಕೃತಿತ್ವಮ್ । ತಥಾಪಿ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠೋಕ್ತಿ ಬಲಾತ್ ತಾನಿ ಷಟ್ ಪೃಷ್ಠಾನ್ಯತಿದಿಶ್ಯನ್ತೇ ಇತಿ ತತ್ರೈವ ಸ್ವರಸಾಮ ವಿಕಾರ ಚಿನ್ತಾ :-

ನ ವಿಕಾರಾ ವಿಕಾರಾ ವಾ ಸ್ವರಸಾಮಾದಯೋ ನ ಹಿ ।
ವೈಷ್ಣವ ನ್ಯಾಯತೋ ಮೈವಮನನ್ಯಗತಿ ಲಿಙ್ಗತಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೩.೧೦.* ॥

ಗವಾಮಯನೇ ದ್ವಯೋರ್ಮಾಸ ಷಟ್ಕಯೋರ್ಮಧ್ಯೇ ವರ್ತಮಾನಂ ಅಶೀತ್ಯುತ್ತರಶತ ದಿನಾನನ್ತರಂ ವಿಷುವನ್ನಾಮಕ ಪ್ರಧಾನ ಭೂತಮೇಕಮಹಃ ವಿದ್ಯತೇ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೬.೧.* ॥ ತಚ್ಚ ದಿವಾ ಕೀರ್ತ್ಯಮ್ ನಾಮಕಸಾಮಕಂ ಗಾವಾಮಯನಂ ನಾಮ ಸತ್ರಮಸ್ತಿ ತಚ್ಚ ದ್ವಿವಿಧಮ್ । ತಾಸಾಂ ದಶಸು ಮಾಸ್ಸು ಶೃಙ್ಗಾಣ್ಯಜಾಯನ್ತ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೧.೧.* ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಹಿತಮ್ ದಶಮಾಸ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯಂ । ಇಮೌ ದ್ವಾದಶೌ ಮಾಸೌ ಸಂವತ್ಸರಮಾಪ ಯಾಮೇತಿ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೧.೨.* ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಹಿತಂ ದ್ವಾದಶ ಮಾಸ ಸಾಧ್ಯಞ್ಚ ತತ್ರ ಶೇಷವಿಧೌ ಇಯಮುಕ್ತಿಃ ॥ ದಿವಾಕೀರ್ತ್ಯ ನಾಮಕ ಸಾಮಕಮ್ ತಥಾಹಿ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೪.೩.* ॥ ದಿವಾಕೀರ್ತ್ಯ ಸಾಮಾ ಭವತಿ ಇತ್ಯಾದಿ । ತತ್ರ ಸಾಮ ಭ್ರಾಜಸ್ । ಆಭ್ರಾಜಮ್ ಚ ತತ್ರೈವಾಗ್ರೇ ವಿಹಿತಮ್ । ಭ್ರಾಜಾಭ್ರಾಜೇ ಪವಮಾನಮುಖೇ । *ರಹಸ್ಯ ೪೮-೫೭* ॥ ತಥಾಹಿ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೫.೮.* ॥ ತ್ರಯಃ ಪುರಸ್ತಾತ್ ತ್ರಯಃ ಪರಸ್ತಾದ್ ಭವನ್ತಿ ಇತಿ ಷಡ್ವಿಂಶೇ ಚ ತತ್ ಸ್ಫುಟತರಂ । ತಥಾಹಿ ತೃತೀಯ ದ್ವಾದಶೇ ತ್ರಯಃ ಸ್ವರಸಾಮಾನಃ ದಿವಾಕೀರ್ತಮಹಃ, ತ್ರಯಃ ಸ್ವರಸಾಮಾನಃ ಇತಿ । ಸ್ವರನಾ ಮಕಸಾಮಾನಿ ವಿದ್ಯನ್ತೇತ್ಯೇಷು ತೇ ಸ್ವರನಾಮಾನಃ । ತಾನಿ ಚ ಸ್ವರಸಾಮಾನಿ ಆರಣಿಕಾರ್ಚ್ಚಿಕಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯ ಸಪ್ತಮ್ಯಾಂ ಯಜ್ಞಾಯಥಾ ಅಪೂರ್ವ್ಯ । *ಸಾ.ಖ. ೬೦೧.* ಇತ್ಯಸ್ಯಾ ಮೈಚಿ ಉತ್ಪನ್ನಾನಿ ಷಟ್ - *ಆರ. ೧೫೦-೧೫೫.* ॥

ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಚೀನಾ ಸ್ತ್ರಯಃ ಸ್ವರಸಾಮ ನಾಮಕಾಃ ಅಹರ್ವಿಶೇಷಾಃ । ತತೋಪರಿಷ್ಟಾದಪಿ ತ್ರಯಃ ಸ್ವರ ಸಾಮಾನಃ । ತದೇ ತದಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಶ್ರೂಯತೇ । 'ಅಭಿತೋದಿವಾಕೀರ್ತ್ಯಂ ತ್ರಯಃ ಸ್ವರ ಸಾಮಾನಃ' ಇತಿ ತೇಷು ಚ ಗ್ರಹ ಯಜ್ಞೀಯ ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷಾಃ ॥ ಸಾನ್ತತ್ಯಾಯ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಾದಯೋ ಧರ್ಮಾಃ ವಿಹಿತಾಃ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೩.* ಖಂಡೇ ಸಪ್ತದಶಾ ಭವನ್ತಿ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಅನ್ಯತ್ರ ತ್ವೇವಂ ಶ್ರೂಯತೇ । ಪೃಷ್ಠಃ ಷಡಹೋ ದ್ವೌ ಸ್ವರಸಾಮಾನೌ ಇತಿ । ತಾವೇತಾವಹರ್ವಿಶೇಷೌ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾನಾಂ ಸ್ವರ ಸಾಮ್ನಾಂ ನ ವಿಕಾರೌ । ಕುತಃ । ವೈಷ್ಣವಸಮಾನತ್ವಾತ್ । ಯಥಾವೈಷ್ಣವ ಶಬ್ದೋ ದೇವತಾ ರೂಪ ಗುಣ ವಿಧಾನೇನ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿತ್ವಾನ್ನ ಲಕ್ಷಣಯಾ ಧರ್ಮಾನತಿದಿಶತಿ ತಥಾ ಸಾಮ ವಿಶೇಷರೂಪಗುಣ ವಿಧಾಯಕಃ ಸ್ವರಸಾಮಶಬ್ದಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಅನನ್ಯ ಗತಿ ಲಿಙ್ಗವಶಾತ್ ಸ್ವರಸಾಮಾನೌ ವಿಕಾರೌ ಭವತಃ । ತಥಾಹಿ ಪೃಷ್ಠ್ಯಃ ಷಡಹೋ ದ್ವೌ

ಸ್ವರಸಾಮಾನೌ ಇತ್ಯೇವಂ ಯೋಽಯಮಷ್ಟಾಹ ಉಪನ್ಯಸ್ತಃ ತತ್ರ ಷಟ್ಸ್ವಹಸ್ಸುಕ್ರಮೇಣ ತ್ರಿವೃತ್ ಪಞ್ಚದಶಃ ಸಪ್ತದಶಃ ಏಕವಿಂಶಃ ತ್ರಿಣವಃ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಸ್ತೋಮಷಟ್ಕಃ ಚೋದಕೇನ ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ । ಏವಂ ಸ್ಥಿತೇ ತೃತೀಯ ಷಷ್ಠ ದಿವಸ ಗತಯೋಃ ಸಪ್ತದಶ ತ್ರಯ ಸ್ತ್ರಿಂಶಯೋರರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸಂ ವಿಧಾಯ ಸಪ್ತಮಾಷ್ಟ ಮಯೋರಹ್ನೋಃ ದಶಸ್ತೋಮಂ ಸಿದ್ಧವತ್ಕೃತ್ಯ ತ್ರಿಷು ಚರಮೇಷ್ವಹಸ್ಸುಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮ ನೈರನ್ತರ್ಯಮರ್ಥವಾದೇನಾನು ವದತಿ ॥ ಯತ್ ತೃತೀಯಂ ಸಪ್ತದಶಮಹಃ ತತ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಸ್ಥಾನಮಭಿಪರ್ಯೂಹರನ್ತಿ - ಇತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿಧಿಃ । ತ್ರಯಾಣಾಂ ಸಪ್ತ ದಶಾನಾಮನವಾನತಾಯಾಃ ಇತ್ಯರ್ಥವಾದಃ । ತತ್ರ ಯದ್ಯನ್ತಯೋರಹ್ನೋಃ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಂ ಸ್ವರಸಾಮಶಬ್ದೋಽತಿದಿಶೇತ್ । ತದಾನೈರ ನ್ತರ್ಯಮುಪಪದ್ಯೇತ । ನತ್ವನ್ಯಥಾ ತಸ್ಮಾನ್ನ ವೈಷ್ಣವನ್ಯಾಯೇನ ಗುಣಃ ವಿಧಿಃ । ಕಿನ್ತು ಧರ್ಮಾಣಾಮತಿದೇಶಕಃ ಇತಿ ॥

ಬಾಧ್ಯಂ ಶ್ಲೋಕಾದಿನಾಜ್ಯಾದಿ ನ ವಾದ್ಯಃ ಸ್ತುತಿ ಲಿಙ್ಗತಃ ।
ದೇಶಸಾಮ್ನೀ ವಿಧೌ ಭೇದೋ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಾತ್ತು ಸಮುಚ್ಚಯಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೯ ॥

ಮಹಾವ್ರತೇ ಶ್ರೂಯತೇ ಶ್ಲೋಕೇನ ಪುರಸ್ತಾತ್ಸದಸಃ ಸ್ತುವತೇ ಅನುಶ್ಲೋಕೇನ ಪಾಶ್ಚಾತ್ ಇತ್ಯಾದಿ - *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೫.೪.೧೦* । ತತ್ರ ಶ್ಲೋಕಾನುಶ್ಲೋಕಾದಿನಾಮಕೈಃ ಸಾಮಭಿಃ - *ಗ್ರಾ. ೭೭೨,೭೭೫.* । ಪ್ರಾಕೃತಾನ್ಯಾಜ್ಯ ಪೃಷ್ಠಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಗತಾನಿ ರಥನ್ತರ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ನಾಮಕಾನಿ ಸಾಮಾನಿ ಬಾಧ್ಯಾನಿ ॥ ಕುತಃ? ಸ್ತುವತ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಲಿಙ್ಗ ದರ್ಶನಾತ್ । ಪ್ರಕೃತಾವಾಜ್ಯೈ ಸ್ತುವತೇ ಪೃಷ್ಠೈಃ ಸ್ತುವತೇ ಇತಿ ಶ್ರುತಮ್ । ನೈತತ್ ಸಾರಮ್ । ಕಿಮತ್ರ ಸ್ತುತಿಮನೂದ್ಯ ದೇಶ ಸಾಮ ಗುಣೌ ವಿಧೀಯೇತೇ? ಕಿಂ ವಾ ಗುಣದ್ವಯ ವಿಶಿಷ್ಟಾ ಸ್ತುತಿಃ? ನಾದ್ಯಃ ವಾಕ್ಯ ಭೇದಾಪತ್ತೇಃ । ದ್ವಿತೀಯೇ ತು ಕಾರ್ಯಭೇದೇನ ಬಾಧ್ಯಾಭಾವಾತ್ ಸಮುಚ್ಚಯಃ ಸ್ಯಾತ್ - ಇತಿ ॥

ಸಮುಚ್ಚೀಯೇತ ಕೌತ್ಸಾದಿ ಯದ್ವಾ ಪ್ರಕೃತಿ ಬಾಧಕಮ್ ।
ಸ್ತುತ್ಯಭಾವಾದಾದಿಮೋಽನ್ತ್ಯೋ ಲಿಙ್ಗಪ್ರಕರಣದ್ವಯಾತ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೪.೧೦*

ವಿಕೃತಿವಿಶೇಷೇ ಶ್ರೂಯತೇ । ಕೌತ್ಸಂ ಭವತಿ ಕಾಣ್ವಂ ಭವತಿ ಇತಿ ॥ *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧.೩.೯.* ॥ ತದೇತತ್ ಕೌತ್ಸಾದಿ ನಾಮಕಂ ಸಾಮಪ್ರಾಕೃತೇನ ಸಾಮ್ನಾ ಸಮುಚ್ಚೀ ಯತೇ ಕುತಃ?

ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಯ ಸ್ತುತಿ ಲಿಙ್ಗಸ್ಯಾಭಾವೇನ ಕಾರ್ಯೈಕ್ಯಾಭಾವಾತ್ । ಮೈವಮ್ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಕೃತ್ವಙ್ಗತ್ವೇ ಸತಿ ಋಗಕ್ಷರಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಾಕೃತ ಲಿಙ್ಗೇನ ಕಾರ್ಯೈಕ್ಯಾವ ಗಮಾತ್ । ತಸ್ಮಾದ್ ಬಾಧಕಮ್ ಇತಿ ॥ ಏಕಾದಶೇ ತ್ವೇಕಾದ್ಯುಕ್ತಿತಃ ಪ್ರಕೃತ ಬಾಧಕತ್ವಮ್ ॥

ತತ್ ಸರ್ವಬಾಧಕಂ ಸರ್ವಮೇಕದ್ವಾದ್ಯುಕ್ತಿತೋಽಥವಾ ।
ಅವಿಶೇಷಾದಾದಿಮೋಽನ್ಯ ಏಕಾದ್ಯುಕ್ತಿ ವಿಶೇಷತಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೧೧.* ॥

ತತ್ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಂ ಕೌತ್ಸಾದಿ ಸಾಮ ವಿಷಯಃ । ತತ್ರ ಕಿಂ ಕೌತ್ಸಂ ಸಾಮ ಪ್ರಾಕೃತ ಸರ್ವಸಾಮ ನಿವರ್ತಕಮ್ । ಕಾಣ್ವಮಪಿ ತಥೇತ್ಯೇಕೈಕಸ್ಯ ಸರ್ವ ನಿವರ್ತಕತ್ವಮುಚ್ಯತೇ । ಆಹೋಸ್ವಿದೇಕವಚನಾನ್ತ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಮೇಕಸ್ಯ ನಿವರ್ತಕಂ ದ್ವಿವಚನಾನ್ತನಿರ್ದಿಷ್ಟಂ ದ್ವಯೋಃ ಬಹುವಚನಾನ್ತ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಾನಿ ಬಹೂನಾಮ್ ತತ್ರ ನಿಯಾಮಕಾಭಾವಾದಾದ್ಯಃ ಪಕ್ಷಃ । ಪ್ರಾಪ್ನೋತಿ ಏಕಾದಿ ವಚನ ರೂಪಾಣಾಂ ಶ್ರುತೀನಾಮ್ ನಿಯಾಮಕತ್ವಾದನ್ಯಃ ಪಕ್ಷೋಽಭ್ಯು ಪೇಯಃ । ತಥಾಹಿ ಕೌತ್ಸಂ ಭವತಿ ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಜನಿತ್ರೇ ಭವತಃ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೯.೩.೮.* ॥ ಕ್ರೌಞ್ಚಾನಿ ಭವನ್ತಿ । *ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೩.೯.೧೦.* ॥ ಇತಿ ನಿವರ್ತ್ತಕೇಷು ಶ್ರೂಯ ಮಾಣಾನಿ ಏಕದ್ವಿಬಹುವಚನಾನಿ ನಿವರ್ತ್ಯಾನಾನ್ತತ್ ಸಂಖ್ಯಾವತ್ವಂ ಪ್ರತ್ಯಾಸತ್ಯಾ ಬೋಧ ಯನ್ತಿ । ಕಿಂಚೈವಂ ಸತಿ ಅಬಾಧಿತ ಸಾಮ ವಿಷಯಶ್ಚೋದಕೋಽನುಗೃಹೀತೋ ಭವತಿ । ಕೃತ್ಸ್ನಬಾಧೇತು ಸರ್ವಶ್ಚೋದಕೋ ನಿರುಧ್ಯತೇ ತಸ್ಮಾನ್ನ ಸರ್ವಬಾಧಕಃ ಇತಿ ॥ ದ್ವಾದಶೇ ಸ್ತೋಮ ವೃದ್ಧಾವೃಧ್ಯೋಃ ಪ್ರಾಕೃತ ಬಾಧಿಕಾಃ ॥

ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ಯೋರ್ವೃಧ್ಯವೃಧ್ಯೋಃಪ್ರಾಕೃತಃ ಕಿಂ ನಿವರ್ತ್ತತೇ ।
ಅವೃದ್ಧಾವೇವ ವಾದ್ಯಃ ಸ್ಯಾತ್ ಸಾಮೋತ್ಪತ್ತ್ಯುಪಯೋಗತಃ ॥

ಅವೃದ್ಧಾವುಪಯೋಗಾಯ ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಯ ನಿವರ್ತ್ತಕಮ್ ।
ವೃದ್ಧೌ ಪೂರ್ವೋಪಯೋಗಿತ್ವಾತ್ ವೃದ್ಧೌ ತು ನ ನಿವರ್ತ್ತಕಮ್ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೧೨. ॥

ಸನ್ತಿ ವೃದ್ಧಸ್ತೋಮಕಾಃ ಅವೃದ್ಧ ಸ್ತೋಮಕಾಶ್ಚ ವಿಕೃತಿರೂಪಾಃ ಕ್ರತವಃ ತತ್ರೋಭಯ ತ್ರಾಪಿ ಯಾನಿ ಸಾಮಾನ್ಯುಪದಿಷ್ಟಾನಿ ತೈರತಿದಿಷ್ಟಾನಾಂ ಸಾಮ್ನಾಂ ನಿವೃತ್ತಿಃ ಸ್ಯಾತ್ ಅನ್ಯಥಾ ಸಾಮೋತ್ಪತ್ತಿ ವೈಯರ್ಥ್ಯಾದಿತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ಸಿದ್ಧಾನ್ತಃ ಸ್ಪಷ್ಟಾರ್ಥಃ । ತ್ರಯೋದಶೇ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಛನ್ದೋವಿಶೇಷತ ಆವಾಪಃ ॥

ಕ್ವಾಪಿ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಋಚಿ ಕ್ವಾಪಿ ಸ್ಯಾದಾವಾಪಸ್ತಯೋದ್ಧೃತಿಃ ।
ಪವಮಾನೇಷು ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಷ್ವೇವೋ ತಾ ವಿಶೇಷತಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೪.೧೩. ॥

ಆದ್ಯೋ ನೋ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾನಾದತ್ರಹ್ಯೇವೇತಿ ತದ್ವಿಧೇಃ । ವಿಧ್ಯನ್ತರಾಶೇಷರೂಪಮ ಪೂರ್ವಂ ತದ್ವಿಧೀಯತೇ । ಅವೃದ್ಧಸ್ತೋಮಕೇಷು ಪ್ರಾಕೃತಸ್ಯಾತಿದಿಷ್ಟಸ್ಯ ಸಾಮ್ನ ಉದ್ವಾಪಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಪದಿಷ್ಟಾನಾಮಾವಾಪಃ ವೃದ್ಧಸ್ತೋಮಕೇಷ್ವಾವಾಪ ಏವೇತಿ ಸ್ಥಿತಂ ಪೂರ್ವಾಧಿ ಕರಣೇ ತಾವೇತಾವಾವಾಪೋದ್ವಾಪೌ ಯಸ್ಮಿನ್ ಕಸ್ಮಂಶ್ಚಿತ್ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಯಸ್ಯಾಂ ಕಸ್ಯಾಞ್ಚಿದೃ ಚಿಸ್ಯಾತಾಮ್ । ಕುತಃ? ನಿಯಾಮಕಾ ಭಾವಾತ್ ಇತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ । ನೋ ಖಲ್ವೇತದ್ಯು ಕ್ತಮ್ । ಏವ ಕಾರೇಣ ಪ್ರಕೃತಪವಮಾನವ್ಯತಿರಿಕ್ತೇಷ್ವಾಜ್ಯಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ಗಾಯತ್ರೀ ಬೃಹ ತ್ಯನುಷ್ಟುಪ್ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಾಸ್ವೃಕ್ಷು ಆವಾಪೋದ್ವಾಪಯೋಃ ಪರಿ ಸಂಖ್ಯಾ ತತ್ವಾದೇವ ಕಾರಶ್ಚೈವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ತ್ರೀಣಿ ಹ ವೈ ಯಜ್ಞಸ್ಯೋದರಾಣಿ ಯದ್ಗಾಯತ್ರೀ ಬೃಹತ್ಯ ನುಷ್ಟುಪ್ ಅತ್ರ ಹ್ಯೇವಾವಪನ್ತ್ಯತ ಏವೋದ್ವಯನ್ತಿ ಇತಿ । ನನು ಮಾಭೂತಾಮ ನ್ಯತ್ರಾ ವಾಪೋದ್ವಾಪೌ ವಿವಕ್ಷಿತದೇಶೇಷು ಕಥಂ ಪ್ರಾಪ್ನುತ ಇತಿ ಚೇತ್ । ಅನೇನ ವಾಕ್ಯೇನ ತದ್ವಿಧಾನಾತ್ । ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ನ ಚಾಯಮರ್ಥವಾದಃ ಅನನ್ಯ ಶೇಷತ್ವಾತ್ ನಾಪ್ಯನುವಾದಃ ಅಪೂರ್ವಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಪವಮಾನೇ ಷ್ವೇವ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಷು ಆವಾಪೋದ್ವಾಪೌ ॥ ಚತುರ್ವಿಂಶೇ ತು ಕಣ್ವರಥನ್ತರಃ ಸ್ವಯೋನಾವೇವ ।

ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೇ ಸ್ವೀಯ ಯೋನೌ ಕಣ್ವರಥನ್ತರಮ್ ।
ರಥನ್ತರಸ್ಯೈವಯೋನೌ ಕಿಂ ಸ್ವಯೋನಾವುತಾಗ್ರಿಮಃ ॥
ಚೋದಕಸ್ಯಾವಿಶೇಷೇಣ ದ್ವಿತೀಯೋನಾಮ ಸಾಮ್ಯತಃ ।
ಅನಙ್ಗಿತ್ವಾನ್ನಾತಿ ದೇಶಃ ಸ್ವಯೋನೌ ಪಠಿತತ್ವತಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೨೪. ॥

ವೈಶ್ಯ ಸ್ತೋಮೇ ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಸಾಮ ವಿಶೇಷೋವಿಹಿತಃ । ಕಣ್ವರಥನ್ತರಂ ಪೃಷ್ಠಂ ಭವತಿ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತೌ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರೇ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮನೀ ವಿಕಲ್ಪಿತೇ ತ್ವಾಮಿದ್ಧಿ ಹವಾಮಹೇ - ಸಾ.ಋ.೮೦೯. । ಇತೀಯಂ ಋಕ್ ಬೃಹತೋ ಯೋನಿಃ । ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರ - ೬೮೦ । ಇತಿ ರಥನ್ತರಸ್ಯ । ಪುನಾನಃ ಸೋಮ - ೬೭೫ । ಇತಿ ಕಣ್ವರಥನ್ತರಸ್ಯ । ತತ್ರ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಯೋ ರನ್ಯತರಸ್ಯ ಸಾಮ್ನ ಯೋನೌ ಕಣ್ವ ರಥನ್ತರಂ - ೬೭೫ । ಗೇಯಮ್ । ಕುತಃ? ಚೋದಕಪ್ರಾ ಪ್ತಯೋರ್ವಿಶೇಷ ನಿಯಮಾಕಾ ಭಾವಾತ್ । ಅಥವಾ ರಥನ್ತರಸ್ಯೈವ ಯೋನೌ ಗೇಯಮ್ ॥ ಕುತಃ? ರಥನ್ತರೇತಿ ನಾಮ ಸಾಮ್ಯಸ್ಯ ಧರ್ಮಾತಿದೇಶಾರ್ಥತ್ವೇನ ನಿಯಾಮಕತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಕೃತವತ್ ವಿಕೃತಿಃ ಕರ್ತವ್ಯೇತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿತಿ ಯಾವತ್ । ನೈತತ್ ಯುಕ್ತಮ್ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮ್ನೋರೇವ ಪ್ರಕೃತಾವಙ್ಗತ್ವೇನ ವಿಧಾನಮ್ ನ ತು ತದ್ಯೋನ್ಯೋಃ । ಅತೋ ನಾಸ್ತಿ ತಯೋಃ ಅತಿ ದೇಶತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಯೋನೌ ಗೇಯಮಿತಿ ಪರಿಶಿಷ್ಯತೇ । *ಪ್ರ.೯೪೬, ಊಹ. ೧೨೦.* ॥ ಪ್ರಾಪ್ತಿಶ್ಚ ಸಾಮಗಾನಾಮುತ್ತರಾ ಗ್ರನ್ಥ ಪಾಠಾದವಗನ್ತವ್ಯಾ । *ರಹಸ್ಯ. ೧೫೩-೧೫೭* ॥ ಏವಂ ಸತಿ ಶ್ರುತ ಹಾನ್ಯಶ್ರುತ ಕಲ್ಪನೇ ನ ಭವಿಷ್ಯತಃ ॥ ಪಞ್ಚ ವಿಂಶೇತು ಕಣ್ವರಥನ್ತರಂ ಸ್ವಕೀಯೋರೇವೋತ್ತರಯೋಃ ಗೇಯಮ್ ॥

ಸನ್ದೇಹ ನಿರ್ಣಯೌ ಪೂರ್ವವದೇವೋತ್ತರಯೋರ್ಋಚೋಃ ।
ಯೋನಿತ್ಯಾಗಃ ಸಮಶ್ಚೇನ್ನ ತೃಚ ಶಬ್ದೇನ ಬಾಧನಾತ್ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೪.೨೫.*

ಏಕಂ ಸಾಮಾತೃಚೇ ಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ । ಕಣ್ವರಥನ್ತರ ಸಾಮ್ನ ಋಚಾಂ ತ್ರಯಮಾಶ್ರಯಃ । ತತ್ರೈಕಾ ಸ್ವಯೋನಿಃ ಇತರೇ ಸ್ವಯೋನ್ಯುತ್ತರೇ ಏವಂ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮ್ನೋರ್ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । ತತ್ರ ಬೃಹದುತ್ತರಯೋ ರಥನ್ತರೋತ್ತರಯೋರ್ವಾ ಅತಿದೇಶ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯವಿಶೇಷೇಣ ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಗೇಯಮಿತ್ಯಾದ್ಯಃ ಪಕ್ಷಃ । ನಾಮ ಸಾಮ್ಯಾದ್ರಥನ್ತರೋ ತ್ತರಯೋರೇವ ಗೇಯಮಿತಿ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪಕ್ಷಃ । ಸಾಕ್ಷಾದಙ್ಗತ್ವಾಭಾವೇಽಪಿ ಸಾಮದ್ವಾರಕ ಮಙ್ಗತ್ವಮಙ್ಗೀಕೃತ್ಯ ಚೋದಕ ಪ್ರಾಪ್ತ್ಯಾಪಕ್ಷ ದ್ವಯೋಪನ್ಯಾಸಃ । ಯೋನಿವದುತ್ತರಯೋ ರಪ್ಯೃಚೋರುತ್ತರಾ ಗ್ರನ್ಥ ಪಠಿತತ್ವಾತ್ ಸ್ವಯೋನ್ಯುತ್ತರಯೋರ್ಗೇಯಮಿತಿ ತೃತೀಯಃ ಪಕ್ಷೋ ರಾದ್ಧಾನ್ತಃ । ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೋತ್ತರಯೋಃ ಸ್ವಯೋನ್ಯುತ್ತರಯೋರ್ವಾ ಗೀಯ ತಾಮ್ ಸರ್ವಥಾಪಿ ಸ್ವಯೋನ್ಯೃಕ್ತ್ಯಾಗ ಋಗನ್ತರ ಪರಿಗ್ರಹಶ್ಚ ಸಮಾನಃ ತಥಾ ಸತಿ ಚೋದಕೋಽತ್ರ ಪ್ರಾಪಕಃ ಇತಿ –

ಅಕ್ಷರವಿಶಿಷ್ಟಸ್ಯ ಸ್ವರಾದೇರ್ನಾಸ್ತಿ ಸಾಮತ್ವಮಪಿತು ಸ್ವರಾದೇರೇವೇತಿ ಪೂರ್ವಂ ಸಿದ್ಧಾನ್ತಿತಮ್ ತಥಾ ಚ ಪುನಾನ ಇತಿ ಸೂಕ್ತಸ್ಯ ದುಹಾನ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಮೃಚಿ ಅಪೃಚ್ಛ್ಯಮಿತಿ ತೃತೀಯಾಯಾಮೃಚಿ ಚ ಕಣ್ವರಥನ್ತರ ಗಾನಕಾಲೇ ಪುನಾನ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ ಮೃಚಂ ತ್ಯಜ್ಯತ ಏವೇತಿ ಸ್ವಯೋನಿತ್ಯಾಗ ಋಗನ್ತರಗ್ರಹೋ ಗಲೇ ಪತಿತ ಏವ । ಏವಂ ಚ ಅಪರಾಮೃಚಮಪಿ ಆಧಾರತಯಾ ಗ್ರಹಣೇ ನಾಸ್ತಿ ವೈಷಮ್ಯಮಿತಿ ಪ್ರಕೃತಿವದವಿಕೃತಿರಿತಿ ಚೋದಕಬಲಾತ್, ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗೇ ಶ್ರುತಸ್ಯ ರಥನ್ತರಸ್ಯ ಬೃಹದಶ್ಚ ಯೋನೌ ಅಸ್ಯ ಆಧಾರಾಭೂತೇ ಭವಿತವ್ಯೇ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಶಯಃ ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಣೋಽಭ್ಯಧಿಕಾ ಶಙ್ಕಾ । ತೃಚ ಶಬ್ದಃ ಸಮಾನಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಾನಾಮೇಕ ದೇವತ್ಯಾನಾಮೃಚಾನ್ತ್ರಯೇ ತಾಂಡ್ಯಾದೌ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ । ಅತಸ್ತೃಚ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯಾ ಚೋದಕ ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಬಾಧಃ ಇತಿ ರಾದ್ಧಾನ್ತಾಶಯಃ ಇತಿ ॥

ತೃಚಾದ್ಯಾಸು ತೃಚೇವಾದ್ಯೇ ತಿಸೃಷ್ವಿತ್ಯುಚ್ಯತೇಽಗ್ರಿಮಃ ।
ತ್ರಿಛನ್ದಸ್ತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಕೃತಂ ತತ್ ಕ್ರಮಾದತ್ರ ತೃಚೋಽಖಿಲಃ ॥
ಜೈ. ನ್ಯಾ. ಮಾ. ೧೦.೫.೨. ॥

ಏಕ ಸಂಖ್ಯಾಯಾಸ್ತ್ರಿಸಂಖ್ಯಯಾಶ್ಚ ವ್ಯತಿಷಂಗ ವಿಧಾನಾತ್ 'ಏಕತ್ರಿಕ ನಾಮಕಃ' ಕಶ್ಚಿತ್ ಕ್ರತುರ್ಭವತಿ ಸಚ್ಚೈವಂ ಶ್ರೂಯತೇ । ಅಥೈಷ ಏಕತ್ರಿಕಸ್ತಸ್ಯೈಕ ಸ್ಯಾಂ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಂ ಏತತ್ ಸ್ವರೂಪಂ ತದಾಧಾರ ಸ್ವರೂಪಾದಿಕಂ ಚ ವರ್ಣಿತಮ್ ತಿಸೃಷು ಹೋತುರಾಜ್ಯಮ್ ॥

ಪಾನ್ತಮಾವೋ ಅನ್ಧಸಃ - *ಸಾ. ಋ. ೧೫೫.* । ಅಸ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ಸಾಮಾನಿ - *ಗ್ರಾ. ೨೬೧-೨೬೩.* । ಶ್ರುತಾನಿ । ವೈತಹವ್ಯ ನಾಮಕಾನಿ ತತ್ರ ಅನ್ಯಮೋಕೋನಿಧನಂ ಯದ್ ವೈತಹವ್ಯಂ ತನ್ನಾತ್ರ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ತ್ರಿಸೃಷ್ಟಿತ್ಯುಕ್ತೇಃ । ಅಪಿ ತು *ಊಹ ೧೮* । ಓಕೋನಿಧನಾಖ್ಯಮೇವ ಗ್ರಾಹ್ಯಮ್ । ತದಾಧಾರಭೂತಸ್ತೃಚಸ್ತು ಉತ್ತರಾ ಗ್ರನ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯೇ ಪ್ರಥಮ ಸೂಕ್ತಾತ್ಮಕಃ । ತತ್ರ ಪ್ರಥಮಾ 'ಪಾನ್ತಮಾವೋ - *ಸಾ. ಋ. ೭೧೩.* । ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ ಛನ್ದಸಿ ಶ್ರುತ್ಯೈವ । ದ್ವಿತೀಯಾ 'ಪುರೂಹೂತಂ ಪುರುಷ್ಟುತಂ' *ಸಾ. ಋ. ೭೧೪.* । ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ । ತೃತೀಯಾ 'ಇನ್ದ್ರ ಇನ್ನೋ' ಇತ್ಯಾದ್ಯಾ - *ಸಾ. ಋ. ೭೧೫.* । ಇತಿ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯೇ ಹೋತುರಾಜ್ಯಮ್ । ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯೇ ಅಯನ್ತ ಇನ್ದ್ರಸೋಮ - *ಸಾ. ಋ. ೭೨೫.* । ಇತಿ ತೃಚಾತ್ಮಕಂ ಸೂಕ್ತಮ್ ದೈವೋದಾಸಾಖ್ಯಂ - *ಊಹ ೨೨* । ತೃತೀಯೇ 'ಇದಜ್ಹ್ಯನ್ವೋಜಸಾ' - *ಸಾ. ಋ. ೭೩೭.* । ಇತಿ ತೃಚಾತ್ಮಕಂ ನವಮಂ ಸೂಕ್ತಮ್ । ತತ್ರ ತಿಸೃಷು ಗೀತಮೂಹ ಗ್ರನ್ಥಸ್ಯ ಮಧುಶ್ಛನ್ದಸ್ಯಾಖ್ಯಂ ಸಾಮ । *ಊಹ. ೪೪.* ॥ ಅತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ । *ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೯.೨.* ॥

ಏಕಸ್ಯಾಂ ಮೈತ್ರಾ ವರುಣಸ್ಯ ಅಸ್ತಿ 'ಪ್ರವ ಇನ್ದ್ರಾಯ ಮಾದನಜ್' - *ಸಾ. ಋ. ೭೧೬.* । ಅಸ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಾನಿ ಷಟ್ ಸಾಮಾನಿ ತಾನಿ ಚ ಗೇಯಮಾನಸ್ಯ ಚತುರ್ಥ ದ್ವಿತೀಯೇ ಊನವಿಂಶಾದೀನಿ ತತ್ರ ತೃತೀಯಂ ಗೌರೀವಿತಂ ತದೇವಾತ್ರ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಸ್ಯ ॥ ಅಸ್ತಿ ಆತೂನ ಇನ್ದ್ರಕ್ಷುಮನ್ತಮ್ *ಸಾ. ಋ. ೭೨೮* । ಅಸ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಾನಿ ಚತ್ವಾರಿ ಸಾಮಾನಿ । ತತ್ರ ಆಕೂಪಾರಮ್ - *ಊಹ ೨೪* । ತದೇವ ಅತ್ರ ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಸ್ಯ ॥ ಅಸ್ತಿ ಆತ್ವೇತಾ ನಿಷೀದತ । *ಸಾ. ಋ. ೧೬೪, ೭೪೦* । ಅಸ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಂ ದೈವಾತಿಥ ನಾಮಕಂ ಸಾಮ - *ಗ್ರಾ. ೪೦೭, ಊಹ ೨೮.* । ತದೇವ ಅತ್ರ ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರ್ಯಾಯೇ ಮೈತ್ರಾವರುಣಸ್ಯ । ಅತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಂ । *ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೯.೨.೧೦* ॥ ಕಿಂಚ ಪ್ರವ ಇನ್ದ್ರಾಯೇತ್ಯಾದ್ಯಾ ಋಚಃ । *೪೪೬, ೧೧೧೩.* ॥ ಸನ್ತಿ ಚೋತ್ತರೇ ಗ್ರನ್ಥೇ । ಸನ್ತಿ

ಃ ತದಾಧಾರಕಾನಿ ಗಾನಾನಿ ತತ್ತನ್ನಾಮಭಿಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಿ ಊಹ ಗ್ರನ್ಥೇ ಪರಂ ತಾನಿ ಅತ್ರ ನ ಗೃಹ್ಯನ್ತೇ ಏಕಸ್ಯಾಮಿತಿ ಶ್ರವಣಾತ್ ॥ ತಿಸೃಷು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿನಃ ತೃಚಮ್ ಏಕಸ್ಯಾಮಚ್ಛಾವಕಸ್ಯ ತಿಸೃಷು ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನಃ ಪವಮಾನಃ ಇತಿ ॥

ಅಸ್ತಿ 'ವಯಮುತ್ವಾತದಿದರ್ಥಾ' - *ಸಾ. ಋ. ೭೧೯* -ಇತಿ । ಕಾಣ್ವನಾಮಕಂ ಸಾಮ - *ಊಹ. ೨೦* । ತದೇವಾತ್ರ ಪ್ರಥಮಪರ್ಯಾಯೇ ॥ ಅಸ್ತಿ 'ಅಭಿತ್ವಾ ವೃಷಭಾಸುತಃ' - *೭೩೧* ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ 'ಆರ್ಷಭಾ'ಖ್ಯಂ ಸಾಮ - *ಊಹ. ೨೫* । ತದೇವಾತ್ರ ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯೇ ॥ ಅಸ್ತಿ 'ಯೋಗೇ ಯೋಗೇ ತವಸ್ತರಂ - *೭೪೩* । ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಕೌತ್ಸನಾಮಕಂ ಸಾಮ - *ಊಹ. ೩೦* । ತದೇವಾತ್ರ ತೃತೀಯಪರ್ಯಾಯೇ ಗೃಹ್ಯತೇ ॥ ಅಸ್ತಿ - ಇನ್ದ್ರಾಯಮದ್ವನೇ ಸುತಮ್ - *೭೭* ಋಕ್ ಅಸ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ಸಾಮಾನಿ ತತ್ರ ತೃತೀಯಂ ಶ್ರೌತಕಕ್ಷಾಭಿಧಂ - *ಗ್ರಾ. ೧೮೮* । ಸಾಮ ತದೇವಾತ್ರ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯೇ ॥ ಅಸ್ತಿ 'ಇದಂ ವಸೋಸುತಮನ್ಧಃ' - *ಸಾ. ಋ. ೧೨೪* ॥ ಅಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯುತಪನ್ನಾನಿ ತ್ರೀಣಿ 'ಗಾರ' ನಾಮಕಾನಿ ಸಾಮಾನಿ ತತ್ ತೃತೀಯಮಿಹ ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯೇ । *ಊಹ. ೨೬.* । ಗಾರಮಿತಿ ಪ್ರಥಿತತ್ವಾತ್ ॥ ಅಸ್ತಿ ಇನ್ದ್ರಸುತೇಷು ಸೋಮೇಷು - *೩೮೧, ೭೪೬.* । ಅಸ್ಯಾಮುತ್ಪನ್ನಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ಸಾಮಾನಿ ತಾನಿ ಚ ತತ್ರ ತೃತೀಯಂ ಕೌತ್ಸ - *ಗ್ರಾ. ೬೫೪.* । ನಾಮಕಂ, ತದೇವಾತ್ರ ತೃತೀಯ ಪರ್ಯಾಯೇ ಗ್ರಹಣೀಯಂ ಭವತಿ ॥ ಅತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ಮಾನಂ ತಾಣ್ಡ್ಯ ನವಮಾದ್ವಿತೀಯಮಾರ್ಷೇಯಞ್ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ ॥

ಸನ್ತಿ ಪ್ರಕೃತೌ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವ ಮಾನಸ್ಯ ತ್ರಯಸ್ತೃಚಾಃ 'ಉಚ್ಚಾ ತೇ ಜಾತಮ್' - *೬೭೨-೬೭೪* । ಇತ್ಯಯಂ ಪ್ರಥಮೋ ಗಾಯತ್ರೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಃ । ಪುನಾನಃ ಸೋಮ - *೬೭೫-೬೭೭* । ಇತ್ಯಯಂ ದ್ವಿತೀಯೋ ಬೃಹತೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕಃ । ಪ್ರತುದ್ರವಾ - *೬೭೭-೬೭೯* । ಇತ್ಯಯಂ ತೃತೀಯ ಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛನ್ದಸ್ಕಃ । ಏತದೇವಾಭಿಪ್ರೇತ್ಯ ಶ್ರುತಮ್ ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದ ಆವಾಪೋ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಇತಿ । *ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೭. ೩. ೨.* ॥ ಏವಂ ಸತಿ ಏಕತ್ರಿಕಸ್ಯ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವಮಾನೇ ತ್ರಿಸೃಷ್ವಿತಿ ಯದುಕ್ತಂ ತತ್ರ ತ್ರಯಾಣಾಂ ತೃಚಾನಾಮಾದ್ಯಾಸ್ತಿಸ್ರಃ ಋಚೋಗ್ರಾಹ್ಯಾಃ? ಕಿಂ ವಾ ಪ್ರಥಮ ತೃಚಸ್ಥಾಃ ಕ್ರಮ ಪಠಿತಾಸ್ತಿಸ್ರಃ? ಇತಿ ಸಂಶಯಃ । ತತ್ರ ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದಸ್ತ್ವ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಪ್ರಬಲಯಾ ದುರ್ಬಲಂ ಪಾಠಕ್ರಮಂ ಬಾಧಿತ್ವಾ ಪ್ರಥಮ ಪಕ್ಷೋ ಗ್ರಾಹ್ಯ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಅಭಿಧೀಯತೇ । ಯದೇತತ್ ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದಸ್ತ್ವಂ ತದೇತತ್ ಪ್ರಾಕೃತಮ್ ತತ್ರ ಛನ್ದಸ್ತ್ರಯೋಪೇತಸ್ಯ ತೃಚ ತ್ರಯಸ್ಯೋಪದಿಷ್ಟತ್ವಾತ್ । ವಿಕೃತಾವಪಿ ತತ್ಸರ್ವಮತಿದಿಷ್ಟಮಿತಿ ಚೇತ್ ಬಾಢಮ್ । ಅತ ಏವ ಪಾಠಕ್ರಮೋಽಪ್ಯತಿದಿಷ್ಟಃ ತಥಾಸತಿ ಪ್ರಕ್ರಾನ್ತ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಸ್ಕಸ್ಯ

ತೃಚಸ್ಯ ಸಮಾಪ್ತೌ ಸತ್ಯಾಂ ಪಶ್ಚಾದ್ ಬೃಹತೀಚ್ಛನ್ದಸ್ಕೇ ತೃಚೇ ಪ್ರಥಮಾಯಾಃ ತೃಚಃ ಪ್ರಾರಮ್ಭಾವಸರಃ ಸಚಾರಮ್ಭಸ್ತಿಸೃಷು ಇತಿ ವಿಶೇಷ ವಿಧಾನೇನ ಬಾಧ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾದಾದ್ಯ ಸ್ತೃಚೋನಿಖಿಲೋಗ್ರಾಹ್ಯಃ ॥ ತೃತೀಯೇ ಧೂರ್ಗಾನಮೇಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಮ್

ತೃಚೇಸ್ಯಾದೃಚಿವೈಕಸ್ಯಾಂ ಧೂರ್ಗಾನಂ ಪ್ರಕೃತಾವಿವ ।
ತೃಚೇ ಭವೇದಿ ಹೈ ಕಸ್ಯಾಂ ಶ್ರುತ್ಯಾವೃತ್ತಿವಿಧಾನತಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ.೧೦.೫.೩. ॥

ಏಕತ್ರಿಕ ಏವ ಕ್ರತೌ ಹ್ಯೆ ವ್ಯತಿಷಂಗೇಣೈ ಕಸ್ಯಾಂ ತಿಸೃಷು ಚ ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ಸಮ್ಪಾದ್ಯಮಾನೇಷು ಯದ್ಧೂರ್ಗಾನಂ ತತ್ ಕಿಂ ತೃಚೇ ಸ್ಯಾತ್? ಉತೈಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಇತಿ ಸಂಶಯಃ । ತತ್ರ ಚೋದಕೇನ ತೃಚೇ ಭವೇದಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಬ್ರೂಮಃ । ಇಹೈಕ ತ್ರಿಕ ಕ್ರತೌ ಏಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಧೂರ್ಗಾನಂ ಭವೇತ್ । ಕುತಃ? 'ಆವೃತ್ತಂ ಧೂರ್ಷು ಸ್ತುವತೇ । ಇತಿ ಆವೃತ್ತಿ ವಿಧಾನಾತ್ ನನು ತೃಚೇ ಗಾನೇಽಪಿ ಸಾಮ್ನಸ್ತ್ರಿರಾವೃತ್ತಿರ್ಭವೇತ್? ನ, ಆವೃತ್ತೇಃ ಸ್ತುತಿ ವಿಶೇಷಣತ್ವಾತ್ ಗುಣ ಸಂಕೀರ್ತ್ತನಪರಃ ಪದಸಮೂಹಃ ಸ್ತುತಿಃ । ತಚ್ಚ ಋಗಾವೃತ್ತಿಂ ವಿನಾ ತಿಸೃಷ್ವೃಕ್ಷು ನ ಸಿಧ್ಯತಿ । ತಸ್ಮಾದೇಕಸ್ಯಾಂ ಧೂರ್ಗಾನಮ್ । ಷಷ್ಠೇ ಸ್ತೋಮ ವೃದ್ಧಿರಾಗಮಾದ್ ಭವೇತ್ -

ಸ್ತೋಮವೃದ್ಧಿಃ ಕಿಮಭ್ಯಾಸಾದಾಗಮಾದ್ವಾಗ್ರಿಮೋ ಯತಃ ।
ನ ಕಲ್ಪ್ಯಮಶ್ರುತಂ ಮೈವಂ ಸಂಖ್ಯಾ ವಾ ಪಾದಲಿಙ್ಗತಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ.೧೦.೫.೬.

ವಿವೃದ್ಧಃ ಸ್ತೋಮಕಃ ಕ್ರತುರೇವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಏಕವಿಂಶೇನಾತಿರಾತ್ರೇಣ ಪ್ರಜಾ ಕಾಮಂ ಯಾಜಯೇತ್ । ತ್ರಿಣವೇನೌಜಸ್ಕಾಮಮ್ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶೇನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಕಾಮಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿಗತೇಭ್ಯಃ ತ್ರಿವೃತ್ ಪಞ್ಚದಶಾದಿಸ್ತೋಮೇಭ್ಯೋ ವಿವೃದ್ಧಾಃ । ಏಕವಿಂಶ ತ್ರಿಣವ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶ ಸ್ತೋಮಾಃ, ತೇಷು ಕಿಂ ಪ್ರಾಕೃತಾನಾಂ ಸಾಮ್ನಾಮ್ ಅಭ್ಯಾಸಾದ್ ವೃದ್ಧಿ ರ್ಭವತಿ? ಕಿಂ ವಾ ಸಾಮಾನ್ತರಾಗಮಾತ್ ಇತಿ ಸಂಶಯಃ । ಅಶ್ರುತಸ್ಯ ಸಾಮಾಗಮಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾದ್ ಅಭ್ಯಾಸಾದ್ ವೃದ್ಧಿಃ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಅಭ್ಯಾಸೋಽಪಿ ನ ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛ್ರುತಃ, ಕಿನ್ತು ಏಕವಿಂಶಾದಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಣಾಯ ಕಲ್ಪ್ಯತೇ, ಸಂಖ್ಯಾ ಚ ದ್ರವ್ಯಗತಾಭಿನ್ನದ್ರವ್ಯೈರೇವ ಪೂರ್ಯತೇ ನ ತ್ವೇಕದ್ರವ್ಯಾ ವೃತ್ತ್ಯಾ । ನ ಹ್ಯಷ್ಟಕೃತ್ವ ಏಕಂ ಘಟಮಾನೀಯ ಮದ್ಗೃಹೇ ಸನ್ತ್ಯಷ್ಟೌ ಘಟಾಃ ಇತಿ ವ್ಯವಹರನ್ತಿ । ತತಃ ಸ್ತೋಮಾವಯವದ್ರವ್ಯಗತಾ ಸಂಖ್ಯಾ ತದವಯವಭೂತಾನಾಂ ಸಾಮ್ನಾಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಭೇದಂ ಗಮಯತಿ । ಸ ಚ ಭೇದಃ ಸಾಮಾನ್ತರಾಗಮ ಲಿಙ್ಗಮ್ ಅತ್ರ ಹ್ಯೇವಾವಪನ್ತೀತ್ಯಾ ವಾಪೋದ್ದೇಶೇನ ದೇಶವಿಶೇಷೇ ವಿಧಿರಪರಂ ಲಿಙ್ಗಮ್ ಸಾಮಾನ್ತರೋತ್ಪತ್ತ್ಯರ್ಥಮನ್ಯ

ಲ್ಲಿಙ್ಗಮ್, ತಸ್ಮಾದಾಗಮೇನ ವೃದ್ಧಿಃ ॥ ಸಪ್ತಮೇ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ವೃದ್ಧಾವೃಚ ಆಗಮಃ ।

ಕಿಂ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನರ್ಧ್ರೌ ಸಾಮ್ನರ್ಚಾವಾಭಿಪೂರಣಮ್ ।
ಸಾಮ್ನಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಿತೋಮೈವಂ ಸಾಮ್ಯೈಕತ್ವ ಪರಾತ್ಯತಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೧೦.೫.೭. ॥

ಪ್ರಕೃತೌ ಪ್ರಾತಃ ಸವನೇ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಸ್ಯ ಅವಿವೃದ್ಧಃ । ಸ್ತೋಮಃ ತಸ್ಯ ವಿಕೃತಿಷು ವೃದ್ಧೌ ಸತ್ಯಾಂ ಪೂರ್ವೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಸಾಮಾನ್ತರಾಗಮೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಬ್ರೂಮಃ । ಏಕಂ ಹಿ ತತ್ರ ಸಾಮ ಇತಿ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಂ ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಸಾಮ್ಯೈಕತ್ವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಅತೋ ನ ಸಾಮಾನ್ತರಾಗಮಃ ಸಮ್ಭವತಿ । ಏವಂ ತರ್ಹ್ಯಭ್ಯಾಸೇನ ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಣಮಸ್ತು ಇತಿ, ನ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಪರಾಗ್ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನೇನ ಸ್ತುವನ್ತಿ ಇತಿ ಪರಾಕ್ ಶಬ್ದೇನಾಭ್ಯಾಸಪ್ರತಿಷೇಧಾತ್, ತಸ್ಮಾತ್ ಋಗಾಗಮಃ । ಏಕಂ ಸಾಮ ತೃಚೇ ಗೇಯಮ್

ಸಾಮ್ಯೈಕಸ್ಯಾಂ ತೃಚೇ ವಾಸ್ಯಾದಾದ್ಯಃ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯವದ್ಭವೇತ್ ।
ವಚನಾಲ್ಲಿಙ್ಗ ಸಂಯುಕ್ತಾತ್ ಸ್ತೋತ್ರೇ ಸಾಮ ತೃಚೇ ಭವೇತ್ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೬.೧. ॥

ಪವಮಾನಾಜ್ಯ ಪೃಷ್ಠಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರೇಷು ಯದ್ ವಿಹಿತಂ ರಥನ್ತರ ಬೃಹದ್ ವೈರೂಪಾದಿ ಸಾಮ ಆಧ್ಯೇತಾರಃ ಏಕಸ್ಯಾಮೃಚ್ಯಧೀಯತೇ, ತತ್ ಕಿಂ ಸ್ತೋತ್ರಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲೇಽಪ್ಯೇಕ ಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಗೇಯಮ್? ಕಿಂ ವಾ ತೃಚೇ ಗೇಯಮ್? ಇತಿ ಸಂಶಯಃ । ಅಧ್ಯಯನ ಸ್ಯಾನುಷ್ಠಾನಾರ್ಥತ್ವಾದ್, ಯಥಾಧ್ಯಯನಮೇಕಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಸಾಮ್ನಃ ಕೃತಂ ತಥೈಕಸ್ಯಾಮೇವ ಸಾಮ ಗೇಯಮ್ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರೇಣ ಪ್ರಥಮಾಯಾಃ ಋಚಃ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರೇಣೋತ್ತರಯೋಃ ಇತಿ ತಿಸೃಷ್ಟುಃ ಪ್ರಸ್ತೋತ್ರಾ, ಗಾತವ್ಯೋ ಭಾಗೋ ನಿರೂಪ್ಯತೇ । ತದಿದಂ ತೃಚಸ್ಯ ಲಿಙ್ಗಮ್ ಋಕ್ಸಾಮೇವಾವ ಮಿಥುನೀಸಮ್ಭವಾವೇತ್ಯಾದೌ ಋಗ್ದೇವತಾ ಸಾಮದೇವತಯೋಃ ಸಂವಾದರೂಪೇಽರ್ಥವಾದೇ ಸಾಮದೇವತ್ಯೈಕಾಮೃಚಂ ದ್ವೇ ಋಚೌ ಚ ಪ್ರತ್ಯಾಖ್ಯಾಯ ತಿಸ್ರಃ ಋಚೋಽಙ್ಗೀ ಚಕಾರ । ತದಿದಮ್ ಅಪರಂ ಲಿಙ್ಗಮ್ । ತಾಭ್ಯಾಂಲಿಙ್ಗಾಭ್ಯಾಮುಪಬೃಂಹಿತಾದ್ ಏಕಂ ಸಾಮ ತೃಚೇ ಗೀಯತೇ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಮ್ ಇತಿ ವಚನಾತ್ ತೃಚೇ ಗಾತವ್ಯಮಿತಿ ॥ ದ್ವಿತೀಯೇ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋ ಮೀಲನಾವಧಿಃ :-

ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೇ ವೀಕ್ಷಣೇ ಚ ಕಿಂ ಸ್ಯಾದಙ್ಗಾಙ್ಗತಾಥವಾ ।
ಮೀಲನಾವಧಿತಾದ್ಯಾಸ್ತು ಭಿನ್ನವಾಕ್ಯೇನ ತದ್ವಿಧೇಃ ॥

ಪ್ರತಿಶಬ್ದೇನಾವಧಿರ್ಹಿದ್ಯೋತ್ಯೋ ವಾಕ್ಯಂ ನ ಭಿದ್ಯತೇ ।
ಸತ್ಯೇವಂ ಮೀಲನಸ್ಯಾಪಿ ವಿಧಿರ್ನೋತ್ತರಯೋರ್ಭವೇತ್ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೬.೨. ॥

ಅಸ್ತಿ ರಥನ್ತರ ಸಾಮ್ನೋಯೋನೌ 'ಅಭಿತ್ವಾಶೂರ' ಇತ್ಯಸ್ಯಾಮೃಚಿ ೨೩೩/೬೮೦ ॥ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದಃ ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸ್ವರ್ದೃಶಮ್ । ಇತ್ಯಾಮ್ನಾತಃ । ಅಸ್ತಿ ಚೋದ್ಗಾತುಃ ಕರ್ತೃತಾ ತೃಚೇ ರಥನ್ತರೇ ಪ್ರಸ್ತೂಯಮಾನೇ ಸಮ್ಮೀಲಯೇತ್ ಸ್ವರ್ದೃಶಂ ಪ್ರತಿ ವೀಕ್ಷೇತ ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ ॥ ತತ್ರ ಸಂಶಯಃ । ಕಿಂ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣ ವೀಕ್ಷಣಯೋರಙ್ಗಾಙ್ಗಿ ಭಾವೋಽತ್ರ ವಿಧೀಯತೇ? ಕಿಂ ವಾ ವಿಧೀಯಮಾನ ಸಮ್ಮೀಲನಾವಧಿತ್ವೇನ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಂ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ? ಇತಿ । ತತ್ರ ಸಮ್ಮೀಲನ ವಾಕ್ಯಾದ್ ವೀಕ್ಷಣ ವಾಕ್ಯಂ ಭಿನ್ನಂ ತತೋ ಮೀಲನಾವಧಿತ್ವೇನಾನ್ವಯಃ ಸಮ್ಭವತೀತಿ । ಕಿಞ್ಚ ವೀಕ್ಷೇತೇತಿ ಲಿಙ್ಗ ಪ್ರತ್ಯಯೋಽತ್ರ ವಿಧಾಯಕಃ ಶ್ರೂಯತೇ । ತತಃ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಂ ವೀಕ್ಷಣಾ ಙ್ಗಮ್ ವೀಕ್ಷಣಂ ವಾ ತದಙ್ಗಮ್ ಇತ್ಯಙ್ಗಾಙ್ಗಿಭಾವೋಽಭ್ಯುಪೇಯಃ । ತಥಾಸತಿ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದರಹಿತಯೋರೃಚೋರ್ಗೀಯ ಮಾನೇ ರಥನ್ತರೇಽಪಿ ವಿಹಿತ ಸಮ್ಮೀಲನಾನು ವೃತ್ತಿಃ ಫಲಿಷ್ಯತೀತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ । ಸ್ವರ್ದೃಶಂ ಪ್ರತೀತ್ಯನೇನ ಕರ್ಮ ಪ್ರವಚನೀಯೇನ ಪ್ರತಿಶಬ್ದೇನ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಸ್ಯ ಮೀಲನ ಕಾಲಾವಧಿತ್ವಂ ದ್ಯೋತ್ಯತೇ, ನ ಚಾತ್ರ ಭಿನ್ನ ವಾಕ್ಯತ್ವಮ್ ಏಕ ವಾಕ್ಯತ್ವ ಸಮ್ಭವಾತ್ । ತಥಾಹಿ ವಿರೋಧ ಪರಿ ಹಾರಾಯ ಸ್ವತ ಏವ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾದ್ ವೀಕ್ಷಣಂ ನ ವಿಧೇಯಮ್ । ತಥಾ ಸತಿ ಆ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣಾತ್ ಸಮ್ಮೀಲಯೇದಿತ್ಯೇಕಂ ವಾಕ್ಯಂ ಸಮ್ಪದ್ಯತೇ । ಏವಂ ಸತ್ಯುತ್ತರಯೋರೃಚೋರ್ಮೀಲನ ವಿಧ್ಯಭಾವಃ ಫಲಿಷ್ಯತೀತಿ ರಾದ್ಧಾನ್ತಃ ॥ ತೃತೀಯೇ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಯೋರ್ದಿನ ಭೇದೇನ ಪ್ರಯೋಗಃ ॥

ಗಾವಾಮಯನಿಕೇ ಪೃಷ್ಠಃ ಷಡಹೇ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ದ್ವಯಮ್ ।
ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಂಚೋತ ಭವೇತ್ ಕಿಂಚಿತ್ ಕ್ವಚಿದ್ದಿನೇ ॥
ದ್ವನ್ದ್ವ ಗರ್ಭ ಬಹುವ್ರೀಹೇರಾದ್ಯೋಽನ್ಯೇಽಪಿ ಸಮೋಹ್ಯಸೌ ।
ಅನ್ಯೋಽನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷಸ್ಯ ಚೋದಕಾದನ್ತಿಮೋ ಭವೇತ್ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೬.೩. ॥

ದ್ವಾದಶಾಹೇ ಪೃಷ್ಠ್ಯಃ ಷಡಹ ಉತ್ಪನ್ನಃ ತತ್ರ ಷಣ್ಣಾಮಪ್ಯಹ್ನಾ ಕ್ರಮೇಣ ರಥನ್ತರ ಬೃಹದ್ ವೈರೂಪ ವೈರಾಜ ಶಕ್ವರ ರೈವತಾನಿ ಸಾಮಾನಿ ವಿಹಿತಾನಿ । ಗಾವಾಮಯನೇ ತು ವಿಕೃತಿ ರೂಪೋ ಯಃ ಪೃಷ್ಠಃ ಷಡಹಃ ತತ್ರ ಶ್ರೂಯತೇ ॥

ದ್ವಾದಶಾಹಸ್ತಾವದ್ ದ್ವಿವಿಧಃ, ಸತ್ರಾತ್ಮಕೋಽಹೀನಾತ್ಮಕಶ್ಚ । ಪುನರಪಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಂ ದ್ವೇಧಾ ಸಮುಢೋವ್ಯೂಢಶ್ಚ ಯತ್ರ ಕಾಮವ್ಯೂಹನಾಭಾವಃ ಸ ಆದ್ಯಃ ತದನ್ಯೋ ದ್ವಿತೀಯಃ ಇಹ ಸತ್ರಾತ್ಮಕಃ । ತಾಣ್ಡ್ಯ ದಶಮ ತೃತೀಯ ಖಣ್ಡಾದಿನಾ ವಿಹಿತಃ, ಸಂವತ್ಸರಸಾಧ್ಯೋ ಗ್ರಾಹ್ಯಃ । ತತ್ರ ಚ ಅಹಃ ಶಬ್ದೇನ ಸವನ ತ್ರಯಾತ್ಮಕಃ ಸೋಮ ಯಾಗಃ, ತಂ ದ್ವಾದಶಾಹ ಸಂಜ್ಞಮ್ ಸೋಮಯಾಗ ಸಮೃದ್ಧಿ ಕಾಮೋಽತ್ಯತಿಷ್ಠದಿತಿ ಸ್ಫುಟಮ್ ॥

ಸಂವತ್ಸರಸಾಧ್ಯಸ್ಯ ಯಾಗಮಾತ್ರಸ್ಯ ದ್ವೌ ಷಡಹೌ ಭವತಃ ಅಭಿಪ್ಲವಃ ಪೃಷ್ಠಶ್ಚೇತಿ । ತತ್ರ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಮಾಸಿ ಆಭಿಪ್ಲವಿವ ಷಡಹಾಃ ಚತ್ವಾರಃ, ಪೃಷ್ಠ್ಯಃ ಷಡಹಃ । ಏಕಃ ಇತ್ಥಂ ಷಡಹ ಪಞ್ಚಕೈಸ್ತ್ರಿಂಶದ್ದಿನಾನಿ ಭವನ್ತಿ । ಸ್ಪಷ್ಟಮೇತತ್ ತಾಣ್ಡ್ಯ ಚತುರ್ಥ ಪ್ರಥಮ ಖಣ್ಡಾದೌ ॥

ಪೃಷ್ಠ್ಯಡಹೇ ಯಾಃ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಾಃ ಸಾಮಾನಿ ಚ । ತೇಷಾಮಸಾಙ್ಕರ್ಯಾಯ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ವಿಭಿನ್ನಾನಿ ರೂಪಾಣಿ । *ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೧೦.೬.* । ಖಣ್ಡಾನನ್ತರಂ ಷಡ್‌ಭಿಃ ಖಣ್ಡೈಃ ಪ್ರದರ್ಶಿತಾನಿ ತತ್ರಾದಿತಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಸ್ತೋತ್ರಿಯಾಣಾಂ ರೂಪಾಣಿ ತತಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಸಾಮ್ನಾಂ ರೂಪಾಣೀತಿ ವಿವೇಕಃ ।

ಏತದಾಕಾರಃ ಊಹ್ಯಗಾನಸ್ಯ ಪ್ರಥಮ ಪಞ್ಚಮ ಸಪ್ತಮ ದಶಮ ಪಞ್ಚದಶಾಷ್ಟಾ ದಶ ಸಂಖ್ಯಕ ಗಾನದರ್ಶನಾದ್ಬೋಧ್ಯಃ ।

ಗವಾಮಯನನಾಮಕಂ ಸತ್ರಮಸ್ತಿ ತಚ್ಚ ದ್ವಿವಿಧಮ್ । ಗಾವೋವಾ ಏತತ್ ಸತ್ರಮಾಸತ । ತಾಸಾಂ ದಶಸು ಮಾಸುಃ ಶೃಙ್ಗಾಣ್ಯಜಾಯನ್ತ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿ ಕಯಾ ದಶಮಾಸಾನಿರ್ವರ್ತ್ಯಮ್ । ತಾಸಾಂ ದ್ವಾದಶಸು ಮಾಸ್ಸು ಶೃಙ್ಗಾಣಿ ಪ್ರಾವರ್ತನ್ತ । ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕಯಾ ದ್ವಾದಶಮಾಸ ನಿರ್ವರ್ತ್ಯಮಞ್ಚ, ಶ್ರೂಯತೇ ಚೇ ತತ್ ಸಮಸ್ತಂ ತಾಣ್ಡ್ಯಚತುರ್ಥ ಪ್ರಪಾಠಕಾರಮ್ಭಖಣ್ಡೇ । ತತ್ರ ಅಹರ್ನಿಯಮಸ್ತ್ವೇ ವಮ್ । ಪ್ರಾಯಣೀ ಯೋಽತಿರಾತ್ರಃ ಪ್ರಥಮಮಹಃ ಚತುರ್ವಿಂಶೀದ್ವಿತೀಯಮಹಃ ಉಕ್ಥ್ಯಸ್ತೃತೀಯಮಹಃ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಚತುರ್ಥಮಹಃ ಆಯುರ್ಗೌರಿತಿ ಪಂಚಮಹಃ ಆಯುರ್ಜ್ಯೋತಿರಿತಿ ಷಷ್ಠಾಹಃ ಏಷ ಏವ ಷಡಹಃ ಆಭಿಪ್ಲವಿಕ ಉಚ್ಯತೇ । ಏವಂ ಚತುರ್ಭಿರಾಭಿಪ್ಲವಿಕೈಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯಹಾನಿ ಭವನ್ತಿ । ತತ್ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಃ ಏಕಾಹಃ ಪಞ್ಚದಶಸ್ತೋಭ ಸಾಧ್ಯೋ ದ್ವಿತೀಯಾಹಃ । ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಸ್ತೃತೀಯ ಮಹಃ । ಏಕವಿಂಶ ಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಶ್ಚತುರ್ಥಾಹಃ । ತ್ರಿಣವ ಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಃ ಪಞ್ಚ ಮಾಹಃ । ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶ ಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಃ ಷಷ್ಠಾಹಃ । ಸೋಽಯಂ ಷಡಹಃ ಪೃಷ್ಠ್ಯ ಉಚ್ಯತೇ, ಪೂರ್ವವಿಷ್ಟತಾಭಿಪ್ಲವಿಕಷಡಹಚತುಷ್ಟ್ಯೈಃ ಸಹಾಸ್ಯ ಯೋಗೇ ತ್ರಿಂಶದ್ದಿನಾತ್ಮಕ ಏಕ ಮಾಸಃ ಸಮ್ಪನ್ನಃ । ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯ ಚತುರ್ಥ ಪಞ್ಚಮ

ಮಾಸಾಸ್ತ್ವೇವಮೇವ । ಷಷ್ಠಮಾಸಸ್ಯಾದ್ಯಾಷ್ಟಾದಶದಿನಾನಿ ಆಭಿಪ್ಲವಿಕಷಡಹತ್ರಯಾತ್ಮಕಾನಿ । ಊನವಿಂಶ ತ್ಯಾದ್ಯಃ ಪೃಷ್ಠ್ಯಃ ಷಡಹಃ । ಇತಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಃ । ಪಞ್ಚವಿಂಶತಿತಮಮಹೋಽಭಿಜಿತ್ ತತಸ್ತ್ರೀಣಿ ದಿನಾನಿ ಪ್ರಥಮಾದಿ ಸ್ವರ ಸಾಮ ತ್ರಯ ಸಾಧ್ಯಾನಿ ಊನತ್ರಿಂಶತ್ತಮಾಹಃ ಪ್ರಾಯಣೀಯಃ, ತ್ರಿಂಶತ್ತಮಶ್ಚತುರ್ವಿಂಶಾಖ್ಯಕಮ್ । ಇತ್ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಪೂರ್ವಾರ್ದ್ಧಂ ವೃತ್ತಮ್ ॥

ಉತ್ತರಷಣ್ಮಾಸಾನಾಂ ಪ್ರಥಮಮಾಸಸ್ಯ ಪ್ರಥಮಮಹಸ್ತೃತೀಯಸ್ವರ ಸಾಮಸಾಧ್ಯಮ್ ದ್ವಿತೀಯಮಹೋ ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರಸಾಮಸಾಧ್ಯಮ್ । ತೃತೀಯಮಹಃ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರ ಸಾಮ ಸಾಧ್ಯಮ್ । ಚತುರ್ಥಮಹೋ ವಿಶ್ವಜಿದಾವೃತ್ತಮ । ಪಞ್ಚಮಾದೀನಿ ಷಟ್ ದಿನಾನಿ ಪೃಷ್ಠ್ಯ ಸಂಜ್ಞಿಕಾನಿ ತತ್ರ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಂ ಪಞ್ಚಮಮಹಃ । ತ್ರಿಣವಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಂ ಷಷ್ಟಮಹಃ । ಏಕವಿಂಶಸ್ತೋಮಸಾಧ್ಯಂ ಸಪ್ತಮಹಃ ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಮಷ್ಟಮಮಹಃ । ಪಞ್ಚದಶ ಸ್ತೋಮಸಾಧ್ಯಂ ನವಮಮಹಃ । ತ್ರಿವೃತ್‌ಸ್ತೋಮ ಸಾಧ್ಯಂ ದಶಮಮಹಃ । ತತೋಽಭಿಪ್ಲವಾಃ ಷಡಹಾ ಸ್ತ್ರಯಃ । ಇತ್ಯಷ್ಟಾವಿಂಶತಿಃ ಊನವಿಂಶತಮಮಹಃ ಮಹಾವ್ರತಾಖ್ಯಂ ಅತಿರಾತ್ರಾಖ್ಯಞ್ಚ ತ್ರಿಂಶತ್ತಮಮ್ ॥

ದ್ವಿತೀಯಾದಿಷು ಮಾಸಚತುಷ್ಟಯೇ ಪ್ರಥಮದಿನಷಟ್ಕಂ ಪೃಷ್ಠ್ಯಷಡಹಃ । ತತಃ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರತಿಲೋಮೇನಾನುಷ್ಠಿತಾಶ್ಚತ್ವಾರಃ ಆಭಿಪ್ಲವಿಕಾಃ ಷಡಹಾಃ ॥ ಅನ್ತ್ಯಮಾಸಸ್ಯ ತ್ರಯೋಽಭಿಪ್ಲವಿಕಾಃ ಷಡಹಾಃ । ಪ್ರಥಮಾಃ ತಥಾಚಾಷ್ಟಾದಶದಿನಾನಿ ನಿಷ್ಪನ್ನಾನಿ ಗೋಷ್ಟೋಮಸಾಧ್ಯಮೂನವಿಂಶತಿತಮಮ್ । ಆಯುಷ್ಟೋಮ ಸಾಧ್ಯಂ ವಿಂಶತಿತಮಮ್ ದಶರಾತ್ರಸ್ಯ ದಿವಸಾದಶ ಇತಿ ತ್ರಿಂಶತ್ । ಇತ್ಥಮುತ್ತರಾರ್ದ್ಧಮಬ್ದಸ್ಯ ಅನಯೋರ್ಮಾಸ ಷಟ್ಕಯೋಃ ಸನ್ನಿಧಾನಮ್ ಅಶೀತ್ಯುತ್ತರ ಶತದಿನಾನನ್ತರಮ್ । ಅತೀತ್ಯುತ್ತರ ಶತದಿನಾಪುರಸ್ತಾಚ್ಚ ವಿದ್ಯಮಾನಮಹಃ ವಿಷುವನ್ನಾಮಕಮ್ ತದಿದಮೇಕ ಷಷ್ಟ್ಯುತ್ತರ ತ್ರಿಂಶದ್ದಿನ ನಿರ್ವರ್ತ್ಯಂ ಗವಾಮಯನಂ ಸತ್ರಂ ತಾಣ್ಡ್ಯಸ್ಯ ಕೃತ್‌ಸ್ತೇನ ಚತುರ್ಥ ಪ್ರಪಾಠಕೇನ ವಿಹಿತಮ್ । ವಿವೃತಂ ಚ ತತಃ ಪರಃ ಪರಃ । ತದಯಂ ಶ್ಲೋಕಃ –

ಶತಾನಿತ್ರೀಣಿ ಷಷ್ಠಿಶ್ಚ ವಿಷುವಾಂಶ್ಚ ಚತುರ್ಥಕೇ ।
ಪ್ರೋಕ್ತಾನಿ ಗವ್ಯಸತ್ರಸ್ಯ ಸುತ್ಯಾಹಾನಿ ಕ್ರಮಾದಿಹ ॥

'ಪೃಷ್ಠ್ಯಃ ಷಡಹೋ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮ' ಇತಿ ಚೋದಕ ಪ್ರಾಪ್ತಯೋಃ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಯೋಃ ಪುನರ್ವಿಧಾನಾತ್ ವೈರೂಪಾದಿ ನಿವೃತ್ತಿಃ । ತತಃ ಶಿಷ್ಯಮಾಣಂ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಂ

ಸಾಮದ್ವಯಂ ಕಿಂ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಕರ್ತವ್ಯಮ್? ಕಿಂ ವಾ ಕೇಷುಚಿದಹಸ್ಸು ಬೃಹತ್ ಕೇಷುಚಿದ್ರಥನ್ತರಮ್? ಇತಿ ಸಂಶಯಃ । ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಞ್ಚ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೇ ತೇ ಚ ಸಾಮ ನೀಯಸ್ಯ ಇತಿ ದ್ವನ್ದ್ವಗರ್ಭಿತೇ ಬಹುವ್ರೀಹಾವಿತರೇತರ ಯೋಗ ದ್ವನ್ದ್ವೇ ನ ಸಾಮ್ನೋಃ ಸಾಹಿತ್ಯಂ ಪ್ರತೀಯತೇ । ತತಃ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಸಾಮದ್ವಯಂ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ತೇ ಸಾಮ ನೀಯಸ್ಯಾಹ್ನಃ ಇತ್ಯಹ್ನೀಯದ್ಯನ್ಯಪದಾರ್ಥತ್ವಂ ತದಾ ಭವದುಕ್ತಮೇವ ಸ್ಯಾತ್, ಇಹ ತು ಷಡಹೋಽನ್ಯ ಪದಾರ್ಥಃ, ತಥಾಸತಿ ಷಡಹೇ ದ್ವಯೋಃ ಸಾಮ್ನೋಃ ಸಾಹಿತ್ಯಂ ಸಿದ್ಧಾನ್ತೇಽಪಿ ಸಮಾನಮ್ । ಪ್ರಕೃತೌ ಸಾಮ್ನೋರನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಿಹಾಪಿ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಮೇವ ಸಾಮ ಚೋದಕೇನಾತಿ ದಿಶ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾತ್ ತೇಷುಚಿದಹಃ ಸು ಕಿಞ್ಚಿತ ಸಾಮ ಇತಿ ರಾದ್ಧಾನ್ತಃ । ಪಞ್ಚಮೇ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠೇ ಯಥೋಕ್ತದೇಶೇ ಪೃಕ್ತಾನಿ –

ಕಿಂ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠೇ ಸರ್ವಾಣಿ ಪೃಷ್ಠದೇಶೇ ಯಥೋಕ್ತಯಾ ।
ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದಾತ್ ಪೃಷ್ಠದೇಶೇ ವಚನಾತ್ತು ವ್ಯವಸ್ಥಿತಿಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೬.೫.* ॥

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಃ ಇತಿ ಷಡಹೇ ಷಟ್ಸ್ವಹಸ್ಸು ಕ್ರಮೇಣ ರಥನ್ತರ ಬೃಹದ್ವೈರೂಪಮ್ ಇತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಷಡ್ಭಿಃ ಸಾಮಭಿಃ ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರಂ ನಿಷ್ಪಾದಿತಮ್ ॥ ತಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಪೃಷ್ಠ ಸಾಮಾನಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ವಿಶ್ವಜಿತಿ ಸೋಽಯಂ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಃ । ತತ್ರ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವಮಾನ ಮೈತ್ರಾವರುಣ ಸಾಮ್ನೋರನ್ತರಾಲರೂಪೇ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರದೇಶೇ ಕಿಂ ಸರ್ವಾಣಿ ಪೃಷ್ಠ ಸಾಮಾನಿ ಕಾರ್ಯಾಣಿ? ಕಿಂ ವಾ ಯಥಾವಚನಂ ದೇಶವ್ಯವಸ್ಥಾ? ಇತಿ ಸಂಶಯಃ । ಪೃಷ್ಠ ಕಾರ್ಯ್ಯ ಗಮಕೇನ ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದೇನ ಪೃಷ್ಠ ದೇಶೇ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ವಚನೇನ ದೇಶ ವಿಶೇಷೋ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪ್ಯತೇ । ವಚನಂ ಚೈವಮಾಮ್ನಾಯತೇ । 'ಪವಮಾನೇ ರಥನ್ತರಂ ಕರೋತ್ಯಾರ್ಭವೇ ಬೃಹನ್ಮಧ್ಯ ಇತರಾಣಿ ವೈರೂಪಂ ಹೋತುಃ ಪೃಷ್ಠ ವೈರಾಜಂ, ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮ ಶಾಕ್ವರಂ ಮೈತ್ರಾವರುಣಸ್ಯ ರೈವತಮಚ್ಛಾವಾಕಸ್ಯ' ಇತಿ ವಚನಂ ಹಿ ನ್ಯಾಯಾದ್ ಬಲೀಯಃ ತಸ್ಮಾದ್ದೇಶವಿಶೇಷೋ ವ್ಯವಸ್ಥಿತಃ' ॥

ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯಾದ್ವೈರೂಪ ವೈರಾಜೇ ಉಕ್ಥ್ಯ ಷೋಡಶಿನೋರುತ ।
ಪೃಷ್ಠೇ ಸ್ಯಾತ್ ಕ್ರತು ಸಂಯೋಗಾದಾದ್ಯೋಽನ್ಯಃ ಪೃಷ್ಠ ಲಿಂಗತಃ ॥

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೬.೬. ॥

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ ಉಕ್ಥೋ ವೈರೂಪಸಾಮ್ಯೈಕವಿಂಶಃ ಷೋಡಶೀ ವೈರಾಜಸಾಮೇತಿ । ತತ್ರ ಕೃತ್ಸ್ನೇ ಉಕ್ಥ್ಯೇ 'ವೈರೂಪಂ' ಸಾಮ, ಕೃತ್ಸ್ನೇ ಷೋಡಶಿನಿ ವೈರಾಜಂ; ವೈರೂಪಂ ಸಾಮ ಯಸ್ಮಿನ್ನುಕ್ಥ್ಯ ಕ್ರತೌ ವೈರಾಜಂ ಸಾಮ ಯಸ್ಮಿನ್ ಷೋಡಶಿನಿ ಕ್ರತೌ ಇತ್ಯೇವಂ ಕ್ರತು ಸಂಬಂಧಃ

ಪ್ರತೀತಿಃ । ಮೈವಮ್ । ಪ್ರಕೃತೋ ರಥನ್ತರ ಸಾಮ ಬೃಹತ್ಸಾಮ ಇತ್ಯೇವಂ ವಿಧಸ್ಯ ನಿರ್ದೇಶಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ವಿಷಯತ್ವ ದರ್ಶನಾದತ್ರಾಪಿ ತನ್ನಿರ್ದೇಶೇನ ಪೃಷ್ಠ ಲಿಂಗೇನ ಪೃಷ್ಠ ಕಾರ್ಯೇ ವೈರೂಪಂ ವೈರಾಜಂ ಚ ಭವಿತು ಮರ್ಹತಿ; ಕ್ರತು ಸಂಬಂಧಸ್ತಯೋಃ ಪೃಷ್ಠದ್ವಾರೇಣೋಪ ಪದ್ಯತೇ ॥ ಸಪ್ತಮೇ ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟುತಿ ಸ್ತೋಮ ಏವ ॥

ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟುದಿತ್ಯೇತತ್ ಸರ್ವತ್ರ ಸ್ತೋಮ ಏವ ವಾ ।
ಆದ್ಯಸ್ತ್ರೈಗುಣ್ಯ ವಾಚಿತ್ವಾದನ್ಯ ಸ್ತೋಮೇಽಸ್ಯ ರೂಢಿತಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೬.೭. ॥

ಏವಂ ಶ್ರೂಯತೇ । ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟುದಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಃ ಇತಿ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೧.೧೫. ॥ ಕಿಂ ತ್ರಿವೃತ್ತ್ವಮಗ್ನಿಷ್ಟುತಿ ಕ್ರತೌ ಸರ್ವೇಷು ಸಾಧನೇಷು ಸಂಬಧ್ಯತೇ? ಕಿಂ ವಾ ಸ್ತೋಮ ಮಾತ್ರ ಸಮ್ಬನ್ಧಿ ತತ್ ತ್ರಿವೃದ್ರಜ್ಜುರಿತ್ಯಾದೌ ತ್ರಿವೃಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯ ತ್ರೈಗುಣ್ಯವಾಚಿತ್ವ ದರ್ಶನಾ ದತ್ರಾಪಿ ಕ್ರತು ಸಾಧನೇಷು ವಾ ಸಂಖ್ಯಾ ಶ್ರೂಯತೇ ಸಾ ಸರ್ವಾ ತ್ರಿವೃತ್ತ್ವೇನ ವಿಕ್ರಿಯತ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ಯದ್ಯಪಿ ತ್ರಿವಚ್ಛಬ್ದೋಽವಯವ ಪ್ರಸಿಧ್ಯಾ ಲೋಕೇ ತ್ರೈಗುಣ್ಯಂ ಬ್ರೂತೇ ತಥಾಪಿ ವೇದೇ ರೂಢ್ಯಾ ಸ್ತೋಮವಾಚಿತ್ರಿವೃದ್ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಃ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಾಣಾಂ ನವಾನಾಮೃಚಾಮನುಕ್ರಮೇಣ ಸ್ತೋಮ ವಿಷಯಮೇವ ತ್ರಿವೃತ್ತ್ವಮ್ ॥ ಅಷ್ಟಮೇ ಸಂಸವಾದೌ ಪೃಷ್ಠತ್ವಮ್ -

ಸಂಸವಾದೌ ದ್ವಯೋರೇಕಂ ಪೃಷ್ಠಂ ಯದ್ವಾ ಸಮುಚ್ಚಿತಮ್ ।
ಏಕಂ ಪ್ರಕೃತಿವದ್ವಿಶ್ವಜಿದ್ವದನ್ಯತ್ರ ಚೇತರಮ್ ॥

ವಚನಾದ್ವಿಶ್ವಜಿತ್ಯೇತೇ ಸಾಮ್ನೀ ದ್ವೇ ಸ್ತೋತ್ರಯೋರ್ದ್ವಯೋಃ ।
ನೇಹಾಸ್ತಿ ತತ್ ಪೃಷ್ಠ ಏವ ಸಾಹಿತ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ಪುನರ್ವಿಧೇಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೬.೮.

ಇದಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಸಂಸವ ಉಭೇ ಕುರ್ಯಾದ್ । ಗೋಸವ ಉಭೇ ಕುರ್ಯಾದ್ ಅಭಿಜಿತ್ಯೇಕಾಹಃ ಉಭೇ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೇ ಕುರ್ಯಾತ್ ಇತಿ । ಕಿಮತ್ರ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಯೋರೇಕಂ ಪೃಷ್ಠಸ್ತುತೌ ಇತರದನ್ಯ ಸ್ತುತೌ ಸ್ಯಾತ್? ಕಿಂ ವಾ ಸಮುಚ್ಚಿತಮುಭಯಂ ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತುತೌ? ಇತಿ । ಸಂಶಯಃ । ಪ್ರಕೃತೌ ದ್ವಯೋರ್ವಿಕಲ್ಪಿತತ್ವಾದೇಕಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಯೋಗೇ ಏಕಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠತ್ವಾದನ್ಯತ್ರಾಪಿ ತಥಾತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್ । ತಥಾ ಸತ್ಯವಶಿಷ್ಠಂ ಸಾಮ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠ ವಿಶ್ವಜಿನ್ನ್ಯಾಯೇನ ಸ್ತೋತ್ರಾನ್ತರೇ ಪ್ರಯೋಕ್ತವ್ಯಮ್ ಇತಿ ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷಃ । ತಾದೃಗ್ವಚನಾ ಭಾವೇನಾತ್ರ ವಿಶ್ವಜಿತ್ ವೈಷಮ್ಯಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿವದ್ ವಿಕಲ್ಪೇ ಸತಿ ಪುನರ್ವಿಧಾನವೈಯ ರ್ಥ್ಯಾತ್ ಸಮುಚ್ಚಯಃ - ಇತಿ ರಾದ್ಧಾನ್ತಃ ॥

ಬೃಹದ್ಯದಃ ಖಾದಿರಾಶ್ಚ ವಿಕಲ್ಪಾ ನಿಯತಾ ಉತ ॥
ವಿಕಲ್ಪಾಶ್ಚೋದಕ ಪ್ರಾಪ್ತೇರ್ನಿಯತಾಃ ಸ್ಯುಃ ಪುನರ್ವಿಧೇಃ ॥
ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೭.೧೬. ॥

ಕ್ವಚಿದ್ ವಿಕೃತೌ ಶ್ರೂಯತೇ ಬೃಹತ್ ಪೃಷ್ಠಂ ಭವತಿ ಇತಿ । ತ್ರೈಧಾತವೀಯೇ ಶ್ರೂಯತೇ ಯವಮಯೋ ಮಧ್ಯಮಃ ಇತಿ । ವಾಜಪೇಯೇ ಶ್ರೂಯತೇ ಖಾದಿರೋ ಯೂಪೋ ಭವತಿ ಇತಿ । ತತ್ರ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಯೋಃ ವ್ರೀಹಿಯವಯೋಃ ಖಾದಿರ ಬೈಲ್ವಾದೀನಾಞ್ಚ ಪ್ರಕೃತೌ ವಿಕಲ್ಪಿತತ್ವಾದತ್ರಾಪಿ ಚೋದಕೇನ ವಿಕಲ್ಪಿತಾ ಇತಿ ಚೇತ್ ಪುನರ್ವಿಧಾನ ವೈಯರ್ಥ್ಯಾತ್ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ತು ದುಷ್ಟತ್ವಾತ್ ನ ಶಂಕ್ಯಾ । ತಸ್ಮಾ ನ್ನಿಯತಾಃ ಕೋಟ್ಯನ್ತರ ತ್ವರ್ಥಾನ್ನಿವರ್ತ್ತತೇ ॥

ವಿಪ್ರಗಾನಂ ವಿಕಲ್ಪಿತಮ್ -

ಉನ್ನೇಯೋ ಬ್ರಹ್ಮಗಾನಸ್ಯ ನಿಷೇಧೋಽವಿಹಿತ ಸ್ತುತಿಃ ।
ವಿಕಲ್ಪಿತೋ ವಾ ಶೂನ್ಯೋಽಪಿ ವಪೋತ್ಖೇದ ಇವ ಸ್ತುತಿಃ ॥
ವಿಧ್ಯನನ್ವಯತೋಽಸ್ತೋತ್ರಂ ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಗಾತಾ ತಥಾ ಸತಿ ।
ವಿಷಯೈಕ್ಯಾದ್ವಿಕಲ್ಪೋಽತ್ರ ಷೋಡಶಿಗ್ರಹವನ್ಮತಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೮.೬. ॥

ಆಧಾನೇ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮ್ನಾಂ ಗಾನಾನಿ ವಿಹಿತಾನಿ, ಆಧಾನ ಏವೇದಮಪರ ಮಾಮ್ನಾಯತೇ । ಉಪವೀತಾ ವಾ ಏತಸ್ಯಾಗ್ನಯೋ ಭವನ್ತಿ । ಯಸ್ಯಾಗ್ನ್ಯಾಧೇಯೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮಾನಿ ಗಾಯತಿ ಇತಿ । ಉಪ ಶಬ್ದಃ ಸಾಮೀಪ್ಯಂ ಬ್ರೂತೇ, ವಿಗತಾಃ ಕಾಲ ವಿಲಮ್ಬ ಮನ್ತರೇಣ ಪರ್ಯಸ್ತ್ಯಕ್ತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನಯಾ ನಿನ್ದಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಾಮಗಾನ - ನಿಷೇಧ ಉನ್ನೀಯತೇ, ಸ ನಿಷೇಧ ಉದ್ಗಾತುರ್ವಿಹಿತಂ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಾನಂ ಸ್ತೌತಿ । ನನು ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಾಮಗಾನಮಪ್ರಸಕ್ತಂ ತತಸ್ತನ್ನಿಷೇಧೋಽತ್ಯನ್ತಮಸಮ್ಭಾವಿತ ತ್ವಾಚ್ಛಶವಿಷಾಣವ ಚ್ಛೂನ್ಯಃ । ನ ಹಿ ವನ್ಧ್ಯಾಪುತ್ರೋ ವಾ ತದ್ವಧೋ ವಾ ಸಮ್ಭಾವ ಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತೇ । ತಥಾಸತಿ ತಾದೃಶೇನ ಕಥಂ ಸ್ತುತಿಃ? ಇತಿ ಚೇತ್ ವಪೋತ್ ಖೇದವತ್ ಇತಿ ಬ್ರೂಮಃ । 'ಸ ಆತ್ಮನೋವಪಾಮುದಖಿದತ್' ಇತ್ಯನೇನಾ ತ್ಯನ್ತಾ ಸಮ್ಭಾವಿತಾರ್ಥೇನ ಯಥಾ ಪ್ರಾಜಾ ಪತ್ಯಸ್ಯ ತೂಪರಸ್ಯ ಅಜಸ್ಯ ವಿಧಿಃ ಸ್ತೂಯತೇ, ತದ್ವತ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ ಬ್ರೂಮಃ । ನೇದಂ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮ ವಿಧೀನಾಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ । ವಿಧೀನಾಮನೇಕತ್ವೇನ ಸ್ವ ಸ್ವ ಸನ್ನಿಧಿ ಪಠಿತೈರರ್ಥವಾದೈರ್ನಿರಾಕಾಂಕ್ಷತ್ವೇನ ಚ ತದನ್ವಯಾಯೋಗಾತ್ ಕಾ ತರ್ಹ್ಯಸ್ಯ ವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಗತಿಃ? ಇತಿ ಚೇತ್ । ಉಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದೋಽತ್ರ ವಿಪ್ರತ್ವ ಜಾತಿದ್ವಾರೇಣೋ

ದ್ಗಾತಾರಂ ಬ್ರೂತೇ । ಯಸ್ಯ ಚ ಗಾನಂ ಪ್ರಸಕ್ತಂ ತಸ್ಮಿನ್ನಿಷೇಧೇ ಸತಿ ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಾಭ್ಯಾಮೇಕ ವಿಷಯಾಭ್ಯಾಮುದ್ಗಾತುರ್ಗಾನಂ ವಿಕಲ್ಪ್ಯತೇ । ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಾನ್ಯುತ್ಕರ್ಷಃ ।

ಪರ್ಯಗ್ನಿಕರಣೇ, ತ್ಯಾಗ ಆಲಮ್ಭೋ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮನಿ ।
ಕರ್ಮಶೇಷ ನಿಷೇಧಶ್ಚ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ವಿಧಿರ್ಭವೇತ್ ॥

ಕಿಂ ಚೋತ್ಕರ್ಷೋಽವಶಿಷ್ಟಸ್ಯಹ್ಯಾರಣ್ಯೋಕ್ತಿವದಾದಿಮಃ ।
ಅದೃಷ್ಟ ವಾಕ್ಯಭೇದಾಪ್ತೇರ್ದ್ರವ್ಯಾಭೇದೇನಶ್ಚಾನ್ತಿಮಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೧.೨.೧೨

ವಾಜಪೇಯೇ ಸಪ್ತದಶಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಾನ್ ಪಶೂನ್ ಸಞ್ಜ್ಞಪಯತ ಇತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯ ಶ್ರೂಯತೇ ತಾನ್ ಪರ್ಯಗ್ನಿಕೃತಾನುತ್ಸೃಜತಿ ಇತಿ, ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮ್ನ್ಯಾಲಭತ ಇತಿ । ಸಪ್ತದಶಸು ಪಶುಷು ಪರ್ಯಗ್ನಿಕರಣೇಽನುಷ್ಠಿತೇಸತ್ಯುತ್ತರಕಾಲಭಾವೀ ಕರ್ಮಶೇಷಃ । ಉತ್ಸರ್ಗ ಶಬ್ದೇನ ನಿಷಿಧ್ಯತೇ । ಅಶ್ವಮೇಧೇ ಪರ್ಯಗ್ನಿಕೃತಾನ್ ಆರಣ್ಯಾನುತ್ಸೃಜತಿ ಇತ್ಯತ್ರ ಕರ್ಮಶೇಷ ನಿಷೇಧಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪನ್ನತ್ವಾದತ್ರಾಪಿ ತಥಾತ್ವೇನ ಸಪ್ತದಶ ಪಶವಃ ಪರ್ಯಗ್ನಿ ಕರಣಾನ್ತಾಃ ಸಮಾಪ್ಯಾಃ । ಆಲಭತಿನ ಚ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಕಾಲೇ ಕರ್ಮಾನ್ತರಮ್ ಇತಿ ಪ್ರಾಪ್ತೇ, ಬ್ರೂಮಃ । ಕರ್ಮಾನ್ತರವಿಧೌ ಸಪ್ತದಶಪಶುಜನ್ಯಾದೃಷ್ಟಾದ್ ಭಿನ್ನಂ ಕಿಞ್ಚಿದದೃಷ್ಟಂ ಕಲ್ಪ್ಯೇತ । ವಾಕ್ಯ ಭೇದಶ್ಚ ಪ್ರಾಪ್ನುಯಾತ್ । ಕಿಞ್ಚ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮ್ನ್ಯಾಲಭತೇ ಇತ್ಯತ್ರ ದ್ರವ್ಯ ದೇವತಯೋರ ಶ್ರವಣಾತ್ ನ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ವಿಧಿಃ ಸಮ್ಭವತಿ ॥

ಅತ್ರೇದಂ ತತ್ವಮ್ ಶಬ್ದಾನ್ತರಮ್ ಅಭ್ಯಾಸಃ ಸಂಖ್ಯಾ ಗುಣಃ ಪ್ರಕ್ರಿಯಾಮ್ ನಾಮಧೇಯಮ್ ಇತಿ ಷಟ್ ಕರ್ಮ ಭೇದ ಹೇತವಃ ಸ್ವೀಕುರ್ವನ್ತಿ ಜೈಮಿನೀಯಾಃ । ತಥಾಹಿ, ಜೈಮಿನೀಯೇ ದ್ವಿತೀಯ ದ್ವಿತೀಯೇ ಪ್ರಥಮಂ ಸೂತ್ರಮ್ - ಶಬ್ದಾನ್ತರೇ ಕರ್ಮಭೇದಃ ಕೃತಾನುಬನ್ಧತ್ವಾತ್ ಇತಿ । ಯಜತಿ ಜುಹೋತಿ ದದಾತೀತ್ಯೇವಮಾ ದಾಯೋ ಬಹವಃ ಕ್ರಿಯಾಶಬ್ದಾಃ ಶ್ರೂಯನ್ತೇ ತತ್ರ ಸರ್ವತ್ರೈವ ಭಾವಯೇತ್ ಇತಿ ಸಮಂ ಪ್ರತೀಯತೇ । ಏವಞ್ಚ ಭಾವನಾವಾಚಕತ್ವಾಂಶೇ ಏಕತ್ವೇಽಪಿ ಕೃತಾನು ಬನ್ಧತ್ವಾತ್ ಯಜ್ಯಾದಿ ಧಾತು ರೂಪಾನುಬನ್ಧಕೃತಭೇದಾತ್ ಶಬ್ದಾನ್ತರತ್ವಂ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯ ಮೇವ ಸತ್ಯೇವಂ ಕರ್ಮಭೇದೋಪ್ಯಾಗತಃ - ಇತಿ ತದರ್ಥಃ ॥

ಸೋಮೇನ ಯಜೇತ 'ಹಿರಣ್ಯಮಾತ್ರಾಯಾಯ ದದಾತಿ' 'ದಾಕ್ಷಿಣಾನಿ ಜುಹೋತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ತದುದಾಹರಣಮ್ । ತದೇತನ್ನ್ಯಾಯೇನಾತ್ರ ಕರ್ಮಭೇದಶಙ್ಕಾ ಅಪವಾದಪಾದ

ಗತ ವಿಂಶತಿತಮ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರೇಣ ಚ ಸಮಾಧಾನಮ್ । ತದ್ಧಿ ಸೂತ್ರಮ್ - ಅದ್ರವ್ಯತ್ವಾತ್ ಕೇವಲೇ 'ಕರ್ಮಶೇಷಃ ಸ್ಯಾತ್' ಇತಿ । ಕೇವಲೇ ದ್ರವ್ಯ ದೇವತಾ ರಹಿತಾವಾಕ್ಯೇ 'ಕರ್ಮಶೇಷಃ ಸ್ಯಾತ್ ಕರ್ಮಣಃ ಉಕ್ತಸ್ಯ ಶೇಷಃ ಅನುವಾದಾದಿರೂಪಃ ಸ್ವೀಕಾರ್ಯೋ ಭವತಿ । ಕುತಃ? 'ಅದ್ರವ್ಯತ್ವಾತ್ ದ್ರವ್ಯಮಿತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಂ ದೇವತಾಯಾ ಅಪಿ ಕೇವಲೇ ಇತಿ ಸಮ್ಬನ್ಧಾತ್ ದ್ರವ್ಯದೇವತಯೋರಶ್ರವಣಾತ್ ಇತಿ ತದರ್ಥಃ । ಅತ ಏವೋಕ್ತಮ್ - ಧ್ರೌವಂ ಸಾಧಾರಣಂ ದ್ರವ್ಯ ದೇವತಾ ಮಾನ್ತ್ರವರ್ಣಿಕೋ । ರೂಪವನ್ತೌ ತತೋ ಯಾಗೌ ವಿಧೀಯೇತೇ ಪೃಥಕ್‌ತಯಾ । ಇತಿ ॥

ತಸ್ಮಾತ್ ಪರ್ಯಗ್ನಿಕರಣಾನನ್ತರಮೇವ ಕಾರ್ಯಸ್ಯ ಸಪ್ತದಶ ಪಶೂನಾಮಾಲಮ್ಭಾದಿ ಶೇಷಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮ ಕಾಲೇ ಉತ್ಕರ್ಷೋ ವಿಧೀಯತೇ । ತಥಾಸತಿ ಅರ್ಥ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ ಪರ್ಯಗ್ನಿಕರಣಾನನ್ತರ್ಭಾವಿಕರ್ಮ ವ್ಯಾಪಾರೋಪರಮ ಉತ್ಸರ್ಗ ಶಬ್ದೇನಾನೂದ್ಯತೇ' ॥ ಅತ್ರ ಹಿ ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ದೇವತಾ ಯಸ್ಯ ಪಶೋಃ ಸ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಃ ಇತಿ ತದ್ಧಿತಾನ್ತಂ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಂ ವ್ಯುತ್ಪಾದ್ಯ ಪಶ್ಚಾತ್ ತದ್ಧಿತಾನ್ತಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಜಾಪತಿದೇವತಾವಿಶಿಷ್ಟ ಪಶೋಃ ಕರ್ಮ ಬಹೂತ್ವ ವಿವಕ್ಷಾಯಾಮುತ್ಪನ್ನೇ ಇಮೇದ್ವಿತೀ ಯಾವಿಭಕ್ತಿ ಬಹುವಚನೇ ತತ್ರ ಪ್ರಥಮಭಾವಿನ್ಯಾ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತೇರೇವ ತಾವತ್ ತದ್ಧಿತೋತ್ಪತ್ತಿವೇಲಾಯಾಮನ್ವಯೋ ನಾಸ್ತಿ । ಕುತಃ? ಪಶ್ಚಾದ್ಭಾವಿನೋ ಬಹುವಚನಸ್ಯಾ ನ್ವಯಃ ಏವಂ ಸತಿ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯೇತ್ಯನೇನ ತದ್ಧಿತಾನ್ತ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕೇನ ಏಕಪಶೂವ್ರವ್ಯಮೇಕ ದೇವತೋಪೇತಂ ಯಾಗಸ್ಯ ರೂಪಂ ಸಮರ್ಪಿತೇ । ತಾದೃಶಾನಾಂ ಬಹುತ್ವಾಯ ಬಹುವಚನಂ । ಬಹುತ್ವ ವಿಶೇಷಃ ಸಪ್ತದಶ ಇತಿ ನಿರ್ದಿಶ್ಯತೇ । ತಸ್ಮಾದಿಹ ಸಂಖ್ಯಯಾ ಕರ್ಮಭೇದಃ ಸತ್ಯೇವಮೇಕಸ್ಮಿನ್ ಪಶೌ ದುಷ್ಟೋ ಸ ಏವಾವರ್ತ್ಯತೆ, ನ ಹಿ ಪಶುಃ ಪಶ್ವನ್ತರಮಾಕಾಂಕ್ಷತಿ, ಅನ್ಯಥಾ ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಪಶೌ ದುಷ್ಟೇ ಕೃತ್ಸ್ನಃ ಪಶುಗಣ ಆವರ್ತ್ಯೇತ ತಚ್ಚಾದೃಷ್ಟಾರ್ಥಮಭವಿಷ್ಯಮ್ । ವಿಚಾರೋಽಯಂ ಜೈಮಿನೀಯ ದ್ವಿತೀಯ ದ್ವಿತೀಯ ವಿಂಶತಿತಮೇ ಸತ್ರೇ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಭಾಷಿತಂ ಸ್ಫುಟಮ್ ॥

ಮನ್ತ್ರ ಲಕ್ಷಣಮಾರಭ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮೋತ್ಕರ್ಷಃ ಪರ್ಯನ್ತೈಃ ಪೂರ್ವ ಮೀಮಾಂಸಾ ಗತೈಃ ಜೈಮಿನೀಯೈಃ ದ್ವಿಷಷ್ಟಿ ಸಂಖ್ಯಾಕೈಃ ವಿಚಾರೈಃ । ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೨.೪. ಸಾಮವೇದಸ್ಯ ಕ್ರತುಷೂ ಪ್ರಯೋಗೋ ವಿಸ್ಪಷ್ಟೀಕೃತಃ । ಅತಃ ಸ ಪ್ರಯೋಜನತ್ವಾತ್ ಋಗ್ವೇದಾದಿವ ದೇವಾವಶ್ಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವ್ಯಃ ॥

ಅತ್ರೇದಂ ವೇದ್ಯಮ್ ದರ್ಶಿತಾನಾಮೇಷಾಂ ದ್ವಿಷಷ್ಟಿಸಂಖ್ಯಾಕ ವಿಚಾರಾಣಾಂ ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯವಿಸ್ತರಾದೌ ಚ ತಥಾ ಪರಃ ಪರಃ ಪಾಠಾದರ್ಶನಮ್, ಪ್ರತ್ಯುತ ದೃಶ್ಯತೇ

ಚ ತತ್ರ ಸರ್ವತ್ರ ತೇಷಾಂ ಬಹುವಿಧವಿಷಯಕ ಬಹುವಿಚಾರ ವ್ಯವಾಯ ಕೃತಂ ಮಿಥೋ ವಿಭಿನ್ನ ದೇಶ ಸಂಸ್ಥಾನಮ್ । ಯದಿ ಚ ಕ್ವಚಿತ್ ಕ್ವಚಿತ್ ಚತುರ್ಣಾಂ ಪಞ್ಚಾನಾಮಧಿ ಕರಣಾನಾಂ ವಾ ಸಾಹಿತ್ಯಮಸ್ತಿ, ಪರಂ ನ ತಥಾ ಸರ್ವೇಷಾಮ್, ಅಧ್ಯಾಯಪಾದಾಧಿಕರಣ ವ್ಯವಾಯಸ್ಯ ತತ್ರ, ತತ್ರಾತ್ರ ಚ ಸ್ಫುಟದರ್ಶನಾತ್ । ತಥಾ ಚ ಸಾಮವೇದೇ ಕ್ರತು ವಿಷಯಕ ವಿಚಾರ ಸಂಖ್ಯಾ ನಿರ್ದ್ಧಾರಣೇ ಏವಾಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮ್ । ಮನ್ತ್ರಲಕ್ಷಣಾದಾಬ್ರಹ್ಮಸಾಮೋ ತ್ಕರ್ಷಮಿತಿ ಕಥನಂ ನ ನೈರನ್ತರ್ಯ್ಯಪರಮ್

ನನ್ವಸ್ಮಿನ್ ಸಾಮವೇದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಭಾಗಸ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ಯೋಗ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಮನ್ತ್ರಭಾಗಸ್ಯ ನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಯೋಗ್ಯತಾಸ್ತಿ । ತತ್ರ ತ್ಯಾನಾಂ ಮನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಗೀತಿ ಮಾತ್ರಾತ್ಮಕತ್ವಾತ್ ನ ಖಲು ಪದ ವಾಕ್ಯ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತಾಯಾಂ ಸ್ವರಸ್ತೋಭಾದಿ ಸಾಧ್ಯಾಯಾಂ ಗೀತೌ ಕ್ರಿಯಾ ಕಾರಕ ಯೋಜನಾಭಿವ್ಯಙ್ಗ್ಯಃ ಕಶ್ಚಿದರ್ಥೋಽಸ್ತಿ ಯಸ್ಯಾಭಿವ್ಯಕ್ತಯೇ ಭವತಾ ಗೀತಿರ್ವ್ಯಾ ಖ್ಯಾಯೇತ । ಯತ್ತು ಸ್ವರಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ವಿಶೇಷ ಕಥನೇನ ಗೀತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ತತ್ಪೂರ್ವಾ ಚಾರ್ಯೈ ಪುಷ್ಪಸೂತ್ರಕಾರಾದಿಭಿಃ ಏವ ತತ್ತಲ್ಲಕ್ಷಣ ಮನ್ತ್ರ ಗ್ರಹಣೇಷು ಸಮ್ಪಾದಿತಮ್ ಇತಿ । ನ ತತ್ರ ತ್ವಯಾ ಯತಿತವ್ಯಮ್ । ಅತಃ ಕಥಂ ಭವತಃ ಮನ್ತ್ರಭಾಗ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ನಮ್? ಅತ್ರೋಚ್ಯತೇ ನ ತಾವದ್ ಗೀತಿರ್ನಿರಾಶ್ರಯಾ ತಸ್ಯಾಃ ಋಚ್ಯಾಶ್ರಿತತ್ವಾತ್ । ಅತ ಏವ ಛನ್ದೋಗಾ ಉಪನಿಷದ್ಯೇವಮಾಮನನ್ತಿ ತಸ್ಮಾದೃಚ್ಯಧ್ಯೂಢಂ ಸಾಮ ಗೀಯತೇ ಇತಿ । *ಛಾಂ.ಉ. ೧.೬.೨.* ॥ ಗೀತ್ಯಾಶ್ರಯ ಭೂತಾ ಸೇಯಮೃಗಪಿ ಮನ್ತ್ರ ಏವ, ತೇಷಾಮೃಗ್ಯತ್ರಾರ್ಥವಶೇನ ಪಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಇತಿ ಮನ್ತ್ರ ವಿಶೇಷತ್ವೇನ ಸೂತ್ರಿತತ್ವಾತ್ । ಋಗಾತ್ಮಕಸ್ಯ ತು ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕಾನ್ವಯಾಭಿವ್ಯಂಗ್ಯೋ ಅರ್ಥೋ ವಿದ್ಯತೇ । ಸ ಚ ಕ್ರತ್ವನುಷ್ಠಾನ ಕಾಲೇಽನುಸ್ಮರ್ತ್ತವ್ಯಃ ಇತಿ ಋಗ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮವಶ್ಯಂ ಕರ್ತ್ತವ್ಯಮ್ ॥ ಮನ್ತ್ರೈಃ ಅರ್ಥಾನುಸ್ಮರಣಂ ತು ನಿರ್ಣೀತಮ್ :-

ಮನ್ತ್ರಾ ಉರುಪ್ರಥಮಸ್ವೇತಿ ಕಿಮದೃಷ್ಟೈಕ ಹೇತವಃ ।
ಯಾಗೇಷೂತ ಪೂರೋಡಾಶ ಪ್ರಥನಾದೇಶ್ಚ ಭಾಸಕಾಃ ॥

ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನಾಪಿ ತದ್ಭಾನಾನ್ಮನ್ತ್ರಾಃ ಪುಣ್ಯೈಕ ಹೇತವಃ ।
ನ ತದ್ಭಾನಸ್ಯ ದೃಷ್ಟತ್ವಾತ್ ದೃಷ್ಟಂ ವರಮದೃಷ್ಟತಃ ॥ *ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೧.೨.೪.* ॥

ಉರುಪ್ರಥಸ್ವೇತ್ಯಯಂ ಕಶ್ಚಿನ್ಮನ್ತ್ರಃ, ತಸ್ಯಾಯಮರ್ಥಃ । ಭೋಃ ಪುರೋಡಾಶ ತ್ವಂ ಉರು ವಿಪುಲತಾ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ ಪ್ರಸರ ಇತಿ । ಏವಮಾದಯೋ ಮನ್ತ್ರಾ ಯಾಗ

ಪ್ರಯೋಗೇಷೂಚ್ಚಾರ್ಯ್ಯಮಾಣಾಃ ಅದೃಷ್ಟಮೇವ ಜನಯನ್ತಿ । ನತ್ವರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶ ನಾಯ ತದುಚ್ಚಾರಣಮ್ । ಪುರೋಡಾಶ ಗ್ರಥನ ಲಕ್ಷಣ ಸ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯೇ ನಾಪಿ ಪ್ರಾಪ್ತತ್ವಾತ್ । ಉರುಪ್ರಥಸ್ವೇತಿ ಪುರೋಡಾಶಂ ಪ್ರಥಯತಿ - ಇತಿ ಹಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯಮ್ । ನೈತದ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಅರ್ಥ ಪ್ರತ್ಯಾಯನಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಪ್ರಯೋಜನಸ್ಯ ಸಮ್ಭವೇ ಸತಿ ಕೇವಲಾದೃಷ್ಟಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯಿತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ದೃಶ್ಯಮಾನಾರ್ಥಾನು ಸ್ಮರಣಮೇವ ಯಾಗ ಪ್ರಯೋಗೇ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಜನಮ್ । ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯೇನಾರ್ಥಾನುಸ್ಮರಣ ಸಮ್ಭವೇ ಮನ್ತ್ರೇಣೈವಾನುಸ್ಮರಣೀಯಮಿತಿ ಯೋ ನಿಯಮಃ ತಸ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಸಮ್ಭವಾತ್ ಅದೃಷ್ಟಂ ಪ್ರಯೋಜನಮಸ್ತು ॥ ಅಸ್ಮಿನ್ನೇವಾಧಿಕರಣೇ ಮತಾನ್ತರೇಣ ಪೂರ್ವೋತ್ತರಪಕ್ಷಾವಾಹ -

ಮನ್ತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣಯೋರ್ಯದ್ವಾ ಕಲಹೋ ವಿನಿಯೋಜನೇ ।
ನ ಮನ್ತ್ರಲಿಙ್ಗ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಮನುವಕ್ತೀತರದ್ಯತಃ ॥ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೧.೨.೪. ॥

ಅಸ್ಯ ಮನ್ತ್ರಸ್ಯ ಲಿಙ್ಗೇನ ವಿನಿಯೋಗೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯಮ್ ಅವಿವಕ್ಷಿತಾರ್ಥಂ ಸ್ಯಾತ್, ವಾಕ್ಯೇನ ವಿನಿಯೋಗೇ ಮನ್ತ್ರ ಲಿಙ್ಗಂ ನ ವಿವಕ್ಷ್ಯೇತ - ಇತ್ಯುಭಯೋರ್ವಿರೋಧಾದ ಪ್ರಮಾಣ್ಯಂ ಚೋದನಾಯಾ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಃ । ನಾಯಂ ವಿರೋಧಃ । ಪ್ರಬಲೇನ ಲಿಙ್ಗೇನ ವಿನಿಯೋಗ ಸಿದ್ಧೌ ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾನುವಾದಕತ್ವಾತ್ ಇತಿರಾದ್ಧಾನ್ತಃ ॥

॥ ಇತಿ ಕೃತ್ಸ್ನಸ್ಯ ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾವತರಣಿಕಾ ಸಮಾಪ್ತಾಃ ॥

ಅರ್ಥಾನುಸ್ಮರಣಾಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವ್ಯಾಃ ಸಾಮಯೋನಿ ಭೂತಾಃ ಋಚಃ ಸಂಹಿತಾ ಗ್ರನ್ಥೇ ಛನ್ದೋನಾಮಕೇ ಸಮಾಮ್ನಾತಾಃ, ತಾಃ ಸರ್ವಾಃ ಋಚಃ ಆಮ್ನಾತ - ಕ್ರಮೇಣೇಹ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯನ್ತೇ ॥ ನ ಚ ತಾಸಾಂ ಕ್ರತುಷು ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯೇಣ ವಿನಿಯೋ ಗೋಽಸ್ತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಸೂತ್ರೇಣ ಚ ವಿನಿಯುಕ್ತಾನಾಂ ಸಾಮ್ನಾಮಾಶ್ರಯತಯಾ ತದುಪಯೋಗಾತ್ । ತಸ್ಮಾದ್ ಋಗ್ವೇದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಇವೈತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ವಿಶೇಷೇಣ ವಿನಿಯೋಗೋನಾನ್ವೇಷಣೀಯಃ - ಪರನ್ತು ಯಥಾ ಋಗ್ವೇದೀಯಾನಾಮೃತ್ವಿಜಾಮುಪಕಾರಾಯ ಋಗ್ಭಾಷ್ಯೇ ಋಚಾಂ ಪ್ರತ್ಯೇಕಸ್ಯ ವಿನಿಯೋಗೋ ಜ್ಞಾಪಿತಃ, ಇಹ ತಥಾ ಅಸ್ಯಾಮೃಚಿ ಇದಂ ಗಾನಂ ತಸ್ಯ ತತ್ರ ವಿನಿಯೋಗ ಇತಿ ಸಾಮ್ನಾಂ ವಿನಿಯೋಗಃ ಕಥಂ ನ ಭಾಷಿತಃ - ಇತಿ ನಿರುತ್ತರಕಲ್ಪಃ ಪ್ರಶ್ನ ಉಜ್ಜೃಮ್ಭತೇ ॥ ಸಾಮಾನ್ಯೇನ ತು ವಿನಿಯೋಗೋ ಯದ್ಯಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ ವಿಷಯೋಽಸ್ತಿ ತಥಾಪ್ಯಸೌ ಕೃತ್ಸ್ನಸ್ಯ ವೈದಸ್ಯೈಕಏವೇತಿ ನಾನ್ವೇಷಣಪ್ರಯಾಸೋಽಸ್ತಿ । ನನ್ವೇವಮಪ್ಯೃಚಾಮೃಷಿ

ಛನ್ದೋದೇವತಾನ್ಯವಗನ್ತವ್ಯಾನಿ ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರತ್ಯವಾಯ ಪ್ರಸಙ್ಗಾತ್ । ತಥಾ ಚ ಛನ್ದೋಗಾ ಆಮನನ್ತಿ - ಯೋ ಹ ವಾ ಅವಿದಿತಾರ್ಷೇಯ ಛನ್ದೋದೈವತ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಯಾಜಯತಿ ವಾಧ್ಯಾಪಯತಿ ವಾ ಸ್ಥಾಣುಂ ವರ್ಛತಿ ಗರ್ತ್ತ ವಾ ಪದ್ಯತಿ ಪ್ರವಾಮೀಯತೇ ಪಾಪೀಯಾನ್ ಭವಾತ ಯಾತಯಾಮಾನ್ಯಸ್ಯ ಛನ್ದಾಂಸಿ ಭವನ್ತ್ಯಥ ಯೋ ಮನ್ತ್ರೇ ವೇದ ಸರ್ವಮಾಯುರೇತಿ ಶ್ರೇಯಾನ್ ಭವತ್ಯಯಾತಯಾಮಾನ್ಯಸ್ಯ ಛಂದಾಂಸಿ ಭವಂತಿ, ತಸ್ಮಾದೇತಾನಿ ಮನ್ತ್ರೇ ಮನ್ತ್ರೇ ವಿದ್ಯಾತ್ ಇತಿ । ಏವನ್ತರ್ಹಿ ತಾಸಾಮೃಚಾಂ ಕ್ರಮವ್ಯತ್ಯಾಸೇನ ಬಹ್ವೃಚೈಃ ಅಪ್ಯಧೀಯಮಾನ ತ್ವಾತ್ ತದೀಯಾನು ಕ್ರಮಣಿಕೋಕ್ತಾನ್ಯೃಷ್ಯಾದೀನ್ಯತ್ರಾನುಸನ್ಧೇಯಾನಿ ॥

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ

ಛನ್ದ ಆರ್ಚ್ಚಿಕಃ

ಹರಿಃ ಓಮ್ : - ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಾರಂಭ ಸೂಚಕಮ್ ಏತದ್ವಾ ಕ್ಯೇಷು ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯ ಸಿದ್ಧಮ್ । ಅಧ್ಯಯನ ಆರಂಭಾವಸಾನಯೋಃ ಓಂಕಾರೋಚ್ಚಾರಣಂ ಮನ್ವಾದಿ ವಿಹಿತಂ ಚ । ತಥಾಹಿ :-

ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಪ್ರಣವಂ ಕುರ್ಯಾತ್ ಆದಾವಂತೇ ಚ ಸರ್ವದಾ ।
ಸ್ರವತ್ಯನೋಂಕೃತಂ ಸರ್ವಂ ಪರಸ್ತಾಚ್ಚ ವಿಶೀರ್ಯತಿ ॥ *ಮನು. ೨.೭೪. ॥*

ಅಥ ಗ್ರನ್ಥಮಧಿಕೃತ್ಯ ಕಿಂಚಿತ್ ಬ್ರೂತೇ :- ಆಗ್ನೇಯೈನ್ದ್ರಂ ಪಾವಮಾನಮಿತಿ ಕಾಂಡ ತ್ರಯಾತ್ಮಕೋಯೋಽಯಂ ಛನ್ದೋನಾಮಕ ಸಂಹಿತಾಗ್ರಂಥಃ ಯೋಽಯಮಾರಣ್ಯ ಕೇನಾಧ್ಯಾಯೇನ ಷಟ್ ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಕೇಣ ಸಹ ಷಡ್ಭಿರಧ್ಯಾಯೈರುಪೇತಃ । ತತ್ರ ಪ್ರಥಮೇ ಖಂಡೇ ಯಾ ಋಚಸ್ತಾಃ ಕ್ರಮೇಣೋದಾಹೃತ್ಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯನ್ತೇ ॥ ಅಗ್ನ ಆಯಾಹೀತ್ಯೇಷಾ ಭರದ್ವಾಜೇನ ದೃಷ್ಟಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಆಗ್ನೇಯೀ ॥

ಸಂಹಿತಾ ಲಕ್ಷಣತ್ವೇವಮುಕ್ತಮ್ - *ನಿರು.೧.೧೭.* ॥ ಪರಃ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ ಸಂಹಿತಾ, ಪದ - ಪ್ರಕೃತಿಃ ಸಂಹಿತಾ, ಪದಪ್ರಕೃತೀನಿ ಸರ್ವ ಚರಣನಾಂ ಪಾರ್ಷದಾನಿ ಇತಿ ಅತ್ರ ಭಾವ್ಯಮ್ । 'ಪರಃ' ಪ್ರಕೃಷ್ಟೋಯಃ 'ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ' ಸಂಶ್ಲೇಷಃ ಪರಸ್ಪರೇಣ ಸ್ವರಾಣಾಂ ಸ್ವರಾಧಿರೂಢಾನಾಂ ವ್ಯಞ್ಜನಾಞ್ಚ ಸಾ 'ಸಂಹಿತಾ' ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಸಾ ಚ ಪುನರಿಯಂ 'ಪದಪ್ರಕೃತಿಃ ಸಂಹಿತಾ' ಅತ್ರ ದ್ವಿವಿಧಾ ವರ್ಣಯನ್ತಿ । ಪದಾನಾಂ ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಸೇಯಂ ಪದಪ್ರಕೃತಿಃ ಸಂಹಿತಾ ವಿಕಾರಸ್ಯ ಸಂಹಿತಾತೋಹಿ ಪದಾನಿ ಪ್ರಕ್ರಿಯನ್ತೇ, ತಸ್ಮಾತ್ ಸಂಹಿತೈವ ಪ್ರಕೃತಿಃ ವಿಕಾರಃ ಪದಾನಿ ಇತ್ಯೇವಮೇಕೇ ಮನ್ಯನ್ತೇ ಅಪರೇ ಪುನಃ ಪದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಂಹಿತಾ ಇತಿ । ಪದಾನಿ

ಪ್ರಕೃತಿರ್ಯಸ್ಯಾಸೇಯಂ ಪದಪ್ರಕೃತಿರಿತಿ, ಕಿಂ ಕಾರಣಮ್? ಪದಾನ್ಯೇವ ಹಿ ಸಂಹತ್ಯಯಾನಾ ಸಂಹಿತಾ ಭವತಿ ತಸ್ಮಾತ್ ಪದಾನ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ ವಿಕಾರಃ ಸಂಹಿತಾ ಇತಿ । ಏವಞ್ಚ ಕೃತ್ವಾ ಪದ ಪ್ರಕೃತೀನಿ ಸರ್ವಚರಣಾಮ್ ಪಾರ್ಷದಾನಿ ಸರ್ವೇಷಾಂಚರಣಾನಾಂ ಸರ್ವಶಾಖಾನ್ತರಾ ಣಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಿಮ್ । ಪಾರ್ಷ ದಾನಾಂ ಸ್ವಚರಣ ಪರ್ಷದ್ಯೇವ ಯೈಃ ಪ್ರತಿಶಾಖಾ ನಿಯತ ಮೇವ ಯದಾವಗ್ರಹಂ ಪ್ರಗೃಹ್ಯ ಕ್ರಮಸಂಹಿತಾ ಸ್ವರಲಕ್ಷಣಮುಚ್ಯತೇ ತಾನೀಮಾನಿ ಪಾರ್ಷ ದಾನಿ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯಾ ನೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಆಹ ಕಿಂ ತೇಷಾಂ? ಇತಿ ಉಚ್ಯತೇ । ತಾನಿ 'ಪದ ಪ್ರಕೃತೀನಿ ಪದಂ ಏಷು ಸಂಹಿತಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೇನ ಚಿನ್ತ್ಯತೇ ತಾನೀಮಾನಿ ಪದ ಪ್ರಕೃತೀನಿ' ತೇಷಾಮಪಿ ಸ ಏವ ಸಮಯಃ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ॥

ಆಹ ಕಿಮ್ಪುನರತ್ರ ಸಾಧೀಯಃ? ಪದಾನಾಮ್ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಮ್? ಸಂಹಿತಾಯಾ ವಿಕಾರತ್ವಮ್? ಉತ ವಾ ವಿಕಾರತ್ವಮ್ ಪದಾನಾಮ್? ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಂ ಸಂಹಿತಾಯಾಃ? ಇತಿ । ಉಚ್ಯತೇ – ಸಂಹಿತಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಂ ಜ್ಯಾಯಃ । ಆಹ ಕಿಂ ಕಾರಣಮ್ ಉಚ್ಯತೇ? ಮನ್ತ್ರೋ ಹ್ಯಭಿವ್ಯಜ್ಯಮಾನಃ ಪೂರ್ವಂ ಋಷೇಃ ಮನ್ತ್ರ ದೃಶಃ ಸಂಹಿತಯೈವಾಭಿವ್ಯಜ್ಯತೇ ನಪದೈಃ । ಅತಶ್ಚ ಸಂಹಿತಾಮೇನಂ ಪೂರ್ವಮಧ್ಯಾಪ ಯನ್ತ್ಯನೂಚಾನಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಅಧೀಯತೇಚಾಧ್ಯೇ ತಾರಃ । ಅಪಿ ಚ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಣಿ ಸಂಹಿತಾಯೈವ ವಿನಿಯುಜ್ಯನ್ತೇ ಮನ್ತ್ರಾಃ, ನ ಪದೈಃ । ಯದಿ ಹಿ ಪದಾನಿ ಪ್ರಕೃತಿರ ಭವಿಷ್ಯಮ್, ಸಂಹಿತಾ ಪದೈರೇವ ಮನ್ತ್ರೋಽಭಿವ್ಯಜ್ಯೇತ ಪದಾನ್ಯೇವ ಚ ಪೂರ್ವ ಮಧ್ಯಾಪಯಿಷ್ಯನ್, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಃ ಅಧ್ಯೇಷ್ಯನ್ತ ಚಾಧ್ಯೇತಾರಃ, ಪದೈರೇವ ವಿನಿಯೋಕ್ಷ್ಯನ್ತ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಕರ್ಮಸು । ನ ತ್ವೇತತ್ ಸರ್ವಮಸ್ತಿ । ತಸ್ಮಾತ್ ಏಭಿರ್ವಿಶೇಷೈಃ ಹೇತುಭಿಃ ಸಂಹಿತೈವ ಪ್ರಕೃತಿರ್ನಪದಾನೀತಿ ಪಶ್ಯಾಮಃ ಇತಿ ॥ ಸಂಹತ್ಯಪಠಿತಾಃ ಯತ್ರ ಮನ್ತ್ರಾಃ, ಸಾ ಸಂಹಿತೇತಿ ಸ್ಫುಟಾರ್ಥಃ ॥

ಅಸ್ಯ ಹಿ ಸಾಮವೇದಸ್ಯ ಚತ್ವಾರಃ ಸಂಹಿತಾಗ್ರನ್ಥಾಃ, ತತ್ರ ವೇದ ಸಾಮೋಹ ಗಾನನಾಮಕೌ ಗಾನಗ್ರನ್ಥ ದ್ವೌ ಮುಖ್ಯೌ, ಛನ್ದ ಉತ್ತರಾಭಿಧೌ ಆರ್ಚಿಕ ಗ್ರನ್ಥೌ ದ್ವೌ ತದಾಧಾರಭೂತೌ ತತ್ರ ಛನ್ದೋನಾಮಕೇ ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕೇ ಕಾಣ್ಡ ತ್ರಯಾತ್ಮಿಕ ಸಂಹಿತಾಗ್ರನ್ಥೇ ಅಧ್ಯಾಯಾಃ ಪಂಚ ವರ್ತನ್ತೇ ಆರಣ್ಯಾಭಿಶ್ಚಾಪರೋ ಧ್ಯಾಯಃ ಕ್ರೋಡ ಪತ್ರಮಿವ ಚ, ಸ ಷಷ್ಠಃ । ತದಯಂ ಛನ್ದೋ ಗ್ರನ್ಥಃ ಷಡಧ್ಯಾಯಾತ್ಮಕಃ ಸಮ್ಪನ್ನಃ । ತತ್ರಾತ್ರ ಪ್ರಥಮೇಽಧ್ಯಾಯೇ ಯಾವನ್ತೋ ಮನ್ತ್ರಾವಿದ್ಯನ್ತೇ ತೇ ಸರ್ವೇ ಏವ ಅಗ್ನಿಮನು ಕೂಲಯಿತುಂ ಕ್ರತುಷು ನಿಯುಜ್ಯನ್ತೇ ತತಸ್ತತ್ ಸಮುದಾಯಃ ಆಗ್ನೇಯಂ ಕಾಣ್ಡಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಅಗ್ನಿರ್ದೇವತಾ ಅಸ್ಯೇತಿ, ವಿಗ್ರಹೇ ಸಾಸ್ಯದೇವತಾ ಇತ್ಯಧಿಕಾರೇ ಅಗ್ನೇರ್ಢಕ್, ಇತಿ ಅಗ್ನಿ

ಶಬ್ದಾತ್ 'ಢಕು' ಪ್ರತ್ಯಯೇ ವಿಹಿತೇ ತಥಾರೂಪಂ ತಥಾವಿಧೋಽರ್ಥಶ್ಚ ಪ್ರತಿಪದ್ಯತೇ । ಏವಂ ದ್ವಿತೀಯಾದ್ಯಧ್ಯಾಯತ್ರಯಾತ್ಮಕಮೈನ್ದ್ರಂ, ಪಞ್ಚಮಾಧ್ಯಾಯಾತ್ಮಕಂ ಪಾವಮಾನಮ್, ಷಷ್ಠ ಮಾರಣ್ಯಕಮ್, ಅರಣ್ಯೇಽಧ್ಯೇತವ್ಯ ತಯಾ ತಸ್ಯ ತಥಾವಿಧಂ ನಾಮಧೇಯಮ್ ॥ ನನು ಗಾನಗ್ರನ್ಥಾರಮ್ಭೇ ಗಾಯತ್ರೀಸಾಮೈವ ಶ್ರುತಮ್, ತದ್ಯೋನ್ಯೃಗೇವಪ್ಯಾದೌ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತುಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಚೇತ್ - ನ ತಸ್ಯಾ ಉತ್ತರಾ ಶ್ರುತತ್ವೇನ ಅತತ್ಸ್ಥಾನತ್ವಾತ್, ಗಾನಾರಮ್ಭೇಽಶ್ರುತಿಸ್ತು ಶ್ರುತತ್ವೇನ ಲೋಕಶಾಸ್ತ್ರಯೋರನುಶಾಸನಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥

ಭರದ್ವಾಜಾದಿ ನಾಮಧೇಯಂ ಪಂಕಜಾದಿವದ್, ಯೋಗರೂಢಮ್ । ತಥಾಹಿ ವಾಜಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ಭರಣಾದ್ ಭರದ್ವಾಜಃ । ಯಷ್ಟುಮಸ್ವಸ್ಯ ಮೇಧಾ ಪ್ರಿಯಾ ಇತಿ ಪ್ರಿಯಮೇಧಃ' । ಭರ್ಜನಾದ್ ಭೃಗುಃ । ಅತ್ರೇದಮಸ್ತಿ ವೃತ್ತಮ್ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಆತ್ಮೀಯಂ ಶುಕ್ರಮಗ್ನೌ ಹೂತಮ್ ತತ್ತೇ ಅರ್ಚಿಷಿ ಜ್ವಾಲಾಯಾಂ ಸ ಮಹರ್ಷಿರುತ್ಪನ್ನಃ, ವ್ಯಪಗತೇ ತಸ್ಮಿನ್ನರ್ಚಿಷಿ ಯೋಽಙ್ಗಾರೇಷು ಜಾತ ಸ 'ಅಙ್ಗಿರಾಃ' । ಅತ್ರೈವ ಅಙ್ಗಾರೇಷು ಜಾತಸ್ತೃತೀಯಃ 'ಅತ್ರಿ' ವ್ರತಂ ಕರ್ಮ ಮಹಿಮಹತ ಅಸ್ಯ ಇತಿ 'ಮಹಿವ್ರತಃ' ಇತ್ಯೇವಂ ನಾನಾ ರೂಪತ್ವಾತ್ 'ವಿರೂಪಃ' । ಇತ್ಯಾದಿಕಮಭಿಧಾನ ನಿರ್ವಚ ನಮ್ ಸ್ಫುಟಮೇತತ್ । *ನಿರು. ೩.೧೭.* ॥ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ ಚ ಏತದ್ ಋಕ್‌ಪ್ರಯೋಗ - ಫಲಂ ಭರದ್ವಾಜರ್ಷಿಃ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪಶ್ಯನ್ ಶಿಷ್ಯೇಭ್ಯೋಽಸ್ಯಾ ಉಪದೇಶಂ ದದೌ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾಹಿ, ನಿರುಕ್ತ ಪ್ರಥಮ ಷಷ್ಠ ಷಡ್ವಿಂಶತಿತಮೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕ್ರತುಧರ್ಮಾಣ ಋಷಯೋ ಬಭೂವುಃ, ತೇಽವರೇಭ್ಯೋ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಕೃತಧರ್ಮಸ್ಯ ಉಪ ದೇಶೇನ ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಸಮ್ಪ್ರಾಹೂಃ ಇತಿ । ಅತ್ರ ಧರ್ಮಪದೇನ ತಜ್ಜನ್ಯಂ ಫಲಂ ಗ್ರಾಹ್ಯಂ ತಸ್ಯಾಮೂರ್ತ್ತತ್ವೇನಾದ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ ಇತಿ । ಋಷನ್ತಿ ಪರಿಣಾಮಂ ಪಶ್ಯನ್ತಿ ಇತಿ ಋಷಯಃ ಇತಿ ಚ ತತ್ರೈವ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ ವಿವೃತಮ್ ವಿಸ್ತಾರತಃ । 'ಉಚ್ಚಾವಚೈರಭಿಪ್ರಾಯೈ ಋಷೀಣಾಂ ಮನ್ತ್ರದ್ರಷ್ಟಯೋ ಭವನ್ತಿ' ಇತಿ । *ನಿರುಕ್ತ. ೭.೧.೩* ॥ ಉಚ್ಚಾವಚೈರಿತ್ಯಸ್ಯ ಕರ್ಮಣಾಂ ಸ್ತುತಿ ನಿನ್ದಾದ್ಯುತ್ಕೃಷ್ಟಾಪಕೃಷ್ಟ ಬೋಧಕೈರಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಗೀಯನ್ತೇ ಸ್ತೂಯನ್ತೇ ದೇವತಾ ಅನಯೇತಿ ಗಾಯತ್ರೀ । ತದುಕ್ತಮ್ । *ನಿರು. ೭.೩.೬* ॥ ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾಯತೇಃ ಸ್ತುತಿ ಕರ್ಮಣಃ - ಇತಿ । ಸೈಷಾ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಾ ತ್ರಿಕೈಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಪಾದೈಃ ನಿಬದ್ಧ ಛನ್ದೋ ವಿಶೇಷಃ ತತ್ ಪರಿಸ್ಫುಟಮ್ ಛನ್ದೋಗ್ರನ್ಥಸ್ಯ ದ್ವಿತೀಯ ಖಣ್ಡೇ ಛನ್ದಃ ಇತ್ಯಧಿಕಾರೇ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾ ವಸವಃ ಇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತಿತಃ । ತತ್ರೈವ ನಿರುಕ್ತೇ ತ್ರಿಗಮನಾ ಇತ್ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ ಛನ್ದಸ್ತ್ವಂ ಚಾಸ್ಯಾಃ ನಿಯತಾಕ್ಷರಾದಿ ಸನ್ನಿವೇಶ ರೂಪಚ್ಛ ದನಾತ್ - ತಥಾಹಿ ತತ್ರೈವ ನೈರುಕ್ತಮ್ ಛನ್ದಾಂಸಿ ಛದನಾದಿತಿ ॥

ಆಗ್ನೇಯೋ ಅನಯಾ ಋಚಾ ಅಗ್ನಿರ್ದೇವೋಪಾಸ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾಹಿ. ಯತ್ಕಾಮ ಋಷಿರ್ಯಸ್ಯಾಂ ದೇವತಾಯಾಮಾರ್ಥಪತ್ಯಮಿಚ್ಛನ್ ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಯುಂಕ್ತೇ ತದ್ದೈವತಃ ಸ ಮನ್ತ್ರೋ ಭವತಿ ಇತಿ । ನಿರು.೭.೧ । ಆರ್ಥಪತ್ಯಮರ್ಥಪತೇರ್ಭಾವಮ್ ಅಮುಷ್ಯಾದೇವತಾಯಾಃ ಪ್ರಸಾದೇನ ಅಹಮಮುಷ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ ಪತಿರ್ಭವಿಷ್ಯಾಮಿತ್ಯಾಕಾರ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

॥ ಓಂ ನಮಃ ಸಾಮವೇದಾಯ ॥

ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ

ಭಾಷ್ಯಾವತರಣಿಕೆ - ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ

ವಾಙ್ಮಯಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಒಡೆಯರಾದ ಸರಸ್ವತಿ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ, ದೇವಗುರು ಬೃಹಸ್ಪತಿಗಳಾದಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮ ಯಾವುದೇ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭಿಸು ವಾಗ ಗಜಾನನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕೃತಕೃತ್ಯರಾಗಿರುವುದನ್ನನುಸರಿಸಿ ನಾನೂ ಸಹ ಗಜಾನನಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತೇನೆ. ಯಾರಉಸಿರೇ ವೇದವಾಗಿದೆಯೋ ಯಾವ ವೇದಗಳಿಂದ ಈ ಜಗತ್ತು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿದೆಯೋ ಅಂತಹ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮಹೇಶ್ವರರನ್ನು ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ. ಅವರ ಕೃಪಾಕಟಾಕ್ಷದಿಂದ ಅದೇ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆದ ಬುಕ್ಕ ಮಹೀಪತಿಯು ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಿರೂಪವನ್ನಿತ್ತನು.

ಜೈಮಿನೀಕೃತ ಮೀಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ ವೈಯಾಸಕಿ, ಶಾರೀರಕ ಎಂದೆಲ್ಲಾ ಹೆಸರಿರುವ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸಾ ಸೂತ್ರಾನುಸಾರವಾಗಿಯೂ, ವಿಷಯ ಸಂಶಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಉತ್ತರಪಕ್ಷ ಸಂಗತ್ಯಾತ್ಮಕಗಳೆಂಬ ಐದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರ ವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವ ನ್ಯಾಯಮಾಲಾ, ನ್ಯಾಯ ವಿಸ್ತರಗ್ರಂಥ ಗಳೆಂಬ ಮನೋಹರ ವಾದ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪುಷ್ಕರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಓದುಗರನ್ನು ಈಜಾಡಿಸಿ ಮುದಗೊಳಿ ಸುತ್ತಾ ಕೃಪಾಳುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು ಪೂರ್ವ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರ ಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ಆದರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಾಮವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶ ಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಉದ್ಗಾತೃವೆಂಬ ಸಾಮವೇದ ಋತ್ವಿಜರು ತತ್ವಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳೂ ಆಗಿದ್ದರೆ ಕೃತಾರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ಗಾತೃ ನಾಮಕಃ ಋತ್ವಿಗ್ವಿಶೇಷಃ । ತಸ್ಯ ಸಾಮವೇದಾರ್ಥ

ಜ್ಞಾನಮತ್ಯಾವಶ್ಯಕಮ್ । ಯಜ್ಞೇ ಬಾಹುಲ್ಯೇನ ತಸ್ಯೈವ ಸಾಮವೇದೀಯ ಕಾರ್ಯ ಕಲಾಪ ಅಧಿಕಾರತ್ವಾತ್ ಉದ್ಗಾತಾ ಸಾಮವೇದೇನ ॥ ಮನ್ತ್ರಾನ್ ಕರ್ಮಾಣಿ ಚೋದ್ಗಾತ್ರೈವ ಕುರ್ಯಾದನಾದೇಶೇ ॥ *ಲ್ಯಾಟ್ಯಾಯನ ೪.೧೦೫, ೧.೧೫. ॥* ಯಜ್ಞದ ಕಾರ್ಯಕಲಾಪ ಗಳಲ್ಲೂ ಮನ್ತ್ರಪಠನದಲ್ಲೂ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ಭಾಗವಹಿಸಬೇಕಾದ ಉದ್ಗಾತೃ ಸಾಮವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಿರಬೇಕಾದುದು ಅತಿ ಅವಶ್ಯಕ. ಯಾವುದೇ ಯಜ್ಞವು ನೆರವೇರಲು ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ ಕರ್ಮಕಾಂಡಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದ ಅಧ್ವರ್ಯುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವ ನಾಲ್ವರು ಋತ್ವಿಜರು ಯಜ್ಞದ ಸಂಪತ್ತಾಗಿರುತ್ತಾರೆ - **ತತ್ರ ಅಧಿಕಾಂಶಃ ಕರ್ಮಕಾಂಡಃ ಕಿಂಚಿದಂಶಃ ಉಪರಿವದ್ಭ್ಯಾಮಕಃ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡಃ । ಪ್ರಾಭಾಕಾರಾದಿ ಮತೇ ಜ್ಞಾನಕಾಂಡೋ ನಾಸ್ತ್ಯೈವ ॥**

ಯಜ್ಞಕ್ರಿಯಾ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಅಧ್ವರ್ಯುವು ಯಜ್ಞದ ಶರೀರ ವಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಶರೀರವನ್ನು ಹೋತೃ ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ಉದ್ಗಾತೃ ಎಂಬ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಋತ್ವಿಜರು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಶಸ್ತ್ರ ಯಾಜ್ಯಾ ಅನುವಾಕ್ಯಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಹೋತೃ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಶೃಂಗಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆಜ್ಯ ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರಾದಿ ಸಾಮಗಾನಗಳಿಂದ ಉದ್ಗಾತೃ ಇದನ್ನು ವೈಭವೋಪೇತ ಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರೂ ಗುಂಪಿನ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ ಸಂಭವಿಸಬಹುದಾದ ನ್ಯೂನತೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಪರಿಹರಿ ಸುತ್ತಾನೆ. ಋಚಾನ್ತ್ವ ಮನ್ತ್ರದಿಂದ ಇದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಯಜ್ಞವನ್ನು ಅಧ್ವರ್ಯುವು ಯಜುರ್ವೇದದಿಂದ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದರಿಂದ ಯಜುರ್ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮದಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ನಂತರ ಋಗ್ವೇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮಗಳು ಋಚೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಂತರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶರೀರ ಹುಟ್ಟಿದ ನಂತರವೇ ಕೈಕಡಗಾದಿ ಒಡವೆಗಳು ಶರೀರಕ್ಕೆ ಭೂಷಣವಾಗುವುವು. ಈ ಕಡಗ ಆದಿ ಒಡವೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಮಣಿ ಮುತ್ತುಗಳ ಅಲಂಕಾರಾದಿ ಅಸ್ತಿತ್ವ ಪ್ರಕಾಶ ವಾಗುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಯಜುರ್ವೇದ ರೂಪವಾದ ಯಜ್ಞವೆಂಬ ದೇಹಕ್ಕೆ, ಋಗ್ವೇದ ರೂಪವಾದ ಋಚೆಗಳು ಅಲಂಕಾರರೂಪವಾದ ಒಡವೆಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಋಚೆಗಳ ರೂಪವಾದ ಒಡವೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿಯೇ ಸಾಮವೇದದ ಸಾಮಗಾನವೆಂಬ ಮಣಿ-ಮುತ್ತುಗಳು ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ವರ್ಯು ಹೋತೃ ಉದ್ಗಾತೃ ಬ್ರಹ್ಮ ಇವರ ಕರ್ತವ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಅರ್ಥವನ್ನು ಯೋಜಿಸುವುದು ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ. **ಋಚಾಂ ತ್ವಃ .... ಉತ್ವಃ** ಎಂಬ ೧೦.೭೧.೧೧. ಋಗ್ವೇದ ಮನ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ತ್ವ ಶಬ್ದವು ಸರ್ವನಾಮದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದು ಏಕ - ಒಂದು ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಹೋತೃವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಋತ್ವಿಜರೊಬ್ಬರು, ತಾವು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ ಋಚೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸಮಾಧಾನಗಳೆಂಬ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ ಊಹೆ ಮಾಡಿ ಸಾಂಗತ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಯಜ್ಞತ್ವ ವನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಉದ್ಗಾತೃವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಋತ್ವಿಜರೊಬ್ಬರು ಶಕ್ವರಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಾನಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಋತ್ವಿಜರೊಬ್ಬರು ಹೋತೃ ಆದಿ ಋತ್ವಿಜರು ವೇದತ್ರಯೀ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಸಗಿರಬಹುದಾದ ಅಪರಾಧಗಳಿಗೆ ಪ್ರತೀಕಾರವಾದ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ .... **ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಿರಿಷ್ಟಂ ಸಂದಧಾತಿ ಭೇಷಜಕೃತೋ ಹ ವ ಏಷ ಯಜ್ಞೋ ಯತ್ರೈವಂ ವಿದ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಭವತಿ ॥** *ಛಾಂ. ೪.೧೭.೮. ॥* ವೈದ್ಯನಂತೆ ವ್ಯಾಹೃತಿ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಆಹುತಿಗಳೆಂಬ ಓಷಧಿಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಾಗಿರಬಹುದಾದ ಲೋಪದೋಷಗಳನ್ನು ಹೋಗಲಾಡಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಸರಿಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. **ತದ್ಯದ್ಯೃಕ್ತೋ ರಿಷ್ಯೇದ್ ಭೂಃ ಸ್ವಾಹೇತಿ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯೇ ಜುಹುಯಾತ್ .... ॥** *ಛಾಂ.ಉ. ೪.೧೭.೪. ॥* **ಬ್ರಹ್ಮಾ ಯಜ್ಞಂ ಯಜಮಾನಂ ಸರ್ವಾಂಶ್ಚರ್ತ್ವಿಜೋಽಭಿರಕ್ಷತಿ .... ॥** *ಛಾಂ.ಉ.೪.೧೭.೧೦. ॥* ಈರೀತಿಯಾದ ಪ್ರಕರಣ ಉಪಸಂಹರಣ ವಚನಗಳು ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಹೀಗೆ ಏಕಪದದಿಂದ ಸಂಕೇತಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅಧ್ವರ್ಯು ಆದಿ ಋತ್ವಿಜರು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೂ ತಮಗೆ ನಿಯೋಜಿಸಿರುವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ವೇದಾರ್ಥ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವೇದವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಜುರಾದಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ಚರ್ಚಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ ವೆನ್ನುವುದಾದರೆ, ವಾಚನ ಮಾಡಿದ ಮನ್ತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳು ಆಯಾ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನೊಳ ಗೊಂಡ ಯಜುರಾದಿ ವೇದಗಳನ್ನೇ ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಇದೇನೂ ದೋಷವೆನಿಸು ವುದಿಲ್ಲ. ಮನ್ತ್ರ ಮತ್ತು ವೇದಗಳೆರಡರ ವಿಶೇಷಗಳ ಬಗೆಗೆ, ಆಪಸ್ತಂಬರು ಮನ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳ ಸಮಷ್ಟಿಯ ಹೆಸರೇ ವೇದವೆಂದು ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಈಶಾವಾಸ್ಯಾದಿ ಕೆಲವು ಮನ್ತ್ರಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಕೇನೋ ಪನಿಷದಾದಿ ಕೆಲವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತ್ಮಕವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ 'ಮನ್ತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣ

ಸಮಷ್ಟಿರ್ವೇದಃ' ಉಕ್ತಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳೂ ವೇದವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ವೇದದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಪರವಾಗಿಯೂ ಕರ್ಮಪರವಾಗಿಯೂ ಅರ್ಥೈಕ್ಯ ವಾಗುವಂತೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಕ್ರಿಯಾಪರವಾದ ಅರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದುದನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವೇದತ್ವವಿಲ್ಲ ವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟು - *ಮುಂ.ಉ.೧.೧.೫.* ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ 'ಸಾಮವೇದಗಳು ಅಪರಾವಿದ್ಯೆ' ಎಂದಿರುವುದನ್ನು ಮುಂದಿಡುತ್ತಾರೆ. ಮನುಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ರಹಸ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ ಸಹಿತವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವುದನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯರು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಾಭಾಕರಾದಿಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ವಿಧಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಕೇವಲ ವಸ್ತುವಾದೀ ದ್ರವ್ಯ ವಿಷಯ ಭಾಗವೆನ್ನುವುದು ಇಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಮೂರರ ಮನ್ತ್ರಭಾಗಾನ್ತವಾದ ಈಶೋಪನಿಷದಾದಿಗಳು ಕ್ರಿಯಾಪರವಾದವು ಎಂಬುದೇ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದದ್ದು. ಅರ್ಥಾನ್ತರವೆಂಬುದು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕ. ಕೇನೋಪನಿಷದಾದಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರನ್ಥವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭ್ರಾಮಕವಾದದ್ದು. ವೇದವೇತೃಗಳಾದ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ಇವು ಉಪದೇಶಿತವಾಗಿ ಗ್ರಂಥರೂಪವನ್ನು ಪಡೆದು ಆದರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿವೆ.

ಗೇಯ, ಅರಣ್ಯಗಾನಗಳಂತೆಯೇ ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿರುವ **'ಊಹ' 'ರಹಸ್ಯ'** ಗಾನಗಳನ್ನು ಪೌರುಷವೆಂದು ಭ್ರಮಿಸುವಂತೆಯೇ, ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗ್ರನ್ಥ ವಾಙ್ಮಯದ ರಚನಾ ಸಾಮ್ಯ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಕೇನೋಪನಿಷದಾದಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸಾಹಿತ್ಯದ ಗುಂಪಿಗೆ ಸೇರುತ್ತ ದೆಂಬುದು ಕೇವಲ ಭ್ರಮೆಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಯಂ ನ್ಯಾಯವಿಸ್ತರಣಕಾರರು ಇದು ಪುರುಷ ನಿರ್ದೇಶಿತ ಲೇಖನ ಶೈಲಿಯೆಂದು ತಮ್ಮ *ಜೈ.ನ್ಯಾ. ೨.೧.೭,೮* ಉದಾಹರಣೆಗೆ **ಅಹೇ ಬುಧ್ನಿಯ ಮನ್ತ್ರಂ ಮೇ ಗೋಪಾಯ.... ||** *ತೈ.ಬ್ರಾ. ೧.೨.೧.೮೬*ನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮನ್ತ್ರಲಕ್ಷಣವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. **....ತಚ್ಚೋದಕೇಷು ಮನ್ತ್ರಾಖ್ಯಾ ಇತಿ ಶೇಷೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಃ ಇತಿ ಚ । ತತ್ರ ತೇಷಾಂ ಮನ್ತ್ರಾಣಾಂ ಚೋದಕೇಷು ಅಧ್ಯಾಪಕೇಷು ಮನ್ತ್ರ ಇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾ.... ||** ಚೋದಕವಾದ ವಿಧಿರೂಪವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳೂಸಹ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಿರುವುದು ಅಧ್ಯಾಪಕರಲ್ಲೂ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅಸ್ತಿ ನಾಸ್ತಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ಆದಿ ಆವರಣಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಯಾಜ್ಞಿಕರು ಯಾವುದನ್ನು ಮನ್ತ್ರವೆಂದು ಹೇಳುವರೋ ಅದಕ್ಕೆ **'ಸಮಾಖ್ಯಾನ'** ವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅನುಷ್ಠಾನದ ಸ್ಮರಣೆಗಾಗಿ ಮನ್ತ್ರಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಈ ಸಮಾಖ್ಯಾನ ದೋಷವರ್ಜಿತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ '**ಅಹೇ ಬುಧ್ನಿಯ ಮನ್ತ್ರಂ ಮೇ ಗೋಪಾಯ ....**' *ತೈ.ಬ್ರಾ. ೧.೨.೧.೮೬*ದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅಸಂಭವ ಎಂಬ ಮೂರು ದೋಷಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮದಂತೆ ಈ ದೋಷತ್ರಯವನ್ನು ನಿವಾರಿಸಿ ಇಲ್ಲಿ ಈ ಮನ್ತ್ರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. **ವಸನ್ತಾಯ ಕಪಿಂಜಲನಾ ಲಭತೇ....** *ವಾ.ಸಂ. ೨೪.೨೦.* ಹೊಸ ವಿಷಯವನ್ನು ವಿಧಿಯಂತೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷವಿದ್ದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಧಾಯಕವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯವೇ ಮನ್ತ್ರವೆನ್ನುವುದನ್ನು - ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನನ ಹೇತುವಾದದ್ದು ಮನ್ತ್ರವೆನ್ನುವುದಾದರೆ - ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆಲ್ಲಾ ಮನ್ತ್ರವಾಗಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಅಸಿ ಪದಾನ್ತವಾದವು ಉತ್ತಮ ಪುರುಷಾನ್ತವಾದವು ಮನ್ತ್ರಗಳು ಎಂದರೆ ಒಂದಲ್ಲ ಒಂದನ್ನು ಬಿಡಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮನ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ. ಯಾಜ್ಞಿಕರೂ ಶಿಷ್ಯರೂ ಪ್ರಾಜ್ಞರೂ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ನಿರತರೂ ಯಾವುದನ್ನು ಮನ್ತ್ರವೆನ್ನುವರೋ ಅದು '**ಸಮಾಖ್ಯಾನ**'. ಅದು ದೋಷವರ್ಜಿತವಾದ ಮನ್ತ್ರ. ಅದನ್ನು ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವರು. ಅಷ್ಟೇ ಸಾಕು. ಇದಕ್ಕೆ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಿಲ್ಲದ ಯಾವ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ - ಮನ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಆದಿ ದೋಷವಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಮನ್ತ್ರದ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ವೇದವೆನ್ನಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ - ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಹಾಗಲ್ಲ ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ. ಯಾಜ್ಞಿಕರು ಯಾವುದನ್ನು ಮನ್ತ್ರವೆನ್ನುವರೋ ಆ ಸಮಾಖ್ಯಾನವೆಂಬ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ಲಕ್ಷಣವೇ ಯಾಗಪ್ರಯಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಮನ್ತ್ರವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿಂದ ಖಚಿತಪಡಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಉರುಪ್ರಥಸ್ಯ.... ॥ *ತೈ.ಸಂ. ೯.೨.೭.೩.* ಮುಂತಾದವು '**ಅನುಷ್ಠಾನ**' ಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುವು. **ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಂ.... ॥** *ಋ.ಸಂ. ೧.೧.೧. ॥* ಇತ್ಯಾದಿಗಳು '**ಸ್ತುತಿ**' ಪರವಾದವು. **ಇಷೇತ್ವಾ... ॥** *ತೈ.ಸಂ. ೧.೧.೧. ॥* ಮುಂತಾದವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ '**ತ್ವಾ**' ಪದವಿರುವ '**ತ್ವಾಂ**' ತಗಳಾಗಿವೆ. **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ.... ॥** *ಸಾ.ಸಂ.೧. ॥* ಮುಂತಾದವು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ '**ಆಮಂತ್ರಣ**' ಮಂತ್ರ ಗಳಾಗಿವೆ. **ಅಗ್ನೀದಗ್ನೀನ್ ವಿಹರ.... ॥** *ತೈ.ಸಂ. ೬.೩.೧.೨. ॥* ಇತ್ಯಾದಿಗಳು '**ಆಜ್ಞೆ**' ಕೊಡುವ '**ಪ್ರೈಷ**' ಮನ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಥಃ ಸ್ವಿದಾಸೀ.... ॥ *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೧೨೯-೫ ॥* ಮುಂತಾದವು ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಬೋಧಕವಾದ ವಿಚಾರಪರವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. **ಅಂಬೇ.... ಕಶ್ಚನ ॥** *ತೈ.ಸಂ. ೭.೪.೧೯.೧. ॥* ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಶೋಕವನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವ 'ಪರಿವೇದನಾ' ಮನ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. **ಪೃಚ್ಛಾಮಿ.... ಪೃಥಿವ್ಯಾ ॥** *ಋ.ಸಂ. ೧.೧.೧೬೪-೩೪.* ಮುಂತಾದವು 'ಪ್ರಶ್ನ' ರೂಪವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. **ವೇದಿಮಾಹುಃ.... ಪೃಥಿವ್ಯಾ.... ॥** *ತೈ.ಸಂ. ೬.೪.೧೮.೨. ॥* ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಉತ್ತರ ರೂಪವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಈ ವಿಧವಾದ ಅತ್ಯಂತ ವಿಜಾತೀಯ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನೆಲು ಈ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದ 'ಸಮಾಖ್ಯಾನ' ವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಗುರುತಿಸಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಋಷಿಗಳಿಂದಲೂ ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದಲೂ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅನ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳೂ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವಧಾನವುಳ್ಳ ಆಸಕ್ತರಿಗೆ **'ಸಮಾಖ್ಯಾನ'** ವೆಂಬ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಇಂತಹವೇ ಮಂತ್ರಗಳೆಂದು ಖಚಿತಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಹಾಯಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ.

ಈಗ ಮನ್ತ್ರಬ್ರಾಹ್ಮಣದ್ವಯಾತ್ಮಕವಾದ ವೇದರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಇದುವರೆಗೆ ಮನ್ತ್ರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿ ಮನ್ತ್ರವಲ್ಲದ ಉಳಿದ ಭಾಗವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. *೨.೧.೮*ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚಾತುರ್ಮಾಸ್ಯೇಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುವ **ಏತದ್ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ .... ಹವೀಗ್ಂಷಿ** *ತೈ.ಬ್ರಾ.೧.೭.೧.೧*ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇಷ್ಟು ಮನ್ತ್ರ ಇಷ್ಟು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂದು ವಿಂಗಡಿಸಲಾಗಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಯಾವ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳಿದರೂ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷಗಳು ಸಂಭವಿಸುವುವು. ಹಿಂದೆ **'ಸಮಾಖ್ಯಾನ'** ದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನ ಕರ್ತೃಗಳೂ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರೂ ಯಾವುದನ್ನು ಮನ್ತ್ರವೆಂದು ಹೇಳುವರೋ ಅದು ಮನ್ತ್ರವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದೆ. ಮನ್ತ್ರವಲ್ಲದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಆದರೆ ಮನ್ತ್ರವು ಅಲ್ಪಸ್ವಲ್ಪ ಪದ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕ್ರಮವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲದ **'ವೇದ ವಾಕ್ಯ'** ವಾಗಿರಬೇಕು. ವೇದದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಯಾವ ವಾಕ್ಯವೂ, ಶಿಷ್ಟಪರಿಗೃಹೀತವಾಗಿದ್ದರೂ ಮನ್ತ್ರವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಗವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರು ಈ ಲಕ್ಷಣ ಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹೇತುಃ - ಕಾರಣ - ತೇನಹ್ಯನ್ನಂ ಕ್ರಿಯತೇ । *ಶ.ಬ್ರಾ. ೨.೫.೨.೨೩. ॥* **ನಿರ್ವಚನಂ** - ವಿಷಯ ಸಮರ್ಥನೆ - ತದ್ಧಧ್ನೋ ದಧಿತ್ವಂ । *ತೈ.ಸಂ. ೨.೫.೩.೪. ॥* **ನಿಂದಾ** - ದೋಷಾರೋಪಣೆ - ಅಮೇಧ್ಯಾ ವೈ ಮಾಷಾಃ । *ತೈ.ಸಂ. ೫.೧.೮.೧. ॥* **ಪ್ರಶಂಸಾ** - ಸ್ತುತಿ ವಾಯುರ್ವೈ ಕ್ಷೇಪಿಷ್ಠಾ ದೇವತಾ । *ತೈ.ಸಂ. ೨.೧.೧.೧. ॥* **ಸಂಶಯಃ** - ಅನುಮಾನ - ತದ್ವ್ಯಚಿ ಕಿತ್ಸತ್ । ಜುಹವಾನೀ೩ಮಾಹೌಷಾಮಿತಿ । *ತೈ.ಸಂ. ೬.೫.೬.೧. ॥* **ವಿಧಿಃ** - ಆಜ್ಞೆ -

ಯಜಮಾನೇನ ಸಂಮಿದೌದುಂಬರೀ ಭವತಿ । *ತೈ.ಸಂ. ೬.೨.೧೦.೩.* ॥ **ಪರಕೃತಿ** - ಅನ್ಯ ಕರ್ತೃಕಸ್ಯ ವ್ಯಾಹತಸ್ಯ ವಿಧೇರ್ವಾದಃ ಪರಕೃತಿಃ ಇನ್ನೊಂದು ವಿಷಯವಾಗಿ ಹೇಳುವುದು - ಮಾಷಾನೇವ ಮಹ್ಯಂ ಪಚಂತಿ । **ಪುರಾ ಕಲ್ಪಃ** - ಹಿಂದಿನ ಇತಿಹಾಸ - ಪುರಾ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ಅಭೈಷು । *ತೈ.ಸಂ. ೧.೫.೭.೫.* ॥ **ವ್ಯವಧಾರಣ ಕಲ್ಪನಾಃ** - ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹೀಗೆ ಆಗುವುದೆಂಬ ವಿಷಯ ನಿರೂಪಣೆ - ಯಾವತೋಽಶ್ವಾನ್ ಪ್ರತಿಗೃಹ್ಣೀಯಾತ್ತಾವತೋ ವಾರುಣಾಂಶ್ಚತುಷ್ಕಪಾಲಾನ್ನಿರ್ವ ಪೇತ್ । *ತೈ.ಸಂ. ೨.೩.೧೨.೧.* ॥

ಈ ಹೇತು ಆದಿಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲಕ್ಷಣಗಳಾಗಿದ್ದು ಹೀಗೆಯೇ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಕೊಡಬಹುದು. ಮನ್ತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವ ಹೇತುನಿರ್ವಚನಾದಿಗಳಿಗೆ ಈ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನೂ ಗಮನಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ

ಹೇತುಃ - ಇಂದವೋ ವಾಮುಶಂತಿ ಹಿ । *ಋ.ಸಂ. ೧.೨.೪.* ॥ **ನಿರ್ವಚನಂ** - ಉದಾನೀಷುರ್ಮಹೀರಿತಿ ತಸ್ಮಾದುದಕಮುಚ್ಯತೇ । *ಅಥ. ೩.೧೩.೪.* ॥ **ನಿಂದಾಃ** - ಮೋಘಮನ್ನಂ ವಿಂದತೇ ಅಪ್ರಚೇತಾಃ । *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೧೧೭.೬.* ॥ **ಪ್ರಶಂಸಾಃ** - ಅಗ್ನಿ ಮೂರ್ಧಾ ದಿವಃ ಕಕುತ್ । *ಋ.ಸಂ. ೮.೪೪.೧೬.* ॥ **ಸಂಶಯಃ** - ಅಧಃ ಸ್ವಿದಾಸೀ೩ದು ಪರಿಸ್ವಿದಾಸೀ೩ತ್ ॥ *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೧೨೯.೫.* ॥ **ವಿಧಿಃ** - ವಸಂತಾಯ ಕಪಿಂಜಲಾನಲಭತ ॥ *ವಾ.ಸಂ. ೨೪.೨೦.* ॥ **ಪರಕೃತಿಃ** - ಸಹಸ್ರಮಯುತಾ ದದತ್ । *ಋ.ಸಂ. ೮.೨೧.೧೮.* ॥ **ಪುರಾಕಲ್ಪಃ** - ಯಜ್ಞೇನ ಯಜ್ಞಮಯಜಂತ ದೇವಾಃ । *ಋ.ಸಂ. ೧೦.೯೦.೧೬.* ॥ ಇಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಪುಲವಾಗಿವೆ.

'ಇತಿ' 'ಇತಿ' ಎಂಬ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದಗಳನ್ನುಪಯೋಗಿಸಿರುವ ಇತಿಕರಣ ಬಹುಲತ್ವದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಮನ್ತ್ರವೆನ್ನಲೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ **'ಇತ್ಯಾದದಾ' 'ಇತ್ಯಯಜಥಾ' 'ಇತ್ಯಪಚ'** ಇತ್ಯಾದಿ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಅತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಇತ್ಯಾಹ' ಪದಗಳಿಂದ ಅಂತ್ಯ ವಾಗುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳೆನ್ನಲು - **ರಾಜಾ ಚಿದ್ಯಂ ಭಗಂ ಭಕ್ಷಿತ್ಯಾಹ** । *ಋ.ಸಂ. ೭.೪೧.೨.* ॥ **ಯೋ ವಾ ಕಕ್ಷಾಃ ಶುಚಿರಸ್ಮೀತ್ಯಾಹ** । *ಋ.ಸಂ. ೭.೧೦೪.೧೬.* ॥ ಎಂಬ ಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಇತ್ಯಾಹ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದು ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷ ಬರುವುದರಿಂದ - ಆಗು ವುದಿಲ್ಲ. ಕಥಾರೂಪವಾದ ಯಮಯಮೀ ಸಂವಾದವು ಋ.ಸೂ. ೧೦.೧೧ರಲ್ಲಿ ಉರ್ವಶೀ ಪುರೂರವ ಸಂವಾದವು. ಋ.ಸೂ.೧೦.೯೫ರಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾರದು ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವೇದದಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರ ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂದು ಎರಡೇ ಭಾಗವಿದೆಯೆಂದು ಶಿಷ್ಟರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಮನ್ತ್ರಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮನ್ತ್ರವಲ್ಲದ ಉಳಿದ ಭಾಗವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೆಂಬುದೇ ಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. *೨.೧.೮.* **ತಚ್ಚೋದಕೇಷು ಮನ್ತ್ರಾಖ್ಯಾ । ಶೇಷೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಶಬ್ದಃ ॥** ಜೈ.ಸೂ. *೩.೧.೩೨,೩೩ ॥* ಋಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮನ್ತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೧.೧೦-೧೨ನೆಯ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರರೂಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಪಾದವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರುವುದು ಋಗ್ವೇದವೆಂದೂ ಗಾನಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿರುವ ಸಾಮ ವಿಶೇಷವೇ ಸಾಮವೇದವೆಂದೂ ಉಳಿದವು ಯಜುರ್ವೇದವೆಂದೂ *ಕೃಷ್ಣಯಜುಃ.ಬ್ರಾ. ೧.೨.೨೫, ಕೃಷ್ಣಯಜುಃ.ಸಂ. ೧.೬.೫.* ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಅಥರ್ವವೇದದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸದಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. **....ಋಗ್ವೇದಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಯಜುರ್ವೇದೋಽನ್ತರಿಕ್ಷಾತ್ ಸಾಮವೇದೋ ಅಮುಷ್ಮಾತ್ .... ।** *ಷ.ವಿಂ.ಬ್ರಾ. ೫.೧.೨೦ ।* **ಅಗ್ನೇರ್ಋಚೋ ವಾಯೋರ್ಯಜೂಷ್ಂಷಿ ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತ್ಯಾತ್ .... ।** *ಛಾಂ.ಉ.೪.೧೭.೨. ॥* **ಅಗ್ನಿವಾಯುರವಿಭ್ಯಸ್ತು ತ್ರಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸನಾತನಂ । ದುದೋಹ ಯಜ್ಞ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಋಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮ ಲಕ್ಷಣಂ ॥** *ಮನು.೧.೨೩. ॥* **ಇತಿ ವೇದಾಸ್ತ್ರಯೀಸ್ತ್ರಯೀ .... ॥** *ಅಮರ. ೧.೧೭೫. ॥* ಆದರೆ ಅಥರ್ವಣಾಂಗಿರಸರು ಈ ವೇದಗಳಿಂದಲೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಅಥರ್ವವೇದವನ್ನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ವೇದವಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ತಂದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಅಥರ್ವ ಎಂಬ ಅನ್ವರ್ಥ ನಾಮ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ತೈತ್ತಿರಿಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಥರ್ವಾಂಗಿರಸ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವೂ ಸೇರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಕೆಲವರು ಅಥರ್ವ ವೇದವೂ ಋಗ್ವೇದದಂತೆ ಪಾದಬದ್ಧ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಥರ್ವ ವೇದವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಬೇಕಾದ ಕಾರಣ ವಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಾಙ್ಮಯವು 'ಪದ್ಯ ಗದ್ಯ ಗಾನದಲ್ಲಿ' ಮಾತ್ರ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಪದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದ ಮತ್ತು ಅಥರ್ವವೇದವೂ ಗದ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಯಜುರ್ವೇದವೂ ಗಾನಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಮವೇದವೂ ಸೇರಿ ವೇದತ್ರಯೀ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಥರ್ವವೇದ ಬಿಟ್ಟಿದೆಯೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವೇದತ್ರಯೀ ಅಥವಾ ವೇದ ಚತುಷ್ಟಯೀ ಎನ್ನುವುದರಿಂದ ಲೋಪವೇನಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಋಕ್ ಸಾಮ ಯಜುರ್ವೇದಗಳ ಪ್ರಧಾನ ಚಿಹ್ನೆಗಳಲ್ಲೇ ಸಾಂಕರ್ಯ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೀಗಿದೆ. ಪಾದ ಮತ್ತು ಗೀತಿ - **ಪಾದಶ್ಚಗೀತಿಃ -**

ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತಿವಾದ ಪಾಠವಾಗಿದ್ದು ಸಾಂಕರ್ಯವಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದೆ. '**ಅಹೇ ಬುಧ್ನಿಯ.... ತ್ರೈವಿದಾ ವಿದುಃ । ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಯಜೂಂಷಿ .... ।** ತೈ.ಬ್ರಾ. ೧.೨.೧., ಕೃಷ್ಣಯಜು.ಬ್ರಾ. ೧.೨.೨೬. ॥ ಮೂರು ವೇದಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು '**ತ್ರಿವೇದಿ**' ಎನಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಮೂರೂ ಬಗೆಯ ಸಂಬಂಧಗಳನ್ನೂ ಅಧ್ಯಯನಮಾಡಿದವನು '**ತ್ರೈವಿದಾ**' ಇಂತಹವರು ಮನ್ತ್ರಭಾಗವಾದ ಋಗಾದಿ ರೂಪುಗಳನ್ನು ಮೂರುಬಗೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವವರು '**ಗೋಪಾಯೇತಿ**' ಆದಿ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿರುವವರು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಲ್ಲಿ ಋಕ್, ಸಾಮ ಯಜುಸ್ಸುಗಳ ನಡುವಿನ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ದುಷ್ಪರಿಹಾರ್ಯವಾದ ಸಾಂಕರ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ನಿರತರಾದವರು ಪಠಿಸುವ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳಲ್ಲಿನ ಮನ್ತ್ರಗಳೆಂಬುದೇ ಲಕ್ಷಣವುಳ್ಳದ್ದೆಂದು ಅರ್ಥ. ವಿವರಿಸಲು ಅದು ಬಹುಸಂಕೀರ್ಣವಾದುದು. '**ದೇವ್ರೋವಃ ಸವಿತೋ.... ರಶ್ಮಿಭಿಃ**' ಮನ್ತ್ರವು ಯಜುಸ್ಸುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಯಜುಷ್ಟ್ವವೇನೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರೀ ಋಚೆಯೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರ ವ್ಯವಹೃತವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆಯೇ ಸಾಮಗಾಯನ್ನಾಸ್ತೇ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಾಮವನ್ನು ಅಂಗೀ ಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. '**ಅಕ್ಷಿತಮಸಿ ಅಚ್ಯುತಮಸಿ ಪ್ರಾಣಸಂಶಿತಮಸಿ**' ಛಾಂ. ೩.೧೭.೬. ॥ ಎಂಬ ಮೂರು ಯಜುರ್ಮನ್ತ್ರಗಳು ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಗಾನಮಾಡ ಬೇಕಾದ ಸಾಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಋಚೆಗಳು ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದಬದ್ಧವೆಂಬ ಸಂಕೀರ್ಣವಲ್ಲದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿವೆ. ಪಾದಬದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ವೃತ್ತಬದ್ಧವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಋಚೆಗಳು, ಗೀತೀರೂಪವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಸಾಮಗಳು, ವೃತ್ತಗೀತಿ ರಹಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತಿವಾಗಿ ಪರಸ್ಪರಸೇರಿಕೊಂಡು ಪಠಿತವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಯಜುಸ್ಸು. **ಇತ್ಥಂ ಚ ಗದ್ಯ ಪದ್ಯ ಗೀತಿ ರಚನಾತ್ರಯ ಭೇದಾತ್ ವೇದ ತ್ರಯಿತ್ವಮ್ ॥** ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲೂ ಸಂಕರ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೨.೧.ರಲ್ಲಿ 'ಗೀತಿಷು ಸಾಮಾಖ್ಯೇತಿ' ಉಕ್ತಿಯು ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದದ ಮೂಲಕ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅತಿದೇಶ್ಯವೆಂಬ ಅಂದರೆ ಒಂದರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ವರ್ಗಾಯಿಸುವ ಪರಿಯನ್ನು '**ರಥನ್ತರ**' ದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಋಕ್ಕು ಗಾನಯುಕ್ತವಾದಾಗ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಣಬೇಕೇ ಅಥವಾ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲೇ ಎಂಬ ಚಿಂತನೆ ಗಾನಯುಕ್ತವಾದ '**ಅಭಿತ್ವಾ**' ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ. '**ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವದಿತಿ ಕವತ್ಯಃ**' ಎಂದು

ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೫.೧೦.೧. ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸಾ.ಋ. ೬೮೨-೬೮೪ ಹಾಗೂ ಊಹಗಾನ ೫. ಹೀಗೆ ತೃಚಸೂಕ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ವಿಧಿರನಾದೇಶೇ ಇತಿ ೬.೩. ಲಾಟ್ಯಾಯನ ಸೂತ್ರದ ಸ್ಮರಣೆ ಲಾಭದಾಯಕ. 'ವಾಮದೇವ್ಯಂ' ಎಂಬುದು ಸಾಮಾಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ರಥನ್ತರ ಸಾಮವನ್ನು ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅತಿದೇಶ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥವನ್ನು ಚಿಂತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಗಾನವಿಶೇಷಯುಕ್ತವಾದ 'ಅಭಿತ್ವಾಶೂರನೋ....' ಸಾ.ಋ. ೨೩೩. ರಥನ್ತರವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನವು ಗಾನಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದು ಅಧ್ಯೇತೃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿದೆ.

'ರಥನ್ತರ' ಆರ.೭೬ ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡೋಣವಾಗಲಿ ಎಂದು ಯಾರಾದರೂ ಅರಿಕೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವವರು ಸ್ವರಸ್ತೋಭಗಳಿಂದಲಂಕೃತವಾದ ಅಭಿತ್ವಾ ಎಂಬ ಸಾ.ಋ. ೨೩೩ನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಯೇವಿನಃ ಕೇವಲ ಸ್ವರ ಸ್ತೋಭಗಳನ್ನೇನೂ ಗಾನ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಗಾನ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಋಕ್ 'ರಥನ್ತರ' ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆನ್ನಬೇಕಾದರೆ ಋಗಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಬೇರೆಯಾದ ಸ್ವರಾದಿ ವಿಶೇಷಗಳ ಆನುಪೂರ್ವಿ ಸ್ವರೂಪದ ಗಾನವೇ ರಥನ್ತರ ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆನ್ನುವುದೇ ಸರಳವಾದ ವಿವರಣೆಯಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಿರುವ 'ಕವತೀ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಧರ್ಮವನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡುವುದು ಯೋಗ್ಯವೇ ಹೊರತು ಆ ಋಕ್‌ಗಳಿಗೆ ಆ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಇಲ್ಲ. ಕಯಾನ ಹಾಗೂ ಅಭಿತ್ವಾ ಈ ಎರಡೂ ಋಚೆಗಳನ್ನು ಆಧಾರಾಧೇಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ. ಗಾನವಿಶೇಷವೆಂಬುದೇ ರಥನ್ತರದ ಶಬ್ದಾರ್ಥವಾಗಿದೆ - ರಹಸ್ಯ.೧., ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೨.೧.

ಜೈನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೧ರಲ್ಲಿ 'ಸಾಮ' ಶಬ್ದ ಗಾನ ಮಾತ್ರವನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಚಕವಾದ ಸಾಮ ಶಬ್ದವೂ ವಿಶೇಷ ವಾಚಕವಾದ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಗಾನಮಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತವಾಗಿವೆಯೇವಿನಾ ಗಾನವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಋಚೆಗಳನ್ನೇನೂ ಸೂಚಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೨.೧ರಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಈ ನಿಯಮವು ಈಗ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತರುತ್ತದೆ ಸಾಮಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಗಾನಸ್ವರೂಪವು ಋಗಾಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸಿರುವ ಕ್ರುಷ್ಟಾದಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದಲೂ ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಮೂಡಿ ಬಂದಿದೆ.

ಕ್ರುಷ್ಟ ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯ ಚತುರ್ಥ ಪಂಚಮ ಷಷ್ಠ ಎಂಬ ಏಳು ಸ್ವರಗಳು ಅವಾಂತರ ಭೇದಗಳಿಂದ ಅನಂತವಾಗಿವೆ. ಕ್ರುಷ್ಟಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮಗಾನ

ದಿಂದ ಇನ್ದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ಪ್ರಥಮಸ್ವರದಲ್ಲಿ .... ದಿಂದ ಮನುಷ್ಯರೂ, ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ .... ದಿಂದ ಗನ್ಧರ್ವಾಪ್ಸರೆಯರೂ, ತೃತೀಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ .... ದಿಂದ ಗೋ ಆದಿ ಪಶುಗಳೂ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ .... ದಿಂದ ಪಿತೃಗಳೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಸಮಸ್ತಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ಐದನೆಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ .... ದಿಂದ ಅಸುರರೂ ರಾಕ್ಷಸರೂ, ಆರನೆಯ ಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಓಷಧಿ ವನಸ್ಪತಿಗಳೂ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿರುವ ಅನ್ಯವಾದ ಸಮಸ್ತವೂ ತೃಪ್ತಿ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂದು **ತದ್ಯೋऽಸೌ ಕ್ರುಷ್ಟತಮ ಇವ ಸಾಮ್ನಃ .... ಪ್ರಾಯಚ್ಛತ್ ।** ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ. ೧.೧.೮. ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನದನ್ನು **'ನಾರದ ಶಿಕ್ಷಾ'** ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಅರಿಯಬಹುದು.

ಸಾಮದ **ಉದ್ಗೀಥದ** ಗತಿ **ಆಶ್ರಯ** ಯಾವುದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸ್ವರ' ವೆಂಬ ಉತ್ತರವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಮವು ಸ್ವರಾತ್ಮಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಘಟವು ಮಣ್ಣೆಂಬ ಗತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವಂತೆ ಯಾವ ಪದಾರ್ಥ ಯಾವ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುವುದೋ ಅದು ಆ ಗತಿಯದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಛಾಂ.ಉ. ೧.೮.೩೪ರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರ ರೂಪವಾದ ಚರ್ಚೆಯಲ್ಲಿ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿನ್ನವು ಶುಭ ಪ್ರದವೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವೂ ಆದ ಹಿರಣ್ಯದ ವಿಶೇಷ ರೂಪವೇ ಆಗಿರುವಂತೆ ಸಾಮವೂ ಸಹ ತನ್ನದೇ ಸ್ವಂತ ದ್ರವ್ಯವಾದ ಹಿರಣ್ಯ ಸ್ಥಾನೀಯವಾದ ಸ್ವರದ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರವೇ ಸುವರ್ಣದಂತೆ ಶೋಭಾಯಮಾನವೂ ಆಕರ್ಷಣೀಯವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಕಾಣ್ವ ಉದ್ಗೀಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮವೇ ಸ್ವದ್ರವ್ಯವಾದ ಶೋಭನೀಯವಾದ ಸುವರ್ಣವೆಂದೂ, ಕ್ರುಷ್ಟಾದಿ ಲಕ್ಷಣೋಪೇತವಾದ ಸ್ವರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ **'ಅ'** ಕಾರಾದಿ ಸ್ವರವರ್ಣಾದಿಗಳ ಗೀತಾತ್ಮಕ ವಿಕಾರಗಳೂ ಸುವರ್ಣವೆಂದೂ ತಿಳಿದ ಜ್ಞಾನವಂತನು ಸ್ವಯಂ ಈ ಎರಡೂ ಸುವರ್ಣಗಳ ಸ್ಥಾನೀಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ - ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ. ೧.೧.೧೧., ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೭. ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಸಾಮದ ಉದಯವೆಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಶಬರ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುವ ಸಹಸ್ರ ಬಗೆಗಳಿವೆ. ಈ ಗಾನ ಮಾಡುವ ಉಪಾಯದ ಹೆಸರೇ ಅಭ್ಯನ್ತರ ಪ್ರಯತ್ನದಿಂದುಂಟಾದ ಕ್ರಿಯೆಯೇ **'ಸ್ವರ'** ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾಶಕವಾದ ಸಾಮವು ಶಬ್ದಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಖಚಿತವಾದ ನಿಯಮಾನು ಸಾರ ಋಕ್ ಮೇಲೆ ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ತಸ್ಯ ಹ ವಾ ಏತಸ್ಯ ಸಾಮ್ನ **ಋಗೇವಾಸ್ಥೀನಿ । ಸ್ವರೋ ಮಾಂಸಾನಿ । ಸ್ತೋಭಾ ಲೋಮಾನಿ ॥** ಈ ಸಾಮಗಳಿಗೆ

ಋಚೆಗಳು ದೇಹಕ್ಕೆ ಮೂಳೆಗಳಂತೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿವೆ. ಸ್ವರಗಳು ಮೂಳೆಯಮೇಲಿರುವ ಮಾಂಸಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ. ಸ್ತೋಭಗಳು ಕೂದಲಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿವೆ ಎಂದು ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ. ೧.೧.೧೦. ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಾಮಗಾನ ಸಂಪಾದನೆಗಾಗಿಯೇ ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿನ ಅಕ್ಷರ, ವಿಕಾರ, ವಿಶ್ಲೇಷ ವಿಕರ್ಷಣ, ಅಭ್ಯಾಸ, ವಿರಾಮ, ಸ್ತೋಭ ಮುಂತಾದವುಗಳೆಲ್ಲವೂ 'ಸಾಮವೇದ' ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶಗೊಂಡಿವೆ. ಗೇಯ, ಅರಣ್ಯ, ಊಹ, ರಹಸ್ಯ, ಎಂಬ ಗಾನಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ಮಹಾನಾಮ್ನ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಳಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ.... ಸಾ.ಋ. ೧.ರ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಗಾನಗಳಿದ್ದು ಅದರ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಮ **ಓಗ್ನಾಯಿ । .... ಹೀ೨೩ಷೀ ॥** ಗ್ರಾ.೧. ಗಾನದಲ್ಲಿ ಆದ್ಯಕ್ಷರಗಳು ವಿಕೃತವಾಗಿವೆ 'ವೀತಯೇ' ಬೀಜಾಂಕುರ ರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. **'ವೋಯಿ'** ಮುಂತಾದವು ಪೀಡಿಸಲ್ಪಟ್ಟು **'ತೋಯಾ'** ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶ್ಲಿಷ್ಟ ಅಂದರೆ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡಿಲ್ಲದ ರೂಪ ದಲ್ಲಿದೆ. **'ಯಾ೨ಯಿ'** ಮುಂತಾದವು ಅಂಶತಃ ವಿಕರ್ಷಣವಾಗಿದ್ದು **'ತೋಯಾ೨ಯಿ'** ಸ್ತೋಭವು ಅಭ್ಯಾಸವೆನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. **'ಹವ್ಯದಾತಯೇ'** ಬೀಜರೂಪದಲ್ಲಿದೆ. **'ವ್ಯದಾತೋ ಯಾ೨ಯಿ'** ಅಂಶತಃ ಹಕಾರಾ ನನ್ತರ ಯತಿ ವಿರಾಮವೆನಿಸಿದೆ. 'ತಿ' ಇತಿ ಮೂಲಕ **'ತ್ಯಾ೨ಯಿ'** ಅಂಶತಃ ಸ್ತೋಭವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಗಾನಾವಸರದಲ್ಲಿ ಗಾನಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಸಾಮಘಟಕವಾಗಿಯೂ ಋಗ್ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿಯೂ ಇರುವ ಅಧಿಕವರ್ಣವೇ **'ಸ್ತೋಭ'** ಸಂಜ್ಞೆ ಪಡೆದಿದೆ. **'ಸ್ತೋಭಾದಯ'** ಪದದಿಂದ ಲೋಪಾಗಮಾದಿಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿವೆ. **'ಬರ್ಹಿಷಿ'** ರೇಫಾ ಶ್ರವಣದ ಮಧ್ಯೆ 'ಔಹೋವಾ' ಆಗಮವಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಕೃತಾದಿಗಳು ಸರ್ವತ್ರ ಸೇರಿವೆ ಎಂಬುದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೭. ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಗಾನಗಳಿಗೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಸಮುಚ್ಚಯವಾಗಿಯೋ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿಯೋ ಕಾರಣವಾಗಿದ್ದು ಸಮುಚ್ಚಯವು ಪ್ರಯೋಗ ಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿಯೂ ವಿಕಲ್ಪವು ಅರ್ಥೈಕ್ಯತೆಗಾಗಿಯೂ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ತಲವಕಾರಾದಿ ಶಾಖಾಭೇದಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತ ವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಒಂದೊಂದು ಶಾಖೆಯಲ್ಲೂ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರಾದಿಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾನದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತರಲು ಗಾನಲಕ್ಷಣದ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾಗ್ಯೂ ವ್ರೀಹಿ ಯವ ಧಾನ್ಯಗಳಂತೆ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರದಂತೆ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿದೆ.

ಗಾನಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತೋಭವೆನ್ನುವುದು ಬಹಳ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೧ರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಚಿಂತಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸ್ತೋಭಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಿದೆಯೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಧಿಕ್ಯವೆಂದರೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣವಾಗುತ್ತವೆ. ವರ್ಣವಿಕಾರಗಳು ಬಗೆಬಗೆಯ ಸ್ತೋಭತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ....** ಸಾ.ಋ.೧. ಯ ಋಚೆಯ '**ಅ**' ಕಾರವನ್ನು '**ಓ**' ಕಾರ ಮಾಡಿ '**ಓಗ್ನಾಯಿ....**' ಗ್ರಾ.೧. ಎಂದು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. '**ಅಧಿಕ**' ವಾದ ವರ್ಣವು '**ಸ್ತೋಭ**' ಎಂದರೆ '**ಅಭ್ಯಾಸ**' ದಲ್ಲಿ ಅತಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪಿಬಾಸೋಮಮಿನ್ದ್ರ.... ಸಾ.ಋ. ೩೯೮. ಋಚೆಯಲ್ಲಿನ '**ದತುತ್ವೇ**' ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಗಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂರುಬಾರಿ ಪಠಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗ್ರಾ.೪೯೩. ವಿಕಾರ ಅಭ್ಯಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣವಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಋಗ್ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಧಿಕ ವರ್ಣವೇ ಸ್ತೋಭ.

ವರ್ಣಸ್ತೋಭಕ್ಕೆ ಈ ಲಕ್ಷಣವೇ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಶಾಸ್ತ್ಯಾದಿ ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಸ್ತೋಭಗಳಲ್ಲೂ '**ಹಾಉ**' ಕಾರಾದಿ ಹದಿನೈದು ಪದಸ್ತೋಭಗಳಲ್ಲೂ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ದೋಷವಿಲ್ಲ. '**ಆಶಾಸ್ತಿಃ ಸ್ತುತಿಃ ಸಂಖ್ಯಾನಂ ಪ್ರಲಯಂ ಪರಿ ದೇವನಂ ಪ್ರೈಷಮನ್ವೇಷಣಂ ಚೈವ ಸೃಷ್ಟಿರಾಖ್ಯಾನಮೇವ ಚ**' ಇವು ವಾಕ್ಯಸ್ತೋಭ ಭೇದಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತವಾಗಿವೆ.

ಅಗನ್ಮಜ್ಯೋತಿರಮೃತಾ ಅಭೂಮ ॥ ನಮೋನ್ನಾಯ ನಮೋನ್ನಪತಯ.... । ....ಯೇ ದೇವಾದೇವಾಃ ದಿವಿಷದಃ.... ॥ ....ಅನ್ತರಿಕ್ಷ ಸದಃ.... । .... ಪೃಥಿವೀಷದಃ.... ....ಏತತ್ ಸಂಖ್ಯಾನಂ ರಿಶಾಸ ಇನ್ದ್ರಃ.... । .... ಯದಿನ್ದ್ರಾಹಮ್ ಯಥಾ ತ್ವಮ್ .... ಸಮತ್ರಿಣಂ ದಹ.... ॥ ....ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ದೇವಾನಾಮ್ ಸಮಿದಜಸ್ರಂ ಜ್ಯೋತಿರಾತತನಮ್.... । ಪ್ರಜಾಭೂತಮಜೀಜನೇ.... ॥ ದ್ಯೌರಕ್ತಾನ್ ಭೂಮಿರಾತತನತ್ ಸಮುದ್ರಂ ಸಮಚೂಕುಪತ್.... । ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಕ್ರಮಪ್ರಾಪ್ತ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ. ಪದಸ್ತೋಭದ ವಿವರಣೆಗಳನ್ನು ಛಾಂ.ಉ. ೧.೧೩.೧-೪ರಲ್ಲೂ ಇತರ ಉದಾಹರಣೆ ಗಳನ್ನು ಸ್ತೋಭ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಒಂಬತ್ತು ವಾಕ್ಯಸ್ತೋಭಗಳೂ ಹದಿನೈದು ಪದಸ್ತೋಭಗಳೂ ಗಾನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಣ್ಯಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಮೇಲೆ ವಿವರಿಸಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಂದ - ಲೌಕಿಕ ಸಭೆ ಸಮಾರಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಕಾಭಿರಾಮವಾಗಿ ವಂಚನೆ/ ಮೋಸ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಬಳಸುವಂತೆಯೇ -

ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಾನ್ವಯಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾಲಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಶಬ್ದರಾಶಿಗೆ ಸ್ತೋಭ ವೆನ್ನುತ್ತಾರಾಗಿ ಸ್ತೋಭಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ ಎಂದಾಯಿತು. ಹೀಗೆಯೇ ಅಕ್ಷರ ವಿಕಾರ ಸ್ತೋಭ ಗಳಂತೆಯೇ ವರ್ಣಲೋಪವೂ ಕೆಲವು ಗಾನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಲೋಪದ ವಿಷಯವನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೧.೧೮ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಇರಾಗಿರಾ ವಿಕಲ್ಪವಿದ್ದರೂ ಅಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿದೆ. ಮೊದಲಲ್ಲಿ ಬಾಧಿಸದಿದ್ದರೂ ನಂತರದಲ್ಲಿ 'ಇರಾಯಾ' ವಿಹಿತವೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ ದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಿ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೯.೧-೧೪ ಎಂದಾಗ **ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞಾ** ಶಬ್ದದಿಂದ ಕೂಡಿದ ಋಚೆಯಿಂದ ಉದಯವಾಗಿರುವ **ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞೀಯಮ್** ಗ್ರಾ.೫೯, ಸಾಮವನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾರೆ. **ಯಜ್ಞಾ ಯಜ್ಞಾವೋ ಅಗ್ನಯೇ ಗಿರಾಗಿರಾ ಚ ದಕ್ಷಸೇ .... ।** *ಸಾ.ಋ. ೩೫.* । **'ಗಿರಾ'** ಶಬ್ದ ಪಠಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯೇತೃಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಯೋಸಿ ಗಾನವನ್ನು **'ಗಾಯಿರಾ ಗಿರಾ'** ಎಂದೇ ಗಕಾರಯುಕ್ತವಾಗಿಯೇ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸಾಮಗಾನಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಋಚೆಗಳು ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. ಸಾಮಗಾನಗಳ ಅನ್ಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಡಿಬಂದಿರುವ ಈ ಗಾನಗಳನ್ನು ಯೋನಿ ಗಾನವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ವೇದಸಾಮಗೇಯಗಾನ ಗೇಯಗಾನ ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ. ವೇದಸಾಮಾದಿ ಅಭಿಧಾನಗಳನ್ನು ಅಧಿಕರಣಮಾಲಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. **'ವೇಯ'** ಗಾನವೆಂಬುದು **'ಗೇಯಗಾನ'** ದ ಅಪಭ್ರಂಶವೆಂಬ ಅನುಮಾನವಿದೆ. ಗೇಯಗಾನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ **'ಗೇಯಗಾನ'** ವೆಂದೇ ಬಳಸಿರುತ್ತಾದರೂ ಕೆಲವರು ವೈದಿಕರು **'ವೇಯಗಾನ'** ವೆಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಗಾನಮಾಡುವಾಗ **'ಗಾಯಿರಾ ಗಿರಾ'** ಎಂದೇ **'ಗ'** ಕಾರದಿಂದಲೇ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೬.೧೦-೧೪ದಲ್ಲಿ **'ಗ'** ಕಾರ ಲೋಪಪೂರ್ವಕ **'ಯ'** ಕಾರದ ಗಾನವನ್ನೇ ವಿಧಿ **'ಐರಂ'** ಎಂದು ಪರಿವರ್ತಿಸಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದಿದೆ. **ಗಿರಾ** ಶಬ್ದ **'ಗ'** ಕಾರ ಲೋಪದಿಂದ **'ಇರಾ'** ಶಬ್ದವಾಗಿದ್ದು ಇರಾಯ ಸಂಬಂಧಿತ ಗಾನ **'ಐರಮ್'** ಎಂದು ಪ್ರಯೋಗಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದೂ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಯೋನಿಗಾನಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕವೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣವೂ ಎರಡೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ವಿಶೇಷತೆಯೇನೂ ಇಲ್ಲದೆ ಗೌರವಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ **'ಇರಾ'** ಎಂದೂ **'ಗಿರಾ'** ಎಂದೂ ಗಾನಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ **'ಗಿರಾಗಿರಾ'** ಎಂದು ಪಠಿಸ ಕೂಡದು. 'ಗಿರಾಗಿರಾ' ಎಂದೇನಾದರೂ **ಉದ್ಗಾತೃ** ತಾನೇ ಪಠಿಸಿದರೆ, ಉದ್ಗಾತೃವು ಬಿದ್ದು ಹೋಗುತ್ತಾನೆ/ ಪತಿತನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೬.೧.೧೪ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿ **'ಗಕಾರ'**

ಸಹಿತ ಗಾನಮಾಡುವುದರಿಂದಾಗುವ ಬಾಧೆಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ 'ಗ' ಕಾರ ರಹಿತವಾದ 'ಇರಾ' ಪದವನ್ನೇ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿವೆ. ಆ ಪದದ ಆದಿಯಲ್ಲಿನ 'ಇ' ಕಾರವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಲು 'ಆ' 'ಯ' 'ಇ' ಎಂಬ ಮೂರು ವರ್ಣಗಳನ್ನು ನಿಯೋಜಿಸ ಬಹುದಾಗಿದೆಯಾದರೂ **'ಆಯಿರಾ'** ಎಂದೇ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಖಚಿತಪಡಿಸಿದೆ - ರಹಸ್ಯ *೫೧.* ಹೀಗೆ ಅಧಿಕಾರಯುತವಾಗಿ ಹೇಳುವಲ್ಲಿ ಈ ಚಿಂತನೆ ಇದೆ.

ಇರಾ ಪದವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬಾರದು ಅಥವಾ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಗಾನಮಾಡುವ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಂತಹದನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬಾರದೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವಾಗ ಉಕ್ತವಿಧಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಿ ಗಾನಮಾಡಿದರೆ ಪತಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವ 'ಇರಾ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬಾರದು. **'ಐರಮಿತಿ' ಶಬ್ದೇನ ಗೀತೇರನುಕ್ತ್ವಾತ್** ಎಂಬ ಪಾಣಿನಿ ೫.೨.೬, ಸೂತ್ರದಂತೆ ರಾ ಶಬ್ದಕ್ಕಿಂತ **ಣ್** ಪ್ರತ್ಯಯವು ಮತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿರುವಾಗ 'ರಾ' ಪದೋಪೇತವಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ 'ಏತಾವಾನೇವಾ' ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಗೀತದಲ್ಲಿ 'ರಾ' ಪದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತದ್ಧಿತವಾಗಿ ನೋಡಿದರೂ 'ಆ' 'ಯ' **'ಈ'** 'ರೇಫ' ಆ ಈ ಐದೂ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಉದಯವಾದ 'ಆಯಿರಾ' ರೂಪವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವಾಗ 'ರಾ' ಪ್ರಾತಿಪದಕವಾಗುತ್ತದೆ. *೪.೨.೧೧೪.* ಪಾಣಿನೀ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯಯಾನ್ತರವಾಗಿರುವಾಗ **'ಆಯಿರೀಯಂ'** ಎಂದು ಮಾಡಿದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪಾಠವೇ ಆಗುತ್ತದೆಯಾಗಿ ಗಾನಮಾಡಬಾರದೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ 'ಗಿರಾ' ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ 'ಇರಾ' ವನ್ನು ವಿಧಿಸುವುದರಿಂದ ಪದಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಬಾಧೆಯಾದರೂ ಗಾನಕ್ಕೇನೂ ಬಾಧೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ೫.೨.೬೧ ಸೂತ್ರದಂತೆ - **ಣಾ ಣ್** - ಪ್ರತ್ಯಯದಲ್ಲೂ **ಮತೌ ಛಃ** ಸೂಕ್ತ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ೫.೨.೫೯ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಸಾಮಾನುವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನಸಾಮದ ಪದಗಳನ್ನು ಮುಂದಲ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಗಾನಮಾಡುವಾಗ **'ಐರಂ'** ಸಾಮವೆಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮತ್ವವೆಂದರೆ ಗಾನಸಾಧ್ಯವಾದುದೆಂದೇ ಆಗಿದೆ. ೪.೩.೧೩೪ರಂತೆ **'ಅದರ ವಿಕಾರ'** ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಆ ಣ' ಪ್ರತ್ಯಯವಾದಾಗ 'ಇರಾಯಾ' ವಿಕಾರ ಎಂಬ ಈ ವಿಗ್ರಹದಲ್ಲಿ ಯಥೋಕ್ತವಾದ ಗಾನ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಹೀಗೆಯೇ ಗಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಬಹು ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ ಗಾನಾತ್ಮಕ ಸಾಮಸ್ವರೂಪವು ದೇವತಾಸ್ತುತಿಗಳಿಗಾಗಿಯೇ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೮ರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆಲವು ಕರ್ಮ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಋಚೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು. ಸಾಮಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತದೆ. ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇದು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಹಾಗಲ್ಲ. ಋಚೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ನಿಂದಾರ್ಹವೆಂದೂ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹವೆಂದೂ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು - ಋಚೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಅಸುರರಿಗೆ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಅಸುರರಿಗೆ ಅನ್ವಯ ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿದ ವಿದ್ವಾಂಸನು ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ - ಹೀಗೆ ಋಚೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಿಂದನೆ ಮಾಡಿ ಸಾಮಪ್ರಶಂಸೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದೇ ವಿಹಿತವಾದುದೆಂದು ಲಿಙ್ಗಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಾಯಣೀಯಾತಿರಾತ್ರಿನನ್ತರಮನುಷ್ಠೆಯೇತು ಋಕ್ ಸಾಮ್ನೋರುಭಯೋರೇ ವಾಸ್ತಿ ವಿಧಾನಮ್ । ಪರಂ ತತ್ರಾಪಿ ಮಹತೀ ನಿನ್ದಾ ಗಮ್ಯತೇ ತಥಾಹಿ ಸಾಮ್ನೇ ತೋಯನ್ತಿ ಋಥಾ ಪುನರಾಯನ್ತಿ । ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೩. **॥ ಇತಿ ಸಾಮ್ನಾ ಪ್ರಯುಜ್ಯ ಮಾನೇ ಇತಃ ಅಸ್ಮಾಲ್ಲೋಕಾತ್ ಯನ್ತಿ ಸ್ವರ್ಗಮ್ । ಋಚಾ ತು ಸ್ವರ್ಗಂ ಗಚ್ಛನ್ತೋಽಪಿ ಯಜಮಾನಾಃ ಪುನರಾಗಚ್ಛನ್ತಿ ಇತಿ ತದರ್ಥಃ ॥** ಅಂದರೆ ಅತಿರಾತ್ರಾನನ್ತರ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಳೆರಡರ ವಿಧಾನವೂ ವಿಹಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲೂ ಸಹ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಋಚೆಗಳಿಂದ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋದರೂ ಪುನಃ ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೩ ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಋಕ್ ಬಗೆಗೆ ತಾತ್ಸಾರವನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಋಕ್ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡು ಗಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಋಕ್ ಮುಖ್ಯವೇ ಅಥವಾ ಗುಣಮುಖ್ಯವೇ ಎಂಬುದನ್ನು ಜೈನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೨ರಲ್ಲಿ - ಗಾನಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದರಲ್ಲೇ ಹೆಚ್ಚಿನ ಗುಣ ಮಹಿಮೆ ಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವುದೇ ಪ್ರಶಸ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ ರಥನ್ತರ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತ ಗಾನವೇ ಸಾಮಶಬ್ದಾರ್ಥ ವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಯತ್ರ ಫಲವಿಶೇಷೋ ನ ಶ್ರೂಯತೇ ನದೃಶ್ಯತೇ ವಾ ತತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಃ ಫಲಂ ಕಲ್ಪ್ಯತೇ । ಸ ಸ್ವರ್ಗಃ ಸರ್ವಾನ್ ಪ್ರತ್ಯವಶಿಷ್ಠಃ । ಇತಿ ಮೀಮಾಂಸಾ ಸಿದ್ಧಾನ್ತಮ್ । ಅತಃ ವಿಶ್ವಜಿತಾ ಯಜೇತ । ಇತ್ಯತ್ರ ಸ್ವರ್ಗಃ ಫಲಂ ಇತ್ಯುಕ್ತ್ವಾ ನಿರಣಾಯಿ । ತದ್ವತ್ ಅತ್ರಾಪಿ । ತದುಕ್ತಮ್ ವಿನಾಪಿ ವಿಧಿನಾ ದೃಷ್ಟಲ್ಲಾಭಾನ್ನ ಹಿ ತದರ್ಥತಾ । ಕಲ್ಪ್ಯಸ್ತು ವಿಧಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ಸ್ವರ್ಗೋ ವಿಶ್ವಜಿದಾದಿವತ್ । ಅಂದರೆ ಯಾಗಪ್ರಯೋಗ ಹಾಗೂ ಅಧ್ಯಯನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲೂ ಋಕ್‌ಗೆ

ಪ್ರತಿಯಾಗಿ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವುದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕು. ಗುಣಕರ್ಮದಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ 'ವ್ರೀಹಿ ಪ್ರೋಕ್ಷಣವತ್' ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಯಾಗ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ವಿಧಿ. ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಆದಿ ಯಾಗಗಳಂತೆ ಬಹಿರ್ಗಾನಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸತಕ್ಕದ್ದು.

ಯಾಗಮಧ್ಯದ ಗಾನವಾದರೋ ಪ್ರಯಾಜಾದಿಗಳಂತೆ ಆರಾದುಪಕಾರವಾದಂತಹುದು. **ತಥಾ ಚಾವಧೇಯಮ್ । ಯಾಗಸ್ಯ ಕರ್ಮರೂಪತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಶ್ಚ ಕ್ಷಯಿತ್ವಾತ್ ಕಾಲಾನ್ತರ ಭಾವಿ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲಸಾಧನತ್ವಂನೋೀತ್ಪದ್ಯತೇ । ಅತಃ ಯಾಗಕ್ರಿಯಾ ಸಹ ಭಾವಿನೋ ಕಾಚಿಚ್ಛಕ್ತಿರಪೂರ್ವಮಿತಿ ಮೀಮಾಂಸಕೈಃ ಸ್ವೀಕ್ರಿಯತೇ । ಸಾ ಚ ಯಥಾ ಅಂಗಾವಜನ್ಯಮೌಷ್ಣಂ ಶಾನ್ತೇಷ್ವಂಗಾರೇಷು ಜಲೇ ಅನುವರ್ತತೇ ತಥೈವ ನಷ್ಟೇ ಅಪಿ ಯಾಗೇ ಕರ್ತುರಾತ್ಮಾನಮಾಶ್ರಯತೇ । ತಂ ಚ ಫಲಾಪೂರ್ವಮ್ ಸಮುದಾಯಾ ಪೂರ್ವಮ್ ಉತ್ಪತ್ಯ ಪೂರ್ವಂ ಅಂಗಾಪೂರ್ವಂಚೇತಿ ನಾನಾ ವಿಧಮ್ । ತತ್ರ ಸನ್ನಿಪತ್ಯಾರಾದಿತಿ ಭೇದಾತ್ ಅಂಗ ಪೂರ್ವಮ್ ದ್ವಿವಿಧಮ್ । ಯಾನಿ ದ್ರವ್ಯ ದೇವತಾ ಸಂಸ್ಕಾರ ದ್ವಾರೇಣ ಯಾಗಸ್ವರೂಪಾತಿಶ ಯಾಧಾನೇನ ತದುತ್ಪತ್ಯಪೂರ್ವ ನಿಷ್ಪತ್ತೌ ವ್ಯಾಪ್ರಿಯನ್ತೇ ತದ್ವಾರೇಣ ಫಲಾಪೂರ್ವಂ ತಾನಿ ಸನ್ನಿಪತ್ಯೋಪಕಾರಕಾಣಿ । ಅವಘಾತಾದೀನಿ ಯಾನಿ ತು ಉತ್ಪತ್ಯಪೂರ್ವೇಭ್ಯಃ ಫಲಾಪೂರ್ವ ನಿಷ್ಪತ್ತೌ ಸಾಕ್ಷಾದೇವ ವ್ಯಾಪ್ರಿಯನ್ತೇ। ತಾನಿ ಆರಾದುಪಕಾರಾಣಿ ಪ್ರಯಾಜಾದೀನಿ ಇತಿ । ಏತತ್ ಸಮಸ್ತಂ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೨. ಸ್ಫುಟಮ್ ॥**

ಅಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದದ್ದು - ಯಾಗ ಕರ್ಮಸ್ವರೂಪವಾದದ್ದು ಕರ್ಮವಾದರೋ ಕ್ಷಯಿಸುವಂತಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮುಂದೆ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲಕ್ಕೆ ಸಾಧನ ಎಂಬುದು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಯಾಗಕ್ರಿಯೆಗಳೊಂದಿಗೆ 'ಅಪೂರ್ವ' ಎಂಬೊಂದು ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬೆಂಕಿಯಿಂದುಂಟಾದ ಉಷ್ಣವು ಬೆಂಕಿ ಶಾಂತವಾದ ನಂತರವೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವಂತೆಯೇ ಯಾಗ ಸಮಾಪ್ತಿಯಾದ ನಂತರವೂ ಕರ್ತೃವನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತವೆ. ಆ **'ಅಪೂರ್ವ'** ಎಂಬ ಫಲವು ಸಮುದಾಯ ಅಪೂರ್ವಮ್ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಅಪೂರ್ವಮ್ ಎಂದು ನಾನಾಬಗೆಯದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿದುದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ಸಮೂಹತ್ವಾದಿ ಭೇದಗಳಿಂದ ಅಂಗಾಪೂರ್ವಮ್ ಎಂಬುದು ಎರಡುಬಗೆ. ದ್ರವ್ಯ ದೇವತಾ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಮೂಲಕ ಯಾಗಸ್ವರೂಪವೇ ಅತಿಶಯವಾದ ಗುಣವನ್ನು ಉತ್ಪಾದಿಸುವಂತಹದಾದುದರಿಂದ ಅಪೂರ್ವವಾದುದನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವ

ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುತ್ತವೆ. ಧಾನವನ್ನು ಹಿಟ್ಟುಮಾಡುವ ಅವಘಾತಾದಿಗಳು ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿ ಪೂರ್ವದಲ್ಲೂ ಸಮೂಹತ್ವೇನ ಉಪಕಾರಕಗಳಾಗಿದ್ದು ಅಪೂರ್ವವೆಂಬ ಫಲೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿಯೂ ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಅವು ದೂರಸ್ಥವಾಗಿದ್ದೂ ಸಮೀಪಸ್ಥವಾಗಿದ್ದೂ ಪ್ರಯಾಜಾದಿಗಳಂತೆ ಉಪಕಾರಕಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣವು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨೨ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಇದೇಮುಖ್ಯಗುಣಕರ್ಮಗಳಲ್ಲವೆಂದರೆ - ಹೀಗೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮದೊಂದಿಗಿರುವ ಪಾಠವನ್ನು **'ಭೂಮಿರಥ ಶುಷ್ಕೇಷ್ಟಿ'** ನ್ಯಾಯದಂತೆ - ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ರಥದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗೆ ರಥದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಸುವಂತೆಯೇ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಇಷ್ಟಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಒಣಕಟ್ಟಿಗೆ ಸಮಿತ್ತುಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಂತೆಯೇ - ಪ್ರಯೋಗ ಸೌಕರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ **'ಗಾನ' 'ಅಧ್ಯಯನ'** ಎಂದು ಬಿಡಿಸಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇನೂ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಗುಣಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪುಷ್ಟಿಯಾಗಲೀ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲೀ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಗಾನದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವಾದ ಋಗಾಕ್ಷರಗಳಿಂದಲೇ ಸ್ತುತಿ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದ **'ಆಜ್ಯೈಸ್ತುವತೇ ಪೃಷ್ಠೈಸ್ತುವತೇ'** ಎಂಬೀ ರೀತಿಯ ವಿಧಿವಿಧಾನವೇ ಮೇಲಿನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಋಗಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಸ್ವರ ವಿಶಿಷ್ಟತೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದೇ ದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗಾನವು ಸಂಸ್ಕಾರ ಕರ್ಮವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡ ಋಗಾಕ್ಷರಗಳ ಗೀತಾತ್ಮಕವಾದ ಒಂದೊಂದು ಸಾಮವನ್ನೂ ಒಂದೊಂದು ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ - **'ವೇದಸಾಮ'** ವೆಂದು ಸಾಮವೇದ ಗ್ರಂಥಗಳ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಊಹಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಊಹಗ್ರಂಥದ ಬಗೆಗೆ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೨ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸಾಮಕರು ಮೂರು ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಮೇಲೆ ಒಂದೊಂದೇ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವ ಊಹ ಗ್ರಂಥವು ಯಾರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲೂ ರಚಿತವಾಗಿಲ್ಲದಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಅಧ್ಯಾಪಕರು ಅನಧ್ಯಯನ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಅನ್ಯವೇದ, ವೇದಭಾಗಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸದಿರುವಂತೆಯೇ ಈ ಊಹ ಭಾಗವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವೇದಸಾಮವೆಂಬುದು ವೇದವೇ ಆದ ಯೋನಿ ಋಚೆಗಳಿಂದಲೇ ಉದಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪುರುಷಕೃತವಾಗಿರದೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದುದೆಂದರೆ

ಯೋನಿ ಮೊದಲು ತದನಂತರ ಗಾನವೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ವಿಧಿಯ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಸಂಗವೆಂದು ನಿರಾಕರಿಸ ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದೇ ಗಣಿಸಿರುವ ವೇದಸಾಮ ಗೇಯಗಾನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ **ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವ....** । ಸಾ.ಋ. ೧೬೯ ದಿಂದ ಉದಯವಾದ ೩೦೪-೩೦೬ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ೩೦೬ನೆಯದು ಮಹಾವಾಮ ದೇವ್ಯಮ್ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲೂ ೨.೬.೬. ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. **ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕದ ಕಸ್ತ್ವಾ ಸತ್ಯೋಮ ದಾನಾಮ್....** । ೬೮೩ ಮತ್ತು **ಅಭೀಷುಣಾ ಸಖೀನಾಮ್....** । ೬೮೪ ಎಂಬೆರಡೂ ಋಚೆಗಳ ಯೋಗದಿಂದ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಊಹ.೫ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವ ವಿಧಿ ಗ್ರನ್ಥರೂಪಕ್ಕೆ ವೇದತ್ವವು ವ್ಯರ್ಥ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೇದಸಾಮವೆಂಬುದು ಅಧ್ಯಯನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಋಚೆಗಳ ಆಧಾರದಿಂದಾದ ಸಾಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಎಂಬುದರೊಂದಿಗೆ ಮೂರೂ ಋಚೆಗಳು ಅನಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲ್ಪಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶಿಥಿಲವಾದ ಭಾವಿ ಉದ್ಯಾನವನಗಳ ಕರ್ತೃಗಳು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸದಿರುವಂತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತ ಸಾಮ ಗಾನದ ಕರ್ತೃಗಳ ಮೂಲವೂ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸ್ಮರಿಸುವ ವ್ಯವಧಾನವೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕರ್ತೃ ಸ್ಮರಣ ರಾಹಿತ್ಯದಿಂದ ಅಧ್ಯಾಪಕರಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನದ ವೇದತ್ವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೀಗೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.೧.೧.೮ ರಂತೆ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕರ್ತೃ ಕ್ರಿಯಾಪದಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಪದಸಮೂಹದ ಸಾಧಾರಣ ವಾಕ್ಯ ಎಂಬ ವಾದಕ್ಕೆ ಹುರುಳಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಕರ್ತೃನಾಮ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಾಮ ಗಾನ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದೇ ಆಯಿತು. ಕಾಳಿದಾಸಾದಿ ಮಹಾ ಕವಿಗಳ ಗ್ರಂಥಗಳ ಸರ್ಗಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರಿರುತ್ತದೆ. ವೇದ ಪೌರುಷೇಯ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಕರ್ತೃವಿನ ಹೆಸರಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೆಸರಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ವೇದ ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದೇ ಆಗುವುದರಿಂದ ಪದಸಮೂಹ - ವಾಕ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ತರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಆತ್ಮಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃ ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ. ಆದುದರಿಂದ ವೇದ ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಊಹಗ್ರಂಥದ ಅಪೌರುಷೇ ಯತ್ವವು ಅದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯ **'ಸಾಧಕೈತನ್ಯಾಯ'** ದಂತೆ ಅಂದರೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ಗುಂಡು ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇನೂ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ/ ಪರಂಪರೆಯೂ ಬಹ್ವಚರಲ್ಲಿ/ ಋಗ್ವೇದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಶ್ವಲಾಯನ ನಿರ್ಮಿತ ಮಹಾವ್ರತ ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಕಲ್ಪಸೂತ್ರವನ್ನು

ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವ ಐದನೆಯಾದ ಅರಣ್ಯಕವನ್ನು ವೇದವೆಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸು ವಂತೆಯೇ ಎಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲೂ ವೇದತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪ್ರಥಮಾರಣ್ಯಕ ದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅರ್ಥವಾದವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಸದೃಶವಾಗಿಲ್ಲದುದರಿಂದಲೂ ಪಂಚಮಾರಣ್ಯಕದಂತೆಯೇ ಊಹಗಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇದೇ ನ್ಯಾಯವಿರುತ್ತದೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೩.೬ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿನ ಅನೇಕ ವರ್ಣಕಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಥವಾ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ 'ಸ್ತುತಿ' ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲಿನ ಒಂದು ಸಾಮದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಮೇಲೆ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಒಂದು ಸಾಮ ಸ್ತೋತ್ರೀಯವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಛನ್ದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಪದಲೋಪ ಎಂಬುದು ಆರನೆಯ ವಚನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರು ವುದರಿಂದ ಋಚಮಿತಿ ಎಂದಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಳು ಮೂರಾಗಿ ವಿಭಕ್ತಗೊಂಡು ಒಂದೊಂದು ಸಾಮವೂ ಅಂಶಿಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡು ವುದೆಂದರೆ ಸ್ತುತಿಸುವುದು ಎಂಬುದು ಒಂದೇ ಸಾಮದಿಂದಾದಾಗಲೇ ಸ್ತೋತ್ರೀಯ ವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ ಅದು ಸಾಮಾಂಶದಿಂದ ಕೈಗೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಗುಣಕಥನ ಪರವಾದ ವಾಕ್ಯವೇ ಸ್ತುತಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಈ ವಾಕ್ಯ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದಾದ ಒಂದು ಸಾಮ ದಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಹೀಗಾಗಿ ಒಂದೇ ಸಾಮದಿಂದ ಆ ವಾಕ್ಯವು ಸಂಸ್ಕಾರ ಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಋಕ್ಕಿನಿಂದಲೇ ಸಾಮಗಾನದ ಅಭ್ಯಾಸ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದು.

ಸಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವರಸ್ತೋಭಾದಿಗಳಲ್ಲದೆ ಅವಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಮೂರೂ ಋಚೆಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗತಕ್ಕದ್ದು, ಪರಸ್ಪರ ಬೇರೆಯಾಗಲಾರವು ಎಂಬ ತತ್ವ ಊಹ ರಹಸ್ಯಗಳಲ್ಲದೆ ಅನ್ಯಸಾಮಗಳಿಗೂ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದು. ಹೀಗಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಋಚೆಗಳಿಂದಲೇ ಸಾಮಗಾನದ ಆವರ್ತನ ಆಗುವುದರಿಂದ 'ಸಾಮಾನ್ತರತ್ವ' ಎಂಬುದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಋಕ್ ತ್ರಯಗಳಿಂದುಂಟಾದುದು ಎಂಬುದೇನೂ ವಿರುದ್ಧ ವಿಚಾರ ವಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಋಕ್ಕಿನೊಂದಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಾಮವೊಂದರಿಂದಲೇ ಸಮಾಪ್ತ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೪ರಂತೆ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದುದಯ ವಾದ ಸಾಮವನ್ನು ವಿಷಮ ಛನ್ದಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಲೀ ಸಮ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದಾಗಲೀ ಇಷ್ಟಬಂದಂತೆ ಯಾವುದೇ ಭಾವದಿಂದ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಶರ ಅಂದರೆ ಹಿಂಸೆ. ಲೇಶವೆಂದರೆ ಸ್ವಲ್ಪ. ಅಲ್ಪಹಿಂಸೆ ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಧಿಕ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಯೋನಿಯಿಂದಾದ ಸಾಮವನ್ನು ನ್ಯೂನ ಛಂದಸ್ಸಿನೊಂದಿಗೆ ಗಾನಮಾಡಿದರೆ, ಸಾಮಭಾಗದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಿದರೆ ಉಳಿದ ಸಾಮ

ಭಾಗವು ಆಶ್ರಯದ ಅಭಾವದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯೋನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಿದರೆ ಸಾಮದ ಅಲ್ಪಭಾಗದಿಂದ ವಂಚಿತವಾಗಿ ಉಳಿದ ಋಕ್ಕಿನ ಭಾಗವು ಸಾಮ ರಹಿತವಾಗಿ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಸಮಾನ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಲಿಪಿ ಬದ್ಧಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅಂತಹ ಒಂದು ಸಾಮವನ್ನು ನಿದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉಚ್ಚಾತೇಜಾತ .... । *ಸಾ. ಋ. ೬೭೨.* ॥ **ಸನ ಇನ್ದ್ರಾಯ ....** । *ಸಾ. ಋ. ೬೭೩* ॥ **ಏನಾವಿಶ್ವಾನಿ ....** । *ಸಾ. ಋ. ೬೭೪* ॥ ಈ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಮೈದಳೆದಿರುವ ಆಮಹೀಯವೆಂಬ **ಉಚ್ಚಾತಾ .... ಸ್ತಾಷೇ ೨೩೩೪೫** ॥ *ಊಹ. ೧* ॥ ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಆಧಾರ ಭೇದದಿಂದ ಸ್ವರಸ್ತೋಭಾದಿಗಳ ಭೇದಗಳೂ ಸ್ಫುಟವಾಗಿವೆ. ಆಧಾರಭೂತವಾದ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದೂ ಎರಡನೆಯದು ಬೃಹತೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನದೂ ಮೂರನೆಯದು ಜಗತೀ ಅಥವಾ ಬೃಹತೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನದೂ ಆಗಿದ್ದರೆ, ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಒಂದೇ ರೂಪದ ಗಾನವು ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಮೂರೂ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಛನ್ದಸ್ಸನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬೇಕೆಂಬ ಆಶಯದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ ಗ್ರನ್ಥಪೂರ್ತ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಿದೆ. ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಪಾಠಕ್ಕಾಗಿ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ ಅಥವಾ 'ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕ' ಮತ್ತು 'ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಗಳಿವೆ.

ಛನ್ದೋಗ್ರಂಥ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ತರ್ಭೂತವಾಗಿರುವ ಅರಣ್ಯಕದಲ್ಲೂ ಹಿಂದಿನ ವಿವರಣಕಾರರಾದ ಮಾಧವರೂ ಸಹ ಈ ಕ್ರಮವನ್ನೇ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರಕ್ಕೂ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕವೆಂಬ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಒಂದೇ ಹೆಸರು ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಳ ಯೋನಿಭೂತ ಋಚೆಗಳನ್ನೇ ಪಠಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಸೂಕ್ತಿಗಳು ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. ತೃಚ ಎಂಬುದು ಲೌಕಿಕರೂಪವಾಗಿಲ್ಲವಾಗಿ ತ್ರ್ಯಚಮ್ ಎಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತ. ಆದರೂ '**ಸೂಕ್ತ**' ಎಂಬುದು ಯೋಗರೂಢಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದು ದೋಷವೇನಲ್ಲ. ಸಂಜ್ಞಾ ಶಬ್ದವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಾಹ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅಲ್ಲಿ ತ್ಯಚಗಳು ಸೂಕ್ತಗಳು ಎಂಬ ವಾದ ಪ್ರಾಯಶಃ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡರಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ಋಚೆಗಳು ಇವೆ. ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಪಾಠಕ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧದ ೧೩ನೆಯದಾದಿಯಾಗಿ ಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡೂ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಪಾಠಕದ

ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಧದ ಪ್ರಥಮ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡೂ ಇವೆ. ಈ ತೃಚೆಗಳಲ್ಲೊಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಮೊದಲನೆಯದು ಛಂದೋಗತ ಯೋನಿಋಕ್ಕಾಗಿದ್ದು ಅನಂತರದಲ್ಲಿ ಉಳಿದೆರಡು ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ರಥಂತರ ಸಾಮವನ್ನು ಉತ್ತರಯೋನಿಯಲ್ಲೂ ಇನ್ನೊಂದನ್ನು ಅದರ ನಂತರದ ಯೋನಿಯಲ್ಲೂ ಗಾನಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ **'ದ್ವಿವಿಧ'** ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ರಥಂತರ ಸಾಮವು ಛನ್ದೋ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ **ಅಭಿತ್ವಾಶೂರನೋ** ಎಂಬ ೨೩೩ನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. **ತ್ವಾಮಿದ್ಧಿಹವಾಮಹೇ** ಬೃಹದಾದಿ ಸಾಮಗಳು ೨೩೪ನೆಯ ಋಕ್ಕಿನ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿವೆ.

ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ರಹ.ಸಾಮ. ೧. ಆಭಿತ್ವಾಶೂರನೋ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅದರ ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲೆ ಯೋನಿ ರಹಿತವಾದ **'ನತ್ವಾ ವಾಜ್ ಅನ್ಯ ಇತ್ಯೇಷಾಜ್'** ಸಾಮ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ, ಯಾವುದೇ ಸಾಮವು ಅನ್ವಯವಾಗುವುದು. ಈ ಗಾನವು ಗೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಛನ್ದೋಗ್ರಂಥದ ಪಾಠವೇ ಆಗಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಛಂದೋಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಸಾಮಾನ್ತರ ಯೋನಿ ಹಾಗೂ ಆಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋ ಋಚೆಯ ಯೋನಿ ಹೀಗೆ ಎರಡು ಯೋನಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕಕ್ಕೆ ಹೊರತಾದ ತೃಚಗತವಾದ ಎರಡನೆಯದು ಮೂರನೆಯದು ನಂತರದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಈ ಎರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ಉತ್ತರದ/ ನಂತರದ ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಉತ್ತರದ್ದು ಎಂದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕವೆಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸ್ಪರ್ಧಿಯಾದುದಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಹೀಗಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಪಠಿತವಾದ ಯೋನಿ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ನಂತರದ್ದು ಎನ್ನುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವಲ್ಲಿ ವಿಳಂಬವಾಗುವುದರಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ನಂತರದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸ್ವಯೋನಿಯು ನಂತರ ಭಾವಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮಾನ್ತರ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡು ಋಚೆಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಹೀಗಾಗಿವೆ. ತೃಚಗಳ ಕ್ರಮದಲ್ಲೂ ದ್ವಿತೀಯಾ ತೃತೀಯಾ ಎಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಇದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅವುಗಳಿಂದಲೇ ಗಾನ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಿದಂತೆ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಸಮಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಾಮಗಾನವು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ. ನಂತರದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಗಾನಗ್ರಂಥಗಳ ಹಾಗೂ ಅವಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದವುಗಳೆಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಹಿತಾ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್‌ಮಯವಾದುದು ಅರ್ಚಿಕವೆಂದೂ ಛನ್ದೋಮಯವಾದುದು ಛನ್ದ ಎಂದೂ ಸಾಧಾರಣ ನಾಮ. ಅಲ್ಲೂ ಸಹ ಒಂದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವೆಂದು ವಿಶೇಷವಿದೆ ಇನ್ನೊಂದಕ್ಕೆ ಅದಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ತೃಚೆ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದಾದ ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯದು ಯೋನಿಭೂತವಾದುದರಿಂದ ಆ ಹೆಸರಿನ ಛನ್ದೋ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಯೋನಿಗ್ರಂಥವೆಂದು ಅಧ್ಯಾಪಕರಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಉಳಿದ ತೃಚ ಸಂಘರೂಪವಾದ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿವೆ. ಈ ಗ್ರಂಥಗಳೇ ಕರ್ಮಾಂಗದ ಸಮರ್ಪಕ ವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿವೆ. ಪಂಚದಶ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಗಳು ಈ ತೃಚೆ ಗಳಿಂದಲೇ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕ ತೃಚಂತರ್ಗತವಾದ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯ ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಊಹಿಸಬೇಕು. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೫ರಂತೆ ದ್ವಾದಶಾಹದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನ ತ್ರೈಶೋಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ಊಹ.೭೩. ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವುದು ವಿಹಿತವಾದುದ್ದು.

ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೨.೧೦.೨೦ರಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶೋಕದಿಂದ ದ್ರಷ್ಟವಾಗಿರುವ ತ್ರೈಶೋಕ ಊಹ ೭೩. ಸಾಮವು ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮವಾಗಿದ್ದು ಬ್ರಹ್ಮಣ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕೆಂದಿವೆ - ಈ ಸಾಮವು ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಶ್ವಾಃ ಪೃತನಾ ಎಂಬ ೯೩೦ನೆಯ ಯೋನಿ ಋಕ್‌ನ ಅತಿ ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗಿವೆ. ಈ ೩೭೦ನೆಯ ತೃಚೆಯಲ್ಲಿ ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ನೇಮಿನಮನ್ತಿ ೯೩೧. ಸಮುರೇಭಾಸೋ ೯೩೨, ಋಚೆಗಳ ಯೋನಿಯಲ್ಲೂ ಗಾನ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಸಿದ್ಧ ಅತಿ ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೂರೂ ಋಕ್ಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಪೂರ್ವನಿರ್ಣಯದಂತೆ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಸಾಮಗಾನವು ಅನು ಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ. ಅತಿ ಜಗತೀಯಲ್ಲಿ 'ಸ್ತೋತ್ರ' ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದೇ ಪರಂಪರೆ ಇದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೨.೧೦.೨೧ರಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಗಳ ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಮೀರಿ ವಿಶ್ವಾಪೃತನಾ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅತಿ ಜಗತಿ ಬಹಳವಾಗಿರುವುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೇ ಹೊರತು ಅನ್ಯಕಾರಣವಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಉತ್ತರ ಋಚೆಗಳ ಮೇಲೆ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿದಾಗ ಅದರ ಕುರುಹಾದ ಉತ್ತರಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯಿಂದಲೂ ವೇದದಲ್ಲೇ ಬೃಹತ್ವದ ಗುರುತಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಒಂದೇ ಎಂಬಂತೆ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು ಎಂಬ ನ್ಯಾಯ ಬಲಯುತವಾಗಿರುವುದೆಂಬುದು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿ ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು ಬೃಹತಿ ಛಂದಸ್ಸನ್ನೂ ಒಳ ಗೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ.

ಏಕವಿಂಶಸ್ತೋಮಗಳು ಇಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾಗಿದ್ದು ಅದರ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಅತಿಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಒಡ್ಯಾಣ/ ಡಾಬಿನಂತೆ ಆವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ತ್ರೈಶೋಕ ಸಾಮದ

ಬೃಹತ್ತನ್ನು ಊಹಿಸಬಹುದು - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಿ. ೯.೨.೬., ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೩.೭.೫., ರಂತೆ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಗಾನಗಳು ಒಂದೇ ಛನ್ದಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಬೃಹತ್ ಸಾಮ ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದಲ್ಲೂ ರಥನ್ತರ ಕಕುಪ್ ಛನ್ದಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಆಗಿದೆ. ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮಗಳೆರಡೂ ಇತರ ಸಾಮಗಾನ ಗಳಂತೆ ಒಂದೇ ಛಂದಸ್ಸಿನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಮೊದಲನೆಯದು ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದೂ ಎರಡನೆಯದು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯದು ಕಕುಪ್ ಛನ್ದಸ್ಸಿನವೂ ಆಗಿವೆ. ಅನ್ಯ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಳ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಮೂರೂ ಋಚೆಗಳು ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಛಂದಸ್ಸಿನವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೪ ರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ '**ಸಮಾಸುಗಾಯೇತ್**' ಎಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಮುಂಚಿನದು '**ಬೃಹತಿ**' ನಂತರದ್ದು ಕಕುಪ್, ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಉದಯವಾಗಿದೆ ಯೆಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ - ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲೇ ಗಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ರಥನ್ತರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದವು ಮೂರು ಋಕ್ಕಗಳೆಂಬುದನ್ನು ಉತ್ತರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದು ಪ್ರಗಾಥಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಗ್ರಥನದಿಂದ '**ಪ್ರಗಾಥ**' ಎಂಬ ಪದವೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತದೆ - ಅದು ಎರಡು ಋಕ್‌ಗಳಿಂದ ಉದಯವಾಗಿ ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋ ಋ. ೬೮೦. ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದೂ **ನತ್ವಾವಾಜ್ ಅನ್ಯೋಂ** ೬೮೧ ಪಙ್ಕ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸಿನದೂ ಆಗಿದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳು ವಿಷ್ಟರಾದಿ ಭೇದದಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತವೆ. ಅದಾಗ್ಯೂ ಪಙ್ಕ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು '**ದಾಶತಾಯೀ ಗತೇ**' ನಿಯಮದಂತೆ ಹತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದಾದ ಚರಣದ ದಾಶತಯೋ ಪಙ್ಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತವ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಲು ಇದೆ. ಯೋತಿ ಪಾದ ಎಂಬುದು ನಿರುಕ್ತ ಸಮ್ಮತ ವಾದುದು. ಉತ್ಪನ್ನ ವಾದ ಕಕುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಎರಡು ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ದಶತಿ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪಙ್ಕ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ವಿಭಜನೆಯಿಂದ ಎರಡು ಕಕುಪ್‌ಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿರುವ ಕಾರಣ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಕಕುಭೌ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಬೃಹತ್ ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರದರ್ಶಿಸಿರುವುದು ಅನರ್ಥವೆನಿಸಿ ಬಿಡುತ್ತದೆ - ಸಮುಚ್ಚಯವಾಗಿ ಉದಾಹೃತವಾಗಿರುವ ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ರಥನ್ತರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿ **ಕಕುಪ್** ಛಂದಸ್ಸುಗಳೆರಡು ಋಚೆಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ **ಕಕುಬುತ್ಪತ್ತಿ** ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವಾಕ್ಯವೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಒಂದೇ ಪಙ್ಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರೆ ಎರಡೂ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಆಗಿರುವ ಒಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಲಾಭಕ್ಕೆ ಭಾಗಿಗಳಾಗುತ್ತೇವೆ.

ತೃಚೆಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಗಳುದಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಚನವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ರಥನ್ತರ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ಗ್ರಹಿಸುವುದು ನ್ಯಾಯ ಸಮ್ಮತವು. ಅಂದರೆ **ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರ....** ೬೮೦ ಋಕ್. ಬೃಹತೀನೋ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಥಮ ಸ್ಥಾನೀಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ನಂತರದ ಪಜ್ಙ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ನತ್ವಾ ವಾ ಎಂಬ ೬೮೧ನೆಯದನ್ನು ಕಕುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಎರಡು ಋಕ್‌ಗಳಾಗಿ ವಿಭಜಿಸಿದಾಗ ಮುಂಚಿನದು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ಥಾನೀಯ ಋಕ್ ಆಗಿಯೂ ನಂತರದ್ದು ತೃತೀಯಸ್ಥಾನದ ಋಕ್ ಆಗಿಯೂ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ನ್ಯಾಯವೇ '**ಬೃಹತ್ಸಾಮಕ್ಕೂ**' ಅನ್ವಯ ವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ - ಬೃಹತ್ ಸಾಮದಲ್ಲಿ ಪಜ್ಙ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ '**ಕಕುಪ್**' ಗ್ರಥನೀಯವಾಗಿದೆ. **ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋ** - ಬೃಹತಿಯ ಪ್ರಥಮ ಸ್ತೋತ್ರೀಯವನ್ನು ವಿಕೃತಮಾಡದೆ ರಥನ್ತರವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು ನಂತರ ಆ ಋಕ್ಕಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಪುನಃ ಪಜ್ಙ್ತಿ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದೊಂದಿಗೆ ಯೋಜಿಸುವುದು. ಈ ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ಅಕ್ಷರದ ಮೂರು ಪಾದಗಳು ಎರಡನೆಯದು ಸ್ತೋತ್ರೀಯವಾಗಿದ್ದು ಕಡೆಯ ಕಕುಪ್ ಪಾದವು ಇದರದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಕಡೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಪಜ್ಙ್ತಿಯ ಉತ್ತರಾರ್ಧದೊಂದಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿದರೆ ಮೂರನೆಯ ಸ್ತೋತ್ರೀಯವಾಗುತ್ತದೆ ಹಾಗೂ ಎರಡನೆಯದು ಕಕುಪ್ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಗ್ರಥನ ಪ್ರಕಾರದಿಂದಾಗಿ ಎರಡೂ ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ವೇದವು ತಿಳಿಸುವ '**ತೃಚೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನ ವಾಗಿದೆ**' ಎಂಬ ವಚನಕ್ಕೆ ಭಂಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಗ್ರಥನದಲ್ಲಿ '**ಪುನಃ ಪದಾ**' ಎಂಬುದು ಶ್ರೌತೋಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಬೃಹತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರಾರಂಭವಾಗುವ ಪದವು ಹಸುವು ತನ್ನ ಕರುವನ್ನು '**ಹಿಂ**' ಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವಾಗತಿಸುವಂತಿರುತ್ತದೆ - ಅಂದರೆ ಬೃಹತಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಆ ಪುನಃ ಪದವು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿ ಸ್ಥಿರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅದೂ ಸಹ ಅನ್ಯ ಋಕ್‌ನ ಚತುರ್ಥ ಪದ ಸೇರಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಪುನಃ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಆ ಬೃಹತಿಯ ಪುನಃ ಪದವು ಋಕ್ ಮಾತಾ ಎಂಬಂತೆ ಮಾತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಅದರ ಪಾದವೂ ಕರುವಿನ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃವು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಪುನಃ ಆರಂಭಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಆದುದರಿಂದಲೇ ಕರು ತಾಯಿಹಸುವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷದಿಂದ '**ಹಿಂ**' ಎಂದು ಶಬ್ದಮಾಡುತ್ತದೆ. ಕೇವಲ ಅಂಗಮಾತ್ರದಿಂದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ಸೇರಿರುವುದಲ್ಲದೆ '**ಕಾಕುಭಃ ಪ್ರಗಾಥಃ**' ಎಂದು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಸಾಮಗಾನ ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. '**ಪ್ರಗಾಥ**' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥ ಪರ್ಯಾಲೋಚಿಸಿದಾಗಲೂ - ಪರಸ್ಪರ ಬಂಧನವಾಗಿರುವುದು ಗಮನಕ್ಕೆ

ಬರುತ್ತದೆ - ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಗ್ರಥನಂ ಯತ್ರ ಸ ಪ್ರಗಾಥಃ ಪ್ರಕರ್ಷವೆಂಬ ಹೆಸರು ವೇದದ ಋಕ್‌ಪಾಠಕ್ಕಿಂತ ಅಧಿಕವಾದದ್ದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅದೂ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಪಾದಾಭ್ಯಾಸ ಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಋಕ್ಕನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದರಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದರಿಂದಲೇ ಕಕುಭಗಳೆರಡುಂಟಾಯಿತೆನ್ನಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಪ್ರಗಥನದಿಂದ ಎರಡು ಕಕುಪ್ ಗಳನ್ನು ಪಡೆದು ನಂತರ ಮೂರರಿಂದಲೂ ರಥನ್ತರಂ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ರಹಸ್ಯ.೧. ಗಾನ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮದಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಬೃಹತ್ಸಾಮವನ್ನೂ ರಹಸ್ಯ.೫. ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಪಙ್ಕ್ತಿಯಲ್ಲಿನ ಪಾಠ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಕಕುಬುತ್ಪತ್ತಿ ವ್ಯರ್ಥ ವೆಂದೇನೂ ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ವಾಚಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಅದರ ಉಪಯೋಗವಿದೆ. ಪ್ರಗ್ರಥನ ದಿಂದ ಅನುತ್ಪತ್ತಿ ಎಂಬುದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೯.೨.೬ರ ಎರಡನೆಯ ವರ್ಣಕದಲ್ಲಿ ಯೌಧಾಜಯಮ್ ಊಹ.೩. ರೌರವಮ್ ಊಹ.೨., ಬೃಹತ್ ರಹ.೫., ಸಾಮಗಾನ ಗಳಲ್ಲಿ ವೇದದಿಂದಲೇ ಆಗಲೀ ಗ್ರಥನದಿಂದಾಗಲೀ ಉಂಟಾಗಿರುವ ಷಷ್ಟಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಭೋ ಮಧ್ಯಂದಿನ ಸವನ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ರೌರವ ಊಹ.೨. ಮತ್ತು ಯೌಧಾಜಯ ಊಹ.೩. ಸಾಮಗಳು. ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ತೃಚೆಗಳಿಂದುದಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೩.೧೪-೨೦ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ರೌರವ ಯೌಧಾಜಯ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ತೃಚೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಎರಡೂ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಪುನಾನಃ ಸೋಮಧಾರಯ. ೬೭೫. ಒಂದೇ ಋಕ್ ಆಧಾರವಾಗಿದ್ದು ಸ್ವರ ಸ್ತೋಮಾದಿ ಭೇದದಿಂದ ಹೆಸರು ಬೇರೆಬೇರೆಯಾಗಿವೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೪.೧೪-೨೪ ಮತ್ತು ಊಹದ ೧,೨-೩ನೆಯ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದರೆ ಇದು ಸ್ಫುಟವಾಗುತ್ತದೆ - ಮುಂದೆ ಈ ಎರಡೂ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಪ್ರಗಾಥವು ಆಶ್ರಯ ವಾಗಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಬೃಹತೀಛಂದಸ್ಸಿನ ಪುನಾನಃ ಸೋಮ ೬೭೫.ಋಕ್. ಎರಡನೆ ಯದು ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿಯ ದುಹಾನ ಊಧರ್ದಿವ್ಯಂ - ೬೭೬.ಋಕ್. ಇವುಗಳಲ್ಲಿನ ಒಂದರ ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿಯದನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಬೃಹತ್ ಎಂಬೆರಡು ಋಚೆಗಳನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಿದೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಒಂದೇ ಋಕ್ಕನ್ನೇ ಬೌದ್ಧಿಕ ವಾಗಿ ಎರಡೆಂದು ಗ್ರಹಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆಯೇ ತ್ರ್ಯಚಗಳಲ್ಲಿ ಉದಯವಾದ ಸಾಮ ಗಳನ್ನು ಮೂರುಬಾರಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡು ವುದೂ ಸುಲಭ.

ಬೃಹತೀ ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿಗಳೆರಡರ ಪ್ರಗಥನ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಎರಡು ಬೃಹತ್ಯಾ ವುತ್ತರೇ ಋಚೆಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದೇ ತೀರ್ಮಾನ. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಎರಡೂ

ಕಡೆಯ ಯುಕ್ತಿ ಗಮನಾರ್ಹ. ಸಂಕೇತ ಅಥವಾ ಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠಿ ....ಸವನಮ್ - ಅಂದರೆ ರೌರವ, ಯೌಧಾಜಯ, ಸಾಮಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸವನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಆರು ಋಕ್ಕ ಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ಆರು ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಪ್ರಗಥನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದಲೇ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ **'ಪವಮಾನ'** ಒಂದು. ಈ ಸ್ತೋಮದ ಬಗೆಗೆ ಮುಂದೆ ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರಗಳು ನಾಲ್ಕು - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧-೧೦ರ ನಂತರ ತಿಳಿಸಿದ ಪವಮಾನ ದಲ್ಲಿನ ಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚಾತೇಜಾತ ೬೭೨-೬೮೬, ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ೬೭೨-೬೭೪ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು ಆಶ್ರಯವಾಗಿವೆ. ಪುನಾನಃ ಸೋಮ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತವು ಪ್ರಗಾಥ ರೂಪದ್ದು ಅದರಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವದ ೬೭೫. ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದು ನಂತರದ ೬೭೯. ವಿಷ್ಟಾರ ಪಙ್ಕ್ತಿಯದು ಪ್ರಶುದ್ರವ ಪರಿಕೋಶ ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನವು ಮೂರು ೬೭೭-೬೭೯, ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗಾಥ ರೂಪದ ಅಭಿತ್ವಾಶೂರ ಪ್ರಥಮಸೂಕ್ತ ಇದರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ೬೮೦, ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದು ನಂತರದ್ದು ೬೮೧, ವಿಷ್ಟಾರ ಪಙ್ಕ್ತಿಯದು. **ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ** ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತ. ಇದರಲ್ಲಿ ನ ಋಚೆಗಳು ೬೮೨-೬೮೪, ಮೂರೂ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನವು ತಂವೋದಸ್ಮ ೬೮೫, ದ್ಯುಕ್ಷ ಸುದಾನಂ ೬೮೬ ಪ್ರಗಾಥರೂಪದ್ದು. **ತರೋಭಿರ್ವೋ** ೬೮೭ ಬೃಹತಿ, **ನಯಂದುಧ್ರಾ** ೬೮೮ ಪಙ್ಕ್ತಿಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ. ಇನ್ನೊಂದು ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿನ ಏಳು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಸಾಮಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ತೃಚದಲ್ಲಿನ ಇಂತಹ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಇದೇ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತಾಂಡ್ಯಾದಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗ್ರಂಥಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ - ಮೊದಲ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಂ, ಆಮಹೀಯವಂ - ಊಹ.೧, ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ರೌರವಮ್ ಊಹ.೨, ಯೌಧಾಜಯಮ್ ಊಹ.೩, ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಔಶನಮ್ ಊಹ.೪ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ರಥನ್ತರಮ್ ರಹಸ್ಯ.೧., ಐದನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವ್ಯಮ್ ಊಹ.೫ ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸಾಧಸಮ್ - ಊಹ ೬, ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಕಾಲೇಯಮ್ - ಊಹ.೭, ಉಚ್ಚಾ ತೇ ಸೂಕ್ತ ಮೂಲಕವಾದ ೨೨ ಸಾಮಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಗಾನ ೮೧೪-೮೨೬, ಊಹ.೧ರಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮದ ಲಕ್ಷಣಗಳಿಲ್ಲ. ಗಾಯತ್ರೀ ಲಕ್ಷಣಾದಿಗಳು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೩.೧೩, ವಿವರಿಸಿರುವಂತೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸೂಕ್ತದ ಎರಡು ಸಾಮಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ದ್ವಿರಾವೃತ್ತಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಭೂತವಾದ ಆರು ಋಕ್‌ಗಳು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನವಾಗಿವೆ. ಪಂಚಮ ಸೂಕ್ತವಾದ ವಾಮದೇವ್ಯ ಗಾನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳು, ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಆವರ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಹದಿನೇಳು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನವುಗಳು ಸೇರಿ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನವುಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆರನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಬೃಹತೀ ಮತ್ತು ಪಙ್ಕ್ತಿಗಳ ಗ್ರಥನದಿಂದ ಬೃಹತೀ ತೃಚವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಳನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮವಿರುವುದರಿಂದ ಮೂವತ್ತನಾಲ್ಕು, ಬೃಹತೀ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲೂ ಸಹ '**ಪ್ರಗ್ರಥನ**' ದಿಂದ ಬೃಹತೀ ತೃಚೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಸಾಮದ್ವಯಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿದಾಗ ಆರು ಬೃಹತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ '**ರಥನ್ತರ**' ಸಾಮಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ '**ಪ್ರಗ್ರಥನ**' ವಾಗುವುದರಿಂದ '**ಕಕುಭಾ ಉತ್ತರೇ**' ಆಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯದು ಸ್ವತಃಸಿದ್ಧ ಬೃಹತೀ ಆಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮವಾಗುವುದರಿಂದ ಐದು ಬೃಹತೀ ಹನ್ನೆರಡು ಕಕುಭ ಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸ್ತೋಮ ವಿಧಾನವನ್ನು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೨ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಉದ್ಧೃತ ವಾಕ್ಯಗಳಂತೆ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧ ಬೃಹತಿಯೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಗಥಿತವಾದ ಎರಡು ಕಕುಪ್‌ಗಳಿಂದಾದ '**ತೃಚೆ**'ಗಳನ್ನು ಮೂರುಬಾರಿ ಆವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದು. ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಬಾರಿ ಬೃಹತಿಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಕಕುಪನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಬೃಹತೀ, ನಂತರ ಮೂರುಬಾರಿ ಕಕುಪ್, ಅನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಕಕುಪ್ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ಮೂರನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಬಾರಿ ಬೃಹತಿ, ಮೂರು ಬಾರಿ ಕಕುಪ್, ನಂತರ ಹಿಂಕಾರೋಪಲಕ್ಷಿತ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ತೃತೀಯ ಸೂಕ್ತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಆರು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ೨೩ ಗಾಯತ್ರೀ ೪೫ ಬೃಹತೀ ೧೨ ಕಕುಪ್‌ಗಳಾದವು. ಅಲ್ಲಿ ಕಕುಪ್ ೨೮ ಅಕ್ಷರ ಅದರಲ್ಲಿನ ೧೬ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಗಾಯತ್ರದ ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಿದರೆ ೪೪ ಅಕ್ಷರಗಳ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಪಡೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡರ '**ಕಕುಪ್**' ನ್ನು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಆಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸಲು ೨೪ ಗಾಯತ್ರೀ ಪಾದವನ್ನು ಯೋಜಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಎಂಟು '**ಗಾಯತ್ರೀ**' ಗೆ ಹೋಗಿ ೧೫ ಉಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ೪೫ ಪಾದಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಇನಷ್ಟನ್ನು ಬೃಹತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಯೋಜಿಸಿ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಈ ೪೫ ಕಕುಪ್‌ಗಳಿಂದ ಈ ೧೨

ಉದಯವಾದಂತಾಯಿತು. ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾದವು ಮೂರು. ಇವುಗಳ ಪ್ರಗ್ರಥನದಿಂದ ಅರವತ್ತು ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್‌ಗಳು ಊಹಾದಿ ಗ್ರನ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿತ ವಾಗಿಯೇ ಇವೆ. ಉತ್ಪತ್ತಿ ಬೃಹತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲೇ ವಿವರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನೂ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಷೇಧವನ್ನೂ ಅಂದರೆ ಪ್ರಸಜ್ಯ ಮಾಡಿದರೆ, **'ತ್ರಿಷ್ಟುಭಃ ಷಷ್ಠಿ'** ಎಂಬುದು ಬೃಹತೀ ಪ್ರಗ್ರಥನಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಗ್ರಥನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. **'ಪುನಾನಃ ಸೋಮಾ'** ಕ್ಕೆ ಬೃಹತಿಯ ಚತುರ್ಥ ಪಾದವನ್ನು ಪುನಃ ಸೇರಿಸಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಪಠಿಸಿ **'ದುಹಾನ ಉಧರ್ದಿ'** ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿಯ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಿಂದ ಸಂಯೋಜಿಸುವುದರಿಂದ ಬೃಹತೀ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ಚತುರ್ಥ ಪಾದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪಠಿಸಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧದಿಂದ ಯೋಜಿಸುವುದು ಅದೂ ಬೃಹತಿ ಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಯೌಧಾಜಯ ರೌರವಗಳನ್ನು ಮುಂದಲ ಬೃಹತಿಗಳೆರಡ ರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರಗ್ರಥನ ಮಾಡುವುದು. ಇದೇ ರೀತಿ ನೌಧಸ ಕಾಲೇಯಗಳೊಂದಿಗೂ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ತೃತೀಯ ಸವನದಲ್ಲಿನ ಪವಮಾನ ಆರ್ಭವ ಅಥವಾ ಆರ್ಭವಃ ಪವಮಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಾವೇಶವಾಗಿರುವ ಐದು ಛಂದಸ್ಸಿಗಳಿಂದಾಗಿರುವ ಐದು ಸೂಕ್ತಗಳ ಮತ್ತು ಏಳು ಸಾಮಗಳ ವಿವರ ಹೀಗಿವೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ತೃಚದಿಂದ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಗಾಯತ್ರಂ ಮತ್ತು ಸಂಹಿಂತಂ, ಅನುಷ್ಟುಪ್ ತೃಚದಿಂದ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಾ ಮತ್ತು ಆನ್ಧೀಗವೇ, ಉಷ್ಣಿಕ್‌ನಿಂದ ಸಫಮ್, ಕಕುಪ್‌ನಿಂದ ಪೌಷ್ಕಲಮ್, ಜಗತಿಯಿಂದ ಕಾವಮ್, ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಮುಂದೆ ಸ್ವಾದಿಷ್ಠಯಾಮದಿಷ್ಠಾ - ೬೮೮-೬೯೧, ಆದಿಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಹೆಸರಿಸಿರುವ ಸಾಮಗಳ ಮಧ್ಯೆ **'ಪುರೋಜಿತೋವಃ ಪವಸ್ವ'** ಎಂಬೆರಡು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಮಷ್ಟಿಯಾದ ಗಾನವಾಗಲು ಪ್ರಗ್ರಥನದಿಂದ ಒಂದೇ ಛಂದಸ್ಸಾಗುತ್ತದೆ ಅಂದರೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಿಂದ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಕಕುಪ್ ಅತಿ ಛಂದಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಈ ಸವನದ ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನದೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸುವುದು. ಅಲ್ಲಿ ಪುರೋಜಿತೀ ಸೂಕ್ತ ದಲ್ಲಿ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಮಾನ್ಧೀಗವಂ ಸಾಮವನ್ನೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗಾನಮಾಡಲು ಮುಂದಿನ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎರಡು ಉತ್ಪತ್ಯನುಷ್ಟುಭಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಪುನಃ ಪಡೆಯಲು ಎರಡು ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಗಳು ಪ್ರಗ್ರಥವಾಗಬೇಕೆಂಬುದು ಖಚಿತವಾದ ತೀರ್ಮಾನ. ಇದರಿಂದ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೬ರ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ವರ್ಣಕಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿರುವುದು ನ್ಯಾಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬಹುದು.

ಉದಾಹರಣಾರೂಪವಾಗಿ ಜಗತಿಯ ೨೪ರಿಂದ ತೃತೀಯ ಸವನದ ಒಂದು ಕಕುಪ್ ಎಂಬುದು ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪ್ರಗ್ರಥನದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಗಾಯತ್ರ, ಸಂಹಿತಗಳೆರಡರ ಸಾಮಗಳಿಗಾಶ್ರಯವಾದ ಗಾಯತ್ರ ತೃಚೆಯನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪುನರಾವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಆರು ಗಾಯತ್ರಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೬.೧೧.೧೦ರಂತೆ ೨೪ ಅಕ್ಷರಗಳಿದ್ದು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು ೪೮ ಅಕ್ಷರಗಳದ್ದು. ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸು. ಅಂದರೆ ಆರು ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಮೂರು ಜಗತೀ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಶ್ಯಾವಾಶ್ವ ಅನ್ಧೀಗವಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾಗಿ ಪ್ರಗಥಿತವಾದ ಎರಡುಬಾರಿ ಪುನರಾವರ್ತಿಸಿದ ಆರು ಅನುಷ್ಟುಪ್‌ಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಮೂರು ಜಗತೀ ಆಗುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏಳು ಜಗತೀ ಛನ್ದಸ್ಸುಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸಫ ಮತ್ತು ಪೌಷ್ಕಲಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ತರದಂತೆ ತೃಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ. ಆ ಋಕ್ಕುಗಳು ಹೇಗೆ? ಅದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೫.೧೦-೧೬ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವ ಉಷ್ಣಿಹಿ, ಕಕುಭೀ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿ ಏಕವಚನವೆಂಬ ವಿಶೇಷ ವಿಧಾನಧಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ೨೮ ಅಕ್ಷರಗಳ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಕಕುಪ್ ಒಂದು ಜಗತೀ ಮತ್ತು ಗಾಯತ್ರೀ ಪಾದದಿಂದ ಸಂಪನ್ನ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಕಕುಭೀ ಮಧ್ಯಮಪಾದದ ದ್ವಾದಶಾಕ್ಷರಗಳು, ಉಷ್ಣಿಕ್‌ನ ಮತ್ತೊಂದು ಪಾದ ಹೀಗೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದ. ಕಾವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೂರು ಜಗತಿಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ ಪವಮಾನದಲ್ಲಿನ ಈ ಹನ್ನೊಂದನೆಯದಾದ ಜಗತಿ ಆಗುತ್ತದೆ. ಗಾಯತ್ರಿಯ ಒಂದು ಪಾದ ಬಿಡುತ್ತವೆ. ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನದಂತೆ ಮೂರನೆಯ ಸವನದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯವೆಂಬ ಸ್ತೋತ್ರವಿದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.ರಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದದ್ದು ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾವೋ ಅಗ್ನಯೇ - ಊಹ ೧೪ ಪ್ರಗಾಥವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಮುಂಚಿನದು ಬೃಹತೀ ನಂತರದ್ದು ವಿಷ್ಟಾರಪಙ್ಕ್ತಿ ಇವೆರಡರ ಪ್ರಗಥನದಿಂದ ಕಕುಭಾವುತ್ತರೇ ಛಂದಸ್ಸನ್ನು ಪಡೆಯುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಊಹ.೧೪ 'ಏಕವಿಂಶತ್ ಸ್ತೋಮ' ದಲ್ಲಿ ವಿಧಾಯಕವಾಗಿರುವುದು 'ವಿಷ್ಟುತಿ' ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ - ತಾಂ.ಮಬ್ರಾ. ೨.೧೪.೧. **'ಸಪ್ತಭ್ಯೋ.... ತಿಸೃಭಿಃ'** ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ದಲ್ಲಿ ಬೃಹತಿಯಿಂದ ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂರುಬಾರಿ, ಒಂದುಬಾರಿ, ಪುನಃ ಮೂರುಬಾರಿ ಅಂದರೆ ಏಳು ಬೃಹತಿಗಳು, ಮಧ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ, ದ್ವಿತೀಯ

ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಬಾರಿ ಪಠಿಸಿ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದುಬಾರಿ, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಕುಭ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಒಂದುಬಾರಿ ಎರಡನೆಯ ಮೂರನೆಯ ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೂರು ಹೀಗೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಕಕುಪ್‌ಗಳು. ಆ ಕಕುಪ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ೧೨ ಅಕ್ಷರಗಳು ಮಧ್ಯಮಪಾದದಲ್ಲಿ ೧೪ ಅಕ್ಷರಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಸಪ್ತಪಾದಗಳನ್ನು ಸಪ್ತಬೃಹತಿಯಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ಏಳು ಜಗತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳು ಕಕುಪ್‌ನ ಪ್ರಥಮ ಅಂತ್ಯಪಾದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ೨೮ ಅವುಗಳಲ್ಲಿನ ಆರು ಪಾದಗಳಿಂದ ಒಂದು ಜಗತೀ ಇದೇ ಕ್ರಮದಿಂದ ೨೪ ಪಾದಗಳಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಜಗತೀ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇವು ೧೨ ಅಕ್ಷರ, ಸಪ್ತಪಾದಗಳು. ಈ ಹಿಂದೆ ಉಳಿದ ಪವಮಾನದ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ಪಾದವನ್ನು ಯೋಜಿಸುವುದು. ಕಕುಪ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಳಿದಿರುವ ಎಂಟು ಅಕ್ಷರಗಳ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಯೋಜಿಸುವುದರಿಂದ ಎರಡು ಜಗತಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಅವೇ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಹದಿಮೂರು ಜಗತಿಗಳು.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪವಮಾನದ ಹನ್ನೊಂದು ೨೪ ಅಕ್ಷರದ ಜಗತಿಗಳು. ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿಲ್ಲದ ನಾಲ್ಕು ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರ ಪಾದಗಳು ಸೇರಿ ಒಂದು ಕಕುಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿ ಯಿಂದಲೇ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವ ಮತ್ತು ಆನ್ಧೀಗವಂ ಪ್ರಗ್ರಥಿತವಾಗಿದ್ದು ತೃಚೆಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ಯನುಷ್ಟುಪ್‌ನ್ನು ತರುವಂತಿಲ್ಲವೆಂಬುದಾಗಿ **ಪುರೋಜಿತೀ ವೋ ಅನ್ಧಸ್ಯ ಇತಿ ಪದ್ಯೇತ್ಯಾದ್ಯುಪಕ್ರಮೇತೇ । ತಾಸು ಶ್ಯಾವಾಸ್ಯಾಮಿತ್ಯಾ ದೌ ಅಥೈತದಾನ್ಧೀ ಗಮಯಾದ್ಯಾ ॥** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೫.೭-೧೨ರವರೆಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೮-೪ರ ವಿವರಣೆಯಂತೆ - ಗವಾಮಯನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವುದು ವಿಹಿತವಾದದ್ದು. **ಪ್ರಾಯಣೀಯೇಽಹನಿ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಸವನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿನಃ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ನಿವರ್ತಕಮೇತತ್ ತಂವೋದಸ್ಮಮೃತೀಷಹಮಿತಿ ಯೋನೌ** - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೩ ವಿಹಿತಮ್. ತಚ್ಚ ಊಹ ಗಾನಸ್ಯ ೨೩೬ ಸಾಮ. ಅಭಿವರ್ತೋ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮವಾಗಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನಾಲ್ಕು ನೂರು ಐನ್ದ್ರಾ ಬಾರ್ಹತಾಃ ಬೃಹತೀ ಪ್ರಗಾಥಾ ಎಂಧು ಲಾಟ್ಯಾಯನ ಸೂತ್ರ - ೧೦.೩ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. **ಪಂಚಸು ಪ್ರಗಾಥಾ ಮಾಸ್ಸು ಬಾರ್ಹತಾಃ ಪ್ರಗಾಥಾ ಆಪ್ಯಂತೇ ಇತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯೇ ।** ನೂರ ನಾಲ್ಕು ಇನ್ದ್ರದೇವತಾತ್ಮಕವಾದ ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಎರಡು ಋಕ್ಕಿನವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಗಾಥಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದು ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಗಾಥಕ್ಕೂ ಸೇರಿದಂತೆ ತೃಚೆಯಲ್ಲಿ, ಅಭಿವರ್ತ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದುದು ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಮವನ್ನು

ವಿಕೃತ ಮಾಡದೆ ಮೂರು ಋಚೆಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ತೃಚದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದಗ್ರಥನದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಋಕ್ ವಿಕೃತವಾದರೆ ಹೇಗೆ ಎಂದರೆ - ಅನ್ಯ ಋಕ್‌ಗಳಾಗುತ್ತವೆಯಾಗಿ ಆಸಾಮದಲ್ಲೇ ತೃಚೆಗಳ ಅನ್ಯತ್ವವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾನಂ ಸಾಮ ಭವತ್ಯನ್ಯೋನ್ಯಃ ಪ್ರಗಾಥಃ - ಇತಿ ಉಕ್ತೇಷ್ವಹಸ್ಸು ಸಮಾನ ಮೇಕಮೇವಾಭೀವರ್ತ್ತಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಭವತಿ, ಪ್ರಗಾಥಃ ಪ್ರಗಥನೀಯಸ್ತದಾಶ್ರಯ ಸ್ತೃಚಸ್ತ್ವನ್ಯೋನ್ಯಃ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ವಿಲಕ್ಷಣೋ ಭವತಿ । ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೩.೭. ॥ ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮದ ಪ್ರಗಥನಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಋಚೆಗಳು ಪ್ರತಿಬಾರಿಯೂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯದಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತವೆ. ಅದು ಪಾದ ಪ್ರಗ್ರಥನದಿಂದ ಸಂಭವಿಸುತ್ತದೆ. ಋಕ್ ಪ್ರಗ್ರಥನದಿಂದ ಈ ಋಕ್ಕು ಹಿಂದಿನ ತೃಚೆಯ ಕಡೆಯದೂ ಅನಂತರದ ತೃಚೆಯ ಮೊದಲ ಋಕ್ಕೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಋಚದ ಅನ್ಯತ್ವವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಪಾದಗ್ರಥನ ಮಾತ್ರ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೯ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೯ ಹಾಗೂ ೧೦ನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯಗಳ ಚರ್ಚೆಯಾಗಿದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ **'ಆಯೀ'** ಎಬ **'ಯ'** ಕಾರ ಪಾಠವೇ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಮೂಲಗಾನಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ **'ಆಕಾರಃ ಪೂರ್ವಭಾಗಃ ಈಕಾರ ಉತ್ತರಭಾಗಃ'** ಇತ್ಯಾದಿ ವಿರೋಧಾದಿಗಳನ್ನು ಉಪೇಕ್ಷಿಸಿ ದೋಷರಹಿತವೆಂದೇ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಗಾನಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ **'ಆಈ'** ಎಂಬ ಈಕಾರಾನ್ತ ಪಾಠವೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಅಧ್ಯಯನ ಸಂಪ್ರದಾಯವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಕೆಲವು ಗಾನಗಳಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ **'ಯ'** ಕಾರ ಕಂಡು ಬರುವುದು. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡದವರ ಯಥಾನಕಲಿರಬಹುದಾಗಿದೆ. ಯಾವ ಯೋನಿ ಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಂದಿನದನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ - **ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭು ವತ್** ೬೮೨ ಯೋನಿ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ **'ಕಯಾ'** ಎಂಬ ಮೊದಲ ಎರಡಕ್ಷರಗಳು ಋಕ್ಕಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗ **ನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವತ್** - ಆರು ಅಕ್ಷರಗಳು ಎರಡನೆಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಆಭಾಗದಲ್ಲಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರ ಚಕಾರದ ಮೇಲಿನ 'ಇ' ಕಾರವನ್ನು ತೆಗೆದು ಹಾಕಿ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ **'ಆಈ'** ಭಾವವನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡು ಗಾನವು ಆವಿರ್ಭಾವವಾಗಿದೆ.

ವಿನ್ಯುತ್ತರಾ - ಊಹ - ೫ರ ಋಕ್ ೬೮೩ ಕಸ್ತ್ವಾ ಯೋನಿ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಕ್ಷರ ತ ಕಾರದ ಮೇಲಿರುವ **ಯ**ಕಾರವನ್ನೂ ಓಕಾರವನ್ನೂ ಲೋಪ ಮಾಡಿ ಅವುಗಳ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ **ಆಈ** ಭಾವವನ್ನು ಮೂಡಿಸಬೇಕು. ೬೮೪ **ಅಭೀಷುಣಃ** ಋಕ್ಕಿನ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಕ್ಷರ 'ಣ' ಕಾರದ ಮೇಲಿನ 'ಷ' ಕಾರವನ್ನು ಲೋಪ ಮಾಡಿ ಅದರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ

ಆಈ ಭಾವವನ್ನು ಮೂಡಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರಥಮ ದ್ವಿತೀಯ ತೃತೀಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗಾನವು ಮೂಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಊಹ - ೫. ಸಾಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಗಾನದ ಸ್ವರೂಪವೇ ನಾಶ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಣಾನ್ತರದ ಆಗಮವಾಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಹೇಗೆ? ಈ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾಗಿರುವ 'ಚ' ಅಕ್ಷರದ ಮೇಲೆಯೇ ಇರುವ 'ಇ' ಕಾರವು ಸಾಮಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾದ ವೃದ್ಧಭಾವವನ್ನು ಪಡೆದು 'ಐ' ಕಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಧ್ಯಕ್ಷರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾರವು ಪೂರ್ವಭಾಗವೂ ಈಕಾರವು ಉತ್ತರಭಾಗವೂ ಆಗಿದ್ದು ಈ ಎರಡೂ **'ವಿಶ್ಲೇಷಣ'** ದಿಂದ ಗಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆ ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಾಮಗಾನ ಪರಿಣತರು ವೃದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಾಲವ್ಯವು ಆಈ ಭಾವವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ತರದ ಚತುರ್ಥಾಕ್ಷರದಲ್ಲಿ ತಾಲವ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಸ್ವರೂಪ ಸರಿಯಾಗಿದ್ದರೂ ಎರಡರಲ್ಲೂ ಪ್ರಕರಣಗತ ವಿರೋಧವಿರುತ್ತ ದೆಂಬುದು ತತ್ವ -ಪು.ಸೂ

ಕಾಲವ್ಯದ 'ಇ' ಕಾರವು **ಆಈ** ಭಾವವಾಗತಕ್ಕದ್ದಲ್ಲ. **ಕಾऽ....ನಾಮ್** ಇತ್ಯಾದಿ ಊಹಗಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಭಾಗದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸ್ವರಾನನ್ತರ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. **'ಅಭೀಷುಣಃ.... ಜರಿತೃಣಾಮ್'** ನಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಅಕ್ಷರವಾದ 'ರಿ' ಕಾರದ ಮೇಲಿನ 'ಇ' ಕಾರವು ಹಿಂದಿನಂತೆ **'ಆಈ'** ಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ - **ಆऽಭೀ.... ಣಾಮ್** ಇತ್ಯಾದಿ ರೂಪವೇ ಊಹಗಾನದಲ್ಲೂ ಸಾಮಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿದೆ - ಹೀಗೆ ವರ್ಣದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಮುಂದಿನ ವರ್ಣವಶವಾಗಿ 'ಆ ಇ' ಭಾವವು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಗೀತ್ಯರ್ಥದ ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಯೋನಿ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಅದು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ **'ಗೀತಿ'** ಯು ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೯ದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೦ ತಿಳಿಸುವಂತೆ ವಾಮದೇವ್ಯ ಸಾಮದ ಯೋನಿ ಋಕ್ ಗಳೆರಡರ ಅರ್ಧದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು **'ಔ'** ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ **'ಹೋ'** ಮತ್ತು ಹಾಯಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಸ್ತೋಭವನ್ನು **ಔऽಹೋ ಹಾಯಿ** ಎಂದು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ್ಯೂ ಗೇಯಗಾನದ ೩೦೬ನೆಯ ಸಾಮವಾದ ವಾಮದೇವ್ಯದ **ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರಾ, ವೃತಾ** ಋ. ೧೬೯, ಯೋನಿ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವಾದ ಕಯೇತ್ಯಾದಿ ಉತ್ತರಾರ್ಧವಾದ ಕಯಾಶಚಿಷ್ಟಯೇತ್ಯಾದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಗಾನ ಮಾಡುವ ಸ್ತೋಭವೇ ಊಹ

ಹಿನೆಯ ಗಾನದಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ **'ಔಹೋಹಾಯಿ'** ಎಂದು ಪಾಠವಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಗಾನ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರದ ಒಂದು **'ಔ'** ಕಾರ ಮಾತ್ರವಿರುತ್ತದೆ - ನಂತರದ್ದು ದ್ವಿತೀಯ ಸ್ವರದ್ದಾಗಿದೆ.

ಗೀತಿಸ್ವರೂಪವಿಲ್ಲದುದರಿಂದ ಯಾವ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಅದರ ಮುಂದಿನದನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ ಎಂದು ಹೇಳಿ ಗೀತಿ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಖಚಿತ ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಋಕ್ಕಿನ ವರ್ಣಗಳು ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿಲ್ಲದಂತೆಯೇ ಸ್ತೋಭ ಗಳೂ ನಿರ್ದೇಶಿತವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದರೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೦ ಸ್ವರ ವರ್ಣ ವಿಶ್ಲೇಷ ವಿರಾ ಮಾದಿಗಳು ಗಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾದುದರಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವಂತೆಯೇ ಸ್ತೋಭವನ್ನೂ ಸಹ ಗಾನಧ ಕಾಲ ಪರಿಚ್ಛೇದಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಖಚಿತವಾಗಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಭಾಗದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೮ ಕೆಲವು ಗಾನಭಾವ ಸಂದೇಹಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆ. 'ಸಹಸ್ರಮಾನವ' ಆದಿ ಕೆಲವು ಕರ್ಮ ವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ, ಆಹವನೀಯ ಅಗ್ನಿಯ ಉಪಸ್ಥಾನ ವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದಿರುವ ಈ ಋಕ್ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ೪೫೪ನೆಯದಾಗಿ ಪಠಿತ ವಾಗಿದೆ. ಗಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಗೀತವಾಗಿ ಸಾಮ. ೭೯, ಪಠಿತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಉಪಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆ ಋಕ್ಕಿನ ಗಾನದಲ್ಲೇ ಮಾಡಬೇಕೇಂದೇನೂ ವಿಧಿಸಿಲ್ಲ. ಋಕ್‌ನಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಉಪಸ್ಥಾನ ಮಾಡುವುದು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿದೆ ಎಂದಾದರೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - **ಗಾನವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿ.** ಋಕ್ ಸಂಹಿತೆ ಪಾಠವೂ ಸಹ ಇಲ್ಲಿ ಗಾನವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಋಕ್‌ನ ಆಧಾರವೇ ಇಲ್ಲದೆ ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಈ ಸಹಸ್ರಮಾನವೆಂಬ ಕರ್ಮವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ಋಕ್ ಪ್ರತೀಕ ಪೂರ್ವಕ ವಾದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ಉಪಸ್ಥಾನವು ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವಾಕ್ಯಪ್ರಕರಣವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಋಕ್‌ನಿಂದಲೇ ಉಪಸ್ಥಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದರೆ, ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಗೀತ ಮನ್ತ್ರವು ಶ್ರುತಿಯಾಗಿದ್ದು ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದುದೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದರಿಂದ ಪ್ರಗೀತದಿಂದಲೇ ಉಪಸ್ಥಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೫-೧೭ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಧರ್ಮ ಸಾಂಕರ್ಯಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮದಲ್ಲಿ - ವಿಕಲ್ಪವೂ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತ ವಾದದ್ದು - ಬೃಹತ್ ಪೃಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ರಥನ್ತರವು ಪೃಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡರ ಧರ್ಮಗಳೂ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೯ರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಬೃಹತೀ ಗಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಮನಸ್ಸಿನ

ಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ರಥನ್ತರವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಕಣ್ಣನ್ನು ಮುಚ್ಚಿರಬೇಕು ಇತ್ಯಾದಿ ಪೃಷ್ಠಸಿದ್ಧಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಕಾರ್ಯದ ಏಕತೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಈ ಎರಡನ್ನೂ ಸಂಕೀರ್ಣ ಗೊಳಿಸಬೇಕು ಎಂದರೆ ನಿರ್ದೇಶನ ಭೇದದಿಂದ ಕೂಡದು ಸಾಂಕರ್ಯದ ವಿಲಕ್ಷಣತೆಯಿಂದಾಗಿ ಬೃಹತ್‌ಗೆ ಹೀಗೆ ರಥನ್ತರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಎಂದು ಎರಡು ನಿರ್ದೇಶನಗಳು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಈ ಎರಡೂ ಗಾನಗಳ ಧರ್ಮ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದು. ಎತ್ತರದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಬೃಹದ್ಗಾನದ ಧರ್ಮ. ಎತ್ತರದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯುತವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡಬಾರದೆಂಬುದು ರಥನ್ತರ ಗಾನದ ಧರ್ಮ - ಹೀಗೆ ಉಭಯ ಧರ್ಮ ಗಳು ಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟು ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಾಗಿವೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೬ರಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ : ವೈಶ್ಯ ಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಕಣ್ವ ರಥನ್ತರ ಗಾನವು ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೮.೪.೭ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಕಣ್ವ ರಥನ್ತರ ಸಾಮ ಊಹ - ೧೨೪, ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಗಾನದ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಗಳೆರಡರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ ಉಭಯ ಸಂಬಂಧಿ ಧರ್ಮಗಳು ಸಮುಚ್ಚಯವಾಗಿ ರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎತ್ತರದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದು, ಎತ್ತರದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ನಿಷೇಧ ಎಂಬೆರಡು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳು ವಿಕಲ್ಪಾನ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮುದ್ರಧ್ಯಾನ ನಿಮೀಲಿತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದ ರಿಂದಲೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನಿರ್ದೇಶಭೇದ ವನ್ನೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸಮುಚ್ಚಯವೆಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ವಿಕಲ್ಪ ಗಳೆರಡರ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ವಿರೂಢ ಅಂದರೆ ಮೇಲಕ್ಕೇಳುವ ಧರ್ಮ ಸ್ವಾರಸ್ಯದಿಂದಲೂ **'ಸಮುಚ್ಚಯ'** ವಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪವೇ ಸರಿ ಎಂಬುದು ವಾರ್ತಿಕಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಎರಡೂ ಮತಗಳು ವಿಪರೀತ ವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಪೂರ್ವ ಪಕ್ಷವೆಂದು ಊಹಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೯.೨.೧೭ - ಗೋಸ ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮ ದ್ವಯ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರವು ವಿಹಿತವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರದ ಐಕ್ಯತ್ವವು ಧರ್ಮದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಬೃಹತಿಯಲ್ಲೂ ರಥನ್ತರ ದಲ್ಲೂ ಉಭಯಧರ್ಮವೂ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಹೀಗಾದರೆ ಸಾಂಕರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂದರೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಧರ್ಮವಾಗಿರದೆ ಸಾಮಪ್ರಯುಕ್ತ ಧರ್ಮವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿನ ಭೇದದಿಂದ ಧರ್ಮಗಳು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ

ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಹೆಸರಿನ ಸಾಮಗಳೆರಡರಿಂದ ರಹಸ್ಯ ೧೫೮,೧೫೯ ಉದಯವಾದ ಸ್ತೋತ್ರದ ವೈದಿಕ ನಾಮಧೇಯವೇ 'ಪೃಷ್ಠಮ್' ಶಬ್ದ ವಾಗಿದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ ಶಬ್ದವು ವೇದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆಯೇ ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದವೂ ಸಹ ತ್ರಿವೃತ್ ಶಬ್ದವನ್ನು ಜೈನ್ಯಾ.ವಿ.೧.೩.೫ರಲ್ಲಿ ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. **ತ್ರಿವೃದ್ಬಹಿಷ್ಪವ ಮಾನಮ್** ಬಗೆಗೆ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೨.೧.೪೩ ತ್ರಿವೃತ್ ಶಬ್ದವು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ತ್ರೈಗುಣ್ಯದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ವಾಕ್ಯದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ಉದಯವಾಗಲು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿರುವ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ **ತ್ರಿವೃತ್ ಉಪಾಸ್ಮೈಗಾಯತಾ ನರಃ** ೬೫೧, ಇತ್ಯಾದಿ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ನವಕವೆಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೫.೩ದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಧರ್ಮ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕೆ - ವೇದ ಪ್ರಬಲವಾದರೂ ಪದ ಮತ್ತು ಪದಾರ್ಥ ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಲೋಕ ಮತ್ತು ವೇದ ಎರಡೂ ಸಮಾನ ಬಲವಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕಾರ್ಥ ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರೈಗುಣ್ಯವೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಅರ್ಥವಾದವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಗಳ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ನವಕವೆಂದೂ ಅರ್ಥ. ವಿಧ್ಯರ್ಥ ವಾದದಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಏಕವಾಕ್ಯದ ಕಾರಣದಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಗಳಲ್ಲಿನ ನವಕವೆಂಬ ಅರ್ಥವೇ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಕ್ತವಾದದ್ದು. ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದದ ನಾಮಧೇಯವನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧.೪.೩ರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರ ಶಬ್ದದಂತೆ ನಿರ್ಣಯಿಸತಕ್ಕದ್ದು ಎಂದಿದೆ.

ಪಶುಕಾಮನಾದವನು '**ಚಿತ್ರಾ**'ದಿಂದ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರಾ ಶಬ್ದವು ಉದ್ಭಿಚ್ಚಬ್ದದಂತೆ ಯೌಗಿಕ ಶಬ್ದವಲ್ಲ - ಉದ್ಭಿತ್ ಶಬ್ದದ ಯೌಗಿಕತ್ವದಿಂದಲೂ ಮತ್ವರ್ಥ ಲಕ್ಷಣದಿಂದಲೂ ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪಶುಕಾಮ ನಾದವನು ಉದ್ಭಿದಾ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಫಲ ಪಡೆಯುವ ವಿಧಾನವಾಗಲೀ ಅದರ ಗುಣಗಳಾಗಲೀ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯ ಭೇದದಿಂದ '**ಉದ್ಭಿದ್**' ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಅರ್ಥ ಕಲ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಗತ್ಯನ್ತರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಅಷ್ಟು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಉದ್ಭಿನ್ನಾಮಕ ಯಾಗದಿಂದ ಪಶುವನ್ನು ಭಾವಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದೇ ಸಾಧುವಾದುದು. ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೪.೩ರಲ್ಲಿ ಲೌಗಾಕ್ಷಿ ಆದಿ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಆದರೆ ರೂಢಿವಶದಿಂದ '**ಚಿತ್ರತ್ವ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ**' ಎಂಬ ಹೆಸರಿದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಪೂರ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಈ ಹೆಸರು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಪಶುವನ್ನು ಆಲಭನ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಹಿತ ಪಶುಯಾಗವನ್ನು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ '**ಯಜ್ಞ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ**' ಪದದಿಂದ ಆ ಪಶುವಿನಲ್ಲಿ ಚಿತ್ರತ್ವ/ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ

ಎಂಬೆರಡು ಗುಣಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ವಿಧಾನವನ್ನೂ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಿಸಿ ಗುರುತಿಸಲಾಗಿದೆ - ಆದುದರಿಂದ ಕರ್ಮದ ಆಚರಣೆಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನೇಕ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಗುಣದ್ವಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಪಶುದ್ರವ್ಯ ರೂಪಕಾರಕವಾದುದನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವ ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ '**ಚಿತ್ರಾ**' ಶಬ್ದವು ಪೂರ್ವದಂತೆ '**ಯಜ್**' ಸಮಾನಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಯಾಗದ ಹೆಸರಾಗುತ್ತದೆ. ಚಿತ್ರತ್ವವು ಅದರ ವಿಲಕ್ಷಣ ದ್ರವ್ಯದ ಮೂಲಕಬಂದದ್ದಾಗಿದೆ. ಮೊಸರು, ಜೇನುತುಪ್ಪ ನೀರು, ಅಕ್ಕಿಹಿಟ್ಟುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು '**ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ**' ಎಂದರೆ ಮೊಸರು ಆದಿ ಬೇರೆಬೇರೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಆರು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಅದೇ '**ಚಿತ್ರಾ**' ಹೆಸರಿನ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಾಕ್ಯವು ಯಾಗಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ದಧ್ಯಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಜಾಪತಿ ದೇವತೆಯನ್ನೂ ಇಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಆ ಯಾಗದ ಚಿತ್ರಯಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮ ಎಂಬುದು ಫಲವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಅರ್ಥ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೀಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪಶ್ವನುವಾದದಿಂದ ಗುಣವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಧಾನ್ಯತೆಯೂ ಪ್ರತಿಷೇಧ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯೂ ಉಂಟಾಗಿ '**ಲಿಜ್**' ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಅಂಗೀಕಾರವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಧ್ಯರ್ಥವು ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ '**ಚಿತ್ರಾ**' ಪದಕ್ಕೆ ನಾಮಧೇಯತ್ವ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪೃಷ್ಟ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಆಯಾ ಕರ್ಮದ ನಾಮಧೇಯವನ್ನೇ ಯೋಜಿಸತಕ್ಕದ್ದು. ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಶ್ರುತಿಯದೂ ಆಗಿದೆ - **ತ್ರಿವೃದ್ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಮ್, ಪಂಚದಶಾನ್ಯಾಜ್ಯಾನಿ, ಸಪ್ತದಶಾನಿ ಪೃಷ್ಠಾನಿ** ಮುಂತಾದವು ಪ್ರಸ್ತುತ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಸಾಮಗಾನದ ಉತ್ತರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ತೃಚಾತ್ಮಕ ಸೂಕ್ತಗಳು ಉಪಾಸ್ಮೈ ಗಾಯತಾನರಃ ೬೫೧, ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯದು ವಿದ್ಯುತತ್ಯಾ ಋಚಾ ೬೫೪ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯದು **ಪವಮಾನಸ್ಯತೇ ಕವೇ** ೬೫೭, ಎಂಬ ಮೂರನೆಯದು ಈ ಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮದ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು. ಈ ಸೂಕ್ತ ತ್ರಯಗಾನ ಸಾಧ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರವೇ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ಇಲ್ಲಿರುವ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ಪವಮಾನಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಾಹ್ಯ ಸಂಬಂಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇತರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಂತೆ ಇದೇನೂ ಸ್ತೋತ್ರವಲ್ಲ. '**ಸದೋ**' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಮಂಟಪದ

ಮಧ್ಯೆ ಅತ್ತಿಮರದ ಸ್ತಂಭ/ ಕೊಂಬೆಯ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸದಸ್ಸಿನ ಹೊರಗೆ ಓಡಾಡುತ್ತಾ ಪಠಿಸಲು ಇದು ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮವೆಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧.೧.ರಲ್ಲಿ ಈ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ವಿಧಾಯಕ ಮಾಡಿದೆ. ಪ್ರಥಮದಿಂದಲೂ ಮಧ್ಯಮದಿಂದಲೂ ತೃತೀಯದಿಂದಲೂ ಮೂರುಬಾರಿ ಪಠಿಸಬೇಕು ಅಂದರೆ ಮೂರು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಲಾಗುವ ಒಂಬತ್ತು ಋಚೆಗಳ ಗಾನವನ್ನು ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು, ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮದ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಿಂದ ತೃತೀಯಾ ವಿಭಕ್ತಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸಾಯಂ ಸವನದಲ್ಲಿ ವಿಧಿ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡುವ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮವು, **ವಿಷ್ಟುತಿಃ**. ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷ್ಟುತಿಗೆ ಉದ್ಯತೀ ಎಂದೂ ಹೆಸರಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ **ಪರಿವರ್ತಿನೀ ಕುಲಾಯಿನೀ** ಎಂಬ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ವಿಷ್ಟುತಿಗಳಿವೆ.

ಪರಿವರ್ತಿನೀ ಆವರ್ತಿನೀ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂದರೆ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅನಾವೃತ್ತಗಾನವು ಮುಂದೆ ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೊನೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೨.೧-೪ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಆವರ್ತನೆಯನ್ನೇ ಶ್ರುತಿ ಬಯಸುತ್ತದೆ. **ತಿಸೃಭ್ಯೋ .... ವಿಷ್ಟುತಿಃ** ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿಯೂ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿಯೂ ಪರಾಚೀ - ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಮುಂದಕ್ಕೆ ಗಾನಮಾಡುವ ಪಾಠಕ್ರಮದ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. **ಕುಲಾಯೋ ನೀಡಂ** - ಪಕ್ಷಿಗಳ ಗೂಡು - ಪಕ್ಷಿಗಳು ತಮ್ಮ ಗೂಡುಗಳನು ಹುಲ್ಲು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾಗಿ ಪದರ ಪದರವಾಗಿ ಹಾಸಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ವ್ಯತ್ಯಸ್ತವಾದ ಋಚೆಗಳಿಂದ ಉದಯವಾಗುವ ಸಾಮಗಳ ಗಾನಪ್ರಕಾರವು ಈ ನಿರ್ಬಂಧದಿಂದ ಪರಿವರ್ತನವಾಗುವಂತಹ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯ - ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಿಮ್ಮುಖವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಋಚೆಗಳ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಗಾನ ಅಂದರೆ ಮಧ್ಯದರ ಮೇಲೆ ಮುಂಚಿನದು, ನಂತರ ಮೊದಲನೆಯದರ ಮೇಲೆ ನಂತರ ಮೂರನೆಯದರ ಮೇಲೆ ಮಾಡುವ ಗಾನ ತೃತೀಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವೇದಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕಾರ ಉದಯವಾಗುವ ಗಾನ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೩.೧-೭.

ಪಾಠದ ಕ್ರಮವೇ, ಹೀಗಿರುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯದರಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಮೂರನೆಯ ಪ್ರಥಮದ ಈ ಕ್ರಮವಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರನೆಯದರಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದು ಮೊದಲನೆಯದು

ಎರಡನೆಯದು ಈ ಕ್ರಮವಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯತ್ಯಯದಿಂದ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಇದು ವಿಷ್ಟುತಿ ತ್ರಯಂ ಎಂದು ಕಲ್ಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈ ಬಗೆಯು ಸ್ತೋಮಸ್ವರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉತ್ತರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಸೂಕ್ತಗಳಿಂದ ಮೂರಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚಾದ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳು ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ ಋ. ೬೬೦-೬೬೨ಗಳ ಮೊದಲ ಸೂಕ್ತ, ಆನೋಮಿತ್ರಾ ವರುಣಾ ಋ. ೬೬೩-೬೬೫ಗಳ ಎರಡನೆಯ ಸೂಕ್ತ ಆಯಾಹಿ ಸುಷುಮಾ ೬೬೬-೬೬೮ಗಳ ಮೂರನೆಯ ಸೂಕ್ತ **ಇಂದ್ರಾಗ್ನೀ ಆಗತಂ ಸುತಮ್** ೬೬೯, ೬೭೦,೬೭೧ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂಕ್ತ, ಇವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರಾತಃ ಸವನದಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರಸಾಮದಂತೆ ಗಾನ ಮಾಡುವುದನ್ನು 'ಚತ್ವಾರ್ಯ್ಯಾರ್ಯ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ' ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರ ನಿರ್ವಚನ - **ಯದಾ ಜಿಮೀಯುಸ್ತದಾಜ್ಯಾನಾಮಾಜ್ಯತ್ವಮ್** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೭.೨.

ಆಜ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚ ದಶಸ್ತೋಮವೆಂಬುದೊಂದು ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ **'ವಿಷ್ಟುತಿ ಸ್ತೋಮ'** ವೆಂಬುದು ಒಂದು **ಪಂಚಭ್ಯೋ ....ತಿಸೃಭಿಃ** ಇತಿ ಎಂಬ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ವಿವರಣೆಯಂತೆ ನಾಲ್ಕರಿಂದ ಆರಂಭವಾಗುವ ಮೂರು ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಿರುವ ಮೂರು ವಿಷ್ಟರಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಋಚೆಗಳು ಸಮಾವೇಶ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಪಂಚ ಪಂಚನಿ' ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಸೂಕ್ತವು ಮೂರು ಬಾರಿ ಪಠಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪ್ರಥಮಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಋಚೆ ಮೂರು ಬಾರಿಯೂ ದ್ವಿತೀಯಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮಋಚೆ ಮೂರುಬಾರಿಯೂ ತೃತೀಯಾವೃತ್ತಿ ಯಲ್ಲಿ ಕಡೆಯತೃಚೆ ಮೂರು ಬಾರಿಯೂ ಪಠಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಟುತಿ ತ್ರಯಾತ್ಮಕ ವಾಗಿದೆ. ಪಂಚದಶ ಸ್ತೋಮವೂ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರವಾಗಿದ್ದು ಇದು ಮೊದಲ ಪ್ರಕಾರ ವಾಗಿದೆ.

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳಾದ ನಂತರದ ಊಹದ ಮೂರು ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವಮಾನ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಪಠಿಸಿದ ನಂತರ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳು ಪಠಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ **ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋ** ಋ. ೬೮೦, ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿಯೂ **ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವತ್** ೬೮೨ ಎರಡನೆಯದಾಗಿಯೂ, **ತಂವೋದಸ್ಮಮೃತೀಷಹಮ್** ೬೮೫, ಮೂರನೆಯದಾಗಿಯೂ **ತರೋಭಿರ್ವೋ ವಿದದ್ವಸುಮ್** ೬೮೭, ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿಯೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡ ಬೇಕಾದ **ರಥನ್ತರ** ರಹ.೧., **ವಾಮದೇವ್ಯ** ಊಹ.೫, **ನೌಧಸಂ** ಊಹ ೬, **ಕಾಲೇಯ** ಊಹ.೭, ಸಾಮಗಳು ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಸ್ಪರ್ಶ

ದಿಂದ ಸ್ಪೃಷ್ಠಾನಿ ಎಂದು ನಿರುಕ್ತದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿಯೂ ಇದೆ. ಈ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ 'ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮ' ಗಳುಂಟಾಗುತ್ತವೆ.

ಸ್ತೋಮದ ವಿಷ್ಟುತಿಃ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೨.೭.೧ರಲ್ಲಿ, ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವಂತೆ ಮೊದಲ ನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಋಚೆಯನ್ನೂ, ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯಮ ಋಚೆಯನ್ನೂ, ಮೂರನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಧ್ಯದ ಋಚೆಯನ್ನೂ ಅಂತಿಮ ಋಚೆಯನ್ನೂ ಮೂರುಬಾರಿ, ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದರಿಂದ - ಇದು ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ಒಪ್ಪಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೂ ತ್ರಿವೃತ್, ಪಂಚದಶ ಶಬ್ದಗಳು, ಗುಣವಿಧಾಯಕದವುಗಳೆಂದು ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಆಜ್ಯಪೃಷ್ಠಶಬ್ದಗಳೂ ಗುಣವಿಧಾಯಕ ವೆಂದರೆ ಎರಡು ಗುಣವಿಧಾನವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯುದಾಹರಣ ರೂಪದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಭೇದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದುದರಿಂದ ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಸ್ತೋತ್ರ ನಾಮಧೇಯ ವಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಊಹೆ ಮಾಡದೆ ತ್ರಿವೃದಾದಿ ಗುಣಗಳು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೪.೩ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಪಠಿಸಲಾದ ಪೃಷ್ಠಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರದ ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮತ್ವವು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೧.೫ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. **'ಪ್ರಉಗ' 'ಶಂಸತೀ'** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಾತೀತ ಪ್ರಧಾನತೆ ಇದೆ. ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಗಳುವುದೇ ಸ್ತೋತ್ರಶಸ್ತ್ರಗಳು, ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥದಿಂದಲೇ ಸ್ತುತಿ ಕೊಂಡಾಟಗಳು. ಇದರಿಂದಲೇ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಅರ್ಹತೆ ಆದಿ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಬಾಧೆಯುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅದೃಷ್ಟಾರ್ಥಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗಾಗಿಯೇ **ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮೇ ಶ್ರೂಯತೇ ....ಸ್ತುವತೇ** ಇತ್ಯಾದಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು.

'ಪ್ರಉಗ' 'ನಿಷ್ಕೇವಲ್ಯ' ಶಬ್ದಗಳು - ಶಸ್ತ್ರ ವಿಶೇಷಗಳ ಹೆಸರುಗಳು 'ಪ್ರಾಜ್ಯ' 'ಪೃಷ್ಠ' ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದೆ. ಅಗ್ರಗೀತ ಮನ್ತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿ 'ಶಸ್ತ್ರ' ಪ್ರಗೀತ ಮನ್ತ್ರಸಾಧ್ಯವಾದಸ್ತುತಿ 'ಸ್ತೋತ್ರ' - ಸ್ತುತಿ ಶಸ್ತ್ರಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಗುಣಕರ್ಮಗಳು ಕೂಡಿವೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ - ತುಷ - ಅಕ್ಕಿಯ ಮೇಲಿನ ಹೊಟ್ಟು ಹೋಯಿತೆಂಬುದು ದೃಷ್ಟಾರ್ಥ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆದ ನಂತರ ಅದಕ್ಕೆ ಅದೃಷ್ಟ ಫಲದ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವಂತಿಲ್ಲ ವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಪಠಿತವಾಗಿರುವ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವವರ ಗುಣ

ಗಳೊಂದಿಗಿರುವ ಸಂಬಂಧವೇ ಕೀರ್ತನೆಯಾಗಿದ್ದು 'ಸ್ತುತಿ' 'ಶಂಸತಿ' ಧಾತುಗಳ ವಾಚ್ಯಾರ್ಥ ವಾಗಿದೆ.

ಮನ್ತ್ರ ವಾಕ್ಯಗಳು ಗುಣಸಂಬಂಧಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸುವಂತಾಗಿದ್ದಾಗ ಧಾತುಗಳು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಗುಣಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ದೇವತಾ ಸ್ವರೂಪಪ್ರಕಾಶನ ಪರವಾಗಿ ಮನ್ತ್ರವಾಕ್ಯಗಳಿದ್ದಾಗ ಧಾತುಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಿರುವುದಿಲ್ಲ - ವ್ಯವಹಾರ ದಲ್ಲಿಯೂ **'ದೇವದತ್ತನು ಚತುರ್ವೇದಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದವನು'** ಎಂಬಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಗುಣದ ಮೂಲಕ ದೇವದತ್ತನ ಸ್ವರೂಪೋಪಲಕ್ಷಣ ಪರವಾಗಿಯೂ ಗುಣಸಂಬಂಧ ಪರವಾಗಿಯೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಸ್ತುತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ದೇವದತ್ತ ಸ್ವರೂಪ ಪರವಾದ **'ಆ ಚತುರ್ವೇದಿಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ'** ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಪ್ರಮೇಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ವೇದ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ದೇವದತ್ತ ಸ್ವರೂಪದ ಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗುಣಸಂಬಂಧಪರವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಆಜ್ಯದಿಂದ ದೇವತೆ ಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸು. ಪೃಷ್ಠಗಳಿಂದ ದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸು, ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ವಿಧ್ಯರ್ಥವಾಗಿದ್ದು, ಕಡೆಯಲ್ಲಿ ಧಾತುವಿನ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಬಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಧಾತು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗದಂತೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಗಳು ಪ್ರಧಾನ ಕರ್ಮಪರವಾಗಿರುವು ವೆಂಬುದನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದಾದರೆ - ಅಪೂರ್ವವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದೇ ಇದರ ಆಶಯ.

ಇದೇ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೨.೧೨ರಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವಂತೆ ಸಾಮ ವಿಶೇಷಗಳ ವಿನಿಯೋಗದಿಂದಾಚರಿಸುವ ಅನ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಬಹುದು. ಅಗ್ನಿಷ್ಟುತಮದಲ್ಲಿ ವಾರವನ್ತೀಯ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಶುಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ರೇವತಿ ಸಾಮದ ಋಚೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕೆಂದಿದೆ. ರೇವತ್ಯಾದಿಗಳ ಗುಣಕರ್ಮಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಅಪೂರ್ವ ಎಂಬುದಿದೆ. ರೇವತೀ ವಾರವನ್ತೀಯ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಪಶುಪ್ರದ ರೂಪೀ ಫಲವಿದೆ. ಈ ಫಲ ಕರ್ಮಗಳೆರಡರ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಆಗಿರುವ ಸಾಮದ ಫಲವು ವಾಕ್ಯದ ಭಿನ್ನತೆಯಿಂದಾಗಿದೆಯಾಗಿ ಉಕ್ತವಾದ ಗುಣ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಫಲಕ್ಕಾಗಿ ಅನ್ಯವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟೋಮದ ವಾಯವ್ಯಾದಿ ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಿಂಶಾಗ್ನಿಷ್ಟೋಮವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ **'ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಕಾಮೋ ಯಜೇತ'** ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ವಚನವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸಿ ದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೧೭.೧ ಶ್ರುತಮೇತತ್ ಪರಮ ಋಚ್ಯಾದಿ ಕೃತ್ವೇತ್ಯನ್ತ ಪಾಠೋ ಅತ್ರ ಅಧಿಕೋ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ । ತತಃ ತಸ್ಯಾ ಏವ ಶ್ರುತೇರಭಿಪ್ರೇತೋ ಅರ್ಥೋऽಯಂ ನ ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್

ಶ್ರುತಿರಿತಿ ಗಮ್ಯತೇ ॥ ಇದೇ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ ವಾಕ್ಯದ **ಏಕಸ್ಮೈವ.... ಯಜೇತ ।** ದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮದ ವಿಕೃತಿ ರೂಪವಾದ '**ಅಗ್ನಿಷ್ಟು**' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಏಕಾಹವು.... ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮ ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು. '**ತ್ರಿವೃತ್**' ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿದೆ. ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮೋಕ್ಥಾದಿ ಸಪ್ತಸ್ತೋಮಸಂಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ - ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಅತ್ಯಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ, ಉಕ್ಥ ಷೋಡಶ, ತ್ರಿರಾತ್ರಃ, ವಾಜಪೇಯ, ಆಪ್ತೋರ್ಯಾಮ ಎಂದು ಲಾ.ಶ್ರೌ.ಸೂ.೫.೪. ಹೇಳಿರುವ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಸಂಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮವೆಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿನ ತೃತೀಯ ಸವನದಲ್ಲಿ ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನದ ಮೇಲೆ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ ಗ್ರಾ.೫೯, ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮದಿಂದ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಯಾಗವು ಸಮಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದ ರಿಂದ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮ ಸಾಮವೆನಿಸಿದ ಈ ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾವೋ ಅಗ್ನಯೇ ಎಂಬ ಆಗ್ನೇಯ ಕಾಂಡ ೩೫ನೆಯ ಋಚೆಯ ಮೇಲೆ ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕದ ೭೦೩-೭೦೫, ಊಹ ೧೪, ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ಅಗ್ನಿಷ್ಟುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸ್ಕಾಮನಾದವನು ಉತ್ತರ ಋಚೆಯಲ್ಲಿ ಆ ಸಾಮ ವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದು ಏಕವಿಂಶಸ್ತೋಮವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪಶುಕಾಮನಾದ ವನು **ರೇವತೀರ್ನಃ ಸಧಾಮಾದೇ** ಇತ್ಯಾದಿ ೧೫೩.೧೦೮೪. **ವಾರವನ್ತೀಯಮ್** ಊಹ. ೧೦೮ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದೆ. ರೇವತೀ ಋಚೆಗೂ ವಾರವನ್ತೀಯಂ ಸಾಮಗಾನಕ್ಕೂ ಅಗ್ನಿಷ್ಟುತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶು ಫಲ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಶಬ್ದದ ಪರಾಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ ತೋರಿಸುವ ಕ್ರಮವು ಅಗ್ನಿಷ್ಟುತದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿದ್ದು ಇನ್ದ್ರಿಯ ಫಲಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರದ ದಧಿಗುಣವಿಹಿತ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ '**ದಧ್ನೇನ್ದ್ರಿಯ ಕಾಮಸ್ಯ ಜುಹುಯಾತ್**' ಎಂಬ ವಿಷಯ ವಾಕ್ಯವು - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೨.೧೧ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಈ ದೃಷ್ಟಾನ್ತವು ಅನುರೂಪವಾಗಿಲ್ಲ ಗೂಢವಾಗಿದೆ. ಮೊಸರಿನಿಂದ ಹೋಮ ಮಾಡುವುದನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಲೋಕದ ಅರಿವಿಗೂ ಬಂದಿಲ್ಲ. ಫಲ ಸಂಬಂಧವೆಂಬ ಒಂದೇ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಬೋಧಿಸಿದೆ ಎಂದರೆ ಅಲ್ಲ - ವಾಕ್ಯಭೇದವಿಲ್ಲ. ರೇವತಿ ಋಚೆಯ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿನ ವಾರವನ್ತೀಯ ಸಾಮ ಅಗ್ನಿಷ್ಟುತ್ ಕರ್ಮ ಫಲ ಸಾಧನಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದರೆ ಈ ಎರಡರ ಶಾಸ್ತ್ರೈಕ್ಯ ಬೋಧನೆಯಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದ ಕ್ಲಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪಶುಫಲ ರೂಪವಾದ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕರ್ಮಾನ್ತರವನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ 'ಏವ ಕಾರ' ಶಬ್ದವು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿರುವ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ

ಅಂದರೆ ಏತಸ್ಮೈವೇತ್ಯಾದಿ ಪೂರ್ವದರ್ಶಿತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯೋಜಿಸಲ್ಪಡ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೨.೨.೧೨.

ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ **'ನಿಧನ'** ಭಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ವಿಶೇಷ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಳೆ, ಅನ್ನ, ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಮನೆಯುಳ್ಳವರಿಗೆ ಸೌಭರಂ ಸ್ತೋತ್ರವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ, **'ಹೀ' 'ಷೂ' 'ಗೂರ್'** ಎಂಬ ನಿಧನವನ್ನೂ ಹೇಳಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಗೆ ಫಲದಲ್ಲಿರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೇನು? ಎಂದರೆ **'ಸೌಭರಿ'** ಗಿರುವ ಫಲಕ್ಕಿಂತ ನಿಧನದ ಫಲ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. **'ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಾ ಹೀಷಿತಿ'** ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯದಾದ ಫಲಾನ್ತರವಾಗಿದೆ. **'ಸೌಭರ'** ದ ಫಲವು **'ವೃಷ್ಟಿರ್ಹೀಷೀ'** ಎಂದು ಇನ್ನೂ ಮುಂದುವರೆದಿದೆ. ವೃಷ್ಟಿ ಅನ್ನ ಆದಿ ಅನ್ಯ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ನಿಯಮವಾಗಿಯೂ ಈ ನಾಲ್ಕೂ ಆ ಅರ್ಥದಲ್ಲೇ ಕಂಡು ಬರುತ್ತಿದೆ. ವೃಷ್ಟಿಕಾಮನೆಯುಳ್ಳವನೂ ಅನ್ನಾದಿ ಕಾಮನೆಯುಳ್ಳವನೂ ಸ್ವರ್ಗ ಕಾಮನಾದವನೂ **'ಸೌಭರ'** ದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಬೇಕು, ಅಂದರೆ **'ಸೌಭರಮ್'** ಸ್ತುತಿ ಯಿಂದ ಸರ್ವಕಾಮಗಳೂ ಲಭ್ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೮.೮ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸೌಭರೇ ಪಾಠವೇ ಬಹಳ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಇದರಲ್ಲಿರುವ 'ಸೌಭರಮ್' ಪಾಠವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. **'ಸಮೂಮ್ನಾಯ'** ಎಂಬ ತ್ಯವನ್ತ ಪದವೇ ಸರ್ವತ್ರ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದು ತಾಣ್ಡ್ಯ ಪಾಠಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರಿಯಲ್ಲ. ತಾಂಡ್ಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ **'ಸ್ತುವೀತ'** ನಂತರ **'ಸರ್ವೇ'** ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೊದಲು **'ಹೀಷೀ'** ಇತ್ಯಾದಿಗಳು ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. **'ಸ್ತುವೋತೇ'** ಅನಂತರ **'ಸರ್ವೇ'** ಇತ್ಯಾದಿ ಪಠನಾನನ್ತರವಲ್ಲ. ಸರ್ವೇತ್ಯಾದಿಗಳ ಪಠನಾನಂತರ **'ಹೀಷೀ'** ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳಿವೆ. ತಾಂಡ್ಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲೂ ನ್ಯಾಯ ವಿಸ್ತರ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲೂ ಇದು ಉದ್ಧೃತವಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಾನ್ತಪಾಠವಿದೆ.

ವೃಷ್ಟಿಕಾಮನಾದವನು **'ಹೀಷೀ'** ನಿಧನವನ್ನೂ, ಅನ್ನಾದಿ ಕಾಮನೆಯವನು **'ಉರ್ಗೀ'** ನಿಧನವನ್ನೂ ಸ್ವರ್ಗಕಾಮನಾದವನು **'ಊ'** ಎಂಬ ನಿಧನವನ್ನೂ ಗಾನ ಮಾಡ ಬೇಕು. ಸೌಭರಮ್ ಊಹ.೧೬, ಎಂಬ ಐದು/ ಏಳು ಭಾಗದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಸಾಮದ ಅನ್ತಿಮ ಭಾಗವು **'ಹೀಷ್ಯಾದಿ'** ನಿಧನಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ 'ಸಾಧ್ಯಾಸ್ತೋತ್ರ' ವಾಗಿದ್ದು ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಫಲಗಳುಂಟಾಗಲು ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಾಮದ ಆದಿಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಸ್ತೋತೃ ಋತ್ವಿಜನೂ ಪ್ರತಿಹಾರನೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಭಾಗವನ್ನೂ ಉಪ ದ್ರವ ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪುನರಂಗವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ಐದನೆಯದಾದ ನಿಧನ ಭಾಗವನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ

ಒಟ್ಟಿಗೆ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ಇದಿಷ್ಟನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ ಸಮ್ಮತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವರ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ - ಗಾನಾರಂಭವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಋತ್ವಿಜರೂ 'ಓಮ್' ಎಂದುಚ್ಚರಿಸಿ, ಹಿಂಕಾರದಿಂದ ನಿಧನಾನ್ತ ದವರೆಗೆ ಯಜಮಾನನು ಗಾನ ಮಾಡುವುದು. ಹೀಗೆಯೇ ಓಂಕಾರ ಪ್ರಣವವನ್ನೂ ಸಹ. ಈ ಎರಡೂ ಸಾಮಾಂಗತ್ವವಾಗಿ ಗಣ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚ ಭಕ್ತಿಕ ಅಥವಾ ಸಪ್ತಭಕ್ತಿಕ ಸಾಮವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮನ್ತ್ರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪ್ರಪಾಠಕದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಭಕ್ತಿಸಾಮ, ಸಪ್ತಭಕ್ತಿಸಾಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಪ್ರಸ್ತಾಪವಿದೆ. ಯಜ್ಞತತ್ತ್ವ ದೀಕ್ಷೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಗಾತೃ ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಪ್ರಸ್ತಾವ, ಉದ್ಗೀಥ ಪ್ರತಿಹಾರ ಉಪದ್ರವ ನಂತರ ಐದನೆಯದು ಹಿಂಕಾರವೂ ಪ್ರಣವವೂ ನಿಧನವೆಂದು ಮಾಧವರ ವಿವರಣೆಯಲ್ಲಿದೆ.

'ಹೀಷ್ಯಾ'ದಿ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾಲ್ಕನೆಯದನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮಾಡಬೇಕು - ತದರ್ಥೇ ಚತುರ್ಥೀ ಎಂದು ಕಾತ್ಯಾಯನರು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಹೀಷ್ಯಾದಿಗಳು ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಕಾಮನೆಗಳಾಗಿದ್ದು ಪುರುಷ ಶೇಷತ್ವದ ಕಡೆಗೆ ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಈ ಶೇಷತ್ವವು ಪುರುಷಾಭೀಷ್ಟ ಫಲಸಾಧನವಾಗಿ ರೂಪಿತ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಚಾರ್ಯ ಬಾದರಿಯವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯೆಗಳ ಶೇಷತ್ವವು ದ್ರವ್ಯ ಗುಣ ಸಂಸ್ಕಾರಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವೆಂಬ ನಿಯಮವಿರುವುದರಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಶೇಷತ್ವವೆಂಬು ದಿಲ್ಲ. ಪಾರಾರ್ಥ್ಯದಲ್ಲೇ ಆ ಲಕ್ಷಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲೇ ಶೇಷತ್ವವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಇದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲವಾಗಿ ಶೇಷತ್ವಕ್ಕೆ ಬಾಧೆ ಇಲ್ಲ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೩.೧.೪-೬. ಕರ್ಮಗಳನ್ನಾಚರಿ ಸುವುದು ಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಫಲವಾದರೋ ಪುರುಷಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಅಂದರೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ದಿಂದ ಫಲಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪುರುಷನಿರುವುದು ಎಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಾಗಿ 'ಸೌಭರ' ದ 'ಹೀಷಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಧನ ವಿಶೇಷದ ಫಲವಾಗಿ ಎರಡು ವೃಷ್ಟಿಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಇವೆರಡರ ಸಮ್ಮಿಲನದಿಂದ ಮಹದ್ವೃಷ್ಟಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದು. ಸೌಭರ ವಿಧದಲ್ಲಿರುವ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿಕಾಮನೆಗಳೇ 'ಹೀಷ್ಯಾದಿ' ವಿಧದಲ್ಲಿಯೂ ಗುರುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ಸೌಭರ' ದಿಂದುಂಟಾದ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಫಲಗಳೇ ಹೀಷ್ಯಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗುವು ದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಫಲಾನ್ತರ ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಹೊಸ ಫಲಾನ್ತರವಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಹೀಷ್ಯಾದಿಗಳು ಕೂಡ ನಾನಾ ಶಾಖೆಗಳ ಅಧ್ಯಯನದಂತೆ 'ಸೌಭರ' ದಿಂದುಂಟಾದರೆ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತ ದೆಂಬ ವಿಧಿಯಾದರೂ ಯಾವುದು ಎನ್ನುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಫಲತ್ರಯ ಕಾಮನೆಗಳಿಗೆ

ಮೂರು ನಿಯಮಗಳಲ್ಲೇ '**ಹೀಷ್ಯಾ**'ದಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಯಾವುದೇ '**ನಿಧನ**' ಬಂದರೆ ವಿಧಿಯ ನಿಯಮಾರ್ಥದ ಕಾರಣ ಫಲಾನ್ತರಾಭಾವವಿದ್ದರೂ ಸೌಭರ ವಾಕ್ಯೋಕ್ತ ವೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಫಲ ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಷ್ಯಾದಿಗಳ ನಿಯಮದಿಂದಾಗಿ ಫಲೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇದು ನಿಧನ ವಿಶೇಷವಾದ ನಿಯಮವಾಗಿದ್ದು ವಿಧಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೩.೩.೧,೨ರಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನದ ಉಚ್ಚತ್ವ ನೀಚತ್ವ ಧರ್ಮವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ. '**ಸಾಮ**' ಮತ್ತು '**ಋಚೆ**' ಗಳನ್ನು ಎತ್ತರಿಸಿದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲೂ ಯಜುಸ್ಸನ್ನು ಉಪಾಂಶು ತುಟಿಯಲ್ಲಾಡಿಸುವಷ್ಟು ಮೆಲ್ಲದನಿಯಲ್ಲೂ ಪಠಿಸುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮನ್ತ್ರಗಳ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳ ಧರ್ಮವೇ ಮನ್ತ್ರಗಳು ದೀರ್ಘ/ ಉದ್ದವಾಗಿ ಎಳೆಯಲ್ಪಡುವುದಾಗಿದೆ. ವಿಧ್ಯುಕ್ತ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರವೆನಿಸಿದ ಶಬ್ದಗಳು ಋಗಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಋಗ್ವೇದವು ಅಗ್ನಿಯಿಂದುತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆಯೆಂದೇ ವೇದದ ವಾಕ್ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಂಜಾತ - ಹುಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿರೋಧವು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಹೃತವಾಗಿದೆ, ಹಿಂದೆಳೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಈ ಒಯ್ಯುವಿಕೆಯ ವಾಕ್ಯಧರ್ಮದಿಂದಲೇ ವೇದದನಡೆಯ ಮುಂದುವರಿಕೆ ಇದೆ. ಋಚೆಗಳು 'ಎತ್ತರಧ್ವನಿ'ಯಲ್ಲೂ 'ಉಪಾಂಶು ತುಟಿಯೊಳಗೆ, ಮೆಲುದನಿ'ಯಲ್ಲಿ ಯಜುಸ್ಸೂ, 'ಏರಿದ ಧ್ವನಿ'ಯಲ್ಲಿ ಸಾಮವೂ ಪಠಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರವಾಚಿಗಳಾದ ಋಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಏರಿಸಿದ ಧ್ವನಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಮನ್ತ್ರ ಧರ್ಮಗಳಾಗಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಯಜುರ್ವೇದದಿಂದುತ್ಪನ್ನವಾದ ಅಧ್ವರ್ಯುಗಳಿಂದ ಪಠಿಸಲ್ಪಡುವ ಋಚೆಗಳೂ ಸಹ ಎತ್ತರಿಸಿದ ಧ್ವನಿಯಲ್ಲೇ ಪಠಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದು ಎಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಉಪಕ್ರಮವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಅದರ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸಿ ಮುನ್ನಡೆಸಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಹಾಗೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸಂಜಾತ ವಿರೋಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ವೇದ ಶಬ್ದ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ.

ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ಋಗ್ವೇದ. ವಾಯುವಿನಿಂದ ಯಜುರ್ವೇದ. **ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಸಾಮವೇದ** ಎಂದು - ಷ.ವಿಂ.ಬ್ರಾ. ೪.೧ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕೂ ಛಾಂ.ಉ. ೪.೭ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಕ್ಕೂ ಪಾಠಭೇದವಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. '**ಉಪಕ್ರಮಗತ**' ವೇದಾನುಸಾರ ವಾಗಿಯೂ ವಿಧಿಯ ಉದ್ದೇಶಾನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಋಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವೇದ ಪರತ್ವವಾಗಿದ್ದರೂ ಯಜುರ್ವೇದೋತ್ಪನ್ನ ಋಚೆಗಳು ಉಪಾಂಶುವಿನಲ್ಲೇ ಪಠಿತವಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಉಪಕ್ರಮದ ಅರ್ಥವಾದವು ದುರ್ಬಲವೆಂದಲ್ಲ. ಉಪ

ಸಂಹಾರ ವಿಧಿಯು ಉದ್ದೇಶದಕಾರಣ ಪ್ರಬಲವೆಂದರೆ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಉದ್ದೇಶ ವಿಧಿಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದ್ದಾಗ - **ಪೂರ್ವೋಪಕ್ರಮ ಸಂಜಾತ ವಿರೋಧಿತ್ವೇನೇತಿ ಅತ್ರ ಸ್ಫುಟೌ ಭವಿಷ್ಯತಿ ।** ಪೂರ್ವೋಪಕ್ರಮದಿಂದುಂಟಾದ ವಿರೋಧದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟ ವಾಗುತ್ತದೆ - ಮೊದಲು ಬುದ್ಧ್ಯುತ್ಪಾದಕದಿಂದ ಅನಲಭ್ಯ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿ ಈಗ ಲಭ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದರ ಬಾಧಕತ್ವವೆಂದಲ್ಲ. ನಂತರದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವಕ್ಕಾಗಿ ಅದಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧವಾಗಿಯೇ ನಮ್ಮ ಪರವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆಗ ಉಪಕ್ರಮ ಉಪಸಂಹಾರದ ಐಕ್ಯತೆಯ ಬಲದಿಂದ ನಿರ್ಣಯವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಜುರ್ವೇದದ ಆಧಾನಾಂಗವಾಗಿ ಉಚ್ಚಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆ? ಉಪಾಂಶುವಾಗಿ ಮಾಡಬೇಕೆ? ಉಚ್ಚಸ್ವರದಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶೀಘ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿ ಯಾಗುತ್ತದಷ್ಟೆ. **'ಉತ್ಪತ್ತೇರ್ವಿನಿಯೋಗಃ'** ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾ ಮುಖ್ಯ ಅಂಗವಾಗಿ ಕರ್ತವ್ಯ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾದುದರಿಂದ ಗಾನ ವನ್ನು ಉಪಾಂಶುವಾಗಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಆಧಾನದ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ಗಾನದ ಸ್ಥಾನ ಗುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೇ? ಅಥವಾ ವಿನಿಯೋಗ ಪ್ರಧಾನ ವಾಗಿದ್ದು ಉತ್ಪತ್ತಿಯದು ಗುಣಸ್ಥಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆಯೇ? ಆಧಾನದಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮಗಳು ಲಿಂಗತ್ವವಾಗಿ ವಿಹಿತವಾದುದಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇವು ಯಜುರ್ವೇದಗತ ಆಧಾನದ ಅಂಗ ವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಅವು ಉದಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶೀಘ್ರವೇ ಬುದ್ಧಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮವೇದದ ಧರ್ಮದಲ್ಲೇ ಗಾನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೆಂದರೆ, ವಿನಿ ಯೋಗದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯದಿಂದ ಅದು ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಯಜುರ್ವೇದದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೀಗೆ ವಾಮದೇವ್ಯ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿಯೂ ಇದೆ. ಮುಖ್ಯವಾದುದನ್ನು ಗುಣವು ಅನುಸರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯ. ಗುಣ ಯಾವುದು? ಮುಖ್ಯ ಯಾವುದು? ಎಂದರೆ - ಅಂಗಿ ಭಾವದಿಂದ ಆಧಾನ **'ಮುಖ್ಯ'**ವಾದದ್ದು. ಅಂಗಭಾವ ದಿಂದ ಸಾಮ ಗಾನವು **'ಗುಣ'**ವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಶರೀರ - ಶಿರ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಂತೆ ಇವು ಧರ್ಮವಾಗಿವೆ.

ಆಧಾನಾಂಗ ಭೂತವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಉಪಾಂಶುವಾಗಿಯೇ ಪಠಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಉಪಾಂಶುವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆ? ಅಥವಾ ವಿನಿಯೋಗದ ಅನುಷ್ಠಾನಪರ ವಿಧಿಯು ಮುಖ್ಯವೆಂದೆಣಿಸಿಯೆ? ಉತ್ಪತ್ತಿ ವಿಧಿ ಹಾಗೂ ವಿಧಿರೂಪವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ವಿನಿಯೋಗದಂತೆ ವೇದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರವಾಗಿ ಉಪಾಂಶುವಾಗಿಯೇ ಗಾನಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೫.೩.೪,೫ ರಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಮ ವಿಚಾರವು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಸ್ತೋಮ ವೃದ್ಧಿಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನಾಗುತ್ತದೆ? ದ್ವಾದಶಾಹದಂತೆ ಮಧ್ಯವು ಅನುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ '**ಮಧ್ಯಮಃ**' ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಜಾಕಾಮ ನಾದವನು ಏಕವಿಂಶೀ ನಾತಿರಾತ್ರದಿಂದಲೂ ಓಜಸ್ಕಾಮನಾದವನು ತ್ರಿಣವದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಾಮನಾದವನು ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದಿಂದಲೂ ಯಜ್ಞ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧೪-೧೭, ೨.೩೩-೩೬. ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೂರು ತೃಚೆಗಳಿವೆ, **ಉಪಾಸ್ಮೈ ಗಾಯತಾ** - *ಸಾ.ಋ.೬೫೧-೬೫೩.* // **ದವಿದ್ಯುತತ್ಯಾ** ಸಾ.ಋ.೬೫೪-೬೫೬ ಎರಡನೆಯದು 'ಪವಮಾನಸ್ಯಕೇತವೇ' ಸಾ.ಋ.೬೫೭-೬೫೯, ಮೂರನೆಯದು ಹೀಗೆ ಈ ಮೂರು ತೃಚೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಗಾನದಿಂದ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮವಾಗುತ್ತದೆ. **ಪ್ರಕೃತಿವದ್ ವಿಕೃತಿಃ ಕರ್ತವ್ಯಃ** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧-೩, ಎಂಬ ವಚನದಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಪಂಚದಶ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಾದಿಗಳ ನಂತರ ಆವೃತ್ತ ಗಾನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ವಿಕೃತಿಯಂತೆ ಅತಿರಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೋದಕದಿಂದ ಬಂದಿದೆಯಾಗಿ ಅತಿರಾತ್ರವು ವಿಕೃತಿಯಾಗವಾಗಿರದೆ. ಅಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಏಕವಿಂಶಾದಿ ಸ್ತೋಮಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ.

ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನದಲ್ಲಿ ಆವೃತ್ತಗಾನಾಭಾವದಿಂದಾಗಿ ಮೂರೂ ತೃಚೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂಬತ್ತು ಋಚೆಗಳು, ಏಕವಿಂಶತ್ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಸಲು ನಾಲ್ಕು ತೃಚೆಗಳೂ, ತ್ರಿಣವ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ವಾಗಿಸಲು ಆರು ತೃಚೆಗಳೂ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಸ್ತೋಮವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿಸಲು ಎಂಟು ಋಚೆಗಳೂ ಬರಬೇಕಾದುದನ್ನು - '**ಕಾ ಋಚಃ ಆಗಮಿತವ್ಯಃ**' **। ತ್ರೀಣಿ ಹವ್ಯೆ** ಇತ್ಯಾದಿ ಗಳೆಂದು ವಿವರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಗಮನವಾದ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ದ್ವಾದಶಾಹದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ತೃಚೆಗಳು ಸ್ತೋತ್ರೀಯಾನುರೂಪವಾಗಿ ವೃಷಣ್ವನ್ತಃ ಋಚೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಿವರ್ತವಾದವುಗಳು, ಪ್ರಾಕೃತವಾದವುಗಳು. ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನ ಗತವಾದ ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಸ್ತೋತ್ರೀಯ ರೂಪದವು ಎಂದು ಮೂರು ಬಗೆಯನ್ನು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೦.೬.೬-೮ ವಿವರಿಸುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪ್ರೇರಿತಾನುರೂಪವಾದ ಮತ್ತು ಪರಿವರ್ತನೆಯಾಗಿರುವುಗಳ ಮಧ್ಯೆ '**ವೃಷಣ್ವ**' ಶಬ್ದಯುಕ್ತವಾದ ತೃಚೆಗಳು ಕರ್ತವ್ಯರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆಯೇ ವಿನಾ ಅತಿ ರಾತ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ವಚನಕ್ಕಾಗಿ ಅಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸಮರ್ಥವಾದ ಕ್ರಮವು ಅಬಾಧಿತವಾಗಿರಲು ಆಗನ್ತವಾದವುಗಳ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲೇ ನಿವೇಶನ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೫.೩.೫ರಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ. 'ಆರ್ಭವ' ದಲ್ಲಿ ಆಗನ್ತವಾದ ಸಾಮವನ್ನು ಅನ್ತ್ಯದಲ್ಲಿ/ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ/ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ/ ನಿವೇಶನ ಮಾಡಬೇಕೆ? ಹಿಂದಿನಂತೆ, 'ತ್ರೀಣಿ ಯಜ್ಞಸ್ಯೈತ್ಯುಕ್ತಾ' ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನ ಮಾಡಬೇಕು. ಈಗಾಗಲೇ ಉದಾಹರಿಸಿರುವ ಅತಿರಾತ್ರ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನಗಳ ವಿಧಿ ಪ್ರೇರಣೆಯಂತೆ ಪಂಚದಶ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಗಳು - ಈ ಸನ್ತತ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಎರಡೆರಡು ಸ್ತೋಮಗಳೇ ತ್ರಿವೃತ್ ಪಂಚದಶಗಳ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಗಳನ್ನೂ, ಪಂಚದಶ ಸಪ್ತದಶಗಳ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನಗಳನ್ನೂ ಸಪ್ತದಶ ಏಕವಿಂಶತಿಗಳ ತೃತೀಯ ಸವನಗಳನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೬.೧.೬., ವಚನದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಏಕವಿಂಶಾದಿ ವಿವೃದ್ಧ ಸ್ತೋಮೋ ಎಂಬ ವಚನಾನುಸಾರವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬಹಿಷ್ಪವ ಮಾನದಂತೆ ಋಚೆಯ ಆಗಮನವಿರುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸಾಮಾಗಮನದಿಂದಲೇ ಸ್ತೋಮ ಪೂರಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ಅಧಿ ೧೦ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲೂ ಆಗನ್ತವಾದ ಸಾಮವನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಋಚೆಗಳ ಅನ್ತ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿವೇಶನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಪಠಿತ ಋಚೆಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇದ್ದಂತಾಗಿ ಕಡೆಯ ತೃಚೆಯಲ್ಲೇ ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೩.ರಲ್ಲಿ 'ತ್ರೀಣಿಹವೈ ....ದ್ವಪನ್ತಿ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಂದರೆ ಸ್ತೋಮದ ವಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಸಾಮವು ಆಕ್ಷೇಪ ಹ್ರಾಸ ಯಾ ನ್ಯೂನತೆಗಾಗಿ ಎಂಬುದು ಉತ್‌ಕ್ಷೇಪ. ಈ ಎರಡೂ ಆವೋಪೋದ್ವಾಪಗಳು ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲೇ ಹೊರತು ಅನ್ಯತ್ರ ಇಲ್ಲ. ಉಚ್ಚಾ ತೇ ಜಾತಮನ್ಧಸಃ ಎಂಬ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಪವಮಾನದ ಮೊದಲ ತೃಚೆಗಳು ಸಾ.ಋ. ೬೭೨-೬೭೪. ಸ್ವಾದಿಷ್ಠಯಾ ಎಂಬುದರ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ಆರ್ಭವ ಪವಮಾನಗಳೆರಡೂ ಸಾ.ಋ.೬೮೯-೬೯೧. ತೃಚೆಗಳು ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಈ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿವೆ. ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಮತ್ತು ಜಗತೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ಹಾಗೂ ಇತರ ತೃಚೆಗಳ ಸಾಮಗಳ ಬಗೆಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಣೆಗಳಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲೇ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೫.೩.೧೫ರಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಮ ವಿಚಾರವಿದೆ. ಏಕಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯಶಬ್ದವಿದ್ದರೆ ಬಹುಸ್ತೋಮದಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆ. 'ತ್ರಿವೃದನ್ಯೇತಿ' ಯ ಅರ್ಥವಾದದಿಂದ ಅನ್ಯಮಾತ್ರೆಗಳೇನೂ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ, ಹಿಂದೆ ಉದಾಹೃತ ವಾದ ಅನ್ಯೇನೇತಿ ಎಂಬುದು ಅನ್ಯಶಬ್ದವೆಂಬುದು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೫.೩.೧೪ರಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೬.೧. ರಲ್ಲಿ ಅಪೇಕ್ಷಿತ ಧಾನ್ಯಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನಾಚರಿಸಿದರೆ ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ/ ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದರೂ ಸಹ ಅದರಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗಿ ಗೆಲ್ಲುತ್ತಾನೆ ಎಂದಿದೆ.

ಏಕಸ್ತೋಮದ ಕ್ರತುವಿರುವುದು ಅರ್ಥವಾದದಿಂದ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಲ್ಲದೆ ತ್ರಿವೃದನ್ಯ ಯಜ್ಞಕ್ರತುವು ಲಭ್ಯವಾದಾಗ ಪಂಚದಶವು ಲಭ್ಯವಾದಾಗ ಸಪ್ತದಶ ಲಭ್ಯವಾದಾಗ ಏಕವಿಂಶ ವಾದಾಗ ಅದು ಅದನ್ನು ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆಂಬುದು ಅರ್ಥ ವಾದವಾಗಿರುತ್ತದೆ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೬.೧.೪. **ತ್ರಿವೃತ್, ಪಂಚದಶಃ ಸಪ್ತದಶಃ ಏಕವಿಂಶಃ** ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತೋಮಗಳು ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮದಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮದ ವಿಕೃತರೂಪ ವಾದ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಆ ತ್ರಿವೃತ್ ಸ್ತೋಮವು ಆ ಯಜ್ಞವನ್ನು ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ. ಸರ್ವತ್ರವೂ ವ್ಯಾಪ್ತ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ತೋಮಾನ್ತರದ ಪ್ರವೇಶದಿಂದ, ತ್ರಿವೃತ್ ಎಂಬುದೇ ಸಮಸ್ತ ಯಜ್ಞ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿ ಒಂದು ಏಕಸ್ತೋಮಕದ ಕ್ರತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಪಂಚದಶಾದಿ ಸ್ತೋಮವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಯೋಜಿಸಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅರ್ಥವಾದದಿಂದಾಗಿ ಏಕಸ್ತೋಮಕವನ್ನೇ ಬುದ್ಧಿಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಅನ್ಯಶಬ್ದ ಗಳಿಂದ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕಸ್ತೋಮಕವಾದ ಷಟ್‌ರಾತ್ರಾದಿ ಅಷ್ಟ ಅಹೀನಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟೋಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಪಂಚದಶ ಉಕ್ಥಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಎಂದು ಶ್ರುತಿತಿಳಿಸು ತ್ತಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ವಿಷಯಗಳು ಅನ್ಯಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಅದು ಅದನ್ನು ದೀಪ್ತಿ ಗೊಳಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದು ಪ್ರಕಾಶತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ಅನ್ತರದಿಂದ ಸಂಬಂಧ ಮಾತ್ರ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮದ ಪ್ರತಿಯೋಗಿತೆ ಯಿಂದಲೂ ಬಹುಸ್ತೋಮಗಳ ಏಕಸ್ತೋಮದ ಸಾಧಾರಣತೆಯಿಂದಲೂ ಕೇಳಿಸಿ ಕೊಳ್ಳುವ ಅನ್ಯಶಬ್ದಗಳ ಸಂಕೋಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಅನ್ಯಶಬ್ದವಾಗಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೩.೩ರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಾತಿದೇಶವು ಚಿಂತಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ರಥನ್ತರ ಅಥವಾ ಬೃಹತಾ ಅಥವಾ ಸಮುಚ್ಚಯವಾದದ್ದೇ ಅಥವಾ **'ಷಾಡಹಿಕಾನಿ ಷಟ್'** ಆಗಿದೆಯೇ? ಅಲ್ಲಿ ಮಹೇನ್ದ್ರಾದಿ ಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶ್ಯಾದಿಗಳಾಗಿವೆಯೇ? ಎಂದರೆ ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದದ ಚೋದಕಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗಿವೆ. ಸಮುಚ್ಚಯ ಅಥವಾ ವಿಧಿಯಿಂದ ಬಹು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಯಿಂದಾಗಿ ಸರ್ವತ್ವವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಎರಡರೊಳಗೆ **ಷಣ್ಣಾಂ ಪೃಷ್ಠಾನಾಂ** ಅತಿದೇಶವಿಲ್ಲ.

ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. **ಇಹೈವ ಸ್ಪರ್ಶನಾತ್** ವಿಗ್ರಹದಿಂದಲೂ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ ದ ಪಾಠದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೬.೬.೫ರಲ್ಲಿನ ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪೃಷ್ಠ ದೇಶ ಲಭ್ಯವಾದರೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತಿಗೆ

ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವುದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೩ ದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಈ ಪಾಠವಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಶಬ್ದದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮದಲ್ಲಿ **ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವಮಾನಾನನ್ತರಭಾವೀನಿ ಮಹೇನ್ದ್ರಾದಿ** ನಾಲ್ಕು ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿವೆ - **ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋನುಮಃ** ೬೮೦,೬೮೧. **ಕಯಾನಶ್ಚಿತ್ರ ಆಭುವತ್** - ೬೮೨-೬೮೪. **ತಂ ವೋ ದಸ್ಮಮೃತೀಷಹಮ್** ೬೮೫-೬೮೬. **ತರೋಭಿರ್ವೋವಿದದ್ವ ಸುಮ್** ೬೮೭-೬೮೮. ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂಕ್ತಗಳಲ್ಲಿನ ಆ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮತ್ವವನ್ನು ಪಡೆದು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿರುವ ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತ ವಿಧಾನ ದಿಂದ ಸಪ್ತದಶಧಾಭ್ಯಾಸಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ತೋತ್ರ ಗಳಲ್ಲಿ **'ಸಪ್ತದಶಾನಿ ಪೃಷ್ಠಾನಿ'** ಎಂದು ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಬರುತ್ತದೆ.

ಆ ಪೃಷ್ಠಗಳು ಹೀಗೆ ವಿಶ್ವಜಿತಿಯಲ್ಲಿ ಚೋದಕ ಆಜ್ಞೆ/ ಪ್ರೇರಣೆ ಆದ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದದಿಂದ ಏನೂ ಉದಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೊಂದು ಪಕ್ಷ ರಥನ್ತರ ಪೃಷ್ಠ ಬೃಹತ್ಪೃಷ್ಠಗಳನ್ನು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆಜ್ಞೆ/ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಾದವುಗಳೂ ವಿಕಲ್ಪವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯವು ವಿಧಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಅನುವಾದಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷ. ಸರ್ವತ್ವದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನವು ಮುಖ್ಯವಾಗುವುವೇ ವಿನಃ ಬರೀ ಎರಡಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆರು ಸಂಖ್ಯಕವಾದ ಪೃಷ್ಠಗಳನ್ನೇ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂದೆಣಿಸಿದರೆ ಷಡಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಒಂದೊಂದು ಪೃಷ್ಠವು ವಿಹಿತವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಆರು ಪೃಷ್ಠಗಳು ರಥನ್ತರ ಬೃಹದ್ವೈರೂಪ ವೈರಾಜ ಶಾಕ್ವರ ರೈವತ ಎಂಬ ಊಹ್ಯಗಾನಾದ ಸಾಮಗಳಿಂದ ಉದಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಏಕಾಹದ ಕಾರಣದಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮ ವಿಕೃತ್ವ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಯೇವಿನಾ ಷಡಹದ ವಿಕೃತತ್ವದಿಂದಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠೋಕ್ತಿ ಬಲದಿಂದ ಆ ಷಟ್‌ಪೃಷ್ಠಗಳ ಅತಿದೇಶವು ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೭.೩.೧೦ರಲ್ಲಿ ಸ್ವರಸಾಮ ವಿಕಾರದ ಚಿಂತನೆ ಇದೆ. ಗವಾಮಯದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮಾಸ ಷಟ್ಕಗಳ ಮಧ್ಯೆ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ४.೧.೧,೨, ೧೮೦ ದಿನಗಳ ನಂತರ ವಿಷುವನ್ನಾಮಕ - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.४.೬.೧. - ಪ್ರಧಾನ ಭೂತವಾದ ಒಂದು ಹವಿರ್ಯಜ್ಞವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ **ದಿವಾಕೀರ್ತ್ಯಮ್** ಎಂದು ಹೆಸರು. ಗವಾ ಮಯವು ದಶಮಾಸ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಮತ್ತು ದ್ವಾದಶಮಾಸ ಸಾಧ್ಯವಾದುದು ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಾಚೀನ ತ್ರಯವೆನಿಸಿದ ಸ್ವರ ಸಾಮ ನಾಮಕಗಳು

ಅಹರ್ವಿಶೇಷಗಳಾಗಿದ್ದು ನಂತರವೂ 'ತ್ರಯಃ ಸ್ವರಃಸಮಾನಃ' ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ, ಯಜ್ಞೀಯ ಪಾತ್ರ ವಿಶೇಷವಾದ 'ಗ್ರಹ' ಹಾಗೂ ಸಾತತ್ಯ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮಾದಿಗಳು ಧರ್ಮವಿಹಿತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೩ನೆಯ ಖಂಡ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೭.೮ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ - **ಪ್ರಕೃತಿ ಯಾಗೇ ಪ್ರಕೃತೇರತಿದೇಶೋ ವಿಕೃತಿಃ। ಯತ್ರ ವಿಶೇಷರೂಪಮೇವ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಶ್ರುತ್ಯೋಪದಿಶ್ಯತೇ ಇತರತ್ ಸರ್ವಂ ಕರ್ಮಾನ್ತರಾದತಿದಿಶ್ಯತೇ ಸಾ ವಿಕೃತಿಃ। ನ ಚಾತಿದೇಶಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಶ್ರುತಿವಚನಾದ್ ಸಾಮ್ಯಾದ್ವಾ ಲಿಂಗಾದ್ ವಾ ಅವಗನ್ತವ್ಯಃ** - ಎಂದು ಅತಿದೇಶ ವಿಶೇಷಾತಿದೇಶದ ಬಗೆಗೆ ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪೃಷ್ಠಃ ಷಡಹೋ ದ್ವೌ ಸ್ವರ ಸಾಮಾನೀ ಎಂದೂ **ತಾವೇತಾವಹರ್ವಿಶೇಷೌ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾನಾಂ ಸ್ವರಸಾಮ್ನಾಂ ನ ವಿಕಾರಃ** ಎಂದೂ ತಿಳಿಸಿ ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ **ವೈಷ್ಣವ ಸಮಾನತ್ವಾತ್ - ವೈಷ್ಣವಾದ್ಯಮ್ ವೈಷ್ಣವೋತ್ತರಮ್** ಎಂಬ ಈ ಊಹ ೭೭೮,೭೭೯ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೮.೯ನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವೈಷ್ಣವ ಶಬ್ದ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದಾಗಿ ವೈಷ್ಣವಶಬ್ದ ದೇವತಾ ರೂಪ ಗುಣಗಳ ಮುಖ್ಯ ವೃತ್ತಿಯ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಆಯಾ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಆರೋಪ ಮಾಡುವಂತೆಯೇ ಸಾಮ ವಿಶೇಷ ರೂಪ ಗುಣವಿಧಾಯಕವಾದ **'ಸ್ವರ ಸಾಮ'** ವೆಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆ. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ **'ಅನನ್ಯ ಲಿಂಗ'** ಗಳನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸ್ವರಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಾರಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಷಡಹೌಸ್ವರ ಸಾಮಗಳೆರಡರಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಅಷ್ಟಾಹದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಂತೆಯೇ ಆ ಆರು ಅಹಸ್ಸುಗಳಲ್ಲೂ ಕ್ರಮೇಣ ತ್ರಿವೃತ್ ಪಂಚದಶ ಸಪ್ತದಶ ಏಕವಿಂಶ, ತ್ರಿಣವ, ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶ - ಹೀಗೆ ಸ್ತೋಮ ಷಟ್ಕಗಳು ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಮೂರು, ಆರು ದಿವಸಗಳ ಕಾಲ ನೆರವೇರಿಸಬೇಕಾದ ಸಪ್ತದಶ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ವಿಧಿಸಿ ಸಪ್ತಮ, ಅಷ್ಟಮ ಅಹ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತದಶ ಸ್ತೋಮವನ್ನು ಸಿದ್ಧಮಾಡಿ ತ್ರಿಷು ಚರಮೇಷು ಅಹಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮವನ್ನು ನಿರಂತರವಾದ ಅರ್ಥವಾದದಿಂದ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಕೊಳ್ಳಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೂರನೆಯದಾದ ಸಪ್ತದಶಮಹಸ್ಸು ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಆವರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆಂಬುದು ವ್ಯತ್ಯಾಸ ವಿಧಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮೂರೂ ಸಪ್ತದಶಗಳಿಂದ ಸಂಪಾದಿತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಅರ್ಥವಾದವು - **ತಥಾಹಿ** ಶಬ್ದದಿಂದ ಈವರೆಗಿನ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ಗವಾಮಯನ ಸತ್ರ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಸಮಾಲೋಚನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲಾಗಿಲ್ಲ - ಅಲ್ಲಿ ಆದಿ ಅನ್ತಿಮ ಅಹ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಸಪ್ತದಶಸ್ತೋಮವನ್ನು ಸ್ವರಸಾಮ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ

ಅತಿದೇಶ/ ಅದರ ಧರ್ಮಗಳಿಂದ ಆರೋಪಮಾಡಿದರೆ ನೈರನ್ತರ್ಯವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಅತಿದೇಶಮಾಡಿರದಿದ್ದರೆ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವೈಷ್ಣವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಗುಣವಿಧಿಸಿದರೂ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶವಿರುತ್ತದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೯ ಚರ್ಚಿಸಿರುವಂತೆ ಹಾಗೂ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೫.೪.೧೦ರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿರುವಂತೆ ಅಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಗ್ರಾ.೭೭೨ -೭೭೫ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಶ್ಲೋಕಾನುಶ್ಲೋಕವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆ ಇದ್ದು ಮಹಾವ್ರತದಲ್ಲಿ ಹವಿರ್ದಾನಕ್ಕೆ ಮುಂಚೆ ಶ್ಲೋಕನಾಮಕ ಸಾಮಗಾನದಿಂದಲೂ ನಂತರ ಅನುಶ್ಲೋಕ ನಾಮಕ ಸಾಮಗಾನ ದಿಂದಲೂ ಸದಸ್ಸಿನವರು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆದಿ ಪದದಿಂದ ಯಾಮಾದಿಗಳೆಂದು ಸೂಚಿತ ವಾಗಿರುವ ಯಾಮಮ್ ಅರ.೧೪೪, ಆಯುಃ ಅರ.೧೨೪, ಋಶ್ಯ.ಅರ.೨೨೮, ಈ ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿನ ಆಜ್ಯ ಪೃಷ್ಠಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಗತವಾದ ರಥನ್ತರ ವಾಮದೇವ್ಯ ಆದಿ ಸಾಮಗಳನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. **ಯತ್ರ ಕರ್ತವ್ಯಂ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ನೈರಪೇಕ್ಷೇಣ ಉಪದಿಶ್ಯತೇ ಸಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ ತತ್ರ ಚಾಸ್ತಿ ಮೂಲಾವಾನ್ತರ ಭೇದಾತ್ ವೈವಿಧ್ಯಮ್ । ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ನಿರಪೇಕ್ಷಾ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಃ । ಕತಿಪಯೇಷ್ವಂಗೇಷು ಕರ್ಮಾನ್ತರಂ ಚಾಪೇಕ್ಷತೇ । ಸ್ವಯಂ ಚ ಕಶ್ಚಿತ್ ಕರ್ಮಭಿಃ ಅಪೇಕ್ಷಣೀಯೋ ಭವತಿ । ಸೇಯಮವಾನ್ತರ ಪ್ರಕೃತಿಃ ತತ್ರ ತಿಸ್ರೋ ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಯಃ ॥** ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೮.೧.೩ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಜ್ಯೈಸ್ತುವತೇ ಪೃಷ್ಠೈಃ ಸ್ತುವತೇ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು. ಸಾರವಿಲ್ಲದ್ದು, ಹಾಗಾದರೆ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ಲೆಕ್ಕಿಸದೆ ದೇಶ ಸಾಮ ಗುಣಗಳನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಯೇ? ಅಥವಾ ಗುಣದ್ವಯ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ತುತಿಯೇ ಅಂದರೆ ಆದ್ಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಭೇದಾಪತ್ತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಭೇದದಿಂದಾಗಿ ಬಾಧ್ಯಾಭಾವವಿರುವುದ ರಿಂದ ಸಮುಚ್ಚಯವಿದೆ.

ಕೌತ್ಸಾದಿ ಸಾಮಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಬಾಧಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೧೦ರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರಿಸಿ ಆದಿ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಯ ಅಭಾವದ ಎರಡು ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲೂ ಸಮುಚ್ಚಯವು ಪ್ರಾಕೃತದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಿದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೩.೯ರಲ್ಲಿ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಗೇಯಗಾನದ ೧೦೬೨-೧೦೬೪ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಕೃತಿ ವಿಶೇಷವೆಂದು ಕೌತ್ಸಂ ಭವತಿ ಕಾಣ್ವಂ ಭವತಿ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕೌತ್ಸಾದಿ ಹೆಸರಿನ ಸಾಮಗಳು ಪ್ರಾಕೃತ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಸಮುಚ್ಚಯಗೊಂಡಿದ್ದು, **'ಸ್ತುತಿ'** ಚಿಹ್ನೆಯ ಅಭಾವದಿಂದ

ಕಾರ್ಯದ ಏಕತೆಯ ಅಭಾವವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪ್ರಕರಣದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ 'ಕ್ರತುವಿನ' ಅಂಗಿತ್ವದಿಂದ ಋಗಾಕ್ಷರ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಲಕ್ಷಣವಾದ 'ಪ್ರಾಕೃತ' ಎಂಬ ಚಿಹ್ನೆಯಕಾರಣ ಕಾರ್ಯೈಕ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕವಾಗಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೪.೧೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಬಾಧಕತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಸರ್ವಬಾಧಕತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಒಂದೇ ಉಕ್ತಿಯೇ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷವಲ್ಲದುದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ ವಾಗುವ ಒಂದು ಉಕ್ತಿ ವಿಶೇಷವೇ? ಅದು ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಕೌತ್ಸಾದಿ ಸಾಮವಿಷಯ ಕ್ಕಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕೌತ್ಸಂ ಸಾಮವು ಪ್ರಾಕೃತಯಾಗದಲ್ಲಿ ಹಿಂತಿರುಗಿಸುವ ಅಥವಾ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತಹುದೇನು? ಕಾಣ್ವರೂ ಸಹ ಅದು ಸರ್ವವನ್ನೂ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಸುವ/ ತಡೆದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಏಕೈಕ ಸಾಮವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಏಕವಚನಾನ್ತವಾಗಿದ್ದು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ಒಂದನ್ನೇ ನಿವರ್ತಕವೆಂದೂ ದ್ವಿವಚನಾನ್ತ ವಾಗಿದ್ದರೆ ಎರಡೂ ನಿವರ್ತಕ ವೆಂದೂ ಬಹುವಚನಾನ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಅನೇಕವು ನಿವರ್ತಕ ಗಳೆಂದೂ ಖಚಿತ ಪಡಿಸಬಹು ದಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ನಿಯಮದ ಅಭಾವದಿಂದ ಮೊದಲ ಪಕ್ಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಾಗಿ ಏಕವಚನ ರೂಪಾದಿಗಳು ಶ್ರುತಿ ನಿಯಾಮಕವಾದುದರಿಂದ ಅನ್ಯಪಕ್ಷವು ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಹವಾಗಿರು ತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ **ಕೌತ್ಸಂ ಭವತಿ** - ಕೌತ್ಸಸ್ವ ರೂಪವು ಊಹ ಸಾ.೩೦ರಲ್ಲೂ ಕಾಣ್ವಸ್ವರೂ ಪವು ಊಹ.೨೦ರಲ್ಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. **ವಸಿಷ್ಠಸ್ಯ ಜನಿತ್ರೇ ....ಭವತಃ** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೯.೩.೮, **ಕ್ರೌಂಚಂ ಭವನ್ತಿ** - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೩.೯.೧೦, ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂಜರಿಕೆಯ ಉಕ್ತಿ ಪ್ರತ್ಯಾಸತ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಹು ವಚನಗಳು ಆ ಸಂಖ್ಯಾವತ್ವವನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯಾಸತ್ಯವನ್ನೂ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಅಬಾಧಿತ ಸಾಮ ವಿಷಯವೂ ಮುನ್ನಡೆಗಾಗಿಯೇ ಅನುಗೃಹಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ಬಾಧಿತವಾದರೂ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ತಡೆಯನ್ನೊಡ್ಡುತ್ತದೆಯಾದುದ ರಿಂದ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಬಾಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೪.೧೨ರಲ್ಲಿ ಸ್ತೋಮದ ವೃಧ್ಯ ವೃಧ್ಯೆಗಳ ನಡುವಿನದು ಪ್ರಾಕೃತ ಬಾಧಿತವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವೃದ್ಧಿಸ್ತೋಮಕಗಳ ಹಾಗೂ ಪ್ರವೃದ್ಧಸ್ತೋಮಕಗಳ ವಿಕೃತಿರೂಪವಾದ ಕ್ರತುಗಳಿವೆ. ಸಾಮಾನ್ಯುಪದಿಷ್ಟವಾದ ಆ ಎರಡೂ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮಗಾನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೆ '**ಅನ್ಯಥಾ ಸಾಮೋತ್ಪತ್ತಿ**' ವಿಷಯ ವ್ಯರ್ಥ ವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧಾನ್ತ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೧೦.೪.೧೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕ್ಷೇಪವಲ್ಲದ್ದನ್ನು ಸೇರಿಸುವ ಛನ್ದೋ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಮೊದಲಿಗೆ ಅನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ನಿಯಮವನ್ನು ಅಪೂರ್ವ ವಿಧಿಯೆಂದು ಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅವೃದ್ಧ ಸ್ತೋಮಕಗಳ ಪ್ರಾಕೃತ ಕ್ರತುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸುವುದೆಂಬ ಅತಿದಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮವು ಬಹಿಷ್ಕೃತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದು ಪ್ರಕ್ಷೇಪವಾಗಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಆವಾಪ ಮಾಡಿರುವುದನ್ನೂ ವೃದ್ಧಸ್ತೋಮಕದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿರುವುದನ್ನೂ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿದೆ. ಯಾವುದಕ್ಕೋ ಸೇರಿಸಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದನ್ನು ಇನ್ನಾವುದೋ ಸ್ತೋತ್ರ ದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೋ ಋಕ್ಕನ್ನು ಸೇರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಿಯಮವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಸರಿಯಲ್ಲ 'ಏವ' ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪವಮಾನ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಆಜ್ಯಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀ ಬೃಹತೀ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ವಾದ ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಆವಾಪ ಉದ್ವಾಪ, ಅಂದರೆ ಪುರಸ್ಕರಿಸುವ ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುಗಳೆರಡರಲ್ಲಿ ಪರಿ ಸಂಖ್ಯಾತತ್ವವು, ಅಂದರೆ ಒಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುವಿಕೆ ಮಾನ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. 'ಏವ' ಕಾರದಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀ ಬೃಹತೀ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ಈ ಮೂರೂ ಒಂದರಲ್ಲೇ ಸೇರಿಕೊಂಡು ಮಿಶ್ರವಾಗಿರುವಲ್ಲಿ ಒಂದನ್ನು ಬಹಿಷ್ಕರಿಸುವ ಕ್ರಿಯೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ? ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವಿಧಾನದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ತೋರಿಸಬಹುದು. ಅನನ್ಯ ಶೇಷತ್ವ ವಿರುವುದರಿಂದ ಇದೇನೂ ಅರ್ಥವಾದವಲ್ಲ. ಅಪೂರ್ವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿರುವುದ ರಿಂದ ಅನುವಾದವೂ ಅಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪವಮಾನದಲ್ಲೇ ಗಾಯತ್ರ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರಸ್ಕಾರವಾಗಲೀ ತಿರಸ್ಕಾರವಾಗಲೀ ನಡೆಯ ಬೇಕು. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೪.೨೪ರಂತೆ ಕಣ್ವ ರಥನ್ತರಗಳು ಸ್ವಯೋನಿಯಲ್ಲೇ ಇವೆ. ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳೂ ಸ್ವಯೋನಿಯಲ್ಲಿವೆ.

ರಥನ್ತರದ್ದು ಸ್ವಯೋನಿಯೇ ಅಥವಾ ಮುಂದಿನದೆ? ಚೋದಕದ/ ವಿಧಿಯ ವಿಶೇಷವೇನನ್ನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದಲೂ ಸಾಮ್ಯದಿಂದಲೂ ಎರಡನೆಯದೇ ಯೋನಿ ಯಾಗಿದೆ. ಅಂಗವಾಗಿಲ್ಲವಾಗಿ ಸ್ವಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಒಂದರ ಧರ್ಮ ವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಅತಿದೇಶವೂ ಇಲ್ಲ. ವೈಶ್ಯಸ್ತೋಮ ದಲ್ಲೂ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ದಲ್ಲೂ ಸಾಮವಿಶೇಷವು ವಿಹಿತವಾದದ್ದು.

ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೮.೯, ಊಹ ೧೨೪ರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮವನ್ನು 'ತ್ವಾಮಿದ್ಧಿಹವಾಮಹೇ' ಋ.೮೯೯ರಲ್ಲಿಯೂ ಅಭಿತ್ವಾಶೂರ ನೋ ೬೮೦ರಲ್ಲಿಯೂ ರಥನ್ತರಸಾಮವನ್ನೂ ಪುನಾನಃ ಸೋಮ ೬೭೫ರಲ್ಲಿಯೂ ಕಣ್ವ ರಥನ್ತರವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರದ ಅನ್ಯಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ವ

ರಥನ್ತರದ ಗಾನ ಹೇಗಾಗುತ್ತದೆ? **'ಚೋದಕ'** ದಿಂದ ಲಭಿಸಬೇಕಾದ ವಿಶೇಷ ನಿಯಮ ವಾವುದೂ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ? ರಥನ್ತರ ಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಪ್ರಕೃತಿ ವತ್ ವಿಕೃತಿಃ ಕರ್ತವ್ಯೇತಿ' ಎಂದಿರುವಂತೆ **'ರಥನ್ತರ'** ಸಾಮದ ಧರ್ಮ ಅತಿದೇಶಾರ್ಥದ ನಿಯಮ ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾದರೆ ಇದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮಗಳ ಅಂಗತ್ವದ ಕಾರಣ, ಇದರ ವಿಧಾನ ಆಗಬಹುದು. ಅವೆರಡ ರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯತೆ ಇರುವಾಗಲಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗಲೀ ಅತಿದೇಶ ಸಾಧುವಲ್ಲವಾಗಿ ಅದು ಸಾಧ್ಯವಲ್ಲ - ಆಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಲಾದರೂ ಅತಿದೇಶ ವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ **'ಸ್ತುತಿ'** ರೂಪದ ಅಂಗತ್ವ ವಿಧಾನದಿಂದ ಅದು ಸಾಧ್ಯ, ಈಗ ಅವೆರಡರ ನಡುವೆ ಅಂಗತ್ವವಿಲ್ಲವಾಗಿ, ವಿಕೃತವತ್ ಆದೇಶವೂ ಇಲ್ಲ, ಅತಿದೇಶವೂ ಇಲ್ಲ, ಹೀಗಾಗಿ ಸ್ವಯೋನಿ ಯಲ್ಲೇ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು, ಸಿದ್ಧವಾದಂತಾಗಿದೆ. ಸ್ವಯೋನಿಯಾದ **ಪುನಾನಃ ಸೋಮ** ಋಚೆಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ವರಥನ್ತರವನ್ನು ಗಾನಮಾಡ ತಕ್ಕದ್ದು. ಈ ತೃಚೆಯಿಂದ ನಿಷ್ಪಾದ್ಯವಾದ ಕಣ್ವರಥನ್ತರ ಪೃಷ್ಟಗಾನವು ಊಹ.೧೨೪, ಗ್ರಾ.೯೪೬ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ರಹಸ್ಯ ಅಭಿತ್ವೇತಿ ೧೫೫, **ತ್ವಾಮಿದ್ಧಿಹೇತಿ** ೧೬೦ **ಪುನಾನಃ ಸೋಮೇತಿ** ೧೫೮ ಗಾನಗಳಲ್ಲೂ ಇದು ಕಂಡು ಬರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೪.೨೫.

ಕಣ್ವರಥನ್ತರವನ್ನು, ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ ೧೦.೪.೨೫, ತನ್ನ ಹಾಗೂ ಅನಂತರದ ಋಚೆಗಳ ಯೋನಿಯಲ್ಲೂ ಗಾನಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಒಂದು ಸಾಮವು ತೃಚೆಯಲ್ಲಿ ಉದಯ ವಾಗುವುದು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಕಣ್ವ ರಥನ್ತರ ಸಾಮವು ಮೂರು ಋಕ್ಕು ಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತದೆ. ಸ್ವಯೋನಿಯಾಗಿರುವ ಒಂದು ಋಕ್ ಮತ್ತು ನಂತರದ ಎರಡು ಋಕ್. ಇದೇ ಕ್ರಮ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಬೃಹದುತ್ತರದ ಹಾಗೂ ರಥನ್ತರ ದುತ್ತರದ ಋಕ್‌ಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿದೇಶದಿಂದ ಪಡೆದ ವಿಶೇಷತೆಯ ಕಾರಣ ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಗಾನ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದು ಪ್ರಥಮ ಪಕ್ಷ. ನಾಮಸಾಮ್ಯದಿಂದ ರಥನ್ತರೋತ್ತರದಲ್ಲೇ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಅಂಗತ್ವದ ಅಭಾವವಿದ್ದರೂ ಸಾಮದ ಮೂಲಕ ಅಂಗತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಚೋದಕತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದೆಂಬುದು ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಮುಂದಿನ ಗ್ರಂಥ ಗಳಲ್ಲಿ, ಯೋನಿಯಂತೆ ಪಠಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಯೋನಿಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಬಹು ದೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮೂರನೆಯ ಪಕ್ಷ.

ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತ ವಿಶೇಷವಾಗಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಬೃಹದಿತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳು ಮುಂದೆ ಸ್ವಯೋನಿಯಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಉತ್ತರ ಯೋನಿಯಲ್ಲಾಗಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಲ್ಪಡಬಹುದು. ಸರ್ವಥಾ ಸ್ವಯೋನಿ ಋಕ್ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಗಾನಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಋಗನ್ತರ ಪರಿಗ್ರಹವು ಸಮಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಚೋದಕವು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡುವ ಪ್ರಾಪಕವಾಗಿದೆ. ಅಕ್ಷರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾಮತ್ವವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವರಾದಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹಿಂದೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. **ಆದೂ 'ಪುನಾನ'** ಸೂಕ್ತದ **'ದುಹಾನ'** ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಋಚೆಯ ತನಿಖೆ ಮಾಡಬೇಕಾದುದಿಲ್ಲವೆಂದರೆ ಮೂರನೆಯ ಋಚೆಯು ಕಣ್ವರಥನ್ತರ ಗಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ **ಪುನಾನ** ಇತ್ಯಾದಿ ಋಚೆಗಳನ್ನು ತ್ಯಾಜ್ಯ ಮಾಡುವುದೆಂದರೆ ಸ್ವಯೋನಿತ್ಯಾಗ ಋಗನ್ತರಗ್ರಹಣವೆಂಬುದು ಕೊರಳಿಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆ ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಋಚೆಯನ್ನು ಆಧಾರವಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವಲ್ಲಿ ವೈಷಮ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ **'ಪ್ರಕೃತಿ ವಿಕೃತಿರಿತಿ ಚೋದಕ ಬಲಾತ್'** ಎಂಬುದೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಯಾಗದಲ್ಲಿ ರಥನ್ತರ ಬೃಹದ್‌ಗಳ ಯೋನಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದರ ಆಧಾರವಿದೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುವ ಶಂಕೆಯಾಗಿದೆ. ತೃಚ ಶಬ್ದವು ಸಮಾನ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಏಕದೇವಾತ್ಮಕವಾದ ಮೂರು ಋಚೆಗಳು ಎಂಬುದು ತಾಂಡ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ತೃಚವು ವೇದದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಚೋದಕ/ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾನ್ತದ ಆಶಯವಾಗಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೫.೨ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನದಾವುದೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಪರಸ್ಪರ ಬದಲಾವಣೆ/ ಅದಲುಬದಲು ವಿಧಾನದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುವ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯೆಯ/ ಮೂರು ಸಂಖ್ಯೆಯ **'ಏಕತ್ರಿಕ'** ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಒಂದಾನೊಂದು ಕ್ರತುವಿದೆ. ಇದರ ತ್ರಿಕದೊಂದರಲ್ಲಿನ 'ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನಂ' ಸ್ವರೂಪದ ಆಧಾರ ರೂಪಾದಿಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾ ಮೂರರಲ್ಲೂ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. **ಪಾನ್ತಮಾವೋ ಅನ್ಧಸಃ ।** ಸಾ.ಋ.೧೫೫ ದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಗ್ರಾ.೨೬೧-೨೬೩, ವೈತಹ್ಯ ಸಾಮವಿದೆ. **ತ್ರಿಸೃಷ್ಟಿ** ಎಂದಾಗ ಕಡೆಯಲ್ಲಿ **ಓಕೋ ನಿಧನಂ** ಇರುವ **ವೈತಹವ್ಯಂ** ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಹ್ಯವಲ್ಲ. ಊಹ ಸಾ.೧೮, ಓಕೋ ನಿಧನವಿರುವ **ವೈತಹವ್ಯಂ** ಎಂಬುದೇ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ **ಪಾನ್ತಮಾವಃ** ಸಾ.ಋ. ೭೧೩, **ಪುರುಹೂತಮ್** ೭೧೪, ಇನ್ದ್ರ ಇನ್ದ್ರಃ ೭೧೫, ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಆಜ್ಯವನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಬೇಕು. ದ್ವಿತೀಯ

ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ **ಅಯನ್ತ ಇನ್ದ್ರಸೋಮ** ಸಾ.ಋ.೭೨೫, ಊಹ.೨೨, **ದೈವೋದಾಸಮ್,** ತೃತೀಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ **ಇದಹ್ಯನ್ವೋಜಸಾ** ಸಾ.ಋ.೭೩೭, ಊಹ.೪೪, **ಮಾಧುಚ್ಛನ್ದಸಮ್** ಸಾಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರವ ಇನ್ದ್ರಾಯ ಮಾದನಜ್ ೭೧೬ ರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಆರು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ **'ಗೌರೀವಿತಂ'** ಎಂಬುದೇ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಆತೂನ ಇನ್ದ್ರಕ್ಷುಮನ್ತಂ** ೭೨೮ ರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ನಾಲ್ಕು ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ **'ಆಕೂಪಾರಮ್'** ಊಹ.೨೪, ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಆತ್ವೇತಾ ನಿಷೀದತ** ೧೬೪ ರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ **'ದೇವಾತಿಥಂ'** ಗ್ರಾ.೨೯೦,೪೦೭ ಸಾಮವು ಎರಡನೆಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮೈತ್ರಾವರುಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೯.೨ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ **ಪ್ರವ ಇನ್ದ್ರಾಯ** ೭೧೬ ಆದಿ ಋಚೆಗಳಿಂದಾದ ಗಾನದ ಹೆಸರುಗಳು ಊಹ ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ. ಒಂದರಿಂದ ಮೈತ್ರಾವರುಣ ಋತ್ವಿಜ, ಮೂರರಿಂದಲೂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಚ್ಛಂಸಿ ಋತ್ವಿಜ - **ವಯಮುತ್ವಾ ತದಿದಾರ್ಥಾ** ಸಾ.ಋ.೭೯೮ರ **ಕಾಣ್ವಸಾಮ** ಊಹ.೨೦ ಪ್ರಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ **ಅಭಿತ್ವಾ ವೃಷಭಾಸುತಃ ।** ಸಾ.ಋ.೭೩೧ರ **ಆರ್ಷಭ** ಸಾಮ, ಊಹ ೨೫ ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯ ದಲ್ಲೂ **'ಯೋಗೇಯೋಗೇ ತವಸ್ತರಂ'** ಸಾ.ಋ.೭೪೩, ಊಹ ೨೯ ತೃತೀಯ ಪರ್ಯಾಯ ದಲ್ಲೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಒಂದರಿಂದ **ಆಚ್ಛಾವಕ ಋತ್ವಿಜ - ಇನ್ದ್ರಾಯಮದ್ವನೇ ಸುತಮ್ ।** ಸಾ.ಋ.೧೫೮, ೭೨೨, ಶ್ರೌತಕಕ್ಷ ಗ್ರಾ.ಸಾಮ.೧೮೮, ಊಹ ಸಾಮ.೨೬ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಗಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ **ಇದಂ ವಸೋ ಸುತಮನ್ಧಃ ।** ಸಾ.ಋ.೧೨೪,೭೩೪, **ಗಾರಾಣಿ** ಗ್ರಾ.೨೦೧-೨೦೩, ದ್ವಿತೀಯ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ **ಇನ್ದ್ರಸುತೇಷು ಸೋಮೇಷು,** ಸಾ.ಋ.೩೮೧, ಇದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಕೌತ್ಸ, ಗ್ರಾ.ಸಾ.೬೫೪, ತೃತೀಯ ಪರ್ಯಾಯ ದಲ್ಲಿ - ಗ್ರಹಣೀಯವೆಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೨ ಮತ್ತು ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಪವಮಾನದ ಮೂರು ತೃಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾದ **ಉಚ್ಚಾತೇ ಜಾತಮ್** ೬೭೨-೬೭೪, ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದು, ಎರಡನೆಯದಾದ **ಪುನಾನಃ ಸೋಮ** ೬೭೫-೬೭೭, ಬೃಹತೀ ಛಂದಸ್ಸಿನದು, ಮೂರನೆಯದಾದ **ಪ್ರತುದ್ರವಾ**

೬೭೭-೬೭೯, ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಛಂದಸ್ಸಿನದು, ಇದನ್ನು ಕುರಿತೇ **ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದಾ ಆಪೋವಾ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ** - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭-೩ರಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿದೆ. **ತ್ರಿಭಿಶ್ಚ ಛನ್ದೋಭಿಃ** ಅಂದರೆ ಗಾಯತ್ರೀ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಬೃಹತೀ ಎಂದೇ ಭಾಷ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ - ತ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಪವಮಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ತ್ರಿಸೃಷ್ಟಿತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಮೂರು ಮೂರು ಋಚೆಗಳು ಗ್ರಾಹ್ಯವೇ? ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮ ತೃಚೆಗಳಿರುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲೇ ಮೂರನ್ನೂ ಪಠಿಸಬೇಕೇ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೫.೨, ಇಲ್ಲಿ **ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದಸ್ತ್ವ** ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದು ಗ್ರಾಹ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ - **ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದಸ್ತ್ವವೇ** ಪ್ರಾಕೃತವಾಗಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿ ಮೂರು ಛನ್ದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ತೃಚವನ್ನೇ ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ಗುಂಪನ್ನೇ ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ವಿಕೃತವಾದರೂ ಅದೆಲ್ಲವೂ - ಒಂದರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಆರೋಪಿಸುವ - **'ಅತಿದಿಷ್ಟ'** ವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಪಾಠಕ್ರಮವೂ ಅತಿದಿಷ್ಟವೇ ಆದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ತೃಚೆ ಸಮಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಬೃಹತೀ ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ತೃಚೆಯ ಪ್ರಥಮ ಋಕ್ಕನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸುವಾಗ ಅದು **'ಆರಂಭಿಸ್ತಿಸ್ರಷು'** ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ವಿಧಾನದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ತೃಚೆಗಳನ್ನು ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಚ್ಚಾತೇ ಜಾತಮನ್ಧಸಃ ಋ.೬೭೨, ಮೊದಲನೆಯದು, **ಸ ನ ಇನ್ದ್ರಾಯ ಯಜ್ಯಮೇ** ೬೭೩, ಎರಡನೆಯದು, ಏನಾವಿಶ್ವಾನ್ಯರ್ಯ ಆ ೬೭೪ ಋಕ್ಕು ಮೂರನೆಯದು. ಇವುಗಳ ಊಹಗಾನ ೭೬೮ರ ತ್ರಿಚ್ಛನ್ದಸ್ತ್ವವು ಮೂರು ಪರ್ಯಾಯಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಒಂದೇ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು, ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಆಶಯ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೫.೩, ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ, 'ಧೂರ್ಗಾನ' ಮಾಡುವುದು ಕರ್ತವ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಏಕ ತ್ರಿಕ ಕ್ರತುಗಳಲ್ಲೇ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧವಿರುವ, ವ್ಯತಿಷಂಗದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕಾದ ಧೂರ್ಗಾನದಲ್ಲಿ ತೃಚೆ ಇರಬೇಕೆ? ಇರಬೇಕಾದರೆ ಆ ಒಂದು ತೃಚೆಯಾವುದಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಚೋದಕ/ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ತೃಚೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಾದರೆ - ಇಲ್ಲಿ ತ್ರಿಕ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆ. ಕ್ರತುವಿನಲ್ಲಿ, **'ಆವೃತ್ತ ಧೂರ್ಷು ಸ್ತುವತೇ'** ಆವೃತ್ತಿ ವಿಧಾನದಿಂದ ಒಂದೇ ಋಕ್ಕಿನಿಂದ ಧೂರ್ಗಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿರುವ ತೃಚೆಯಿಂದಲೇ ಗಾನವೂ ಸಹ ತ್ರಿರಾವೃತ್ತಿ ಆಗುತ್ತದೆಯೆಂದರೆ **ಆವೃತ್ತೇಃ** ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿ ವಿಶೇಷಣವಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಕಾರಣ ಸಂಕೀರ್ತನ ಪರವಾದ

ಪದ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಸ್ತುತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ಈ ಸ್ತುತಿಯು ಋಗಾವೃತ್ತಿಯಾಗದೆ ಮೂರು ಋಕ್ಕುಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಧೂರ್ಗಾನದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇದು ಸಾಧ್ಯ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೫.೬, ವಿವೃದ್ಧ ಸ್ತೋಮಕವು ಕ್ರತುವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಜಾಕಾಮನಾದವನು ಏಕವಿಂಶಾತಿರಾತ್ರದಿಂದ ಯಜ್ಞಮಾಡಬೇಕು. ಓಜಸ್ಕಾಮನಾದ ವನು ತ್ರಿಣವ/ ೨೭ರಿಂದಲೂ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಕಾಮನಾದವನೂ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶ ೩೩ರಿಂದಲೂ ಯಜ್ಞಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿ ಯಾಗಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿಗಳ ಅಂತರ್ಗತ ವಾದವು ಗಳಾಗಿವೆ. ತ್ರಿವೃತ್ ಪಂಚದಶಾದಿ ಸ್ತೋಮಗಳು ವಿವೃದ್ಧಯಾಗಗಳು. ಏಕವಿಂಶ ತ್ರಿಣವ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಗಳು ಸ್ತೋಮಗಳು. ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೨ ಆದಿ ಖಂಡಗಳೂ ಮತ್ತು ಈ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಮನನೀಯವಾದವು. **ಆದಿತ್ಯ ಏವೈಕವಿಂಶತ್ಯಾಯ ತನಮ್** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೦.೧.೧೦, **ತ್ರಿವೃದೇವ ತ್ರಿಣವ ಸ್ಯಾಯತನಮ್** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೦.೧.೧೩, **ದೇವತಾ ಏವ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶಸ್ಯಾಯತನಮ್** ೧೦.೧.೧೬, ಇತ್ಯಾದಿ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಕೃತಗಳೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಯಾಗ ಗತವಾದ ತ್ರಿವೃದಾದಿ ಸ್ತೋಮ ಮೂಲಕವಾದವುಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಮಗಳ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ 'ವೃದ್ಧಿ' ಯಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಅಥವಾ ಸಾಮಾನ್ತರಗಳ ಆಗಮದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತ ದೆಯೇ ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳದಿರುವ/ ಕೇಳದಿರುವ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಸಾಧ್ಯ. ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ವೃದ್ಧಿ ಎಂದರೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೫.೩.೫ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿಸಿರುವಂತೆ **'ಕಿನ್ತು, ಸಾಮಾ ಗಮೇನ ಸ್ತೋಮ ಪೂರಣಮಿತಿ ದಶಮೇವಕ್ಷ್ಯತೇ'** ಅಭ್ಯಾಸಾದಿಗಳಿಂದಲೇ ಎಂಬುದೇ ಮರ್ಯಾದೆ.

'ಅಭ್ಯಾಸ' ಎಂಬುದು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರುತಿಯದಲ್ಲ, ಆದರೆ ಏಕವಿಂಶಾದಿ ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಣಕ್ಕಾಗಿ ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸಂಖ್ಯೆಯು ದ್ರವ್ಯಗತವಾಗಿಯೂ ಭಿನ್ನ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಒಂದೇ ದ್ರವ್ಯದ ಆವೃತ್ತಿಯಿಂದೇನಲ್ಲ. ಎಂಟರಿಂದಾ ಗಿರುವ ಒಂದು ಕುಂಭವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಬಾ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಕುಂಭಗಳಿವೆ ಎಂದೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಸ್ತೋಮಾವಯವ ದ್ರವ್ಯಗತ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಅವಯವ ಭೂತವಾದ ಸಾಮಗಳು ಪದ ಅರ್ಥಗಳ ಭೇದಗಳಿಂದ ಮುಂದುವರೆಯುತ್ತವೆ. ಈ ಭೇದವೇ ಸಾಮಾನ್ತರಾಗಮದ ಸಂಕೇತ/ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. **ಏವಾವಪನ್ತೀತ್ಯಾವಾಪ** ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ದೇಶವಿಶೇಷ ವಿಧಿಯು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಕೇತ/

ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಸಾಮಾನ್ತರ್ಯೋತ್ಪತ್ತಿಯ ಅರ್ಥವು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಕೇತವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆಗಮದಿಂದಲೇ ವೃದ್ಧಿ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೨.೧೪-೧೬ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ೩-೧,೭ ಖಂಡಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವರ್ಧಮಾನವಾದ ಸ್ತೋಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ಯಾಯದಲ್ಲಿನ ಪ್ರಥಮ ತೃಚೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ವಚನಗಳಿವೆ - ಮಧ್ಯಮಾವಾಪಸ್ಥಾನ ಉತ್ತಮಾ ಪರಿಚರಾ ತೃಚೆ ಭಾಗಾ ವಾಪಸ್ಥಾನ - ಎಂದು ಲಾಟ್ಯಾಯನ ಸೂತ್ರ ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದೆಲ್ಲಾ ಚರ್ಚೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ. ಬೋಧನೆಗಾಗಿ/ ತಿಳುವಳಿಕೆಗಾಗಿ ಮಾತ್ರ ವಿವಾದಗಳೇನೂ ಇಲ್ಲ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೫.೭ರಲ್ಲಿ **'ವೃದ್ಧಾವೃಚ ಆಗಮಃ'** ಎಂಬುದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನದ ಪ್ರಾತಃ ಸವನದಲ್ಲಿ **'ಸ್ತೋಮವು ಅವಿವೃದ್ಧ'** ಅದರ ವಿಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೃದ್ಧಿ ಇರುವಾಗ ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ಸಾಮಾನ್ತರಗಮವಾದರೆ - **ಏಕಂ ಹಿ ತತ್ರ ಸಾಮ** ಎಂದು ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಾಮ್ಯೈಕತ್ವವನ್ನು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆಯಾದುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ತರಾಗಮವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಸಂಖ್ಯಾಪೂರಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪಠಿಸಬಾರದು. **'ಪರಾಗ್'** ಬಹಿಷ್ಪವಮಾನೇನ ಸ್ತುವನ್ತಿ - ಶ್ರುತಿಪಾಠ ಹೀಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಇದೇ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ **ಅಮುಕ್ಷೈವಾ .... ಸ್ತುವನ್ತಿ** ಇತ್ಯಾದಿ, **ಪರಾಚೀಭಿಃ .... ಸ್ತುವತೇ** ಇತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೬.೮ರಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು - ಪರಾಕ್ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಾರದೆಂದಿರುವುದರಿಂದ **'ಋಗ್ಗಾ'** ಗಮವಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೬.೧, ತೃಚೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದರ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪವಮಾನಾಜ್ಯ ಪೃಷ್ಠಾದಿ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ರಥನ್ತರ ಬೃಹತ್ ವೈರೂಪಾದಿ ಸಾಮಗಳ ಅಧ್ಯಯನಶೀಲರು ಒಂದೇ ಋಚೆಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ತೋತ್ರ ಪ್ರಯೋಗ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಒಂದೇ ಋಚೆಯಲ್ಲಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆ ಅಥವಾ ತೃಚೆಯಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೬.೧.೧ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ತತ್ವ ಹೀಗಿದೆ. ಸಾ.ಋ. ೨೩೩ರ ರಥನ್ತರ ಸಾಮ, ಅರಣ್ಯ ೭೬, ಸಾ.ಋ. ೨೩೪ರ ಬೃಹತ್‌ಸಾಮ, ಅರಣ್ಯ ೨೭, ಸಾ.ಋ.೨೭೮ರ **ಅಂಜೋ ವೈರೂಪಮ್, ಹ್ರಸ್ವಾ ವೈರೂಪಮ್, ಪಂಚನಿಧನ ವೈರೂಪಮ್, ಷಣ್ಣಿಧನ ವೈರೂಪಮ್, ಸಪ್ತನಿಧನ ವೈರೂಪಮ್, ಅಷ್ಟಾನಿಧನ ವೈರೂಪಮ್,**

ದ್ವಾದಶನಿಧನ ವೈರೂಪಮ್ ಪುಷ್ಟಮ್ ವೈರೂಪಮ್ ಎಂಬ ಅರಣ್ಯ ೧.೮ ಎಂಟು ಸಾಮಗಳು, ಸಾ.ಋ.೬೮೦ರ **ರಥನ್ತರ** ಸಾಮ ರಹಸ್ಯ ೧, ಸಾ.ಋ. ೮೦೯ರ, **ಬೃಹತ್** ಸಾಮ ರಹಸ್ಯ ೫, ಸಾ.ಋ. ೮೬೨ರ **ಪಂಚನಿಧನಮ್ ವೈರೂಪಮ್**, ರಹಸ್ಯ ೭, ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ರಥನ್ತರವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವಾಗ ಒಂದೇ ಋಕ್ಕಿನ ಮೇಲಿರುವ ಅರಣ್ಯಗಾನದಲ್ಲಿರುವ ರಥನ್ತರವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆ ಅಥವಾ ರಹಸ್ಯ ಗಾನದಲ್ಲಿರುವ ತೃಚೆಯ ರಥನ್ತರವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆ? ಹೀಗೆಯೇ ಬೃಹತ್, ವೈರೂಪಾದಿ ಅನ್ಯ ತೃಚೆಗಳ ಗಾನಗಳ ಬಗೆಯೂ ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಅಧ್ಯಯನದ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಅಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಋಚೆಯ ಮೇಲಿನ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವಂತೆ ಗಾನಮಾಡ ಬಹುದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಮೊದಲ ಋಚೆಯಿಂದಲೂ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರದಿಂದ ಅನಂತರದವು ಗಳಿಂದಲೂ ಎಂಬುದಾಗಿದೆ - ಅಂದರೆ ಈ ಪಾಠವು ಆನುಪೂರ್ವಿ ಯಾಗಿಲ್ಲ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೧-೩ರಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳೆರಡರ ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪಶುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳೆರಡನ್ನೂ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಭಿತ್ವಾ, ತ್ವಾಮದ್ಧಿ ಎಂಬೆರಡೂ ಋಚೆಗಳ ಮೊದಲ ಎಂಟಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತೋತೃ ಪ್ರಸ್ತಾವ

೨ ೦ ೦ ೦ ೧

ಭಾಗವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ **ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋನುಮೋ ವಾ** ಎಂದು

೨೦ ೦ ೦ ೦ ೨

ರಥನ್ತರದಲ್ಲಿ **ಔಹೋ ಇತ್ವಾಮಿದ್ಧಿ ಹವಾಮಹಾ೨೩ ಏ** ॥ ಎಂದು ಬೃಹತ್‌ನಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗ ಸಂಕೇತವಾದ ಎಂಟಕ್ಷರಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಗಾನದಿಂದ ಪ್ರಸ್ತೋತೃ ಎಂಟು ಗೊರಸುಗಳುಳ್ಳ ಪಶುಗಳನ್ನು ಯಜಮಾನನಿಗೆ ದೊರಕಿಸಿಕೊಡುತ್ತಾನೆ.

ಮುಂದಿನ ಋಚೆಗಳ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಾಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. **ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ, ನ ಜಾತೋ ನ ಜನಿಷ್ಯತೇ ಎಂಬೆರಡು ಋಚೆಗಳ ಈಶೋ ವಾ ನ ಜೋವೇತಿ** ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಾಗವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಿ ಬೃಹತಿಯ **ಓ ಹಾ ಈ ತು ವಾಳ ಮೇ ಔಹೋ ಇ ಮಹಾ೩ಏ** ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೇಳಿರುವ ಎಂಟಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಭಾಗವನ್ನು ಗಾನಮಾಡುವ ಪ್ರಸ್ತೋತೃ ಯಜ್ಞಫಲಭೂತವಾದ ಪಶುಗಳಿಂದ ಯಜಮಾನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಈಗ ರಥನ್ತರದ ಪ್ರತಿಹಾರ ಭಾಗದ ನಿಯಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. **ಆ ಈಶಾನಮಾ೨ಇ ಎಂದು ಮೊದಲದರ, ನ ಜಾತೋನಾ೨ಇ ಜಾಇ** ಎಂಬ ಮಧ್ಯದ **ಗವ್ಯನ್ನಸ್ಸಾ೨ಇಹಾಇ** ಎಂದು ಕಡೆಯದರ ಹೀಗೆ ರಥನ್ತರದ ಮೂರೂ ಋಚೆಗಳ ಪ್ರತಿಹಾರ ನಿಯಮದಂತೆ ಅದರದರ ಐದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಪ್ರತಿಹಾರದ ಪಾಜ್ತವಾದ ಅವಯವಗತವಾದ ಐದು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಯೋಗದಿಂದ ಪಙ್ಕ್ತಿಸಂಬಂಧವಾದ ಪಶುಗಳನ್ನು ಯಜಮಾನನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಪಶುಗಳ, ರೋಮ ಚರ್ಮ ಮಾಂಸ ಅಸ್ಥಿ ಮಜ್ಜೆ ಎಂಬ ಪಶುಸಂಬಂಧಿ ಐದನ್ನು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳ ಆತ್ಮ ಎಂದೂ ಆಗಬಹುದು ಅಥವಾ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರ ಗಳಿಂದಲೂ ಮೊದಲ ಋಚೆಯ ಅನಂತರದವುಗಳ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಗ ಳಿಂದಲೂ - ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ - ಈ ಪಾಠದ ಆನುಪೂರ್ವಿ, ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ ೭.೭.೧-೩ರಲ್ಲಿ ಹೀಗಿದೆ :

ಪಶವೋ ವೈ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೇ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರೇಣ ಪ್ರಥಮಾಯಾ ಋಚಃ ಪ್ರಸ್ತೌತ್ಯಷ್ಟಾಶಫಾಂಸ್ತತ್ಪಶೂನವರುನ್ಧೇ । ದ್ವ್ಯಕ್ಷರೇಣೋತ್ತರಯೋಃ ತೃಚೋಃ ಪ್ರಸ್ತೌತಿ ದ್ವಿಪಾದ್ಯ ಯಜಮಾನೋ ಯಜಮಾನಮೇವ ಯಜ್ಞೇ ಪಶುಷು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಯತಿ । ಪಂಚಾಕ್ಷರೇಣ ರಥನ್ತರಸ್ಯ ಪ್ರತಿಹರತಿ ಪಾಙ್ಕ್ತಾಂಸ್ತತ್ಪಶೂನವರುನ್ಧೇ ॥ ಮೂರು ಋಚೆಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತೋತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕಾದ ಭಾಗವನ್ನು ನಿರೂಪಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ತೃಚೆಯ ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿದೆ. **ಋಕ್ ಸಾಮಾವೇವ** ಮಿಥುನೀ ಸಮ್ಭವಾವ ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಋಕ್ ದೇವತಾ ಸಾಮವೇದ ದೇವತಾ ಸಂವಾದ ರೂಪವಾದ ಅರ್ಥವಾದದಲ್ಲಿ. ಸಾಮ ದೇವತೆಯ ಒಂದು ಋಚೆ ಋಗ್ವೇದದ ಎರಡು ಋಚೆಗಳನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕಿ ಮೂರು ಋಚೆಗಳ ನ್ನಂಗೀಕರಿಸುವುದು ಮತ್ತೊಂದು ಚಿಹ್ನೆಯಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ಚಿಹ್ನೆಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ತೃಚೆಯಿಂದ ಒಂದು ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಚನದಿಂದ ತೃಚೆಯಲ್ಲೇ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೬.೨ರಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನು ನೋಡುವ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದ ಮೀಲನಾವಧಿಯನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ರಥನ್ತರ ಸಾಮದ ಯೋನಿ ಋಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ **ಅಭಿತ್ವಾ ಶೂರನೋನುಮೋಽದುಗ್ಧಾ ಇವ ಧೇನವಃ । ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸ್ವರ್ದೃಶಮೀಶಾನಮಿನ್ದ್ರ ತಸ್ಥುಷಃ ॥** ಎಂಬ ೨೩೩-೬೮೦ರ ಮೇಲಿನ ಅರ.೭೬ನೆಯ ಸಾಮಗಾನವು ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನ ರಥನ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ರಹಸ್ಯ ಪ್ರಥಮ ಸಾಮವಾದ ರಥನ್ತರ ತೃಚೆಯ ಮೂಲವಾಗಿದ್ದು ತೃಚ ರಥನ್ತರವೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ - ಇಲ್ಲಿರುವ **ಈಶಾನಮಸ್ಯ ಜಗತಃ ಸ್ವರ್ದೃಶಮ್** ಭಾಗವನ್ನು ಉದ್ಗಾತೃ ಋತ್ವಿಜನು ತೃಚ ರಥನ್ತರದಲ್ಲಿ - **ಪ್ರಸ್ತೂಯಮಾನೇ ಸಮ್ಮೀಲಯೇತ್**

ಸ್ವರ್ದೃಶಂ ಪ್ರತಿ ವೀಕ್ಷೇತ - ಎಂದು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೭.೭ರಲ್ಲಿನ ಅಸ್ಯಾ ಏವ ಶ್ರುತೇಃ ಸಮ್ಮೀಲಯೇದಿತ್ಯನ್ತ ಎಂಬುದನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೯.೨.೧೫ನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿ ಹಿಂದೆಯೇ ವಿವರಿಸಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯ ಹೀಗಿದೆ. **ಸ್ವರ್ದೃಕ್** ಶಬ್ದದ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮತ್ತು ವೀಕ್ಷಣೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಂಗಾಂಗೀ ಭಾವವನ್ನು ವಿಧಿಸಿದೆಯೇ? ಅಥವಾ ವಿಧಿಸಲಾಗುವ ಸಮ್ಮೀಲ ನಾವಧಿಯ ಭಾವದಿಂದ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಯನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿದ್ದಾ ರೆಯೇ? ಅಲ್ಲಿ ಸಮ್ಮೀಲನ ಪುಷ್ಪದಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳುವ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವೀಕ್ಷಣ ವಾಕ್ಯವು ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಸಮ್ಮೀಲನಾವಧಿತ್ವದಿಂದ ಅನ್ವಯವು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ವೀಕ್ಷೇತೇತಿ ಚಿಹ್ನೆಯ ಪ್ರತ್ಯಯ ವಿಧಿಸಿರುವುದು, ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯಾಗಿ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಯು ವೀಕ್ಷಣಾಂಗ ವಾಗಿದೆ, ವೀಕ್ಷಣೆ ಅಥವಾ ಅದರಂಗ ಹೀಗೆ ಅಂಗಾಂಗೀಭವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ **ಅಂಗಾಂಗೀ ಭಾವ, ಶೇಷಶೇಷೀ ಭಾವ, ಗುಣ ಗುಣೀ ಭಾವ** ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೩.೧.೨, **ಶೇಷಃ ಪರಾರ್ಥತ್ವಾತ್** । ಎಂದಿರುವುದೂ ಇದೇ ಆಗಿದೆ.

ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದರಹಿತವಾಗಿ ಋಚೆಯಗಾನ ಮಾಡುವುದು ರಥನ್ತರ ದಲ್ಲೂ ವಿಹಿತವಾದ **ಸಮ್ಮೀಲನಾವೃತ್ತಿಃ** ಎಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ಪಾಣಿನೀಸೂತ್ರ.೧.೪.೬೦. **ಲಕ್ಷಣೇತ್ಥಂ ಭೂತಾಖ್ಯಾನ ಭಾಗ ವಿಪ್ಸಾಸು ಪ್ರತಿಪರ್ಯನವಃ** । ತಿಳಿಸುವಂತೆ ಲಕ್ಷಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯ ಸಂಜ್ಞೆಯೂಗಿದ್ದರೂ ಸ್ವರ್ದೃಶ ಶಬ್ದವನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸ್ವರ್ದೃಶಮಿತಿ ಎಂದು ಗಾನವನ್ನು ಮಾಡದಿರುವ ಕಾಲವು ಸಮ್ಮೀಲನದಿಂದುಂಟಾಗಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ಈ ಸ್ವರ್ದೃಶಂ ಪ್ರತೀತ್ಯ ಕರ್ಮ ಪ್ರವಚನದಿಂದ ಸ್ವರ್ದೃಕ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ಮೀಲನ ಕಾಲಾವಧಿಯು ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಯೇ ಹೊರತು ಇಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನವಾಕ್ಯತ್ವವು ಪ್ರಕೃತವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಬಂದೊದಗಿರು ವುದರಿಂದ ವೀಕ್ಷಣವನ್ನು ವಿಧಿಸಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸ್ವರ್ದೃಶ್ ಶಬ್ದೋಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದ ಸಮ್ಮೀಲಯೇತ್ ಎಂಬ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯ ಸಂಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಉತ್ತರ ಋಚೆಗಳ ಸಮ್ಮಿಲನವಾಗಿರುವ ಸಂಕೋಚಗೊಂಡಿರುವ ಭಾವವೇ ಫಲಿತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದೇ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ಭಾಷ್ಯದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅಂಕುಶವನ್ನಿಟ್ಟಂತಾಗು

ತ್ತದೆ - **ತಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರಸ್ತೂಯಮಾನೇ ಚಕ್ಷುಃ ಸಮ್ಮೀಲೇತ್, ಮುಕುಲಿತಂ ಕುರ್ಯಾತ್, ಪುನಃ ಸ್ವರ್ದೃಶ ಸ್ವರ್ದೃಶಮಿತಿ ಪದಂ ಗೀಯಮಾನಂ, ಪತಿವೀಕ್ಷೇತ, ಅವಲೋಕಯೇತ್ ।** ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೭.೭.೧೫.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೬.೩, ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳ ದಿನಭೇದಿಂದುಂಟಾಗುವ ಪ್ರಯೋಗ ವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ದ್ವಾದಶಾಹವು ಸತ್ರಾತ್ಮಕ ಅಹೀನಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆ ಯಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಕಾಮವ್ಯೂಹನಾಭಾವವಾದ ಸಮೂಢ ಮತ್ತು ಅವ್ಯೂಢವೆಂದೂ ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೦.೩ ಆದಿಖಂಡಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತ ವಾಗಿರುವ ಸತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಸಂವತ್ಸರ ಸಾಧ್ಯವಾದದ್ದೇ.ಗ್ರಾಹ್ಯವಾದದ್ದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಅಹಃ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸವನತ್ರಯಾತ್ಮಕವಾದ ಸೋಮಯಾಗಕ್ಕೆ ದ್ವಾದಶಾಹ ಎಂದು ಸಂಜ್ಞೆ ಯಾಗಿದೆ. ಸೋಮ ಯಾಗ ಕಾಮ ಸಮೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುವುದೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ದ್ವಾದಶಾ ಹದಿಂದ ಪೃಷ್ಠಾಃ ಷಡಹಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿವೆ.

ಸಂವತ್ಸರ ಸಾಧ್ಯ, ಯಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ **ಅಭಿಪ್ಲವಃ ಪೃಷ್ಠ** ಎಂಬ ಎರಡು ಷಡಹಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಒಂದಾನೊಂದು ಮಾಸದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು, ಅಭಿಪ್ಲವಿವ ಷಡಹಗಳು, ಒಂದು ಪೃಷ್ಠಃ ಷಡಹಃ ಹೀಗೆ, ಐದು ಮೂವತ್ತು ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಭವಿಸುತ್ತವೆ. ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೧ರಲ್ಲಿ ಈ ಆರು ಅಹ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ **ರಥನ್ತರ, ಬೃಹದ್, ವೈರೂಪ, ವೈರಾಜ, ಶಕ್ವರ, ರೈವತ** ಎಂಬ ಆರು ಸಾಮಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. **ಪೃಷ್ಠ್ಯಡಹೇ ಯಾಃ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಾಃ ಸಾಮಾನಿ ಚ ತೇಷಾಮ ಸಾಂಕರ್ಯಾಯ ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಏಭಿನ್ನಾನಿ ರೂಪಾಣಿ** - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ.೧೦.೬ ಖಣ್ಡಾನಂತರಂ ಪಡ್‌ಭಿಃ ಖಣ್ಡೈಃ ಪ್ರದರ್ಶಿತಾನಿ ತತ್ರಾದಿತಸ್ತ್ರಿಭಿಃ **ಸ್ತೋತ್ರೀಯಾಣಾಂ ರೂಪಾಣಿ ತತಸ್ತ್ರಿಭಿಃ ಸಾಮ್ನಾಂ ರೂಪಾಣೀತಿ ವಿವೇಕಃ ।** ಇದರ ಆಕಾರವು ಊಹಗಾನದ ಪ್ರಥಮ, ಪಂಚಮ, ಸಪ್ತಮ, ದಶಮ, ಪಂಚಾದಶ, ಅಷ್ಟಾದಶ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಗಾನಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ. ಗವಾಮಯನದಲ್ಲಾದರೆ ಇವು ವಿಕೃತಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿರುತ್ತವೆ.

ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವ ಪೃಷ್ಠ್ಯಾಂ ಷಡಹೋ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮ ಇತಿ ಚೋದಕ/ ಪ್ರೇರಣೆಯ ಕಾರಣ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳ ಪುನರ್ವಿಧಾನದಿಂದ ವೈರೂಪಾದಿಗಳ ನಿವೃತ್ತಿ ಯಾಗುತ್ತವೆ. ನಂತರ ಉಳಿದ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಸಾಮದ್ವಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಕರ್ತವ್ಯವೇ ಅಥವಾ ಕೆಲವೊಂದು ಅಹಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ ಕೆಲವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೃಹತ್ ಕೆಲವು ಗಳಲ್ಲಿ ರಥನ್ತರವೆಂದೇನು? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ.

ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರ ಎಂಬುದು ದ್ವಂದ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಬಹುವ್ರೀಹಿಯಾಗಿದ್ದು, ಇತರೇತರ ಯೋಗ ದ್ವಂದ್ವವಾಗಿ ಸಾಹಿತ್ಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಲಿತವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರತಿ ಅಹಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಈ ಸಾಮದ್ವಯವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಇವು ಸಾಮದಲ್ಲಿ 'ಯಸ್ಯಾಹ್ನಿಃ' ಎಂಬ ಅಹ್ನೀಯ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಅನ್ಯವಾಗಿ ಎಂದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಷಡಹೋ ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥವಾಗಿರುವಾಗ ಷಡಹಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಸಾಮಗಳು ಸೇರಿರಬೇಕೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾನ್ತ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಕೃತವಾದ ಈ ಎರಡೂ ಸಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಯೋನ್ಯ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವವಿದ್ದರೂಸಹ ಇಲ್ಲೂ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವವೇ ಸಾಮದ ವಿಧಿಯಾಗಿದ್ದು, ಒಂದರ ಧರ್ಮವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ ಅತಿದೇಶವಾಗಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಅಹಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಸಾಮ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತವಾಗಿದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ.೧೦.೬.೫ರಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠದ ಉಕ್ತದೇಶದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸೇರಿಕೊಂಡಿರುವ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠವೇ ಆಗಿದೆ. ಷಡಹದಲ್ಲಿ ಆರೂ ಅಹಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ರಥನ್ತರ ಬೃಹತ್ ವೈರೂಪಾದಿ ಸಾಮಗಳಿಂದ ಪೃಷ್ಠ ಸ್ತೋತ್ರವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪೃಷ್ಠಸಾಮಗಳೂ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವ ವಿಶ್ವಜಿತ್ ಯಾಗವೇ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠವೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಪವಮಾನ ಮೈತ್ರಾವರುಣ ಸಾಮಗಳು ಅನ್ತಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪೃಷ್ಠ ಸಾಮಗಳಿಂದಲೂ ಕಾರ್ಯ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕೇ? ಅಥವಾ ಯಥಾ ವಚನದಂತೆ ದೇಶವ್ಯವಸ್ಥೆಯೇ ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ.

ಪೃಷ್ಠ ಕಾರ್ಯವು ಗಮಕದ ಪೃಷ್ಠ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಪೃಷ್ಠದೇಶ ಪ್ರಾಪ್ತ ವಚನದಿಂದಲೂ ದೇಶ ವಿಶೇಷವು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಶ್ರುತಿ ವಚನವೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ. ಪವಮಾನದಲ್ಲಿ ರಥನ್ತರವನ್ನೂ ಆರ್ಭವದಲ್ಲಿ ಬೃಹನ್ಮಧ್ಯವನ್ನೂ ಬೇರೆಯವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈರೂಪವನ್ನೂ ಹೋತೃವು ಪೃಷ್ಠವೈರಾಜವನ್ನೂ ಮೈತ್ರಾವರುಣನು ರೈವತವನ್ನೂ ಆಚ್ಛಾವಕನು ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನೂ ಎಂಬ ವಚನವೇ ನ್ಯಾಯವೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೇಶವಿಶೇಷವು ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ. ಉಕ್ಥವೈರೂಪಸಾಮ ಏಕವಿಂಶ, ವೈರಾಜ ಸಾಮ ಷೋಡಶೀ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. **ಕೃತ್ಸ್ನೇ ಉಕ್ಥೇ ವೈರೂಪಂ ಸಾಮ, ಕೃತ್ಸ್ನೇ ಷೋಡಶನಿ ವೈರಾಜಂ ಸಾಮ, ವೈರೂಪಂ ಸಾಮ ಯಸ್ಮಿನ್ನುಕ್ಥೇ ಕ್ರತೌ, ವೈರಾಜಂ ಸಾಮ ಯಸ್ಮಿನ್ ಷೋಡಶಿನಿಕ್ರತೌ** - ಹೀಗೆ ಕ್ರತು ಸಂಬಂಧ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲ ಅಂದರೆ - ಅದು ಹಾಗಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ರಥನ್ತರ ಸಾಮ ಬೃಹತ್ ಸಾಮ ಎಂದು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿರುವ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ವಿಷಯ ದರ್ಶನದಿಂದ

ಇಲ್ಲೂ ಸಹ ಆ ನಿರ್ದೇಶನದ ಪೃಷ್ಠ ಚಿಹ್ನೆಯಿಂದ ಪೃಷ್ಠಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ವೈರೂಪ ವೈರಾಜಗಳೂ ಇರಬೇಕಾದುದು ಯೋಗ್ಯ. ಪೃಷ್ಠದ ಮೂಲಕ ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಬಂಧ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ - ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೬.೭

ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೧೧-೧೫, **ತ್ರಿವೃದಗ್ನಿಷ್ಟುದಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಃ** ಎಂಬಲ್ಲಿ **ತ್ರಿವೃತ್ವಮಗ್ನಿಷ್ಟುತಿ** ಎಂಬುದು ಕ್ರತುವಿನ ಸಮಸ್ತ ಸಾಧನಗಳೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆಯೇ? ಅಥವಾ ಸ್ತೋಮ ಮಾತ್ರದೊಂದಿಗೆ ಸಂಬಂಧವಿರುತ್ತದೆಯೇ? **ತ್ರಿವೃತ್ ರಜ್ಜುಃ** ಇತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃತ್ ಶಬ್ದದ ತ್ರೈಗುಣ್ಯ ವಾಚಕದ ದರ್ಶನದಿಂದ ಇಲ್ಲೂ ಸಹ ಕ್ರತು ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಸಮಸ್ತ ತ್ರಿವೃತ್ವಗಳಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದಾದರೆ ಗಮನಿಸ ಬೇಕಾದುದು ಹೀಗಿದೆ - **ತ್ರಿವೃತ್** ಶಬ್ದದ ಅಂಶವಾದ ತ್ರೈಗುಣ್ಯವು ಲೋಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಾಗಿದ್ದರೂ ವೇದದಲ್ಲಿ, ರೂಢಿಯಿಂದ ಸ್ತೋಮ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ತ್ರಿಬೃಹತ್ ಬಹಿಷ್ಪವ ಮಾನಃ ಎಂದರೆ ಸ್ತೋತ್ರೀಯಗಳ ಒಂಬತ್ತು ಋಚೆಗಳ ಅನುಕ್ರಮವಾದ ಸ್ತೋಮ ವಿಷಯವೇ ತ್ರಿವೃತ್ವಮ್ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ವವು ವಿಷಮವಾದದ್ದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧೦.೬.೮.

ಸಂಸವಾದೌ ಪೃಷ್ಠತ್ವಮ್ ವಿಚಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ **'ಸಂಸವಉಭೇ'** ಕುರ್ಯಾತ್, **'ಗೋಸವಉಭೇ'** ಕುರ್ಯಾತ್, **'ಅಭಿಜಿತ್ಯೇಕಾಹಃ ಉಭೇ' ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರೇ** ಕುರ್ಯಾತ್, ಈ ಪಠ್ಯಗಳಂತೆ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳ ಒಂದೇ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಅನ್ಯ ಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರ ಗಳೊಂದಿಗೆ ಪಠಿಸಬೇಕೆ ಅಥವಾ ಪೃಷ್ಠಸ್ತುತಿಗಳೆರಡನ್ನೂ ಸಮುಚ್ಚಯವಾಗಿ ಪಠಿಸಬೇಕೆ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಪ್ರಕೃತಯಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡಕ್ಕೂ ವಿಕಲ್ಪವಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ, ಒಂದು ಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪೃಷ್ಠತ್ವವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಅನ್ಯ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲೂ ಹೀಗೆಯೇ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಅವಶಿಷ್ಠವಾದ ಸಾಮವು ವಿಶ್ವಜಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸರ್ವಪೃಷ್ಠಸ್ತೋತ್ರಾ ನ್ತರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಾಗತಕ್ಕದ್ದು - ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಿದೆ. ತಾದೃಗ್ವಚನಾಭಾವ ದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಜಿತ್ ವೈಷಮ್ಯವಿರುವುದ ರಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಂತೆ ವಿಕಲ್ಪವಿರು ವುದರಿಂದಲೂ ಪುನಃ ಮತ್ತೊಂದು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮುಚ್ಚಯವೇ ಸಿದ್ಧಾನ್ತವಾಗಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೦.೭.೧೬, ರಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ ಯವ ಖಾದಿರ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸ ಲಾಗಿದೆ. ಕೆಲವು ವಿಕೃತಿಗಳೂ ತಿಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ - **'ಬೃಹತ್ ಪೃಷ್ಠಂ ಭವತಿ'** ಎಂಬಲ್ಲಿ

ತ್ರೈಧಾತುವೀಯದ '**ಯವಮಯೋ ಮಧ್ಯಮಃ**' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾಜಪೇಯದ '**ಖಾದಿರೋ ಯೂಪೋ ಭವತಿ**' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬೃಹದ್ರಥನ್ತರಗಳನಡುವೆ, ವ್ರೀಹಿ ಯವಗಳ ನಡುವೆ, ಖಾದಿರ ಬೈಲ್ವಾದಿಗಳ ನಡುವೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಚೋದಕದಿಂದ ವಿಕಲ್ಪಿತವೆಂದರೆ ಪುನರ್ವಿಧಾನವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಂದೇಹ ಪಡಬೇಕಿಲ್ಲವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಾರ್ಥಸ್ಯ ಪರಿತ್ಯಾಗಾದಶ್ರುತಾರ್ಥಸ್ಯ ಕಲ್ಪನಾತ್ ।
ಪ್ರಾಪ್ತಸ್ಯ ಬಾಧ ಇತ್ಯೇವಂ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ತ್ರಿದೂಷಣಾ ॥ ಇತಿ ॥

ಹೀಗೆ ಪರಿಸಂಖ್ಯಾ ಲಕ್ಷಣ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದರೂ ಸಹ

ವಿಧಿರತ್ಯನ್ತಮಪ್ರಾಪ್ತೌ ನಿಯಮಃ ಪಾಕ್ಷಿಕೇ ಸತಿ ।
ತತ್ರ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಚ ಪ್ರಾಪ್ತೌ ಪರಿಸಂಖ್ಯೇತಿ ಗೀಯತೇ ॥ ಇತಿ ॥

ಅರ್ಥ ನಿವರ್ತನೆಗೆ ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ. ರಥನ್ತರಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠತ್ವೇನ ಅತ್ರ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಂ ಬೈಲ್ವಾದೀನಾಂ ಯೂಪತ್ವೇನ ಚ ತಥಾತ್ರಮಿತಿ ಯಾವತ್ । ವಿಪ್ರಗಾನವು ವಿಕಲ್ಪಿತವಾಗಿರುವುದನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಪ್ರ **ಉದ್ಗಾತಾ ತತ್ ಕರ್ತೃಕಂ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮ್ನಾಂ ಗಾನಮ್ ॥** ಆಧಾನದಲ್ಲಿ ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಗಾನಗಳು ವಿಹಿತವಾಗಿವೆ. ಆಧಾನವೇ ಪರಮ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದುದು. ಉಪವೀತ ಧರಿಸಿರುವ ತ್ರೈವರ್ಣಿಕರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವ ಈ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪ ಶಬ್ದವು ಸಾಮೀಪ್ಯ ವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕಳೆದುಹೋದ ಕಾಲವಿಳಂಬದ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋದ ಎಂಬರ್ಥದ ನಿನ್ದನೆಯಿಂದ - ಯಜ್ಞೀಯ ಋತ್ವಿಜರಾದ ಬ್ರಹ್ಮ, ಸಮಸ್ತ ಉದ್ಗಾತೃ ಆದಿ ಋತ್ವಿಜರ ಕಾರ್ಯದೋಷ ಉಪಶಮನ ಮಾಡುವ ಸೌರ ದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಾಮಗಾನ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಊಹಿಸಿ ನಿವಾರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ನಿಷೇಧಿಸಿರುವ ಉದ್ಗಾತೃ ವಿಹಿತ ಮಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮ ಗಾನವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ - **ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಇದಂ ಗಾಯೇತ – ಇತ್ಯೇವಂ ವಿಧೇ ಕ್ವಚಿದಪ್ಯ ದರ್ಶನಾತ್** - ಬ್ರಹ್ಮನು ಇದನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಎಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ವಾದುದರಿಂದ ಮೊಲದಕೊಂಬಿನಂತೆ, ವಂಧ್ಯಾಪುತ್ರನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಗಾನಮಾಡುವುದೆಂಬುದು ಅಸಂಭವ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ '**ವಪೋತ್ ಖೇದವತ್**' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸ ಆತ್ಮನೋ ವಪಾಮುದಖಿದತ್ ಅವನು ಸ್ವತಃ ತನ್ನ ವಪೆಯನ್ನು ತೆಗೆದನು ಎಂಬ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಭವ ಅರ್ಥದ ಶೃಂಗಹೀನಸ್ಯ ಅಜಾತ ಶೃಂಗಸ್ಯ, **ಪತಿತ ಶೃಂಗಸ್ಯ ವಾ ತಾಃ ಸರ್ವಮನ್ನಾದ್ಯಮಾಪ್ನುಮಸ್ಯಾ ಏತಾಸ್ತು ಪರಾಃ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಭಾಷ್ಯ - ತಾಃ ಪತಿತ ಶೃಙ್ಗಾಃ ಗಾವಃ ಸರ್ವರ್ತುರ್ ಭವಮನ್ನಾದ್ಯಮದನೀಯಮನ್ನಂ ಪ್ರಾಪ್ನುವನ್ ತಾ ಗಾವಸ್ತೂ ಪರಾಃ ಶೃಂಗ ಹೀನಾಃ ದೃಶ್ಯನ್ತೇ** - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೪.೧.೨. **'ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯ ತೂಪರಸ್ಯ ಅಜಸ್ಯ'** ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ವಿಧಿಗಳ ಅನೇಕತ್ವದಿಂದ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸನ್ನಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಿತ ಅರ್ಥವಾದಗಳ ನಿರಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಅನ್ವಯ ಯೋಗದಿಂದ ಇದು ವಾಮದೇವ್ಯಾದಿ ಸಾಮವಿಧಾನ ಸ್ತೋತ್ರವಾಗಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಗತಿ/ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದವು ಇಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರಜಾತಿದ್ವಾರದಿಂದ ಉದ್ಗಾತೃವಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ವಿಧಿ ನಿಷೇಧಗಳೆರಡೂ ಇದ್ದಾಗ ಉದ್ಗಾತೃ ಗಾನ ಮಾಡುವುದು ವಿಕಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ.೧೧.೨.೧೨ರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮದ ಉತ್ಕರ್ಷದ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಪ್ತದಶ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯದ ವಾಜಪೇಯದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞ ಪಶುಗಳಾದ ಆಡುಗಳು ಎದುರು ಬದರಾದಾಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿಸಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಿಡುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮದಿಂದ ಸ್ಪರ್ಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹದಿನೇಳು ಪಶುಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿಸುವಾಗ ಮುಂದಿನ ಕರ್ಮಶೇಷವಾದ ಉತ್ಸರ್ಗ ಶಬ್ದವು ನಿಷೇಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತದೆ.

ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಭೇದದ ಶಂಕೆಗೆ, ಅಪವಾದ ಪದಗತವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತನೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಮಾಧಾನವಿದೆ. ಆ ಸೂತ್ರ ಹೀಗಿದೆ **ಅದ್ರವ್ಯತ್ವಾತ್ ಕೇವಲೇ ಕರ್ಮಶೇಷಃ ಸ್ಯಾತ್ ॥ ಕೇವಲೇ** - ದ್ರವ್ಯದೇವತಾ ರಹಿತ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮೋಕ್ತವಾದ ಶೇಷ ಕರ್ಮಶೇಷವು ಅನುವಾದಾದಿ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಅಂದರೆ **ಅದ್ರವ್ಯತ್ವಾ ದ್ರವ್ಯಮಿತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣೇ ದೇವತಾಯಾ ಅಪಿಕೇವಲೇ** ಎಂಬ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ದ್ರವ್ಯ ದೇವತೆಯ ಶ್ರವಣವೇ ಇಲ್ಲವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ. **ಧ್ರೌವಂ ಸಾಧಾರಣಂ ದ್ರವ್ಯ ದೇವತಾ ಮನ್ತ್ರ ವರ್ಣಕೋ । ರೂಪವನೌ ತತೋ ಯಾಗೌ ವಿಧೀಯತೇ ಪೃಥಕ್ ತಯಾ । ಇತಿ ॥**

ಅಶ್ವಮೇಧದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿಸಿದ ಪಶುಗಳನ್ನು ಅರಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಶೇಷ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲೂ ಸಹ **ಸಪ್ತದಶ .... ಕರ್ಮಾನ್ತರಮ್** ಬಂದೊದಗಿದಾಗ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ವಿಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಪ್ತದಶಾದಿಗಳಿಂದುಂಟಾ

ಗುವ ಅದೃಷ್ಟವಾದುದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಅದೃಷ್ಟವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಭೇದವನ್ನು ಕಾಣಲಾಗುವುದು. ಆದರೆ '**ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮ್ನ್ಯಾಲಭತೇ**' ಎಂಬಲ್ಲಿ ದ್ರವ್ಯದೇವತೆಯನ್ನು ಹೇಳಿಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾನ್ತರ ವಿಧಿಯು ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಜೈಮಿನಿ ಮುಂತಾದವರು ಶಬ್ದಾನ್ತರ, ಅಭ್ಯಾಸ, ಸಂಖ್ಯಾ ಗುಣ, ಪ್ರಕ್ರಿಯಾ, ನಾಮಧೇಯ ಎಂಬ ಆರು ವಿಷಯಗಳು ಕರ್ಮಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. **ಶಬ್ದಾನ್ತರೇ ಕರ್ಮಭೇದಃ ಕೃತಾನುವನ್ಧತ್ವಾತ್** - ಜೈ.ಸೂ. ೨.೨.೧ರಲ್ಲಿ **ಯಜತಿ ಜುಹೋತಿ ದದಾತಿ** ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಿಯಾಶಬ್ದಗಳು ಈ ಭೇದವನ್ನೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವುದೆಂದು ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಭಾವನೆಗಳ ವಾಚಕತ್ವಾಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವಿದ್ದರೂ **ಕೃತಾನು ಬನ್ಧತ್ವಾತ್ ಯಜ್ಞಾದಿ ಧಾತು ರೂಪಾನುಬನ್ಧಕೃತ ಭೇದಾತ್** ಶಬ್ದಾನ್ತರವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲೇಬೇಕಾಗುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಭೇದವನ್ನು ಸಹ ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ - **ಸೋಮೇನ ಯಜೇತ, ಹಿರಣ್ಯ ಮಾತ್ರೇಯಾಯ ದದಾತಿ, ದಾಕ್ಷಿಣಾನಿ ಜುಹೋತಿ** ಮುಂತಾದವು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು : ಹೀಗಾಗಿ ಪರ್ಯಗ್ನಿ **ಕರಣಾ ನನ್ತರವೇ**, ಸಪ್ತದಶ ಪಶೂನಾಲಂಭಾದಿ ಉಳಿದ ಕಾರ್ಯಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪರ್ಯಗ್ನಿಕರಣಾನನ್ತರ ಉಳಿದ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ವಿರಾಮ ಎಂಬುದು **ಉತ್ಸರ್ಗ** ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಉದಯಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ **ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ದೇವತಾ ಯಸ್ಯ ಪಶೋಃ ಸ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಃ** ಎಂಬ **ತದ್ಧಿತಾನ್ತ ಪ್ರಾತಿಪಾದಿಕ** ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ನಂತರ ತದ್ಧಿತಾನ್ತ ಪ್ರಾತಿಪಾದಿಕಾರ್ಥದ ಪ್ರಜಾಪತಿ ದೇವತಾ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪಶುಗಳ ಕರ್ಮ ಬಾಹುಳ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸುವುದರಿಂದುಂಟಾಗುವ ದ್ವಿತೀಯಾ ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಭಾವಿಸಿದಾಗ, ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯೇ ಇರುವಾಗ ತದ್ಧಿತೋತ್ಪತ್ತಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಿರುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ನಂತರ ಭಾವಿಸಿದಾಗ ಬಹುವಚನದ ಅನ್ವಯ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹೀಗಿರುವಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯದ ತದ್ಧಿತಾನ್ತದ ಪ್ರಾತಿಪದಕದಿಂದ ಒಂದು ಪಶುದ್ರವ್ಯವು ಒಂದು ದೇವತೆಯೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿ. ಯಾಗರೂಪದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹವುಗಳು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುವಚನವಿರುತ್ತದೆ. ಸಪ್ತದಶ ಎಂಬುದೇ ಈ ಬಹುತ್ವದ ನಿರ್ದೇಶನ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆಯ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಕರ್ಮಭೇದವಿರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಶುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಅದೇ ಆವರ್ತನೆಯಾಗುವುದಲ್ಲಾ ಎಂದರೆ ಪಶು ಪಶುಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೆಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಒಂದು ಪಶುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಪಶುಗಣವನ್ನೇ ಆವರ್ತನೆ ಮಾಡ

ಬೇಕಾಗುವುದಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥವೇ. ದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಚಾರವು ಜೈಮಿನೀ ೨.೨.೨೦ನೆಯ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಫುಟವಾಗಿದೆ.

ಮನ್ತ್ರಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಸಾಮೋತ್ಕರ್ಷ ಪರ್ಯನ್ತವಾಗಿ ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೨.೪.ರಲ್ಲಿ ಚರ್ಚಿತವಾಗಿರುವದರಿಂದಲೂ ಸಾಮವೇದ ಕ್ರತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಯೋಜನವಾದುದರಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೧.೨.೪ರಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅನ್ಯಾನ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿನ ಪಾಠಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಿ ಬಹುವಿಷಯ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನದೇಶ ಕಾಲಗಳ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜೈ.ನ್ಯಾ.ಮಾ. ೧೨.೪,೫ ರಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿಯೂ ಅನ್ಯಾನ್ಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪಾದ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯದನ್ನೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲೇ ಸ್ಫುಟವಾಗಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದೆ. ಆದರೂ ಸಾಮವೇದಕ್ರತು ವಿಷಯಕ ಸಂಖ್ಯಾ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡುವ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಈ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮನ್ತ್ರ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಾಮೋತ್ಕರ್ಷ ಇದೇನೂ ನಿರಂತರ ವಾದುದಲ್ಲ.

ಸಾಮವೇದದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಭಾಗ ಮಾತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಯೋಗ್ಯವಾದದ್ದು. ಮನ್ತ್ರಭಾಗವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರವು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಗಾನ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪದವಾಕ್ಯ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಸ್ವರಸ್ತೋಭಾದಿಗಳಿಂದಾದ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕ ಯೋಜನಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಲೆಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸ್ವರಾದಿ ಲಕ್ಷಣ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಪೂರ್ವಾಚಾರ್ಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದಲೇ ಆಯಾ ಲಕ್ಷಣಗಳ ಮನ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಗ್ರನ್ಥಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಈ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸಿದ್ದರೂ ಈಗ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದೇನೂ ಹೇಳಿಲ್ಲವಾಗಿ ಮನ್ತ್ರಭಾಗವನ್ನು ಹೇಗೆ ವಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ? ಎಂದರೆ ಗಾನಗಳು, ಋಚೆಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿವೆ. **ತಸ್ಮಾದೃಚ್ಯಧ್ಯೂಢಂ ಸಾಮಗೀಯತೇ** - ಛಾಂ.ಉ.೧.೬.೨, ಎಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಗಾನಾಶ್ರಯ ವಾದ ಋಚೆಗಳು ಮನ್ತ್ರಗಳೇ ಆಗಿದ್ದು ಆ ಋಚೆಗಳ ಅರ್ಥವಶದಿಂದ ಪಾದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಎಂದು ಪೂ.ಮೀ. ೨.೧.೨ರಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ತೇಷಾಂ ಮನ್ತ್ರಭಾಗಾನಾಂ ಯತ್ರ ಭಾಗೇ ಅರ್ಥವಶೇನ ಪಾದ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ವಿದ್ಯತೇ ಸ ಋಗಾಖ್ಯಃ। ಇಹ ಸೂತ್ರೇ ಅರ್ಥವಶೇನೇತ್ಯವಿವಕ್ಷತಮಿತಿ ಶವರಭಾಷ್ಯೇ ಸ್ಫುಟಮ್। ಅನ್ಯಥಾ ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ಪುರೋಹಿತಮ್ ಇತ್ಯತ್ರಸ್ಯಾದ್ಯತ್ಕಮ್ ಅತ್ರ ನ ಸ್ಯಾತ್ ಅಗ್ನಿಃ ಪರ್ವೇಭಿರೃಷಿಭಿಃ

ಇತಿ ತಸ್ಮಾದ್ ಯತ್ರ ಪಾದಕೃತಾ ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ ಮನ್ತ್ರ ಋಗಾಖ್ಯಃ ಇತ್ಯೇವ ಸಾರಮ್ ॥
ಪೂ.ಮೀ.೨.೧.೩೨ ॥

ಋಗಾತ್ಮಕ ಮನ್ತ್ರದ ಕ್ರಿಯಾಕಾರಕ ಅನ್ವಯದ ಲಿಂಗವಾಗಿರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿರಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಋಚೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಜೈ.ನ್ಯಾ.೧.೨.೪ರಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಉದಾಹರಣೆಗಾಗಿ '**ಉರುಪ್ರಥಸ್ವೋತ್ಯಯಂ**' ಎಂಬ ಮನ್ತ್ರವನ್ನು ಪುರೋಡಶವೇ **ತ್ವಂ ನೀನು ಉರು** ಬಹಳವಾಗಿ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವೋ ಹಾಗೆ ಹರಡು - ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡು ಯಾಗಪ್ರಯೋಗದಲ್ಲಿ ಉಚ್ಚರಿಸಿದಾಗ ಅದೃಷ್ಟಫಲದ ಉದಯ ವಾಗುತ್ತದೆ. ಅರ್ಥಪ್ರಕಾಶನಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಈ ಉಚ್ಚಾರವಲ್ಲ. ಪುರೋಡಾಶ ಗ್ರಥನ ಲಕ್ಷಣದ ಅರ್ಥ '**ಉರು ಪ್ರಥಸ್ವೇತಿ ಪುರೋಡಾಶಂ ಪ್ರಥಯತಿ**' ಎಂದು ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದರೂ ಸಹ ಇದು ಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲ. ಅರ್ಥದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಯಿಂದುಂಟಾದ ವಿಶ್ವಾಸದಿಂದ ದೃಷ್ಟಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವ ಸಂಭವವಿದ್ದರೆ ಅದೃಷ್ಟದ ಕಲ್ಪನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು **ಲಭ್ಯಮಾನೇ ಫಲೇ ದೃಷ್ಟೇ ನಾದೃಷ್ಟ ಫಲಕಲ್ಪನಾ** ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಯಷ್ಟೆ. ಆದುದರಿಂದ ದೃಶ್ಯವಾದ ಅರ್ಥದ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಯಾಗ ಪ್ರಯೋಗ ದಲ್ಲಿ ಮನ್ತ್ರೋಚ್ಚಾರಣೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಅರ್ಥದ ಸ್ಮರಣೆ ಆಗುವುದಾದರೆ ಮನ್ತ್ರದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದೆಂಬ ನಿಯಮವು ದೃಷ್ಟಾರ್ಥಕ್ಕೇ ಸಂಭವಿಸುವುದರಿಂದ ಅದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಶಯವಿದೆ.

ಜೈ.ನ್ಯಾ.ವಿ. ೧.೨.೪ರಲ್ಲಿ **ಉರೂ ಪ್ರಥಸ್ವೇತಿ** ವಿಷಯ ವಾಕ್ಯಸ್ಯೈಕ್ಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ **ಯಾಗಪದ್ಧತಿ** ಗ್ರಂಥಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಮೀಮಾಂಸ ಜೀವನ ಗ್ರನ್ಥ ಕರ್ತೃ ಮೀಮಾಂಸಾ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಭಟ್ಟರೂ ಅವರ ಶಿಷ್ಯ ಕಾನ್ಯಕುಬ್ಜ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಗುರುದತ್ತ ಗುರೂಪಾಧಿಕ ಪ್ರಭಾಕರರು **ಶಾಲೀಕನಾಥೀಯ ಪ್ರಕರಣ ಪಂಚಿಕಾದಿಗಳಲ್ಲಿ** ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯಾನ್ತರವನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಮನ್ತ್ರಲಿಂಗದಿಂದ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿರುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಾಕ್ಯವು ಉದ್ದೇಶರಹಿತವಾದ ಅರ್ಥದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ವಾಕ್ಯ ವಿನಿಯೋಗದಿಂದ ಮನ್ತ್ರ ಲಿಂಗವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ವಿರೋಧಗಳಿಂದ ಚೋದನೆಗೆ ಅಂದರೆ ಪ್ರೇರಣೆಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. **ಪ್ರಮಾಣಾಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತ್ಯಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಏವ ವಿಚಾರೋಪಯುಕ್ತ ಇತಿ ಗುರೋರಾಶಯಃ** ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ

ಇದೇನೂ ವಿರೋಧವಲ್ಲ. ವಾಕ್ಯದ ಅನುವಾದವೆಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಲಿಂಗದಿಂದ ವಿನಿಯೋಗ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಹೀಗೆ ಸಮಗ್ರವಾದ ಭಾಷ್ಯದ ಅವತರಣಿಕೆಯು ಮುಗಿದಿದೆ.

ಅಥ ಪೂರ್ವ ಸಂಹಿತಾ ಮೂಲರೂಪ ಛನ್ದೋನಾಮಾರ್ಚಿಕಾ ಮಾತ್ರಸ್ಯ ಭಾಷ್ಯಸ್ಯಾವತರಣಿಕಾ - ಎಂದು ಅರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಮತ್ತೆ ನೆನಪಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾದ ಸಾಮಸಂಹಿತಾ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಾಮವೇದದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸಂಹಿತೆಗಳಿರುವುದನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆಯಷ್ಟೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕವೆನಿಸಿರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಹಿತಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿನ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುವ ಸಾಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಮಾತ್ರವಾಗಿರುವ ಈ ಋಚೆಗಳಿಗೆ ಕ್ರತುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವಿನಿಯೋಗವಿಲ್ಲ. ತ್ರಿವೃದಾದಿ ಸ್ತೋಮಾತ್ಮಕವಾದ ಋಚೆಗಳನ್ನು ವಿನಿಯೋಗಿಸಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದರೂ ಆ ಋಚೆಗಳು ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕದಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿರದೆ ಆಶ್ರಯಮಾತ್ರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಯಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ಋಗ್ವೇದದ ಋಚೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ಸಾಮವೇದದ ಋಚೆಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ **'ಈ ಋಚೆಗಳ ವಿನಿಯೋಗದ ಬಗೆಗೆ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಾಗಬೇಕು'**. ಋಗ್ವೇದೀಯ ಋತ್ವಿಜರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಋಗ್ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವನ್ನು ಜ್ಞಾಪಿಸಿರುವಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಋಚೆಯ ಈ ಗಾನವು ಇಂತಹಕಡೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ವಿನಿಯೋಗವು ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞದ ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ - **ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞೋ ವೇದ ಪಾರಾಯಣಃ** - ಮನು ೩.೭೦. **ಅಧ್ಯಾಪನ** ಶಬ್ದೇನ **ಅಧ್ಯಯನಮಪಿ ಗೃಹ್ಯತೇ ಜಪೋऽಹುತ** ಮನು ೩.೭೪ ಇತಿ **ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ - ಅತೋ ಅಧ್ಯಾಪನಮಧ್ಯಯನ ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ ಇತಿ ತತ್ರ ಕುಲ್ಲೂಕಃ ॥** ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಸಹ - ಇದು ವಿಸ್ತಾರವಾದಜೊಂಡು ಸಾರವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದು **'ಅನ್ವೇಷಣೆಯ ಪ್ರಯಾಸವೇ'** ಆಗಿಲ್ಲ. ಮನ್ತ್ರದ ಋಷಿ ಛನ್ದೋದೇವತೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಯಜ್ಞಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವವನು ಆಯುಷ್ಮಂತನೂ ಶ್ರೇಯೋವಂತನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಮನ್ತ್ರಗಳು ಪರ್ಯುಷಿತವಾಗದೆ ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗುತ್ತವೆ.

ಛನ್ದಸ್ಸಿನ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯತೆಯಿಂದಾಗಿ ಸಾಮಗಾಯಕರಿಗೆ 'ಛನ್ದೋಗರೆಂಬ' ಯೌಗಿಕ ನಾಮವಿರುತ್ತದೆ. ಸಾಮಗಾನದಲ್ಲಿನ ಛನ್ದಸ್ಸು, ಋಷಿದೇವತೆಗಳು ಋಕ್ಕಿನ ಛಂದೋ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ ವಾಗಿದ್ದು ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗಿರುವು ದೆಂಬುದನ್ನು ಸಮ್ಮತಿಸುವವರಿಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಉದ್ಭವಿ ಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಕ್ರಮವ್ಯತ್ಯಾಸದಿಂದ - ಋಗ್ವೇದದ ಪರವೂ, ಸೂಕ್ತಗಳ ಪರವೂ, ಅದರ ಅಭಿಜ್ಞರಪರವೂ ಆದ ಬಹ್ವೃಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿರುವ ಋಗ್ವೇದಿ ಗಳು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರಾದುದರಿಂದ ಋಗ್ವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಅನುಕ್ರಮಣಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಸಾಮವೇದ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ

ಹರಿಃ ಓಮ್ ಎಂಬುದು ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನಾರಂಭ ಸೂಚಕ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದ್ದು, ವೈದಿಕ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಬಂದಿದೆ. ವೇದಾಧ್ಯಯನ ವನ್ನು ಆರಂಭಿಸುವಾಗಲೂ ಮುಕ್ತಾಯಮಾಡುವಾಗಲೂ ಪ್ರಣವವನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸಬೇಕು. ಉಚ್ಚರಿಸದಿದ್ದರೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಸಿದ್ಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮನುಸ್ಮೃತಿ ೨.೭೪ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಛಾಂದಾರ್ಚಿಕ ಗ್ರಂಥವು ಆಗ್ನೇಯ ಐನ್ದ್ರ ಪಾವಮಾನಗಳೆಂಬ ಕಾಂಡತ್ರಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಆರಣ್ಯಕದೊಂದಿಗೆ ಆರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಖಂಡಗಳಿದ್ದು ಅದರ ಪ್ರಥಮಖಂಡದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಋಕ್ಕುಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದಕ್ಕೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. **ಅಗ್ನ ಆಯೇಹೀತ್ಯೇಷಾ** ಋಕ್ಕಿಗೆ ಋಷಿ ಭರದ್ವಾಜ, ಛಂದಸ್ಸು ಗಾಯತ್ರೀ, ದೇವತೆ ಅಗ್ನಿ, ಸಂಹಿತಾ ಲಕ್ಷಣವು **ಪರಃ ಸನ್ನಿಕರ್ಷಃ .... ಪಾರ್ಷದಾನಿ** ನಿರು. ೧.೧೭. ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಸ್ವರ ವ್ಯಂಜನ ಸಹಿತ ಪುರಸ್ಸರವಾಗಿ ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಾನು ಸಾರ ಅರ್ಥಕ್ಕೆ ಲೋಪವಾಗದಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಜೋಡಿಸಿ ಪಠಿಸುವ ಕ್ರಮವೇ ಸಂಹಿತೆ ಯಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಪದಪ್ರಕೃತಿಃ ಸಂಹಿತಾ ಎನ್ನುವಾಗ ಕೆಲವರು ಪದಗಳು ಸಂಹಿತೆಗಳಿಗಿಂತ ಮೊದಲಿನವಾಗಿದ್ದು, ವ್ಯಾಕರಣ ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಜೋಡಿಸಿದ ನಂತರ ಸಂಹಿತೆ ಯಾಗುವುದು ಆದುದರಿಂದ **'ಪದ ಪ್ರಕೃತಿ' 'ಸಂಹಿತೆ ವಿಕೃತಿ'** ಎಂದರೆ, ಅನ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿ ಕಂಡರೂ ಬರೀ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಯಾವ ಅರ್ಥವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವಾಗಿ ಅವು ಮೂಲವಲ್ಲ. ದ್ರಷ್ಟಾರರಾದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಮನ್ತ್ರಗಳು ಸಂಹಿತಾ

ರೂಪವಾಗಿಯೇ ಗೋಚರಿಸಿದವು. ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನು ಸಂಹಿತಾ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪಠಿಸುವುದು ಪರಂಪರಗತವಾಗಿದೆ. ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ನೆರವೇರುವುದು ಸಂಹಿತಾ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪಠಿಸಿಯೇವಿನಾ ಪದಗಳನ್ನು ವಿಂಗಡಿಸಿ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಸಂಹಿತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದು ಪದವಿಭಾಗವು ವಿಕೃತಿಯಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಉಚ್ಚಾರಣಾದಿಕ್ರಮವನ್ನೂ ಸಂಧಿ ಮುಂತಾದ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ಮಂತ್ರದ ಚರಣಾದಿಗಳನ್ನೂ ಬೋಧಿಸುವ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವಾದ ಪ್ರಾತಿಶಾಖ್ಯೆ ಪ್ರಕಾರ ಪದಗಳನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗದೆ ಅದು ಆ ವಿಶೇಷ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮಾನ್ಯವಾದುದು ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಸಂಹಿತೆಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪದಗಳು ವಿಕೃತಿ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ಸಮಂಜಸವಾದದ್ದು. ಪೂರ್ವ ಋಷಿದ್ರಷ್ಟಾರರ ಅನುಭವವು ಅಭಿವ್ಯಂಜಿತವಾಗುವುದು ಸಂಹಿತೆಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಹಿತೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಥವಾ ಮೂಲಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನೂಚಾನವಾಗಿ ಸಂಹಿತೆಯನ್ನೇ ಮೊದಲು ಅಧ್ಯಾಪನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರೆ, ಕಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಕಲಿಯುತ್ತಾರೆ. ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪದಗಳೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದ್ದರೆ ಪದಗಳನ್ನೇ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣರು ಪದಗಳನ್ನೇ ಕಲಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಪದಗಳನ್ನೇ ಅಧ್ಯಯನ ಅಧ್ಯಾಪನ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಬಳಸುತ್ತಿಲ್ಲ. **ಸಂಹತ್ಯ ಪಠಿತಾಃ ಮನ್ತ್ರಾಃ ಸಾ ಸಂಹಿತಾ** - ಪದಗಳನ್ನು ನಿಯಮಾನುಸಾರ ಪರಸ್ಪರ ಸೇರಿಸಿ ಪಠಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಸಂಹಿತೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಸಾಮವೇದವು ಗ್ರಾಮೇಗೇಯಗಾನ ಆರಣ್ಯೇಗೇಯಗಾನ ಊಹಗಾನ ರಹಸ್ಯಗಾನಗಳೆಂದು ವಿಭಕ್ತವಾಗಿರುವ ಸಾಮಗಾನಸಂಹಿತೆಯನ್ನೂ ಇವಕ್ಕೆ ಆಧಾರಭೂತವಾದ ಋಕ್ ಮಂತ್ರಗಳಿರುವ - ಪೂರ್ವಾರ್ಚಿಕ ಮತ್ತು ಉತ್ತರಾರ್ಚಿಕಗಳೆಂದು ವಿಂಗಡವಾಗಿರುವ - ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ ಅಥವಾ ಸಾಮವೇದ ಋಕ್‌ಸಂಹಿತೆಯನ್ನೂ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಮೈದಳೆದಿರುವ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಸಾಮವೇದದ ಪ್ರಥಮಸಂಪುಟದಲ್ಲಿರುವ ಋಕ್‌ಮಂತ್ರಗಳೂ ಸಾಮಗಾನಗಳೂ ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯ ಉಪಾಸನೆಗೆ ವಿನಿಯೋಗವಾಗಿದ್ದು **ಆಗ್ನೇಯಕಾಂಡ**ವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

೨೯೪

ಅಗ್ನಿಯ ವೈಭವ

ಆಗ್ನೇಯ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಒಂದುನೂರ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಋಕ್‌ಮನ್ತ್ರಗಳೂ ಇವುಗಳಿಂದ ಉದಯವಾಗಿರುವ ಒಂದುನೂರ ಎಂಬತ್ತು ಸಾಮಗಾನಗಳೂ ಇವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅನ್ಯದೇವತಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದರೂ ಹೆಚ್ಚಿನವು 'ಅಗ್ನಿ' ದೇವತಾತ್ಮಕವಾಗಿದ್ದು ಅಗ್ನಿಯ ಹುಟ್ಟು ಸ್ಥಾನ ರೂಪ ಕಾರ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಛತ್ರಿನ್ಯಾಯದಂತೆ ಇದಕ್ಕೆ ಆಗ್ನೇಯಕಾಂಡ ಅಥವಾ ಆಗ್ನೇಯಪರ್ವವೆಂಬ ಅಭಿಧಾನವಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಕಾಣಬರುವ ಅಗ್ನಿಯ ವೈಭವವನ್ನು ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಗ್ನಿಯದು ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಔನ್ನತ್ಯದ ಸಂಕೇತ. ಪ್ರಗತಿಯ ದ್ಯೋತಕ ಪವಿತ್ರತೆಯ ಪ್ರತೀಕ. ತಾನು ಪವಿತ್ರನಾಗಿರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರಿಸಿದುದನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವ ಹೆಗ್ಗಳಿಕೆ ಅಗ್ನಿಯದಾಗಿದೆ. ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಸುಖಸಂಪತ್ತಿನ ಒಡೆಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ಉಪಕೋಸಲನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶಮಾಡಿದ ಅಗ್ನಿಯ ಕರುಣೆ ವಾತ್ಸಲ್ಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು - ಛಾಂ.ಉ.೪.೧೦.೩., ಕೇನ ೩.೩.೫ರಲ್ಲಿ ಪಠಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ರಾರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವ ಭೂಲೋಕಸ್ಥವಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಈ ಭಾಗದ ಋಕ್‌ಮನ್ತ್ರಗಳೂ ಸಾಮಗಾನಗಳೂ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪಡಿಸುತ್ತಿರುವ ರೀತಿ ಅನನ್ಯವಾಗಿದೆ ಹೃದಯಂಗಮವಾಗಿದೆ.

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿರುವ ಅಥರ್ವರ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರು ಊರ್ಧ್ವಾರಣಿ ಮತ್ತು ಅಧರಾರಣಿಗಳ ಮಥನದಿಂದ **ಜಾತವೇದಾಗ್ನಿಯನ್ನು** ಪಡೆದು ಹೋಮಕುಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ದಿನದಿನವೂ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಬಹುದೂರಗೋಚರನೂ ಪ್ರಶಂಸಾರ್ಹನೂ ಗೃಹಪತಿಯೂ ಆಗಿ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಪೃಥ್ವೀ ಎಂಬ ಕೆಳಗಿನ ಅರಣಿ ಮತ್ತು ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ಮೇಲಿನ ಅರಣಿಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳು **ವೈಶ್ವಾನರನೆಂಬ** ಅಗ್ನಿಯನ್ನುತ್ಪಾದಿಸಿ ಸಮಸ್ತ ಜೀವಜಾತದ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಪೃಥ್ವೀ ಎಂಬ ಕೆಳಗಿನ ಅರಣಿ ದ್ಯುಲೋಕವೆಂಬ ಮೇಲಿನ ಅರಣಿಯಿಂದ **ಸೂರ್ಯನೆಂಬ** ಅಗ್ನಿಯೂ ಮೋಡಗಳ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಘರ್ಷಣ ರೂಪೀ ಮಥನದಿಂದ ಮಿಂಚು ಎನಿಸಿರುವ **ವೈದ್ಯುದಗ್ನಿಯೂ** ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರ ಸಮಾಗಮದಿಂದ **ಪುತ್ರರೂಪೀ** ಅಗ್ನಿಯೂ ವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಅಧರಾರಣಿ ಮತ್ತು ಆಚಾರ್ಯರೆಂಬ ಉತ್ತರಾರಣಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಗ್ನಿಯೂ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿದ್ದು ಯಜ್ಞವು ಇವುಗಳೆಲ್ಲದರ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿದೆ.

ಅಗ್ನಿಯ ಶೈಶವ ಬಹುವಿಚಿತ್ರವಾಗಿದೆ. ಲೋಕದ ರೂಢಿಗೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಆಗತಾನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಶಿಶುವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ತಾಯಿಯಾದ ಆರಣಿಯನ್ನು ಆಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅವಲಂಬಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವ ಹಾಗೂ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಋತ್ವಿಜರು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯುತವಾದ ಮಹತ್ವದ ತರುಣದೂತನ ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ಶಿಶುವಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ಬಹು ವಿಸ್ಮಯಕರವಾದುದಾಗಿದೆ. ದ್ಯುಲೋಕದ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವವರನ್ನೂ ಭೂಲೋಕದ ಶ್ರೇಷ್ಠರನ್ನೂ ಯಾವ ಭೇದಭಾವವೂ ಇಲ್ಲದೆ ಪರಿಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ಕರ್ಮಗಳು ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿರುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಯಜ್ಞದ ಸಮ್ರಾಟನಾದ ಅಗ್ನಿಗೆ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಆಸನವಿದೆ. ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೂ ಮಾನವರ ಹಿತಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಕೀರ್ತಿಭಾಜನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪುರೋಹಿತನೂ ಕವಿಯೂ ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯೂ ವ್ಯಾಪಕನೂ ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಬಲದ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಆಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ನಮ್ಮ ದುಃಖ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡುತ್ತಾ ಮಾಯಾ ಕಪಟಗಳಿಂದಲೂ ವೃತ್ರರೂಪೀ ರಾಕ್ಷಸರೆಂಬ ಬಾಹ್ಯಶತ್ರುಗಳಿಂದಲೂ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಆಂತರಿಕ ಶತ್ರುಗಳಿಂದಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ಸದಾ ಸಂರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಅಶನವಸನಗಳನ್ನಿತ್ತು ಬಲಶಾಲಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ದೀನತೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲದಂತೆ ಮನೋಬಲ ಬುದ್ಧಿಬಲ ದೇಹಬಲಗಳನ್ನಿತ್ತು ಸುಂದರವಾದ ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತ ಗೃಹಗಳನ್ನೂ ಯಶೋಧನವನ್ನೂ ಮಡದಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ. ದಾನಶೀಲನಾದವನಿಗೆ ರತ್ನಾದಿ ಬಹುಮೂಲ್ಯ ಧನ ಲಭ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ನೇಹದ ಕಾರಣ ಸಕಲ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಿಯವೂ ಶ್ರೇಯಸ್ಕರವೂ ಪ್ರಶಸ್ತವೂ ಆದ ಮಾರ್ಗವೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಕಣ್ವರ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ ತ್ರೇತಾಗ್ನಿಗಳನ್ನೂ ಸಮುದ್ರವಾಸಿಯಾದ ಬಡಬಾಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಜೀವಜಗತ್ತಿನ ಪ್ರತಿಶರೀರದಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಆಕಾಶದಿಂದಾಚೆಗೂ ಹೊಳೆಯುತ್ತಿರುವ ಸೂರ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ರೂಪವಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ನೋಡಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಚಕಿತರಾಗಿ ಸ್ನೇಹ ಗೌರವಾದರಗಳಿಂದ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಯಃ ಪ್ರೇಯಗಳ ಬಯಕೆಗಳಿಂದ ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಆಸೆ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವ ಋಕ್‌ಮನ್ತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಮಗಾನಗಳಿಂದಲೂ ಆಗ್ನೇಯಕಾಂಡ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

॥ ಓಮ್ ॥

॥ ಓಮ್ ನಮಃ ಸಾಮವೇದಾಯ ॥

ಸಾಮವೇದ ಕೌಥುಮಶಾಖೆಯ
ಛನ್ದ ಆರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತೆ ಮತ್ತು ಸಾಮಗಾನ ಸಂಹಿತೆ

॥ ಋಕ್ ॥

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿಃ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ ಸವಿತಾ ದೇವತಾ ॥

೨ ೨೦ ೩ ೩೨೦
ಓಮ್ । ಭೂರ್ಭುವಃ ಸ್ವಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಮ್ ಭರ್ಗೋದೇವಸ್ಯ ಧೀಮಹಿ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಧಿಯೋಯೋನಃ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ ॥ ಸಾ.ಋ. ೧೪೬೨ ॥

॥ ಪದಪಾಠ ॥

೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ತತ್ – ಸವಿತುಃ – ವರೇಣ್ಯಮ್ – ಭರ್ಗಃ – ದೇವಸ್ಯ – ಧೀಮಹಿ । ಧಿಯಃ – ಯಃ

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
– ನಃ – ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ – ಪ್ರ – ಚೋದಯಾತ್ ॥

॥ ಗಾನ ॥

ಗಾಯತ್ರಮ್ ॥ ಪರಮೇಷ್ಠೀ ಪ್ರಜಾಪತಿಃ ಋಷಿಃ । ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ । ಸವಿತಾ ದೇವತಾ ॥

೧ ೧ ೦ ೦ ೦ ೦
ಓಮ್ಽ೩ । ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣಿಯೋಮ್ ॥ ಭಾರ್ಗೋದೇವಸ್ಯ ಧೀಮಾ

— ೧೧ ೦ ೨ ೧ — ೧
ಹೀಽ೨ ॥ ಧಿಯೋಯೋನಃ ಪ್ರಚೋಽ೧೨೧೨ ॥ ಹಿಮ್ಆಽ೨ । ದಾ

೨ ೧೧೧
ಯೋ ॥ ಆಽ೩೪೫ ॥ *ದೀರ್ಘ - ೬ । ಪರ್ವ - ೬ । ಮಾತ್ರಾ - ೩ । ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರ - ೫ ॥*

ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಸಪ್ತಗಾನಾನ್ತರ್ಭೂತಂ ಗಾಯತ್ರಾಖ್ಯಂ ಪ್ರಥಮಂ ಗಾನಂ ಸಂಪೂರ್ಣಮ್ ॥

॥ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯಕೃತ ಭಾಷ್ಯ ॥

ಅಥ **ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಮಿತಿ** ತೃತೀಯ ಸೂಕ್ತರೂಪಾ ಸೈಷಾ । **ಯಃ** ಸವಿತಾ ದೇವಃ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಧಿಯಃ** ಕರ್ಮಾಣಿ ಧರ್ಮಾದಿವಿಷಯಾ ವಾ ಬುದ್ಧೀಃ **ಪ್ರಚೋದಯಾತ್** ಪ್ರೇರಯೇತ್ । **ತತ್** ತಸ್ಯ **ದೇವಸ್ಯ** ದ್ಯೋತಮಾನಸ್ಯ **ಸವಿತುಃ** ಸರ್ವಾನ್ತರ್ಯಾಮಿತಯಾ ಪ್ರೇರಕಸ್ಯ ಜಗತ್ಸ್ರಷ್ಟುಃ ಪರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ **ವರೇಣ್ಯಮ್** ಸತ್ಸ್ವರೂಪತಯಾ ಜ್ಞೇಯತಯಾ ಚ ಭಜನೀಯಂ **ಭರ್ಗಃ** ಅವಿದ್ಯಾತತ್ಕಾರ್ಯ ಯೋರ್ಭರ್ಜನಾತ್ ಭರ್ಗಃ ಸ್ವಯಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪರಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಕಂ ತೇಜಃ **ಧೀಮಹಿ** ವಯಂ ಧ್ಯಾಯಾಮಃ ಯದ್ ಭರ್ಗೋ ಧಿಯಃ ಪ್ರಚೋದಯತಿ ತದ್ ಧ್ಯಾಯಾಮ ಇತಿ ಸಮನ್ವಯಃ । ಯದ್ವಾ **ಯಃ** ಸವಿತಾ ಸೂರ್ಯಃ **ಧಿಯಃ** ಕರ್ಮಾಣಿ **ಪ್ರಚೋದಯಾತ್** ಪ್ರೇರಯತಿ ತಸ್ಯ **ಸವಿತುಃ** ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಸವಿತುಃ **ದೇವಸ್ಯ** ದ್ಯೋತ ಮಾನಸ್ಯ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ **ತತ್** ಸರ್ವೈರ್ದರ್ಶನೀಯತಯಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ **ವರೇಣ್ಯಂ** ಸರ್ವೈಃ ಸಂಭಜನೀಯಂ **ಭರ್ಗಃ** ಪಾಪಾನಾಂ ತಾಪಕಂ ತೇಜೋಮಂಡಲಂ **ಧೀಮಹಿ** ಧ್ಯೇಯತಯಾ ಮನಸಾ ಧಾರಯೇಮ ।

ಯದ್ವಾ **ಭರ್ಗ** ಶಬ್ದೇನಾನ್ನಮಭಿಧೀಯತೇ, **ಯಃ** ಸವಿತಾ ದೇವಃ **ಧಿಯಃ** ಪ್ರಚೋದಯತಿ ತಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಪ್ರಸಾದಾತ್ ತದ್ **ಭರ್ಗಃ** ಅನ್ನಾದಿ ಲಕ್ಷಣಂ ಫಲಂ **ಧೀಮಹಿ** ಧಾರಯಾಮಃ ತಸ್ಯಾಧಾರಭೂತಾ ಭವೇಮೇತ್ಯರ್ಥಃ । **ಭರ್ಗ** ಶಬ್ದಸ್ಯಾನ್ನಪರತ್ವೇ **ಧೀ** ಶಬ್ದಸ್ಯ ಕರ್ಮಪರತ್ವೇ ಚಾಥರ್ವಣಮ್ - ವೇದಾಶ್ಛನ್ದಾಂಸಿ - ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಂ ಭರ್ಗೋ ದೇವಸ್ಯ ಕವಯೋಽನ್ನಮಾಹುಃ ಕರ್ಮಾಣಿಧಿಯಸ್ತದು ತೇಪ್ರಬ್ರವೀಮೀತಿ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ ಸವಿತಾ ಯಾಮಿರೇತೀತಿ । *ಗೋ. ಬ್ರಾ. ೧.೩೨.* ॥ **ಭರ್ಗಃ** ಭ್ರಸ್ಜಪಾಕೇ -ತು. ಉ - ಅಸುನ್ ಭ್ರಸ್ಜೋರೋಪಧಯೋರಮನ್ಯತರಸ್ಯಾಮ್ - *೬.೪.೪೭* ॥ ಇತಿ ರೋಪಧಯೋಃ ಲೋಪೋ ರಮಾಗಮಶ್ಚನ್ಯಜ್ವಾದಿ ಪಾಠಾತ್ ಕುತ್ವಮ್ - *೭.೩.೫೨* ॥ **ಧೀಮಹಿ** ಧ್ಯಾಯತೇರ್ಲಿಙ್ ಬಹುಲಛನ್ದಸಿ - *೨.೪.೭೬* ॥ ಇತಿ ಸಂಪ್ರಸಾರಣಮ್ ವ್ಯತ್ಯಯೇನಾತ್ಮನೇಪದಮ್ ಯದ್ವಾಧೀಙ್ ಆಧಾರೇ (ದಿ.ಆ) ಲಿಙ್ ಬಹುಲಛನ್ದಸಿ - *೨.೪.೭೩* ॥ ಇತಿ ವಿಕರಣಸ್ಯ ಲುಕ್ । **ಪ್ರಚೋದಯಾತ್** ॥ ಚೋದಯತೇರ್ಲೇಟಿ ಆಡಾಗಮಃ ಯದ್ವೃತ್ತಯಾಗಾದ ನಿಘಾತಃ ಆಗಮಸ್ಯ ಅನುದಾತ್ತತ್ವೇ 'ಣಿತ್' ಸ್ವರಃ ॥

ವಿವರಣೆಗಳು

ಗಾಯತ್ರೀ ಲಕ್ಷಣಮ್ :

ಸಾವಿತ್ರ್ಯಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾನಮುಕ್ತಂ ದೇವತಾಧ್ಯಾಯೇ । ತಥಾ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಭವತಿ । ಅಥಾತೋ ಗಾಯತ್ರಂ ಆಗ್ನೇಯಂ ಭಕ್ತ್ಯಾ ಭವತಿ । ದೇವಾನಾಂ ವಾ ಋಷೀಣಾಂ ವಾ ಪರಮೇಷ್ಠಿನೋ ವಾ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮ ಸಾವಿತ್ರೀ ಗೇಯಂ ಯತ್ರಾಗೀತಂ ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣಿಯೋಮಿತಿ ॥ *ದೇ. ಆ. ೩. ೨೨, ೨೩* ॥ ಆರ್ಷೇಯೇಪಿ ಉಕ್ತಂ ತಥಾರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಭವತಿ । ಗಾಯತ್ರಂ ಪೌಷ್ಕಲಂ ಆಗ್ನೇಯಂ ॥ ಪ್ರಥಮಾಯಾಂ ವಾ ಯಥಾದಿಷ್ಟಂ ಗೇಯಂ । ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರೈರ್ವಾ ಚತುರಕ್ಷರ ವೃದ್ಧಾನ್ತ್ಯೈಃ ॥ ಆದ್ಯಪಾತ್ ಪ್ರಸ್ತಾವ ಓಂಕಾರಾನ್ತಃ । ಹುಮ್‌ವೇತ್ಯನ್ತಸ್ತೋಭೋ ವೃದ್ಧೋ ವಾ-ಇತಿ ॥

ತಥೈವ ವೇದಾದಿಃ ॥ *ಆ. ಬ್ರಾ. ೧. ೧. ೧೪-೧೭* ॥ ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾನಂ ಭವತಿ ॥ ಓಮ್ ತತ್ಸವಿತುಃ .... ಯಾತ್ ॥ ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಮಿತಿ ಗಾಯತ್ರಸ್ಯ ಋಷಿಃ ಪುಷ್ಕಲಃ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ ಅಗ್ನಿರ್ದೇವತಾ । ಪ್ರಣವಗಾನಸ್ಯ ಪರಮೇಷ್ಠೀ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಋಷಿಃ ದೇವೀ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ದೇವತಾ ॥

ಓಮಿತ್ಯೇತತ್ ಪರಮೇಷ್ಠಿನಃ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಸ್ಯ ಸಾಮ ॥ ಪರಮೇಷ್ಠಿನೋ ವಾ ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ವಾ ಬ್ರಹ್ಮಂ ವಾಚೋ ವಾ ಸತ್ಯಂ ಸಾಮ ॥ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ವಾ ಲೋಕಸ್ಯ ದ್ವಾರ ವಿವರಣಮ್ । ದೇವಾನಾಂ ಬೋಧಃ । ತ್ರಯಸ್ಯ ವಾ ವೇದಸ್ಯಾಪ್ಯಾಯ ನಮ್ । ಅಯಾತಯಾಮಾಕ್ಷರಸ್ಥಂ ಸಾಮ ॥ ವಾಸಿಷ್ಠೋ ಹಿಂಕಾರಃ । ಪ್ರಾಜಾಪತ್ಯೋ ವಾ ಗವಾಂ ವಾ ॥ *ಆ. ಬ್ರಾ. ೧. ೧. ೧-೪* ॥

ಇತ್ಯಾದ್ಯನೇಕ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ವಿಹಿತ್ವಾತ್ ಗಾಯತ್ರ ಗಾನಮಸ್ತೀತಿ ॥ ತಚ್ಚ ಗಾನಂ ಚತುರ್ಷು ಗಾನಗ್ರನ್ಥೇಷು ನೋಪಲಭ್ಯತೇ ॥ ಪರಮಧ್ಯಯನಾರಂಭೇ ಗುರುಮುಖಾದನು ಶ್ರೂಯತೇ ॥ *ಸಾ. ಋ. ೨೨೫, ಭಾಷ್ಯ ೬೭. ೫* ॥

ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾನಸ್ಯ ಲಕ್ಷಣಮಾಹ :

ಇಮೇ ವೈ ಲೋಕಾ ಗಾಯತ್ರಂ ತ್ರ್ಯಾವೃದ್ಗೇಯಮಿತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇನ ಗೀತಿಖಂಡ ತ್ರಯೋಪೇತಂ ಗೇಯಂ । ಆವೃನ್ನಾಮ ಗೀತಿಖಂಡಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತ್ರ್ಯಾವೃದಿತಿ ಗೀತಿಖಂಡ ತ್ರಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತೇ ಚ ಖಂಡಾಃ ಭರ್ಗೋ ದೇವಸ್ಯ ಧೀಮಹಿ ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ ಪ್ರಚೋದಯಾದಿತಿ । ಪೂರ್ವಖಂಡಾವನವದ್ಯಾ । ಖಂಡಯೋರನ್ಯಮಕ್ಷರಂ ಉಚ್ಚೈಃ ಕೃತ್ವಾ

ನೀಚೈರವಸ್ಥಾಪ್ಯಮ್ । ತೃತೀಯ ಖಂಡೇಪಿ ಹಿಂಕಾರೋ ಅನವದ್ಯಃ । ಹಿಂ ಆ ದಾಯೋ ಇತಿ ನಾನವದ್ಯಃ । ಮಧ್ಯಮ ಗೀತಿ ಖಂಡೇ ದ್ವೌ ಸ್ತೋಭೌ ಕುರ್ಯಾತ್ । ತಾವನದ್ಯಾವಿತಿ ಗೌತಮಃ । ತೌ ಸ್ತೋಭೌ ಓಂಕಾರೌ ಅನ್ತ್ಯಕ್ಷರ ಸದೃಶಾವಿತಿ । ಜ್ಯಾಯಸೀ ಛನ್ದಸೀ ಪ್ರಸ್ತಾವಾದೂರ್ಧ್ವಂ ಅನ್ತ್ಯಂ ಪದಂ ಶಿಷ್ಟ್ವಾ ಸಮಸ್ಯೇತ । ಗಾಯತ್ರಸ್ಯ ಪಾದೇನ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ । ಸರ್ವತ್ರ ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರೇಣೇತಿ ಧಾನಂಜಯಃ । ಆದ್ಯಪಾತ್ ಪ್ರಸ್ತಾವಃ ಓಂಕಾರಾನ್ತ ಇತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾತ್ ॥

ಆದ್ಯಪಾದ ಪ್ರಸ್ತಾವಸ್ತು ಓಂಕಾರಾನ್ತಃ । ಗಾಯತ್ರ್ಯ ಋಷಿಃ ಪುಷ್ಕಲಃ - ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ - ಅಗ್ನಿರ್ದೇವತಾ । ಪ್ರಣವಸ್ಯ - ಪ್ರಜಾಪತಿ ಋಷಿಃ - ದೇವೀ ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ ಪರಮಾತ್ಮಾ ದೇವತಾ । ಹಿಂ ಕಾರಸ್ಯ ವಸಿಷ್ಠ ಋಷಿಃ ॥ ಗಾನಪ್ರಕಾರಮಾಹ - ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣಿಯೋಮ್ .... ಆ೬೩೪೫ ॥ ಸಾವಿತ್ರ್ಯಾ ಋಷಿಃ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ ನಿಚೃದ್ಗಾಯತ್ರೀ ಛನ್ದಃ - ಸವಿತಾ ದೇವತಾ ॥

ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳು - ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಾಗೂ ಉಪನಿಷತ್‌ಗಳಿಂದ :

ಗಾಯತ್ರೀ ಮನ್ತ್ರದ ಮೂಲವು ವ್ಯಾಹೃತಿರಹಿತವಾಗಿ ಋಗ್ವೇದ *೩.೬೨.೧೦, ಶುಕ್ಲಯಜುರ್ವೇದ ೩.೩೫, ೨೨.೯, ೩೬.೩, ಸಾಮವೇದ ೧೪೬೨* ಪಠಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಓಂಕಾರ ವ್ಯಾಹೃತಿ ಸಹಿತವಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮನ್ತ್ರ ಬಂದಿರುವುದು ಕೃಷ್ಣಯಜುರ್ವೇದ ೧.೫.೬.೪, ೪.೧.೧೧.೧, ವಾಜಸನೀಯ ಸಂಹಿತೆ ೩೬.೩ ಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ.

ಈ ಮನ್ತ್ರದ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪದ 'ತತ್' ತತ್ತ್ವಮಸಿ ಮಹಾವಾಕ್ಯದ ಧ್ಯಾನದ ಆಲಂಬನವಾಗಿದೆ. ಗಾಯತ್ರೀ ಮನ್ತ್ರವು ಜ್ಞಾನಕಾಂಡ ಕರ್ಮಕಾಂಡಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ಸಗುಣ ನಿರ್ಗುಣ ಉಪಾಸಕರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಧನಭೂತವಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಈ ಮನ್ತ್ರದ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮಿವೆ. **ಕುಂಡಲಿನ್ಯಾಂ ಸಮುದ್ಭೂತಾ ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರಾಣಧಾರಿಣೀ** ಎಂದು ಘೋಷಿಸಿರುವುದರಿಂದ ತಾಂತ್ರಿಕರೂ ಯೋಗಿಗಳೂ ಸಾಧಕರೂ ಈ ಮಂತ್ರವನ್ನೇ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧಾರಣ ಧ್ಯಾನ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನಗಳಿಗೆ ಅಳವಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಗಾಯತ್ರೀಜಪಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ತೊಳೆದುಕೊಳ್ಳದ ಪಾಪಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಪಾಪಗಳಿಗೂ ಗಾಯತ್ರೀಜಪಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತರೂಪವಾಗಿ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಗಾಯತ್ರೀಯಿಂದುತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಾಮವು ಪಾದತ್ರಯಗಳುಳ್ಳದ್ದು, ಇದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ರಿಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು - *ಶ.ಬ್ರಾ.೧೧.೨.೨೧.* ಇದರ

ಶಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಮಹತ್ವದಿಂದಲೂ ಉಳಿದ ಸಾಮಗಳುತ್ಪನ್ನವಾದವು - *ಶ.ಬ್ರಾ.೮.೧.೧೫.* ಪ್ರಾಣದಿಂದ ವಸಂತವೂ ವಸಂತದಿಂದ ಗಾಯತ್ರಿಯೂ ಗಾಯತ್ರಿಯಿಂದ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವೂ ಉದಯವಾಯಿತು. **'ಯಜ್ಞಕರ್ತೃ ಗಾಯತ್ರ ಸಾಮವನ್ನು ಮೊದಲು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾನೆ'**. ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು, ಅಗ್ನಿಯಾದುದರಿಂದ ಯಜ್ಞದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಶಿರೋರೂಪವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಛಂದಸ್ಸುಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಗಾಯತ್ರೀಛಂದಸ್ಸು ದೈವಿಕವಾಗಿದ್ದು ಸೂರ್ಯ, ಸವಿತೃ ದೇವತಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವೀರ್ಯವತ್ತಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಧ್ಯಾ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಪ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಸಾಧನಭೂತವಾಗಿದೆ - *ಭ.ಗೀ.೧೦.೩೫.* ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು ಉಳಿದ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗದೇ ಹೋದ - ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಸೋಮವನ್ನೂ, ಆ ಛಂದಸ್ಸುಗಳು ಬಿಟ್ಟುಬಂದ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನೂ ತಂದಿತು. ಯಜ್ಞದ ಎಲ್ಲಾ ಸವನಗಳನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದು, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ.

ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಹೆಸರಿಸುವ ಮತ್ತು ಕಾಪಾಡುವ ವಾಕ್ ಗಾಯತ್ರಿಯಾಗಿದೆ. ಈ ಅತಿಶಯ ಮಹತ್ವದಿಂದಾಗಿಯೇ ಗಾಯತ್ರೀದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮೋಪದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ - *ಛಾಂ. ೩.೧೨.೧-೯.* ಗಾಯತ್ರೀ ತನ್ನ ಗಾನದ ಹಾಗೂ - ರಕ್ಷಣೆಯಮೂಲಕ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ರೂಪವಾದ ಪೃಥ್ವೀ ಆದಿ ಸಮಸ್ತಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿರುವಂತೆ ಶರೀರದಲ್ಲೂ ಭೂತಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾಗಿದ್ದು ಶರೀರವೇ ಈ ಗಾಯತ್ರಿಯಾಗಿದೆ. ಭೂಮಿ ಅನ್ತರಿಕ್ಷ ದ್ಯುಲೋಕಗಳು, ಗಾಯತ್ರಿಯ ಪ್ರಥಮ ಪಾದವಾಗಿಯೂ ಋಕ್ ಯಜುಸ್ಸಾಮ ವೇದಗಳು ದ್ವಿತೀಯ ಪಾದವಾಗಿಯೂ ಶರೀರದ ಪ್ರಾಣಾಪಾನ ವ್ಯಾನಗಳು ಮೂರನೆಯ ಪಾದವಾಗಿಯೂ ವಿಜೃಂಭಿಸುತ್ತಿವೆ - *ಬೃ.ಉ. ೫.೧೪.* ಮೂರೂ ವೇದಗಳೂ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ಋಕ್‌ನಿಂದಲೇ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿವೆ. ಹೃತ್ಪುಂಡರೀಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾತ್ಮಕವಾದ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ್ತ್ವವೇ ಓಂಕಾರರೂಪ ತಳೆದ ಜ್ಯೋತಿಯಾಗಿ ವಿಶ್ವಕ್ಕೆ ಆಲಂಬನವೂ ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಗೆ ಮಾತೆಯೂ ವೇದಸಾರವಾದ ಗಾಯತ್ರಿಯೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಧ್ಯಾನಮಾಡುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಚಿಂತನ ವಾಗಿದೆ - *ಬ್ರ.ಸೂ. ೧.೧.೧೦, ೨೫, ೨೬.*

ಚತುರ್ವಿಂಶತ್ಯಕ್ಷರಾಗಾಯತ್ರೀ. ತೇಜೋ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಂ ಗಾಯತ್ರೀ - ತೇಜ ಏವ ಬ್ರಹ್ಮವರ್ಚಸಮಾರಭ್ಯ ಪ್ರಯನ್ತಿ । .... ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳ ಗಾಯತ್ರಿಯ ತೇಜಸ್ಸು ಅಗ್ನಿಯ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಜಾಪತಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಉದ್ಭವಿಸಿತು. ಸಾಧಕರು ಈ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಆಲಂಬನದಿಂದಲೇ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ - - ತಾಂ. ಮ ಬ್ರಾ. ೬.೨.೫.

ಋಗ್ವೇದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವವನ್ನೂ, ಯಜುರ್ವೇದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಯನ್ನೂ **'ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಾವಿತ್ರಿಯನ್ನೂ'** ಪಠಿಸಬೇಕು -

ಮನು. ೪.೧೨೫. ಓಂಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಯನ್ನೂ ಗಾಯತ್ರಿಯನ್ನೂ ಪಠಿಸಿ ನಂತರ ಗಾನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಬೇಕು - ನಾರದಶಿಕ್ಷಾ ೧.೬.೪, ಗೌ. ಧ. ಸೂ. ೧.೨.೫೮,, **'ಓಮಿತಿ' ಸಾಮಾನಿ ಗಾಯನ್ತಿ ॥** ತೈ. ಉ. ೧.೮.೧ ॥ ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿರುವುದು, ಅಧ್ಯಯನ ಪರಂಪರೆಯೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಗಾಯತ್ರೀಮನ್ತ್ರ ೧೪೬೨ನೆಯ ಋಕ್ಕಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಗೌರವಿಸಿ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವ್ಯಾಹೃತಿಸಹಿತ ಗಾಯತ್ರೀ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಸಾಮಗಾನವನ್ನೂ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲೇ ಅಳವಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಮೃತ ಸಂಹಿತೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಈ **ಗಾಯತ್ರಮ್ 'ಪ್ರಕೃತಿ ಸಪ್ತಗಾನಾನ್ತರ್ಭೂತಂ'** ಪ್ರಥಮ ಸಾಮವಾಗಿರುವುದಲ್ಲದೆ ಯಜ್ಞವಾಪ್ತಿ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಮೋಕ್ಷ ಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಸ್ವತನ್ತ್ರಫಲಸಾಧನವಾಗಿಯೂ ಇದೆ - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೪.೧೩. **ಪ್ರಥಮಾಯಾಂ ವಾ ಯಥಾದಿಷ್ಟಂ ಗೇಯಮ್ । ಪ್ರಥಮ ಸ್ವರೈರ್ವಾ ಚತುರಕ್ಷರ ವೃದ್ಧಾನ್ತ್ಯೈಃ ॥ ಪ್ರಥಮಾಯಾಂ ಗೇಯಮ್** - ಆ. ಬ್ರಾ. ೧.೧೫, ಎಂಬ ವಿಧಿಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಗಾನದಿಂದ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ಯಃ - ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು, **ನಃ** - ನಮ್ಮ, **ಧಿಯಃ** - ಧರ್ಮಾದಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿನ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು, **ಧಿಯಃ - .... ಪ್ರಜ್ಞಾನಾನಿ** - ನಿರುಕ್ತ. ೧೧.೨೭ ॥ **ಧೀಃ - ಪ್ರಜ್ಞಾನಮ್** ನಿಘಂ. ೩.೯, **ಧಿಯೋ ಬುದ್ಧೀಃ ಸ್ವರೂಪಾವಗತೀಃ** - ಸಾ. ಮಂ. ಬ್ರಾ.,, **ಪ್ರಚೋದಯಾತ್** - ಪ್ರೇರಿಸಲಿ. ಈ ಆಶೀರ್ಲಿಙ್ ರೂಪವು ಕ್ರಿಯಾತೀತ ಭಾವನೆಯನ್ನು ಸಂಕೇತಿಸುತ್ತದೆ. **ತತ್** - ಅಂತಹ, ಆತ್ಮನನ್ನೇ ನಿರ್ದೇಶಿಸುವ, ತಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಸ್ತ್ರೀಪುಂಭೇದ ರಹಿತ ಮುಕ್ತಸ್ಥಿತಿಯ ದೇಶಕಾಲ ವಸ್ತು ಪರಿಚ್ಛೇದರಾಹಿತ್ಯದ ಸಂಕೇತ - ಭ. ಗೀ. ೧೭.೨೩, **ಸವಿತುಃ** - ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೂ ಆದ ಸೂರ್ಯಭಗವಂತನು **ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಸವಿತಾ ಸವಿತಾ** - ನಿರು. ೧೦.೩೧, **ಬ್ರಹ್ಮಾ ವೈ ದೇವಾಃ ಸವಿತಾ** - ತೈ. ಸಂ. ೫.೩.೪., **ಸವಿತಾ ವೈ ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಸವಿತಾ** - ಜೈ. ೨.೩೭.೧., ಆತ್ಮನು ಸಕಲರಿಗೂ ಸುಖಹೇತುವಾದ ಸ್ವಾತ್ಮ ಭೂತವಸ್ತು, **ವರೇಣಿಯಂ** - ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಉಪಾಸ್ಯವಾದ, ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವ, ಭಜನೀಯವಾದ, ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹವಾದ, **ಭರ್ಗಃ - ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಲಕ್ಷಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪಂ ತೇಜೋ ಭರ್ಗ ಶಬ್ದೇನ ಉಚ್ಯತೇ** - ಮಂ. ಬ್ರಾ.,, **ಭರ್ಗೋ ದೇವಸ್ಯ ಕವಯೋ ಅನ್ನಮಾಹುಃ** - ಗೋಪಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ೧.೩.೨. **ತಮೋಭಂಜಕಂ, ಶುದ್ಧ ಸ್ವರೂಪಂ.** ಸೂರ್ಯ ತೇಜೋ

ಮಯವಾದ ಅವಿದ್ಯೆಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಭಸ್ಮಮಾಡುವ ತೇಜಸ್ಸು. **ದೇವಸ್ಯ** - ದೇವೋ ದಾನಾದ್ವಾ ದೀಪನಾದ್ವಾ ದ್ಯೋತನಾದ್ವಾ - ದೇವನ, ಪ್ರಕಾಶಮಾನನ, ಸರ್ವಸುಖದಾತೃ - ನಿರು. *೪.೧೫.೨.* **ಧೀಮಹಿ** - ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇವೆ, ಧರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಭಾವಾನುವಾದ

ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರುವ, ತಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಪ್ರಕಾಶಕವೂ ತೇಜೋರೂಪಿಯೂ ಆದ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಧರಿಸುತ್ತೇವೆ. **'ಬುದ್ಧಿಗಳು'** ಬಹುವಚನ. ಕರ್ಮಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದಗಳನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಿರುವ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನೂ ಸುಖದಾಯಕನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ತೇಜೋರೂಪನೂ ಆದ ಸೂರ್ಯಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇವೆ. ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಸತ್ಕರ್ಮಪರವಾಗಿರುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸುವ ಸವಿತೃವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅನ್ನಾದಿ ರೂಪದ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯೋಣ, **ಭರ್ಗಃ** - ಅನ್ನ, **ಧೀ** - ಕರ್ಮ. ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಸತ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಮತ್ತು ಭಜಿಸಲು ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಲಿ. ನಮ್ಮ ಬಹುವಚನ ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ತೋರದೆ ಜೀವ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡಲೆಂಬ ಉದಾರತೆಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ.

ಶತಾವಧಾನಿ ಡಾ|| ಆರ್. ಗಣೇಶರವರಿಂದ - **ವೇದಾನುಸಂಧಾನ**

ಆವುದು ಜಗತ್ಕಾರಣಮೋ, ಪರಮಕಾಂತಿಯೋ, ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಮೋ,
ಲೀಲಾಮಯಾದ್ವಯಮೋ, ಸಕಲಸಂಮಾನ್ಯಮೋ ಆ ದೇವತತ್ತ್ವಮಂ ನಾಮ್ ।
ಧ್ಯಾನಿಪೆವು; ಆ ಸತ್ತ್ವಮೆಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಗಳಂ ಸದಾ ಪ್ರೇರಿಕೆ ಶ್ರೇಯಿಕೆ ॥

ಋಕ್ - ೧

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯ ಋಷಿಃ । ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಃ । ಅಗ್ನಿರ್ದೇವತಾ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನ ಆ ಯಾಹಿ ವೀತಯೇ ಗೃಣಾನೋ ಹವ್ಯದಾತಯೇ ।

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ನಿ ಹೋತಾ ಸತ್ಸಿ ಬರ್ಹಿಷಿ ॥

ದಶತಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಖ್ಯೆ ೧, ಋಕ್‌ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆ ೧.

॥ ಪದಪಾಠಃ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನೇ - ಆ - ಯಾಹಿ - ವೀತಯೇ । ಗೃಣಾನಃ - ಹವ್ಯದಾತಯೇ - ಹವ್ಯ -
೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ದಾತಯೇ ॥ ನಿ - ಹೋತಾ - ಸತ್ಸಿ - ಬರ್ಹಿಷಿ ॥ ೧.೧ ॥

ಗಾನ

ಪರ್ಕಃ । ಗೋತಮೋ ಋಷಿಃ । ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಃ । ಅಗ್ನಿರ್ದೇವತಾ ॥

೪ ೨೦ ೦ ೧ — ೧
೧.೧. ಓಗ್ನಾಇ ॥ ಆಯಾಹೀಽ೩ವೋಇತೋಯಾಽ೨ಇ । ತೋಯಾ
— ೧ ೧ ೨೦ ೧ — ೧
ಽ೨ಇ । ಗೃಣಾನೋಹ । ವ್ಯದಾತೋಯಾಽ೨ಇ । ತೋಯಾ
— ೧ ೨೦ ೧ ೧ ೩
ಽ೨ಇ ॥ ನಾಇಹೋತಾಸಾಽ೨೩ ॥ ತ್ಸಾಽ೨ಇಬಾಽ೨೩೪
೫೦ ೦ ೩ ೫
ಔಹೋವಾ ॥ ಹೀಽ೨೩೪ಷೀ ॥

ದೀರ್ಘಾಃ - ಸ್ವರಾಃ ೭ । ಪರ್ವಾಣಿ - ಪದಾನಿ ೯ । ಮಾತ್ರಾಃ - ವಿಕಾರಾಃ ೯ ।
ಸಂಕೇತಾಕ್ಷರ - ಝೋ, ಅರ್ಧಪ್ರಪಾಠಕದಲ್ಲಿ ಸಾಮಸಂಖ್ಯೆ - ೧,
ಸಾಮಗಾನದ ಕ್ರಮಸಂಖ್ಯೆ - ೧ ॥

ಬರ್ಹಿಷ್ಯಮ್ ॥ ಕಶ್ಯಪೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೫ ೪೦ ೫೦ ೪ ೧ ೦ ೦ ೦
೧.೨. ಅಗ್ನಆಯಾಹಿವೀ ॥ ತಯಾಇ । ಗೃಣಾನೋಹವ್ಯದಾತಾಽ೨೩
೨ ೧ ೦ ೦ ೨ ೧ ೨ ೧
ಯಾಇ ॥ ನಿಹೋತಾಸತ್ಸಿಬರ್ಹಾಽ೨೩ಇಷೀ ॥ ಬರ್ಹಾಽ೨ಇ
೩ ೫೦ ೦ ೨ ೧ ೧ ೧ ೧
ಷಾಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಬರ್ಹೀ೩ಷೀ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೬ । ತೂ । ೨ । ೨ ॥

ಪರ್ಕಃ ॥ ಗೋತಮೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧.೩. ಅಗ್ನಆಯಾಹಿ । ವಾ೩ಇತಯಾ೨ ॥ ಗೃಣಾನೋಹವ್ಯದಾ೨೧ ತಾ೨೩ಯೇ ॥ ನಿಹೋತಾ೨೨೩೪ಸಾ ॥ ತ್ಸಾ೨೨೩೨ಬಾ೨೩ ॥ ಹಾ೨೨೩೪೫ಇಷೋ೬೬ಹಾ೨ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೬ । ತೂ । ೩ । ೩ ॥

॥ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯಕೃತ ಭಾಷ್ಯ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ** ಅಂಗನಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟತ್ವಮ್, **ಆಯಾಹಿ** ಅಸ್ಮದ್ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತ್ಯಾಗಚ್ಛ। ಕಿಮರ್ಥಮ್? **ವೀತಯೇ** ಹವಿಷಾಂ ಚರುಪುರೋಡಾಶಾದೀನಾಂ ಭಕ್ಷಣಾಯ । ಕೀದೃಶಃ ಸನ್? **ಗೃಣಾನಃ** ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಃ - ವ್ಯತ್ಯಯೇನಕರ್ಮಣಿ ಕರ್ತೃ ಪ್ರತ್ಯಯಃ - ಪುನಶ್ಚ ಕಿಮರ್ಥಮ್? **ಹವ್ಯದಾತಯೇ** ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹವಿಃ ಪ್ರದಾನಾಯ । ಆಗತ್ಯ ಚ **ಹೋತಾ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾ ಸನ್ **ಬರ್ಹಿಷಿ** ಆಸ್ತೀರ್ಣೇ ದರ್ಭೇ **ನಿಷತ್ಸಿ** ನಿಷೀದ - ಸದೇಶ್ಛಾಂದಸಃ ಶಪೋಲುಕ್ ॥

ಇಮಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ಅಗ್ನ ಆಯಾಹೀತಿ ಪ್ರಕೃತಾಯಾಂ ಋಚ್ಯುತ್ಪನ್ನಾನಿ ಗೇಯ ಗಾನಾ ರಂಭೇ ಏವ ಪಠಿತಾನಿ, ತತ್ರಹಿ ಛನ್ದಃ ಶ್ರುತಾಸು ಸರ್ವಾಸ್ವೇವ ಋಕ್ಷು ಯಥಾಕ್ರಮ ಸಾಮ ಪ್ರುತಿಃ । ತತ್ರ ಚ ಕ್ವಚಿದೇಕಂ ಕ್ವಚಿದ್ಬಹೂನಿ ಚ; ತೇಷಾಂ ಋಷಿ ನಿರ್ಣಯಂ ನಾಮಕೀರ್ತನಂ ಚ ಆರ್ಷೇಯ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ವೇಷಣೇನ ಲಭ್ಯಮ್ । ತಥಾಹಿ - ಗೋತಮಸ್ಯ ಪರ್ಕಾವಭಿತಃ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಬರ್ಹಿಷ್ಯಮ್ - ಇತಿ ತತ್ ದ್ವಿತೀಯ ಖಂಡಾರಂಭೇ । ತದಿದಂ ನಿಷ್ಪನ್ನಮ್ - ಅಸ್ಯ ಸಾಮ್ನಃ ಗೋತಮ ಋಷಿಃ ಪರ್ಕ ಇತ್ಯಭಿಧಾನಮ್ ॥

ತಥಾಪಿ ನೈರುಕ್ತಮ್ - ಅಥಾತೋ ಅನುಕ್ರಭಿಷ್ಯಾಮೋ ಅಗ್ನಿಃ ಪೃಥಿವೀಸ್ಥಾನಸ್ತಂ ಪ್ರಥಮಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಸ್ಯಾಮೋಽಗ್ನಿಃ ತಸ್ಮಾದಗ್ರಣೀರ್ಭವತ್ಯಗ್ರಂ ಯಜ್ಞೇಷು ಪ್ರಣೀಯತ್ಯೇಂಗಂ ನಯತಿ ಸಂಭವಮಾನೋಕ್ನೋಪನೋ ಭವತೀತಿ ಸ್ಥೌಲಾಷ್ಠೀವಿಃ ನಕ್ನೋಪಯತಿನಸ್ತೇ

ಹಯತಿ ತ್ರಿಭ್ಯಶ್ಚಾಖ್ಯಾತೇಭ್ಯೋ ಜ್ಞಾಯತ ಇತಿ ಶಾಕಪೂಣಿರಿತಾದಕ್ತಾದನ್ಗ್ಧಾ ದ್ವಾನೀತಾತ್ ಸಖಿಲ್ವೇತೇ ರಕಾರಮಾದತ್ತೇ ಗಕಾರ ಗನಕ್ತೇರ್ವಾ ದಹತೇರ್ವಾನೋ ಪರಸ್ತಸ್ಯೈಷಾ ಭವತಿ - *೭.೪.೧.* //

ಪರ್ಕಃ - ಪೃಚೀ ಸಂಪರ್ಕೇ ಇತ್ಯಸ್ಮಾದ್ಧಾತೋಃ ಘಞ್ ಕಃ । ದರ್ಶನೇ ಸಂಬಂಧಃ ತೇನ ದೃಷ್ಟಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಓಗ್ನಾಇ ೧.೧ । ಇತ್ಯಾದಿಕಂ ಚತುರ್ಥಸ್ವರಾದಿಕಂ ಸಾಮ ಗೋತಮ ಪರ್ಕ ನಾಮಧೇಯಮ್ । ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ । ವಾಇತಯಾಇ೧.೩ । ಚತುರ್ಥ ಮನ್ದ್ರಾದಿಕಂ ಗೋತಮಸ್ಯ ಪರ್ಕಃ । *ಆ. ಬ್ರಾ. ೧.೨.೧* //.... ಅತ್ರ ಗೀಯಮಾನ ಸಾಮ್ನಿ ಸಾಮಾರಂಭೇ ದ್ವ್ಯಕ್ಷರಾವಸಾನಂ ಪರ್ವ - ಯಥಾ 'ಓಗ್ನಾ ಇ' ೧.೧ ॥ ಆಯಾಹೀವ್ರೋಇತೋಯಾಇ । ತೋಯಾಇ - ಇತಿ ಏಕಸ್ಮಿನ್ನೇವಸಾಮ್ನಿ ಯತ್ ಪದಂ ಗೀತಂ ತದೇವ ಪುನಃ ಪುನರಭ್ಯಸ್ಯತೇ । ತೇನಾಪಿ ಸಮಾವರ್ತನೀಯಾ ಸಿದ್ಧಾ ॥

ಅರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ಯಾನಿ ಅನುದಾತ್ತಾನ್ಯಕ್ಷರಾಣಿ ಪಠಿತಾನಿ ತಾನಿ ಗಾನಕಾಲೇ ಕ್ವಚಿಕ್ಕ್ವಚಿತ್ ಉದಾತ್ತಾನ್ಯಪಿ ಭವನ್ತಿ ಯಥಾ **ಅ^೨^ಗ್ನ^೩^ ಆ^೧^ ಯಾ^೨^ಹಿ ವೀ^೩^** - ಇತ್ಯತ್ರ ಅರ್ಚಿಕ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ ವೀ ವರ್ಣಃ ಅನುದಾತ್ತಃ ಪಠಿತಃ । ಸ ಪರ್ಕ ಸಾಮ್ನೀ ಅತೀವ ಉಚ್ಚೈರ್ಗೀಯತೇ । **ತಥಾ ವ್ರೋ^೧^ಇತೋಯಾ೨೨ಇ** ಇತ್ಯಾದಿ ಅತ್ರ ಸಮಾನ ಧರ್ಮತ್ವಾತ್ ಅನುದಾತ್ತಾನ್ಯಪ್ಯಕ್ಷರಾಣಿ ಉದಾತ್ತಂ ಪ್ರಾಪ್ತಾನಿ **ಓಗ್ನಾ^೪^ಇ** ಇತ್ಯತ್ರೈವ **ಗ್ನೇ** ಶಬ್ದಃ । *ಸಂ. ಉ. ಬ್ರಾ. ೨.೮.* //

ಗಾನ ಬರ್ಹಿಷ್ಯಮ್ ೧.೧.೨. : ದ್ವಿತೀಯಮ್ **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿವೀ** ಇತ್ಯಾದಿ ಚತುರ್ಥ ಮನ್ದ್ರ ಸ್ವರಾದಿಕಂ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಬರ್ಹಿಷ್ಯ ನಾಮಕಮ್ । ಬರ್ಹಿಷ್ಯಮ್ ತೇನದೃಷ್ಟಮ್ । *ಆ. ಬ್ರಾ. ೧.೨.೧.* //

ವಿಶೇಷ ವಿಷಯಗಳು

ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ - ಋಕ್‌ನಿಂದ ಮೂರು ಸಾಮಗಳು ಉದಯವಾಗಿವೆ. ಗಾನ ಲಕ್ಷಣವಾದ ಆವರ್ತನೆಯ ಉದಾಹರಣೆಯಾಗಿ ಈ ಸಾಮಗಳನ್ನು ನಿರ್ದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ - *ಸಂ. ಉ. ಬ್ರಾ. ೨.೧.*

ನಿತ್ಯ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಾದಿಗಳ ನಂತರ ಈ ಮೂರು ಸಾಮಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದನ್ನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂಬತ್ತು ಆವೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನಫಲ ಬರುತ್ತದೆ - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೩.೨.

ನಿತ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರದಂತೆ ಪ್ರತಿ ದಿನವೂ ಸಂವತ್ಸರಪೂರ್ತ ಸೂಕ್ತವಾದ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿಸಿ, ಎರಡನೆಯ ಗಾನ ದಿಂದ ಆತ್ಮಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ ಮಾಡಿ ಮೂರನೆಯ ಗಾನದಿಂದ ಹೋಮದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರೆ. ತಾನು ಇಚ್ಛೆ ಪಟ್ಟಿದ್ದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೩.೭.೨.

ಮೋಕ್ಷಸಾಧನ ಪ್ರಯೋಗವಾಗಿ **'ಅಮೃತಾನಾಮ ಸಂಹಿತಾ'** ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಉಳಿದ ಸಾಮಗಾನಗಳ ಜೊತೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮ ತ್ರಿವರ್ಗವಾದ ಈ ಮೂರೂ ಸಾಮಗಳನ್ನು ದಿನನಿತ್ಯವೂ ಗಾನಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅಮೃತತ್ವ ಪಡೆಯಬಹುದು. - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೪.೧೩.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ಗೃಣಾನಃ - ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಟ್ಟವನಾದ, **ಅಗ್ನೇ** - ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಪ್ರಕಾಶಪುಂಜನೇ, ಪ್ರಜ್ವಲಶೀಲನಾದವನೇ, **ವೀತಯೇ** - ಹವಿರ್ಭಕ್ಷಣೆ ಗಾಗಿಯೂ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೂ, **ಹವ್ಯದಾತಯೇ** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿ ಸಲು, ಉತ್ತಮ ಪಡಿಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ನಮಗೆ ದಾನಮಾಡಲು, **ಹೋತಾ** - ದೇವತೆ ಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, ಹೋತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜ, ಹವ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ, **ಬರ್ಹಿಷಿ** - ಲೋಮಾನಿ ಬರ್ಹಿ - ಛಾಂ.ಉ., ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ, **ಆಯಾಹಿ** - ದಯಮಾಡು, **ನಿ ಸತ್ಸಿ** - ವಿರಾಜಮಾನನಾಗು, **ನಿಃ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, **ಸತ್ಸಿ** - ವ್ಯಾಪಕನಾಗಿ.

ಭಾವಾನುವಾದ

ನಮ್ಮಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಗ್ನಿಯೇ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅರ್ಪಿಸುವ ಚರುಪುರೋಡಶಾದಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಭಕ್ಷಿಸಲೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸಲೂ ಹೋತೃವೆಂಬ ಋತ್ವಿಜನಾಗಿ ದಯಮಾಡಿ ನಿನಗಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿರುವ ಈ ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗು.

ಅಗ್ನಿರೂಪೀ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಿಯೇ ಈ ಧ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞದ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹೋಮ ಮಾಡಿಸುವ ನೀನು ನನ್ನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿ ನಿನ್ನ ಕೃಪೆಯ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸು.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ಆಗಮಿಸು ಆಹುತಿಯನಾಸ್ವಾದಿಸೆ;
ನಮ್ಮಿಂದೆ ನುತನೆ! ದೇವರ್ಕಳಿಗಮಿದನರ್ಪಿಸೆ
ಸುರರ ಕರೆವನೆ! ದರ್ಭೆಯಾಸ್ತರಣದೊಳ್ ಕುಳ್ಳಿರ್ದೈ ॥

ಋಕ್ - ೨

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ತ್ವಮಗ್ನೇ ಯಜ್ಞಾನಾಙ್ ಹೋತಾ ವಿಶ್ವೇಷಾಙ್ಹಿತಃ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ದೇವೇಭಿರ್ಮಾನುಷೇ ಜನೇ ॥ *೨.೨ ॥*

೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ತ್ವಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ಯಜ್ಞಾನಾಮ್ - ಹೋತಾ - ವಿಶ್ವೇಷಾಂ - ಹಿತಃ ॥ ದೇವೇಭಿಃ -

೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಮಾನುಷೇ - ಜನೇ ॥ *೨.೨ ॥*

ಸೌಪರ್ಣಮ್ ಸುಪರ್ಣೋ ವೈಶ್ವಮನಸಮ್ ॥ ವಿಶ್ವಮನಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೫ ೦ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫ ೪ ೨ ೧೦ ೦ ೦
೨.೧ **ತ್ವಮಗ್ನೇಯಜ್ಞಾನಾಮ್ । ತ್ವಮಗ್ನಾಇ ॥ ಯಜ್ಞಾನಾಙ್ಹೋ**

೦ ೦ ೦ ೨ ೦ ೧೦ ೨^
ತಾ । ವಿಶ್ವೇಷಾಙ್ಹಾ೨೩ಇತಾಃ ॥ ದೇವೈಭಾ೨೩ಇರ್ಮಾ ॥

೩೦ ೨೧ ೨ ೪ ೫ ೪
ನುಷೇಜನಾ । ಔ೭೩ಹೋವಾ । ಹೋ೭೫೩ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೬ । ಝೂ । ೪ । ೪ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ** ತ್ವಂ **ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ಯಜ್ಞಾನಾಮ್** ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಾತ್ಯಗ್ನಿಷ್ಟೋ ಮಾದೀನಾಂ ಸಂಮ್ಬನ್ಧೀ **ಹೋತಾ** ಹೋಮ ನಿಷ್ಪಾದನ ಶೀಲಃ – ಜುಹೋತೇಸ್ತಾಚ್ಛೀಲಿ**ಕಸ್ತೃನ್** ಯದ್ವಾ **ಯಜ್ಞಾನಾಮ್** ಯಷ್ಟವ್ಯಾನಾಮ್ **ವಿಶ್ವೇಷಾಂ** ದೇವಾನಾಮ್ **ಹೋತಾ** ಆಹ್ವಾತಾ । ಏವಂ ಭೂತಸ್ತ್ವಂ **ಮಾನುಷೇ** ಮನೋರಪತ್ಯಭೂತೇ ಯಜಮಾನ ಲಕ್ಷಣೇ **ದೇವೇಭಿಃ** ದೇವೈಃ – ಛಾಂದಸೋಭಿಸ ಐಸಭಾವಃ – ದೇವನಶೀಲೈಃ ಋತ್ವಿಗ್ಭಿಃ **ಹಿತಃ** ನಿಹಿತಃ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿರೂಪೇ ಸಂಸ್ಥಾಪಿತೋ ಭವಸಿ । ಯದ್ವಾ ದೇವೈರೇವೇಂದ್ರಾದಿಭಿರುಕ್ತ ಲಕ್ಷಣಃ ಸನ್ ಯಜ್ಞಾನಾಂ ನಿಷ್ಪಾದನಾಯ ಯಜಮಾನೇ ನಿಯುಕ್ತೋಽಸಿ ॥

ಸೌಪರ್ಣಂ ಸುಪರ್ಣೋ ವೈಶ್ವ ಮನಸಮ್ - *೨.೧ ॥* .... **ಚತುರ್ಥ ಮನ್ತ್ರಾದಿಕಂ ತತ್ ಸೌಪರ್ಣಮ್ । ಯಜ್ಞಃ ಸುಪರ್ಣರೂಪಃ ತತ್ಸಬಂಧಿ । ತಸ್ಯೇದಮಿತ್ಯಣ್ । ಯಜ್ಞೋ ವೈ ದೇವೇಭ್ಯೋಽಪಕ್ರಾಮತ್ ಸ ಸುಪರ್ಣರೂಪಂ ಕೃತ್ವಾ ಚರತ್ ।** *ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೧೪. ೩. ೧೦. ॥*

ಯದ್ವಾ ಸುಪರ್ಣೋನಾಮ ಋಷಿಃ । ತೇನ ದೃಷ್ಟಮ್ । ಸುಪರ್ಣಶಬ್ದಾತ್ ದೃಷ್ಟಮ್ ಸಾಮೇತ್ಯಣ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ । ಚಕಾರೋ ವಾಕ್ಯಭೇದದ್ಯೋತನಾರ್ಥಃ । ವೈಶ್ವಮನಸಂ ಚೇತಿ । ವಿಶ್ವಮನಸಃ ಸಂಬಂಧಿ । ವೈಶ್ವಮನಸಂ ಭವತಿ । ವಿಶ್ವ ಮನಸಂ ವಾ ಋಷಿಮಧ್ಯಾಯಮುದ್ ವ್ರಜಿತಂ ರಕ್ಷೋಽಗೃಹ್ಣಾತ್ - *ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೧೫. ೫. ೨೦, ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧. ೨. ೨ ॥*

ತ್ವಮಗ್ನೇ ಯಜ್ಞಾನಾಮ್ - ಸಾ. ಋ. ೨ ರಿಂದ ಈ ಸಾಮ ಉದಯವಾಗಿದ್ದು ಚತುರ್ಥ ಮನ್ತ್ರಾದಿಕವಾಗಿದೆ. ತಿರಸ್ಕೃತವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸುಪರ್ಣತ್ಯೇನ ರೂಪದಲ್ಲಿ ನಿರ್ವಹಿಸಿದುದರಿಂದಲೂ ಈ ಸೌಪರ್ಣ ಸಾಮದಿಂದಲೇ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದುದರಿಂದಲೂ ಇದು ಸೌಪರ್ಣವೆನಿಸಿದೆ.

ವಿಶ್ವಮನಸನೆಂಬ ಋಷಿ ಇದರ ದ್ರಷ್ಟಾರರು ರಾಕ್ಷಸನೊಬ್ಬನು ವಿಶ್ವಮನಸರನ್ನು ಹಿಡಿದಾಗ ಇಂದ್ರನು ಅವನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಲು ವಿಶ್ವಮನಸರು ಧ್ಯಾನಯೋಗದಿಂದ ಅವನ ವಿಷಯ ತಿಳಿಸಿದರು. ಇಂದ್ರ ಅಲ್ಲಿದ್ದ ಜೊಂಡೊಂದನ್ನು ವಜ್ರಾಯುಧವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ. ರಾಕ್ಷಸ ಆ ಜೊಂಡನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಋಷಿಯನ್ನು

ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಋಷಿ ಈ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಆ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿದರು. ಈಗಲೂ ಯಜಮಾನನು '**ವೈಶ್ವಮನಸಮ್**' ಗಾನಮಾಡಿ ಪಾಪದೂರನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ, ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, ಜ್ಯೋತಿರ್ಮಯನೇ, **ವಿಶ್ವೇಷಾಂ** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸಮಸ್ತವಾದ, **ಯಜ್ಞಾನಾಂ** - ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ, ಉತ್ತಮ ವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿ, ಜಪಧ್ಯಾನಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ, **ಹೋತಾ** - ಹೋಮ ಮಾಡುವ, ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, ದಾನಮಾಡುವ, **ಮಾನುಷೇ ಜನೇ** - ಮನುಷ್ಯ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮನನಶೀಲ ಮಾನವರ ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ, ಯಜಮಾನನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, **ದೇವೇಭಿಃ** - ಸ್ತುತಿಸುವ ಋತ್ವಿಜರಿಂದ, ವಿದ್ವಾಂಸರಿಂದ, ದಿವ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ, **ಹಿತಃ** - ಹಿತವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಲ್ಪಡುವ.

ಅಗ್ನಿದೇವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಉತ್ತಮವಾಗಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ನಡೆಯುವ ಅಗ್ನಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನೂ ಜ್ಞಾನ ಧ್ಯಾನಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಸಂಪಾದಿಸಿಕೊಡಬೇಕೆಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಋತ್ವಿಜರು ನಿನ್ನನ್ನು ದಿವ್ಯಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ಮಾನವರಿಗೆಲ್ಲಾ ಹಿತವಾಗುವಂತೆ ಮಾನವ ಪ್ರತಿನಿಧಿಯಾದ ಯಜಮಾನನ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ನೀನಲ್ತೆ ಯಜ್ಞಗಳ ನಿರ್ಮಾಪಕಂ
ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳಂ ಕರೆವವಂ; ಸರ್ವನಿಹಿತಂ ।
ಸುರರ ಯಜಮಾನ ನೀಂ; ಋತ್ವಿಗ್ಗಣಸ್ಥಾಪಿತಂ ॥

ಋಕ್ - ೩

ಮೇಧಾತಿಥಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಂ ದೂತಂ ವೃಣೀಮಹೇ ಹೋತಾರಂ ವಿಶ್ವವೇದಸಮ್ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸುಕ್ರತುಮ್ ॥ ೨.೩ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಮ್ - ದೂತಮ್ - ವೃಣೀಮಹೇ । ಹೋತಾರಮ್ - ವಿಶ್ವವೇದಸಮ್ ವಿಶ್ವ-

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ವೇದಸಮ್ ॥ ಅಸ್ಯ - ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸುಕ್ರತುಮ್ - ಸು - ಕ್ರತುಮ್ ॥

ಬೃಹದ್ಭಾರದ್ವಾಜಮ್ ಬೃಹದಾಗ್ನೇಯಮ್ ಬೃಹದ್ವಾಸೌರಮ್ ॥ ಭರದ್ವಾಜೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨ ೧೧ ೦ ೦ ೨
೩.೧. **ಅಗ್ನಿನ್ದೂತಾಮ್ ॥ ವೃಣೀಮಹಾಇ । ಹೋತಾರಾ೨೩ಂವೀ ।**

೨೧೧ ೨ ೧ ೨ ೦ ೨
ಶ್ವವೇದಸಾಮ್ ॥ ಅಸ್ಯಯಾಽ೨೩ಜ್ಞಾ । ಆ । ಔಽ೩ಹೋವಾ ॥

೧ ೨ ೧ ೨ ೧
ಸ್ಯಾಸುಕ್ರತುಮ್ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೫ । ಕು । ೫ । ೫ ॥

ದೂತಮ್ ದೇವಾನಾಂ ದೌತ್ಯೇ ವಿನಿಯುಕ್ತ**ಮಗ್ನಿಂ ದೇವಂ** ವೃಣೀಮಹೇ ಸ್ತುತಿಭಿರ್ಹವಿರ್ಭಿಃ ಸಂಭಜಾಮಹೇ - ಅಸ್ಯ ಚ ದೂತತ್ವಂ ತೈತ್ತಿರೀಯಕೇ ಸಮಾಮ್ನಾತಮ್ ।'ಅಗ್ನಿರ್ವೈ ದೇವಾನಾಂ ದೂತ ಆಸೀದುಶನಾಃ ಕಾವ್ಯೋಽಸು ರಾಣಾಮ್' - ಇತಿ ॥ ಕಥಂ ಭೂತಮ್? **ಹೋತಾರಂ** ಸಾಧುದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾರಮ್ - ಹ್ವಯತೇಃ ಸಾಧುಕಾರಿಣಿತೃನ್ ಬಹುಲಂ ಛಂದಸಿ ೬.೧.೩೪ - ಇತಿ ಸಂಪ್ರಸಾರಣಮ್ । **ವಿಶ್ವ ವೇದಸಮ್** - ವಿಶ್ವಾನಿ ವೇತ್ತೀತಿ ವಿಶ್ವವೇದಾಃ ತಮ್ - ವೇತ್ತೇರಸುನ್ - ಯದ್ವಾ ವೇದ ಇತಿ ಧನನಾಮ ವಿಶ್ವಂ ಸರ್ವಂ ವೇದೋ ಧನಂ ಯಸ್ಯ ತಮ್ - ಬಹುವ್ರೀಹೌ ವಿಶ್ವಂ ಸಂ ಜ್ಞಾಯಾಮ್ - ೬.೨.೧೦೬, ಇತಿ ಪೂರ್ವ ಪದಾಂತೋದಾತ್ತತ್ವಮ್ । **ಅಸ್ಯ** ಪ್ರವರ್ತ ಮಾನಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ **ಸುಕ್ರತುಮ್** ನಿಷ್ಪಾದಕತ್ವೇನ ಶೋಭನ ಕರ್ಮಾಣಮ್ । ಅಥವಾ ಕ್ರತುರಿತಿ ಪ್ರಜ್ಞಾ ನಾಮ ಶೋಭನ ಪ್ರಜ್ಞಂ ವಾ । ತಂ ತ್ವಾಂ ವೃಣೀಮಹೇ ಇತಿ ಪೂರ್ವೇಣ ಸಂಬನ್ಧಃ ॥

ವಿಶ್ವವೇದಸಮ್ - ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ವೇದದ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನ ನೀಡುವ, ಸಕಲ ಸಂಪದ್ಭರಿತನಾದ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುವ, ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೂ

ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವ, **ಹೋತಾರಮ್** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾಶವೇ ಆಗಿರುವ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನನ್ನು **ಸುಕ್ರತುಮ್** - ಸತ್ಕರ್ಮ ನಿರತನನ್ನು, ಯಜ್ಞ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಸಾಫಲ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞ ನಿರ್ವಹಿಸುವವನನ್ನು, **ದೂತಮ್** - ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ತಲುಪಿಸುವವನನ್ನು ದೇವತೆಗಳ ದೂತನನ್ನು, **ವೃಣೀ ಮಹೇ** - ವರಣ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ, ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸರ್ವಸಂಪದ್ಭರಿತನೂ, ಜ್ಞಾನಿಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರ ಮೇಲೂ ಪ್ರಭಾವ ಬೀರುವವನೂ, ಯಜ್ಞದ ವಿಧಿವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವನಾಗಿ ಸಫಲವಾಗುವಂತೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸು ವವನೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಆಗಿ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಗ್ರಹಿಸುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನೂ ಆಹುತಿಗಳನ್ನೂ ಅವರವರಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ಭಜಿಸುತ್ತೇವೆ. ವರಣ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನೀನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಯಜ್ಞದಹೋತೃವೂ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನೂ, ಕರ್ಮಫಲ ದಾತೃವೂ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ನಿಯನ್ತ್ರಿಸುವವನೂ ಸಂದೇಶವಾಹಕನೂ ಆಗಿದ್ದೀಯೆ. ಜೀವನದ ಪ್ರೇರಕನೂ ಉತ್ಕರ್ಷಕನೂ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೂ ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತನೂ ಪ್ರಜ್ಞಾ ಪ್ರದನೂ ಕರ್ಮಕುಶಲನೂ ಆದ ನೀನು ನನ್ನ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಪ್ರವರ್ಧ ಮಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆಂದು ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸುತ್ತೇನೆ.

ದೂತನಪ್ಪಗ್ನಿಯಂ ಹವಿಗಳಿಂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸೋಣ ,
ಸತ್ಸುರರ ಕರೆವನಾತಂ ವಿಶ್ವವಿಜ್ಞಾನಿ ತಾಂ ।
ಈ ಯಜ್ಞಪೂರಣಕೆ ಸುಪ್ರಜ್ಞೆಕರ್ಮವಾತಂ ॥

ಋಕ್ - ೪

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿರ್ವೃತ್ರಾಣಿ ಜಙ್ಘನದ್ದ್ರವಿಣಸ್ಯುರ್ವಿಪನ್ಯಯಾ ।

೧೨ ೩ ೧ ೨೦
ಸಮಿದ್ಧಃ ಶುಕ್ರ ಆಹುತಃ ॥ ೪.೪ //

೩೧೨

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨ ೦ ೩
ಅಗ್ನಿಃ - ವೃತ್ರಾಣಿ - ಜಙ್ಘನತ್ । ದ್ರವಿಣಸ್ಯುಃ - ವಿಪನ್ಯಯಾ ॥ ಸಮಿದ್ಧಃ - ಸಮ್ - ಇ

೨ ೧ ೨ ೦ ೩
ದ್ಧಃ - ಶುಕ್ರಃ - ಆಹುತಃ - ಆ - ಹುತಃ ॥

ಶ್ರೌತರ್ಷಾಣಿ ತ್ರೀಣಿ ॥ ಶ್ರೌತರ್ಷಮ್ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಶ್ರುತರ್ಷಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫.೧. ಅಗ್ನಿರ್ವೃತ್ರಾ ॥ ಣಾಽ೨ಇಜಾಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ । ಘಾಽ೨೩೪ ನಾತ್ । ದ್ರವಿಣಸ್ಯುರ್ವಿಪನ್ಯಯಾಽ೨ ॥ ಓಇಸಮಿದ್ಧಾಽ೨೩ಃಶೂ ॥ ಕ್ರಾಯಾಹುತಃ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೬ । ಧೂ । ೬ । ೬ ॥

೫.೨. ಅಗ್ನಿರೌಹೋವಾಹಾಇ । ವೃತ್ರಾಣೀ ॥ ಜಾಜ್ಘಾಽ೩ನಾತ್ । ಔಹೋಽ೩ವಾ೩ । ದ್ರವಿಣಾಽ೨೩೪ಸ್ಯೂಃ । ಓಇವೋಇಪನ್ಯಯಾಽ೨ ॥ ಸಮಾಯೇಽ೩ ॥ ಧಾಽ೨ಃಶೂಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಕ್ರಯಾ ಹುತಾಽ೨೩೪೫ಃ ॥ ದೀ - ೪ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಧೇ । ೭ । ೭ ॥

೫.೩. ಓಗ್ನೀಃ ॥ ವೃತ್ರಾಣಿ ಜಙ್ಘನಾತ್ । ಔಹೌಹೋಽ೨೩೪ವಾ । ದ್ರವಿ ಣಸ್ಯುರ್ವಿಪನ್ಯಯಾ ॥ ಔಹೌಹೋಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಸಮಿದ್ಧಃ

൧ ೩೦ ೨^ ೩ ೫ ೪ ೫
ಶುಕ್ರಯಾ । ಔಹೌಹೋ೭೨೩ಳವಾ ॥ ಹೋ೭೫ತೋ೭೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೩ ॥ ದಿ । ೮ । ೮ ॥

ದ್ರವಿಣಸ್ಯುಃ ದ್ರವಿಣಂ ಧನಂ ಸ್ತೋತೃಣಾಮಿಚ್ಛನ್ ಛಂದಸಿ ಪರೇಚ್ಛಾಯಾಮ್ ಕ್ಯಚ್ । ಪ್ರಾತಿಪದಿಕೇಭ್ಯಃ ಇಚ್ಛಾಯಾಂ ಕ್ಯಚಿ ಸುಗಾಗಮಃ ಯದ್ವಾ । ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಂ ಧನಂ ತದಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛನ್ನಗ್ನಿಃ **ವಿಪನ್ಯಯಾ** ಪ್ರನತಿಃ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಃ ಅಸ್ಮಾಭಿಃ ಕ್ರಿಯಮಾಣಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸ್ತೂಯಮಾನಃ ಸನ್ **ವೃತ್ರಾಣಿ** ಬಲೇನ ಜಗತಾಮಾವರಕಾಣಿ ರಕ್ಷಃ ಪ್ರಭೃತೀನಿ ತಮಾಜ್ಸಿ ವಾ **ಜಙ್ಘನತ್** ಭೃಶಂ ಹನ್ತು - ಹಸ್ತೇರ್ಯಙಲುಗಂತಾಲ್ಲಿಙರ್ಥೇಲೇಟ್ - ೩.೪.೭. - ಕೀದೃಶೋ೭ಗ್ನಿಃ **ಸಮಿದ್ಧಃ** ಸಮಿದಾದಿಭಿರ್ಹವಿಭಿಃ ಸಮ್ಯಗ್ದೀಪಿತಃ । ಅತ ಏವ **ಶುಕ್ರಃ** ದೀಪ್ಯಮಾನಃ । **ಆಹುತಃ** ಹವಿರ್ಭಿರಾಹುತಃ ॥

ವಿಪನ್ಯಯಾ - ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾರದ ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಬಲದಿಂದ, ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನೆಗಳಿಂದ, **ದ್ರವಿಣಸ್ಯುಃ** - ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನೂ ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ನೀಡಲಾಶಿಸುವ, **ಸಮಿದ್ಧಃ** - ಸಮಿತ್ತು/ ಹೋಮದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, **ಶುಕ್ರಃ ಅಗ್ನಿಃ** - ಪ್ರಜ್ವಲಿತವಾದ ಅಗ್ನಿಯು, ಶುದ್ಧನಾದ, ಬಲಪ್ರದನಾದ ಅಗ್ನಿಯು, **ಆಹುತಃ** - ಎಲ್ಲೆಡೆಯಿಂದಲೂ ಹೋಮದ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಸಹಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿ ಇಟ್ಟಿರುವ **ವೃತ್ರಾಣಿ** - ಸುತ್ತುವರಿದು ತೊಂದರೆ ಕೊಡುವ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡಿಯಾಗಿರುವ ಅವಿದ್ಯೆ ಅಜ್ಞಾನ ದುಃಖದಾರಿದ್ರ್ಯಾದಿ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳನ್ನು, ತಮೋರೂಪಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, **ಜಂಘನಾತ್** - ನಾಶಮಾಡಲಿ.

ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ಸಮಗ್ರ ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನೆಗಳಿಂದಲೂ, ಸಮಿದಾದಿ ಹವಿರ್ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸೇವಿಸುತ್ತಿರುವ, ಉಪಾಸಕನ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನೂ ಸುಖಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಸಲಾಶಿಸುವ ಶಕ್ತಿಪ್ರದನಾದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ. ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನು ಕೋಟಲೆಕೊಡುತ್ತಿರುವ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗಿರುವ ಅವಿದ್ಯೆ ಅಜ್ಞಾನ ರೋಗ ದಾರಿದ್ರ್ಯಾದಿ ದುಃಖಗಳನ್ನೂ ನಾಶಮಾಡಲಿ.

ವೃತ್ರನೆಂಬರಿಯ, ಕತ್ತಲೆಯ ಕತ್ತರಿಸಿ ಮತ್ತೂ
ಹವಿಯೆಂಬ ಸಿರಿ ಬಯಸಿ ನಮ್ಮ ನುತಿಗಳಿಗಮೊಲಿದು ।
ಸಮಿಧೆಯಿಂ ಹವಿಗಳಿಂ ಸೊಗವಾಂತು ಪ್ರೊಳೆವನಗ್ನಿ ॥

ಋಕ್ - ೫

ಉಶನಾಕಾವ್ಯೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಪ್ರೇಷ್ಠಂ ವೋ ಅತಿಥಿಜ್ಸ್ತುಷೇ ಮಿತ್ರಮಿವ ಪ್ರಿಯಮ್ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
ಅಗ್ನೇ ರಥಂ ನ ವೇದ್ಯಮ್ ॥ *೫.೫ ॥*

೧ ೨ರ ೩ ೧೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ಪ್ರೇಷ್ಠಮ್ - ವಃ - ಅತಿಥಿಮ್ । ಸ್ತುಷೇ - ಮಿತ್ರಮ್ - ಮಿ - ತ್ರಮ್ - ಇವ - ಪ್ರಿ

೨ ೧೨ರ ೧೨ರ ೧ ೨ರ
ಯಮ್ ॥ ಅಗ್ನೇ - ರಥಮ್ - ನ - ವೇದ್ಯಮ್ ॥

ಔಶನಸಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ॥ ಔಶನಮ್ । ಉಶನಾವಿರಾಟ್ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ರ ೫ ೪ ೧ ೨ ೧ ೦ ೨ ೧
೫.೧. **ಪ್ರೇಷ್ಠಂವಾಃ ॥ ಅತಾಽ೨೩ಇಥೀಮ್ । ಸ್ತೌಷೇಮಿತ್ರಮ್ । ಇವ**

೨ ೧ ೨ ೨ ೧
ಪ್ರಾಽ೨೩ಯಾಮ್ ॥ ಅಗ್ನಾಇರಾಽ೩ಥಾಽ೩ಮ್ ॥ ನಾವಾಽ೨೩

೨ ೧ ೫ ॥ ೫
ಹಾಽ೩೪೩ಇ ॥ ದಾಽ೨೩೪ಯೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೯ ॥ ಥೋ । ೯ ॥ ೯ ॥

ಶೈರೀಷಮ್ ॥ ಶಿರೀಷೋ ಉಶನಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪೧ ೫ ೪ ೧ ೨ ೨ ^
೫.೨) ಪ್ರೇಷ್ಠಂವಃ । ಓಹಾಇ ॥ ಅತಾ೨ಇಥೀಮ್ । ಸ್ತುಷಾಇಮಿತ್ರಾ

೧ ^ ೩ ೫ ೨೧
೨ಇಮ್ । ಇವಾ೨ಪ್ರಾ೨೩೪ಯಾಮ್ ॥ ಔಹೋ೨೧ಇ ।

೨೧ ೧ ೧ ೪ ೨
ಅಗ್ನೇರಾಥಾ೨೩ಮ್ ॥ ನಾ೨೩ವೇ೨೩ ॥ ದಾ೨೩೪೫ಯೋ

॥ ೫
೬ಹಾಇ ॥ ದೀ - ೩ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೧೧ । ಥೌ । ೧೧ ॥ ೧೧ ॥

ಔಶನಮ್ ॥ ಉಶನಾ ವಿರಾಟ್ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೧ ೦ ೧ ೧ ೦
೫.೩. ಪ್ರೇಷ್ಠಂವೋಹಾಉ ॥ ಅತಿಥಾಇಮ್ । ಸ್ತುಷೇಮಿತ್ರಮಿವಪ್ರಾ೨

೨ ೧ ೨ ^ ೧ ^೩ ೫೧ ೦
೨೩ಯಾಮ್ ॥ ಅಗ್ನಾಯೇ೨೩ ॥ ರಾ೨ಥಾ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥

೨೧೧ ೩ ^೧೧೧
ನವೇದಿಯಾ೨೩೪೫ಮ್ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೬ ॥ ಕೂ । ೧೧ । ೧೧ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ವಃ** ತ್ವಾಂ ಪೂಜಾರ್ಥೇ ಬಹುವಚನಂ **ಸ್ತುಷೇ** ಸ್ತೌಮಿ, ಅಹಮುಶನಾ ಇತಿ ಶೇಷಃ । ಕೀದೃಶಮ್? **ಪ್ರೇಷ್ಠಂ** ಸ್ತೋತೄಣಾಮಸ್ಮಾಕಂ ಧನದಾನೇನ ಪ್ರಿಯ ತಮಮ್ **ಅತಿಥಿಂ** ಸರ್ವೈರತಿಥಿವತ್ ಪೂಜ್ಯಮ್ । ಯದ್ವಾ- ಅತ ಸಾತತ್ಯಗಮನೇ । ಋತ ನ್ಯಂಜೀತ್ಯಾದಿನಾ ಅತಿರಿಥಿನ್-ಸತತಂ ದೇವಾನಾಂ ಹವಿಃ ಪ್ರದಾತುಮ್ ಗಚ್ಛನ್ತಮ್ । **ಮಿತ್ರಮಿವ** ಸಖಾಯಮಿವ **ಪ್ರಿಯಮ್** ಸ್ತೋತುಃ ಪ್ರೀಣನಕರಂ **ರಥಂ** ನ ರಥಮಿವ **ವೇದ್ಯಂ** ವೇದೋಧನಂ ಧನಹಿತಂ ಲಾಭಹೇತುಂ ಯಥಾ ರಥೇನ ಧನಂ ಲಭತೇ ತದ್ವತ್

ಸ್ತೋತಾರೋಽನೇನ ಧನಂ ಲಭನ್ತೇ ತಾದೃಶ ಧನಲಾಭ ಕಾರಣಮ್ । **ಅಗ್ನೇ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾನಾಂ **ಅಗ್ನಿಮ್** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾನಾಂ ಪಾಠಃ ॥

ಪ್ರೇಷ್ಠಮ್ - ಧನದಾತೃವಿನಂತೆ, ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನೂ, **ಅತಿಥಿಮ್** - ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ, **ಮಿತ್ರಮಿವ** - ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ, **ಪ್ರಿಯಮ್** - ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವ, **ಅಗ್ನೇ** - ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ವೇದ್ಯಮ್** - ಜ್ಞಾನಾರ್ಹನಾದ, ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯನಾದ, ಧ್ಯಾನಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಗೋಚರನಾಗುವ, **ರಥಂ ನ** - ದೇವತೆಗಳ ವಾಹನದಂತೆ, ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರವಾದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಶರೀರವೇ ರಥ - ಗುರಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ಸಾಧನವಾದ ವಾಹನದಂತೆ, ಚಲನಶೀಲ ಜಗತ್ತಿನಂತೆ, **ಸ್ತುಷೇ** - ಸ್ತುತಿಸುವೆ.

ಧನದಾತೃವಿನಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಿಯನೂ, ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನೂ, ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ ಪ್ರಸನ್ನನೂ, ಹೃದಯಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರನೂ ಪ್ರಕಾಶರೂಪಿಯೂ ಆದ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ, ರಥದಲ್ಲಿರುವವರು ತಮ್ಮ ಗುರಿಯನ್ನು ಸೇರುವಂತೆ ಶರೀರವೆಂಬ ರಥಸ್ಥನಾಗಿರುವ ನಾನು ಜೀವನದ ಗುರಿಯ ಪರಮಗತಿಯನ್ನು ತಲುಪಬೇಕೆಂದು ಸ್ತುತಿಸುವೆ.

ಅತಿಥಿಯಂ ಸುರರಿಗಾಹುತಿಯನೊಯ್ದೀವನಂ ನಾಂ
ಪ್ರಿಯತಮನಮಾತ್ಯಸಖನಂ ನುತಿಪೆನಗ್ನಿ! ನಿನ್ನಂ ।
ನೀನೆಮಗೆ ರಥದಂತೆ ಯಾನಾನುಕೂಲಿಯಲ್ತೆ ॥

ಋಕ್ - ೬

ಸುದೀತಿಪುರುಮೀಢೌ ಆಂಗಿರಸೌ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೩ ೧ ೨
ತ್ವಂ ನೋ ಅಗ್ನೇ ಮಹೋಭಿಃ ಪಾಹಿ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾ ಅರಾತೇಃ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧
ಉತ ದ್ವಿಷೋ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ॥ ೬.೬ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩
ತ್ವಮ್ - ನಃ - ಅಗ್ನೇ - ಮಹೋಭಿಃ । ಪಾಹಿ - ವಿಶ್ವಸ್ಯಾಃ - ಅರಾತೇಃ - ಅ - ರಾತೇಃ ॥

೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಉತ - ದ್ವಿಷಃ - ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ॥ ೬.೬ ॥

ಸಾಂವರ್ಗಮ್/ ಸಂವರ್ಗಃ ॥ ಇನ್ದ್ರಃ । ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨ರ ೧ ೨ರ ೧೧ ೨ ^ ೨ ೧೧
೬.೧. ತ್ವನ್ನೋಽಯಾ ॥ ಗ್ನೇಮಹೋಭಿಃ । ಪಾಹೋಽಇವೀಽ೩ಶ್ವಾ । ಸ್ಯಾ

೦ ೨ರ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧
ಅರಾತೇಃ ॥ ಉತಾದ್ವಾऽ೧ಇಷಾऽ೨: ॥ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ । ಇಡಾऽ೨೩

೨ ೧
ಭಾऽ೩ಳ೩ । ಓऽ೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ ॥ ಝೋ । ೧೨ । ೧೨ ॥

ವಾರ್ತ್ರಘ್ನಮ್ ॥ ಇನ್ದ್ರಃ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪೦ ೫ ೦ ೪ ೫ ೫ ೨ರ ೧ ೨
೬.೨. ತ್ವಾಂತ್ವನ್ನೋಽಅಗ್ನೇಮ । ಹೋऽ೬ಭಾಇಃ ॥ ಪಾಹಿವಿಶ್ವಾಔऽ೩

೨ ೧ ೨ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ಹೋ । ಸ್ಯಾಔऽ೩ಹೋ । ಅರಾತೇಃ । ಉತಾದ್ವಾऽ೧ಇಷಾऽ೨ಃ ।

೧ ^ ೩ ೫೦ ೦ ೩ ೧೧೧
ಮರ್ತಾऽ೨ಯಾऽ೨೩ಳಔಹೋವಾ ॥ ಸ್ಯಾऽ೨೩ಳ೫ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೯ ॥ ಗೋ । ೧೩ । ೧೩. ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ** ತ್ವಂ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾನ್ **ಮಹೋಭಿಃ** ಪೂಜಾಭಿಃ ಮಹದ್ಭಿರ್ಧನೈರ್ವಾ **ಪಾಹಿ** ರಕ್ಷ । ಕಸ್ಯಾಃ ಪಾಹಿ? **ವಿಶ್ವಸ್ಯಾಃ** ಬಹುವಿಧಾತ್ **ಅರಾತೇಃ** ಅದಾತುಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಅದಾನಾದ್ವಾ ಪಾಹಿ । ತ್ವಮೇವಮಹದ್ಧನಂ ದತ್ವಾ ಅದಾತುರದಾನಾದ್ವಾ ಸಕಾಶಾದ್ರಕ್ಷೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಯದ್ವಾ ಮಹೋಭಿಃ ಯುಕ್ತಸ್ತ್ವಮಿತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ । **ಉತ** ಅಪಿ ಚ । **ದ್ವಿಷಃ** ದ್ವೇಷ್ಟುಃ **ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ** ಮರ್ತ್ಯಾತ್ ಸಕಾಶಾತ್ ಪಾಹಿ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಬಲಂ ದತ್ತ್ವೇತಿಭಾವಃ । ಅಥವಾ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ ದ್ವಿಷೋದ್ವೇಷಾದ್ರಕ್ಷೇತಿ ಸಂಬನ್ಧಃ । ಅರಾತೇರಿತ್ಯಸ್ಯ ಅದಾನಾದಿತಿ ಪಕ್ಷೇ ತತ್ರಾಪಿ ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯಾದಾನಾದಿತಿ ಸಂಬನ್ಧನೀಯಮ್ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯೇ, **ಮಹೋಭಿಃ** - ಮಹಿಮಾನ್ವಿತವಾದ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ, ಮಹತ್ತಾದ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ, ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದಲೂ, **ವಿಶ್ವಸ್ಯ** - ಸಮಸ್ತ, ಪ್ರಪಂಚದ, **ಮರ್ತ್ಯಸ್ಯ** - ಮಾನವರ, **ಅರಾತೇಃ** - ದಾನ ಮಾಡದಿರುವ ಭಾವದಿಂದ, ಕೃಪಣತೆಯಿಂದ, ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆಯಿಂದ, **ಉತ** - ಅದೇರೀತಿ, **ದ್ವಿಷಃ** - ದ್ವೇಷ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ, ದುಃಖದಾಯಕ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ, **ಪಾಹಿ** - ಕಾಪಾಡು.

ಅಗ್ನಿಯೇ ಮಹಿಮಾನ್ವಿತಜ್ಞಾನಾದಿ ಸದ್ಗುಣಗಳನ್ನೂ ದಾನಾದಿಭಾವನೆಯನ್ನೂ ಮಹಿಮೋಪೇತಕರ್ಮಾದಿಸಾಧನಗಳನ್ನೂ ದಯಪಾಲಿಸಿ ಕೃಪಣತೆ ದ್ವೇಷ ಆದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಮಸ್ತ ಮಾನವರಿಂದ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸು.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ನೀನೆಮ್ಮನಾವಗಂ ನಿನ್ನ ಬಲದಿಂ
ತೇಜದಿಂ ಪೊರೆಯೈ ಸಮಸ್ತಶತ್ರುಗಳ ದೆಸೆಯಿಂ ।
ಅಂತೆಯೇ ಮಾನುಷಾರಿಗಳ ದೆಸೆಯಿಂ ರಕ್ಷಿಸೈ ॥

ಋಕ್ - ೭

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಏಹ್ಯೂ ಷು ಬ್ರವಾಣಿ ತೇಽಗ್ನ ಇತ್ಥೇತರಾ ಗಿರಃ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಏಭಿರ್ವರ್ಧಾಸ ಇನ್ದುಭಿಃ ॥ ೭.೭ ॥

೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩
ಆ - ಇಹಿ - ಉ - ಷು - ಬ್ರವಾಣಿ - ತೇ । ಅಗ್ನೇ - ಇತ್ಥಾ - ಇತರಾಃ - ಗಿರಃ ॥ ಏ

೨ ೩ ೧ ೨೦
ಭಿಃ - ವರ್ಧಾಸೇ - ಇನ್ದುಭಿಃ ॥ ೭.೭ ॥

ಶೌನಃ ಶೇಪಮ್ ॥ ಸಾಕಮಶ್ವಃ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೦ ೨ ೪ ೦ ೫ ೫ ೧ ೦ ೦ —
೭.೧. **ಏಹ್ಯೂಷೂಽ೩ಬ್ರವಾಣಾಽ೬ಇತಾಇ ॥ ಅಗ್ನಇತ್ಥೇತರಾಗಾಽ೨ಇ**

೧ ೨೦ — ೧ ೧ ೨ ೧
ರಾಃ ॥ ಏಭಾಽ೨ಇವರ್ದ್ಧಾ ॥ ಸಯಾಽ೨೩ಹಾಽ೩೪೩ಇ ॥ ದೂಽ

೫ ೫
೨೩೪ಭೋಽ೬ಹಾಇ ॥ *ದೀ - ೫ । ಪ - ೫ । ಮಾ - ೮ ॥ ಜೌ । ೧೪॥೧೪ ॥*

ಶೌನಃ ಶೇಪಮ್ ॥ ಶೌನಃ ಶೇಪೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೧ ೦ ೨ ೨
೭.೨. **ಏಹ್ಯೂಷುಬ್ರವೌಹೋಽಣಾಇತಾಇ ॥ ಅಗ್ನಇತ್ಥೇತರಾಽ೧ಗೀಽ೩**

೨ ೨ ೩ ೫ ೧ ೨
ರಾಃ । ಏಭಿರ್ವಾಽ೨೩೪ರ್ದ್ಧಾ ॥ ಸಯಾಽ೨೩ಹಾಽ೩೪೩ಇ ॥

೧ ೫ ೫
ದೂಽ೨೩೪ಭೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೫ । ಮಾ - ೬ ॥ ನೂ । ೧೫ ॥ ೧೫ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ಏಹಿ ಆಗಚ್ಛ **ತೇ** ತುಭ್ಯಂ ತ್ವದರ್ಥಂ **ಗಿರಃ** ಸ್ತುತೀಃ **ಇತ್ಥಾ** ಇತ್ಥಮನೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ **ಸು** ಸುಷ್ಠು **ಬ್ರವಾಣಿ** ಇತ್ಯಾಶಾಸ್ಯತೇ । ತಾಃ ಸ್ತುತೀಃ ಶ್ರುಣು ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಉ ಇತ್ಯೇತಾಃ **ಇತರಾಃ** ಅಸುರೈಃ ಕೃತಾಃ ಸ್ತುತೀಃ ಶ್ರುಣು ಇತಿ ಶೇಷಃ । ತಥಾ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ **ಅಗ್ನಿರಿತ್ಥೇತರಾಗಿರ ಇತ್ಯಸುರ್ಯ್ಯಾಹ ವಾ ಇತರಾಗಿರಃ** ಇತಿ । ಅಪಿ ಚ । ಆಗತಸ್ತ್ವಂ **ಏಭಿಃ** ಏತೈಃ **ಇಂದುಭಿಃ** ಸೋಮ್ಯೈಃ **ವರ್ದ್ಧಾಸ**ವರ್ದ್ಧಸ್ವ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, ಜ್ಞಾನದಾತೃವೇ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ಉ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, **ಇತರಾಃ** - ಇತರ ಬೇರೆಯದಾದ ಲೌಕಿಕವ್ಯವಹಾರ, **ಇತ್ಥಾ** - ಈ ರೀತಿ, ಸತ್ಯ, **ಸುಬ್ರವಾಣಿ ಗಿರಾಃ** - ಮಧುರವಾಣಿಯಿಂದ, **ಷು** - ಸುಂದರವಾದ ಮಾತಿನಿಂದ, **ಏಹಿ** - ದಯಮಾಡು, ಹೃದಯದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸು, **ಆ ಇಹಿ** - ಅನುಭವಗಮ್ಯನಾಗು, **ಏಭಿಃ ಇನ್ದುಭಿಃ** - ಈ ಯಜ್ಞದಿಂದ, ಸೋಮರಸದಿಂದರಸಭರಿತವಾದ, **ವರ್ಧಸ್ವ** - ವೃದ್ಧಿಸು, ಮಹತ್ವಪಡೆ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸು.

ಜ್ಞಾನದಾತೃವಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಸೋಮರಸದಿಂದ ವೃದ್ಧಿಸಿ, ಮಹತ್ವಪಡೆ. ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದೂ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ, ವಿರಾಜಿಸಬೇಕೆಂದೂ, ಸತ್ಯವೂ ಮಧುರವೂ ಆದ ವಾಣಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಇತ್ತ ಬಾ ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ಸೂಳ್ನುಡಿವೆನಾಂ ನಿನ್ನೊಳು
ನಿನ್ನ ನುಡಿಗಳೆ ದಿಟಂ, ಪೆರತೆಲ್ಲನುಡಿಯುಂ ಸಟೆ ।
ಈ ನನ್ನ ನುತಿಗಳೆಂಬಿಂದುಕಿರಣದೆ ವರ್ಧಿಸ್ವೈ ॥

ಋಕ್ - ೮

ವತ್ಸಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಆ ತೇ ವತ್ಸೋ ಮನೋಯಮತ್ಪರಮಾಚ್ಚಿತ್ಸಧಸ್ಥಾತ್ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನೇ ತ್ವಾಙ್ ಕಾಮಯೇ ಗಿರಾ ॥ *೮.೮ ॥*

೨ ೩ ೨ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಆ - ತೇ - ವತ್ಸಃ - ಮನಃ - ಯಮತ್ । ಪರಮಾತ್ - ಚಿತ್ - ಸಧಸ್ಥಾತ್ - ಸಧ -

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಸ್ಥಾತ್ ॥ ಅಗ್ನೇ - ತ್ವಾಮ್ - ಕಾಮಯೇ - ಗಿರಾ ॥ *೮.೮ ॥*

ವಾತ್ಸೇ ದ್ವೇ ॥ ವತ್ಸೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫.೧. ಆತೇವತ್ಸಾಃ ॥ ಮನೋಽಯಮತ್ । ಪರಮಾತ್ । ಚಿತ್ಸಧಾಽ೨೩
ಸ್ಥಾತ್ ॥ ಅಗ್ನಾಇತ್ವಾಽ೩ಙ್ಕಾಽ೩ ॥ ಮಯೋವಾ ॥ ಗಾಽ೫ಇ
ರೋಽ೬ಹಾಇ ॥ ದೀ - ೪ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೭ ॥ ಥೇ । ೧೬ । ೧೬ ॥

ಕಾಣ್ವಮ್ । ಕಣ್ವಃ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫.೨. ಆತೇವತ್ಸೋ ಮನೋಽಯಮತ್ । ಐಯಾಹಾಇ ॥ ಪರಮಾಚ್ಚಿತ್ಸ
ಧಸ್ಥಾದೈಯಾಽ೨೩ಹೋಽಇಯಾ ॥ ಅಗ್ನೇತ್ವಾಙ್ಕಾಮಯಐಯಾಽ
೨೩ಹೋಽಇಯಾ ॥ ಗಿರಾ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥
ಡಾ ॥ ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೬ ॥ ಜೂ । ೧೭ । ೧೭ ॥

ವತ್ಸಃ ಏತನ್ನಾಮ ಋಷಿಃ **ತೇ** ತವ **ಮನಃ ಪರಮಾಚ್ಚಿತ್** ಉತ್ಕೃಷ್ಟಾದಪಿ **ಸಧಸ್ಥಾತ್** ಸಹಸ್ಥಾನಾತ್ ದ್ಯುಲೋಕಾತ್ **ಆಯಮತ್** ಆಯಮಯತಿ । ಕೇನ ಸಾಧನೇನ? **ಗಿರಾ** ಸ್ತುತ್ಯಾ । ಶಿಷ್ಟಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕೃತಮ್ । ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ತ್ವಾಂ ಕಾಮಯೇ** ತ್ವದೀಯಂ ಮನೋ ಮಯ್ಯೇವ ನಿಯಚ್ಛಾಮೀತಿ ಪ್ರಾರ್ಥಯೇ ॥

ತ್ರಿವಿಧಾಃ ಋಚೋ ಭವನ್ತಿ ಪರೋಕ್ಷ ಕೃತಾಃ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತಾಃ, ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಾಶ್ಚ । ತತ್ರ ಪ್ರಥಮ ಪುರುಷಾದಿಭಿನಿರ್ದೇಶೇನ ಪರೋಕ್ಷಾರ್ಥೇಷು ನಿಯುಕ್ತಾ ಪೂರ್ವಾ ಯಥಾ **ಅಗ್ನಿರ್ವೃತ್ರಾಣಿ ಜಂಘನಾತ್** ಇತಿ ಪುರಸ್ತಾದ್ಗತಾ ಇಹೈವ ಆತೇ **ವತ್ಸೋಮನೋ ಯಮತ್** - ಇತಿ ಪೂರ್ವದಲಂ ಚ । **ಸಂಬುದ್ಧ್ಯಾದಿ** ನಿರ್ದೇಶೇನ ಯತ್ರ ದೇವಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇ

ಕೃತೋ ಬುಧ್ಯತೇ ಸಾ **ದ್ವಿತೀಯಾ** ಯಥಾ **ಅಗ್ನ ಆಯಾಹಿ ವೀತಯೇ** ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾ ಇಹೈವೋತ್ತರದಲಂಚ । ಆತ್ಮಾನಮೇವ ಸ್ತೋತವ್ಯಮಧಿಕೃತ್ಯ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಾ ತೃತೀಯಾ, ಯಥಾ **ಅಹಮಿದ್ಧಿಪಿತುಷ್ಪರಿ ಮೇಧಾಮೃತಸ್ಯ ಜಗ್ರಹ । ಅಹಂ ಸೂರ್ಯ ಇವಾಜನಿ** ॥ *ಸಾ. ಋ. ೧೫೨.* // **ವಿವೃತಂ ಚೈ ತತ್ ಸಮಸ್ತಮ್** ॥ *ನಿ. ೭.೧.೧.* // **ತ್ವಾಙ್‌ಕಾಮಯೇ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ತ್ವಾಮ್ ಕಾಮಯೇ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ಸುಬಂತತ್ವಾದವಗೃಹ್ಯಪಠಂತಿ ॥

ಇಲ್ಲಿನ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಮ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರಾದಿಯಾಗಿಯೂ, ಎರಡನೆಯದು ಚತುರ್ಥ ಮನ್ದ್ರಸ್ವರಾದಿಯಾಗಿಯೂ ಇದೆ - *ಆ. ಬ್ರಾ. ೧.೨.೮* //

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ವತ್ಸ** - ಪುತ್ರನಾದ ಜೀವ, ಮಗ, ವತ್ಸ, ಋಷಿ, **ಪರಮಾಚ್ಚಿತ್** - ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಮನಸ್ಸು, ಮಾತನಾಡುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿ ರುವ ಪರಮಾತ್ಮ, **ಮನಃ** - ಮನಸ್ಸು, ಮನನೀಯ ಜ್ಞಾನ, **ಸಧಸ್ಥಾತ್** - ದ್ಯುಲೋಕ ದಿಂದ, ಮೋಕ್ಷಧಾಮ, ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರುವ, ಶ್ರೇಷ್ಠಸ್ಥಾನ, ಹೃದಯಸ್ಥಾನದಿಂದ, **ಗಿರಾ** - ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, **ಆಯಮತ್** - ಪಡೆಯುವುದು, ಆಕರ್ಷಿಸಿ ವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು, **ಕಾಮಯೇ** - ಇಚ್ಛಿಸುವೆನು.

ಅಗ್ನಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿನ್ನ ಪುತ್ರನಾದ ಈ ಜೀವವು ಶ್ರೇಷ್ಠಜ್ಞಾನಿಯೂ ಪರಮ ಪ್ರಭುವೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಅತಿ ಪವಿತ್ರವೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವೂ ಆದ ಈ ಹೃದಯ ಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಮನನೀಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಆಕರ್ಷಿಸಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಚ್ಛಿಸುತ್ತದೆ.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ವತ್ಸನಾಂ ಬಯಸುವೆಂ ನಿನ್ನನೆಂದುಂ;
ನಿನ್ನ ಮನಮಂ ಸಮುನ್ನತಮಪ್ಪ ಸಗ್ಗದಿಂದಂ ।
ಸೆಳೆಯುವುದಲಾ ಎನ್ನ ರಸಮಯಸ್ತುತಿಸಮೂಹಂ ॥

ಋಕ್ - ೯

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಪುಷ್ಕರಾದದ್ಧ್ಯಥರ್ವಾ ನಿರಮನ್ಥತ ।

೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ಮೂರ್ಧ್ನೋ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ವಾಘತಃ ॥ *೯.೯.* //

೩೨೩

೨ ೩ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ತ್ವಾಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ಪುಷ್ಕರಾತ್ - ಅಧಿ । ಅಥರ್ವಾ - ನಿಃ - ಅಮನ್ಥತ ॥ ಮೂರ್ದ್ಧ್ನಃ -

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ವಿಶ್ವಸ್ಯ - ವಾಘತಃ ॥ *೯.೯. //*

ಅಗ್ನೇರಾರ್ಷೇಯಮ್ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ರ ೦ ೦ ೫ರ ೧ ೨ ೦ ೧ ಅ
೯.೧) **ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಪೂಷ್ಕಾಽ೬ರಾದಧೀ ॥ ಆಥರ್ವಾ । ನಾಇಃ । ಅಮಾಽ**

೩ ೫ ೩ ೫ ೩ ೫ ೪
೨ನ್ಧಾಽ೨೩೪ತಾ ॥ ಮೂಽ೨೩೪ರ್ದ್ಧ್ನೇ । ವಾಽ೨೩೪ಇಶ್ವಾ ॥ ಸ್ಯ

೫ ೪ ॥ ೫
ವೋವಾ ॥ ಘಾಽ೫ತೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೫ / ಪ - ೮ / ಮಾ - ೪ // ವೀ / ೧೮ // ೧೮ //

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ಅಥರ್ವಾ** ಏತತ್ ಸಂಜ್ಞ ಋಷಿಃ **ತ್ವಾಂ ಪುಷ್ಕರಾದಧಿ** ಪುಷ್ಕರೇ ಪುಷ್ಕರಪರ್ಣೇ **ನಿರಮನ್ಥತ** ಅರಣ್ಯೋಃ ಸಕಾಶಾದಜನಯತ್ । ಕೀದೃಶಾತ್ ಪುಷ್ಕರಾತ್? **ಮೂರ್ದ್ಧ್ನಃ** ಮೂರ್ದ್ಧವದ್ಧಾರಕಾತ್ । **ವಿಶ್ವಸ್ಯ** ಸರ್ವಸ್ಯ ಜಗತಃ **ವಾಘತಃ** ವಾಹಕಾತ್ । ಪುಷ್ಕರಪರ್ಣೇ ಹಿ ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಭೂಮಿಮಪ್ರಥಯತ್ ಪುಷ್ಕರ ಪರ್ಣೇಽಪ್ರಥಯತ್ ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ । ಭೂಮಿಶ್ಚ ಸರ್ವಜಗತ ಆಧಾರಭೂತೇತಿ ಪುಷ್ಕರಪರ್ಣಸ್ಯ ಸರ್ವಜಗದ್ಧಾರಕತ್ವಮ್ । ಅತ್ರ ಪುಷ್ಕರ ಶಬ್ದೇನ ಪುಷ್ಕರಪರ್ಣಮಭಿಧೀಯತೇ, ಇತ್ಯೇತಚ್ಚತೈತ್ತಿರೀಯಕೇವಿಸ್ಪಷ್ಟಮಾಮ್ನಾತಮ್, ತ್ವಾಯಗ್ನೇ ಪುಷ್ಕರಾದಧೀತ್ಯಾಹ ಪುಷ್ಕರ ಪರ್ಣೇಹ್ಯೇನಮುಪಶ್ರುತಮವಿನ್ದತ್ ಇತಿ ॥

ವಿವರಣಕಾರಸ್ತ್ವೇಷಾನ್ಯಥೈವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ **ತಥಾಹಿ** – ಅತ್ರೇತಿಹಾಸಮಾಚಕ್ಷತೇ । ಸರ್ವಮಿದಮ್ ಅನ್ಧತಮಸಾಸೀತ್ । ಅಥ ಮಾತರಿಶ್ವಾವಾಯುಃ ಆಕಾಶೇ ಸೂಕ್ಷ್ಮಮಗ್ನಿಮಪಶ್ಯತ್ ಸ ತಮ್ ಮಥ್ನಾತ್ । ಅಥರ್ವಾ ಚ ಋಷಿಃ ತದೇತದುಚ್ಯತೇ – ಹೇ ಅಗ್ನೇ! ತ್ವಾಮ್ ಪುಷ್ಕರಾತ್ ಪುಷ್ಕರಮಿತ್ಯನ್ತರಿಕ್ಷನಾಮ – ನಿ. ೧.೩.೧೩ । ತಸ್ಮಾತ್ ಅಧಿಶಬ್ದಶ್ಚ

ಅಧಿಪರೌ ಅನ ರ್ಥಕೌ ೧.೪.೯೩ । ಇತಿ ॥ ಕರ್ಮಪ್ರವಚನೀಯಃ ಪಾದಪೂರಣಃ । **ನಿರಮನ್ಥತ** ನಿತರಾಂ ಮಥಿತವಾನ್ । ಕೀದೃಶಾದನ್ತರಿಕ್ಷಾತ್? ಉಚ್ಯತೇ **ಮುರ್ದ್ಧ್ನಃ** ಪ್ರಧಾನ ಭೂತಾತ್ । ಕಸ್ಯ? ಉಚ್ಯತೇ **ವಿಶ್ವಸ್ಯ** ಸರ್ವಸ್ಯ ಬಾಧತಃ ಋತ್ವಿಜ್‌ನಾಮೈತತ್ - ನಿ.೩.೧೮.೩ ॥ ಅನ್ತರ್ಣೀತಮತ್ವರ್ಥಂಚಾತ್ರ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । ಋತ್ವಿಜೋ ಯಜಮಾನಸ್ಯ । ಷಷ್ಠೀ ನಿರ್ದೇಶಾತ್ ಅರ್ಥಾಯೇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಃ ಇತಿ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ, **ಅಥರ್ವಾ** - ಅಥರ್ವನು, ಅಹಿಂಸಾವ್ರತಿ, ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿರನಾದವ, **ಪುಷ್ಕರಾತ್ ಅಧಿ** - ಪುಷ್ಕರಸ್ರಜಂ - ತಾಂ.ಮ. ಬ್ರಾ.೮.೯.೬., ಕಮಲದೆಲೆಯ ಮೇಲೆ, ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, **ವಾಘತಃ ನಿರ್ವಾಹಕತ್ವೇನ** ಮೇಧಾವಿಗಳು, **ಮೂರ್ಧ್ನಃ** - ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರಭೂತವಾದ, ಶಿರೋಧಾರ್ಯವಾದ, **ನಿರಮನ್ಥತ** - ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡ, ಅರಣಿಯಿಂದ ಮಥಿಸಿ ಪಡೆದ, **ವಿಶ್ವಸ್ಯ** - ಜಗತ್ತಿನ, ಪ್ರಪಂಚದ ನಡುವೆ.

ಮೇಧಾವಿಯಾದ ಅಥರ್ವನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರಭೂತವಾದವನೂ ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪಿಯೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಪಂಚದ ನಡುವೆಯೂ ತನ್ನ ಹೃದಯಕಮಲ ದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡನು.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ನಿನ್ನನಾ ಮುನಿ ಅಥರ್ವಂ ಅರಣಿಯಿಂ –
ದಂತೆವ್ರೋಲ್ ಸರ್ವಲೋಕಪ್ರಶಸ್ತಾಧಾರದಿಂ ।
ನಿರ್ವಾಹಕಾದಿನಂತರಿಕ್ಷಾದಿಂ ಮಥಿಸಿ ತೆಗೆದಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೦

ವಾಮದೇವೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನೇ ವಿವಸ್ವದಾ ಭರಾಸ್ಮಭ್ಯಮೂತಯೇ ಮಹೇ ।

೩ ೧ ೨ ೦ ೩ ೨
ದೇವೋ ಹ್ಯಸಿ ನೋ ದೃಶೇ ॥ *೧೦.೧೦ ॥*

ಸ್ವರಿತಾಃ - ೧೦ । ಉದಾತ್ತಾಃ - ನಾ । ಧಾರೀ - ೩೭ । ವೇ । ದಶತಿಃ - ೧ ॥

೧ ೨೦ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಅಗ್ನೇ - ವಿವಸ್ವತ್ - ವಿ - ವಸ್ವತ್ - ಆ - ಭರ । ಅಸ್ಮಭ್ಯಮ್ - ಊತಯೇ - ಮ

೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೩
ಹೇ ॥ ದೇವಃ - ಹಿ - ಅಸಿ - ನಃ - ದೃಶೇ ॥

ಆದ್ಯುದಾತ್ತಃ - ೩೩ । ಅವಗ್ರಹಃ - ೯ । ಪದಮ್ - ೧೨೦ ॥ ಥ । ದಶತಿಃ - ೧ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾದಶತಿಃ ॥ ೧ ॥ ಪ್ರಥಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೧ ॥

ವಾಧ್ರ್ಯಶ್ವಮ್ ॥ ವಧ್ರ್ಯಶ್ವೋಽನೂಪೋ ವಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೫೦ ೪ ೫ ೪೦ ೫ ೪ ೪ ೫ ೨ ೧ ೧
೧೦.೧. ಅಗ್ನೇವಿವಸ್ವದಾಭರೋ । ವಾಹಾಇ ॥ ಅಸ್ಮಭ್ಯಮೂತಽಇಯಾ

೨೦ ೧ ೨ ^ ೨ ೧ ೨ ^ ೨ ೧ ೨
ಇಮಹೇ । ಓಽ । ವಾಽಇಹಾಇ । ಓಽ । ವಾಽಇಹಾಇ ॥ ದಾಇವೋ

೧ ೨ ^ ೨ ೧ ೨ ^ ೨ ^
ಽ೧ಹಿಯಾಽ೨ । ಓಽ । ವಾಽಇಹಾಇ । ಓಽ । ವಾಽಇಹಾಽಇಇ ॥

೧ ^ ೩ ೫೦ ೦ ೨
ಸಾಽ೨ಇನಾಽ೨ಇ೪ಔಹೋವಾ ॥ ದೃಶೇಽ೧ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೪ । ಮಾ - ೯ ॥ ಘೋ । ೧೯ । ೧೯ ॥

ಏಕೋನವಿಂಶತಿಃ ॥ ಪ್ರಥಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೧ ॥ ಪ್ರಥಮಾ ದಶತಿಃ ॥ ೧ ॥

ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾಸು ಋಕ್ಷು ಬಹ್ವೃಚಾನಾಮನುಕ್ರಮಣಿಕಾ ಗ್ರನ್ಥಮ್ ಪರ್ಯಾಲೋಚ್ಯ ತತ್ರೋಕ್ತಾ ಋಷಿ ಛಂದೋ ದೇವತಾ ಯೋಜಿತಾಃ ಏವಮುತ್ತರಾಸ್ವಪಿ ಯೋಜನೀಯಾಃ । ಅಗ್ನೇಽವಿವಸ್ವದಿತ್ಯೇಷಾತು ಬಹ್ವೃಚೈರ್ನಾಮ್ನಾತಾ ತಥಾಪ್ಯಸ್ಯಾಃ ಛಂದೋ ದೇವತೇ ಪೂರ್ವವದ್ವಿಸ್ಪಷ್ಟೇ, ಋಷಿಸ್ತುವಾಮದೇವ ಇತಿ ಗ್ರಂಥಾನ್ತರಾದವಗತಃ ॥ ಹೇ **ಅಗ್ನೇ** ತ್ವಮ್ **ಅಸ್ಮಭ್ಯಮ್** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಮಹೇ ಊತಯೇ** ಮಹತೇ ರಕ್ಷಣಾಯ । ಅವ ರಕ್ಷಣೇ ಇತಿ ಧಾತೋಃ ಊತಿಯೂತಿ ಜೂತೀತಿ ಸೂತ್ರೇಣ ನಿಪಾತಿತಂ ರೂಪಮ್ । **ವಿವ**

ಸ್ವತ್ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕೇಷು ವಿಶೇಷೇಣ ನಿವಾಸಸ್ಯ ಹೇತುಭೂತಮಿದಂ ಕರ್ಮ **ಆಭರ** ಸಂಪಾದಯ । ಹೃ ಗ್ರಹೋರ್ಭಶ್ಛನ್ದಸೀತಿ ಭತ್ವಮ್ । **ಹಿ** ಯಸ್ಮಾತ್ ತ್ವಂ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ದೃಶೇ** ದರ್ಶನಾರ್ಥಂ **ದೇವಃ** ದ್ಯೋತಮಾನಃ **ಅಸಿ** । ಇಂದ್ರಾದಯೋ ನಾಸ್ಮಭಿರ್ದೃಶ್ಯಂತೇ, ತ್ವಂ ತು ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾದಿ ದೇಶೇऽತಿ ದ್ಯೋತಮಾನಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇಣ ದೃಶ್ಯಸೇ ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಾಮ್ ವಿಶೇಷೇಣ ಪ್ರಾರ್ಥಯಾ ಮಹೇ ಇತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಃ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಯೇ, **ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ** - ನಮಗೆ, **ಮಹೇ** - ಮಹತ್ತಾದ, **ಊತಯೇ** - ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಜನನಮರಣ ಚಕ್ರದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು, ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ, **ವಿವಸ್ವತ್ ತಮಸಾಂ ವಿವಾಸನಕರಮ್ - ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾತ್ ಜ್ಯೋತಿಃ** - ವಾಸಯೋಗ್ಯವಾದ ಮನೆ, ಸುಖಪ್ರದ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳು, ಅಜ್ಞಾನನಾಶಕ ತಿಳುವಳಿಕೆ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕಗಳು, **ಆಭರ** - ದಯಪಾಲಿಸು, ಸಿದ್ಧಮಾಡು, ದೀಪ್ತನಾಗು, **ನಃ ದೃಶೇ** - ನಮಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಲು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ಮಾಡಿಸಲು, **ದೇವಃ ಅಸಿ** - ನಮ್ಮ ಇಷ್ಟದೇವನಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ಪ್ರಕಾಶಕನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

ಪ್ರಕಾಶನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, ನಮಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾದ ನೀನೇ ನಮ್ಮ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಇರುವ ಅಜ್ಞಾನಾದಿ ಅಡ್ಡಿಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು ಮತ್ತು ಮುಕ್ತಿಗೆ ಅವಕಾಶ ಮಾಡಿಕೊಡು.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ನೀನೆಮ್ಮ ರಕ್ಷೆಪ್ರೋಷಣೆಗೆ ನಿರತಂ
ನೀಡ್ವೆ ತಮೋಹಾರಿ ತೇಜಮಂ ಸರ್ವಾರ್ಥಕಾಂ ।
ನೀನಲ್ತೆ ಗೃಹಪತಿಯು; ನಮಗೆ ಕಾಂಬೊಂದೆ ದೈವಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೧

ಆಯುಜ್ಞ್ವಾ ಹಿ ವಾ ವಿಶ್ವರೂಪಾಙ್ಗಿರೋ ಗಾಯತ್ರೀ ಅಗ್ನಿಃ ।।।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ನಮಸ್ತೇ ಅಗ್ನ ಓಜಸೇ ಗೃಣನ್ತಿ ದೇವ ಕೃಷ್ಟಯಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಮೈರಮಿತ್ರಮರ್ದಯ ॥ ೧.೧೧ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೧.೨೦ ೩೧೨ ೩ ೧ ೨ ೧೨೦ ೩೧೨
ನಮಃ - ತೇ - ಅಗ್ನೇ - ಓಜಸೇ । ಗೃಣನ್ತಿ - ದೇವ - ಕೃಷ್ಟಯಃ ॥ ಅಮೈಃ ಅಮಿತ್ರ

೩ ೧ ೨೦ ೩
ಮ್ - ಅ - ಮಿತ್ರಮ್ - ಅರ್ದಯ ॥ *೧.೧೧ ॥*

ಸಾಂವರ್ಗಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೫ ರ ೪ ೫ ೧ ೨ ೧ ^ ೩
೧೧.೧. **ನಮಸ್ತೌ ॥ ಹೋಗ್ನಾಇ । ಓಜಸಾಽ೩ಇ । ಗೃಣಾಽ೨ನ್ತಾಽ೨೩೪**

೫ ೧ ೩ — ೧ ೨ ೧ ೩
ಇದೇ । ವಾಕೃಷ್ಟಯಾಽ೨: ॥ ಅಮಾಯೇಽ೩: ॥ ಆಽ೨ಮಾಽ೨೩೪

೫ರ ರ ೨ ೧ ೧೧೧
ಔಹೋವಾ ॥ ತ್ರಮರ್ದಯಾಽ೨೩೪೫ ॥

*ದೀ - ೩ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೬ । ಡೂ । ೨೦ । **೨೦** ॥*

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! ದೇವ! **ತೇ** ತುಭ್ಯಂ **ನಮೋ ಗೃಣಂತಿ** ನಮಸ್ಕಾರ ಶಬ್ದಮುಚ್ಚರಂತಿ । ಕಿಮರ್ಥಮ್? **ಓಜಸೇ** ಬಲಾಯ । ಕೇ? **ಕೃಷ್ಟಯಃ** ಮನುಷ್ಯಾಃ ಯಜಮಾನಾಃ । ಅತೋಽಹಮಪಿ ಗೃಣಾಮೀತ್ಯರ್ಥಃ । ತ್ವಂ ಚ **ಅಮೈಃ** ಬಲೈಃ **ಅಮಿತ್ರಂ** ಶತ್ರುಮ್ । **ಅರ್ದಯ** ನಾಶಯ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, **ಕೃಷ್ಟಯಃ** - ನಿನ್ನೆಡೆಗೆ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಉಪಾಸಕರು, ಭಕ್ತರು, **ಓಜಸೇ** - ದೀಪ್ತಿಯಿಂದ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಚೈತನ್ಯಗಳಿಂದ, ಆತ್ಮ ವರ್ಚಸ್ಸಿನಿಂದ, **ನಮಸ್ತೇ ಗೃಣನ್ತಿ** - ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, **ಅಮೈಃ** - ಅಸದೃಶವಾದ ನಿಗ್ರಹಾನುಗ್ರಹದ ಬಲದಿಂದ, ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ, **ಅಮಿತ್ರಮ್** - ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗವನ್ನು, **ದೇವ** - ಸರ್ವಪ್ರಕಾಶಕ, ದಿವ್ಯಪ್ರಭಾವ, **ಅರ್ದಯ** - ನಾಶಮಾಡು.

ದಿವ್ಯಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ! ನಿನ್ನಿಂದ ಆಕರ್ಷಿತರಾದ ಭಕ್ತರೂ ಉಪಾಸಕರೂ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗವೂ, ಭಯರೋಗಾದಿ ಶತ್ರುಗಳೂ ನಿನ್ನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ನಾಶವಾಗಬೇಕೆಂದು ನಮಸ್ಕಾರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ.

೩೨೮

ಹೇ ಅಗ್ನಿದೇವ! ನಿನಗಿದೊ ನಮಿಸುವೆಂ ಭಕ್ತಿಯಿಂ
ಬಲವನಾಶಿಸಿ ಸಕಲಭಜಕರೊಲ್ದರ್ಚಿಸಿಹರು ।
ನಮ್ಮ ರಿಪುಗಳ ನೀನು ಸದೆವುದ್ಧೆ ಪ್ರಬಲರುಜೆಯಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೨

ವಾಮದೇವೋ ಗೌತಮಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ದೂತಮ್ ವೋ ವಿಶ್ವವೇದಸಜ್ ಹವ್ಯವಾಹಮಮರ್ತ್ಯಮ್ ।

೧ ೨ ೩ ೨
ಯಜಿಷ್ಠಮೃಞ್ಜಸೇ ಗಿರಾ ॥ ೨.೧೨ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ದೂತಮ್ - ವಃ - ವಿಶ್ವವೇದಸಮ್ - ವಿಶ್ವ - ವೇದಸಮ್ । ಹವ್ಯವಾಹಮ್ -

೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩
ಹವ್ಯ - ವಾಹಮ್ - ಅಮರ್ತ್ಯಮ್ - ಅ - ಮರ್ತ್ಯಮ್ ॥ ಯಜಿಷ್ಠಮ್ - ಋಞ್ಜಸೇ -

೨
ಗಿರಾ ॥ ೨.೧೨ ॥

ವೈಶ್ವಮನಸಮ್ ॥ ವಿಶ್ವಮನಾಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ४ ೨ ^ ४ ೫೦ ೨ ೧೦
೧೨.೧. ದೂತಾ೩ಇಮ್ವೋ೩ಇವಿಶ್ವವೇದಸಾಮ್ ॥ ಹವ್ಯವಾಹಾಮ್ ।

ಅ ^ ೩ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨ ^
ಅಮಾ೨ರ್ತ್ಯಾ೨೩ಳಯಾಮ್ ॥ ಯಾಜಿಷ್ಠಮ್ । ಋ । ಜಸೇ೩ಇ

೨ ೨ ೧ ೨ ^ ४ ೫ ४
ಹಾಇ ॥ ಗಿರಾ । ಔ೩ಇಹೋವಾ । ಹೋ೩೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೬ । ಣೂ । ೨೧ । ೨೧ ॥

೩.೨೯

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ವಿಶ್ವವೇದಸಮ್** ವಿಶ್ವಂ ಸಮಸ್ತಂ ವೇದೋ ಧನಂ ಯಸ್ಯಾಸೌ ವಿಶ್ವ ವೇದಾಃ ತಮ್ ಸರ್ವವಿದಮ್ ವಾ । **ಹವ್ಯವಾಹಮ್** ದೇವೇಭ್ಯೋ ಹವಿಷಾಂವ್ರೋ ಢಾರಮ್ । **ಅಮರ್ತ್ಯಂ** ಅಮರಣ ಧರ್ಮಾಣಮ್ । **ಯಜಿಷ್ಠಂ** ಅತಿಶಯೇನ ಯಷ್ಟಾ ರಮ್ । **ದೂತಮ್** ದೇವಾನಾಮ್ ವಃ ತ್ವಾಮ್ । **ಗಿರಾ** ಸ್ತುತಿರೂಪಯಾ ವಾಚಾ । **ಋಞ್ಜ ಸೇ** ಯಜಮಾನೋಽಹಂ ಪ್ರಸಾಧಯಾಮಿ ವರ್ಧಯಾಮೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಋಞ್ಜತಿಃ ಪ್ರಸಾ ಧನ ಕರ್ಮಾ ಇತಿ ಯಾಸ್ಕಃ ॥

ಸರ್ವಾಣಿ ಮನ್ತ್ರಪ್ರಧಾನಾನಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಆರ್ತ್ವಿಜ್ಯಂ ಅಗ್ನಿರೇವ ಕರೋತಿ ಇತಿ ಯಜಿಷ್ಠ ಉಚ್ಯತೇ ಅಗ್ನಿರ್ವಾಕ್ ಭೂತ್ವಾ ಮುಖಂ ಪ್ರಾವಿಶೇತ್ - *ಐ. ಉ. ೨. ೪ ॥* ಅತಃ ಸರ್ವಾಣ್ಯಾರ್ತ್ವಿಜ್ಯಾನಿ ಅಗ್ನೇರೇವ ॥

ವಿಶ್ವವೇದಸಮ್ - ಸರ್ವಜ್ಞ, ಪರಮ ಐಶ್ವರ್ಯಶಾಲೀ ಪರಮೇಶ್ವರ, **ಅಮರ್ತ್ಯಮ್** - ದೇವತೆ, ಅವಿನಾಶೀ, ಅಮರ, **ಯಜಿಷ್ಠಮ್** - ಯಜ್ಞಯೋಗ್ಯ ವಾದ ವನ್ನು, ಯಜ್ಞದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸಾಧನ, ಉಪಾಸನೀಯವಾದ, ಸರ್ವಪೂಜ್ಯನಾದ, **ಹವ್ಯ ವಾಹಮ್** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕೊಂಡೊಯ್ಯುವ, ಕರ್ಮಫಲದಾತೃ, ಆದಾನಪ್ರದಾನಗಳ ವಿದಾಯಕನು, **ದೂತಮ್** - ದುಃಖನಿವಾರಕ, ದಿವ್ಯಗುಣಗಳ ಸಂದೇಶ ವಾಹಕ, ದೇವತೆ ಗಳ ದೂತ, ದುರ್ಗುಣನಾಶಕ, **ಋಜ್ಜಸೇ** - ರಂಜಿಸಲು, ಉದ್ದೀಪನಗೊಳಿಸಲು, ಪ್ರಸನ್ನ ಗೊಳಿಸಲು, **ಗಿರಾ** - ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, ವೇದವಾಣಿಗಳಿಂದ.

ಪರಮ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಯಜ್ಞಯೋಗ್ಯವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವವನೂ ಕರ್ಮಫಲದಾತೃವೂ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳ ಸಂದೇಶವಾಹಕನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಲು ವೇದವಾಣಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ದೇವದೂತನೆ! ವಿಶ್ವವೇದನೇ! ಹವ್ಯವಹನೇ!
ಅಮರರೊಳಗತಿಶಯನೆ! ಯಾಜ್ಞಿಕರೊಳುತ್ಕೃಷ್ಟನೇ ।
ನಿನ್ನನಾಂ ನುತಿಗಳಿಂದಿದೊ ರಂಜಿಸಿದಪನೊಲ್ದು ॥

ಋಕ್ - ೧೩

ಪ್ರಯೋಗೋ ಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರೀ ಅಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨೩ ೧ ೨ ೩೧೨
ಉಪ ತ್ವಾ ಜಾಮಯೋ ಗಿರೋ ದೇದಿಶತೀರ್ಹವಿಷ್ಕೃತಃ ।

೩ ೧ ೨೦
ವಾಯೋರನೀಕೇ ಅಸ್ಥಿರನ್ ॥ ೩.೧೩ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೧೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩
ಉಪ - ತ್ವಾ - ಜಾಮಯಃ - ಗಿರಃ । ದೇದಿಶತೀಃ - ಹವಿಷ್ಕೃತಃ - ಹವಿಃ - ಕೃತಃ ॥ ವಾ

೨ ೧೨ ೩
ಯೋಃ - ಅನೀಕೇ - ಅಸ್ಥಿರನ್ ॥ ೩.೧೩ ॥

ಶ್ನಾಭಮ್ ॥ ಶ್ನಾಭೋಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿರಿನ್ದ್ರೋ ವಾ

೫ ೦ ೧ ೭ಂ ೧ ೨೧ ೧ ೪ — ೧
೧೩.೧. ಉಪತ್ವಾಜಾ ॥ ಮಯೋ೭೨ಗಿ । ರ೬ಇಯಯೂ೭೨: । ದಾಇದಿ

೨೦ ೧ ೨೧ ೪ — ೨೦ ೧೦ ೨^
ಶತೀರ್ಹವಿಷ್ಕ್ಯ । ತ೬೭ಇಯಯೂ೭೨: ॥ ವಾಯೋರಾ೭೨೩ನೀ ॥

೩ ೨ ^ ೪ ೧೨ ^ ೧೦ ೧೧೧
ಕಯಾ೭೩ಸ್ಥಾ೭೫ಇರಾ೭೬೫೬ನ್ ॥ ಅಶ್ವಾ೭೩ಗಾವಾ೭೨೩೪೫ಃ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೧೦ । ಗೌ । ೨೨ । ೨೨ ॥

ಶ್ನಾಷ್ಟೀಯಮ್ । ಶ್ನಾಷ್ಟಮ್ ॥ ಶ್ನುಷ್ಟೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೦ ೫೦ ೧ ೨ ೧
೧೩.೨. ಉಪತ್ವಾಜಾಮಾ೭೬ಯೋಗಿರಾಃ ॥ ದಾ೭ಇದಿಶ । ತಾ೭ಇಃ ।

೪ ^ ೩ ೫ ೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೧
ಹವೀ೭೨ಷ್ಕಾ೭೨೩೪ತ್ರಾಃ ॥ ವಾಯೋರನಾಹಾಇಕಾಯಾ ॥ ಸ್ಥಾ

೩೩೧

೨ ೩೦ ೫ ೪ ೫
ಇರಾ । ಔಹೋ೭೨೩ಳವಾ ॥ ಈಡಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೭ ॥ ಡೇ । ೨೩ ॥ ೨೩ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ಹವಿಷ್ಕೃತಃ** ಯಜಮಾನಾರ್ಥಮ್ **ಗಿರಃ** ಸ್ತುತಯಃ **ಜಾಮಯಃ** ಸ್ವಸಾರ ಇವ, **ದೇದಿಶತೀಃ** ತವ ಗುಣಾನ್ ದಿಶನ್ತ್ಯಃ । **ತ್ವಾ** ತ್ವಾಮ್ ಉಪತಿಷ್ಠನ್ತೇ । **ವಾಯೋಃ ಅನೀಕೇ** ಸಮೀಪೇ ತ್ವಾಮ್ ಸಮೇಧಯನ್ತಃ । **ಅಸ್ಥಿರನ್** ಅತಿಷ್ಠಂ ಶ್ಚ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕನೇ ಉಪಾಸನೀಯ ದೇವನೇ, **ಹವಿಷ್ಕೃತಃ** - ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವವನು, ಆದಾನ ಪ್ರದಾನದಿಂದ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಭಕ್ತನು, ಯಜಮಾನನು, **ಜಾಮಯಃ** - ಸೋದರಿಯರ ಒಲುವಿನ ಮಾತಿನಂತೆ, ಅಗ್ನಿಯ ಸೋದರಿಯರು - ಜ್ವಾಲೆಗಳು, **ದೇದಿಶತೀಃ** - ತ್ಯಾಗಶೀಲ, ಗುಣಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪುನಃ ಪುನಃ ಸದುಪದೇಶ ನೀಡುತ್ತಿರುವ, **ವಾಯೋಃ ಅನೀಕೇ** - ವಾಯುವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ಗತಿಪ್ರದನಾದ ನಿನ್ನಿಂದ, **ತ್ವಾ ಉಪ** - ನಿನ್ನ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು, **ಉಪ ಅಸ್ಥಿರನ್** - ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವೆವು.

ಉಪಾಸನೀಯನಾದ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ ಭಕ್ತಿಯುತ ಯಜ್ಞಕರ್ತೃವಿನ ತ್ಯಾಗಶೀಲ ಸೋದರಿಯರು, ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತುಕೊಂಡು ಅಗ್ರಪ್ರತಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಎಡಬಿಡದೆ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ವಾಯುವಿನ ಸಹಾಯದಿಂದ ನೀನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವಂತೆ ನಾವು ಪರಿಚರ್ಯೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಉಪಾಸಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ಯಾಜ್ಞಿಕನಿಗೋಸುಗಂ ಹವ್ಯಂಗಳಂ
ಸವಿವ ನಿನ್ನೊಡವುಟ್ಟುಗಳು ಗಡಾ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ತಾಮ್ ।
ಭಕ್ತಾನುದ್ಧಾರಕೆನುತನಿಲನತ್ತಲ್ ಸಾರುಗುಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೪

ಮಧುಚ್ಛಂದಾ ವೈಶ್ವಾಮಿತ್ರಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಉಪ ತ್ವಾಗ್ನೇ ದಿವೇದಿವೇ ದೋಷಾವಸ್ತರ್ಧಿಯಾ ವಯಮ್ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ನಮೋ ಭರನ್ತ ಏಮಸಿ ॥ ೪.೧೪ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ
ಉಪ - ತ್ವಾ - ಅಗ್ನೇ - ದಿವೇದಿವೇ - ದಿವೇ - ದಿವೇ । ದೋಷಾವಸ್ತಃ - ದೋಷಾ -

೩ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩
ವಸ್ತಃ - ಧಿಯಾ - ವಯಮ್ ॥ ನಮಃ - ಭರನ್ತಃ - ಆ - ಇಮಸಿ ॥

ವೈಶ್ವಾಮಿತ್ರಮ್ ॥ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೧ ೪ರ ೫ರ ೧ ೧ ೨
೧೪.೧. ಉಪಾತ್ವಾ೨೩ಗ್ನೇದಿವೇದಿವಾ೩ ॥ ದೋಷಾ೨ವಾಸ್ತಾ೨ಃ । ಧಿ

೧ರ ೧ ೧ ೧ರ ೨
ಯಾವಯಮ್ ॥ ನಾಮೋ೨ಭಾರಾ೨ ॥ ತಯೇಮಾ೨೩ಸಾ೨

^ ೧
೩೪೩ಇ । ಓ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೫ । ಘು । ೨೪ । ೨೪ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ವಯಮ್** ಅನುಷ್ಠಾತಾರಃ **ದಿವೇ ದಿವೇ** ಪ್ರತಿದಿನಂ, **ದೋಷಾವಸ್ತಃ** ರಾತ್ರಾವಹನಿ ಚ **ಧಿಯಾ** ಬುಧ್ಯಾ, **ನಮೋ ಭರಂತಃ** ನಮಸ್ಕಾರಂ ಸಂಪಾದಯನ್ತಃ, **ಉಪ** ಸಮೀಪೇ **ತ್ವಾ ಏಮಸಿ** ತ್ವಾಮಾಗಚ್ಛಾಮಃ । ಉಪ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಪಾತಃ ಸ್ವರಃ । **ತ್ವಾ ಮೌ** ದ್ವಿತೀಯಾಯಾಃ । ೮.೧.೨೩ । ಇತಿ ಯುಷ್ಮಚ್ಛಬ್ದಸ್ಯಾನುದಾತ್ತಸ್ತ್ವಾದೇಶಃ । ದೋಷಾಶಬ್ದೋ ರಾತ್ರಿವಾಚೀ - ನಿರುಕ್ತ ೧.೭.೯ ॥ ವಸ್ತಃ ಇತ್ಯಹರ್ವಾಚೀ - ನಿರುಕ್ತ ೧.೯.೧. ॥ ದ್ವಂದ್ವ

ಸಮಾಸೇ ಕಾರ್ತ್ತಕೌಜಯಾದಿತ್ವಾದಾದ್ಯುದಾತ್ತಃ । ಸಾವೇಕಾ ಚ ಇತಿ ಧಿಯೋ ವಿಭಕ್ತಿ ರುದಾತ್ತಾ । ನಮಃ ಇತಿ ನಿಪಾತಃ । ಯದ್ವಾ ನಬ್ವಿಷಯಸ್ಯೇತ್ಯಾದ್ಯುದಾತ್ತಃ । ಭರಂತ ಇತ್ಯತ್ರ ಶಪಃ ಪಿತ್ವಾತ್ ಶತುರ್ಲ ಸಾರ್ವಧಾತು ಕತ್ವಾಚ್ಚ ಅನುದಾತ್ತತ್ವೇ ಸತಿ ಧಾತು ಸ್ವರಃ ಶಿಷ್ಯತೇ ಏಮಸೀತಿ ಇದನ್ತೋಮಸಿ - ೭.೧.೧೪ । ಇತ್ಯನೇನ ಇಕಾರಃ ತಿಜಃ ಇತಿ ನಿಘಾತಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, **ದಿವೇದಿವೇ** - ಪ್ರತಿದಿನವೂ, **ದೋಷಾವಸ್ತಃ - ದೋಷೇತಿ ರಾತ್ರೇರ್ನಾಮ । ವಸ್ತಾ ಆಚ್ಛಾದಯಿತಾ । ರಾತ್ರ್ಯಾಯಃ ಸ್ವೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ತಮಾಂ ಸ್ಯಾಚ್ಛಾದಯತಿ ಸದೋಷಾವಸ್ತಾ** - ರಾತ್ರಿ ಹಗಲುಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಕೋಚ ವಿವಿಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಸಾಯಂಕಾಲ ಪ್ರಾತಃಕಾಲ, **ಧಿಯಾ** - ಬುದ್ಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಧ್ಯಾನವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, **ನಮೋ ಭರಂತಃ** - ವಿನಿಯ ತುಂಬಿದ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ, ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ರುವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು, **ತ್ವಾ ಉಪ** - ನಿನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತೇವೆ, ಉಪಾಸಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ! ಪ್ರತಿದಿನ ಸಂಜೆ ಮುಂಜಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನವೃತ್ತಿ ಯಿಂದಿದ್ದು ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ರುವದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಕೊಂಡು ನಿನ್ನ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಬಂದು ಅರ್ಪಿಸಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ನೀಂ ತೇಜದಿಂ ಕಾವಿದು ನೀಗಿ ತಮಮಂ
ಬೆಳಗುವವನಲ್ತೆ; ನಿನ್ನಂ ನುತಿಗಳಿಂ ನತಿಗಳಿಂ
ಬಳಿಬಂದು ಸೇವಿಸುವೆವನುದಿನಂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಂ

ಋಕ್ - ೧೫

ಶುನಃ ಶೇಪ ಆಜೀಗರ್ತಿಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಜರಾಬೋಧತದ್ವಿವಿಡ್ಢಿ ವಿಶೇವಿಶೇ ಯಜ್ಞಿಯಾಯ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಸ್ತೋಮಜ್ ರುದ್ರಾಯ ದೃಶೀಕಮ್ ॥ *೫.೧೫ ॥*

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಜರಾಬೋಧ - ಜರಾ - ಬೋಧ - ತತ್ - ವಿವಿಡ್ಢಿ । ವಿಶೇವಿಶೇ - ವಿಶೇ - ವಿಶೇ -

೧ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಯಜ್ಞಿಯಾಯಾ ॥ ಸ್ತೋಮಜ್ - ರುದ್ರಾಯ - ದೃಶೀಕಮ್ ॥

ಜರಾಬೋಧೀಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಗ್ನಿರ್ಗಾಯತ್ರೀ ರುದ್ರಃ ॥

೪ ೫ ೧ ೧ ೧ ೨ ೦ ೧
೧೫.೧. **ಜಾರಾ ॥ ಬೋಧಾ೨ಬೋಧಾ೨ । ತದ್ವಿವಿಡ್ಢಾಇ ॥ ವಿಶೇವಾ**

೧ ೦ ೨ ೫೦ ೦ ೧೦
ಇಶೇ೨ ॥ ಯಜ್ಞಾ೨೩ । ಯಾಯಾ೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಸ್ತೋ

೨ ೧೦ ೨೦ ೧
ಮಜ್ರುದ್ರಾಯದೃಶೀಕಾಮ್ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೪ । ಛೀ । ೨೫ ॥ ***೨೫*** *॥*

೫೦ ೦ ೪ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ^ ೨
೧೫.೨. **ಜರಾಬೋಧೋವಾ ॥ ತಾದ್ವಿವಿಡ್ಢಾಇ । ವಿಶಾಇವಾ೨೩ಇಶೇ ।**

೧೦ ೦ ೬ ॥ ೪ ೫ ೩೦
ಯಜ್ಞಿಯಾಯಾ ॥ ಸ್ತೋಮಾ೨ಜ್ ರುದ್ರಾ೨೩ಯಾ೨ ॥ ದೃ । ಶೀ

೨^
ಕೋ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೫ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೪ । ಬೀ । ೨೬ ॥* ***೨೬*** *॥*

ಹೇ ಜರಾಬೋಧ! ಜರಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಬೋಧ್ಯಮಾನಾಗ್ನೇ! **ವಿಶೇವಿಶೇ** ಮನುಷ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಾಯ । ತತ್ತದ್ಯಜಮಾನರೂಪ ಪ್ರಜಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥಮ್ । **ಯಜ್ಞಿಯಾಯ** ಯಜ್ಞಸಂಬಂಧ್ಯನುಷ್ಠಾನ ಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ **ತದ್** ದೇವಯಜನಮ್ । **ವಿವಿಡ್ಢಿ** ಪ್ರವಿಶ ಯಜಮಾನೋಽಪಿ **ರುದ್ರಾಯ** ಕ್ರೂರಾಯಾಗ್ನಯೇ ತುಭ್ಯಮ್ । **ದೃಶೀಕಮ್** ದರ್ಶನೀಯಮ್ ಸಮೀಚೀನಮ್ ಸ್ತೋಮಮ್ ಸ್ತೋತ್ರಮ್ ಕರೋತೀತಿ ಶೇಷಃ । ಅತ್ರ ಯಾಸ್ಕ ಏವಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವಾನ್ । ಜರಾಸ್ತುತಿಃ ಜರತೇಃ ಸ್ತುತಿಕರ್ಮಣಃ ತದ್ಬೋಧತಯಾ

ಬೋಧಯಿತರಿತಿ ವಾ ತದ್ ವಿವಿಡ್ಢಿ ತತ್ ಕುರು । ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ ಯಜಮಾನಾಯ । ಸ್ತೋಮಂ ರುದ್ರಾಯ ದರ್ಶನೀಯಮ್ ಇತಿ । ಜರಾಬೋಧ/ ಜೄಷ್ ವಯೋಹಾನೌ ಅತ್ರತು ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಃ । ಷಿಡ್ಭಿದಾದಿಭ್ಯೋಽಙ್ ಇತ್ಯಙ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ಅತಷ್ಟಾಪ್ । ಜರಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಬೋಧೋಯಸ್ಯಾಸೌ ಜರಾಬೋಧಃ ಯದ್ವಾ ಜರಯಾಬೋಧ್ಯತೇ ಇತಿ ಜರಾ ಬೋಧಃ ಕರ್ಮಣಿ ಆಮಂತ್ರಿತಾದ್ಯುದಾತ್ತತ್ವಮ್ ವಿವಿಡ್ಢಿ ವಿಶ್‌ಪ್ರವೇಶನೇ, ಲೋ ಟೋಹಿಃ, ಬಹುಲಂ ಛಂದಸಿ ಇತಿ ಶಪಃ ಶ್ಲುಃ, ಅಭ್ಯಾಸಹಲಾದಿ ಶೇಷೌ, ಹುಜಿಲ್ಭ್ಯೋ ಹೇ ರ್ಧಿಃ, ಇತಿ ಹೇರ್ಧಿರಾದೇಶಃ, ಷ್ಟತ್ವಷ್ಟುತ್ವೇಯದ್ವಾ ವಿಷ್ಲೃವ್ಯಾಪ್ತಾ ವಿತ್ಯಸ್ಯ ಲೋಣ್ಮಧ್ಯ ಮೈಕ ವಚನೇ ಅಭ್ಯಾಸಸ್ಯ ಗುಣಾಭಾವಃ ವಿಶೇವಿಶೇ ಸಾವೇಕಾ ಚ ಇತಿ ಚತುರ್ಥ್ಯಾ ಉದಾ ತ್ತತ್ವಮ್, ಅನುದಾತ್ತಂ ಚ ಇತ್ಯಾಮ್ರೇದಿತಾನು ದಾತ್ತತ್ವಮ್ । ಯಜ್ಞಿಯಾಯ ಯಜ್ಞರ್ತ್ವಿ ಗ್ಭ್ಯಾಮ್ ಘಖತ್ನಾ ಇತಿ ಘಃ ದೃಶೀಕಮ್ ಅನಿದೃಶೀ ಭ್ಯಾನ್ಚೇತಿ ಕೀಕನ್ । ಪ್ರತ್ಯಯಃ ನಿತ್ತ್ವಾದಾದ್ಯುದಾತ್ತಃ ॥

ಅತ್ರೇತಿಹಾಸಮಾಚಕ್ಷತೇ – ಅಗ್ನಿಃ ಶುನಃ ಶೇಪಮುವಾ ಚ – ರುದ್ರಂ ಸ್ತುಹಿ, ರೌದ್ರಾ ಹಿ ಪಶವಃ, ಸ ತಂ ಪ್ರತ್ಯುವಾ ಚ – ನಾಹಂ ಜಾನಾಮಿ ರುದ್ರಂ ಸ್ತೋತುಮ್ ತ್ವಮೇವ ಚೈನಂ ಸ್ತುಹೀತಿ । ತದೇತದ್ ಋಚಾ ಉಚ್ಯತೇ । ಹೇ ಜರಾಬೋಧ ಯನ್ಮಾಮವೋಚಃ ತತ್ತ್ವಮೇವ ವಿವಿಡ್ಢಿ ವೇತ್ಥ ಜಾನಾಸಿ । ನಾಹಮ್ । ಅಥವಾ ವಿವಿಡ್ಢಿ ವಿಷ್ಲೃವ್ಯಾಪ್ತಾವಿತ್ಯೇತಸ್ಯೇದಂ ರೂಪಮ್ । ಅಯಂ ಚ ಧಾತುಃ, ವೇಷ ಇತಿ ಕರ್ಮ ನಾಮಸು ಪಾಠಾತ್ ನಾಮ್ನಾಂ ಚಾ ಖ್ಯಾತಜತ್ವಾತ್, ಕರ್ಮಣಿ ಚ ಕರೋತ್ಯರ್ಥಸ್ಯ ಸಂಭವಾತ್ ಕರೋತ್ಯರ್ಥೋಽಪಿ ವ್ಯಾಪ್ತ್ಯರ್ಥ ಏವೇತಿ ಗಮ್ಯತೇ । ತತ್ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಿನ್ತತ್? ಉಚ್ಯತೇ – ವಿಶೇ ವಿಶೇ ಮನುಷ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಾಯ ಯಜ್ಞಿಯಾಯ ಯಜ್ಞಸಂಪಾದಿ ನೋಽರ್ಥಾಯ । ಸ್ತೋಮಙ್ ಸ್ತೋತ್ರಮ್ ರುದ್ರಾಯ ದೃಶೀಕಮ್ ದರ್ಶನೀಯಮ್ । ಅಥವಾ ರೋದನ ಕ್ರಿಯಾಯೋಗಾತ್ ಅಗ್ನಿರೇವಾತ್ರ ರುದ್ರ ಉಚ್ಯತೇ ಜರಾಬೋಧ ಇತ್ಯಪಿ ಅನ್ತರಾತ್ಮನಃ ಸಂಬೋಧನಮ್ । ಪ್ರೈಷಶ್ಚ । ಹೇ ಮದೀಯಾನ್ತರಾತ್ಮನ್! ಕುರು । ಕಿನ್ತತ್? ಸರ್ವ ಮನುಷ್ಯಾಣಾಂ ಯಜ್ಞ ಸಂಪಾದಿನಃ ಅಗ್ನೇರರ್ಥಾಯ ಸ್ತೋಮಮ್ ದರ್ಶನೀಯಮ್ ॥ ಇತಿ ವಿವರಣಕಾರಃ ॥

ಜರಾಬೋಧ - ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, ಜರಾ - ಸ್ತುತಿ, ಬೋಧ - ತಿಳಿವು, ವಿಶೇ ವಿಶೇ - ಸರ್ವಪ್ರಜಾಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕಪ್ರತ್ಯೇಕ ಯಜ್ಞ

ಮಾಡುವ, ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು, **ಯಜ್ಞಿಯಾಯ** - ಯಜ್ಞದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಸತ್ಕರ್ಮನಿರತನಿಗೆ, **ವಿವಿಡ್ಢಿ** - ಪ್ರವೇಶಿಸು, ತಿಳಿಸಿಕೊಡು, **ರುದ್ರಾಯ** - ದುಷ್ಟರನ್ನು ಅಳಿಸುವ ಭಯಂಕರ ರೂಪಿನ, ಆಧಿವ್ಯಾಧಿ ನಿವಾರಕನಿಗೆ, **ದೃಶೀಕಮ್** - ದರ್ಶನೀಯ ನಾಗುವಂತೆ, **ಸ್ತೋಮಮ್** - ವೇದವಾಣಿಯನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು.

ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗುವ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ ಪ್ರಜಾಹಿತಾರ್ಥವಾಗಿ ಆದಿವ್ಯಾಧಿ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ಮಾಡುವ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿನ ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲು ದೇವಯಜ್ಞ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸು. ದುಷ್ಟರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸಲು, ಭಯಂಕರ ರೂಪತಾಳಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸೌಮ್ಯರೂಪ ಧರಿಸೆಂದು ವೇದವಾಣಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುವೆನು.

ದೇವತಾಸ್ತುತಿಬೋಧನೇ! ಅಗ್ನಿ! ಮನುಜರ್ಕಳ
ಶ್ರೇಯಮಂ ಪ್ರೇಯಮಂ ರುದ್ರದರ್ಶನಮನೆಲ್ಲಂ
ಬಲ್ಲವಂ ನೀನಲ್ತೆ; ನಾನಲ್ತು ತಿಳಿದಾತನೆಂ

ಋಕ್ - ೧೬

ಮೇಧಾತಿಥಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರೀ ॥ ಅಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರತಿ ತ್ಯಂ ಚಾರುಮಧ್ವರಂ ಗೋಪೀಥಾಯ ಪ್ರ ಹೂಯಸೇ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಮರುದ್ಭಿರಗ್ನ ಆ ಗಹಿ ॥ ೬.೧೬ ॥

೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಪ್ರತಿ - ತ್ಯಮ್ - ಚಾರುಮ್ - ಅಧ್ವರಮ್ - ಗೋಪೀಥಾಯ - ಪ್ರ - ಹೂಯಸೇ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಮರುದ್ಭಿಃ - ಅಗ್ನೇ - ಆ - ಗಹಿ ॥ ೬.೧೬ ॥

ಮಾರುತಮ್ ॥ ಮರುತೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ/ ಮರುತಃ ವಾ ॥

೨ ೧ ೪ರ ೫ ೨ರ ೦ ೧ರ

೧೬.೧. **ಪ್ರತಿತ್ಯಾಽ೨೩ಇಶ್ಚಾರುಮಧ್ವರಾಮ್ ॥ ಗೋಪೀಥಾ । ಯಾಽ ।**

೨^ ೩ ೫ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨

ಪ್ರಾಹೂಯಾಽ೨೩ಳಸಾಇ ॥ ಮರುದ್ಭಿಃ । ಆ । ಗ್ನಾಆಗಹಾ ॥ ಔಽ೩

೪ ೫ ೪

ಹೋವಾ । ಹೋಽ೩೪ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೫ । ಮು । ೨೭ ॥ ೨೭ ॥

ತ್ಯಚ್ಛಬ್ದಃ ಸರ್ವನಾಮಸ್ತಚ್ಛಬ್ದಪರ್ಯಾಯಃ । ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ಯೋ ಯಜ್ಞಃ ಚಾರುಃ ಅಂಗವೈಕಲ್ಯರಹಿತಃ । **ತ್ಯಂ** ತಥಾವಿಧಮ್ **ಚಾರುಮ್**, **ಅಧ್ವರಮ್** ಪ್ರತಿಲಕ್ಷ್ಯ । **ಗೋಪೀಥಾಯ** ಸೋಮಪಾನಾಯ । **ಪ್ರಹೂಯಸೇ** ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ತ್ವಂ ಹೂಯಸೇ ತಸ್ಮಾದಸ್ಮಿನ್ನಧ್ವರೇ ತ್ವಂ ಮರುದ್ಭಿರ್ದೇವ ವಿಶೇಷೈಃ ಸಹ **ಆಗಹಿ** ಆಗಚ್ಛ - ಸೇಯಮೃಗ್ ಯಾಸ್ಕೇನೈವಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ - ತಮ್ ಪ್ರತಿ ಚಾರುಮಧ್ವರಮ್ ಸೋಮಂ ಪಾನಾಯ ಪ್ರಹೂಯಸೇ ಸೋಽಗ್ನಿರ್ಮರುದ್ಭಿಃ ಸಹಾಗಚ್ಛ । ಇತಿ ॥ **ಮಾರುತಂ ಸಾಮ ಮರುತ್** ಸಂಬಂಧ ಉಳ್ಳದ್ದು ಮತ್ತು ದ್ವಿತೀಯ ಕೃಷ್ಟಾದಿಕವಾದದ್ದು.

ಅಗ್ನೇ - ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, **ಅಧ್ವರಂ ಪ್ರತಿ** - ಯಜ್ಞದಕಡೆ ಲಕ್ಷ್ಯವಿಟ್ಟು, **ಚಾರುಮ್** - ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಲ್ಲದೆ, ಮನೋಹರವಾಗಿ, **ಗೋಪೀಥಾಯ** - ಸೋಮ ಪಾನಕ್ಕಾಗಿ ಆನಂದಾನುಭವಕ್ಕಾಗಿ, ಪೃಥ್ವಿಯ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ಸಂಯಮಕ್ಕಾಗಿ, **ಪ್ರಹೂಯಸೇ** - ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಲ್ಪಡುತ್ತೀಯೆ, **ಮರುದ್ಭಿಃ** - ಮರುತ್ತುಗಳೊಡಗೂಡಿ, ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಜೊತೆ, **ಆಗಹಿ** - ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದಯಮಾಡು.

ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ನ್ಯೂನತೆಗಳಿಲ್ಲದ ಮನೋಹರವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮರುದ್ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಸೋಮಪಾನಕ್ಕಾಗಿ/ ಆನಂದಾನುಭವಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದಯಮಾಡಿಸಬೇಕೆಂದು ಇಂದ್ರಿಯ ಸಂಯಮದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ಸೋಮಪಾನಕೆನುತ್ತೆ ಮರುತರೊಡನೆ
ರಮಣೀಯಯಾಗಶಾಲೆಗೆ ಬರ್ಪ್ರುದೊಲ್ದು ಜವದಿಂ ।
ಸರ್ವಸಾಧಕನಲ್ತೆ ನೀನೆಂದು ಬೇಡುತಿರ್ಪೆಂ ।

ಋಕ್ - ೧೭

ಶುನಃ ಶೇಪ ಆಜೀಗರ್ತಿಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
ಅಶ್ವಂ ನ ತ್ವಾ ವಾರವನ್ತಂ ವನ್ದಧ್ಯಾ ಅಗ್ನಿಂ ನಮೋಭಿಃ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸಮ್ರಾಜನ್ತಮಧ್ವರಾಣಾಮ್ ॥ ೭.೧೭ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ಅಶ್ವಮ್ - ನ - ತ್ವಾ - ವಾರವನ್ತಮ್ ॥ ವನ್ದಧ್ಯೈ - ಅಗ್ನಿಂ - ನಮೋಭಿಃ । ಸಮ್ರಾಜ

೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ನ್ತಮ್ - ಸಮ್ - ರಾಜನ್ತಮ್ - ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್ ॥ ೭.೧೭ ॥

ಭಾರ್ಗವೇ ದ್ವೇ ॥ ವಾರವಂತೀಯಮ್ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಭೃಗುಃ ಶುನಃ ಶೇಪೋ ವಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨^ ೩ರ ೫ ೧ ೨^ ೩ರ ೫
೧೭.೧. **ಆಶ್ವಾ । ಔಹೋ೭೨೩೪ವಾ । ನಾತ್ವಾ । ಔಹೋ೭೨೩೪ವಾ ॥**

೪ರ ೫ ೪ ೧ ೨ ೩ರ ೫ ೪ ೫ರ
ವಾರವನ್ತಂವನ್ದಧ್ಯಾ । ಆಗ್ನಾ । ಔಹೋ೭೨೩೪ವಾ ॥ ನಮೋಭಿ

೪ರ ೫ ೪ ೧ ೨ರ ೧ ೧ ೪ ೫
ಸ್ಸಮ್ರಾಜನ್ತಾಮ್ ॥ ಆಧ್ವರಾಣಾಮ್ । ಔ೭೨೩ಹೋವಾ ।

೪
ಹೋ೭೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೩ । ಛ । ೨೮ ॥ ೨೮ ॥*

೪ ೫ ೪ ೫೦ ೪೦ ೫ ೪ ೨ ೧ ೦ ೦
೧೮.೨. ಅಶ್ವನ್ನತ್ವಾವಾರವನ್ತಾಮ್ ॥ ವನ್ದಧ್ಯಾ ಅಗ್ನಿನ್ನಮೋಭಾಇಃ ।

೨ ೧೦ ೨ ೧ ೨ ೩೦ ೪೦ ೫ ೧ ೩
ಸಮ್ರಾಜಮ್ । ತಮಾಧ್ವರಾ೩ಳ । ಔಹೋವಾ ॥ ಇಹಾ೨೩ಳ

೫ ೩೦ ೨ ^ ೩ ೫೦ ೦ ೩ ೧೧
ಹಾಇ । ಔಹೋ೩೧೨ ॥ ಯಾ೨೩ಳ ಔಹೋವಾ ॥ ಣಾ೨೩ಳ

೧
ಶಿಮ್ ॥ *ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಭೇ । ೨೯ । ೨೯ ॥*

ವಾರವನ್ತೀಯಮ್ ॥ ಇಂದ್ರೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಶ್ವಃ ॥

೫ ೦ ೦ ೪ ೫ ೨ ೧ ೩ ೫ ೨ ೧
೧೮.೩. ಅಶ್ವನ್ನತ್ವಾಔಹೋಹಾಇ ॥ ವಾರಾವಾ೨೩ಳನ್ತಾಮ್ । ವಂದಾ

೫ ೧ ೨ ^ ೩ ೪೦ ೫ ೧ ೩
ದ್ಧ್ಯಾ೨೩ಳಹಾಇ । ಅಗ್ನಾಇನ್ನಮಾ೨೩ಳ । ಔಹೋವಾ । ಇಹಾ೨

೫ ೨ ^ ೩ ೫ ೨ ೧೦ ೨ ೧ ೬
೩ಳಹಾಇ । ಉಹುವಾ೨೩ಳಭೀಃ ॥ ಸಮ್ರಾಜ । ತಾ೨ಮ

೨ ೩೦ ೪೦ ೫ ೧ ೩ ೫ ೩೦ ೨ ^
ಧ್ವರಾ೩ಳ । ಔಹೋವಾ ॥ ಇಹಾ೨೩ಳಹಾಇ । ಔಹೋ೩೧

೫೦ ೫ ೪
೨೩ಳ । ಣಾಮ್ । ಏಹಿಯಾ೬ಹಾ । ಹೋ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೧೬ । ಮಾ - ೧೦ । ತೌ । ೩೦ । ೩೦ ॥

ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್ ಯಜ್ಞಾನಾಮ್ **ಸಮ್ರಾಜನ್ತಮ್** ತಂ ಸಮ್ರಾಟಸ್ವರೂಪಂ ಸ್ವಾಮಿನಮ್ ಅಗ್ನಿಮ್ ತ್ವಾಂ, **ನಮೋಭಿಃ** ಸ್ತುತಿಭಿಃ **ವಂದಧ್ಯೈ** ವನ್ದಿತುಮ್ ಪ್ರವೃತ್ತಾಃ ಇತಿಶೇಷಃ । ಅಗ್ನೇರ್ದೃಷ್ಟಾಂತಃ **ವಾರವನ್ತಮ್** ವಾಲಯುಕ್ತಮ್ । **ಅಶ್ವಂ** ನ ಅಶ್ವಮಿವ । ಅಶ್ವೋ ಯಥಾಬಾಲೈರ್ವ್ಯಥಕಾನ್ ಮಶಕಮಕ್ಷಿಕಾದೀನ್ ಪರಿಹರತಿ ತಥಾತ್ವಮಪಿ ಜ್ವಾಲಾಭಿರಸ್ಮದ್ವಿರೋಧಿನಃ ಪರಿಹರಸೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ವಾರವಂತಮ್ - ಬಾಲವಿರುವ, ದುಃಖನಿವಾರಕ, **ಅಶ್ವಂ ನ** - ಕುದುರೆಯಂತೆ, ಸೂರ್ಯನಂತೆ, **ತ್ವಾಂ ಅಗ್ನಿಂ** - ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು, **ನಮೋಭಿಃ** - ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, **ವಂದಧ್ಯೈ** - ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ, **ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್** - ಯಜ್ಞಗಳ, **ಸಮ್ರಾಜನ್ತಮ್ - ಸಮ್ಯಗ್‌ದೀಪ್ತಾಮ್** - ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಂತೆ ರಾರಾಜಿಸುವ.

ಯಜ್ಞಗಳ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ! ಕುದುರೆಯು ತನ್ನ ಬಾಲದಿಂದ ತನ್ನನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವ ನೊಣ ಸೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಓಡಿಸುವಂತೆ ನಿನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ನನ್ನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಓಡಿಸು ಅಥವಾ ಸೂರ್ಯನು ಅಂಧಕಾರವನ್ನು ನಿವಾರಿಸುವಂತೆ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ತಮೋಗುಣಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸು ಎಂದು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ನಮಸ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವಂದಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಭಾನುವಂದದೆ ತಮವನಳಿಸುವನೆ! ಹೇ ಅಗ್ನಿಯೇ!
ನಿರ್ವಿಘ್ನಮೆನಲಹಿಂಸಾಯಜ್ಞಮಿದು ಸಾಗುವ್ರೋಲ್
ಬಂದಿಲ್ಲಿ ನೆಲಸು ನೀಂ, ನಮಿಪೆವಾವೆಲ್ಲ ನಯದಿಂ ॥

ಪಾಠಾಂತರ : *ಪುಚ್ಛದಿಂದಶ್ವಂ ಕ್ರಿಮಿಸ್ತೋಮಮಂ ಸದೆವವ್ರೊಲ್*
ಹೇ ಅಗ್ನಿ! ನಮ್ಮ ರಿಪುಗಳನಟ್ಟಿ ನೀಂ ಯಜ್ಞದೊಳ್ ।
ಸಮ್ರಾಜನಂದದೊಳ್ ನೆಲಸಿ ಸಲಪುವುದು ದಯೆಯಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೮

ಪ್ರಯೋಗೋ ಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ
ಔರ್ವಭೃಗುವಚ್ಛುಚಿಮಪ್ನವಾನವದಾಹುವೇ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಜ್ ಸಮುದ್ರವಾಸಸಮ್ ॥ *೮.೧೮ ॥*

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೧ ೨ ೩
ಔರ್ವಭೃಗುವತ್ - ಔರ್ವ - ಭೃಗುವತ್ - ಶುಚಿಮ್ । ಅಪ್ನವಾನವತ್ - ಆ - ಹು

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ವೇ ॥ ಅಗ್ನಿಮ್ - ಸಮುದ್ರವಾಸಸಮ್ - ಸಮುದ್ರ - ವಾಸಸಮ್ ॥ *೮.೧೮* ॥

ಸಾಮುದ್ರೇ ದ್ವೇ ॥ ಸಮುದ್ರಸ್ಯ ವಾಸೋ ವಾ ॥ ಔರ್ವಃ, ದ್ವಯೋರಗ್ನಿಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ರ ೪ ೩ ೫ ೧ ೨ರ
೧೮.೧. ಔರ್ವಭೃಗುವತ್ । ಓಹಾಇ ॥ ಶೂ೨೩೪ಚೀಮ್ । ಆಪ್ನವಾನ ।

— ೧ — ೧ ೨೧ — ೧
ವದಾ೨ಹುವಾ೨ಇ । ಹುವಓಇ ॥ ಅಗ್ನಾ೨ಇಜ್‌ಸಮೂ

— ೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨ ^೧೧೧
೨ ॥ ಸಮುಓ ॥ ದ್ರವಾಸಸಾ೩೧೮ವಾ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೯ । ಝೋ । ೩೧ । ೩೧ ॥

ವೈಧಾರಯ ಋಷಿರ್ವಾ ॥

೫ರ ೪ ೫ ೪ ೪ ೧ ೨ರ
೧೮.೨. ಔರ್ವಭೃಗುವಚ್ಛುಚಿಮ್ । ಏ೫ । ಶುಚೀಮ್ ॥ ಆಪ್ನವಾನ ।

೧ ೨ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧
ವದಾ೨೩ಹುವಾಇ । ಹುವಾ೨೩ಇ । ಹುವಏ ॥ ಅಗ್ನಾಇಜ್

೨^ ೨ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೧ ೩
ಸಾ೩ಮೂ ॥ ಸಮೂ೨೩ । ಸಮುಏ೩ । ದ್ರಾ೨ವಾ೨೩೪

೫ರ ರ ೨ ೧ ೧೧೧
ಔಹೋವಾ ॥ ಸಸಾ೩ಮೇ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೮ । ಥೈ । ೩೨ । ೩೨ ॥

ಸಮುದ್ರಾವಾಸಸಮ್ ಸಮುದ್ರ ಮಧ್ಯವರ್ತಿನಮ್ ಬಾಡವಂ **ಶುಚಿಮ್** ಶುದ್ಧಮ್, ಅಗ್ನಿಮ್ **ಔರ್ವಭೃಗುವತ್** ಯಥಾ ಔರ್ವಭೃಗುಃ **ಅಪ್ನವಾನವತ್** ಯಥಾ ಅಪ್ನವಾನಃ ತಥಾ **ಆಹುವೇ** ಅಹಮಾಹ್ವಯಾಮಿ ॥

ಔರ್ವಭೃಗುವತ್ - ಭೃಗುಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಔರ್ವ ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ, ಜ್ಞಾನ ನಿಷ್ಠ ವಿದ್ವಾಂಸನಂತೆ, **ಅಪ್ನವಾನವತ್** - ಅಪ್ನವಾನ ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ, ಕರ್ಮನಿಷ್ಠ ಕುಶಲ ಕರ್ಮಿಯಂತೆ **ಸಮುದ್ರವಾಸಸಂ** - ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಆಕಾಶವ್ಯಾಪಿ, ವೈದ್ಯುತಾತ್ಮಾ, *ಋ.ಸಂ.೧೦.೯.೮೫.*, **ಶುಚಿಮ್** - ಶುದ್ಧನಾದ, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಆಹುವೇ** - ಆಹ್ವಾನಿಸುವೆ, ಸ್ತುತಿಸುವೆ.

ಜ್ಞಾನನಿಷ್ಠ ಭೃಗುಗೋತ್ರೋತ್ಪನ್ನನಾದ ಔರ್ವ ಮಹರ್ಷಿಯಂತೆ, ಕರ್ಮನಿಷ್ಠನಾದ ಅಪ್ನವಾನ ಋಷಿಯಂತೆ, ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಶುಚಿಯಾದ ಬಡಬಾಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಬಡಬಾಗ್ನಿಯೆನೆ ಶರಧಿಗರ್ಭದೊಳ್ ಬೆಳಗುವವನೇ!
ಅಪ್ನವಾನ್‌ಭೃಗುಮಹರ್ಷಿಗಳಿಂದೆ ಶುದ್ಧಮನದಿಂ
ಸನ್ನುತನೆ! ನಮ್ಮೀ ಹೃದಯಪೂರ್ಣನುತಿಯಿದೋ ಕೊಳ್!

ಋಕ್ - ೧೯

ಪ್ರಯೋಗೋಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಮಿನ್ಧಾನೋ ಮನಸಾ ಧಿಯಜ್ ಸಚೇತ ಮರ್ತ್ಯಃ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಮಿನ್ಧೇ ವಿವಸ್ವಭಿಃ ॥ *೯.೧೯* ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಮ್ - ಇನ್ಧಾನಃ - ಮನಸಾ ॥ ಧಿಯಮ್ - ಸಚೇತ - ಮರ್ತ್ಯಃ ॥ ಅಗ್ನಿಮ್ -

೩ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦
ಇನ್ಧೇ - ವಿವಸ್ವಭಿಃ - ವಿ - ವಸ್ವಭಿಃ ॥ *೯.೧೯* ॥

ಅಸಂಗಮ್ ॥ ಆಸಂಗಃ ॥ ಅತ್ರಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೪೫ ೦ ೪೦ ೫೦ ೪೦ ೫ ೩ ೪
೧೯.೧. **ಅಗ್ನಿಮಿನ್ಧಾನೋಮನಸೌ । ಹೌಹೋವಾಹಾಇ ॥ ಧಿಯಜ್**

೫೦ ೦ ನ ೨ ^ ೧
ಸಚೇತಮೌ । ಹೋಽಇಹಾಽಇ ॥ ಹೋಽ೨ಇ೪ರ್ತ್ಯಾಃ ॥

೧ ೨ ^ ೧ ೩ ೫೦ ೦ ೨ ೧
ಅಗ್ನಾಯೇಽಇಮ್ । ಆಽ೨ಇಂಧಾಽ೨ಇ೪ಔಹೋವಾ ॥ ವಿವ

೩ ೧೧೧
ಸ್ವಭೀಽ೨ಇ೪೫ಃ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೬ । ಡೂ । ೩೩ । ೩೩ ॥

ಮರ್ತ್ಯಃ ಮನುಷ್ಯೋಽಗ್ನಿಮಿಂಧಾನಃ ಕಾಷ್ಠೈಃ ಪ್ರಜ್ವಲಯನ್ ಮನಸಾ ಏವ ಶ್ರದ್ಧಧಾನಃ **ಧಿಯಂ** ಕರ್ಮ **ಸಚೇತ** ಕಾಲೇಭಜೇತ । **ವಿವಸ್ರಭಿಃ** ಋತ್ವಿಗ್ಭಿಶ್ಚ ಅಗ್ನಿಮ್ - ಏವ **'ಇನ್ಧೇ'** ಪ್ರಜ್ವಲಯತಿ । ಬಹ್ವೃಚಾನಾಮ್ ಈ**ನ್ಧೇ** ಇತಿ ಪಾಠಃ ॥

ಮರ್ತ್ಯಃ - ಮನುಷ್ಯನು, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, **ಇನ್ಧಾನಃ** - ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳಿಂದ, ಸಮಿತ್ತುಗಳಿಂದ, **ಧಿಯಮ್** - **ಧೀರಿತಿ ಕರ್ಮನಾಮ**, ಕರ್ಮವನ್ನು ಬುದ್ಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, **ಮನಸಾ** - ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಶ್ರದ್ಧೆ ಯಿಂದ, **ಸಚೇತ** - ಕಾಲಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಸೂಕ್ತ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಜಾಗರೂಕತೆಯಿಂದ, ನೆರವೇರಿ ಸುವುದು, **ವಿವಸ್ವಭಿಃ** - ಋತ್ವಿಜರ ಮುಖಾಂತರ, ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಸೂರ್ಯ ಕಿರಣದ ಮೂಲಕ, ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ, **ಅಗ್ನಿಮಿನ್ಧೇ** - ಅಗ್ನಿ ಯನ್ನು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಲಿ.

ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕಾಲಕಾಲಕ್ಕೆ ಕರ್ಮದ ಸಂಕೇತವಾದ ಅಗ್ನಿಪರಿಚರ್ಯೆ ಯನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿದು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಉದಯವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶವು ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಂತೆ ಹರಡುತ್ತದೆ.

ಮನವಾರೆ ನಿನ್ನನಾಂತರ್ಯದೊಳ್ ಬೆಳಗಿಸುತ್ತುಂ
ನೆನವ ಸಾಧಕನಾತ್ಮಶ್ರದ್ಧೆಯಂ ಬೆಳಗಿಸುವನಯ್ ।
ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಿನಗ್ನಿಹೋತ್ರಮಂ ಸಾಧಿಸುವನಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೨೦

ವತ್ಸಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ಉ   ೩ ೨ ೩   ೧ ೨ ೩   ೧   ೨   ೩ ೨
ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ ರೇತಸೋ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪಶ್ಯನ್ತಿ ವಾಸರಮ್ ।

೩ ೨ಉ   ೩ ೧ ೨   ೩ ೨
ಪರೋಯದಿಧ್ಯತೇ ದಿವಿ ॥ *೧೦.೨೦ ॥*

ಸ್ವ - ೬ । ಉ - ೨ । ಧಾ - ೫೨ ॥ ಖಾ । ದ - ೨ ॥

೨   ೩ ೧ ೨   ೧ ೨ರ   ೧   ೨ರ   ೩   ೨   ೩
ಆತ್ - ಇತ್ - ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ - ರೇತಸಃ । ಜ್ಯೋತಿಃ - ಪಶ್ಯನ್ತಿ - ವಾಸರಮ್ ॥ ಪ

೨   ೩ ೧ ೨   ೩ ೨
ರಃ - ಯತ್ - ಇದ್ಧ್ಯತೇ - ದಿವಿ ॥ *೧೦.೨೦ ॥*

ಆ - ೩೩ । ಅ - ೧೩ । ಪ - ೧೧೯ ॥ ಡೋ ॥ ದ - ೨ ॥

ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾದಶತಿಃ ॥ ೨ ॥ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೨ ॥

ನಿಧನ ಕಾಮಮ್ ॥ ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ರ   ರ ೪   ೧ರ   ರ   — ೧
೨೦.೧. ಆದಿತ್ಪ್ರತ್ನಾಽ೫ಸ್ಯರೇತಸಾಃ ॥ ಜ್ಯೋತಿಃಪಶ್ಯನ್ತಿವಾಸಾಽ೨ರಾಮ್ ॥

೨೧ರ   — ೧   ೨೧   ೨ರ ೧ರ
ಪರೋಯಾಽ೨ದಿಧ್ಯತಾಇ ॥ ದಿವಿ । ಹೋಇ । ಹೋಇ । ಔಹೋ

೨ರ ೧   ೧೧೧
ಔಹೋವಾಽ೨೩೪೫ಹಾಉ ॥ ವಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೭ ॥ ಡೇ ॥ ೩೪.೩೪ ॥

ಪಞ್ಚದಶಃ ॥ ದ್ವಿತೀಯಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೨ ॥ ದ್ವಿತೀಯಾ ದಶತಿಃ ॥

ಇತಿ ಗ್ರಾಮೇಗೇಯಗಾನೇ 'ಪ್ರಥಮಸ್ಯಾರ್ದ್ಧಃ' ಪ್ರಪಾಠಕಃ ॥

ಪರೋದಿವಿ ದಿವಃ ಪರಸ್ತಾತ್ ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ಸಪ್ತಮೀ ೩.೪.೮೮ / ಬಹ್ವೃಚಾನಾಮ್ ದಿವೇತಿ ತೃತೀಯಾನ್ತೇನ ವ್ಯತ್ಯಯಃ । ದಿವಿ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯೋಪರಿ **ಯದ್** ಯದಾ । ಅಯಂ ವೈಶ್ವಾನರೋಽಗ್ನಿಃ ಸೂರ್ಯಾತ್ಮನಾ **ಇದ್ಧ್ಯತೇ** ದೀಪ್ಯತೇ **ಆದಿತ್** ಅನಂತರ ಮೇವ **ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ** ಚಿರಂತನಸ್ಯ **ರೇತಸಃ** ಗಂತುಃ **ರೀ ಗತಿ**ರೇಷಣಯೋಃ ಅಸ್ಮಾತ್ ಸುರೀಭ್ಯಾಂ ತುಡಘು ವೇತ್ಯತುಸುನ್ ತುಡಾಗಮಶ್ಚ । ಯದ್ವಾರೇತಸ ಇತ್ಯುದಕನಾಮ - *ನಿ.೧.೧೨.೧೬* // ರೇತಸ್ವಿನ ಉದಕವತಃ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾನ್ಮತ್ವರ್ಥೋಽ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ ಈದೃಶಸ್ಯೇನ್ದ್ರಸ್ಯ ಸೂರ್ಯಾತ್ಮನಃ **ವಾಸರಂ** ನಿಯಾಮಕಂ ವಾಸರಸ್ಯ ನಿವಾಸಹೇತುಭೂತಂ ವಾ **ಜ್ಯೋತಿಃ** ದ್ಯೋತಮಾನಂ ತೇಜಃ **ಪಶ್ಯಂತಿ** ಸರ್ವೇಜನಾಃ ಯದ್ವಾ **ವಾಸರ**ಮಿತ್ಯತ್ಯನ್ತ ಸಂಯೋಗೇ ದ್ವಿತೀಯಾ - *೨.೩.೫* ಕೃತ್ಸ್ನಮಹಃ ಉದಯಪ್ರಭೃತ್ಯಾಸ್ತಮಯಾತ್ **ಜ್ಯೋತಿಃ ಪಶ್ಯಂ**ತೀತ್ಯರ್ಥಃ । **ಇಸುಸೋಃ** ಸಾಮರ್ಥ್ಯೇ ಇತಿ ವಿಸರ್ಜನೀಯಸ್ಯಷತ್ವಮ್ ॥

ಇಯಮ್ ಆಸನ್ನಮರಣೇ ಜಪ್ಯೇತಿ ಶ್ರೂಯತೇ ॥ ಐ. ಆರ.೩. ೨.೪.೮ ॥ ಪುರುಷಯಜ್ಞದ ದೀಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದ ಮನ್ತ್ರವಿದನು - ಪ್ರಾಣಾದಿತ್ಯರನ್ನು ಏಕೀಭವಿಸಿ ಈ ಮನ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುವ ಆದಿತ್ಯಸ್ವರೂಪವನ್ನರಿತು ನಿಃಸ್ಪೃಹನಾಗುತ್ತಾನೆ - ಛಾಂ. ಉ.೩. ೧೭. ೭.

ದಿವಿ - ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, **ಇಧ್ಯತೇ** - ದೀಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ, ಹೊಳೆಯುತ್ತದೆ, **ಆದಿತ್** - ಆಗಲೇ, **ಅತ್ ಇತ್** - ಅನಂತರ, **ಯತ್** - ಯಾವಾಗ, **ರೇತಸಃ** - ಗತಿಶೀಲನಾದ ಸೂರ್ಯನ, ವೀರ್ಯವತ್ತಾದ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲೀ ಭಗ ವಂತನ, **ಪ್ರತ್ನಸ್ಯ** - ಚಿರಂತನದ, ಸನಾತನದ, ನಿತ್ಯಸ್ವರೂಪದ, **ಪರಃ** - ಅತಿಶಯ ವಾದ, **ಜ್ಯೋತಿಃ** - ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ತೇಜಸ್ಸು, **ವಾಸರಮ್** - ದಿನವೆಲ್ಲಾ, **ಪಶ್ಯಂತಿ** - ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

ಆಕಾಶವು ಹೊಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ಸೂರ್ಯ ಭಗವಂತನ ಅತಿಶಯ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ಚಿರಂತನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ದಿನವೆಲ್ಲಾ ದರ್ಶನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ನಮ್ಮ ಆತ್ಮ ಜ್ಯೋತಿಯೇ ಸೂರ್ಯನ ಬೆಳಕಿನಂತೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹರಡಿರುವ ಆ ಬ್ರಹ್ಮನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ನಿವೃತ್ತ ಚಕ್ಷುಷರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ನಿವೃತ್ತ ಸಾಧನಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಾಂತಃಕರಣರಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ - *ಮುಂ. ಉ.೨.೨.೧೦.*

ಆ ದ್ಯುಲೋಕದ ದೇವನಂ ಬಾನೊಳೆಸೆವ ರವಿಯಂ
ಎಲ್ಲಮಂ ಮೀರ್ದ ಪರಮಾತ್ಮನಂ ಚಿಜ್ಜ್ಯೋತಿಯಂ ।
ಕಾಂಬನಲ್ತೆ ಭವತ್ಪ್ರಸಾನ್ವಿತಂ ಮಂತ್ರವೇತ್ತ್ರಂ ॥

ಋಕ್ - ೨೧

ಪ್ರಯೋಗೋ ಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಂ ವೋ ವೃಧನ್ತಮಧ್ವರಾಣಾಂ ಪುರೂತಮಮ್ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಚ್ಛಾ ನಪ್ತ್ರೇ ಸಹಸ್ವತೇ ॥ ೧.೨೧ ॥

೩ ೨ ೩ ೩ ೧ ೩ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೧
ಅಗ್ನಿಮ್ - ವಃ - ವೃಧನ್ತಮ್ । ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್ - ಪುರೂತಮಮ್ । ಅಚ್ಛ - ನ

೨೦ ೧ ೨೦
ಪ್ತ್ರೇ - ಸಹಸ್ವತೇ ॥ ೧.೨೧ ॥

ಸೈಂಧುಕ್ಷಿತಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ॥ ತ್ರಯಾಣಾಂ ಸಿಂಧುಕ್ಷಿದ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥ ಸ್ವಾರಂ ಸೈಂಧುಕ್ಷಿತಮ್ ॥

೫ ೦ ೪ ೫ ೧ ೨೦ ೦ ೧ ೨೦
೨೧.೧. ಅಗ್ನಿಂ ವೋ ವೃಧಾನ್ತಾಮ್ ॥ ಆಧ್ವರಾಣಾಮ್ । ಪುರೂತಾಮೌ ।

೦ ೨ ೧ __ ೧ ೨ ೧
ಹೋವಾಽ೩ಹಾಇ ॥ ಆಚ್ಛಾಽ೨ನಾಪ್ತ್ರೇಽ೨೩ ॥ ಸಹೋಽ೨೩೪

೫ ೪ ೫
ವಾ ॥ ಸ್ವಾಽ೫ತೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೪ । ಫೀ । ೧ । ೩೫ ॥

೫ ೫ ೨ ೧ ೦ ೦ ೦
೨೧.೨. ಅಗ್ನಿಂವಾಽ೬ಪಿ ॥ ವೃಧನ್ತಾಮ್ । ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್ ಪುರೂತಮ

೨ ೧
ಮಚ್ಛಾಽ೨ಹೋಽ೧ಇ ॥ ನಾಽ೨೩ಪ್ತ್ರೇ ॥ ಸಹಾಸ್ವಾಽ೨೩೪೫

೩ ೫
ತಾಽ೬೫೬ಇ ॥ ಈಽ೨೩೪ತೀ ॥

ದೀ - ೩ / ಪ - ೬ / ಮಾ - ೪ / ದೀ / ೨ / ***೩೬*** *//*

ಐಡಂ ಸೈಂಧುಕ್ಷಿತಮ್ ॥

೫೪ ೫ ೪ ೧ ೨ ೧ ೦ ೦
೨೧.೩. **ಅಗ್ನಿಂ ವಃ । ಓಹಾಇ ॥ ವೃಧಾಽ೨೩ನ್ತಾಮ್ । ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್ ।**

೨ ೨ ೨ ೦ ೩ ೫ ೧ ೨
ಪುರೂಽ೧ತಾಽ೩ಮಾಮ್ ॥ ಅಚ್ಛಾನಪ್ತ್ರೋಽ೨೩೪ಹಾಇ ॥ ಸಾಹಾ

೨ ೧ ೨ ೪ ೫: ೪
ಽ೩ಹಾ । ಸ್ವತಾ । ಔಽ೩ಹೋವಾ । ಹೋಽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೩ / ಪ - ೧೦ / ಮಾ - ೬ / ಣೂ / ೩ / ***೩೭*** *//*

ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್ ಅಹಿಂಸ್ಯಾನಾಮ್ **ಬಲಿನಾಮ್** । **ನಪ್ತ್ರೇ** ಬಂಧುಮ್ । **ಸಹಸ್ವತೇ** ಬಲವನ್ತಮ್ । ವಿಭಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಯಃ **ವೃಧನ್ತಮ್** ಜ್ವಾಲಾಭಿರ್ವರ್ಧಮಾನಮ್ । **ಪುರೂತಮಮ್** ಅತಿಶಯೇನ ಬಹುಮಗ್ನಿಮ್ ಹೇ ಋತ್ವಿಜಃ! **ವಃ** ಯೂಯಮ್ । **ಅಚ್ಛಾ** ಅಭಿಗಚ್ಛತ ॥

ವಃ - ಋತ್ವಿಜರಾದ ನೀವು, **ಅಧ್ವರಾಣಾಮ್** - ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಗಳನ್ನು, **ಅಧ್ವರಃ** - ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನು, **ಪುರೂತಮಮ್** - ಅತಿಶಯ, **ವೃಧನ್ತಮ್** - ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವ, ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದಿರುವ, **ನಪ್ತ್ರೇ** - ಬಂಧು, ಸಹಾಯಕ, ಸಂರಕ್ಷಕ, **ಸಹ ಸ್ವತೇ** - ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ, ಶತ್ರುವನ್ನು ಸೋಲಿಸುವ ಸಹನ ಶೀಲನಾದ, **ಅಗ್ನಿಂ** - ತೇಜೋಮಯನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಅಚ್ಛಾ** - ಪೂಜಿಸಿರಿ, ತತ್ಪರತೆಯಿಂದ ಉಪಾಸಿಸಿ.

ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯಾದ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಿರುವ ತೇಜೋಮಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತತ್ಪರತೆಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಉತ್ತಮರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲೂ ನಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡಲೂ ಪುತ್ರಪೌತ್ರರನ್ನು ಪಡೆಯಲೂ ತೇಜೋಮಯನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ತನ್ಮಯತೆಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಿರಿ.

ಋತ್ವಿಜರೆ! ನಿಮ್ಮ ಸವನದ ಪರಮಸಹಕಾರಿಯಂ
ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಂ ಸರ್ವಹಿತಕಾರಿಯಂ ದೇವನಂ ।
ಬಲಶಾಲಿಯಂ ಹವ್ಯವಾಹನಂ ನಿಕಟಗೊಳಿಸಿಮ್ ॥

ಋಕ್ - ೨೨

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಸ್ತಿಗ್ಮೇನ ಶೋಚಿಷಾ ಯಜ್ಸದ್ವಿಶ್ವನ್ಯಽತ್ರಿಣಮ್ । ೧

೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿರ್ನೋವಜ್ಸತೇ ರಯಿಮ್ ॥ ೨.೨೨ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಃ - ತಿಗ್ಮೇನ - ಶೋಚಿಷಾ । ಯಜ್ಸತ್ - ವಿಶ್ವಮ್ - ನಿ - ಅತ್ರಿಣಮ್ । ಅಗ್ನಿಃ -

೩ ೨ ೩
ನಃ - ವಜ್ಸತೇ - ರಯಿಮ್ ॥ ೨.೨೨ ॥

ಹರಸೀ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಗ್ನಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೫ ೨ ೦ ೧ ೨ ೩ ೫
೨೨.೧. ಆಗ್ನಾಓಽ೨೩ಳವಾ ॥ ತಿಗ್ಮೇನಽ೩ಶೋ । ಚಾಇಷಾಓಽ೨೩ಳವಾ ॥

೧ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೨^ ೩
ಯಾಜ್ಸಾಓಽ೨೩ಳವಾ ॥ ವಾಇಶ್ವಾನ್ನಿಯಾ । ತ್ರಾಇಣಾಓಽ೨೩

೫ ೨೧ ೩ಂ ೧ ೩ ೨
೪ವಾ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ನೋ೯ऽ೨ವಜ್‌ಸತೇ೯ರಯೀ೯ऽ೧ಮ್ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೮ । ಠೈ । ೪ । ೩೮ ॥

೪ ೫ ೪ ೫ ೩ ೫ ೨ ೩ ೫
೨೨.೨. ಓಹಾ । ಓಗ್ನೀಃ ॥ ತಾऽ೨೩೪೩ಗ್ಮೇ । ನಾಶೋ೯ಚಾऽ೨೩೪೩ಷಾ ।

೧ ೩ ೫ ೨ ^೩ ೫
ಯಜ್‌ಸಾऽ೨ದ್ವಾऽ೨೩೪೩ಶ್ವಾಮ್ । ನಿಯತ್ರಾऽ೨೩೪೩ಣಾ

೨೧ ೩ಂ ೧ ^ ೩ ೩೦ ೦
ಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ನೋ೯ऽ೨ ॥ ವಜ್‌ಸಾऽ೨ತಾऽ೨೩೪ಔಹೋ೯ವಾ ॥

೩ ೫
ರಾऽ೨೩೪ಯೀ೯ಮ್ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೯ । ಢೋ । ೫ । ೩೯ ॥

ಇಹವದ್ವಾಮದೇವ್ಯಮ್ ॥ ವಾಮದೇವೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೪ ೫ ೪೦ ೫ ೦ ೪ ೫೦ ೪ ೧
೨೨.೩. ಅಗ್ನಿಸ್ತಿಗ್ಮೇ೯ನ ಶೋ೯ಚಿಷಾ । ಇಹಾ ॥ ಯऽಜ್‌ಸದ್ವಿಶ್ವಂನ್ಯತ್ರಿಣಾ

— ೧ ೨ ೧ ೦ — ೧ ೨
ऽ೨ಮ್ । ಇಹಾ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ನೋ೯ವಜ್‌ಸತಾऽ೨ಇ । ಇಹಾऽ೩ ॥

೧ ೫ ॥ ೫
ರಾऽ೨೩೪ಯೋ೯ऽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೩ । ಥಥಿ । ೬ । ೪೦ ॥

ಅಯಮ್ ಅಗ್ನಿಃ ತಿಗ್ಮೇನ ತೀಕ್ಷ್ಣೇನ **ಶೋ೯ಚಿಷಾ** ತೇಜಸಾ **ವಿಶ್ವಂ** ಸರ್ವಂ **ಅತ್ರಿಣಮ್** ಅತ್ತಾರಮ್ ರಾಕ್ಷಸಾದಿಕಮ್ । **ನಿಯಂಸತ್** ನಿಹನ್ತು - ಬಹ್ವೃಚಾ ಅನುಸ್ವಾರಸ್ಥಾನೇ ಆಕಾರಂ ಕೃತ್ವಾಯಾಸತ್ ಇತಿ ಪಠನ್ತಿ - ಅಪಿ **ಚ ನ** ಅಸ್ಮಭ್ಯಮಗ್ನಿಃ **ರಯಿಂ** ಧನಮ್, **ವಂಸತೇ** ದದಾತು । **ವಂಸತೇ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ವನತೇ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ದತ್ತವಲ್ಲದ ದಾನ ಪಡೆದರೆ, ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯದಿಂದ ದಾನ ಪಡೆದರೆ ಅದತ್ತ ಧನದ ಸ್ವಾಮಿಯ ಸಮಕ್ಷಮದಲ್ಲೇ ದಾನಮಾಡದಿರುವ ಪಶ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಹೋದರೆ ಸ್ತೇಯ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಿ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು, 'ಅಗ್ನಿಸ್ತಿಗ್ಮೇನ' ಋಕ್ಕಿನ ಎರಡನೆಯ **ಓಹಾ । ಓಗ್ನೀಃ** - ಗ್ರಾಮ. ೩೯ ॥ ಸಾಮವನ್ನು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ರೂಪವಾಗಿ ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೭.೩.

ಗೋವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಪ್ರಾಣಿ ವಧೆ ಮಾಡಿದವರು ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಮೇಲಿನಂತೆ **'ಓಹಾ ಓಗ್ನೀಃ'** - ಗ್ರಾಮ. ೩೯ ॥ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನಮಾಡಬೇಕು - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೭.೭.

ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕಠಿನೋಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಪವಾದಕ್ಕೊಳಪಡಿಸುವ ಮತ್ತು ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಪಾಪವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದ ಪಾಪ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವಾಗಿ ಈ ಸಾಮಗಳನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಬೇಕು - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೭.೧೬.

ಕೂರ್ಚ ದರ್ಭಾಸನಗಳು ಸುಟ್ಟು ಹೋದರೆ ಒಂದು ರಾತ್ರಿ ಉಪವಾಸವಿದ್ದು ಇಲ್ಲಿನ ಎರಡನೆಯ ಸಾಮವನ್ನು ಗಾನ ಮಾಡಿ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು - ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೧.೮.೧೧. ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಖಂಡಿತ ದೋಷದಿಂದ ಪಾರಾಗಲು ಈ ಋಕ್ಕನ್ನೂ ಸಾಮವನ್ನೂ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಜಪ ಮಾಡಬೇಕು - ಅಗ್ನಿಪುರಾಣ.

ಅಯಂ ಅಗ್ನಿಃ - ಈ ತೇಜೋಮಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯು, **ತಿಗ್ಮೇನ** - ತೀಕ್ಷ್ಣವಾದ, **ಶೋಚಿಷಾ** - ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, **ವಿಶ್ವಂ ಅತ್ರಿಣಮ್** - ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಂಟಕರಾದ, ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳನ್ನು, **ನಿಯಂಸತ್** - ನಷ್ಟಗೊಳಿಸಲಿ, ನಿಯಂತ್ರಿಸಲಿ, **ರಯಿಮ್** - ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು, **ನಃ** - ನಮಗೆ, **ವಂಸತೇ** - ದಯಪಾಲಿಸಲಿ.

ತೇಜೋಮಯನಾದ ಅಗ್ನಿದೇವನು ತನ್ನ ತೀಕ್ಷ್ಣತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಬಾಹ್ಯ ಹಿಂಸಕರಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ಆಂತರಿಕಶತ್ರುಗಳಾದ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗವನ್ನೂ ನಿಗ್ರಹಿಸಿ ನಮಗೆ ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಲಿ.

*ಅನಲ! ನೀಂ ನಿನ್ನ ತೇಜೋಮಯ**ಜ್ವಾ**ಲೆಯಿಂದಂ ।*
ವಿಘ್ನಕಾರಕಶತ್ರುತತ್ತ್ವಮಂ ನಾಶಗೊಳಿಸ್ಸೆ ।
ಸಿರಿ – ಶಕ್ತಿಗಳನಿತ್ತು ನುತಿಪರಂ ಪೊರೆವುದೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೨೩

ವಾಮದೇವೋ ಗೌತಮಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅಗ್ನೇ ಮೃಡ ಮಹಾಜ್ಅಸ್ಯಯ ಆ ದೇವಯುಞ್ಜನಮ್ ।

೩ ೧ ೨ ೩೨ ೩ ೧ ೨
ಇಯೇಥ ಬರ್ಹಿರಾಸದಮ್ ॥ ೩.೨೩ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಅಗ್ನೇ - ಮೃಡ - ಮಹಾನ್ - ಅಸಿ । ಅಯಃ - ಆ - ದೇವಯುಮ್ - ಜನಮ್ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಇಯೇಥ - ಬರ್ಹಿಃ - ಆಸದಮ್ ॥ ಆ - ಸದಮ್ ॥ ೩.೨೩ ॥

ಯಾಮಮ್ ॥ ಯಮೋಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ಅ ^ ೩ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೦ ^
೨೩.೧. ಅಗ್ನಾಇಮೃಡಾ೨ । ಮಹಾಜ್ಆ೨೩೪ಸೀ ॥ ಅಯಆದಾ೨ಇ ।

೩ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೦ ೩ ೨^
ವಯುಞ್ಜಾ೨೩೪ನಾಮ್ ॥ ಇಯೇಥಬಾ೨೩ ॥ ಹಿರಾ೩

೪ ॥
ಸಾ೫ದಾ೬೫೬ಮ್ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೬ । ಚೂ । ೭ । ೪೧ ॥

ಉತ್ತರಯಾಮಮ್ ॥ ಯಮೋಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೪೦ ೩ ೪ ೩೦ ೪ ೫ ೩೦ ೨^ ೪ ೫ ೩ ೪ ೩೦ ೪೦
೨೩.೨. ಅಗ್ನೇಮೃಡಮಹಾಜ್ಅಸಿ । ಓಹಾ೨೩ಓಹಾ ॥ ಅಯಆದೇವ

೩ ೪ ೫ ೩೦ ೨^ ೪ ೫ ೨ ೧ ೨ ೩ ೨
ಯುಞ್ಜನಮ್ । ಓಹಾ೨೩ಓಹಾ ॥ ಇಯೇಥಾ೨೩ಬ ॥ ಹಿರಾ೨

೪ ॥
೩ಸಾ೨೫ದಾ೨೬೫೬ಮ್ ॥

ದೀ - ೭ / ಪ - ೬ / ಮಾ - ೬ / ಚೂ / ೮ / ೪೨ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! ಮೃಡ ಅಸ್ಮಾನ್ ಸುಖಯ । ಸ ತ್ವಂ **ಮಹಾನ್ ಅಸಿ** ಪ್ರಭೂತೋ ಭವಸಿ । **ಯಃ** ತ್ವಮ್ **ಅಯಃ** ಗನ್ತಾ **ದೇವಯುಂ** ದೇವಾನಾಂ ಕಾಮಯಿತಾರಂ **ಜನಂ** ಯಜಮಾನಂ **ಬರ್ಹಿಃ** ದರ್ಭಮ್ **ಆಸದಮ್** ಯಜ್ಞೇ ಆಸತ್ತುಮ್ । **ಆ ಇಯೇಥ** ಆಗಚ್ಛಸಿ । ಅಯಃ ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಯಯೀಮ್** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಪೂಜನೀಯನಾದ ಭಗವಂತನೇ, **ಮೃಡ** - ಸುಖವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸು, **ಮಹಾನ್‌ಅಸಿ** - ಮಹಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದೀಯೆ, **ದೇವಯುಮ್** - ದೇವಯಜ್ಞ ನಿರತನಾದ, ಉಪಾಸಕ, ದೇವತಾದರ್ಶನ ಮಾಡುವವ, **ಜನಮ್** - ಮನುಷ್ಯನ, ಯಜಮಾನನ ಸಮೀಪ, **ಆಯಃ** - ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ, ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ, **ಬರ್ಹಿಃ** - ಯಜ್ಞಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ, **ಆಸದಮ್** - ವಿರಾಜಮಾನನಾಗು, ಸ್ಥಾಪಿತನಾಗು, **ಆಇಯೇಥ** - ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಸು, ದಯಮಾಡಿಸು.

ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ! ದೇವತೆಗಳ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವನ್ನು ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಬಯಸುವ ಉಪಾಸಕನಾದ ಯಜಮಾನನ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಈ ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿ ಸುಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡು. ಮಹಾಮಹಿಮನಾದ ಭಗವಂತನೇ ನೀನು ದೈವೀಸಂಪತ್ತಿನೊಂದಿಗೆ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿರುವವರಿಗೆ ಸುಖವನ್ನುಂಟುಮಾಡು.

ಅಗ್ನಿ! ನಿನ್ನಯ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸಮೃದ್ಧಿ ಸುಖಂಗಳಂ
ತೀವ್ರದಯ್! ಅಂತೆಸಗೆ ನೀಂ ಸಮರ್ಥಂ ಸರ್ವಥಾ ।
ಯಜಮಾನನೆಡೆ ಸಾರಿ ದರ್ಭಾಸನದೆ ಕುಳ್ಳಿರೈ ॥

ಋಕ್ - ೨೪

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನೇ ರಕ್ಷಾ ಣೋ ಅಜ್ಹಸಃ ಪ್ರತಿ ಸ್ಮ ದೇವ ರೀಷತಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತಪಿಷ್ಠೈರಜರೋ ದಹ ॥ ೪.೨೪ ॥

೧ ೨ಂ ೧ ೨ಂ ೩ ೧ ೨ಂ ೧ ೨ಂ ೩ ೨ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ - ರಕ್ಷ - ನಃ - ಅಜ್ಹಸಃ । ಪ್ರತಿ - ಸ್ಮ - ದೇವ - ರಿಷತಃ ॥ ತಪಿಷ್ಠೈಃ ಅಜರಃ -

೩ ೧ ೨ಂ ೩
ಅ - ಜರಃ - ದಹ ॥ ೪.೨೪ ॥

ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨^ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫ ೧ ೦ ೨೧ ೨
೨೪.೧. **ಅಗ್ನೇರಾ೨ಇಕ್ಷಾಣೋ ಅಜ್ಹಸಾಃ ॥ ಪ್ರತಿಸ್ಮದೇವರಿಷಾ೨೨ಇತಾಃ ॥**

೧ ೨ ೧೧ ೧ ೧
ತಪಾಇಷ್ಠಾ೨೨ಇಇರಾ ॥ ಜರೋದಾ೨೨ಇಹಾ೨ಇ೪ಇ । ಓ೨೨ಇ೪

೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೫ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೬ । ಪೂ । ೯ । ೪೩ ॥*

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ತ್ವಂ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾನ್ **ಅಂಹಸಃ** ಪಾಪಾತ್ **ರಕ್ಷ** ಪಾಹಿ - ಸಂಹಿತಾಯಾಮ್ ದೀರ್ಘಶ್ಛಾಂದಸಃ - ಅಪಿ ಚ ಹೇ **ದೇವ!** ದ್ಯೋತಮಾನಾನಾಗ್ನೇ! **ಅಜರಃ** ಜರಾರಹಿತಸ್ತ್ವಂ **ರೀಷತಃ** ಹಿಂಸತಃ ಶತ್ರೂನ್ । ಸಂಹಿತಾಯಾಮ್ **ದೀರ್ಘಶ್ಛಾಂದಸಃ** - **ತಪಿಷ್ಠೈಃ** ಅತಿಶಯೇನ ತಾಪಕೈಸ್ತೇಜೋಭಿಃ **ಪ್ರತಿದಹಸ್ಮ** ಇತಿ ಪಾದಪೂರಣಃ ಭಸ್ಮೀಕುರು । ಸ್ಮೇತಿ ಸಕಾರಸ್ಯ ಸಂಹಿತಾಯಾಂ **ಪ್ರತಿಷ್ಮ** ಇತಿ **ಷತ್ವಂ** ಬಹ್ವೃಚಾಃ ಕುರ್ವಂತಿ ॥

ದೇವ - ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ, ದಿವ್ಯಗುಣಯುಕ್ತ, **ಅಗ್ನೇ** - ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ, **ಅಂಹಸಃ** - ಪಾಪಗಳಿಂದ, ಪಾಪಿಗಳಿಂದ, ದುಷ್ಟರಿಂದ, **ರಕ್ಷ** - ರಕ್ಷಿಸು, **ಅಜರಃ** - ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದ ತರುಣ, **ರೀಷತಃ** - ಹಿಂಸಕ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, ಕಾಮಕ್ರೋಧಗಳನ್ನು, **ತಪಿ ಷ್ಠೈಃ** - ಅತಿಶಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ಅತಿಶಯ ತಾಪದಿಂದ, **ಪ್ರತಿದಹಸ್ಮ** - ಭಸ್ಮ ಮಾಡು.

'ರಿಷತಃ' ಎಂದು ರಾದೀ ಮತ್ತು ಅಡಿಯಾರ್ ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹ್ರಸ್ವ ಇದ್ದು ಋ.ಸಂ.೭.೧೫-೧೭ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯ ೫, ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ ಛನ್ದಾರ್ಚಿಕ ದಲ್ಲಿ 'ರೀಷತಃ' ಎಂದಿದೆ. ಪದಪಾಠದಲ್ಲೂ ಗಾನದಲ್ಲೂ 'ರಿಷತಃ' ಎಂಬ ಹ್ರಸ್ವ ಪಾಠವಿದೆ. ರೀಷತ್ - ಹಿಂಸಾನಿರತ ಜೀವಮಾ ರೀಷತೇ ಸಹಸಾವನ್ ಪರಾದಾಃ । ಋ.೧.೧೮೯.೫ ॥ ಹಿಂಸಿಸುವ ವ್ಯಾಘ್ರಾದಿಪಶು ಪಾಹಿ ರೀಷ್ಷತ ಉತ ವಾಜಿಘಾಂಸತಃ । ಋ.೧.೩೬.೧೫. ॥

ದಿವ್ಯಗುಣಯುಕ್ತನೂ ಪ್ರಕಾಶಮಯನೂ ಮುಪ್ಪಿಲ್ಲದವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗ ವಂತನೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿರುವ ಬಾಹ್ಯಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಪಾಪ ಮಾಡಲು ನಮ್ಮನ್ನು ಮುಂದೂಡುತ್ತಿರುವ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಆಂತರಿಕಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ನಿನ್ನ ಅತಿಶಯತೇಜಸ್ಸಿ ನಿಂದ ಭಸ್ಮಮಾಡು.

ಹವ್ಯವಾಹನ! ಪಾಪರಾಜಿಯಿಂದೆಮ್ಮನುಳಿಸ್ವೆ
ಅಜರಾಮರಪ್ರಖರತೇಜದಿಂ ಬೆಳಗುತೆಂದುಂ ।
ನಮ್ಮ ರಿಪುಗಳ ಬಯಕೆಯೆಲ್ಲಮಂ ಬೂದಿಮಾಡಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೨೫

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ ಯುಙ್ಕ್ಷ್ವಾ ಹಿ ಯೇ ತವಾಶ್ವಾಸೋ ದೇವ ಸಾಧವಃ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅರಂ ವಹನ್ತ್ಯಾಶವಃ ॥ *೫.೨೫ ॥*

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨ರ
ಅಗ್ನೇ - ಯುಙ್‌ಕ್ಷ್ವ - ಹಿ - ಯೇ - ತವ । ಅಶ್ವಾಸಃ - ದೇವ - ಸಾಧವಃ - ಅರಮ್ -

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ವಹನ್ತಿ - ಆಶವಃ ॥ *೫.೨೫* ॥

ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨ ೪೦ ೫೦ ೪೦ ೫ ೧ ೦ ೦ ೦ ೨೧೦
೨೫.೧. ಅಗ್ನೇಯುೂ೨೩ಙ್‌ಕ್ಷ್ವಾಹಿಯೇತವಾ ॥ ಅಶ್ವಾಸೋದೇವಸಾಧಾ೨

೨ ೧ ೨ ೧೦ ೨^
೨೩ವಾಃ ॥ ಅರಂವಾ೨೨೩ಹಾ ॥ ತಿಯಾಶಾ೨೨೩ವಾ೨೩೪೩ಃ ।

೧
ಓ೨೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೮ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೩ ॥ ಟ । ೧೦ । ೪೪ ॥*

ಹೇ ದೇವ! ದ್ಯೋತಮಾನ್! **ಅಗ್ನೇ!** ತಾನಶ್ವಾನ್ **ಯುಙ್ಕ್ಷ್ವ** ಆತ್ಮೀಯೇ ರಥೇಯೋಜಯ । ಬಹ್ವೃಚಾಸ್ತ್ವತ್ರಿರೀಯಾಶ್ಚವಿಕರಣ ಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯ ಲೋಪಂ ಕೃತ್ವಾಯುಕ್ಷ್ವ ಇತಿ ಪಠನ್ತಿ । ಯೇ **'ತವ'** ತ್ವದೀಯಾಃ **ಸಾಧವಃ** ಸಾಧಕಾಃ ಸುಶೀಲಾವಾ **ಅಶ್ವಾಸಃ** ಅಶ್ವಾಃ ಆಶವಃ ಕ್ಷಿಪ್ರಗಾಮಿ ನಃ **'ಅರಮ್'** ಅಲಂ ಪರ್ಯಾಪ್ತಂ ತ್ವದೀಯಂ ರಥಂ ವಹನ್ತಿ । **ವಹನ್ತ್ಯಾಶವಃ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾ೨ವ ಹನ್ತಿ ಮನ್ಯವಃ ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ದೇವ - ದೀಪ್ತಿವಂತನಾದ, ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಿಯಾದ, **ಅಗ್ನೇ** - ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ, **ಯೇಹಿ** - ಯಾವ, **ತವ** - ನಿನ್ನ, **ಆಶವಃ** - ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದ, ಕುಶಾಗ್ರಬುದ್ಧಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರು, **ಸಾಧವಃ** - ಸಾಧುಸ್ವಭಾವದ, ಕಲ್ಯಾಣಸಾಧಕವಾದ, **ಅಶ್ವಾಸಃ** - ಕುದುರೆ ಗಳು, **ಯುಙ್ಕ್ಷ್ವ** - ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡು, ಯೋಗದಿಂದ ಕೂಡಿಸು, **ಅರಂ ವಹನ್ತಿ** - ಕ್ಷೇಮ ವಾಗಿ ಒಯ್ಯುತ್ತವೆ.

ದೀಪ್ತಿವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನಿನ್ನ ಶೀಘ್ರಗಾಮಿಯಾದ ಕಲ್ಯಾಣ ಸಾಧಕ ವಾದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು, ನಿನ್ನನ್ನೇ ಪಡೆಯಲು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಯೋಗಿಯ ಶರೀರವೆಂಬ ರಥಕ್ಕೆ ಹೂಡಿ ನಿನ್ನಲ್ಲಿಗೆ ಶೀಘ್ರವೇ ಬರಮಾಡಿಕೋ.

೩೫೬

ದ್ರುತಗತಿಯ ದೇವನೇ! ಅಗ್ನಿ! ನಮ್ಮಿಂದ್ರಿಯಗಳೇ
ಅಶ್ವಂಗಳ್; ಅವ್ರುಗಳಂ ಮನಮೆಂಬ ರಥಕೊಂದಿಸ್ವೆ ।
ಬುದ್ಧಿಸಾರಥಿಯಂಕೆಯೊಳಗಿರ್ಕೆ ಅವ್ರುಗಳೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೨೬

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾ ವರುಣಿಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ನಿ ತ್ವಾ ನಕ್ಷ್ಯ ವಿಶ್ಪತೇ ದ್ಯುಮನ್ತಂ ಧೀಮಹೇ ವಯಮ್ ।

೩ ೧ ೨
ಸುವೀರಮಗ್ನ ಆಹುತ ॥ ೬.೨೬ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ನಿ - ತ್ವಾ - ನಕ್ಷ್ಯ - ವಿಶ್ಪತೇ । ದ್ಯುಮನ್ತಮ್ - ಧೀಮಹೇ - ವಯಮ್ ॥ ಸುವೀರ

೩ ೧ ೨ರ ೩
ಮ್ - ಸು - ವೀರಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ಆಹುತ - ಆ - ಹುತ ॥

ವೈಶ್ವಮನಸಮ್ ॥ ವಿಶ್ವಮನಾಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ರ ೨ ^ ೪ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
೨೬.೧. **ನಿತ್ವಾ । ಹೋಽ೩ಇ । ನ । ಕ್ಷಿಯಾ ॥ ವಾಇಶ್ಪತಾಇ । ದ್ಯುಮನ್ತಮ್ ।**

೧ ೨ ೩ ೫ ೪ ೨ರ ೧
ಧಾಇ । ಮಾಹೇವಾಽ೨೩೪ಯಾಮ್ ॥ ಸುವೋಹಾಇ ॥ ರಾಮ

೨ರ ೧ ೫ ೪ ॥ ೫
ಗ್ನಾ೭ಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಹೋಽ೫ತೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೯ । ಟೋ । ೧೧ । ೪೫ ॥

೩೫೭

ನಕ್ಷ! ಉಪಗನ್ತವ್ಯ! ನಕ್ಷತಿರ್ವ್ಯಾಪ್ತಿಕರ್ಮಾ **ವಿಶ್ಪತೇ** ವಿಶಾಂಪತೇ! **ಆಹುತ** ಸರ್ವೈರ್ಯಜಮಾನೈರಭಿಹುತ! ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ದ್ಯುಮನ್ತಂ** ದೀಪ್ತಿಮನ್ತಂ **ಸುವೀರಂ** ಕಲ್ಯಾಣ ಸ್ತೋತೃಕಂ **ತ್ವಾ ತ್ವಾಂ** ವಯಂ **ನಿ ಧೀಮಹೇ** ನಿಹಿತವನ್ತಃ । **ಧೀಮಹೇ ವಯಂ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ದೇವ ಧೀಮಹಿ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಪುತ್ರಕಾಮನಾದವನು ಈ ಸಾಮವನ್ನಾಗಲೀ ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ. ೨.೮.೧,೬ರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುವ ಸಾಮಗಳೆಲ್ಲವನ್ನಾಗಲೀ ರೋಹಿಣೀ ನಕ್ಷತ್ರದಲ್ಲಿ ಗಾನಮಾಡಿ ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಹೋಮ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ರೂಪವಂತರೂ ದೀರ್ಘಾಯುಷಿಗಳೂ ಆದ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು.

ಅಗ್ನೇ - ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಅಗ್ನಿಯೇ, **ನಕ್ಷ** - ಉಪಾಸ್ಯ, ಶರಣ್ಯ ಉಪಾಸನಾ ಯೋಗ್ಯ, **ವಿಶ್ಪತೇ** - ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನೇ, ಧನಪತಿಯೇ, ಎಲ್ಲರ ಒಡೆಯನೇ, **ಆಹುತಃ** - ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯ, ಭಕ್ತರಿಂದ ಆಹ್ವಾನಿತ, ಅನೇಕರಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಹೋಮ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ, **ದ್ಯುಮನ್ತಃ** - ದೀಪ್ತಿವಂತನಾದ, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, ಪ್ರಕಾಶಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, **ಸುವೀರಮ್** - ಒಳ್ಳೆಯ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಯೋಧ, ಸ್ತುತಿಸುವವರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ರದನಾದ, ನಿನ್ನ ಪರಿಚರ್ಯೆ ಮಾಡುವ ಋತ್ವಿಜರಿಗೆ, **ನಿ- ಧೀಮಹೇ** - ನಿರಂತರ ಧ್ಯಾನಿಸುವೆವು, ಧರಿಸುವೆವು, ಸ್ಥಾಪಿಸುವೆವು.

ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನೂ, ಶರಣ್ಯನೂ ಅನೇಕ ಶ್ರೇಷ್ಠಭಕ್ತರಿಂದ ಸೇವಿಸಲ್ಪಡುವವನೂ, ಪ್ರಕಾಶಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನೂ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ರದನೂ, ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿನ್ನನ್ನು ನಾವು ನಿರಂತರವೂ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸ್ವಾಮಿ ಪಾವಕ! ನಿನ್ನನೀಪವಿತ್ರಸ್ಥಳದೆ ನಾವ್
ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವೆವು; ನಿನ್ನನಾರಾಧಿಸುವರಜಸ್ರಂ ।
ತೇಜಸ್ವಿವರ್ಚಸ್ವಿಯಜಮಾನರೊಲವಿನಿಂದಂ ॥

ಋಕ್ - ೨೭

ವಿರೂಪ ಆಂಗಿರಸಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿರ್ಮೂರ್ದ್ಧಾ ದಿವಃ ಕಕುತ್ಪತಿಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಯಮ್ ।

೩ ೧ ೨೦
ಅಪಾಙ್ ರೇತಾಙ್ಸಿ ಜಿನ್ವತಿ ॥ *೭.೨೭ ॥*

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಃ - ಮೂರ್ಧಾ - ದಿವಃ - ಕಕುತ್ । ಪತಿಃ - ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ - ಅಯಮ್ ॥ ಅಪಾ

೧ ೨೦ ೩೦
ಮ್ - ರೇತಾಙ್ಸಿ - ಜಿನ್ವತಿ ॥ *೭.೨೭ ॥*

ಅಗ್ನೇರಾರ್ಷೇಯಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೦ ೫ ೧ ೧
೨೭.೧. **ಅಗ್ನಿರ್ಮೂರ್ದ್ಧಾದೀऽ೬ವಃಕಕೂತ್ ॥ ಪಾತೀऽ೨ಃಪಾರ್ಥೀऽ೨ ।**

೧೦ ೧ ೧ ೧
ವಿಯಾಅಯಾಮ್ ॥ ಆಪಾऽ೨ಙ್ರಾಇತಾऽ೨ ॥ ಸಿಜಿನ್ವಾऽ೨೩

೨ ೧
ತಾऽ೩ಳಳ೩ಇ । ಓऽ೨೩ಳಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೬ । ಶೂ । ೧೨ । **೪೬** *॥*

ಮೂರ್ದ್ಧಾ ದೇವಾನಾಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಃ **ದಿವಃ** ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ **ಕಕುತ್** ಉಚ್ಛ್ರಿತಃ **ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ ಚ** ಪತಿಃ **ಅಯಂ** ಅಗ್ನಿಃ **ಅಪಾಂ ರೇತಾಂಸಿ** ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮಾತ್ಮಕಾನಿ ಭೂತಾನಿ **ಜಿನ್ವತಿ** ಪ್ರೀಣಯತಿ ॥

ಮೂರ್ದ್ಧಾ - ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, **ದಿವಃ ಕಕುತ್** - ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿರುವ ಪ್ರಕಾಶಪುಂಜ, **ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ** ಪತಿ - ಪೃಥ್ವಿಯ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, **ಅಯಂ ಅಗ್ನಿಃ**

- ಈ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನು, **ಅಪಾಂ ರೇತಾಂಸಿ** - ನೀರಿನ ಸಾರಭೂತವಾದ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಜಗತ್ತಿನ ಮೂಲಕಾರಣವನ್ನು, ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು, **ಜಿನ್ವತಿ** - ತಲುಪಿಸಿ, ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ನಿರ್ದೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ, ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ.

ಪೃಥ್ವಿಯ ಒಡೆಯನೂ, ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕಿಂತ ಮೇಲಿರುವವನೂ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಪ್ರಕಾಶಪುಂಜನೂ ಆಗಿರುವ ಅಗ್ನಿದೇವನು ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅದರ ದರ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು ತಲುಪಿಸಿ ಪ್ರೇರಿಸಿ ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಮಸ್ತ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿಗಳ ಮೂರ್ಧಸ್ಥಾನೀಯನೂ ಜ್ಞಾನಕರ್ಮಶಕ್ತಿಗಳ ಸ್ರೋತವೂ ಆಗಿರುವ ಈ ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯುಲೋಕಕ್ಕೆ ಶಿಖರಪ್ರಾಯವಾಗಿ ಪೃಥಿವೀ ಆದಿ ಲೋಕಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಬೀಜಗಳಿಗೆ ಜೀವನ ಪೂರ್ಣತೆಯನ್ನು ನೀಡುವವನು ಇವನೇ.

ಅಗ್ನಿ ತಾನಿಳೆಯಿಂದೆ ಬಾನಿನವರಂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ
ಪಾಲಿಸುವನೀಜಗವನಂತೆಯೇ ಸಲಿಲನಿಧಿಯಂ ।
ರೂಪಿಪಂ, ಗತಿಯಿತ್ತು ಕಾಪಿಡುವನಳ್ತಿಯಿಂದಂ ॥

ಋಕ್ - ೨೮

ಶುನಃಶೇಪ ಆಜೀಗರ್ತಿಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
ಇಮಮೂಷು ತ್ವಮಸ್ಮಾಕಂ ಸನಿಂ ಗಾಯತ್ರಂ ನವ್ಯಾಂಸಮ್ ।

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ ದೇವೇಷು ಪ್ರ ವೋಚಃ ॥ *೮.೨೮ ॥*

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಇಮಮ್ - ಉ - ಸು - ತ್ವಮ್ - ಅಸ್ಮಾಕಮ್ । ಸನಿಂ - ಗಾಯತ್ರಮ್ - ನವ್ಯಾಂ

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩
ಸಮ್ ॥ ಅಗ್ನೇ - ದೇವೇಷು - ಪ್ರ - ವೋಚಃ ॥ *೮.೨೮ ॥*

ಸೋಮಸಾಮ ॥ ಸೋಮೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨೮.೧. **ಇಮಮೂಷೂ ॥ ತ್ವಮಾಸ್ಮಾ೭೨೩ಳಕಾಮ್ । ಸಾನೀ೭೨ಜ್ಹೋ ಇ । ಗಾಯಾ೭೨ಹೋ । ತ್ರನ್ನವ್ಯಾ೭೨೩ಜ್ಸಾಮ್ ॥ ಆಗ್ನೇ೭೨ ಹೋಇ । ದಾಇವಾ೭೨ಹೋ ॥ ಷುಪ್ರಾವೋ೭೨೩ಚಾ೭೩ಳ೩ಃ । ಓ೭೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥**

ದೀ - ೧ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೭ । ಜೀ । ೧೩ ॥ ೪೭ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ತ್ವಂ **ಅಸ್ಮಾಕಂ**, ಅಸ್ಮತ್ಸಂಬಂಧಿನಮ್ – ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಇತಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಾಃ - **ಇಮಮೂಷು** ಪುರೋದೇಶೇಽನುಷ್ಠೀಯಮಾನಮಪಿ **ಸನಿಂ** ಹವಿರ್ದಾನಂ **ನವ್ಯಾಸಂ** ನವತರಂ – **ನವೀಯಾಂಸಮ್** ಇತಿ ತೈತ್ತಿರೀಯಾಃ – **ಗಾಯತ್ರಂ** ಸ್ತುತಿರೂಪಂ ವಚೋಽಪಿ **ದೇವೇಷು** ದೇವಾನಾಮಗ್ರೇ **ಪ್ರವೋಚಃ** ಪ್ರಬ್ರೂಹಿ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ತ್ವಮ್** - ನೀನು, **ಇಮಮೂಷುಂ** - ಈ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ, **ಅಸ್ಮಾಕಂ** - ನಮ್ಮ, **ಸನಿಮ್** - ಹವಿರ್ಧಾನವನ್ನು, ಭಜಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದುದನ್ನು, **ನವ್ಯಾಸಂ** - ಹಿಂದೆ ಅನ್ಯರಾರೂ ಮಾಡಿರದ, ನಿತ್ಯ ನವೀನವಾದ ಬೋಧನೆಯನ್ನು, **ಗಾಯತ್ರಮ್** - ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮಗಾನವನ್ನು, ಸ್ತುತಿಯನ್ನು, **ದೇವೇಷು** - ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ, **ಸುಪ್ರವೋಚ** - ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪದೇಶಮಾಡು, ಪ್ರೇರಿಸು.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನೀನು, ಈ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾಗಿ ನಾವು ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸಿನ ನಿತ್ಯನೂತನವಾದ ಸಾಮಗಾನಗಳಿಂದ ನಮ್ಮ ಈ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಿನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವಂತೆ ಉಪದೇಶಿಸು ಮತ್ತು ಪ್ರೇರಿಸು.

ಅನಲ!. ಗಾಯತ್ರಯಿಂ ಪ್ರಾಣಸಂತ್ರಾಣನುತಿಯಿಂ
ನೂತನೋಜ್ಜ್ವಲಹವ್ಯ-ಕವ್ಯ ನೈವೇದ್ಯರಸಮಂ ।
ಕೆಯ್ಗೊಂಡು ದೇವರ್ಕಳೆಡೆ ಸಾರ್ವವ್ವೆ, ರಕ್ಷಿಸ್ವೆ ॥

ಋಕ್ - ೨೯

ಗೋಪವನ ಆತ್ರೇಯಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧

ತಂ ತ್ವಾ ಗೋಪವನೋ ಗಿರಾ ಜನಿಷ್ಠದಗ್ನೇ ಅಙ್ಗಿರಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨

ಸ ಪಾವಕ ಶ್ರುಧೀ ಹವಮ್ ॥ *೯.೨೯* ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ ೧ ೩ ೨ ೩

ತಮ್ - ತ್ವಾ - ಗೋಪವನಃ - ಗಿರಾ । ಜನಿಷ್ಠತ್ - ಅಗ್ನೇ - ಅಂಗಿರಃ ॥ ಸಃ - ಪಾವ

೧ ೨೧

ಕ - ಶ್ರುಧಿ - ಹವಮ್ ॥ *೯.೨೯* ॥

ಗೌಪವನಂ ॥ ಗೋಪವನೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೦ ೧ ^ ೩ ೫ ೨ ೧ ೨ ೧

೨೯.೧. ತನ್ತ್ವಾಗೋಪಾ ॥ ವಾನೋ೭೨ಗಾ೭೨೩೪೫ಇರಾ । ಜನಾಇಷ್ಠದಾ ।

೮ ^ ೩ ೫ ೨ ^ ೩ ೫ ೨ ^

ಗ್ನಯಾ೭೨ಙ್ಗಾ೭೨೩೪೫ಇರಾಃ ॥ ಸಪೌವಾ೬೨೩೪೫ವಾ । ಕೌವಾ

೩ ೫ ೪ ೪

ಓ೭೨೩೪೫ವಾ ॥ ಶ್ರುಧೀ೭೫ಹವಾಮ್ । ಹೋ೭೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೮ । ಝ್ಯು । ೧೪ ॥ **೪೮** ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತಂ ತ್ವಾಮ್ ಗೋಪವನಃ ಋಷಿಃ **ಗಿರಾ** ಸ್ತುತ್ಯಾ **ಜನಿಷ್ಠತ್** ಜನಯತಿ ವರ್ಧಯತಿ ಸ್ತೂಯಮಾನಾಹಿ ದೇವತಾ ವರ್ಧನ್ತೇ । ತಾದೃಶಾಗ್ನೇ! **ಅಂಗಿರಃ** ಸರ್ವತ್ರ

ಗನ್ತಃ; ಅಂಗಿರಸಾಂ ಪುತ್ರೋ ವಾ **ಹೇ ಪಾವಕ**, ಶೋಧಕ! ಗೋಪವನಸ್ಯ **ಹವಮ್** ಆಹ್ವಾನಂ **ಶ್ರುಧಿ** ಶ್ರುಣು । ತಂ ತ್ವಾ ಇತಿ ಜನಿಷ್ಠತ್ ಇತಿ ಚ ಛನ್ದೋಗಾಃ ಯಂ ತ್ವಾ ಇತಿ ಜನಿಷ್ಠತ್ ಇತಿ ಚ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ಗೋಪವನಃ** - ಈ ಹೆಸರಿನ ಋಷಿ, ಪವಿತ್ರ ವಾಣಿಯ ಉದ್ಗಾತಾ, ಇಂದ್ರಿಯ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಪವಿತ್ರನಾಗಿರುವ ಉಪಾಸಕ, **ಗಿರಃ** - ವಾಣಿ, ಸ್ತುತಿ, **ಜನಿಷ್ಠತ್** - ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದನು, ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿದನು, **ಅಂಗಿರಃ** - ಪ್ರಾಣೋ ವಾ ಅಂಗಿರಾಃ - *ಶತಪಥ ೧.೧.೨.೨೮*, ಶರೀರದ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿ ರಸರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಪ್ರಾಣದ ಪ್ರಾಣವಾದ ಪರಮಾತ್ಮ, ಅಂಗಾರದಿಂದ ಕೂಡಿದ, ದಹಿಸುವ, ಅಂಗಿರಸನ ಪುತ್ರನಾದ, ಅಗ್ನಿ ಸರ್ವತ್ರ ಗತಿಶೀಲನಾದ, **ಅಂಗಿರಸಾಂ ವಾ ಏಕೋಗ್ನಿಃ** - ಐ.ಬ್ರಾ.೬.೩೪ ॥ **ಪಾವಕ** - ಪಾವನ ಗೊಳಿಸುವ, ಶೋಧಿಸುವ, **ಹವವತ್** - ಆಹ್ವಾನವನ್ನು, ಸ್ತೋತ್ರ, ಗುಣವರ್ಣನೆ ಯನ್ನು, **ಶ್ರುಧಿ** - ಕೇಳು.

ಶರೀರದ ಅಂಗೋಪಾಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ, ಪಾವನಗೊಳಿಸುವ ಜ್ಞಾನಸಾಗರ ನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಸಂಯಮಿಯಾದ ಉದ್ಗಾತೃವು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಗುಣವರ್ಣ ನೆಯ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ನಮ್ಮ ಆಹ್ವಾನವನ್ನು ಆಲಿಸು.

ಗೋಪವನಮುನಿಮಂತ್ರದೃಷ್ಟನೇ! ಪಾವನಾತ್ಮ!
ಸಕಲರಂತರ್ಯಾಮಿ! ನಮ್ಮೀ ಮೊರೆಯನಾಲಿಸ್ಯೆ ।
ಸರ್ವಚೈತನ್ಯಪರ! ಆರೋಗ್ಯನಿಧಿ! ರಕ್ಷಿಸ್ಯೆ ॥

ಋಕ್ - ೩೦

ವಾಮದೇವೋ ಗೌತಮಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪರಿ ವಾಜಪತಿಃ ಕವಿರಗ್ನಿರ್ಹವ್ಯಾನ್ಯಕ್ರಮೀತ್ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ದಧದ್ರತ್ನಾನಿ ದಾಶುಷೇ ॥ *೧೦.೩೦* ॥

೧೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧೨೦
ಪರಿ – ವಾಜಪತಿಃ – ವಾಜ – ಪತಿಃ – ಕವಿಃ । ಅಗ್ನಿಃ – ಹವ್ಯಾನಿ – ಅಕ್ರಮೀತ್ – ದಧತ್ –

೧೨೦ ೩ ೧ ೨
ರತ್ನಾನಿ – ದಾಶುಷೇ ॥ ೧೦.೩೦ ॥

ಸೌರ್ಯಮ್ ॥ ಸೂರ್ಯವರ್ಚಾ ವಾ ವಸುರೋಚಿರ್ವಾ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೫೦ ೪ ೫ ೨ ೧ ೨ — ೧
೩೦.೧. ಪರ್ಯೌ । ಹೋಇವಾಜಾ ॥ ಪತಾಇಃಕಾ೨೧ವೀ೨೨ಃ । ಅಗ್ನಿ

೨ ೧ ೦ ೧ ೧ — ೧ ೧ ^ ೩
ರ್ಹವ್ಯಾ । ನಾಯಕ್ರಮೀ೨೨ತ್ ॥ ದಧಾ೨೨೩ತ್ ॥ ರಾ೨೨ತ್ನಾ೨

೫೦ ೦ ೨ ೦ ೧ ೩ ೧೧೧
೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ನಿದಾಶುಷೇ೨೨೩೪೫ ॥

ದೀ – ೫ । ಪ – ೮ । ಮಾ – ೬ । ಋ । ೧೫ । ೪೯ ॥

ವಾಜಪತಿಃ ವಾಜಾನಾಮನ್ನಾನಾಂ ಪತಿಃ ಪಾಲಕಃ – ಪರಿವಾಜಪತಿಃ ಕವಿರಿತ್ಯೇಷ ಹಿ ವಾಜಾನಾಂ ಪತಿರಿತಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಮ್ – **ಕವಿಃ** ಕ್ರಾಂತದರ್ಶೀ ಮೇಧಾವೀನಾ । **ದಾಶುಷೇ** ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ **ರತ್ನಾನಿ** ರಮಣೀಯಾನಿ ಧನಾನಿ **ದಧತ್** ಪ್ರಯಚ್ಛನ್ **ಅಗ್ನಿಃ ಹವ್ಯಾನಿ** ಹವೀಂಷಿ **'ಪರ್ಯ ಕ್ರಮೀತ್'** ಪರಿಕ್ರಾಮತಿ ವ್ಯಾಪ್ನೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಅಗ್ನಿಷೋಮೀಯಸ್ಯ ಪಶೋಃ ಪರ್ಯಗ್ನಿಕರಣೇ ಕ್ವಚಿತ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇ ಪ್ರಸ್ತೋತುರ್ವಿನಿಯೋಗೇನೈವ ಭಾವ್ಯಮ್ । ಪರ್ಯಕ್ರಮೀತ್ ಪರಿಕ್ರಾಮತಿ ಪರಿತೋ ಗಚ್ಛತಿ । ಪರಿಕ್ರಮಿತವಾನ್ ಪರಿಗಮಿತವಾನ್ । ನೀತವಾನಿತ್ಯರ್ಥಃ – ಮಾಧವ ಭಾಷ್ಯ ॥

ವಾಜಪತಿಃ - ಅನ್ನಗಳ ಸ್ವಾಮಿ, ಅನ್ನದಾತ, ಅಮೃತ ಸ್ವರೂಪಿ, ಜ್ಞಾನಿ, ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪಿ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪೀ ಪರಮಾತ್ಮ, **ಕವಿಃ** - ಮೇಧಾವಿ, ಕ್ರಾಂತ ದರ್ಶಿ, **ದಾಶುಷೇ** - ಹವಿರ್ದಾತೃ, ದಾನಶೀಲ, ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಉಪಾಸಕ, ಯಜ

ಮಾನನಿಗಾಗಿ, **ರತ್ನಾನಿ** - ರಮಣೀಯವಾದ ರತ್ನಗಳನ್ನು, ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಪ್ರಿಯವಾದ ಧನವನ್ನು, **ದಧತ್** - ಕೊಡುತ್ತಾನೆ, **ಹವ್ಯಾನಿ** - ಹವಿರ್ದ್ರವ್ಯಗಳನ್ನು, **ಪರ್ಯಕ್ರಮೀತ್** - ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ, ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಅನ್ನದಾತನೂ ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿಯೂ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪಿಯೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದಾನಶೀಲನಾದ ಹವಿರ್ದಾತೃವಿಗೆ ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಪ್ರಿಯವಾದ ಧನವನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಜ್ಞ! ಅನ್ನದನೆ! ಯಾಜಕರು ಅರ್ಪಿಸಿರ್ಪ
ಹವ್ಯಮಂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪರಮಾರ್ಥಪರರಿಗೆಲ್ಲಂ
ಧನಧಾನ್ಯನಿಧಿ ನೀಳ್ಪುದೈ! ನೀನೆ ಕವಿವರೇಣ್ಯಂ!

ಋಕ್ - ೩೧

ಪ್ರಸ್ಕಣ್ವಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಉದು ತ್ಯಂ ಜಾತವೇದಸಂ ದೇವಂ ವಹನ್ತಿ ಕೇತವಃ ।

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ದೃಶೇ ವಿಶ್ವಾಯ ಸೂರ್ಯಮ್ ॥ *೧೧.೩೧ ॥*

೨ ೩ ೩ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೩ ೨
ಉತ್ - ಉ - ತ್ಯಮ್ - ಜಾತವೇದಸಮ್ - ಜಾತ - ವೇದಸಮ್ । ದೇವಮ್ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ವಹನ್ತಿ - ಕೇತವಃ ॥ ದೃಶೇ - ವಿಶ್ವಾಯ - ಸೂರ್ಯಮ್ ॥ *೧೧.೩೧ ॥*

ಸೌರ್ಯಮ್ ಸೂರ್ಯೋ ಗಾಯತ್ರೀ ಸೂರ್ಯಃ ॥

೩೧.೧. ಉದುತ್ಯಮ್ । ಓಹಾಇ ॥ ಜಾ । ತವೇ೨ದಾ೨೩೪ಸಾಮ್ । ದೇವಂ ವಹಾ । ತೀಕೇತಾ೨೩೪ವಾಃ ॥ ದಾ೨೩೪ಶೇಽಹಾಇ ॥ ವಾಇಶ್ವಾಯಸೂ । ರ್ಯಾಮ್ । ಔ೨೩ಹೋವಾ । ಹೋ೨೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೪ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೮ । ಥೈ । ೧೬ । ೫೦ ॥*

ಇಯಂ ಸೌರೀ ಆಗ್ನೇಯ ಸಮಾಖ್ಯಾನಂ ಛತ್ರಿಣೋ ಗಚ್ಛನ್ತೀತಿವತ್ ಪ್ರಾಣ ಭೃತ್ ಉಪದಧಾತೀತಿ ವಚ್ಚದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । **ಕೇತವಃ** ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕಾಃ ಸೂರ್ಯಾಶ್ವಾಃ ಯದ್ವಾ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಯಃ **ಸೂರ್ಯಮ್** ಸರ್ವಸ್ಯ ಪ್ರೇರಕಮಾದಿತ್ಯಮ್ **ಉದ್ವಹನ್ತಿ** ಊರ್ಧ್ವಂ ವಹನ್ತಿ **ಉ** । ಇತಿ ಪಾದಪೂರಣಃ - ಉಕ್ತಂ ಚ ಮಿತಾಕ್ಷರೇಷ್ವನರ್ಥಕಾಃ ಕಮೋಮಿದ್ವಿತಿ - ಕಿಮರ್ಥಮ್? **ವಿಶ್ವಾಯ** ವಿಶ್ವಸ್ಮೈ ಸರ್ವಸ್ಮೈಭುವನಾಯ **ದೃಶೇ** ದ್ರಷ್ಟುಮ್ । ಯಥಾ ಸರ್ವೇ ಜನಾಃ ಸೂರ್ಯಂ ಪಶ್ಯಂತಿ ತಥೋರ್ಧ್ವಂ ವಹನ್ತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಕೀ ದೃಶಂ ಸೂರ್ಯಮ್? **ತ್ಯಂ** ತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ **ಜಾತವೇದಸಂ** ಜಾತಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಿನಾಂ ವೇದಿತಾರಂ, ಜಾತ ಪ್ರಜ್ಞಂ, ಜಾತಧನಂ ವಾ, **ದೇವಂ** ದ್ಯೋತಮಾನಮ್ - ಅತ್ರ ನಿರುಕ್ತಮ್ - **ಉದ್ವಹನ್ತಿ** ಜಾತವೇದಸಂ ದೇವಮಶ್ವಾಃ ಕೇತವೋ ರಶ್ಮಯೋ ವಾ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಭೂತಾನಾಂ ಸಂದರ್ಶನಾಯ ಸೂರ್ಯಮ್ - *೧೨.೨,೪* ಇತಿ ॥

ಉ - ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ?, ಸೂರ್ಯನು ಇಷ್ಟು ದೂರ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ, **ತ್ಯಮ್** - ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಉತ್ತರವಾಗಿ, **ಜಾತವೇದಸಮ್** - ಸರ್ವಜ್ಞ, ವೇದಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ ಜೀವಿಗಳ ಒಳಹೊರಗನ್ನು ಬಲ್ಲ, **ದೇವಮ್** - ದೀಪ್ತಿ ವಂತನಾದ, **ಸೂರ್ಯಮ್** - ಸರ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ ಸೂರ್ಯಭಗವಂತನನ್ನು, **ಸೂರ್ಯ ದೃಶೇ** - ಸೂರ್ಯನನ್ನು ತೋರಿಸಲು, **ಕೇತವಃ** - ಕಿರಣಗಳು, ಪ್ರಜ್ಞಾನವಂತರು, ಜ್ಞಾನಿ

ಗಳು, ವಿಜ್ಞಾನಗಳು, **ವಿಶ್ವಾಯ ದ್ರಷ್ಟುಮ್** - ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನೋಡಲು, ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಲು, **ಉತ್ - ಉ** - ವಹನ್ತಿ, **ಉದ್ವಹನ್ತಿ** - ಮೇಲೇಳುತ್ತವೆ.

ಭಗವಂತನನ್ನು ದರ್ಶನ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ? ಅವನು ನಮ್ಮವರೆಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವುದು ಹೇಗೆ? ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ವೇದಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದವನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ದೀಪ್ತಿವಂತನೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧನೂ ಆದ ಸೂರ್ಯ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ದರ್ಶನ ಮಾಡಿಸಲು ಕಾತುರರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಂತೆ ಕಿರಣಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರಕ್ಕೆತ್ತಿ ಹೊತ್ತು ಕೊಂಡಿವೆ.

ಸೂರ್ಯನು ಕಿರಣಗಳ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವಂತೆ ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಚೇತನತ್ವಾದಿ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳಿಂದ ಅವನಿರುವಿಕೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಜಗಕೆಲ್ಲ ಸೂರ್ಯಸಂದರ್ಶನಪ್ರಜ್ಞೆಯೊಸಗಲ್
ಅರುಣಕಿರಣಗಳಿಂದೆ ದೇವ! ನೀಂ ಉದಿಸುತಿರ್ಪಯ್ ।
ನಿನ್ನನೆಂದುಂ ಕಾಣುತಿರ್ಪೆವಯ್ ಜಾತವೇದ!

ಋಕ್ - ೩೨

ಮೇಧಾತಿಥಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಕವಿಮಗ್ನಿಮುಪ ಸ್ತುಹಿ ಸತ್ಯಧರ್ಮಾಣಮಧ್ವರೇ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ದೇವಮಮೀವಚಾತನಮ್ ॥ *೧೨.೩೨ ॥*

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಕವಿಮ್ - ಅಗ್ನಿಮ್ - ಉಪ - ಸ್ತುಹಿ । ಸತ್ಯಧರ್ಮಾಣಮ್ - ಸತ್ಯ - ಧರ್ಮಾಣಮ್ -
೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
- ಅಧ್ವರೇ ॥ ದೇವಮ್ - ಅಮೀವಚಾತನಮ್ - ಅಮೀವ - ಚಾತನಮ್ ॥

ಕಾವಮ್ ॥ ಕವೀರ್ವಸುರೋಚಿರ್ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೨ ೧ ೧ ೩ ೫೦ ೦
೩೨.೧. **ಕವಿಮಗ್ನೀಮ್ ॥ ಉಪಾ౽೨೩ । ಸ್ತೂ౽೨ಹಾ౽೨೩ಳಔಹೋವಾ ।**

೨೧೨ ೦ ೧೦ ೨೦ ೦ ೧೦
ಸತ್ಯಧರ್ಮಾಣಮಧ್ವರೇ ॥ ದೇವಾಮ್ ॥ ಅಮೀವಚಾತಾ౽೨೩

೨ ೧
ನಾ౽೩ಳ೩ಮ್ । ಓ౽೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೫ । ಜು । ೧೭ ॥ ೫೧ ॥

ಹೇ ಸ್ತೋತೃ ಸಂಘ! **ಅಧ್ವರೇ** ಕ್ರತೌ **ಅಗ್ನಿಮ್ ಉಪಸ್ತುಹಿ** ಉಪೇತ್ಯ ಸ್ತುತಿಂ ಕುರು ಕೀದೃಶಮ್? **ಕವಿಮ್** ಮೇಧಾವಿನಂ**ಸತ್ಯಧರ್ಮಾಣಮ್** ಸತ್ಯವಚನರೂಪೇಣ ಧರ್ಮೇಣೋಪೇತಂ, **ದೇವಂ** ದ್ಯೋತಮಾನಮ್ **ಅಮೀವಚಾತನಮ್**, ಅಮೀ ವಾನಾಂ ಹಿಂಸಕಾನಾಂ ಶತ್ರೂಣಾಂ ವಾ ಘಾತಕಮ್ ॥ ಅನ್ತರಾತ್ಮನಶ್ಚಾಯಂ ಪ್ರೈಷಃ । ಇತಿ ಮಾಧವಃ ॥

ಅಧ್ವರೇ - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, **ಕವಿಮ್** - ಮೇಧಾವಿ, ವೇದಕರ್ತೃ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ಬುದ್ಧಿಪ್ರೇರಕ, **ಸತ್ಯಧರ್ಮಾಣಮ್** - ಸತ್ಯಧರ್ಮಗಳ ನಿಯಮದಿಂದ ಚಲಿಸದ, **ದೇವಮ್** - ದೀಪ್ತಿವಂತನಾದ, ಪ್ರಕಾಶಯುತ, **ಅಮೀವ ಚಾತ ನಮ್** - ಶತ್ರು/ ರೋಗ/ ಅಜ್ಞಾನ ನಿವಾರಕನಾದ, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಉಪ ಸ್ತುಹಿ** - ಕುಳಿತು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ.

ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಶುದ್ಧಬುದ್ಧಿಯ ಸತ್ಯಧರ್ಮಗಳ ನಿಯಮದಿಂದ ಅಲ್ಲಾಡದವನೂ ಮೇಧಾವಿಯೂ ದೀಪ್ತಿವಂತನೂ ಆಧಿವ್ಯಾಧಿಗಳ ನಿವಾರಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ.

ಋತ್ವಿಜರೆ! ಯಾಗದೊಳ್ ಸತ್ಯಧರ್ಮಾತ್ಮನಂ ನೀಮ್
ಕವಿಯಂ ಸಮಸ್ತರೋಗಾಂತ್ಯನಂ ಲೋಕಹಿತನಂ ।
ಅಗ್ನಿಯಂ ಸೊಗಮಪ್ಪ ಪರಿಯಿಂದೆ ಭಜಿಸಿರೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೩೩

ಸಿಂಧುದ್ವೀಪ ಆಂಬರೀಷಃ ॥ ತ್ರಿತ ಆಪ್ತ್ಯೋವಾ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶಂ ನೋ ದೇವೀರಭಿಷ್ಟಯೇ ಶಂ ನೋ ಭವನ್ತು ಪೀತಯೇ ।

೨ಉ ೩ ೧ ೨
ಶಂ ಯೋರಭಿ ಸ್ರವನ್ತು ನಃ ॥ *೧೩.೩೩ ॥*

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶಮ್ - ನಃ - ದೇವೀಃ - ಅಭಿಷ್ಟಯೇ । ಶಮ್ - ನಃ - ಭವನ್ತು - ಪೀತಯೇ ॥

೩ ೨ ೩
ಶಮ್ - ಯೋಃ - ಅಭಿ - ಸ್ರವನ್ತು - ನಃ ॥ *೧೩.೩೩ ॥*

ಕಾಶೀತಮ್, ಕಾಪೀತಂ ವಾ ಸುಮನ್ದಂ ವಾ ॥ ಪಾರಾವತೋ/ ಪಾರಾವತಿರ್ವಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೦ ೨೧ ೨ ^ ೫೦
೩೩.೧. **ಶನ್ನೋದೇವೀಃ ॥ ಅಭಿಷ್ಟಾಽ೨೩ಯಾಽ೩೪ಇ ॥ ಶನ್ನೋಭವಾ ।**

೨ ೧೦ ೨ ^ ೫ ೦ ೨ ೧ ^
ತುಪೀತಾಽ೨೩ಯಾಽ೩೪ಇ ॥ ಶಂಯೋರಭೀ । ಸ್ರವ । ತೂಽ೨ ।

೩ ೫೦೦ ೩ ೫
ನಾಽ೨೩೪ । ಔಹೋವಾ ॥ ಊಽ೨೩೪ಪಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೩ । ಷ್ವ । ೧೮ ॥ ೫೨ ॥

ಕಾಶೀತೋತ್ತರಮ್ ॥ ಪಾರಾವತೋ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ^ ೧ ೦ ೦ ೫೦ ೦ ೪ ೫
೩೩.೨. **ಹುವಾಽ೩ಹೋಽ೨೩೪ಇ । ಶನ್ನೋದೇವೀಃ । ಅಭಿಷ್ಟಯಾಇ ॥**

೩ ೨ ^ ೧ ೦ ೫ ೪ ೦ ೫ ೩ ೨
ಹುವಾಽ೩ಹೊಽ೨೩೪ಇ । ಶನ್ನೋಭವ । ತುಪೀತಯಾಇ ॥ ಹುವಾ

^ ೧ ೦ ೫ ೪ ೫ ೩ ೨ ^
೨೩ಹೋ೭೨೩೪೩ । ಶಂಯೋರಭಿ । ಸ್ರವನ್ತುನಾಃ ॥ ಹುವಾ೭೩

೧ ^ ೩ ೫೦ ೦ ೩ ೫
ಹೋ೭೨ । ವಾ೭೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಊ೭೨೩೪ಪಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೮ । ಶ್ವೈ । ೧೯ ॥ ೫೩ ॥

ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಪಾಪಾಪನೋದ ದ್ವಾರೇಣ **ಶಂ** ಸುಖಂ ಭವನ್ತು । **ದೇವೀಃ** ದೇವ್ಯಃ ಆಪಃ **ಅಭಿಷ್ಟಯೇ** ಅಸ್ಮದ್ಯಜ್ಞಾಯ ಭವನ್ತು ಯಜ್ಞಾಂಗಭಾವಾಯ ಚ ಭವನ್ತು ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಪಿ ಚ ನಃ ಅಸ್ಮತ್ಸಂಬಂಧಿನೇ **ಪೀತಯೇ** ಪಾನಾಯ ಚ **ಶಂ** ಸುಖಂ ಭವನ್ತು । ತಥಾ **ಶಮ್** ಉತ್ಪನ್ನಾನಾಂ ರೋಗಾಣಾಮ್ ಶಮನಮ್ **ಯೋಃ** ಯಾಪನಂ ಅನುತ್ಪನ್ನಾನಾಂ ಪೃಥಕ್ಕರಣಂ ಚ ಕುರ್ವನ್ತು । ಅಪಿ ಚ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಅಭಿ** ಉಪರಿಸ್ರವನ್ತು ಅತ್ಯರ್ಥಂ ಸಿಂಚನ್ತು । **ಶನ್ನೋ ಭವನ್ತು** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಆಪೋ ಭವನ್ತು** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ತೈತ್ತಿರೀಯಾಶ್ಚ ॥

ಸಾಧಾರಣರೋಗದಿಂದ ಬಳಲುತ್ತಿರುವವರಿಗೆ ಸಾಮವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದವರು '**ಶನ್ನೋದೇವೀಃ**' ಗಾನದಿಂದ ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿದ ಘೃತವನ್ನು ಲೇಪಿಸಿ ಅಭ್ಯಂಜನ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ರೋಗ ಶಮನವಾಗುತ್ತದೆ - *ಸಾ.ವಿ.ಬ್ರಾ. ೨.೩.೧.*

ನಃ ಶಮ್ - ನಮ್ಮ ಪಾಪಾದಿಗಳು ದೂರವಾಗಿ ಸುಖವುಂಟಾಗಲಿ, **ದೇವೀಃ** - ಜಲ ದೇವತೆಗಳು, ಭಗವಂತನ ದಿವ್ಯಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನಜ್ಯೋತಿ, **ಅಭೀಷ್ಟಯೇ** - ಯಜ್ಞಾರ್ಥ ವಾಗಿ, ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗಿಯಾಗಲು, ಅಭ್ಯುದಯಕ್ಕಾಗಿ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ, ಆನಂದ ಕ್ಕಾಗಿ, ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ, **ಪೀತಯೇ** - ಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿ, **ಶಮ್ ಭವನ್ತು** - ಮಂಗಳಕರ ವಾಗಿರಲಿ, ಸುಖದಾಯಕವಾಗಿರಲಿ, **ಶಮ್** - ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾದ ರೋಗಗಳನ್ನು ವಾಸಿ ಮಾಡಲಿ, **ಯೋಃ** - ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗದ ರೋಗಗಳು ಬರದಿರಲಿ, **ಅಭಿಸ್ರವನ್ತು** - ಅಮೃತ ವರ್ಷಿಸಲಿ, ಸುಖಶಾನ್ತಿಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸುತ್ತಾ ನೀರು ಸದಾಹರಿಯುತ್ತಿರಲಿ.

ಜಲಾಧಿದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮಲ್ಲಿರುವ ರೋಗಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತಾ ಬರಬಹುದಾದ ರೋಗಗಳನ್ನು ದೂರ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನೀಡೇರಿಸಲಿ. ಈ ದಿವ್ಯ ಜಲವು ಯಜ್ಞಾರ್ಥ

ವಾಗಿಯೂ ಪಾನಾರ್ಥವಾಗಿಯೂ ಮಂಗಳಕರವಾಗಿ ಸದಾ ಸುಖಸಮೃದ್ಧಿಗಳನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾ ಹರಿಯುತ್ತಿರಲಿ. ಪರಮಾತ್ಮನ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿಯು ಅಭ್ಯುದಯವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾ ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಪ್ರಶಸ್ತಗೊಳಿಸಲಿ.

ಅನಲನೇ! ಸುಖ-ಶಾಂತಿಕರಮಪ್ಪ ಪೇಯಮೆನಿಪ
ಮಂಗಳಪ್ರದಪುಣ್ಯತೀರ್ಥಮಂ ಕರುಣಿಸೆಮಗಂ ।
ಆ ದಿವ್ಯಜೀವನಂ ಸೊಗಸಾಗಿ ಹರಿಯಲೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೩೪

ಉಶನಾ ಕಾವ್ಯಃ ॥ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಕಸ್ಯ ನೂನಂ ಪರೀಣಸಿ ಧಿಯೋ ಜಿನ್ವಸಿ ಸತ್ಪತೇ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಗೋಷಾತಾ ಯಸ್ಯ ತೇ ಗಿರಃ ॥ *೧೪.೩೪ ॥*

ಸ್ವ - ೯ । ಉ - ೨ । ಧಾ - ೫೭ । ಥೇ । ದ - ೩ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩
ಕಸ್ಯ - ನೂನಮ್ - ಪರೀಣಸಿ - ಪರಿ - ನಸಿ । ಧಿಯಃ - ಜಿನ್ವಸಿ - ಸತ್ಪತೇ - ಸತ್ -

೧ ೨೦ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦
ಪತೇ ॥ ಗೋಷಾತಾ - ಗೋ - ಸಾತಾ - ಯಸ್ಯ - ತೇ - ಗಿರಃ ॥

ಆ - ೪೩ । ಅ - ೧೧ । ಪ - ೧೬೭ ॥ ಟೇ । ದ - ೩ ॥

ಇತಿ ತೃತೀಯಾದಶತಿಃ ॥ ೩ ॥ ತೃತೀಯಃ ಖಂಡಃ ॥ ೩ ॥

ಮನಾಜ್ಯೇ ದ್ವೇ । ದ್ವಯೋರ್ಗೌತಮೋ ಗೌರಾಂಗಿರಸೋ ವಾ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ^ ೩ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೦
೩೪.೧. ಕಸ್ಯಾನೂಽ೧ನಾಽ೨ಮ್ । ಪರೀಣಾಽ೨೩೪ಸೀ ॥ ಧಿಯೋಜಿನ್ವಾ

^ ೩ ೨ ೩ ೫ ೧ ೨೦ ೦ ೧ ೧ ^ ೩
ಽ೨ । ಸಿಸತ್ಪಾಽ೨೩೪ತಾ೩ ॥ ಗೋಷಾತಾಯಾಽ೨೩ ॥ ಸ್ಯಾಽ೨ತಾಽ

೫೦ ೦ ೨ ^ ೩ ೫
೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಉಪ್ । ಗೀಽ೨೩೪ರಾಃ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೫ । ಋ । ೨೦ ॥ ೫೪ ॥

ಗೌರಾಙ್ಗಿರಸಸ್ಯ ಸಾಮ, ಗೌತಮಸ್ಯ ಮನಾಜ್ಯಂ ಮನಾಜ್ಯೋತ್ತರಂ ವಾ ॥

೨೦ ೦ ^ ೧ ೨ ೩ ೨ ೦ ^ ೪
೩೪.೨. ಔಹೋಇಹುಽ೩ವಾಽ೨೩೩ । ಹುವಪಿ । ಕಸ್ಯನೂನಾಽ೩ಮ್ ಪಾಽ

೨೦ ೩ ೫ ೨೦ ೦ ೧ ೨ ೩ ೨ ೦
೩ರೀಣಸಿ ॥ ಔಹೋಇಹುಽ೩ವಾಽ೨೩೩ । ಹುವಪಿ । ಧಿಯೋ

^ ೪ ೨ ೩ ೫ ೨೦ ೦ ೧ ೨ ೩
ಜಿನ್ವಾಽ೩ಸೀಽ೩ಸತ್ಪತಾ೩ ॥ ಔಹೋಇಹುಽ೩ವಾಽ೨೩೩ । ಹುವ

೨ ೦ ೦ ೦ ೩ ೨ ೪
ಪಿ । ಗೋಷಾತಾಯ ॥ ಸ್ಯತಾಽ೩೩ಗಾಽ೫೩ರಾಽ೬೫೬ಃ ॥

ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೧೩ । ಚೌ । ೨೧ । ೫೫ ॥

ಏಕವಿಂಶತಿಃ ॥ ತೃತೀಯಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೩ ॥ ತೃತೀಯಾ ದಶತಿಃ ॥ ೩ ॥

ಹೇ **ಸತ್ಪತೇ** ಸತಾಂಪತೇ! ಅಗ್ನೇ **ನೂನಮ್** ಇದಾನೀಂ **ಕಸ್ಯ**ಕೀದೃಶಸ್ಯ ಜನಸ್ಯ ಪರೀಣಸಿ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ **ಧಿಯಃ** ಕರ್ಮಾಣಿ **ಜಿನ್ವಸಿ** ಪ್ರೀಣಯಸಿ । **ಯಸ್ಯ ತೇ** ತವ ಸಮ್ಬನ್ಧಿನ್ಯಃ **ಗಿರಃ** ಸ್ತುತಯಃ **ಗೋಷಾತಾ** ಗೋಸಾತೌ ಗವಾಂ ಲಾಭೇ ಭವನ್ತು ಖಲು । ತಸ್ಮಾತ್ತ್ವಂ ಕುತ್ರತಿಷ್ಠಸಿ? ಅಸ್ಮಾಕಮಿದಾನೀಂ ಗವೇಚ್ಛಾ ಪ್ರವರ್ತತೇ । ಯದ್ವಾ ಹೇ ಅಗ್ನೇ! ತ್ವಮಿ

ದಾನೀಂ ಕಸ್ಯ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರೀಣಯಸಿ? ನ ಕಸ್ಯಾಪೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಸ್ಮಾಕಮೇವ ಕರ್ಮಾಣಿ ಪ್ರೀಣಯೇತಿ ಭಾವಃ ॥ **ಪರೀಣಸಿ** ಇತಿ **ಸತ್ಪತೇ** ಇತಿ ಚ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಪರಿಣಸಃ** ಇತಿ **ದಂಪತೇ** ಇತಿ ಚ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಸತ್ಪತೇ - ಸಜ್ಜನರ ಪಾಲಕನೇ, **ನೂನಮ್** - ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ನ್ಯೂನತೆಯನ್ನು, **ಕಸ್ಯ** - ಯಾರ ಸುಖದ, ಧಿಯಃ ಬುದ್ಧಿ ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯ, **ಪರೀಣಸಿ** - ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದ ಪಡುತ್ತಿರುವೆ, **ಜಿನ್ವಸಿ** - ತೃಪ್ತಿಗೊಳ್ಳು, ತಲುಪಿಸು, **ಗೋಷಾತಾ** - ಗೋವುಗಳ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ - ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ತೃಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಜ್ಞಾನದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ, **ಗಿರಃ** - ಸ್ತುತಿ, ವಾಣಿ.

ಸಜ್ಜನರ ಪಾಲಕನೇ ನಿನ್ನ ಗುಣಕರ್ಮಗಳ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನನ್ನ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ತೃಪ್ತವಾಗುವಂತೆ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಇದೀಗ ಬ್ರಹ್ಮಾನಂದವನ್ನನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದೇನೆ.

ಸತ್ಯರಕ್ಷಕನೆ! ಆವನ ಬುದ್ಧಿಯಂ ಜತನದಿಂ
ಋತಪಥದೆ ನೀಂ ವರ್ತಿಸಿದಪೆಯಯ್? ತಿಳಿಯಿತೆನಗಂ
ಆರ ನುಡಿ ವಿದ್ಯೆಗಾಕರಮೊ ಅವರೇ ನಿನ್ನವರ್ ॥

ಋಕ್ - ೩೫

ಶಂಯುರ್ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩೧ ೨ ೩೧ ೨ ೩ ೧೨
ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾ ವೋ ಅಗ್ನಯೇ ಗಿರಾಗಿರಾ ಚ ದಕ್ಷಸೇ ।
೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ಂ
ಪ್ರಪ್ರ ವಯಮಮೃತಂ ಜಾತವೇದಸಂ ಪ್ರಿಯಂ ಮಿತ್ರಂ ನ ಶಂಸಿಷಮ್ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾ - ಯಜ್ಞಾ - ಯಜ್ಞಾ - ವಃ - ಅಗ್ನಯೇ । ಗಿರಾಗಿರಾ - ಗಿರಾ - ಗಿರಾ -
೧ ೨ಂ ೧ ೨ಂ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ಂ
ಚ - ದಕ್ಷಸೇ ॥ ಪ್ರಪ್ರ - ಪ್ರ - ಪ್ರ - ವಯಮ್ - ಅಮೃತಮ್ - ಅ - ಮೃತಮ್ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಜಾತವೇದಸಮ್ - ಜಾತ - ವೇದಸಮ್ ॥ ಪ್ರಿಯಮ್ - ಮಿತ್ರಮ್ - ಮಿ - ತ್ರಮ್ -

೩
ನ - ಶಙ್ಸಿಷಮ್ ॥ ೧. ೩೫ ॥

ಉಪಹವೌ ದ್ವೌ ॥ ದ್ವಯೋರ್ಭರದ್ವಾಜೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨೦ ೧ ೩ ೨
೩೫.೧. ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾ ॥ ವೋ ಅಗ್ನಯಾऽ೩ಇ । ಗಿರಾऽ೨ಗಿರಾऽ೩೪ ।

೩೦ ೨ ^ ೧ ೨^೩ ೫ ೧ ೬೦ ೧
ಹಾಹೋऽ೩ಇ । ಚಾದಕ್ಷಾ೨೩೪ಸಾಇ । ಪ್ರಪ್ರಾऽ೨ವಯಮಮೃತಂ

೨೦ ೧ ೨ ೧ ೨೧
ಜಾ । ತಾವೇऽ೧ದಾಸಾऽ೨ಮ್ ॥ ಪ್ರಿಯಮ್ಮಿತ್ರಾಮ್ । ನಶಙ್ಸಿ

೩೦ ೨^ ೩೦ ೦
ಷಾಮ್ ॥ ಏಹಿಯಾ । ಔಹೌಹೋऽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೮ ॥ ೨೨ ॥ ಠೈ ॥ ೨೨ ॥ ೫೬ ॥

೪ ೩೦ ೪ ೫೦ ೨ ೨ ೩ ೨ ^ ೫
೩೫.೨. ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾ । ಹೋಇ । ವೋऽ೩ಗ್ನಯಏऽ೩೪ । ಹಿಯಾ ॥

೩೦ ೨೧ ೧ ^೩೨೧ ೨ ೩೦ ೨ ೧ ೨೧
ಗಿರಾಗಿರಾ । ಚಾऽ೨ದಕ್ಷಸಾಇ । ಪ್ರಪ್ರಾವಯಾಮ್ । ಅಮೃತಂ

೨ ^ ೧ ^ ೩ ೫ ೨ ೧ ೨೧
ಜಾऽ೩ । ತವೇऽ೨ದಾऽ೨೩೪ಸಾಮ್ ॥ ಪ್ರಿಯಮ್ಮಿತ್ರಾಮ್ । ನಶ

೩೦ ೨^ ೩೦
ಙ್ಸಿಷಾಮ್ ॥ ಏಹಿಯಾ । ಔಹೋऽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೪ । ಮಾ - ೮ । ಫೈ । ೨೩ । ೫೭ ॥

ಶ್ನೌಷ್ಟೀಗವಮ್ ॥ ಷ್ನುಷ್ಟೀಗುರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩೫.೩. ಯಾಜ್ಞಾಯಾಜ್ಞಾꠅ೨ । ವೋಽಅಗ್ನಾಯಾꠅ೨ಇ ॥ ಗಾಇರಾಗಾ

ಇರಾꠅ೨ । ಚಾದಕ್ಷಾಸಾꠅ೨ಇ । ಪ್ರಪ್ರಾವಾಯಾꠅ೨ಮ್ । ಅಮೃತಂ

ಜಾ೩ । ತವೇꠅ೨ದಾꠅ೨೩೪ಸಾಮ್ ॥ ಪ್ರಾಯಮ್ಮಾಇತ್ರಾꠅ೨ಮ್ ॥

ನಾಶಜ್ಸಾꠅ೨೩ಇಷಾꠅ೩೪೩ಮ್ । ಓꠅ೨೩೪೫ ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೨ । ಚಾ । ೨೪ ॥ ೫೮ ॥

ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯಮ್ - ಭರದ್ವಾಜಃ - ಅಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩೫.೪) ಯಜ್ಞಾꠅ೫ಯ । ಜ್ಞಾꠅ೩ವೋꠅ೩ಗ್ನಾಯಾಇ ॥ ಗಾಇರಾಗಿರಾ ।

ಚಾꠅ೩ದಾಕ್ಷಾꠅ೩ಸಾಇ । ಪ್ರಪ್ರಾꠅ೨ವಯಮಮೃತಮ್ । ಜಾತಾꠅ

೨೩ವಾ । ಹಿಮ್ಮಾಇ ॥ ದಾꠅ೩ಸಾಮ್ ॥ ಪ್ರಾಯಮ್ಮಿತ್ರನ್ನಶಾꠅ೨

ಜ್ಸಿಷಾಉ ॥ ವಾꠅ೩೪೫ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೭ । ಣೀ । ೨೫ । ೫೯ ॥

ಹೇ ಸ್ತೋತಾರಃ! **ವಃ** ಯೂಯಂ **ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾ** ಯಜ್ಞೇಯಜ್ಞೇ ಸರ್ವೇಷು ಯಾಗೇಷು **ದಕ್ಷಸೇ** ಪ್ರವೃದ್ಧಾಯ **ಅಗ್ನಯೇ ಗಿರಾ** ಸ್ತುತಿರೂಪಯಾ ವಾಚಾ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಕುರುತೇತಿ ಶೇಷಃ - ಚ ಶಬ್ದೋ ಭಿನ್ನಕ್ರಮೋಽವ ಇತ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಪರೋದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ - ಯೂಯಂ **ಚ** ಸ್ತೋತ್ರಂ ಕುರುತ ವಯಮಪಿ ತಮಗ್ನಿಂ **ಪ್ರಪ್ರಶಂಸಿಷಮ್ ಪ್ರಸಮುಪೋದಃ**

ಪಾದಪೂರಣೇ - ೮.೧.೬೦ ॥ ಇತಿ ಪ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ ಪಾದಪೂರಣಾರ್ಥಾ । ವ್ಯತ್ಯಯೇನೈಕವಚನಂ - ೩.೪.೯೮ । ಛಾಂದಸೋಲುಟ್ ಪ್ರಶಂಸಾಮಃ । ಕೀದೃಶಮ್? **ಅಮೃತಂ** ಮರಣರಹಿತಮ್ । **ಜಾತವೇದಸಂ** ಜಾತಾನಾಂ ವೇದಿತಾರಂ ಜಾತಪ್ರಜ್ಞಾನಂ ಜಾತಧನಂ ವಾ **ಮಿತ್ರಂ** ನ ಸಖಿಭೂತಮಿವ ಪ್ರಿಯಮನುಕೂಲಮ್ । ಯದ್ವಾ ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ಯ ವಸಾದೇಶಃ - ೩.೪.೧೮ । ಅಗ್ನಯ ಇತಿ ಚ ಕರ್ಮಣಿ ಚತುರ್ಥೀ ಕ್ರಿಯಾಗ್ರಹಣಮಪಿ ಕರ್ತವ್ಯಮ್, ಇತಿ ಕರ್ಮಣಃ ಸಂಪ್ರದಾನತ್ವಾತ್ । ಚ ಶಬ್ದಶ್ಚಣೇತಿ ನಿಪಾತಶ್ಚೇದರ್ಥೇ ವರ್ತ್ತತೇ । ದಕ್ಷಸ ಇತಿ ದಕ್ಷೇರ್ವೃದ್ಧಿಕರ್ಮಣಃ ಅಂತರ್ಭಾವಿತಣ್ಯರ್ಥಾಲ್ಲಟಿರೂಪಮ್ । ಚಣ್ ಯೋಗಾನ್ನಿಪಾತೈರ್ಯದ್ಯದಿಹನ್ತ ಇತಿ ನಿಘಾತ ಪ್ರತಿಷೇಧಃ । ತತ್ರಾಯಮರ್ಥಃ - ಹೇ ಸ್ತೋತಸ್ತ್ವಂ ಯಜ್ಞೇಇಮಮಗ್ನಿಂ ಗಿರಾಸ್ತುತ್ಯಾದಕ್ಷಸೇ ಚ ವರ್ದ್ಧಯಸಿ ಚೇತ್ ವಯಮಪಿ ಅಮೃತತ್ವಾದಿಗುಣಕಂ ತಂ ಪ್ರಶಂಸಾಮಃ ॥

ಹಿಂದೆ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಪವಮಾನ ಹಾಗೂ **ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞೀಯ** ಸಾಮಗಾನಗಳಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಂಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಇದನ್ನುತಿಳಿದ ಯಜಮಾನನು ಈ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಪಶುಕಾಮನಾದವನು ಈ ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡಿ ಪಶುಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು - ಸಾ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೨.೨, ತಾಂ. ಮ. ಬ್ರಾ. ೧೫.೯.೧೨,೧೪.

ಯಜ್ಞಾಯಜ್ಞಾ - ಪ್ರತಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲೂ, **ಗಿರಾಗಿರಾ** - ಪ್ರತಿ ಮನ್ತ್ರದಲ್ಲೂ, ಪ್ರತಿ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲೂ, ಪ್ರತಿ ವಾಣಿಯಲ್ಲೂ, **ಅಮೃತಮಾ** - ಅಮರತ್ವವನ್ನು, ಮರಣರಹಿತ ಭಾವವನ್ನು, **ಪ್ರಿಯಂ** - ಪ್ರಿಯವಾದ, **ಮಿತ್ರಂ ನ** - ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರನಾದ, **ಜಾತವೇದಸಮ್** - ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನಾದ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನನ್ನು, **ದಕ್ಷಸೇ** - ಬಲಯುತವಾಗಿ, ಬುದ್ಧಿಯುಕ್ತವಾಗಿ, **ಪ್ರಪ್ರಶಂಸಿಷಮ್** - ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ, ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತೇವೆ, **ವಃ ಚ** - ಸ್ತೋತ್ರಗಣದಲ್ಲಿರುವ ನೀವೂ ಸಹ.

ಮಹಾ ಬಲಶಾಲಿಯೂ ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನೂ, ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ಅಮರನೂ ನಮ್ಮ ಪ್ರಿಯ ಮಿತ್ರನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಯಜ್ಞದಲ್ಲೂ ಮನ್ತ್ರಮನ್ತ್ರಗಳಿಂದ ನಾವು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ. ಸ್ತೋತ್ರಗಣದಲ್ಲಿರುವ ನೀವೂ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ.

ಭಗವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ ಪ್ರಿಯಮಿತ್ರನಂತೆ ಯಜ್ಞಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲೂ ಮನ್ತ್ರಮನ್ತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ತನ್ನ ದಿವ್ಯಗುಣಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಬುದ್ಧಿ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುತ್ತಾ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಬಗೆಯನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಜ್ಞನಂ ಹಿತಪ್ರದನಂ ಗೆಳೆಯನಂ ಸದಾ
ಅಮೃತನಂ ಜಾತವೇದಸನಂ ಪ್ರಿಯಾತ್ಮನಂ ನಾಮ್ ।
ಯಜ್ಞಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ ಭಜಿಸುವೆವು ಬಲಶಾಲಿಯಂ
ಉದ್ಗಾತೃಗಣಗಳೇ! ಸ್ತುತಿಸಿರಾರಾಧಿಸಿರಿ ನೀಮ್ ॥

ಋಕ್ - ೩೬

ಭರ್ಗಃ ಪ್ರಾಗಾಥಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ಕ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪಾಹಿ ನೋ ಅಗ್ನ ಏಕಯಾ ಪಾಹ್ಯುಽತ ದ್ವಿತೀಯಯಾ ।

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪಾಹಿ ಗೀರ್ಭಿಸ್ತಿಸೃಭಿರೂರ್ಜಾಂ ಪತೇ ಪಾಹಿ ಚತಸೃಭಿರ್ವಸೋ ॥ ೨.೩೬

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಪಾಹಿ - ನಃ - ಅಗ್ನೇ - ಏಕಯಾ । ಪಾಹಿ - ಉತ - ದ್ವಿತೀಯಯಾ ॥ ಪಾಹಿ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಗೀರ್ಭಿಃ - ತಿಸೃಭಿಃ - ಊರ್ಜಾಮ್ - ಪತೇ । ಪಾಹಿ - ಚತಸೃಭಿಃ - ವಸೋ ॥

ಕಾರ್ತ್ತಯಶಮ್ ॥ ಕೃತಯಶಾಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೨ ^ ೪೫೪೦ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨
೩೬.೧. ಪಾಹಿನೊಽ೩ಅಗ್ನಏಕಯಾ ॥ ಪಾಹಿಯುತ । ದ್ವಿತಾಯಾಽ೧

— ೧ ೨೦ ೦ ೧ ೨ —
ಯಾಽ೨ । ಪಾಹಿಗೀರ್ಭಿಸ್ತಿಸೃಭಿಃ । ಊರ್ಜಾಮ್ವಾಽ೧ತಾಽ೨೩ ॥

೧ ೨ ನ ೨ ^ ೨ ೧ ೨^
ಪಾಹಿಚತೌ೩ | ಹೋ೩ವಾ || ಸೃಭಿರ್ವಾ೨೩ಸಾ೩೪೩ಉ |

೧
ಓ೨೩೪೫ಇ || ಡಾ ||

ದೀ - ೪ | ಪ - ೧೦ | ಮಾ - ೬ | ನೂ | ೨೬ || ೬೦ ||

ನಾರ್ಮೇಧಮ್ || ನೃಮೇಧಾ - ಭರದ್ವಾಜಃ - ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ||

೫೦ ೦ ೦ ೫ ೨೦ ೧ ೨ ೧
೩೬.೨. ಪಾಹಿನೋ ಅಗ್ನಏಕಯಾ೨೬ಏ || ಪಾ | ಹೋಇ | ಉ | ತಾ |

೨ ೧ ೨ ^ ೨ ೧೦ ^ ೩ ೫ ೧
ದ್ವಿತಾಯಾ೩ಯಾ | ಪಾಹೋ೨೩ಇಗಾ೨೩೪ಇರ್ಭಿಃ | ತಾ

೨ ೦ ೧ ೨^ ೩೦ ೦ ೫ ೧
ಇಸ್ರುಭಿಃ || ಊರ್ಜಾಮ್ಪಾತಾ | ಔಹೌಹೋ೨೩೪ವಾ | ಪಾ೨

೫ ೨ ೧ ೨^ ೩೦ ೦ ೫ ೧
೩೪ಹಿಹಾಇ | ಚತಾಸೃಭಾ | ಔಹೌಹೋ೨೩೪ವಾ || ವಾ೨೩

೫೦ ೫ ೪
೪ಸಾಉ | ಏಹಿಯಾ೬ಹಾ | ಹೋ೫ಇ || ಡಾ ||

ದೀ - ೧೧ | ಪ - ೧೭ | ಮಾ - ೧೨ | ಖಾ | ೨೭ | ೬೧ ||

ಕಾರ್ತವೇಶಮ್ || ಕೃತವೇಶೋ - ಭರದ್ವಾಜಃ - ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ||

೪೦ ೩ ೪೦ ೫ ೦ ೩ ೨ ೧ ೫ ೦
೩೬.೩. ಪಾಹಿನೋ ಅಗ್ನಏ | ಕಯಾ೩ | ಪಾ೨೩೪ | ಹಿಯುತದ್ವಿತೀ |

೪ ೫ ೪೦ ೩ ೪೦ ೩ ೪ ೩ ೪ ೫೦ ೦ ೨ ೨
ಯಾಯಾ || ಪಾಹಿಗೀರ್ಭಿಸ್ತಿಸೃಭಿರೂರ್ಜಾಮ್ | ಪಾ೩ತಾಇ ||

೧೦ ೨ ^ ೨ ೫೦ ೪ ೫ ೧ ೨ ೦ ೧ ೩
ಪಾಹೋಇಚಾ೩ತಾ೩೪ | ಹಾಓವಾ || ಸೃಭಿರ್ವಸೋ || ಉಪಾ

೧೧೧
೨೩೪೫ || *ದೀ - ೧೧ | ಪ - ೧೧ | ಮಾ - ೬ | ಕೂ | ೨೮ || ೬೨ ||*

೩೭೮

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ನಃ** ಅಸ್ಮಾನ್ **ಏಕಯಾ** ಋಚಾಗಿರಾ **ಪಾಹಿ** ರಕ್ಷ । **ಉತ** ಅಪಿ ಚ **ದ್ವಿತೀಯಯಾ** ಋಚಾ**ಪಾಹಿ** ಪಾಲಯ । **ತಿಸೃಭಿಃ ಗೀರ್ಭಿಃ** ಸ್ತುತಿಭಿಃ **ಊರ್ಜಾಮ್** ಅನ್ನಾನಾಂ ಬಲಾನಾಂ ವಾ ಹೇ **ಪತೇ!** ಸ್ವಾಮಿನ್! ತಥಾ **ಪಾಹಿ!** ಹೇ **ವಸೋ!** ವಾಸಕ! ಅಗ್ನೇ! **ಚತಸೃಭಿಃ ಗೀರ್ಭಿಃ ಪಾಹಿ** ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಯೇ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ವಸೋ** - ಆಶ್ರಯದಾತನೇ ಅಗ್ನಿಯೇ, ಮಳೆಯ ಮೂಲಕ ರಸವನ್ನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ವಿತರಿಸುವ ವಸು ಸಂಜ್ಞಿಕ ದೇವನೇ, ಅನ್ತರ್ಯಾಮಿಯೇ, **ಊರ್ಜಾಂಪತೇ** ಅನ್ನದ/ ಶಕ್ತಿಯ ಒಡೆಯನೇ **ಪಾಹಿ** - ರಕ್ಷಿಸು, **ಏಕಯಾ ಗೀರ್ಭಿಃ** - ಒಂದೇ ಒಂದು ಋಕ್‌ನ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಅಥವಾ ಋಗ್ವೇದದ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ, **ದ್ವಿತೀಯಯಾ** - ಎರಡು ಋಕ್‌ಗಳ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಅಥವಾ ಯಜುರ್ವೇದದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ, **ತಿಸೃಭಿಃ** - ಮೂರು ಋಕ್‌ಗಳ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾಮವೇದದ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ, **ಚತುಸೃಭಿಃ** - ನಾಲ್ಕು ಋಕ್‌ಗಳ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ ಅಥವಾ ಅಥರ್ವಣವೇದದ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ, ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ.

ಎಲ್ಲರ ಆಶ್ರಯದಾತನೂ ಅನ್ತರ್ಯಾಮಿಯೂ, ಶಕ್ತಿಯ ಒಡೆಯನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಒಂದು ಋಕ್ಕಿನ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದಾಗಲೀ ಎರಡು, ಮೂರು, ನಾಲ್ಕು ಋಕ್ಕುಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವಣ ವೇದಗಳ ಒಂದೊಂದೇ ವೇದದ ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕೂ ವೇದಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದಾಗಲೀ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ರಕ್ಷಿಸು. ದೇಹ, ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ ಚಿತ್ತಗಳಿಂದ ಮೂಡಿಬಂದ ಈ ಅಂತಃಕರಣ ಚತುಷ್ಟಯಗಳೊಂದೊಂದೂ ವ್ಯಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸಮಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸು.

ಅಗ್ನಿ! ಪೊರೆಯಯ್ ಪರಾವಾಕ್ಕಿಂ ಮೊದಲ್ ಬೇಳ್ವಿವಾಂ
ಕಾಪಿಡಯ್! ಪಶ್ಯಂತಿಯಿಂ ಬೇಳ್ವಿವಾಮಂತೆಯೇ ।
ರಕ್ಷಿಸಯ್! ಮಧ್ಯಮೋಕ್ತಿಯಿನಂತೆಯೇ ಬೇಳ್ವಿವಾಂ
ಪೊರೆವುದಯ್! ವೈಖರೀ ಸ್ವನದಿಂದೆ ಬೇಳ್ವವಂತೇ ॥

ಋಕ್ - ೩೭

ಶಂಯುರ್ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ । ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಬೃಹದ್ಭಿರಗ್ನೇ ಅರ್ಚಿಭಿಃ ಶುಕ್ರೇಣ ದೇವ ಶೋಚಿಷಾ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಭರದ್ವಾಜೇ ಸಮಿಧಾನೋ ಯವಿಷ್ಠ್ಯ ರೇವತ್ಪಾವಕ ದೀದಿಹಿ ॥ ೩.೩೭ //

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಬೃಹದ್ಭಿಃ - ಅಗ್ನೇ - ಅರ್ಚಿಭಿಃ । ಶುಕ್ರೇಣ - ದೇವ - ಶೋಚಿಷಾ ॥ ಭರದ್ವಾಜೇ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ಭರತ್ - ವಾಜೇ - ಸಮಿಧಾನಃ - ಸಮ್ - ಇಧಾನಃ - ಯವಿಷ್ಠ್ಯ । ರೇವತ್ - ಪಾವಕ -

ದೀದಿಹಿ ॥ ೩.೩೭ //

ಪೃಶ್ನಿನೀ ದ್ವೇ ॥ ಭರದ್ವಾಜೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨೧ ೪೦ ೫ ೨೧ ೨೦ ೦
೩೭.೧. ಬೃಹಾದ್ಭೀऽ೨೩ರಗ್ನೇ ಅರ್ಚಭಿರ್ಹಾಉ ॥ ಶುಕ್ರಾಇಣದೇವಶೋ

೧ ೨೦ ೧ ೨ ೧ ೨ ೨ ೧
ಚಿಷಾ । ಭರಾದ್ವಾऽ೧ಜೇऽ೨೩ । ಹೋವಾऽ೩ಹಾಇ । ಸಮಿ

೨೦ ೧ ೪ ೧ ೨ ೨ ೦ ೧ ೨
ಧಾನಃ । ಯಾವಿಷ್ಠಿಯಾऽ೨೩ । ಹೋವಾऽ೩ಹಾಇ ॥ ರೇವಾತ್ಪಾ

೧ ೨ ^ ೨ ೧ ೦ ೨ ೧ ೨
ऽ೧ವಾऽ೨೩ । ಹೋವಾऽ೩ಹಾಇ ॥ ಕಾದೀದಿಹಿ । ಇಡಾऽ೨೩ಭಾ

^ ೧
ऽ೩ಳ೩ । ಓऽ೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೮ । ಜೈ । ೨೯ । ೬೩ ॥

೫ ೦ ೫ ೨ ೧ ೨ಂ ೦ ೧ ೨ಂ
೩೭.೨. ಬೃಹದ್ಭಿರಗ್ನೇ ಅರ್ಚಿಭೀಽ೭ರೇ ॥ ಶುಕ್ರಾಇಣದೇವಶೋಚಿಷಾ ।

೧ ೨ ರ ೨ ೧ ೨ಂ ೧ ಅ
ಭರಾದ್ವಾಽ೧ಜೇಽ೨೩ । ಓಽ೩ವಾ । ಸಮಿಧಾನಃ । ಯಾವಿಷ್ಠಿಯಾ

ರ ೨ ೦ ೧ ೨ ರ ೨ ೧ ೦
ಽ೨೩ । ಓಽ೩ವಾ ॥ ರೇವಾತ್ವಾಽ೧ವಾಽ೨೩ । ಓಽ೩ವಾ ॥ ಕಾದೀ

೨ ೧ ೨ ^ ೧
ದಿಹಿ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೪ । ಜೀ । ೩೦ ॥ **೬೪** ॥

ಹೇ ದೇವ! ದಾನಾದಿಗುಣಯುಕ್ತ! **ಯವಿಷ್ಠ**ಯುವತಮ! **ಪಾವಕ** ಶೋಧಕ! ಅಗ್ನೇ! **ಶುಕ್ರೇಣ** ನಿರ್ಮಲೇನ **ಶೋಚಿಷಾ** ತೇಜಸಾ । **ಭರದ್ವಾಜೇ** ಅಸ್ಮದ್ಭ್ರಾತರಿ **ಸಮಿಧಾನಃ** ಸಮಿಧ್ಯಮಾನಸ್ತ್ವಂ **ಬೃಹದ್ಭಿಃ** ಮಹದ್ಭಿಸ್ತೇಜೋಭಿಃ **ನಃ** ಅಸ್ಮದರ್ಥಂ **ರೇವತ್** ಧನಯುಕ್ತಂ ಯಥಾಭವತಿ ತಥಾ **ದೀದಿಹಿ** ದೀಪ್ಯಸ್ವ ॥ **ರೇವತ್ಪಾವಕ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ **ರೇವನ್ನಃ** ಶುಕ್ರ ದೀದಿಹಿದ್ಯುಮಿತ್ಪಾವಕ ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ದೇವ - ದಾನಾದಿಗುಣಯುಕ್ತ ದಿವ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯದಿಂದ ಬೆಳಗುವ, **ಯವಿಷ್ಠ** - ಯುವಕನಾದ, ಜರಾರಹಿತನಾದ, ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ, ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವನಾದ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಾತಿಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದ, **ಪಾವಕ** - ಪವಿತ್ರಕಾರಕ, ಪಾವನ ಮಾಡುವ, **ಶುಕ್ರೇಣ** - ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಶುದ್ಧ ಕಳಂಕರಹಿತ ಸತ್ಯ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, **ಶೋಚಿಷಾ** - ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಕೂಡಿದ **ಭರದ್ವಾಜೇ** - ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕಾದಿ ಕರ್ಮನಿರತ ಪೌರುಷಯುಕ್ತ ಉಪಾಸಕ, ಸೋದರರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನಿ - ಮನೋ ವೈ ಭರದ್ವಾಜ ಋಷಿಃ, **ಬೃಹದ್ಭಿಃ** - ಭಾರಿ, ಮಹಾನ್, ಬಹುದೊಡ್ಡ, **ನಃ** - ನಮಗೋಸ್ಕರ, **ಸಮಿಧಾನಃ** - ಸಮಿತ್ತನ್ನು ಹೋಮಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಕಾಶವಾಗಿ, ಪ್ರದೀಪ್ತವಾಗಿ, **ಅರ್ಚಿಭಿಃ** - ಕಿರಣಗಳಿಂದ, ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ, ಅರ್ಚನೆಗಳಿಂದ, ಕಿರಣರೂಪೀಗುಣಗಳಿಂದ, **ರೇವತ್** - ಬಹುಧನ, ವಿದ್ಯಾದಿ ಮಹೈಶ್ವರ್ಯ, **ದೀದಿಹಿ** - ದೀಪ್ತನಾಗು, ಬೆಳಗು, ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

೩೮೧

ಜರಾರಹಿತನೂ ಸತ್ಯಪ್ರಕಾಶನೂ ದಿವ್ಯ ಐಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕಾದಿ ಕರ್ಮನಿರತರಾಗಿ ಪೌರುಷಯುಕ್ತವಾದ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ನಮ್ಮ ಅರ್ಚನೆಗಳಿಂದ ಪ್ರದೀಪ್ತನಾಗಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ವಿದ್ಯಾದಿ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಸುವಿಪ್ರುಲಜ್ವಾಲಾಮನೋಹರನೆ! ತರುಣಾರ್ಚಿಯೇ!
ಸಂಪನ್ನತೆಪವಿತ್ರತೆಯನೀವರೊಳ್ ಶ್ರೇಷ್ಠನೇ!
ನಿನ್ನ ಪ್ರಖರಕಾಂತಿಯಿಂ ದಿವ್ಯತೇಜದಿಂದಂ
ಈ ಭರದ್ವಾಜಮುನಿಗಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಪ್ರುದಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೩೮

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತ್ವೇ ಅಗ್ನೇ ಸ್ವಾಹುತ ಪ್ರಿಯಾಸಃ ಸನ್ತು ಸೂರಯಃ ।

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧
ಯನ್ತಾರೋ ಯೇ ಮಘವಾನೋ ಜನಾನಾಮೂರ್ವಂ

೨ರ ೩ ೧ ೨
ದಯನ್ತ ಗೋನಾಮ್ ॥ ೪.೩೮ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತ್ವೇಇತಿ - ಅಗ್ನೇ - ಸ್ವಾಹುತ - ಸು - ಆಹುತ । ಪ್ರಿಯಾಸಃ - ಸನ್ತು - ಸೂರಯಃ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಯನ್ತಾರಃ - ಯೇ - ಮಘವಾನಃ - ಜನಾನಾಮ್ ॥ ಊರ್ವಮ್ - ದಯನ್ತ -

೧ ೨ರ
ಗೋನಾಮ್ ॥ ೪.೩೮ ॥

ಉರೋರಾಙ್ಗಿರಸ್ಯ ಸಾಮ ॥ ಉರುರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧೦ ೪೦ ೦ ೫ ೨ ೧೦ ೨ ೦ ೧ ೨
೩೮.೧. ತ್ವೇಽಆ೨೩ಗ್ನೇಸ್ವಾಹುತಹಾಉ ॥ ಪ್ರಿಯಾಸಸ್ಸನ್ತುಸೂರಯಃ ।

೧ ೨ ೩ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫೦ ೨ ^
ಯನ್ತಾರೋಽ೧ಯಾ೨೩೪ಇ । ಮಘವಾನೋಽಜನಾ । ನಾ೩

೧ ೮ ೨ ೧೦ ೭೦ ೧
ಮ್ ॥ ಊರ್ವನ್ದಯಾ೨೩ಹಾ ॥ ತಗೋಽನಾ೨ಮ್ । ಇಡಾ೨

೨ ೧
೩ಭಾ೩೪೩ । ಓ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೭ । ಮೇ । ೩೧ ॥ **೬೫** ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ಸ್ವಾಹುತ** ಯಜಮಾನೈಃ ಸ್ತುಷ್ಟುಭಿಃ ಹುತ! **ತ್ವೇ** ತವ **ಸೂರಯಃ** ಪ್ರೇರಕಾಃ ಸ್ತೋತಾರಃ **ಪ್ರಿಯಾಸಃ** ಪ್ರಿಯಾಃ **ಸನ್ತು** ಭವನ್ತು ಕಿಂಚ **ಯೇ ಮಘವಾನಃ** ಧನವನ್ತಃ ಯನ್ತಾರಃ ಪ್ರದಾತಾರಃ ಜನಾನಾಮ್ ಅಸ್ಮದೀಯಾನಾಮ್ **ಊರ್ವಮ್** ಸಮೂಹಮ್ । **ಗೋಽನಾಮ್** ಗವಾಮ್ ಚ ಊರ್ವಮ್ **ಸಮೂಹಂದಯನ್ತ** ಪ್ರಯಚ್ಛನ್ತಿ ತೇ ಚ ತವ ಪ್ರಿಯಾಃ ಸನ್ತು ಇತಿ ಪೂರ್ವೇಣಾನ್ವಯಃ **ಊರ್ವಮ್** ಇತಿ ಛನ್ದೋಗಾಃ । **ಊರ್ವಾನ್** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಊರ್ವಂ ವಹ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ । ದಯನ್ತ ವಿಭಜನ್ತಿ । ಗೋನಾಮ್ ದ್ವಾದಶ ಸಂಖ್ಯಾಪರಿಮಾಣಾದಿ ಗವಾಂ ವಿಭಜತಿ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಇತಿ - ಮಾಧವಃ ॥

ಸ್ವಾಹುತಃ - ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಜಮಾನನ ಮೂಲಕ ಆಹುತಿಕೊಡುವ, ಅಂತರಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದ, **ಅಗ್ನೇ** - ಪರಮಾತ್ಮನಾದ, ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ಮಘವಾನಃ** - ಯಜ್ಞಮಾಡುವ, ಧನವಂತರು, **ಯನ್ತಾರಃ** - ದಾನಿಗಳು, ಪಾಲಿಸುವವರು, **ಸೂರಯಃ** - ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಣೆ ನೀಡುವ ವಿದ್ವಾಂಸರು, **ಜನಾನಾಮ್** - ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, **ಗೋಽನಾಮ್** - ಪಶುಧನವನ್ನು, ವಾಣಿಗಳನ್ನು, **ಊರ್ವಮ್** - ಸಮೂ

ಹವನ್ನು, ಆಧಿಕ್ಯವನ್ನು, **ದಯನ್ತಃ** - ದಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡುವ, ಕೊಡುವ ಹಾಗೂ ರಕ್ಷಿಸುವವರು, **ತ್ವೇ** - ನಿನಗೆ, **ಪ್ರಿಯಾಃ ಸನ್ತು** - ಪ್ರಿಯರಾಗಲಿ.

ಭಗವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಹೋಮಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ವೇದ ಮನ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಆಹುತಿಕೊಡುವ ವಿದ್ವಾಂಸರೂ, ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನೂ ಅವರ ಗೋ ಆದಿ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ದಯಾದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಪಾಲಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ಶಕ್ತಿ ಐಶ್ವರ್ಯ ಅಧಿಕಾರಗಳಿಂದ ಬಲಯುತರಾದ ಮುಂದಾಳುಗಳೂ ನಿನಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರರಾಗಲಿ.

ಅನಲ! ತವಕೃಪೆಯಿರ್ಕೆ ವಿಪ್ರರ್ಗೆ ಸೂರಿಗಳ್ಗೆ
ಪ್ರಜೆಗಳಂ ಪೊರೆವರ್ಗೆ ವಾಣಿಜ್ಯತತ್ಪರರ್ಗೆ ।
ಗೋರಕ್ಷೆ-ಕೃಷಿಮಾಳ್ಪವರ್ಗೆಂದಿಗುಂ ನಲ್ಮೆಯಿಂ;
ಇಂತು ಚಾತುರ್ವರ್ಣ್ಯಕಾರುಣ್ಯಕಾರಣಂ ನೀಂ ॥

ಋಕ್ - ೩೯

ಭರ್ಗಃ ಪ್ರಾಗಾಥಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ ಜರಿತರ್ವಿಶ್ಪತಿಸ್ತಪಾನೋ ದೇವ ರಕ್ಷಸಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಪ್ರೋಷಿವಾನ್ ಗೃಹಪತೇ ಮಹಾಜ್ ಅಸಿ

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ದಿವಸ್ಪಾಯುರ್ದುರೋಣಯುಃ ॥ *ಋ. ೩೯ ॥*

೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨ರ
ಅಗ್ನೇ - ಜರಿತಃ - ವಿಶ್ಪತಿಃ । ತಪಾನಃ - ದೇವ - ರಕ್ಷಸಃ ॥ ಅಪ್ರೋಷಿವಾನ್ - ಅ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಪ್ರೋಷಿವಾನ್ - ಗೃಹಪತೇ - ಗೃಹ - ಪತೇ - ಮಹಾನ್ - ಅಸಿ ॥ ದಿವಃ - ಪಾಯುಃ -

೩ ೨ ೩ ೨
ದುರೋಣಯುಃ - ದುಃ - ಓನಯುಃ ॥

ಪೌರುಮದ್ಗೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಗೋತಮೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩೯.೧. ಅಗ್ನೇ ಜರಿತರ್ವಿಶ್ಪತಿಃ । ಔಹೋವಾ । ಏಹಿಯಾ । ಹಾಉ ॥ ತಪಾ ನೋದೇ೨ವರಕ್ಷಸಃ । ಅಪ್ರೋ೩ಷಾ೧ಇವಾ೨ನ್ । ಗಾರ್ಹಪ ತಾ೩ಇ । ಮಾಹಾಜ್ಆ೨೩ಳಸೀ ॥ ದಿವಾಃ । ಪಾಯೌವಾ ಓ೨೩ಳವಾ ॥ ಹಾ೩ಹಾಇ । ದುರೋ೫ಣಯೂಃ । ಹೋ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೪ । ಮಾ - ೧೨ । ಫಾ । ೩೨ ॥ ೬೬ ॥

೩೯.೨. ಅಗ್ನೇಜರಿತರ್ವಿ । ಶ್ಪತೀ೩ಃ । ತಾ೨೩ಳ । ಪಾನೋದೇವರ । ಕ್ಷಸಾಃ ॥ ತಾಪಾನೋದೇವರಕ್ಷಸೋ । ಅಪ್ರೋಷೀ೩ವಾನ್ । ಗೃಹ ಪತಾಇ । ಮಾಹಾಜ್ಆ೨೩ಳಸೀ ॥ ಓ೪ಹಾ । ಹಹಾಇ । ದಿವಪ್ಪಾ ಯೂ೨೩ಳಃ ॥ ಓ೪ಹಾ । ಹಹಾಇ । ದುರೋಣಯೂ೨೩ಳಃ । ಓ೪ಹಾ । ಹಹಾ೩ಳ೩ಇ । ಓ೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೧೯ । ಮಾ - ೧೧ । ಧ । ೩೩ ॥ ೬೭ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ದೇವ! ಜರಿತಃ** ಸ್ತೋತಃ ಸ್ತುತ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । **ವಿಶ್ಪತಿಃ** ಪ್ರಜಾನಾಂ ಪಾಲಕಃ **ರಕ್ಷಸಃ** ರಾಕ್ಷಸಾನಾಂ **ತಪಾನಃ** ಸಂತಾಪಕಃ ಅಸಿ । ಹೇ **ಗೃಹಪತೇ!** ಯಜಮಾನ ಗೃಹಸ್ಯ ಪಾಲಕಾಗ್ನೇ! ತ್ವಮ್ **ಅಪ್ರೋಷಿವಾನ್** ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಗೃಹಮತ್ಯಜನ್ **ಮಹಾನ್** ಅತಿಶ

ಯೇನ ಪೂಜ್ಯೋಽಸಿ । **ದಿವಃ** ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ **ಪಾಯುಃ** ಪಾತಾ **ದುರೋಣಯುಃ** ಯಜಮಾನ ಗೃಹಸ್ಯ ಮಾಶ್ರಯಿತಾ ಸರ್ವದಾ ವರ್ತಮಾನಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಾದೃಶಸ್ತ್ವಂ ಮಹಾನಸೀತ್ಯನ್ವಯಃ । ತಪಾನ ತಪಾನ ಇತಿ ಪಾಠೌ । **ಗೃಹಪತೇ ಗೃಹಪತಿಃ** ಇತಿ ಚ ॥

ಗೃಹಪತೇ - ಮನೆಯೊಡೆಯನಾದ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯೇ, **ಅಗ್ನೇ** - ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಅಗ್ನಿದೇವನೆ, **ಜರಿತಃ** - ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹ, ಜ್ಞಾನಿ, ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳ, ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನು, **ವಿಶ್ಪತಿಃ** - ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನು, **ರಕ್ಷಸಃ** - ದುಷ್ಟರನ್ನು, **ತಪಾನಃ** - ಸುಡುವ, ಸಂತಾಪಪಡಿಸುವ, **ಅಸಿ** - ಆಗಿದ್ದೀಯೆ, **ಅಪ್ರೋಷಿವಾನ್** - ಯಜಮಾನನ ಮನೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಗೆ ಹೋಗದೆ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ, **ಸ ಮಹಾನ್** - ಪರಮ ಪೂಜ್ಯ ಮಹಾಮಹಿಮ, **ದಿವಃ** - ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು, **ಪಾಯುಃ** - ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವೆ, **ದುರೋಣಯುಃ** - ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೇ ಇರುವ ಹೃದಯನಿವಾಸಿಯಾದ.

ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಹೃದಯನಿವಾಸಿಯಾಗಿ ಮನೆಮನೆಯಲ್ಲೂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿದ್ದು ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವವನೂ ಮಹಾಮಹಿಮನೂ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಆದ ನೀನು ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾಗಿ ದುಷ್ಟಶಿಕ್ಷಕನಾಗಿ ದ್ಯುಲೋಕದ ಸಂರಕ್ಷಕನೂ ಆಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಹನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನೇ! ಲೋಕರಕ್ಷಣ-ಪೋಷಣ!
ಆಸುರೀಪ್ರಕೃತಿಸಂತಾಪಕಾರಣ! ತಾರಣ!
ನೀನಲ್ತೆ ಗೃಹಪತಿ, ಸದಾ ನಮ್ಮ ನಿಲಯನಾಥಂ
ಹೇ ದ್ಯುಲೋಕಸ್ವಾಮಿ! ನೀಂ ವಂದನೀಯನೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೪೦

ಪ್ರಸ್ಕಣ್ವಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅಗ್ನೇ ವಿವಸ್ವದುಷಸಶ್ಚಿತ್ರಂ ರಾಧೋ ಅಮರ್ತ್ಯ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಆ ದಾಶುಷೇ ಜಾತವೇದೋ ವಹಾ ತ್ವಮದ್ಯಾ ದೇವಾಂ ಉಷರ್ಬುಧಃ ॥

೧ ೨೦ ೧೨೧ ೩ ೧೨ ೩೨ ೧ ೨೦ ೩
ಅಗ್ನೇ - ವಿವಸ್ವತ್ - ವಿ - ವಸ್ವತ್ - ಉಷಸಃ ॥ ಚಿತ್ರಮ್ - ರಾಧಃ - ಅಮರ್ತ್ಯ - ಅ -

೨ ೩೧೨ ೩ ೨ ೩೨
ಮರ್ತ್ಯ । ಆ - ದಾಶುಷೇ - ಜಾತವೇದಃ - ಜಾತ - ವೇದಃ - ವಹ - ತ್ವಮ್ ॥ ಅದ್ಯ -

೩ ೨ ೩೨ ೩೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅ - ದ್ಯ - ದೇವಾನ್ - ಉಷರ್ಬುಧಃ - ಉಷಃ - ಬುಧಃ ॥

ಮಾಂಡವೇ ದ್ವೇ ॥ ಜಮದಗ್ನಿಃ ದ್ವಯೋಃ ಮಂಡುರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ । ಉಷಾ ವಾ ॥

೫೦ ೦ ೨^ ೧ ೨ ೨ ೧ ೨ ^
೪೦.೧. ಅಗ್ನೇವಿವಾಹಾಉ ॥ ಸ್ವಾ೩ದೂಷಾ೩ಸಾಃ । ಚಾಇತ್ರಾ೩ಜ್

೨ ೧ ೨^ ೨ ^ ೧ ^ ೩ ೫
ಹಾಇ । ರಾಧೋ೩ಹಾ೩ಇ । ಅಮಾ೨ರ್ತಾ೨೩೪ಯಾ ।

೧ ೨ — ೧ ೨೦ ೨ ೧ ೨ —
ಆದಾ೧ಶುಷೇ೨ । ಜಾತವೇದಃ । ವಹಾತೂ೧ವಾ೨ಮ್ ॥

೧೦ ೨ ೧ ^ ೩
ಅದ್ಯಾಹೋಇ । ದಾ೨೩ಇವಾಜ್ ॥ ಉಷಃ । ಬೂ೨ಧಾ೨೩೪

೫೦ ೦ ೨ ೦ ೧ ೩ ೧೧೧
ಔಹೋವಾ ॥ ಹುವೇವಸೂ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೧೧ । ಜ । ೩೪ ॥ ೬೮ ॥

ವಿದಾವಸುನಿಧನಮ್ ॥ ಮಾಂಡವಮ್ ॥

೫೦ ೪ ೫ ೨೧ ೦ ೨೦ ೧ ೨ಂ
೪೦.೨. ಅಗ್ನೇವಿವಸ್ವದುಷಾಸಾಃ ॥ ಚಿತ್ರಜ್ರಾಧೋಅಮಾ೨ರ್ತಿಯ ।

೧ ೨ — ೧ ೨೦ ೧ ೨ —
ಆದಾ೧ಶುಷೇ೨ । ಜಾತವೇದಃ । ವಹಾತೂ೧ವಾ೨ಮ್ ॥

೧೦ ೨ ೧ ^ ೩ ೫೦ ೦
ಅದ್ಯಾದಾ೨೩ಇವಾಜ್ ॥ ಉಷಃ । ಬೂ೨ಧಾ೨೩೪ಔಹೋ

೨ ೦ ೧ ೩   ೧೧೧
ವಾ ॥ ವಿದಾವಸೂಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಧೇ । ೩೫ ॥ **೬೯** ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ** ತ್ವಂ **ಉಷಸಃ** ಉಷೋದೇವತಾಯಾಃ ಸಕಾಶಾತ್ **ರಾಧಃ** ಧನಂ **ದಾಶುಷೇ** ಹವಿರ್ದತ್ತವತೇ ಯಜಮಾನಾಯ **ಆವಹ** ಆನೀಯ ಪ್ರಾಪಯ । ಸೋಽಗ್ನಿರ್ವಿಶಿಷ್ಯತೇ । **ಅಮರ್ತ್ಯ** ಮರಣರಹಿತ । ಹೇ **ಜಾತವೇದಃ** ಜಾತಾನಾಂ ವೇದಿತಃ ಕೀದೃಶಂ ರಾಧಃ? **ವಿವಸ್ವತ್** ವಿಶಿಷ್ಟ ನಿವಾಸೋ ಪೇತಮ್ । **ಚಿತ್ರಂ** ನಾನಾವಿಧಮ್ । ಕಿಂಚ! **ಅದ್ಯ** ಅಸ್ಮಿನ್ ದಿನೇ **ಉಷರ್ಬುಧಃ** ಉಷಃಕಾಲೇಪ್ರಬುದ್ಧಾನ್ ದೇವಾನಾವಹ ॥

ಜಾತವೇದಃ - ಜಾತಪ್ರಜ್ಞ, ಸರ್ವಜ್ಞ, ವೇದಪ್ರಕಾಶಕ, **ಅಮರ್ತ್ಯ** - ದೇವತೆ, ಅಮರ, ಮರಣಧರ್ಮರಹಿತ, **ಅಗ್ನೇ** - ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ಉಷಸಃ** - ಉಷಃಕಾಲ ಉಷಾ ದೇವತೆಯ, **ವಿವಸ್ವತ್** - ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ, ವಿವಿಧ ವಸ್ತ್ರ, ವಿಶೇಷವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ, ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿವಾಸ, **ಚಿತ್ರಮ್** - ವಿವಿಧ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ, **ಉಷರ್ಬುಧಃ** - ಚೇತನಾಯುಕ್ತನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸ, ಉಷಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಡೆಸುವ ದೈವೀಚಿಂತನೆ, **ದೇವಾಸ್** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, **ಅದ್ಯ** - ಈಗ, **ಆವಹ** - ಹೊಂದೋಣ, ಕರೆದು ತಾ, **ರಾಧಃ** - ಭಕ್ತಿ/ ಹವ್ಯರೂಪೀಧನ, ಲೌಕಿಕ ಅಲೌಕಿಕ ಐಶ್ವರ್ಯ, ತೇಜಸ್ಸು, **ದಾಶುಷೇ** - ದಾನಶೀಲ ಉಪಾಸಕನಿಗೆ ಕೊಡುವ, ಹವಿರ್ದಾತನಾದ ಯಜಮಾನನಿಗೆ.

ಅಮರನೂ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ವೇದಪ್ರಕಾಶಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ! ಉಷಃ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೂಡುವ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ಬಣ್ಣಬಣ್ಣದ ದೃಶ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಮನಸ್ಸಿಗುಂಟಾಗುವ ದೈವೀಭಾವದಿಂದಲೂ ಇಂದ್ರಿಯಾಧಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸಿ ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನಿನ್ನ ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ದಾನಶೀಲನಾದ ವಿದ್ವಾಂಸನಿಗೆ ಲೌಕಿಕ ಅಲೌಕಿಕ ಐಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಹೇ ವಿವಸ್ವಂತ! ದಿವ್ಯಾಗ್ನಿದೇವನೆ! ಉದಯದೊಳ್
ನಿನ್ನಿಂದನರ್ಘಕಾಂತಿಯ ಶಕ್ತಿ ಪರಿವುದದಲ್ತೆ ।
ಇಂತಪ್ಪ ದಿವ್ಯತೇಜವನೀವುದಯ್ ದಾನಿಗಂ,
ಸುಪ್ರಭಾತದೆ ನಲಿವ ದೇವತಾನೀಕಕಂ ಮೇಣ್ ॥

ಋಕ್ - ೪೧

ಶಂಯುರ್ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ । ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨೩೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨
ತ್ವಂ ನಶ್ಚಿತ್ರ ಊತ್ಯಾ ವಸೋ ರಾಧಾಂಸಿ ಚೋದಯ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೧ ೩೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨೩ ೧ ೨೧
ಅಸ್ಯ ರಾಯಸ್ತ್ವಮಗ್ನೇ ರಥೀರಸಿ ವಿದಾ ಗಾಧನ್ತುಚೇ ತು ನಃ ॥ ೭.೪೧ ॥

೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೩ ೨
ತ್ವಮ್ - ನಃ - ಚಿತ್ರಃ - ಊತ್ಯಾ । ವಸೋ - ರಾಧಾಂಸಿ - ಚೋದಯ ॥ ಅಸ್ಯ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ರಾಯಃ - ತ್ವಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ರಥೀಃ - ಅಸಿ ॥ ವಿದಾಃ - ಗಾಧಮ್ - ತುಚೇ - ತು - ನಃ ॥

ಗಾಧಮ್ ॥ ಭರದ್ವಾಜೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೪ ೫೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
೪೧.೧. **ತ್ವನ್ನಾ೨೩ಶ್ಚಿತ್ರಊತ್ಯಾ ॥ ವಸೋರಾಧಾ । ಸಿಚೋದಾ೧ಯಾ**

೧ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೨೧ ೧ ೨
೨೩ । ಆಸ್ಯಾರಾ೨೩೪ಯಾಃ । ತ್ವಮಗ್ನೇ । ರಥಾಇಹಾಸಾ೨೩ಇ ॥

೧ ೨^ ೩ ೫ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ವೀದಾಗಾ೨೩೪ಧಾಮ್ । ತುಚಾ೨೩ಹಾಇ ॥ ತುನಾ । ಔ೩

೫ ೪
ಹೋವಾ । ಹೋ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೭ । ಥೇ । ೩೬ ॥ **೭೦** ॥

ಇತಿ ಗ್ರಾಮೇಗೇಯಗಾನೇ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರಪಾಠಕಃ ॥ ೧ ॥

ಹೇ **ವಸೋ** ವಾಸಕ! ಅಗ್ನೇ! **ಚಿತ್ರಃ** ದರ್ಶನೀಯಸ್ತ್ವಂ **ಊತ್ಯಾ**ರಕ್ಷಯಾ **ಸಹ** **ರಾಧಾಂ**ಸಿ ಧನಾಸಿ**ನಃ** ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ **ಚೋದಯ** ಪ್ರೇರಯ । **ಅಸ್ಯ**ಲೋಕೇ ಪರಿದೃಶ್ಯಮಾನಸ್ಯ **ರಾಧಃ** ಧನಸ್ಯ ತ್ವಂ **ರಥೀಃ ಅಸಿ** ರಂಹಿತಾನೇತಾ ಭವಸಿ । ಅತಃ ಕಾರಣಾತ್

ಅಸ್ಮಭ್ಯಮ್ ಧನಾನಿಪ್ರೇರಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಪಿ ಚ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ತುಚೇ** - ಅಪತ್ಯನಾಮ್ನೈ ತತ್ - ನೈ.೨.೨೧ । ಅಪತ್ಯಾಯ ಅಪತನ ಹೇತುಭೂತಾಯ ಪುತ್ರಾಯ **ಗಾಧಂ** ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಂ **ತು** ಕ್ಷಿಪ್ರಂ ವಿದಾಃ ಲಂಭಯ ॥

ವಸೋ - ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಿತ್ಯಕ್ತವಾದ ಧನದ ಒಡೆಯನಾದ ಅಷ್ಟವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಅಗ್ನಿ ಜೀವಿ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ, ವ್ಯಾಪಕನಾದ, **ಅಗ್ನೇ** - ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, **ತು** - ಮತ್ತು, **ಊತ್ಯಾ** - ರಕ್ಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ, **ರಾಧಾಂಸಿ** - ವಿದ್ಯೆ ಆದಿ ಧನಗಳನ್ನೂ ರತ್ನಾದಿ ಧನಗಳನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು, **ಚೋದಯ** - ಪ್ರೇರಿಸು, **ರಾಯಃ** - ಧನ, ಯುದ್ಧಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟ ಧನ, **ಚಿತ್ರಃ** - ವಿಚಿತ್ರವಾದ, ದರ್ಶನೀಯನಾದ ನೀನು, **ರಥೀಃ** - ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ಸಾರಥಿಯಾಗಿದ್ದೀಯೆ, ದಾತೃವಾಗಿದ್ದೀಯೆ, **ತುಚೇ** - ಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ, **ಗಾಧಮ್** - ಆಶ್ರಯ ವನ್ನು, **ವಿದಾಃ** - ನೀಡು, ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಜೀವಿಯ ಅಂತಃಕರಣದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಜೀವಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರುವ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಐಹಿಕ ಆಮುಷ್ಮಿಕಸಂಪತ್ತಿನ ಒಡೆಯನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, ನಮಗೆ ವಿದ್ಯೆ ಮುಂತಾದ ಧನವನ್ನೂ ಚಿತ್ರವಿಚಿತ್ರವಾದ ರತ್ನಾದಿ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾ ನಮ್ಮ ಸಂತಾನಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಸರ್ವಾಶ್ರಯನೆ! ಅಗ್ನಿ! ನಿನ್ನೂರ್ಜೆಯತ್ಯದ್ಭುತಂ
ವೈಭವವನೆಲ್ಲಮಂ ಕೈಗೂಡಿಸಲ್ ಸಮರ್ಥಂ ।
ನಮ್ಮೆಡೆ ಸಮೃದ್ಧಿಯನ್ನೊಲಿದು ತಾರಯ್ ದೇವನೇ!
ಅಂತೆಯೇ ನಮ್ಮ ಸಂತತಿಗಂ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ನೀಡಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೪೨

ಭರ್ಗಃ ಪ್ರಾಗಾಥಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ಉ ೩೧ ೨ ೩೧ ೨ ೩ ೨ ೩೨
ತ್ವಮಿತ್ಸಪ್ರಥಾ ಅಸ್ಯಗ್ನೇ ತ್ರಾತರ್ಋತಃ ಕವಿಃ ।

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩೧೨
ತ್ವಾಂ ವಿಪ್ರಾಸಃ ಸಮಿಧಾನ ದೀದಿವ ಆ ವಿವಾಸನ್ತಿ ವೇಧಸಃ ॥

೨ ೩೧೨ ೩ ೧೨೦ ೩ ೧೨೦ ೩ ೨ ೩೨
ತ್ವಮ್ - ಇತ್ - ಸಪ್ರಥಾಃ - ಸ - ಪ್ರಥಾಃ - ಅಸಿ । ಅಗ್ನೇ - ತ್ರಾತಃ - ಋತಃ - ಕವಿಃ ॥

೧೨೦ ೩
ತ್ವಾಮ್ - ವಿಪ್ರಾಸಃ - ವಿ - ಪ್ರಾಸಃ - ಸಮಿಧಾನ - ಸಮ್ - ಇಧಾನ - ದೀದಿವಃ ।

೨ ೩ ೧೨
ಆ - ವಿವಾಸನ್ತಿ - ವೇಧಸಃ ॥ ೮. ೪೨ ॥

ಉಭಯತಸ್ತೋಭಮ್ ಗೌತಮಮ್ । ಗೋತಮೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೦ ೧೦ ೨೦ ೧ ೧ ೮
೪೨.೧. ಹಾಉತ್ವಮಿತ್ಸಪ್ರಥಾಅಸಿಹಾಉ ॥ ಆಗ್ನೇತ್ರಾತಃ । ಋತಾಃಕವಾ೨

೩೦ ೨ ೧೦ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೦ ಸು
೨೩೪ಇಃ । ಹಾಹೋಇ । ತ್ವಾಂವಿಪ್ರಾಸಃಸಮಿಧಾ । ನಾದೀದಿವಾ೨

೩೦ ೨ ೧ ೨ ೩೦ ೨ ೨ ೧
೩೪ಃ । ಹಾಹೋಇ ॥ ಆವಿವಾಸಾ೨೩೪ । ಹಾಹೋ೨೩ ॥ ತಿವೋ

೫ ೪ ॥ ೫
೨೨೩೪ವಾ ॥ ಧಾ೨೫ಸೋ೭೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೧೧ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೦ । ಕೌ । ೧ । ೭೧ ॥

ಗೌತಮಮ್ ॥ ಗೋತಮೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೫ ೨ ೧ ೨^ ೩ ೫ ೧೦
೪೨.೨. ತ್ವಂತ್ವಾ೬ಮೇ ॥ ಇತ್ಸಪ್ರಾ೨೩ಥಾಯಾಸಾಇ । ಆ೨೨೩೪ಸೀ । ಆಗ್ನೇ

೨೦ ೧ ೮ ೩ ೫ ೧೦ ೨೦ ೧
ತ್ರಾತಃ । ಋತಾಃಕವಾ೨೨ಇಃ । ಕಾ೨೨೩೪ವೀಃ । ತ್ವಾಂವಿಪ್ರಾಸಃಸಮಿ

೨೦ ೧ ೦ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೨೦ ೧ ೨
ಧಾ । ನಾದೀದಿವೋ । ದಾ೨೨೩೪ಇವಾಃ ॥ ಆವಿವಾಸಾ೨೨೩ಹಾ ॥

೧೦ ೨ ೧
ತಿವೇಧಾ೨೨೩ಸಾ೨೩೪೩ಃ । ಓ೨೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೯ । ಡೋ । ೨ ॥ ೭೨ ॥

೩೯೧

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ತ್ರಾತಃ** ರಕ್ಷಕ! **ಋತಃ** ಸತ್ಯಭೂತಃ ಕವಿಃ ಕ್ರಾನ್ತಪ್ರಜ್ಞಃ **ತ್ವಮಿತ್** ತ್ವಮೇವ ಸಪ್ರಥಾಃ ಸರ್ವತಃ ಪೃಥುಃ **ಅಸಿ** ಭವಸಿ । ಹೇ **ಸಮಿಧಾನ**, ಸಮಿದ್ಧ್ಯಮಾನ! ಹೇ **ದೀದಿವಃ** ದೀಪ್ತಾಗ್ನೇ **ತ್ವಾಂ ವಿಪ್ರಾಸಃ** ವಿಪ್ರಾಃ ಮೇಧಾವಿನಃ ವಿಧಾತಾರಃ ಸ್ತೋತಾರಃ **ಆವಿವಾಸನ್ತಿ** ವಿಚರನ್ತಿ ॥

ಸಮಿಧಾನಃ - ಸಮಿತ್ತಿನಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿದ ನಂತರ ಧ್ಯಾನಾನಂತರ ಸ್ವಯಂಪ್ರಕಾಶ ಸ್ವರೂಪ **ದೀದಿವಃ** - ತೇಜೋಮಯನಾದ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ, ಉರಿಯುತ್ತಿರುವ, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, **ತ್ರಾತಃ** - ಶತ್ರು, ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದ, ಕಾಪಾಡುವ, ಸರ್ವರಕ್ಷಕ, **ಅಗ್ನೇ** - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ಸಪ್ರಥಾಃ** - ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿ, ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತ, ಪ್ರಸಿದ್ಧ, **ಋತಃ** - ಸತ್ಯ, ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡವ, **ತ್ವಮ್ ಇತ** - ತಮಗಷ್ಟೇ, ನೀನೇ, **ಕವಿಃ** - ದ್ರಷ್ಟಾರ, ಜ್ಞಾನ ದೃಷ್ಟಿಯವ, **ತ್ವಾಮ್** - ನಿನ್ನನ್ನು, **ವೇಧಸಃ** - ಸ್ತುತಿಸುವ, ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ, **ವಿಪ್ರಾಸಃ** - ವಿಪ್ರರು, **ಆ ವಿವಾಸನ್ತಿ** - ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ, ಸರ್ವತೋ ಭಾವದಿಂದ ಭಜಿ ಸುತ್ತಾರೆ, ಉಪಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಸಮಿತ್ತಿನಿಂದ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನನಾದ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಭಗ ವಂತನೇ! ನಿನ್ನಿಂದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನವನ್ನೂ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಪಡೆಯಲು ಸತ್ಯವಂತರೂ ಜ್ಞಾನಿ ಗಳೂ ದ್ರಷ್ಟಾರರೂ ಮೇಧಾವಿಗಳೂ ಆದ ವಿಪ್ರರು ಸರ್ವತೋಭಾವದಿಂದ ನಿನ್ನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಸರ್ವರಕ್ಷಕಾವಹ್ನಿ! ನಿನ್ನಗುಣಧರ್ಮದಿಂ ನೀಂ
ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧಂ; ಸತ್ಯಸುಜ್ಞಾನರೂಪಿ ನೀನಯ್!
ಋತಕಾವೀಶ್ವರ! ದೀಪ್ತಿಧರ! ನಿನ್ನ ಸೇವೆಗೆಂದೇ
ಜ್ಞಾನಿಯಾಜ್ಞಿಕವೃಂದಮಿರ್ಪುದೈ ಸ್ತುತಿಸುತಿಲ್ಲಿ ॥

ಋಕ್ - ೪೩

ಭರ್ಗಃ ಪ್ರಾಗಾಥಃ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಆ ನೋ ಅಗ್ನೇ ವಯೋವೃಧಜ್ ರಯಿಂ ಪಾವಕ ಶಜ್‌ಸ್ಯಮ್ ।

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ರಾಸ್ವಾ ಚ ನ ಉಪಮಾತೇ ಪುರುಸ್ಪೃ ಹಜ್ ಸುನೀತೀ ಸುಯಶಸ್ತರಮ್ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩
ಆ - ನಃ - ಅಗ್ನೇ - ವಯೋವೃಧಮ್ - ವಯಃ - ವೃಧಮ್ । ರಯಿಮ್ - ಪಾವಕ -

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಶಜ್‌ಸ್ಯಮ್ ॥ ರಾಸ್ವ - ಚ - ನಃ - ಉಪಮಾತೇ - ಉಪ - ಮಾತೇ - ಪುರುಸ್ಪೃಹ

೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೧ ೩ ೧ ೨೦
ಮ್ - ಪುರು - ಸ್ಪೃಹಮ್ । ಸುನೀತೀ - ಸು - ನೀತೀ - ಸುಯಶಸ್ತರಮ್ - ಸು -

೩
ಯಶಸ್ತರಮ್ ॥ ೯. ೪೩ ॥

ಆಯುಸ್ಸಾಮ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩೦ ೪೦ ೫೦ ೦ ೪ ೫ ೨^ ೩ ೨^ ೧೧೧
೪೩.೧. ಆನೋಅಗ್ನೇವಯೋವೃಧಮ್ । ಏऽ೩೪ । ರಯಾऽ೩೪೫ಇಮ್ ॥

೨೦ ^ ೧ ಅ ೨ ೧೦ ೨೦ ೧ ೨೦ ೦
ಪಾವऽ೩ಕಾಶಜ್‌ಸಾऽ೨೩ಯಾಮ್ । ರಾಸ್ವಾಚನಉಪಮಾತೇ ।

೧ ಅ ೧ ೨ ೨ ೩ ೨೧
ಪೂರುಸ್ಪೃಹಾऽ೨ಮ್ ॥ ಸುನಾಇತಾಇಸೂऽ೩ಹಾಇ ॥ ಯಶಸ್ತರಾ

೪ ೫ ೪
ಮ್ । ಔऽ೨೩ಹೋವಾ । ಹೋऽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೨ ॥ ತಾ । ೩ । ೭೩ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ಪಾವಕ**ಶೋಧಕ! **ವಯೋವೃಧಮ್** ಅನ್ನಸ್ಯ ವರ್ಧ್ಧಕಂ **ಶಂಸ್ಯಂ** ಸ್ತುತಿವನ್ತಂ **ರಯಿಂ** ಧನಂ **ನಃ** ಅಸ್ಮಭ್ಯಮ್ ಆಭರೇತಿ ಶೇಷಃ । ಆಹೃತ್ಯಚಹೇ **ಉಪ ಮಾತೇ** ಉಪಾಸ್ಮಾತ್ಸಮೀಪೇಮಾತಿರ್ಥ್ಯತಮಿತ್ಯುಪಮಾತಿಃ ಹೇ ತಾದೃಶ ಅಗ್ನೇ **ನಃ** ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ **ಸುನೀತೀ**! ಸುನೀತ್ಯಾ ಶೋಭನ ನಯನೇನ **ಪುರುಸ್ಪೃಹಂ** ಬಹುಭಿಃ ಸ್ಪೃಹ ಣೀಯಂ **ಸುಯಶಸ್ತರಮ್** ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವಭೂತಂ ಕೀರ್ತಿಮ್ - ಧನಂ **ರಾಸ್ವ** ದೇಹಿ **ಸುಯ ಶಸ್ತರಂ ಸ್ವಯಶಸ್ತರಂ** ಇತಿ ಪಾಠೌ ||

ಉಪಮಾತೇ - ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ, ರಕ್ಷಕ ಜಗದ್ಧಾರಕ, ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನ, ಜೀವನವನ್ನು ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುವ, ಆಜ್ಯಾಹುತಿ ಇಚ್ಛಿಸುವವ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಹತ್ತಿರದಿಂದಲೇ ಅಳೆಯ ಬಲ್ಲ, ಸರ್ವಸಾಕ್ಷಿ, **ಪಾವಕಃ** - ಪವಿತ್ರಮಾಡುವ, ಪತಿತಪಾವನ, **ಚ** - ಮತ್ತು, **ಅಗ್ನೇ** - ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಕಾಶಕ, ಪರಮಾತ್ಮ, **ವಯೋವೃಧಂ** - ಆಯುರ್ವರ್ಧಕವಾದ, ಅನ್ನವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವ, **ಶಂಸ್ಯಂ** - ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯವಾದ, **ರಯಿಂ** - ಅನ್ನ ನೀರನ್ನು, ಧನವನ್ನು, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು, ಯಶೋಧನವನ್ನು, **ಆ ಭರ** - ಅನುಗ್ರಹಿಸು, **ಸುನೀತೀ** - ಒಳ್ಳೆಯ ನೀತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದ **ಪುರುಸ್ಪೃಹಂ** - ಅತ್ಯಂತ ಇಷ್ಟವಾದ ಬಹುಜನ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ, **ಸು ಯಶಸ್ತರಂ** - ಸುಂದರವಾದ, ಕೀರ್ತಿಪ್ರದವಾದ ಯಶಸ್ಸನ್ನು, **ರಾಸ್ವ** - ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಪತಿತಪಾವನನೂ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನನೂ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಧರಿಸಿರುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ! ನಮಗೆ ಆಯುರ್ವರ್ಧಕವಾದ ಅನ್ನವನ್ನೂ ನೀರನ್ನೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಪೇಕ್ಷ ಣೀಯವಾದ ಬಹುಜನ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ನೀತಿಯುಕ್ತವಾದ ಕೀರ್ತಿಪ್ರದವಾದ ಯಶೋಧನವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಪಾವನಕರಾಗ್ನಿಯೇ! ಧನವೃದ್ಧಿಸಿದ್ಧಿನಿಧಿಯೇ!
ನೀತಿಮಾರ್ಗದೆ ಬಂದು, ಧರ್ಮವಿಧಿಯಿಂ ಸಂದು ಮೇಣ್ ।
ಕೀರ್ತಿಕೌಮುದಿಯ ಕಾಂತಿಯನೀಯುವಂತಪ್ಪ, ನಾಂ
ಕೋರುವಂತಪ್ಪ ಸಂಪದಮಿತ್ತು ಸಂರಕ್ಷಿಸಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೪೪

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೧
ಯೋ ವಿಶ್ವಾ ದಯತೇ ವಸು ಹೋತಾ ಮನ್ದ್ರೋ ಜನಾನಾಮ್ ।

೩ ೧ ೨೧ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೧ ೩ ೧ ೨
ಮಧೋರ್ನ ಪಾತ್ರಾ ಪ್ರಥಮಾನ್ಯಸ್ಮೈ ಪ್ರ ಸ್ತೋಮಾ ಯನ್ತ್ವಗ್ನಯೇ ॥

ಸ್ವ - ೯ । ಉ - ೩ । ಧಾ - ೮೩ । ದೀ । ದ - ೪ ॥

೨ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೩ ೨ ೧ ೨೧
ಯಃ - ವಿಶ್ವಾ - ದಯತೇ - ವಸು । ಹೋತಾಮ್ - ಮನ್ದ್ರಃ - ಜನಾನಾಮ್ ॥

೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೧ ೩
ಮಧೋಃ - ನ - ಪಾತ್ರಾ - ಪ್ರಥಮಾನಿ - ಅಸ್ಮೈ । ಪ್ರ - ಸ್ತೋಮಾಃ - ಯನ್ತು -

೧ ೨
ಅಗ್ನಯೇ ॥ *೧೦.೪೪ ॥* *ಆ - ೩೩ । ಅ - ೨೫ । ಪ - ೧೯೪ । ಣೀ । ದ - ೪ ॥*

ಇತಿ ಚತುರ್ಥೀ ದಶತಿಃ ॥ ೪ ॥ ಇತಿ ಚತುರ್ಥಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೪ ॥

ಹರಸೀ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಗ್ನಿರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೨ ೪ ೫ ೪೦ ೫ ೧ ೧
೪೪.೧. ಯೋವಿಶ್ವಾ೨೩ದಾಯತೇವಸೂ ॥ ಹೋತಾ೨ಮಾನ್ದ್ರೋ೨ ।

೧೦ ೦ ೧ ೧ ೧೦ ೦ ೦
ಜನಾನಾಮ್ । ಮಾಧೋ೨ರ್ನಾಪಾ೨ । ತ್ರಾಪ್ರಥಮಾನ್ಯಸ್ಮೈ ॥

೧ ೨ ೧ ೫ ೪
ಪ್ರಾಸ್ತೋ೨ಮಾಯಾ೨೩ ॥ ತುವೋ೨೩೪ವಾ ॥ ಗ್ನಾ೫ಯೋ

೫
೬ಹಾಇ ॥ *ದೀ - ೭ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೨ । ಜಾ । ೪ ॥೭೪ ॥*

೪೪.೨. ಯೋವಿಶ್ವಾದಯತೇವಸುಹಾಉ ॥ ಹೋತಾऽ೨ಮಾನ್ದ್ರೋऽ೨ । ಜನಾನಾಮ್ । ಓವಾ । ಓವಾ । ಮಾಧೋऽ೨ರ್ನ್ನಾಃಪಾऽ೨ । ತ್ರಾಪ್ರಥ ಮಾನ್ಯಸ್ತೈ । ಓವಾ । ಓವಾ ॥ ಪ್ರಾಸ್ತೋऽ೨ಮಾಯಾऽ೨೩ ॥ ತುವೋऽ೨೩೪ವಾ ॥ ಗ್ನಾऽ೫ಯೋऽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೩ । ಶೀ । ೫ ॥ ೭೫ ॥

ದೈರ್ಘಶ್ರವಸೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಃ ದೀರ್ಘಶ್ರವಾಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪೪.೩. ಯೋವಿಶ್ವಾದಯತೇವಸ್ವೋಹಾಓಹಾऽ೬ಏ ॥ ಹೋತಾऽ೨ ಮಂನ್ದ್ರೋಜನಾऽ೨ನಾಮ್ । ಓऽ೩ಹಾ । ಓऽ೩ಹಾऽ೩ಏऽ೩೪ ॥ ಮಧೋऽ೩೪ರ್ನಪಾ । ತ್ರಾಪ್ರಥ । ಮಾನಾಯಸ್ಮಾಇ । ಓऽ೩ಹಾ । ಓऽ೩ಹಾऽ೩ಏऽ೩೪ ॥ ಪ್ರಸ್ತೋऽ೩೪ಮಾಯಾऽ೩ ॥ ತುವೋऽ ೨೩೪ವಾ । ಗ್ನಾऽ೫ಯೋऽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೧೩ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೭ । ಠೇ । ೬ ॥ ೭೬ ॥

೪೪.೪. ಯೋವಿಶ್ವಾದಯತೇವಸೂऽ೬ಏ ॥ ಹೋತಾಮನ್ದ್ರೋಜನಾ ನಾಮ್ । ಮಾಧೋऽ೧ರ್ನಾಃಪೌ । ವಾऽ೩೨ ॥ ತ್ರಾಪ್ರಥಮಾನ್ಯ

೧ ೧ ೨ ೨ ^ ೧ ೨೦ ೧
ಸ್ಮೈ । ಪ್ರಾಸ್ತೋ೬ರಗಿಮಾಯೌ । ವಾ೬ಇ೨ ॥ ತ್ವಗ್ನಯೇ । ಇಡಾ೬೨

೨ ^ ೧
ಇಭಾ೬ಇಳಇ । ಓ೬೨ಇಳಶಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೩ । ಚ । ೭ ॥ ೭೭ ॥

ದ್ವಾವಿಂಶತಿಃ । ಚತುರ್ಥಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೪ ॥ ಚತುರ್ಥೀ ದಶತಿಃ ॥ ೪ ॥

ಹೋತಾ ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾ **ಮನ್ದ್ರಃ** ಮೋದನಃ ಯಃ ಅಗ್ನಿಃ **ವಿಶ್ವಾ** ಸರ್ವಾಣಿ **ವಸು** ವಸೂನಿ ಧನಾನಿ **ಜನಾನಾಂ** ಜನೇಭ್ಯಃ **ದಯತೇ** ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ । **ತಸ್ಮೈ** ಅಸ್ಮೈ ಅಗ್ನಯೇ **ಮಧೋಃ** ನ ಮದಕರಸ್ಯ ಸೋಮಸ್ಯೇವ **ಪ್ರಥಮಾನಿ** ಮುಖ್ಯಾನಿ **ಪಾತ್ರಾ** ಪಾತ್ರಾಣಿ **ಸ್ತೋಮಾಃ** ಸ್ತೋತ್ರಾಣಿ **ಪ್ರಯನ್ತಿ** ಗಚ್ಛನ್ತಿ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಖಂಡಃ ॥

ಹೋತಾ - ಕರ್ಮಫಲ ದಾತೃ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, **ಮನ್ದ್ರಃ** - ಆನಂದ ವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, **ಜನಾನಾಮ್** - ಮನುಷ್ಯರಿಗೆ, ಯಜಮಾನನಿಗೆ, **ವಿಶ್ವಾವಸು** - ವಿದ್ಯೆ ಆದಿ ಸಕಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಸುಖಸಾಧನಗಳನ್ನೂ, ಧನವನ್ನೂ, **ದಯತೇ** - ಕೊಡು ತ್ತಾನೆ, **ಅಸ್ಮೈ ಅಗ್ನಯೇ** - ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, **ಮಧೋಃ ಪಾತ್ರಾನ್** - ಜೇನಿ ನಂತಹ ಸೋಮವು ತುಂಬಿದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು, ಸತ್ಪಾತ್ರನಿಗೆ, **ಪ್ರಥಮಾನಿ** - ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ, ಮುಖ್ಯವಾಗಿ, **ಪ್ರಸ್ತೋಮ** - ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಸಾಮಗಾನವು, **ಯನ್ತು** - ಸಲ್ಲಲಿ.

ಕರ್ಮಫಲದಾತೃವೂ ಆನಂದಸಮುದ್ರನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಪರಮಾತ್ಮನು ನಮಗೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ವಿದ್ಯೆ ಐಶ್ವರ್ಯ ಸುಖಸಾಧನ ಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನೂ ದಯಪಾಲಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಮಹಾನುಭಾವನಿಗೆ, ಜೇನಿನಂತಹ ಸೋಮರಸವನ್ನು - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಜೇನಿ ನಂತಹ ಸೋಮರಸವು ಸತ್ಪಾತ್ರನಿಗೆ ಪ್ರಪ್ರಥಮವೇ ಸಲ್ಲಿಸುವಂತೆ - ನಮ್ಮ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಸಾಮಗಾನಗಳ ಸ್ತುತಿಯೂ ಎಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಸಲ್ಲಲಿ.

ಯಾಜಕರಿಗಸಮಾನಧನಧಾನ್ಯಸಂಪತ್ಪ್ರದ !
ಆನಂದಶರಧಿ! ಮಹಿತಾನಲನೆ! ಆದ್ಯವಂದ್ಯ!
ನಿನ್ನಂ ಮೊದಲ್ ನುತಿಸಿ, ನಿನಗೆ ಸೋಮದ ಪಾತ್ರಮಂ
ಮೊದಲೊಳ್ ಸಮರ್ಪಿಪರ್ಗೆಲ್ಲಮಮಂ ಕುಡುವೆಯಲ್ತೆ ॥

ಋಕ್ - ೪೫

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಏನಾ ವೋ ಅಗ್ನಿಂ ನಮಸೋರ್ಜೋ ನಪಾತಮಾ ಹುವೇ ।

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರಿಯಂ ಚೇತಿಷ್ಠಮರತಿಜ್ ಸ್ವಧ್ವರಂ ವಿಶ್ವಸ್ಯ ದೂತಮಮೃತಮ್ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩
ಏನಾ - ವಃ - ಅಗ್ನಿಮ್ - ನಮಸಾ । ಊರ್ಜಃ - ನಪಾತಮ್ - ಆ - ಹುವೇ ॥

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಪ್ರಿಯಮ್ - ಚೇತಿಷ್ಠಮ್ - ಅರತಿಮ್ - ಸ್ವಧ್ವರಮ್ - ಸು - ಅಧ್ವರಮ್ । ವಿಶ್ವಸ್ಯ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ದೂತಮ್ - ಅಮೃತಮ್ - ಅ - ಮೃತಮ್ ॥ *೧.೪೫* ॥

ಆಗ್ನೇಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಗ್ನಿರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೧ ೦ ೨೦ ೧ ೨
೪೫.೧. ಏನಾವೋಅಗ್ನಿಂನಾಮಸಾ ॥ ಊರ್ಜೋನಪಾ । ತಾಮಾ೨೧ಹು

— ೧ ೨೦ ೨ ೧ ೨ —
ವೇ೨೨ । ಪ್ರಾಯಂಚೇತಿಷ್ಠಮರತಿಮ್ । ಸುವಾಧ್ವಾ೨೧ರಾ೨೨ಮ್ ॥

೧ ೨ — ೧ ೨ ೧ ೨^
ವಿಶ್ವಾಸ್ಯಾ೨೧ದೂ೨೨ ॥ ತಾಮಮೃತಮ್ । ಇಡಾ೨೨೩ಭಾ೨೩೪೩ ।

೧
ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೫ । ಜು । ೮ । ೭೮ ॥

೫೦ ೦ ೦ ೧ ೦ ೨೦ ೧ ೨
೪೫.೨. ಏನಾವೋೕಅಗ್ನಿಂನ್ನಮಸಾಹಾಉ ॥ ಊರ್ಜೋೕನಪಾ । ತಾಮಾಽ

೨ ೧ ೨೦ ೨ ೧
೧ಹುವೇಽ೨೩ । ಹಾಉ । ಪ್ರಾಯಂಚೇತಿಷ್ಠಮರತಿಮ್ । ಸುವಾ

೨ ೨ ೧ ೨ ೨
ಧ್ವಾಽ೧ರಾಽ೨೩ಮ್ । ಹಾಉ ॥ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯಾಽ೧ದೂಽ೨೩ । ಹಾಉ ॥

೧ ೨ ೧ ೨ ೧
ತಾಮಮೃತಮ್ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೯ । ಜೋ । ೯ ॥ ೭೯ ॥

ಮನಾಜ್ಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರ್ಗೋೕತಮೋೕ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೪೦ ೫೦ ೪ ೪ ೫ ೪ ೨೦ ೧೦ ೨೦ ೧೦ ೨ ೦
೪೫.೩. ಏನಾವೋೕಅಗ್ನಿಮೇಽ೫ನಮಸಾ ॥ ಊರ್ಜೋೕನಪಾತಮಾಹುವೇ ।

೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ಪ್ರಾಽ೨೩ಯಾಮ್ । ಚಾಇತಿಷ್ಠಮ್ । ಆರತಿಮ್ । ಸುವಾಧ್ವಾಽ೧

— ೧ ೨ — ೧ ೨ ೧
೧ ರಾಽ೨ಮ್ ॥ ವಿಶ್ವಾಸ್ಯಾ೧ದೂಽ೨ ॥ ತಾಮಮೃತಮ್ । ಇಡಾಽ೨

೨ ೧
೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೮ । ಟೈ । ೧೦ ॥ ೮೦ ॥

೫೦ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫ ೦ ೦ ೪ ೫ ೧ ೦ ೨ ೦
೪೫.೪. ಏನಾವೋಽಗ್ನಿನ್ನಮಸೋ । ಜೋನಪೋವಾ ॥ ತಾಮಾಹುವೇ ।

೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ಪ್ರಾಽ೨೩ಯಾಮ್ । ಚಾಇತಿಷ್ಠಮ । ರಾಽ೨೩ತೀಮ್ । ಸ್ವಧ್ವ

೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ರಮ್ ॥ ವಿಶ್ವಸ್ಯಾಽ೨೩ದೂ ॥ ತಾಮಮೃತಮ್ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ

೧
೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೮ । ಥೇ । ೧೧ ॥ ೮೧ ॥

ಊರ್ಜಃ ಬಲಸ್ಯ **ನಪಾತಮ್** ಪುತ್ರಂ **ಪ್ರಿಯಂ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಚೇತಿಷ್ಠಮ್** ಅತಿಶಯೇನಜ್ಞಾತಾರಂ ಪ್ರಜ್ಞಾತಾರಂ ಪ್ರಜ್ಞಾಪಕಂ ವಾ । **ಅರತಿಂ** ಗಂತಾರಂ ಸ್ವಾಮಿನಂ ವಾ **ಸ್ವಧ್ವರಂ** ಸುಯಜ್ಞಂ **ವಿಶ್ವಸ್ಯ** ಸರ್ವಸ್ಯ ಯಜಮಾನಸ್ಯ **ದೂತಮ್ ಅಮೃತಮ್** ನಿತ್ಯಮ್ **ಅಗ್ನಿಮ್ ಏನಾ** ಏನೇನ **ನಮಸಾಸ್ತೋತ್ರೇಣ** - ಯದ್ಯಪ್ಯತ್ರಾನ್ವಾದೇಶೋಸ್ತಿ ತಥಾಪಿ ಛಾಂದಸತ್ವಾದಿದಂಶಬ್ದೇಸ್ಯೈನಾದೇಶಃ - ಹೇಸ್ತೋತಾರಃ **ವಃ** ಯುಷ್ಮದರ್ಥಮ್ **'ಆಹುವೇ'** ಆಹ್ವಯಾಮಿ ॥

ಸ ಜಾಯಸೇ ಮಥ್ಯಮಾನಃ ಸಹೋ ಮಹತ್ವಮಾಹುಃ ಸಹಸಸ್ಪುತ್ರಮಙ್ಗಿರಃ । ಋ.ಸಂ.೫.೧೧.೬ ॥ ಪ್ರಾಣಾದ್ಧಿ ಬಲಾನ್ಮಥ್ಯಮಾನೋಽಧಿಜಾಯತೇ ॥ ಐ.ಬ್ರಾ. ೮.೨೮ ॥

ಏನಾ ನಮಸಾ - ನಮ್ರವಾದ ಗುಣವರ್ಣನಾರೂಪವಾದ ಈ ಸ್ತೋತ್ರದಿಂದ, **ಊರ್ಜಃ** - ಬಲಶಕ್ತಿಗಳ ರಕ್ಷಕ, **ನಪಾತಮ್** - ಕುಗ್ಗದಂತೆ, ಪುತ್ರ, ಬಾಲಕನು ಕ್ಷೀಣಿಸದಂತೆ, **ಪ್ರಿಯಮ್** - ಸ್ನೇಹಿತ, ಹಿತಕರ, ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರ, **ಚೇತಿಷ್ಠಮ್** - ಚೈತನ್ಯದಾಯಕ, ಅತಿಶಯವಾಗಿ, ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾತೃ, **ಅರತಿಮ್** - ಕಾಮವಾಸನಾರಹಿತ, ಸ್ವಾಮಿ, **ಸ್ವಧ್ವರಮ್** - ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ಯಜ್ಞ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯಜ್ಞ, **ವಿಶ್ವಸ್ಯ** - ಪ್ರಪಂಚದ ಎಲ್ಲರ, ಸಮಸ್ತ ಯಜಮಾನರ, **ದೂತಮ್** - ದೂತನಂತೆ, ದುಃಖದೂರಮಾಡುವ, ಕರ್ಮಫಲದಾತೃ **ಅಮೃತಮ್** - ಮರಣರಹಿತನಾದ, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಅಗ್ನಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, **ಆಹುವೇ** - ಆಮನ್ತ್ರಿಸುವೆ.

ಉಪಾಸಕನ, ಆತ್ಮಬಲವನ್ನು ಕುಗ್ಗಿಸದೆ ಅನ್ನಾದಿಗಳಿಂದ ದೈಹಿಕಬಲವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸುವ, ಕಾಮಾದಿ ವಾಸನೆಗಳಿಂದ ದೂರ ಮಾಡುವ, ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ ಹಿತವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಅವರವರ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ದೂತನಂತೆ ತಲುಪಿಸುವ ದುಃಖದೂರ ಮಾಡುವ ಚೈತನ್ಯದಾಯಕನೂ ಮರಣ ರಹಿತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ನನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಲು ಆಮನ್ತ್ರಿಸುವೆ.

ಅನ್ನವ ಕರುಣಿಸಿ ಶಕ್ತಿಯನೀಯುವ ಚೇತನಪ್ರದಾತ!
ಸ್ನೇಹವನುಳಿಸುವ ನಲ್ಮೆಯ ಬೆಳಸುವ ದಿವ್ಯಯಜ್ಞನಾಥ ।
ಜ್ಞಾನಪ್ರದನೆ! ಸನಾತನನೇ! ಸೌಹಾರ್ದಪರ್ವಪ್ರೂತ!
ಅನಲನೆ! ನಿನ್ನನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವೆವು ನಮನಸುಮನದೊಡನೆ ॥

ಋಕ್ - ೪೬

ಭರ್ಗಃ ಪ್ರಾಗಾಥಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶೇಷೇ ವನೇಷು ಮಾತೃಷು ಸನ್ತ್ವಾಮರ್ತಾಸ ಇನ್ಧತೇ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨
ಅತನ್ದ್ರೋ ಹವ್ಯಂ ವಹಸಿ ಹವಿಷ್ಕೃತ ಆದಿದ್ದೇವೇಷು ರಾಜಸಿ ॥ ೨. ೪೬ ॥

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಶೇಷೇ - ವನೇಷು - ಮಾತೃಷು । ಸಮ್ - ತ್ವಾ - ಮರ್ತಾಸಃ - ಇನ್ಧತೇ ॥ ಅತನ್ದ್ರಃ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅ - ತನ್ದ್ರಃ - ಹವ್ಯಮ್ - ವಹಸಿ - ಹವಿಷ್ಕೃತಃ - ಹವಿಃ - ಕೃತಃ । ಆತ್ - ಇತ್ -

೩ ೧ ೨ ೩
ದೇವೇಷು - ರಾಜಸಿ ॥ ೨. ೪೬ ॥

ದೈವರಾಜಮ್ ॥ ದೇವರಾಡ್ - ಗೌತಮಃ - ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪೦ ೦ ೦ ೪ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧
೪೬.೧. ಶೇಷೇವನಾಽ೩ಇಷುಮಾತೃಷೂ ॥ ಸಾಂತ್ವಾಮರ್ತಾಸಃ । ಇನ್ಧಾಽ

೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨ ೧ ಅ ^ ೩
೨೩ತಾಇ । ಆತಂದ್ರೋಹವ್ಯಂವಹ । ಸಾಇ । ಹವೀಽ೨ಷ್ಕಾಽ೨೩ಳ

ತ್ವಾಂ ಮರ್ತಾಸಃ ಸಮಿನ್ಧತೇ ಅತನ್ದ್ರಂ ಹವ್ಯವಾಹನಮ್ ।
೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨ ೧೦ ೨^ ೧
ತ್ರ್ತಾಃ ॥ ಆದಿದ್ದೇವಾಇ ॥ ಷುರಾಜಾ೨ಇಸಾ೨ಇ೪೩ಇ । ಓ೨೨ಇ

೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೮ । ಣೈ । ೧೨ ॥* **೮೨ ॥**

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ವನೇಷು ಮಾತೃಷು** ಚ ಸ್ವಪಿಷಿವರ್ತಸೇ ತಥಾಭೂತಂ **ತ್ವಾ** ತ್ವಾಂ **ಮರ್ತ್ತಾಸಃ** ಮನುಷ್ಯಾಃ ಅಧ್ವರ್ಯುರ್ವಾದಯಃ ಮಂಥನೇನೋತ್ಪಾದ್ಯ **ಸಮಿಂಧತೇ** । ಪಶ್ಚಾತ್ ಪ್ರವೃದ್ಧಸ್ತ್ವಂ **ಅತಂದ್ರಃ** ಅನಲಸಃ ಸನ್ **ಹವಿಷ್ಕೃತಃ** ಯಜಮಾನಸ್ಯ **ಹವ್ಯಂ** ಹವಿಃ **ವಹಸಿ** ದೇವಾನ್‌ಪ್ರತಿ । **ಆದಿದ್** ಅನಂತರಮೇವ **ದೇವೇಷು** ಮಧ್ಯೇ **ರಾಜಸಿ** ದೀಪ್ಯಸೇ । ಮಾತೃಷು ಮಾತ್ರೋೢ ಇತಿ ಪಾಠೌ । ಹವ್ಯಂ ಹವ್ಯಃ ಇತಿ ಚ ॥

ಮರ್ತಾ ಸಃ - ಮನುಷ್ಯನು, **ವನೇಷು** - ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ, ವನಸ್ಥಾನೀಯ ದೇಹದಲ್ಲಿ **ಮಾತೃಷು** - ಮಾತೃಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗೆ, ಭೂಗರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾಗುವ ಹೃದಯದೇಶದಲ್ಲಿ, **ಶೇಷೇ** - ಶಯನಿಸುತ್ತಿರುವ, ಗುಪ್ತರೂಪದಲ್ಲಿರುವ, **ಸಮ್ ಇದ್ಧತೇ** - ಪ್ರದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ, **ಅತನ್ದ್ರಃ** - ಆಲಸ್ಯರಹಿತ, ಜಾಗೃತ, ಪ್ರದೀಪ್ತಗೊಂಡ, **ಹವಿಷ್ಕೃತಃ** - ಯಜ್ಞಕರ್ತೃವು ಕರ್ಮಯೋಗಿಯು, **ಹವ್ಯಮ್** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು, **ವಹಸಿ** - ತಲುಪಿಸುತ್ತಾನೆ, **ಅತ್ - ಇತ್** - ಅನಂತರ, ಮತ್ತು, **ದೇವೇಷು** - ಪೃಥ್ವಿಯಾದಿ ಸಮಸ್ತ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, **ರಾಜಸಿ** - ಪ್ರಕಾಶಿಸುವೆ, ವಿರಾಜಿಸುವೆ.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನಿನ್ನ ಮಾತೃಸ್ಥಾನವಾದ ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಗೆಯೊಳಗಿನ ಬೆಂಕಿಯಂತೆ ಗುಪ್ತರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಮನುಷ್ಯನು ಮಂಥನದಿಂದ ಪ್ರದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದನಂತರ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿರುವೆ.

ಮನುಷ್ಯನು ತನ್ನ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮದ ಫಲವನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ತೇಜೋವಂತನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಮಾತೆಯ ಬಸಿರಿನೊಳಿರುವಂದದೆ ನೀ ವನದೊಳಿರುವೆಯಡಗಿ
ಶ್ರದ್ಧಾಸಮಿಧೆಗಳಿಂದ ಯಾಜಕರು ನಿನ್ನನೆಬ್ಬಿಸುವರಯ್ !

ಹೋತೃಗಳರ್ಪಿಪ ಹವ್ಯವ ನೀ ಕೊಂಡೊಯ್ವೆ ಜತನದಿಂದ
ಅನಲನೆ! ನೀನಾ ದೇವತೆಗಳೊಳತಿ ತೇಜದಿಂದ ಮೆರೆವಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೪೭

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅದರ್ಶಿ ಗಾತುವಿತ್ತಮೋ ಯಸ್ಮಿನ್ವ್ರತಾನ್ಯಾದಧುಃ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಉಪೋ ಷು ಜಾತಮಾರ್ಯಸ್ಯ ವರ್ಧನಮಗ್ನಿಂ ನಕ್ಷನ್ತು ನೋ ಗಿರಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅದರ್ಶಿ - ಗಾತುವಿತ್ತಮಃ - ಗಾತು - ವಿತ್ತಮಃ । ಯಸ್ಮಿನ್ - ವ್ರತಾನಿ - ಆದಧುಃ -

೩ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ಆ - ದಧುಃ ॥ ಉಪ - ಉ - ಸು - ಜಾತಮ್ - ಆರ್ಯಸ್ಯ - ವರ್ಧನಮ್ । ಅಗ್ನಿಮ್ -

೩ ೧ ೨ರ
ನಕ್ಷನ್ತು - ನಃ - ಗಿರಃ ॥ ೩.೪೭ ॥

ಗಾಥಿನಸ್ಸಾಮ ॥ ಕೌಶಿಕೋಗಾಥಿರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೫ ೧ ೨ ೧೦ ೨ರ
೪೭.೧. ಅದರ್ಶಿಗಾತುವಿತ್ತಮಾಽ೬ಏ ॥ ಯಾಸ್ಮಿನ್ -ಸ್ಥಿ- ವ್ರತಾನಿಯಾ

೧ ೦ ೨ ೨ ೨ ೧೦ ೨ ೧
ದಧುಃ । ಊಪೋಷುಜಾಽ೩ । ಹಾಽ೩ಹಾಇ । ತಮಾರಿಯಸ್ಯವ

೨ ೧ ೨ ೨ ^ ೨ ೦ ೧ ೨
ರ್ಧನಮ್ ॥ ಅಗ್ನಾಇನ್ನಕ್ಷಾಽ೩ । ಹಾಽ೩ಹಾ ॥ ತುನೋಗಿರಃ ।

೧ ೨ ^ ೧
ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೮ । ಕೈ । ೧೩ ॥ ೮೩ ॥

ಯಸ್ಮಿನ್ ಅಗ್ನೌ **ವ್ರತಾನಿ** ಕರ್ಮಾಣಿ **ಆದಧುಃ** ಯಜಮಾನಾಃ ಆಹಿತವನ್ತಃ **ಗಾತುವಿತ್ತಮಃ** ಅತಿಶಯೇನ ಮಾರ್ಗಾಣಾಂ ಜ್ಞಾತಾ ಸೋಽಗ್ನಿಃ । **ಅದರ್ಶಿ** ಪ್ರಾದುರಭೂತ್ । ಕಿಂಚ । **ಸುಜಾತಂ** ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಂ ಅಸ್ಯ **ಆರ್ಯಸ್ಯ** ಉತ್ತಮವರ್ಣಸ್ಯ **ವರ್ದ್ಧನಂ** ವರ್ದ್ಧಯಿತಾರಂ **ಅಗ್ನಿಂ ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಗಿರಃ** ಸ್ತುತಿರೂಪಾಃ ವಾಚಃ **ಉಪೋನಕ್ಷನ್ತು** ಉಪಗಚ್ಛನ್ತು । ನಕ್ಷಗತಾವಿತಿ ಧಾತುಃ । **ನಕ್ಷನ್ತುನೋಗಿರಃ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ನಕ್ಷನ್ತನೋಗಿರಃ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಗಾತುವಿತ್ತಮಃ - ಯೋಗವೇತ್ತರು, ಯಜ್ಞಕರ್ಮ ಅನುಷ್ಠಾನ ನಿರತರು, ಭಕ್ತರ ಭಾವಗಳನ್ನು ಅರಿತವರು ಧರ್ಮಮಾರ್ಗಿಗಳು, **ಅಗ್ನಿ** - ಪರಮಾತ್ಮ, **ಯಸ್ಮಿನ್** - ಯಾವ **ವ್ರತಾನಿ** - ಸತ್ಯ ಅಹಿಂಸಾ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತ ನಿರತರು, ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾಲಿಸುವವರು, **ಆದಧುಃ** - ಅರ್ಪಿಸುವವರು, ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು, ಆಧಾರಗೊಂಡಿರುವ, **ಅದರ್ಶಿ** - ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವಾದವರು, ಜ್ಞಾತೃ. ಪ್ರದೀಪ್ತ **ಸುಜಾತಮ್** - ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ, **ಆರ್ಯಸ್ಯ** - ಉಪಾಸಕನ, ಸದಾಚಾರಿಯ, ಯಾಜ್ಞಿಕನ, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನ, **ವರ್ಧನಮ್** - ಉಚ್ಛ್ರಾಯವನ್ನು ಏಳಿಗೆಯನ್ನು, ಉನ್ನತಿಯನ್ನು, **ಗಿರಃ** - ಸ್ತುತಿಗಳು, ಸ್ತೋತ್ರಗಳು, **ಉಪ ಉನಕ್ಷನ್ತು** - ನಿರನ್ತರವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗಲಿ.

ಯೋಗವೇತ್ತರೂ ಯಜ್ಞಕರ್ಮನಿರತರೂ ಭಕ್ತನ ಭಾವ ತಿಳಿದವರೂ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಾದಿ ವ್ರತನಿರತರೂ ನಿಷ್ಕಾಮ ಕರ್ಮಿಗಳೂ ಸದಾಚಾರಿಗಳೂ ಆದ ಉಪಾಸಕರನ್ನು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಗೇರಿಸಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದರ್ಶನಕೊಡುವ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನಿಗೆ ನಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅರ್ಪಿತವಾಗಲಿ.

ಧರ್ಮದ ದಾರಿಯ ದೇವನೀತನೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತಿಹನು
ಈತನ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದೀ ಯಾಗವು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಹುದು ।
ಅತ್ಯುತ್ತಮಸನ್ಮಾರ್ಗದ ಫಲವೀ ಅಗ್ನಿಕರುಣೆ ನಮಗೆ;
ಸಕಲಪ್ರಗತಿಯ ಗತಿಯೀ ಸ್ವಾಮಿಯು ನಮ್ಮ ನುತಿಗೆ ನಲಿಗೆ ॥

ಋಕ್ - ೪೮

ಮನುರ್ವೈವಸ್ವತಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿರುಕ್ಥೇ ಪುರೋಹಿತೋ ಗ್ರಾವಾಣೋ ಬರ್ಹಿರಧ್ವರೇ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಋಚಾ ಯಾಮಿ ಮರುತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ ದೇವಾ ಅವೋ ವರೇಣ್ಯಮ್ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಃ - ಉಕ್ಥೇ - ಪುರೋಹಿತಃ - ಪುರಃ - ಹಿತಃ । ಗ್ರಾವಾಣಃ - ಬರ್ಹಿಃ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ
ಅಧ್ವರೇ ॥ ಋಚಾ - ಯಾಮಿ - ಮರುತಃ - ಬ್ರಹ್ಮಣಃ - ಪತೇ । ದೇವಾಃ - ಅವಃ -

೧ ೨ರ
ವರೇಣ್ಯಮ್ ॥ ೪. ೪೮ ॥

ಬಾರ್ಹದುಕ್ಥೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರ್ಬೃಹದುಕ್ಥೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೩ ೨ ೪ ೫ ೨ರ ೧ರ ೨ರ ೧ ೩ ೨
೪೮.೧. ಅಗ್ನಿರುಕ್ಥಾಇ ॥ ಪುರೋऽಹಿಹಾಇತಾಃ । ಗ್ರಾವಾಣೋಬ । ರ್ಹಿರಾ

೪ ೫ ೨ ೧ರ ರ ರ ಅ —
ऽಇಧ್ವಾರಾಇ । ಋಚಾಯಾಮಿಮರುತೋಬ್ರಹ್ಮಾಣಸ್ಪಾತಾऽ೨ಇ ॥

೧ — ೧ ೨ ೧ ೫ ೪
ದಾಇವಾऽ೨ಆವಾऽ೨೩: ॥ ವರೋऽ೨೩೪ವಾ ॥ ಣಾऽ೫ಯೋऽ

॥ ೫
ಓಹಾಇ ॥ *ದೀ - ೬ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೯ । ಗೋ । ೧೪ ॥ ೮೪ ॥*

೫ ರ ರ ೪ ೫ ೩ ೨ ^ ೩ ೫ ೪
೪೮.೨. ಅಗ್ನಿರುಕ್ಥಾಔಹೋಹೋಹಾಇ ॥ ಪುರೌವಾಓऽ೨೩೪ವಾ । ಹಿತಾಃ।

೨ರ ೧ರ ೨ರ ೧ ೩ ೨ ^ ೩ ೫ ೪ ೨ ನ
ಗ್ರಾವಾಣೋಬ । ರ್ಹಿರೌವಾಓऽ೨೩೪ವಾ । ಧ್ವರಾಇ । ಋಚೌऽ

೪೦೫

೨ ೧೦ ೦ ೩ —
೩ಹೋ । ಯಾಮಿಮರುತೋಽಬ್ರಹ್ಮಾಣಿಸ್ಪಾತಾಽ೨ಇ ॥ ದಾ೩ವಾ

— ೧ ೨ ೧ ೫ ೪ ॥ ೫
ಽ೨ಆವಾಽ೨೩ಃ ॥ ವರೋಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಣಾಽ೫ಯೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೧ । ಚ । ೧೫ । ೮೫ ॥

ಉಕ್ಥೇ ಸ್ತೋತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಾತ್ಮಕೇ **ಅಧ್ವರೇ** ಹಿಂಸಾ ರಹಿತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ ಯಜ್ಞೇ **ಅಗ್ನಿಃ ಪುರೋಹಿತಃ** ಯಜ್ಞಾತ್ಪುರತಃ ಉತ್ತರವೇದ್ಯಾಮ್ ಋತ್ವಿಗ್ಭಿರ್ನಿಹಿತೋಽಭೂತ್ । ತಥಾ **ಗ್ರಾವಾಣಃ** ಸೋಮಾಭಿಷವಾರ್ಥಂ ಪುರತೋ ನಿಹಿತಾಃ **ಬರ್ಹಿಃ** ಚ ಪುರತೋ ನಿಹಿತಮ್ ಆಸಾದಿತಮ್ । ಏವಂ ಸಾಮಗ್ರ್ಯಾಂ ಸತ್ಯಾಂ **ಹೇಮರುತಃ** ಏಕೋನ ಪಂಚಾಶನ್ಮರುದ್ಗಣಾಃ । ಹೇ **ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ** ಸ್ತೋತ್ರಸ್ಯಪಾಲಕ! ಏತನ್ನಾಮಕ! ದೇವ! ಹೇ **ದೇವಾಃ** ದ್ಯೋತನಾದಿ ಗುಣಯುಕ್ತಾಃ ಇಂದ್ರಾದಯಃ **ವರೇಣ್ಯಂ** ವರಣೀಯಂ ಭಜನೀಯಂ **ಅವಃ** ರಕ್ಷಣಮ್ **ಋಚಾ**ಸೂಕ್ತರೂಪಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ **ವಃ** ಯುಷ್ಮಾನ್ **ಯಾಮಿ** ಮನುರಹಂ ಯಾಚಯಾಮಿ । ಯಾಚತೇರ್ಲಟಿರೂಪಮ್ । ವರ್ಣಲೋಪಶ್ಛಾಂದಸಃ । ಮರುತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ ದೇವಾಃ ಇತಿ ತ್ರೀಣ್ಯಾಮನ್ತ್ರಿತತ್ವೇನ ಛಂದೋಗಾಃ ಪಠನ್ತಿ । ಮರುತಃ - ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಂ - ದೇವಾನ್ ಇತಿ ದ್ವಿತೀಯಾನ್ತತ್ವೇನ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥ ಮರುತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ ದೇವಾಃ ಇತಿ ತ್ರೀಣಿ ಸಂಬೋಧನಾನಿ - ಐ.ಬ್ರಾ.೩.೧೭ ॥

ಉಕ್ಥೇ - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನೆರವೇರಿಸುವ ಶಸ್ತ್ರಾತ್ಮಕ ಸ್ತೋತ್ರ ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಸ್ತುತಿರೂಪದ ವಾಙ್ಮಯ, **ಅಧ್ವರೇ** - ಯಜ್ಞ, ಜ್ಞಾನಯಜ್ಞ, ಜೀವನಯಜ್ಞ, **ಪುರೋಹಿತಃ** - ಯಜ್ಞಾದಿಗಳ ಕಾರ್ಯದ ಮುಂದಾಳು, **ಗ್ರಾವಾಣಃ** - ಸೋಮರಸವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಉಪಯೋಗಿಸುವ, ಜಜ್ಜುವ ಕಲ್ಲು, ವಾಯುಗಳು, ತಾಲು ಆದಿ ಸ್ಥಾನಗಳು, ಅಕ್ಷರಗಳು ದಯಿಸುವ ಹುಟ್ಟುವಸ್ಥಾನ, ಋತ್ವಿಜರು, **ಬರ್ಹಿಃ** - ದರ್ಭಾಸನ, **ದೇವಾಃ** - ಪ್ರಾಣಾದಿ ವಾಯು, ಜೀವಿಗಳು, ಅಗ್ನಿ, ಮರುತ್, ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿ ಆದಿ ದೇವತೆಗಳು, **ಮರುತಃ** - ಋತ್ವಿಜರು, ಮರುತ್‌ಗಣಗಳು, **ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೇ** - ವೇದಪ್ರಕಾಶಕ, ಭಗವಂತ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪಾಲಕ, **ಋಚಾ** - ವೇದಮನ್ತ್ರಗಳ ಸ್ತುತಿರೂಪೀ ಸೂಕ್ತಗಳು, **ವರೇಣ್ಯಮ್** - ಉತ್ತಮ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಸ್ವೀಕಾರಯೋಗ್ಯವಾದ, **ಅವಃ** - ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, **ಯಾಮಿ** - ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ಈ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಶಸ್ತ್ರಾತ್ಮಕ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡುತ್ತಾ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೂ ಸೋಮ ರಸ ತೆಗೆಯುವ ಕಲ್ಲನ್ನೂ ಆಯಾಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿ ಮರುದ್ಗಣ ಗಳನ್ನೂ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಯನ್ನೂ ಇನ್ದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಆವಾಹಿಸಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯ ಕೈಂಕರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಸೋಮರಸವನ್ನೂ ಅರ್ಪಿಸಿರುವ ಮನು ವೆಂಬ ನಾನು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ರಕ್ಷಣೆ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇನೆ.

ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಜೀವನಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿರುವ, ವಾಯುವೇ ಸೋಮರಸ ತೆಗೆಯುವ ಕಲ್ಲಾಗಿರುವ, ದೇವತೆಗಳೇ ಜೀವಿಗಳಾಗಿರುವ ಮರುದ್ಗಣಗಳೇ ಋತ್ವಿಜರಾಗಿರುವ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಪಾಲಕನಾಗಿರುವ ನಿಮ್ಮನ್ನು ಉತ್ತಮರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬೇಡುವೆನು.

ವಾಣಿಯ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪುರೋಹಿತನಾಗಿರುವ ತಾಲು-ಆದಿ -ಅಕ್ಷರಜನ್ಯಸ್ಥಾನಗಳೇ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯ ಗುರುತ್ವ ಲಘುತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗಿಸುವ ದರ್ಭಾಸನಗಳಾಗಿರುವ ಈ ವಾಕ್‌ಯಜ್ಞದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ರಕ್ಷಣೆಯಾಗಬೇಕೆಂದು ನಿಮ್ಮನ್ನು ಬೇಡುತ್ತೇನೆ.

ಉಕ್ಥ್ಯವೆಂಬ ಸವನದೆ ನೀನಗ್ನಿಯೆ! ಮೊದಲು ತೋರಿ ನಿಲುವೆ,
ಬಳಿಕ ಸೋಮವನು ಕುಟ್ಟುವ ಕಲ್ಗಳು ದರ್ಭೆಯಾಸ್ತರಣವೂ ।
ಯಾಗಶಾಲೆಯಲಿ ಸಲ್ಲುವುವಲ್ಲವೆ; ವೇದಮಂತ್ರವಿಧಿಯಿಂ
ಮರುತರೆ! ದೇವರೆ! ಸುರಗುರುವೇ! ನೀವೆಮ್ಮ ಪೊರೆಯಿರೊಲಿದು ॥

ಋಕ್ - ೪೯

ಸುದೀತಿ ಪುರಮೀಳಾವಾಂಗಿರಸೌ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಮೀಡಿಷ್ವಾವಸೇ ಗಾಥಾಭಿಃ ಶೀರಶೋಚಿಷಮ್ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಜ್‌ರಾಯೇ ಪುರುಮೀಢ ಶ್ರುತನ್ನರೋಗ್ನಿಃ ಸುದೀತಯೇ ಛರ್ದಿಃ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಅಗ್ನಿಮ್ - ಈಡಿಷ್ವ - ಅವಸೇ । ಗಾಥಾಭಿಃ - ಶೀರಶೋಚಿಷಮ್ - ಶೀರ ಶೋಚಿ

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಷಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿಮ್ - ರಾಯೇ - ಪುರುಮೀಢ - ಪುರು - ಮೀಢ - ಶ್ರುತಮ್ -

೧ ೨೧ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ನರಃ । ಅಗ್ನಿಃ - ಸುದೀತಯೇ - ಸು - ದೀತಯೇ - ಛರ್ದಿಃ ॥ *ಸ. ೪೯ ॥*

ಪೌರುಮೀಢಮ್ ॥ ಪುರುಮೀಢೋಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೪ ೫ ೧ ೩ ೨ ೩ ೧ ೪ ೧ ೫ ೧ ೨ ೧ ೧ ೧ ೨ ೧ ೦
೪೯.೧. ಅಗ್ನಿಮೀ । ಡಿಷ್ವಾ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಆವಸೇ । ಗಾಥಾಭಿಃಶೀ ।

೧೧ ೨ ೧ ೦
ರಶೋಚಾ೨೩ಇಷಾಮ್ । ಅಗ್ನಿಙ್‌ರಾಯಾಇ । ಪುರೂಮಾ೨

೨ ೧ ೧ ೨ ೧
೩ಇಢಾ । ಶ್ರುತನ್ನರೋ ॥ ಅಗ್ನಿಃಸೂ೨೩ದೀ ॥ ತಯಾಇಛಾ೨

೧ ೨ ೧ ೧ ೧ ೧
೩೪೫ರ್ದಿ೬ಹಾಃ ॥ ದಕ್ಷಾ೩ಯಾ೨೩೪೫ ॥

*ದೀ - ೯ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೭ । ತೇ । ೧೬ । **೮೬** ॥*

ಹೇ ಪುರುಮೀಢ ತ್ವಮ್ **ಅಗ್ನಿಮ್ ಅವಸೇ** ರಕ್ಷಣಾಯ **ಈಡಿಷ್ವ** ಸ್ತುಹಿ **ಗಾಥಾಭಿಃ** ಗಾಥೇತಿವಾಙ್‌ನಾಮ - *೧.೧೧.೩೬ ॥* ಮನ್ತ್ರರೂಪಾಭಿಃ ವಾಗ್ಭಿಃ । ಕೀದೃಶಮ್? **ಶೀರ ಶೋಚಿಷಮ್** ಶಯನಸ್ವಭಾವ ರೋಚಿಷಮ್ । ತಥಾ**ರಾಯೇ**ಧನಾಯ ಈಡಿಷ್ವ । **ಶ್ರುತಮ್ ಏನಂ ನರಃ** ಅನ್ಯೇऽಪಿಯಜಮಾನಾಃ ಸ್ತುವನ್ತಿಸ್ವಾರ್ಥಮ್ । ತಸ್ಮಾತ್ **ಸುದೀ ತಯೇ** ಮಹ್ಯಮ್ । **ಅಗ್ನಿಃ** ತ್ವಯಾಭಿಷ್ಟುತಃ ಸನ್ **ಛರ್ದಿಃ** ಗೃಹಮ್ ಪ್ರಯಚ್ಛತ್ವಿತ್ಯೇವಂ ಸುದೀತಿಃ ಪುರುಮೀಢಂ ಬ್ರೂತೇ । **ಅಗ್ನಿಃ ಸುದೀತಯೇ ಛರ್ದಿಃ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಅಗ್ನಿಂ ಸುದೀತಯೇ ಛರ್ದಿಃ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಪುರುಮೀಢ - ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ ಸಂತಸಪಟ್ಟಿರುವ, **ಶೀರಶೋಚಿಷಮ್** - ಪ್ರಜ್ವಲಿತ ವಾಗಿರುವ ಜ್ವಾಲೆ, ಪಸರಿಸಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ, **ಶ್ರುತಮ್** - ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ತಿಳಿದಿರುವ, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನನ್ನು, **ಅವಸೇ** - ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, **ರಾಯೇ** - ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, ಮೋಕ್ಷಕ್ಕಾಗಿ, **ಗಾಥಾಭಿಃ** - ಮಂತ್ರರೂಪವಾದ ವಾಣಿಯಿಂದ, ಗಾನ ದಿಂದ, **ಈಡಿಷ್ವ** - ಸ್ತುತಿಸಿರಿ, **ನರಃ** - ಮನುಷ್ಯನು, ಯಜಮಾನನು, **ಸುದೀತಯೇ** - ಯೋಗ್ಯರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತವಾಗಲು, **ಛರ್ದಿಃ** - ಮನೆ, ಗೃಹನಾಮ.

ಶ್ರುತಿಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಮನ್ತ್ರರೂಪವಾದ - ಗಾನಾದಿ ವಾಣಿಗಳಿಂದ ಬಹುವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಿ ಉತ್ತಮರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ಪ್ರಕಾಶಯುಕ್ತ ವಾದ ಮನೆಯನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ಕೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಸ್ತೋತ್ರಪಾಠಕರೆ! ನುತಿಸಿರಿ ಜ್ವಾಲಾಜಟಾಲವಹ್ನಿಯನು
ಉದ್ಗಾತೃಗಳೇ! ಕರಾಳವಿಶಾಲಧೂಮಕೇತುವಿವನಂ ।
ಒಳ್ಳೆಯ ನೆಲೆಗೆಂದೊಳ್ಳೆಯ ಫಲಕೆಂದಮಿತಭಾಗ್ಯಕೆಂದು
ಓಜೋಮಯನಂ ತೇಜೋಮಯನಂ ಪಾಡಿಪ್ರೊಗಳಿರೀಗಳ್ ॥

ಋಕ್ - ೫೦

ಪ್ರಸ್ಕಣ್ವ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

ಶ್ರುಧಿ ಶ್ರುತ್ಕರ್ಣ ವಹ್ನಿಭಿರ್ದೇವೈರಗ್ನೇ ಸಯಾವಭಿಃ ।
ಆ ಸೀದತು ಬರ್ಹಿಷಿ ಮಿತ್ರೋ ಅರ್ಯಮಾ ಪ್ರಾತರ್ಯಾವಭಿರಧ್ವರೇ ॥

ಶ್ರುಧಿ - ಶ್ರುತ್ಕರ್ಣ - ಶ್ರುತ್ - ಕರ್ಣ - ವಹ್ನಿಭಿಃ । ದೇವೈಃ - ಅಗ್ನೇ - ಸಯಾವಭಿಃ -

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಸ - ಯಾವಭಿಃ ॥ ಆ - ಸೀದತು - ಬರ್ಹಿಷಿ - ಮಿತ್ರಃ - ಮಿ - ತ್ರಃ - ಅರ್ಯಮಾ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಪ್ರಾತರ್ಯಾವಭಿಃ - ಪ್ರಾತಃ - ಯಾವಭಿಃ - ಅಧ್ವರೇ ॥

ಕಾರ್ಣಶ್ರವಸಮ್ ಪ್ರಾಸ್ಕಣ್ವಂ ವಾ ॥ ಕರ್ಣಶ್ರವಾ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೧ ೫ ೪ ೫ ೨೦ ೧೦
೫೦.೧. ಶ್ರುಧೀ೭೩ । ಶ್ರೂ೭೨೩೪ । ಧಿಶ್ರುತ್ಕರ್ಣವ । ಹ್ನಿಭಾಇಃ ॥ ದೇವೈ

೦ ೨ ೧೦ ೨ ೧೦ ೦ ೦
ರಗ್ನೇಸಯಾವಾ೭೨೩ಭೀಃ । ಆಸೀದತುಬರ್ಹಿಷಿಮಿತ್ರೋ೩ಅರ್ಯಾ

೨ ೦ ೧ ೨ ೧ ^ ೩
೭೨೩ಮಾ ॥ ಪ್ರಾತರ್ಯಾ೭೨೩ವಾ೭೩ ॥ ಭಾ೭೨ಇರಾ೭೨೩೪

೫೦ ೦ ೨ ^ ೨ ೩ ೨
ಔಹೋವಾ ॥ ಏ೭೩ । ಧ್ವರಆ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೭ । ಮೇ । ೧೭ ॥ ೮೭ ॥

ಹೇ **ಶ್ರುತ್ಕರ್ಣ**! ಶ್ರವಣಸಮರ್ಥಾಭ್ಯಾಂ ಕರ್ಣಾಭ್ಯಾಂ ಯುತ! ಅಗ್ನೇ! ಅಸ್ಮದೀಯಂ ವಚನಂ **ಶ್ರುಧಿ** ಶ್ರುಣು । ಯಃ **ಮಿತ್ರಃ** ದೇವಃ ಅರ್ಯಮಾ ದೇವಶ್ಚ. **ಅನ್ಯೈಃ ಪ್ರಾತರ್ಯಾವಭಿಃ** ಪ್ರಾತಃ ಕಾಲೇದೇವಯಜನಂ ಗಚ್ಛದ್ಭಿಃ **ದೇವೈಃ** ಸರ್ವೈಃ **ಸಯಾವಭಿಃ** ಆಹವನೀಯಾಗ್ನಿನಾ ತ್ವಯಾ ಸಮಾನಗತಿಭಿಃ ಅನ್ಯೈಃ **ವಹ್ನಿಭಿಃ** ದೇವೈಃ ಸಹ **ಅಧ್ವರೇ** ಕ್ರತು ನಿಮಿತ್ತೇ **ಬರ್ಹಿಷಿ** ದರ್ಭೇ **ಆಸೀದತು** ಉಪವಿಶತು । ಆಸೀದತು ಬರ್ಹಿಷಿ ಮಿತ್ರೋ ಅರ್ಯಮಾ ಪ್ರಾತರ್ಯಾವಭಿರಧ್ವರೇ ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । ಆಸೀದನ್ತು ಬರ್ಹಿಷಿ ಮಿತ್ರೋ ಅರ್ಯಮಾ ಪ್ರಾತರ್ಯಾವಾಣೋ ಅಧ್ವರಮ್ ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಶ್ರುತ್ಕರ್ಣ - ಶ್ರವಣ ಸಮರ್ಥ, ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನೇ ಕೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವ, **ಶ್ರುಧಿ** - ಕಿವಿ ಗೊಟ್ಟು ಕೇಳಿ, ಆಲಿಸಿ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಪರಮಾತ್ಮ, **ಮಿತ್ರಃ** - ಸ್ನೇಹಿತ, ಪ್ರಾಣವಾಯು, ಮಿತ್ರ

ದೇವತೆ, **ಅರ್ಯಮಾ** - ನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ದಯಪಾಲಿಸುವ ದೇವತೆ, **ಪ್ರಾತರ್ಯಾವಭಿಃ** - ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ದೇವಯಜನಕ್ಕೆ ದಯಮಾಡುವ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ, ದಿನವೂ ಕರ್ಮ ಧ್ಯಾನಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದೊಡಗೂಡಿದ, **ಅಧ್ವರೇ** - ಅಪ್ರತಿಹತವಾದ, ಯಜ್ಞದ, ಯೋಗ ಯಜ್ಞದ **ಬರ್ಹಿಷಿ** - ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಸಿರುವ ದರ್ಭಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ, **ಸಯಾವಭಿಃ** - ಸಮಾನಗತಿಯುಳ್ಳ, ಸಹವರ್ತಿ, ಆಹವನೀಯಾದಿ ಅಗ್ನಿಗಳ ಸಮಾನಗತಿಯುಳ್ಳ, **ವಹ್ನಿಭಿಃ** - ಪ್ರಪಂಚವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ, ಹವ್ಯಸ್ವೀಕರಿಸುವ ಅಗ್ನಿ, **ದೇವೈಃ** - ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ, **ಆಸೀದತು** - ಆಸೀನರಾಗಲಿ, ವಿರಾಜಮಾನರಾಗಲಿ.

ಶ್ರವಣಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯನ್ನು ಕಿವಿಗೊಟ್ಟು ಕೇಳುವ ಕೃಪೆ ಮಾಡು. ಮಿತ್ರ ಅರ್ಯಮಾದಿ ಪ್ರಾತಸ್ಸವನಯಜ್ಞ ದೇವತೆಗಳೊಂದಿಗೆ ಆಹವನೀಯ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ ಆದಿ ಸಮಾನ ಗತಿಯುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ದಯ ಮಾಡಿ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರತು ನಿಮಿತ್ತ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವ ದರ್ಭಾಸನದ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜ ಮಾನನಾಗು. ಇದರಿಂದ ಕರ್ತವ್ಯವಾದ ಪ್ರಾತರಗ್ನಿ ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಲನು ಕೂಲವಾಗುವುದು.

ಒಳ್ಳೆಯದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕೇಳುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವ ಸಾಧಕರೇ ಆಲಿಸಿ. ಪ್ರಪಂಚ ವನ್ನೇ ನಿರ್ವಹಿಸುವ '**ವಹ್ನಿ**' ಎಲ್ಲರ ಹಿತೈಷಿಯಾದ '**ಮಿತ್ರ**' ನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ದಯಪಾಲಿಸುವ '**ಅರ್ಯಮಾ**' ಆದಿದೇವತೆಗಳೂ ದಿನದಿನವೂ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಯೋಗಿಗಳ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲೇ ಅಪ್ರತಿಹತಗತಿಶೀಲಗಾದ ಭಗವಂತನೂ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನಾಲಿಸುವನೆ! ಭಕ್ತಾಲಗ್ನ! ಅಗ್ನಿ!
ನಮ್ಮೀ ಸ್ತುತಿಗಳನೊಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಯ್! ಮಿತ್ರ-ಅರ್ಯಮಾದಿ ।
ಇತರ ದೇವತೆಗಳೊಡನೆ ನಿನ್ನಯ ಸಮಾನ ಮಹಿಮರೊಡನೆ
ಪ್ರಾತಃಕಾಲದ ಸವನದ ವೇಳೆಗೆ ಬಂದು ನೆಲಸು ಜವದಿ ॥

ಋಕ್ - ೫೧

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ ದೈವೋದಾಸೋ ಅಗ್ನಿರ್ದೇವ ಇನ್ದ್ರೋ ನ ಮಜ್ಮನಾ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ಅನು ಮಾತರಂ ಪೃಥಿವೀಂ ವಿ ವಾವೃತೇ ತಸ್ಥೌ ನಾಕಸ್ಯ ಶರ್ಮಣಿ ॥

೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೧
ಪ್ರ - ದೈವೋದಾಸಃ - ದೈವಃ - ದಾಸಃ - ಅಗ್ನಿಃ । ದೇವಃ - ಇನ್ದ್ರಃ - ನ - ಮಜ್ಮ

೨ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ನಾ ॥ ಅನು - ಮಾತರಮ್ - ಪೃಥಿವೀಮ್ - ವಿ - ವಾವೃತೇ । ತಸ್ಥೌ - ನಾಕಸ್ಯ -

೧ ೨ರ
ಶರ್ಮಣಿ ॥ ೭.೫೧ ॥

ದೈವೋ ದಾಸಮ್ ॥ ದಿವೋದಾಸೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೨ರ ೧ ೨೧
೫೧.೧) ಪ್ರದೈವೋದಾಸೋಗ್ನೀಃ ॥ ದೇವಇನ್ದ್ರೋನಮಜ್ಮನಾ । ಅನುಮಾ

೨ ೧ ೨ ೧೧ ೦ ೨
ꣳ೨೩ತಾ । ರಂಪೃಥಿವೀಂವಿವಾವೃತಾಇ ॥ ತಸ್ಥೌನಾꣳ೨೩ಕಾ ॥

೧ ೨ ೧ ೨ ೧
ಸ್ಯಾಶರ್ಮಣಿ । ಇಡಾꣳ೨೩ಭಾꣳ೩೪೩ । ಓꣳ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೪ । ಘೀ । ೧೮ ॥ ೮೮ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನಿ! **ದೇವಃ** ದ್ಯೋತಮಾನ ಇಂದ್ರಃ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಯುಕ್ತಃ **ದೈವೋ ದಾಸಃ** ದಿವೋದಾಸೇನಾಹೂಯಮಾನಃ **ಅಗ್ನಿಃ ಮಾತರಂ** ಸರ್ವಸ್ಯ ಲೋಕಸ್ಯ ಧಾರಣಾತ್ ಪೃಥಿವೀಮಾತಾ, ತಾಮ್, ಪೃಥಿವೀಮ್ **ಅನು ಪ್ರ ವಿ ವಾವೃತೇ** ದೇವಾನ್ ಪ್ರತಿಹ

ವಿರ್ವೋಢುಂ ವಿಶೇಷೇಣ ಪ್ರವರ್ತಯತಿ । ಯಸ್ಮಾದೇನಮಗ್ನಿಂ ದಿವೋದಾಸಃ **ಮಜ್ಮನಾ** ಬಲೇನ ಆಜುಹಾನ ತಸ್ಮಾದಯಮ್ ಅಗ್ನಿಃ **ನಾಕಸ್ಯ** ಸ್ವರ್ಗ ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ ಶರ್ಮಣಿ ಗೃಹೇ ಸ್ವಾಯತನೇ ಏವ **ತಸ್ಥೌ** ಅತಿಷ್ಠತ್ **ಅಗ್ನಿರ್ದೇವ ಇನ್ದ್ರಃ** ಇತಿ **ನಾಕಸ್ಯ ಶರ್ಮಣಃ** ಇತಿ ಚ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಅಗ್ನಿರ್ದೇವಾಜ್ ಅಚ್ಛ** ಇತಿ **ನಾಕಸ್ಯ ಸಾನವಿ** ಇತಿ ಚ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ದೈವೋ ದಾಸಃ - ಋಷಿ, ದಿವ್ಯಗುಣದಾತೃ ಪರಮಾತ್ಮ ದಾಸೋದರ್ಶತಃ, ದಸ್ ದರ್ಶನೇ, ಸೂರ್ಯ ದ್ಯುಲೋಕದ, **ಅನುಚರ** - ಮಿಂಚು ಆದಿ ತತ್ವಗಳು, **ಅಗ್ನಿ** - ಅಗ್ನಿ ಪರಮಾತ್ಮ, **ದೇವ** - ಬೆಳಗುವ, **ಇನ್ದ್ರಃ ನ** - ಇನ್ದ್ರನಂತೆ, **ಮಾತರಂ** - ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿರುವ ತಾಯಿ ಸ್ವರೂಪಳಾದ, **ಪೃಥಿವೀಂ** - ಭೂಮಿ, ಧಾರಯತ್ರೀ, ಪೃಥ್ವೀ ಮಾತೆ, ಪುನಃ ಪುನಃ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ನಿವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ಅನುಶಾಸನಕ್ಕೆ ಬದ್ಧವಾದ ತತ್ತ್ವ **ಅನು** - ಸುತ್ತಲೂ ಅನುಕೂಲವಾದಂತೆ, **ಮಜ್ಮನಾ** - ಶಕ್ತಿಯುತ, ಬಲಪೂರ್ವಕ, ಆತ್ಮ ಬಲದಿಂದ, **ಪ್ರ-ವಿ-ವೃತೇ** - ಅತ್ಯಂತ ಭಾವರೂಪದಲ್ಲಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ, **ನಾಕಸ್ಯ ಶರ್ಮಣಿ ತಸ್ಥೌ** - ಆನಂದಧಾಮವಾದ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ, ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿರುವ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ.

ದಿವೋದಾಸನೆಂಬ ದಿವ್ಯಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಋಷಿಯು ಪೃಥಿವಿಯಲ್ಲಿನ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಇನ್ದ್ರನಂತೆ ಶಕ್ತಿಯುತನನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುತ್ತಾ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು ತನ್ನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ.

ದಿವ್ಯಗುಣಗಳ ದಾತಾರನಾದ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ಪೃಥಿವ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಆವರಿಸುವ ಮಿಂಚಿನ ಪ್ರಕಾಶದಂತೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಆನಂದ ಧಾಮದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ.

ಪುರುಹೂತನಿಗೆಣೆಯೆನಿಸುವ ಬಲಿಯೇ! ದಿವೋದಾಸಗೆಂದು
ಮಾತೆ ವಸುಧೆಯೊಳು ಮೂಡಿಬಂದವನೆ! ವೀತಿಹೋತ್ರ! ದೇವ!
ನಿನ್ನಯ ಕರುಣೆಯ ಬೆಳಕಿಂದಲ್ಲವೆ ದಿವೋದಾಸರಾಜಂ
ನಾಕಲೋಕನಾಯಕನೆನಿಸಿದನಯ್! ಯಜ್ಞತತ್ತ್ವತೇಜಂ ॥

ಋಕ್ - ೫೨

ಮೇಧಾತಿಥಿ ಮೇಧ್ಯಾತಿಥೀ ಕಾಣ್ವೌ ॥ ಬೃಹತೀ ಇಂದ್ರಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅಧ ಜ್ಮೋ ಅಧ ವಾ ದಿವೋ ಬೃಹತೋ ರೋಚನಾದಧಿ ।

೩ ೧ ೨ ೩ಕ ೨೦ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨
ಅಯಾ ವರ್ಧಸ್ವ ತನ್ವಾ ಗಿರಾ ಮಮಾ ಜಾತಾ ಸುಕ್ರತೋ ಪೃಣ ॥

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಅಧ - ಜ್ಮಃ - ಅಧ - ವಾ - ದಿವಃ । ಬೃಹತಃ - ರೋಚನಾತ್ - ಅಧಿ ॥ ಅಯಾ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩
ವರ್ಧಸ್ವ - ತನ್ವಾ - ಗಿರಾ - ಮಮ । ಆ - ಜಾತಾ - ಸುಕ್ರತೋ - ಸು - ಕ್ರತೋ -

ಪೃಣ ॥ ೫.೮೧ ॥

ಸೌಕ್ರತವಮ್ ॥ ಸುಕ್ರತುರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೪ ೫ ೧ ೨ ೧೦ ೦ ೨
೫೨.೧. ಅಧಜ್ಮಾ ಓವಾ ॥ ಧವಾದಾ೨೧ಇವಾ೨೨ಃ । ಬೃಹತೋರೋಚಾನಾ

೧ ೦ ೨೦ ^ ೨ ೧ ೨ ೦
೨೧ದಾಧೀ೨೨ । ಆ । ಯೌ । ಹೌಹೋ೭೩ವಾ । ವಾರ್ದ್ಧಸ್ವತನ್ವಾ ।

೧ ೨ ೧ ೨೦ ೦ ೨
ಗಾಇರಾ೨೧ಮಮಾ೨೨ । ಆಜಾತಾಸೌ । ಹೌಹೋ೭೩ವಾ೨೩ಳ ॥

೫ ೨ ೨ ೦ ೩ ೧೧೧
ಹಾ । ಹಾಉವಾ೨೩ ॥ ಕ್ರತೋಪೃಣಾ೨೨೩ಳ೫ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ- ೧೩ । ಮಾ - ೫ । ದು । ೧೯ ॥ ೮೯ ॥

ಹೇ **ಇಂದ್ರ! ಅಧ** ಅಧುನಾ! **ಜ್ಮಃ** ಜಮನ್ತಿಗಚ್ಛನ್ತ್ಯಸ್ಯಾಮಿತಿ ಜ್ಮಾ ಪೃಥಿವೀ ತಸ್ಯಾಃ ಸಕಾಶಾತ್ । **ಅಥವಾ** ಅಪಿವಾ **ದಿವಃ** ಅನ್ತರಿಕ್ಷಾತ್ **ಬೃಹತಃ** ಮಹತಃ ರೋಚನಾತ್ ನಕ್ಷತ್ರೈ

ರ್ದೀಪ್ಯಮಾನಾತ್ ಸ್ವರ್ಗಾದ್ವಾ ಆಗತ್ಯ **ಅಧಿ** ಪಂಚಮ್ಯರ್ಥಾನು ವಾದೀ । **ಅಯಾ** ಅನಯಾ **ತನ್ವಾ**ತಥಾ ವಿಸ್ತೃತಯಾ **ಮಮಾ** ಮದೀಯಯಾ ಗಿರಾಸ್ತುತ್ಯಾ **ವರ್ಧಸ್ವ** ವೃದ್ಧೋ ಭವ । ಹೇ **ಸುಕ್ರತೋ** ಶೋಭನ ಕರ್ಮನ್ನಿಂದ್ರ! **ಜಾತಾ**ಜಾತಾನ್ ಅಸ್ಮದೀಯಾನ್ ಜನಾನ್ ಅಭಿಲಕ್ಷಿತೈಃ ಫಲೈರಾಪೂರಯ ॥

ಸುಕ್ರತೋ - ಉತ್ತಮೋತ್ತಮ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ತೊಡಗಿದ ಇಂದ್ರ/ ಅಗ್ನಿ ಶೋಭಾಯಮಾನನಾದ, ಸುಕರ್ಮನಿರತನಾದ, **ಜ್ಮಃ ಅಧಿ** - ಪೃಥಿವಿಯ ಮೇಲೆ, ಕೆಳಗೆ, **ಅಧ** - ಈಗ **ಅಧ - ವಾ** - ಕೆಳಗೆ, **ಅಧವಾ** - ಅಥವಾ, ಮತ್ತು, **ದಿವಃ** - ಅಂತರಿಕ್ಷ, **ಬೃಹತ್ ರೋಚನಾತ್ ದಿವಃ ಅಧಿ** - ಅತೀವ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ, ತಾರಾಮಂಡಲದ, ದ್ಯುಲೋಕದ ಕೆಳಗೆ, **ಅಯಾ** - ಈ, ಇದರಿಂದ, **ಗಿರಾ** - ವಾಣಿ, ಸ್ತುತಿಯೊಂದಿಗೆ, **ತನ್ವಾ** - ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶರೀರ, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ಶರೀರ ಧರಿಸಿ, **ವರ್ಧಸ್ವ** - ವೃದ್ಧಿ ಹೊಂದು, **ಮಮ ಜಾತಾ** - ನನ್ನ ಜನಗಳ, ನಮ್ಮ ಉತ್ಪನ್ನಗಳ, **ಪೃಣ** - ಪುಷ್ಟಿಮಾಡು, ತೃಪ್ತಿಮಾಡು, ಪೋಷಿಸು, ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು, ನೆರವೇರಿಸು, ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸು.

ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿರತನಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪೃಥ್ವಿಯ ಕೆಳಗೆ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಾಶಮಯವಾದ ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರನಾಗಿ ನನ್ನ ಈ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಸ್ತುತಿರೂಪವಾದ ಸಾಮಗಾನದಿಂದ ಇನ್ನೂ ತೇಜಸ್ವಿಯಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾ ನಮ್ಮ ಜನಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಟಿಯಾಗಿ ಬೆಳಸಿ ಪೋಷಿಸುತ್ತಿರು.

ಉತ್ತಮೋತ್ತಮಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಿ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾಗಿರುವ ಪೃಥ್ವಿಯ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಯಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರನೇ ತಾರಾಮಂಡಲಗಳಿಂದ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿರುವ ದ್ಯುಲೋಕದಿಂದ ಸಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಳೆಸುರಿಸಿ ಈ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡಿರುವ ಕೃಷಿ ಹಾಗೂ ವನ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಬೆಳಸುತ್ತಾ, ಪೋಷಿಸುತ್ತಾ ಪುಷ್ಟಿಯಾಗುವಂತೆ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಿರು.

ಉತ್ತಮಾಧ್ವರದ ಆಧಾರವೆ ನೀನಗ್ನಿ! ತತ್ತ್ವಮಗ್ನೆ!
ಕೆಳಗಿರುವೀ ಬುವಿಯಂ ಮೇಲಿರುವಾ ಬಾನನಂತೆ ಬೆಳಗಿ ।
ವಿಶಾಲವಾಗಿಸಿ ಪಾಲಿಸು ದೇವಾ! ನಿನ್ನ ನಲ್ಮೆಯಿಂದ
ನನ್ನ ನಡೆ-ನುಡಿಗಳೆಲ್ಲ ನೇರ್ಪಾಗಿ ಗೆಳೆಯರೊಲಿದು ಬರಲಿ ॥

ಋಕ್ - ೫೩

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಗಾಥಿನಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ಕಾಯಮಾನೋ ವನಾ ತ್ವಂ ಯನ್ಮಾತೄರಜಗನ್ನಪಃ । ಗ

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩೧೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨
ನ ತತ್ತೇ ಅಗ್ನೇ ಪ್ರಮೃಷೇ ನಿವರ್ತನಂ ಯದ್ದೂರೇ ಸನ್ನಿಹಾಭುವಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧೨ರ ೩೨
ಕಾಯಮಾನಃ - ವನಾ - ತ್ವಮ್ । ಯತ್ - ಮಾತೄಃ ಅಜಗನ್ - ಅಪಃ ॥ ನ - ತತ್ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೧೨ ೩ ೧೨ರ
ತೇ - ಅಗ್ನೇ - ಪ್ರಮೃಷೇ - ಪ್ರ - ಮೃಷೇ - ನಿವರ್ತನಮ್ - ನಿ - ವರ್ತನಮ್ ।

೩ ೨ ೩ ೨ ೩೨ ೧೨ರ
ಯತ್ - ದೂರೇ - ದುಃ - ಏ - ಸನ್ - ಇಹ - ಅಭುವಃ ॥ ೯. ೫೩ ॥

ಕಾಣ್ವೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಕಣ್ವೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪೦ ೦ ೦ ೪ ೨ ೧೧ ೨೧ ೧ ೧ ೨
೫೩.೧. ಕಾಯಮಾನೋऽ೫ವನಾತುವಾಮ್ ॥ ಯನ್ಮಾತ್ರೂರಾ । ಜಾಗ

೩ ೫ ೨ ೧ ^ ೧ ೨ ೨
ನ್ನಾऽ೨೩ಳಪಾಃ । ನತತ್ತೇಅಗ್ನೇऽ೩ । ಪ್ರಮೃಷೇऽ೩ಹಾऽ೩ಇ ।

೧ ೩ ೫ ೨ ೧೧ ೨ ^
ನಿವಾऽ೨ರ್ತಾऽ೨೩ಳನಾಮ್ ॥ ಯದ್ದೂರಾऽ೨೩ಇಸಾನ್ ॥

೩ ೦ ೨ ೧ ೨ ೪ ೫ ೪
ಇಹಾಭುವಾ । ಔऽ೩ಹೋವಾ । ಹೋऽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೮ । ಟೈ । ೨೦ ॥ ೯೦ ॥

೪ ೫ ೧೧ ೩ ೨^ ೩ ೫ ೨^
೫೩.೨. ಏಕಾಯಾ ॥ ಮಾನೋ । ವನಾತೂऽ೨೩ಳವಾಮ್ । ಓಇ ।

೩ ೫ ೪ ೫ ನ ೨
ತೂऽ೨೩ಳವಾಮ್ । ಉಹುವಾಹಾಇ । ಔऽ೩ಹೋऽ೩೧ಇ ।

೨ ೧೧ ೨೦ ೧ ೧ ೨ ೩ ೫ ೩ ೫ ೪
ಯನ್ಮಾತ್ರೂರಾ । ಜಾಗನ್ನಾ೭೨೩ಳಪಾಃ । ಆ೭೨೩ಳಪಾಃ । ಉಹು

೫ ನ ^ ೨ ೨೧೨೧ ೨ ೧ ೨
ವಾಹಾಇ । ಔ೭೩ಹೋ೭೩೧ಇ ॥ ನತತ್ತಆ । ಗ್ನಾ೭೩ಇಪ್ರಮೃಷಾ

೧ ^ ೩ ೫ ೩ ೫
೭೩ಇ । ನಿವಾ೭೨ರ್ತಾ೭೨೩ಳನಾಮ್ । ತಾ೭೨೩ಳನಾಮ್ ।

೪ ೫ ನ ^ ೨ ೨ ೧೧ ೨೦ ೧
ಉಹುವಾಹಾಇ । ಔ೭೩ಹೋ೭೩೧ಇ ॥ ಯದ್ದೂರೇಸಾನ್ ।

೨^ ೩ ೫ ೩ ೫ ೪ ೫
ಇಹಾಭೂ೭೨೩ಳವಾಃ । ಭೂ೭೨೩ಳವಾಃ ॥ ಉಹುವಾಹಾಇ ।

ನ ೨ ^ ೩ ೫೦ ೦ ೩ ೫
ಔ೭೩ಹೋ೭೩೧೨ । ಯಾ೭೨೩ಳಔಹೋವಾ ॥ ಊ೭೨೩ಳಪಾ ।

ದೀ - ೭ । ಪ - ೨೫ । ಮಾ - ೨೧ । ಜ್ವಾ । ೨೧ ॥ ೯೧ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ವನಾ** ವನಾನಿ ಕಾನನಾನಿ ಭಕ್ಷಿತುಂ **ಕಾಯಮಾನಃ** ಕಾಮಯಮಾನಃ ತ್ವಂ **ಯತ್** ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ ತಾನಿ ವಿಹಾಯ **ಮಾತೃಃ** ಮಾತೃಭೂತಾ **ಅಪಃ ಅಜಗನ್** ಅಗಮಃ ಗತವಾನಸಿ । ಅಪ್ಸುಪ್ರವಿಷ್ಟತ್ವಾಚ್ಛನ್ನೋ ವರ್ತಸೇ । **ತತ್-ತಸ್ಮಾತ್ ತೇ** - ತವ ನಿವರ್ತನಂ - ನಿತರಾಂ ತತ್ರೈವ ವರ್ತನಂ, ತೇನ ಚ ವಿನಾಶೋಲಕ್ಷ್ಯತೇ । ಸಃ ನ **ಪ್ರಮೃಷೇ** - ಕೃತ್ಯಾರ್ಥೇ ಕೇನ ಪ್ರತ್ಯಯಃ - ನ ಪ್ರಮೃಕ್ಷ್ಯತೇ ನ ಸಹ್ಯತೇ । ಕುತಃ? ಇತ್ಯತ - ಆಹ **ಯತ್** ಯಸ್ಮಾತ್ಕಾರಣಾತ್ **ದೂರೇಸನ್** ದೂರೇ ಅದೃಶ್ಯತಯಾ ವರ್ತಮಾನಸ್ತ್ವಂ **ಇಹ** ಅಸ್ಮತ್ಸಂಬಂಧಿಷ್ವರಣೀ ರೂಪೇಷು ಕಾಷ್ಠೇಷು **ಆಭುವಃ** ಸಮನ್ತಾತ್ ಭವೇಃ । ಮನ್ಥನಾತ್ ಕ್ಷಣಮಾತ್ರೇಣಾಸ್ಮಾಕಂ ಸಮೀಪೇ ಭವಸಿ, ತಸ್ಮಾತ್ತವ ದೂರತೋ ವರ್ತನಮ್ ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ನರೋಚತೇ । ಇಹಾಭುವಃ ಇತಿ ಇಹಾ ಭವ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ವನಾ** - ಕಾಡುಗಳು, ಕಿರಣಗಳು, ಜಗತ್ಕಾರಣವಾದ ಪರಮಾಣುಗಳು, **ಕಾಯಮಾನಃ** - ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ, ಸೇರಿಸುವ, **ಅಪಃ** - ನೀರು, ವ್ಯಾಪಕ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ, **ಮಾತುಃ** - ತಾಯಂದಿರ, **ಯತ್** - ಈ, ಆದುದ

ರಿಂದ **ಅಜಿಗನ್** - ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿಸಿ, **ಇಹ** - ಪೃಥ್ವಿಯಮೇಲಿರುವ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ, **ದೂರೇ ಆಭುವಃ ಸನ್** - ದೂರವಾಗಿದ್ದೂ ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿದ್ದೂ, ಇಲ್ಲೂ ಇರುವೆ, ದೂರವಾಗಿಯೂ, ಇರುವೆ, **ನಿವರ್ತನಮ್** - ವಾಸಮಾಡುವುದನ್ನು, ಸ್ಥಾನ ವಿಶೇಷವನ್ನು, **ನ ಪ್ರಮೃಷೆ** - ಸಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಸರಿ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ, ತಿಳಿಯಲಾ ಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಕಾಡುಗಳನ್ನು ದಹಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ನೀನು ನಿನ್ನ ಜನ್ಮವಿತ್ತ ತಾಯಿಯಾದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ಅಡಗಿರುವುದನ್ನು ಅರಿಯಲಾರರು ಎಂದು ತಿಳಿದು, ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದೂ ಸಹ ನಮ್ಮ ಸಮಿತ್ತು ಆದಿ ಕಾಷ್ಠಗಳಲ್ಲಿ ಕೃಪೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗುವೆ.

ತಾಯಿಯಿಂದ ಜನಿಸಿದ ಮಗುವು ತಾಯಿಯಿಂದ ದೂರವಾಗುಳಿಯಲಾರದೆ ತಾಯಿಯ ಕಡೆಗೇ ಹೋಗುವಂತೆ ದೈವೋದಾಸಾದಿ ಸಂಜ್ಞಿಕ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುತ್ತಾ ತನ್ನ ಕಾರಣರೂಪವಾದ ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು/ ವಿದ್ಯುತ್ತನ್ನು ಸೇರುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಜಗತ್ಕಾರಣವಾದ ಪರಮಾಣುಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸುತ್ತಾ ಜಗತ್‌ಸೃಷ್ಟಿಕಾರಕವಾದ ಜಲ ರಾಶಿ ಮುಂತಾದಗಳನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ದೂರದಲ್ಲಿದ್ದೂ ಸಹ ಹತ್ತಿರ ದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಲಾರರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಂ ಸಂಘಟಿಸಲು ಶಕ್ತನಲ್ತೆ ನೀನೇ;
ಆದುದರಿಂ ನಿನ್ನಯ ತಾಯ್ ಜಲದಂದದಲಿ ರಕ್ಷಿಸೆಮ್ಮಂ ।
ಮತ್ತೆ ಸಲಿಲದೊಳಗಡಗದಿರಯ್ ನೀಂ ಭಕ್ತಕಾಮಧೇನು!
ದೂರದೊಳಿರ್ದುಂ ಸನಿಹಕೆ ಬಾರೈ! ತೋರು ನಿನ್ನ ನೀನೇ!

ಋಕ್ - ೫೪

ಕಣ್ವೋಘೌರಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨೦೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩೧ ೨ ೩ ೧೨
ನಿ ತ್ವಾಮಗ್ನೇ ಮನುರ್ದಧೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜನಾಯ ಶಶ್ವತೇ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ದೀದೇಥ ಕಣ್ವ ಋತಜಾತ ಉಕ್ಷಿತೋ ಯಂ ನಮಸ್ಯನ್ತಿ ಕೃಷ್ಟಯಃ ॥

ಸ್ವ - ೧೫ । ಉ - ೬ । ಧಾ - ೭೧ ॥ ಪ । ದ - ೫ ॥

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧
ನಿ - ತ್ವಾಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ಮನುಃ - ದಧೇ । ಜ್ಯೋತಿಃ - ಜನಾಯ - ಶಶ್ವತೇ ॥ ದೀದೇ

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಥ - ಕಣ್ವೇ - ಋತಜಾತಃ - ಋತ - ಜಾತಃ - ಉಕ್ಷಿತಃ । ಯಮ್ - ನಮಸ್ಯನ್ತಿ -

೩ ೧ ೨
ಕೃಷ್ಟಯಃ ॥ *೧೦.೫೪ ॥ ಆ - ೪೭ । ಅ - ೨೦ । ಪ - ೧೯೦ ॥ ಇತ್ರೈ । ದ - ೫ ॥*

ಇತಿ ಪಂಚಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೫ ॥ ಪಂಚಮಃ ಖಂಡಃ ॥ ೫ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಪ್ರಪಾಠಕೇ ಪ್ರಥಮೋಽರ್ಧಃ ॥

ಮಾನವಾದ್ಯೇ ದ್ವೇ । ದ್ವಯೋರ್ಮನುಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨ ೩ ೫ ೧ ೨ ೦
೫೪.೧. ನಿತ್ವಾಮಗ್ನಾಇ ॥ ಮನುರ್ದ್ಧಾಽ೨ಇ೪ಧಾಇ । ಜ್ಯೋತಿರ್ಜನಾ ।

೧ ಅ ― ೦ ೧ ೨ ೧ ಅ ೨ ೧
ಯಾಶಶ್ವಾತಾಽ೨ಇ । ದೀ । ದಾಇ । ಥಕ । ಣ್ವಾಋತಜಾಽ೩ । ತ

^ ೩ ೫ ೧ ೨ ೧ ೧ ೩
ಊಽ೨ಕ್ಷಾಽ೨೩೪ಇತಾಃ ॥ ಯನ್ನಮಸ್ಯಾಽ೨೩ ॥ ತಾಽ೨ಇಕೃಽ೨

೫೦ ೦ ೩ ೫
೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಷ್ಟಾಽ೨೩೪ಯಾಃ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೧೧ । ಫ । ೨೨ ॥ ೯೨ ॥

ಮಾನವೋತ್ತರಮ್ ॥ ಮನುರ್ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೪.೨) **ಹೋವಾಇ । ನಿತ್ವಾಮಗ್ನೇಮನುರ್ದಧೇ । ಹೋವಾಇ ॥ ಜ್ಯೋತಿರ್ಜನಾಯಶಶ್ವತೇ । ದಾಇದೇऽ೧ಥಕ । ಣ್ವಾಋತಜಾऽಃ೧ । ತಊऽ೨ಕ್ಷಾऽ೨೩೪ಇತಾಃ ॥ ಯನ್ನಾಮಾऽ೨೩ಸ್ಯಾऽಃ ॥ ತಾऽ೨ಇಕೃऽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಷ್ಟಾऽ೨೩೪ಯಾಃ ॥**

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೧೦ । ಣಾ । ೨೩ ॥ ೯೩ ॥

ಪಞ್ಚಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೫ ॥ ಪಂಚಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೫ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ಜ್ಯೋತಿಃ** ಪ್ರಕಾಶರೂಪಂ **ಶಶ್ವತೇ** ಬಹುವಿಧಾಯ ಯಜಮಾನಾಯ **ಮನುಃ** ಪ್ರಜಾಪತಿಃ **ನಿದಧೇ** ದೇವಯಜನ ದೇಶೇ ಸ್ಥಾಪಿತವಾನ್ । ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ತ್ವಮ್ **ಋತಜಾತಃ** ಋತೇನ ಯಜ್ಞೇನ ನಿಮಿತ್ತಭೂತೇನೋತ್ಪನ್ನಃ ಉಕ್ಷಿತಃ ಹವಿರ್ಭಿಸ್ತರ್ಪಿತಃ ಸನ್ **ಕಣ್ವೇ** ಏತನ್ನಾಮಕೇ ಮಹರ್ಷೌ ಮಯಿ **ದೀದೇಥ** ದೀಪ್ತವಾನಸಿ । **ಯಮ್** ಅಗ್ನಿಂ **ಕೃಷ್ಟಯಃ** ಮನುಷ್ಯಾಃ **ನಮಸ್ಯನ್ತಿ** ನಮಸ್ಕುರ್ವನ್ತಿ ಸತ್ವಮಿತಿ ಪೂರ್ವತ್ರಾನ್ವಯಃ ॥

ಸ್ಫುರದ್ರೂಪೀ ಸಂತಾನವನ್ನಪೇಕ್ಷಿಸುವವರು ಈ ಸಾಮ ಸಹಿತ ಸಾ. ವಿ. ಬ್ರಾ. ೨.೮.೧, ೨ರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಅನ್ಯಸಾಮಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಒಂದೇ ಸಾಮವನ್ನಾಗಲೀ ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಗಾನಮಾಡಬೇಕು.

ಅಗ್ನೇ - ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ಮನುಃ** - ಮನನಶೀಲ ಮನುಷ್ಯ, ಮನು ಪ್ರಜಾಪತಿ, **ಶಶ್ವತೇ ಜನಾಯ** - ಅನೇಕ ಯಜಮಾನರಿಗೆ, ಅಮರರಿಗೆ ಪ್ರಾಣಿ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಚೀನ ಅರ್ವಾಚೀನ ಭವಿಷ್ಯತ್ತಿನ ಜನರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಸನಾತನ ಪುರುಷನಿಗಾಗಿ, **ಜ್ಯೋತಿಃ** - ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪ, **ನಿದಧೇ** - ಸ್ಥಾಪಿಸಿರುವನು, ಸತತವಾಗಿ ಧ್ಯಾನ ಧಾರಣೆ ನಿದಿಧ್ಯಾಸನ ಮಾಡುವೆ, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವೆ, **ಕಣ್ವೇ** - ಕಣ್ವಋಷಿಃ, ಜ್ಞಾನವಂತ, ಮೇಧಾವಿ,

ದೀದೇಥ - ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಪ್ರಕಾಶಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ, **ಋತ ಜಾತಃ** - ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗಿರುವ, ವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ, ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವ, **ಉಕ್ಷಿತಃ** - ಮಹತ್ವ ಉಳ್ಳವ, ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ತೃಪ್ತವಾಗಿರುವ, **ಯಮ್** - ಇಂತಹ, **ಕೃಷ್ಟಯಃ** - ಜನ ಸಾಮಾನ್ಯರು, **ನಮಸ್ಯನ್ತಿ** - ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನಾನಾವಿಧವಾದ ಬೆಳಕನ್ನೂ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡಲೂ ವಿವಿಧ ಯಜ್ಞಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ಅನೇಕ ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳಿಗಾಗಿಯೂ ಮನು ಪ್ರಜಾಪತಿಯು ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಯಜ್ಞವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ಕಣ್ವಾದಿ ಮಹರ್ಷಿಗಳು ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ತೃಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿರುವ ನಿನ್ನನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಭಗವಂತನ ಸತ್ಯಸ್ವರೂಪದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ವೇದಶ್ರವಣಮಾಡಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಕೆಲವರು ತೃಪ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಮನನಶೀಲರು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನಧಾರಣಾದಿ ಸಾಧನಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆ. ಮೇಧಾವಿಗಳು ಜ್ಞಾನದಿಂದ ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡು ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿ ಯಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತಂ ಮಾನವನೆಂದು ನಿನ್ನ ನರಿವನಲ್ತೆ
ಅನಾದಿಕಾಲಪರಂಪರೆಯಿಂದಂ ನರರ ಬೆಳಕು ನೀನೇ!
ನಿನ್ನ ಕಾಂತಿ ಕಣ್ವಾದಿಮುನಿಗಳಿಗೆ ಋತದ ಫಲಮೆನಿಕ್ಕುಂ
ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನಾವಿರ್ಭಾವಂ, ಸಕಾಲವಂದ್ಯ ನೀನಯ್!

ಋಕ್ - ೫೫

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

ದೇವೋ ವೋ ದ್ರವಿಣೋದಾಃ ಪೂರ್ಣಾಂ ವಿವಷ್ಟ್ವಾಸಿಚಮ್ ।

ಉದ್ವಾ ಸಿಞ್ಚಧ್ವಮುಪ ವಾ ಪೃಣಧ್ವಮಾದಿದ್ವೋ ದೇವ ಓಹತೇ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ದೇವಃ - ವಃ - ದ್ರವಿಣೋದಾಃ - ದ್ರವಿಣಃ - ದಾಃ । ಪೂರ್ಣಾಮ್ - ವಿವಷ್ಟು -

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨ರ ೩
ಆಸಿಚಂ - ಆ - ಸಿಚಮ್ ॥ ಉತ್ - ವಾ - ಸಿಂಚಧ್ವಮ್ - ಉಪ - ವಾ - ಪೃಣುಧ್ವಮ್ ।

೨ ೩ ೨ ೩
ಆತ್ - ಇತ್ - ವಃ - ದೇವಃ - ಓಹತೇ ॥ *೧.೫೫* ॥

ದ್ರವಿಣಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫ರ ೪ ೨ ೪ ೫ರ ೨ರ ೧ರ ೨ರ ೧ ೨
೫೫.೧. ದೇವೋಽಽವೋಽಽದ್ರವಿಣೋದಾಃ ॥ ಪೂರ್ಣಾಂವಿವಷ್ಟ್ವಾಸಿಚ

೧ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೫
ಮ್ । ಊದ್ವಾಽ೧ಸಿಞ್ಚಾಽ೨ । ಧ್ವಮುಪವಾಪೃಣಧ್ವಮ್ ॥ ಆದಿ

೧ರ ೨ರ ೧ ೨ ೧
ದ್ವೋದೇಽ೨ ॥ ವಓಹತೇ । ಇಡಾಽ೨೩ಭಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪

೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೮ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೫ । ಢು । ೨೪ ॥ ೯೪ ॥*

ದ್ರವಿಣೋದಾಃ ಧನಾನಾಂ ದಾತಾ **ದೇವಃ ಅಗ್ನಿಃ** ವಃ ಯುಷ್ಮದೀಯಾಂ **ಪೂರ್ಣಾಮ್** ಹವಿಷಾ **ಆಸಿಚಮ್** ಆಸಿಕ್ತಾಂ ಚ ಸ್ರುಚಂ **ವಿವಷ್ಟು** ಕಾಮಯತಾಮ್ । ಅತಃ **ಉತ್ಸಿಞ್ಚಧ್ವಂ ವಾ** ಸೋಮೇನ ಪಾತ್ರಮ್ । **ಉಪಪೃಣಧ್ವಂ ವಾ** ಸೋಮಂ ವಾ ಶಬ್ದೌ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥೌ । ಧ್ರುವಗ್ರಹೇಣ ಹೋತೃಚಮಸಂ ಪೂರಯತಚ ಅಗ್ನಯೇ ಸೋಮಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತ ಚೇತ್ಯರ್ಥಃ **ಆದಿದ್** ಅನನ್ತರಮೇವ **ದೇವಃ ಅಗ್ನಿಃ ವಃ** ಯುಷ್ಮಾನ್ **ಓಹತೆ** ವಹತಿ । **ವಿವಷ್ಟು ವಿವಷ್ಟಿ** ಇತಿ ಪಾಠೌ ॥

ದ್ರವಿಣೋದಾಃ - ಧನ ಮತ್ತು ಬಲಕೊಡುವ, **ದೇವಃ** - ಅಗ್ನಿಯು, **ಪೂರ್ಣಮ್** - ತುಂಬಿದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು, **ವಿವಷ್ಟು** - ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವನು, **ಉತ್ಸಿಂಚಧ್ವಂ ವಾ** - ಸೋಮದಿಂದ ಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಸಿಂಪಡಿಸಿ, **ಉಪಪೃಣಧ್ವಂ** - ಹೋತೃವು ಧ್ರುವಗ್ರಹ ಪಾತ್ರೆಯಿಂದ

ಚಮಸಪಾತ್ರೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗುವಂತೆ ತುಂಬಿ ಸೋಮವನ್ನು ವಿಧಿಯಂತೆ ಮನ್ತ್ರ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಲಿ, **ಆದಿತ್** - ಅನಂತರ, ವಃ - ನಿಮ್ಮ ಆಹುತಿಯನ್ನು, **ಓಹತಿ** - ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ತಲುಪಿಸುತ್ತಾನೆ, ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ಉನ್ನತಿಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಒಯ್ಯುತ್ತಾನೆ, ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಧನವನ್ನೂ ಬಲವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ದೇವನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಸೋಮರಸದಿಂದ ಸ್ರುಚವನ್ನು ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಂಬಿಸಿ ವಿಧಿಯಂತೆ ಮನ್ತ್ರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಅಗ್ನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆಹುತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಹವಿರ್ದಾತೃವಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು ಉನ್ನತಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಜೀವನವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾನೆ.

ಯಜ್ಞದೇವದಿವ್ಯಾಗ್ನಿ ಸಕಲಸಂಪತ್ಪ್ರದಾತನಲ್ತೆ
ಹೋತೃಗಳೇ! ಸ್ರುಕ್ಕಂ ತುಂಬುತೆ ನೀವ್ ನೀಡಿರೊಲ್ದು ಹವ್ಯಂ ।
ನಿಮ್ಮಾಹುತಿಘೃತಸಂತೃಪ್ತನಿವಂ ವೀತಿಹೋತ್ರದೇವಂ
ಒಲಿದು ನಲಿದು ನಿಮ್ಮಂ ಸನ್ಮಾರ್ಗಕೆ ಕೊಂಡುಪೋಪನೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೫೬

ಕಣ್ವೋ ಘೌರಃ ॥ ಬೃಹತೀ ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಂ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರೈತು ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ ಪ್ರ ದೇವ್ಯೇತು ಸೂನೃತಾ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ಂ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಚ್ಛಾ ವೀರಂ ನರ್ಯಂ ಪಙ್ಕ್ತಿರಾಧಸಂ ದೇವಾ ಯಜ್ಞಂ ನಯನ್ತು ನಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ಂ ೧ ೨ಂ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ಂ
ಪ್ರ - ಏತು - ಬ್ರಹ್ಮಣಃ - ಪತಿಃ । ಪ್ರ - ದೇವೀ - ಏತು - ಸೂನೃತಾ - ಸು - ನೃತಾ ॥

೧ ೨ಂ ೩ ೨ ೧ ೨ಂ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಅಚ್ಛ - ವೀರಮ್ - ನರ್ಯಮ್ - ಪಙ್ಕ್ತಿರಾಧಸಮ್ - ಪಙ್ಕ್ತಿ - ರಾಧಸಮ್ ।

೨ ೩ ೨ ೩
ದೇವಾಃ - ಯಜ್ಞಮ್ - ನಯನ್ತು - ನಃ ॥ *೨.೫೬* ॥

ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಮ್ ॥ ಬೃಹಸ್ಪತಿರ್ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಗ್ನಿಃ - ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿರ್ವಾ ॥

೫೬.೧. ಪ್ರೈತೂ೨ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತೀಃ ॥ ಪ್ರದಾಇವಿಯೇ । ತುಸೂನೃತಾ೨ । ಅಚ್ಛಾ೨ವಾ೨೩೪ಇರಾಮ್ । ನರ್ಯಮ್ಪ । ಙ್ತಿರಾಧಾ೧ಸಾ೨ ೨೩ಮ್ ॥ ದೇವಾ೨ಯಾ೨೩೪ಜ್ಞಾಮ್ ॥ ನಾ೨ಯಾ೨೩೪ ಔಹೋವಾ ॥ ತೂ೨೩೪ನಾಃ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೮ । ಧೈ । ೨೫ ॥ ೬೫ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ ದೇವಃ **ಪ್ರೈತು** ಅಸ್ಮಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ನೋತು **ಸೂನೃತಾ** ದೇವೀ ಪ್ರಿಯಸತ್ಯ ಭೂತಾ ವಾಗ್ದೇವತಾ ಪ್ರೈತು ಅಸ್ಮಾನ್ ಪ್ರಾಪ್ನೋತು । **ದೇವಾಃ** ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತ್ಯಾದಯೋ ದೇವತಾಃ **ವೀರಂ** ಶತ್ರುಂ ನಿಃಶೇಷೇಣ **ದೂರೇ** ಪ್ರೇರಯನ್ತು । ತಂ **ನರ್ಯಂ** ಮನುಷ್ಯೇಭ್ಯೋಹಿತಮ್ । **ಪಙ್ಕ್ತಿರಾಧಸಂ** ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋಕ್ತ ಹವಿಷಾ ಪಙ್ಕ್ತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಸಮೃದ್ಧಂ ಯಜ್ಞಂ ಪ್ರತಿ ನ ಅಸ್ಮಾನ್ **ಅಚ್ಛ** ಆಭಿಮುಖ್ಯೇನ **ನಯನ್ತು** ಪ್ರಾಪಯನ್ತು ॥

ದ್ವಿನಾರಾಶಂಸಂ ಪ್ರಾತಃ ಸವನಮ್ । ದ್ವಿನಾರಾಶಂಸಂ ಮಾಧ್ಯನ್ದಿನ ಸವನಮ್ । ಸಕೃನ್ನಾರಾಶಂಸಂ ತೃತೀಯಂ ಸವನಂ । ಏಷಾ ನಾರಾಶಂಸ ಪಙ್ಕ್ತಿಃ ॥ ಪಶುರೂಪವಸ್ಥಃ । ತ್ರೀಣಿ ಸವನಾನಿ ಪಶುರನುಬನ್ಧ್ಯಃ ಏಷಾ ಸವನ ಪಙ್ಕ್ತಿಃ ॥ ಏತಾಭಿಃ ಪಙ್ಕ್ತಿಭಿಃ ಯಃ ಸಾಧ್ಯತೇ ತಂ ಪಙ್ಕ್ತಿ ರಾಧಸಮ್ ಇತಿ ಭಾವಃ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಣಸ್ಪತಿಃ - ಪರಮಾತ್ಮ, ಜ್ಞಾನದ ಒಡೆಯ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸ್ವಾಮಿ, **ಸೂನೃತಾದೇವೀ** - ಸತ್ಯವಾದಿಯೂ ಪ್ರಿಯಭಾಷಿಣಿಯೂ ಆದ ವಾಗ್ದೇವಿ, ದಿವ್ಯವಾದ ಸ್ತುತಿ, ವೇದದ ಸತ್ಯವಾಣಿ, **ಪ್ರೈತು** - ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಲಿ, ಪ್ರೇರಿಸಲಿ ಒದಗಿಸಲಿ, **ಪ್ರ-ಏತು** - ನಮ್ಮ ಹತ್ತಿರ ಬರಲಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿ, **ದೇವಾಃ** ದೇವತೆಗಳು, ಜ್ಞಾನಿಗಳು, **ವೀರಮ್** - ಪುತ್ರನನ್ನು, ಪ್ರಗತಿಪರನನ್ನು, ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, **ನರ್ಯಂ** - **ಪಙ್ಕ್ತಿರಾಧಸಂ**

- ಮಾನವ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಹಿತವಾದ, ಕ್ರಮಬದ್ಧವಾದ, ಪಂಚೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, **ಯಜ್ಞಂ** - ಯಜ್ಞವನ್ನು ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು, **ಅಚ್ಛಾ** - ಒಳ್ಳೆಯ ಸಮರ್ಪಕವಾದ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಭಿಮುಖವಾಗಿ, **ನಯನ್ತು** - ಒಯ್ಯಲಿ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಲಿ. ಸತ್ಯವಾದಿಯೂ ಪ್ರಿಯಭಾಷಿಣಿಯೂ ಆದ ವಾಗ್ದೇವಿಯು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿ. ದೇವತೆಗಳು ನಮ್ಮ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ದೂರೀಕರಿಸಿ ಋತ್ವಿಜರು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹಿತವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಮೃದ್ಧಗೊಳಿಸಿ ನಮಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಲಿ.

ಜ್ಞಾನದ ಒಡೆಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ನಮ್ಮ ಸಾಧನಾರೂಪವಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅರ್ಪಣಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪಾಲ್ಗೊಳ್ಳುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಲಿ. ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ದೂರಮಾಡಿ ಮಾನವ ಸಮುದಾಯದ ಹಿತಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತೊಡಗಿಸಲಿ. ನಮ್ಮ ವಾಕ್ ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಪ್ರಿಯವನ್ನೂ ಪ್ರಕಟಿಸುತ್ತಾ ನುಡಿಯುವಂತೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ. ನಮ್ಮನ್ನು ದೇವಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಮುನ್ನಡೆಸಿ ತನ್ನ ದರ್ಶನ ಭಾಗ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲಿ.

ದೇವಾಚಾರ್ಯನು ನಮ್ಮೆಡೆ ಸಾರಲಿ; ದಿವ್ಯವಾಣಿಯಂತೇ
ನಮ್ಮನು ಹರಸಲಿ; ನಮ್ಮೀ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬರಲಿ ದೇವತೆಗಳು ।
ಮಾನವಕಲ್ಯಾಣಕೆ ನೋಂತವರೆನೆ ಶಕ್ತಿಕೀರ್ತಿಕಾರರು
ನಿರ್ಮಲಮಾರ್ಗದೆ ಮನುಜಸಂಘವನು ನಡೆಯಿಸುವಂಥವರು ॥

ಋಕ್ - ೫೭

ಕಣ್ವೋಘೌರಃ ॥ ಬೃಹತೀಯೂಪಃ ವಾ ಅಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಊರ್ಧ್ವ ಊ ಷು ಣ ಊತಯೇ ತಿಷ್ಠಾ ದೇವೋ ನ ಸವಿತಾ ।

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಊರ್ಧ್ವೋ ವಾಜಸ್ಯ ಸನಿತಾ ಯದಞ್ಜಿಭಿರ್ವಾಘದ್ಭಿರ್ವಿಹ್ವಯಾಮಹೇ

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಊರ್ಧ್ವಃ - ಉ - ಸು - ನಃ - ಊತಯೇ । ತಿಷ್ಠ - ದೇವಃ - ನ - ಸವಿತಾ ॥ ಊರ್ಧ್ವಃ -

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ವಾಜಸ್ಯ - ಸನಿತಾ - ಯತ್ - ಅಞ್ಜಿಭಿಃ । ವಾಘದ್ಭಿಃ - ವಿಹ್ವಯಾಮಹೇ - ವಿ -

೧ ೨೦
ಹ್ವಯಾಮಹೇ ॥ ೩. ೫೭ ॥

ವೀಙ್ಕಮ್ ॥ ವಸಿಷ್ಠೋಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ಯೂಪೋವಾ ॥

೨೦ ೦ ^ ೧ ೫ ೧ ೦ ೦ ೦
೫೭.೧. ಊರ್ಧ್ವಊಷುಣ೨೩ಊತಾ೨೨೩೪ಯಾಇ ॥ ತಿಷ್ಠಾದೇವೋ

೦ ೦ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೮
ನಸವಿತಾ । ಊರ್ಧ್ವೋವಾ೨೨೩ಜಾ । ಸ್ಯಾಸನಿತಾ । ಯಾದಞ್ಜಿಭೀ

೦ ೧ ೧ ೧೦ ೨
೨ಃ ॥ ವಾಘಾದ್ಭೀ೨ಃ ॥ ವೀವೀ೨ ॥ ಹ್ವಯಾಮಾ೨೨೩ಹಾ೨೩

೧
೪೩ಇ । ಓ೨೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೭ । ಮೇ । ೨೬ ॥ ೬೬ ॥

ಹೇ **ಯೂಪ!** ಯದ್ವಾ ಯೂಪಾತ್ಮಕದಾರುನಿಷ್ಠಾಗ್ನೇ ನಃ ಅಸ್ಮಾಕಮ್ **ಊತಯೇ** ರಕ್ಷಣಾಯ **ಊರ್ಧ್ವಃ** ಉನ್ನತಃ **ತಿಷ್ಠಾ** ತಿಷ್ಠ **ಸವಿತಾ ದೇವಃ** ನ ಯಥಾ ಸೂರ್ಯೋ ದಿವ ಉನ್ನತಸ್ತಿಷ್ಠತಿ ತದ್ವತ್ ಊರ್ಧ್ವಃ ಉನ್ನತಃ ಸನ್ **ವಾಜಸ್ಯ** ಅನ್ನಸ್ಯ **ಸನಿತಾ** ದಾತಾ ಭವಿಷ್ಯಸಿ ಯದ್ ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ **ಅಞ್ಜಿಭಿಃ** ಯಜ್ಞೀನ ಯೂಪಮಞ್ಜದ್ಭಿಃ **ವಾಘದ್ಭಿಃ** ಯಜ್ಞಂ ವಹದ್ಭಿಃ ಋತ್ವಿಗ್ಭಿಃ ಸಹ **ವಿಹ್ವಯಾಮಹೇ** ಅನ್ನಸ್ಯ ದಾನಾಯ ತ್ವಾಂ ವಿಶೇಷೇಣಾಹ್ವಯಾಮಃ ತಸ್ಮಾದನ್ನಸ್ಯ ದಾತಾಭವೇತಿ ಪೂರ್ವತ್ರಾನ್ವಯಃ ॥

ನಃ - ನಮ್ಮ, **ಊತಯೇ** - ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, **ದೇವಃ ಸವಿತಾ ನ** - ಸವಿತೃ, ಸೂರ್ಯ ದೇವತೆಯಂತೆ, **ಊರ್ಧ್ವಃ** - ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟಭಾವದಿಂದ ಪ್ರದೀಪ್ತವಾಗಿ, **ಸುತಿಷ್ಠಾ** -

ಸ್ಥಿರವಾಗಿ, ಅಲ್ಲಾಡದೆ ಇರುವ, **ವಾಜಸ್ಯ** - ಅನ್ನದಬಲದ, ಆತ್ಮಬಲದ, **ಸನಿತಾ** - ದಾನ ಶೀಲರಾಗಿ, **ಯತ್** - ಏಕೆಂದರೆ, **ಅಞ್ಜಿಭಿಃ** - ಜ್ಞಾನಿಗಳೊಂದಿಗೆ, ಘೃತಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಯೂಪಸ್ತಂಭ, **ವಾಘದ್ಭಿಃ** - ಮೇಧಾವೀ ಉಪಾಸಕರಾದ ಹೋತೃ ಆದಿ ಋತ್ವಿಜರ ಮೂಲಕ, ಯಜ್ಞ ಸಮಾಪ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಋತ್ವಿಜರೊಂದಿಗೆ, **ವಿಹ್ವಯಾಮಹೇ** - ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅಗ್ನಿದೇವನೇ! ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರದೀಪ್ತನಾಗಿ ಬಹು ಎತ್ತರದ ಉಚ್ಚ ಭಾವದಲ್ಲಿ ಸುಸ್ಥಿರವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ನಮಗೆ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಿರ ಬೇಕೆಂದು ಬಹುಮೇಧಾವಿಗಳಾದ ಹೋತೃ ಆದಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುವ ಋತ್ವಿಕ್ ಉಪಾಸಕರ ಮೂಲಕ ನಿನ್ನನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಆಜ್ಯಾದಿ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಪಾವಕನೇ! ನೀನುತ್ತಮಾಸನದೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಲ್ಲಿ ನಲಿದು
ಭಾನುವಿನಂದದಿ ಬೆಳಗಿ ನಮಗೆ ದಿವ್ಯಾನ್ನದಾನಿಯಾಗಯ್ ।
ಸಕಲಸೃಷ್ಟಿಸಂಕಲ್ಪ ನೀನು! ವೇದೋಕ್ತಿವಂದ್ಯನಲ್ತೆ
ಆವಾಹಿಸಲೆಂದಿದೊ ನುತಿಸುವೆವಯ್ ಕರುಣಿಸಿಲ್ಲಿ ಬಂದು ॥

ಋಕ್ - ೫೮

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೨ು ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ ಯೋ ರಾಯೇ ನಿನೀಷತಿ ಮರ್ತ್ಯೋ ಯಸ್ತೇ ವಸೋ ದಾಶತ್ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸ ವೀರನ್ಧತ್ತೇ ಅಗ್ನ ಉಕ್ಥಶಂಸಿನಂ ತ್ಮನಾ ಸಹಸ್ರಪೋಷಿಣಮ್ ॥

೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ
ಪ್ರ – ಯಃ – ರಾಯೇ – ನಿನೀಷತಿ । ಮರ್ತಃ – ಯಃ – ತೇ – ವಸೋ – ದಾಶತ್ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸಃ - ವೀರಮ್ - ಧತ್ತೇ - ಅಗ್ನೇ - ಉಕ್ಥಶಙ್‌ಸಿನಮ್ - ಉಕ್ಥ - ಶಙ್‌ಸಿನಮ್ ।

೧ ೨೦ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತ್ಮನಾ - ಸಹಸ್ರಪೋಷಿಣಮ್ - ಸಹಸ್ರ - ಪೋಷಿಣಮ್ ॥ ೪.೫೮ ॥

ವಿಷ್ವದ್ರ್ಧಸಸ್ಸಾಮ ॥ ವಿಷ್ವದ್ರ್ಧೀ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೦ ೦ ೦ ೪ ೧ ೦ ೨ ೧೦
೫೮.೧. ಪ್ರಯೋರಾಯಾ೭೫ಇನಿನೀಷತಾಇ ॥ ಮರ್ತೋಯಸ್ತೇವಸೋ

೦ ೦ ೧ ೧ ೨ ೧
ದಾಶತ್ । ಸವೀರಾ೭೨೩ನ್ಧಾ । ತಾಅಗ್ನಉ । ಕ್ಥಶಙ್‌ಸಿನಮ್ ॥

೦ ೨ ೧೦ ೨ ೧
ತ್ಮನಾಸಾ೭೨೩ಹಾ ॥ ಸ್ರಪೋಷಾ೭೨೩ಇಣಾ೭೩೪೩ಮ್ । ಓ೭೨೩

೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ ದೀ - ೯ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೯ । ಧೋ । ೨೭ ॥ ೯೭ ॥

ಹೇ **ವಸೋ** ವಾಸಕಾಗ್ನೇ! ತ್ವಾಂ **ಯೇ** ತವಸ್ತೋತಾ**ರಾಯೇ** ಧನಾರ್ಥಂ **ಪ್ರನಿನೀಷತಿ** ಪ್ರಣೇತುಮಿಚ್ಛತಿ **ಯಃ ಮರ್ತಃ** ಮನುಷ್ಯಃ **ತೇ** ತುಭ್ಯಂ **ದಾಶತ್** ಹವೀಂಷಿ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ । **ಸಃ** ಮನುಷ್ಯಃ **ಉಕ್ಥಶಂಸಿನಂ** ಉಕ್ಥಾನಾಂ ಶಸ್ತ್ರಾಣಾಂ ಶಂಸಿತಾರಮ್ **ತ್ಮನಾ** ಆತ್ಮನೈವ **ಸಹಸ್ರಪೋಷಿಣಂ** ಬಹುಧನಂ **ವೀರಂ** ಪುತ್ರಂ **ಧತ್ತೇ** ಧಾರಯತಿ । ಪ್ರಯೋರಾಯೇನಿನೀಷತಿ ಪ್ರಿಯಂ ರಾಯೇ ನಿನೀಷಸ್ಯ ಇತಿ ಪಾಠೌ ॥

ವಸೋ - ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ, ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ವಾಸಿಸುವ, ವ್ಯಾಪಕ ನಾದ, ಅಷ್ಟವಸುಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬರಾದ, **ಅಗ್ನೇ** - ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, **ಯಃ** - ಯಾವ, **ಮರ್ತಃ** - ಮನುಷ್ಯನು, **ತ್ಮನಾ** - ತನ್ನ ಮೂಲಕ, **ರಾಯೇ** - ವಿದ್ಯಾದಿ ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, **ಪ್ರ-ನಿನೀಷತಿ** - ತನ್ನನ್ನೇ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು, ಪ್ರಸನ್ನಗೊಳಿಸುವವ ನು, **ದಾಶತ್** - ತಮ್ಮನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಾರೆ, **ಸಹಸ್ರ ಪೋಷಿ ಣಮ್** - ಸರ್ವೋಪಕಾರಕ, ಬಹುಜನರಪೋಷಕ, **ಉಕ್ಥ ಶಂಸಿನಮ್** - ಸಾಮಗಾನ ಮಾಡುವವನನ್ನು,

ವೇದಪಾರಿಯನ್ನು, **ವೀರಮ್** - ವೀರಪುತ್ರರನ್ನು, ಪುರುಷಾರ್ಥ ಗಳನ್ನು, **ಧತ್ತೇ** - ಆಗುತ್ತಾನೆ, ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ವಿದ್ಯೆ ಆದಿ ಧನಕ್ಕೆ, ತನ್ನನ್ನೇ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನು, ತನ್ನನ್ನೇ ನಿನಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅಥವಾ ನಿನಗೆ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿದರೆ ಬಹುಜನರನ್ನು ಪೋಷಿಸುವವನಾಗಿ ಪೌರುಷಯುಕ್ತ ಸಂತಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಸರ್ವಾಧಾರನೆ! ಜಾತವೇದನೇ! ಸಿರಿಯ ಬೇಡಿ ನರರು
ನಿನ್ನುಪಾಸಕರು ಸಾಧಕರಿದೊ ಹವಿಯಿತ್ತು ಭಜಿಸುತಿಹರು ।
ಕರುಣಿಸಗ್ನಿ! ಆ ಭಕ್ತರಿಗದರಿಂ ವೀರಪುತ್ರನುದಿಸಿ
ಸಮಸ್ತಜನರಿಗೆ ಪೋಷಣೆಯಪ್ಪುದು ಪುಣ್ಯಫಲವು ಲಭಿಸಿ ॥

ಋಕ್ - ೫೯

ಕಣ್ವೋ ಘೌರಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

ಪ್ರ ವೋ ಯಹ್ವಂ ಪುರೂಣಾಂ ವಿಶಾಂ ದೇವಯತೀನಾಮ್ ।

ಅಗ್ನಿಜ್ ಸೂಕ್ತೇಭಿರ್ವಚೋಭಿರ್ವೃಣೀಮಹೇ ಯಜ್ ಸಮಿದನ್ಯ ಇನ್ಧತೇ ॥

ಪ್ರ - ವಃ - ಯಹ್ವಮ್ - ಪುರೂಣಾಮ್ - ವಿಶಾಮ್ - ದೇವಯತೀನಾಮ್ ॥

ಅಗ್ನಿಮ್ - ಸೂಕ್ತೇಭಿಃ - ಸು - ಉಕ್ತೇಭಿಃ - ವಚೋಭಿಃ - ವೃಣೀಮಹೇ । ಯಮ್ -

ಸಮ್ - ಇತ್ - ಅನ್ಯೇ - ಅನ್ - ಯೇ - ಇನ್ಧತೇ ॥*೫.೫೯* ॥

ಐತವಾಧ್ಯಮ್ ॥ ಐತವದ್ಧಿರ್ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೫೯.೧) ಪ್ರವಾಃ ॥ ಯಹ್ವಂಪುರೂऽ೨೩ಣಾಮ್ । ವಿಶಾಂದ್ಧೇವಯತಾऽ೨೩ಇನಾಮ್ । ಅಗ್ನಿಜ್ಸೂಕ್ತೇಭಿರ್ವಚೋಭಿರ್ವೃಣೇಮಾऽ೨೩ಹಾಇ ॥ ಯಾಜ್ಸಾऽ೨ಮಾಇದಾऽ೨ನ್ ॥ ಯಇನ್ಧತೇ । ಇಡಾऽ೨೩ಭಾऽ೩೪೩ । ಓऽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೯ । ಝೋ । ೨೮ ॥ ೯೮ ॥

ಹೇ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನಾಃ **ದೇವಯತೀನಾಂ**, ದೇವಾನ್ ಕಾಮಯಮಾನಾನಾಂ **ಪುರೂಣಾಂ** ಬಹೂನಾಂ **ವಿಶಾಂ** ಪ್ರಜಾರೂಪಾಣಾಂ ವಃ ಯುಷ್ಮಾಕಮನು ಗ್ರಹಾರ್ಥಂ **ಯಹ್ವಂ** ಮಹಾನ್ತಮಗ್ನಿಂ ಸೂಕ್ತೇಭಿಃ ಸೂಕ್ತರೂಪೈಃ ವಚೋಭಿಃ ವಾಕ್ಯೈಃ ವೃಣೇಮಹೇ । **ಅನ್ಯೇ** ಇತ್ ಅನ್ಯೇಪ್ಯೃಷಯಃ **ಯಮ್** ಏನಮಗ್ನಿಂ **ಸಮಿಂಧತೇ** ಸಮ್ಯಗ್ದೀಪಯಂತಿ ತಮಗ್ನಿಮಿತಿ ಪೂರ್ವಾನ್ವಯಃ । ವಚೋಭಿರ್ವೃಣೀಮಹೇ ಇತಿ । ಅನ್ಯ ಇನ್ಧತಮ್ ಇತಿ ಚ ಛನ್ದೋಗಾಃ । ವಚೋಭಿರೀಮಹೇ ಇತಿ ಅನ್ಯ ಈಳ್ಪತೇ ಇತಿ ಚ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಪುರೂಣಾಮ್ - ಬಹಳ, ಅನೇಕ, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ದೇವಯತೀನಾಮ್** - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗಿರುವವರನ್ನು, ದೇವತ್ವ ಪಡೆದವರನ್ನು, ಯಜ್ಞಪ್ರಿಯರನ್ನು, ಭಕ್ತರನ್ನು, ಉಪಾಸಕರನ್ನು, **ವಿಶಾಮ್** - ಪ್ರಜೆಗಳ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ, **ಯಹ್ವಂ** - ಮಹಾಭಕ್ತಿಯನ್ನು, ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿ ಕೊಡುವ, **ಸೂಕ್ತೇಭಿಃ** - ವೈದಿಕ ಸೂಕ್ತ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ, **ವಚೋಭಿಃ** - ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ, **ಪ್ರ-ವೃಣೀಮಹೇ** - ವರಿಸುವೆವು, ವರ್ಣಿಸುವೆವು, ಭಜಿಸುವೆವು, ಆರಾಧಿಸುವೆವು, **ಯಮ್** - ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಅನ್ಯೇ ಇತ್** - ಅನ್ಯಜನರೂ, **ಸಮಿನ್ಧತೇ** - ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವರೋ, **ಸಮ್+ಇಂದ್ಧತೆ** - ಚೆನ್ನಾಗಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆಯೋ, **ಇನ್ಧತೇ** - ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

೪೩೦

ಕರ್ಮನಿರತರು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರಣಾಗುವ ಉಪಾಸಕರಾದ ಮಹಾಜನರು ಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವೈದಿಕ ಸೂಕ್ತಗಳಿಂದಲೂ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ದೀಪ್ತಗೊಳಿಸಿ ಆರಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ಅನ್ಯರೂ ಸಹ ಧ್ಯಾನೋಪಾಸನೆಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಮನುಜರಲ್ಲಿ ಭಗವದ್ವಿಭೂತಿಯನು ತುಂಬಿಕೊಡುವ ದೇವ!
ನಿನ್ನೀ ಮಹಿಮೆಯ ವರ್ಣನೆಯಂ ನಾವೆಸಗುತಿರುವೆವೀಗ !
ವೇದಮಂತ್ರಗಳ ಮಾಧ್ಯಮದಿಂದಂ; ಇದನೆ ಮುನ್ನ ಮುನಿಗಳ್
ಪರಿಪರಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದರಲಾ ಪೂರ್ವಸೂರಿವರರು ॥

ಋಕ್ - ೬೦

ಉತ್ಕಲಃ ಕಾತ್ಯಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅಯಮಗ್ನಿಃ ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯೇಶೇ ಹಿ ಸೌಭಗಸ್ಯ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ರಾಯ ಈಶೇ ಸ್ವಪತ್ಯಸ್ಯ ಗೋಮತ ಈಶೇ ವೃತ್ರಹಥಾನಾಮ್ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಅಯಮ್ - ಅಗ್ನಿಃ - ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ - ಸು - ವೀರ್ಯಸ್ಯ । ಈಶೇ - ಹಿ - ಸೌಭಗಸ್ಯ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦
ಸೌ - ಭಗಸ್ಯ ॥ ರಾಯಃ - ಈಶೇ - ಸ್ವಪತ್ಯಸ್ಯ - ಸು - ಅಪತ್ಯಸ್ಯ - ಗೋಮತಃ ।

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಈಶೇ - ವೃತ್ರಹಥಾನಾಮ್ - ವೃತ್ರ - ಹಥಾನಾಮ್ ॥ *೬.೬೦ ॥*

ದೋಹಃ ಸಾಮ ॥ ದೋಹೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೬೦.೧. ಅಯಮಗ್ನಿಃಸುವೀರ್ಯಸ್ಯಹಾಉ ॥ ಆಇಶೇಹಿಸೌಭಗಸ್ಯ । ಹೋವಾऽಇಹಾಇ । ರಾಯಈಶೇಸ್ವಪತ್ಯ । ಸ್ಯಾಗೋऽ೧ಮಾತಾऽ೨ಇಃ । ಹೋವಾऽಇಹಾಇ ॥ ಈಶೇಹಾऽ೨ಇಇವೃऽಇ । ಹೋವಾऽಇಹಾ ॥ ತ್ರಾಹಥಾನಾಮ್ । ಇಡಾऽ೨ಇಭಾऽಇಳಇ । ಓऽ೨ಇಳಶಇ ॥ ಡಾ ॥ ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೯ । ಪ್ಪೋ । ೨೯ । ೯೯ ॥

ಅಯಂ ಯಜನೀಯತ್ವೇನಾಂಗುಲ್ಯಾ ನಿರ್ದಿಶ್ಯಮಾನೋऽಗ್ನಿಃ **ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ** ಶೋಭನಸಾಮರ್ಥ್ಯೋಪೇತಸ್ಯ **ಸೌಭಗಸ್ಯ** ತ್ವಂ **ಈಶೇ**ಹಿ ಈಷ್ಟೇ ಖಲು! ಈಶ್ವರೋಭವಸಿ ಸರ್ವಸ್ಯ ಬಲಾರೋಗ್ಯ ಹೇತುತಯಾ ಸೌಭಾಗ್ಯಕಾರಿತ್ವಾತ್ ತಥಾ **ಗೋಮತಃ** ಗವಾದಿ ಪಶುಯುಕ್ತಸ್ಯ **ಸ್ವಪತ್ಯಸ್ಯ** ಶೋಭನಾಪತ್ಯಸ್ಯ **ರಾಯಃ** ಧನಸ್ಯ **ಈಶೇ** ಈಷ್ಟೇ **ಪುತ್ರ**ಪಶ್ವಾದ್ಯುದ್ದೇಶೇನ ಕ್ರಿಯಮಾಣಕರ್ಮಫಲ ಸಂಪಾದಕ ತ್ವೇನ ತತ್ಸ್ವಾಮಿ ತ್ವಾತ್ । ತಥಾ ಏವಂಭೂತೋऽಗ್ನಿಃ **ವೃತ್ರಹಥಾನಾಂ** ಹನನಂ ಹಥಃ ಶತ್ರುಭೂತಪಾಪವಿನಾಶಾನಾಮಪಿ **ಈಶೇ** ತ್ವಯಿ ಸಮರ್ಪಿತ ಕರ್ಮಣಾಮಸ್ಮಾಕಂ ತ್ವತ್ಪ್ರಸಾದಾತ್ ಪಾಪಕ್ಷಯೋಭವತೀತಿ ತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವಾಮೀ । ಈಶೇ ಇತಿ ಈಶೇಮಹೇ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಅಯಮಗ್ನಿಃ - ಯಜ್ಞದ ಈ ಅಗ್ನಿಯು, **ಸುವೀರ್ಯಸ್ಯ** - ಉತ್ತಮ ಪರಾಕ್ರಮ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳ, **ಸೌಭಗಸ್ಯ** - ಒಳ್ಳೆಯ ಭಾಗ್ಯದ, **ಈಶೇ** - ಅಧಿಕಾರಿ, ಅಧಿಷ್ಠಾತ, ಸ್ವಾಮಿ ಒಡೆಯ, **ರಾಯಃ** - ಬಹಳ ಧನದ, **ಸ್ವಪತ್ಯಸ್ಯ** - ಸುಂದರ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿ ಸಂತಾನದ ಸದಾಚಾರ ಸಂಯಮಗಳ ಒಡೆಯನಾದ, **ಗೋಮತಃ** - ಗೋಸಂಪತ್ತುಳ್ಳ, **ವೃತ್ರಹಥಾ ನಾಮ್** - ಶತ್ರುಭೂತವಾದ ರೋಗ ಪಾಪಾದಿಗಳ ಒಡೆಯನಾದ, ವೃತ್ರಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದವನು.

ಯಜ್ಞದ ಈ ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ ಅಗ್ನಿಯು ಮಹಾಸಮರ್ಥನೂ ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಿಯೂ ಸೌಭಾಗ್ಯದ ಒಡೆಯನೂ, ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಬಲಸಂವರ್ಧಕನೂ ಪುತ್ರ ಪೌತ್ರ ಐಶ್ವರ್ಯ ಪಶುಸಂಪತ್ತುಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನೂ ಶತ್ರುಭೂತವಾದ ಪಾಪ ಹಾಗೂ ರೋಗಗಳ ನಿವಾರಕನೂ ಕರ್ಮಫಲದಾತೃವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ನಮ್ಮ ವಾಂಛಿತ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ರೋಗಪಾಪಾದಿಗಳನ್ನು ನಿವಾರಿಸಲಿ.

ಸಂಪದಗಳ ಪತಿ! ಪುರುಷಾರ್ಥದ ಗತಿ! ಶಕ್ತಿಯುಕ್ತಿಸುಮತಿ!
ಗೋಧನ-ಸಂತಾನಾದಿಗಳೆಲ್ಲಂ ನಿನ್ನ ವಶದೊಳಿಹುವು।
ನಮ್ಮನವಿದ್ಯಾಬಂಧದೊಳಿರಿಸುವ ದುಷ್ಟಸಂಘಮಂ ನೀಂ
ದಮಿಸಯ್! ಮೋಕ್ಷನಿದಾನದೇವರೊಳಗಗ್ರಗಣ್ಯ ನೀನಯ್!

ಋಕ್ - ೬೧

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ತ್ವಮಗ್ನೇ ಗೃಹಪತಿಸ್ತ್ವಂ ಹೋತಾ ನೋ ಅಧ್ವರೇ ।

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತ್ವಂ ಪೋತಾ ವಿಶ್ವವಾರ ಪ್ರಚೇತಾ ಯಕ್ಷಿ ಯಾಸಿ ಚ ವಾರ್ಯಮ್ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ತ್ವಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ಗೃಹಪತಿಃ - ಗೃಹ - ಪತಿಃ । ತ್ವಮ್ - ಹೋತಾ - ನಃ - ಅಧ್ವರೇ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ ೩
ತ್ವಮ್ - ಪೋತಾ - ವಿಶ್ವವಾರ - ವಿಶ್ವ - ವಾರ - ಪ್ರಚೇತಾಃ - ಪ್ರ - ಚೇತಾಃ ।

೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ
ಯಕ್ಷಿ - ಯಾಸಿ - ಚ - ವಾರ್ಯಮ್ ॥ ೭.೬೧ ॥

ಸಮನ್ತಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರ್ವಾಸಿಷ್ಠೋ ವಾ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೬೧.೧. ತ್ವಮಗ್ನೇಗೃಹಪತಾಇಃ ॥ ತ್ವಜ್ ಹೋತಾನೋಽಧ್ವರಾಇ । ತ್ವಮ್ಪೋ
ಽ೨೩ತಾ । ವಾ ಇಶ್ವವಾ । ರಪ್ರಚಾಇತಾಃ । ಔಹೋಽ೩೪ವಾಹಾ -
ಇ ॥ ಯ । ಕ್ಷಾಇಯಾಽ೨೩ಸೀಽ೩ । ಹೋವಾಽ೩ಹಾಇ ॥ ಚವಾ
ರಾಽ೨೩ಯಾಽ೩೪೩ಮ್ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೧೨ । ಠಾ । ೩೦ ॥ ೧೦೦ ॥

ಸಮನ್ತೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರ್ವಾರುಣೋ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೬೧.೨. ತ್ವಮಗ್ನೇಗೃ । ಹಾಽ೫ಪತೀಃ ॥ ತ್ವಜ್ ಹೋಽ೨೩೪ತಾ । ನೋಽಅ
ಧ್ವಾಽ೨೩೪ರಾಇ । ತ್ವಾಽ೨ಮ್ಪೋಽ೨೩೪ತಾ । ವಿಶ್ವಾವಾಽ೨೩೪
ರಾ । ಪ್ರಚೇತಾಽ೩ಃ ॥ ಯಕ್ಷಾಯೇಽ೩ ॥ ಯಾಽ೨ಸಾಽ೨೩೪ಔ
ಹೋವಾ ॥ ಚವಾರಿಯಾಽ೨೩೪೫ಮ್ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೬ । ಮೂ । ೩೧.೧೦೧ ॥

೬೧.೩. ತ್ವಮಾಽ೩ಗ್ನೇಗೃಹಾಪತೀಃ ॥ ತ್ವಜ್ ಹೋತಾನೋ ಅಧ್ವರೇ । ತ್ವಾಽ
೨೩ಮ್ಪೋತಾ । ಔಹೋಽ೩೪ಇ । ಔಹೋ । ವಾಹಾಇ । ವಾಇಶ್ವ

೪೩೪

೨೦ ೧ ೨೦ ೩೦ ೨ ೪೦ ೫೦ ೩೦ ೨
ವಾ । ರಪ್ರಚಾಇತಾಃ । ಔಹೋऽ೩೪ಇ । ಔಹೋ । ವಾಹಾಇ ॥

೧ ೨^ ೩೦ ೨ ೪೦ ೫೦ ೩೦ ೨
ಯಕ್ಷಾಇಯಾಸಾ । ಔಹೋऽ೩೪ಇ । ಔಹೋ । ವಾಹಾಇ ॥ ಚ

೧೦ ೨ ೧
ವಾರಾऽ೨೩ಯಾऽ೩೪೩ಮ್ । ಓऽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೨೧ । ಪ - ೧೮ । ಮಾ - ೧೪ । ಗೀ । ೩೨.೧೦೨ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಮ್ **ಅಧ್ವರೇ** ಯಜ್ಞೇ **ತ್ವಂ ಗೃಹಪತಿಃ** ಯಜಮಾನೋऽಸಿ । **ತ್ವಂ ಹೋತಾ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾऽಸಿ । ಹೇ **ವಿಶ್ವವಾರ!** ಸರ್ವೈರ್ವರಣೀಯಾಗ್ನೇ! **ತ್ವಂ ಪೋತಾ** ಏತನ್ನಾಮಕ ಋತ್ವಿಗಸಿ । ಅತಃ **ಪ್ರಚೇತಾಃ** ಪ್ರಕೃಷ್ಟಮತಿಸ್ತ್ವಂ **ವಾರ್ಯಂ** ವರಣೀಯಂ ಹವಿಃ ಯಕ್ಷಿ ಯಜ । **ಯಾಸಿ ಚ** ಅಸ್ಮಾಕಂಧನಂ ಪ್ರಾಪಯ । ಯಕ್ಷಿಯಾಸಿ ಚ ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । ಯಕ್ಷಿವೇಷಿ ಚ ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪ, ಪರಮಾತ್ಮ, **ವಿಶ್ವವಾರ** - ಎಲ್ಲರಿಂದ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುವ, ಸರ್ವರ ಭಕ್ತಿ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾದ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹನಾದ, **ಅಧ್ವರೇ** - ಜ್ಞಾನ/ ಕರ್ಮ/ ಜೀವನ - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, **ಗೃಹಪತಿಃ** - ಯಜಮಾನ, ಹೃದಯೇಶ್ವರ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸ್ವಾಮಿ, **ಹೋತಾ** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವವ, ಹೋತೃಗಣದ ಋತ್ವಿಕ್, **ಪೋತಾ** - ಪೋತನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಗಣದ ಋತ್ವಿಕ್, ಪಾವನ ಮಾಡುವವ, **ಪ್ರಚೇತಾ** - ಮಹಾಜ್ಞಾನಿ, ಉತ್ತಮಪ್ರೇರಣೆಕೊಡುವವ, ಚೇತನದಾಯಕ, **ಯಕ್ಷಿ** - ಯಜ್ಞಮಾಡು, **ವಾರ್ಯಂ** - ವರಿಸಲು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ತಲುಪಿಸುವವನು, ಸ್ವೀಕಾರಾರ್ಹ, ಅಮೃತಫಲದಾತೃ, **ಯಾಸಿ** - ಕೊಡಿಸು, ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನೂ ಎಲ್ಲರಿಂದ ಆರಾಧಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವವನೂ, ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುವವನೂ, ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಯೂ, ಹೃದಯೇಶ್ವರನೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಯಜ್ಞದ ಯಜಮಾನನೂ, ಹೋತೃವೂ ಕರ್ಮಫಲ ತಲುಪಿಸುವವನೂ, ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು

ಕೊಡಿಸುವವನೂ ಕೊಡುವವನೂ ಆದ ಭಗವಂತನೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ನಮ್ಮ ಶ್ರೇಯಃಪ್ರೇಯಗಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಈ ಸವನದೊಳನಲನೆ! ಹೋತೃವು ನೀಂ; ಗಾರ್ಹಪತ್ಯರೂಪಂ
ಸರ್ವಸ್ವೀಕಾರಣಾರ್ಹನೆ ನೀಂ; ಸುಪವಿತ್ರಕಾರಿಯೆಂದುಂ ।
ದಾಟಿಸುವವನೇ! ಜ್ಞಾನದ ನಿಧಿಯೇ! ಪೂಜನೀಯನಾಥ!
ಸಕಲಸಂಪದದ ಸಂವಿಭಾಗವಿಧಿಯಲ್ತೆ ನೀನು ದೇವ!

ಋಕ್ - ೬೨

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಗಾಥಿನಃ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ಸಖಾಯಸ್ತ್ವಾ ವವೃಮಹೇ ದೇವಂ ಮರ್ತಾಸ ಊತಯೇ ।

೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಪಾಂ ನ ಪಾತಙ್ ಸುಭಗಙ್ ಸುದಽಙ್ಸಸಙ್ ಸುಪ್ರತೂರ್ತಿ

೩ ೧ ೨
ಮನೇಹಸಮ್ ॥ *೮.೬೨ ॥*

ಸ್ವ - ೧೧ । ಉ - ೨ । ಧಾ - ೫೭ ॥ ಖೇ । ದ - ೬ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಸಖಾಯಃ - ಸ - ಖಾಯಃ - ತ್ವಾ - ವವೃಮಹೇ । ದೇವಮ್ - ಮರ್ತಾಸಃ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧
ಊತಯೇ ॥ ಅಪಾಮ್ - ನಪಾತಮ್ - ಸುಭಗಮ್ - ಸು - ಭಗಮ್ - ಸುದಙ್

೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
ಸಸಮ್ - ಸು - ದಙ್ಸಸಮ್ ॥ ಸುಪ್ರತೂರ್ತಿಮ್ - ಸು - ಪ್ರತೂರ್ತಿಮ್ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅನೇಹಸಮ್ - ಅನ್ - ಏಹಸಮ್ ॥ *೮.೬೨* **॥**

ಆ - ೩೪ । ಅ - ೨೧ । ಪ - ೧೬೧ । ತ । ದ - ೬ ॥

ಇತಿ ಷಷ್ಠೀ ದಶತಿಃ । ೬ ॥ ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಂಡಃ ॥ ೬ ॥

ವಾಮ್ರಮ್ । ವಾಮ್ರೋ ವೈಖಾನಸ ಆಙ್ಗಿಗ ದಾನವೋ ವಾ ॥ ಬೃಹತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೬೨.೧. ಸಖಾಯಸ್ತ್ವಾ ಔಹೋಹೋಹಾಇ ॥ ವವೃ । ಮಾ೨೩೪ಹಾಇ । ದೇವಂಮರ್ತಾ೩ಹಾ೩ । ಸಊ೨ತಾ೨೩೪ಯಾಇ । ಅಪಾನ್ನಪಾ೩ । ತಜ್‌ಸು । ಭಗೌ । ವಾ೩ಹಾ೩ಇ । ಸೂದಜ್‌ಸಾ೨೩೪ಸಾಮ್ ॥ ಸುಪ್ರತೂ೨೩ರ್ತೀಮ್ ॥ ಅನೇಹಾ೨೩ಸಾ೩೪ಮ್ । ಓ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೪ । ಮಾ - ೧೦ । ಘೌ । ೩೩ । ೧೦೩ ॥

ಇತಿ ಷಷ್ಠಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೬ ॥ ಷಷ್ಠೀ ದಶತಿಃ ॥ ೬ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ಸಖಾಯಃ** ಸೋಮಾಜ್ಯಾದಿ ಹವಿಃಪ್ರದಾನಿನೋಪಕಾರತ್ವಾತ್ ಮಿತ್ರಾಣಿ **ಮರ್ತಾಸಃ** ಮನುಷ್ಯಾಃ ಋತ್ವಿಜೋ ವಯಮ್ **ಅಪಾಂ ನ ಪಾತಮ್** ಅಪಂ ನಪ್ತಾರಂ **ಸುಭಗಂ** ಶೋಭನ ಧನಯುಕ್ತಮ್ । **ಸುದಂಸಸಮ್**, ಸುಕರ್ಮಾಣಂ **ಸುಪ್ರತೂರ್ತಿಂ** ಶೋಭನ ಪ್ರತರಂ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾತೃಭಿಃ ಸುಖೇನ ಗನ್ತವ್ಯಮ್, **ಅನೇಹಸಮ್** ಉಪದ್ರವರಹಿತಮ್ । ಏತಾದೃಶನ್ತ್ವಾಮ್ **ಊತಯೇ** ರಕ್ಷಣಾಯ **ವವೃಮಹೇ** ವೃಣೀಮಹೇ ॥

ಸಖಾಯಃ - ಮಿತ್ರ, **ಮರ್ತಾಸಃ** - ಮನುಷ್ಯರು, ಋತ್ವಿಜರು, **ದೇವಮ್** - ದಿವ್ಯಗುಣಯುಕ್ತ, **ಅಪಾಂನಪಾತಮ್** - ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿಧಿಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ಕರ್ಮನಿಷ್ಠರು, ಪ್ರಾಣಗಳನ್ನು ಬೀಳಿಸದೆ ವೃದ್ಧಿಸುವ, **ಪ್ರಾಣ ವಾ ಆಪಃ** - ತಾಂ.ಮ.ಬ್ರಾ. ೯.೯.೪., ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಫಲ ನೀಡುವ ನೀರು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳದಂತೆ ತನ್ನೊಳಗೆ ಇಟ್ಟು ಕೊಂಡಿರುವ ಮೋಡ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ನೀರು, **ಅಪಾಂ ನಪಾತಂ** - **ಅಪ್** - **ನೀರು** - **ನಪಾತ್** - **ಪೌತ್ರ**, ನೀರಿನ ಪುತ್ರ ವನಸ್ಪತಿ ಓಷಧಿಗಳು ವೃಕ್ಷವೃಕ್ಷಗಳ ಸಂಘರ್ಷಣೆಯಿಂದ

ಹುಟ್ಟುವ ಅಗ್ನಿ ಮರಗಳಪುತ್ರ, ಅಂದರೆ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿನ ಅಗ್ನಿ ನೀರಿನ ಪೌತ್ರ, **ವೈದ್ಯುತ ಬಾಡವ ರೂಪಾಭ್ಯಾಮ್ ॥ ಸುಭಗಂ** - ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯದಾತೃ, ಮೋಕ್ಷವನ್ನನುಗ್ರಹಿಸುವ **ಸುದಂ ಸಸಮ್** - ಉತ್ತಮ ಕರ್ಮಗಳಕರ್ತೃ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಹಾಗೂ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲ ನೀಡುವ, **ಸುಪ್ರತೂರ್ತಮ್** - ಒಳ್ಳೆಯ ಜೀವನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಕೂಡಲೇ ಕಾರ್ಯಗತಮಾಡುವ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಸುಖವಾಗಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವ **ಅನೇಹಸಮ್** - ಕ್ರೋಧರಹಿತ ಉಪದ್ರವರಹಿತ, ಪಾಪರಹಿತ, ದಯಾಳು, ಶಾಂತ **ಊತಯೇ** - ರೋಗಾದಿ ಶತ್ರುಬಾಧೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, **ವವೃಮಹೇ** - ಸೇವಿಸುತ್ತೇವೆ, ವರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅಗ್ನಿದೇವನೇ! ಘೃತಸೋಮಾದಿ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನರ್ಪಿಸುವ ನಿನ್ನ ಮಿತ್ರರಾದ ನಾವು ವರುಣನ ಮಗ ಬಡಬಾಗ್ನಿಯಿಂದ, ಶೋಭಾಯಮಾನನಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವಂತನಾದ, ಶ್ರೇಷ್ಠಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನನಿರತರಿಗೆ ಸುಖವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ, ಕ್ರೋಧಾದಿದೋಷರಹಿತವಾದ ಶಾಂತಸ್ವರೂಪನಾದ, ನಿನ್ನನ್ನು ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಸೇವಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಸಮಾನ ವಿಚಾರವಂತರಾದ ನಾವೆಲ್ಲಾ ಮಹೈಶ್ವರ್ಯವಂತನೂ, ಪಾಪಗಳ ನಾಶಕನೂ, ಪಾಪರಹಿತನೂ ಅಪ್ ದೇವತೆಗಳ ಪೌತ್ರನೂ ಆದ ನಿನ್ನನ್ನು ರೋಗಾದಿ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯಲೂ ನಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕೂ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ನಿನ್ನ ಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನು ಶ್ರದ್ಧಾಭಕ್ತಿಗಳಿಂದ ನೆರವೇರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ನಿನ್ನನೆ ನಲ್ಮೆಯ ಗೆಳೆಯನೆನುತೆ ನಾವೆಲ್ಲ ವರಿಸಿದೆವಿದೋ!
ಶ್ರೇಷ್ಠಕರ್ಮ! ಐಶ್ವರ್ಯಧರ್ಮ! ಪಾಪಾರಿ! ವಾರಿಗುಪ್ತ!
ರಕ್ಷಾದೀಕ್ಷಾತತ್ಪರ ನೀನಯ್; ನಿನ್ನ ನಂಬಿದೆವು ನಾವ್
ಸಮಾನಬುದ್ಧಿಯ ಸಮಾನಸಿದ್ಧಿಯ ನಮ್ಮನೊಲಿದು ಪೊರೆಯಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೭೩

ಶ್ಯಾವಾಶ್ವೋ ವಾಮದೇವೋ ವಾ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೧ ೩ ೧ ೨
ಆ ಜುಹೋತಾ ಹವಿಷಾ ಮರ್ಜಯಧ್ವಂ ನಿ ಹೋತಾರಂ ಗೃಹಪತಿಂ ದಧಿಧ್ವಮ್ ।

೩ ೨೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೩೦
ಇಡಸ್ಪದೇ ನಮಸಾ ರಾತಹವ್ಯಜ್ ಸಪರ್ಯತಾ ಯಜತಮ್ಪಸ್ತ್ಯಾನಾಮ್ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಆ - ಜುಹೋತ - ಹವಿಷಾ - ಮರ್ಜಯಧ್ವಮ್ । ನಿ - ಹೋತಾರಮ್ - ಗೃಹಪ

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ತಿಮ್ - ಗೃಹ - ಪತಿಮ್ - ದಧಿಧ್ವಮ್ ॥ ಇಡಃ - ಪದೇ - ನಮಸಾ - ರಾತಹವ್ಯಮ್ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಕ
ರಾತ - ಹವ್ಯಮ್ । ಸಪರ್ಯತ - ಯಜತಮ್ - ಪಸ್ತ್ಯಾನಾಮ್ ॥ ೧.೬೩ ॥

ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಮ್ ॥ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪೦ ೫ ೦ ೪ ೨೧ ೦ ೧ ೧ ೦
೬೩.೧. ಆಜುಹೋತಾ ॥ ಹವಿಷಾಮರ್ಜಯಾ೨ಧ್ವಾಉವಾ೨ । ನಿಹೋ

೦ ೧ ೩ ೨ ೩ ೨
ತಾರಙ್ಗೃಹಪತಿನ್ದಧಾ೨ಇಧ್ವಾಉವಾ೨೩೪ ॥ ಇಡಾ೨೩೪ಸ್ಪದಾ

೧ ೦ ೦ ೨ ೧ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧
ಇ ॥ ನಮಸಾರಾತಹಾವ್ಯಾ೨ಮ್ । ಸಾಪರ್ಯತಾ । ಯಾಜತಮ್ಪಾ

೪ ೫ ೪ ॥ ೫
೨೩ । ಸ್ತಿಯೋವಾ ॥ ಆ೨೫ನೋ೭೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೬ ॥ ಝೂ । ೩೪ । ೧೦೪ ॥

ಹೇ ಋತ್ವಿಜ! **ಆ ಜುಹೋತ** ಅಗ್ನಿಮಾಹ್ವಯತ ಕಿಂಚ **ಹವಿಷಾ ಮರ್ಜಯಧ್ವಂ** ಮೃಡಯಧ್ವಂ ಸುಖಯಧ್ವಮ್! ಡಕಾರಸ್ಯ ಜಕಾರಶ್ಛಾಂದಸಃ । ಅಪಿ ಚ **ಇಡಃ** ಇಲಾಯಾಃ **ಪದೇ** ಉತ್ತರವೇದ್ಯಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । **ಹೋತಾರಂ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾರಮ್ । **ಗೃಹಪತಿಂ** ಗೃಹಪಾಲಕಂ ಅಗ್ನಿಮ್ । **ನಿದಧಿಧ್ವಮ್** ನಿಃ ಶೇಷೇಣ ಧಾರಯಧ್ವಮ್ । ಕಿಂ ಚ **ನಮಸಾ** ನಮಸ್ಕಾರೇಣ ಹವಿಷಾ ವಾ ಯುಕ್ತಮ್ । ಅತ ಏವ **ರಾತಹವ್ಯಂ** ದತ್ತಹವಿಷ್ಕಮ್ । **ಪಸ್ತ್ಯಾನಾಂ** ಯಜ್ಞಗೃಹಾಣಾಂ ಮಧ್ಯೇ **ಯಜತಂ** ಯಜನೀಯಂ ಪೂಜನೀಯಮಗ್ನಿಮ್ ॥ **ಸಪರ್ಯತ** ಪರಿಚರತ ॥

ಪಸ್ತ್ಯಾನಾಮ್ - ಯಜ್ಞಗೃಹಗಳಲ್ಲಿ, ಹೃದಯಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿರುವ, **ಇಡಃಪದೇ** - ಇಡಾನಾಡಿಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ, ಯಜ್ಞದ ಉತ್ತವೇದಿಯಲ್ಲಿ, ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಅಗ್ನಿಕುಂಡದಲ್ಲಿ, **ಗೃಹಪತಿಮ್** - ಗೃಹದ ಒಡೆಯನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಪರಮಾತ್ಮ ನನ್ನು, ಯಜಮಾನನನ್ನು, **ನಿದಧಿಧ್ವಮ್** - ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಅಗ್ನ್ಯಾಧಾನ ಮಾಡಿ, ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ, **ಹವಿಷಾ** - ಘೃತಸೋಮಾದಿ ಹವಿರ್ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ, **ಆಜುಹೋತ** - ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ವಿಧಿ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹೋಮ ಮಾಡು, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಪ್ರೇರಿಸು, **ಮರ್ಜ ಯಧ್ವಮ್** - ಮಾರ್ಜನೆ ಮಾಡು, ಯಜ್ಞವೇದಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ದೇಹಮಂದಿರದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ಶುದ್ಧಿಮಾಡು, **ರಾತಹವ್ಯಮ್** - ಉಪಭೋಗಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದ ಭಗವಂತ, ಕೊಟ್ಟ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, **ಹೋತಾರಮ್** - ಹೋತೃವನ್ನು, ಫಲದಾತೃವನ್ನು, **ನಮಸಾ** - ನಮಸ್ಕಾರಾದಿಗಳಿಂದ, **ಸಪರ್ಯತ** - ಸತ್ಕರಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ, ಆರಾಧಿಸಿ, **ಯಜತಮ್** - ಹೀಗೆ ಯಜ್ಞಮಾಡಿ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ.

ಋತ್ವಿಜರೇ ಯಜ್ಞದ ಉತ್ತರವೇದಿಯಲ್ಲಿ ಗೃಹದ ಒಡೆಯನೂ ರಕ್ಷಕನೂ ದೇವತೆ ಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ಘೃತ ಸೋಮಾದಿ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ತೃಪ್ತಿಪಡಿಸಿ, ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿ ಉಪಚಾರಗಳಿಂದ ಆರಾಧನೆ ಮಾಡಿ.

ಮಾನವರೇ ದೇಹವೆಂಬ ಮಂದಿರದ ಇಡಾನಾಡಿಗರಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾದ ಹೃದಯ ದಲ್ಲಿ ಒಡೆಯನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿ, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಕರ್ಮ ಫಲ ವನ್ನನುಗ್ರಹಿಸುವ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಂತಃಶುದ್ಧಿಬಹಿಃಶುದ್ಧಿಗಳಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರಾದಿ ಪೂಜಾ ಕೈಂಕರ್ಯಗಳನ್ನರ್ಪಿಸಿ.

ಋತ್ವಿಜರೆ! ಸರ್ವತ್ರ ಶುದ್ಧತಾವೃದ್ಧಿಗೆಂದು
ಯಜ್ಞವನು ನೆರವೇರಿಸಿಂ ಹಾರ್ದಭಾವದಿಂದಂ !
ಹವನೀಯಸಾಮಗ್ರಿಯಿಂ ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿಯಿಂ
ಸ್ಥಾಪಿಸಿಂ, ಸ್ತುತಿಸಿಂ, ಸಮರ್ಚಿಸಿಂ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಂ ॥

ಋಕ್ - ೬೪

ಉಪಸ್ತು ತೋ ವಾರ್ಹಿಷ್ಟವ್ಯಃ ॥ ಜಗತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಚಿತ್ರ ಇಚ್ಛಿಶೋಸ್ತರುಣಸ್ಯ ವಕ್ಷಥೋ ನ ಯೋ ಮಾತರಾವನ್ವೇತಿ ಧಾತವೇ ।

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧
ಅನೂಧಾ ಯದಜೀಜನದಧಾ ಚಿದಾ ವವಕ್ಷತ್ಸದ್ಯೋ

೨೦ ೩ ೨ಕ ೧ ೨
ಮಹಿದೂತ್ಯಂ೩ ಚರನ್ ॥ ೨.೬೪ ॥

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಚಿತ್ರಃ - ಇತ್ - ಶಿಶೋಃ - ತರುಣಸ್ಯ - ವಕ್ಷಥಃ । ನ - ಯಃ - ಮಾತರೌ - ಅನ್ವೇತಿ -

೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಅನು - ಏತಿ - ಧಾತವೇ ॥ ಅನೂಧಾಃ - ಅನ್ - ಊಧಾಃ - ಯತ್ - ಅಜೀಜನತ್ -

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ಕ ೧ ೨೦
ಅಧ - ಚಿತ್ - ಆ । ವವಕ್ಷತ್ - ಸದ್ಯಃ - ಸ - ದ್ಯಃ - ಮಹಿ - ದೂತ್ಯಮ್ - ಚರನ್ ॥

ಋತುಷಾಮಣೀ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರ್ಋತುರ್ಜಗತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೪ ೨ ೩ ೫
೬೪.೧. ಓಇ । ಚಿತ್ರಇಚ್ಛಾಇಶೋಽ೧ಸ್ತರುಣಾಽ೨೩ । ಸ್ಯಾಽ೩ವಕ್ಷಥಃ ॥

೧ ೦ ೦ ೨ ೪ ೨೦ ೩ ೫೦
ಓಇ । ನಯೋಮಾತಾರಾಽ೧ವನುವಾಽ೨೩ಇ । ತೀಽ೩ಧಾತವೇ ॥

೧ ೦ ೦ ೪೦ ೪ ೨೦ ೩ ೫೦
ಓಇ । ಅನೂಧಾಯಾದಜೀಜನಾಽ೨೩ತ್ । ಆಽ೩ಧಾಚಿದಾ ॥

೧ ೨ ೨ ೪
ಓಇ । ವವಕ್ಷತ್ಸಾದ್ಯೋಽ೧ಮಹಿದೂಽ೨೩ । ತಿಯಾಽ೩ಇಶ್ಚಾ೫ರಾ

೨೦ ೧ ೩ ೧೧೧
ಽ೬೫೬ನ್ ॥ ದೂತ್ಯಙ್ಶ್ಚರನ್ಮಹೇಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೧೦ । ಬೌ । ೩೫ ॥ ೧೦೫ ॥

೫ ೫ ೨ ೫೦ ೪ ೫ ೪ ೫ ೪ ೫
೬೪.೨. **ಚಿತ್ರಾಽ೬ಪಿ ॥ ಏಽ೩೧೨೩೪ । ಶಿಶೋಸ್ತರುಣಸ್ಯವಕ್ಷಥಃ । ಕ್ಷಥಃ ।**

೫ ೨^ ೦ ೫೦ ೪ ೫೦ ೪೦
ಹಿಹಿಹಿಯಾಽ೬ಹಾಉ । ಏಽ೩೧೨೩೪ ॥ ನಯೋಮಾತರಾವನ್ವೇ

೫ ೪೦ ೫ ೦ ೪ ೫೦ ೫ ೨^
ತಿಧಾತವೇ । ತವೇ । ಹಿಹಿಹಿಯಾಽ೬ಹಾಉ ॥ ಏಽ೩೧೨೩೪ ।

೫೦ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫೦ ೪೦ ೫೦ ೫
ಅನೂಧಾಯದಜೀಜನದಧಾಚಿದಾ । ಚಿದಾ । ಹಿಹಿಹಿಯಾಽ೬ಹಾ

೨^ ೫ ೪೦ ೫ ೦ ೪ ೫ ೪ ೫
ಉ ॥ ಏಽ೩೧೨೩೪ । ವವಕ್ಷತ್ಸದ್ಯೋಮಹಿದೂತಿಯಞ್ಚರನ್ ।

೪ ೫ ೫ ೨ ೨^ ೧
ಚರನ್ । ಹಿಹಿಹಿಯಾಽ೬ಹಾಉ । ವಾ ॥ ಏಽ೩ । ಋತೂನ್ ॥

ದೀ - ೧೬ । ಪ - ೨೦ । ಮಾ - ೧೦ । ಜೌ । ೩೬ ॥ ೧೦೬ ॥

ಶಿಶೋಃ ಶಿಶುಭೂತಸ್ಯ! ಅತಏವ **ತರುಣಸ್ಯ** ಅಗ್ನೇಃ । **ವಕ್ಷಥಃ** ವಕ್ಷೇರೌಣಾದಿ ಕೋಽಥಸ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ । ಹವಿರ್ವಹನಂ **ಚಿತ್ರಇತ್** ಆಶ್ಚರ್ಯ ಭೂತಮೇವ । **ಯಃ** ಜಾತೋಽಗ್ನಿಃ । **ಮಾತರೌ** ಸರ್ವಸ್ಯ ನಿರ್ಮಾತ್ರ್ಯೌ ಸರ್ವಸ್ಯ ಮಾತೃಭೂತೇ ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವರಣ್ಯೌ ವಾ । **ಧಾತವೇ** ಧೇಟ್ ಪಾನೇ ತುಮರ್ಥೇ ಇತಿ - ೩.೪.೯ ॥ತವೇನ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ಸ್ತನಪಾನಾಯನ ಅನ್ವೇತಿ ನ ಗಚ್ಛತಿ । ಇಣ್ ಗತೌ ಲಟಿ ಉಪಸರ್ಗೇಣ ಸಮಾ ಸಃ ತಿಙ್ ಚೋದಾತ್ತವತೀತಿ - ೮.೧.೭೧ ॥ ಗತೇರ್ನಿಘಾತಃ । **ಅನೂಧಾಃ** ನಞಾ ಬಹು ವ್ರೀಹಿಸಮಾಸಃ ತಸ್ಮಿನ್ ಅನೂಙ್ ಸ್ತ್ರಿಯಾಮಿಷ್ಟತ್ವಾತ್, ಅತ್ರಾನಙ್ಭಾವಃ । ಪ್ರತ್ಯೇಕ ವಿವ 'ಕ್ಷಯಾ ಏಕವಚನಮ್ । ಊಧೋರಹಿತಃ ಸನ್ ಅಯಂ ಲೋಕೋಽಸೌ ಲೋಕಶ್ಚ ॥ **ಯತ್** ಯದಿ । ಏನಮಗ್ನಿಮ್ । **ಅಜೀಜನತ್** ಜನಯೇತ್ ತರ್ಹಿಸ್ತನ ಪಾನಾಯ ನ ಗಚ್ಛ ತೀತಿ ಯುಕ್ತಮ್ ತಥಾ ನ ಭವತಿ ಕಿನ್ತು ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ ಹಿ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕಾಮದುಘೇ ಖಲು । ತಥಾಪಿ ನ ಯಾತಿ ತಸ್ಮಾದಸ್ಯ ಹವಿರ್ವಹನಂ ವಿಚಿತ್ರಮ್ । **ಅಧಚಿತ್** ಉತ್ಪತ್ಯನಂತ ರಮೇವ । **ಸದ್ಯಃ** ತದಾನೀಮೇವ ಶೀಘ್ರಂ **ಮಹಿ**ಮಹತ್ವಮ್ **ದೂತ್ಯಂ** ದೂತಸ್ಯ ಭಾಗ

ಕರ್ಮಣಿ - ೪.೪.೧೨೦ ॥ ಇತಿ ಕರ್ಮಣಿ ಯತ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ದೂತ ಕರ್ಮ **ಚರನ್** ಆಚರನ್ ।**ಆವವಕ್ಷತ್** ದೇವಾನ್ ಪ್ರತಿ ಹವೀಂಷ್ಯಾ ವಹತಿ ॥

ಶಿಶೋಃ - ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಶಿಶುರೂಪದಲ್ಲೇ ಅರಣಿಗಳ ಮಥನದಿಂದುಂಟಾದ ಅಗ್ನಿ, **ತರುಣಸ್ಯ** - ಪ್ರಾಯದ ಯುವಕನಂತೆ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಶಿಶು ಅಗ್ನಿ, **ವಕ್ಷಥಃ** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಒಯ್ಯುವಂತಹ ದೊಡ್ಡಜವಾಬ್ದಾರಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ರೀತಿಯು, **ಚಿತ್ರಇತ್** - ಆಶ್ಚರ್ಯಪಡುವ ವಿಚಿತ್ರದ ಘಟನೆ, **ಯಃ** - ಯಾರು, **ಧಾತವೇ** - ಸ್ತನ್ಯಪಾನಕ್ಕಾಗಿ, **ಮಾತರೌ** - ಉತ್ತರಾರಣಿ ಅಧರಾರಣಿಗಳ ಉಜ್ಜುವಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಅಗ್ನಿಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ ಇವೆರಡೂ ಅಗ್ನಿಗೆ ತಾಯಿ, **ನ ಅನ್ವೇತಿ** - ಜೊತೆಯಲ್ಲಿರಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ, **ಯತ್** - ಒಂದು ಪಕ್ಷ, **ಅಧ-ಚಿತ್** - ಉತ್ಪತ್ತ್ಯಾನಂತರ, **ಅಜೀ ಜನತ್** - ಜನ್ಮತಾಳುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ, **ಸದ್ಯಃ** - ತತ್ಕಾಲದಲ್ಲೇ, **ಅನೂಧಾಃ** - ಸ್ತನ್ಯಪಾನ ಮಾಡದೆಯೇ, ಸ್ತನ್ಯರಹಿತ ಮಾತೆಯರಿಂದ ಜನ್ಮಪಡೆದ ಕಾರಣ, **ಮಹಿದೂತ್ಯಂ** - ದೂತಕರ್ಮದ ಮಹತ್ತರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು, **ಚರನ್** - ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಾ, **ಆವವಕ್ಷತ್** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಲುಪಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾರಣಿ ಮತ್ತು ಅಧರರಾರಣಿ ಎಂಬ ಕೆಳಗಿನ ಹಾಗೂ ಮೇಲಿನ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಉಜ್ಜಿದಾಗ ಉದ್ಭವಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನವಜಾತಮಾನವಶಿಶುವೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅದರ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗಿದೆ. ಶಿಶುವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ತಾಯಿಯ ಎದೆಯನ್ನವಚಿಕೊಂಡು ಹಾಲು ಕುಡಿಯುವ ಮಾನವಸಹಜಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ವಿಪರೀತವಾಗಿ ವಿಚಿತ್ರವಾಗಿ ಆಗತಾನೆ ಹುಟ್ಟಿದ ಅಗ್ನಿಯು ತತ್‌ಕ್ಷಣವೇ ಮಂತ್ರೋಕ್ತವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸುವ ಮಹತ್ತರವಾದ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯನ್ನು ತರುಣನಂತೆ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪರಿಯು ಕಂಡು ಕೇಳಿ ಅರಿಯದ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ ಘಟನೆಯಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅದ್ಭುತವಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಸ್ವತಃ ಅರಿತು ನಮ್ಮ ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಸೇವಿಸುವುದು. ಯೋಗ್ಯವಾದ ಪವಿತ್ರವಾದ ಕರ್ಮವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಶೈಶವದ ಕಿಡಿ ಯೌವನಜ್ವಾಲೆಯಪ್ಪಗ್ನಿಯಂ
ವಿಸ್ಮಯಾವಹನಂ ಸ್ತುತಿಸಿರೆಲ್ಲಮೊಲವಿನಿಂದಂ ।
ದೇವತೆಗಳ ಶ್ರೇಷ್ಠದೂತನೆನಿಪೀ ಪಾವಕಂ
ಸ್ತನಹೀನೆ ಅರಣಿಮಾತೆಯೊಳೆಂತು ಪಾಲ ಪಡೆವಂ?

ಋಕ್ - ೬೫

ಬೃಹದುಕ್ಥೋ ವಾಮದೇವ್ಯಃ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಇದಂ ತ ಏಕಂ ಪರ ಊತ ಏಕಂ ತೃತೀಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಸಂ ವಿಶಸ್ವ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ಕ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸಂವೇಶನಸ್ತನ್ವೇ೩ ಚಾರುರೇಧಿ ಪ್ರಿಯೋ ದೇವಾನಾಂ ಪರಮೇ ಜನಿತ್ರೇ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦
ಇದಮ್ - ತೇ - ಏಕಮ್ - ಪರಃ - ಉ - ತೇ - ಏಕಮ್ । ತೃತೀಯೇನ - ಜ್ಯೋತಿ

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ಕ ೧ ೨೦ ೩
ಷಾ - ಸಮ್ - ವಿಶಸ್ವ ॥ ಸಂವೇಶನಃ - ಸಂ - ವೇಶನಃ - ತನ್ವೇ - ಚಾರುಃ - ಏಧಿ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರಿಯಃ - ದೇವಾನಾಮ್ - ಪರಮೇ - ಜನಿತ್ರೇ ॥ ೩.೬೫ ॥

ಯಾಮಂ ಕೌತ್ಸಂ ವಾ ॥ ಯಮಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ - ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ವಾ ॥

೩ ೫ ೩ ೨ ೧ ೨ ^ ೧ ೨^ ೩ ೪ ೫
೬೫.೧. **ಓಽ೪ಹಾ । ಹಹಾಇ । ಇದನ್ತಏ । ಕಾಽ೩ಮ್ಪರಃ । ಊತಏಕಾಮ್ ॥**

೨ ೧೦ ೦ ೦ ೨ ^ ೨ ೩ ೪ ೫ ೨ ೧೦
ತೃತೀಯೇನಾ । ಜ್ಯೋತಿಷಾಽ೩ । ಸಂವಿಶಸ್ವಾ ॥ ಸಂವೇಶನಾಃ ।

೨ ೧ ೦ ೨^ ೩ ೪ ೫ ೩ ೫ ೩ ೨ ೧೦ ೦
ತನುವೇ । ಚಾರುರೇಧೀ ॥ ಓಽ೪ಹಾ । ಹಹಾಇ । ಪ್ರಿಯೋದೇವಾ ।

೨ ^ ೧ ೨ ೨ ^ ೪
ನಾಽ೩ಮ್ಪರ । ಮಾಽ೩೪೩ಇ ॥ ಜಾಽ೩ನಾಽ೫ಇತ್ರಾಽ೬೫೬ಇ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೭ । ಮಾ - ೧೦ । ಘೌ । ೩೭ ॥ ೧೦೭ ॥

ಏತಯಾ ಬೃಹದುಕ್ಥೋ ವಾಜಿನಂ ನಾಮ ಸ್ವಪುತ್ರಂ ಮೃತಂ ವದತಿ । ಹೇಮೃತ ಪುತ್ರ! **ತೇ ತವ ಇದಂ** ಉಪರಿ ಜ್ಯೋತಿಷೇತಿ ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣತ್ವಾತ್ ಅತ್ರೇದಂ ಶಬ್ದೇನ ಜ್ಯೋತಿರಭಿಧೀಯತೇ ಇದಂ ಜ್ಯೋತಿರಗ್ನ್ಯಾಖ್ಯಂ **ಏಕಂ** ಏಕೋಽಂಶಃ ಅತಃ **ತೇ** ತವ ದೇಹಗತಾಗ್ನ್ಯಂಶೇನ ಬಾಹ್ಯಮಗ್ನಿಂ **ಸಂವಿಶಸ್ವ** ಸಂಗಚ್ಛಸ್ವ । ತಥಾಪರಃ **ಊ** ಅನ್ಯೋ ತಪಿ ತೇ ತವ ಏಕಂ ವಾಯ್ವಾಖ್ಯೋಽಂಶಃ ತೇನ ಚ ಪ್ರಾಣವಾಯ್ವಾಖ್ಯೇನ ಅಂಶೇನ ಬಾಹ್ಯಂ ವಾಯುಂ ಸಂವಿಶಸ್ವ ಶರೀರಾಗ್ನಿಪ್ರಾಣವಾಯ್ವೋಃ ಬಾಹ್ಯಾಗ್ನಿವಾಯ್ವೋಶ್ಚೈಕತ್ವಾದಂಶಿ 'ತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ ತಥಾ **ತೃತೀಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ** ಆದಿತ್ಯಾಖ್ಯೇನ ತೇಜಸಾ ತವಾತ್ಮನಾ ಸಂವಿ ಶಸ್ವ ಸೂರ್ಯಗತಾತ್ಮ ಚೈತನ್ಯಯೋರಭೇದಂಶತ್ವಂ ಯೋಽಹಂ ಸೋಽಸೌ ಯೋಽಸೌ ಸೋಽಹಂ ಸೂರ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಜಗತಃ ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಆತ್ಮನಃ ಸೂರ್ಯಪ್ರವೇಶೋ ಯುಕ್ತಃ **ತನ್ವೇ** ತನವೇಪುನಃ ಶರೀರಗ್ರಹಣಾಯ **ಚಾರುಃ** ಕಲ್ಯಾಣೋ ಭೂತ್ವಾ ತಸ್ಮಿನ್ ಸೂರ್ಯೇ **ಸಂವೇಶನಃ** ಸಮ್ಯಕ್ ಪ್ರವೇಷ್ಟಾ । **ಏಧಿ** ಭವ । ಕೀದೃಶಸ್ತ್ವಮ್? **ಪ್ರಿಯಃ** ತೇನ ಸಹ ಪ್ರೀಯಮಾಣಃ ಕೀದೃಶಿ ತಸ್ಮಿನ್ **ದೇವಾನಾಂ ಪರಮೇ** ಉತ್ತಮೇ । **ಜನಿತ್ರೇ** ಜನಕೇ ದೇವಾನಾಂ ಹ್ಯೇ ತತ್ ಪರಮಂ ಜನಿತ್ರಂ ಯತ್ ಸೂರ್ಯಃ ಇತಿ ಹಿ ಶ್ರುತಿಃ ॥

ಇದಂ ತೇ ತವ ಏಕಂ ಜ್ಯೋತಿಃ ವೈದ್ಯುತಾಖ್ಯಂ । ಪರಃ ಪರಮ್ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಊ ಇತಿ ಪಾದಪೂರಣಃ । ತೇ ತವ ಏಕಮ್ ಆದಿತ್ಯಾಖ್ಯಮ್ । ತೃತೀಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಪಾರ್ಥಿತೇನ ಅಗ್ನ್ಯಾದ್ಯೇನ ಸಂವಿಶಸ್ವ । ಕ್ವ ಪುನಃ ಸಂವಿಶಾಮಿ? ಉಚ್ಯತೇ ಸಂವೇಶನಃ ತನ್ವೇ ಸಂವಿಶ್ಯತೇ ಅಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ಸಂವೇಶನಂ ಸ್ಥಾನಂ ತಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತನ್ವೇ ತನ್ವಃ ಶರೀರಸ್ಯ । ಸಂವಿಶ್ವಸ್ವ ಚಾರುಃ ಏಧಿ । ಶೋಭನೋ ಭವ । ಪ್ರಿಯಃ ದೇವಾನಾಮ್ ಕ್ವ ಪುನಃ ಪ್ರಿಯಃ । ಉಚ್ಯತೇ ಪರಮೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟೇ ಜನಿತ್ರೇ ಜನ್ಯತೇಽಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ಜನಿತ್ರಂ ಕರ್ಮ ಯಾಗಾಖ್ಯಂ ತಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಥವಾ ಜನ್ಮೈವ ಜನಿತ್ರಮ್ । ಪರಮೇ - ಜನ್ಮನಿವೃತ್ತಾದೌ ಯಜ್ಜನ್ಮ ತಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಇತಿ ವಿ ॥

ತೇ - ನಿನ್ನ, ಇದಂ ಈ ವಿದ್ಯುದ್ರೂಪ, ಅಗ್ನಿರೂಪವಾದ ಶರೀರ, **ಏಕಮ್** - ಒಂದು, **ಊ** - ಮತ್ತು, **ಪರಃ** - ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಾಣರೂಪ, ವಾಯುರೂಪ, **ಏಕಮಾ** - ಒಂದು, **ತೃತೀಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ** - ಮೂರನೆಯದಾದ ಜ್ಯೋತಿರೂಪ, ಆದಿತ್ಯ,

ಪಾರ್ಥಿವಾಗ್ನಿ, **ಸಂವಿಶಸ್ವ** - ಆಧಾನಮಾಡು, ಲೀನಗೊಳಿಸು, ಪ್ರವೇಶಿಸು, **ಪರಮೇ** - ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, **ಜನಿತ್ರೇ** - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ, **ಸಂವೇಶನ** - ಆಧಾನಮಾಡಿದ, ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ, **ದೇವಾನಾಮ್** - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, **ಪ್ರಿಯಃ** - ಮುದಕೊಡುವ, **ತನ್ವೇ** - ದೇಹಕ್ಕಾಗಿ, **ಏಧಿ** - ಆಗಲಿ, ಇರು, **ಚಾರು** - ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ.

ಜೀವಿಯೇ ಮರಣದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಶರೀರಗತ ಅಗ್ನ್ಯಂಶಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲೂ, ಪ್ರಾಣವಾಯುಗಳನ್ನು ವಾಯುವಿನಲ್ಲೂ, ದೇಹಗತ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು ಆದಿತ್ಯನ ತೇಜಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ವಿಲೀನಗೊಳಿಸಿ ಆನಂದಾನುಭವದಲ್ಲಿರು. ಪುನಃ ಶರೀರ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವಾಗ ಕಲ್ಯಾಣ ಕಾರಿಯಾದ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಶೋಭಾಯಮಾನವಾದ ಸುಂದರವಾದ ದೇಹ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುದವನ್ನುಂಟುಮಾಡುತ್ತಾ ವೃದ್ಧಿಸು.

ಅಗ್ನಿದೇವನೇ! ಪರಮಾತ್ಮನೇ! ನಿನ್ನ ಒಂದು ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪವು ಪೃಥ್ವೀಸ್ಥಿತ ಅಗ್ನಿಯೂ ಇನ್ನೊಂದು ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪವು ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಥಿತ ಸೂರ್ಯನೂ ಆಗಿ ಹಗಲೂ ರಾತ್ರಿ ಬೆಳಗುತ್ತಿದ್ದೀಯೆ. **ತಸ್ಯ ಭಾಸಾ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಭಾತಿ** - *ಕಠ.೫.೧೫.* **ತೃತೀಯೇನ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಸಂವಿಶಸ್ವ । ಪರಂ ಜ್ಯೋತಿರೂಪ ಸಂಪದ್ಯಸ್ವೇನ ರೂಪೇಣಾಭಿನಿಷ್ಪದ್ಯತೇ** - *ಛಾಂ.ಉ.೭.೩.೪* ॥ ಮೂರನೆಯದಾದ ಅಮೃತಸ್ವರೂಪವಾದ ಜ್ಯೋತಿಯಿಂದ ಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಿಗಳನ್ನೂ ಆನಂದದಲ್ಲಿ ಸಂತೋಷದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿಸಿಬಿಡು.

ಮೃತ್ಯುಭೋಜನವಪ್ಪ ಮರ್ತ್ಯನೇ! ನಿನ್ನೊಡಲಿನೊಳ್
ಅಗ್ನಿವಾಯ್ವಾದಿತ್ಯರಂಶತ್ರಯಾಕಾರರೆನಿಪರಲ್ತೆ ।
ಇವರೊಳೇ ಸೇರಿಕೊಳ್ಳಯ್ ಮನುಜ! ಮೇಣಂತೆಯೇ
ಪಾವನಶ್ರೇಷ್ಠದೈವಿಕಶಕ್ತಿಯಂ ಪೊಂದೆಲ್ಲೆ ॥

ಋಕ್ - ೭೭

ಕುತ್ಸ ಆಂಗಿರಸಃ ॥ ಜಗತ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಇಮಜ್‌ಸ್ತೋಮಮರ್ಹತೇ ಜಾತವೇದಸೇ ರಥಮಿವ ಸಂ ಮಹೇಮಾ

೩ ೧ ೨
ಮನೀಷಯಾ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦
ಭದ್ರಾ ಹಿ ನಃ ಪ್ರಮತಿರಸ್ಯ ಸಜ್ ಸದ್ಯಗ್ನೇ ಸಖ್ಯೇ ಮಾ ರಿಷಾಮಾ

೩ ೧ ೨೦
ವಯಂ ತವ ॥ ೪.೬೬ ॥

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ಇಮಮ್ - ಸ್ತೋಮಮ್ - ಅರ್ಹತೇ - ಜಾತವೇದಸೇ - ಜಾತ - ವೇದಸೇ ।

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ರಥಮ್ - ಇವ - ಸಮ್ - ಮಹೇಮ - ಮನೀಷಯಾ ॥ ಭದ್ರಾ - ಹಿ - ನಃ -

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩
ಪ್ರಮತಿಃ - ಪ್ರ - ಮತಿಃ - ಅಸ್ಯ ಸಜ್‌ಸದಿ - ಸಮ್ - ಸದಿ । ಅಗ್ನೇ - ಸಖ್ಯೇ - ಸ -

೨ ೩ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಖ್ಯೇ - ಮಾ - ರಿಷಾಮ - ವಯಮ್ - ತವ ॥ ೪.೬೬ ॥

ಕೌತ್ಸಮ್ ॥ ಕುತ್ಸೋಜಗತ್ಯಗ್ನಿಃ । ಯಜ್ಞಸಾರಥಿಃ ಅಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೫ ೨^ ೩ ೫ ೧ ೨೦
೬೬.೧. ಇಮಜ್‌ಸ್ತೋ೯ಽ೨೩೪ಮಾಮ್ । ಅರ್ಹಾತೇಽ೨೩೪ಜಾ । ತಾವೇ

೧ ೨ ೧ ೩ ೨^ ೩ ೫ ೨ ೩
ದಸೇಽ೩ । ಹೋ೯ಇ ॥ ರಥಾಮೀಽ೨೩೪ವಾ । ಸಂಮಾಹೇಽ೨೩೪

೫ ೧ ೨೦ ೧ ೨ ೧ ೩ ೨^ ೩ ೫
ಮಾ । ಮಾನೀಷಯಾಽ೩ । ಹೋ೯ಇ ॥ ಭದ್ರಾಹೀಽ೨೩೪ನಾಃ ।

೨ ೩ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೩ ೨ ^
ಪ್ರಮಾತೀಽ೨೩೪ರಾ । ಸ್ಯಾಸಜ್‌ಸದೇಽ೩ । ಹೋ೯ಇ ॥ ಅಗ್ನಾಇ

೩ ೫ ೨ ^ ೩ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨
ಸಾಽ೨೩೪ಖ್ಯಾಇ । ಮಾರಾಇಷಾಽ೨೩೪ಮಾ । ವಾಯಂತವಾಽ೩ ।

೧
ಹೋಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೧೭ । ಮಾ - ೯ । ಭೋ । ೩೮ ॥ **೧೦೮** ॥

ಅರ್ಹತೇ ಪೂಜ್ಯಾಯ **ಜಾತವೇದಸೇ** ಜಾತಾನಾಮುತ್ಪನ್ನಾನಾಂ ವೇದಿತ್ರೇ ಜಾತಪ್ರಜ್ಞಾಯ ಜಾತಧನಾಯ ವಾ ಅಗ್ನಯೇ । **ಮನೀಷಯಾ** ನಿಶಿತಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ । **ಇಮಂ ಸ್ತೋಮಮ್** ಏತತ್ ಸ್ತೋತ್ರಂ । **ರಥಮಿವ** ಯಥಾ ತಕ್ಷಾ ರಥಂ ಸಂಸ್ಕರೋತಿ ತಥಾ । **ಸಮ್ಮಹೇಮಾ** ಸಮ್ಯಕ್ ಪೂಜಿತಂ ಕುರ್ಮಃ । **ಅಸ್ಯ** ಅಗ್ನೇಃ **ಸಂಸದಿ** ಸಂಭಜನೇ । **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ । **ಪ್ರಮತಿಃ** ಪ್ರಕೃಷ್ಟಾ ಬುದ್ಧಿಃ । **ಭದ್ರಾಹಿ** ಕಲ್ಯಾಣೀ ಸಮರ್ಥಾಃ ಖಲು । ಅತಸ್ತಯಾ ಬುದ್ಧ್ಯಾ ಕುರ್ಮ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ತವಸಖ್ಯೇ** ಅಸ್ಮಾಕಂ ತ್ವಯಾ ಸಹ ಸಖಿತ್ವೇ ಸತಿ । ವಯಂ **ಮಾರಿಷಾಮ** ಹಿಂಸಿತಾ ನ ಭವಾಮ । ಅಸ್ಮಾನ್ ರಕ್ಷೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ವಯಮ್ - ನಾವು ಉಪಾಸಕರು, ಯಜ್ಞನಿರತರು, **ಇಮಮ್ ಸ್ತೋಮಮ್** - ವೇದೋಕ್ತ ಗುಣವರ್ಣನೆಯ ಈ ಸ್ತುತಿ ಪ್ರವಾಹವನ್ನು, ಯಜ್ಞವನ್ನು, **ಅರ್ಹತೇ** - ಯೋಗ್ಯನಿಗಾಗಿ, ಪೂಜ್ಯನಿಗಾಗಿ, ಸರ್ವಜ್ಞನಿಗಾಗಿ, **ಜಾತವೇದಸೇ** - ಜಾತಪ್ರಜ್ಞನಿಗಾಗಿ, ಜಾತವಿದ್ಯಾದಿಧನವಂತನಿಗಾಗಿ, ಹುಟ್ಟಿದ ಜೀವಿಗಳೆಲ್ಲಕ್ಕೂ, **ಮನೀಷಯಾ** - ಚುರುಕಾದ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕವಾದ, ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ, **ರಥಮಿವ** - ರಥದಂತೆ ಗುರಿಮುಟ್ಟಿಸಲನುಕೂಲವಾದ ವಾಹನವಾದ ರಥವನ್ನು, ರಥಕಾರನು ನಿರ್ಮಿಸುವಂತೆ, **ಸಂಮಹೇಮ** - ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಪಡಿಸೋಣ, ವೃದ್ಧಿಸೋಣ, ಸಮರ್ಪಿತ ರಾಗೋಣ, **ಅಸ್ಯ** - ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ, **ಸಂಸದಿ** - ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ, ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ, ಧ್ಯಾನಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಸಮಷ್ಟಿ ಪೂಜೆಯಲ್ಲಿ, **ನಃ** - ನಮ್ಮ, **ಪ್ರಮತಿಃ** - ಶುದ್ಧಬುದ್ಧಿ, ಅನುಗ್ರಾಹಿಕಾ ಬುದ್ಧಿ, ಪವಿತ್ರ ಮನಸ್ಸು, **ಭದ್ರಾ ಹಿ** - ಕಲ್ಯಾಣಕರವಾಗಿರಲಿ, ಸುಧಾರಿಸಲಿ, **ಅಗ್ನೇ** - ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪನೇ, **ತವ** - ನಿನ್ನ, **ಸಖ್ಯೇ** - ಸ್ನೇಹದಲ್ಲಿ, ಸೌಹಾರ್ದತೆಯಲ್ಲಿ, ಮಿತ್ರಭಾವದ ಅನುಕೂಲತೆ ಯಲ್ಲಿ, **ಮಾ-ರಿಷಾಮ** - ದುಃಖಿತರಾಗುವುದೂ, ಹಿಂಸಿತರಾಗುವುದೂ, ದುಷ್ಟರಿಂದ ಪೀಡಿತ ರಾಗುವುದೂ ಬೇಡ, ಕುಂದಾಗುವುದೂ ಬೇಡ.

ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಸರ್ವಜ್ಞನೂ ವಿದ್ಯಾದಿ ಧನವಂತನೂ ಸರ್ವಪೂಜಿತನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನು, ಪ್ರಜ್ಞಾವಂತರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಯಾಣದ ಗುರಿ ತಲುಪಲು ಬಡಗಿಯು ಅನುಕೂಲವಾದ ರಥವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸುವಂತೆ ನಾವು ಮೋಕ್ಷ ದಾಯಕವಾದ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಧ್ಯಾನ ಪೂಜೆ ಸ್ತೋತ್ರಪಠನಗಳಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವ ವೇದೋಕ್ತ ಗುಣವರ್ಣನೆಯ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯ ಕೌಶಲ್ಯದಿಂದ ಅರ್ಥವತ್ತಾಗಿಯೂ ಮನಸ್ಸಿನ ಪ್ರಜ್ಞಾಪೂರ್ವಕ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದಲೂ ಗಾನ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ನಿನ್ನ

ಸ್ನೇಹವಶದಿಂದಾಗಿ ನಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾಗುವಂತೆಯೂ ದುಷ್ಟ ಶತ್ರುಗಳಿಂದಲೂ ರೋಗಾದಿಗಳಿಂದಲೂ, ನಾವು ಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾಗದಂತೆಯೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಅಗ್ನಿಯ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಪಡೆದ ಸಾಧಕಭಕ್ತನಿಗೆ ಹಿಂಸೆಯೂ ಕಷ್ಟವೂ ಒದಗಲಾರದೆಂಬ ಭರವಸೆಯು ಆನುಪೂರ್ವಿಯ ಪಲ್ಲವಿಯಂತೆ 'ಮಾ ರಿಷಾಮ ವಯಂ ತವ' - ಋಕ್ಕುಗಳ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವಾಗಿ ಪಠಿತವಾಗಿದೆ.

ಪಾವನಶ್ರೀಜಾತವೇದನಂ ಪ್ರಕಟಪಡಿಸಲ್
ಸವನದೊಳ್ ಸ್ತುತಿಯಜ್ಞರಥವೊಂದೆ ದಾರಿ ನಮಗಂ ।
ಅಗ್ನಿಸಂಪನ್ನಸ್ಥಳದೆ ನಮ್ಮ ಮತಿ ಸಕ್ರಿಯಂ
ಹಿತಕಾರಿಯಂತೆಯೇ; ಹೇ ದೇವ! ಸಖ್ಯವೆಸಗೆ ॥

ಋಕ್ - ೬೭

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ಉ
ಮೂರ್ಧಾನಂ ದಿವೋ ಅರತಿಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾ ವೈಶ್ವಾನರಮೃತ ಆ

೩ ೨ ೩ ೨
ಜಾತಮಗ್ನಿಮ್ ।

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಕವಿಜ್‌ಸಮ್ರಾಜಮತಿಥಿಂಜನಾನಾಮಾಸನ್ನಃ ಪಾತ್ರಂ ಜನಯನ್ತ ದೇವಾಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ಮೂರ್ದ್ಧಾನಮ್ - ದಿವಃ - ಅರತಿಮ್ - ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ । ವೈಶ್ವಾನರಮ್ - ವೈಶ್ವ -

೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ನರಮ್ - ಋತೇ - ಆ - ಜಾತಮ್ - ಅಗ್ನಿಮ್ ॥ ಕವಿಮ್ - ಸಮ್ರಾಜಮ್ -

೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಸಮ್ - ರಾಜಮ್ - ಅತಿಥಿಮ್ - ಜನಾನಾಮ್ । ಆಸನ್ - ನಃ - ಪಾತ್ರಮ್ -

೩ ೨
ಜನಯನ್ತ - ದೇವಾಃ ॥ *ಋ. ೬೭ ॥*

ಅಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯ ಸಾಮನೀ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಅಗ್ನಿರ್ವೈಶ್ವಾನರಃ

೬೭.೧. ಮೂರ್ದ್ಧಾ೭ಹೋಹಾಇ ॥ ನನ್ದಾ೨೩ಳಇವಾಃ । ಅರತಾಇಮ್ । ಪೃಥೀ೨೩ವ್ಯಾಃ । ವೈಶ್ವಾನರಾಮ್ । ಋತಆ । ಜಾತಮಗ್ನೀಮ್ ॥ ಕವಿಜ್‌ಸಮ್ರಾಜಮತಿಥಾಇಮ್ । ಜನಾ೨೩ನಾಮ್ ॥ ಆಸನ್ನಃ ಪಾ । ತ್ರಾ೨೩ಙ್ಜನ । ಯಾ೨೩೪೫ ॥ ತಾ೨೩ದಾ೨೫ಇವಾ೨೬೫೬ಃ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೧೪ । ಗೀ । ೩೯ ॥ ೧೦೯ ॥

೬೭.೨. ಹೋವಾಇ । ಮೂರ್ದ್ಧಾ೭ಹಾಇ ॥ ನನ್ದಾಇ । ವಾ೨೩ಅರ । ತಿಮ್ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ । ಇಹೋಇಯಾ೨೩ । ಈ೨೩ಯಾ । ವೈಶ್ವಾನರಾಮ್ । ಋತಆ । ಜಾತಮಗ್ನೀಮ್ । ಇಹೋಇಯಾ೨೩ । ಈ೨೩ಯಾ॥ ಕವಿಜ್‌ಸಮ್ರಾ । ಜಾ೨೩ಮತಿ । ಥಿಙ್ಜನಾನಾಮ್ । ಇಹೋಇಯಾ೨೩ । ಈ೨೩ಯಾ ॥ ಆಸನಃಪಾ । ತ್ರಾ೨೩ಙ್ಜನ । ಯನ್ತ್ರದೇವಾಃ । ಇಹೋಇಯಾ೨೩ । ಈ೨೨ । ಯಾ೨೨೩೪ । ಔಹೋವಾ ॥ ಈ೨೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೧೩ । ಪ - ೨೫ । ಮಾ - ೧೪ । ಛೌ । ೪೦ ॥ ೧೧೦ ॥

ಇತಿ ಗ್ರಾಮೇ ಗೇಯಗಾನೇ ದ್ವಿತೀಯಸ್ಯಾರ್ದ್ಧಃ ಪ್ರಪಾಠಕಃ ॥

ಮೂರ್ಧಾನಂ ಶಿರೋಭೂತಮ್ । ಕಸ್ಯ? **ದಿವಃ** ದ್ಯುಲೋಕಸ್ಯ **ಪೃಥಿವ್ಯಾ** ಪ್ರಥಿತಾಯಾಭೂಮೇಃ । **ಅರತಿಂ** ಗನ್ತಾರಮ್ । ಯದ್ವಾಗನ್ತವ್ಯಂ ಸ್ವಾಮಿನಮ್ । **ವೈಶ್ವಾನರಂ** ವಿಶ್ವೇಷಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಂ ನರಾಣಾಂ ಸಂಬಂಧಿನಮ್ । **ಋತೇ** ಋತಮಿತಿ ಸತ್ಯಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ವಾ ನಾಮ । ನಿಮಿತ್ತ ಸಪ್ತಮ್ಯೇಷಾ ಋತ ನಿಮಿತ್ತಮ್ । **ಆ** ಆಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಜಾತಮ್ ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಾವುತ್ಪನ್ನಮ್ । **ಕವಿಂ** ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿನಮ್ । **ಸಮ್ರಾಜಮ್** ಸಮ್ಯಗ್ರಾಜಮಾನಮ್ ಯಜಮಾನಾನಾಂ **ಅತಿಥಿಮ್** ಹವಿರ್ವಹನಾಯ ಸತತಂ ಗನ್ತಾರಮ್ । ಯದ್ವಾ ಅತಿಥಿವತ್ಪೂಜ್ಯಮ್ ॥ **ಆಸನ್** ಆಸನಿ ಆಸ್ಯಂ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥೇ ಸಪ್ತಮೀ ಆಸ್ಯಭೂತಮ್ । ಅಗ್ನಿಲಕ್ಷಣೇನಾಸ್ಯೇನ ಹಿ ದೇವಾ ಹವೀಂಷಿ ಭುಜ್ಜತೇ । **ಪಾತ್ರಂ** ಪಾತಾರಂ ರಕ್ಷಕಮ್ । ಯದ್ವಾ ಆಸ್ಯೇನ ಧಾರಕಮ್ । ಏವಂ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟಂ ವೈಶ್ವಾನರಮಗ್ನಿಮ್ । **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ ಸಂಬಧಿನಿ ಯಜ್ಞೇ । **ದೇವಾಃ** ಸ್ತೋತಾರ ಋತ್ವಿಜಃ ದೇವಾ ಏವ ವಾ । **ಆಜನಯನ್ತ** ಯಜ್ಞಾಭಿಮುಖ್ಯೇನಾಜನಯನ್ । ಅರಣ್ಯೋಃ ಸಕಾಶಾದುತ್ಪಾದಯನ್ ॥ ಆಸ್ಯಸ್ಥಾನೀಯಾಂ ಜುಹೂಂ ಚಕ್ರುರಿತಿ ಯಾವತ್ । ಆಸ್ಪಾತ್ರಂ ಜುಹೂಃ । ದೇವಾನಾಂ ಚಮಸೋ ದೇವಪಾನಃ । ತೈ.ಸಂ.೨.೫.೯.೩ ॥

ದಿವಃ - ದ್ಯುಲೋಕದ, **ಮೂರ್ದ್ಧಾನಂ** - ಶಿರೋಭೂತವಾದ, ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, **ಪೃಥಿವ್ಯಾಃ** - ಭೂಮಿಯ, **ಅರತಿಮ್** - ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ಪಯಣಿಸುತ್ತಿರುವ, ತಿಳಿಯುವ, **ವೈಶ್ವಾನರಮ್** - ಪ್ರಪಂಚವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ, ಹಿತಕಾರಿಯಾದ, **ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿ** - ವಿಶ್ವನಾಯಕನಾದ, ಪರಮಾತ್ಮನು, **ಋತೇ** - ಸತ್ಯದ, ಯಜ್ಞದ, ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ, **ಆ** - ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಯಲ್ಲಿ, **ಜಾತಮ್** - ಉತ್ಪನ್ನನಾದ, **ಕವಿಮ್** - ಜ್ಞಾನಿ, ಕ್ರಾಂತದರ್ಶಿ, **ಸಮ್ರಾಜಮ್** - ಸರ್ವತ್ರ ವಿರಾಜಿಸುವ, ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, ಪ್ರಕಾಶವಾದ, **ಅತಿಥಿಮ್** - ಅತಿಥಿಯಂತೆ ಪೂಜ್ಯನಾದ, ಚಲಿಸುತ್ತಿರುವ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹಂಚಲು ನಿರಂತರ ವಾಗಿ ಪಯಣಿಸುತ್ತಿರುವ, **ಆಸನ್** - **ಅಗ್ನಿಮುಖಾ ವೈ ದೇವಾಃ ಇತಿ ॥** *ತಾ. ಬ್ರಾ. ೨೫.೧೪.೪ ॥* **ತಥಾ ಐತರೇಯಾದೌ ಶ್ರೂಯತೇ** - ಮುಖದಂತೆ, ಮುಖ್ಯನಾದ, ದೇವತೆಗಳ ಮುಖವಾದ, **ಜನಾನಾಮ್** - ಮನುಷ್ಯರ, ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರದ, **ಪಾತ್ರಮ್** - ಯೋಗ್ಯನಾದ, ರಕ್ಷಕನಾದ, ಮುಖದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ನಃ** - ನಮ್ಮ, **ದೇವಾಃ - ದ್ಯುತಿಮತ್ತ್ವೇನ ದ್ಯೋತಾರಃ**, ದೇವತೆಗಳು, **ಋತ್ವಿಜೋಽಪಿ ದೇವಾಃ ಉಚ್ಯನ್ತೇ**, ಋತ್ವಿಜರು, ಧ್ಯಾನನಿರತ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು, **ಆ ಜನಯನ್ತ** - ಪ್ರಕಟಿಸಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿದರು, ಅರಣಿಗಳಿಂದ ಮಥಿಸಿ ಪಡೆದರು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಭಗವಂತನಾದ ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿಯು ದ್ಯುಲೋಕದ ಶಿರಸ್ಸಿನಂತಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭೂಲೋಕಕ್ಕೂ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಗ್ನಿಯು ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಮಾನವರಿಗೂ ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರಕ್ಕೂ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟವನು. ಸತ್ಯಯಜ್ಞಗಳಿಗಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಉತ್ಪನ್ನನಾದವನು. ಬಹುವಿಧ ಪ್ರಜ್ಞೆಯುಳ್ಳವನು, ವಿಶೇಷ ಪ್ರಕಾಶವುಳ್ಳವನು. ಯಜಮಾನನು ಕೊಡುವ ಹವಿರ್ಭಾಗವನ್ನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತಲುಪಿಸತಕ್ಕವನು. ಯಜಮಾನನಿಗೆ ಅತಿಥಿಸ್ವರೂಪನು, ಸರ್ವರಿಗೂ ಪೂಜ್ಯನು, ದೇವತೆಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ಮುಖವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ ಮುಖಸ್ಥಾನೀಯನು ಸರ್ವರಿಗೂ ರಕ್ಷಕನು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ದಿವ್ಯ ಗುಣಗಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದೇವತಾಸ್ವರೂಪರಾದ ಋತ್ವಿಜರು ಅರಣಿಗಳ ಮಥನದಿಂದ ಉತ್ಪಾದಿಸಿ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಭೂಮಿಯೊಡೆಯಂ ಸಮಸ್ತೋೞ್ಚದ್ಯುಲೋಕನಿಲಯಂ
ವೈಶ್ವಾನರನೆನಲ್ಕೆ ಸಕಲೋದರಸ್ಥಿತಂ ಮೇಣ್ ।
ಜ್ಞಾನಪ್ರಕಾಶಂ, ಸವನದತಿಥಿ, ಕವಿ, ಈಶ್ವರಂ
ದೇವತಾಮುಖವೆನಲ್ ಸುರರಿಂ ಪ್ರಕಟಿತನಗ್ನಿ ॥

ಋಕ್ - ೬೮

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ಉ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ವಿ ತ್ವದಾಪೋ ನ ಪರ್ವತಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠಾದುಕ್ಥೇಭಿರಗ್ನೇ ಜನಯನ್ತ ದೇವಾಃ ।
೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ತಂ ತ್ವಾ ಗಿರಃ ಸುಷ್ಟುತಯೋ ವಾಜಯನ್ತ್ಯಾಜಿಂ ನ ಗಿರ್ವವಾಹೋ
೩ ೧ ೨
ಜಿಗ್ಯುರಶ್ವಾಃ ॥ ೬.೬೮ ॥

೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ವಿ - ತ್ವತ್ - ಆಪಃ - ನ - ಪರ್ವತಸ್ಯ - ಪೃಷ್ಠಾತ್ । ಉಕ್ಥೇಭಿಃ - ಅಗ್ನೇ - ಜನಯನ್ತ -
೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ದೇವಾಃ ॥ ತಮ್ - ತ್ವಾ - ಗಿರಃ - ಸುಷ್ಟುತಯಃ - ಸು - ಸ್ತುತಯಃ - ವಾಜಯನ್ತಿ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ
· ಆಜಿಮ್ - ನ - ಗಿರ್ವಾಹಃ - ಗಿರ್ವ - ವಾಹಃ - ಜಿಗ್ಯುಃ - ಅಶ್ವಾಃ ॥ ೬.೭೮ ॥

ಆಶ್ವೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಶ್ವಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೧೧ರ ೨ ೧ ೨ ೨ ೧ರ
೬೮.೧. ವಿತ್ವತ್ । ಓಹಾಇ ॥ ಆಪೋೀನಪರ್ವತಸ್ಯಪಾ೨೩ಷ್ಠಾ೯ತ್ । ಉಕ್ಥೇೀ

ರ ೨ ೧ ೨ ೧ ರ ರ
ಭಿರಗ್ನೇೀಜನಯನ್ತದಾ೨೩ಇವಾಃ ॥ ತಂತ್ವಾಗಿರಃಸುಷ್ಟುತಯೋೀವಾ

೨ ೧ ೨ ೧೧ ಅ ೨ ^ ೧ ೨^
ಜಯಾ೨೩ನ್ತೀ ॥ ಆಜಿನ್ನಗಾಇರ್ವವಾ೨೩ಹಾ೨೩ಃ । ಜಾಯೇೀ

೧ ೩ ೫ರ ರ ೨ ೧ ೧೧೧
೨೩ । ಗ್ಯೂ೨೨ರಾ೨೩೪ಔಹೋೀವಾ ॥ ಅಶ್ವಾ೨೩೪೫ಃ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೯ । ಭೋೀ । ೧ ॥ ೧೧೧ ॥

೫ ೩ ೨ ೩ ೪ ೫ ೪ ೫ ೧ರ ೨ ೧ ೨ ೩
೬೮.೨. ಹಾ । ಯಯಾಇದಿವೋೀಹಾಇ । ವಿತ್ವತ್ । ಆಪೋೀ । ನಪರ್ವ । ತಸ್ಯ

೪ ೫ ೩ ೨^ ೩ ೪ ೫ ೪ ೫ ೧
ಪೃಷ್ಠಾತ್ ॥ ಹಾ । ಯಯಾಇದಿವೋೀಹಾಇ । ಉಕ್ಥಾಇ । ಭಿರಾ ।

೨ ^ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫ ೩ ೨^ ೩ ೪ ೫
ಗ್ನೇೀ೨೩ಜನ । ಯನ್ತದೇವಾಃ ॥ ಹಾ । ಯಯಾಇದಿವೋೀಹಾಇ ।

೪ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫ ೩ ೨^
ತಂತ್ವಾ । ಗಿರಾಃ । ಸುಷ್ಟುತಯಃ । ವಾಜಯನ್ತೀ ॥ ಹಾ । ಯಯಾ

೩ ೪ ೫ ೪ ೫ ೧ ಅ ೨ ^ ೧
ಇದಿವೋೀಹಾಇ । ಆಜೀಮ್ । ನಗಾಇರ್ವವಾ೨೩ಹಾ೨೩ಃ । ಜಾ

೨ ^ ೧ ^ ೩ ೫ರ ರ ೨ ೧ ೧೧೧
ಯೇೀ೨೩ । ಗ್ಯೂ೨೨ರಾ೨೩೪ಔಹೋೀವಾ ॥ ಅಶ್ವಾ೨೩೪೫ಃ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೨೫ । ಮಾ - ೧೯ । ಶೋೀ । ೨ ॥ ೧೧೨ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ತ್ವತ್** ತ್ವತ್ಸಕಾಶಾತ್ । **ಉಕ್ಥೇಭಿಃ** ಉಕ್ಥೈಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ಯಜ್ಞೈರ್ಹವಿರ್ಭಿಶ್ಚ । **ದೇವಾಃ** ಸ್ತೋತಾರಃ । ಕಾಮಾನ್ ಆತ್ಮನಃ **ವ್ಯಜನಯನ್ತ** ವಿವಿಧಂ ಜನಯನ್ತಿ । ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ । **ಪರ್ವತಸ್ಯ** ಮೇಘಸ್ಯ **ಪೃಷ್ಠಾತ್** ಉಪರಿಭಾಗಾತ್ **ಆಪೋನ** ಆಪಃ ಉದಕಾನಿ ಯಥಾ ತದ್ವತ್ । ಅಪಿ ಚ ಹೇ **ಗಿರ್ವಾಹಃ!** ಗೀರ್ಭಿಃ ಸ್ತುತಿರೂಪಾಭಿಃ ವಾಗ್ಭಿರ್ವಹನೀಯಾಗ್ನೇ! **ಭರದ್ವಾಜಾಃ** ಸ್ತೋತಾರಃ **ತಂ** ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ **ತ್ವಾ** ತ್ವಾಂ **ವಾಜಯನ್ತಿ** ಬಲಿನಂ ಕುರ್ವನ್ತಿ । ಯದ್ವಾ ವಾಜಮನ್ನಮಿಚ್ಛನ್ತಿ । ಅಪಿ ಚ ತ್ವಾಂ **ಸುಷ್ಟುತಯಃ** ಶೋಭನ ಸ್ತುತಿರೂಪಾಃ **ಗಿರಃ** ವಾಚಃ **ಜಿಗ್ಯುಃ** ಜಯನ್ತಿವಶೀಕುರ್ವನ್ತಿ । ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾನ್ತಃ **ಅಶ್ವಾಃ** ವಾಹಾಃ **ಆಜಿನ್ನ** ಸಂಗ್ರಾಮಂ ಯಥಾ ಶೀಘ್ರಂ ಜಯನ್ತಿ ತದ್ವದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ದೇವಾಃ** - ವಿದ್ವಾಂಸರು, ದೇವತಾಸ್ವರೂಪರಾದ ಋತ್ವಿಜರು, **ಪರ್ವತಸ್ಯ** - ಪರ್ವತದ, **ಪೃಷ್ಠಾತ್** - ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ, **ಆಪಃ-ನ** - ನೀರನ್ನು, ಪಡೆಯುವಂತೆ, **ತ್ವತ್** - ನಿನ್ನಿಂದ, **ವ್ಯಜಯನ್ತಿ** - ತಮ್ಮ ವಿವಿಧ ಕಾಮನೆಗಳನ್ನು ಈಡೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ, **ಗಿರ್ವಾಹಃ** - ಸನ್ನೆ, ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಸ್ತುತಿರೂಪೀ ವಾಕ್ ನಿಂದ ವಹನೀಯನಾದ, ಚುರುಕಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಕುದುರೆಗಳು, **ತಮ್ ತ್ವಾ** - ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ನಿನ್ನಿಂಧ **ವಾಜಯನ್ತಿ** - ಬಲಿಷ್ಠವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, ಪ್ರೇರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅನ್ನವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ, **ಸುಷ್ಟುತಯಃ ಉಕ್ಥೇಭಿಃ** - ಆಪ್ಯಾಯಮಾನವಾದ, ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, ವೇದ ವಾಣಿಗಳಿಂದ, **ಅಶ್ವಾಃ** - ಕುದುರೆಗಳು, **ಆಜಿಮ್** - ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, **ಜಿಗ್ಯುಃ** - ವಶೀಕರಿಸುವರು, ಗೆಲ್ಲುವರು.

ಪರ್ವತದ ಮೇಲಿನಿಂದ ಕೆಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಜನರು ತಮ್ಮ ಆವಶ್ಯಕತೆಗಳಿಗೆ ಬಳಸಿಕೊಳ್ಳುವಂತೆ, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಋತ್ವಿಜರು ವೇದವಾಣಿಗಳಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಿ ತಮ್ಮ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ, ಸನ್ನೆ ಅಥವಾ ಶಬ್ದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಜಾಗ್ರತವಾಗಿ ಚಲಿಸುವ ಕುದುರೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಯೋಧರು ಜಯಪಡುವಂತೆಯೇ ವೇದ ಪಾಠಕರು, ಪವಿತ್ರವೇದವಾಣಿಯ ಸ್ತುತಿಯಿಂದ ನಿನ್ನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ.

ಗಿರಿಯಿಂದ ಝರಿ ಸುರಿಯುವಂತೆ ವಿದ್ವದೃತ್ವಿಜ -
ರ್ಗಳ ಮಂತ್ರಕೊಲಿದು ಬರ್ಪಗ್ನಿಯೇ! ನೀನನ್ನ್ಯಂ ।

ಜಾತ್ಯಶ್ವಮೆಂತು ಸಂಗ್ರಾಮದೊಳ್ ಗೆದ್ದು ವಿಜಯ -
ಶ್ರೀಯಿಂದೆ ಬರ್ಪುದೋ ತಾನಂತೆ ಸಾರೊಲಿದು ನೀಂ ॥

ಋಕ್ - ೬೯

ವಾಮದೇವೋ ಗೌತಮಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩
ಆ ವೋ ರಾಜಾನಮಧ್ವರಸ್ಯ ರುದ್ರಂ ಹೋತಾರಂ ಸತ್ಯಯಜಂ
೧ ೨
ರೋದಸ್ಯೋಃ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಿಂ ಪುರಾ ತನಯಿತ್ನೋರಚಿತ್ತಾದ್ಧಿರಣ್ಯರೂಪಮವಸೇ ಕೃಣುಧ್ವಮ್ ॥

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಆ - ವಃ - ರಾಜಾನಮ್ - ಅಧ್ವರಸ್ಯ - ರುದ್ರಮ್ । ಹೋತಾರಮ್ - ಸತ್ಯಯಜಮ್ -

೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧
ಸತ್ಯ - ಯಜಮ್ - ರೋದಸ್ಯೋಃ ॥ ಅಗ್ನಿಮ್ - ಪುರಾ - ತನಯಿತ್ನೋಃ - ಅಚಿ

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦
ತ್ತಾತ್ - ಅ - ಚಿತ್ತಾತ್ । ಹಿರಣ್ಯರೂಪಮ್ - ಹಿರಣ್ಯ - ರೂಪಮ್ - ಅವಸೇ -

೩
ಕೃಣುಧ್ವಮ್ ॥ ೭.೬೯ ॥

ರೌದ್ರಂ ವಾಮದೇವ್ಯಂ ವಾ ॥ ರುದ್ರಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬ್ರುದ್ರಃ ಅಗ್ನಿರ್ವಾ ॥

೪೦ ೫೦ ೦ ೪ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೪ ೫ ೧ ೨೦ ೧
೬೯.೧) ಆವೋರಾಜಾ ॥ ನಮಧ್ವ । ರಸ್ಯರುದ್ರಾಮ್ । ಹೋ । ತಾ । ರಾ

೨ ^ ೨^ ೩ ೪ ೫ ೨೧
ಮ್ । ಸ । ತ್ಯಯಜಾऽ೩ಮ್ । ರೋದಸೀಯೋಃ ॥ ಅಗ್ನಿಂಪು ।

೨ ೩ ೨^ ೩ ೪ ೫ ೧ ೨ ೧ ೨^ ೧
ರಾ । ತನಯಿ । ತ್ನೋ॒ರಚಿತ್ತಾ॒ತ್ ॥ ಹಿರಣ್ಯ । ರೂ ॥ ಪಾ೨ಿಮವ ।

೨^ ೨^ ೪ ॥
ಸಾ೨ಿ೪೩ಇ । ಕಾ೨ಿಣ್ವೂ೯೨ಿಧ್ವಾ೩೬೫೬ಮ್ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೧೮ । ಮಾ - ೭ । ದೇ । ೩ ॥ ೧೧೩ ॥

ಹೇ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನಾಃ । **ಅಧ್ವರಸ್ಯ** ಯಜ್ಞಸ್ಯ । **ರಾಜಾನಂ** ಅಧಿಪತಿಮ್ । **ಹೋತಾರಂ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾರಂ । **ರುದ್ರಂ** ರೋರೂಯಮಾಣಂ ದ್ರವನ್ತಮ್ ಶತ್ರೂನ್ ರೋದಯನ್ತಂ ವಾ । ಯದ್ವಾ **ಏಷಾ ವಾ ಘೋರಾ** ತನೂರ್ಯದ್ರುದ್ರಃ ಇತಿ ರುದ್ರಾತ್ಮಕಮ್ । **ರೋದಸ್ಯೋಃ** ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೋಃ ಸತ್ಯಯಜಂ ಸತ್ಯಸ್ಯಾನ್ನಸ್ಯ ದಾತಾರಮ್ । ಯದ್ವಾ **ಸತ್ಯಯಜಂ** ಸತ್ಯೇನ ಹವಿಷಾ ದೇವಾನ್ ಯಜನ್ತಮ್ । ಯದ್ವಾ ಸತ್ಯಸ್ಯಾನ್ನ ಲಕ್ಷಣಸ್ಯ ಸಂಗಮಯಿತಾರಂ ರೋದಸ್ಯೋರ್ವ್ಯಾಪ್ಯ ವರ್ತಮಾನಮ್ । **ಹಿರಣ್ಯರೂಪಂ** - ಸುವರ್ಣಪ್ರಭಮ್ । ಏವಂ ವಿಧಂ **ಅಗ್ನಿಂ ವಃ** ಯುಷ್ಮಾಕಮ್ **ಅವಸೇ** ರಕ್ಷಣಾಯ **ತನಯಿತ್ನೋಃ** ತನಯಿತ್ನುರಶನಿಃ ಸಹ್ಯಾಕಸ್ಮಿಕಃ ತತ್ ಸದೃಶಾದ್ **ಅಚಿತ್ತಾತ್** ನ ವಿದ್ಯತೇ ಚಿತ್ತಂ ಯಸ್ಮಿನ್ ತದಚಿತ್ತಂ ಚಿತ್ತೋಪಲಕ್ಷಿತ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯೋಪಸಂಹಾರೋ ಮರಣಮಿತಿ ಯಾವತ್ ತಸ್ಮಾನ್ಮರಣಾತ್ **ಪುರಾಪ್ರಾಗೇವ** ಆ ಕೃಣುಧ್ವಂ । ಯೂಯಂ ಸಮನ್ತಾದ್ಧವಿರ್ಭಿರಗ್ನಿಂ ಭಜಧ್ವಮ್ ॥

ರುದ್ರ ಇತಿ । *ನಿ.ಘಂ. ೩.೩.೩.* ॥ **ರುದ್ರೋ ರೌತೀತಿ, ಸ ತೋ ರೋರೂಯ ಮಾಣೋ ದ್ರವತೀತಿ ವಾ ರೋದಯತೇರ್ವಾ ಯದರುದತ್ತದ್ರುದ್ರಸ್ಯ ರುದ್ರತ್ವಮಿತಿ ಕಾಠಕಮ್, ಯದರೋದೌತ್ತದ್ರುದ್ರಸ್ಯ ರುದ್ರತ್ವಮಿತಿ ಹಾರಿದ್ರವಕಮ್ -** ಇತಿ ನಿರು. *೧೦.೧.೫.* ॥ **ರುದ್ರಂ ರೋದನಸ್ವಭಾವಕರಮ್ । ಪಾರ್ಥಿವೋಗ್ನಿಃ ಪ್ರದೀಪ್ತಃ ಧುಗ್ ಧುಗಾ ಶಬ್ದಂ ಕರೋತಿ, ವೈದ್ಯುತೋಪಿ ಗರ್ಜಿತ ಲಕ್ಷಣಮ್, ಸೌರ್ಯೋ .... ಸ್ಯಃ ಅತೋಽಸೌರೋದನ - ಕ್ರಿಯಾ - ಯೋಗಾತ್ ರುದ್ರಃ ಉಚ್ಯತೇ । ಏಂ ॥**

ಸ್ತನಯಿತ್ನುರ್ಮೇಘ ವಾಚಕಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ತಚ್ಛಬ್ದ ಪರೋಽಶನಿ'- ಪರದ್ಯೌಪಚಾರಿಕಸ್ತುಲ್ಯಃ । ತಥಾ ಚ ವಿವರಣ - ನಯೇ ಅಚಿತ್ತಾತ್ ಅಚೇತನಾತ್ ತನಯಿತ್ನೋಃ; ಗರ್ಜಿತ

ಲಕ್ಷಣಾಚ್ಛ್ಯಾದ್ದ್ ಪುರಾ ಪ್ರಾಕ್ ವೃಶ್ಯಮಾನಮ್ 'ಹಿರಣ್ಯರೂಪಂ' ವೈದ್ಯುತಾತ್ಮಾನಮಗ್ನಿಮ್ - ಇತಿ ॥

ಋತ್ವಿಜರೇ - ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳೇ, **ಅಧ್ವರಸ್ಯ** - ಯಜ್ಞದ, ಕರ್ಮಕಾಂಡದ, **ರಾಜಾನಮ್** - ಒಡೆಯನಾದ, ಯಜಮಾನನಾದ, **ಹೋತಾರಮ್** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, **ರುದ್ರಮ್** - ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಪಾಪಿಗಳನ್ನೂ ಅಳುವಂತೆ ಮಾಡುವ, **ರೋದಸ್ಯೋಃ** - ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥ್ವಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ, **ಸತ್ಯಯಜಮ್** - ಸತ್ಯ ಯಜ್ಞದ, ಅನ್ನದಾತನಾದ, ಆನಂದ ಸ್ವರೂಪವಾದ ಸತ್ಯವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ, **ಹಿರಣ್ಯರೂಪಂ** - ಸುವರ್ಣದ ಕಾಂತಿಯ ಜ್ಯೋತಿಸ್ವರೂಪ ತೇಜೋಮಯನಾದ, ವೈದ್ಯುತಾತ್ಮನಾದ, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, **ವಃ** - ನಿಮ್ಮ, **ಅವಸೇ** - ರೋಗ ಪಾಪಾದಿ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ, **ತನಯಿತ್ನೋಃ** - ವಜ್ರದಂತೆ ಕಠೋರವಾದ, ಸಿಡಿಲಿನಂತೆರಗುವ, **ಅಚಿತ್ತಾತ್** - ಅಚೇತನವಾದ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಗಳ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪವಾದ ಮರಣವು ಬರುವುದಕ್ಕೆ, **ಪುರಾ** - ಮೊದಲೇ, ಮುಂಚೆಯೇ, **ಆ ಕೃಣುಧ್ವಮ್** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಆಧಾನ ಮಾಡಿ ನಾಲ್ಕೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿ, ಆರಾಧಿಸಿ, ಆಹ್ವಾನಿಸಿ, ಭಗವಂತನನ್ನು ನಿಮ್ಮವನನ್ನಾಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಿ.

ಯಜ್ಞದ ಅಧಿಪತಿಯೂ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಆಹ್ವಾನಿಸುವವನೂ ಶತ್ರುಗಳು ರೋದಿಸುವಂತೆ ಪ್ರತೀಕಾರ ಮಾಡುವವನೂ ಪೃಥಿವ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವವನೂ ಸತ್ಯವೆಂಬ ಅನ್ನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನೂ ಪವಿತ್ರವಾದ ಹವಿಸ್ಸಿನಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ತೃಪ್ತಿ ಪಡಿಸುವವನೂ ಆನಂದಸ್ವರೂಪವಾದ ಸತ್ಯಜ್ಞಾನಾದಿಗಳನ್ನು ನೀಡುವವನೂ ಸುವರ್ಣವರ್ಣ ವಿಶಿಷ್ಟನೂ ಆದ ವಿಶಿಷ್ಟ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ನಿಮ್ಮ ಯೋಗಕ್ಷೇಮಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬರಡಿಸಿಲಿನಂತೆ ಮೃತ್ಯುವು ಬಂದೆರಗುವ ಮುಂಚೆಯೇ ಸೇವಿಸಿರಿ.

ಯಜ್ಞದೊಡೆಯಂ ಭೂ–ದ್ಯುಲೋಕಾದೇವಂ ಸವನಮಂ
ಸಾರ್ಥಕಂ ಗೊಳಿಪ ಚಿತ್ಕಾಂತಿವಂತಂ ಪಾವನಂ ।
ತನ್ನ ಸವನದ ರಕ್ಷೆಗೆನುತೆ ತಾಂ ಬರುತಲಿರ್ಪಂ
ಸಾವ್‌ಸಿಡಿಲ್ ಬಡಿವ ಮುನ್ನಮೆ ಆತನಂ ಸೇವಿಸಿಮ್ ॥

ಋಕ್ - ೭೦

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೩೧ ೨
ಇನ್ದ್ರೋ ರಾಜಾ ಸಮರ್ಯೋ ನಮೋಭಿರ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರತೀಕಮಾಹುತಂ

೩ ೧ ೨
ಘೃತೇನ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ನರೋ ಹವ್ಯೇಭಿರೀಡತೇ ಸಬಾಧ ಆಗ್ನಿರಗ್ರಮುಷಸಾಮಶೋಚಿ ॥

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಇನ್ದ್ರಃ – ರಾಜಾ – ಸಮ್ – ಅರ್ಯಃ – ನಮೋಭಿಃ । ಯಸ್ಯ – ಪ್ರತೀಕಮ್ – ಆಹುತಮ್ –

೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಆ – ಹುತಮ್ – ಘೃತೇನ ॥ ನರಃ – ಹವ್ಯೇಭಿಃ – ಈಡತೇ – ಸಬಾಧಃ – ಸ – ಬಾಧಃ ।

೨ ೩.೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩
ಆ – ಅಗ್ನಿಃ – ಅಗ್ರಮ್ – ಉಷಸಾಮ್ – ಅಶೋಚಿ ॥ ೮.೭೦ ॥

ವೈಶ್ವಜ್ಯೋತಿಷೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರ್ವಿಶ್ವಜ್ಯೋತಿಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥ ಉಷಾ ವಾ ॥

೩ ೨ ೫೦ ೦ ೦ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫ ೪೦
೭೦.೧. ಇನ್ದ್ರಾ೨೩೧೨೩೪ಇ । ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ರಾಜಾಸಮರ್ಯೋ

೫ ೪ ೫ ೪ ೫ ೩ ೨ ೫೦ ೦
ನ । ಮೋಭೀರೋಭೀಃ । ಓಭೀಃ ॥ ಯಸ್ಯಾ೨೩೧೨೩೪ । ಹಾಉಹಾ

೦ ೪ ೫೦ ೪೦ ೫ ೪ ೫ ೪ ೫ ೪ ೫
ಉಹಾಉ । ಪ್ರತೀಕಮಾಹುತಂಘೃ । ತಾಇನಾಆಇನಾ । ಆಇನಾ ॥

೩ ೨ ೫೦ ೦ ೦ ೪೦ ೫೦ ೦
ನರಾ೨೩೧೨೩೪ಃ । ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ಹವ್ಯೇಭಿರೀಡತೇಸ ।

೪ ೫ ೪ ೫ ೪ ೫ ೩೦೨ ^ ೫೦ ೦
ಬಾಧಾಬಾಧಾಃ । ಬಾಧಾಃ ॥ ಆಗ್ನಾ೨೩೧೨೩೪ಇ । ಹಾಉಹಾಉ

ಹಾಉ । ಅಗ್ರಮುಷಸಾಽ೨೩ಮಶಾಉ । ವಾಽ೩ ॥ ಚೀಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೫೧ । ಪ - ೨೦ । ಮಾ - ೨೪ । ಜೀ । ೪ ॥ ೧೧೪ ॥

೭೦.೨. ಹೌಹೋಽ೨ । ಹೌಹೋಽ೨ । ಹೌಹೋಇ । ಇನ್ಧೇರಾಜಾಸಮ
ರ್ಯೋ೨ನಾಽ೩ಮೋಭೀಽ೨ಃ । ಓಭೀಽ೨ಃ । ಓಭೀಽ೨ಃ ॥ ಯಸ್ಯಪ್ರ
ತೀಕಮಾಹುತಂಘೃಽ೩ತಾಇನಾಽ೨ । ಆಇನಾಽ೨ । ಆಇನಾಽ೨ ॥
ನರೋಹವ್ಯೇಭಿರೀಡತೇಸಽ೩ಬಾಧಾಽ೨ಃ । ಬಾಧಾಽ೨ಃ । ಬಾಧಾ
ಽ೨ಃ ॥ ಹೌಹೋಽ೨ । ಹೌಹೋಽ೨ ॥ ಹೌಹೋಇ । ಅಗ್ನಿರಗ್ರ
ಮುಷಸಾಽ೨೩ಮಶಾಉ । ವಾಽ೩ ॥ ಚೀಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೧೩ । ಪ - ೧೮ । ಮಾ - ೧೨ । ಡಾ । ೫ ॥ ೧೧೫ ॥

ರಾಜಾ ದೀಪ್ತಃ **ಅರ್ಯ್ಯಃ** ಸ್ವಾಮೀ ಹವಿಷಾಂ ಪ್ರೇರಕೋ ವಾ **ಅಗ್ನಿಃ ನಮೋಭಿಃ** ಸ್ತುತಿಭಿಃ ಸಹ **ಸಮಿನ್ಧೇ** ಸಮಿಧ್ಯತೇ । **ಯಸ್ಯ** ಅಗ್ನೇಃ **ಪ್ರತೀಕಂ** ರೂಪಂ **ಘೃತೇನ** ಆಹುತಂ ಭವತಿ । ಯೇ ಚ **ನರಃ** ಅಸ್ಮದೀಯಾಃ **ಸಬಾಧಃ** ಸಂಶ್ಲಿಷ್ಟಾಃ ಸಂಜಾತಬಾಧಾಃ **ಹವ್ಯೇಭಿಃ** ಹವ್ಯೈಃ । ಸಾರ್ದ್ಧಮ್ **ಈಡತೇ** ಸ್ತುವನ್ತಿ **ಸಃ** ಅಗ್ನಿಃ **ಉಷಸಾಂ ಅಗ್ರಮ್ ಆ ಅಶೋಚಿ** ಆ ದೀಪ್ಯತೇ ॥

ರಾಜಾ - ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ, ತೇಜೋಮಯ, **ಅರ್ಯಃ** - ಚರಾಚರದ ಸ್ವಾಮಿ, ಪ್ರೇರಿಸುವ, ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹಂಚುವ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಅಗ್ನಿದೇವನು, **ನಮೋಭಿಃ** - ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದ, ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, **ಯಸ್ಯ** - ಯಾವ, **ಪ್ರತೀಕಮ್** - ಪ್ರತಿದರ್ಶನ, ಪ್ರತಿರೂಪ, **ಘೃತೇನ** - ಆಜ್ಯದಿಂದ, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, **ಆಹುತಂ** - ಆಹುತಿ ಕೊಟ್ಟ,

ಸುತ್ತಲೂ ವ್ಯಾಪ್ತ, **ಸಮಿನ್ಧತೇ** - ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳಗುವನು, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವನು, **ನರಃ** - ನೇತಾರಃ ಋತ್ವಿಜಃ, ಮನುಷ್ಯರು, ಈ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಸಬಾಧಃ** - ಇರುವ ಬಾಧೆಯ ನಿವಾರಣೆ ಗಾಗಿ, ಯೋಗ ಯಜ್ಞ ನಿರತರಾಗಿ, **ಹವ್ಯೈಭಿಃ** - ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ, ಭಕ್ತಿ ಭಾವದಿಂದ, **ಈಡತೇ** - ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾರೆ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಅಗ್ನಿಯು, **ಉಷಾಸಾಮ್** - **ಅಗ್ರಮ್** - ಉಷಃ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಜೀವನದ ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲೇ, **ಆ ಅಶೋಚಿಃ** - ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳಗುವನು, ಉಪಾಸಕನ ಹೃದಯವನ್ನು ಪವಿತ್ರ ಗೊಳಿಸುವನು, ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸುವನು.

ಐಶ್ವರ್ಯದ ಒಡೆಯನೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹಂಚುವವನೂ ಚರಾಚರದ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ಪ್ರೇರಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ಜನರು ತಮ್ಮ ಕಷ್ಟಕೋಟಲೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದಲೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಆಜ್ಯಾದಿ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಉಷಃಕಾಲಕ್ಕೂ ಮೊದಲೇ ಅರ್ಪಿಸಿ ಸೇವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಗ್ನಿಯು ಈ ಹವಿಸ್ಸುಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬೆಳಗುತ್ತಾ ಜೀವನ ಪ್ರಭಾತದಲ್ಲೇ ಉಪಾಸಕನ ಹೃದಯವನ್ನು ಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೈಶ್ವಾನರಾಗ್ನಿಯಂತರ್ಯಾಮಿ ಸಕಲರೊಡಲೊಳ್
ಅನ್ನ-ಅನ್ನಾದಸ್ವರೂಪಿ; ಈ ವಿಶ್ವಯಾಗಂ ।
ಸಕಲ ಜೀವಶ್ರೇಯಕಲ್ಪ; ಬ್ರಾಹ್ಮಮುಹೂರ್ತದೊಳ್
ಅಗ್ನಿ ಈ ಯಜ್ಞವೇದಿಯೊಳುದ್ಭವಿಪನದ್ಭುತಂ ॥

ಋಕ್ - ೭೧

ತ್ರಿಶಿರಾಸ್ತ್ವಾಷ್ಟ್ರಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩೧ ೨ ೩೧ ೨ ೩೧ ೨೦ ೩೧ ೨
ಪ್ರ ಕೇತುನಾ ಬೃಹತಾ ಯಾತ್ಯಗ್ನಿರಾ ರೋದಸೀ ವೃಷಭೋ ರೋರವೀತಿ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ದಿವಶ್ಚಿದನ್ತಾದುಪಮಾಮುದಾನಡಪಾಮುಪಸ್ಥೇ ಮಹಿಷೋ ವವರ್ದ್ಧ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೩ ೨
ಪ್ರ - ಕೇತುನಾ - ಬೃಹತಾ - ಯಾತಿ - ಅಗ್ನಿಃ । ಆ - ರೋದಸೀ - ಇತಿ - ವೃಷಭಃ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨
ರೋರವೀತಿ ॥ ದಿವಃ - ಚಿತ್ - ಅನ್ತಾತ್ - ಉಪಮಾಮ್ - ಉಪ - ಮಾಮ್ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಉತ್ - ಆನಟ್ । ಅಪಾಮ್ - ಉಪಸ್ಥೇ - ಊಪ - ಸ್ಥೇ - ಮಹಿಷಃ -

೩
ವವರ್ಧ ॥ ೯.೭೧ ॥

ಯಾಮೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರ್ಯಮಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೦ ೧ ೨ ೧೧ ೨ ೧ ೨
೭೧.೧. ಪ್ರಕೇತುನಾ । ಬೃಹತಾಯಾ । ತಿಯಗ್ನಾಇಃ । ಹೋಇಹೋವಾಽ

^ ೧ ೨೦ ೦ ೧ ೨ ೧೧ ೨೧೧
೩ಹೋಇ ॥ ಆರೋದಸಾಇ । ವೃಷಭೋರೋ । ರವೀತಾಇ ।

೧ ೨^ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೧
ಹೋಇಹೋವಾಽ೩ಹೋಇ ॥ ದಿವಶ್ಚಿದಾ । ತಾದುಪಮಾಮ್ ।

೨ ೧೧ ೧ ೨ ^ ೧ ೨೦ ೧
ಉದಾನಾಟ್ । ಹೋಇಹೋವಾಽ೩ಹೋಇ ॥ ಅಪಾಮುಪಾ ।

೨೦ ೧ ೨ ೧ ೨೦
ಸ್ಥೇಮಹಿಷೋ । ವವರ್ಧಾ । ಹೋಇಹೋವಾಹಾಽ೩೧ಉ ।

೧ ೨ ^ ೧ ೧೧೧
ವಾಽ೨೩ ॥ ದೇಽ೩ । ದಿವಾಽ೨೩೪೫ಮ್ ॥

ದೀ - ೧೧ । ಪ - ೧೯ । ಮಾ - ೧೫ । ಘ । ೬ ॥ ೧೧೬ ॥

೫ ೨ ೦ ^ ೩ ೫ ೧ ೨ ೩ ೨ ^
೭೧.೨. ಹಾ । ಹಾಔಹೋಇ । ಪ್ರಾಽ೨೩೪ಕೇ । ತುನಾ । ಬೃಹತಾಽ೩ ।

೨ ೩ ೪ ೫ ೨ ೦ ^ ೩ ೫ ೧
ಯಾತಿಯಗ್ನೀಃ ॥ ಹಾ । ಹಾಔಹೋಇ । ಆಽ೨೩೪ರೋ । ದಸಾ

೪೬೧

೨ ೩ ೨ ೨ ೩ ೪ ೫ ೨ ೦ ^
ಇ । ವೃಷಭೋ೭೩ । ರೋ೯ರವೀತೀ ॥ ಹಾ । ಹಾಔಹೋಇ ।

೩ ೫ ೧ ೨^ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫
ದೀ೭೨೩ಳವಾः । ಚಿದಾ । ತಾ೭೩ದುಪ । ಮಾಮುದಾನಟ್ ॥ ಹಾ ।

೨ ೦ ^ ೩ ೫ ೧ ೨ ^ ೧
ಹಾಔಹೋಇ । ಆ೭೨೩ಳಪಾಮ್ । ಉಪಾ । ಸ್ಥೇ೭೩ಮಹಿ ।

೨ ೩ ೪ ೫ ೨ ೦ ೩ ೫೦ ೦
ಷೋವವರ್ಧಾ । ಹಾ । ಹಾಔಹೋ । ವಾ೭೨೩ಳಔಹೋವಾ ॥

೨ ೧ ೧೧೧
ಏ೭೩ । ದಿವಾ೭೨೩ಳ೫ಮ್ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೨೯ । ಮಾ - ೧೬ । ಝೂ । ೭ ॥ ೧೧೭ ॥

ಅಗ್ನಿಃ ಬೃಹತಾ **ಕೇತುನಾ** ಪ್ರಜ್ಞಾನೇನ ಯುಕ್ತಃ ಸನ್ **ಆ** ಇದಾನೀಂ **ರೋದಸೀ** ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವ್ಯೌ **ಪ್ರಯಾತಿ** ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಗಚ್ಛತಿ । ಕಿಂಚ ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾನ ಕಾಲೇ **ವೃಷಭಃ** ಇವ **ರೋರವೀತಿ** ಅತ್ಯರ್ಥಂ ಶಬ್ದಂ ಕರೋತಿ । **ದಿವಶ್ಚಿತ್** ಅನ್ತರಿಕ್ಷಲೋಕಸ್ಯಾಪಿ **ಅನ್ತಾತ್** ಪರ್ಯನ್ತಾತ್ **ಉಪಮಾಮ್** - ಉಪಮೇತ್ಯನ್ತಿಕನಾಮ - ಮೇಘಸ್ಯ ಸಮೀಪಮ್ **ಉದಾನಟ್** ಉದಶ್ನುತೇ ಜ್ವಲನಾತ್ಮನಾದಿತ್ಯಾತ್ಮನಾವಸ್ಥಿತಃ ಸನ್ ಊರ್ಧ್ವಂ ವ್ಯಾಪ್ನೋತಿ । **ಅಶನೋತೇ**ರ್ವ್ಯತ್ಯಯೇನ ಪರಸ್ಮೈಪದಮ್ । ತಿಪೋಹಲ್‌ಙ್ಯಾದಿ ಲೋಪಃ । **ಅಪಾಂ** ವೃಷ್ಟಿ ಲಕ್ಷಣಾನಾಮುದಕಾನಾಮ್ **ಉಪಸ್ಥೇ** ಉಪಸ್ಥಾನೇ ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇ ವೈದ್ಯುತಾತ್ಮ ನಾ **ಮಹಿಷಾ** ಮಹಾನ್ '**ವವರ್ಧ**' ವರ್ಧತೇ ॥

ಅಗ್ನಿಃ - ಅಗ್ನಿಯು, **ಬೃಹತಾಕೇತುನಾ** - ಅಗಾಧಜ್ಞಾನದಿಂದ, ತೀವ್ರ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, ಬೃಹತ್ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ, **ಆ ರೋದಸೀ** - ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀ ದೇವತೆಗಳ ಬಳಿ, **ಪ್ರಯಾತಿ** - ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಾನೆ, ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, **ವೃಷಭೋರೋರವೀತಿ** - ಗೂಳಿಯಂತೆ ಗುಟುರು ಹಾಕುತ್ತಾನೆ, ವೃಷ್ಟಿಹೇತುವಾಗಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾನೆ, **ದಿವಶ್ಚಿತ್** - ದ್ಯುಲೋಕದ, ಅಂತರಿಕ್ಷದ, **ಅನ್ತಾತ್** - ಕಡೆಯವರೆಗೂ,

ಉಪಮಾಮ್ - ಮೇಘದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೂ, **ಉದಾನಟ್** - ಮೇಲಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ - ಪ್ರಕಾಶಮಯನಾದ ಆದಿತ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾ ವೃದ್ಧಿಸುವನು, **ಅಪಾಮ್ ಉಪಸ್ಥೇ** - ವೃಷ್ಟಿರೂಪವಾದ ಮೇಘಸ್ಥ ಜಲದ ಸ್ಥಾನವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯೆ, ವಿದ್ಯುತ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ, **ಮಹಿಷಃ ವವರ್ಧ** - ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬೆಳೆದ.

ಅಗಾಧಜ್ಞಾನದಿಂದಲೂ ತೀವ್ರಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿದ ಅಗ್ನಿಯು ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವಿಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿ ವೃಷ್ಟಿಹೇತುವಾದ ಗುಡುಗು-ಸಿಡಿಲುಗಳ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಗರ್ಜಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದ ಅಂಚಿನವರೆಗೂ ಮೇಘದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಎತ್ತರಕ್ಕೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಪ್ರಕಾಶಮಯನಾದ ಆದಿತ್ಯನ ರೂಪವನ್ನು ತಳೆಯುತ್ತಾ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತಾನೆ. ವೃಷ್ಟಿಹೇತುವಾದ ಮೇಘಸ್ಥ ಜಲಸ್ಥಾನವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೇಘಗಳ ಮಧ್ಯೆ ವಿದ್ಯುತ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಾಮರ್ಥ್ಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ವೃದ್ಧಿಸಿದನು.

ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಜ್ಞಾನಮಯ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ದ್ಯಾವಾಪೃಥ್ವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಮಸ್ತ ಸೃಷ್ಟಿಜಾತದ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಸುಖದ ಮಳೆಗರೆಯುವನು. ಸತ್ಯ ಜ್ಞಾನ ಋಜು ಮಾರ್ಗದ ಬೋಧಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ಸಾಧಕನ ಹೃದಯದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಧಾಮದವರೆಗೂ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿರುವವನು. ಪ್ರಾಣನು ಕೇಂದ್ರವಾದ ಹೃದಯದ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ ಲಭ್ಯನಾಗುವವನು.

ಬೆಳಗುತಿರ್ಪನಲನಿವನಂತರಿಕ್ಷಾದೆ ನೆಲಸಿ ಮೇಣ್
ಪೃಥ್ವೀ-ದ್ಯುಲೋಕಗಳಿಗಾತ್ಮೀಯತೇಜಮೀವಂ ।
ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿಯೆನಲ್ಕೆ ಆದಿತ್ಯನೆನಲಂತೆಯೇ
ಜೀವನವನಿತ್ತು ಧರೆಯಂ ಪೊರೆವನವ್ಯಾಹತಂ ॥

ಋಕ್ - ೮೨

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ತ್ರಿಪಾದ್ವಿರಾಡ್ ಗಾಯತ್ರ್ಯಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಅಗ್ನಿಂ ನರೋ ದೀಧಿತಿಭಿರರಣ್ಯೋರ್ಹಸ್ತಚ್ಯುತಂ ಜನಯತ ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ ।

೩ ೧೨ ೩೧೨ ೩೨
ದೂರೇದೃಶಂ ಗೃಹಪತಿಮಥವ್ಯಮ್ ॥ *೧೦.೭೨* ॥

ಸ್ವ - ೧೫ । ಉ - ೮ । ಧಾ ೧೦೯ । ಖೀ । ದ - ೭ ॥

೩೨ ೧೨೦ ೧ ೨೦ ೩೧೨ ೧೨೦ ೧೨೦ ೩
ಅಗ್ನಿಮ್ - ನರಃ - ದೀಧಿತಿಭಿಃ - ಅರಣ್ಯೋಃ । ಹಸ್ತಚ್ಯುತಮ್ - ಹಸ್ತ - ಚ್ಯುತಮ್ -

೨ ೩ ೨ ೩ ೧೨ ೩ ೧೨೦
ಜನಯತ - ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ - ಪ್ರ - ಶಸ್ತಮ್ ॥ ದೂರೇದೃಶಮ್ - ದೂರೇ - ದೃಶಮ್ -

೩೧೨ ೩೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಗೃಹಪತಿಮ್ - ಗೃಹ - ಪತಿಮ್ - ಅಥವ್ಯಮ್ - ಅ - ಥವ್ಯಮ್ ॥ *೧೦.೭೨* ॥

ಆ - ೫೪ । ಅ - ೨೬ । ಪ - ೨೨೮ । ತೈ । ದ - ೭ ॥

ಇತಿ ಸಪ್ತಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೭ ॥ ಸಪ್ತಮಃ ಖಂಡಃ ॥ ೭ ॥

ಮರಾಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋೀರಾಶಿಮರಾಯೋ ವಿರಾಡಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೦ ೦ ೪೫ ೨೧ ೨೧ ೨೧ ೨^
೭೨.೧. **ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ಆಗ್ನೀಮ್ ॥ ನರಾಃ । ನರಾಃ । ನರಾಃ । ದೀಽ೩**

೧ ೨೩೪೫೦ ೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೨೧
ಧಿತಿ । ಭಿರರಣ್ಯೋಃ ॥ ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ಹಾಸ್ತಾ । ಚ್ಯುತಾಮ್ ।

೨ ೧ ೨ ೧ ೨೧ ೨೩೪೫ ೦ ೦
ಚ್ಯುತಾಮ್ । ಚ್ಯುತಾಮ್ । ಜನಯ । ತಪ್ರಶಸ್ತಮ್ ॥ ಹಾಉಹಾಉ

೦ ೪ ೫ ೨೧ ೨೧ ೨೧ ೨೧
ಹಾಉ । ದೂರಾಇ । ದೃಶಾಮ್ । ದೃಶಾಮ್ । ದೃಶಾಮ್ । ಗೃಹಪ ।

೨^೩೪೫ ೩ ೧೧೧
ತಿಮಥವ್ಯಮ್ । ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ವಾ ॥ ಈಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೨೪ । ಮಾ - ೨೬ । ಭೂ । ೮ ॥ ೧೧೮

೭೨.೨. ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ಆಗ್ನೀಮ್ ॥ ನರಾಃ । ದೀ೭೩ಧಿತಿ । ಭಿರರ
ಣ್ಯೋ । ಣ್ಯೋ । ಣ್ಯೋಃ ॥ ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ಹಾಸ್ತ್ರ ।
ಚ್ಯುತಾಮ್ । ಜನಯ । ತಪ್ರಶಸ್ತಮ್ । ಸ್ತಮ್ । ಸ್ತಮ್ ॥ ಹಾಉ
ಹಾಉಹಾಉ ॥ ದೂರಾಇ । ದೃಶಾಮ್ । ಗೃಹಪ । ತಿಮಥವ್ಯಮ್ ।
ವ್ಯಮ್ । ವ್ಯಮ್ । ಹಾಉಹಾಉಹಾಉ । ವಾ ॥ ಈ೭೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೨೪ । ಮಾ - ೧೪ । ಸ್ತೋ । ೯ ॥ ೧೧೯ ॥

ಷೋಡಶಃ । ಸಪ್ತಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೭ ॥ ಸಪ್ತಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೭ ॥

ನರಃ ನೇತಾರಃ, ಋತ್ವಿಜಃ ಪ್ರಶಸ್ತಂ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಸ್ತುತಂ **ದೂರೇದೃಶಂ** ದೂರೇ ದೃಶ್ಯಮಾನಂ ದೂರೇಪಶ್ಯನ್ತಂ ವಾ **ಗೃಹಪತಿಂ** ಗೃಹಾಣಾಂ ಪಾಲಕಂ **ಅಥವ್ಯಮ್** ಅಥರ್ವ ತಿರ್ಗತ್ಯರ್ಥಃ ಅಗಮಮ್ ಅತನವನ್ತಂ ವಾ **ಹಸ್ತಚ್ಯುತಂ** ಹಸ್ತೇನ ಗತಮ್ ಹಸ್ತೇನ ಜಾತಮ್ ಅರಣ್ಯೋಃ ವಿದ್ಯಮಾನಮ್ ಅಗ್ನಿಃ **ದೀಧಿತಿಭಿಃ** ಅಂಗುಲಿಭಿಃ **ಜನಯತ** ಜನ ಯನ್ತಿ - ಅತ್ರಯಾಸ್ಕಃ ದೀಧಿತಯೋಽಂಗುಲಯಾ ಭವನ್ತಿ । ಧೀಯನ್ತೇ ಕರ್ಮಸ್ವರಣಿ ಪ್ರತ್ಯೃತರಾನೇ ಅಗ್ನಿಃ ಸಮರಣಾಜ್ಜಾಯತ ಇತಿವಾ । ಹಸ್ತಚ್ಯುತೀ ಹಸ್ತಪ್ರಚ್ಯುತ್ಯಾ ಜನ ಯನ್ತ ಪ್ರಶಸ್ತಂ ದೂರೇ ದರ್ಶನಂ ಗೃಹಪತಿಮತನವನ್ತಮ್ ಇತಿ ॥

ನರಃ - ಮನುಷ್ಯರು, ಋತ್ವಿಜರು, **ಪ್ರಶಸ್ತಮ್** - ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲಾಗುವ, ಉತ್ತಮವಾದ, **ದೂರೇದೃಶಮ್** - ದೂರದಿಂದಲೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಾಣುವ, ಅತೀಂದ್ರಿಯ ದರ್ಶನ, **ಗೃಹಪತಿಮ್** - ಮನೆಯೊಡೆಯನನ್ನು, ಹೃದಯದ ಸ್ವಾಮಿಯನ್ನು, **ಅಥವ್ಯಮ್** - ಅಗಮ್ಯನನ್ನು, ಗಮನಶೀಲನನ್ನು, ವ್ಯಾಪಕನನ್ನು, **ಚ್ಯುತಮ್** - ಬಿಟ್ಟುಹೋದ ಅಗ್ನಿ

ಯನ್ನು, **ಅರಣ್ಯೋಃ** - ಎರಡು ಅರಣಿಗಳಲ್ಲಿ, **ಹಸ್ತದೀಧಿತಿಭಿಃ** - ಕೈ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಮಥಿಸಿ, **ಜನಯತಃ** - ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದರು, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು.

ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನೆರವೇರಿಸುವ ಋತ್ವಿಜರು ತಮ್ಮ ಕೈ ಬೆರಳುಗಳಿಂದ ಎರಡು ಅರಣಿಗಳನ್ನು ಬಲವಾಗಿ ಉಜ್ಜಿ, ದೂರದಿಂದಲೇ ದರ್ಶನೀಯವಾದ ಗೃಹಪತಿಯಾದ ಬಹಳವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದರು.

ಸಕಲಗತಿ, ಸಕಲಮತಿ, ಸಕಲಸಂಸ್ತುತನಂತೆಯೇ
ದೂರಸಂವೇದ್ಯನೀ ವರ್ಚಸ್ವಿ ತೇಜಸ್ವಿ ತಾಂ ।
ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿ ನಮ್ಮೀ ಯಾಜಕರ ಯತ್ನದಿಂ
ಅರಣಿಮಥನಸಮುದ್ಭವಂ ಪೊರೆಗೆ ಕಾರುಣದಿಂದಂ ॥

ಋಕ್ - ೭೩

ಬುಧಗವಿಷ್ಠರಾವಾತ್ರೇಯೌ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಬೋಧ್ಯಗ್ನಿಃ ಸಮಿಧಾ ಜನಾನಾಮ್ ಪ್ರತಿ

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಧೇನುಮಿವಾಯತೀಮುಷಾಸಮ್ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಯಹ್ವಾ ಇವ ಪ್ರ ವಯಾಮುಜ್ಜಿಹಾನಾಃ ಪ್ರ ಭಾನವಃ ಸಸ್ರತೇ

೨ ೩ ೧ ೨
ನಾಕಮಚ್ಛ ॥ *೧.೭೩ ॥*

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ಅಬೋಧಿ - ಅಗ್ನಿಃ - ಸಮಿಧಾ - ಸಮ್ - ಇಧಾ - ಜನಾನಾಮ್ । ಪ್ರತಿ - ಧೇನುಮ್ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಇವ - ಆಯತೀಮ್ - ಆ - ಯತೀಮ್ - ಉಷಾಸಮ್ ॥ ಯಹ್ವಾಃ - ಇವ - ಪ್ರ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩
ವಯಾಮ್ - ಉಜ್ಜಿಹಾನಾಃ - ಉತ್ - ಜಿಹಾನಾಃ । ಪ್ರ - ಭಾನವಃ - ಸಸ್ರತೇ -

೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ನಾಕಮ್ - ಅಚ್ಛ ॥ ೧.೭೩ ॥

ಶ್ಯೇನಃ । ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವಾ ದೀರ್ಘಾಯುಷ್ಯಂ ವಾ ॥ ಪ್ರಜಾಪತಿಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ಉಷಾ ವಾ ॥

೪ ೫ರ ೪ ೧ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ಂ ೦ ೧ ೨
೭೩.೧. ಅಬೋಧ್ಯಾ॥ಗ್ನಾಇಃಸಮಿಧಾಜನಾ೨ನಾಮ್।ಪ್ರತಾಇಧೇ೩

೨ ೦ ೧೦ ೦ ೨ ೧ ೨ ೨ ೧ ೨ಂ
ನೂಮ್ ॥ಇವಾಯತೀಮುಷಾಸಮ್ ।ಯಹ್ವಾಈ೩ವಾ ।ಪ್ರವಾ

೧೦ ೨ ೧ ೨೦ ೦ ೧ ೦ ೨ ೦ ೧೦ ೨ ೧
೨ಯಾಮುಜ್ಜಿಹಾನಾಃ ॥ ಪ್ರಭಾನಾ೨೩ವಾಃ ॥ ಸಸ್ರತೇನಾಕಮ

೨ ೧ ೨ ೧
ಚ್ಛ।ಇಡಾ೨೩ಭಾ೩೪೩ ।ಓ೨೩೪೫ಇ ॥ಡಾ ॥

ದೀ - ೧೪ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೯ । ತೋ । ೧೦ ॥ ೧೨೦ ॥

ಅಯಮ್ **ಅಗ್ನಿಃ** ಜನಾನಾಮ್ ಅಧ್ವರ್ಯಾದೀನಾಮ್ **ಸಮಿಧಾ** ಸಮಿದ್ಭಿಃ **ಅಬೋಧಿ** ಪ್ರವೃದ್ಧೋಽಭೂತ್ । **ಧೇನುಮಿವ** ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾರ್ಥಂ ಧೇನುಂ ಪ್ರತಿ ಯಥಾ ಪ್ರಾತರ್ಬುಧ್ಯತೇ ತದ್ವದ್ **ಆಯತೀಮ್** ಆಗಚ್ಛನ್ತೀಮ್ **ಉಷಾಸಮ್** ಪ್ರತಿ ಉಷಃ ಕಾಲೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅಥ ಪ್ರವೃದ್ಧಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ **ಭಾನವಃ** ರಶ್ಮಯೋಜ್ವಾಲಾಃ **ಯಹ್ವಾಃ** ಮಹಾನ್ತಃ **ವಯಾಂ** ಶಾಖಾಂ **ಪ್ರೋಜ್ಜಿಹ್ಯಾನಾಃ** ಪ್ರೋದ್ಗಮಯನ್ತೋ ವೃಕ್ಷಾ ಇವ । ಯಹ್ವಾ ಮಹಾನ್ತಃ ಪ್ರೋಜ್ಜಿಹ್ವಾನಾಃ ಸ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಂ ತ್ಯಜನ್ತೋ ಭಾನವಃ **ನಾಕಮ್** ಅನ್ತರಿಕ್ಷಮ್ **ಅಚ್ಛ** ಆಭಿಮುಖ್ಯೇನ **ಪ್ರಸಸ್ರತೇ** ಪ್ರಸರನ್ತಿ । **ಸಸ್ರತೇ ಸಿಸ್ರತೇ** ಇತಿ ಪಾಠೌ ॥

ಅಗ್ನಿಃ - ಈ ಅಗ್ನಿಯು, **ಜನಾನಾಮ್** - ಅಧ್ವರ್ಯು ಆದಿ ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳು, **ಧೇನುಮಿವ** - ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹೋಮಧೇನುವಿನ ಹಾಲನ್ನು ಕರೆಯುವಂತೆ,

ಆಯತೀಮ್ - ಮುಂಬರುತ್ತಿರುವ, **ಉಷಾಸಾಮ್** - ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿ, **ಸಮಿಧಾ** - ಸಮಿತ್ತುಗಳಿಂದ, **ಅಬೋಧಿ** - ಪ್ರಜ್ವಲವಾಗುವ, ಜಾಗೃತರಾಗುವ, **ಭಾನವಃ** - ರಶ್ಮಿಗಳು, ಜ್ವಾಲೆಗಳು, **ಯಹ್ವಾಃ-ವಯಮ್** - ದೊಡ್ಡಪಕ್ಷಿಗಳು ಮರದಲ್ಲಿ ತಾವು ಕುಳಿತಿರುವ ತಮ್ಮ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೇ ಚಿಮ್ಮಿ, ಹರಡಿ, ತಮ್ಮ ಮರಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹಾರುವಂತೆ, **ಪ್ರ-ಉಜ್ಜಿಹಾನಾಃ** - ತನ್ನ ಸ್ಥಾನದಿಂದ ಮೇಲೆದ್ದು, **ಅಚ್ಛನಾಕಮ್** - ಅಂತರಿಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿಶಾಲವಾಗಿ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿ ಹರಡುವಂತೆ.

ಯಜ್ಞದ ಕರ್ತೃಗಳು ಹೋಮಧೇನುವಿನಿಂದ ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಹಾಲನ್ನು ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕರೆಯುವಂತೆ ಋತ್ವಿಜರು ಉಷಃಕಾಲದಲ್ಲೇ ಯಜ್ಞಾರ್ಥವಾಗಿ ಸಮಿತ್ತುಗಳಿಂದ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿದ ಅಗ್ನಿಯು - ವೃಕ್ಷಗಳು ತಮ್ಮ ಕೊಂಬೆಗಳನ್ನು ವಿಶಾಲವಾದ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹರಡುವಂತೆ - ತನ್ನ ಜ್ವಾಲೆಗಳನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತಾನೆ ಅಥವಾ ದೊಡ್ಡಹಕ್ಕಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮರಿಗಳನ್ನು ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಕೊಂಬೆಯನ್ನು ಚಿಮ್ಮಿ ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹಾರಿಹೋಗುವಂತೆ, ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಗಳು ಯಜ್ಞವೇದಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ತನ್ನ ಭಕ್ತರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸರಿಸುತ್ತವೆ.

ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂ ಯಾಜಕರು ತಂದರ್ಪಿಸಿದ ಸಮಿಧೆಯಿಂ
ಬೆಳಗುವೀ ಅಗ್ನಿ ಚಿಗುರಿದ ತರುವಿನಂತೊಪ್ಪುವಂ ।
ಸುಪ್ರಭಾತದೊಳೀತನುತ್ತುಂಗಗನದತ್ತಲ್
ಚಿಮ್ಮುವಂ ಹೊಮ್ಮುವಂ ತನ್ನೆಲ್ಲ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದಂ ॥

ಋಕ್ - ೭೪

ವತ್ಸಪ್ರಿರ್ಭಾಲಂದನಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಪ್ರ ಭೂರ್ಜಯನ್ತಂ ಮಹಾಂ ವಿಪೋಧಾಂ ಮೂರೈರಮೂರಂ ಪುರಾಂ

೩ ೧ ೨
ದರ್ಮಾಣಮ್ ।

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ನಯನ್ತಂ ಗೀರ್ಭಿರ್ವನಾ ಧಿಯಂ ಧಾ ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುಂ ನ ವರ್ಮಣಾ

೩ ೨
ಧನರ್ಚಿಮ್ ॥ ೨.೭೪ ॥

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಪ್ರ - ಭೂಃ - ಜಯನ್ತಮ್ - ಮಹಾಮ್ - ವಿಪ್ರೋಧಾಮ್ - ವಿಪಃ - ಧಾಮ್ ।

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೨ ೩ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಮೂರ್ರೈಃ - ಅಮೂರಮ್ - ಅ - ಮೂರಮ್ - ಪುರಾಮ್ - ದರ್ಮಾಣಮ್ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ನಯನ್ತಮ್ - ಗೀರ್ಭಿಃ - ವನಾ - ಧಿಯಮ್ - ಧಾಃ । ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುಮ್ - ಹರಿ -

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಶ್ಮಶ್ರುಮ್ - ನ - ವರ್ಮಣಾ - ಧನರ್ಚಿಮ್ ॥ ೨.೭೪ ॥

ವಾಸುಕ್ರಂ ಶುಕ್ರಂ ವಾ ॥ ವಸುಕ್ರಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೫೦ ೪ ೫ ೪ ೩ ೨ ೨ ೩೦ ೫೦ ೨೦
೭೪.೧. ಪ್ರಭೂರ್ಜಯನ್ತಾಮ್ ॥ ಮಹಾ೩೪೩ಂವಿಪ್ರೋಧಾಮ್ । ಮೂ

೧೦ ೦ ಅ ೨ ೩ ೨ ೨ ೩೦
ರೈರಮೂರಂಪುರಾನ್ದರ್ಮಾ೨೩ಣಾಮ್ ॥ ನಯಾ೩೪೩ನ್ತಂಗೀ

೫ ೩ ೨ ೨ ೩ ೫೦ ೪ ೫ ೪ ೫
ರ್ಭಿಃ । ವನಾ೩೪೩ಧಿಯನ್ಧಾಃ ॥ ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುನ್ನವರ್ಮಣಾ೬ ।

೫ ೨ ೧ ೧೧೧
ಹಾಉವಾ ॥ ಧನ೩ರ್ಚೀ೨೩೪೫ಮ್ ॥

ಏ - ೮ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೭ । ಡೇ । ೧೧ ॥ ೧೨೧ ॥

ಹೇ ಸ್ತೋತಃ! ತ್ವಮ್ **ಜಯನ್ತಮ್** ಅಸುರಸೇನಾನಾಮ್ ಜೇತಾರಂ **ಮಹಾಂ** ಮಹಾನ್ತಂ **ವಿಪ್ರೋಧಾಂ** ಮೇಧಾವಿನಃ ಧರ್ತಾರಂ **ಮೂರೈಃ** ಮೂಢೈರಧಿಷ್ಠಿತಾನಾಂ **ಪುರಾಂ** ಶರೀರಾಣಾಂ **ದರ್ಮಾಣಮ್** ಆದರೇಣ ರಕ್ಷಕಮ್ **ಅಮೂರಮ್**

ಅಮೂಢಮಗ್ನಿಂ **ಪ್ರಭೂಃ** ಸ್ತೋತುಮ್ ಪ್ರಭವ ಸಮರ್ಥೋಭವ । **ಗೀರ್ಭಿಃ** ಸ್ತುತಿಭಿಃ **ವನಾ**ವನನೀಯಂ ಸಂಭಜನೀಯಂ **ನಯನ್ತಂ** ಧನಾನಿ ಪ್ರಾಪಯನ್ತಂ **ವರ್ಮಣಾ** ಕವಚಸ್ಥಾನೀಯ ಜ್ವಾಲಯೋಪೇತಂ **ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುಂ** ನ ಹರಿತವರ್ಣಕೇಶಮಯಮಿವ **ಧನರ್ಚಿಂ** ಧಾರ್ಯಮಾಣಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣಂ ಸ್ತೋತ್ರಂ ಯಸ್ಯ ತಮ್ ಪ್ರೀಣನಕರ ಸ್ತೋತ್ರಂ ವಾ ಅಗ್ನಿಮುದ್ದಿಶ್ಯ **ಧಿಯಂ** ಪರಿಚರಣ ರೂಪಂ ಕರ್ಮ**ಧಾಃ** ವಿಧೇಹಿ ॥

ಮೂರೈಃ ಮೂರಾಃ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ । ನಯನ್ತಂ ಗೀರ್ಭಿರ್ವನಾ ಧಿಯನ್ಧಾ ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುಂ ನವರ್ಮಣಾ ಧನರ್ಚ್ಚಿಮ್ ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । ನಯನ್ತೋಗರ್ಭಂ ವನಾಂ ಧಿಯಂ ಧುರ್ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುಂ ನಾರ್ವಾಣಂ ಧನರ್ಚ್ಚಮ್ ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಜಯನ್ತಮ್ - ಅಸುರರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ, **ಮಹಾಮ್** - ಮಹಾತ್ಮರಾದ, **ವಿಪ್ರೋಧಾಮ್** - ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಮೇಧಾವಿಗಳಾದ, ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ, **ಅಮೂರಮ್** - ಬಂಧನರಹಿತ, ಮೂಢನಲ್ಲದ ಜ್ಞಾನಿ, **ಪುರಾಮ್** - ದುರ್ಗಗಳನ್ನು, ಶರೀರಗಳನ್ನು, **ಮೂರೈಃ** - ಮೂಲಸಹಿತ ನಾಶಮಾಡುವ ಮೂರ್ಖರು, **ದರ್ಮಾಣಮ್** - ಕೆಡವಿಹಾಕಿ, ಬಿಡುಗಡೆಮಾಡಿ, ಆದರದಿಂದ ರಕ್ಷಿಸುವ, **ವನಾಂ** - ಕಿಡಿಗಳನ್ನು, ಆರಾಧಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ, **ನಯನ್ತಮ್** - ಒಯ್ಯುವ, ಧನವನ್ನು ನೀಡುವ, **ಹರಿಶ್ಮಶ್ರುಂ ನ** - ಸೂರ್ಯಕಿರಣದಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, ಧೂಮ್ರಕೇಶಿಯಾದ, **ಧನರ್ಚಿಂ** - ಪ್ರಸನ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಗೀರ್ಭಿಃ** - ವೇದವಾಣಿಯ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, **ವರ್ಮಣಾ** - ಕವಚದೊಂದಿಗೆ, ಕವಚ ಸಮಾನ ಜ್ವಾಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದ, **ಧಿಯಮ್** - ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, **ಧಾಃ** - ಧಾರಣ ಮಾಡಲು, ಪರಿಚರ್ಯೆಮಾಡಲು, **ಪ್ರ-ಭೂಃ** - ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡಲು ಸಮರ್ಥರಾದ.

ಸ್ತೋತೃಗಣವೇ ನೀವು ಅಸುರಸೇನೆಯನ್ನು ಜಯಿಸುವ, ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೂ ಮೇಧಾವಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡುವ, ಮೂಢರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಗಳವರೆಗಿನ ಎಲ್ಲ ಶರೀರಗಳನ್ನೂ ಧಾರಣ ಮಾಡಿರುವ, ಆರಾಧಿಸಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಧನದಾತೃವಾದ ಜ್ವಾಲಾರೂಪವಾದ ಸಂಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಕವಚದಂತೆ ರಕ್ಷಕನಾಗಿರುವ ಧೂಮ್ರಕೇಶಿಯಾದ ಭಗವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ವೇದವಾಣಿಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿರಿ, ಆರಾಧಿಸಿರಿ.

ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಚಾಲನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಮೂರ್ಖರಿಗೂ ಅಜ್ಞಾನದ ಕಂದರದಲ್ಲಿರುವವರಿಗೂ ಅಗೋಚರನಾದ ಮೂಲರಹಿತನಾದ ಅನಾದಿಯಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಸುಖವನ್ನೂ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನೂ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳಬಹುದಾದ, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಧನದೊಡೆಯನಾದ ಭಗವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯ ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೇವಿಸಿ, ಆರಾಧಿಸಿ.

ಅಸುರಸಂಹಾರಿಯಂ ಜ್ಞಾನಿಜನನಾಥನಂ ನೀಮ್
ಅವಿವೇಕಮೂಲನಾಶಕನಂ, ಸ್ವಯಂಜ್ಞಾನಿಯಂ ।
ನುತಿಪರ್ಗೆ ಸಿರಿಯಿತ್ತು ಪ್ರೊರೆವನಂ ಕಾಂತಿಯುತನಂ
ಕಾಂಚನಜ್ವಾಲಾಮನೋಜ್ಞನಂ ನರರೆ! ನುತಿಸಿಮ್ ॥

ಋಕ್ - ೭೫

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಪೂಷಾ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶುಕ್ರಂ ತೇ ಅನ್ಯದ್ಯಜತಂ ತೇ ಅನ್ಯದ್ವಿಷುರೂಪೇ ಅಹನೀ ದ್ಯೌರಿವಾಸಿ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ವಿಶ್ವಾ ಹಿ ಮಾಯಾ ಅವಸಿ ಸ್ವಧಾವನ್ಭದ್ರಾ ತೇ ಪೂಷನ್ನಿಹ ರಾತಿರಸ್ತು ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ಶುಕ್ರಮ್ - ತೇ - ಅನ್ಯತ್ - ಅನ್ - ಯತ್ - ಯಜತಂ - ತೇ - ಅನ್ಯತ್ - ಅನ್ -

೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೨ ೩ ೧ ೨
ಯತ್ । ವಿಷುರೂಪೇ - ವಿಷು - ರೂಪೇ - ಇತಿ - ಅಹನೀ - ಅ - ಹನೀ - ಇತಿ -

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨ ೩
ದ್ಯೌಃ - ಇವ - ಅಸಿ ॥ ವಿಶ್ವಾಃ - ಹಿ - ಮಾ - ಯಾಃ - ಅವಸಿ - ಸ್ವಧಾವನ್ - ಸ್ವ-

೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ಧಾವನ್ । ಭದ್ರಾ - ತೇ - ಪೂಷನ್ - ಇಹ - ರಾತಿಃ - ಅಸ್ತು ॥ ೩.೭೫ ॥

ಪೌಷಮ್ ॥ ಪೂಷಾ ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಪೂಷಾ ॥

೫ ೪ ೫೦ ೪ ೨ ೪ ೫ ೫ ೧ ೦ ೦ ೦
೭೫.೧. ಶುಕ್ರನ್ತೇಅನ್ಯದ್ಯಜತಮ್ । ತಆ೨೬ನ್ಯಾತ್ ॥ ವಿಷುರೂಪೇಅಹನೀ

ಅ ೨ ೧ ೦ ೦ ೦ ೨
ದ್ಯೌಃ । ಇವಾ೨೩ಸೀ ॥ ವಾಇಶ್ವಾಹಿಮಾಯಾಅವಸಾಇ । ಸ್ವಧಾ

^ ೨ ೨೧೧ ೨೧ ೧ ೨ ^ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫ ೪
ऽಶಿವಾನ್ ॥ ಭದ್ರಾತೇ । ಪೂ । ಷಾಽಶಿನಿಹ । ರಾತಿರಸ್ತು ॥ ತಿರಾ

॥
ऽಶಿಸ್ತುಹಾಉವಾ ॥ *ದೀ - ೯ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೧ । ತ । ೧೨ ॥ ೧೨೨ ॥*

ಹೇ **ಪೂಷನ್ ತೇ** ತವ **ಶುಕ್ರಂ** ಶುಕ್ಲವರ್ಣಮ್ **ಅನ್ಯತ್** ಏಕಮಹರ್ಭವತಿ ವಾಸರಾತ್ಮಕಮ್ ತಥಾ **ತೇ** ತವ ಸಂಬಂಧಿ **ಯಜತಂ** ಯಜಿರತ್ರ ಸಂಗತಿಕರಣೇ ವರ್ತ್ತತೇ ಯಜನೀಯಂ ಪ್ರಕಾಶೇನ ಸಂಗಮನೀಯಂ ಸ್ವತಃ ಕೃಷ್ಣವರ್ಣಮ್ **ಅನ್ಯತ್** ಏಕಮಹರ್ಭವತಿ ರಾತ್ರ್ಯಾಖ್ಯಮ್ । ಇತ್ಥಂ **ವಿಷುರೂಪೇ** ಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣತಯಾ ನಾನಾರೂಪೇ '**ಅಹನೀ**' ತವ ಮಹಿಮ್ನಾ ನಿಷ್ಪದ್ಯೇತೇ । ಯದ್ವಾ ಹೇ ಪೂಷನ್ ತ್ವದೀಯಮನ್ಯತ್ ರೂಪಂ **ಶುಕ್ರಂ** ನಿರ್ಮಲಂ ದಿವಸಸ್ಯೋತ್ಪಾದಕಂ ತ್ವದೀಯ ಮನ್ಯದೇಕಂ ರೂಪಂ **ಯಜತಂ** ಕೇವಲಂ ಯಜನೀಯಂ ನ ಪ್ರಕಾಶಕಂ ರಾತ್ರೇರುತ್ಪಾದಕಮ್ । ಅತ ಏವ **ವಿಷುರೂಪೇ** । ವಿಷಮರೂಪೇ **ಅಹನೀ** ಅಹಶ್ಚ ರಾತ್ರಿಶ್ಚಭವತಃ । ಅಹೋರಾತ್ರಯೋಃ ನಿರ್ಮಾಣೇ ಸೂರ್ಯ ಏವ ಕರ್ತಾ । ಕಥಮಸ್ಯ ಪ್ರಸಕ್ತಿರಿತಿ? ತತ್ರಾಹ **ದ್ಯೌರಿವಾಸಿ** ಯಥಾ ದ್ಯೌರಾದಿತ್ಯಃ ಪ್ರಕಾಶಯಿತಾ ತಥಾ ತ್ವಂ ಪ್ರಕಾಶಕೋऽಸಿ । ಕುತಃ? ಇತ್ಯತ ಆಹ ಹೇ **ಸ್ವಧಾವನ್** ಅನ್ನವನ್! ಪೂಷನ್! **ವಿಶ್ವಾಃ** ಸರ್ವಾಃ ಮಾಯಾಃ ಪ್ರಜ್ಞಾಃ **ಹಿ** ಯಸ್ಮಾತ್ ಕಾರಣಾತ್ **ಅವಸಿ** ರಕ್ಷಸಿ ಅತಃ ಕಾರಣಾತ್ ತ್ವಂ ಸೂರ್ಯ ಇವ ಭವಸೀತ್ಯರ್ಥಃ । ತಾ ದೃಶಸ್ಯ ತೇ ತವ **ಭದ್ರಾ** ಕಲ್ಯಾಣೀ **ರಾತಿಃ** ದಾನಮ್ **ಇಹ** ಅಸ್ಮಾಸು **ಅಸ್ತು** ಭವತು । ಯಾಸ್ಕಸ್ತ್ವಾಹ ಶುಕ್ರಂ ತೇऽನ್ಯಲ್ಲೋಹಿತಂ ತೇऽನ್ಯದ್ಯಜತಂ ತೇऽನ್ಯದ್ಯಜ್ಞಿಯಂ ತೇನ್ಯದ್ವಿಷಮರೂಪೇ ತೇ ಅಹನೀ ಕರ್ಮಣಾ ದ್ಯೌರಿವ ಚಾಸಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಚ ಪ್ರಜ್ಞಾನಾನ್ಯವಸ್ಯನ್ನನ್ನವಾನ್ - *೧೨.೨.೬* ಇತಿ । ಸ್ವಧಾವನ್ ಸ್ವಧಾವಃ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಸ್ವಧಾವಾನ್ - ಜಲಯುಕ್ತ, ಅನ್ನವಂತ, ಧಾರಣಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಾಮಿಯೇ, **ಪೂಷನ್** - ಪೋಷಣೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ದೇವತೆ, ಸೂರ್ಯ, ಪಾಲಕ, **ದ್ಯೌರಿವ** - ಸೂರ್ಯನಂತೆ ದ್ಯುಲೋಕದಂತೆ, **ತೇ** - ನಿನ್ನ, **ಯಜತಮ್** - ರಚನೆಯು, ಕೃಷ್ಣವರ್ಣದ ರಾತ್ರಿ, ಯಜನೀಯವಾದ, ಹಗಲಿಗೆ, ಸಂಬಂಧಿಸಿದ, ಕೃಷ್ಣವರ್ಣ, **ಅನ್ಯತ್** - ಅನನ್ಯ, ವಿಲಕ್ಷಣ, ಅದ್ಭುತ, **ಅಸಿ** - ಆಗಿದ್ದೀಯೆ, **ತೇ** - ನಿನ್ನ, **ಶುಕ್ರಮ್** - ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ನಿರ್ಮಲವಾದ, ಹಗಲು, ವೀರ್ಯ, **ವಿಷುರೂಪೇ** - ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಪರಸ್ಪರ ಭಿನ್ನವಾದ

ರೂಪ, **ಅಹನೀ** - ದಿನರಾತ್ರಿಗಳು ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ, **ವಿಶ್ವಾಃ** - ಪ್ರಜೆಗಳ, ಚೇತನಾಚೇತನಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ, **ಮಾಯಾಃ** - ಕಪಟಪ್ರಯೋಗ, ಬುದ್ಧಿಜ್ಞಾನಗಳನ್ನು ಕ್ಷೇಮ ದಿಂದ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು, **ಹಿ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, **ಅವಸಿ** - ರಕ್ಷಿಸುವೆ, **ತೇ** - ನಿನ್ನ, **ರಾತಿಃ** - ದಾನವು, ಕಟಾಕ್ಷವು, **ಇಹ** - ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿ, **ಭದ್ರಾ ಅಸ್ತು** - ಸುಖದಾಯಕ ವಾಗಲಿ.

ಪೂಷನ್ ದೇವತೆಯೇ! ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನ್ನಕೊಟ್ಟು ಪಾಲಿಸಿ ಪೋಷಿಸಿ ರಕ್ಷಿಸುವ ನಿನ್ನ ಪರಿ ಅದ್ಭುತವಾಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯನಂತಿರುವ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಶ್ವೇತವರ್ಣವು ಹಗಲೂ ಕೃಷ್ಣ ವರ್ಣವು ರಾತ್ರಿಯೂ ಆಗಿ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ನಿನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಿಸಿ ಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿರುವ ನಮ್ಮ ಮೇಲೆ ನಿನ್ನ ಕೃಪಾದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಬೀರು.

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸೂ ಪ್ರಕೃತಿ ರಚನೆಯೂ, ತಮ್ಮಲ್ಲೇ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನರೂಪವಾದ ದಿನರಾತ್ರಿಗಳೂ ಅದ್ಭುತವಾಗಿವೆ. ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿ ಯೂ ಸಕಲಜ್ಞಾನಗಳ ರಕ್ಷಕನೂ ಆದ ಪೂಷನ್ ದೇವತೆಯೇ ನೀನು ನಮಗೆ ದಾನಮಾಡಿ ರುವ ಈ ಲೋಕವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾಗಲಿ.

ಅನ್ಯೋನ್ಯಭಿನ್ನಮೆನಿಸುವ ದಿವಸ–ರಾತ್ರಿಗಳು ತಾಮ್
ನಿನ್ನ ಮಹಿಮೆಯ ಫಲಂ, ಪೋಷಕನೆ! ಪೂಷದೇವ!
ಬಾನೆಲ್ಲ ಬೆಳಗಿ ಜೀವಾಳಿಯಂ ಪೊರೆವೆ ಜಗಮಂ;
ನಿನ್ನ ಮಂಗಳಕರುಣೆಯೆಂದಿಗಂ ಸಲ್ಲೆ ನಮಗೆ ॥

ಋಕ್ - ೭೬

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಗಾಥಿನಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧
ಇಡಾಮಗ್ನೇ ಪುರುದಙ್ಸಙ್ ಸನಿಂ ಗೋಃ ಶಶ್ವತ್ತಮಙ್
೨ರ
ಹವಮಾನಾಯ ಸಾಧ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಸ್ಯಾನ್ನಃ ಸೂನುಸ್ತನಯೋ ವಿಜಾವಾಗ್ನೇ ಸಾ ತೇ ಸುಮತಿರ್ಭೂತ್ವಸ್ಮೇ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಇಡಾಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ಪುರುದಙ್ಸಮ್ - ಪುರು - ದಙ್ಸಮ್ - ಸನಿಮ್ - ಗೋಃ ।

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಶಶ್ವತ್ತಮಮ್ - ಹವಮಾನಾಯ - ಸಾಧ ॥ ಸ್ಯಾತ್ - ನಃ - ಸೂನುಃ - ತನಯಃ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩
ವಿಜಾವಾ - ವಿ - ಜಾವಾ । ಅಗ್ನೇ - ಸಾ - ತೇ - ಸುಮತಿಃ - ಸು - ಮತಿಃ -

೨ ೧
ಭೂತು - ಅಸ್ಮೇ ಇತಿ ॥ ೪.೭೬ ॥

ಕೌತ್ಸಮ್ ॥ ಕುತ್ಸಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨ ೨ ೩ ೪ ೫ ೪ ೩
೭೬.೧. ಇಡಾಮಗ್ನಾಇ ॥ ಪುರುದಾ೭ಶಿ । ಸಙ್ಸನಿಂಗೋಃ । ಶಶ್ವತ್ತಮಙ್

೪ ೫೦ ೦ ೩ ೫ ೧೦ ೦ ೨^
ಹವಮಾನಾ । ಯಸಾ೭೨೩೪ಧಾ । ಸ್ಯಾನ್ನಃಸೂನುಸ್ತನಯಃ । ವಿಜಾ

೨^ ೪ ೫ ೪ ೫ ೩ ೨ ೨^ ೪೦
೭೩ವಾ೭೩ ॥ ಆಗ್ನೇಸಾತಾಇ ॥ ಸುಮಾ೭೩೪೩ । ತೀ೭೩ಃ । ಭೂತು

೫ ೩ ೧೧೧
ಹಾಉವಾ ॥ ಸ್ಮಾ೭೨೩೪೫ಇ ॥ ೪.೭೬ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ૮ । ಶೇ । ೧೩ ॥ ೧೨೩ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ಪುರುದಂಸಂ** ದಂಸಃ ವೇಷಃ ಇತಿ - *ನಿ.೧೨.೧.೩* ॥ ಕರ್ಮನಾಮಸು ಪಠಿತತ್ವಾದ್ದಂಸಃ - ಶಬ್ದಃ ಕರ್ಮವಾಚೀ । ಪುರೂಣಿ ಬಹೂನಿ ದಂಸಾಂಸಿ ಕರ್ಮಾಣಿ ಯಸ್ಯಾಃ ಸಾ ತಾಂ ಬಹುಕರ್ಮಾಣಂ **ಗೋಃ ಸನಿಂ** ಗವಾದಿ ಪಶೂನಾಂ ಸಂಪಾದಯತ್ರೀಮ್ **ಇಡಾಮ್** ಏತನ್ನಾಮಿಕಾಂ ಗೋರೂಪಾಂ ದೇವತಾಂ **ಶಶ್ವತ್ತಮಂ** ನಿರಂತರಂ **ಹವಮಾನಾಯ** ಯಜಮಾನಾಯ ಮಹ್ಯಂ **ಸಾಧ** ಸಾಧಯ । ಕಿಂಚ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಸೂನುಃ** ಪುತ್ರಃ **'ತನಯಃ'** ಪೌತ್ರಃ **ಸ್ಯಾತ್** ಭವತು ಇತಿ ತೇ ತವಯಾ **ಸುಮತಿಃ** ಶೋಭನಾಬುದ್ಧಿಃ ಸಾ **ವಿಜಾವಾ** ಅವನ್ಧ್ಯಾ ಸತಿ **ಅಸ್ಮೇ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಭೂತು** ಭವತು ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ, **ಪುರುದಂಸಮ್** - ಸರ್ವಕರ್ಮ ಸಹಾಯಕ, ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ, ಬಹಳ ಕರ್ಮಗಳ ಸಿದ್ಧಿದಾತೃ, **ಗೋಃ** - ಗೋವು, ಗೋವು ಆದಿ ಪಶುಗಳು, **ಸನಿಮ್** - ಕೊಡುವ, ದಾನಮಾಡುವ, **ಇಡಾಮ್** - ಪೃಥ್ವಿಯನ್ನು, **ಗೋಃ ಸನಿಮ್** - ವಾಕ್‌ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ, ವಾಣಿಯನ್ನು - ಅನ್ನವನ್ನು, ಇಡಾ ಎಂಬ ಗೋಮಾತೆ, ಅನ್ನ-ಜ್ಞಾನ, **ಇಡಾ** - ಯೋಗಪ್ರಸಿದ್ಧ ಇಡಾನಾಡಿ, **ಶಶ್ವತ್ತಮಮ್** - ಚಿರಕಾಲ ನಿರಂತರವಾಗಿ, **ಹವಮಾನಾಯ** - ಹವನಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಯಜಮಾನನಿಗೆ ತ್ರಿಕರಣಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಸಾಧಕನಿಗೆ, **ಸಾಧ** - ಸಾಧಿಸಿ ಕೊಡು, **ನಃ** - ನಮ್ಮ, **ಸೂನುಃ** - ಪುತ್ರ, **ತನಯಃ** - ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಪೌತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ, **ತೇ** - ನಿನ್ನ, **ವಿಜಾವಾ** - ಸಫಲವಾದ ವಂಶ, ವಿಚ್ಛೇದವಾಗದ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿ ಸಂತತಿ, **ವಿಜಾವ ಸ್ಯಾತ್** - ವಿಸ್ತರಿಸಲಿ, **ಅಸ್ಮೇ** - ನಮಗೆ, **ಸಾ** - ಆ, **ತೇ** - ನಿನ್ನ, **ಅನ್ನಃ** - ಅನ್ನವು, **ಸುಮತಿಃ** - ಅನುಗ್ರಹ ಬುದ್ಧಿಯು, **ಭೂತು** - ಇರಲಿ.

ಅಗ್ನಿಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸತತವಾಗಿ ತ್ರಿಕರಣಗಳಿಂದ ನಿನಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುತ್ತಿರುವ ಉಪಾಸಕನಾದ ಯಜ್ಞಕರ್ತೃವಿಗೆ ಸಕಲಕರ್ಮಸಾಧಕವಾದ ಭೂಮಿಯನ್ನೂ ಗೋ ಆದಿ ಪಶುಸಂಪತ್ತನ್ನೂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಪುತ್ರಪೌತ್ರಾದಿ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಸಂತಾನವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಅನಲ! ನಿನ್ನಂ ಭಜಿಪ ನಮಗೆಲ್ಲ ನಿನ್ನ ಸುಮತಿ
ಪರಿಮಲಾಭಪ್ರದಂ; ನಮಗೆಲ್ಲ ಒಳಿತಾಗಿಪ ।
ತರುಗಳಂ ಹೊಲಗಳಂ ಕರುಣಿಸ್ಯೆ ವಿಪುಲವಾಗಿ
ನಮ್ಮ ವಂಶಕ್ರಮಕೆ ವಿಸ್ತಾರಶಕ್ತಿ ನೀಡಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೭೭

ವತ್ಸಪ್ರಿರ್ಭಾಲಂದನಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಪ್ರ ಹೋತಾ ಜಾತೋ ಮಹಾನ್ನಭೋವಿನ್ನೃಷದ್ಮಾಸೀದದಪಾಂ ವಿವರ್ತೇ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧
ದಧದ್ಯೋ ಧಾಯೀ ಸುತೇ ವಯಾಜ್‌ಸಿ ಯನ್ತಾ ವಸೂನಿ ವಿಧತೇ

೨ ೩ ೨
ತನೂಪಾಃ ॥ *ಋ.೭೭* ॥

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ - ಹೋತಾ - ಜಾತಃ - ಮಹಾನ್ -ನಭೋವಿತ್ - ನಭಃ - ವಿತ್ । ನೃಷದ್ಮಾ -

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ನೃ - ಸದ್ಮಾ - ಸೀದತ್ - ಅಪಾಮ್ - ವಿವರ್ತೇ - ವಿ - ವರ್ತೇ ॥ ದಧತ್ - ಯಃ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨
ಧಾಯಿ - ಸುತೇ - ವಯಾಜ್‌ಸಿ । ಯನ್ತ್ರಾ - ವಸೂನಿ - ವಿಧತೇ - ತನೂಪಾಃ -

೩ ೨
ತನೂ - ಪಾಃ ॥ *೫.೭೭* ॥

ಕಾಶ್ಯಪೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಕಶ್ಯಪಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೦ ೫೦ ೦ ೪ ೨ ೧೦ ೦ ೦ ೨
೭೭.೧. ಪ್ರಹೋತಾಜಾತಾಃ ॥ ಮಹಾನ್ನಭೋವಿನ್ನೃಷದ್ಮಾ೭೨೩ಸೀದಾತ್ ।

೧೦ ೨ ೦ ೧೦
ಅಪಾಂವಿವರ್ತಾಇ ॥ ದಧದ್ಯೋ೭೨೩ಧಾ । ಯಾಇ । ಸುತೇವಯಾ

೩ ೨ ೧ ೦ ೨ ೧^ ೩ ೫೦
ಜ್‌ಸಿಯನ್ತ್ರಾಉ । ವಾ ॥ ವಾಸೂನಿವಿಧ । ತಾ೭೨ । ಯಾ೭೨೩೪ಔ

೦ ೨ ೧ ೧೧೧
ಹೋವಾ ॥ ತನೂ೭೩ಪಾ೭೨೩೪೫ಃ ॥

ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೭ । ಚೇ । ೧೪ ॥ ೧೨೪ ॥

೪ ೦ ೫೦ ೦ ೪ ೫ ೪ ೫ ೧ ೧
೭೭.೨. ಪ್ರಹೋತಾಜಾತಃ । ಉಹುವಾಹಾಇ ॥ ಮಾಹಾ೭೨ನ್ನಾಭೋ೭೨।

೧ ೦ ೦ ೩ ೨ ೧ ೨ ^ ೨
ವಾಇನ್ನೃಷದ್ಮಾಸೀದದಪಾಂವಿವಾ೭೨೩ರ್ತಾಇ । ಆಔ೭೩ಹೋ ।

೧ ೨ ೧ ೧ ೧ ೦ ೦
ಇಹಾ । ದಾಧಾ೭೨ದ್ಯೋಧಾ೭೨ । ಯಾಇಸುತೇವಯಾಜ್‌ಸಿ

೦ ೨ ೧ ೨^ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨^
ಯನ್ತ್ರಾವಸೂ೭೨೩ನೀ । ಆಔ೭೩ಹೋ । ಇಹಾ ॥ ವಿಧತಾಯೇ

೧^ ೩ ೫೦ ೨೧ ೩ ೧೧೧
೭೩ || **ತನೂ೭೨ಪಾ೭೨೩೪೮ಔಹೋವಾ || ಹವಿಷ್ಮತೇ೭೨೩೪೫ ||**

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೮ । ಬೈ । ೧೫ ॥ ೧೨೫ ॥

ಯಃ ಅಗ್ನಿಃ **ಅಪಾಮ್** ಅಂತರಿಕ್ಷ ನಾಮ್ನೈತತ್ - ನಿ.೧.೩.೮ ॥ ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಯ **ವಿವರ್ತೇ** ವಿವರ್ತನ ಉತ್ಸಂಗೇ ವೈದ್ಯುತ ರೂಪೇಣ ನಿಷಣ್ಣೋಽಭೂತ್ ಸ ಇದಾನೀಂ **ಹೋತಾ** ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಹೋಮನಿಷ್ಪಾದಕೋ ಜಾತಃ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಃ **ಮಹಾನ್** ಗುಣೈಃ ಪೂಜ್ಯಃ । **ನಭೋವಿತ್** ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಯ ಜ್ಞಾತಾ ಯತಸ್ತತ್ರೋತ್ಪನ್ನಃ ಅತಸ್ತಸ್ಯ ಜ್ಞಾತಾ **ನೃಷದ್ಮಾ** ನೃಷು ಸೀದನ್ ಸದೇರ್ಮನಿನ್ ನಿತ್ಸ್ವರಃ - ೬.೧.೧೧೭ ॥ **ಪ್ರಸೀದತ್** ವೇದ್ಯಾಂ ಪ್ರಸೀದತಿ । **ಅಪಾಮುಪಸ್ಥೇ ಮಹಿಷಾ ಅಗೃಭ್ಣತ್** ಇತಿ ಚ ನಿಗಮಃ । ಯದ್ವಾ ಅಪಾಂ ಪಯಸಾಂ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಕರ್ಮಣಾಮುಪಸ್ಥೇ ಉಪಸ್ಥಾನೇ ಸಮೀಪೇ ವೇದ್ಯಾಮುಕ್ತಲಕ್ಷಣಃ ಸನ್ । ಅಥವಾ ಅಪಾಂ ಉದಕಾನಾಂ ವಿವರ್ತೇ ಮಧ್ಯೇ ಯೋಽಗ್ನಿರ್ಹವಿರ್ಭೋಢುಮ ಸಹಮಾನೋ ನಿಗೂಢಃ ಸನ್ ಸ ದೇವೈಃ ಪುನಃ ಪ್ರಾರ್ಥಿತಃ ಉಕ್ತವಿಧಃ ಸನ್ ವೇದ್ಯಾಂ ಪ್ರಸೀದತಿ ಸೋಽಗ್ನಿಃ **ದಧತ್** ಹವೀಂಷಿ ಧಾರಯನ್ **ಸುಧಾಯೀ** ವೇದ್ಯಾಂ ನಿಹಿತೋಽ ಭೂತ್ । ಹೇ ಸ್ತೋತಃ ಸೋಽಗ್ನಿಃ **ವಿಧತೇ** ಪರಿಚರತೇ **ತೇ** ತುಭ್ಯಂ **ವಯಾಂಸಿ** ಅನ್ನಾನಿ **ವಸೂನಿ** ಧನಾನಿ ಚ **ಯನ್ತಾ** ನಿಯಮಿತಾ ಭವತು । ಕಿಂ ಚ ತನೂಪಾಃ **ತನ್ವಃ** ಪಾತಾ ಚ ಭವತ್ವಿತಿಶೇಷಃ ॥

ನೃಷದ್ಮಾ, ನೃಷದ್ವಾ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥ **ದಧದ್ಯೋ ಧಾಯೀ ಸುತೇ** ಇತಿ ಛನ್ದೋ ಗಾಃ **ದಧಿರ್ಯೋ ಧಾಯೀ ಸತೇ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥ ಪ್ರತೀಚ್ಯ ಮುದ್ರಿತ ಪುಸ್ತಕೇ **'ಧಾಯಿ'** ಇತಿ ಹ್ರಸ್ವಾನ್ತ ಪಾಠಃ । **'ಧಾಯೀ ಸುತೇ'** ಇತ್ಯೇವಂ ಪಾಠೋ ಮನ್ತ್ರೇ । ತತ್ರ ಛನ್ದಸಿ ಪರೇಽಪಿ - ೧.೪.೮೧ ಇತಿ ಶಾಸನ ಬಲಾತ್ **'ಸುಧಾಯೀ'** ಇತ್ಯೇವಂ ಸ್ಥಾಪನಂ ಶಕ್ಯ - ಪರಮ್ । ವಿವರಣಕಾರ ಮತೇತು ಧಾಯೀ ಧಾರಯಿತಾ ಹವಿರ್ವಹ ನಾದಿ - ಕರ್ಮಣ - ಇತ್ಯೇಕಂದಲಮಗ್ನಿ ವಿಶೇಷಣಮ್ ಸುತೇ ಇತ್ಯೇಕಂ ಪದಮಭಿಷುತೇ ಇತಿ ತದರ್ಥಃ । ಪದಕಾರಸ್ತು **'ಧಾಯಿ ಸುತೇ'** ಇತ್ಯೇವಮೇವ ಚಿಚ್ಛೇದ ॥

ಯಃ - ಯಾವ ಅಗ್ನಿಯು, **ಹೋತಾ** - ಯಜ್ಞಕರ್ತೃ, **ಪ್ರಜಾತಃ** - ಯಜ್ಞವೇದಿ ಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ, ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, **ಮಹಾನ್ ಗುಣೈಃ** - ಉತ್ತಮ ಗುಣಗಳಿಂದ

ಪೂಜನೀಯನಾದ, **ನಭೋವಿತ್** - ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ, ಅಂತರಿಕ್ಷದ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇರುವ, ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ, ಸುಖವನ್ನೊದಗಿಸುವ, **ನೃಷದ್ಮಾ** - ಜನರ ಗೃಹಗಳಲ್ಲಿರುವ, **ಅಗ್ನಿ** - ಮಾನವರಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಮಾನನಾದ ಭಗವಂತ, ಋತ್ವಿಜರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿ, **ಪ್ರಸೀದತ್** - ಜ್ವಲಿಸಿದನು, ಪ್ರಸನ್ನನಾದನು, **ದಧತ್** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿದನು, **ಸುಧಾಯೀ** - ವೇದಿಯ ಮೇಲಿರುವ, ಧರಿಸಿರುವ, **ಅಪಾಂ ವಿವರ್ತ್ಯೇ** - ಅಂತರಿಕ್ಷದ ನೀರಿನಲ್ಲಿರುವ ವಿದ್ಯುತ್ ರೂಪದಲ್ಲಿ, ಮಳೆಸುರಿಸುವ, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣದ ಗಮನಾಗಮನ ವ್ಯವಸ್ಥಾರೂಪದಲ್ಲಿರುವ, **ವಿಧತೇ** - ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನಿಗೆ, ನಿಯಮಿಸುವವನು, **ಸುತೇ** - ಉತ್ಪನ್ನವಾದ, **ವಯಾಂಸಿ** - ಅನ್ನವನ್ನೂ, **ಯನ್ತಾ** - ಕೊಡುವವನು, ನಿಯಮಿಸುವವನು, **ತನೂಪಾಃ** - ಶರೀರದ ರಕ್ಷಕ, ಅಗ್ನಿಯ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುವವನು, **ವಸೂನಿ** - ಧನವನ್ನು, **ಭವತು** - ಆಗಲಿ.

ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಋತ್ವಿಜರ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಜಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನನಾಗಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯುತ್ ರೂಪದಿಂದಲೂ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಸಫಲಗೊಳಿಸುವುದೇ ಮುಂತಾದ ಉದಾರಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಪೂಜ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತರಿಕ್ಷದ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವ ಅಗ್ನಿಯೇ ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಿ ವೇದಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ವಿರಾಜಿಸುತ್ತಾ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸು. ಸ್ತೋತೃಗಳೇ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಭೋಗೈಶ್ವರ್ಯಗಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಅಗ್ನಿಯ ಪರಿಚರ್ಯೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ.

ಮಹಾ ಉದಾರನೂ ದಾನಿಯೂ ಪೂಜ್ಯನೂ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಖವನ್ನೊದಗಿಸುವವನೂ ಜಗದಾಧಾರನೂ ಅಂತರಿಕ್ಷದ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಬಚ್ಚಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಮಳೆಸುರಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಉಪಾಸಕನ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಪ್ರಾಣದ ಗಮನಾಗಮನದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿ ಶರೀರದ ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನ್ನಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಭೋಗಗಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಿರುವನು.

ಗಾರ್ಹಪತ್ಯಾಗ್ನಿ ನೀಂ, ನೀಂ ವೈದ್ಯುತಾಗ್ನಿ, ದೇವ!
ನೀನೆ ವೈಶ್ವಾನರಂ, ನೀನೆ ಯಾಗಾಗ್ನಿಯಲ್ತೆ!
ಕುಂಡದೊಳ್ ಪ್ರಜ್ವಲಿಸಿ ಯಾಜಕರ್ಗೊಲಿದವರ್ಗಂ
ಅನ್ನ-ಧನ-ದೇಹರಕ್ಷಾದೀಕ್ಷೆಯೀವೆಯಲ್ತೆ!

ಋಕ್ - ೭೮

ವಸಿಷ್ಠೋ ಮೈತ್ರಾವರುಣಿಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ ಸಮ್ರಾಜಮಸುರಸ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಂ ಪುಙ್ಸಃ ಕೃಷ್ಟೀನಾಮನುಮಾದ್ಯಸ್ಯ ।

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಇನ್ದ್ರಸ್ಯೇವ ಪ್ರ ತವಸಸ್ಕೃತಾನಿ ವನ್ದದ್ವಾರಾ ವನ್ದಮಾನಾ ವಿವಷ್ಟು ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಪ್ರ - ಸಮ್ರಾಜಮ್ - ಸಮ್ - ರಾಜಮ್ - ಅಸುರಸ್ಯ - ಅ - ಸುರಸ್ಯ - ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಪ್ರ - ಶಸ್ತಮ್ । ಪುಙ್ಸಃ - ಕೃಷ್ಟೀನಾಮ್ - ಅನುಮಾದ್ಯಸ್ಯ - ಅನು - ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦
ಇನ್ದ್ರಸ್ಯ - ಇವ - ಪ್ರ - ತವಸಃ - ಕೃತಾನಿ । ವನ್ದದ್ವಾರಾ - ವನ್ದಮಾನಾ -

೩
ವಿವಷ್ಟು॥ ೬.೭೮॥

ಘೃತಾಚೇರಾಂಗಿರಸಸ್ಯ ಸಾಮ ॥ ಘೃತಾಚಿಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥ ಇನ್ದ್ರೋ ವಾ ॥

೫ ೦ ೨ ^ ೨^ ೩ ೪ ೫ ೨ ೧
೭೮.೧. ಪ್ರಸಮ್ರಾಜಾಮ್ ॥ ಅಸುರಾ೨೩ । ಸ್ಯಾಪ್ರಶಸ್ತಾಮ್ । ಪುಙ್ಸಃ

೨^ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫ ೨ ೦
ಕೃಷ್ಟಾಇ । ನಾ೨೩ಮನು । ಮಾದಿಯಸ್ಯಾ । ಇನ್ದ್ರಸ್ಯೇವಾ೨೩೪೩

೨ ೩ ೨೩ ೪ ೫ ೨ ೧ ೦ ೨೦ ೧ ೨೦ ೦ ೧ ^
ಪ್ರತವ । ಸಸ್ಕೃತಾನೀ ॥ ವಂದದ್ವಾರಾವಂದಮಾನಾ ॥ ವಿವಾ೨

೩ ೫೦ ೦ ೩ ೫
ಷ್ಟೂ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ವೀ೨೩೪ಶಾಃ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೫ । ಟು । ೧೬ ॥ ೧೨೬ ॥

ಅಸುರಸ್ಯ ಬಲವತಃ **ಪುಂಸಃ** ವೀರಸ್ಯ । ಪೌಂಸ್ಯಮಿತಿ ವೀರ್ಯಮುಚ್ಯತೇ ತಥಾ ಚ ಯಾಸ್ಕಃ **ಪುಮಾನ್** ಪುರುಮನಾ ಭವತಿ ಪುಂಸತೇರ್ವೇತಿ । **ಕೃಷ್ಟೀನಾಂ** ಜನಾನಾಮ್ **ಅನುಮಾದ್ಯಸ್ಯ** ಸ್ತುತ್ಯಸ್ಯ **ತವಸಃ** ಬಲವತಃ ಇಂದ್ರಸ್ಯೇವ ತಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಂ **ಸಮ್ರಾಜಂ** ಸಮ್ಯಗ್ರಾಜಮಾನಂ ಸ್ವರೂಪಂ ಪ್ರಸ್ತೌತು । ತಥಾ **ವನ್ದದ್ವಾರಾ** ವಂದನಂ ವಂದಃ ಸ್ತುತಿಃ ತದ್ ದ್ವಾರಾಣಿ ಸ್ತುತಿ ಪ್ರಮುಖಾನಿ **ವನ್ದಮಾನಾ** ಸರ್ವೈಃ ಸ್ತೂಯಮಾನಾನಿ **ಕೃತಾನಿ** ಕರ್ಮಾಣಿ **ಪ್ರವಿವಷ್ಟು** । ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಕಾಮಯತಾಮ್ ॥

ಪ್ರಸಮ್ರಾಜಮಸುರಸ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ ಪ್ರಸಮ್ರಾಜೋ ಅಸುರಸ್ಯ ಪ್ರಶಸ್ತಮ್ ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ । ವನ್ದದ್ವಾರಾ ವಂದಮಾನಾಂ ವಿವಷ್ಟು ಇತಿ ವಂದೇದಾರುಂ ವಂದಮಾನೋ ವಿವಚ್ಮಿ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಅಸುರಸ್ಯ - ಶಕ್ತಿಶಾಲಿಯ, ಪ್ರಾಣದ, **ಪುಂಸಃ** - ವೀರ, ಪೌರುಷಯುಕ್ತ, **ಕೃಷ್ಟೀನಾಂ** - ಜನರ, ಮನುಷ್ಯರ, **ಅನುಮಾದ್ಯಸ್ಯ** - ಅನುಮೋದನೀಯವಾದ, ಸ್ತುತಿ ಯೋಗ್ಯವಾದ, **ತವಸಃ** - ಬಲಶಾಲಿ, ತೇಜಸ್ವಿ, **ಇಂದ್ರಸ್ಯ-ಇವ** - ಇಂದ್ರನಂತೆ, ಸೂರ್ಯ ನಂತೆ, ವಿದ್ಯುತ್ತಿನಂತೆ, **ಪ್ರಶಸ್ತಮ್** - ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ, **ಸಮ್ರಾಜಮ್** - ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ನಾದ, ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ, **ವನ್ದದ್ವಾರಾ** - ವರಣೀಯವಾದ, ಪ್ರಶಂಸನೀಯ ವಾದ, **ವನ್ದತ್** - ಸಲಹು, **ವಾರಾ** - ವರಣೀಯನಾದ, **ವನ್ದಮಾನ** - ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯನಾದ, ಎಲ್ಲರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವ, **ಕೃತಾನಿ** - ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು, **ಪ್ರವಿವಷ್ಟು** - ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಪಡೆಯಿರಿ.

ಪೌರುಷಯುಕ್ತ ಬಲಾಢ್ಯ ಮನುಷ್ಯರಿಂದಲೂ ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯನಾದ, ಸೂರ್ಯನಂತೆ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಇಂದ್ರನಂತೆ ಬಲಶಾಲಿಯೂ ಪ್ರಶಂಸನೀಯನೂ ಎಲ್ಲರಿಂದ ವರಣೀಯ ನೂ ಆಗಿರುವ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನಿಂದ ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಿರಿ.

ಮಾನವರು ಆದರದಿಂದ, ಅನುಮೋದಿಸುವ ಪ್ರಾಣದೊಡೆಯನೂ ಬಲಶಾಲಿ ಗಳಿಗೆ ಬಲವನ್ನೂ ವೀರ್ಯವಂತರಿಗೆ ಪೌರುಷವನ್ನೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ವಿದ್ಯುತ್ತಿ ಗೆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವಾಮಿಯೂ ವರಣೀಯನೂ ಎಲ್ಲರಿಂದ ಸ್ತುತಿ ಸಲ್ಪಡುವವನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವಾದ ಭೋಗ ಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಯಥೇಚ್ಛವಾಗಿ ಪಡೆಯಿರಿ.

ಇಂದ್ರಸಮನೇ! ಮನುಜವಂದನೀಯನೆ! ಮಹಿತನೆ!
ಹವ್ಯವಾಹನನೆ! ನಿನ್ನಂ ನುತಿಪೆವಾವಳ್ತಿಯಿಂ ।
ನಿನ್ನನಿಂತು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಭಜಿಸೆ ಯಾಜಕರ್ಗಂ
ಸಕಲಲಾಭಂ ಶುಭಂ ಶೋಭನಂ ಸಲ್ವುದೆಂದುಂ ॥

ಋಕ್ - ೭೯

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಗಾಥಿನಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

ಅರಣ್ಯೋರ್ನಿಹಿತೋ ಜಾತವೇದಾ ಗರ್ಭ ಇವೇತ್ಸುಭೃತೋ ಗರ್ಭಿಣೀಭಿಃ ।
ದಿವೇದಿವ ಈಡ್ಯೋ ಜಾಗೃವದ್ಭಿರ್ಹವಿಷ್ಮದ್ಭಿರ್ಮನುಷ್ಯೇಭಿರಗ್ನಿಃ ॥

ಅರಣ್ಯೋಃ - ನಿಹಿತಃ - ನಿ - ಹಿತಃ - ಜಾತವೇದಾಃ - ಜಾತ - ವೇದಾಃ । ಗರ್ಭಃ - ಇವ - ಇತ್ - ಸುಭೃತಃ - ಸು - ಭೃತಃ - ಗರ್ಭಿಣೀಭಿಃ ॥ ದಿವೇದಿವೇ - ದಿವೇ - ದಿವೇ - ಈಡ್ಯಃ - ಜಾಗೃವದ್ಭಿಃ । ಹವಿಷ್ಮದ್ಭಿಃ - ಮನುಷ್ಯೇಭಿಃ - ಅಗ್ನಿಃ ॥ ೭.೭೯ ॥

ಪ್ರಾಸಾಹಮ್ ॥ ಭರದ್ವಾಜಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೭೯.೧. ಅರಣ್ಯೋಃ ॥ ನಿಹಿತೋಜಾಽಽ೩೪೩ತವೇದಾಃ । ಗರ್ಭಇವೇತ್ಸುಭೃತೋಗ । ಭಿಣಾಽಽ೨೩೪ಇಭೀಃ ॥ ದಿವೇದಿವಈಡ್ಯೋಜಾಗೃವಾಽ

೪೮೧

೨ ೩ ೫ ೩ ೫ ೪೦
೨೩ದ್ಭಿಃ ॥ ಹಾಽ೨೩೪ವೀ । ಷ್ಮಾಽ೨೩೪ದ್ಭಿಃ । ಮನುಷ್ಯೇಽ೫ಭಿರ

೪ ೫೦ ೫ ೪
ಗ್ನಿಃ । ಏಹಿಯಾಽ೬ಹಾ । ಹೋಽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೧೦ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೦ । ಪೌ । ೧೭ ॥ ೧೨೭ ॥

ಜಾತವೇದಾಃ ಸರ್ವ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನವಾನ್ **ಅಯಮ್** ಅಗ್ನಿಃ **ಅರಣ್ಯೋರ್ನಿಹಿತಃ** ದೇವೈರ್ಯಜ್ಞಾರ್ಥಂ ನಿತರಾಂ ಸ್ಥಾಪಿತಃ । ತತ್ರದೃಷ್ಟಾಂತಃ '**ಗರ್ಭಃ** ಇವ' ಇತಿ ಯಥಾ ಗರ್ಭೋಽಗರ್ಭಿಣೀಭಿಃ ಸ್ತ್ರೀಭಿಃ **ಸುಭೃತಃ** ಸುಷ್ಠುಧಾರ್ಯತೇ ತದ್ವತ್ । ಸ ತಾದೃಶೋಽಗ್ನಿಃ **ಹವಿಷ್ಮದ್ಭಿಃ** ಸಂಭೃತ ಹವಿಷ್ಕೈಃ ಅತಏವ **ಜಾಗೃವದ್ಭಿಃ** ಕರ್ಮಣಿ ಜಾಗರೂಕೈಃ **ಮನುಷ್ಯೇಭಿಃ** ಮನುಷ್ಯೈರಸ್ಮಾಭಿಃ **ದಿವೇದಿವೇ** ಪ್ರತ್ಯಹಂ ಸ್ತುತ್ಯರ್ಥಂ **ಈಡ್ಯಃ** ಸ್ತುತಿರೂಪಾಭಿರ್ಗೀರ್ಭಿಃ ಸ್ತೋತವ್ಯಃ ॥ ಸುಭೃತೋ ಗರ್ಭಿಣೀಭಿಃ ಇತಿ ಸುಧಿತೋ ಗರ್ಭಿಣೀಷು ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಗರ್ಭಿಣೀಭಿಃ ಸುಭೃತ - ಗರ್ಭಿಣೀ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಮ್ಮ ಗರ್ಭಸ್ಥ ಶಿಶುವನ್ನು ಸೂಕ್ತ ಆಹಾರವಿಹಾರಗಳಿಂದ ಬಹು ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕಾಪಾಡುವಂತೆ, **ಅರಣ್ಯೋಃ ನಿಹಿತಃ** - ಉತ್ತರಾರಣಿ ಅಧರಾರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿರುವ ಆತ್ಮ ಮತ್ತು ಪ್ರಣವಗಳೊಡನೆ ಇರುವ ಮನನದಿಂದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನದಿಂದ್ದ ಹೃದಯದಲ್ಲೂ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಬರುವ, **ಜಾತವೇದಾಃ** - ಪರಮಾತ್ಮನು, ಹುಟ್ಟುವಾಗಲೇ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನಯುಕ್ತನಾಗಿರುವ, ಅಗ್ನಿಯು, **ಹವಿಷ್ಮದ್ಭಿಃ** - ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ, ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದ, **ಜಾಗೃವದ್ಭಿಃ** - ಸಾವಧಾನ ದಿಂದಿರುವ, ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿಜಾಗರೂಕರಾಗಿರುವ, **ಮನುಷ್ಯೇಭಿಃ** - ಮನುಷ್ಯರಿಂದ, **ದಿವೇದಿವೇ** - ಪ್ರತಿದಿನವೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ, **ಈಡ್ಯಃ** - ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನನಿರತರಾದ ಜಾಗೃತವಂತರು ಉತ್ತರಾರಣಿ ಅಧರಾರಣಿ ಎಂಬ ಕಟ್ಟಿಗೆಗಳನ್ನು ಮಥಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಗರ್ಭಿಣಿಯರು ಗರ್ಭಸ್ಥಿತ ಶಿಶುವನ್ನು ನಾಜೂಕಾಗಿ ಕಾಪಾಡುವಂತೆ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ ಉಪಾಸನೆಗಳಿಂದಲೂ ಸಾವಧಾನದಿಂದ ಪರಿಚರ್ಯ ಮಾಡುವ ಹುಟ್ಟಿನಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನಸಂಪನ್ನನಾದ ಈ ಜಾತವೇದ ರೂಪಿಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಮನುಷ್ಯರು ದಿನದಿನವೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಸಾಧನಾನಿರತ ಉಪಾಸಕನು, ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಣವಾನು ಸಂಧಾನದಿಂದಲೂ ಸ್ವಶರೀರಸ್ಥ ಭಗವಂತನನ್ನು - ಗರ್ಭಿಣಿಸ್ತ್ರೀಯು ತನ್ನ ಗರ್ಭಸ್ಥ ಶಿಶುವಿನ ಇರವನ್ನು ತಿಳಿದು ಕಾಪಾಡುವಂತೆ - ಭಾವಿಸುತ್ತಾ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪನ್ನನಾದ ದೇವದೇವನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು.

ಜಾತವೇದನೆನಿಪ್ಪ ಸರ್ವಜ್ಞನಿವನಗ್ನಿ ತಾಂ
ಅರಣಿಗಳ ನಡುವಿನೊಳ್ ಗರ್ಭಿಣಿಯ ಗರ್ಭದಂತೆ ।
ರಕ್ಷಿತಂ ಲಕ್ಷಿತಂ; ಸವನಕಾಗಿಯೆ ಜತನದಿಂ
ದುಡಿವ ಹೋತೃಗಳಿಗೆ ಸದಾ ವಂದನಾರ್ಹನೆನಿಪಂ ॥

ಋಕ್ - ೮೦

ಪಾಯುರ್ಭಾರದ್ವಾಜಃ ॥ ತ್ರಿಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸನಾದಗ್ನೇ ಮೃಣಸಿ ಯಾತುಧಾನಾನ್ನ ತ್ವಾ ರಕ್ಷಾಙ್‌ಸಿ ಪೃತನಾಸು ಜಿಗ್ಯುಃ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧
ಅನು ದಹ ಸಹಮೂರಾನ್ಕಯಾದೋ ಮಾ ತೇ ಹೇತ್ಯಾ ಮುಕ್ಷತ

೧ ೨
ದೈವ್ಯಾಯಾಃ ॥ *೮.೮೦ ॥*

ಸ್ವ - ೧೩ । ಉ - ೧ । ಧಾ - ೭೦ ॥ ಟೌ । ದ - ೮ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩
ಸನಾತ್ - ಅಗ್ನೇ - ಮೃಣಸಿ - ಯಾತುಧಾನಾನ್ - ಯಾತು - ಧಾನಾನ್ - ನ - ತ್ವಾ -

೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ರಕ್ಷಾಙ್‌ಸಿ - ಪೃತನಾಸು - ಜಿಗ್ಯುಃ ॥ ಅನು - ದಹ - ಸಹಮೂರಾನ್ - ಸಹ -

೩ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩
ಮೂರಾನ್ - ಕಯಾದಃ - ಕಯ - ಅದಃ । ಮಾ - ತೇ - ಹೇತ್ಯಾಃ - ಮುಕ್ಷತ -

೨೦
ದೈವ್ಯಾಯಾಃ ॥ ೮.೮೦ ॥ ಆ - ೪೫ । ಅ - ೨೯ । ಪ - ೨೦೧ । ಭ । ದ - ೮ ॥

ಇತಿ ಅಷ್ಟಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೮ ॥ ಅಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ ॥ ೮ ॥

ಅಗ್ನೇರ್ವೈಶ್ವಾನರಸ್ಯಾತ್ರೇರ್ವಾ ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿಸ್ತ್ರಿಷ್ಟುಪ್ ಅಗ್ನಿಃ ರಕ್ಷೋಹಾ ವಾ ॥

೩ ೨ ೨ ೨ ೧೧ ೨ ೧
೮೦.೧. ಅಹಾ । ವೋಽ೩ಹಾ । ವೋಽ೩ಹಾ । ಸನಾದಗ್ನಾಇ । ಮೃಣಸಿ ।

೨ ೩ ೪ ೫ ೨೧೧ ೨ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫
ಯಾತುಧಾನಾನ್ ॥ ನತ್ವಾರಕ್ಷಾ । ಸೀಽ೩ಪೃತ । ನಾಸುಜಿಗ್ಯುಃ ॥

೨ ೧ ೨ ೧ ೧ ೨ ೩ ೪ ೫ ೩ ೨ ೨
ಅನುದಹಾ । ಸಹಮೂ । ರಾನ್ಕಯಾದಾಃ ॥ ಆಹಾ । ವೋಽ೩ಹಾ ।

೨ ೧ ೧ ೨೦ ೧ ೨ ೧ ೨
ವೋಽ೩ಹಾ । ಮಾತಾಇಹೇತ್ಯಾಃ । ಮುಕ್ಷತ । ದಾಽ೩೪೩ಇ ॥

೨ ೪
ವೀಽ೩ಯಾಽ೫ಯಾಽ೬೫೬ಃ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೧೯ । ಮಾ - ೮ । ಭೈ । ೧೮.೧೨೮ ॥

ಅಷ್ಟಮಃ ಖಂಡಃ ॥ ೮ ॥ ಅಷ್ಟಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೮ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ **ಸನಾತ್** ಚಿರಾದೇವಾರಭ್ಯ **ಯಾತುಧಾನಾನ್** ರಾಕ್ಷಸಾನ್ ಕುವ್ಯಾಪಾರೇಣಯುಕ್ತಾನ್ ॥ ಇಹ ಕಿಂಚಿತ್ ಪಾಠೋ ನಷ್ಟ ಇತಿ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ । **ಮೃಣಸಿ** ಬಾಧಸೇ । ತಥಾಪಿ ತ್ವಾ ತ್ವಾಮ್ । **ಪೃತನಾಸು** ಸಂಗ್ರಾಮೇಷು । ರಕ್ಷಾಂಸಿ ರಾಕ್ಷಸಾಃ **ನಜಿಗ್ಯುಃ** ನಾಜಯನ್ । ಕಿಂಚ ಸತ್ವಮಧುನಾ ಅನುಕ್ರಮೇಣ **ಸಹಮೂರಾನ್** ಮೂಢೇನ ಸಹಿತಾನ್ ಮಾರಕ ವ್ಯಾಪಾರೇಣ ಯುಕ್ತಾನ್ **ಕಯಾದಃ** ಕ್ರವ್ಯಾದೋ ಮಾಂಸ ಭಕ್ಷಕಾನ್ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ **ದಹ** ತೇಜಸಾಭಸ್ಮೀ ಕುರು । ಕಿಂಚ ತವ ಸಂಬಂಧಿನೋ **ದೈವ್ಯಾಯಾಃ** ದೈವ್ಯಾತ್ **ಹೇತ್ಯಃ ಆಯುಧಾತ್ ತೇ** ಯಾತುಧಾನಾಃ ಮಾಮುಕ್ಷತ ಮುಕ್ತಾಮಾಭೂವನ್ ॥ ಕಯಾದಃ ಕ್ರವ್ಯಾದಃ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೆ, **ಸನಾತ್** - ನಿತ್ಯ, ನಿರಂತರ, ಚಿರಕಾಲದಿಂದ, **ಯಾತು ಧಾನಾನ್** - ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ಪೀಡಿಸುವವರನ್ನು, ಪಾಪಗಳನ್ನು, ದುಷ್ಟ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು, **ಮೃಣಸಿ** - ಬಾಧಿಸು, ನಷ್ಟಮಾಡು, **ತ್ವಾ** - ನಿನ್ನನ್ನು, **ಪೃತನಾಸು** - ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, **ರಕ್ಷಾಂಸಿ** - ರಾಕ್ಷಸರು, **ನಜಿಗ್ಯುಃ** - ಗೆಲ್ಲಲಾಗಲಿಲ್ಲ, ಆಂತಹ ನೀನು, **ಅನು** - ಅನುಕ್ರಮ ವಾಗಿ, ಒಂದು ಕಡೆಯಿಂದ, **ಕಯಾದಃ** - ಮಾಂಸಭಕ್ಷಿಗಳಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, **ಸಹಮೂ ರಾನ್** - ಬೇರು ಸಹಿತ, ಮೂಲ ಸಹಿತ, **ದಹ** - ಸುಟ್ಟುಹಾಕು, ನಷ್ಟಮಾಡು, **ತೇ** - ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿ ಗಳಾದ, **ದೇವ್ಯಾಯಾಃ** - ದೇವತೆಗಳ ದಿವ್ಯವಾದ, **ಹೇತ್ಯಾಃ** - ಜ್ವಾಲಾರೂಪೀ ಆಯುಧ ಗಳಿಂದ, **ಮಾಮುಕ್ಷತ** - ಬಿಡುಗಡೆಹೊಂದದಿರಲಿ, ಹತರಾಗಲಿ.

ಅಗ್ನಿದೇವನೇ ನೀನು ದುಷ್ಟರಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಪೂರ್ವಕಾಲದಿಂದಲೂ ಸತತವಾಗಿ ನಷ್ಟಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವರು ಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನನ್ನು ಗೆಲ್ಲಲ್ಲಾಗಲಿಲ್ಲ. ದುಷ್ಟವ್ಯವ ಹಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿರುವ ಮಾಂಸಭಕ್ಷಕರಾದ ಪಾಪಿಷ್ಠರಾದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ಬೇರು ಸಹಿತ ಸುಟ್ಟುಹಾಕು. ನಿನ್ನ ಸಂಬಂಧಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳ ಆಯುಧಗಳಿಂದ ರಾಕ್ಷಸರು ತಪ್ಪಿಸಿ ಕೊಳ್ಳದೆ ವಧಿಸಲ್ಪಡಲಿ.

ಯಾತುಧಾನಿಗಳಪ್ಪ ದೈತ್ಯರಂ ಸಮರಮುಖದೊಳ್
ಗೆಲಿದವನೆ! ಅನಲನೇ ನಿನ್ನುಗ್ರರೂಪಮಂ ನೀಂ ।
ದುಷ್ಟರೊಳಭಕ್ಷ್ಯಭೋಜನರೊಳುಪಯೋಗಿಸಯ್ಯ!
ನಿನ್ನ ತೇಜಕೆ ಸಿಲ್ಕಿ ನಿರ್ಮೂಲರಕ್ಕೆ ದುರುಳರ್ ॥

ಋಕ್ - ೮೧

ಗಯ ಆತ್ರೇಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನಓಜಿಷ್ಠಮಾ ಭರ ದ್ಯುಮ್ನಮಸ್ಮಭ್ಯಮಧ್ರಿಗೋ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ ನೋ ರಾಯೇ ಪನೀಯಸೇ ರತ್ಸಿ ವಾಜಾಯ ಪನ್ಥಾಮ್ ॥

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಅಗ್ನೇ - ಓಜಿಷ್ಠಮ್ - ಆ - ಭರ । ದ್ಯುಮ್ನಮ್ - ಅಸ್ಮಭ್ಯಮ್ - ಅಧ್ರಿಗೋ - ಅಧ್ರಿ -

೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಗೋ ॥ ಪ್ರ - ನಃ - ರಾಯೇ - ಪನೀಯಸೇ । ರತ್ಸಿ - ವಾಜಾಯ - ಪನ್ಥಾಮ್ ॥೧. ೮೧ ।

ಪಾಥೇ ದ್ವೇ । ದ್ವಯೋಃ ಪಥೋಽನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೫ ೨೦ ೧ ೨^ ೩ ೫ ೨
೮೧.೧. ಆಗ್ನಾಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಓಜಿಷ್ಠಽ೩ಮಾ । ಭಾರಾಓಽ೨೩೪ವಾ । ದ್ಯು

೧ ೨ ^ ೧ ^ ೩ ೫ ೨೦
ಮ್ನಮಸ್ಮಭ್ಯಮಧ್ರಿಗೋಽ೩ ॥ ಓಇ । ಪ್ರಾನಾಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ರಾ

೧೦ ೨೦ ^ ೧ ೨^ ೩ ೫ ೧೦ ೨೦
ಯೇಪನೀಽ೨ಯಸೇಽ೩ । ಓಇ । ರಾತ್ಸಾಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ವಾಜಾ

೧ ೩ ೧ ೧ ೧
ಯಪನ್ಥಾಽ೨೩೪೫ಮ್ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೭ । ಜೇ । ೧೯ ॥ ೧೨೯ ॥

೪ ೫ ೧೦ ೨ ೨^ ೩೦ ೫
೮೧.೨. ಅಗ್ನೇಹಾಉ ॥ ಓಜಿ । ಷ್ಠಾಮಾಽ೧ಭಾರಾ । ಔಹೋಽ೨೩೪ವಾ ।

೨ ೧ ೩ ೨^ ೩೦ ೫ ೧ ೦
ದ್ಯುಮ್ನಮಸ್ಮ । ಭ್ಯಾಮಧ್ರೀಗಾ । ಔಹೋಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಪ್ರನೋ

೦ ೦ ೨ ೨^ ೩೦ ೫ ೧
ರಾಯೇ । ಪಾನೀಽ೧ಯಾಸಾ । ಔಹೋಽ೨೩೪ವಾ ॥ ರಾತ್ಸೀಽ೨

೧ ೧ ೨ ೧ ೫ ೪ ॥
ವಾಜಾಽ೨ ॥ ಯಪೋವಾಽ೩ಓಽ೨೩೪ವಾ । ಥಾಽ೫ಮೋಽ೬

೫
ಹಾಇ ॥ ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೩ । ಜಿ । ೨೦ ॥ ೧೩೦ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ಓಜಿಷ್ಠಂ** ಬಲವತ್ತಮಂ **ದ್ಯುಮ್ನ**ದ್ಯೋತತೇ ಕಟಕ ಮುಕುಟಾದಿ ರೂಪೇಣ ಸರ್ವತ್ರ ಕಾಶತೇ ಇತಿ ದ್ಯುಮ್ನಂ ಧನಮ್ **ಅಸ್ಮಭ್ಯಮ್** ಆಭರ ಆಹರ । ಹೇ **ಅಧ್ರಿಗೋ!** ಅಧೃತಗಮನ! ಅಧೃತಮಪ್ರತಿಹತಂ ಗಮನಂ ಯಸ್ಯೇತಿ ಅಧೃತಾ ಅನಿವಾರಿತಾ ಗಾವೋರಶ್ಮಯೋ ಯಸ್ಯೇತಿ ವಾ ಅಧ್ರಿಗುಃ ತಸ್ಯ ಸಂಬೋಧನಂ ಹೇ ಅಧ್ರಿಗೋ! **ಪನೀಯಸೇ** ಪನೀಯಸಾ ಸ್ತೋತವ್ಯೇನ **ರಾಯೇ** ರಾಯಾ ಧನೇನ ಸುಪಾಂ ಸುಲುಗಿತಿ - ೭.೧.೩೯ ॥ ಶೇ ಆದೇಶಃ । **ನಃ** ಅಸ್ಮಾನ್ ಪ್ರಕರ್ಷೇಣ ಯೋಜಯ । **ವಾಜಾಯ** ಅನ್ನಸ್ಯ ಲಾಭಾಯ **ಪನ್ಥಾಮ್** ಪನ್ಥಾನಮ್ ಅನ್ನಸ್ಯ ಮತ್ಸಮೀಪ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಸಾಧನಂ ಮಾರ್ಗಂ **ರತ್ಸಿ** ವಿಲಿಖ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ । **ಪ್ರ ನೋ ರಾಯೇ ಪನೀಯಸೇ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಪ್ರಣೋ ರಾಯಾ ಪರೀಣಸಾ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ! ಪರಮಾತ್ಮನೇ!, **ಓಜಿಷ್ಠಂ** - ಪ್ರಬಲನಾದ, ಹೆಚ್ಚು ಬಲ ಶಾಲಿಯಾದ, **ದ್ಯುಮ್ನಮ್** - ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾದ ವಿದ್ಯೆ, ಯಶಸ್ಸು, ಚಿನ್ನದ ಹೊಳೆಯುವ ಕಿರೀಟ ಕುಂಡಲಾದಿಗಳನ್ನು, **ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ** - ನಮಗೆ, **ಆ-ಭರ** - ತುಂಬಾ ತಂದುಕೊಡು, **ಅಧ್ರಿಗೋ** - ಚಲನಶೀಲವಾದ, ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕವಾದ, ಅಡೆತಡೆ ಇಲ್ಲದ, ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗದ, **ಪನೀಯಸೇ** - ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯವಾದ, ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ, **ರಾಯೇ** - ಧನವನ್ನು, **ನಃ** - ನಮಗೆ, **ಪ್ರ** - ಹೆಚ್ಚಿಸು, **ವಾಜಾಯ** - ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ, **ಪನ್ಥಾಮ್** - ದಾರಿಯನ್ನು, ಸಾಧನ ವನ್ನು, **ರತ್ಸಿ** - ಕೊಡು, ತೋರಿಸು.

ಮಹಾಬಲಶಾಲಿಯೂ ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ವಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ಹೊಳೆಯುವ ಚಿನ್ನ-ಕಿರೀಟ-ಕುಂಡಲಾದಿ ಧನಗಳನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸು. ಪ್ರಶಂಸನೀಯವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸು. ಅನ್ನಕ್ಕಾಗಿ ಯೋಗ್ಯ ದಾರಿಯನ್ನೂ, ಸಾಧನೆಯನ್ನೂ ತೋರಿಸು.

ನಿರ್ಬಾಧಿತಗತಿಯಿರ್ಪಗ್ನಿಯೆ! ನೀ –
ನೋಜಃಪ್ರದಸಂಪದ ನೀಡಯ್ ।
ಸ್ತವನೀಯಧನವ, ಶಕ್ತಿಯ ಪಡೆಯುವ
ಪಥದರ್ಶಕನಾಗಯ್ ನಮಗೆ ॥

ಋಕ್ - ೮೨

ವಾಮದೇವಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಯದಿ ವೀರೋ ಅನು ಷ್ಯಾದಗ್ನಿಮಿನ್ಧೀತ ಮರ್ತ್ಯಃ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೦ ೩ ೧ ೨ ೦
ಆಜುಹ್ವದ್ಧವ್ಯಮಾನುಷಕ್ ಶರ್ಮ ಭಕ್ಷೀತ ದೈವ್ಯಮ್ ॥ ೨.೮೨ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಯದಿ - ವೀರಃ - ಅನು - ಸ್ಯಾತ್ । ಅಗ್ನಿಮ್ - ಇನ್ಧೀತ - ಮರ್ತ್ಯಃ ॥ ಆಜುಹ್ವತ್ -

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩
ಆ - ಜುಹ್ವತ್ - ಹವ್ಯಮ್ - ಅನುಷಕ್ - ಅನು - ಸಕ್ । ಶರ್ಮ - ಭಕ್ಷೀತ -

೧ ೨೦
ದೈವ್ಯಮ್ ॥ ೨.೮೨ ॥

ಬೃಹದಾಗ್ನೇಯಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೪೦ ೩೦ ೪ ೫೦ ೨೦ ೨ ೫ ೪ ೩
೮೨.೧. ಯದಿವೀರೋಽಅನುಷ್ಯಾತ್ । ಐಯಾಽ೩೪೩ಈಽ೩೪ಯಾ ॥ ಅಗ್ನಿ

೪ ೫೦ ೦ ನ ೨^ ೧
ಮಿಂಧೀತಮಾ । ಹೋಽ೩ಹಾಽ೩ । ಹೋಽ೨೩೪ರ್ತಿಯಾಃ ।

೧ ೧ ೧ ೩ ೫ ೧
ಆಜೂಽ೨ಹ್ವಾದ್ಧಾಽ೨೩ । ವ್ಯಮಾಽ೨ನೂಽ೨೩೪ಷಾಕ್ ॥ ಶರ್ಮ

೨ ೧ ೨^ ೨ ೨^ ೧ ೫ ೩
ಭ । ಕ್ಷಾಇ । ತದಾಽ೩ಹಾಽ೩ಇ ॥ ವಾಽ೩ಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ವ್ಯಾಽ೨

೧೧೧
೩೪೫ಮ್ ॥ ದೀ- ೬ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೯ । ಯೋ । ೨೧.೧೩೧ ॥

ಯದಿ ಯದಾ **ಯಸ್ಯ** ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ **ವೀರಃ** ಪುತ್ರಃ **ಸ್ಯಾತ್** ಭವತಿ ತದಾ ಸಃ **ಮರ್ತ್ಯಃ** ಅಗ್ನಿಮಿನ್ಧೀತ ಆಧಾನಮಾದಧೀತ ಕುರ್ವೀತ । ಕಿಂಚ **ಆನಷಕ್** ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಂ ಯಥಾ ಭವತಿ ತಥಾ **ಹವ್ಯಮ್ ಆಜುಹ್ವತ್** ಆಭಿಮುಖ್ಯೇನ ಜುಹೋತಿ । ಅಪಿ ಚ । **ದೈವ್ಯಂ** ದೇವಸಂಬಂಧಿ **ಶರ್ಮ** ಗೃಹಂ ಸುಖಂ ವಾ **ಭಕ್ಷೀತ** ಭಜೇತ ಸೇವೇತೇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಯದಿ - ಒಂದು ವೇಳೆ, **ವೀರಃ** - ವೀರನಾದ, ಆತ್ಮಬಲವುಳ್ಳ, ಪೌರುಷಯುಕ್ತ ಪುತ್ರನು, **ಮರ್ತ್ಯಃ** - ಮನುಷ್ಯನು, **ಅಗ್ನಿಂ** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, **ಆನಷಕ್** - ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನವಾಗಿ, **ಇಂಧೀತ** - ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ, ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ, **ಹವ್ಯಮ್** - ಉತ್ತಮವಾದಹವಿರ್ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ, **ಆಜುಹ್ವತ್** - ಹೋಮ ಮಾಡಿ, **ದೈವ್ಯಮ್** - ದಿವ್ಯ ವಾದ, **ಶರ್ಮ** - ಸುಖವನ್ನು, ಭಕ್ಷೀತ, ಭೋಗಿಸುವನು.

ಆತ್ಮಬಲವುಳ್ಳವನಾಗಲಿ, ಪೌರುಷಯುಕ್ತ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದವನಾಗಲಿ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ನಿರಂತರನಾಗಿ, ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ ಉತ್ತಮವಾದ ಹವಿರ್ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಹೋಮ ಮಾಡಿದರೆ ದಿವ್ಯವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಭೋಗಿಸುವನು.

ವೀರಪುತ್ರನಂ ಪಡೆಯಲ್ಕಗ್ನಿಯ
ನೆಲ್ಲ ಮಾನವರು ಬೆಳಗಿಸುತ ।
ಹವ್ಯಗಳಿಂದಾರಾಧಿಸುಗೆಂದೂ
ದಿವ್ಯಸುಖದ ಪಥವನೆ ಪಡೆಗೆ ॥

ಋಕ್ - ೮೩

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

ತ್ವೇಷಸ್ತೇ ಧೂಮ ಋಣ್ವತಿ ದಿವಿಷಞ್ಛುಕ್ರ ಆತತಃ ।

ಸೂರೋ ನ ಹಿ ದ್ಯುತಾ ತ್ವಂ ಕೃಪಾ ಪಾವಕ ರೋಚಸೇ ॥ ೩.೮೩ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೬
ತ್ವೇಷಃ – ತೇ – ಧೂಮಃ – ಋಣ್ವತಿ । ದಿವಿ – ಸನ್ – ಶುಕ್ರಃ – ಆತತಃ – ಆ – ತತಃ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಸೂರಃ – ನ – ಹಿ – ದ್ಯುತಾ – ತ್ವಮ್ । ಕೃಪಾ – ಪಾವಕ – ರೋಚಸೇ ॥ ೩.೮೩ ॥

ತ್ವೇಷಾಸ್ತೇ ಯಾಮಮ್ ॥ ಯಮೋಽನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨೦ ೧ ೪೦ ೫ ೨ ^ ೧
೮೩.೧. ತ್ವೇಷಾಸ್ತೇಽ೨೩ಧೂಮಋಣ್ವತಿಹಾಉ ॥ ದಿವಿಸಂಛುಕ್ರಽ೩ಆತಾ

೨ ^ ೪೦ ೦ ೫ ೨ ೧ ೨ ೪ ೦
ತಾಽ೩ಃ । ಸೂರೋನಹೀಹಾಉ ॥ ದ್ಯುತಾತೂವಾಽ೩ಮ್ । ಕೃಪಾ

೫ ೨ ೧೦ ೨ ೧
ಪವಾಹಾಉ ॥ ಕರೋಚಾಽ೨೩ಸಾಽ೩೪೩ಇ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥

ಡಾ ॥ ದೀ – ೬ । ಪ – ೮ । ಮಾ – ೯ । ಗೋ । ೨೨ ॥ ೧೩೨ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ತ್ವೇಷಃ** ದೀಪ್ತಸ್ಯ **ತೇ** ತವ **ಶುಕ್ರಃ** ಶುಕ್ಲೋ ನಿರ್ಮಲಃ ಶುಭ್ರ ವರ್ಣೋ ವಾ **ಧೂಮಃ ದಿವಿ** ಅನ್ತರಿಕ್ಷೇ **ಆತತಃ** ವಿಸ್ತೀರ್ಣಃ **ಸನ್ ಋಣ್ವತಿ** ಮೇಘಾತ್ಮನಾ ಪರಿಣತೋ ಗಚ್ಛತಿ । ಅಪಿ ಚ ಹೇ **ಪಾವಕಃ** ಶೋಧಕ ಅಗ್ನೇ! **ಸೂರೋನಃ** ಸೂರ್ಯಇವ **ಕೃಪಾ** ಸ್ತೋತವ್ಯಾಭಿಮುಖೀ ಕರಣಸಮರ್ಥಯಾ ಸ್ತುತ್ಯಾ ಸ್ತೂಯಮಾನಸ್ತ್ವಂ **ದ್ಯುತಾ** ದೀಪ್ತ್ಯಾ **ರೋಚಸೇ** ಹಿ ಪ್ರಕಾಶಸೇ ಖಲು । **ದಿವಿಸನ್** ಇತಿ **ದಿವಿಷನ್** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಪಾವಕಃ - ಪತಿತ ಪಾವನನೇ, ಶುದ್ಧಿಕಾರಕನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ, **ತೇ** - ನಿನ್ನ, **ಶುಕ್ರಃ** - ಬಿಳಿಯ, ಶುದ್ಧ, ನಿರ್ಮಲ, **ತ್ವೇಷಃ** - ಪ್ರದೀಪ್ತವಾದ, ಪ್ರಜ್ವಲವಾದಪ್ರಕಾಶವು, **ಧೂಮಃ** - ಹೊಗೆಯು, **ಸಮ್** - ಚೆನ್ನಾಗಿ, **ದಿವಿಸನ್** - ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ, ಮೋಕ್ಷ ಧಾಮದಲ್ಲಿ, **ಆತತಃ** - ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಹರಡುತ್ತಾ, **ಋಣ್ವತಿ** - ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ, ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ, ಮೇಘರೂಪದಲ್ಲಿಪರಿಣಮಿಸುತ್ತದೆ, **ಹಿ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, **ತ್ವಂ** - ನೀನು, **ಕೃಪಾ** - ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ, ಸ್ತುತ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ, ಅಭಿಮುಖಿ, **ದ್ಯುತಾ** - ದೀಪ್ತಿ

ಯಿಂದ, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ, **ಸೂರೋ ನಃ** - ಸೂರ್ಯನಂತೆ, **ರೋಚಸೇ** - ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವೆ.

ಪತಿಪಾವನನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ನಿನ್ನ ನಿರ್ಮಲವಾದ ಪ್ರಕಾಶವಾದ ಬಿಳಿಯ ಹೊಗೆಯು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹರಡುತ್ತಾ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಮೇಘರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಮಿಸಿ ವೃಷ್ಟಿಕಾರಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ನಿನ್ನ ಸಮರ್ಥವಾದ ಸ್ತುತ್ಯಕರ್ಮದಿಂದ ಸೂರ್ಯ ತೇಜಸ್ಸಿನಂತೆ ಬೆಳಗುತ್ತಿರುವೆ.

ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುವ ಪಾವಕನಿಂದೊಗೆಯುವ
ಧವಳಧೂಮ ಗಗನವನಡರೆ ।
ಅಗ್ನಿ! ನಿನ್ನೊಲುಮೆ ಪಸರಿಸಿದಂತಿದೆ;
ಸೂರ್ಯಸಮನೆ! ಒಲಿಯಯ್ ನುತಿಗೆ ॥

ಋಕ್ - ೮೪

ಭರದ್ವಾಜೋ ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

ತ್ವಂ ಹಿ ಕ್ಷೈತವದ್ಯಶೋಽಗ್ನೇ ಮಿತ್ರೋ ನ ಪತ್ಯಸೇ ।
ತ್ವಂ ವಿಚರ್ಷಣೇ ಶ್ರವೋ ವಸೋ ಪುಷ್ಟಿಂ ನ ಪುಷ್ಯಸಿ ॥ ೪.೮೪ ॥

ತ್ವಮ್ - ಹಿ - ಕ್ಷೈತವತ್ - ಯಶಃ । ಅಗ್ನೇ - ಮಿತ್ರಃ - ಮಿ - ತ್ರಃ - ನ - ಪತ್ಯಸೇ ॥

ತ್ವಮ್ - ವಿಚರ್ಷಣೇ - ವಿ - ಚರ್ಷಣೇ - ಶ್ರವಃ । ವಸೋ - ಪುಷ್ಟಿಮ್ - ನ - ಪುಷ್ಯಸಿ ॥ ೪.೮೪ ॥

ಬೃಹದಾಗ್ನೇಯಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೧ ೫ ೪ ೫ ೪ ೫ ೪ ೫ ೧ ೨ ೧
೮೪.೧. ತ್ವಙ್ಹಿಕ್ಷೈತವದ್ಯಶಃ । ಈಯಇಯಾಹಾಇ ॥ ಅಗ್ನಾಇಮಿ । ತ್ರೋ ।

೨ ೩ ೫ ೧ ೨ ೫ ೪ ೫ ೧
ನಾಪತ್ಯಾ೨೩೪ಸಾಇ । ಆಔ೩೪ಹೋ । ಇಯಾಹಾಇ । ತ್ವಂವಿ ।

೬ ೩ ೫ ೧ ೨ ೫ ೪ ೫
ಚಾ । ಷಣೇ೨ಶ್ರಾ೨೩೪ವಾಃ । ಆಔ೩೪ಹೋ । ಇಯಾಹಾಇ ॥

೧ ೨^ ೨ ೧ ೨ ೩ ೫ ೧
ವಾಸಾ೩ಉವಾ ॥ ಪು । ಷ್ಟಾಇಮ್ । ನಾಪುಷ್ಯಾ೨೩೪ಸೀ । ಆ

೨ ೫ ೪ ೫ ೪
ಔ೩೪ಹೋ । ಇಯಾಹಾ । ಹೋ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೧ । ಪ - ೨೦ । ಮಾ - ೧೫ । ಙು । ೨೩ ॥ ೧೩೩ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ತ್ವಂ** ಖಲು **ಕ್ಷೈತವತ್** ಕ್ಷಿತಿಃ ಕ್ಷಯೋಪಚಯಃ ತತ್ಸಂಬಂಧಿ ಕ್ಷೈತಂ ಶುಷ್ಕಂ ಕಾಷ್ಠಂ ತದ್ಯುಕ್ತಂ **ಯಶಃ** ಅನ್ನಂ - *ನಿ.೨.೭ ॥* ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಂ **ಪತ್ಯಸೇ** ಅಭಿಪತಸಿ ಗಚ್ಛಸಿ । ತತ್ರದೃಷ್ಟಾಂತಃ **ಮಿತ್ರೋ** ನ ಅಹರಭಿಮಾನೀ ಮಿತ್ರೋ ದೇವಃ ಸ ಇವ ಯದ್ವಾ ಕ್ಷಯ ಇತಿ ಗೃಹನಾಮ - ನಿ.೩.೪ ॥ **ಕ್ಷೈತವತ್** ಕ್ಷೈತಂ ನಿವಾಸಕಂ ಹವಿರ್ಲಕ್ಷಣಮನ್ನಂ ತದ್ಯುಕ್ತಮ್ ಯಜಮಾನಗೃಹಂ ಮಿತ್ರಭೂತಃ ಪುರುಷ ಇವಾಭಿಪತಸಿ । ಯದ್ವಾ ಪತ್ಯತಿ ರೈಶ್ವರ್ಯಕರ್ಮಾ - *ನಿ.೨.೨೧ ॥* ಈದೃಶಮನ್ನಂ **ಪತ್ಯಸೇ** ಈಶಿಷೇ ಅತಃ ಕಾರಣಾತ್ ಹೇ **ವಿಚರ್ಷಣೇ** ವಿಶೇಷೇಣ ಸರ್ವಸ್ಯ ದ್ರಷ್ಟಃ! **ವಸೋ** ವಾಸಕಾಗ್ನೇ! ತ್ವಂ **ಶ್ರವಃ** ಶ್ರವಣೀಯ ಮನ್ನಮ್ ಯಜಮಾನ ಗೃಹಸ್ಥಮ್ ಸ ಅಯಂ ನ ಶಬ್ದಶ್ಚಾಥ - ನಿ.೨.೭ ॥ ಅನ್ನಕಾರ್ಯ ಭೂತಾಂ **ಪುಷ್ಟಿಂ** ಚ **ಪುಷ್ಯಸಿ** ವರ್ಧಯಸಿ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, **ಹಿ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, **ತ್ವಮ್** - ನೀನು, **ಕ್ಷೈತವತ್** - ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಮಿದ್ರೂಪವಾದ ಹವಿಸ್ಸೆಂಬ, ಒಣಗಿದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯಂತೆ, ಅನ್ನವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ, **ಯಶಃ** - ಯಶಸ್ವಿಯಂತೆ, **ಮಿತ್ರಃ ನ** -

ಮಿತ್ರನಂತೆ, ಹಗಲಿನ ಅಭಿಮಾನ ದೇವತೆಯಾದ ಸೂರ್ಯನಂತೆ, ಮಿತ್ರದೇವನಂತೆ, **ಪತ್ಯಸೇ** - ಮಳೆಗರೆಯುವೆ, ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗುವೆ, **ವಿಚರ್ಷಣೇ** - ಎಲ್ಲದರ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ, ಸರ್ವ ದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ, **ವಸೋ** - ವ್ಯಾಪಕನಾದ, ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾದ, **ತ್ವಮ್** - ನೀನು, **ಶ್ರವಃ** - ಅನ್ನದಲ್ಲಿನ, **ಪುಷ್ಟಿಂ** - ಪುಷ್ಟಿಯನ್ನು, ಪೌಷ್ಟಿಕತೆಯನ್ನು, **ಪುಷ್ಯಸಿ** - ಹೆಚ್ಚಿಸುವೆ, ಪುಷ್ಟಿಗೊಳಿಸುವೆ.

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಸಾಕ್ಷಿಯಾದ ಸರ್ವದ್ರಷ್ಟಾರನಾದ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯನಾದ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ ಅಗ್ನಿದೇವನೇ ನೀನು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಮಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಸಮಿದ್ರೂಪವಾದ ಕಟ್ಟಿಗೆಯೆಂಬ ಹವಿಸ್ಸನ್ನೇ ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಮಿತ್ರನಂತೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಮಳೆಗರೆಯುವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುವೆ ಪುಷ್ಟಿಯಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವೆ. ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತ ನಾಗುವೆ.

ಸಕಲಾಶ್ರಯನೇ! ಸೂರ್ಯಸಮಾನನೆ!
ತೇಜೋವರ್ಚೋನಿಧಿವಿಭುವೇ!
ಸಮಿಧೆಯೆಂಬುವನ್ನವನೊಪ್ಪಿಸಿಕೊಂ –
ಡೊಲಿವುದಯ್ಯ! ಪುಷ್ಟಿಯ ಪಡೆದು ॥

ಋಕ್ - ೮೫

ದ್ವಿತೋಮುಕ್ತವಾಹಾ ಆತ್ರೇಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨೩೧ ೨ ೩ ೨ ೩೧ ೨೩ ೧ ೨
ಪ್ರಾತರಗ್ನಿಃ ಪುರುಪ್ರಿಯೋ ವಿಶ ಸ್ತವೇತಾತಿಥಿಃ ॥

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ವಿಶ್ವೇ ಯಸ್ಮಿನ್ನಮರ್ತ್ಯೇ ಹವ್ಯಂ ಮರ್ತಾಸ ಇನ್ಧತೇ ॥ *೫. ೮೫ ॥*

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಪ್ರಾತಃ - ಅಗ್ನಿಃ - ಪುರುಪ್ರಿಯಃ - ಪುರು - ಪ್ರಿಯಃ । ವಿಶಃ - ಸ್ತವೇತ - ಅತಿಥಿಃ ॥

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ವಿಶ್ವೇ - ಯಸ್ಮಿನ್ - ಅಮರ್ತ್ಯೇ - ಅ - ಮರ್ತ್ಯೇ । ಹವ್ಯಮ್ - ಮರ್ತಾಸಃ -

೩ ೧ ೨
ಇನ್ಧತೇ ॥ *೫.೮೫* ॥

ಬೃಹತಶ್ಚ ಕೌಮುದಸ್ಯ ಸಾಮ ॥ ಕುಮುದ್ಬೃಹದನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೫೦ ೧ ೧ ೫ ೨ ೧ ೨ ೧ ೧ ೨ ೩ ೨
೮೫.೧. ಪ್ರಾತರಗ್ನಾಇಃಪೂಽಽರುಪ್ರಿಯಾಃ॥ವಿಶಾಸ್ತವೇ।ತಾಽ೨೩।ಅತಿಥಾ

೧ ೨^ ೧ ೩ ೫
ಇಃ । ವಾಇಶ್ವೇಯಾಸ್ಮೀಽ೩ನ್ । ಅಮಾಽ೨ರ್ತ್ಯಾಽ೨೩೪ಯಾಇ ॥

೧ ೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ಹವ್ಯಾಽ೨೩ಜ್‌ಹೋಇ । ಮರ್ತ್ಯಾಽ೩ಹೋ ॥ ಸಇಂಧಾಽ೨೩ತಾ

೧
ಽ೩೪೩ಇ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೧೧ । ಟ - ೨೪ ॥ ೧೩೪ ॥

ಪುರುಪ್ರಿಯಃ ಬಹುಪ್ರಿಯಃ **ವಿಶಃ** ಯಜಮಾನೇ ಧನಸ್ಯ ನಿವೇಶಕಃ **ಅತಿಥಿಃ** ಯಜಮಾನಾನಾಂ ಗೃಹಾನ್ ಪ್ರತಿತಿಥಿಷು ನ ಅಭ್ಯೇತೀತ್ಯತಿಥಃ । ತಥಾಯಾಸ್ಕಃ ಅತಿಥಿರಭ್ಯತಿತೋ ಗೃಹಾನ್ ಭವತ್ಯಭ್ಯೇತಿ ತಿಥಿಷು ಪರಕುಲಾನೀತಿ ಪರಗೃಹಾಣೀತಿ ವಾ - *೪.೧.೫* ॥ ಇತಿ ಏವಂ ವಿಧೋಽಗ್ನಿಃ **ಪ್ರಾತಃ ಸ್ತವೇ**ತಸ್ತೂಯತೇ **ಅಮರ್ತ್ಯೇ** ಅಮರಣ ಧರ್ಮಕೇ **ಯಸ್ಮಿನ್** ಅಗ್ನೌ **ವಿಶ್ವೇ** ಸರ್ವೇ **ಮರ್ತಾಸಃ** ಮರ್ತಾಃ ಮನುಷ್ಯಾಃ **ಹವ್ಯಮ್ ಇಂಧತೇ** ದೀಪಯನ್ತಿ ದಧತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । **ವಿಶ್ವೇಯಸ್ಮಿನ್ ನ್ನಮರ್ತ್ಯೇ ಹವ್ಯಂ ಮರ್ತಾಸ ಇಂಧತೇ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ **ವಿಶ್ವಾನಿಯೋ ಅಮರ್ತ್ಯೋ ಹವ್ಯಾ ಮರ್ತೇಷು ರಣ್ಯತಿ** ಇತಿ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಪುರುಪ್ರಿಯಃ - ಬಹಳ ಜನರಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾದ, **ವಿಶಃ** - ಜನರಿಗೆ, ಐಶ್ವರ್ಯ ಪ್ರಾಪಕನಾದ, **ಅತಿಥಿಃ** - ಗಮನಶೀಲನಾದ, ಕಾಲಬಂಧನರಹಿತನಾದ, ಮನೆಗೆ ನಿತ್ಯವೂ ಬಿಜಯ

ಮಾಡುವ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಅಗ್ನಿಯು, **ಪ್ರಾತಃ** - ಪ್ರಾತಃಕಾಲದಲ್ಲಿ, **ಸ್ತವೇತ** - ಸ್ತುತಿಸುವರು, **ಅಮರ್ತ್ಯೇ** - ಮರಣಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ವಿಶ್ವೇ ಮರ್ತಾಸಃ** - ಮರಣಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಸಮಸ್ತ ಮಾನವರು, **ಹವ್ಯಮ್** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು, ಭಕ್ತಿಯನ್ನು, **ಇಂಧತೇ** - ಹೋಮ ಮಾಡುವರು, ಪ್ರಕಾಶಿಸುವರು.

ಬಹುಜನಪ್ರಿಯನೂ, ಐಶ್ವರ್ಯಪ್ರಾಪಕನೂ ಕಾಲಬಂಧನರಹಿತನೂ ಆಗಿ, ಆಹ್ವಾನಿತನಾಗಿ ನಿತ್ಯವೂ ಮನೆಗೆ ಬಿಜಯ ಮಾಡುವ, ಮರಣಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಮರಣಧರ್ಮಿಗಳಾದ ಮಾನವರು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಗೊಳಿಸುವರು.

ಪರಮಪ್ರಿಯನೇ! ಸಕಲರ ಮನೆಗಳೊ –
ಆತಿಥಿಯೆ! ಪ್ರಾತಃಸ್ಮರಣೀಯನೇ ।
ಅಮೃತರೂಪನೇ! ಸರ್ವಾರ್ಪಿತವೆನೆ
ಹವಿಷ್ಯಾನ್ನವನ್ನಿದೊ ಕೊಳ್ಳಯ್!

ಋಕ್ - ೮೬

ವಸೂಯವ ಆತ್ರೇಯಾಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨೩೧ ೨ ೩ ೧೨
ಯದ್ವಾಹಿಷ್ಠಂ ತದಗ್ನಯೇ ಬೃಹದರ್ಚ ವಿಭಾವಸೋ ।

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨
ಮಹಿಷೀವ ತ್ವದ್ರಯಿಸ್ತ್ವದ್ವಾಜಾ ಉದೀರತೇ ॥ ೬.೮೬ ॥

೨ ೧ ೨ರ ೧ ೩೧೨ ೩ ೨ ೩
ಯತ್ - ವಾಹಿಷ್ಠಮ್ - ತತ್ - ಅಗ್ನಯೇ । ಬೃಹತ್ - ಅರ್ಚ - ವಿಭಾವಸೋ - ವಿಭಾ - ವಸೋ ॥ ಮಹಿಷೀ - ಇವ - ತ್ವತ್ - ರಯಿಃ । ತ್ವತ್ - ವಾಜಾಃ - ಉತ್ - ಈರತೇ ॥ ೬.೮೬ ॥

(accent marks on second line: ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩೨ ೧ ೨ರ ; on ಈರತೇ: ೩)

ಯದ್ವಾಹಿಷ್ಠೀಯಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೮೬.೧. ಯದ್ವಾಹಿಷ್ಠನ್ತದಾ ॥ ಗ್ನಯಾಇ । ಬೃಹದರ್ಚವಿಭಾವಾ೨೩ಸಾ

ಉ । ಮಾಹೀ೨ಷಾಇವಾ೨ । ತ್ವದ್ರಯಿಃ ॥ ತ್ವದ್ವಾ೨೩ಜಾಃ ॥

ಉದೀರಾ೨೩ತಾ೩ಳ೩ಇ । ಓ೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಥೇ । ೨೫ ॥ ೧೩೫ ॥

ಯದ್ವಾಹಿಷ್ಠೀಯೋತ್ತರಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೮೬.೨. ಯದ್ವಾಹಿಷ್ಠಂತದಗ್ನಯೇ । ಯದ್ವಾಹಿಷ್ಠೋವಾ ॥ ತದಗ್ನಯಾಇ ।

ಬೃಹದಾ೨೩ರ್ಚಾ । ವಿಭಾವಸಾಉ । ಮಹಿಷಾ೨೩ಇವಾ ।

ತ್ವದ್ರಯಿಃ ॥ ತ್ವದ್ವಾ೨೩ಜಾಃ ॥ ಉದೀರಾ೨೩ತಾ೩ಳ೩ಇ ।

ಓ೨೩ಳ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೫ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೭ । ಪೇ । ೨೬. ೧೩೬*

ವಾಹಿಷ್ಠಂ ವೋಢೃತಮಂ '**ಯತ್**' ಸ್ತೋತ್ರಂ **ತತ್ ಅಗ್ನಯೇ** ಕ್ರಿಯತೇ । ಅತಃ ಹೇ **ವಿಭಾವಸೋ!** ಪ್ರಭಾಧನಾಗ್ನೇ! **ಬೃಹತ್** ಬಹ್ವನ್ನಂ ಧನಂ ಚ **ಅರ್ಚ** ಅಸ್ಮಭ್ಯಂ ಪ್ರಯಚ್ಛ ಕಥಮಸ್ಯಾನ್ ಧನಪ್ರದಾತೃತ್ವಮಿತ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾಮಾಹ ಯತಃ **ತ್ವತ್** ತ್ವತ್ತಃ ಸಕಾಶಾತ್ **ಮಹಿಷೀ** ಮಹತೀ **ರಯಿಃ** ಧನಂ **ಉದೀರತೇ** ಉದ್ಗಚ್ಛನ್ತಿ! **ಇವ** ಇತಿ ಪಾದಪೂರಣಃ ॥

ವಿಭಾವಸೋ - ತೇಜಸ್ವಿ, ಹೊಳೆಯುವ ಧನವುಳ್ಳವನೇ ಜ್ಞಾನಧನದಿಂದ ಕೂಡಿದವನೇ, **ಅಗ್ನಯೇ** - ಅಗ್ನಿಗಾಗಿ, ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ, **ತತ್** - ಆ, **ಯತ್ ವಾಹಿಷ್ಠಂ** - ಆಯಾ

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ತಲುಪಿಸುವ, **ಬೃಹತ್** - ಭಾರಿ ಬಹಳ ವಾದ, **ಅರ್ಚ** - ಸಮರ್ಪಿಸು, **ತ್ವತ್** - ನಿನ್ನಿಂದ, **ಮಹಿಷೀವ** - ಬಹಳ, ಪೃಥ್ವಿಯಂತೆ, **ವಾಜಂ** - ಅನ್ನವು, **ಉದೀರತೆ** - ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ, ಸಿಗುತ್ತದೆ.

ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ ತೇಜಸ್ವಿಯೂ ಬಹುಧನವುಳ್ಳವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನಿನ್ನ ಸ್ತುತಿ - ಅರ್ಚನೆ - ಸೇವೆಗಳಿಂದ ಮಹತ್ತರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವೂ ಅನ್ನಾದಿ ಭೋಗಭಾಗ್ಯಗಳೂ ವಿಪುಲವಾಗಿ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಸದ್ಯಃ ಫಲಸಂದಾಯಿಕನುತಿಯಿಂ
ದೀಪ್ತಿಮಂತ! ಭಜಿಪೆವು ನಿನ್ನಂ ।
ಅಮಿತಧಾನ್ಯ-ಧನ-ಭೋಗಗಳೀಯುತೆ
ಕನಿಕರಿಪ್ರುದು ನಮ್ಮನು ದಯದಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೮೭

ಗೋಪವನ ಆತ್ರೇಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

ವಿಶೋವಿಶೋ ವೋ ಅತಿಥಿಂ ವಾಜಯನ್ತಃ ಪುರುಪ್ರಿಯಮ್ ।
ಅಗ್ನಿಂ ವೋ ದುರ್ಯಂ ವಚಃ ಸ್ತುಷೇ ಶೂಷಸ್ಯ ಮನ್ಮಭಿಃ ॥ ೭.೮೭ ॥

ವಿಶೋವಿಶಃ - ವಿಶಃ - ವಿಶಃ - ವಃ - ಅತಿಥಿಮ್ । ವಾಜಯನ್ತಃ - ಪುರುಪ್ರಿಯಮ್ - ಪುರು - ಪ್ರಿಯಮ್ ।। ಅಗ್ನಿಮ್ - ವಃ - ದುರ್ಯಮ್ - ದುಃ - ಯಮ್ - ವಚಃ ।
ಸ್ತುಷೇ - ಶೂಷಸ್ಯ - ಮನ್ಮಭಿಃ ॥ ೭.೮೭ ॥

ವಿಶೋವಿಶೀಯಮ್ ಐಡಂ ವಾ ॥ ಅಗ್ನಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೧ ೧ ೩ ೧೧

೮೭.೧. **ವಿಶೋವಿಶೋಹಿಮ್ ಸ್ಥಿ ವೋಽಽ೬ಅತಿಥಾಇಮ್ ॥ ವಾಜಯ**

೨ ೧ ೨ ೨ ೧ ೨೧ ೧

ನ್ತಾಃ । ಪೂಽಽ೩ರೂಪ್ರೀಽಽ೩ಯಾಮ್ । ಅಗ್ನಿಂವೋಽಽ೨ । ದೂರಾ

೨ ೧ ೨ ೨ ೧ ೧ ೩

ಽ೨೩ಯಾಮ್ । ಹಿಮ್ಮಾಇ । ವಾಽಽ೩ಚಾಽಽ೩ಃ । ಸ್ತೂ೨೩೪ಷೇಹಾ

೧ ೩ ೩ ೩ ೧ ೧ ೨

ಇ ॥ ಓ । ಹುವಾಇ । ಶೂಽ೨೩೪ಷಾ ॥ ಹಿಮ್ಮಾ । ಸ್ಯಾಽಽ೩ಮಾಽಽ೩ ।

೧ ೩೧ ೩ ೪

ನ್ಮಾಽ೨೩೪ಭಾಇ । ಏಹಿಯಾಽಽ೬ಹಾ । ಹೋಽಽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ / ಪ - ೧೭ / ಮಾ - ೧೩ / ಛಿ / ೨೭ // ೧೩೭ //

ಹೇ ಋತ್ವಿಗ್ಯಜಮಾನಾಃ ವಃ ಯೂಯಂ **ವಾಜಯನ್ತಃ** ಅನ್ನಮಿಚ್ಛನ್ತಃ **ವಿಶೋವಿಶಃ** ಸರ್ವಸ್ಯಾಃ ಪ್ರಜಾಯಾಃ **ಪುರು** ಪ್ರಿಯಂ ಬಹುಪ್ರಿಯಮ್ **ಅತಿಥಿಂ** ಪೂಜ್ಯಮ್ **ಅಗ್ನಿಂ** ಸ್ತುತ್ಯಾ ಪರಿಚರತೇತಿ ಶೇಷಃ । ಅಹಂ ಚ **ವಃ** ಯುಷ್ಮದರ್ಥಂ **ದುರ್ಯಂ** ಗೃಹ ಹಿತಮ್ ಅಗ್ನಿಂ **ವಚಃ ಸ್ತುಷೇ** ಸ್ತೌಮಿ **ಶೂಷಸ್ಯ** ಸುಖಸ್ಯ ಲಾಭಾಯ ಕೈಃ ಸಾಧನೈಃ? **ಮನ್ಮಭಿಃ** ಮನನೀಯೈಃ ಸ್ತೋತ್ರೈಃ ॥

ವಾಜಯನ್ತಃ - ಅನ್ನಾಭಿಲಾಷಿಗಳಾದ, ಆತ್ಮಬಲವನ್ನು ವೃದ್ಧಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಶಿಸುವ, **ವಃ** - ನಿಮಗಾಗಿ, ಜನರು - ಉಪಾಸಕರು, **ವಿಶೋವಿಶಃ** - ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರಕ್ಕೆ, ಸಕಲಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ, **ಪುರುಪ್ರಿಯಮ್** - ಅತಿಶಯ ಪ್ರಿಯನಾದ, **ಅತಿಥಿಮ್** - ಪೂಜ್ಯನಾದ, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನನ್ನು, **ಶೂಷಸ್ಯ** - ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ, **ದುರ್ಯಂ** - ಆಶ್ರಯಕ್ಕಾಗಿ, ಹಿತಕ್ಕಾಗಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಮನ್ಮಭಿಃ** - ಮನನ ಮಾಡಿದ ಮಂತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ತುತಿಗಳಿಂದ, **ವಚಃ** - ವಾಕ್ಕಿನಿಂದ, **ಸ್ತುಷೇ** - ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಅನ್ನಾದಿಭೋಗಾಭಿಲಾಷಿಗಳೂ ಆತ್ಮಬಲವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದಿರುವವರೂ ಆದ ನೀವು ಉಪಾಸಕರು ಮನುಷ್ಯಮಾತ್ರರಾದ ಎಲ್ಲ ಜನರಿಗೂ ಪರಮಪ್ರಿಯನಾದ ಪೂಜ್ಯ

ನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ಆತ್ಯಂತಿಕ ಸುಖಕ್ಕಾಗಿ ಆಶ್ರಯಕ್ಕಾಗಿ ಮಂತ್ರಾತ್ಮಕವಾದ ಮಧುರ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಿರಿ.

ಅನ್ನ-ಶಕ್ತಿಗಳ ಬಯಸುವ ಮನುಜರೆ!
ಸ್ತುತಿಸಿರಿ ವಹ್ನಿಯನಾದರದಿಂ ।
ಸರ್ವಪ್ರಿಯಸರ್ವಾರಾಧಿತನಿವ -
ನೆಮಗೊಲಿವನು ಸನ್ನುತಿರಸಿಕಂ ॥

ಋಕ್ - ೮೮

ಪೂರುರಾತ್ರೇಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨೮ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಬೃಹದ್ವಯೋ ಹಿ ಭಾನವೇಽರ್ಚಾ ದೇವಾಯಾಗ್ನಯೇ ।

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಯಂ ಮಿತ್ರಂ ನ ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ ಮರ್ತಾಸೋ ದಧಿರೇ ಪುರಃ ॥ *೮.೮೮* ॥

೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಬೃಹತ್ - ವಯಃ - ಹಿ - ಭಾನವೇ । ಅರ್ಚ - ದೇವಾಯ - ಅಗ್ನಯೇ ॥ ಯಮ್ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦
ಮಿತ್ರಮ್ - ಮಿ - ತ್ರಮ್ - ನ - ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ - ಪ್ರ - ಶಸ್ತಯೇ । ಮರ್ತಾಸಃ -

೩ ೨ ೩ ೨
ದಧಿರೇ - ಪುರಃ ॥ *೮.೮೮* ॥

ಆತ್ರೇಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರತ್ರಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೨ ೧೧ ೨ ೧ ೦ ೨೦ ೧೧ ೨ ೧
೮೮.೧. ಬೃಹದ್ವಯಾಃ ॥ ಹಿಭಾನಾಽ೨೩ವಾಇ । ಆರ್ಚಾದೇವಾ । ಯಅ

೧ ೨ ೮ — ೧
ಗ್ನಾಽ೨೩ಯಾಇ । ಯಮ್ಮಿತ್ರನ್ನ । ಪ್ರಾಶಸ್ತಾಯಾಽ೨೩ಇ ॥ ಮರ್ತಾ

೨ ೨ ೪ ೫ ೪ ೫
ಸೋ೭೩ದಾ೭೩ ॥ ಧಿರೋವಾ ॥ ಪೂ೭೫ರೋ೭೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೬ । ಧೂ । ೨೮ ॥ ೧೩೮ ॥

೫ ೦ ೦ ೫ ೧ ೦ ೨೦ ೦ ೧
೮೮.೨. ಬೃಹದ್ವಯೋಹಿಭಾನಾ೭೬ವಾಇ ॥ ಆರ್ಚಾದೇವಾ । ಯಅಗ್ನಾ೭೨

೨ ೧ ೨ ೧ ೩ — ೧ ೨೦ ೦
೩ಯಾಇ । ಯಮ್ಮಿತ್ರನ್ನ । ಪ್ರಾಶಸ್ತಾಯಾ೭೨ಇ ॥ ಮರ್ತಾಸೋದ ॥

೧ ೨ ೨ ೩೦ ೦ ೦ ೨ ೫೦ ೦ ೨
ಧಾಇರೇ೭೧ಪೂರಾ । ಔಹೋವಾಹಾ೭೩ಳಔಹೋವಾ ॥ ವಾ೭

೧ ೧ ೧ ೧
೩ಹಾ೭೨೩ಳ೫ಃ ॥ ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಝೀ । ೨೯.೧೩೯ ॥

ಯಜ್ಞೇ **ಭಾನವೇ** ದೀಪ್ತಿಮತೇ **ಅಗ್ನಯೇ** ಬೃಹತ್ ಮಹತ್ **ವಯಃ** ಹವಿರೂಪ ಮನ್ನಂ ದೀಯತೇ **ಹಿ** ಅತಸ್ತ್ವಮಪಿ **ದೇವಾಯ** ದ್ಯೋತಮಾನಾಯಾಗ್ನಯೇ ವಯಃ **ಅರ್ಚ** ಪ್ರಯಚ್ಛ । **ಮರ್ತಾಸಃ** ಮನುಷ್ಯಾಃ **ಯಮ್** ಅಗ್ನಿಮ್ **ಮಿತ್ರಂ** ನ ಸಖಾಯಮಿವ **ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ** ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಸ್ತುತಯೇ ಅಸ್ಮದರ್ಥಂ ದೇವಾನಗ್ನಿಃ ಸ್ತೌತ್ವಿತಿ **ಪುರಃ ದಧಿರೇ** ಪುರಸ್ಕುರ್ವತಿ ॥ **ಪ್ರಶಸ್ತಯೇ ಪ್ರಶಸ್ತಭಿಃ** ಇತಿ ಪಾಠೌ ॥

ಮರ್ತಾಸಃ - ಮಾನವರು, **ಮಿತ್ರಂ ನ** - ಸ್ನೇಹಿತನಂತೆ, **ಯಮ್** - ಆ **ಅಗ್ನಯೇ** - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ, **ಭಾನವೇ** - ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪನಾದ, ದೀಪ್ತಿವಂತನಾದ, **ದೇವಾಯ** - ದೇವತೆಗೆ, **ಹಿ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, **ಬೃಹತ್** - ಅಧಿಕವಾದ, **ವಯಃ** - ಸ್ಥಾಲೀಪಾಕಾದಿ ಹವಿಸ್ಸು ರೂಪವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು, ಆಯುಸ್ಸಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು, **ಅರ್ಚ** - ಸಮರ್ಪಿಸಿದರು, **ಪ್ರಶಸ್ತಮ್** - ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ವೇದವಾಣಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲು, ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಲು, ಸತ್ಕರಿಸಲು, ಸಮರ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು, **ಪುರಃ** - ತಮ್ಮೆದುರು, **ದಧಿರೇ** - ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಮಾನವರು ಸ್ನೇಹಿತನಂತಿರುವ ತೇಜಸ್ವಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಮಾಣದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಿ ತಮ್ಮ ಆಯುಸ್ಸಿನ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿನಿಯೋಗಿ

ಸಲೂ ವೇದವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ತಮ್ಮೆದುರಿಗೆ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಯಾಜಕರಿಗೆ ಸಖನೀ ತೇಜಸ್ವಿಯು;
ಈತನಿಗಭಿಮುಖರಾಗುತೆ ನೀಮ್ ।
ವಿಪ್ರರ್ಲೋರ್ಜೆಯ ಹವಿಗಳನರ್ಪಿಸಿರಿ
ಪ್ರಭುವೀತನೆ ಸಂಸ್ತವಕೊಲಿವಂ ॥

ಋಕ್ - ೮೯

ಗೋಪವನ ಆತ್ರೇಯಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅಗನ್ಮ ವೃತ್ರಹನ್ತಮಂ ಜ್ಯೇಷ್ಠಮಗ್ನಿಮಾನವಮ್ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಯಃ ಸ್ಮಶ್ರುತರ್ವನ್ನಾರ್ಕ್ಷ್ಯೇ ಬೃಹದನೀಕ ಇಧ್ಯತೇ ॥ ೬.೮೯ ॥

೧ ೨೦ ೨ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಅಗನ್ಮ - ವೃತ್ರಹನ್ತಮಮ್ - ವೃತ್ರ - ಹನ್ತಮಮ್ । ಜ್ಯೇಷ್ಠಮ್ - ಅಗ್ನಿಮ್ - ಆನ

೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ವಮ್ ॥ ಯಃ - ಸ್ಮ - ಶ್ರುತರ್ವನ್ - ಆರ್ಕ್ಷ್ಯೇ । ಬೃಹದನೀಕಃ - ಬೃಹತ್ - ಅನೀಕಃ -

೧ ೨
ಇದ್ಧ್ಯತೇ ॥ ೬.೮೯ ॥

ಶ್ರೌತರ್ವಣಮ್ ॥ ಶ್ರುತರ್ವಾನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ವೃತ್ರಹಾ ವಾ ॥

೫ ೨ ೧ ೨ ೨ ೧ ೨ ೧
೮೯.೧. ಅಗನ್ಮವೃ ॥ ತ್ರಾ೨ಇಹಾನ್ತಾ೨ಇಮಾಮ್ । ಜ್ಯಾಇಷ್ಠಮ । ಗ್ನಿಮಾ

೨ ೨ ೧ ೧ ೨ ೧ ೧
ನಾ೨ಇವಾಮ್ । ಯಸ್ಮಾ೨೨ಇಹೋಇ । ಶ್ರುತರ್ವನ್ನಾರ್ಕ್ಷಾಇ ॥

೧ ೦ ೨ ೨
ಬೃಹಾ೨೩ದ್ಧೋಽಇ ॥ ಆನೀಕಯಾ೩೧ಉವಾಯೇ೩ ॥ ಧ್ಯಾ೨

೩
೨೩ಳತೇ ॥ *ದೀ - ೨ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಝೀ । ೩೦ ॥ ೧೪೦ ॥*

ವೃತ್ರಹನ್ತಮಂ ಪಾಪಾನಾಮತಿಶಯೇನ ಹನ್ತಾರಂ **ಜ್ಯೇಷ್ಠಂ** ಪ್ರಶಸ್ಯಮ್ **ಆನವಮ್** ಮನುಷ್ಯ ಸಂಬಂಧಿನಮ್ ತೇಷಾಂ ಹಿತಕಾರಿಣಮ್ **ಅಗ್ನಿಮ್ ಅಗನ್ಮ** ಗಂತಾ **ವಯಂ** ಪೂಜಾರ್ಥಂ ಬಹುವಚನಂ । ಅಗ್ನಿಃ **ಯಃ** ಆರ್ಕ್ಷೇ ಋಕ್ಷ ಪುತ್ರೇ **ಶ್ರುತರ್ವನ್** ನಾಮ್ನೀ ರಾಜನಿ ನಿಮಿತ್ತಂ **ಬೃಹತ್** ಮಹಾನ್ **ಅನೀಕಃ** ಜ್ವಾಲಾ ಸಮೂಹಃ ಸನ್ **ಇದ್ಧ್ಯತೇಸ್ಮ** ಪ್ರವೃ ದ್ಧೋಽಭವತ್ । ಲಟ್ ಸ್ಮೇ - *೩.೨.೧೧೮ ॥* ಇತಿ ಭೂತೇ ಲಟ್ ತಮಗ್ನಿಮಾಗತಾ ಇತಿ ಸಮನ್ವಯಃ । ಏವಂ ಶ್ರುತರ್ವಾಣಂ ಭಿಕ್ಷಣಾಯಗತೋ ಗೋಪವನಃ ಅಗ್ನಿಂ ಸ್ತೌತಿ ॥

ಅಗನ್ಮ ಆಗನ್ಮ ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ । **ಯಃ ಸ್ಮ ಶ್ರುತರ್ವ**ನ್ನಾರ್ಕ್ಷೇ **ಬೃಹದನೀಕ ಇಧ್ಯತೇ** ಇತಿ ಛಂದೋಗಾಃ । **ಯಸ್ಯ ಶ್ರುತರ್ವಾ ಬೃಹನ್ನಾರ್ಕ್ಷೌ । ಅನೀಕ ಏಧತೇ** ಇತಿ ಚ ಬಹ್ವೃಚಾಃ ॥

ಆರ್ಕ್ಷೇ - ನಕ್ಷತ್ರ ಸಂಬಂಧೀ, ಋಕ್ಷ ಋಷಿಯ ಮಗನಾದ, **ಶ್ರುತರ್ವನ್** - ಶ್ರುತರ್ವನ್ ರಾಜನಿಗಾಗಿ, ದೊಡ್ಡ ಜ್ವಾಲೆಗಳಿಂದ ಪ್ರವೃದ್ಧನಾದ ಅಗ್ನಿ, ವಿಖ್ಯಾತ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸೂರ್ಯ, **ಬೃಹದನೀಕೇ** - ದೊಡ್ಡ ಜ್ವಾಲಾಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ, ಮಹಾನ್ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ಆಕಾಶದ ತಾರಾಪುಂಜದಲ್ಲಿ, **ಇದ್ಧ್ಯತೇಸ್ಮ** - ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತದೆ, ಪ್ರಜ್ವಲಿಸುತ್ತದೆ, **ವೃತ್ರಹಂತಮಂ** - ಪಾಪ, ಅಜ್ಞಾನ, ದೌಷ್ಟ್ಯ ನಾಶಕನನ್ನು, ಮೇಘ ವಿದಾರಕನನ್ನು, **ಜ್ಯೇಷ್ಠಮ್** - ಹಿರಿಯ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಪ್ರಶಂಸನೀಯನನ್ನು, **ಆನನಮ್** - ಮಾನವರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾದ, **ಅಗನ್ಮ** - ನಮಗೆ ತಿಳಿದಿರುವ, **ಯಃ ಅಸ್ಮ** - ಆ ನಮ್ಮ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿಯನ್ನು.

ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಹಿರಿಯನೂ ಪಾಪಾದಿ ದುಷ್ಟತನವನ್ನು ದೂರಮಾಡುವವನೂ ಮಾನವರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವವನೂ ಋಕ್ಷಋಷಿಯಕುಮಾರ ಶ್ರುತರ್ವನ್ ರಾಜನಿ

ಗಾಗಿ ನಮಗೆ ತಿಳಿಯುವಂತೆ ಎದುರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಜ್ವಾಲಾರೂಪದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನ ಕೈಂಕರ್ಯವನ್ನೆಸಗೋಣ.

ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ಕಿರಣಗಳಿಂದಲೂ ನಕ್ಷತ್ರಪುಂಜಗಳಿಂದಲೂ ಜ್ವಾಜ್ವಲ್ಯಮಾನವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೇಘವನ್ನು ಛಿದ್ರಗೊಳಿಸಿ ಮಳೆಯನ್ನು ತಂದು ಮಾನವರಿಗೆ ತನ್ನ ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾದ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗೊಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಆ ನಮ್ಮ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಪರಿಚರ್ಯೆ ಮಾಡೋಣ.

ಋಕ್ಷಾಪುತ್ರನಾ ಶ್ರುತರ್ವಣನಂ ಮಿಗೆ
ವಧಿಸಿದ ವೃತ್ರಾರಿಯೆ ವಹ್ನಿ ।
ಚಂಡಜ್ವಾಲಾತಾಂಡವನೀತಂ
ಸುಜನಸುಖಂ; ನಮಗೆ ವರೇಣ್ಯಂ ॥

ಋಕ್ - ೯೦

ವಾಮದೇವಃ ॥ ಕಶ್ಯಪೋ ವಾ ಮರೀಚೋ ॥ ಮನುರ್ವಾ ವೈವಸ್ವತಃ ಉಭೌ ವಾ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಜಾತಃ ಪರೇಣ ಧರ್ಮಣಾ ಯತ್ಸವೃದ್ಭಿಃ ಸಹಾಭುವಃ ।

೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨
ಪಿತಾ ಯತ್ಕಶ್ಯಪಸ್ಯಾಗ್ನಿಃ ಶ್ರದ್ಧಾ ಮಾತಾ ಮನುಃ ಕವಿಃ ॥

ಸ್ವ - ೧೪ । ಉ - ೭ । ಧಾ - ೫೧ । ಥ । ದ - ೯ ॥

೩ ೨ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಜಾತಃ - ಪರೇಣ - ಧರ್ಮಣಾ । ಯತ್ - ಸವೃದ್ಭಿಃ - ಸ - ವೃದ್ಭಿಃ - ಸಹ - ಅಭುವಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಪಿತಾ - ಯತ್ - ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ - ಅಗ್ನಿಃ । ಶ್ರದ್ಧಾ - ಶ್ರತ್ - ಧಾ - ಮಾತಾ - ಮನುಃ -

೩ ೨
ಕವಿಃ ॥ *೧೦.೯೦ ॥* *ಆ - ೪೬ । ಅ - ೧೮ । ಪ - ೧೭೩ । ಗಿ । ದ - ೯ ॥*

ಇತಿ ನವಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೯ ॥ ಇತಿ ನವಮಃ ಖಂಡಃ ॥ ೯ ॥

ಇನ್ದ್ರಸ್ಯ ಪ್ರಿಯಮ್ ॥ ಇನ್ದ್ರೋಽನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೨೦ ೦ ೧ ೩ ೨ ೧ ೩ ೨ ೩
೯೦.೧. ಜಾತಃಪರೇಣಽ೩ಧಾ । ಇಹಾ । ಮಣಾ । ಇಹಾ । ಯೋಽ೨೩೪ -

೫ ೨೦ ೨ ೧
ನೀಮ್ । ಯೋನಿಮಿಂದ್ರಶ್ಚಗಚ್ಛಥಃ ॥ ಯತ್ಸವೃದ್ಭಿಃಸ೩ಹಾ ।

೩ ೨ ೧ ೩ ೨ ೩ ೫ ೧೦
ಇಹಾ । ಭುವಾಃ । ಇಹಾ । ಯೋಽ೨೩೪ನೀಮ್ । ಯೋನಿಮಿಂ

೨ ೦ ೧ ೩ ೨ ೦ ೧ ೩ ೨^
ದ್ರಶ್ಚಗಚ್ಛಥಃ ॥ ಪಿತಾಯತ್ಕಶ್ಯಽ೩ಪಾ । ಇಹಾ । ಸ್ಯಾಗ್ನಾಇ । ಇಹಾ ।

೩ ೫ ೧೦ ೨ ೩ ೦ ೦
ಯೋಽ೨೩೪ನೀಮ್ । ಯೋನಿಮಿಂದ್ರಶ್ಚಗಚ್ಛಥಃ ॥ ಶ್ರದ್ಧಾಮಾ -

೦ ೧ ೩ ೨ ೧ ೩ ೨ ೩ ೫
ತಾಮಾಽ೩ನೂಃ । ಇಹಾ । ಕವಾಇ । ಇಹಾ । ಯೋಽ೨೩೪ನೀಮ್ ॥

೧೦ ೨ ೩ ೧೧೧
ಯೋನಿಮಿಂದ್ರಶ್ಚಗಚ್ಛಥಾಽ೨೩೪೫ಃ ॥

ದೀ - ೧೧ । ಪ - ೨೪ । ಮಾ - ೧೨ । ಘಾ । ೩೧ ॥ ೧೪೧ ॥

ತ್ರಯೋದಶಃ । ನವಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೯ ॥ ನವಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೯ ॥

ಇತಿ ಗ್ರಾಮೇಗೇಯಗಾನೇ ದ್ವಿತೀಯಃ ಪ್ರಪಾಠಕಃ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ತ್ವಂ **ಪರೇಣ** ಉತ್ಕೃಷ್ಟೇನ **ಧರ್ಮಣಾ** ಆಧಾನಾದಿ ಕರ್ಮಣಾ **ಜಾತಃ** ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತೋಽಸಿ । **ಯತ್** ಯಃ **ಸವೃದ್ಭಿಃ** ಯಜ್ಞೇ ಸಹ ವರ್ತನ್ತೇ ಇತಿ ಸವೃತಃ ಋತ್ವಿಜಃ ತೈಃ ಸಹ **ಅಭುವಃ** ಭೂಮಿ ಸಂಬಂಧಿ ಯಜ್ಞೇ ವರ್ತಸೇ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯಾಗ್ನಿರಿತ್ಯೇ ತಯೋಃ ಪರಸ್ಪರಂ ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಯಃ । **ಯತ್** ಯಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ **ಕಶ್ಯಪಃ ಪಿತಾ ಶ್ರದ್ಧಾ** ದೇವೀ **ಮಾತಾ ಚ ಮನುಃ ಕವಿಃ** ಕ್ರಾಂತಕರ್ಮಾ ಮೇಧಾವೀ ವಾ ಮನುರ್ವೈವಸ್ವತಃ ಸ್ತೋತಾ ಆಸೀತ್ ಸೋಽಗ್ನಿಃ ಯಜಮಾನಾಯಾಭೀಷ್ಟಂ ಫಲಂ ಪ್ರಯಚ್ಛತು ಅನೇನ ಸೂಚಿತಮು ಪಾಖ್ಯಾನಂ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾಂತರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ ॥

ವಿವರಣ ಗ್ರನ್ಥೇತು ಯಥಾ ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ದೃಶ್ಯತೇ । ತಥಾಹಿ - ಯತ್ ಯಃ ಅಗ್ನಿಃ ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ ಋಷೇ! ಪಿತಾ ಪಾಲಯಿತಾ ಶ್ರದ್ಧಾ ಅದಿತಿ ಸತ್ಯನಾಮ - ನಿ.೩.೧೦.೨. ॥ ತಸ್ಯ ಧಾರಯಿತಾ ಮಾತಾ ವೃಷ್ಟಿ ಪ್ರದಾನ ದ್ವಾರೇಣ ಸರ್ವಸ್ಯ ಜಗತೋ ನಿರ್ಮಾತಾ ಮನುಃ ಜ್ಞಾತಾ ಅಧಿಕಾರಸ್ಯ ಭಕ್ತತಯಾ ಅಭಕ್ತತಯಾ ವಾ ಕವಿಃ ಮೇಧಾವೀ ಯಶ್ಚ ಸವೃದ್ಭಿಃ ಸಹ ವಿದ್ಯಮಾನೈರ್ದೇವೈಃ ಸಹಾಭುವಃ ಸಹೈವ ಪ್ರಾದುರ್ಭವತಿ; ಸೋಽಯಮ್ ಪರೇಣ ಉತ್ಕೃಷ್ಟೇನ ಧರ್ಮಣಾ ಕರ್ಮಣಾ ಜಾತಃ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಃ । ಇತಿ ವಿವರಣ ನಿಷ್ಪನ್ನೋಽರ್ಥಃ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ಪರೇಣ** - ಉತ್ತಮವಾದ ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ, **ಧರ್ಮಣಾ** - ಧರ್ಮದಿಂದ, ಆಧಾನ ಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ, **ಜಾತಃ** - ಹುಟ್ಟಿರುವೆ, ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಉತ್ಪಾದಿಸಿರುವೆ, **ಸವೃದ್ಭಿಃ** - ಸ್ವಂತ ಸಹಚರಿಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಋತ್ವಿಜರೊಂದಿಗೆ, **ಆಭುವಃ** - ಇದ್ದುಕೊಂಡು, ಯಜ್ಞಸಂಬಂಧಿ ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಆವಿರ್ಭಸಿರುವೆ, **ಕಶ್ಯಪಸ್ಯ** - ಕಶ್ಯಪ ಋಷಿಯ, ಜ್ಞಾನಿಯ, **ಪಿತಾ** - ಪಿತೃದೇವತೆಗಳ, ತಂದೆಯಾಗಿರುವ, **ಶ್ರದ್ಧಾ** - ಶ್ರದ್ಧಾ ದೇವಿಯ, ಸತ್ವದ ಧಾರಕನಾಗಿ, **ಮಾತಾ** - ಮಾತೃದೇವತೆ, ತಾಯಿಯ, **ಮನುಃ** - ಮನು ಮಹರ್ಷಿ, **ಕವಿಃ** - ಸ್ತುತಿಸುವುದು, ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಮೇಧಾವಿ.

ಅಗ್ನಿದೇವನೇ ನೀನು ಉತ್ಕೃಷ್ಟಧರ್ಮವಾದ ಆಧಾನಕ್ರಿಯೆಯಿಂದ ಈ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಕ್ರಿಯೆಗಾಗಿ ಋತ್ವಿಜರೊಡನೆ ಅವತರಿಸಿದ್ದೀಯೆ; ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಕಶ್ಯಪಋಷಿಗಳೂ ಪಿತೃ-ಮಾತೃ-ಶ್ರದ್ಧಾದೇವತೆಗಳೂ ಮನುಋಷಿಯೂ ಸ್ತುತಿಸಿರುವರು. ಇಂತಹ ಅಗ್ನಿಯು ಯಜ್ಞಕರ್ತೃವಿನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲಿ.

ಭಗವಂತನು ತನ್ನ ಪರಮಸೂಕ್ಷ್ಮವಾದ ಧರ್ಮದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ತನ್ನ ಸಹವರ್ತಿಯಾದ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿಗೆ ಇರುತ್ತಾ ಜ್ಞಾನಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿ ತಂದೆ ತಾಯಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಜ್ಞಾನ ಎಲ್ಲವೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ತಂದೆ ಕಶ್ಯಪಂ ಶ್ರದ್ಧೆ ತಾಯಿ ತಾ-
ನಗ್ನಿದೇವನಿಗೆ; ಕವಿ ಮನುವು ।
ಇವರೆಲ್ಲರು ನಮ್ಮೀ ಉತ್ತಮಕ್ರತು-
ಸವನಕೆ ಬರ್ಪುದು ನಲವಿಂದ ॥

ಋಕ್ - ೯೧

ಅಗ್ನಿಸ್ತಾಪಸಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಪ್ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸೋಮಙ್ ರಾಜಾನಂ ವರುಣಮಗ್ನಿಮನ್ವಾರಭಾಮಹೇ ।

೩ ೨ಉ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಆದಿತ್ಯಂ ವಿಷ್ಣುಙ್ ಸೂರ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಚ ಬೃಹಸ್ಪತಿಮ್ ॥

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಸೋಮಮ್ - ರಾಜಾನಮ್ - ವರುಣಮ್ । ಅಗ್ನಿಮ್ - ಅನ್ವಾರಭಾಮಹೇ - ಅನು -

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧
ಆರಭಾಮಹೇ ॥ ಆದಿತ್ಯಮ್ - ಆ - ದಿತ್ಯಮ್ - ವಿಷ್ಣುಮ್ - ಸೂರ್ಯಮ್ । ಬ್ರಹ್ಮಾ

೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಣಮ್ - ಚ - ಬೃಹಃ - ಪತಿಮ್ ॥ ೧.೯೧ ॥

ಬಾರ್ಹಸ್ಪತ್ಯಮ್ ॥ ಬೃಹಸ್ಪತಿರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥ ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ ವಾ ॥

೪೦ ೫ ೪೦ ೫೦ ೪ ೫ ೪ ೨೧ ೦ ೨೦
೯೧.೧. ಸೋಮಙ್ರಾಜಾನಂವರುಣಾಮ್ ॥ ಅಗ್ನಿಮನ್ವಾರಭಾಮಹೇ -

೧ ೨ ೨ ೦೧ ೨ ೧೦ ೨
ऽ೩ । ಹೋವಾऽ೩ಹಾಇ । ಆದಿತ್ಯಂವಿಷ್ಣುಙ್ಸೂರ್ಯಮ್ ।

೧ ೨ ೨ ೧೦ ೨ ೧ ೨
ಹೋವಾऽ೩ಹಾಇ ॥ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಾऽ೨೩ಇಜ್ಯಾऽ೩ । ಹೋವಾऽ೩ -

೨ ೧ ನ ೨ ೩ ೫
ಹಾಇ ॥ ಬೃಹಾऽ೩೨ಉವಾऽ೩ ॥ ಪಾऽ೨೩೪ತೀಮ್ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಡೇ । ೧ ॥ ೧೪೨ ॥

ರಾಜಾನಂ ರಾಜಮಾನಮೀಶ್ವರಂ ವಾ **ಸೋಮಂ ವರುಣಂ** ಚ **ಅಗ್ನಿಂ** ಚ **ಗೀರ್ಭಿಃ** ಸ್ತುತಿಭಿಃ **ಅನ್ವಾರಭಾಮಹೇ** ರಕ್ಷಣಾರ್ಥಮ್ ಆಹ್ವಯಾಮಹೇ । ತಥಾ **ಆದಿತ್ಯಮ್** ಅದಿತೇಃ ಪುತ್ರಂ **ವಿಷ್ಣುಂ** ಚ **ಸೂರ್ಯಂ** ಚ **ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ಚ ಬೃಹಸ್ಪತಿಂ ಚ** ಅನ್ವಾರಭಾಮಹೇ ॥

ಯದ್ಯಪಿ ಆದಿತ್ಯಃ ಇತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಃ ಸೂರ್ಯಮಾದಿತೇಯಮ್ ಇತಿ – ನಿ.೩.೧.೧೬ **// ಪರಮಿಹ ಸೂರ್ಯಮಿತಿ ಪೃಥಕ್ ಶ್ರುತೇಃ ಅದಿತೇಃ ಪುತ್ರ ವಿಶೇಷಸ್ಯ ಇಹಾನುಕ್ತಸ್ಯ ವಾಯೋರ್ಗ್ರಹಣಮಿತ್ಯಾಶಯಃ ತಥೋಕ್ತಮ್ ತತ್ರೈವ ನೈರುಕ್ತೇ ಅದಿತೇಃ ಪುತ್ರಃ ಅನ್ಯಾಸಾಮಪಿ ದೇವತಾನಾಮಾದಿತ್ಯ ಪ್ರವಾದಾಃ ಸ್ತುತಯೋ ಭವನ್ತಿ ॥ ಇತಿ ॥**

ರಾಜಾನಮ್ - ದೇವತೆಗಳೊಡೆಯನನ್ನು, ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪಿಯನ್ನು, **ಸೋಮಮ್** - ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನನ್ನು, ಸೋಮದೇವನನ್ನು, **ವರುಣಮ್** - ವರುಣನನ್ನು, ಸರ್ವಮಾನ್ಯನನ್ನು, ಭಕ್ತರ ದುಃಖನಿವಾರಕನನ್ನು, **ಅಗ್ನಿಮ್** - ಅಗ್ನಿದೇವತೆಯನ್ನು, ಅಗ್ರಣಿಯನ್ನು, **ಆದಿತ್ಯಮ್** - ಆದಿತ್ಯನನ್ನು, ಅವಿನಾಶಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದುದ್ಭವಿಸಿದವನನ್ನು, ಅದಿತಿಪುತ್ರ, ಅಖಂಡ ಸುಖ ಸಂಪತ್ತು ಮೋಕ್ಷಗಳೊಡೆಯನಾದ, **ವಿಷ್ಣುಮ್** - ವಿಷ್ಣುವನ್ನು, ವ್ಯಾಪಕನನ್ನು, **ಚ** - ಮತ್ತು, **ಸೂರ್ಯಮ್** - ಸೂರ್ಯನನ್ನು, ಸರ್ವರ ಪ್ರೇರಕನನ್ನು, **ಬ್ರಹ್ಮಾಣಮ್** - ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು, ಮಹಾನ್ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃವನ್ನು, **ಬೃಹಸ್ಪತಿಮ್** - ಬೃಹಸ್ಪತಿಯನ್ನು, ವೇದಗಳ ಒಡೆಯನನ್ನು, ಜ್ಞಾನದ ಅಧಿಪತಿಯನ್ನು, **ಅನು-ಆರಭಾಮಹೇ** - ಸತ್ಕರಿಸುತ್ತೇವೆ, **ಅನ್ವಾರಭಾಮಹೇ** - ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತೇವೆ, ಉಪಾಸಿಸುತ್ತೇವೆ, ಪದೇ ಪದೇ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತೇವೆ, ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಿರುವ ದೇವತೆಗಳೊಡೆಯನಾದ ಸೋಮನನ್ನೂ ವರುಣ, ಅಗ್ನಿ, ಆದಿತ್ಯ, ವಿಷ್ಣು, ಸೂರ್ಯ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಪದೇಪದೇ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ ಮತ್ತು ನಮ್ಮ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುತ್ತೇವೆ, ಸ್ತುತಿಸುತ್ತೇವೆ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಸ್ತೋತ್ರಗಣಂಗಳೆನಲ್ ನಾಮೆಲ್ಲಂ
ರಾಜ-ಸೋಮವರುಣಾಗ್ನಿಗಳಂ ।
ವಿಷ್ಣ್ವಾದಿತ್ಯ-ಬೃಹಸ್ಪತಿ-ಬ್ರಹ್ಮರ-
ನಾವಾಹಿಪೆವೀ ಮಂತ್ರಗಳಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೬೨

ವಾಮದೇವಃ ಕಶ್ಯಪಃ ಅಸಿತೋ ದೇವಲೋಕಾ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಂಗಿರಾಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಇತ ಏತ ಉದಾರುಹನ್ದಿವಃ ಪೃಷ್ಠಾನ್ಯಾರುಹನ್ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಪ್ರ ಭೂರ್ಜಯೋ ಯಥಾ ಪಥೋದ್ಯಾಮಂಗಿರಸೋ ಯಯುಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩
ಇತಃ - ಏತೇ - ಉದಾರುಹನ್ - ಉತ್ - ಆರುಹನ್ । ದಿವಃ - ಪೃಷ್ಠಾನಿ - ಆ - ಅರು

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦
ಹನ್ ॥ ಪ್ರ - ಭೂಃ - ಜಯಃ - ಯಥಾ - ಪಥಾ । ಉತ್ - ದ್ಯಾಮ್ - ಅಂಗಿರಸಃ -

೩
ಯಯುಃ ॥ ೨.೬೨ ॥

ಆರೂಢವದಾಂಗಿರಸಂ ಯಾಮಂ ವಾ ॥ ಆರೂಢವದಂಗಿರಾಮನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧೦ ನ ೨ ೧೦ ನ ೨ ೧೦ ನ ೨ ೨
೬೨.೧. ಆರೋೞಹಾನ್ । ಆರೋೞಹಾನ್ । ಆರೋೞಹಾನ್ । ಇತ -

೦ ೧ ೨ — ೦ ೧ ೨
ಏತಲುೞದಾರೂೞಹಾೞ೨ನ್ ॥ ದಿವಃಪೃಷ್ಠಾನೀೞಯಾರೂೞ-

— ೦ ೦ ೧ ೨ —
೧ಹಾೞ೨ನ್ ॥ ಪ್ರಭೂರ್ಜಯೋಯೞಥಾಪಾೞ೧ಥಾೞ೨ ॥

೦ ೧ ೨ — ೧೦ ನ ೨
ಉದ್ಯಾಮಂಗಿರೞಸೋಯಾೞ೧ಯೂೞ೨ಃ । ಆರೋೞಹಾನ್ ।

೧೦ ನ ೨ ೧ ೧ ^ ೩ ೫೦
ಆರೋೞಹಾನ್ । ಆೞ೨೩ । ರೋೞ೨ । ಹಾೞ೨೩೪ । ಔಹೋವಾ ॥

೩ ೫
ಊೞ೨೩೪ಪಾ ॥ *ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೧೪ । ಮಾ - ೧೦ । ಝ್ಪಾ । ೨ ॥ ೧೪೩ ॥*

ಏತೇ ಅಂಗಿರಸಃ ಯಥಾ **ಉತ್** ಮಾರ್ಗೇಣೈವ **ದ್ಯಾಂ** ದಿವಂ **ಪ್ರಯಯುಃ** ಪ್ರಾಪುಃ । ಕೀದೃಶಾಃ? **ಭೂರ್ಜಯ** ಭೃಜ್ಜತಿಃ ಪಾಕಕರ್ಮಾಹವಿಷಾಂ ಪಕ್ತಾರಃ । ತತ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತಃ **ಪಥಾ** ಮಾರ್ಗೇಣ ಜನಾಃ ಗ್ರಾಮಾದೀನ್ ಗಚ್ಛಂತಿ ತಥಾ ಇತಃ ಭೂಮೇಃ ಸಕಾಶಾತ್ **ಉದಾರುಹನ್** ಉದ್ಗಚ್ಛನ್ ಆಗತ್ಯ ಚ **ದಿವಃ** ಸ್ವರ್ಗಸ್ಯ **ಪೃಷ್ಠಾನಿ** ಸ್ಥಾನಾನಿ **ಆರುಹನ್** ಪ್ರಾಕ್ರಮನ್ತಿ ॥

ನೇದಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಸಾಧುಮನ್ಯತೇ । ಭೂಃ ಜಯಃ ಇತ್ಯೇವಂ ಪದಕಾರಕೃತ ಅವಗ್ರಹ ದರ್ಶನಾತ್ ನ ಹಿ ಭೃಜ್ಜತೇರ್ಭುರ್ಜಯ ಇತಿ ರೂಪೇ ಭೂಃ ಜಯಃ ಇತ್ಯೇವಮವಗ್ರಹಃ ಸಂಭವತಿ । ನಾಪಿ ತದಧೀನ ಸ್ವರಶ್ರುತಿಃ । ವಿವರಣಕಾರಸ್ತು ಭೂಃ ಪೃಥಿವೀ ತಾಂ ಯೇ ಮಹಾವೀರಾಖ್ಯೇನಾಮನುಷ್ಠಾನಾನಾಂ ಜಿತವನ್ತಃ ತೇ ಇತ್ಯಾಹ ॥

ಏತೇ - ಈ, **ಭೂಃ ಜಯಃ** - ಭೂಮಿಯ ಪರಿಸರವನ್ನು/ ಆವರಣವನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಕ್ವಮಾಡುತ್ತಾ **ಅಂಗಿರಸಃ** - ಅಂಗಿರಸ ಮಹರ್ಷಿಯು, ಜ್ಞಾನಿಯು, **ಯಥಾ** - ಹೇಗೆ, **ಉತ್** - ಮಾರ್ಗ ವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ, **ದ್ಯಾಮ್** - ದ್ಯುಲೋಕವನ್ನು, **ಪ್ರಯುಯು** - ಸೇರಿದನೋ, ಹಾಗೆಯೇ, **ಇತಃ** - ಇಲ್ಲಿಂದ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮಾನವರೂ ಸಹ, **ಪಥಾ** - ಉತ್ತಮ ಮಾರ್ಗದಿಂದ, **ಉದಾರುಹನ್** - ಮೇಲೆ ಮೇಲಕ್ಕೇರಿ, **ದಿವಃ ಪೃಷ್ಠಾನಿ** - ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ದ್ಯುಲೋಕದ ಸ್ಥಾನ ವನ್ನು, **ಆರುಹನ್** - ಏರುವರು, ತಲುಪುವರು.

ಜ್ಞಾನಿಯಾದ ಅಂಗಿರಸಮಹರ್ಷಿಯು ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪಕ್ವ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಸೇರಿದ ರೀತಿಯಲ್ಲೇ ಭೂಲೋಕದ ಜನರೂ ಗ್ರಾಮದಿಂದ ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಆಯಾ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕ್ರಮಿಸಿ ಗ್ರಾಮವನ್ನು ತಲುಪುವಂತೆಯೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಉತ್ತಮ ನಡೆನುಡಿಗಳೆಂಬ ಮಾರ್ಗದ ಮೂಲಕ ಮೇಲೆಮೇಲಕ್ಕೇರಿ ಸ್ವರ್ಗಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುವರು.

ಅಂಗಿರಸಂ ಋಷಿ ಶ್ರೇಷ್ಠಯಜ್ಞದ
ಪ್ರಭಾವದಿಂದಾ ದ್ಯುಲೋಕಮಂ ।
ಪಡೆದಂ; ಪಾವಕಾದಯೆಯಿಂದದಕಿಂ
ಮಿಗಿಲಪ್ಪೆಡೆಯಂ ಪಡೆವನಲಾ ॥

ಋಕ್ - ೯೩

ವಾಮದೇವಃ । ಕಶ್ಯಪಃ ಅಸಿತೋದೇವಲೋ ವಾ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

ರಾಯೇ ಅಗ್ನೇ ಮಹೇ ತ್ವಾ ದಾನಾಯ ಸಮಿಧೀಮಹಿ ।
ಈಡಿಷ್ವಾ ಹಿ ಮಹೇ ವೃಷನ್ದ್ಯಾವಾ ಹೋತ್ರಾಯ ಪೃಥಿವೀ ॥

ರಾಯೇ - ಅಗ್ನೇ - ಮಹೇ - ತ್ವಾ । ದಾನಾಯ - ಸಮ್ - ಇಧೀಮಹಿ ॥ ಈಡಿಷ್ವ - ಹಿ - ಮಹೇ - ವೃಷನ್ । ದ್ಯಾವಾ - ಹೋತ್ರಾಯ - ಪೃಥಿವೀ ಇತಿ ॥ ೩.೯೩ ॥

ಆಸಿತಾದ್ಯಮ್ ॥ ಅಸಿತೋಽನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೯೩.೧. ರಾಯೇಅಗ್ನೇಮಹಾಇ ॥ ತ್ವಾ । ದಾನಾಯಸಮಿಧೀಮಾಽ೨೩ಹೀ ।
ಆಇಡೀಽ೨ಷ್ವಾಹೀಽ೨ । ಮಹೇವೃಷನ್ ॥ ದ್ಯಾವಾಽ೨ಹೋತ್ರಾ -
ಽ೨ ॥ ಯಪೋವಾಽ೩ಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಥಾಽ೫ಇವೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೭ । ಜೇ । ೩ ॥ ೧೪೪ ॥

ಆಸಿತೋತ್ತರಮ್ ॥ ಅಸಿತೋಽನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೯೩.೨. ರಾಯಾಯಾಽ೨೩ಗ್ನೇಮಹೇತ್ವಾಹಾಉ ॥ ದಾನಾಯಸಮಿಧೀ
ಮಾಽ೨೩ಹಾಇ । ಆಇಡಾಇಷ್ವಾಽ೩ಹಾಽ೩ಇ । ಮಾಹೇವಾಽ೨೩

೫೧೦

೫ ೧೦ ೨^ ೨^ ೨ ೧ ೪

೪ಷಾರ್ಣನ್ ॥ ದ್ಯಾವಾಹೋಽ೩ತ್ರಾಽ೩ ॥ ಯಪೋಽ೨೩೪ವಾ ॥

೪ ॥ ೫

ಥಾಽ೫ಇವೋಽ೬ಹಾಇ ॥ದೀ - ೮ / ಪ - ೭ / ಮಾ - ೮ / ತ್ರೈ / ೪॥ ೧೪೫

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ತ್ವಾ** ತ್ವಾಂ **ಮಹೇ** ಮಹತಃ **ರಾಯೇ** ಧನಸ್ಯ **ದಾನಾಯ** ದಾನಾರ್ಥಂ **ಸಮಿಧೀಮಹಿ** ವಯಂ ಸಮ್ಯಗ್ ದೀಪಯಾಮಹೇ । **ವೃಷನ್** ವರ್ಷಿತಃ । ಅಗ್ನಯೇ **ಮಹತೇ** ಹೋತ್ರಾಯ ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಾರ್ಥಂ **ದ್ಯಾವಾ** ದಿವಂ **ಪೃಥಿವೀಂ ಚ ಈಡಿಷ್ವಾ** ಸ್ತುಹಿ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, **ಮಹೇ** - ಮಹತ್ತರವಾದ, **ರಾಯೇ** - ಧನಕ್ಕಾಗಿ, **ದಾನಾಯ** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸಲು, **ತ್ವಾ** - ನಿನಗೆ, **ಸಮಿಧೀಮಹಿ** - ಚೆನ್ನಾಗಿ ದೀಪ್ತಿ ಗೊಳಿಸುವೆವು, ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವೆವು, **ವೃಷನ್** - ವೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನೇ, ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮನೋರಥಗಳ ಮಳೆಗರೆಯುವವನೇ, **ಹಿ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, **ಮಹತೇ** - ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ, **ಹೋತ್ರಾಯ** - ಯಜ್ಞಕ್ಕಾಗಿ, ಪೃಥಿವೀ - ಭೂಲೋಕ - ವಿಸ್ತೃತವಾದ, ಪೃಥಿವೀದೇವತೆ, **ದ್ಯಾವಾ** - ದ್ಯುಲೋಕ, ದೇವತೆ, **ಮಹೇ** - ಮಹತ್ತಾದ, ಐಶ್ವರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ, **ಈಡಿಷ್ವ** - ಸ್ತುತಿಸು.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ವೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಬಲಶಾಲಿಯೇ ಮನೋರಥಗಳ ಮಳೆಗರೆಯುವವನೇ ಮಹತ್ತರವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ನಿನ್ನಿಂದ ಪಡೆದು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಭೂಲೋಕ ದ್ಯುಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣವಾದ ಯಜ್ಞವನ್ನು ನೆರವೇರಿಸಲು ನಿನ್ನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ದೀಪ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವೆವು, ಧ್ಯಾನಮಾಡುವೆವು, ಸ್ತುತಿಸುವೆವು.

ಅಮಿತೈಶ್ವರ್ಯವ ಪಡೆಯಲಿಕೆನ್ನುತೆ
ಸಮಿಧೆಗಳಂ ನಾವರ್ಪಿಪೆವು ।
ದ್ಯಾವಾಪೃಥಿವಿಗಳಂ ಸವನಕೆ ನಾ-
ವಾದರದಿಂದಂ ನುತಿಸುವೆವು ॥

ಋಕ್ - ೯೪

ಸೋಮಾಹುತಿರ್ಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೨ ೩ ೨
ದಧನ್ವೇ ವಾ ಯದೀಮನು ವೋಚದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ವೇರು ತತ್ ।

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪರಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ಕಾವ್ಯಾ ನೇಮಿಶ್ಚಕ್ರಮಿವಾಭುವತ್ ॥ ೪.೯೪ ॥

೩ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೦ ೧ ೨ ೦ ೧ ೨ ೦ ೧ ೨ ೦ ೩
ದಧನ್ವೇ - ವಾ - ಯತ್ - ಈಮ್ - ಅನು । ವೋಚತ್ - ಬ್ರಹ್ಮ - ಇತಿ - ವೇಃ - ಉ -

೨ ೧ ೨ ೦ ೧ ೨ ೦ ೧ ೨ ೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ತತ್ ॥ ಪರಿ - ವಿಶ್ವಾನಿ - ಕಾವ್ಯಾ । ನೇಮಿಃ - ಚಕ್ರಮ್ - ಇವ - ಅಭುವತ್ ॥ ೪.೯೪ ॥

ತ್ವಾಷ್ಟ್ರೀಸಾಮ ॥ ತ್ವಷ್ಟಾನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೦ ೦ ೪ ೧೦ ೦ ೦
೯೪.೧. **ದಧನ್ವೇವಾ೨೩ಯದೀಮನೂ ॥ ವೋಚದ್ಬ್ರಹ್ಮೇತಿವೇರುತತ್ ।**

ಅ ೧೦ ೨ ^ ೩ ೫
ಪಾರಿವಿಶ್ವಾ೨ನಿ । ನಿಕಾವ್ಯಾ ॥ ನಾಇಮಿಶ್ಚಕ್ರಾ೨ವಾ ॥ ಈ೨೩೪ವಾ ।

೨ ೧ ೪ ೫ ೪
ಭುವಾತ್ । ಔ೨೩ಹೋವಾ । ಹೋ೨೩೪ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೪ । ಜೀ । ೫ ॥ ೧೪೬ ॥

ವಾ ಅಥವಾ **ಈಮ್ ಏನಂ** ಯಜ್ಞಂ ಅನುಲಕ್ಷೀಕೃತ್ಯ **ಯತ್** ಹವಿರಾದಿಕಂ **ದಧನ್ವೇ** ಧಾರಯತ್ಯಧ್ವರ್ಯ್ವಾದಿಃ **ಯದ್ಬ್ರಹ್ಮ** ಸ್ತೋತ್ರಮ್ ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮ **ಅನು ವೋಚತ್** ಅನುವಕ್ತಿ ಹೋತ್ರಾದಿಃ ಅಕ್ರಮಾ ಅನ್ವಿತ್ಯೇ ತದ್ಯೋಜ್ಯಮ್ । **ತತ್** ಸರ್ವಂ **ವೇರು** ವೇರೇವ ಕಾಮಯತೇ ಜಾನಾತಿ ವಾ ಸ್ವಯಮನುಷ್ಠಾತುಮ್ । ಅಯಮಗ್ನಿಃ

ವಿಶ್ವಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ **ಕಾವ್ಯಾ** ಕಾವ್ಯಾನಿ **ಕವಯಃ** ಮೇಧಾವಿನಋತ್ವಿಜಃ । ತತ್ ಸಂಬಂಧೀನಿ ಕರ್ಮಾಣಿ **ಪರ್ಯಭುವತ್** ಪರಿಭವತಿ ಸ್ವಾಯತ್ತಾನಿ ಕರೋತಿ ವ್ಯಾಪ್ನೋತೀತ್ಯರ್ಥಃ ವ್ಯಾಪ್ತೌ ದೃಷ್ಟಾನ್ತಃ **ನೇಮಿಃ** ಬಹಿರ್ವೇಷ್ಟನ ವಲಯಃ **ಚಕ್ರಮಿವ** ರಥಾಂಗಂ ಯಥಾ ಕಾರ್ತ್ಸ್ನ್ಯೇನ ವ್ಯಾಪ್ನೋತಿ ತದ್ವತ್ ॥ **ಬ್ರಹ್ಮ** ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ಇತಿ ವಾಚಪಾಠೌ । **ಭುವದ್ ಭವತ್** ಇತಿ ಚ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, **ಈಮ್** - ಈ ಯಜ್ಞವನ್ನು, ಹವಿಸ್ಸನ್ನು, ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, **ಅನು** - ಲಕ್ಷಿಸಿ, ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಅಧ್ವರ್ಯು ಮೊದಲಾದವರು, **ದಧನ್ವೇ** - ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದರು, **ಬ್ರಹ್ಮ-ಇತಿ-ವೇಃ** - ಇವನು ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನೂ, ವೇದವನ್ನೂ, **ಅನು ವೋಚತ್** - ಉಚ್ಚರಿಸಿದರು, ಪಠಿಸಿದರು, **ಉ ತತ್** - ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ, ಈ ಅಗ್ನಿಯು, **ಪರಿ ವಿಶ್ವಾನಿ** - ವಿಶ್ವದೆಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ, **ಕಾವ್ಯಾಃ** - ವೇದಗಳನ್ನು, ಹವ್ಯಗಳನ್ನು, ಬುದ್ಧಿವಂತರಾದ ಋತ್ವಿಜರ ಸಮಸ್ತ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, **ವೇರು** - ವ್ಯಾಪಕನೆಂದು, ತಿಳಿದಿರುವನೆಂಬುದು ಗೊತ್ತಿದೆ, **ನೇಮಿಶ್ಚಕ್ರಮಿವ** - ಚಕ್ರದ ಗುಂಭದಂತೆ, **ಚಕ್ರಂ** - ಚಕ್ರವನ್ನು, **ಪರ್ಯಭುವತ್** - ವ್ಯಾಪಿಸಿರುತ್ತಾನೆ, ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಚಕ್ರದ ಗುಂಭವು ಚಕ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿ ತನ್ನ ಸುತ್ತ ತಿರುಗಲು ಅನುವು ಮಾಡುವಂತೆ, ಅಗ್ನಿಯು ವಿಶ್ವದಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಕನಾಗಿ ವೇದವನ್ನೂ, ಬುದ್ಧಿವಂತ ಋತ್ವಿಜರು ನೆರವೇರಿಸುವ ಸಮಸ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಅರಿತಿರುವನೆಂದು ತಿಳಿದ ಋತ್ವಿಜರು ಜಾಗರೂಕರಾಗಿ ಇವನೇ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದು ಈ ಯಜ್ಞದ ಗುರಿಯನ್ನು ಅನುಲಕ್ಷಿಸಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾದ ವೇದೋಚ್ಚಾರಣೆಯಿಂದ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಪರಮೇಶ್ವರನಿಗೆ ತಲುಪುವಂತೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅರ್ಪಿಸುವರು.

ಭಗವಂತನನ್ನು ಗುರಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಧಾರಣ-ಧ್ಯಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಇದೇ ಬ್ರಹ್ಮವೆಂದು ಅರಿತಿರುವವರು ರಥದ ಗುಂಭವು ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುವಂತೆ ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಗೂ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಆಶ್ರಯವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಕಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುತ್ತಾರೆ.

ನೇಮಿಯ ಧರಿಸಿದ ಚಕ್ರದ ತೆರದಿಂ
ವೇದಮಂತ್ರಧರನಿಹನಗ್ನಿ ।

ಜಾತವೇದನನೆ ದೇವನನೀತನ -
ನೊಲಿಸಲಿಕೆಂದೀ ಸ್ತುತಿಕಾಧನಂ ॥

ಋಕ್ - ೯೫

ಪಾಯುರ್ಭಾರದ್ವಾಜಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨೩ ೧ ೨೩ ೧೨ ೩ ೨ ೩೨೩೧೨
ಪ್ರತ್ಯಗ್ನೇ ಹರಸಾ ಹರಃ ಶೃಣಾಹಿ ವಿಶ್ವತಸ್ಪರಿ ।

೩ ೧ ೨ ೩೨೩ ೨ ೩ಕ ೨೦ ೩ಕ ೨೦
ಯಾತುಧಾನಸ್ಯ ರಕ್ಷಸೋ ಬಲಂ ನ್ಯುಬ್ಜವೀರ್ಯಮ್ ॥ ೫.೯೫ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೧೨೦ ೧೨೦ ೩ ೨ ೩೧೨ ೧೨೦ ೩ ೧೨
ಪ್ರತಿ - ಅಗ್ನೇ - ಹರಸಾ - ಹರಃ । ಶೃಣಾಹಿ - ವಿಶ್ವತಃ - ಪರಿ ॥ ಯಾತುಧಾನಸ್ಯ -

೩ ೧ ೨ ೩೧೨ ೧೨೦ ೩ ಕ ೨೦
ಯಾತು - ಧಾನಸ್ಯ - ರಕ್ಷಸಃ । ಬಲಮ್ - ನಿ - ಉಬ್ಜ - ವೀರ್ಯಮ್ ॥

ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗಸ್ತ್ಯೋಽನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ರಕ್ಷೋಹಾ ವಾ ॥

೩ ೪ ೫೦ ೨^ ೩ ೪ ೦ ೫ ೫ ೨ ೧೦ ೨ ೧^
೯೫.೧. ಪ್ರತ್ಯಗ್ನೇ । ಹೋಇ । ಹರಸಾಹರಾಽ೬ಏ ॥ ಶೃಣಾಹಿವಾಽ೨ಇ ।

೩ ೨ ೩ ೫ ೨೦ ೧೦ ೨ ೧ ೨ಂ
ಶ್ವತಾಽ೩ಳ೫ಃ । ಪಾಽ೨೩ಳರೀ । ಯಾತುಧಾನಸ್ಯರಕ್ಷಸೋಽ೩ ॥

೧ ೨ ೧ ೨ ೧ ೫ ೩
ಬಾಽ೨೩ಲಾಮ್ ॥ ನಿಯುಬ್ಜವೋಽ೨೩ಳವಾ ॥ ರೀಽ೨೩ಳ

೫
ಯಾಮ್ ॥ ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೬ । ಜೂ । ೬.೧೪೭ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ತ್ವಂ **ಹರಸಾ**ತ್ವದೀಯೇನ ತೇಜಸಾ ಕ್ರೋಧೇನ ವಾ ತಥಾ ಚ ಯಾಸ್ಕಃ ಹರೋಹರತೇರ್ಜ್ಯೋತಿರ್ಹ ಉಚ್ಯತೇ ಇತಿ । **ಯಾತುಧಾನಸ್ಯ** ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ **ಹರಃ** ಹರಣ

ಶೀಲಂ ಬಲಂ **ವಿಶ್ವತಃ** ಸರ್ವತಃ **ಪರಿ**ಗತಂ ಪ್ರತಿ **ಶೃಣಾಹಿ** ನಾಶಯಶ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾ **ರಕ್ಷಸಃ** ರಾಕ್ಷಸಸ್ಯ **ವೀರ್ಯಂ** ಚ **ನ್ಯುಬ್ಜ** ನಿಃಶೇಷೇಣ ಋಜಿ ಭಂಜಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । **ಶೃಣಾಹಿ ಶೃಣೀಹಿ ಇತಿ ಪಾಠೌ** । ಬಲಂ ನ್ಯುಬ್ಜ ವೀರ್ಯಮ್ ಬಲಂ ವಿರುಜ ವೀರ್ಯಮ್ ಇತಿ ಚ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, **ಹರಸಾ** - ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, ಕ್ರೋಧದಿಂದ, **ವಿಶ್ವತಸ್ಪರಿ** - ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ, **ಯಾತುಧಾನಸ್ಯ** - ಹಿಂಸೆ ಮತ್ತು ದುಃಖವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ, **ರಕ್ಷಸಃ** - ರಾಕ್ಷಸರ, ರೋಗಾದಿ ಬಾಧೆಗಳ, **ಬಲಮ್** - ದೇಹಬಲವನ್ನು, ಶಕ್ತಿಯನ್ನು, **ನ್ಯುಬ್ಜ** - ಕ್ಷೀಣಿಸು, ನಿಶ್ಶೇಷವಾಗಿ ನಾಶಮಾಡು, **ವೀರ್ಯಂ** - ಪೌರುಷವನ್ನು, **ಹರ** - ಇಲ್ಲವಾಗಿಸು, ಪೌರುಷಹೀನರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, **ಶೃಣಾಹಿ** - ನಾಶಪಡಿಸು.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ! ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಹಬ್ಬಿರುವ ಹಿಂಸೆ ದುಃಖ ರೋಗರುಜಿನಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾದ ರಾಕ್ಷಸರಾದಿ ದುಷ್ಟರೆಲ್ಲರ ದೇಹಬಲವನ್ನೂ ಪೌರುಷವನ್ನೂ ಕ್ಷೀಣಗೊಳಿಸಿ ನಾಶಪಡಿಸು.

ಮಾಯಾವಿಗಳೆನೆ ದೈತ್ಯರನೆಲ್ಲರ
ಸದೆಯುವ ತೇಜೋಮಯ! ಅಗ್ನಿ!
ಈ ಅಸುರರ ಬಲ-ಪರಾಕ್ರಮಗಳಂ
ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ನೀಂ ಕೊನೆಗೊಳಿಸೈ ॥

ಋಕ್ - ೯೬

ಪ್ರಸ್ಕಣ್ವಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಅನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ॥

ತ್ವಮಗ್ನೇ ವಸೂಂಽಋ್ರಿಹ ರುದ್ರಾಂಽಋ್ ಆದಿತ್ಯಾಂಽಋ್ ಉತ ।
ಯಜಾ ಸ್ವಧ್ವರಂ ಜನಂ ಮನುಜಾತಂ ಘೃತಪ್ರುಷಮ್ ॥ ೬.೯೬ ॥

ಸ್ವ - ೪ । ಉ - ೩ । ಧಾ - ೨೦ । ದೌ । ದ - ೧೦ ॥

೨ ೩ ೧ ೨೧ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ತ್ವಮ್ - ಅಗ್ನೇ - ವಸೂನ್ - ಇಹ । ರುದ್ರಾನ್ - ಆದಿತ್ಯಾನ್ - ಆ - ದಿತ್ಯಾನ್ - ಉತ ॥

೧ ೨೧ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧ ೧ ೨೧
ಯಜ - ಸ್ವಧ್ವರಮ್ - ಸು - ಅಧ್ವರಮ್ - ಜನಮ್ । ಮನುಜಾತಮ್- ಮನು -

೩ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೧
ಜಾತಮ್ - ಘೃತಪ್ರುಷಮ್ - ಘೃತ - ಪ್ರುಷಮ್ ॥

ಆ - ೩೪ । ಅ - ೮ । ಪ - ೧೦೧ । ದ । ದ-೧೦ ॥

ಇತಿ ದಶಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೧೦ ॥ ಇತಿ ದಶಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೧೦ ॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮಃ ಪ್ರಪಾಠಕಃ ॥

ಮಾನವಮ್ ॥ ಮನುರನುಷ್ಟುಬಗ್ನಿಃ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ವಾ ॥

೪ ೫ ೧ ೪ ೫ ೪ ೨ ೧೧ ೧
೯೬.೧. ತ್ವಮಗ್ನೇ । ತ್ವಮಗ್ನಾಇ ॥ ವಸೂಙ್‌ರಿಹಾ । ರುದ್ರಾ೨ಙ್‌ಆ೨೨೩

೨ ೧೧ ೧ ೨ ೧
ದೀ । ತಿಯಾಙ್‌ಉತಾ । ಯಜಾಸೂ೨೨೩ವಾ । ಧ್ವರಂಜನಮ್ ॥

೨ ೧ ೨ ೧ ೨
ಮನುಜಾ೨೨೩ತಾಮ್ ॥ ಘೃತಪ್ರುಷಮ್ । ಇಡಾ೨೨೩ಭಾ೨೩೪೩ ।

೧
ಓ೨೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥ *ದೀ - ೫ । ಪ - ೧೨ । ಮಾ - ೭ । ಘೇ । ೭.೧೪೮*

ಸಪ್ತದಶಮಃ । ದಶಮಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ೧೦ ॥ ದಶಮೀ ದಶತಿಃ ॥ ೧೦ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ತ್ವಮ್ ಇಹ** ಕರ್ಮಣಿ ವಸ್ವಾದೀನ್ **ಯಜ** । **ಉತ** ಅಪಿ ಚ **ಜನಮ್** ಅನ್ಯಮಪಿ ದೇವತಾ ರೂಪಂ ಪ್ರಾಣಿನಂ ಯಜ । ಕೀದೃಶಂ! **ಸ್ವಧ್ವರಮ್** ಶೋಭನ ಯಾಗ ಯುಕ್ತಂ **ಮನುಜಾತಂ** ಮನುನಾ ಪ್ರಜಾಪತಿನಾ ಉತ್ಪಾದಿತಂ **ಘೃತಪ್ರುಷಂ** ಉದಕಸ್ಯ ಸೇಕ್ತಾರಂ ಯಜೇತಿ ಸಂಬಂಧಃ ॥

ಪ್ರಾಣೋವಾಯುಃ ತದೇಕಸ್ಥಾನತಯಾ ತದ್ವನ್ತಂ ಪ್ರಾಣಿನಮ್ ಚಾಕಾಶಪರ ಪರ್ಯಾಯಂ ಪ್ರಜಾಪತಿ ದೇವತಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ವಾಯುರ್ವೇನ್ದ್ರೋ ವಾನ್ತರಿಕ್ಷಸ್ಥಃ ಇತಿ -

ನಿರು.೭.೨.೧ ॥ ಪ್ರಜಾಪತೇ ಚಾನ್ತರಿಕ್ಷಸ್ಥಾನೇಷು ಪರಿಗಣನಂಚ ಸ್ಪಷ್ಟಂ ನಿಘಂಟು ಶೇಷ ಕಾಂಡ ತೃತೀಯ ಖಂಡೇ । ಆಕಾಶೋ ಹಿ ಪ್ರಜಾಪತಿರಿತಿ ಚ ಶವರಸ್ವಾಮಿನಾ ಸ್ಫುಟ ಮುಕ್ತಮ್ ॥ ೧.೨.೧೦ ॥ ಅಸ್ಯಾಂಚ ಋಚಿ ವಸ್ವಾದೀನಾಂ ಸರ್ವಾಸಾಮೇವ ದೇವಗಣಾ ನಾಮುಲ್ಲೇಖಃ ಪರಿದೃಶ್ಯತೇ । ಪ್ರಜಾಪತೇರುಲ್ಲೇಖ ಏವಾವಶಿಷ್ಟಃ ಉತೇತ್ಯನೇನ ಸ ಏವ ದ್ಯೋತ್ಯತೇ । ಏವಂ ಚೋಪಪತ್ಸ್ಯತೇ ಸರ್ವಾಸಾಮೇವ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶತ್ಸಂಖ್ಯಾಕಾ ನಾಂ ದೇವತಾನಾಂ ಯಜನಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥

ಘೃತಮಿತ್ಯುದಕಸ್ಯ ನಾಮ - ನಿಘಂ. ೧.೧೨.೧೦ । ಉದಕ ಸೇಚನಂ ಚ ವಾಯೋಃ ಕರ್ಮ ತದುಕ್ತಂ ಭಗವತಾ ನಿರುಕ್ತಕಾರೇಣ ಅಥಾಸ್ಯ ಕರ್ಮ ರಸಾನುಪ್ರದಾನಂ ವೃತ್ರ ವಧಃ ಇತ್ಯಾದಿ ೭.೩.೩ ॥ ವೃತ್ರವಧೋ ಮೇಘವಧಃ ಇತಿ ಚ ತದ್ಭಾಷ್ಯಮ್ । ವಾಯುರಿನ್ದ್ರಸ್ಯಾ ಭಿನ್ನಃ ವಾಯುರ್ವೇನ್ದ್ರೋವೇತಿ ಯಾಸ್ಕೋಕ್ತೇಃ - ೭.೨.೧ ॥ ವಾಯುರಿನ್ದ್ರಶ್ಚೈವ ಏವ ಯಥಾ ಹಸ್ತಃ ಕರ ಇತಿ ॥ ತದ್ಭಾಷ್ಯಾಚ್ಚ -

ಇಹ ಇದಂ ತತ್ವಂ ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶದ್ದೇವತಾ ಇತಿ ಹಿ ತಾಂಡ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಃ ತತ್ರ ಚ ಅಷ್ಟೌ ವಸವಃ ಏಕಾದಶ ರುದ್ರಾಃ ದ್ವಾದಶ ಆದಿತ್ಯಾಃ ಇನ್ದ್ರಶ್ಚೇತಿ ದ್ವಾತ್ರಿಂಶತ್ ಪ್ರಜಾಪತಿ ಸ್ತ್ರಯಸ್ತ್ರಿಂಶತ್ ಸಂಖ್ಯಾ ಪೂರಕಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಮ್ । ತೇ ಚ ಸರ್ವೇ ಮನುಜಾತಾಃ ತದ್ಯಥಾ ಇತಿ ಸ್ತುತಾಸೋ ಅಸಥಾ ದಿಶಾದಿಶೋ ಯೇಸ್ಥಚಥಶ್ಚ ತ್ರಿಂಶಚ್ಚ ಮನೋರ್ದೇವಾ ಯಜ್ಞಿಯಾಸಃ ಇತಿ - ಋ.೮.೪.೧೦,೨ ॥ ತತ್ ಸರ್ವಂ ಯಜ ॥

ಅಗ್ನಿ - ಭಗವಂತನೇ, **ತ್ವಂ** - ನೀನು, **ಉತ** - ಮತ್ತು, **ವಸೂನ್** - ಅಷ್ಟ ವಸು ಗಳನ್ನು, ೨೪ ವರ್ಷ ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತಪಾಲಿಸುವವರನ್ನು, **ರುದ್ರಾನ್** - ಏಕಾದಶ ರುದ್ರ ರನ್ನು, ೪೪ ವರ್ಷಾವಧಿ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯವ್ರತ ನಿಷ್ಠರನ್ನೂ, **ಆದಿತ್ಯಾನ್** - ದ್ವಾದಶಾ ದಿತ್ಯರ ನ್ನೂ, ೪೮ ವರ್ಷ ಪರ್ಯಂತ, ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯ ವ್ರತನಿಷ್ಠರನ್ನೂ, **ಘೃತಪೃಷಮ್** - ಪವನ, ಇಂದ್ರ, ತೇಜೋಮಯವಾದ, ಘೃತವನ್ನೇ ಸುರಿಸುವ - ಹೋಮಮಾಡುವ, **ಸ್ವಧ್ವರಮ್** - ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞಾನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನು, ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, **ಮನು ಜಾತಮ್** - ಮನುಪುತ್ರರನ್ನು, ಈಶ್ವರನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿದ, **ಜನಮ್** - ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರವನ್ನು, ಅನ್ಯ ದೇವತೆ ಗಳನ್ನು, **ಯಜ** - ನಿಯಮಿಸಿದ್ದೀಯೆ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರಪೂರಕವಾಗಿ ಕೆಲಸ ಮಾಡುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದೀಯೆ, ಯಜ್ಞಮಾಡು.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನೀನು ಅಷ್ಟವಸುಗಳನ್ನೂ ಏಕಾದಶರುದ್ರರನ್ನೂ ದ್ವಾದಶಾ ದಿತ್ಯರನ್ನೂ ಇಂದ್ರಪ್ರಜಾಪತಿ ಹೀಗೆ ಮೂವತ್ತಮೂರು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ತತ್ವಗಳನ್ನೂ

ಪರಸ್ಪರಪೂರಕವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿ ವಿಧಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಯಜ್ಞಮಾಡಲು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಋತ್ವಿಜರನ್ನೂ ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿದ್ದೀಯೆ.

ವಸು–ರುದ್ರಾದಿತ್ಯರ ಕೃಪೆಗೆಳಸಿದ
ನಮ್ಮೀ ಯಜ್ಞವ ಪೊರೆ, ಅಗ್ನಿ!
ತುಪ್ಪದ ನೈವೇದ್ಯವ ನೀ ಕೊಳ್ಳಯ್!
ಮನುಸಂತತಿಯಂ ಕನಿಕರಿಸಯ್!

ಋಕ್ - ೯೭

ದೀರ್ಘತಮಾ ಔಚಥ್ಯಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧೨೩ ೧೨ ೩ ೨
ಪುರು ತ್ವಾ ದಾಶಿವಾಜ್‌ವೋಚೇಽರಿರಗ್ನೇ ತವ ಸ್ವಿದಾ ।
೩ ೧೨ ೩ ೨ಉ ೩ ೧೨
ತೋದಸ್ಯೇವ ಶರಣ ಆ ಮಹಸ್ಯ ॥ ೧.೯೭ ॥

೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧೨೦ ೩ ೨ ೩
ಪುರು - ತ್ವಾ - ದಾಶಿವಾನ್ - ವೋಚೇ । ಅರಿಃ - ಅಗ್ನೇ - ತವ - ಸ್ವಿತ್ - ಆ ॥ ತೋ
೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧೨
ದಸ್ಯ - ಇವ - ಶರಣೇ - ಆ - ಮಹಸ್ಯ ॥ ೧.೯೭ ॥

ದ್ವ್ಯೈತಾನಿ ಪಂಚ । ತೌದೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಸ್ತೋದ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೪ ೨೦ ೧೦ ೦ ೦ ೨ ೪೫ ೪೫ ೨೦
೯೭.೧. ಪುರೂ ॥ ತ್ವಾದಾಶಿವಾಜ್‌ವೋಚಾಯೇಽ೩ । ಆರೀರಾಗ್ನಾಇ । ತಾ
೧ ೨೦ ೧೦ ೧
ವಸ್ವಿದಾ । ತೋದಸ್ಯೇವಶರಣಆಽ೨೩ಹೋಇ ॥ ಮಹಾಽ೨೩

೧ ೨ ೨^ ೩ ೫೦ ೦ ೩ ೧೧೧
ಹೋಯೇಽ೩ ॥ ಸ್ಯೋ । ಯಾಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಈಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೪ ॥ ಧ್ರೀ ॥ ೮ ॥ ೧೪೯ ॥

೫ ೪ ೫೦ ೦ ೪೦ ೫೦ ೨^ ೩ ೫ ೨
೯೭.೨. ಪುರುತ್ವಾದಾಶಿವಾಜ್‌ವೋ । ಚೇ ॥ ಆರೀರಾಽ೨೩೪ಗ್ನಾಇ । ತಾವ

೩ ೫ ೪೦ ೩ ೪೦ ೫ ೩ ೫
ಸ್ವಾಽ೨೩೪ಇದಾ ॥ ತೋದಸ್ಯೇವಶರ । ಣಯೋಽ೨೩೪ಹಾಇ ।

ನ ^ ೨ ೧ ೨ ೨^ ೩ ೫೦
ಮಾಽ೩ಹಾಽ೩ ॥ ಹಿಂಽಮಾಯೇಽ೩ । ಸ್ಯೋ । ಯಾಽ೨೩೪ಔ

೦ ೩ ೧೧೧
ಹೋವಾ ॥ ಈಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೪ । ಟ್ರೀ । ೯ ॥ ೧೫೦ ॥

ದೈರ್ಘತಮಸಾನಿ ತ್ರೀಣಿ ॥ ತ್ರಯಾಣಾಂ ದೀರ್ಘತಮಾ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೪ ೫೦ ೦ ೪೦ ೫೦ ೨ ೧ ೫
೯೭.೩. ಪುರುತ್ವಾದಾಶಿವಾಜ್‌ವೋ । ಚೇ । ಚೇ ॥ ಅರಾಇರಾಽ೨೩೪ಗ್ನಾಇ ।

೨ ೩ ೫ ೨೦ ೧ ೫ ೨^ ೩
ತಾವಸ್ವಾಽ೨೩೪ಇದಾ ॥ ತೋದಾಸ್ಯಾಽ೨೩೪ಇವಾ ॥ ಶಾರಾಣಾ

೫ ೨^ ೪ ೨ ^
ಽ೨೩೪ಯಾ । ಮಾಽ೩ಹಾಽ೫ಸ್ಯಾಽ೬೫೬ ॥ ಏಽ೩೧ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೪ । ಭೀ । ೧೦ ॥ ೧೫೧ ॥

೫ ೨ ೪೦ ೫ ೪೦ ೦ ೫ ೨೧ ಅ ^ ೩
೯೭.೪. ಪುರುತ್ವಾಽ೩ದಾಶಿವಾಜ್‌ವೋಚೇ ॥ ಅರಿರ । ಗ್ನಾಇ । ತವಾಽ೨ಸ್ವಾ

೫ ೩ ೫ ೩ ೫ ೨ ^ ೩
ಽ೨೩೪ಇದಾ ॥ ತೋಽ೨೩೪ದಾ । ಸ್ಯಾಽ೨೩೪ಇವಾ ॥ ಶಾರಾಣಾ

೫ ೨^ ೪ ॥
ಽ೨೩೪ಯಾ ॥ ಮಾಽ೩ಹಾಽ೫ಸ್ಯಾಽ೬೫೬ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೩ । ಡ । ೧೧ ॥ ೧೫೨ ॥

೨ ೧ ೪೦ ೦ ೦ ೦ ೫ ೨^ ೩೦ ನ
೯೭.೫. ಪುರುತ್ವಾಽ೨೩ದಾಶಿವಾಜ್ವೋಚೇಹಾಉ ॥ ಹಾ । ಔಹೋಽ೩

೨ ೩ ೫ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨ ೧೦ ೨^ ೩೦ ನ ೨^
ಹಾ । ಓಽ೨೩೪ವಾ । ಅರಿರಗ್ನೇತವಸ್ವಿದಾ ॥ ಹಾ ॥ ಔಹೋಽ೩ಹಾ ।

೩ ೫ ೨೦ . ೧ ೨೦ ೧೦ ೨^ ೩೦ ನ ೨^
ಓಽ೨೩೪ವಾ । ತೋದಸ್ಯೇವಶರಣಆ ॥ ಹಾ । ಔಹೋಽ೩ಹಾ ।

೩ ೫ ೨^ ೨ ೧ ೩ ೧೧೧
ಓಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಏಽ೩ । ಮಹಸ್ಯಾಽ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೧೨ । ಪ - ೧೪ । ಮಾ - ೨ । ಝೂ । ೧೨ ॥ ೧೫೩ ॥

ಖಂಡಯೋರ್ಹಪುರುತ್ವೇತಿ ಕಕುಭೋಷ್ಣೌ ದಶೋಷ್ಣಿಹಃ । ಜಜ್ಞಾನಃ ಪಾವಮಾನೀ ಸ್ಯಾದುತಸ್ಯೇತ್ಯದಿತೇಃ ಸ್ತುತಿಃ । ಶಿಷ್ಟಾಃ ಷೋಡಶ ಚಾಗ್ನೇಯ್ಯಃ ಸಮಾಖ್ಯಾ ಛತ್ರಿಣೀವತ್ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ತ್ವಾ** ತ್ವಾಂ **ಪುರು** ಬಹು **ವೋಚೇ** ಯದ್ವಾ ಬಹು ದಾಶ್ವಾನಿತಿ ಸಂಬಂಧಃ ಪುತ್ರಂ ದೇಹಿ ವಿತ್ತಂ ದೇಹಿ ಇತ್ಯಾದ್ಯಾಶಾಸನಾನಿ ಬ್ರವೀಮೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಿನ್ತೂಷ್ಣೀಮ್? ನೇತ್ಯಾಹ **ಯತಃ ದಾಶಿವಾನ್** ದಾಶ್ವಾನ್ ಅಭಿಮತಂ ಹವಿರ್ದತ್ತವಾನಸ್ಮಿ ಅತೋಽವೋಚೇ । ಇತರ ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ಬ್ರೂವತಃ ಕಥಂ ದಾತವ್ಯಮ್ ಇತಿ ನ ಮನ್ತವ್ಯಮ್ । ಯತಃ ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ತವಸ್ವಿದಾ ಅರಿಃ** ತವೈವ ಅರ್ತ್ತಾ ಸೇವಕೋಽಹಂ **ಮಹಸ್ಯ** ಮಹತಃ **ತೋದಸ್ಯ** ಶಿಕ್ಷಕಸ್ಯ ಸ್ವಾಮಿನಃ **ಶರಣ ಆ ಇವ** ಇತ್ಯುಪಮಾರ್ಥೇ ತದಾ ಈಶ ಗೃಹೇ ಯಥಾ ಗರ್ಭ ದಾಸಾದಿರ್ನಿಯತೋ ವರ್ತ್ತತೇ ತದ್ವದಹಮಪಿ ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ತಸ್ಮಾದಭಿ ಮತಂ ಬಹು ವೋಚೇ । ತ್ವಮಪಿ ತತ್ ಸರ್ವಂ ದೇಹೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಅತ್ರ ನಿರುಕ್ತಮ್ - ಬಹು **ದಾಶ್ವಾಂ** ಸ್ತ್ವಾಮಭಿಹ್ವಯಾಮ್ಯರಿರಮಿತ್ರಮೃಚ್ಛತೇರೀಶ್ವರೋಽಪ್ಯರಿರೇತಸ್ಮಾದೇವ ಯಜದನ್ಯ ದೇವತ್ಯಾ ಅಗ್ನಾವಾಹುತಯೋ ಹೂಯಂತ

ಇತ್ಯೇತದ್ ದೃಷ್ಟ್ವೈವಮವಕ್ಷ್ಯತ್ತೋದಸ್ಯೇವ ಶರಣ ಆ ಮಹಸ್ಯ ತುದಸ್ಯೇವ ಶರಣೇಧಿ ಮಹತಃ - *ಶಿ. ೧. ೮* ಇತಿ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ದಾಶಿವಾಂ** - ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ, ಹವ್ಯವನ್ನ ರ್ಪಿಸುವ, ಪುತ್ರಧನ ಆದಿಗಳನ್ನು, **ಮಹಸ್ಯ** - ಮಹತ್ತರವಾದ, **ಪುರು** - ಪೂರ್ಣವಾದ ಬಹಳ, **ವೋಚೇ** - ಬೇಡುವೆ, ವರ್ಣಿಸುವೆ, ಸ್ತುತಿಸುವೆ, **ತೋದಸ್ಯ ಇವ** - ಜಲಪೂರ್ಣ ಭಾವಿಯಂತಿರುವ, ಮಹಾಧನವಂತನಂತಿರುವ, ಗುರುವಿನ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿರುವ ಶಿಷ್ಯನಂತೆ, **ಅರಿಃ ತಪಸ್ವಿತ್** - ಸ್ವಾಮಿಯಾಗಿರುವ, ನಿನ್ನನ್ನೇ, ನಿನ್ನವನೇ ಆದ, ಅಗ್ನಿಹೋತ್ರಮಾಡುವ ನಾನು, **ಆ** - ಚೆನ್ನಾಗಿ, **ಶರಣೇ** - ಶರಣಾಗುವೆ.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೆ! ಬಾಯಾರಿದವನು ಜಲಪೂರ್ಣ ಭಾವಿಯ ನೀರನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ಶಿಷ್ಯನು ಗುರುವಿನಿಂದ ವಿದ್ಯೆಪಡೆಯುವಂತೆ ದರಿದ್ರನು ಐಶ್ವರ್ಯವಂತ ನಿಂದ ಧನವನ್ನು ಪಡೆಯುವಂತೆ ನಿನ್ನಿಂದ ಪುತ್ರಧನಾದಿ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಿನ್ನವನೇ ಆದ ನಾನು ಸ್ವಾಮಿ ಯಾದ ನಿನಗೆ ಹವ್ಯವನ್ನರ್ಪಿಸಿ ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾ ಶರಣಾಗುವೆನು.

ಪಾಠಾಂತರ : ೧) ಗುರುವಿನೆಡೆ ಶಿಷ್ಯರ್ಕಳಂದದೆ ಶರಣರಾಗಿಯೆ ಬಂದೆವು.
೨) ಸಲಿಲನಿರ್ಭರಸರಸಿಯೆಡೆ ನೀರಡಿಸಿದಂದದೆ ಬಂದೆವು.
ಅಮಿತಸಂಪಚ್ಛಾಲಿಯೆಡೆ ನಾಮ್ ಶರಣರಾಗಿಯೆ ಬಂದೆವು ।
ದೀನರೆನೆ ನಾವೀವ ಆಹುತಿ, ನುಡಿವ ನುತಿಗಳು ಸಲ್ಲಲಿ ॥

ಋಕ್ - ೯೮

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಗಾಥಿನಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨೮ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಪ್ರ ಹೋತ್ರೇ ಪೂರ್ವ್ಯಂ ವಚೋಽಗ್ನಯೇ ಭರತಾ ಬೃಹತ್ ।

೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ವಿಪಾಂ ಜ್ಯೋತೀಂಷಿ ಬಿಭ್ರತೇ ನ ವೇಧಸೇ ॥ *೨. ೯೮ ॥*

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಪ್ರ - ಹೋತ್ರೇ - ಪೂರ್ವ್ಯಂ - ವಚಃ । ಅಗ್ನಯೇ - ಭರತ - ಬೃಹತ್ ॥ ವಿಪಾಂ -

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಜ್ಯೋತೀಂಷಿ- ಬಿಭ್ರತೇ - ನ - ವೇಧಸೇ ॥ *೨. ೯೮ ॥*

ಪ್ರಹಿತೌ ದ್ವೌ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಶ್ಯಾವಾಶ್ವ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೧ ೧ ೨ ೧ ೨
೯೮.೧. ಪ್ರಹೋತ್ರೇಪೂ ॥ ರ್ವ್ಯಂವಚೋ । ಅಗ್ನಯಾ೨೩೪ಭಾ । ರ

೧೧ ೧ ೨ ೧ ೨ ^ ೧ ^
ತಾಬೃಹತ್ ॥ ವಿಪಾಂಜ್ಯೋ೨೩ತೀ ॥ ಷಿಬಾಯೇ೩ । ಭ್ರಾ೨

೩ ೫೧ ೧ ೧ ಎ೦ ೧೩ ೧೧೧
ತಾ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ನವೇ೨ಧಸೇ೨೩೪೫ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೩ । ಜ । ೧೩ ॥ ೧೫೪ ॥

೫ ೧ ೨ ೪೧ ೫ ೪ ೫ ೨೧ ಎ೦ ೧ ೨೧
೯೮.೨. ಪ್ರಹೋತ್ರಾ೩ಇಪೂರ್ವ್ಯಂವಚಾಃ ॥ ಅಗ್ನಯೇ೨ಭರತಾ೩

೨ ೧ ೨ ೩೧ ೧ ೨^ ೩ ೫ ೩ ೨
ಬೃ । ಹಾ೨೩ತ್ ॥ ವಿಪಾಂಜ್ಯೋತಾಇ । ಷೀ೨೩೪ಬಿ । ಭ್ರತಾ

೧ ೪ ೨ ॥ ೫
೩ಇ ॥ ನಾ೨೩ವೇ೩ ॥ ಧಾ೩೪೫ಸೋ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೬ । ಗೂ । ೧೪ ॥ ೧೫೫ ॥

ಯಜಮಾನೋ ಹೋತ್ರಾದೀನ್ ಪ್ರತಿಬ್ರೂತೇ ಹೇ ಹೋತ್ರಾದಯಃ! **ವಿಪಾಂ** ವಿಪ್ರಾಣಾಮ್ ಮೇಧಾವಿನಾಮ್ ಅಧ್ವರ್ಯ್ವಾದೀನಾಂ **ಜ್ಯೋತೀಂಷಿ** ಸತ್ಕಾರ್ಯಾನುಷ್ಠಾನ ಸಂಪಾದ್ಯಾನಿ ತೇಜಾಂಸಿ **ಬಿಭ್ರತೇ** ನಿಮಿತ್ತತಯಾ ಕುರ್ವಾಣಾಯ **ವೇಧಸೇ** ಜಗತೋ ವಿಧಾತ್ರೇ **ಹೋತ್ರೇ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತ್ರೇ **ಅಗ್ನಯೇ ಬೃಹತ್** ಮಹತ್ **ಪೂರ್ವ್ಯಂ** ಪುರಾತನಂ **ವಚಃ** ಸ್ತೋತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಾದಿಕಂ ವಾಕ್ಯಂ **ಪ್ರಭರತ** ಸಂಪಾದಯತ । ನೇತ್ಯಯಂ ಪಾದ ಪೂರಣಃ ಅನ್ವಯಾಭಾವಾತ್ । ಯದ್ವಾ **ವೇಧಸೇ** ಯಥಾವೇಧಾಃ ಜಗದ್ವಿಧಾತಾ ಪರಮೇಶ್ವರಃ ಆದಿತ್ಯಾದೀನಿ ಜ್ಯೋತೀಂಷಿ ಕರೋತಿ ತದ್ವದಿತಿ । ಪ್ರಶಬ್ದಸ್ಯ ಛಂದಸಿ ವ್ಯವಹಿತಾಶ್ಚ ಇತಿ ಭರತೇತ್ಯನೇನಸಂಬಂಧಃ ॥

ವಿಪ್ರಾಮ್ - ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಅಧ್ವರ್ಯುಆದಿ ಋತ್ವಿಜರು, **ಜ್ಯೋತೀಂಷಿ** - ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದುಂಟಾದ ತೇಜಸ್ಸನ್ನು, **ಬಿಭ್ರತೇ** - ಧರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ, ನಿಮಿತ್ತ ರೂಪ ದಿಂದ, **ವೇಧಸೇ** - ಜಗತ್ಕರ್ತೃವಿನಂತೆ, ಜ್ಞಾನದಿಂದ, **ಪ್ರ** - ಉತ್ತಮ, **ಹೋತ್ರೇ** - ದೇವತೆ ಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, ಸುಖವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವ, **ಅಗ್ನಯೇ** - ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ, **ಬೃಹತ್** - ಬೃಹತ್‌ಸಾಮವನ್ನು, ಮಹತ್ತಾದ, **ಪೂರ್ವ್ಯಂ** - ಸನಾತನವಾದ, **ವಚಃ** - ಸ್ತೋತ್ರ, ವೇದಮಂತ್ರವನ್ನು, **ಪ್ರಭರತ** - ಉಚ್ಚರಿಸಿ, ಪಠಿಸಿ.

ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಜಗತ್ಕರ್ತೃವೂ ಸುಖವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನ ತೃಪ್ತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಸತ್ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ತೇಜಸ್ವಿ ಗಳೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಆದ ಅಧ್ವರ್ಯು ಆದಿ ಋತ್ವಿಜರು ಬೃಹತ್ ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಮಾಡಲಿ. ಸನಾತನವಾದ ಮಹತ್ತಾದ ವೇದಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸಲಿ.

ಸಾಮಗರೆ! ತಾತ್ತ್ವಿಕರ ತೇಜವ ತುಂಬಿಕೊಡುವವನಗ್ನಿಯೇ ।
ದೇವತೆಗಳಾಮಂತ್ರಕಂ; ನೀಮ್ ನುತಿಸಿಮೀತನನಳ್ತಿಯಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೯೯

ಗೋತಮೋರಾಹೂಗಣಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ ವಾಜಸ್ಯ ಗೋಮತ ಈಶಾನಃ ಸಹಸೋ ಯಹೋ ।

೩ ೧ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಸ್ಮೇ ದೇಹಿ ಜಾತವೇದೋ ಮಹಿ ಶ್ರವಃ ॥ *೩.೯೯ ॥*

೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ - ವಾಜಸ್ಯ - ಗೋಮತಃ । ಈಶಾನಃ - ಸಹಸಃ - ಯಹೋ ॥ ಅಸ್ಮೇ - ಇತಿ -

೩ ೧ ೨ರ ೧ ೨ರ
ದೇಹಿ - ಜಾತವೇದಃ - ಜಾತ - ವೇದಃ - ಮಹಿ - ಶ್ರವಃ ॥

ಶ್ರುಧ್ಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಪ್ರಜಾಪತಿರುಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೪೦ ೦ ೦ ೪ ೨೦ ೧೦ ೨ ೧ ೨ ೩೦ ೨
೯೯.೧. **ಅಗ್ನೇವಾಜಾಽ೫ಸ್ಯ । ಗೋಮತೋವಾ ॥ ಈಶಾನಃಸಾ । ಹಸೋಯ**

೧ ೨೧ ೨೦ ೧೦ ೨೦ ೦ ೧ ೨
ಹೋ ॥ ಅಸ್ಮಾಇದೇಹಿಜಾತವೇದೋಮ । ಹಾಽ೨೩ಇ । ಶ್ರವಾಉ

೧೦ ೧ ೨ ೧
ವಾ ॥ ಶ್ರೂಧಿಯಾಽ೨ । ಏಽ೨೩ಹಿಯಾಽ೩೪೩ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥

ಡಾ ॥ *ದೀ - ೧೧ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೪ । ಕೀ । ೧೫ ॥ ೧೫೬ ॥*

೫೦ ೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೨೦ ೧೦ ೨ ೧
೯೯.೨. **ಅಗ್ನೇವಾಜಸ್ಯಗೋಹಿಂ-ಸ್ಥಿ- ಮತೋಹೋಹಾಇ ॥ ಈಶಾನಃಸಾ ।**

೨^ ೩ ೫ ೧ ೨ ೨ ೪೦ ೫
ಹಾಸೋಯಾಽ೨೩೪ಹೋ ॥ ಆಸ್ಮೇಽ೧ದಾಇಹೀಽ೩ । ಜಾತ ।

೩೦ ೨ ೧ ೪ ೨ ೫
ವೇದಾಽ೩ಃ ॥ ಮಾಽ೨೩ಹೀಽ೩ ॥ ಶ್ರಾಽ೩೪೫ವೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೮ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೫ । ಡು । ೧೬ ॥ ೧೫೭ ॥

ಹೇ **ಸಹಸೋಯಹೋ!** ಬಲಸ್ಯ **ಪುತ್ರ! ಅಗ್ನೇ! ಗೋಮತಃ** ಬಹುಭಿರ್ಗೋಭಿರ್ಯುಕ್ತಸ್ಯ **ವಾಜಸ್ಯ** ಅನ್ನಸ್ಯ **ಈಶಾನಃ** ಈಶ್ವರಸ್ತ್ವಮಸಿ ಅತಃ **ಅಸ್ಮೇ** ಅಸ್ಮಾಸು ಹೇ **ಜಾತವೇದ!** ಜಾತಧನ! ಜಾತಾನಾಂ **ವೇದಿತಃ** ವಾ ಅಗ್ನೇ! **ಮಹಿ** ಪ್ರಭೂತಂ **ಶ್ರವಃ** ಅನ್ನಂ **ದೇಹಿ** ಪ್ರಯಚ್ಛ ಸ್ಥಾಪಯೇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಹಸೋಯಹೋ ಪರಾಂಗವದ್ಭಾವಾತ್ ಆಮಂತ್ರಿತಸ್ಯ ಷಷ್ಠ್ಯಾಮನ್ತ್ರಿತ ಸಮುದಾಯೋ ನಿಹನ್ಯತೇ ॥ ಅಸ್ಮೇ ಸುಪಾಂಸುಲುಗಿತಿ - *೭.೧.೩೯ ॥* ಸಪ್ತಮ್ಯಾಃ ಶೇ ಆದೇಶಃ **ಅಸ್ಮೇ ದೇಹಿ - ಅಸ್ಮೇ ಧೇಹಿ** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಜಾತವೇದ - ಜಾತಪ್ರಜ್ಞ, ಪ್ರಾಣಿಮಾತ್ರದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಜ್ಞಾನವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವವ, ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬುದ್ಧಿತತ್ವವನ್ನು ಹರಡುವವ, **ಅಗ್ನೇ** - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, **ಗೋಮತಃ** -

ಗೋ ಆದಿ ಪಶುಸಂಪತ್ತಿನ, **ವಾಜಸ್ಯ** - ಅನ್ನದ, **ಈಶಾನಃ** - ಸ್ವಾಮಿಯು, **ಸಹಸೋ** - ಬಲ ಸಾಹಸದಿಂದ, **ಯಹೋ** - ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಂತಾನ, **ಅಸ್ಮೇ** - ನಮಗಾಗಿ, **ಮಹಿ** - ಮಹತ್ತರ ವಾದ, **ಶ್ರವಃ** - ಧನ ಮತ್ತು ಅನ್ನವನ್ನೂ, **ದೇಹಿ** - ಕೊಡು.

ಸಾಹಸದಿಂದಲೂ ಬಲದಿಂದಲೂ ಉತ್ಪನ್ನನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ! ಹುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಜ್ಞಾತಪ್ರಜ್ಞನಾಗಿ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವವನೇ! ಗೋ ಆದಿ ಪಶುಸಂಪತ್ತಿನ ಮತ್ತು ಅನ್ನದ ಒಡೆಯನೂ ಆದ ನೀನು ನಮಗೆ ಮಹದೈಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಅನ್ನವನ್ನೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಅರಣಿಬಲದಿಂ ಬಂದವನೆ! ಜ್ಞಾನಾನ್ನಗೋಕುಲಪ್ರೋಷಕ ।
ಸರ್ವರಧಿಪತಿ! ಅಗ್ನಿ! ನೀಡಯ್ ನಮಗೆ ಧನ-ವೈಭವಗಳಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೦

ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಗಾಥಿನಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಗ್ನೇ ಯಜಿಷ್ಠೋ ಅಧ್ವರೇ ದೇವಾನ್ದೇವಯತೇ ಯಜ ।

೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಹೋತಾ ಮನ್ದ್ರೋ ವಿ ರಾಜಸ್ಯತಿ ಸ್ರಿಧಃ ॥ ೪.೧೦೦ ॥

೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅಗ್ನೇ - ಯಜಿಷ್ಠಃ - ಅಧ್ವರೇ । ದೇವಾನ್ - ದೇವಯತೇ - ಯಜ ॥ ಹೋತಾ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಮನ್ದ್ರಃ - ವಿ - ರಾಜಸಿ - ಅತಿ - ಸ್ರಿಧಃ ॥ ೪.೧೦೦ ॥

ಸದಃ ಪ್ರಜಾಪತಿರುಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೦ ೫ ೨೦ ೦ ೦ ೧ ೨
೧೦೦.೧. ಅಗ್ನೇಯಜಿಷ್ಠೋಅಧ್ವರಾ೨೬ಏ ॥ ದೇವಾನ್ದೇವಯ೨೩ತಾ೩ಯಾ

^ ೩ ೨ ಸ ೨ ೧ ೦ ೨
೨೧ಜಾ೨೨ । ಹುವಾ೨೩ । ಹೋ೨೩ವಾ ॥ ಹೋತಾಮನ್ದ್ರಃ । ವಿ

೧ ೨ ^ ೩ ೨ ನ ೨ ೧
ರಾಜಾಽ೧ಸೀಽ೨ ॥ ಹುವಾಽ೩ । ಹೋಽ೩ವಾ । ಅತಿಸ್ರಾಽ೨೩ಇ

೨ ೧
ಧಾ ಽ೩೪೩ಃ । ಓಽ೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೭ । ಕೇ । ೧೭ ॥ ೧೫೮ ॥

ಹವಿರ್ಧಾನೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋಃ ಪ್ರಜಾಪತ್ಯುಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೦ ೨ ೨ ೫ ೧ ೦
೧೦೦.೨. ಅಗ್ನೇ । ಇಯಾಽ೩೪೩ಈಽ೩೪ಯಾ ॥ ಯಾಜಿಷ್ಠೋಽಅಧ್ವರಾಇ ।

೦ ೦ ೦ — ೧ — ೧ — ೧
ದೇವಾನ್ದೇವಯತೇಽ೨ । ಹಾಹೋಽ೨ । ಯಾಜಾಽ೨ । ಹೋತಾ

— ೧ — ೧ ೨ ೨ ೧ ^ ೩ ೨ ೫೦
ಽ೨ಮಾನ್ದ್ರೋಽ೨ ॥ ವಿರಾಜಾಽ೩ಸೀ ॥ ಆಽ೨ । ತಿಯಾಽ೩೪ಔ

೦ ೩ ೫
ಹೋವಾ ॥ ಸ್ರೀಽ೨೩೪ಧಾಃ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೫ । ಚು । ೧೮ ॥ ೧೫೯ ॥

೫ ೪ ೫ ೪ ೫ ೧ ೦ ೦ ೦
೧೦೦.೩. ಅಗ್ನಈಯಾ । ಓವಾ ॥ ಯಜಿಷ್ಠೋಽಅಧ್ವರಾಇ । ದೇವಾನ್ದಾಽ೨೩

೨ ೧ ೨ — ೧ ೨ ^ ೨ ೦
ಇವಾ । ಯಾತೇಽ೧ಯಾಜಾಽ೨ ॥ ಹೋತಾಽ೩ಉವಾ ॥ ಮನ್ದ್ರೋ

೧ ೧ ^ ೩ ೫೦೦ ೧೨೧ ೩ ೧
ವೀಽ೩ರಾಽ೨೩ । ಜಾಽ೨ಸಾಽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಅತಿಸ್ರಿಧಾಽ೨೩

೧೧
೪೫ಃ ॥ ದೀ - ೬ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಘೇ । ೧೯ ॥ ೧೬೦ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ಯಜಿಷ್ಠಃ** ಯಷ್ಟತಮಃ **ತ್ವಮ್ ಅಧ್ವರೇ ಯಜ್ಞೇದೇವಯತೇ** । ದೇವಾನಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛತೇ ಯಜಮಾನಾಯ **ದೇವಾನ್ ಯಜ । ತದರ್ಥಂ** ಯಷ್ಟವ್ಯಾನಗ್ನ್ಯಾದೀನ್ ದೇವಾನ್ ಪೂಜಯ । ಕಿಂಚ । **ಹೋತಾ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾ **ಮನ್ದ್ರಃ** ಯಜಮಾನಸ್ಯ ಮಾದಯಿತಾ ಸ ತ್ವಂ **ಸ್ರಿಧಃ** ಕ್ಷಪಯಿತ್ರ್ಯನ್ ಶತ್ರ್ಯನ್ **ಅತಿ** ಅತಿಕ್ರಮ್ಯ **ವಿರಾಜಸಿ** ವಿಶೇಷೇಣ ಶೋಭಸೇ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಪ್ರಕಾಶಸ್ವರೂಪಿಯಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, **ಅಧ್ವರೇ** - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, ಉಪಾಸನೆಯಲ್ಲಿ, ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ, **ಯಜಿಷ್ಠಃ** - ಯಜ್ಞಮಾಡುವವರಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಪೂಜಾಯೋಗ್ಯನಾದ, **ಹೋತಾ** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, ಫಲದಾತೃವಾದ, **ದೇವಯತೇ** - ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳಿಗೆ, ದೇವತಾಯೋಗ್ಯ ಉತ್ತಮಗುಣಗಳನ್ನು ಬಯಸು ವವರಿಗೆ, **ದೇವಾನ್** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು, ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳನ್ನು, **ಯಜ** - ಯಜ್ಞಮಾಡು, ಪೂಜಿಸು, **ಮನ್ದ್ರಃ** - ಆನಂದದಾಯಕ, ಹರ್ಷವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುವ, **ಸ್ರಿಧಃ** - ದುಃಖದಾಯಕವಾದ ಕಾಮಾದಿ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ರೋಗಾದಿಗಳನ್ನೂ, ದುಷ್ಟರನ್ನೂ, **ಅತಿ** - ಅತಿಕ್ರಮಿಸಿ, ಸೋಲಿಸಿ, ಮೆಟ್ಟಿ, **ವಿರಾಜಸಿ** - ವಿರಾಜಮಾನ ನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

ಪ್ರಕಾಶರೂಪಿಯಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಯಜ್ಞಮಾಡುವವರಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ನೀನು ಯಜ್ಞಕರ್ತೃವು ಬಯಸುವ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಆಹ್ವಾನಿಸಿ ಆನಂದವನ್ನುಂಟು ಮಾಡುತ್ತಾ ದುಃಖದಾಯಕದುಷ್ಟರನ್ನೂ ರೋಗಕಾಮಾದಿಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಮೆಟ್ಟಿ ನಿಂತು ವಿರಾಜಮಾನನಾಗಿದ್ದೀಯೆ.

ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ! ಅತ್ಯಂತ ಪೂಜನೀಯನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಕರ್ಮಫಲದಾತೃವೂ ಸ್ತುತಿಯೋಗ್ಯನೂ ಕಾಮಾದಿಷಡ್ರಿಪುಗಳನ್ನೂ ದುಷ್ಟರನ್ನೂ ರೋಗಾದಿ ಉಪದ್ರವಗಳನ್ನೂ ನಿವಾರಿಸುತ್ತಿರುವ ನೀನು ಅಧ್ಯಾತ್ಮಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯಗುಣಸಂಪನ್ನನಾಗಲು ಉಪಾಸನಾನಿರತನಾದ ಸಾಧಕನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಮಾರ್ಗದರ್ಶನ ನೀಡುವ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಯಜ್ಞಪೂಜ್ಯನೆ! ದೇವದೂತನೆ! ಶತ್ರುಶಮನನೆ! ಪಾವಕ ।
ಸಕಲರಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣವೀಯುವ ಸವನವಿದರೊಳು ಶೋಭಿಸಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೧

ತ್ರಿತ ಆಪ್ತ್ಯಃ ಉಷ್ಣಿಕ್ ॥ ಪವಮಾನಃ ಸೋಮಃ ॥

ಜಜ್ಞಾನಃ ಸಪ್ತ ಮಾತೃಭಿರ್ಮೇಧಾಮಾಶಾಸತ ಶ್ರಿಯೇ ।

ಅಯಂ ಧ್ರುವೋರಯೀಣಾಞ್ಚಿಕೇತದಾ ॥ *ಋ.೧೦೧ ॥*

ಜಜ್ಞಾನಃ - ಸಪ್ತ - ಮಾತೃಭಿಃ । ಮೇಧಾಂ - ಆ - ಅಶಾಸತ - ಶ್ರಿಯೇ ॥ ಅಯಂ - ಧ್ರುವಃ - ರಯೀಣಾಂ - ಚಿಕೇತತ್ - ಆ ॥ *ಋ.೧೦೧ ॥*

ಆತಿಥ್ಯಮ್ ತ್ವಷ್ಟ್ರೋಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ಅದಿತಿರ್ವಾ ॥

೧೦೧.೧. ಜಜ್ಞಾನಃಸಾ ॥ ಪ್ತಮಾತೃಭಾಇಃ । ಮೇಧಾಮಾ೨೩ಶಾ । ಸತಶ್ರಾ

ಯಾಇ । ಅಯಾ೨ನ್ಧ್ರೂ೨೩ಳವಾಃ । ರಯಾ೨೩ಇಣಾಮ್ ॥

ಚಿಕಾಯೇ೨೩ ॥ ತಾ೨ದಾ೨೩ಳಔಹೋವಾ ॥ ಊ೨೩ಳಪಾ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಧ್ವೇ । ೨೦ ॥ ೧೬೧ ॥

ಧ್ರುವಃ ಸ್ಥಿರೋಽಯಮಗ್ನಿಃ **ರಯೀಣಾಂ** ಧನಾನಾಮ್ **ಆಚಿಕೇತತ್** ಅಸ್ಯಾನುಶಾಸನೇ ಜಾನಾತಿ **ಸಪ್ತ** ಸಪ್ತಸಂಖ್ಯಾಭಿಃ **ಮಾತೃಭಿಃ** ಹವಿರ್ಮಾನ ಸಮರ್ಥಾಭಿರ್ಜಿಹ್ವಾಭಿಃ ಸ್ವಾತ್ಮನಿ ಹವಿಃ ಪ್ರಕ್ಷೇಪ್ತ್ರೀಭಿರ್ವಾ ಜಿಹ್ವಾಭಿಃ **ಜಜ್ಞಾನಃ** ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತಃ ಸೋಽಗ್ನಿಃ **ಮೇಧಾಂ** ಕರ್ಮಣೋ ವಿಧಾತಾರಂ ಸೋಮಂ **ಶ್ರಿಯೇ** ಸೇವಾರ್ಥಂ **ಆಶಾಸತ** ಅನುಶಾಸ್ತಿ । ಶಾಸ್ತೇರ್ಲಟಿ ವ್ಯತ್ಯಯೇನಾತ್ಮನೇ ಪದಮ್ - ೩.೪.೯೮ ॥ ಬಹುಲಂ ಛಂದಸಿ ಇತಿ

- ೨.೪.೭೩ ॥ ಶಪ್ರೋಲುಜ್ ನ ಭವತಿ ಅನ್ವಿಚ್ಛತೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಜಜ್ಞಾನಃ ಸಪ್ತಮಾತೃಭಿಃ **ಜಜ್ಞಾನಂ ಸಪ್ತಮಾತರಃ** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ । **ಚಿಕೇತತ್ ಅಚಿಕೇತಯದ್** ಇತಿ ಚ ॥

ಧ್ರುವಃ - ನಿತ್ಯನೂ ಅವಿನಾಶಿಯೂ ಆದ ಭಗವಂತ, **ರಯೀಣಾಂ** - ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನು, **ಜಜ್ಞಾನಃ** - ಹುಟ್ಟಿದ, ಪ್ರಕಟವಾದ, ಭಗವಂತನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅರಿತಿರುವ ಜ್ಞಾನಿಯನ್ನು, **ಶ್ರಿಯೇ** - ಸಂಪತ್ತಿಗಾಗಿ, ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ, ಸೇವೆಗಾಗಿ, ಲಕ್ಷ್ಮಿ, **ಅಯಂ** - ಈ ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು, **ಸಪ್ತಮಾತೃಭಿಃ** - ಸಪ್ತಜಿಹ್ವೆಯುಳ್ಳ ಅಗ್ನಿಮುಖದಿಂದ - ಮುಂ.ಉ. ೧.೨.೪., ಸಪ್ತಸೋಮ ಸಂಸ್ಥೆ, ಸಪ್ತಹೋತೃ - ಸಪ್ತಮಾತೃಕೆಯರಿಂದ ಸಪ್ತನದಿಗಳಿಂದ, ಏಳು ಛಂದಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ವೇದವಾಣಿಯಿಂದ, ಏಳು ಸ್ವರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ ಸಾಮ ಗಾನದಿಂದ, **ಮೇಧಾಮ್** - ಗ್ರಹಣ ಶಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾಪಕಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಸ್ಥಿರಬುದ್ಧಿಯ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳ ವಿಧಾತೃವಾದ ಸೋಮ, ಉತ್ತಮ ಬುದ್ಧಿಯ, **ಆಚಿಕೇತತ್** - ಕೂಲಂಕಷ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ, ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ, **ಆಶಾಸತ** - ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು, ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ, ಅನುಶಾಸನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಸದ್ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಕರ್ಮಗಳ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೂಲಂಕಷವಾದ ವಿಮರ್ಶೆಯಿಂದ ಆಳವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದು ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ನಿತ್ಯನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಅರಿತ ಜ್ಞಾನಿಯು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಸಪ್ತಸ್ವರಗಳಿಂದೊಡಗೂಡಿದ ಸಾಮಗಾನಗಳಿಂದ ಸ್ತುತಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಸಪ್ತಮಾತೆಯರೆನಲು ಸಪ್ತಜ್ವಾಲೆಯಿಂದೊಗೆದಿರ್ಪನೇ ।
ನಮ್ಮ ಮೇಧೆಯ ದಾತನೇ! ನಮ್ಮಭ್ಯುದಯವನು ಬಲ್ಲೆಯಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೨

ಇರಿಂಬಠಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗದಿತಿಃ ॥

೩ ೨ಉ ೩ ೧೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಉತ ಸ್ಯಾ ನೋ ದಿವಾ ಮತಿರದಿತಿರೂತ್ಯಾಗಮತ್ ।

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಸಾ ಶನ್ತಾತಾ ಮಯಸ್ಕರದಪ ಸ್ರಿಧಃ ॥ ೬.೧೦೨ ॥

೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩
ಉತ - ಸ್ಯಾ - ನಃ - ದಿವಾ - ಮತಿಃ । ಅದಿತಿಃ - ಅ - ದಿತಿಃ - ಊತ್ಯಾ - ಆ - ಗಮತ್ ॥

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಸಾ - ಶನ್ತಾತಾ - ಶಂ - ತಾತಾ - ಮಯಃ - ಕರತ್ - ಅಪ - ಸ್ರಿಧಃ ॥

ಆದಿತ್ಯಮ್ ॥ ಅದಿತೇಸ್ಸಾಮ ॥ ಅದಿತಿರುಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ಅದಿತಿರ್ವಾ ॥

೫ ೨ ೪೦ ೫ ೪೦ ೫ ೧ ೨ ೦ ೧ ೨
೧೦೨.೧. **ಉತಸ್ಯಾऽ೩ನೋ೭ದಿವಾಮತೀಃ ॥ ಆದಿತಿರೂ । ತಿಯಾಗಾऽ೧ಮಾ**

— ೧ ೨ ೨ ೪ ೫ ೩ ೨ ೩ ೫
ऽ೨ತ್ ॥ ಸಾಶಂತಾऽ೩ತಾऽ೩ ॥ ಮಾ । ಯಃ । ಕರಾ೦ऽ೨೩ಳವಾ ।

೪ ೪
ಅಪಾऽ೫ಸ್ರಿಧಾಃ । ಹೋ೭ऽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೬ । ನೂ । ೨೦ ॥ ೧೬೨ ॥

ಉತ ಅಪಿ ಚ **ಸ್ಯಾ** ಸಾ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಾ **ಮತಿಃ** ಮನ್ತ್ರೀ ಮನ್ತವ್ಯಾ ಸ್ತೋತವ್ಯಾ ವಾ **ಅದಿತಿಃ ಊತ್ಯಾ** ರಕ್ಷಯಾ ಸಾರ್ಧಂ **ದಿವಾ** ಅಹನಿ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾನ್ **ಅಗಮತ್** ಆಗಚ್ಛತು ಆಗತ್ಯ ಚ **ಶನ್ತಾತಾ** ಶನ್ತಾತಿಃ ಶಾಂತಿಕರಂ **ಮಯಃ** ಸುಖಂ **ಸಾ** ಅದಿತಿಃ **ಕರತ್** ಕರೋತು । **ಸ್ರಿಧಃ** ನಾಶಕಾನ್ ಶತ್ರೂಂಶ್ಚಾಪಗಮಯತು । ಸ್ರಿಧಿರ್ಬಾಧನಾರ್ಥಃ । **ಉತಸ್ಯಾ ಉತತ್ಯಾ** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ । ಸಾಶನ್ತಾತಾ ಸಾ ಶನ್ತಾತಿ ಇತಿ ಚ ॥ ಇಹ ಸರ್ವತ್ರಾಪಿ ಸೃಧಃ - ಸ್ತ್ರಿಧಃ - ಸ್ರಿಧಃ ಇತಿ ಪಾಠಭೇದಃ ॥

ದೌಙ್ ಕ್ಷಯೇ ಕೃತ್ಯ ಲ್ಯುಟೋವಜ್ವಲಮಿತಿ ಕರ್ತಾರಿಕ್ತಿನಿ ಛಾನ್ದಸಂ ಹ್ರಸ್ವತ್ವಮ್ ನಞ್ ಸಮಾಸಃ ಅದಿತಿಃ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚ ಧಾರಣೇಷ್ವದೀನಾ ನ ಖಿದ್ಯತೇ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ಅದಿತಿ ರದೀನೇತ್ಯತ್ರ ಭಾಷ್ಯೇ ಸ್ಕನ್ದಸ್ವಾಮೀ - ಯದ್ಯಪಿ ನಞ್ - ಪೂರ್ವಾತ್ ದ್ಯತೇಃ ಕ್ತಿನಿ ದ್ಯತಿ ಸ್ಯತಿ ಮಾ ಸ್ಥಾಮಿತೀ ತ್ವೇ ಚ ರೂಪಂ ಸಿದ್ಧ್ಯತಿ ತಥಾಪಿ ದ್ಯತೇರ್ನಿತ್ಯಮಪೂರ್ವಾದರ್ಥಾ ನ್ವಯಾಚ್ಚ ದೀಙ್ಕ್ಷಯೇ ಇತ್ಯಸ್ಯೈ ವೇದಂ ಛಾನ್ದಸಂ ರೂಪಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । ತಥಾ ಚೋಕ್ತಂ ನ ಸಂಸ್ಕಾರಮಾದ್ರಿಯೇತ; ಅರ್ಥೋ ನಿತ್ಯಃ ಪರೀಕ್ಷೇತ ಇತಿ । ಅದಿತಿರ್ದೇವ

ಮಾತಾ ಇತಿ ವಿ । ಐತಿಹಾಸಿಕಾನಾಂ ಮತೇ ದೇವಮಾತಾ ನೈರುಕ್ತಾನಾಂ ಮತೇ ಅದೀನಾದಿಗುಣಃ । ಆತ್ಮಪಕ್ಷೇ ಪ್ರಕೃತಿಃ । ಅದಿತಿರ್ದ್ಯೌರನ್ತರಿಕ್ಷಂ ಇತಿ ನಿಘಂಟು ಭಾಷ್ಯ ಅದಿತಿರದೀನಾ ದೇವಮಾತಾ । ಅದಿತಿ ದ್ಯೌರದಿತಿರನ್ತರಿಕ್ಷಮದಿತಿರ್ಮಾತಾ ಸ ಪಿತಾ ಸ ಪುತ್ರಃ । ವಿಶ್ವೇದೇವಾ ಅದಿತಿಃ ಪಂಚಜನಾಃ ಅದಿತಿರ್ಜಾತಮದಿತಿರ್ಜನಿತ್ವಮ್ । ಇತ್ಯಾದಿತೇರ್ವಿಭೂತಿಮಾಚಷ್ಟ ಏನಾನ್ಯ ದೀನಾ ನೀತಿ ವಾ ಇತಿ ॥ *ನಿ.೪.೪., ೨೩.೨೪ ॥*

ಮತಿಃ - ಮೇಧಾ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವ ಸ್ಥಿತಿ, ತಿಳುವಳಿಕೆ, **ಅದಿತಿಃ** - ಅದಿತಿದೇವಿ ವೇದಮಾತೆ, ಅದೀನಾದಿ ಗುಣಯುತೆ, ಮಾತೃರೂಪ, ಸಂಧಿಕಾಲ, ಅಖಂಡಿತಾ ಸ್ಥಿರ ನಾಗದೇವತಾ, **ಉತ** - ಮತ್ತು, **ಊತ್ಯಾ** - ಸಂರಕ್ಷಣಶಕ್ತಿ, **ದಿವಾ** - ಹಗಲು, ಜಾಗೃತಕಾಲ, ದಿನದಿನವೂ, ದಿವ್ಯಗುಣಗಳೊಂದಿಗೆ, **ಆಗಮತ್** - ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿ, ಬಿಜಯಮಾಡಲಿ, **ಶಾನ್ತಾತಾ** - ಶಾಂತಿಯುತವಾದ, **ಮಯಃ** - ಸುಖವನ್ನು, **ಕರತ್** - ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ, **ಸ್ರಿಧಃ** - ಶತ್ರುಗಳನ್ನು, ಕಾಮಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳನ್ನು, **ಅಪ** - ದೂರಮಾಡಲಿ.

ಮನನ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಾದಿಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕಾರಗೊಂಡ ಬುದ್ಧಿಯುಕ್ತವಾಗಿ ಮೂಡಿದ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟಳಾದ ಅದಿತಿ ದೇವಿಯು ಮಾತೃವಾತ್ಸಲ್ಯದಿಂದ ದಿನದಿನವೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿಗೆ ಬಿಜಯಮಾಡಿ ಕಾಮಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳೆಂಬ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ನಮ್ಮನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಶಾಂತಿಯುತವಾದ ಸುಖಸೌಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ.

ದೇವಮಾತೆಯೆ! ಅದಿತಿ! ನೀನಾಗಮಿಸು ಪೂರ್ಣಕೃಪಾತ್ಮದಿಂ ।
ನಮ್ಮ ಬಳಿಸಾರಮ್ಮ! ರಿಪುಗಳ ಸೀಳಿ ಸೊಗವನು ಕರುಣಿಸೌ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೩

ವಿಶ್ವಮನಾವೈಯಶ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ಕ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಈಡಿಷ್ವಾ ಹಿ ಪ್ರತೀವ್ಯಂ೩ ಯಜಸ್ವ ಜಾತವೇದಸಮ್ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಚರಿಷ್ಣುಧೂಮಮಗೃಭೀತಶೋಚಿಷಮ್ ॥ *೭.೧೦೩ ॥*

೧ ೨೦ ೩ ೩೨ ೩ ೩೨ ೧ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಈಡಿಷ್ವ - ಹಿ - ಪ್ರತೀವ್ಯಂ - ಪ್ರತಿ - ವ್ಯಂ । ಯಜಸ್ವ - ಜಾತವೇದಸಂ - ಜಾತ -
೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ವೇದಸಮ್ ॥ ಚರಿಷ್ಣುಧೂಮಂ - ಚರಿಷ್ಣು - ಧೂಮಂ - ಅಗೃಭೀತಶೋಚಿಷಂ -
೧ ೨೦ ೩
ಅಗೃಭೀತ - ಶೋಚಿಷಮ್ ॥ ೭.೧೦೩ ॥

ವಾರ್ಕಜಂಭಮ್ । ವೃಕಜಂಭೋ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೨೦ ೧ ೪ ೫೦ ೧ ೨ ೧ ೨೩೦ ೨
೧೦೩.೧. ಈಡಾಇಷ್ವಾ೨೩ಹಿಪ್ರತೀವಿಯಾಮ್ ॥ ಯಾಜಸ್ವಜಾ । ತವೇದ
೧ ೨೩ ೨ ೩ ೫ ೩ ೨ ^
ಸಾ೨೩ಮ್ ॥ ಚರಿಷ್ಣುಧೂ ॥ ಮಾ೨೩೪ಮ । ಗೃಭಾ೩ಇ ।
೧^ ೩ ೫೦ ೦ ೩ ೫
ತಾ೨ಶೋ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥ ಚೀ೨೩೪ಷಾಮ್ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೬ । ಬೊ । ೨೨ ॥ ೧೬೩ ॥

ಪ್ರತೀವ್ಯಮ್ ಶತ್ರುಷು ಪ್ರತಿಗಮನಶೀಲಮ್ । ಅಗ್ನಿಂ **ಹಿ** ಅವಧಾರಣೇ ಅಗ್ನಿಮೇವ **ಈಡಿಷ್ವ** ಸ್ತುತಿಭಿಃ ಸ್ತುತಂ ಕುರು । ಕಿಂಚ **ಚರಿಷ್ಣುಧೂಮಮ್** ಸರ್ವತ್ರ ಚರಣಶೀಲ ಧೂಮ ಜ್ವಾಲಮ್ **ಅಗೃಭೀತಶೋಚಿಷಂ** ರಕ್ಷೋಭಿರಪ್ರಧೃತ ದೀಪ್ತಿಮ್ **ಜಾತವೇದಸಂ** ಜಾತಪ್ರಜ್ಞಂ ಯದ್ವಾ ಜಾತಾಸಿ ಭೂತಾನಿ ವೇತ್ತೀತಿ ಜಾತವೇದಾಃ ತಮಗ್ನಿಂ **ಯಜಸ್ವ** ಹವಿರ್ಭಿಃ ಪೂಜಯ ॥

ಜಾತವೇದಾಃ ಕಸ್ಮಾತ್ ಜಾತಾನಿ ವೇದ ಜಾತಾನಿ ವೈನಂ ವಿದುರ್ಜಾತೇ ಜಾತೇ ವಿದ್ಯತ ಇತಿ ವಾ, ಜಾತವಿತ್ತೋ ವಾ, ಜಾತ ಧನೋ ವಾ, ಜಾತವಿದ್ಯೋವಾ ಜಾತಪ್ರಜ್ಞಾನೋ ಯತ್ತಜ್ಜಾತಃ ಪಶೂನವಿನ್ದತ ತಜ್ಜಾತವೇದಸೋ ಜಾತವೇದತ್ವಮಿತಿ ಅಯಮೇವ ಸೋಗ್ನಿರ್ಜಾತವೇದಾಃ ಇತಿ - ನಿರು. *೭.೫,೧.೫* ॥ **ಏಷ ಮಾಹಾಭಾಗ್ಯಾತ್ ಕರ್ಮಪೃಥಕ್ತ್ವಾದಗ್ನಿರೇವ । ಇತಿ ಚ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾಂಶಃ ॥**

ಸೂರ್ಯೋಽಪಿ ಜಾತವೇದಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ತಥಾ ಚ ತತ್ರೈವ ನೈರುಕ್ತೇ ಜಾತವೇದಸೇ ಸುನವಾಮ ಇತ್ಯೃಚಮುದಾಹರಣ ಮುಖೇನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯತ್ತು ಕಿಂಚಿದಾಗ್ನೇಯಂ ತಜ್ಜಾತ ವೇದಸಾನಾಂ ಸ್ಥಾನೇ ಯುಜ್ಯತೇ ಸ ನ ಮನ್ಯೇತ ಅಯಮೇವಾಗ್ನಿರಿತಿ ಅಪ್ಯೇತೇ ಉತ್ತರೇ ಜ್ಯೋತಿಷೌ ಜಾತವೇದಸಾ ಉಚ್ಯತೇ ॥ ಅಥಾಸಾವಾದಿತ್ಯಃ ಉದುತ್ಯಂ ಜಾತವೇದಸಮಿತಿ ಇದಮುಕ್ತಮ್ ॥

ಚರಿಷ್ಣುಧೂಮಮ್ - ಅಲೆಅಲೆಯಾಗಿ ಕಂಪಿಸುತ್ತಾ ಏಳುತ್ತಿರುವ **ಧೂಮ** - ಪ್ರಕಾಶತರಂಗಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ, ಸರ್ವತ್ರ ಚಲಿಸುವ ಹೊಗೆ, **ಅಗೃಭೀತ ಶೋಚಿಷಮ್** ಅಗೃಹೀತಾ ಅನಿರುದ್ಧಾ ಅಪ್ರತಿರುದ್ಧಾ ದೀಪ್ತಿರ್ಯಸ್ಯ ಸೋಽಗೃಹೀತ ಶೋಚಿಃ । ಹಿಡಿತಕ್ಕೆ ಸಿಗದ ಅಪ್ರತಿಹತ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದಲೂ ಕೂಡಿರುವ ಅಗ್ನಿಯ ಜ್ವಾಲೆಯಂತೆ ಗ್ರಹಿಸಲಾಗದ ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು, **ಪ್ರತೀವ್ಯಮ್** - ಪರಾಜಿತಗೊಳಿಸುವ, ಮಹಾ ಭೂತಾತ್ ಸರ್ವಗತಂ ವಸ್ತುವಸ್ತುಗಳ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸುವ **ಜಾತವೇದಸಮ್** - ಸೃಷ್ಟಿಮಾತ್ರದ್ದೆಲ್ಲ ವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವ, **ಹಿ** - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, **ಈಡಿಷ್ವ** - ಸ್ತುತಿಸು, **ಯಜಸ್ವ** - ಪೂಜಿಸು.

ಅಪ್ರತಿಹತತೇಜಸ್ಸಿನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ, ಚಲಿಸುವ, ಎದುರಾಗುವವರೆಲ್ಲ ರನ್ನೂ ಪರಾಜಿತಗೊಳಿಸುವ, ವಸ್ತುವಸ್ತುಗಳ ಹೊರಗೂ ಒಳಗೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವ, ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಿರುವ ಸರ್ವವನ್ನೂ ತಿಳಿದಿರುವ, ಭಗವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಸ್ತುತಿಸಿ.

ವೈರಿಮಾರಕನಮಿತತೇಜಂ ಧೂಮಿಲಂ ಸರ್ವಜ್ಞನಯ್ ।
ಸರ್ವಸಂಸ್ಥಿತನೀತನಿವನಂ ಸಾಮಗರೆ! ಸಂಸೇವಿಸಿಮ್ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೪

ವಿಶ್ವಮನಾ ವೈಯಶ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ನ ತಸ್ಯ ಮಾಯಯಾ ಚ ನ ರಿಪುರೀಶೀತ ಮರ್ತ್ಯಃ ।

೨ ೩೧ ೨ ೩೧ ೨ ೩೧ ೨
ಯೋ ಅಗ್ನಯೇ ದದಾಶ ಹವ್ಯದಾತಯೇ ॥ *೮.೧೦೪ ॥*

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ನ - ತಸ್ಯ - ಮಾಯಯಾ - ಚ - ನ । ರಿಪುಃ - ಈಶೀತ - ಮರ್ತ್ಯಃ ॥ ಯಃ ಅಗ್ನಯೇ -

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩
ದದಾಶ - ಹವ್ಯದಾತಯೇ - ಹವ್ಯ - ದಾತಯೇ ॥

ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೪ ೩ ೫ ೨ ೧೦ ೨ ೧ ೦
೧೦೪.೧. **ನತೋವಾ ॥ ಸ್ಯಾऽ೨೩೪ಮಾ । ಯಯಾಚಾऽ೨೩ನಾ । ರಿಪುರೀಶೀ**

೨ ೫ ೧೦ ೨೦
ತಮಾऽ೩೧ಉವಾऽ೨೩ । ತೀऽ೨೩೪ಯಾಃ ॥ ಯೋಅಗ್ನಯೇऽ೨

೧೦ ॥ ॥ ೫ ೩ ೫
ದದಾ ॥ ಶಹವ್ಯದೋऽ೨೩೪ವಾ ॥ ತಾऽ೨೩೪ಯೇ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೩ । ಗ । ೨೩ ॥ ೧೬೪ ॥

ಮರ್ತ್ಯಃ ಮನುಷ್ಯಃ **ರಿಪುಃ** ಶತ್ರುಃ ಚನೇತಿ ನಿಪಾತ ಸಮುದಾಯೋऽಪ್ಯರ್ಥೇ । **ಮಾಯಯಾ ಚನ** ಮಾಯಯಾಪಿ । 'ತಸ್ಯ' ಜನಸ್ಯ **ನ ಈಶೀತ** ಈಶ್ವರೋ ನ ಭವತಿ **ಯಃ** ಜನಃ **ಹವ್ಯದಾತಯೇ** ಹವಿಷಾಮಾದಾನ ಸಮರ್ಥಾಯ **ಅಗ್ನಯೇ** ಯೋ ಯಜಮಾನಃ **ದದಾಶ** ಹವೀಂಷಿ ಪ್ರಯಚ್ಛತಿ । ತಸ್ಯ ರಿಪುರ್ನ ಈಶೇತೇತ್ಯರ್ಥಃ । **ಹವ್ಯದಾತಯೇ ಹವ್ಯ ದಾತಿಭಿಃ** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಮರ್ತ್ಯಃ - ಮಾನವನು, **ಹವ್ಯದಾತಯೇ** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ಹಂಚುವ, ಕರ್ಮಫಲ ದಾತನಾದ, **ಅಗ್ನಯೇ** - ಭಗವಂತನಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ, **ದದಾಶ** - ಅರ್ಪಿಸುವನೋ, ಆತ್ಮ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನೋ, **ತಸ್ಯ** - ಅವನಿಗೆ **ರಿಪುಃ** - ಶತ್ರುಗಳು, ಕಾಮಾದಿ ದೋಷಗಳು, **ಮಾಯಯಾ** - ಮಾಯೆಯಿಂದಲೂ, ಕಪಟ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದಲೂ, **ನ ಈಶೀತ** - ಗೆಲ್ಲಲಾರರು, ಯಾವ ಕೆಡುಕನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರರು.

ಕರ್ಮಫಲದಾತನೂ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಚುವವನೂ ಆದ ಭಗವಂತ ನಾದ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಹವಿಸ್ಸನ್ನರ್ಪಿಸುವವನನ್ನು ಆತ್ಮಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನನ್ನು ಬಾಹ್ಯ ಶತ್ರುಗಳೂ ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಅಂತರಂಗ ಶತ್ರುಗಳೂ ಮೋಸ ಕಪಟಾದಿ ತಂತ್ರಗಳೂ ಸಹ ಯಾವ ಕೆಡುಕನ್ನೂ ಮಾಡಲಾರವು, ಗೆಲ್ಲಲಾರವು.

ಅಗ್ನಿದೇವಗೆ ಹವಿಯನೀಯುವ ಯಾಜಕನ ಮೇಲೆಂದಿಗೂ ।
ದುಷ್ಟಮಾಯಾದುಷ್ಪ್ರಭಾವದ ಮುಸುಕು ಬೀಳದು, ತಿಳಿಯಿರಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೫

ಋಜಿಶ್ವಾಭಾರದ್ವಾಜಃ । ಉಷ್ಣಿಕ್ ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ . ೧ ೨ ೩ಕ ೨ರ
ಅಪ ತ್ಯಂ ವೃಜಿನಙ್ ರಿಪುಙ್ ಸ್ತೇನಮಗ್ನೇ ದುರಾಧ್ಯಮ್ ।

೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ದವಿಷ್ಠಮಸ್ಯ ಸತ್ಪತೇ ಕೃಧೀ ಸುಗಮ್ ॥ *೬.೧೦೫* ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ಕ೨ ೩ ೨ಕ
ಅಪ - ತ್ಯಂ - ವೃಜಿನಂ - ರಿಪುಂ । ಸ್ತೇನಂ - ಅಗ್ನೇ - ದುರಾಧ್ಯಂ - ದುಃ - ಆಧ್ಯಮ್ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ದವಿಷ್ಠಂ - ಅಸ್ಯ - ಸತ್ಪತೇ - ಸತ್ - ಪತೇ - ಕೃಧಿ - ಸುಗಂ - ಸು - ಗಮ್ ॥ *೬.೧೦೫* ॥

ಸೌಮಕ್ರತವಂ ಬೃಹದಾಗ್ನೇಯಂ ವಾ ॥ ಸೋಮಕ್ರತುರುಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೪ ೩ ೪ ೫ ೩ ೨ ೦ ೩ ೧ ೧ ೧ ೨
೧೦೫.೧. ಅಪತ್ಯಂ ವೃಜಿನಮ್ । ರಿಪೂಮ್ । ಸ್ತೇನಾ೨೩೪೫ಮ್ ॥ ಅಗ್ನಾ

೧೦ ೨ ೩ ೪ ೫ ೩ ೨^
ಇ । ದುರಾಧಾ೨೩ಯಾ೩೪ಮ್ ॥ ದವಿಷ್ಠಮಸ್ಯಸತ್ । ಪತಾ೨

೧ ೪ ೨^ ೫
೩ಇ ॥ ಕಾ೨೩ರ್ಧೀ೩ ॥ ಸೂ೩೪೫ಗೋ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೬ । ಮಾ - ೮ । ಝ್ಯು । ೨೪ ॥ ೧೬೫ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ ತ್ವಂ** 'ತ್ಯಂ' ತಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಂ **ವೃಜಿನಂ** ಕುಟಿಲಂ **ರಿಪುಂ** ಪಾಪಕಾರಿಣಂ **ದುರಾಧ್ಯಂ** ದುಃಖಸಾಧ್ಯಮತ್ತಾರಂ ದುಷ್ಟಾಭಿಪ್ರಾಯಂ ವಾ ಏವಂ ಭೂತಂ **ಸ್ತೇನಂ** ಹಿಂ

ಸಕಂ **ದವಿಷ್ಠಂ** ದೂರತಮಮ್ **ಅಪಾಸ್ಯ** ಅಪಕ್ಷಿಪ ಅಸು ಕ್ಷೇಪಣೇ ಇತಿ ಧಾತುಃ । ಹೇ **ಸತ್ಪತೇ**! ಸತಾಂ ಪಾಲಯಿತಃ ಅಗ್ನೇ! ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಸುಗಮ್** ಶೋಭನೇನ ಗನ್ತವ್ಯಂ ಸುಖಂ **ಕೃಧಿ** ಕುರು । ಅತ್ರ, ಸರ್ವದೇವಾತ್ಮಕಸ್ಯಾಗ್ನೇಃ ಸ್ತವನಾತ್ ವೈಶ್ವದೇವತ್ವಮ್ ॥

ವಿಶ್ವೇದೇವಾಃ ಸರ್ವೇದೇವಾಃ ಇತಿ - ನಿರು. *೧೨.೪.೫.* / **ಅನಾದಿಷ್ಟ ದೇವತಾ ಲಿಂಗೋ ಮನ್ತ್ರರಾಶಿಃ ಸ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಸಾಧಾರಣತ್ವಾತ್ ಯಜ್ಞದೇವತೋ ವೈಶ್ವದೇವಃ ಸ್ಯಾತ್ ಇತಿ ದೇವರಾಜಯಜ್ವಾ** ನಿರು.೭.೧.೪ / **ಆಗ್ನೇಯತ್ವಮಪ್ಯಸ್ಯಾ ವ್ಯಾಹತಮ್, ಅಗ್ನಾವೇವ ಸರ್ವದೇವತಾಭಿವಾದಾತ್ । ಅತ ಉಕ್ತಂ ನಿರುಕ್ತ ಭಾಷ್ಯಕಾರೇಣ - ಅಗ್ನಿರ್ವೈ ಸರ್ವಾದೇವತಾ ಇತಿ ಚ ವಿಜ್ಞಾಯತೇ । ಅಗ್ನಿರ್ವೈ ದೇವತಾನಾಂ ಭೂಯಿಷ್ಠ ಭಾಗಿನಿ ಚ । ಅಪರಿಗ್ರಹಂ ಚ ಪ್ರಧಾನನಾಮಿತಿ ನ್ಯಾಯಃ । ತಸ್ಮಾದಾಗ್ನೇಯಃ ಸ ಮನ್ತ್ರಃ ಸ್ಯಾತ್ ಇತಿ ॥**

ಸತ್ಪತೇ - ಸತ್ಯದ ಪರಿಪಾಲಕನೇ, ಸಜ್ಜನರ ರಕ್ಷಕನೇ, **ವೃಜಿನಮ್** - ಕುಟಿಲರನ್ನೂ, ಕಪಟಿಗಳನ್ನೂ, **ದುರಾಧ್ಯಮ್** - ದುಃಖಕೊಡುವವರನ್ನೂ, ದುರಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವರನ್ನೂ, **ರಿಪುಂ** - ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ, **ಸ್ತೇನಮ್** - ಹಿಂಸಕರಾದ ಚೋರರನ್ನೂ, **ದವಿಷ್ಠಮ್** - ಬಹಳ ದೂರಕ್ಕೆ, **ಅಪಾಸ್ಯ** - ಎಸೆದು ಬಿಡು, **ಸುಗಮ್** - **ಸುಗಮ್ ಸುಖೇನ ಗಮ್ಯಂ ಮಾರ್ಗಮ್ ॥** ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು, **ಕೃಧಿ** - ಕರುಣಿಸು.

ಸತ್ಯವನ್ನೂ ಸಜ್ಜನರನ್ನೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸಿ ಕಾಪಾಡುವ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ನಮಗೆ ಹಿಂಸೆಕೊಡುವ ಚೋರರನ್ನೂ ಶತ್ರುಗಳನ್ನೂ ಕಪಟಿಗಳನ್ನೂ ದುರಭಿಪ್ರಾಯ ವುಳ್ಳವರನ್ನೂ ನಮ್ಮ ಸಾಧನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ಕಂಟಕರಾದ ಬಾಹ್ಯಾಂತರಿಕಶತ್ರುಗಳೆಲ್ಲ ರನ್ನೂ ದೂರಸರಿಸಿ ನಮಗೆ ಪ್ರಶಸ್ತವಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಕರುಣಿಸು.

ಸತ್ಯರಕ್ಷಕ! ವಹ್ನಿಯೇ! ರಿಪುಮಾಯೆಯಂ ಖಳಹಿಂಸೆಯಂ ।
ದೂರದಿಂದಲೆ ನೀಗಿಸಯ್! ಶಿವಮಾರ್ಗಸುಗಮತೆ ಸಲ್ಲಿಸಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೬

ವಿಶ್ವಮನಾವ್ಯೆಯಶ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೩ಕ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶ್ರುಷ್ಟ್ಯಗ್ನೇ ನವಸ್ಯ ಮೇ ಸ್ತೋಮಸ್ಯ ವೀರ ವಿಶ್ಪತೇ ।

೨ ೩ ೨ ೩೧೨ ೩೧೨
ನಿ ಮಾಯಿನಸ್ತಪಸಾ ರಕ್ಷಸೋ ದಹ ॥ *೧೦.೧೦೬ ॥*

ಸ್ವ - ೯ । ಉ - ೩ । ಧಾ - ೪೨ । ದಾ । ದ - ೧ ॥

೩ ೨ ೩ ೧೨೦ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶ್ರುಷ್ಟಿ - ಅಗ್ನೇ - ನವಸ್ಯ - ಮೇ । ಸ್ತೋಮಸ್ಯ - ವೀರ - ವಿಶ್ಪತೇ ॥ ನಿ - ಮಾಯಿನಃ -

೧೨೦ ೩೧೨ ೩
ತಪಸಾ - ರಕ್ಷಸಃ - ದಹ ॥ *೧೦.೧೦೬ ॥*

ಆ - ೩೩ । ಅ - ೧೧ । ಪ - ೧೪೧ । ಟ । ದ - ೧ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಥಮಾದಶತಿಃ ॥ ೧ ॥ ಇತಿ ಏಕಾದಶಃ ಖಂಡಃ ॥ ೧೧ ॥

ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ರಕ್ಷೋಹಾ ವಾ ॥

೫೦ ೦ ೦ ೨೦ ೧ ೨೧ ೨ ೧
೧೦೬.೧. ಹಾಉಶ್ರುಷ್ಟ್ಯಗ್ನೇನವಸ್ಯಮೇಹಾಉ ॥ ಸ್ತೋಮಾಸ್ಯವಾಇ । ರವಿಶ್ಪ

೨ ೫೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೨ ೦ ೧ ೨ ೧ ೨೦
ತಾಯೇ೭೩ಳ । ಐಹೀಹಾಉಹೋವಾ । ನಿಮಾಯಿನಾಃ । ತಪಸಾ

೧ ೫ ೦ ೦ ೪ ೫ ೧ ೫೦ ೦ ೦
ರಾ೭೨೩ಳ । ಐಹೀಹಾಉಹೋವಾ ॥ ಕ್ಷಾಸಾ೭೨೩ಳಃ । ಐಹೀಹಾ

೪ ೫ ೨ ೫ ೫ ೪
ಉಹೋವಾ ॥ ದಹಏ೭೩ಳ । ಹಿಯಾ೭೬ಹಾ । ಹೋ೭೩೪ಇ ॥

ಡಾ ॥ *ದೀ - ೧೫ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೧೦ । ಬೌ । ೨೫ ॥* **೧೬೬ ॥**

ಅಷ್ಟಾದಶಃ । ಏಕಾದಶಃ ಖಣ್ಡಃ ॥ ಪ್ರಥಮಾ ದಶತಿಃ ॥ ೧ ॥

ವೀರ ಶತ್ರೂಣಾಂ ವಿನಾಯಿತಃ ವೀರ್ಯವಾನ್ ವಾ **ವಿಶ್ಪತೇ** ವಿಶಾಂಪಾಲಯತಃ ಹೇ ಅಗ್ನೇ **ನವಸ್ಯ** ಇದಾನೀಂ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾನ್ನೂತನಂ **ಮೇ** ಮದೀಯಂ **ಸ್ತೋಮಸ್ಯ** ಸ್ತೋತ್ರಶಸ್ತ್ರಾದಿಕಂ **ತ್ರುಷ್ಟೀ** ಶ್ರುತ್ವಾ **ಮಾಯಿನಃ** ಮಾಯಾವಿನಃ ರಕ್ಷಸಃ ಕರ್ಮ ವಿಘ್ನ ಕಾರಿಣಃ ರಾಕ್ಷಸಾನ್ **ತಪಸಾ** ತಾಪಕೇನ ತೇಜಸಾ **ನಿದಹ** ನಿತರಾಂ ಭಸ್ಮೀ ಕುರು । ಶ್ರುಷ್ಟೀತಿ ಸ್ನಾತ್ ವ್ಯಾದಯಶ್ಚ - *೭.೧.೩೯* /ಇತಿ ನಿಪಾತಿತಃ । ವಕಾರ - **ಲೋಪ ಶ್ಛಾಂದಸಃ । ತಪಸಾ ತಪುಷಾ** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ವಿಶ್ಪತೇ - ಪ್ರಪಂಚದ ಒಡೆಯನೇ, **ವೀರ** - ಸರ್ವಸಮರ್ಥವಾದ ಶಕ್ತಿವಂತನೇ, **ಅಗ್ನೇ** - ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, **ನವಸ್ಯ** - ನೂತನವಾದ, ಈಗ ತಾನೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿರುವ, **ಸ್ತೋಮಸ್ಯ** - ಸಾಮಗಾನದ, **ಶ್ರುಷ್ಟೀ** - ಕೇಳಿ, ಶ್ರವಣಮಾಡಿ, **ತಪಸಾ** - ತಾಪದಾಯಕ ವಾದ, ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ, **ಮಾಯಿನಃ** - ಕಪಟಿಗಳಾದ, ಮಾಯಾಮಯರಾದ, **ರಕ್ಷಸಃ** - ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು, ದುಷ್ಟರನ್ನು, **ನಿದಹ** - ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಹಾಕು.

ಪ್ರಪಂಚದ ಒಡೆಯನೂ ಸರ್ವಸಮರ್ಥನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ, ಈಗ ತಾನೇ ನಾನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮಗಾನವನ್ನು ಅವಧರಿಸಿ ತಾಪದಾಯಕ ವಾದ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಂದಮತಿಗಳೂ ದುಷ್ಟರೂ ಮಾಯಾಮಯರೂ ಕಪಟಿಗಳೂ ಆದ ರಾಕ್ಷಸರನ್ನೂ ನನ್ನ ಆಂತರಿಕ ದುಷ್ಟವಿಚಾರಗಳನ್ನೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸುಟ್ಟುಹಾಕು.

ಲೋಕಪಾಲಕ! ಪಾವಕ! ಸ್ತುತಿಯನ್ನಿದಂ ಸುವಿನೂತ್ನಮಂ ।
ಕೇಳಿ ನೀ ನಲಿದೆಲ್ಲ ಖಳದೈತ್ಯರನು ಸುಡು ತವ ತೇಜದಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೭

ಪ್ರಯೋಗೋ ಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ ಮಂಹಿಷ್ಠಾಯ ಗಾಯತ ಋತಾವ್ನೇ ಬೃಹತೇ ಶುಕ್ರಶೋಚಿಷೇ ।

೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಉಪಸ್ತುತಾಸೋ ಅಗ್ನಯೇ ॥ *೧.೧೦೭ ॥*

೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ - ಮಙ್ಹಿಷ್ಠಾಯ - ಗಾಯತ । ಋತಾವ್ನೇ - ಬೃಹತೇ - ಶುಕ್ರಶೋಚಿಷೇ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಶುಕ್ರ - ಶೋಚಿಷೇ । ಉಪಸ್ತುತಾಸಃ - ಉಪ - ಸ್ತುತಾಸಃ - ಅಗ್ನಯೇ ॥ ೧.೧೦೭ ॥

ಪ್ರಮಙ್ಹಿಷ್ಠೀಯೇ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋರಿಂದ್ರಃ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೨ ೪೦ ೫೦ ೨ ೧ — ೧ ೦
೧೦೭.೧. ಪ್ರಮಙ್ಹಾ೨೩ಇಷ್ಠಾಯಗಾಯತಾ ॥ ಋತಾವ್ನೇ೨೨ । ಬೃಹತೇ

೨ ೪ ೩ ೫ ೨ ೧ ೨ ೨
ಶೂಕ್ರಾ೨೩ಶೋ೨೩ । ಚಾ೨೨೩೪ಇಷಾಇ ॥ ಉಪಾಔ೨೩ಹೋ ॥

೧ ೨ ೪ ೨ ॥ ೫
ಸ್ತೋತಾಸೋ೨೩ಆ೨೩ ॥ ಗ್ನಾ೨೩೪೫ಯೋ೨೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೩ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೬ । ಶೂ । ೨೬ ॥ ೧೬೭ ॥

೪ ೫ ೦ ೪ ೪ ೨ — —
೧೦೭.೨. ಪ್ರಮಙ್ಹಿಷ್ಠಾಯ । ಗಾ೨೫ಯತಾ ॥ ಋತಾ೨೨೧ । ವ್ನೇ೨೨ ।

೧ ೨ — ೧೦ ೨
ಬೃಹಾತಾ೨೧ಇಶೂ೨೨ । ಕ್ರ । ಶೋಚಾ೨೨೩ಇಷಾಇ ॥ ಉಪ ।

೧ — ೧ ನ ೨ ೨೧ ೫
ಸ್ತುತೌ೨೨ ॥ ಹುವಾಇ । ಹೋ೨೩ವಾ೨೩ । ಸ೬೨೨೩೪ವಾ ॥

೪ ॥ ೫
ಗ್ನಾ೨೫ಯೋ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೨ । ಪ - ೧೩ । ಮಾ - ೬ । ಜೂ । ೨೭ ॥ ೧೬೮ ॥

ಗಾಯತ್ರೀ ಸಾಮಾಸಿತಮ್ । ಅಸಿತಃ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧೦೭.೩. ಪ್ರಮಂಹಿಷ್ಠಾಯಗಾ । ಇಯಾ೨೩೪೫ಈ೨೩೪ಯಾ ॥ ಯತಋ

ತಾವ್ನೇಬೃಹತೇಶುಕ್ರಶೌ೨೨ । ಹೌ೨೨ । ಹುವಾ೨೨ಇ । ಚಾಇಷಾ

೨೨ಇ ॥ ಉಪಾ೨೩ಹೋ೯ಇ । ಸ್ತುತಾ೨೩ಹೋ೯ ॥ ಸೋ೯ಅಗ್ನಾ೨೨೩

ಯಾ೨೩೪೩ಇ । ಓ೨೨೩೪೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೧೧ । ಮಾ - ೯ । ಕೋ । ೨೮ ॥ ೧೬೯ ॥

ಪ್ರಮಂಹಿಷ್ಠೀಯಮ್ ॥ ಇಂದ್ರಃ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧೦೭.೪. ಪ್ರಮಂಹಿಷ್ಠಾಯಗಾಯತ । ಪ್ರಮಂಹಿಷ್ಠೋವಾ ॥ ಯಾಗಾ

ಯತ । ಋತಾ೨೨೩ವ್ನಾ೨೩೪ಇ ॥ ಬೃಹತೇಶುಕ್ರಶೋ೯ । ಚಾ೨೩ಇ

ಷಾಇ ॥ ಉಪೌಹೋ೯ವಾ೨೩ಹಾಇ । ಸ್ತುತೌಹೋ೯ವಾ೨೩ಹಾ೨೩ ॥

ಸಓ೨೨೩೪ವಾ । ಗ್ನಾ೨೫ಯೋ೯೨೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೯ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೬ । ನೂ । ೨೯ ॥ ೧೭೦ ॥

ಹೇ **ಉಪಸ್ತುತಾಸಃ** ಹೇ ಉಪಸ್ತೋತಾರಃ! ಯೂಯಂ **ಮಂಹಿಷ್ಠಾಯ** ದಾತೃತ
ಮಾಯ **ಋತಾವ್ನೇ** ಯಜ್ಞವತೇ ಸತ್ಯವತೇ ವಾ **ಬೃಹತೇ** ಮಹತೇ **ಶುಕ್ರಶೋಚಿಷೇ** ದೀಪ್ತ
ತೇಜಸೇ ಅಗ್ನಯೇ **ಪ್ರಗಾಯತ** ಸ್ತೋತ್ರಂ ಪಠತ ॥

ಉಪಸ್ತುತಾಸಃ - ಉಪಸ್ತೋತೃಗಳೇ, ಅಗ್ನಿಯ ಸಮೀಪವರ್ತಿಗಳೇ, ಉಪಾಸಕರೇ, **ಮಂಹಿಷ್ಠಾಯ** - ಮಹಾದಾನಶೀಲನಾದ, ತಾನೇ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದುವವನೂ ಇತರರನ್ನೂ ವೃದ್ಧಿಹೊಂದಿಸುವವನೂ ಆದ, **ಋತಾವ್ನೇ** - ಯಜ್ಞಪಾಲಕ, ನೇರ ನಡೆನುಡಿ ಇರುವವ, ಅಮೃತವಂತ, **ಬೃಹತೇ** - ಮಹತ್ತರವಾದ, ಬಹುದೊಡ್ಡದಾದ, **ಶುಕ್ರಶೋಚಿಷೇ** - ದೀಪ್ತತೇಜಸ್ಸಿನ, ಸ್ವಚ್ಛವಾದ, ಪ್ರಕಾಶದ, **ಅಗ್ನಯೇ** - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ, **ಪ್ರಗಾಯತ** - ಗುಣವರ್ಣನೆಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡು.

ಮಹಾದಾನಶೀಲನೂ ವೃದ್ಧಿಕರನೂ ಯಜ್ಞಗಳ ಪಾಲಕನೂ ಅತ್ಯಂತ ದೀಪ್ತವಾದ ತೇಜಸ್ಸುಳ್ಳವನೂ ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿಸುವವನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನಿಗಾಗಿ, ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಹತ್ತಿರದಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಉಪಸ್ತೋತೃಗಳೇ ಗುಣವರ್ಣನೆಯ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಗಾನಮಾಡಿ.

ಸಾಮಗರೆ! ನೀವೆಲ್ಲರುತ್ತಮಮಂತ್ರದಿಂದೀ ದೇವನಂ ।
ಭಜಿಸಿರಯ್; ಋತ–ಸತ್ಯ–ಯಜ್ಞಸುರಕ್ಷಕಂ ಗಡ ವಹ್ನಿಯೇ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೮

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಪ್ರ ಸೋ ಅಗ್ನೇ ತವೋತಿಭಿಃ ಸುವೀರಾಭಿಸ್ತರತಿ ವಾಜಕರ್ಮಭಿಃ ।

೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ರ
ಯಸ್ಯ ತ್ವಙ್ಸಖ್ಯಮಾವಿಥ ॥ *೨.೧೦೮ ॥*

೨ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೨ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ
ಪ್ರ – ಸಃ – ಅಗ್ನೇ – ತವ – ಊತಿಭಿಃ । ಸುವೀರಾಭಿಃ – ಸು – ವೀರಾಭಿಃ – ತರತಿ – ವಾಜ

೩ ೧ ೨ರ ೩ ೧ ೨ರ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨ರ
ಕರ್ಮಭಿಃ – ವಾಜ – ಕರ್ಮಭಿಃ ॥ ಯಸ್ಯ – ತ್ವಂ – ಸಖ್ಯಂ – ಸ – ಖ್ಯಂ – ಆವಿಥ । *೨.೧೦೮ ।*

ವಾಜಭೃದ್ವಾಜಾಭೃದ್ವಾಜಾಭರ್ಮೀಯಂ ವಾ ॥ ಭರದ್ವಾಜಃ ॥ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೨ ೧ ೨ ೨
೧೦೮.೧. **ಪ್ರಾಸೋಽ೩ಹಾಇ । ಆಗ್ನೇಽ೩ಹಾಇ ॥ ತವಾಽ೩೧ಉವಾಽ೨೩ ।**

೫ ೨ ೧೧ ೧ ೨ ೧೧ ೨ ೧ ೨
ತೀಽ೨೩೪ಭೀಃ । ಸುವೀರಾಭಿಸ್ತರತಿವಾಜಕರ್ಮಭಿಃ ॥ ಯಾಸ್ಯಾಽ

೨ ೧ ೪ ೫ ೪ ॥
೩ಹಾಇ । ತ್ವಾಜ್ಸಾಽ೨೩ ॥ ಖ್ಯಮೋವಾ ॥ ವಾಽ೫ಇಥೋಽ೬

೫
ಹಾಇ ॥ ದೀ - ೩ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೮ । ಥೈ । ೩೦ ॥ ೧೭೧ ॥

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ!** ತವ **ಊತಿಭಿಃ** ರಕ್ಷಾಭಿಃ **ಸಃ** ಯಜಮಾನಃ **ಪ್ರತರತಿ** ಪ್ರವರ್ಧತೇ । ಊತಯೋ ವಿಶೇಷ್ಯಂತೇ । **ಸುವೀರಾಭಿಃ** ಶೋಭನವೀರಾಃ ಪುತ್ರಾದಯೋ । ಯಾಸುತಾಭಿಸ್ತಥೋಕ್ತಾಭಿಃ **ವಾಜಕರ್ಮಭಿಃ** ವಾಜಾನಾಮನ್ನಾನಾಂ ಬಲಾನಾಂ ವಾ ಕರ್ಮರಕ್ಷಣಂ ಯಾಸು ತಾದೃಶೀಭಿಃ । ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ತ್ವಂ ಯಸ್ಯ** ಯಜಮಾನಸ್ಯ **ಸಖ್ಯಂ** ಸಖಿತ್ವಂ ಮಿತ್ರತ್ವಮ್ **ಆವಿಥ** ಪ್ರಾಪ್ನೋಷೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಃ ಪ್ರತರತೀತಿ ಪೂರ್ವತ್ರಾನ್ವಯಃ । **ತರತಿ ವಾಜಕರ್ಮಭಿಃ** 'ತಿರತೇ ವಾಜಕರ್ಮಭಿಃ' ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ । **ಆವಿಥ ಆವರೇ ಇತಿ ಚ ॥**

ಅಗ್ನೇ - ಅಗ್ನಿದೇವನೇ, **ತ್ವಂ** - ನೀನು, **ಯಸ್ಯ ಸಖ್ಯಂ ಆವಿಥ** - ಮಿತ್ರಭಾವದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವವರನ್ನು, ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹ ಪಡೆದ ಸ್ತುತಿಕರ್ತೃಗಳನ್ನು, **ಸಃ** - ಆ ಯಜಮಾನನು, ಉಪಾಸಕನು, **ತವ** - ನಿನ್ನ, **ಊತಿಭಿಃ** - ರಕ್ಷಣೆ ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ, ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ **ಸುವೀರಾಭಿಃ** - ವೀರಾಧಿವೀರರಾದ ಸುಪುತ್ರರಿಂದಲೂ, **ವಾಜಕರ್ಮಭಿಃ** - ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಾದ ಬಲಭಾಗ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಅನ್ನಶಕ್ತಿಪ್ರದವಾದ ಕರ್ಮಗಳಿಂದಲೂ 'ಪ್ರತರತಿ', ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರದವಾದ ಅನ್ನಶಕ್ತಿಬಲಭಾಗ್ಯಪ್ರದವಾದ ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ನಿನ್ನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ ಸುಕೃತಿಗಳು ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಸಾಧನಗಳಿಂದಲೂ ವೀರಾಧಿವೀರರಾದ ಪೌರುಷಯುಕ್ತ ಸಂತಾನದಿಂದಲೂ ಭೋಗ ಭಾಗ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಸಮೃದ್ಧರಾಗಿ ದುಃಖದಿಂದ ಪಾರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಅಗ್ನಿ! ನಿನ್ನಂ ಗೆಳೆಯನಾಗಿಸಿ ಆವನೊಲಿದು ಸ್ತುತಿಪನೋ ।
ಅವನು ಪಡೆವಂ ಶ್ರೇಷ್ಠಬಲಸಂತಾನಅನ್ನಸಮೃದ್ಧಿಯಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೦೯

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ಕ ೨ರ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತಂ ಗೂರ್ಧಯಾ ಸ್ವರ್ಣರಂ ದೇವಾಸೋ ದೇವಮರತಿಂ ದಧನ್ವಿರೇ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨
ದೇವತ್ರಾ ಹವ್ಯಮೂಹಿಷೇ ॥ ೩.೧೦೯ ॥

೨ ೩ ೨ಕ ೨ಕ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ತಂ - ಗೂರ್ಧಯ - ಸ್ವರ್ಣರಂ - ಸ್ವಃ - ನರಮ್ । ದೇವಾಸಃ - ದೇವಂ - ಅರತಿಂ -

೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ದಧನ್ವಿರೇ ॥ ದೇವತ್ರಾ - ಹವ್ಯಂ - ಊಹಿಷೇ ॥ ೩.೧೦೯ ॥

ಸೌಭರಾಣಿ ತ್ರೀಣಿ । ತ್ರಯಾಣಾಂ ಸುಭರಿಃ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೫ ೪ ೨ ೪ ೫ ೪ ೫ ೨ರ ೧ರ ರ ರ
೧೦೯.೧. ತಂಗೂऽ೩ರ್ಧಾऽ೩ಯಾಸುವರ್ಣರೋವಾ ॥ ದೇವಾಸೋದೇವ

೧ ೦ ೧ ೩ ೫ ೨ರ
ಮರಾऽ೨ತಾಇನ್ದಧಾऽ೨೩ । ಹೋ । ನ್ವಾऽ೨೩೪ಇರಾಇ ॥ ದೇವ

೧ರ ನ ೨^ ೧ ೩ ೫ರ ರ
ತ್ರಾಹ । ವ್ಯಮೂऽ೩ಹಾऽ೩ ॥ ಹಾऽ೩ಇಷಾऽ೨೩೪ಔಹೋವಾ ॥

೩ ೧೧೧
ಊऽ೨೩೪೫ ॥ ದೀ - ೮ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೫ । ಢುಃ । ೩೧ ॥ ೧೭೨ ॥

೫ ರ ರ ೪ ೫ ೨ರ ೧ರ ೨ರ ೧ ೨ ೩
೧೦೯.೨. ತಂಗೂರ್ಧಯಾಸುವರ್ಣಾರಾಮ್ ॥ ದೇವಾಸೋದಾಇ । ವಮ

೨೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೫ ೨ರ
ರತಾऽ೨೩ಇಮ್ । ದಧನ್ವಿರಾಉ । ವಾऽ೩ । ದೇऽ೨೩೪ವಾ ॥ ತ್ರಾ

೫೪೩

೧ ೪ ೫ ೪ ೫
ಹಾ೨೩ ॥ ವ್ಯಮೋವಾ ॥ ಹಾ೨೫ಇಷೋ೬೭ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೬ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಘೇ । ೩೨ ॥ ೧೭೩ ॥

೫ ೦ ೦ ೦ ೪ ೫ ೧೦ ^ ೩
೧೮೯.೩. ತಂಗೂರ್ಧಯಾಸ್ವಾಹೋರ್ಣಾರಾಮ್ ॥ ದೇವಾ೨ಸೋ೨೩

೫ ೧ ೩ ೫ ೩ ೫
೪ದೇ । ವಮರತಾ೨ಇಮ್ । ದಾ೨೩೪ಧಾ । ಸ್ವಾ೨೩೪ಇರಾ

೨^ ೩ ೫ ೧೦ ೩ ೫ ೩ ೨
ಇ । ಹಾಹೋ೨೩೪ಹಾ ॥ ದೇವಾ೨ತ್ರಾ೨೩೪ಹಾ ॥ ವ್ಯಮೂ

೪ ೩ ೧೧೧
೭೩ಹಾ೨೫ಇ ॥ ಷಾ೨೩೪೫ಇ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೯ । ಮಾ - ೭ । ಭೇ । ೩೩ ॥ ೧೭೪ ॥

ಹೇ **ಸ್ತೋತಃ ತಂ** ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಗ್ನಿಂ **ಗೂರ್ಧಯಾ** ಸ್ತುಹಿ ಗೂರ್ಧಯತಿಃ ಸ್ತುತಿ ಕರ್ಮಾ - ನಿ.೩.೧೪.೫ ॥ ಕೀದೃಶಂ **ಸ್ವರ್ಣರಂ** ಸರ್ವಸ್ಯ ನೇತಾರಂ ಸರ್ವೈಃ ಯಜಮಾನೈಃ ಕರ್ಮಾದೌ ನೇತವ್ಯಮ್ ವಾ । ಅಥವಾ ಸ್ವರ್ಗಂ ಪ್ರತಿ ಹವಿಷಾಂ ನೇತಾರಂ । **ದೇವಾಸಃ** ದಿವ್ಯನ್ತಿ ಸ್ತುನ್ವನ್ತೀತಿ ದೇವಾ ಋತ್ವಿಜಃ **ದೇವಂ** ದಾನಾದಿ ಗುಣಯುಕ್ತಮ್ **ಅರ್ಯಂ** ಸ್ವಾಮಿನಂ ಯದ್ವಾ ಅಭಿಪ್ರಾಪ್ತವ್ಯಂ **ದಧನ್ವಿರೇ** ಧನ್ವನ್ತಿ ಗಚ್ಛನ್ತಿ ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಭಿಃ ಪ್ರಾಪ್ನುವನ್ತಿ । ಧವಿರ್ಗತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಾಪ್ಯ ಚ ತೇನಾಗ್ನಿನಾ **ದೇವತ್ರಾ** ದೇವಾನ್ ದೇವಮನುಷ್ಯೇತ್ಯಾದಿನಾ ದ್ವಿತೀಯಾರ್ಥೇ ತ್ರಾ ಪ್ರತ್ಯಯಃ । **ಹವ್ಯಂ** ಚರುಪುರೋಡಾಶಾದಿ ಲಕ್ಷಣಂ ಹವಿಃ **'ಆಊಹಿಷೇ'** ಅಭಿಪ್ರಾಪಯ ವಹ್ನೇರ್ಲಟಿ ಯಜಾದಿತ್ವಾತ್ ಸಂಪ್ರಸಾರಣಮ್ ॥

ಸ್ವಃ ನರಮ್ ಇತಿ ಪೃಥಕ್ ಪದದ್ವಯಮಿತಿ ಪದಕೃತ್ ಪಾಠಾತ್ ಸ್ವರಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಸ್ಪಷ್ಟಮವಗಮ್ಯತೇ । ವಿವರಣಕಾರಶ್ಚೈವಮೇವ ವ್ಯಾಚಷ್ಟೇ । ತದ್ಯಥಾಸ್ವಃ ಲುಪ್ತೋಪಮಮಿದಂ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಮ್ । ಸ್ವರಿವಶ್ವಾದಿತ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ನರಂ ನರಾಕಾರಮ್ ಇತಿ । ಸ್ವಃ ಅಗ್ನಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಮಷಟ್ಕಂ ದಿವಶ್ಚಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಚ ಸಾಧಾರಣಮ್ - ನಿ.೨.೩.೧೬ ॥ ಋಚಿ ಸ್ವರ್ಣರಮಿತಿ ಣತ್ವಮಸಮಾನ ಪದೇಪಿ ಛಾನ್ದಸಮ್ ॥

ದೇವಾಸಃ - ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಋತ್ವಿಜರೇ, ವಿದ್ವಾಂಸರೇ, **ದಧನ್ವಿರೇ** - ಸ್ತುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ, **ಸ್ವರ್ಣರಮ್** - ಸ್ವರ್ಗದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಲುಪಿಸುವ, ಎಲ್ಲರ ನಾಯಕನಾದ, ಮೋಕ್ಷದಾಯಕವಾದ, **ಸ್ವಃನರಮ್** - ಸುಖದ ನೇತಾರನಾದ, ಆದಿತ್ಯ, **ಅರತಿಮ್** - ಸ್ವಾಮಿ, ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ, ಇಷ್ಟದೇವತೆ, ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ, ಗತಿಶೀಲ, ವ್ಯಾಪಕ, ಪರ್ಯಾಪ್ತಮತಿಯ, **ದೇವಮ್** - ದಾನಾದಿಗುಣಯುಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, **ಗೂರ್ಧಮ್** - ಸ್ತುತಿಸು, ಪೂಜಿಸು, **ದೇವತ್ರಾ** - ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ದಿವ್ಯ ಶರೀರಿಗಳಿಗೆ, ಮಾನವರಿಗೆ, **ಹವ್ಯಮ್** - ಹವಿಸ್ಸನ್ನು, ಭೋಗ್ಯವಸ್ತುಗಳನ್ನು, ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು, **ಊಹಿಷೇ** - ತಲುಪಿಸುವೆ, ಅನುಗ್ರಹಿಸುವೆ.

ವ್ಯಾಪಕನೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯೂ ಸುಖದ ನೇತಾರನೂ ದಾನಾದಿಗುಣ ಯುಕ್ತನೂ, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ತಲುಪಿಸುವವನೂ ಮಾನವರಿಗೆ ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವವನೂ ಮೋಕ್ಷದಾಯಕನೂ ಆದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಋತ್ವಿಜರೇ ಸ್ತುತಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿ.

ಸಾಮಗರೆ! ನಾಕಕ್ಕೆ ಹವಿಗಳನೊಯ್ವ ವಹ್ನಿಯ ನುತಿಸಿರಯ್ ।
ನೀವು ಪೊಗಳಿರಲಿತ್ತಲಗ್ನಿಯು ಹವಿಯನೊಯ್ವನು ಸಗ್ಗಕೆ ॥

ಋಕ್ - ೧೧೦

ಪ್ರಯೋಗೋ ಭಾರ್ಗವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಮಾ ನೋ ಹೃಣೀಥಾ ಅತಿಥಿಂ ವಸುರಗ್ನಿಃ ಪುರುಪ್ರಶಸ್ತ ಏಷಃ ।

೨ ೧೦ ೧ ೨ ೩ ೨
ಯಃ ಸುಹೋತಾ ಸ್ವಧ್ವರಃ ॥ *೪.೧೧೦ ॥*

೨ ೩ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨
ಮಾ - ನಃ - ಹೃಣೀಥಾಃ - ಅತಿಥಿಮ್ । ವಸುಃ - ಅಗ್ನಿಃ - ಪುರುಪ್ರಶಸ್ತಃ - ಪುರು - ಪ್ರಶಸ್ತಃ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨
ಏಷಃ ॥ ಯಃ - ಸುಹೋತಾ - ಸು - ಹೋತಾ - ಸ್ವಧ್ವರಃ - ಸು - ಅಧ್ವರಃ ॥ *೪.೧೧೦ ॥*

ಪಕ್ಥಸ್ಯ ಸೌಭರಸ್ಯ ಸಾಮನೀ ದ್ವೇ ॥ ದ್ವಯೋ ಪಕ್ಥಃ ॥ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೨೦ ೧ ೩ ೨ ೧ ೨^
೧೧೦.೧. ಮಾ । ನಾಃ ॥ ಹೃಣೇಽ೩ಥಾಅತಿಥೀಽ೩ಮ್ । ವಾಸೂರಾಽ೨೩೪

೫ ೨ ೦ ೦ ೨ ೦ ೦ ೨ ^
ಗ್ನೀಃ ॥ ಪುರೌಹೋವಾಽ೩ಹಾಇ । ಪ್ರಶೌಹೋವಾಽ೩ಹಾಽ೩ ॥

೨೧ ೫ ೪ ॥ ೫
ಸ್ತೋಽ೨೩೪ವಾ ॥ ಆಽ೫ಇಷೋಽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೫ । ಪ - ೮ । ಮಾ - ೮ । ಬೈ । ೩೪ ॥ ೧೭೫ ॥

೪೦ ೫ ೧ ೦ ೦ ೩೪೫ ೨ ^ ೩
೧೧೦.೨. ಮಾನೋಹಾಉ ॥ ಹಾಽ೨೩೪ । ಣೇಥಾಅತಿಥಿಮ್ । ವಾಸೂರಾ

೫ ೨ ೧೧ ೨ ೧ ೨ ೧೧ ೨ ೧
ಽ೨೩೪ಗ್ನಾಇಃ ॥ ಪುರೌಹಹೋಇ । ಪ್ರಶೌಹಹೋ ॥ ಸ್ತಾಽ೨೩೪

೦ ೫೦ ೫ ೪
ಏಷಾಃ । ಏಹಿಯಾಽ೬ಹಾ । ಹೋಽ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥

ದೀ - ೭ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೯ । ಇಡೋ । ೩೫ ॥ ೧೭೬ ॥

ಸಾಮದ್ವಯೇಽಪಿ ಯಃ ಸುಹೋತಾ ಸ್ವಧ್ವರಃ ಇತಿ ಪಾದಸ್ಯ ಗಾನಂ ನಾಸ್ತಿ ॥

ಹೇ **ಋತ್ವಿಕ್** ಸಂಘ! **ನಃ** ಅಸ್ಮತ್ - ಸಂಬಂಧಿ ಯಜ್ಞೇ **ಅತಿಥಿಮ್** ಅತಿಥಿವತ್ ಪ್ರಿಯಮ್ ಅಗ್ನಿಂ **ಮಾಹೃಣೀಥಾಃ** ಮಾ ಹರ । ಕಮಗ್ನಿಮ್? ಇತ್ಯತ ಆಹ **ಯಃ ಅಗ್ನಿಃ ಸುಹೋತಾ** ಸುಷ್ಠು ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾ **ಸ್ವಧ್ವರಃ** ಶೋಭನ ಯಜ್ಞೋ ಭವತಿ **ಏಷಃ** ಅಗ್ನಿಃ **ಪುರುಪ್ರಶಸ್ತಃ** ಬಹುಭಿಃ ಸ್ತುತಃ **ವಸುಃ** ವಾಸಕಶ್ಚ ಭವತಿ । ತಮಿತಿ ಪೂರ್ವತ್ರಾನ್ವಯಃ ॥

ಮಧ್ಯಮ ಪುರುಷ ಯೋಗಾತ್ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕೃತೋಽಯಂ ಮನ್ತ್ರಃ । ಯದ್ಯಪಿ ವಸುರ್ದೇವ ವಿಶೇಷೋಽಪಿ ಶ್ರೂಯತೇ ಪರಂ ನೇಹ ತಸ್ಯ ಗ್ರಹಣಮ್ ಅಗ್ನೇಃ ತಸ್ಯ ಚ ಸ್ಥಾನೈಕ್ಯಾಭಾವಾದಸಾಮಂಜಸ್ಯಾತ್ । ಅಸ್ತಿ ಹಿ ನೈರುಕ್ತಮ್ - ಅಗ್ನಿಃ ಪೃಥಿವೀಸ್ಥಾನಃ - *೭.೩.೧* ॥ ಇತಿ ಮಧ್ಯಸ್ಥಾನಾ ವಸವಃ - *೧೨.೪.೮* ॥ ಇತ್ಯಾದಿ ಚ -

ಯಃ ಅತಿಥಿಮ್ ಅತಿಥಿ ಸ್ಥಾನೀಯಃ ವಸುಃ ಪ್ರಶಸ್ತ ಧನವಾನ್ ವಾ ಪುರುಪ್ರಶಸ್ತಃ ಬಹುಭಿಃ ಸ್ತೋತೃಭಿಃ ಸ್ತುತಃ ಸುಹೋತಾ ಸ್ವಧ್ವರಃ ಏಷಃ ಗನ್ತಾ ಅಗ್ನಿಃ ತ್ವಮ್ ನಃ ಅಸ್ಮಾಕ ಮುಪರಿ ಮಾಹೃಣೀಯಾಃ ಮಾ ಕ್ರೋತ್ಸೀಃ - ಇತ್ಯಯಮರ್ಥೋ ವಿಂ - ಸಮ್ಮತಃ ॥ ಮಾಹೃಣೀಥಾ ಅತಿಥಿಮ್ ಇತಿ ಛನ್ದೋಗಾಃ । ಮಾಹೃಣೀತಾಮತಿಥಿಃ ಇತಿ ಬಹೃಚಾಃ ॥

ಪುರುಪ್ರಶಸ್ತಃ - ಬಹುಜನರಿಂದ ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸೆಗೊಳಗಾದ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತ, **ಸುಹೋತಾ** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕರೆಯುವ, ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, ದಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕೊಡುವ, **ಭದ್ರಃ ಸ್ವಧ್ವರಃ** - ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿ ಯಜ್ಞಗಳ ಒಡೆಯ ನಾಗಿರುವ, **ನಃ** - ನಮಗೆ, ನಮ್ಮ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಾದಿ ಯಜ್ಞಗಳಿಗೆ, **ವಸುಃ** - ಆಶ್ರಯದಾತ ನಾಗಿರುವ, ಹೃದಯವಾಸಿ ಯಾಗಿರುವ, **ಅತಿಥಿಮ್** - ಪ್ರಿಯನೂ, ಪೂಜನೀಯನೂ ಆದ, **ಮಾ ಹೃಣೀಥಾಃ** - ಕೊಂಡೊಯ್ಯಬೇಡಿ, ಅನಾದರಿಸಬೇಡಿ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಮಾಡಬೇಡಿ.

ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಂತೋಷವಾಗುವಂತೆ ವಿಧಿವತ್ತಾಗಿ ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, ಉದಾರವಾಗಿ ದಾನಮಾಡುವ ಬಹುಜನರಿಂದ ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಪ್ರಶಂಸಿತನಾದ, ಮಂಗಳಯಜ್ಞಗಳ ಒಡೆಯನಾದ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಾದಿ ಸಮಸ್ತಯಜ್ಞಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯದಾತನೂ ಹೃದಯೇಶ್ವರನೂ ಆದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನನ್ನು ಅನಾದರಿಸಬೇಡಿ, ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ವಿಘ್ನಗಳನ್ನು ತರಬೇಡಿ.

ನಮ್ಮ ನಲ್ಮೆಯ ಅತಿಥಿ ಅಗ್ನಿಯನಿತ್ತಣಿಂ ನೀಮೆತ್ತಲುಂ ।
ಕೊಂಡುಪೋಗದಿರಿಂ; ಧನಪ್ರದದೇವದೂತನಿವಂ ಸ್ತುತಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೧೧

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥ ಕಕುಪ್ ॥

೩ ೧   ೨   ೩ ೧   ೨ರ   ೩ ೨   ೩ ೧ ೨   ೩ ೧   ೨ ೩ ೨
ಭದ್ರೋ ನೋ ಅಗ್ನಿರಾಹುತೋ ಭದ್ರಾ ರಾತಿಃ ಸುಭಗ ಭದ್ರೋ ಅಧ್ವರಃ ।

೩ ೨   ೩ ೧   ೨ರ
ಭದ್ರಾ ಉತ ಪ್ರಶಸ್ತಯಃ ॥ *೫.೧೧೧ ॥*

೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩
ಭದ್ರಃ - ನಃ - ಅಗ್ನಿಃ - ಆಹುತಃ - ಆ - ಹುತಃ । ಭದ್ರಾ - ರಾತಿಃ - ಸುಭಗ - ಸು -

೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩
ಭಗ - ಭದ್ರಃ - ಅಧ್ವರಃ । ಭದ್ರಾಃ - ಉತ - ಪ್ರಶಸ್ತಯಃ - ಪ್ರ - ಶಸ್ತಯಃ ॥ *೫.೧೧೧ ॥*

ದೈವಾನೀಕಮ್ ॥ ದೇವಾನೀಕಃ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೪ ೩ ೫ ೨ ^ ೩ ೪ ೦ ೫. ೫ ೩ ೦ ೨೦ ೧
೧೧೧.೧. **ಭದ್ರೋऽ೪ನಃ । ಹೋಇ । ಅಗ್ನಿರಾಹುತಾऽ೬ಏ ॥ ಭದ್ರಾರಾತಾ**

೨ ೧ ೨ ೧^ ೩ ೫ ೨ ೧೦
ಇಃ । ಸುಭಗಭಾऽ೩ । ದ್ರೋऽ೨ಧ್ವಾऽ೨೩೪ರಾಃ ॥ ಭದ್ರಾಊऽ೨

೨ ೧ ೪ ೨ ॥ ೫
೩ತಾऽ೩ ॥ ಪ್ರಾऽ೨೩ಶಾऽ೩ ॥ ಸ್ತಾऽ೩೪೫ಯೋऽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೪ / ಪ - ೯ / ಮಾ - ೮ / ಧೈ / ೩೬ ॥ ೧೭೭ ॥

ಆಹುತಃ ಹವಿರ್ಭಿಸ್ತರ್ಪಿತೋऽಗ್ನಿಃ **ನಃ** ಅಸ್ಮಾಕಂ **ಭದ್ರಃ** ಕಲ್ಯಾಣೋ ಭವತು । ಹೇ **ಸುಭಗ!** ಶೋಭನಧನಾಗ್ನೇ! **ಭದ್ರಾ** ಕಲ್ಯಾಣೀ **ರಾತಿಃ** ದಾನಂ ಚ ಅಸ್ಮಾಕಂ ಭವತು । **ಭದ್ರಃ** ಕಲ್ಯಾಣಃ । **ಅಧ್ವರಃ** ಯಾಗಶ್ಚ ಭವತು । **ಉತ** ಅಪಿ ಚ **ಭದ್ರಾಃ** ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಃ **ಪ್ರಶಸ್ತಯಃ** ಪ್ರಶಂಸಾಃ ಸ್ತುತಯಶ್ಚ ಭವಂತು ॥

ಸುಭಗ - ಶೋಭಾಯಮಾನ ಧನವುಳ್ಳ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಪರಮೇಶ್ವರನನ್ನು ಕುರಿತು, **ಆಹುತಃ** - ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸು, ಮಾಡಿದ ಧ್ಯಾನ, **ನಃ** - ನಮಗೆ, **ಭದ್ರಃ** - ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾಗಲಿ, **ರಾತಿಃ** - ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ನೀಡಿದ ದಾನವು, **ಭದ್ರಃ** - ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾಗಲಿ, **ಅಧ್ವರಃ** - ವಿಧಿಪೂರ್ವಕ ನೆರವೇರಿಸಿದ ಯಜ್ಞವು, **ಭದ್ರಃ** - ಕಲ್ಯಾಣಕಾರಿಯಾಗಲಿ, **ಉತ** - ಮತ್ತು, **ಪ್ರಶಸ್ತಯಃ** - ಗುಣ ವರ್ಣನೆಯ ಸ್ತುತಿಗಳು, **ಭದ್ರಾಃ** - ಕಲ್ಯಾಣಪ್ರದವಾಗಲಿ.

ಮಹೈಶ್ವರ್ಯಭರಿತನಾದ ಪರಮೇಶ್ವರನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸು, ಮಾಡಿದ ಧ್ಯಾನ, ದಾನ, ಯಜ್ಞ ಹಾಗೂ ಸ್ತುತಿಗಳು ನಮಗೆ ಕಲ್ಯಾಣಪ್ರದವಾಗಲಿ.

ಆಹುತಿಗಳಿಂ ತೃಪ್ತವಹ್ನಿಯೆ! ನಮಗೆ ಮಂಗಳವಾಗಿರಯ್ ।
ಸಿರಿಯೊಡೆಯ! ಮಂಗಳಧನಪ್ರದ! ನುತಿಗೆ ಮಂಗಳ ಮಾಳ್ಪುದಯ್ ॥

ಋಕ್ - ೧೧೨

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥ ಕಕುಪ್ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨
ಯಜಿಷ್ಠಂ ತ್ವಾ ವವೃಮಹೇ ದೇವಂದೇವತ್ರಾ ಹೋತಾರಮಮರ್ತ್ಯಮ್ ।

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ಅಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ ಸುಕ್ರತುಮ್ ॥ ೬.೧೧೨ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦
ಯಜಿಷ್ಠಂ - ತ್ವಾ - ವವೃಮಹೇ । ದೇವಂ - ದೇವತ್ರಾ - ಹೋತಾರಂ - ಅಮರ್ತ್ಯಂ -

೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦
ಅ - ಮರ್ತ್ಯಮ್ ॥ ಅಸ್ಯ - ಯಜ್ಞಸ್ಯ - ಸುಕ್ರತುಂ - ಸು - ಕ್ರತುಮ್ ॥ ೬.೧೧೨ ॥

ಗೌತಮಂ ಸಾಧ್ಯಂ ವಾ ॥ ಸಾಧಿಃ ಕಕುಬಗ್ನಿಃ ॥

೩ ೪ ೨ ೪ ೫ ೨೦ ೧ ೦ ೦
೧೧೨.೧. ಯಾऽ೫ಜಿ । ಷ್ಠಂತ್ವಾऽ೩ವಾऽ೩ವೃಮಹಾಇ ॥ ದೇವಂದೇವತ್ರಾ

೦ ೨ ೧ ೨ ೧ ೩
ಹೋತಾऽ೨೩ರಾಮ್ । ಆಮರ್ತಿಯಮ್ ॥ ಆಸ್ಯಯಾಜ್ಞಾऽ೨೩ ॥

೧ ೪ ೨ ॥ ೫
ಸ್ಯಾऽ೨೩ಸೂऽ೩ ॥ ಕ್ರಾऽ೩೪೫ತೋऽ೬ಹಾಇ ॥

ದೀ - ೪ । ಪ - ೭ । ಮಾ - ೪ । ಥೀ । ೩೭ ॥ ೧೭೮ ॥

ಹೇ ಅಗ್ನೇ! **ಯಜಿಷ್ಠ** ಯಷ್ಟೃತಮಮ್ **ತ್ವಾ** ತ್ವಾಂ **ವವೃಮಹೇ** ವೃಣೀಮಹೇ ಸಂಭಜಾಮಹೇ । ಕೀದೃಶಂತ್ವಾಮ್ **ದೇವತ್ರಾ** ದೇವೇಷು ಮಧ್ಯೇ **ದೇವಮ್** ಅತಿಶಯೇನ

ದಾನಾದಿ ಗುಣಮ್ **ಹೋತಾರಂ** ದೇವಾನಾಮಾಹ್ವಾತಾರಮ್ । **ಅಮರ್ತ್ಯಮ್** ಅವಿನಾಶಿನಮ್ । 'ಅಸ್ಯ ಯಜ್ಞಸ್ಯ' ಯಾಗಸ್ಯ 'ಸುಕ್ರತುಮ್' ಸುಷ್ಠುಕರ್ತಾರಮ್ ॥

ಯಜಿಷ್ಠಮ್ - ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಯಜ್ಞಕರ್ತೃಗಳಲ್ಲೇ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, **ದೇವತ್ರಾ, ದೇವಮ್** - ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರಮುಖನಾದ ಅಧಿಕ ದಾನಮಾಡುವ, ದೇವರ ದೇವ, **ಹೋತಾರಮ್** - ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವ, **ಅಮರ್ತ್ಯಮ್** - ಮನುಷ್ಯನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ, ಅಮರಣ ಧರ್ಮಿಗೆ, ಅವಿನಾಶಿಯಾದ, **ಅಸ್ಯ** - ಈ, **ಯಜ್ಞಸ್ಯ** - ಯಜ್ಞದ, **ಸುಕ್ರತುಮ್** - ಮಾಡುವ ಒಳ್ಳೆಯ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ, ಉತ್ತಮ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ, ಪೂರ್ಣಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, **ತ್ವಾಂ** - ನಿನ್ನನ್ನು, **ವವೃಮಹೇ** - ವರಿಸುವೆವು, ಭಜಿಸುವೆವು.

ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಅತಿಶ್ರೇಷ್ಠನೂ, ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ಅಧಿಕ ದಾನ ಮಾಡುವವನೂ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸುವವನೂ ಮನುಷ್ಯರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಅವಿನಾಶಿಯಾದ ಅಗ್ನಿ ಭಗವಂತನೇ ಈ ಯಜ್ಞದ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ವಹಣೆಗೂ ಪೂರ್ಣಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿಗೂ ನಿನ್ನನ್ನು ವರಿಸುವೆವು. ಭಜಿಸುವೆವು.

ದೇವದೇವನೆ! ಅಗ್ನಿ! ನೀನೇ ಶ್ರೇಷ್ಠಯಾಜ್ಞಿಕ! ಈ ಸವಂ ।
ಚಂದಗಾಣೆಪ್ರುದಯ್ಯ! ನಿನ್ನಂ ನುತಿಪೆವಾವತಿಭಕ್ತಿಯಿಂ ॥

ಋಕ್ - ೧೧೩

ಸೌಭರಿಃ ಕಾಣ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥ ಕಕುಪ್ ॥

೧ ೨ ೩ ೧ ೨೦ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೧ ೨
ತದಗ್ನೇ ದ್ಯುಮ್ನಮಾ ಭರ ಯತ್ಸಾಸಾಹಾ ಸದನೇ ಕಞ್ಚಿದತ್ರಿಣಮ್ ।

೩ ೧ ೨೦ ೩ಕ ೨೦
ಮನ್ಯುಂ ಜನಸ್ಯ ದೂಢ್ಯಮ್ ॥ *೭.೧೧೩ ॥*

೨ ೩ ೨ ೩ ೨ ೩ ೧ ೨ ೧ ೨೦ ೩
ತತ್ - ಅಗ್ನೇ - ದ್ಯುಮ್ನಂ - ಆ - ಭರ । ಯತ್ - ಸಾಸಾಹ - ಸದನೇ - ಕಂ - ಚಿತ್ -

೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೨
ಅತ್ರಿಣಮ್ ॥ ಮನ್ಯುಂ - ಜನಸ್ಯ - ದೂಢ್ಯಮ್ ॥ *೭.೧೧೩ ॥*

ಸಂವರ್ಗಃ ॥ ಜಮದಗ್ನಿಃ ಉಷ್ಣಿಕ್ ಅಗ್ನಿಃ ॥

೧೧೩.೧. **ತದಗ್ನೇದ್ಯೂ೨೫ಮ್ನಮ್ । ಆಭರೋವಾ ॥ ಯತ್ಸಾಸಾ೨೨೩ಹಾ । ಸದಾ೨೨೩ನಾಇ । ಕಂಚಿದತ್ರಾ೨೨೩ಇಣಾಮ್ ॥ ಮಾನ್ಯುಜ್ಞನಸ್ಯ ದೂ೨೨೩ಹೋ ॥ ಢಾ೨೨೩ಳಯಾಮ್ । ಏಹಿಯಾ೨೬ಹಾ । ಹೋ೫ಇ ॥ ಡಾ ॥** *ದೀ - ೪ । ಪ - ೧೦ । ಮಾ - ೬ । ನೂ । ೩೮.೧೭೬*

ಹೇ **ಅಗ್ನೇ! ತತ್ ದ್ಯುಮ್ನಮ್** ಅನ್ನಂ ಯಶೋವಾ **ಆಭರ** ಅಸ್ಮಭ್ಯಮಾಹರ । **ಯತ್** ಯದಾ **ಆಸದನೇ** ಯಜ್ಞಗೃಹೇ ವರ್ತಮಾನಂ **ಕಂಚಿತ್** ಕಮಪಿ **ಆತ್ರಿಣಂ** ಅತ್ತಾರಂ ರಾಕ್ಷಸಾದಿಕಂ **ಸಾಸಾಹ** ಅತ್ಯರ್ಥಮಭಿಭವ ತಥಾ **ದೂಢ್ಯಂ** ದುರ್ಧಿಯಂ ಪಾಪಬುದ್ಧಿಂ ಶತ್ರುಂ **ಜನಸ್ಯ ಮನ್ಯುಂ** ಕ್ರೋಧಂ ಚ ಅಭಿಭವ; ತದೇತಿ ಪೂರ್ವತ್ರಾನ್ವಯಃ । **ದೂಢ್ಯಾ ದೂಢ್ಯಮ್** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ಅಗ್ನೇ - ಪರಮೇಶ್ವರನೇ, **ಜನಸ್ಯ** - ಮಾನವರ, **ದೂಢ್ಯಮ್** - ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, ಪಾಪಬುದ್ಧಿಯನ್ನು, **ಕಂಚಿತ್** - ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ, **ಮನ್ಯುಂ** - ಕ್ರೋಧವನ್ನು, **ಅತ್ರಿಣಮ್** - ಅತಿಯಾಗಿ ತಿನ್ನುವ ರಾಕ್ಷಸತ್ವವನ್ನು ದುರ್ವಿಚಾರಗಳನ್ನು, **ಆ ಸದನೇ** - ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ, ಧ್ಯಾನಾದಿ ಯೋಗಸಾಧಕರಲ್ಲಿ, **ಸಾಸಾಹ** - ದೂರ ಮಾಡು, ಏಳದಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತುಳಿದುಹಾಕು, **ತತ್** - ಆ ನಿನ್ನ, **ದ್ಯುಮ್ನಮ್** - ತೇಜಸ್ಸನ್ನು, ಯಶಸ್ಸನ್ನು, **ಆಭರ** - ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತುಂಬು, ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನೇ! ಜನರಲ್ಲೂ ಮನೆಗಳಲ್ಲೂ ಯಜ್ಞಶಾಲೆಯಲ್ಲೂ ಮುಮುಕ್ಷು ಸಾಧಕರಲ್ಲೂ ಇರಬಹುದಾದ ಸಮಸ್ತ ದುರ್ಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ, ಕ್ರೋಧವನ್ನೂ, ಏನನ್ನಾದರೂ ಕಬಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ದುರ್ವಿಚಾರವನ್ನೂ ದೂರಮಾಡಿ ಅವು ಏಳದಂತೆ ತುಳಿದುಹಾಕು. ಆ ನಿನ್ನ ತೇಜಸ್ಸನ್ನೂ ಯಶಸ್ಸನ್ನೂ ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ತುಂಬಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸು.

ಇಲ್ಲಿ ಬರ್ಪತಿದುಷ್ಟಭೋಗಿಕುದೃಷ್ಟಿಮಾರಕತೇಜಮಂ ।
ಈವುದಯ್; ದುರ್ಬುದ್ಧಿಗಳ ಮುನಿಸಂ ನಿವಾರಿಪುದಂತೆಯೇ ॥

ಋಕ್ - ೧೧೪

ವಿಶ್ವಮನಾ ವೈಯಶ್ವಃ ॥ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೧ ೨೦ ೩೧೨ ೩೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩೨
ಯದ್ವಾ ಉ ವಿಶ್ಪತಿಃ ಶಿತಃ ಸುಪ್ರೀತೋ ಮನುಷೋ ವಿಶೇ ।

೨ಉ ೩೨ಉ ೩ ೧ ೨
ವಿಶ್ವೇದಗ್ನಿಃ ಪ್ರತಿ ರಕ್ಷಾಜ್‌ಸಿ ಸೇಧತಿ ॥ *೮.೧೧೪* ॥

ಸ್ವ - ೧೨ । ಉ - ೨ । ಧಾ - ೪೪ ॥ ಛೀ । ದ - ೨ ॥

ಇತಿ ಆಗ್ನೇಯಂ ಪರ್ವಂ/ ಕಾಂಡಂ ಸಮಾಪ್ತಮ್ ॥ ಇತಿ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

೨ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೩ ೧ ೨ ೩ ೨
ಯತ್ - ವೈ - ಉ - ವಿಶ್ಪತಿಃ - ಶಿತಃ । ಸುಪ್ರೀತಃ - ಸು - ಪ್ರೀತಃ - ಮನುಷಃ - ವಿಶೇ ॥

೧ ೨೦ ೩ ೨ ೧ ೨೦ ೧ ೨೦ ೩
ವಿಶ್ವಾ - ಇತ್ - ಅಗ್ನಿಃ - ಪ್ರತಿ - ರಕ್ಷಾಜ್‌ಸಿ - ಸೇಧತಿ ॥ *೮.೧೧೪* ॥

ಆ - ೨೩ । ಅ - ೧೫ । ಪ - ೧೨೧ ॥ ಣ । ದ - ೨ ॥

ಇದಿ ದ್ವಿತೀಯಾದಶತಿಃ ॥ ೨ ॥ ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ ॥ ೧೨ ॥

ಇತಿ ಆಗ್ನೇಯಂ ಕಾಂಡಂ ಸಮಾಪ್ತಮ್ ॥

ರಾಕ್ಷೋಘ್ನಮ್ ॥ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಉಷ್ಣಿಗಗ್ನಿಃ ॥

೨ ೧೧ ೪ ೫ ೧ ೦ ೨೦ ೧ ೨೦ ೧೧
೧೧೪.೧. ಯದ್ವಾಊಽ೨೩ವಿಶ್ಪತಿಃಶಿತಾಃ ॥ ಸುಪ್ರೀತೋಮನುಷೋವಿಶೇ ॥

೨ ೧ ೨೧೨೦ ೩೦ ೨೧ ೨ ೪ ೫
ವಿಶ್ವಾಇದಾಽ೨೩ಗ್ನೀಃ ॥ ಪ್ರತಿರಕ್ಷಾ । ಸಿಸೇಧತಾ । ಔಽ೩ಹೋವಾ ।

ಳ
ಹೋSಶಿಇ ॥ ಡಾ ॥ ದೀ - ೭ / ಪಾ - ೮ / ಮಾ - ೫ / ಜು / ೩೯.೧೮೦ ॥

ಚತುರ್ದಶ ದ್ವಾದಶಃ । ದ್ವಾದಶಃ ಖಂಡಃ ॥ ೧೨ ॥ ದ್ವಿತೀಯಾ ದಶತಿಃ ॥ ೨ ॥

ಇತಿ ಗ್ರಾಮೇ ಗೇಯಗಾನೇ ತೃತೀಯಸ್ಯಾರ್ಧಃ ಪ್ರಪಾಠಕಃ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಕೃತಿಗಾನೇ ಆಗ್ನೇಯಂ ಪರ್ವ/ ಕಾಂಡಂ ಸಮಾಪ್ತಮ್ ॥

ಇತಿ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥ ೧ ॥

ವಿಶ್ಪತಿಃ ವಿಶಾಂಪತಿಃ ಪಾಲಯಿತಾ **ಶಿತಃ** ಹವಿರ್ಭಿಸ್ತೀಕ್ಷ್ಣೀಕೃತಃ ಸೋಽಗ್ನಿಃ **ಸುಪ್ರೀತಃ** ಸುಷ್ಠುಪ್ರೀತಃ ಸನ್ **ಮನುಷಃ** ಮನುಷ್ಯಸ್ಯ **ವಿಶೇ** ವಿಶ ನಿವೇಶನೇ ಗೃಹೇ **ಯದ್ವೈ** ಯದಾ ಖಲು ವರ್ತತೇ ತದಾನೀಮ್ **ಅಗ್ನಿಃ ವಿಶ್ವಾ ಇತ್** ವಿಶ್ವಾನ್ಯೇವ ತಸ್ಯ ಬಾಧಕಾನಿ ರಕ್ಷಾಂಸಿ ಪ್ರತಿ 'ಸಿಸೇಧತಿ' ಹಿನಸ್ತಿ । ಷಿಧುಗತ್ಯಾಂ ಭೌವಾದಿಕಃ । **ಉ**ಪ್ರಸಿದ್ಧೌ । **ವಿಶೇ ವಿಶಿ** ಇತಿ ಚ ಪಾಠೌ ॥

ವೇದಾರ್ಥಸ್ಯ ಪ್ರಕಾಶೇನ ತಮೋಹಾರ್ದ್ದಂ ನಿವಾರಯನ್ ।
ಪುಮರ್ಥಾಶ್ಚತುರೋ ದೇಯಾದ್ ವಿದ್ಯಾತೀರ್ಥ ಮಹೇಶ್ವರಃ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಜಾಧಿರಾಜ ಪರಮೇಶ್ವರ ವೈದಿಕ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರವರ್ತಕ ಶ್ರೀ ವೀರ ಬುಕ್ಕಭೂಪಾಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಧುರಂಧರೇಣ ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯೇಣ ವಿರಚಿತೇ ಮಾಧವೀಯೇ ಸಾಮವೇದಾರ್ಥಪ್ರಕಾಶೇ ಛಂದೋವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ಆಗ್ನೇಯ ಪರ್ವಣಿ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ।

ಸಮಾಪ್ತಂ ಆಗ್ನೇಯಂ ಪರ್ವ ಆಗ್ನೇಯಂ ಕಾಂಡಂ ವಾ ॥
ಇತಿ ಪ್ರಥಮ ಪರ್ವ ॥

ಸಾಮವೇದೀಯ ಮನ್ತ್ರಭಾಗ ಲಭ್ಯಾಃ ಸನ್ತಿ ಯಾವನ್ತಃ ಅಗ್ನಿದೈವತಾ ಮನ್ತ್ರಾಃ ತಾವನ್ತಃ ಸರ್ವ ಏವೇಹೈವ ಪರ್ವಣಿ ಕಾಂಡೇ ವಾ ದೃಶ್ಯನ್ತೇ ॥

ಯತ್ ವೈ ಉ - ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಯೂ, ಯಾವಾಗ, **ವಿಶ್ಪತಿಃ** - ವಿಶ್ವದ ಒಡೆಯನಾದ, ಪ್ರಜಾಪಾಲಕನಾದ, **ಅಗ್ನಿಃ** - ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನು, **ಶಿತಃ** - ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ, ತೀವ್ರ

ಉಪಾಸನೆಯಿಂದ, **ಮನುಷಃ** - ಮನುಷ್ಯನ, **ಸುಪ್ರೀತಃ** - ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ, ತೃಪ್ತಿಗೊಂಡು, **ವಿಶೇ** - ವಾಸಮಾಡುವ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿ, **ವಿಶ್ವಾ ಇತ್** - ಪೀಡಿಸುವ, ದುಃಖ ಕಾರಣವಾದ ಸಮಸ್ತ, **ರಕ್ಷಾಂಸಿ** - ರಾಕ್ಷಸರನ್ನು ದುರಾಚಾರಗಳನ್ನು, ರೋಗಾದಿ ದುಃಖ ದಾಯಕ ಸಮಸ್ತವನ್ನೂ, **ಪ್ರತಿ** - ಸಮ್ಮುಖದಿಂದ, **ಸೇಧತಿ** - ದೂರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ನಿವೃತ್ತಿ ಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ, ಪ್ರತಿಷೇಧಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಮನುಷ್ಯನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಪಿಸಿದ ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದಲೂ ಆಚರಿಸಿದ ಕರ್ಮೋಪಾಸನೆಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರಪಂಚದ ಪಾಲಕನಾದ ಅಗ್ನಿಭಗವಂತನು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ ಭಕ್ತನಾದ ಉಪಾಸಕನ ಮನದಲ್ಲಿ ಮನೆಯಲ್ಲಿ, ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಸಮಸ್ತ ರೋಗವನ್ನೂ ದುರಾಚಾರವನ್ನೂ, ದುಷ್ಟ ರನ್ನೂ ದುಷ್ಟತನವನ್ನೂ ನಿವೃತ್ತಿಗೊಳಿಸಿ ದೂರ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಯಾಜಕರ ರಕ್ಷಕನಿವಂ ಹವಿಯಿಂದೆ ವರ್ಧಿಪನೀಹಿಗಂ ।
ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದನಲ್ತೆ; ಸಕಲಾನಿಷ್ಟನಾಶನಕೋವಿದಂ ॥

ಪ್ರಕೃತಿ ಗಾನದಲ್ಲಿ ಆಗ್ನೇಯ ಪರ್ವ/ ಕಾಂಡ ಮುಗಿದಿದೆ.

ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯ ಮುಗಿದಿದೆ.

ಇನ್ದ್ರಪರ್ವವು ಎರಡನೆಯ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯದತ್ರ ನ್ಯೂನಂ ಯದತಿರಿಕ್ತಂ ವ್ಯಾಹತಂ ಪುನರುಕ್ತಂ ಭಿನ್ನಸಂಸ್ಥಾನಂ ಯುಕ್ತಿಹೀನಂ ಚ ತತ್ಸರ್ವಂ ಭೂಮಿದೇವೈಃ ಸಜ್ಜನೈರ್ಭೂತ್ವಾ ಕ್ಷನ್ತವ್ಯಮಿತಿ ॥

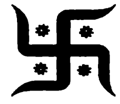
೧ ೨೧೨ ೧೦ ೨ ೩ ೧೧೧
.... ॥ ಅತಿವಿಶ್ವಾನಿದುರಿತಾತರೇಮಾಽ೨೩೪೫ ॥ *ಗ್ರಾ.೯೫೧ ॥*

ಪಂಕದಲಿ ಬಂಧಿಸುವೆ ಕರಿಯ !

ಹೆಳವನನು ದಾಟಿಸುವೆ ಗಿರಿಯ !

॥ ಓಮ್ ॥

ಈ ಗ್ರಂಥ ಕುರಿತು...

ಸಾಮವೇದದ ತತ್ತ್ವ ಮತ್ತು ಪ್ರಯೋಗಗಳನ್ನು ಒಟ್ಟಾಗಿ **ಉಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸುವತುಡಿತವೇ** ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದಪ್ರಕೃತೋದ್ಯಮದಲ್ಲಿ ಎದ್ದುಕಾಣುವ ವಿಶೇಷತೆ.... ಕೃತ್ಸ್ನದೃಷ್ಟಿಯ ರಸಫಲವನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತ ಸಾಮವೇದ ಸಂಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಇದು ಕರ್ಮ ಜ್ಞಾನ ಉಪಾಸನೆಗಳೆಂಬ ಕಾಂಡತ್ರಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ಸಮಾನವಾಗಿ ಆದರಣೀಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಸಕಲರಿಗೂ ಅವಿರೋಧವಾದ ಸಮಗ್ರ ಸಂಸ್ಕೃತಿದೃಷ್ಟಿ

- ಶತಾವಧಾನಿ ಡಾ|| ಆರ್. ಗಣೇಶ್

ಶಬ್ದಾತೀತನು **ಶಬ್ದ**ವೆನಿಸಿದ ವೇದದ ಒಡಲಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತಾ **ಸಾಮವೇದವು** ಶಬ್ದದಾಚೆಯ ಅನುಭವೈಕವೇದ್ಯನಿಗೆ **ಹೊಸ್ತಿಲಿನಂತೆ** ಇದ್ದು ಶಬ್ದದ ಈಚಿನ **ಲೋಕಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೂ ಕೊಂಡಿಯಂತಿರುವುದೇ** ವಿಶೇಷ. ಇಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾದ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯ ಈ ಸಂಪುಟವನ್ನು ಹೊರ ತರುತ್ತಿರುವುದು ಭಗವಂತನ ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ. ಈ ಪ್ರೇರಣೆಯೇ ದಿವ್ಯ ಅತಿಮಾನುಷ ಋಷಿಪ್ರೇರಿತ....

- ಪ್ರೊ|| ಕೆ.ಎಸ್. ನಾರಾಯಣಾಚಾರ್ಯ

ಸಾಮಗರ ಉಪಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿಯೂ ಇತರ ಶಾಖಿಗಳ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿಯೂ ಪ್ರಸ್ತುತ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮವಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಿತವಾಗುತ್ತಿರುವ ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತೆಯು ಸಮಗ್ರವಾದ ಸ್ವರ ಸಹಿತ ಋಕ್, ಪದಪಾಠ, ಗಾನಕ್ರಮ ವಿನ್ಯಾಸಗಳೊಂದಿಗೂ ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ, ಭಾವಾನುವಾದ, ಪದ್ಯಾನುವಾದಗಳೊಂದಿಗೂ ಹೊರ ಬರುತ್ತಿರುವುದು ಬಹಳ ಸ್ವಾಗತಾರ್ಹವಾಗಿದ್ದು ಮುಂದಿನ ಸಂಪುಟಗಳ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತೇನೆ. ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳೂ ಈ ಉತ್ತಮ ಪ್ರಯಾಸಕ್ಕೆ ಬೆಂಬಲ ನೀಡುತ್ತಾರೆಂದಾಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

- ವೇದವಾರಿಧಿ ಡಾ|| ಪಿ. ರಾಮಾನುಜನ್

ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನದ ಪ್ರಕಟಣೆಗಳು

೧.	ಸಾಮವೇದ ಪರಿಚಯ	೩೦/-
೨.	ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಸಂಧ್ಯಾನುಷ್ಠಾನ ವಿಧಿ	೧೫/-
೩.	ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ನಿತ್ಯಾಹ್ನಿಕ ಉತ್ಸರ್ಜನ ಉಪಾಕರ್ಮ ಪ್ರಯೋಗ	೭೫/-
೪.	ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪೂರ್ವ ಪ್ರಯೋಗ	೨೦೦/-
೫.	ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಶ್ರಾದ್ಧ ಪ್ರಯೋಗ	೩೫/-
೬.	ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಅಪರ ಪ್ರಯೋಗ	೬೦/-
೭.	ಸಾಮವೇದ ಸಂಹಿತಾ : ಋಕ್-ಪದ-ಗಾನ-ಸಾಯಣ ಭಾಷ್ಯ ಕನ್ನಡ ಭಾವಾನುವಾದ-ಪದ್ಯಾನುವಾದ ಸಹಿತ : ಸಂಪುಟ - ೧	೨೨೦/-
೮.	" " " ಮುದ್ರಣದಲ್ಲಿದೆ " " " ಸಂಪುಟ - ೨	-

ಪುಸ್ತಕ ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳಗಳು

೧. **ದ್ರಾಹ್ಯಾಯಣ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ** ೩೩೫೩೨೪೮
೮೦೧, ೩ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
೪ನೆಯ ಬ್ಲಾಕು, ರಾಜಾಜಿನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೧೦.
e-mail : kadabapartha@yahoo.co.in

೨. **ಟಿ. ಗೌರೀಪತಿ** ಬಿ. ಇ. ೮೪೮೪೩೨೮
೧೪೫, "ತೇಜಸ್ವಿ", ೨ನೆಯ ಮುಖ್ಯರಸ್ತೆ,
ಕೆಂಗೇರಿ ಉಪನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೬೦.

೩. **ವೆಂಕಟರಾಮ ಪುರಾಣಿಕರು** ೩೩೨೫೫೯೧
೩೩೫೩, ೫ನೆಯ ಕ್ರಾಸು,
ಗಾಯತ್ರೀನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೨೧.

೪. **ಬಿ.ಎನ್. ನಾಗರಾಜು** ೬೭೨೦೫೯೧
'ವಾಗ್ದೇವಿ', ೩೪೧, ೧ನೆಯ 'ಡಿ' ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ೬೭೨೨೬೦೩
೬ನೆಯ ಬ್ಲಾಕು, ೨ನೆಯ ಘಟ್ಟ,
ಬನಶಂಕರಿ ೩ನೆಯ ಹಂತ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೮೫.

೫. **ಕೆ. ಎಲ್. ರಾಮಸ್ವಾಮಿ** ಎಂ. ಟೆಕ್. ೫೯೭೯೦೯
ನಂ. ೩, ಶ್ರೀರಾಮಪುರ ಗ್ರಾಮ,
ಮಾನಂದವಾಡಿ ರಸ್ತೆ, ಮೈಸೂರು - ೫೭೦ ೦೦೮.

೬. **ಡಾ|| ಎಸ್. ದಿನೇಶ ಸಾಮಗ** ೨೧೧೭೫೦
ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕರು,
ತ್ರಿಮತಸ್ಥ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮಂದಿರ,
ಕೋರ್ಪಳಯ್ಯ, ಛತ್ರದ ಹಿಂಭಾಗ,
ಕೋಟೆ ರಸ್ತೆ, ಶಿವಮೊಗ್ಗ - ೫೭೭ ೨೦೧.